

שבוע פרשת בשלח

(17 – 23 January 16)

ז' – י"ג שבט תשע"ו

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוטח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁתְּחַזְּרֶנָּה בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזכור בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמּוּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמּוּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ וְיֹדְעֵי שְׁמֹךְ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוּחַ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:**

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֱלֹהֵי־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תְבַרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:**

**יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנֶּךָ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:**

וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלייד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

**וְאַהֲבָתְךָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לֵבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ
הַיּוֹם, עַל לֵבְבְךָ. וְשָׁנַתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ תִּשְׁמְעֵנוּ אֵל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֲתָם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֶיכֶם וְלַעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לֵבְבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסְפַּת דִּגְדָּךְ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ
לְבִהְמֹתֶךָ, וְאֶכְלָתָ וְשִׂבַּעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה
אָף יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְדְּתֶם מִתְּרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֹתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.**

**וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַתִּי עַל צִיצִית הַפָּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קִדְּשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מִקִּבְל עָלִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתְךָ לְרַעְךָ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמּוֹךְ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה לחשם, חוקים - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכר משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תוכות "לה") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו וניגוחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

תהלים

קיד.

בו מבואר מפני מה זכתה יהודה למלכות:

א בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לעז: ב היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו:
ג הים ראה ויגם הירדן יפכ לאחור: ד ההרים רקדו כאילים גבעות כבני-צאן: ה מה-לך
הים כי תגים הירדן תפכ לאחור: ו ההרים תרקדו כאילים גבעות כבני-צאן: ז מלפני אדון
חולי ארץ מלפני אלוה יעקב: ח ההפכי הצור אגם-מים חלמיש למעינו-מים:

קמו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לא לנו | יהוה לא-לנו | כבוד על-חַסְדְּךָ על-אֲמִתְּךָ: ב למה יאמרו חגוֹיִם
אִיהֵנָּה אֱלֹהֵיהֶם: ג ואלהינו בשמים כל אשר-חפץ עשה: ד עצביהם כסף וזהב מעשה
ידי אדם: ה פה-לָהֶם ולא ידברו עינים לָהֶם ולא יראו: ו אזנים לָהֶם ולא ישמעו אף לָהֶם
ולא יריחוֹן: ז ידיהם | ולא ימישון רגליהם ולא יחלכו לא-יִהְיוּ בגִּרְוֹנָם: ח במוֹהֶם יתיו
עֲשִׂיהֶם כל אשר-פִּטַּח בָּהֶם: ט ישראל פִּטַּח ביהוה עֶזְרָם ומִגֹּנָם הוא: י בית אהרן פִּטַּחוּ
ביהוה עֶזְרָם ומִגֹּנָם הוא: יא יראי יהוה פִּטַּחוּ ביהוה עֶזְרָם ומִגֹּנָם הוא: יב יהוה זכרנו יְבָרֶךְ
יְבָרֶךְ אֶת-בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֶךְ אֶת-בֵּית אֶהְרֹן: יג יְבָרֶךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְטָנִים עַם-הַגְּדֹלִים: ד יסֶף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם ועל-בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֶׂה שְׁמִים וָאָרֶץ: טז הַשְׁמִים
שְׁמִים לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי-אָדָם: יז לא הַמָּתִים יְהַלְלוּיָהּ וְלֹא כָל-יִרְדֵּי דוֹמָה:
יח וְאַנְחֵנוּ | נְבָרֶךְ יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד-עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

ב"ה, י"א שבט, ה'תשל"ב

ברוקלין, נ.י.

לכבוד מר גד שי'

שלום וברכה!

על ידי ידידנו הנכבד, עוסק בצ"צ רב פעלים, מר שלמה שי' מידנצ'יק, נתקבלה הידיעה בעתה
על דבר מצב בריאותו והטיפול שנצרך לו, ועתה שמחתי לקבל הידיעה שהטיפול חי' בהצלחה.

ויחי רצון שתהי' רפואתו שלמה וגם קרובה, שיוכל לשוב למסלול חייו, וכרגיל אצל יהודי
— לא מסלול ההולך במישור, שהיום כמו אתמול ומחר כהיום, אלא בדרך עלי' מוסיף והולך, ומנצל
האפשרויות והיכולת שניתנו לו בהשגחה עליונה לטובת הרבים, טובתם האמיתית, ומתוך בריאות
הנכונה ובחיות.

והרי זהו סוד הצלחת פעולות בני אדם כאשר נעשות בחיות, שאז כוחות האדם מנוצלים
במילואם, וביחד עם זה גם סיוע השי"ת, המשגיח על כל אחד ואחת בהשגחה פרטית, בא במילואו.

בכבוד ובברכה לבשורות טובות בכל האמור.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין.....ב	כא) משניות – מסכת מכשירין
ב) מזמורי תהלים קיד, קטו.....ג	ביאור קהתי.....רג
ג) סדר מפורט ליום העשירי בשבת.....ה	כב) עין יעקב מסכת יומא.....רט
ד) מאמר ד"ה באתי לגני	כג) מסכת גיטין עם ביאורים
שבת פרשת בא, יו"ד שבת ה'תש"י.....ו	מדף לה עד דף מא.....רי
ה) מאמר ד"ה באתי לגני	מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:
ח' שבת ה'תשל"ו.....כז	כד) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
ו) מאמר ד"ה ויהי בשלח פרעה את העם וגו'	אדמו"ר הזקן.....רלט
שבת פרשת בשלח, י"ג שבת ה'תשכ"ה.....מד	כה) שולחן ערוך הלכות שבת
ז) שיחת שבת פרשת בשלח,	לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן.....רלט
י"ג שבת, ה'תשכ"ה.....מח	כו) לקוטי תורה
ח) "הדרן" על מסכת מכות.....נא	אדמו"ר הזקן.....רמב
ט) לקוטי שיחות – פרשת בשלח	כז) שערי תשובה
(בלה"ק) כרך טז.....פב	אדמו"ר האמצעי.....רמד
י) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח	כח) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל.....צא	אדמו"ר ה"צמח צדק".....רמה
יא) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בשלח.....צב	כט) תורת שמואל תרל"ב
יב) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת בשלח.....צג	אדמו"ר מוהר"ש.....רמו
יג) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בשלח.....קכג	ל) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
יד) שיעורים בספר התניא (מוגה)	אדמו"ר מוהר"ש"ב.....רמו
לשבוע פרשת בשלח.....קכד	לא) ספר המאמרים קונטרסים חלק ב
טו) לוח "היום יום" לשבוע פרשת בשלח.....קלה	אדמו"ר מוהר"ש"צ.....רמח
טז) הלכה יומית לעיון ברמב"ם.....קלז	לב) ספר השיחות היש"ת-תש"א בלה"ק
שיעורי רמב"ם	אדמו"ר מוהר"ש"צ.....רמח
יז) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בשלח.....קמ	לג) אגרות קודש
יח) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בשלח.....קפד	אדמו"ר מוהר"ש"צ.....רמט
יט) – ספר המצוות לשבוע פרשת בשלח.....קצח	לד) חומש לקריאה לציבור לשבת פרשת בשלח.....רנ
כ) נביאים וכתובים	לה) לוח זמנים לשבוע פרשת בשלח.....רסב
ישעיה פרק יט, משלי פרק כו.....רא	לו) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש.....רסג
דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי	

בי"ה, ראש חדש שבט, ה'תשי"א
ברוקלין, נ. י.

אל אני"ש, תלמידי התמימים, אל המקושרים או
השייכים אל כ"ק מו"ח אדמו"ר וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע
הכ"מ, ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על שאלת רבים אודות סדר מפורט ביום העשירי בשבט הבע"ל, הוא יום היארצייט של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, הנני בזה להציע:

בשבת קדש שלפני היארצייט ישתדלו לעלות לתורה.

אם אין מספר העלויות מספיק - יקראו בתורה בחדרים שונים, אבל **לא להוסיף** על מספר הקרואים.

ישתדלו שמפטי"ר יהי הגדול שבחבורה - בריצוי רוב המנין - או על פי הגורל.

יבחרו וירימו מי שיתפלל לפני התיבה ביום היארצייט, ונכון לחלק שיתפלל אחד ערבית, שני - שחרית, שלישי - מנחה כדי לזכות בזה מספר יותר גדול של אני"ש.

להדליק נר שידלק כל המעט לעת. אם אפשר בקל - נר של שעה.

בשעת התפלות ידלקו חמשה נרות.

אחר התפלה (בבקר - אחר אמירת תהלים) ילמוד (יסיים) המתפלל לפני התיבה פכ"ד דכלים ופ"ז דמקואות. אח"כ יאמר

המשנה ר' חנניא בן עקשיא כו' ויאדיר. בלחש - איזה שורות בתניא, קדיש דרבנן.

אחר תפלת ערבית - יחזרו חלק מהמאמר דיום ההסתלקות (ד"ה באתי לגני, נדפס בקונטרס ע"ד) בע"פ. ואם אין מי שיחזור

בע"פ ילמדוהו בפנים. וכן אחר תפלת הבוקר. ולסיימו אחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה - פרק תניא. וכן לאחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה ירים כל אחד תרומה להענינים השייכים לנשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, **בעד עצמו ובעד כל**

אחד מבני ביתו שיחיו, וכן קודם תפלת מנחה.

לאחר תפלת הבוקר וחזרת הדא"ח - יקרא כל אחד פ"ג (כמובן בחגירת אבנט). אלו שזכו להכנס ליחידות, או עכ"פ לראות

את פני כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ - יצייר עצמו, בעת קריאת הפ"ג, כאלו עומד לפניו. להניח הפ"ג אח"כ בין דפי מאמר, קונטרס

וכו' של תורת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ. ולשלחו (אם באפשרי **בו ביום**) על מנת לקראותו על ציון שלו.

במשך המעט לעת - ללמוד פרקי המשניות של אותיות השם.

במשך המעט לעת - לעשות התועדות.

לקבוע שעה במשך המעט לעת - לבאר לבני ביתו שי' אודות כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ ועבודתו אשר עבד בה כל ימי חייו.

במשך המעט לעת - לבקר (אלו הראוים לזה) בבתי הכנסיות ובבהמ"ד אשר בעיר לחזור שם מימרא או פתגם מתורתו של

כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר אודות אהבת **כל ישראל** שלו, להודיע ולהסביר תקנתו ע"ד אמירת תהלים, לימוד חומש עם

פירש"י - ובמקומות המתאימים - גם ע"ד לימוד התניא כפי שחלקו לימות השנה. - אם באפשרי לעשות כל הני"ל מתוך

התועדות.

במשך המעט לעת - לבקר (המוכשרים לזה) במקום כנוסי הנוער החרדי - ולהשתדל, ככל האפשרי בדרכי שלום, גם במקום

כינוסי הנוער שלעת עתה עדיין אינו חרדי - ולבאר להם איך שחבה יתירה נודעת להם תמיד מאת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ,

לבאר להם את אשר תבע מהם והתקוה והבטחון אשר בטח בהם, אשר סוף סוף ימלאו את תפקידם בהחזקת היהדות והפצת

התורה בכל המרץ החום והחיות שהם מסוגלת הנוער.

* * *

מובן אשר, אם זהו מתאים לתנאי המקום, ימשיכו בכל הני"ל בימים אשר אחרי היארצייט ובפרט ביום השי"ק שלאחריו.

* * *

והוי' יחיש ביאת גואלנו והקיצו ורגנו שוכני עפר, ונשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, בעל ההילולא, בתוכם ישמיענו

נפלאות וינהלנו בדרך העולה בית א-ל.

מנחם מענדל שניאורסאהן

ביאור בדרך אפשר

1 יֵאָרְצִיט כְּבוֹד אִמּוֹ זְקֵנָתוֹ, 2 הַרְבֵּנִית הַצְדִּיקָנִית מֵרַת רִבְקָה נִשְׁמָתָה עֵדָן סִבְחוֹ שֶׁל הָרָבִי 3 הָרִי"צ אִם אֲבִיו הָרָבִי הָרֶש"ב, אֵשֶׁת סִבּוֹ הָרָבִי מֵהָר"ש (נִסְתַּלְקָה בִּשְׁנַת 4 תרע"ד) זְכוּתָהּ יָגֵן עָלֵינוּ שֶׁאֵין הָיָה נִסְתַּלֵּק בְּיוֹם זֶה, בִּשְׁנַת תש"י וְלֹאֲחֵר 5 מֵעֵשֶׂה הַחֲבֵרָה כִּי מִסֵּר אֶת הַמַּאמֵר הַזֶּה 6 לְפָרְסוֹם לְיוֹם הַסְּתַלְקוֹתוֹ. 7 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: 8 "בָּאתִי לִגְנִי אֲחֹתִי כָלָה", 9 וְאֵיתָא מוֹבָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה 10 (בְּמִקְוָמוֹ עַל פֶּסוּק זֶה בְּשִׁיר 11 הַשִּׁירִים) "לִגֵּן אֵין פְּתִיב פֶּאֶן 12 אֶלָּא לִגְנִי, לִגְנֹנִי, לְמָקוֹם 13 שֶׁהָיָה עֲקָרִי בַּתְּחִלָּה", בְּפִסּוּק 14 לֹא נֹאמַר "לִגֵּן" סִתָּם אֵלָּא "לִגְנִי" 15 שֶׁמִּשְׁמַעוֹ הֵגֵן שְׁלִי, הַמָּקוֹם שֶׁבּוֹ יֵשׁ לִי 16 עוֹנֵג וְהַנָּהָה מִכֹּבֵד דְּעֵקֶר שְׂכִינָהּ 17 בַּתְּחִלָּתָהּ הָיְתָה, עִם בְּרִיאַת 18 הָעוֹלָם עֵיקֶר הַשְׂכִּינָה שֶׁרָתָה בְּעוֹלָמוֹת 19 הַתַּחְתּוֹנִים שֶׁבִּאֲתוֹהָ שָׁעָה הָיָה כָּלִי רָאוּי 20 לְהִשְׁרָאֵת הַשְׂכִּינָה וְעַל יְדֵי חֲטָא 21 עֵץ הַדַּעַת הַחֲטָא הָרָאשׁוֹן שֶׁהָיָה 22 בַּתְּחִלָּתָה הַבְּרִיאָה נִסְתַּלְקָה 23 הַשְׂכִּינָה מֵאֶרֶץ וְעַלְתָּה לְרִקְיעַ 24 הָרָאשׁוֹן מִבֵּין שְׁבַעַת הָרִקִּיעִים, וְעַל 25 יְדֵי חֲטָא קִיָּן וְאִנּוּשׁ נִסְתַּלְקָה 26 הַשְׂכִּינָה וְעַלְתָּה מֵרִקְיעַ א' לְב' 27 וְג', כְּלוּמֹר, בְּעַקְבוֹת חֲטָא קִיָּן 28 הַשְׂכִּינָה נִסְתַּלְקָה מֵהָרִקְיעַ הָרָאשׁוֹן 29 וְעַלְתָּה לְרִקְיעַ הַשְּׁנִי וּבְעַקְבוֹת חֲטָא 30 אִנּוּשׁ נִסְתַּלְקָה הַשְׂכִּינָה מֵהָרִקְיעַ הַשְּׁנִי 31 וְעַלְתָּה לְרִקְיעַ הַשְּׁלִישִׁי וְאַחֲרֵי כֵן 32 בְּדוֹר הַמַּבּוּל בְּעַקְבוֹת חֲטָא אוֹתוֹ 33 דוֹר נִסְתַּלְקָה הַשְׂכִּינָה מֵרִקְיעַ ג' 34 לְד', וְכִדְאִיתָא מוֹבָא בְּמִדְרָשׁ 35 רַבָּה עַל פֶּסוּק "וַיִּשְׁמַע אֲדָם 36 הָרָאשׁוֹן אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים 37 מִתְּהִלָּתוֹ בְּגֵן עֵדֶן - אָמַר רַבִּי 38 אָבָא, מִתְּהִלָּתוֹ אֵין פְּתִיב פֶּאֶן 39 אֶלָּא מִתְּהִלָּתוֹ, הַפִּסּוּק מִדִּיק 40 וְאוֹמֵר "מִתְּהִלָּתוֹ" וְלֹא "מִתְּהִלָּתוֹ" לְהוֹרֹת שֶׁהִלִּיכָה' (כִּכְיֹכֹל) שֶׁל הַקְדוּשׁ -

בס"ד*, שבת פרשת בא יו"ד
שבט, ה'תש"י

יֵאָרְצִיט כְּבוֹד אִמּוֹ זְקֵנָתוֹ הַרְבֵּנִית
הַצְדִּיקָנִית מֵרַת רִבְקָה נִשְׁמָתָה עֵדָן
זְכוּתָהּ יָגֵן עָלֵינוּ

1 "בָּאתִי לִגְנִי אֲחֹתִי כָלָה", וְאֵיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה 2 (בְּמִקְוָמוֹ) "לִגֵּן אֵין פְּתִיב פֶּאֶן אֶלָּא 3 לִגְנִי, לִגְנֹנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עֲקָרִי בַּתְּחִלָּה", 4 דְּעֵקֶר שְׂכִינָהּ בַּתְּחִלָּתָהּ הָיְתָה, וְעַל יְדֵי חֲטָא עֵץ 5 הַדַּעַת נִסְתַּלְקָה הַשְׂכִּינָה מֵאֶרֶץ לְרִקְיעַ, וְעַל יְדֵי 6 חֲטָא קִיָּן וְאִנּוּשׁ נִסְתַּלְקָה הַשְׂכִּינָה מֵרִקְיעַ א' לְב' 7 וְג', וְאַחֲרֵי כֵן בְּדוֹר הַמַּבּוּל נִסְתַּלְקָה מֵרִקְיעַ ג' 8 לְד', וְכִדְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה עַל פֶּסוּק "וַיִּשְׁמַע 9 אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים מִתְּהִלָּתוֹ בְּגֵן - אָמַר רַבִּי 10 אָבָא, מִתְּהִלָּתוֹ אֵין פְּתִיב פֶּאֶן אֶלָּא מִתְּהִלָּתוֹ, קִפְּץ 11 וְאֶזְלָה קִפְּץ וְאֶזְלָה", וְאַחֲרֵי כֵן עֲמָדוֹ שְׁבַעַת צִדִּיקִים 12 וְהוֹרִידוּ אֶת הַשְׂכִּינָה לְמַטָּה, אֲבָרָהָם זָכָה וְהוֹרִיד 13 אֶת הַשְׂכִּינָה מֵרִקְיעַ ז' ל'ו', וַיִּצְחָק מו' לָהּ, עַד 14 כִּי מָשָׁה שֶׁהוּא הַשְּׁבִיעִי (וְכָל הַשְּׁבִיעִין! חֲבִיבִין) 15 הוֹרִידוּ לְמַטָּה בְּאֶרֶץ. וְעֵקֶר גְּלוּי אֱלֹקִים הָיָה 16 בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, דְּכָתִיב "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנִיתִי 17 בְּתוֹכָם", בְּתוֹכּוֹ לֹא נֹאמַר אֶלָּא בְּתוֹכָם, בְּתוֹךְ כָּל 18 אֶחָד וְאֶחָד, וְזֶהוּ "צִדִּיקִים יִירָשׁוּ אֶרֶץ וַיִּשְׁכְּנוּ 19 לְעַד עָלְיָהּ", צִדִּיקִים יִירָשׁוּ אֶרֶץ שֶׁהוּא גֵן עֵדֶן, 20 מִפְּנֵי מָה, לְפִי שֶׁהֵם מְשֻׁכְּנִים (הֵינּוּ מִמְּשֻׁכִּים) 21 בְּחִינַת שׁוֹכֵן עַד מְרוֹם וְקָדוֹשׁ, שֶׁהָיָה בְּגְלוּי 22 לְמַטָּה. וְזֶהוּ "בָּאתִי לִגְנִי לִגְנֹנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה

ביאור בדרך אפשר

בְּרוּךְ-הוּא בְּגֵן-עֵדֶן לֹא הָיְתָה הִלִּיכָה רִגִּילָה אֵלָּא, קִפְּץ וְאֶזְלָה קִפְּץ 41 וְאֶזְלָה", קוֹפֵץ וְהוֹלֵךְ, קוֹפֵץ וְהוֹלֵךְ, וְגַם מִדְרָשׁ זֶה רּוֹמֵז עַל כֵּךְ שֶׁבִּהְשֵׁרָאֵת 42 הַשְׂכִּינָה לְמַטָּה הָיוּ שִׁנּוּיִים וְלֹאֲרוּךְ הַדּוֹרוֹת בְּדֶרֶךְ שֶׁל קִפְצָה וְדִילּוּג, הֵינּוּ 43 סִילּוּק הַשְׂכִּינָה מֵהָאֶרֶץ לְרִקְיעַ וְאַחֲרֵי כֵן 44 שׁוֹנִים גִּרְמוּ אֶת סִילּוּק הַשְׂכִּינָה מֵהָאֶרֶץ 45 לְרִקְיעַ הַשְּׁבִיעִי עֲמָדוֹ שְׁבַעַת 46 צִדִּיקִים וְהוֹרִידוּ אֶת הַשְׂכִּינָה 47 בַּחֲזוּרָה מֵהָרִקְיעַ הַשְּׁבִיעִי עַד לְמַטָּה 48 בָּאֶרֶץ. אֲבָרָהָם הָרָאשׁוֹן מִבֵּין שְׁבַעַת 49 הַצִּדִּיקִים הָאֲמוּרִים זָכָה וְהוֹרִיד 50 אֶת הַשְׂכִּינָה מֵרִקְיעַ ז' ל'ו', 51 וַיִּצְחָק מו' לָהּ, וְכֵךְ הִלָּא עַד 52 כִּי מָשָׁה שֶׁהוּא הַשְּׁבִיעִי (וְכָל 53 הַשְּׁבִיעִין! חֲבִיבִין) הוֹרִידוּ 54 אֶת עֵיקֶר הַשְׂכִּינָה לְהוֹיֹת שׁוּרָה 55 לְמַטָּה בְּאֶרֶץ. 56 וְעֵקֶר גְּלוּי אֱלֹקִים אֲחֵר 57 שֶׁהִשְׁרָאֵת הַשְׂכִּינָה חֲזוּרָה לְהוֹיֹת כֹּאֵן 58 לְמַטָּה בָּאֶרֶץ הָיָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, 59 דְּכָתִיב "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ 60 וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכָם", בְּתוֹכּוֹ לֹא 61 נֹאמַר אֶלָּא בְּתוֹכָם, אֵף שֶׁמֵּאֲחֵר 62 וְהִבִּטּוּ "וּשְׁכַנְתִּי" מִתִּיחַס לְבֵית 63 הַמִּקְדָּשׁ, הַפִּסּוּק הִיָּה צָרִיךְ לֹמַר 64 "וּשְׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם" בְּלִשׁוֹן יְחִיד, בְּכָל זֹאת 65 אִמֵּר "בְּתוֹכָם" כִּי הַכּוּנוֹת הֵינּוּ בְּתוֹךְ 66 כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְזֶהוּ 67 הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בְּפִסּוּק "צִדִּיקִים 68 יִירָשׁוּ אֶרֶץ וַיִּשְׁכְּנוּ לְעַד 69 עָלְיָהּ", צִדִּיקִים יִירָשׁוּ אֶרֶץ 70 שֶׁהוּא גֵן עֵדֶן, מִפְּנֵי מָה, בִּאִיוּ 71 זְכוּת יִזְכוּ הַצִּדִּיקִים לְרִשְׁתָּהּ אֶת גֵּן עֵדֶן 72 לְפִי שֶׁהֵם מְשֻׁכְּנִים (הֵינּוּ 73 מִמְּשֻׁכִּים) מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וְגוֹרָמִים 74 שֶׁתִּהְיֶה הַתְּגִלּוֹת (שֶׁל) אֱלֹקִים בְּחִינַת 75 שׁוֹכֵן עַד מְרוֹם וְקָדוֹשׁ, 76 שֶׁהָיָה בְּגְלוּי לְמַטָּה בָּאֶרֶץ 77 שֶׁהָיָה הַמָּקוֹם הַנִּמּוּךְ בִּיְתֵר. וְזֶהוּ 78 פִּירוּשׁ דְּבָרֵי הַמִּדְרָשׁ שֶׁהוּבָאוּ לְעִיל 79 וְאוֹמֵר "מִתְּהִלָּתוֹ" וְלֹא "מִתְּהִלָּתוֹ" לְהוֹרֹת שֶׁהִלִּיכָה' (כִּכְיֹכֹל) שֶׁל הַקְדוּשׁ -

(* נִדְפַס בְּסִפְרֵי הַמַּאמְרִים תש"י עמ' 111 וְאֵילֶךְ. הַהֲעֵרָת וּמֵרָאִי מִקְוֹמוֹת הֵם מִכ"ק אֲדוּמ"ר. 1) וִיקָרָא רַבָּה פִּרְשָׁה כֹּט, יֵא. - רֹאֵה גַם כֵּן סוּף [מֵאֲמָר] דִּיבּוּר הַמִּתְחִיל הַחוּדֵשׁ הַזֶּה ש"ת. 2) לְהַעֲרִיר בְּעֵינֵי "עַד" מִזְוָהר חֶלֶק ב' רִישׁ פִּרְשָׁת וְאֵרָא וּבְבִיאורֵי הַזְוָהר שֶׁם. לְקוּטֵי תוֹרָה [מֵאֲמָר] דִּיבּוּר הַמִּתְחִיל אֵלָּה פְּקוּדֵי פֶרֶק וּבִיאורוֹ פֶרֶק ד'.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

ידי שהוא בא במגע עם אותם דברים בעולם ומשתמש לענייני תורה ומצוות
או מנצל אותם בדרך של 'בכל דרכיך דעהו' ו'כל מעשיך יהיו לשם שמים'
הוא מברר ומעלה אותם לקדושה.
וזהו 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', בתוך כל אחד ואחד, והוא שהשראת השכינה בעולם הזה בתוך כל אחד ואחד בפרט היא על ידי העבודה של האדם בעבודת הבורים של העולם הזה הגשמי בבחינת אתפסיא כפיית הרע והתגברות עליו ואתהפכא הפיכת החושך לאור, וכמאמר הוזהר "כד³ אתפסיא סטרא אחרא אסתלק יקרא דקודשא בריך הוא בכולהו עלמין" כאשר הסטרא אחרא (הצד האחר שאינו צד הקדושה) נכפית (כשמתגברים עליה ומבטלים אותה) מתעלה כבודו של הקדוש-ברוך-הוא בכל העולמות.
והנה מה שאומר הוזהר שעבודת האדם גורמת עלייה בכבוד ה' "בכולהו עלמין", הפונה על מדרגת האור האלוני דהוא בכולהו עלמין שהוא [מאין] בכל העולמות בשוה, והינו אור הסובב כל עלמין שמאיר בכל העולמות בשוה, כמבואר בקבלה וחסידות שהאור האלוני בא לעולם בשני אופנים הנקראים "אור הסובב כל עלמין" ו"אור הממלא כל עלמין". אור הסובב הוא התגלות האור האינוסופי הבלתי מוגבל שמאיר על כל העולמות והנבראים בשוה, ונקרא 'סובב' על שם שמאיר על העולמות 'מלמעלה', מבלי להתלבש בתוכם ואור הממלא הוא התגלות האור כפי שבא בגבול וצמצום בהתאמה לכל עולם ולכל נברא לפי עניינו ומתלבש בכל אחד מהם בפנימיות דבעולמות הרי יש חלוקי מדרגות, העולמות נברלים זה מזה בדרגתם, היינו באינו מידה האור האלוני מאיר בהם דאינו דומה עולמות עליונים לעולמות תחתונים, וההבדל ביניהם הוא דבעולמות העליונים מאיר האור האלוני בגלוי, ובעולמות התחתונים האור האלוני אינו מאיר בגלוי כל כך, ויש שהאור בא בבחינת העלם והסתת, היינו שלא זו בלבד שאינו מאיר בגלוי כל-כך אלא אינו מאיר כלל (ונמדת הגילוי היא ההבדל בין העולמות, כי בעצם הקדוש-ברוך-הוא נמצא בכל מקום

בתחלה", דעקר שכינה בתחתונים היתה ועם בניית המשכן והמקדש חזרה השראת השכינה להיות למטה כפי שהייתה בתחילת הבריאה לפני חטא עץ הדעת.
והענין הוא, דהנה תכלית הפונה המטרה בכריאת והתהוות העולמות, היא כדברי המדרש דנתאנה הקדוש ברוך הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים, שיהיה גלוי אלקות למטה וכפי שמבואר על כך בספר התניא (פרק לו) אשר "לא שייך לפניו יתברך בחינת מעלה ומטה... אלא... קודם שנברא העולם היה הוא לבדו יתברך יחיד ומיוחד וממלא כל המקום הזה שברא בו העולם וגם עתה כן הוא לפניו יתברך רק שהשינוי הוא אל המקבלים חיותו ואורו יתברך שמקבלים על-ידי לבושים רבים המכסים ומסתירים אותו יתברך ... עד שנברא עולם הזה הגשמי והחומרי ממש והוא התחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו בעניין הסתר אורו יתברך... והנה תכלית השתלשלות העולמות וירידתם ממדרגה למדרגה אינו בשביל עולמות העליונים, הואיל ולהם [=אם הייתה המטרה והתכלית להגיע לעולמות העליונים מצד מעלתם הרי הם ב] ירידה מאור פניו יתברך [=ובמילא יש דבר שהוא יותר גבוה מהם] אלא התכלית הוא עולם הזה התחתון על ידי עבודת האדם, על ידי אתפסיא כפיית הסטרא-אחרא והרע לצד הקדושה והטוב ואתהפכא של החושך וההעלם והסתור הרוחני לאור, וכהמשך דברי רבנו חזקן בתניא שם: "שכך עלה ברצונו יתברך להיות נחת רוח לפניו יתברך כד אתפסיא סטרא אחרא ואתהפך חשוכא לנהורא" כך שבסופו של דבר יהיה בעולם הזה יותר גילוי אלוני מאשר בעולמות העליונים, וכאמור הדבר נפעל על-ידי עבודת האדם דנשמה תרד מהעולמות העליונים למטה לעולם הזה הגשמי התחתון להתלבש בגוף ונפש הפהמית, והם יעלימו ויסתירו על אור הנשמה, ובכל זה למרות ההעלם והסתור תפעל הנשמה ברור הפרדה של הטוב שבו מן הרע שבו והעלאתו לקדושה וזפוף עידון הגוף ונפש הפהמית, וגם חלקו בעולם לכל יהודי יש חלק מסויים בעולם שהביור וההעלאת של אותו חלק לקדושה מוטלים עליו בפרט, ועל

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 (לא־דבר, שאינו מציאות מורגשת) כי הבריאה היא מציאות מוגדרת עם
 45 הגבלות ואילו הבורא הוא "אין" אינו מוגדר ומורגש בגודל המציאות, וכעוד
 46 שבריאה "יש" מ"אין" היא חידוש מציאות שטרם הייתה, עולם האצילות
 47 נקרא "גילוי ההעלם" להורות שאין הוא מציאות חדשה של "יש" שלא היה
 48 קודם לכן אלא רק גילוי של מה שהיה
 49 נעלם בדרגות שלמעלה ממנו (ולכן,
 50 למרות שגם בעולם האצילות יש עשר
 51 ספירות מוגדרות וגם הוא נחשב
 52 "עולם", בכל זאת הוא נקרא "אלוקות
 53 ממש"), וְאַצִּילוֹת מְלִשׁוֹן אֲצִלוֹ
 54 וְסֻמוֹךְ, כלומר, עולם 'קרוב וסמוך'
 55 לבורא יותר מהעולמות ב"ש שלמטה
 56 ממנו שביחס לאצילות הם רחוקים
 57 מהבורא וְכֵן פִּירוּשׁ אֲצִילוֹת
 58 מְלִשׁוֹן הַצֵּלָה האצלה
 59 וְהַפְּרָשָׁה, וגם המשמעות הזו
 60 באצילות, מלשון האצלה והפרשה
 61 (כמו שכתוב בתורה לגבי משה רבנו
 62 ושבעים הזקנים "ויאצל מן הרוח")
 63 מלמד על מעלתו המיוחדת של עולם
 64 האצילות שהוא חלק בלתי נפרד
 65 מהדרגות הגבוהות באלוקות שלמעלה
 66 מהאצילות ואינו דבר חדש אלא כמו
 67 חלק שנאצל והופרש מהם דְּאֲצִילוֹת
 68 עִם הֵיוֹתוֹ בְּחִינַת עוֹלָם,
 69 ובמובנים מסויימים הוא דומה
 70 לעולמות שלמטה ממנו (וגם בו יש
 71 עשר ספירות מוגדרות, מושג שלא
 72 קיים באותה צורה למעלה מהאצילות)
 73 אָבֵל בְּקִלְלוֹתָיו עוֹלָם האצילות
 74 הוא בְּקִלְלָה עוֹלָמוֹת הָאֵין
 75 סוֹף, שלמעלה ממדידה והגבלה,
 76 מֵה שְׁאֵין בֶּן בְּרִיאָה עולם הבריאה שהוא העולם הבא לאחר עולם
 77 האצילות שֶׁהוּא הַתְּחִלַּת הַמְּצִיאוֹת בְּבִחִינַת יֵשׁ מֵאֵין ולמרות
 78 שעולם הבריאה הוא רק "התחלת המציאות" ולא מוגדר כמציאות ממש וגם
 79 הוא עולם רוחני נעלה, בכל זאת הוא "יש" לעומת ה"אין" הבורא אותו. וְזֶהוּ
 80 פִּירוּשׁ הַתְּחִלַּת הַפְּסוּק שֶׁהוּא לַעֲלֹ "כֹּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וְלִכְבוֹדִי",
 81 שכונתו לעולם האצילות דְּשֵׁמִי וְכַבֹּדִי לשון הפסוק "שמי" וכבודי"
 82 מלמד שמדובר בדרגה גבוהה ביותר, היינו דרגא שהקדוש־ברוך־הוא אומר
 83 עליה השם שלי והכבוד שלי הוּא האור האלוקי הַמְּיָחֵד בִּי והוא דבר
 84 אחד ומאוחד איתי בעצמי צִדִּין, כי עדיין לא ירד לדרגות נמוכות יותר
 85 שבהם האחדות עם הקדוש־ברוך־הוא בעצמו פחות ניכרת שְׁקָאֵי והכוונה
 86 היא עַל עוֹלָם הָאֲצִילוֹת שֶׁהוּא עוֹלָם הַיְחוד עולם שמאוחד עם

1 בשווה ומצידו "מעלה" ו"מטה" שווים אלא שמצד העולמות יש הבדל עד
 2 כמה האור מאיר בהם בגלוי) וְיֵשׁ בְּזֶה חֲלֻקֵּי מִדְּרָגוֹת, הבדלי דרגות,
 3 באיזו מידה האור האלוקי המאיר באותו עולם גלוי או נעלם ונסתר וְכִמּוֹ
 4 שְׁתֵּנוּב "אף יְדִי יִסְדֶּה אֶרֶץ וְיִמִּינִי טִפְחָה שְׁמַיִם", וְאֵיתָא
 5 ומובא על פסוק זה
 6 בַּמִּדְרָשׁ⁴ "נִטָּה יְמִינוֹ וּבִרְאֵי
 7 שְׁמַיִם, וְנִטָּה שְׁמָאֵלוֹ וּבִרְאֵי
 8 אֶרֶץ", כלומר, הקדוש־ברוך־הוא
 9 ברא את השמים באמצעות יד ימין
 10 ואת הארץ באמצעות יד שמאל
 11 וְיָדוּעַ דִּיד יָמִין מוֹרָה עַל
 12 הָאֹר וְהַגְּלִי יוֹתֵר מאשר יד
 13 שמאל (כמובן גם מהנאמר ב"פתיח
 14 אליהו" שיר ימין היא מידת החסד ויד
 15 שמאל היא מידת הגבורה והרי החסד
 16 היא מידת הנתנה והגילוי, והגבורה
 17 היא מידת הצמצום וההסתרה), וְזֶהוּ
 18 הפירוש הפנימי בדברי הכתוב
 19 "וְיִמִּינִי טִפְחָה שְׁמַיִם",
 20 דְּ"שְׁמַיִם" הנמצאים למעלה
 21 הַכּוֹנֵה עוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים -
 22 שֶׁם הַגְּלִי בְּבִחִינַת יָמִין
 23 שֶׁהוּא גְּלִי הָאֹר, וְהָאֹר
 24 עֲצָמוֹ הוּא בְּבִחִינַת גְּלִי,
 25 כלומר שבעולמות העליונים יש גילוי
 26 אלוקות בשני מובנים, האחד - שיש
 27 בהם אור רב, והשני - שהאור הוא
 28 בגילוי ולא בהעלם וְ"אֶרֶץ"
 29 הַכּוֹנֵה עוֹלָמוֹת הַתְּחִתּוֹנִים,
 30 הֵם מְבַחֲנִת שְׁמָאֵל שְׁאֵין
 31 הָאֹר בְּגִלְי כָּל כָּךְ, וגם
 32 הָאֹר עֲצָמוֹ כֹּא בְּבִחִינַת
 33 הָעֵלֶם וְהַסְתֵּר, והם עולמות תחתונים בשני המובנים האחרונים גם במידת
 34 האור שהוא אור מועט וגם שאינו בגילוי אלא בהעלם והסתר, והולך ומפטר
 35 את החלוקה הכללית בין העולמות העליונים לעולמות התחתונים פִּירוּשׁ
 36 הַהִפְרָשׁ הַהִבְדֵּל בְּד' עוֹלָמוֹת, בין ארבעת העולמות הכלליים דְּכִתְיֵב
 37 כפי שמרומז בכתוב "כֹּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרִאֲתִי וְצִרְתִּי
 38 אֵף עֲשִׂיתִיו", שֶׁהֵם ד' עוֹלָמוֹת - אֲצִילוֹת בְּרִיאָה יִצִּירָה
 39 עֲשִׂיָּה - בְּזֶה בחלוקה זו הָאֹר אֵינוֹ כִּמּוֹ שֶׁהוּא בְּאֲצִילוֹת, כִּמּוֹ
 40 שֶׁהוּא בְּרִיאָה יִצִּירָה עֲשִׂיָּה, בארבעת העולמות עצמם יש הבדל
 41 גדול במיוחד בין עולם האצילות, העליון מביניהם, לשלושת העולמות
 42 שלמטה ממנו בריאה, יצירה עֲשִׂיָּה דְּאֲצִילוֹת הוּא⁵ בְּבִחִינַת גְּלִי
 43 הָהֵעֱלֵם, הבריאה כולה מוגדרת כ"יש" (דבר, מציאות מורגשת) מ"אין"

(4) ראה פרקי דר' אליעזר פרק יח. זוהר חלק ב כ, א. לז, א. פה, ב. 5) ראה בכל זה תורה אור פרשת בראשית ביאור [למאמר] דיבור המתחיל כי כאשר השמים. שם ריש פרשת וירא. ביאור דואלה המשפטים ועוד.

ביאור בדרך אפשר

1 הבורא וְהַתְּכַלְלֹת שֶׁהָאֲוֵרוֹת וְהַסְפִּירוֹת שֶׁבּו כְּלוּלוֹת זֶה מִזֶּה בְּגִלְגַּל שְׂכוּלָן
2 יחד בטלות לגבי הבורא, כיוון שֶׁהָאֲוֵר שֶׁם בְּתַכְלִית הַגְּלוּי, ללא כל
3 העלם והסתור דָּאִינוּ דוֹמָה כָּלָל לְכֻמוֹ שֶׁהוּא בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה
4 יִצְרֵיהָ עֲשִׂיהָ, אין כל דימיון בין מידת גילוי האור בעולם האצילות למידת
5 גילוי האור בעולמות ב"ע וּבְכִבְרִיאָה
6 יִצְרֵיהָ עֲשִׂיהָ עֲצָמָן יֵשׁ חֲלוּקֵי
7 מְדֻרָּגוֹת הַבְּדִלֵי דְּרָגוֹת בְּהַגְּלוּי
8 אֲוֵרוֹת בְּמִידַת הַגְּלוּי שֶׁל הָאֲוֵרוֹת
9 כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה
10 וְעוֹלָם הַיִּצְרֵיהָ וְעֲשִׂיהָ שֶׁבְּעוֹלָם
11 הַבְּרִיאָה הָאֲוֵר מֵאִיר בְּגִלְיוֹ יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר
12 בְּעוֹלָם הַיִּצְרֵיהָ, וּבְעוֹלָם הַיִּצְרֵיהָ יֵשׁ
13 יוֹתֵר גְּלוּי מֵאֲשֶׁר בְּעוֹלָם הַעֲשִׂיָּה,
14 נִמְצָא שֶׁבֶסֶךְ הַכּוֹל יֵשׁ עוֹלָמוֹת שׁוֹנִים
15 בְּדִרְגוֹת שׁוֹנוֹת.
16 אֲמָנָם כָּל זֶה כֹּל הַבְּדִלֵי הַדְּרָגוֹת
17 בֵּין הָעוֹלָמוֹת הַשׁוֹנִים הַמְּבֹאֲרִים לְעֵיל
18 הוּא בְּהָאֲוֵר הָאֱלֹקִי שֶׁבָּא
19 לְהַחְיֹת אֶת הָעוֹלָמוֹת
20 בְּבַחֲנֵינָתָם מִמְּלֵא כָּל עֲלָמִין,
21 שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בְּכָל עוֹלָם לִפִּי עֲרֻכּוֹ וּלְפִי
22 מְהוּתוֹ הַמִּיּוּחָדֶת אֲבָל בְּהָאֲוֵר
23 הָאֱלֹקִי שֶׁהוּא מִצַּד עֲצָמוֹ אֲוֵר
24 אִינוֹסְפִי לֹא מְדוּד וְלֹא מוֹגְבֵּל, הָאֲוֵר
25 שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִשְׁכִּיכּוֹת אֵל
26 הָעוֹלָמוֹת, וְהוּא בַּחֲנִינָתָא אֲוֵר
27 הַסּוֹכֵב כָּל עֲלָמִין, שֶׁבָּא וּמֵאִיר
28 בְּבַחֲנֵינָתָם סוֹכֵב וּמִקְיָף
29 לְעוֹלָמוֹת, וְאִינוּ מֵאִיר בְּכָל עוֹלָם
30 לִפִּי מְהוּתוֹ הַפְּרִסְתִּית הֲרִי מֵאִיר
31 בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשׂוּהָ, בְּאוֹתָהּ
32 מִידָה, וְזֶה פִּירוּשׁ דְּבָרֵי הַזֹּהָר שֶׁאֲוֵר
33 שֶׁל הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא מֵאִיר
34 "בְּכוֹלָהוּ עֲלָמִין", בְּכָל הָעוֹלָמוֹת
35 וְהֵינּוּ שֶׁאֲוֵר זֶה הֵנָּה אֵפֶן
36 הַמְּשַׁכְּתוֹ הוּא בְּכָל הָעוֹלָמוֹת
37 בְּשׂוּהָ וְהוּא מֵאִיר בְּאוֹתָהּ מִידָה
38 בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת הַעֲלִיּוֹן וּבְעוֹלָם
39 הַעֲשִׂיָּה הַתַּחְתָּן.
40 אֲמָנָם בְּכִדִּי לְהַמְשִׁיךְ אֲוֵר זֶה בְּכוֹלָהוּ עֲלָמִין, שֶׁאֵין יָבוֹא וְיֵאִיר
41 בְּפֹעֵל (כַּמְבֹּאֵר בְּחִסְדֵּי שֵׁשׁ אֲוֵרוֹת אֱלֹקִיִּים שֶׁמִּשְׁפִּיעִים קִיּוֹם וְחַיִּית
42 בְּעוֹלָמוֹת מִצַּד עֲצָמָם (כִּי הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא "חָפֵץ חֶסֶד") וִישׁ אֲוֵרוֹת שִׁיּוּרִים
43 וְנִמְשָׁכִים לְמַטָּה רַק עַל-יְדֵי עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה. וְהַמְשַׁכְתָּה אֲוֵר "הַסּוֹכֵב כֹּל עֲלָמִין"

ביאור בדרך אפשר

44 בְּכָל הָעוֹלָמוֹת הוּא עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁל הָאָדָם בְּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים
45 שֶׁל עֲנִינֵי הָעוֹלָם הַזֶּה וְעֲבוֹדָה זֶה הִיא בְּשָׁנֵי הָאוֹפָנִים הָאֲמֹרִים בְּבַחֲנֵינָתָם
46 אֲתַכְּפִיָּא וְאֲתַהַפֵּכָא דְּוָקָא וְרַק הִמְגַּע עִם עֲנִינֵי הָעוֹלָם וְהַתְּהַבְּרוּת
47 עַל הַקְּלִיפָה וְהַסְטֵרָא-אַחֲרָא בְּדֶרֶךְ "אַתַּכְּפִיָּא" בְּדֶרֶךְ "אַתַּהַפֵּכָא" בְּכוּחָהּ לְגִרָם
48 הַמְשַׁכְתוֹ שֶׁל הָאֲוֵר הָאֱלֹקִי הַנִּעְלָה
49 ה"סוֹכֵב כֹּל עֲלָמִין".
50 וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ דְּבָרֵי הַזֹּהָר "כִּד
51 אֲתַכְּפִיָּא סְטָרָא-אַחֲרָא",
52 כַּאֲשֶׁר פּוֹעֵל הָאָדָם בְּעֲבוֹדָתוֹ
53 הַרוּחָנִית לְהַחְיֹת אֶת הָאֲתַכְּפִיָּא
54 סְטָרָא-אַחֲרָא וְאֲתַהַפֵּכָא
55 חֲשׂוֹכָא לְנִהוּרָא, כַּאֲמֹר לְעֵיל,
56 הֵנָּה יִתְרוֹן הָאֲוֵר הוּא
57 מִהַחֲשֵׁךְ דְּוָקָא, כְּתוּב (בְּקֹהֶלֶת)
58 "וְרֵאִיתִי אֲנִי שֵׁשׁ יִתְרוֹן לַחֲכָמָה מִן
59 הַסִּכּוּלֹת כִּיתְרוֹן הָאֲוֵר מִן הַחֹשֶׁךְ"
60 וְהֵינּוּ וְאַחַד הַפִּירוּשִׁים ב"יתרון האור
61 מן החושך" דְּכַאֲשֶׁר הַחֲשֵׁךְ
62 נִהַפֵּךְ לְאוֹר, הֵנָּה נַעֲשֶׂה יִתְרוֹן
63 הָאֲוֵר, כְּלוֹמֵר, בְּאוֹר שֶׁמֵאִיר מִתּוֹךְ
64 הַחֹשֶׁךְ יֵשׁ יִתְרוֹן וּמַעֲלָה מִיּוּחָדֶת לְגַבִּי
65 אֲוֵר סֵתֵם, וְזֶה הַמַּעֲלָה הַמִּיּוּחָדֶת שֶׁל
66 "אַתַּהַפֵּכָא" שֶׁעֲנִינָהּ הוּא הַפִּיכָה
67 הַחֹשֶׁךְ לְאוֹר שֶׁהִיא פּוֹעֵלֶת אֶת "יתרון
68 האור" הֵינּוּ שֶׁהָאֲוֵר מֵאִיר בְּגִלְיוֹ
69 בְּכָל הָעוֹלָמוֹת עַד אֲשֶׁר יֵאִיר
70 לְמַטָּה מִמֶּשׁ, וְהֵינּוּ שֶׁנִּמְשָׁךְ
71 הָאֲוֵר בְּאֵפֶן כְּזֶה שֵׁשׁ בּו יִתְרוֹן
72 גָּדוֹל, אֲשֶׁר אֵפֶן הַמְּשַׁכְּתוֹ הוּא
73 בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשׂוּהָ.
74 וְזֶהוּ לְסִיכּוּם, פִּירוּשׁ דְּבָרֵי הַזֹּהָר
75 "כִּד אֲתַכְּפִיָּא סְטָרָא-אַחֲרָא
76 אֶסְתַּלֵּק יִקְרָא דְּקוֹדֶשׁא בְּרִיךְ
77 הוּא בְּכוֹלָהוּ עֲלָמִין", עֲלִיית
78 כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא בְּכָל
79 הָעוֹלָמוֹת פִּירוּשׁ בַּחֲנִינָתָהּ הָאֲוֵר,
80 הַמְשַׁכְתָּה וְהַתְּגַלּוּת שֶׁל אֲוֵר נִעְלָה בִּיּוֹתֵר
81 שֶׁנִּמְשָׁךְ⁶ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וּמִתְגַּלָּה
82 בְּעוֹלָם אֲוֵר הַסּוֹכֵב כָּל עֲלָמִין שֶׁאֵפֶן הַמְּשַׁכְּתוֹ הוּא בִּיתְרוֹן גָּדוֹל
83 בְּבַחֲנֵינָתָם סוֹכֵב וּמִקְיָף בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשׂוּהָ, וְאֵם כֵּן מֵאִיר
84 גַּם לְמַטָּה כְּמוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה כְּלוֹמֵר, לֹא זֶה בְּלִבְדָּה שֶׁהָאֲוֵר ה"סוֹכֵב"
85 מֵאִיר גַּם לְמַטָּה וְלֹא רַק לְמַעְלָה אֲלֵא שֶׁגַּם לְמַטָּה הוּא מֵאִיר בְּדִיּוֹק כְּמוֹ
86 לְמַעְלָה.

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְזֶהוּ "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכָם", לפי כל האמור מוכן
 2 כיצד השראת השכינה ("ושכנתי בתוכם") אכן יכולה להיות בְּתוֹךְ כָּל
 3 אֶחָד וְאֶחָד מבני ישראל, כי עַל יְדֵי הָעֲבֹדָה דְּבַחֲנִית אֶתְפָּא
 4 וְאַתְּהֶפְכָּא חֲשׂוּכָא לְנִהוּרָא, הִנֵּה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי זֶה יְתֵרוֹן
 5 הָאוֹר, כאמור לעיל במעלת יתרון
 6 האור שבא מתוך החושך דְּאֶסְתָּלַק
 7 יִקְרָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיף הוּא
 8 בְּכוּלָּהּ עֲלָמִין, שְׁמַאִיר
 9 וּמִתְגַּלָּה בכל העולמות במידה שווה
 10 אוֹר הַסּוֹבֵב שהוא האור הנעלה
 11 שלמעלה משייכות לעולמות אבל על
 12 ידי "אתכפא" ו"אתהפכא" הוא מאיר
 13 בעולמות.
 14 קְצוּר. עֶקֶר שְׂכִינָה שורה
 15 ומתגלית בְּמִתְחַוִּים דווקא
 16 בעולמות התחתונים ביותר, כך היה
 17 בתחילת הבריאה וכך היה בהקמת
 18 המשכן על ידי משה רבנו. יִבְאָר
 19 דְּכֻנְתָּהּ המטרה של בְּרִיאַת
 20 הָעוֹלָמוֹת היא שְׂיִיְהִי דִּירָה
 21 לקדוש-ברוך-הוא בעצמו
 22 בְּמִתְחַוִּים, ובמיוחד בעולם הזה
 23 וְנַעֲשֶׂה מטרה זו של שייט העולם
 24 התחתון ל'דירה' לקדוש-ברוך-הוא
 25 מיושמת עַל יְדֵי אֶתְפָּא
 26 וְאַתְּהֶפְכָּא, שְׁמַמְשִׁיף האדם
 27 העובר את ה' בדרכים אלה את אוֹר
 28 הַסּוֹבֵב, שְׁזָהוּ אור המאיר
 29 בְּכוּלָּהּ עֲלָמִין בכל העולמות
 30 בְּשׂוּהָ.
 31 (ב) וְהִנֵּה עבודת ה' האמורה לעיל
 32 (ב"אתכפא" ו"אתהפכא") שממשיכה
 33 לעולם הזה אור אלוקי נעלה ביותר,
 34 למעלה מהעולמות, זֹאת הִיְתָה
 35 הָעֲבֹדָה בְּמַשְׁכֵּן וּמִקְדָּשׁ
 36 בְּעֲבֹדַת הַבְּרוּיִים של בירור
 37 ענייני העולם הזה והעלאתם לקדושה,
 38 דְּבַחֲנִית אֶתְפָּא שִׁתְחַלְתָּה בדרך
 39 של "אתכפא" הַמְבִיא מוביל
 40 וּמַעֲלָה את האדם לדרגה גבוהה יותר לְבַחֲנִית אֶתְהֶפְכָּא חֲשׂוּכָא
 41 לְנִהוּרָא, שהרי הפיכת החושך עצמו לאור היא עבודה יותר נעלית מאשר
 42 כפיית הרע והכנעתו כי ב"אתכפא" הרע נשאר במהותו וגם אם כעת הוא
 43 הוכנע ייתכן שמאוחר יותר יחזור ויתעורר וישוב להיות רע. ואילו
- ב"אתהפכא" הרע הפך לטוב (ובמקומות אחרים מבואר ש"אתכפא" היא
 עבודת כל אדם ו"אתהפכא" היא עבודת הצדיקים) וְלָכֵן אֶתְהֶפְכָּא חֲשׂוּכָא
 שְׁזָהוּ בְּמִקְדָּשׁ הוּא עֲנִין עֲבֹדַת הַקְּרִבָּנוֹת, שְׁזָהוּ עֲבֹדָה
 רִוְחָנִית שְׁבִנְשָׁא, כי הקרבת הקרבנות בגשמיית הייתה מלווה בעבודה
 רוחנית-נפשית. וְזֶהוּ החלק הרוחני-
 נפשי של עבודת הקרבנות הוא עֲנִין
 הַשְׁתַּתְּפוֹת הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּים
 בְּעֲבֹדָתָם וְשִׁירָם וְזִמְרָם בְּעֵת
 הַבָּאָה הַקְּרִבָּנוֹת, שְׁזָהוּ עֲבֹדָה
 רִוְחָנִית כי פרט להקרבת הקרבן
 בפועל, הכהנים היו עובדים עבודה
 רוחנית והלויים היו שרים ומזמרים
 בעת העבודה במקדש וגם זו עבודה
 רוחנית.
 וכיוון שעבודת הקרבנות היא עבודה
 רוחנית, הרי היא שייכת לכל אדם, בכל
 זמן ובכל מקום, כפי שהולך ומבאר.
 וְעֲנִין עֲבֹדַת הַקְּרִבָּנוֹת בְּעֲבֹדָה
 בְּנַפְשׁ הָאָדָם הוּא, דְּכֻתִּיב⁷
 בתחילת פרשת הקרבנות בתורה,
 בחומש ויקרא "אָדָם כִּי יִקְרִיב
 מִכֶּם קֶרֶבֶן לַהוָי', מִן הַבְּהֵמָה
 מִן הַבְּקָר וּמִן כֹּי', דִּלְכָּאוּרָה
 יִקְשֶׁה יֵשׁ לַתְּמוּהָ עַל לִשׁוֹן הַכְּתוּב
 דָּאֵם הִיְתָה כְּנִיתָ בְּזָה באמירה
 "אדם כי יקריב מכם" רק לְבָאָר
 מִשְׁפָּטִי הַקְּרִבָּנוֹת הלכה למעשה,
 הָיָה לִיָּה לְמִימַר הִיָּה לוֹ (לפסוק)
 לומר אָדָם מִכֶּם אחד מבני ישראל
 כִּי יִקְרִיב קֶרֶבֶן לַהוָי', הִנֵּה
 כֹּף וְכֹף יִהְיֶה מִשְׁפָּט הוֹבָאָה
 הַקְּרִבָּנוֹת וְהַלְכוּתִיו, וּמִפְּנֵי מָה
 אוֹמֵר "אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם"
 לשון שמשמעו הקרבה "מכם",
 מַעֲצָמָם וְכוּ'. אֵלָּא יְדוּעַ בתורת
 הַחֲסִידוֹת הַכּוֹנֵה בְּזָה הַטַּעַם
 שֶׁהַכְּתוּב אוֹמֵר "אדם כי יקריב מכם"
 ולא "אדם מכם כי יקריב" הוּא
 שְׁבָא הכתוב לא לבאר רק את דיני
 הקרבנות בפועל אלא גַם לְבָאָר פְּלִלוֹת עֲנִין הַקְּרִבָּנוֹת בְּעֲבֹדָה
 הַרוּחָנִית בְּנַפְשׁ הָאָדָם, וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בלשון הכתוב "אָדָם כִּי
 יִקְרִיב", הָאָדָם בְּאֶשֶׁר יִתְקַרֵּב לְאֱלֻקוֹת, כאשר תהיה לו התעוררות
 ויעלה ברצונו להתקרב לאלוקות (למרות שהוא חי בעולם הזה הגשמי ונשמתו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

האדם הרוצה לעלות ממצבו הרוחני הנחות ולהגיע ולהתקרב
לאלקות, ואין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא¹⁰ עם
בריותיו, מלכתחילה, הקדוש ברוך הוא לא דורש מהבריות דברים שאין
להם יכולת לבצע ומתגלה ומאיר בכל אחד ואחד לפי כחו
ויכולתו ובכל אדם מאיר אור אלוהי
עד כמה שביכולתו להכיל ולקלוט,
כדאיתא מובא במדרש
רבה¹¹ "ויכשאוני הקדוש ברוך"
הוא מבקש מבני אדם לעשות דבר
כזה או אחר איני מבקש לפי
כחי בהתאם לכוחות ויכולות שלי,
של הקדוש ברוך הוא אלא לפי
כחו, לפי הכח של כל אחד
ואחד מבני ישראל בפרט, דעל ידי
זה עלידי הכוחות שהקדוש ברוך
הוא נותן לכל אדם הנה בכח כל
אחד ואחד מבלי יוצא מן הכלל
לעלות להתעלות ממצבו לפי שעה
ולהגיע למדרגה היותר
נעלית וכאמור, הכוונה היא
להתעלות אפילו לדרגת האבות.
וזהו הפירוש הפנימי בכתוב "אדם
פי יקריב", דבכדי שהאדם
יתקרב לאלקות הוא "מפם",
שפכם הדבר תלוי, כמבואר
לעיל, והינו והעבודה הרוחנית הוו
היא "מפם קרבן להווי",
דמפם מתוך עצמכם תקריבו את
הקרבן להווי, דאין הפונה
רק הקרבן של הבהמה
הגשמית על גבי המזבח הגשמי
בלבד, פי אם מפם מתוך האדם
עצמו ממש, והוא "מן
הבהמה", הבהמה שבלבו
של אדם, שהוא הנפש
הבהמית כפי שכתוב בכתבי
האריז"ל ומבואר בספר התניא (פרק א)
"דלכל איש ישראל, אחד צדיק ואחד

מלובשת בגוף גשמי כך שהוא רחוק מאלקות) הנה מפם מתוך עצמכם
הוא קרבן להווי, ובנוסף לכך מפם וכפם תלוי הדבר להיות
קרבן להווי, היינו להיות קרוב אל הווי, וכאשר האדם רוצה
להתקרב לאלקות אין הדבר תלוי אלא בו עצמו דידוע דקרבנות⁸ מלשון
קירוב והתקרבות הם ענין קרוב
גם במובן של הקרבה, לתת ולמסור את
הפחות והחוששים וכאשר האדם
מבקש להתקרב לאלקות עליו למסור
את הכוחות והכישורונות והיכולות שלו
לעבודת ה', ובא פזה הכתוב "אדם
כי יקריב מפם" לבאר, דכאשר
בא האדם להתקרב לאלקות,
הוא "מפם", והינו שתלוי הדבר בכס, דאל יאמר אדם
הדבר בכס, באדם עצמו, דאל
יאמר אדם בייאושו ומצבו איך
אתקרב אל אלקות, ויימנע
מעבודת הקירוב לאלקות מתוך חשש
שהדבר הוא מעל ומעבר ליכולתו
ובפרט פאשר יודע בנפשו
פנימה את מהותו העצמי מצבו
ומעמדו הרוחני כפי שהוא בעצם,
באמת שהוא בשפלות נחות
ביותר ומלכלך מבחינה רוחנית
בכמה ענינים לא טובים
שנדרקו בנפשו ופגמו בה, ואם פן
הוא פתקלית בשיא הרחוק
מאלקות וכדי להתקרב לאלקות
עליו לדלג על פני פער גדול והוא עשוי
לשאול את עצמו ואיך אתקרב
לאלקות, ועל זה כדי להסיר את
החשש הזה הוא אומר שאין
לחשוש מפני המרחק הגדול כי מפם,
כפם הדבר תלוי, דכל אחד
ואחד מישאול גם מי שלפי שעה
נמצא במצב רוחני מאד שפל ונחות
יכול לאמר⁹ וצריך לשאול
להתעלות למצב רוחני נעלה מאד
ולשאול את עצמו מתי יגיעו
מעשי למעשי אבותי יצחק ויעקב, היינו שעליו לשאול
להגיע לרמה רוחנית כל כך נעלית, כמו האבות, ואין פזה הגבלות
כלל, שום דבר לא מהווה הגבלה שבגללה רק אנשים מסוימים, נעלים
במיוחד, יוכלו להתקרב לאלקות ואין שום דבר המונע ומעכב
חלילה, ושום דבר לא יכול להיות, חלילה, מחסום ומעצור בדרכו של

(8) ראה [מאמר] דיבור המתחיל טעמה הנ"ל, ושם נסמן. (9) תנא דבי אליהו רבה פרק כה. (10) עבודה זרה ג א. וראה ספר המאמרים אידיש בתחלתו. (11) במדבר רבה פרשה יב, ג.

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

נִסְדִּירָה עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וְכִדְאִיתָא וְכִמּוּ שְׁכֵתוֹב בְּיוֹמָא (כא) 43
 עֲמֹד (ב) רְבוּצָה כְּאֶרֶץ שֶׁהָאֵשׁ שִׁירָה מִן הַשָּׁמַיִם אֶל הַמִּזְבֵּחַ הֵייתָה 44
 רְבוּצָה עֲלֵיו כִּמּוּ אֶרֶץ שְׁרֹבֵץ עַל הָאֶרֶץ (גְּחִלָּתָהּ שֶׁל אֵשׁ שְׁנִפְלָה מִן 45
 הַשָּׁמַיִם בְּיָמֵי שְׁלֹמֹה וְהִיתָה עַל הַמִּזְבֵּחַ, רִשׁ"י). וּבִזְהָרָה 46
 אִיתָא מִזְבֵּחַ אֲדוּתָהּ הָאֵשׁ שִׁירָה עַל 47
 הַמִּזְבֵּחַ מִהַשָּׁמַיִם¹³ "אֶרְיָה דְּאֶבֶל 48
 קוֹרְבָנִין", אֶרֶץ שְׁאֹכֵל קִרְבָּנוֹת, 49
 הֵנָּה כִּמּוּ כֵן הוּא בְּעִבּוּדָה 50
 הַרוּחָנִית בְּנִפְשׁ הָאָדָם, שֶׁאֵף הִיא 51
 צְרִיכָה לְהִיטֵב בְּדֶרֶךְ זֶה כְּפִי שֶׁהוֹלֵךְ 52
 וּמִפְּרֵט הָרִי יֵשׁ אֵשׁ שְׁלֹמְעֵלָה, 53
 שְׁבִיחָה מִלְמַעְלָה לֹא מִצֵּד עֲבוּדָת הָאָדָם 54
 וְהוּא הָרִשְׁפִּי אֵשׁ שְׁבִיחָה 55
 הָאֱלֹקִית, שְׁקִימָה בְּהַ מַּעֲצָם 56
 מִהוּתָהּ כִּי הִצְמָאן וְהִתְשַׁקָּה לְאֱלֹקוֹת 57
 בּוֹעֵרִים כֹּאֵשׁ וְכִמְאָמֵר הַפְּסוּק בְּשִׁיר 58
 הַשִּׁירִים "רִשְׁפִּיָּה רִשְׁפִּי אֵשׁ 59
 שְׁלֵהֲבֵת יָהּ", וְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ 60
 רַבִּי (הוֹבָא בְּפִלְקוּט) עַל פְּסוּק 61
 זֶה שֶׁרִשְׁפִּי הָאֵשׁ שְׁבִיחָה הָאָדָם הֵם 62
 כֹּאֵשׁ שְׁלֹמְעֵלָה, שְׁאִין הָאֵשׁ 63
 מְכַבֶּה לְמִים וְאִין הַמִּים 64
 מְכַבֵּין לֹאֵשׁ, וְהֵינּוּ שְׁבִיחָה 65
 הַנִּפְשׁ הָאֱלֹקִית מִצֵּד טְבִיעָה 66
 וּמִהוּתָהּ הָרִי יֵשׁ בּוֹ רִשְׁפִּי אֵשׁ 67
 הָאֱהָבָה לְאֱלֹקוֹת, שְׁנִמְשָׁלָה לֹאֵשׁ 68
 בְּגִלְל הַצִּימָאן הַבּוֹעֵר כֹּאֵשׁ וְהוּא 69
 בְּדוּגְמָא אֵשׁ שְׁלֹמְעֵלָה שְׁאִין 70
 הַמִּים מְכַבֵּין אוֹתוֹ, וְהַמִּים 71
 שְׁבִיחָה שְׁעִלּוּלִים לְכַבּוֹת אֶת הָאֱהָבָה 72
 לְאֱלֹקוֹת וּבְכָל זֹאת לְמַעֲשֵׂה לֹא מְכַבִּים 73
 אוֹתָהּ הֵם מִים רַבִּים כְּכֹתוֹב בְּשִׁיר 74
 הַשִּׁירִים "מִים רַבִּים לֹא יִכְלּוּ לְכַבּוֹת 75
 אֶת הָאֱהָבָה וְנִהְרֹת לֹא 76
 יִשְׁטֹפּוּ"¹⁴ בְּרַבְּבֵי הַטְּרָדוֹת בְּטְרָדָתָהּ הַפְּרִנְסָה וּבְכַבּוּלִים 77
 שׁוֹנִים בְּטְרָדוֹת שׁוֹנוֹת הַמְּכַבְּלִים וְעִלּוּלִים לְהוֹת גּוֹרֵם מִפְּרִיעַ, 78
 מִטְרִיד וּמְכַבֵּל אֶת הָאָדָם מִלְעֲסוֹק כְּרֹאֵי בְּתוֹרָה וְעִבּוּדָה, וְלִמּוּדוֹת 79
 שֶׁהַטְּרָדוֹת הֵלְלוּ הֵן רַבּוֹת מְאֹד וּמִטְרִידוֹת מְאֹד, כִּמּוּ שֶׁטֶף וּרְסָה חֹזֶק שֶׁל מִים 80
 רַבִּים וּבְכָל זֶה הֵנָּה גַּם הַנְּהָרוֹת שֶׁהֵם מִשַׁל לְמִים רַבִּים מְאֹד הַזּוֹרִימִים 81
 בְּשֶׁטֶף וּבִזְכּוֹן חֹזֶק בִּיטוּר לֹא יִשְׁטֹפּוּ, וְאִין כְּכֹחַן שֶׁל הַטְּרָדוֹת וְהַפְּרִיעוֹת 82
 הַרְבּוֹת לְפָגוּעַ בְּאֵהֶבָתָהּ ה' שְׁקִימָתָהּ בְּנִפְשׁ הָאֱלֹקִית לְפִי דְרִשְׁפִּי אֵשׁ 83
 הָאֱהָבָה שְׁבִיחָה הָאֱלֹקִית הוּא בְּדִגְמָתָהּ אֵשׁ שְׁלֹמְעֵלָה דְּאִין 84

1 וְכִידְוֵעַ הָעֲנִינִים בְּזָה, דְּאִינוּ דוֹמָה הָאֶפְנִי הַבְּרוּרִים בְּכָל
 2 אֶחָד וְאֶחָד, כֹּאמֹר לְעִיל עֲבוּדָת הַקִּרְבָּנוֹת הַרוּחָנִית (עַל יְדֵי "אֶתְכִּפִּיא"
 3 ו"אֶתְכִּפִּיא") נִקְרָאת "עֲבוּדָת הַבְּרוּרִים" (מִוֶּשֶׁת רַחֵם שְׁכוּלָה גַּם אֶת עֵינֶיךָ
 4 הַעֲלֵאתָ נִיצוּצוֹת הַקְדוּשָׁה שֶׁנִּפְלְוּ בְּעֵינֵינוּ גְּשֵׁמִיִּים. וְכֵן הַכּוֹנוֹהַ בְּעִיקָר
 5 לְבִירוֹר וְתִיקוֹן שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית
 6 עֲצֵמָה שְׁעִינֵינוּ הַפְּרִדָּה הַטּוֹב שְׁבָה
 7 מִהָרַע, וְיִזְכּוּךְ וְעִידוֹן הַמִּידוֹת הָלֹא
 8 טוֹבוֹת שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית שְׁנוּעֵר
 9 לְהַבִּיא הַעֲלָאָה שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית
 10 לְקְדוּשָׁה וְעַד לְהַתְאֲחָדוּת שֶׁלָּהּ עִם
 11 הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית עַל יְדֵי הַפִּיכָתָה
 12 לְקְדוּשָׁה, וּבְעִבּוּדָה זֶה יֵשׁ הַבְּדִלִים
 13 בְּהַתָּאָם לְאֹפִיָּה וּמִהוּתָהּ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ
 14 הַבְּהִמִית שְׁבִיחָה (אֲדָם) דְּיִשְׁנֹה
 15 שְׁבִיחָה הַבְּהִמִית שְׁלֹו הוּא
 16 "מִן הַבֶּקֶר" הֵינּוּ נֶפֶשׁ בְּהִמִית מְגוּשָׁמֶת
 17 בְּדוּגְמָתָהּ שׁוֹר נִגְחָה וְעַל מִדּוֹת
 18 גְּסוֹת בִּיטוּר, וְיֵשׁ שְׁהוּא צֶאֱן
 19 שְׁהוּא בְּהִמָּה דְּקָה וְלֹא גְסָה, אֵף
 20 שְׁגָם זֶה בְּכָלל בְּהִמָּה, אֶבֶל
 21 הוּא בְּדִקּוֹת עַל כָּל פְּנִים וּבִיחֹס
 22 לְנֶפֶשׁ הַבְּהִמִית מִסּוּג "בֶּקֶר", הִרִי נֶפֶשׁ
 23 בְּהִמִית מִסּוּג "צֶאֱן" הִיא עֲדִינָה וְדִקְוָה
 24 כֵּן שְׁבִיחָתָהּ מִסּוּגִים מִסּוּגִים מִלֵּאכָה
 25 הַבִּירוֹר וְהַתִּיקוֹן שֶׁלָּהּ יוֹתֵר קֵלָה
 26 (וְכִמְבָּאָר בְּאֶרִיכוּתָהּ¹² בְּקִנְטֵרִס
 27 הַתְּפִלָּה, תִּרְס"ם מִאֲמֵר מִיּוֹד
 28 בְּנוֹשָׁא עֲבוּדָת ה' בְּתַפִּילָּה שְׁכֵתָה הַרְבִּי
 29 הַרְשִׁיב"ב נִי"ע בְּשֵׁנֶת תִּרְס"ם שֶׁם הוּא עוֹסֵק
 30 בְּהַרְחָבָה בְּבִיאוֹר סוּגִים שׁוֹנִים שֶׁל
 31 הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית וְאֹפֶן הַבִּירוֹר
 32 וְהַעֲלָאָה שֶׁל כָּל סוּג), וְזֶהוּ
 33 שְׁאֹמֵר הַפְּסוּק מִסּוּגִים אֲשֶׁר
 34 "מְקַרְיָבוּ אֶת קְרִיבָתָם" שֶׁעַל כָּל
 35 אֲדָם לְהַקְרִיב אֶת הַקִּרְבֵּן מִיּוֹדוֹ שֶׁל בְּהַתָּאָם לְמִהוּתָהּ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית
 36 הַפְּרִטִית שֶׁלּוֹ.
 37 וְהוֹלֵךְ וּמוֹסִיף פְּרִטִים לְגַבִּי הַמִּשְׁמְעוֹת שֶׁל עֲבוּדָת הַקִּרְבָּנוֹת בְּעִבּוּדָה הַרוּחָנִית
 38 שֶׁל הָאָדָם:
 39 וְהֵנָּה בְּהִקְרָבָהּ הַגְּשָׁמִי אֹפֶן הַעֲבוּדָה הוּא שְׁמִיבִיאִין בְּמִשְׁכַּן וּבִבִּית
 40 הַמִּקְדָּשׁ בְּהִמָּה גְּשָׁמִית וְלֹאחֵר תְּהִלָּתָהּ הַשְׁחִיטָה וְשֶׁאֵר הַהֲכִנּוֹת שׁוֹרְפִים
 41 אֶת הַבְּהִמָּה (כֹּלָה אוֹ חֵלְקָה, בְּהַתָּאָם לְסוּג הַקִּרְבֵּן) עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ,
 42 וְהִיא הָאֵשׁ שְׁלֹמְעֵלָה, מִלְּבַד הָאֵשׁ שֶׁהִדְלִיקוּ הַכֹּהֲנִים הִיא בְּבִית הַמִּקְדָּשׁ

(12) ראה גם כן שיחת שמחת תורה תרס"א (בספר תורת שלום). [מאמר] דיבור המתחיל משכני (השני) תש"א. 13) ראה זוהר חלק א ו, ב. זוהר חלק ב רעח, א. זוהר חלק ג יז, א. ועוד. 14) בארוכה ראה תורה אור ריש פרשת נח. המשך מים רבים תרל"ו. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

תורה כשור לעול ימצא על ידו תורה הרבה" (מצודת דוד) וכאן הכוונה
 שמתהפף ה"שור" הוא הנפש הבהמית מבהמיותו והיא מפסיקה להיות
 "בהמית" ועולה ונכלל ברשפי אש התשוקה והצמאון לאלוקות
 שבנפש האלקית (וכמבואר בספר התניא שהנפש האלוהית והנפש
 הבהמית נלחמות זו עם זו על השליטה
 באברי הגוף וגם על השליטה בכוחות
 הנפשיים. והשאיפה של הנפש
 האלוהית היא להפוך את הנפש
 הבהמית לטוב, כמו שכתוב בתניא פרק
 ט: "לשנותה ולהפכה מתענוגי עולם
 הזה לאהבת ה'... שרעה נהפך להיות
 טוב גמור כמו יצר טוב ממש" (וכמו
 שעל ידי קרפן הגשמי הרי
 מתברר הניצוצי דומם צומח
 חי, בכל דבר גשמי יש ניצוצות של
 קדושה שהם מקור החיות והקיום שלו
 וכיון שניצוצות אלה ירדו והתלבשו
 בגשמיות וחומריות יש צורך לברר
 ולהעלות אותם בחזרה למקורם
 באלוקות. וכאשר מקריבים קרבנות
 מהדומם, הצומח והחי מבררים את
 הניצוצות שבהם הנה כמו כן על
 ידי ההקדשה ברוחניות שתוכנה
 הוא התקרבות של הנפש הבהמית
 לקדושה ואלוקות הרי מתברר
 ומתהפף החשוקא החושך
 דנפש הבהמית לנהורא לאור.
 וזהו התוכן הפנימי של הציווי
 "ועשו לי מקדש ושכנתי
 בתוכם", שבנוסף למשמעות
 הפשוטה של ציווי להקים את המשכן
 ובית המקדש, הכוונה גם להשראת
 השכינה והחדרת קדושה ואלוקות
 בנפש, וכאמור שלכן נאמר "בתוכם"
 (ולא "בתוכו") דבתוך כל אחד
 ואחד הרי על ידי עבודתו
 הרוחנית בבחינת אתפכיא, והעקר המביא לידי אתהפכא
 כו', כאמור שהעבודה הנעלית יותר היא הפיכת החושך לאור והיא האופן
 העיקרי שדרכו ממשכים קדושה לעולם הנה כד אתפכיא סטרא
 אחרא אסתלק יקרא דקודשא בריך הוא בכולהו עלמין,
 ו"הסתלקות" ועליית כבודו של הקדוש-ברוך-הוא האמורה כאן עניינה
 בחינת האור והגלוי, של האור האלוהי בכל העולמות שהוא בחינת
 סובב כל עלמין כו'. האור המאיר בכל העולמות בשווה, כמבואר לעיל.

המים מכבין אותה, היינו אש בעוצמה כזו ששום דבר לא יכול לכבות
 אותה ובזה צריך להיות ההקדשה ה"קרבן" של הנפש
 הבהמית, שגם הוא יהיה לו אהבה לאלוקות, שאהבת ה' של
 הנפש האלוהית תשפיע על הנפש הבהמית שגם היא תתקרב לאלוקות וכמו
 שכתוב בפרשת "שמע ישראל"
 "ואהבת את הוי' אלקיך בכל
 לבבך", ואמרו רז"ל שדיוק
 הלשון "לבבך" ולא "לבך" וכאילו
 נאמר שאהבת ה' צריכה להיות בשני
 לבבות ולא רק בלב אחד מלמד שעל
 האדם לאהוב את ה' "בשני
 יצרים", גם ביצר טוב וגם ביצר
 הרע, דגם הנפש הבהמית ולא
 רק הנפש האלוהית יהיה לו אהבה
 לאלוקות, דזה בא הדרך להביא
 לידי כך שאהבת ה' תהיה גם בנפש
 הבהמית היא על ידי התלבשות
 הנפש האלקית בנפש
 הבהמית, דתחלה במצב
 ההתחלתי הרי¹⁵ הנפש
 הבהמית מצד עצמה ומטבע מהותה
 אין לו שום ידיעה והרגש
 בעניני אלקות כלל, אמנם על
 ידי התלבשות הנפש האלקית
 בגוף הגשמי ובנפש הבהמית,
 ומתבונן האדם באמצעות הנפש
 האלוהית שלו בהתבוננות אלקי
 דגם הנפש הבהמית יוכל
 להשיגו, התבוננות באופן ובסגנון
 המובן גם לנפש הבהמית הנה על
 ידי זה נעשה התקרבות
 הנפש הבהמית לענייני אלוקות
 (וכמו שמבאר במקום אחר
 לגבי מהות ההתקרבות של הנפש
 הבהמית לאלוקות בעקבות פעולה
 מסוג זה של הנפש האלוהית
 שנעשה בשל ראשון חקיקה החלטה והסכמה כללית בהנפש
 הבהמית דאלקות הוא גם כן דבר המובן והמשג כו' ועצם
 ה'חקיקה' וההחלטה שניתן להבין ולהשיג אלוקות מקרבת את הנפש הבהמית
 לאלוקות, הנה אחר כך בשל מאוחר יותר יש לנפש האלוהית השפעה
 יותר מעמיקה על הנפש הבהמית וכתוצאה מכך הוא כלשון הכתוב במשלי
 "רב תבואות בכת שור", לפי פשוטו כוונת הפסוק היא "הרבה
 תבואות באה על-ידי כח השור, כי יחרוש בשדה, רצה לומר המקבל עליו עול

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 קצור. יבאר ענין הקרבנות בעבודה הרוחנית בנפש האדם
2 ד"אדם כי יקריב" כאשר אדם ירצה להתקרב לאלוקות צריך להיות
3 "מכם קרבן" עליו "להקריב" מתוכו, היינו את הנפש הבהמית שלו. אש
4 שלמעלה ואש מלמטה, כשם שעל המזבח הייתה אש שירדה
5 מלמעלה והייתה גם אש שהביאו
6 למטה כך בעבודת ה' יש אהבה
7 דנפש האלקית שקיימת בה
8 מטבעה בדוגמת אש שלמעלה
9 ודנפש הבהמית שצריך להשפיע
10 עליה ולהחזיר בה אהבת ה', בדוגמת
11 אש שבאה מלמטה. אהבה דנפש
12 הבהמית באה על ידי
13 התלבשות נפש האלקית
14 בנפש הבהמית שתחילתה היא
15 בהתבוננות באלוקות באופן המובן גם
16 לנפש הבהמית.
17 (ג) ויבזה לאחר שנתבאר לעיל ענין
18 השראת השכינה במשכן וענין השראת
19 השכינה בנפש האדם יובן מה
20 שהמשכן היה מעצי שטים
21 דנקא, לאור המשמעות המיוחדת
22 של המושג "שטים" כפי שיתבאר
23 להלן, דלהיות שעקר העבודה
24 במשכן ומקדש הוא
25 לאתהפכא חשוכא לנהורא,
26 להפוך חושך של היפך הקדושה לאור
27 אלוהי שזהו ענין עבודת
28 הקרבנות כנ"ל (ובפרט)
29 מעשה הקטרת שבו ענין בירור
30 החושך והעלאתו לקדושה מודגש יותר
31 מאשר בעבודות אחרות בבית המקדש
32 כי הסמנים של הקטרת היו מדברים
33 שאין בהם טעם ואינם משמשים למזון
34 והם בבחינת דומם שנחות יותר מצומח
35 וחי, ולאחר שעלו על גבי המזבח נוצר
36 מהם "ריח ניחוח אשה לה", היינו
37 הפיכת חושך לאור), ועל ידי
38 העבודה שבמקדש בכיור
39 והעלאת עניני העולם לקדושה הנה על ידי זה האיר גלוי אלקות
40 בעולם, ולכן היה המשכן בנוי מעצי שטים, דהנה שיטה¹⁷
41 בהקשר זה פרושה נטיה, סטייה, דהינו שיש דבר שהוא
42 אמצעי, שנמצא באמצע וההטיה מהאמצע לאיזה צד, לצד כלשהו
- למעלה או למטה, נקראת שיטה, נטייה וסטייה וכן פרוש
שטות, דשטות חוסר הגיון הוא ההטיה מהידיעה והחקמה,
ידיעה והשגה הכנה הוא דרך המצוע, הדרך הישרה הממוצעת
וההטיה הנטייה והסטייה מזה נקרא שטות.
והנה יש שטות דלעמית זה,
שטות בכיוון הלא רצוי היינו נטייה
לצד הסטרא-אחרא שאינו צד הקדושה
(הנקרא "לעומת זה" על שם הכתוב
"את זה לעומת זה עשה אלוקים")
וכמו שכתוב לגבי אשה סוטה
"כי תשטה אשתו", ופרש
רש"י ש"תשטה" פירושו תט
מדרכי הצניעות, וכתוב
"וישב ישראל בשטים"
ובמשך נאמר שבני ישראל חטאו שם,
שהוא הנטייה לצד הסטרא-אחרא
ענין¹⁸ השטות דלעמית זה,
היינו נטייה מדרך המצוע לצד של
היפך הקדושה וכמאמר רז"ל
"אין אדם עובר עברה אלא
אם פן נכנס בו רוח שטות",
הרי שנטיה מדרכי התורה, ועבירה על
רצון ה' נקראת "שטות" ורוח הנה
רוח השטות שגורמת לאדם לחטוא
מכסה על האמת, ורוח
שטות זו שגורמת את החטא הוא
רוח הקלפה וסטרטא אחרא,
צד אחר שאינו צד הקדושה ונקרא
"שטות" על-דרך מלך זקן
וכסיל, כשם שהיצר הרע המפתה
את האדם לעבור עבירה נקרא "כסיל",
טיפש, והם הקליפות והסטרא אחרא
המכסים על האור והגלוי
האלוקי, דאלקות הוא אמת
וחיים, וכמו שכתוב "והוי'
אלקים אמת הוא אלקים
חיים", האלוקות היא האמת והיא
מקור החיים כי האלוקות היא
המציאות האמיתית וממנה נובעת החיות של כל הנבראים אלא שבעולם הזה
דבר מכוסה ונעלם, והאמת האלוקית היא לא בגלוי והנבראים לא מרגישים
שהחיות והקיום שלהם נובעים מהאלוקות וסבורים בטעות שהם בעלי
מציאות עצמאית והרוח שטות מכסה על האמת והחיות

(16) ראה תורה אור פרשת וישב ריש [מאמר] דיבור המתחיל בכ"ה בכסלו. אור התורה פרשת תולדות הגהה לריש [מאמר]
דיבור המתחיל ראה ריח בני. (17) ראה בכל הנ"ל המשך וככה תרל"ז פרק טל ואילך. קונטרס ומעין. (18) סנהדרין קו, א.
ספרי, במדבר רבה ותנחומא סוף פרשת בלק.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אֱלֹקִית, והיא הסיבה להעלם והסתר האמור ולכן נקרא בשם
2 "קִלְפָּה", וכמו הקִלְפָּה המְכַסֶּה על הַפִּרְי, עד כדי כך שהפרי
3 אינו נראה כלל, כן הַרוּחַ שְׁטוּת של הקליפה והסתרא אחרא מְכַסֶּה
4 מַעֲלִים ומְסַתֵּיר על הָאוֹר דְּגִלּוֹי אֱלֹקוֹת.
- 5 וְזֶהוּ הַסֵּבָה מֵה שֶׁאִפְשָׁר אֵין
6 יתכן אֲשֶׁר הָאָדָם יָכוֹל לִהְיוֹת
7 חֶסֶד-וְשָׁלוֹם עוֹבֵר עֲבָרָה, 8 דִּלְכָּאוּרָה אֵין אִפְשָׁר יִיתָן
9 הַדְּבָר אֲשֶׁר יָבוֹא הָאָדָם לִידֵי
10 עֲבָרָה, והרי מעצם טבעו ומהותו
11 יהודי קשור באלוקות בקשר שלא ניתן
12 לניתוק (כפתגם רבנו הזקן – "יהודי
13 לא יכול ולא רוצה להיות נפרד
14 מאלוקות", וכפי שיבואר להלן)
15 וְהוּא רַק לִפִּי שְׁאִינוֹ מְרִגִּישׁ
16 שֶׁבִּזְזָה בְּעִשִּׂית הַעֲבִירָה הוּא נִפְרָד
17 מֵאֱלֹקִית, וְנִדְמָה לוֹ בְּטַעַם
18 אֲשֶׁר עוֹדְנוּ בִּיהֲדוּתוֹ וְהַדְּבָרוֹ
19 שְׁלוֹ בְּאֱלֹקוֹת לֹא נִפְגַּם, וְאִם הָאָדָם
20 הַחוּטָא הִיא יוֹדֵעַ אֵת הָאָמֶת כְּמוֹ
21 שֶׁהוּא, שֶׁעַל יְדֵי הַחֲטָא וְעוֹן
22 נַעֲשֶׂה נִפְרָד מֵאֱלֹקוֹת, הֲרִי
23 לֹא הִיא עוֹשֶׂה אֵת דְּבַר
24 הָעֲבָרָה רַחֲמָנָא-לְצִלָן ה' יְצִילֵנוּ
25 בְּשׁוּם אִפֹּן, למרות שיתכן שהוא
26 מתאוה לעשות זאת וכדי להימנע
27 מעבירה עליו להתגבר על ניסיונות
28 קשים לִפִּי שֶׁבִּטְבַּע כָּל יִשְׂרָאֵל
29 מעצם מהותו שְׁאִינוֹ רוֹצֶה בְּשׁוּם
30 אִפֹּן וְאִינוֹ יָכוֹל כָּלֵל לִהְיוֹת
31 נִפְרָד מֵאֱלֹקוֹת, וְהִרְאָהָ
32 הַהוֹכָחָה לִכְךָ שֶׁבְּעֵצָם מֵהוּתוֹ כֹּל יְהוּדִי,
33 יִהְיֶה מִי שִׁיְהִי, לֹא רוֹצֶה וְלֹא יָכוֹל
34 לְהִפְרֵד וְלִהְתַּנָּחַק מֵאֱלֹקוֹת הִיא
35 דְּכֹאֲשֶׁר בֹּא לִידֵי נְסִיּוֹן וְכוּפִין
36 אוֹתוֹ חֶסֶד-וְשָׁלוֹם עַל עֲגִין שֶׁל
37 כְּפִירָה, לְמַשֵּׁל, כֹּאשֶׁר מֵאֲלָצִים
38 יְהוּדִי לַעֲבֹד עֲבֹדָה זָרָה, חֶסֶד-וְשָׁלוֹם,
39 דָּאֵז בְּשׁוּנָה מֵעֲבִירוֹת אַחֲרוֹת בָּהֶם
40 הָאָדָם עֹשִׂי לְחֹשֶׁב בְּטַעַם שְׁעִשִּׂית
41 הַעֲבִירָה לֹא גּוֹרֶמֶת לוֹ לִהְיוֹת נִפְרָד
42 מֵאֱלֹקוֹת הֲרִי כְּשֶׁמְדוּבָר עַל עֲבֹדָה זָרָה
43 חֶסֶד-וְשָׁלוֹם אֵי אִפְשָׁר לְטַעוֹת
44 וְלִחְשֹׁב שְׁאִינוֹ נַעֲשֶׂה נִפְרָד מֵאֱלֹקִית, ובמצב כזה הֲרִי הוּא
- מְשַׁלֵּיף חֲזִיו מַגְנֵד, ולא מסכים לעבוד עבודה זרה אפילו אם לשם כך
עליו לוותר על חייו ומְקַבֵּל עָלָיו כָּל הַמִּינִי יִסּוּרִין חֶסֶד-וְשָׁלוֹם
וּמוֹסֵר נַפְשׁוֹ עַל קִדְשַׁת שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְכֵן נִרְאֶה בְּמוֹחַשׁ
מִמֶּשׁ גַּם אִפְלוּ בְּדִרְגוֹת הַפְּחוּתוֹת בְּאֲנָשִׁים שֶׁמַּעֲבֵם הַרוּחַנִי נְחוּת
מֵאֵד בְּקָל שֶׁבְּקָלִים וּפּוֹשְׁעֵי
יִשְׂרָאֵל לִגְבִי שְׁמִירַת מִצְוֹת אַחֲרוֹת
דְּעִלּוּלִים מְסוּגִלִּים גַּם הֵם לְמִסֵּר
נַפְשָׁם עַל קִדְשַׁת שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ,
לְמִירוֹת שֶׁבְּמִצְוֹת אַחֲרוֹת הֵם כֵּן
עוֹבְרִים עַל רִצּוֹן ה' לִפִּי דָּאֵז כְּשֶׁהוּא
נִיָּצֵב בְּפִנֵּי נִסְיוֹן שֶׁל עֲבִירָה כּוֹז שֶׁבָּה
אֵין מְקוֹם לְסַפֵּק שֶׁאִם יַעֲבֹר אֵת
הַעֲבִירָה יִהְיֶה נִפְרָד מֵאֱלֹקוֹת הֲרִי
יֹדֵעַ וּמְרִגִּישׁ בְּנַפְשׁוֹ אֵת הַפִּירוֹד
וְהַנִּיתוּק, וְאִינוֹ רוֹצֶה חֶסֶד
וְשָׁלוֹם לְהִפְרֵד מֵאֱלֹקֵי
יִשְׂרָאֵל, דְּכֹנָה לִהְיוֹת חֶסֶד
וְשָׁלוֹם וְחֶסֶד-וְחִלְלָה נִפְרָד
מֵאֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל אֵין בִּיכָלֶת
שׁוּם בְּרִי יִשְׂרָאֵל, אִף יְהוּדִי אִפְלוּ
מִי שֶׁכֹּאמֹר לִגְבִי מִצְוֹת אַחֲרוֹת נִחֲשֵׁב
"קַל בְּשִׁבְכִים" ר"פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל" גַּם
הוּא לֹא מְסוּגָל לְהִפְרֵד מֵאֱלֹקוֹת
אֲבָל בְּשִׁאֲרֵי דְּבָרִים, הֵינּוּ
בְּשִׁאֲרֵי עֲבֻרוֹת רַחֲמָנָא-
לְצִלָן, הֲרִי אֵינוֹ יוֹדֵעַ וְאִינוֹ
מְרִגִּישׁ שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי זֶה
נִפְרָד מֵאֲחֵדוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ,
וְנִדְמָה לוֹ בְּטַעַם כִּי הוּא עוֹד
בִּיְהוּדוּתוֹ כֹּאֲשֶׁר הִיא, וְלֹא חָל
שׁוּם שְׁנִיּוֹ בְּקִשּׁוֹ שְׁלוֹ עִם הַקְדוּשָׁה
בְּרוּךְ-הוּא וְזֶה הַטַּעַם הַזֶּה שֶׁהִיא
לְמַעֲשֵׂה הַגּוֹרֵם לְאָדָם לַעֲבֹר אֵת
הַעֲבִירָה בֹּא מִהֲרוּחַ שְׁטוּת
דְּסִטְרָא אַחֲרָא שֶׁמְכַסֶּה עַל
הָאוֹר וְהַגִּלּוֹי שֶׁלֹּא יִרְגֵּשׁ בוֹ,
הֵינּוּ שֵׁשׁ עַל נִשְׁמָתוֹ אוֹר וְגִלּוֹי אֱלֹקִי
אֲבָל הַדְּבַר לֹא נִיכָר וְלֹא נִרְגָּשׁ בוֹ
פְּרוּשׁ דְּהֲרוּחַ שְׁטוּת שֶׁמְכַסֶּה עַל
הָאֵמֶת גּוֹרֵם לוֹ לְהָאָדָם הָעֵדֵר
הַהֲרָגָשׁ, והוא מאבד את היכולת
לחוש ענייני אלוהות וְהֵינּוּ שֶׁתִּקְּףָהּ
הַחֲמָדָה²⁰ בְּתַאֲוָה הַעוֹבֶדָה
שֶׁהַתַּאוּת לַעֲנִיּוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה הֵם בְּתוֹקֵף רַב וּבְתַשׁוּקָה חֲזָקָה וְהַחֲמִימוֹת

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 דִּנְפֶשׁ הַבְּהֵמִית שמתחממת ומתלהבת לתאוות העולם גֹּרֶם לוֹ
2 הַקְרִירוֹת והאדישות וְהַעֲדָר הַהֶרְגֶּשׁ חוסר יכולת לחוש בְּעֵנִינִים
3 הַרוֹחֲנִיִּים ולהתלהב ולהתרגש מהם, פְּרוֹשׁ דִּיא צוֹגַעְבוֹנְדְקִיט
4 אוֹן צֶעֱקֶאכְטְקִיט ההתקשרות והלהט אֵין עֵנִינִי חֲמֻדָּה הלא טובה
5 וְתֵאֵוָה בְּרִתִּיחָה, זֶה מְקָרָה
6 הַהֶרְגֶּשׁ (דָּעַם דְּעֶרְהֶער און
7 גַּעפִּיל את ההכרה הפנימית ואת
8 יכולת התחושה) בְּעֵנִינִים
9 הַרוֹחֲנִיִּים, עַר אִזוּ אִזוּ פִּיל
10 אֵיפֶערֶגֶעֱעֶבֶען הוא מסור וקשור
11 במידה כל-כך גדולה בְּעֵנִינִי
12 תֵּאֵוֹתֵיו ורצונותיו הַחֲמֻרִים
13 וְהַגִּשְׁמִיִּים, אַז דְּער
14 רוֹחֲנִיתִ'דִּיקֶער הֶרְגֶּשׁ אִזוּ בֹא
15 אִים כך שההרגש הרוחני הוא אצלו
16 בְּתַכְלִית הַהֶעֱלֵם וְהַסְתָּרָה,
17 וְהֵינּוּ שְׁנַעֲשָׂה בְּתֵי מְרָגִישׁ
18 כָּל, ומאבד לחלוטין את היכולת
19 לחוש ולהרגיש דברים רוחניים
20 ולהתרגש ולהתפעל מהם וְאִינוּ
21 מְרָגִישׁ לְהֵנַעַם וְהַעֲרִבּוֹת
22 המתיקות וְהַטּוֹב וְהָעֲלִי וְהַמַּעֲלָה
23 בְּקִיּוּם הַמַּצּוּוֹת, וְכֵן אִינוּ
24 מְרָגִישׁ הַפְּחִיתוֹת עד כמה זה
25 גרוע בְּרַחוּקוֹ מֵאֲלֻקוֹת שְׁנַעֲשָׂה
26 עַל יְדֵי חֲטָא וְעוֹן, וּבְדֶרֶךְ
27 כָּל ה"רוח שטות" הגורמת את כל
28 זה הוא כְּסוּי הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית
29 שְׁמִכְסָּה עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית,
30 וּמוֹנַעַת מִמֶּנָּה לַפְּעוֹל כפי שמתחייב
31 מצד מהותה כי מהותה האמיתית של
32 הנפש האלוקית מכוסה ונעלמת דִּהְנָה
33 הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית הוא אֲלֻקוֹת
34 בְּעֵצֶם מַהוּתוֹ, וּבִלְשׁוֹן רַבֵּנוּ הַזֶּקֶן
35 בִּסְפֶר הַתְּנִיָּא (פרק ב): "חלק אלוקה
36 מִמַּעַל מִמַּשׁ" וּבִפְרָט הַנִּיצוּץ שְׁבוֹ²¹ (הוא הַנִּיצוּץ פְּרָטִי הַשִּׁיקָה
37 אֶל גּוֹפּוֹ הַפְּרָטִי כו') כְּמוֹכָא בְּהַעֲרַת הַרְבֵּי בְּשׁוּלֵי הַגִּילּוּן כֵּאֵן מִכְתָּבִי
38 הָאֵרִידִי: "יש ניצוץ קטן מאד שהוא בחינת אלוקות כו' וזה הניצוץ מתלבש
39 בכוח ניצוץ אחד נברא כו' הנקרא יחידה עד כאן לשונו. ויותר נראה לי
40 שמכוון כאן לניצוץ נברא הנ"ל. כלומר, הנפש האלוקית בכלל היא אלוקות,
41 והדברים אמורים במיוחד לגבי ניצוץ הבורא שמתלבש בבחינת "יחידה"
42 שְׁעַל יְדוֹ על-ידי אותו ניצוץ אלוקות הוא מְרָגִישׁ כָּל
- הַעֲנִינִים הָאֲלֵקִיִּים, מאחר שהנפש האלוקית היא אלוקות בעצם מהותה
הרי גם לאחר שהתלבשה בגוף עדיין יש לה מטבעה יכולת לחוש אלוקות
ולהתרגש מדברים אלוקיים-רוחניים וּמְרָגִישׁ מֵאֵד בְּדָבָר שֶׁהוּא
מִנְגֵּד לְאֲלֻקוֹת, וכשם שבכיוון החיובי יש לנפש האלוקית תחושה חיובית
לענייני אלוקות, כך יש לה מעצם
טבעה תחושה של דחייה ושלילה
ביחס לדברים המנגדים לאלוקות
וְהֵינּוּ דְּדָבָר שֶׁאִינוּ אֲלֻקוֹת
בְּגִלּוֹי אִינוּ רוֹצֶה בו, אין לו
עניין בו והוא מתרחק ממנו וּבִפְרָט
בְּדָבָר שֶׁהוּא מִנְגֵּד עַל
אֲלֻקוֹת, היינו דבר שלא זו בלבד
שאינו אלוקות בגלוי אלא אפילו מנגד
לאלוקות הרי לא זו בלבד שאינו רוצה
בו אלא הסלידה ממנו היא בתוקף
גדול בהרבה וּבּוֹרַח מִזֶּה כְּבוֹרַח
מִדָּבָר הַמַּזִּיק, ולא עוד אלא
שההתרחקות והבריחה מדבר המנגד
לאלוקות היא לא רק כבורח מדבר
המזיק סתם אלא וּכְאֵדָם הַבוֹרַח
מִמָּוֶת, דְּבָרָיו לוֹ לְהַנָּפֶשׁ
הָאֲלֹקִית דְּמִיתָה רוֹחֲנִית
רַחֲמָנָא-לְצִלָן וזה למעשה מה
שהאדם מביא על עצמו כאשר הוא
עובר עבירות ונפרד ומתנתק מאלוקות
שהיא מקור חייו והוא קֶשֶׁה יוֹתֵר
מִמִּיתָה גִּשְׁמִית חֶסֶם וְשִׁלּוּם,
ואם ממייתה גשמית, חס ושלום, אדם
מתרחק ובורח בכל כוחו קל-יחומר
שהוא נוהג כך כאשר הוא ניצב בפני
סכנה של מיתה רוחנית וְכָל
תְּשׁוּקָתוֹ וְחִפְצוֹ של האדם מצד
הנפש האלוקית הוא בְּאֲלֻקוֹת,
וְלַעֲשׂוֹת מענייני העולם הזה כְּלִים
לְאֲלֻקוֹת להכשיר אותם להיות כלים
ראויים להשראת השכינה, אלא שכל זה הוא מצד נפש האלוקית כפי שהיא
מטבעה ומהותה, אבל עליה להתמודד עם הנפש הבהמית שמכסה ומסתירה
עליה וְכָל גִּסּוֹת וְחֲמֻרִיּוֹת יִשׁוּת וּמַצִּיאוֹת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית,
שהיא גסה וחומרית, והמצאות שלה לא בטלה למה שנעלה ממנה אלא היא
חשה את עצמה ל"יש" ובעלת מציאות עצמאית חשובה, ובתור שכזו הִרְי
הוא הנפש הבהמית מְכַסֶּה וּמְסַתֵּר וּמַעֲלִים היינו שלא מדובר בכיסוי
קל אלא כיסוי ש"מכסה ומסתיר ומעלים" עַל הַהֶרְגֶּשׁ דִּנְפֶשׁ

(סג פרק יב יג. 21) אולי הכוונה למה שנאמר בעץ חיים שער דרושי אצילות בריאה יצירה עשיה פרק א (הובא בלקוטי תורה [מאמר] דיבור המתחיל ושמתי כדכד השני פרק ב): יש ניצוץ קטן מאוד שהוא בחינת אלוקות כו' וזה הניצוץ מתלבש בכח ניצוץ אחד נברא כו' הנקרא יחידה, עד כאן לשונו. ויותר נראה לי שמכוון כאן לניצוץ נברא הנ"ל. ועיין גם כן לקוטי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 **הָאֱלֹקִית**, על התחושה הטבעית של הנפש האלוקית שנמשכת לענייני
2 אלוקות ושוללת כל דבר שמנגד לאלוקות ו**בְּפִשְׁטוּת** הביטוי הפשוט של
3 כיסוד הנפש הבהמית על הנפש האלוקית **הוא אַז דָּער גֶּעִשְׁמאַק פֿון**
4 **וועלט** העונג והנעם של העולם הזה הגשמי והחומרי (**עולם שֶׁהוא**
5 **הָעֵלֶם** והסתר על אלוקות ועל
6 רוחניות) **איז מְכַסֶּה ומְסַתֵּיר** **אויף דעם הָרָגֶשׁ אַלְקִי**, הרי
7 הוא מכסה ומסתיר על ה'הרגש'
8 האלוקי שקיים בנפש האלוקית ומונע
9 ממנו לפעול בגלוי **שֶׁזֶהוּ** ההעלם
10 וההסתר על האלוקות שורר בעולם,
11 ובמיוחד ההעלם וההסתר על הנפש
12 האלוקית הוא **הִיפּוֹ הַפְּנוּנָה**
13 **מִמֶּשׁ**, ניגוד גמור **מִמָּה שֶׁהִיטָה**
14 **פְּנוּנָה** והמטרה **הַעֲלִינָה**
15 **בְּכַרִּיאת הָעוֹלָמוֹת**, ההעלם
16 וההסתר על אלוקות הוא ההיפך הגמור
17 מהכוונה והמטרה של הקדוש-ברוך-
18 הוא בכריאת העולם שהיא **דִּנְתָּאָה**
19 **הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ** הוא **לְהִיט לֹ**
20 **יִתְבַּרְךָ דִּירָה בַּתְּחִתּוֹנִים** העולם
21 נברא בגלל רצונו ר'תאוותו של
22 הקדוש-ברוך-הוא שדווקא העולם
23 הזה, למרות היותו גשמי וחומרי,
24 יהפוך להיות לו 'דירה', מקום ראוי
25 להשראת השכינה ודווקא כאן יהיה
26 גילוי אלוקות, וזאת **עַל יְדֵי עֲבוֹדַת**
27 **הָאָדָם** דווקא **בְּגוֹף וְנִפְשׁ**
28 **הַבְּהֵמִית** שמעלימים ומסתירים על
29 האלוקות, **וְלִהְיוֹת** כנשמה בגוף
30 **בְּעוֹלָם זֶה דוֹקָא** למרות שהוא
31 מעלים ומסתיר על האלוקות **וְלִבְרֹר**
32 להפריד את הטוב שבו מהרע
33 ולהעלותו לקדושה ולהפוך את החושך
34 לאור **וְלִזְכּוֹ**, ולשנות את הגסות
35 והחומריות של הגוף והנפש הבהמית
36 ולזכור ולעזר אותם, **וּבִפְעֵל** ייתכן
37 מצב שבו האדם נוהג למעשה בניגוד
38 מוחלט לכוונה העליונה שהיא מטרת הבריאה, ואז **כָּא הִיפּוֹ חֵס**
39 **וְשֵׁלֹם**, ותמורת זאת שהאדם יכיר ויזכר את העולם נוצר מצב **שֶׁהָעוֹלָם**
40 **מִסְתִּיר אֶצְלוֹ עַל אֹר הָאֱמֶת** האלוקות, ובגלל ההעלם וההסתר הזה,
41 **וְנִתְעַבָּה וְנִתְגַּשֵּׁם כָּל כֶּף עַד שֶׁנִּחְסַר אֶצְלוֹ** ואין לו כל חוש
42 **מִהֶהָרָגֶשׁ (הַנִּקְרָא פִּילְעֵן) בְּעֵינֵי הָרוּחָנִיִּים**, שֶׁזֶה

44 **כָּא בְּסִפְת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית**, שֶׁהוא קבוע ו**מִשְׁרָשׁ בְּעֵינֵי**
45 **הָעוֹלָם**, לעומת הנפש האלוקית הנוטה לעניינים אלוקיים-רוחניים
46 ומשתוקקת להתקרב אל ה', הנפש הבהמית נוטה לשקוע בענייני העולם
47 הגשמי, להתחבר אליהם ולהתאחד איתם **וְזֶהוּ כָּל מֵהוּתוֹ וְעֵינָיו**,
48 **וּבֵהֶם יִהְיֶה וְיִחַשֵּׁב וְיִדְבֵּר**
49 **בְּחַיִּית בְּהָרָגֶשׁ**, מִיט א
50 **גְרוֹיִסְעֵן גִּישְׁמאַק**, בנועם ועונג
51 גדול **אֲשֶׁר הָרָגֶשׁ זֶה בְּכִלְלוֹתוֹ**
52 עצם ההתחברות וההשתרשות בענייני
53 העולם החומרי **וּבִפְרָט עֵינֵן**
54 **הַנֶּעֱם (דָּער גִּישְׁמאַק) שֵׁישׁ**
55 **לֹ בְּזֶה** הוא שולל את
56 **הֶהָרָגֶשׁ בְּרוּחָנִיִּית**, ומונע מהנפש
57 האלוקית להתגלות ולפעול, שהרי
58 הרדיפה אחרי הגשמיות ובמיוחד
59 כשהיא מתוך הנאה גדולה והאדם
60 שקוע בה עמוק היא סתירה מוחלטת
61 להתלהבות והתרגשות מענייני אלוקות
62 **וְהַעֲקָר** הגורם העיקרי למצב של
63 העדר רגש חיובי לענייני אלוקות הוא
64 **מִפְּנֵי הַקְרִירוֹת** והאדישות שֶׁל
65 **הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית**, דִּי עֵצֶם
66 **קֵאלֶטְקִיט** עצם הקרירות שֶׁלֹ
67 **אֵין עֵינֵינִים וְרוּחָנִיִּים** וזאת **מִפְּנֵי**
68 **שֶׁהוא בְּהֵמִי בְּעֵצֶם מֵהוּתוֹ**,
69 **דְּשִׁמוֹ מוֹכִיחַ עָלָיו נֶפֶשׁ**
70 **הַבְּהֵמִי**, והשם הזה נובע מהעובדה
71 שזו אכן מהותו **כָּל חַיּוּתוֹ** הנושאים
72 שבהם הוא עוסק בחיות ובעניין רב
73 **וְהַרְגָּשָׁתוֹ** ובהם יש לו רגש
74 והתלהבות הוא **רַק בְּעֵינֵינִים**
75 **בְּהֵמִיִּים**, עניינים גשמיים וחומריים
76 שבהם האדם דומה לבהמה ו**כִּמּוֹ**
77 **שָׂאָנוּ רֹאִין בְּמוֹחַשׁ**, דִּישׁ
78 **אֲנָשִׁים כָּאֵלֹ אֲשֶׁר לְבַד זֹאת**
79 **שֶׁהֵם רִיקִים מִחֻמְקָה תוֹרָה**
80 **וּמִדּוֹת יִשְׁרוֹת** כך שאין בהם תוכן
81 רוחני חיובי **הֵנָּה** בנוסף לכך
82 **מַעֲשֵׂיהֶם כְּמַעֲשֵׂה בְּהֵמָה מִמֶּשׁ**, שְׁדוֹרְסִים דורכים ומתייחסים
83 כולוול ומלעיגים **רַחֲמָנָא-לְצֵלָן מַעֲנִינִים הָרוּחָנִיִּים אֲשֶׁר אֵין**
84 **לָהֶם שׁוֹם מִשְׁגָּ כָּלָל**, כאותם עניינים ורוחניים **וְהָרִי הֵם בְּכֻמְהָ**
85 **מִמֶּשׁ**, ההולכת ודורסת ברגליה את כל מה שהיא פוגעת בו **מִבְּלִי**
86 **הִבְחָן כָּלָל** אם הוא עֶפֶר וְעֵץ או גוֹף אָדָם, שֶׁהוא מִפְּנֵי הָעֵדֶר הֶהָרָגֶשׁ

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הַעֲדֵר הַהֶרְגֶּשׁ, בגלל חוסר היכולת להרגיש ולהבחין על מה ראוי לדרוך
2 ועל מה לא דְּבַהֲמָה הָרִי אֵין לָהּ דַּעַת ויכולת הבחנה, כְּמוֹ כֵּן
3 יִשְׁנֶם אֲנָשִׁים כָּאלוֹ שֶׁהֵם כְּבַהֲמָה מִמֶּשׁ, וְלוֹעֲגִים עַל
4 הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת מאחר שאבדו את התחושות הנכונות ואת היכולת
5 להבחין (וּמָהֶם) בין אלה שהנפש
6 הבהמית קובעת את צורת ההתנהגות
7 שלהם ישנם כאלה הַבּוֹחֲרִים לָהֶם
8 בעצמם, בשרירות ליבם דְּרָכִים
9 שוֹנִים, בשמירת התורה והמצוות
10 ומחליטים כִּי מִצְוָה זוֹ הֵם
11 מְקִימִים, וּבָזָה אֵינֶם רוֹצִים
12 לְקִימָה כו', בדומה לאמור לעיל
13 שבגלל ה"רוח שטות" של הנפש
14 הבהמית המכסה על הנפש האלוקית,
15 האדם יוצר בטעות אבחנה בין עבירות
16 מסוימות לעבירות אחרות),
17 וְהַדּוּמָה, וכך ייתכן שאנשים
18 מקבלים החלטות מוטעות דומות לגבי
19 קיום התורה והמצוות דְּכָל זֶה הוּא
20 בָּא מִהֲעֻזּוֹת הַחֻצְפָּה וְהַקְרִירוֹת
21 האדישות דִּנְפֶשׁ הַבְּהֵמִית לענייני
22 קדושה ואלוקות, אֲשֶׁר זֶה הוּא
23 הַסֵּפֶה וְהַגּוֹרֵם מָה שְׁאֵדָם בָּא
24 לִידֵי עֲבָרָה רַחֲמָנָא - לְצִלּוֹ,
25 שֶׁהוּא כמבואר לעיל רוח שטות
26 דְּסִטְרָא אַחְרָא וְהַפְסוּי דִּנְפֶשׁ
27 הַבְּהֵמִית, שֶׁהֵם מַעְלִימִים
28 וּמְסִתִּירִים עַל אור האֵמֶת
29 האלוקית של הנפש האלוקית שמצד
30 עצמה היא קשורה באלוקות בקשר
31 בלתי ניתן לניתוק עַד כִּי כֵן שֶׁהָאֵדָם
32 עובר עבירה חס ושלום שְׁנַעֲשֶׂה
33 כתוצאה מהעבירה הִיפֶךְ הַפְּנוּהַ
34 המטרה הַעֲלִיּוֹנָה בכריאת העולם,
35 דְּכּוֹנֶנָה הַעֲלִיּוֹנָה שְׁנִבְרָא
36 הָעוֹלָם למענה היא בְּכַדִּי לְכַרְוֹ
37 ולעזן ולזכך אותו וְלַעֲשׂוֹתוֹ כְּלִי
38 לְאֵלֻקוֹת, שהעולם הזה הגשמי
39 עצמו יהיה מקום ראוי להשראה
40 השכינה ו'דירה' לאלוקות וְעַל יְדֵי
41 כְּסוּי הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית שמכסה ומסתירה על האמת הִנֵּה בָּא למעשה
42 הַהִיפֶכֶךְ מִמֶּשׁ, שֶׁהָעוֹלָם לֹא דִי שְׁאֵינוּ מִתְּבַרְר וּמִזְדַּכֵּךְ ולכן
43 אינו הופך להיות 'דירה' לאלוקות, הִנֵּה עוֹד מַעְלִים וּמְסִתִּיר עַל אור
- הָאֵמֶת, וְזֶהוּ הָרוּחַ שְׁטוּת שְׁמִכְסָה עַל הָאֵמֶת ובגללה האדם
עלול לעבור עבירות.
קָצוּר. יִבְאֵר דְּרוּחַ שְׁטוּת, שהיא תִּקְוָה הַתְּאֵוָה שעובדה שהתאוות
לענייני העולם הזה הם בתוקף והאדם שקוע בהן וְנִפְשׁ הַבְּהֵמִית בְּכָלֵל,
מצד טבעה ומהותה, מְכַסִּים עַל
הָאֵמֶת האלוקית שאמורה להאיר
בנפש האלוקית וְגוֹרָמִים הַעֲדֵר
הָרֶגֶשׁ הָאֵלֻקוֹת חוסר הרגשה
והכרה פנימית באלוקות וְעֵלּוּי
הַמִּצְוֹת, וכן חוסר הרגשה והכרה
במעלות המצוות מצד אחד וּפְחִיתוּת
הַרְחוּק מֵהֶם ומצד שני האדם
מאבד את ההכרה והרגשה בכך
שהתרחקות מאלוקות ומהמצוות היא
דבר פחות וגרוע.
(ד) אֲמָנִם זֶה שֶׁהִנֵּפֶשׁ
הַבְּהֵמִית מְכַסֶּה עַל הַנֶּפֶשׁ
הָאֵלֻקִּית ומעלימה ומסתירה על
אורה, וְהִינּוּ הָרוּחַ שְׁטוּת של
הסִטְרָא-אַחְרָא, שְׁמִכְסָה וּמַעְלִים
עַל אור האֵמֶת וְהַגְלִיף של
האלוקות, וְהִינּוּ דָאס וואס
וועלט אִיז מַעְלִים אויף
אֵלֻקוֹת, העובדה שהעולם מעלים
על אלוקות הוא רק עַל הַמַּדּוֹת
הרגש דִּנְפֶשׁ הָאֵלֻקִּית, כמבואר
לעיל בהרחבה כיצד הכיסוי וההעלם
על הנפש האלוקית פוגע ביכולת לחוש
ולהרגיש את חשיבותם ומעלתם
והעריבות של ענייני אלוקות אָבֵל
לֹא עַל הַעֲצָמוֹת דִּנְפֶשׁ
הָאֵלֻקִּית כי על עצם המהות של
הנפש האלוקית לא ניתן להעלים
ולהסתיר ושום דבר לא פוגע ולא פוגם
בה, כפי שהולך ומבאר.
דִּהְיָה כְּתִיב בשירת האזינו
"עֵקֶב חָבַל נַחֲלָתוֹ", ומוסבר
על כך בתורת החסידות אשר
הַתְּשׁוּרוֹת הקשר והחיבור העמוק
והפנימי של הַנֶּפֶשׁ בְּאֵלֻקוֹת
הוא כמו חָבַל²² וְהַתְּשׁוּרוֹת מִתְּרִי"ג נִמְיִן חוטים דקים,
דִּהְיָה בנמשל הוא הַנֶּפֶשׁ עֲצָמָה, דִּנְשָׁמָתוֹ שֶׁל אָדָם הוּא
הַחָבֵל האמצעי הַמְקַשֵּׁר בְּאֵלֻקוֹת, וְלִזְאֵת הַנֶּפֶשׁ עֲצָמָה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

לְאֶחָדִים, להפוך לדבר אחד למרות שעדיין נשאר מרחק גדול ביניהם שזה
למעלה וזה למטה הִנֵּה כְמוֹ כֵּן הוּא גַם כֵּן בְּחֶבֶל דִּנְשָׁמָה, גם
הנשמה נמשלה לחבל המקשר ומחבר שְׂרָאשׁוּ הָאֶחָד קָשׁוּר לְמַעְלָה
באלוקות, וְהוּא הִתְקַשְּׁרוּת אוֹת ה' תַּתְּאָה שם הוי' מורכב מארבעת

האותיות יו"ד, ה"א, ו"א, ה"א. והאות

ה"א הראשונה נקראת "ה' עילאה"

(עליונה) והאות ה"א האחרונה נקראת

"ה' תתאה" (תחתונה) והקשר של

הנשמה באלוקות פירושו שהאות ה'

תתאה קשורה ומחוברת בְּהִג' אוֹתִיּוֹת יְהו"ו, שלמעלה ממנה

ברגה וְרָאשׁוּ אֶחָד הקצה השני

של 'חבלי' הנשמה קָשׁוּר לְמַטָּה,

וְהוּא בְּהֶאֱרַת הַנִּשְׁמָה

הַמְתַּלַּבֶּשֶׁת בְּגוּף הָאָדָם

לְהַחְיּוֹתוֹ, כמבואר בחסידות שגם

לאחר ירידת הנשמה למטה להתלבש

בגוף, חלק פנימי ועצמי של הנשמה

נשאר למעלה ורק הארה מועטת ממנה

מלוכשת בתוך הגוף הגשמי.

וְזֶהוּ "נַעֲקֵב חֶבֶל נִחְלָתוֹ",

דָּגָם בַּמִּדְרָגוֹת הַנְּמוּכּוֹת שֶׁל בְּנֵי

ישראל שֶׁהֵם בְּבַחֲיַנַת עֲקָבִים

שנמשלו לעקב שברגל שהוא החלק

התחתון ביותר של גוף האדם, הִנֵּה

עַל יְדֵי חֶבֶל דִּנְשָׁמָה הָרִי הֵם

גם הַיְהוּדִים הַלּוֹ קָשׁוּרִים

ומחוברים ומאוחדים בְּהַעֲצָמוֹת,

בַּעֲצָמוֹת וּמִהוּתוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ-

הוּא וְכִבְכּוֹל שֶׁהֵם (נִשְׁמוֹת

יִשְׂרָאֵל) נִחְלָתוֹ הַחֵלֶק וְהַיְרוּשָׁה

שֶׁל מַעְלָה, וְעַל יְדֵי זֶה עַל יְדֵי

הַחִיבּוּר שֶׁל הַנִּשְׁמָה הֵם קָשׁוּרִים

באלוקות בְּתַקְלִית הַהִתְקַשְּׁרוֹת

תמיד, בְּכָל מַצָּב, גַּם אִם הַנֶּפֶשׁ

הַבְּהִמִית וְהַקְּלִיפּוֹת מַעֲלִימִים וּמַסְתִּירִים

עַל הַהֶרֶשֶׁשׁ וְעַל הַמִּידוֹת שֶׁל הַנֶּפֶשׁ

האלוקות, כמבואר לעיל. ומעתה, לאחר שהוסבר כי על עצם הנשמה אין

העלם והסתרה בשום מצב ומצד שני על הרגש ועל המידות יכול להיות הסתר

בגלל ה"רוח שטות" מוכן מדוע האדם לעולם לא יעבור עבירה שבה הוא

יודע בבירור שהוא נפרד ומתנתק מאלוקות ועם זאת לגבי עבירות אחרות

יתכן שה"רוח שטות" כן תססה על האמת: וְהִנֵּה עֲנִין הַכִּפְּיָרָה

רַחֲמָנָא-לְעָלָן אוֹ עֲבָרָה שֶׁהִיא בְּכֶרֶת חֲסִי-וְשְׁלוֹם, הֲלֹא הֵם

נוֹגְעִים לְעַצְמָם הַהִתְקַשְּׁרוֹת שֶׁל הַנִּשְׁמָה באלוקות, הֵינּוּ בְּכָלְלוֹת

הַהִתְקַשְּׁרוֹת וְלֹא רַק בַּפֶּרֶט כֹּזֶה אוֹ אַחֵר, שֶׁהֵם עַצְמָם הַנִּשְׁמָה וְעַצְמָם

הַנֶּפֶשׁ, שֶׁבָּהֶם הִיא "עַצֵּם הַהִתְקַשְּׁרוֹת" וְעַל-דֶּרֶךְ דִּקְתִּיב "כִּי

הַאֲמַצְעִי הַמְקַשֵּׁר וּמַחְבֵּר בֵּין הָאָדָם לְאֱלֻקוֹת שְׁוֹרָה מִתְרַגֵּג נִימִין,
כְּנֹגַד תְּרִי"ג הַמַּצּוּת (כפי שיבואר להלן) וְכִדְאִיתָא מוּבָא בְּסִפְרָא שֶׁל
בִּינוּנִים סֵפֶר הַתְּנִיָּא הַנִּקְרָא "סֵפֶר שֶׁל בִּינוּנִים" כִּי הוּא עוֹסֵק בַּעֲבוּרֵת ה'
שֶׁל ה"בִּינוּנִים" שֶׁאֵינוֹ צָדִיק וְאֵינוֹ רֹשֶׁע פֶּרֶק נָא, דִּהְנִשְׁמָה כְּלוּלָה

מִתְרַגֵּג כַּחוֹת, וּבִלְשׁוֹן סֵפֶר

הַתְּנִיָּא שֶׁם: "שְׁתַּרְי"ג מִינֵי כַּחוֹת

וְחִית כְּלוּלִים בָּהּ בְּמַהוּתָהּ וּעֲצָמוּתָהּ

לְצַאֵת אֶל הַפּוֹעַל וְהַגִּילּוּי מִהַעֲלֵם,

לְהַחְיּוֹת רַמ"ח אַבְרִין וְשֵׁס"ה גִּידִין

שֶׁבְּגוּף עַל-יְדֵי הַתַּלְבִּשְׁתוֹם בַּנֶּפֶשׁ

הַחַיּוּנִית שֶׁשֶׁלָּה גַם כֵּן רַמ"ח וְשֵׁס"ה

כַּחוֹת הַלּוֹ".

וְטַעֲמָם הַדָּבָר הוּא, הַסִּיכָה לִכְן

שֶׁכַּחוֹת הַנֶּפֶשׁ הֵם בְּמַסְפֵּר תְּרִי"ג הִיא

דְּאָמְרוּ רַז"ל (סְנֵהֲדִין פֶּרֶק

ד' מִשְׁנָה ה') "חֵיב אָדָם לִזְמֹר

בְּשִׁבְלֵי נִבְרָא הָעוֹלָם",

דְּעוֹלָם הוּא מְלֻשׁוֹן הָעֵלִם,

וּלְפִי זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ אֵת הַמִּשְׁנָה דְּכָל

אֶחָד וְאֶחָד חֵיב לִזְמֹר דְּהָעֵלִם

21 ("עוֹלָם") וְצִמְצוּם הָרָאשׁוֹן כְּדִי

שֶׁמֶהֱאֹר הָאֱלֻקִּי הָאִינְסוֹפִי וְהַבְּלִי

23 מוּגַבֵּל יִתְהוּ עוֹלָמוֹת וּנְבָרִים

24 מוּגַבֵּלִים, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא עֲשֵׂה

25 בְּאוֹר הָאֵין-סוֹף שׁוֹרֵה שֶׁל צִמְצוּמִים

26 שֶׁמַּעֲלִימִים אֵת הָאוֹר, כִּךְ שֶׁרַק הָאֵרָה

27 מוֹעֲטָה מִמֶּנּוּ תַתְּגַלֶּה וְתִרְדַּת לְהוֹוֶת אֵת

28 הַנְּבָרִים. וְתַחֲלִית הַצִּמְצוּמִים הִיא

29 בַּצִּמְצוּם הָרָאשׁוֹן שֶׁבוּ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ-

30 הוּא סִילַק אֵת אֹרֹר הַגְּדוֹל הַצִּידָה,

31 כִּכְבוֹל, כְּדִי שֶׁתְּהִיָּה אִפְשָׁרוֹת וְנִתְּנָה

32 מְקוֹם לְעוֹלָמוֹת. וְהָאָדָם חֵיב לְדַעַת

33 וְלִזְמֹר לְעַצְמוֹ שֶׁהָעוֹלָם וְהַצִּמְצוּם

34 נִבְרָא בְּשִׁבְלֵי, כְּמַשְׁמָה לְכָל אֶחָד

35 וְאֶחָד בְּכִדִּי לְכַרְרוֹ וְלִזְכּוֹ,

36 וְהָאָדָם הוּא בְּצִיּוּר בְּרִמּוֹת

37 וּבַתְּנִיָּא רַמ"ח אַבְרִים וְשֵׁס"ה

38 גִּידִים שֶׁהֵם בְּמַסְפֵּר תְּרִי"ג, דְּלָכֵן כִּיּוֹן שֶׁמַּשְׁמִיטָה בִּירוּר הָעוֹלָם

39 מוּטַלָּה עַל הָאָדָם כָּל הַמִּדְרָגוֹת בְּהִשְׁתַּלְּשְׁלוֹת שֶׁל הָאוֹר הָאֱלֻקִּי

40 מִדְּרַגָּה לְדְרַגָּה הֵם בְּמַסְפֵּר הִנֵּה, וּבַעֲצֵם כָּל דְּרַגָּה מִתְחַלֶּקֶת לְתַרִּי"ג

41 בַּחֲנוּת וְלָכֵן הִנֵּה גַם בְּהִנְשָׁמָה עֲצָמָה שְׁעִלְיָה מוּטַל לְעוֹסֵק בְּבִירוּר

42 הָרִי יֵשׁ גַּם כֵּן תְּרִי"ג כַּחוֹת, שֶׁבָּהֶם תְּלוּיִים הַתְּרִי"ג מַצּוּוֹת,

43 וְחֶבֶל זֶה דִּנְשָׁמָה הָרִי מִתְקַשֵּׁר בְּאֱלָקוֹת, וְכִמּוֹ הַחֶבֶל

44 שְׂרָאשׁוּ אֶחָד קָשׁוּר לְמַעְלָה, וְרָאשׁוּ הַשְּׁנִי קָשׁוּר לְמַטָּה,

45 כֹּאשֶׁר קֶצֶה אֶחָד שֶׁל הַחֶבֶל קָשׁוּר לְמַעְלָה וְקֶצֶהוּ הַשְּׁנִי קָשׁוּר לְמַטָּה הָרִי עַל

46 יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה הַהִתְקַשְּׁרוֹת בֵּין ה"מַעְלָה" וְה"מַטָּה" לְהִיּוֹת

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 עֲזַנְתִּיכֶם הָיוּ מִבְּדָלִים בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֱלֹקֵיכֶם", ויש לפרש את
 2 דיוק לשון הפסוק "אלוקים" ולא "אלוקים" סתם דִּאֲלֵקִיכֶם פְּרוּשׁ
 3 אֱלֹקָה שְׁלֹכֶם, וְהֵינּוּ הָאֱלֹקֹת שֶׁבִנְשָׁמָה, כך שהכתוב לא אומר רק
 4 שהעונות מבדילים בין האדם לאלוקות בכלל אלא מדגיש גם שהעון יוצר פגם
 5 ופירוד ביחס לאלוקות שבנשמתו של
 6 האדם וְעֲנִינִים אֵלָיו עבירות
 7 שקשורות בכפירה או באיסורי כרת
 8 הָרִי הֵם נוֹגְעִים בְּכָלֹת
 9 הַהִתְקַשְׁרוֹת, כאמור, וְיִדְוֶעַ 23
 10 דָּעַל עֲצֶם הַנִּשְׁמָה הָרִי אֵין
 11 שׁוּם דָּבָר הַמַּעֲלִים וּמַסְתִּיר, וְלֹא
 12 וְהִיא נִשְׁאֶרֶת קְשׁוּרָה וּמִחוּבֶּרֶת בְּאִלּוּקֹת
 13 כָּל מִצְוָה וְלֹאֵת בְּאִשְׁרָא בְּאִיזָה
 14 דָּבָר שֶׁגַּם הָאָדָם יוֹדֵעַ וּמִכִּיר בְּכָן שֶׁזֶה
 15 דָּבָר הַנּוֹגֵעַ בְּכָלֹת הַהִתְקַשְׁרוֹת
 16 נִפְשׁוֹ, שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת נִפְרָד עַל יְדֵי זֶה מֵאֱלֹקֹת
 17 יְדֵי זֶה מֵאֱלֹקֹת חִס־וְשָׁלוֹם,
 18 וְכֵן לֵ"ל דָּאִישׁ יִשְׂרָאֵל אֵינוֹ
 19 רוֹצֵה בְּשׁוּם אִפְּן וְאֵינוֹ יָכוֹל
 20 חִס־וְשָׁלוֹם לְהַפְרִיד מֵאֱלֹקֹת
 21 וְלָכֵן נִרְגָּשׁ אֲצִלּוֹ דָּבָר זֶה, וְזֶה
 22 פֶּשֶׁר הָעֲבוּרָה שֶׁבִּמְקָרָה כֹּחַ אִפִּילוֹ "קל
 23 שֶׁבְּאֵלִים" מוֹסֵר אֵת נִפְשׁוֹ שֶׁלָּא לַעֲבֹד
 24 עֲבוּרָה זֶה אֲכָל בְּשִׁאֲרֵי עֲבִירוֹת
 25 חִס־וְשָׁלוֹם שֶׁבָּהֶם לֹא נִיכָר
 26 שֶׁהָעֲבִירָה עֲלֵיהֶם הִיא כְּפִירָה וְכֵן
 27 עֲבִירוֹת שֶׁאֵינָם בְּכָרֶת הָרִי הֵם
 28 נִימִין פְּרִטִּים וְדֻקִּים בְּחִבְלֵי הָעֵבֶה
 29 שֶׁל הַנִּשְׁמָה, וְלָכֵן אֵינָם נִרְגָּשִׁים
 30 אֲצִלּוֹ כָּל כֶּךָ וּבְעִבּוּרֹת אֵלּוֹ הָאָדָם
 31 לֹא מִרְגִּישׁ אֵת הַנִּתּוּק וְהַפִּירוּד
 32 מֵאֱלֹקֹת.
 33 וְהֵגַם אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּאֵמִיתוֹ שֶׁל דָּבָר
 34 דָּבָעֲבָרוֹ עַל אַחַת מִמִּצְוֹת
 35 הָרִי אֲשֶׁר צִוָּה לַעֲשׂוֹת וְאֵינוֹ
 36 עוֹשֶׂה וּמִכְטֵל מִצְוֹת עֲשֵׂה, אוֹ
 37 שְׁעוֹשֶׂה אַחַת מִמִּצְוֹת הָרִי
 38 אֲשֶׁר צִוָּה הָרִי לְבִלְתִּי
 39 לַעֲשׂוֹת וְעוֹבֵר עַל מִצְוֹת לֹא
 40 תַעֲשֶׂה, הָרִי עַל יְדֵי זֶה נִפְסָק
 41 הַנִּימָא פְּרִטִּית מִתְרִיג חֲחוּסִים
 42 שֶׁמֶם שׁוֹר הַחֶבֶל, אוֹתוֹ חוֹס שִׁשִּׁיךְ
 43 לְמִצְוָה זוֹ כְּפִרָּה (וְלֹאֵמִיתוֹ שֶׁל דָּבָר גַּם זֶה גּוֹרֵם נִתּוּק וּפִירוּד מֵאֱלֹקֹת כִּמוֹ
 44 עֲבִירוֹת שֶׁל כְּפִירָה וְאִיסוּרֵי כָרֶת אֵף שֶׁמְדוּבָר בְּנִימָא פְּרִטִּית כִּיווִן דְּבִפְרָט
- זֶה הָרִי הוּא כָּל הַעֲצָמוֹת שֶׁל הַפְּרִט הֵזָה וְלֹא רַק חֵלֶק מוֹעֵט
 (מִמֶּנּוּ), וְעוֹד יוֹתֵר כְּעִבְרָה פְּרִטִּית קִיִּים עוֹד הֵיכַת חֲמוּר שְׁדוּמָה לְעִבְרָה
 עַל אִיסוּר חֲמוּר שֶׁפּוֹעֵל חֲלִישׁוֹת בְּכָלֹת הַחֶבֶל כְּמוֹכֵן בְּפִשְׁטוֹת
 שִׁפְיָמָה וְנִתּוּק בְּאֶחָד מִמְרִיכֵי הַחֶבֶל מִחֲלִישָׁה אֵת כָּל הַחֶבֶל, וְכֵן בְּנִמְשָׁל,
 אֵף שֶׁמְדוּבָר עַל עִבְרָה פְּרִטִּית, כְּסוּפֹה
 שֶׁל דָּבָר יֵשׁ לְכָךְ הַשְׁפָּעָה עַל כָּלֹת
 הַקָּשֶׁר (וּבְלִשׁוֹן סֵפֶר הַתְּנִיָּא, פֶּרֶק כֹּד:
 "אֲבָל בְּאֵמֶת לֹאֵמִיתוֹ אִפִּילוֹ עֲבִירָה
 קִלְהָ הָרִי הָעוֹבֶרָה עוֹבֵר עַל רִצּוֹן
 הַעֲלִיִּין בְּרוּךְ הוּא וְהוּא בְּתַכְלִית
 הַפִּירוּד מִיִּתְחוּד וְאִתְחוּדוֹ יִתְבָּרַךְ..."),
 וּבְכָל זֶה הֵנָּה לְהִיּוֹתָם רַק
 נִימִין פְּרִטִּים הָרִי אֵינוֹ נִרְגָּשׁ
 אֲצִלּוֹ כָּל כֶּךָ, וְהָאָדָם טוֹעָה
 לַחֲשׁוֹב שֶׁבְּעֵצֶם הוּא לֹא נִפְרָד וְלֹא
 מִתְנַתֵּן וְהֵינּוּ שֶׁבְּזֶה כְּעִבּוּרֹת
 פְּרִטוֹת אֵלּוֹ הֵנָּה הַמְּדוּת דְּנִפְשׁ
 הַבְּהִמִּית הַתְּחוּשׁוֹת וְהַרְגִּשׁוֹת שֶׁלָּה
 מַעֲלִימִים וּמַסְתִּירִים עַל
 הַמְּדוּת דְּנִפְשׁ הָאֱלֹקִית, וְהֵינּוּ
 שֶׁאֵינוֹ נִרְגָּשׁ אֲצִלּוֹ הָאָדָם
 וְהַחֲסִיּוֹת הָאֱלֹקִי, וְזֶה הַסִּפָּה
 שֶׁבָּא לִידֵי עֲבִירָה רַחֲמָנָא
 לְצִלָּן, וְהֵינּוּ הָרוּחַ שְׁטוֹת
 דְּסִטְרָא אֲחֵרָא שֶׁמְכַסֶּה
 וּמַעֲלִים עַל אוֹר הָאֱמֶת,
 שֶׁאֵינוֹ נִרְגָּשׁ אֲצִלּוֹ הָאָדָם
 הָאֱלֹקִי, כְּמִבּוֹאֵר לְעִיל בְּאִיּוֹכּוֹת
 וְכֵה הֵנָּה יוֹרֵד רַחֲמָנָא לְצִלָּן
 מִדְּחִי אֵל דְּחִי לְאַחֵר שֶׁבִּשְׁלֵב
 רִאשׁוֹן הַהֶעֱלֵם וְהִכְסִּיוֹ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ
 הַבְּהִמִּית וְהַקְּלִיפּוֹת גּוֹרֵמִים לוֹ לְאֹבֵד
 אֵת הָרִגְשׁ הָרָאוּי לְאֱלֹקוֹת, בְּהַמְשָׁךְ
 הוּא יוֹרֵד לְמַטָּה מִזֶּה עַד שֶׁבָּא
 לַעֲשׂוֹת דָּבָר אֲסוּר רַחֲמָנָא
 לְצִלָּן, כְּפּוֹעֵל וְהוּא מַצִּיד הָרוּחַ
 שְׁטוֹת כְּנ"ל.
 קִצּוֹר. יִמְשִׁיךְ רִיוֹסִיף עַל הַמְּבֹאֵר
 בְּפֶרֶק הַקּוֹדֵם דְּרוּחַ שְׁטוֹת
 הַמַּעֲלִימָה וּמִסִּירָה עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית
 מְכַסֶּה רַק עַל מְדוּת הָרִגְשׁ
 וְהַתְּחוּשׁוֹת דְּנִפְשׁ הָאֱלֹקִית וְלֹא
 עַל עֲצָמוֹתָהּ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ וְעֲצָם הַהִתְקַשְׁרוֹת.
 עַל עֲצָמוֹתָהּ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ וְעֲצָם הַהִתְקַשְׁרוֹת וְהַתְּחוּשׁוֹת שֶׁל הַנִּשְׁמָה
 בְּאֱלֹקוֹת שֶׁלְעוֹלָם לֹא נִפְגָּעוֹת וּנְפִגְמוֹת.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

47 שְׂכִינָה שְׂרֹוּיָה בִּינְיָהֶם, דְּאִישׁ הוּא אוֹתוֹת אֵשׁ י' וְאִשָּׁה הוּא
48 אוֹתוֹת אֵשׁ ה', וְכֹאֲשֶׁר זָכוּ אֶז הָרִי הֵם י"ה שֶׁ ה' כו', (וּבָא
49 בְּגִלּוֹי כאשר האיש והאשה זוכים ויש עליהם השראת השכינה האלוקית
50 הדבר בא לידי ביטוי בכך שהם זוכים להקים בְּנִין עַדִי עַד כו' נצחי,
51 לדורי דורות, דבר שיתכן רק בכוח
52 הבורא), אִם כֵּן הָרִי ז' הִרְקֹוד
53 לפני הכלה בצורה כזו מְדַרְגָּה
54 גְבוּהָה, לָכֵן בְּשִׁבִיל זֶה בָּשֶׁל
55 הדוגמה הגבוהה שלו בעבודת ה',
56 למעלה מטעם ודעת על-פי השכל,
57 זָכָה לְגִלּוּיִים נְעִלִים בְּיוֹתֵר שֶׁל
58 אור אלוקי מדרגה גבוהה מאד
59 דְּאֶפְסִיק עֲמוּדָא דְנוּרָא כו',
60 שהפסיק עמוד אש בין מיטתו לכל
61 העולם שָׁהוּ בְּחִינַת גְּלוּי אור
62 בְּגִלּוֹי מִמֶּשׁ באופן הנראה לעין כל
63 כו'.
64 והולך ומפרט את המעלה והחשיבות
65 המיוחדת של "שטות דקדושה":
66 וּבִאֹר הָעֵנִין הוּא, דְּהֵנָּה אור
67 אֵין סוּף מצד עצמו ומהותו הָרִי
68 לִית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בִּיה
69 כָּלֵל, שום מחשבה אנושית לא
70 'תופסת' ומבינה אותו כלל וְהוּא
71 לְמַעְלָה מִגְּדֵר הַשְּׁגָה, הוא נעלה
72 לא רק מהבנה והשגה בפועל אלא
73 אפילו מ"גדר השגה" היינו שכל
74 ההגדרה של הבנה והשגה לא
75 מתייחסת אליו מלכתחילה דְּכָל
76 הַשְּׁגָה רעיון שכלי שיכול להיות
77 מובן ומושג הֵנָּה גַם הַיּוֹתֵר
78 נְעִלִית גם הרעיון הנעלה ביותר
79 והעמוק ביותר שקשה מאד להבין
80 ולהשיג את העומק שלו הָרִי הוּא
81 בְּגֵדֵר הַשְּׁגָה עַל כָּל פְּנִים,
82 אָבֵל מֵה שְׁאִינוּ בְּגֵדֵר הַשְּׁגָה
83 ומלכתחילה נעלה מלהיות מובן
84 ומגודר הָרִי אֵי אֶפְשָׁר לא יתכן
85 שְׁתִּפְסֵם בְּהַשְּׁגָה כָּלֵל,
86 וְכִדְאִיתָא ב'סִפֵּר שֶׁל בִּינוּנִים'
87 פֶּרֶק יח, וזה לשונו: "וּלְגַבִּי
88 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא
89 מַעֲצֵם מֵהוּתוֹ לְמַעְלָה מִן הַשֶּׁקֶל
90 וְהַדְּעָת וְלִית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא

1 ה) וְהֵנָּה כְּשֶׁם שֵׁשׁ הַטְּיָה נְטִייה, סְטִייה לְמַטָּה מִן הַדְּעָת
2 שהדעת היא הדרך הישרה והממוצעת שֶׁהוּא שְׁנִייה מִמֶּנָּה נִקְרָא בְּשֵׁם
3 שְׁטוּת דְּקִלְפָּה, הִפֵּךְ הַקְדוּשָׁה, הֵנָּה כְּמוֹ כֵּן יִשְׁנֹו הַטְּיָה נְטִייה
4 מִהַדְרֵךְ הַמְּמוּצָעַת וְהַרְגִּילָה לְמַעְלָה מִן הַדְּעָת, וְהוּא שְׁטוּת
5 דְּקִלְפָּה, כפי שהולך ומבאר.
6 וְהָעֵנִין הוּא, דְּהֵנָּה אֶמְרוּ
7 ר"ל (כְּתוּבוֹת יז עמוד א)
8 "אֶמְרוּ עָלֶיו עַל ר' יְהוּדָא
9 בְּרַבִּי אֵילֵעָאי, שֶׁהִיָּה נוֹטֵל
10 בַּד שֶׁל הָדָם וּמִרְקָד לְפָנֵי
11 הַפֶּלֶא וְכוּ', כִּדִּי לִשְׁמַח אוֹתָהּ רַב
12 שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק מִרְקָד
13 הִיָּה מִרְקָד לְפָנֵי הַכֹּהֵן אֲתֵלֶת
14 (שֶׁלֶשׁ בְּדִין שֶׁל הַדָּסִים, זוֹרֵק
15 אֲחַת וּמִקְבֵּל תּוֹפֵס אֲחַת,
16 ר"ש"), אֶמְרוּ רַבִּי יִזְרָא קָא
17 מְכַסֵּף לָן סָבָא הִזְקֵן מִבֵּיִשׁ אוֹתָנוּ
18 (שְׁמוּזָלֹל בְּכַבּוּד תַּלְמִידֵי
19 חֲכָמִים וְנוֹהֵג קְלוֹת רֹאשׁ
20 בְּעֶצְמוֹ לִקְוֹד כֵּךְ לְפָנֵי הַכֹּהֵן,
21 ר"ש"), כִּי נָח נִפְשִׁיה אֶפְסִיק
22 עֲמוּדָא דְנוּרָא בֵּין שְׁוִטִיה לְסָבָא (שְׁוִט שֶׁל הָדָס
23 שֶׁהִיָּה מִרְקָד בּוֹ, ר"ש") וְאֶמְרוּ לִיה שְׁטוּתִיה
24 לְסָבָא (שֶׁהִיָּה מִתְּנַהֵג בְּשׁוּטָה, ר"ש"), וְאֶמְרוּ לִיה
25 שִׁטְתִּיה לְסָבָא" (שִׁטְתוֹ וּמִנְהֶגוֹ, ר"ש"), דְּשְׁטוּת
26 ז' הָרִי הִיא לְמַעְלָה מִן הַדְּעָת, שֶׁהוּא מְדַרְגָּה
27 גְבוּהָה וְנִפְלְאָה בְּמָאד מְאֹד, דְּאִישׁ וְאִשָּׁה הָרִי זָכוּ
28 הָרִי שְׂכִינָה שְׂרֹוּיָה בִּינְיָהֶם, דְּאִישׁ הוּא אֵשׁ י'
29 וְאִשָּׁה הוּא אֵשׁ ה', וְכֹאֲשֶׁר זָכוּ אֶז הָרִי הֵם י"ה
30 כו', (וּבָא בְּגִלּוֹי בְּנִין עַדִי עַד כו'), אִם כֵּן הָרִי ז'
31 מְדַרְגָּה גְבוּהָה, לָכֵן בְּשִׁבִיל זֶה זָכָה לְגִלּוּיִים
32 נְעִלִים בְּיוֹתֵר דְּאֶפְסִיק עֲמוּדָא דְנוּרָא כו', שָׁהוּ
33 בְּחִינַת גְּלוּי אור בְּגִלּוֹי מִמֶּשׁ כו'. וּבִאֹר הָעֵנִין
34 הוּא, דְּהֵנָּה אור אֵין סוּף הָרִי לִית מַחְשָׁבָה
35 תְּפִיסָא בִּיה כָּלֵל, וְהוּא לְמַעְלָה מִגְּדֵר הַשְּׁגָה, דְּכָל
36 הַשְּׁגָה הֵנָּה גַם הַיּוֹתֵר נְעִלִית הָרִי הוּא בְּגֵדֵר
37 הַשְּׁגָה עַל כָּל פְּנִים, אָבֵל מֵה שְׁאִינוּ בְּגֵדֵר הַשְּׁגָה
38 בְּכַבּוּד עֲצוּמוֹ, כְּבִיכּוֹל, וְעִשִּׂית מַעֲשֶׂה
39 שְׁנֵאָה כְּשִׁטּוֹת כִּדִּי לִשְׁמַח אֵת הַכֹּהֵן
40 הָרִי הִיא לְמַעְלָה מִן הַדְּעָת,
41 שֶׁהוּא מְדַרְגָּה גְבוּהָה וְנִפְלְאָה
42 בְּמָאד מְאֹד, הַתְּנַהֲגוֹת בְּדֶרֶךְ שֶׁל
43 לְמַעְלָה מִן הַדְּעָת, בְּדֶרֶךְ עַל-שִׁכְלִית,
44 הִיא דְּרָגָה רוּחָנִית גְבוּהָה בְּיוֹתֵר, וְהִיא
45 נוֹבַעַת מִהֲבִנָּה וְהִכְרָה עֲמוּקָה בְּמַעֲלוֹת וְחִשְׁבֵּיתוֹ שֶׁל עֵינִין הַנִּישׁוּאִין כְּמֵאמָר
46 חֲכָמֵינוּ ז"ל דְּאִישׁ וְאִשָּׁה הָרִי זָכוּ אִם הָאִישׁ וְהָאִשָּׁה זָכוּ הָרִי

91 בִּיה כָּלֵל ואֵין הַמַּחְשָׁבָה תּוֹפֶסֶת וּמִשְׁיָגָה בּוֹ כָּלֵל, הַכָּל גַם הַחֲכָמִים
92 הַגְּדוֹלִים בְּיוֹתֵר כְּפִתְיִים חֲסִרֵי שִׁכְלָא אֶצְלוֹ לְגַבִּי יְתִבְרָךְ, כְּדִכְתִּיב

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 "וְאָנִי בַעַר וְלֹא אָדָע בְּהֵמוֹת הָיִיתִי עִמָּךְ, וְאָנִי תָמִיד עִמָּךְ"
- 2 וְגו', כְּלוֹמַר שֶׁבָּזָה שְׂאֵנִי בַעַר וּבְהֵמוֹת אָנִי תָמִיד עִמָּךְ",
- 3 כלומר, הדרך להתקרב אל הקדוש-ברוך-הוא איננה על-ידי הבנה והשגה
- 4 שהרי ככל שהאדם יצליח להבין ולהשיג באלוקות בסופו של דבר הרי
- 5 מחשבה אנושית לא מסוגלת להגיע
- 6 להבנה והשגה אמיתית בקדוש-
- 7 ברוך-הוא שלמעלה מגדר שכל
- 8 דְּבִכְדִּי לְהִגִּיעַ לְעֶצְמוֹתָיו
- 9 יִתְבָּרַךְ ולהתחבר ולהתקשר עמו
- 10 הוּא לֹא עַל-יְדֵי הַשְׂכָּל אֲלֵא אֲדַרְבָּה
- 11 עַל יְדֵי בְטוּל הָרָצוֹן הָאִשִּׁי שֶׁל
- 12 הָאָדָם שֶׁלֹּמְעֵלָה מִטַּעַם וְדַעַת,
- 13 והביטול הוא למעלה מהשכל וְלִכְן
- 14 נִקְרָאת בְּחִינָה וּמִדְּרָגָה זוֹ שֶׁל
- 15 ביטול המציאות האישית באופן ע-
- 16 שְׂכָלִי בְּשֵׁם שְׁטוּת.
- 17 וְזֶהוּ גַם כֵּן הַסִּיכָה לִכְךָ מֵהַ
- 18 שֶׁהִנְבִּיא נִקְרָא בְּשֵׁם מִשְׁגָּע,
- 19 ובעוד שבדרך כלל משמעות הביטוי
- 20 היא חוסר דעת ושכל, למטה מהדעת,
- 21 כאן הכוונה למעלה מהדעת וְכִמּוֹ
- 22 שֶׁתָּבוֹה גַם לִגְבִּי אֶחָד מִבְּנֵי
- 23 הַנְּבִיאִים שֶׁנִּשְׁלַח עַל יְדֵי אֱלֹהִים
- 24 לְמַשׁוֹחַ אֶת יְהוָה לְמַלְךְ "מִדּוּעַ בָּא
- 25 הַמִּשְׁגָּע הַזֶּה" (וכפירוש המצודת
- 26 דוד: "כִּן קִרְא אֶת הַנְּבִיא, לְפִי שֶׁבַעַת
- 27 שְׁהִיָּה מִתְבּוֹדֵד בְּנִבּוּאָה הִיָּה נִדְמָה לָהֶם
- 28 כְּמַשְׁתַּעַ, עַל כִּי לֹא פָנָה אֶז כְּבִינִי
- 29 הָעוֹלָם"), דִּהְיָה בַּעַת הַתְּגִלּוֹת
- 30 הַנְּבִיאוֹת הָיָה צָרִיף הַנְּבִיא
- 31 לְהִיָּו בְּהַפְשֻׁט הַגִּשְׁמִיּוֹת²⁴,
- 32 וְהִיָּו הַפְשֻׁט יִצִּיָּא מִהַגְּדִירִים
- 33 שֶׁל הַשְׂכָּל וְהַמְדוּת, וְלְהִיָּו
- 34 בְּבִחִינַת בְּטוּל שֶׁלֹּמְעֵלָה
- 35 מִטַּעַם וְדַעַת, דִּזְהוּ גַם כֵּן
- 36 עֲנִין הַפְשֻׁט הַלְּבוּשִׁים
- 37 הַגִּשְׁמִיִּים בַּעַת הַנְּבִיאוֹת, וְכִמּוֹ
- 38 שֶׁתָּבוֹה בְּשָׂאוֹל "וַיִּפְשֹׁט גַם
- 39 הוּא אֶת²⁵ בְּגָדָיו וַיִּתְּנָבֵא",
- 40 דִּהְלְבוּשִׁים כָּל עֲנִין הַבְּגָדִים הֵם
- 41 בָּאִים מִצַּד חֲטָא עֵץ הַדַּעַת,
- 42 דִּקְדָּם הַחֲטָא כְּתִיב עַל אָדָם וְחוּהוּ "וַיִּהְיֶה שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִּים כֹּו"

- 1 וְלֹא יִתְבַּשְׁשׂוּ", כִּי כָל עוֹד לֹא הִיָּה לָהֶם יֵצֵר הָרַע לֹא הִיָּה מִקּוֹם לְהַתְבַּיֵּשׁ
- 2 מִכֵּךְ שֶׁהַגּוֹף עוֹרֵם וְעַל יְדֵי חֲטָא עֵץ הַדַּעַת נִתְחַדֵּשׁ עֲנִין
- 3 הַלְּבוּשִׁים, וְיִדּוּעַ דְּעַקֵּר הַחֲטָא הוּא הַהֲרָגֶשׁ הַמַּעֲרֵב בְּטוֹב
- 4 וְרַע, לַעֲוֹנוֹת הַמַּצֵּב שְׁהִיָּה קוֹדֵם הַחֲטָא, לֵאלֵל כָּל רֵשַׁע רַע, וְכְתִיב "וַיִּדְעוּ
- 5 כִּי עִירָמָם הֵם", שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ
- 6 בָּהֶם הַהֲרָגֶשׁ הַמַּעֲרֵב בְּטוֹב
- 7 וְרַע, שֶׁזֶּהוּ גַם כֵּן עֲנִין
- 8 הַלְּבוּשִׁים, הַהֲרָגֶשׁ הַמַּעֲרֵב
- 9 בְּטוֹב וְרַע, וְכִשְׁרָשׁוּ הַשּׁוֹרֵשׁ שֶׁל
- 10 הַבְּגָדִים הַגִּשְׁמִיִּים הוּא הַהֲרָגֶשׁ
- 11 הַשְׂכָּל וְהַמְדוּת בְּנִפְשׁ הָאָדָם,
- 12 וְכִשְׁם שֶׁבַעַת הַנְּבִיאוֹת עַל הַנְּבִיא לְצַחַת
- 13 מִגְדִּירֵי הַמַּצִּיאוֹת הָרוּחָנִית-נִפְשִׁית שֶׁלֹּ
- 14 וְלַהַתְבַּטֵּל לְחַלּוּטִין לְאִלּוּקוֹת, כֵּךְ הִיָּה
- 15 עֲלָיו לְפִשׁוֹט אֶת הַבְּגָדִים וְהַדְּמוּת
- 16 הַגִּשְׁמִיּוֹת שֶׁלֹּ וְלִכְן בַּעַת הַנְּבִיאוֹת
- 17 הָיָה צָרִיף לְהִיָּו הַפְשֻׁט
- 18 הַלְּבוּשִׁים שֶׁהוּא עֲנִין
- 19 הַפְשֻׁט הַהֲרָגֶשׁ דְּשְׂכָל
- 20 וְהִיָּו לְהִיָּו בְּבִחִינַת
- 21 בְּטוּל הַכְּחוֹת וְהַחוּשִׁים וְלֹאֲבֵד
- 22 לְגַמְרֵי אֶת הַדְּמוּת וְהַצִּיּוֹר שֶׁל
- 23 הַמַּצִּיאוֹת הָאִשִּׁית שֶׁלֹ עַל כָּל
- 24 הַהִיבְטִים שֶׁלָּה, וְכִמְבָּאֵר
- 25 בְּרַמְבַּ"ם בְּהַלְכוֹת יִסּוּדֵי
- 26 הַתּוֹרָה, "מִיִּסּוּדֵי הַדַּת לִידַעַת
- 27 שֶׁהָא-ל יִתְבָּרַךְ מִנְּבִיא בְּנֵי
- 28 אָדָם, וְהַנְּבִיאוֹת חָלָה עַל חֲכָם
- 29 וְגַבּוֹר הַמִּתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ, וְאִין
- 30 יִצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו בְּשׁוֹם
- 31 דְּכָר", וְכִמְבָּאֵר שֶׁם בְּאֲרַכָּה
- 32 כְּמָה גְדוּלָּה מַעֲלַת הַנְּבִיאִים, וְלִכְן
- 33 מֵאַחַר שֶׁהִנְבִּיא מִתְעַלָּה מִגְדִּירֵי הַשְׂכָּל
- 34 (וְגַם הַמִּדּוּת וְכָל שֶׁאֵר פְּרִטֵּי הַמַּצִּיאוֹת
- 35 וְהַיִּישׁוֹת שֶׁלֹ וּמִתְבַּטֵּל לְחַלּוּטִין
- 36 לְאִלּוּקוֹת) נִקְרָאת בְּחִינָה זוֹ
- 37 שְׁטוּת, שֶׁזֶּהוּ הַהֲטָיָה נִטְיָיָה
- 38 לְמַעֲלָה מִן הַדַּעַת וְהַשְׁגָּה,
- 39 וְלְהִיָּו שֶׁהַעֲבוּדָה בְּמִשְׁכָּן
- 40 וּמִקְדָּשׁ הוּא לְאַהֲבָא
- 41 חֲשׂוֹכָא לְנִהוּרָא, לְהַפּוֹךְ חוֹשֶׁךְ
- 42 לְאוֹר עַד כִּדִּי כֵךְ דִּהַחֲשֵׁךְ עֲצָמוֹ יֵאִיר, כְּמַבּוֹאֵר לְעִיל בְּפָרְקִים א-ב

(24) תניא קונטרס אחרון דיבור המתחיל להבין מה שכתוב בפרי עץ חיים בשם רעיא מהימנא פרשת משפטים. וראה זוהר חלק ב קטז, ב. - ועיין גם כן טור ושולחן ערוך אורח חיים סימן צח. שולחן ערוך רבנו שם והלכות תלמוד תורה פרק ד סעיף ה. (25) בכתוב (שמואל א יט, כד) ליתא תיבת "את". אבל כפנים הוא בגוף כתב יד קודש דתרנ"ח, מה שאין כן בקונטרס] ומעין (מאמר כו פרק א).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְהִינוּ דְמַהֲשׁוּת דְלַעֲמַת זֶה שְׁלֻמָּה מִן הַשְׁכָּל הַמַּעֲלִימָה וּמִסְתִּירָה
 - 2 עַל אֲלוּקוֹת וּלְכֵן הָיָה בִּבְחִינַת חוֹשֶׁךְ יִהְיֶה בִּבְחִינַת שְׁטוּת דְקִדְשָׁה
 - 3 שְׁהָיָה לַמַּעֲלָה מִן הַשְׁכָּל וּבִבְחִינַת אֹר, לְכֵן הָיָה הַמִּשְׁכָּן מַעֲצֵי שֵׁטִים
 - 4 דִּוְקָא, "שֵׁטִים" מַלְשׁוֹן שְׁטוּת וְהִינוּ הַלְמַעְלָה מִן הַדַּעַת הַמִּתְבָּרֵר
 - 5 וְנַעֲשֶׂה מִן הַלְמַטָּה מִן הַדַּעַת
 - 6 לְאַחַר שְׁחוּשָׁךְ ה'"לְמַטָּה מִן הַדַּעַת"
 - 7 מִתְבָּרֵר וּמוֹדֵקֵן וְחוּפֵךְ לְאוֹר שֶׁל
 - 8 "לַמַּעֲלָה מִן הַדַּעַת".
 - 9 וְהוֹלֵךְ וּמִפְרֵט אֶת מִשְׁמַעוֹת הַדְּבָרִים
 - 10 בַּעֲבוּרֵת ה' שֶׁל כָּל אֶחָד וְאַחַד:
 - 11 וְזֶהוּ "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ
 - 12 וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם", בְּתוֹךְ כָּל
 - 13 אֶחָד וְאַחַד, שְׁעִינִין זֶה שֶׁל הַפִּיכָה
 - 14 הַשְׁטוּת דְלַעֲמַת זֶה לְשְׁטוּת דְקִדְוָשָׁה
 - 15 שְׁהָיָה בְּמִשְׁכָּן קִיִּים לַמַּעֲשֶׂה בַּעֲבוּרֵת ה'
 - 16 שֶׁל כָּל אֶחָד וְאַחַד וְזֶה בָּא עַל יְדֵי
 - 17 עֲבוּדַת הָאָדָם בַּעֲבוּדַת
 - 18 הַבְּרוּרִים הַפְּרִטִית שְׁלוֹ, שְׁפּוּעֵל
 - 19 לְאַהֲפָקָא חֲשׂוּכָא לְנִהוּרָא,
 - 20 וְהִינוּ לְהַפֵּךְ אֶת הַלְמַטָּה מִן
 - 21 הַדַּעַת דְעוֹלָם (פּוֹן וְעֵלֵט שֶׁל
 - 22 הַעוֹלָם), שְׁיִהְיֶה מִזֶּה לַמַּעֲלָה
 - 23 מִן הַדַּעַת, כְּפִי שֶׁהוֹלֵךְ וּמִבָּאֵר
 - 24 דִּישָׁנָם כְּמָה דְבָרִים בָּאָדָם
 - 25 שְׁהוּא נִוְהֵג מִתְנַהֵג וְעוֹשֶׂה כֵּן
 - 26 לֹא בִגְלַל סִיבָה הַגִּיּוּנִית הַמִּתְקַבֶּלֶת עַל
 - 27 הַדַּעַת אֲלֵא וְיִוִּילַע אֲזוּי טוֹט
 - 28 וְעֵלֵט, כִּי כֵן נִוְהָגִים בַּעוֹלָם
 - 29 וְהַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֵם כְּמוֹ חֵק
 - 30 שֶׁבְּלִתִּי מְזִיזִים אוֹתוֹ מִמְקוֹמוֹ
 - 31 וְאִנְשִׁים עוֹשִׂים אוֹתָם לֹלָא טַעַם אֲלֵא
 - 32 רַק לְפִי דְכֵן הוּא הַנְּהֻגָה
 - 33 הַעוֹלָם, וְכִמּוֹ כְּכִמָּה עֲנִינִי
 - 34 נְמוּס וְהַדּוּמָה כּו', שְׁנַחוּג
 - 35 לַעֲשׂוֹת אוֹתָם רַק כִּי כֵן נִוְהָג בַּעוֹלָם
 - 36 הֵנָּה אֶת זֶה צְרִיכִים לְהַפְּכוֹ
 - 37 מִמַּצֵּב שֶׁל לְמַטָּה מִהַדַּעַת אֶל
 - 38 הַלְמַעְלָה מִן הַדַּעַת בַּעֲבוּדָה,
 - 39 וְכִמּוֹ עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁל זְמַנִּי
 - 40 הָאֲכִילָה וְזְמַנִּי הַשְׁנָה, הֵנָּה
 - 41 מִצַּד הַרְגֵּשׁ הַעוֹלָם הֵם
 - 42 קְבוּעִים בְּעֵתִים וְזְמַנִּים, וּבִדְרוֹךְ
 - 43 כָּלל אִנְשִׁים אוֹכֵלִים וְיִשְׁנִים בּוֹמְנִים
 - 44 קְבוּעִים וְלֹא מוֹכֵנִים לְשִׁנוֹת אֶת הַהֲרָגָל שֶׁלָּהֶם בַּעֲנִינִין זֶה וְגַם כְּשִׁצְרִיק
- לְהַתְעַפֵּק בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, וּמִכָּל מְקוֹם הֵנָּה זְמַנִּים הָאֵלֶּה עַל
- פִּי הָרֹב בְּלִתִּי נִיזְזִים וּבְלִתִּי נִדְחִים כָּלל וְעַקֵּר, וְאִנְשִׁים לֹא
- מוֹכֵנִים לְדַחֵת אֲרוּחָה אוֹ זְמַן שִׁינָה אֲפִילוֹ לְמִטְרוֹת רִירוּחַ בְּמִסְחָר, וְאֶךְ זְמַנִּי
- הַקְּבִיעוּת שֶׁל תוֹרָה וְהַפְּלָה הֵם נִדְחִים וְאִין לָהֶם קִבְעָה,
- וְאִנְשִׁים מְסוּגִלִּים לְדַחֵת קְבִיעוּת שֶׁל
- זְמַנִּי תְּפִילָה וְזְמַנִּי לְיִמּוֹד תוֹרָה בְּשִׁבְלִי
- מִטְרוֹת כֹּאֵלָה וְאַחֲרוֹת וְיֵשׁ שְׁהֵם
- נִדְחִים חֲסִי-וְשָׁלוֹם לְגַמְרִי, וְלֹא
- רַק שׁוֹמֵן תְּפִילָה אוֹ הַלִּימוֹד
- מִתְאַחֲרִים אֲלֵא מוֹתֵרִים עֲלֵיהֶם
- לְחִלוּטִין, חֲסִי וְשָׁלוֹם, וְאוֹלָם הֵנָּה
- הָאָדָם אֲשֶׁר נִוְתָן אֵיזָה
- חֲשָׁבוֹן לְנַפְשׁוֹ, הָאָדָם יֵשׁ אֵיזָה
- חֲכָמָה בְּהִנְהָגָה כּוֹז, הַמִּתְבָּרֵן
- בְּדַבָּר וְעוֹשֶׂה חֲשׁוֹבֵן-נַפֵּשׁ יִבֵּן
- שֶׁהַנְּהֻגָה הַזֶּה הִיא חֲסֵרַת הַגִּיּוֹן דְּמִי
- הוּא הַיּוֹדֵעַ עֲתוֹ וְזְמַנּוֹ מִתִּי
- יִפְטֹר מִן הַעוֹלָם, וְכִדְאִיתָא מוֹבָא
- בְּמִדְרַשׁ רַבָּה²⁶ "אִין אָדָם
- שֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ לְהִיפְטֹר שְׁלִיט לְיוֹמָר
- הַמִּתִּינִי לִי עַד שְׁאַעֲשֶׂה
- חֲשׁוֹבוֹנִתִּי וְעַד שְׁאַצְנֶה
- לְבֵיתִי" כּו', וְאִיךְ יִתֵּן כָּל
- נַפְשׁוֹ עַל דְּבַר שְׁאִין בּוֹ מִמַּשׁ
- כָּלל, עֲנִינִי הַעוֹלָם הַזֶּה שְׁלֵאמִיתוֹ
- שֶׁל דְּבַר הֵם חֲסִרֵי עֵרֶךְ וְעַל הָעַקֵּר
- מֵה שְׁהִיְתָה הַפְּנוּנָה בִּירִידַת
- נִשְׁמָתוֹ לְמַטָּה עֲנִינִי עֲבוּדַת ה'
- בְּלִימּוֹד הַתּוֹרָה וְקִיּוֹם הַמִּצְוֹת הוּא
- שׁוֹכַח לְגַמְרִי, וְהוּא רַק מִצַּד
- הַרִיחַ שְׁטוּת שְׁלֻמָּה מִטַּעַם וְדַעַת
- וְחֲסֵרַת הַגִּיּוֹן שְׁמִכְסָּה עַל הָאֲמָת,
- הֵנָּה כִּיּוֹן שְׁהוּא נִתָּן תַּחַת הַהִשְׁפָּעָה
- שֶׁל ה'"שְׁטוּת דְקִלְפָּה" זֹאת תִּהְיֶה
- עֲבוּדָתוֹ לְהַפֵּךְ שְׁטוּת זֶה
- דְּעוֹלָם ל'"שְׁטוּת דְקִדְוָשָׁה", לְהַפִּיךְ
- אֶת הַחוֹשֶׁךְ לְאוֹר, וְיַעֲמִיד עַל נַפְשׁוֹ
- וְיִקְבַּע לוֹ עֵתִים לְתוֹרָה מְבִלִי
- לְבַטֵּל אוֹ אֲפִילוֹ לְדַחֵת אוֹתָם, וְאִז
- כֹּאשֶׁר יְקִיִּים בַּעֲצוּמוֹ אֶת הַצִּיּוּר "וְעָשׂוּ
- לִי מִקְדָּשׁ" וְיַהֲפֹךְ אֶת חוֹשֶׁךְ הַקְּלִיפָה
- לְאוֹר הַקְּדוּשָׁה הֵנָּה יְקוּיִים בּוֹ בִּפְרֵט
- "וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם", שְׁתַּמּוּרֵת
- הַמַּצֵּב בּוֹ יֵשׁ עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֲלוּקִית הַעֵלָם וְכִסּוּי הִיְהִי מַצֵּב הַפּוֹךְ שְׁאִיר לוֹ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 גְּלוּי אֹר אֱלֹקֵי בְּנִפְשׁוֹ, וְזָהוּ סִיכּוּם וְהַהוּרָאָה לַמַּעֲשֶׂה שֶׁבְּדַבְּרֵי
- 2 הַזֶּה שֶׁהוּבָאוּ בְּתַחֲלִיל הַמֶּאֱמָר כִּד אֶתְכַפֵּיָא סְטָרָא אַחְרָא,
- 3 שְׁעַל יְדֵי שְׁפּוּעַל לְהַפֵּךְ אֶת הַשְּׁטוּת דְּנִפְשׁ הַבְּהִמִית
- 4 אֲוִן דְּעַם קֶאֱדָה פּוֹן וְעֵלָט וְאֵת הַהִתְלַהֲבוּת וְהַלָּהֵט שֶׁל הָעוֹלָם
- 5 בְּעִנְיָנִים גִּשְׁמִיִּים אֶל הַקִּדְשָׁה
- 6 בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמְצוּת, אֲזִי 1 בְּנִפְשׁוֹ, וְזָהוּ כִּד אֶתְכַפֵּיָא סְטָרָא אַחְרָא, שְׁעַל יְדֵי
- 7 אֶסְתָּלֵק יִקְרָא דְּקוּדְשָׁא 2 שְׁפּוּעַל לְהַפֵּךְ אֶת הַשְּׁטוּת דְּנִפְשׁ הַבְּהִמִית אֲוִן
- 8 בְּרִיף הוּא בְּכוּלָּהּ עֲלָמִין, 3 דְּעַם קֶאֱדָה פּוֹן וְעֵלָט אֶל הַקִּדְשָׁה בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה
- 9 מִתְעַלָּה כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַקִּדּוּשׁ בְּרִיךְ הוּא 4 וְהַמְצוּת, אֲזִי אֶסְתָּלֵק יִקְרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיף הוּא
- 10 בְּכָל הָעוֹלָמוֹת שְׁמַאִיר וּמִתְגַּלָּה 5 בְּכוּלָּהּ עֲלָמִין, שְׁמַאִיר וּמִתְגַּלָּה אֲוִן הַסּוֹכֵב כָּל
- 11 אֲוִן הַסּוֹכֵב כָּל עֲלָמִין הָאוֹר 6
- 6 עֲלָמִין.

- 7 קִצּוֹר. יִבְאָר שְׁטוּת וְהִטָּיָה לְמַעֲלָה מְטַעַם וְדַעַת דְּקִדְשָׁה, וְכִמּוֹ הַפְּשֻׁט הַשְּׁכָל וְהַמְדוּת בְּעַת
- 8 הַנְּבוּאָה. הַמְשָׁכָן מְעַצֵּי שְׁטִים, אֶתְהַפְּכָא דְּשְׁטוּת דְּלַעֲמַת זֶה לְשְׁטוּת דְּקִדְשָׁה. וְעַל דִּרְךָ זֶה בְּעַבְדוּת
- 9 כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

אגרות קודש

ב"ה, י"ח שבט, תשס"ז

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מלאכתו מלאכת שמים

מו"ה סעדי' שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מדי שבט עם הפ"י ורשימות המוסגרים. כן נתקבל בעתו מכתבו שלפני זה מא' טבת. ותקותי שלעת קבלת מכתבי זה קבל גם ידיעות מהטבת מצב בריאות ב"ב שי, ובמ"ש אודות השטראלען להראש בהנוגע לבריאות... כמדומה כבר כתבתי פעם, שטפול זה דורש זהירות יתירה. והרי ישנם כמה טפולים שאין בהם אחריות, וכמה טפולים שאין בהם עכ"פ אחריות כ"כ ויודעים התוצאות מהם יותר ברור מאשר תוצאות טפול של שטראלען.

בטח ניצלו את היום של ההילולא בענינים ואופנים המתאימים, לא רק בהנוגע לתלמידים ומורים אלא גם בסביבתו ובהעיר. וכמדומה כבר כתבתי שבכלל צריך כל אחד מאנ"ש הנמצא באיזה מקום שהוא, להביט על עצמו כשליח מנשיאינו הק' וצריכים להפיץ תורתם הדרכותיהם ומנהגיהם בכל הסביבה העיר והמדינה. וע"ד מרז"ל אחד מכם גולה לברבריא וכו'. וכיון שתפקיד זה הוטל עכאו"א מאתנו, בודאי שעוד מקודם לזה ניתנו לו הכחות למלאותו כדבעי ומתוך הרחבת הדעת.

בברכה לבריאות - לו ולכל ב"ב שי' ולבשו"ט בכל האמור,

מ. שניאורסאהן

בס"ד, י"ג שבט, ה'תש"י

(ו) **וְהָיָה** בְּזֶה יוֹכֵן מֶה שֶׁעָצִי הַמִּשְׁפָּן נִקְרָאִים בְּשֵׁם קִרְשִׁים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְעָשִׂיתָ אֶת הַקִּרְשִׁים לַמִּשְׁפָּן עָצִי שְׁטִים עֲמֻדִים". וּבְאֹרֶךְ הָעֲנָן, דִּהְיָה בְּהַקְדָּמַת הַזֶּה, בְּעֲנַן הָאוֹתוֹת דְּעָאֵלוּ קָמִיָּה קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְמִיבְרֵי בְּהוּ עֲלֻמָּא כו', אֵיתָא דְּאוֹת ק' ר' אֲתָנוּן דְּאִתְחַזִּיאֵוּ עַל סֵטְרָא בִּישָׁא אֲנוּן, וּבְגִין לְאִתְקִימָא נְטָלִי אוֹת ש' בְּגוּוֹיֵיהוּ הָרִי קֶשֶׁר¹, וּלְעֵיל מְנִיָּה (בְּאוֹת ש') אֵיתָא הוּאִיל וְאֲתָנוּן דְּזִיּוּפָא נְטָלִין לָךְ לְמַהֲרֵי עֲמַהוֹן לֹא בְּעֵינָא לְמִבְרֵי בְּךָ עֲלֻמָּא, דְּבְגִין דְּלֹא אֲתָקִיִּים שְׁקָרָא וְכו'. מִכָּאן, מֵאֵן דְּבְעִי לְמִימַר שְׁקָרָא יִטּוֹל יִסּוּדָא דְּקִשּׁוּט בְּקִדְמִיתָא וּלְבַתֵּר יוֹקִים לִיָּה שְׁקָרָא, דִּקָּא אֵת ש' אֵת קִשּׁוּט אִיָּהוּ, אֵת קִשּׁוּט דְּאַבְהֶתֶן דְּאִתְיַחֲדוּ בְּהָדִי. הָיָה (הָאוֹתוֹת) ק' ר' הֵן לְנֶגֶד ד' וְה' (שְׁהָרִי ר') מִתְדַּמָּה לְהַדְלָת וְהָק' לְאוֹת ה'), דָּד' וְרִי"ש הָיָה דּוּמִים זֶה לָזֶה בְּדַמּוּתָן וְכֵן בְּפִירוּשָׁן, דָּד' הוּא מְלִשׁוֹן דְּלוֹת וְעֲנִיּוֹת, דְּבִסְפִירוֹת הוּא סְפִירַת הַמַּלְכוּת דְּלִית לָהּ מְגֻרְמָה כְּלוּם², וּבְכַחוֹת נֶפֶשׁ הָאָדָם הוּא כַח הַדְּבוּר, שֶׁהִיא מְקַבֶּלֶת וּלְבוּשׁ לְהַכַּחוֹת שְׁלֻמְעָלָה מְנֻנָּה, וּכְמוֹ הַשְׁפָּעַת הַשֶּׁכֶל וְהַמְדוּת, וְכֵן אוֹת רִי"ש הוּא מְלִשׁוֹן עֲנִיּוֹת וְדְלוּת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (מְשָׁלִי י, טו) "מִחַתַּת דְּלִים רִישָׁם", וּכְתִיב "רֹאשׁ וְעֶשֶׂר" כו'. וְהָיָה אֵף עַל פִּי דָד' וְרִי"ש הֵם שְׁוִים בְּפִירוּשָׁם, וּמִכָּל מְקוֹם הָרִי הֵם מְבָדְלִים וּמְחַלְקִים בְּעֲנִינָם, וְכֹאשֶׁר יַחְלִיף הָרִי"ש בְּמְקוֹם הַדְלִי"ת אוֹ ד' בְּמְקוֹם הָר' הָרִי זֶה מִחְרִיב עוֹלָמוֹת חֹס וְשָׁלוֹם, וּכְמוֹ "כָּל הַמַּאֲרִיךְ בְּאַחַד מֵאֲרִיכִים לוֹ יָמָיו וְשָׁנוֹתָיו", וּבְלִבְדִּי שִׁידְגִישׁ בְּהַדְלִי"ת³, וְאִם מְחַלִּיפוֹ חֹס וְשָׁלוֹם בְּאוֹת רִי"ש הָרִי זֶה מִחְרִיב עוֹלָמוֹת, וְכֵן "לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָאֵל אֲחֵר", וְצָרִיךְ לְהַדְגִישׁ אוֹת רִי"ש, וְאִם מְחַלִּיפוֹ חֹס וְשָׁלוֹם בְּדְלִי"ת הָרִי זֶה מִחְרִיב עוֹלָמוֹת, וְהֵינּוּ דָגָם דָּר' וּד' דּוּמִים בְּתַמוּנָתָם וּפִירוּשָׁם, וּמִכָּל מְקוֹם הָרִי הֵם מְבָדְלִים וּמְרַחֲקִים זֶה מִזֶּה בְּתַכְלִית, וְהֵינּוּ דְּאוֹת דְּלִי"ת הוּא בְּקִדְשָׁהּ, וְאוֹת ר' הוּא מֵאֲתָנוּן דְּאִתְחַזִּיאֵוּ עַל סֵטְרָא בִּישָׁאִי. וְהָיָה הַהִפְרָשׁ בֵּינֵיהֶם בְּתַמוּנָתָם הוּא דְּאוֹת ד' הָרִי יֵשׁ לוֹ יו"ד מֵאַחֲרָיו, דְּאוֹת יו"ד מוֹרָה עַל הַבְּטוּל וְאַעְזִירַת גְּרָמָה⁴, וְהֵינּוּ מַלְכוּת דְּאַצִּילוּת דְּלִית לָהּ מְגֻרְמָה כְּלוּם, וְהוּא לְפִי שֶׁהִיא בְּתַכְלִית הַבְּטוּל וְהַשְׁפָּלוּת, וְזֶהוּ דְּמַלְכוּת דְּאַצִּילוּת נַעֲשִׂית נִקְדָּה תַּחַת הַיִּסּוּד, וְהֵינּוּ בְּטוּל וְהִנַּחַת עֲצָמָה לְגַבִּי שְׁאָרִי סְפִירוֹת, אֲשֶׁר בְּזֶה הָרִי הִיא נַעֲשִׂית בְּחִינַת כְּלִי לְקַבְּלָהּ, וּכְמֵאמֶר⁵ "כְּלִי רִיקָן מִחֲזִיק, מְלֹא אֵינּוּ מִחֲזִיק", וּכְמוֹ הַמְקַבֵּל הֵנָּה בְּכַדִּי שִׁיָּהִי כְּלִי לְקַבְּלָהּ, הָרִי זֶה דּוֹקָא בְּאֲשֶׁר הוּא בְּתַכְלִית הַבְּטוּל

(1) בכל הנ"ל ראה זוהר חלק ג קפ, עמוד ב. פרדס שער
 (2) ויקרא רבה פרשה יט, ב.
 (3) טור ושולחן ערוך אורח חיים סימן סו.
 (4) זוהר חלק א כ, א.
 (5) ברכות מ, א. וראה חדושי אגדות שם. תורה אור סוף פרשת משפטים. דיבור המתחיל אני לדודי ש"ת סעיף ג.
 נדפס לעיל עמ' 11-12.

א. שנכנסו לפני הקדוש ברוך הוא לברוא בהם את העולם. ב. מובא שאותיות ק' ור' אותיות שנראו על הצד הרע הם, וכדי שיתקיימו לוקחים את האות ש' בתוכם ונהיה קשר. ג. ולפני זה (כשמדבר באות ש') מובא, מכיון שאותיות הזיוף לוקחים אותן להיות עמהם, אינני רוצה לברא בך את העולם כדי שלא יתקיים השקר. ד. ומכאן - מי שרוצה לומר שקר, יקח יסוד של אמת בתחלה ולאחרי כן יתקיים לו השקר, שהרי אות ש' אות של אמת הוא, אות אמת של האבות שהתייחדו בה. ה. אין לה משל עצמה כלום (כי אם מה שמקבלת מהספירות שקודמות לה). ו. מהאותיות שנראו על הצד הרע. ז. ומקטינה עצמה.

והשפלות, דאז הוא כלי לקבל אמתת השפעת הרב, ואין זה מספיק צדין מה שהתלמיד אינו בבחינת יש ומציאות, כי אם דוקא פאשר יהיה בבחינת בטול והעדר המציאות, וכל מה שמצמצם את עצמו יותר בהבטול שלו, הנה יותר ויותר תהיה הקבלה, והמשל בזה מההכנה בלח התנועה להגביה איזה משא, דמשא קלה אינה צריכה הכנה כלל, ומשא כבדה הנה כל מה אשר יצמצם את עצמו ביותר בהכנה הנה יוכל להגביה משא כבדה ביותר. וזהו לא תמצא בגסי הרוח ולא במי שמרחיב עליה לבו פים, וגסי הרוח הוא שאין לו בטול, ומוכן אשר אינו שיף לקבל דבר תורה, אלא גם במי אשר מרחיב עליה לבו פים, והינו שבעת למודו אינו בטל בתכלית אלא שהוא מציאות בעיני עצמו (וכמו התלמיד אשר בעת השפעת הרב הרי הוא חושב ומהרהר בהשגת הענין, ובאמת צריך בעת מעשה רק לקבל דברי הרב ואחר כך יתבונן בדבר השגת הענין) וחושב בהשגת הענין כפי חיוב שכלו, והינו שאינו בבחינת בטול במציאות לגמרי, והמקבל האמתי הרי הוא בטל בתכלית, וזהו כל ענין הקדשה שיהיה בבחינת בטול בתכלית, ובזה הוא כל ענין העבודה, וזהו הבטול דבחינת מלכות, ולכן כל הגלויים הוא על ידי השפלות והבטול דבחינת מלכות. ובזה יוכן מה שכתוב "תפלה לדוד, הטה ה' אָזְנְךָ עָנִי כִּי עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנִי", ותפלה לדוד הוא ההתקשרות והבטול דבחינת מלכות, הנה גדל תקף הפקשה "הטה כו' וענני", מפני מה הוא, לפי ד' עני ואביון אני", שהוא בחינת הבטול דבחינת מלכות, וזהו האות ד', מה שאין כן רי"ש אין בו יו"ד, שאין בו בחינת הבטול, ואדרבא הוא בבחינת ישות וגסות, ולכן הוא מאתון דאיתחזיאו על סטרא בישא, והעניות והדלות דסטרא אחראי הוא שאין להם שיכות לאלקות, וזה עצמו מה שאין להם שיכות לאלקות והעניות והדלות שלהם, בזה גופא הרי הם נעשים בבחינת יש ומציאות יותר ויותר.

קצור. ד' ור' שניהם פרושם דלות. בד' – קדשה, י' מאחוריו – תכלית הבטול, ועל ידי זה הוא כלי לקבלה. ומשיל בתלמיד שצריך להיות בהעדר המציאות בעת הקבלה, מה שאין כן באות ר'.

(6) עירובין נה, א.

ח. [מאחריו]. ט. של הצד האחר (המנגד לקדושה).

אגרות קודש

[כ"א שבט תשט"ז]

במענה על מכתבו עם הפ"נ המוסגר בו.

במה שכותב אודות מצבו ואשר לפי דעתו אינו מצליח בלימוד ואין לו חבר מתאים וכו', כבר כתבתי, ודעתי ברורה בכל זה, ולפלא שאינו רואה האמת, שהטענות הם מתחבולות היצר הרע לבלבלו מלכת בדרך הטובה לפניו בגשמיות וברוחניות גם יחד.

ובמה שכותב אודות בריאות קרובתו... תחי' - הנה אם קיימו את הכתוב במכתבי הקודם, הרי ברור בודאי שחלה הטבה בבריאותה.

ויזכחו השי"ת לערות עליו רוח ממרום לראות השגחה פרטית בחסד וברחמים בכל האמור למעלה.

מִשֶּׁה (דֹּקָא), כִּי עֲנִין הַמִּשְׁכָּן הוּא כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁷ בַּתּוֹרָה
בְּצִוּוֹי עַל מְלֹאכֶת הַמִּשְׁכָּן וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנֹתַי בְּתוֹכְכֶם,
שְׁעַל-יָדַי "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ" בְּנֵית הַמִּשְׁכָּן, וְכֵן הַמִּקְדָּשׁ, נֶעֱשָׂה
וְשִׁכְנֹתַי" גִּלּוּי וְהִשְׁרָאת הַשְּׂכִינָה לְמִטָּה בְּבִנְיַי יִשְׂרָאֵל כְּמֵאמֶר חֲז"ל
"בְּתוֹכְכֶם", בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד
מִיִּשְׂרָאֵל, וּבְעוֹלָם, כִּי מִהִשְׁרָאת
הַשְּׂכִינָה שְׁהִיָּתָה בְּבֵית־
הַמִּקְדָּשׁ נִמְשָׁף הַגִּילּוּי שֶׁל הָאוֹר
הָאֱלֹקִי עַל-יָדַי הַ"חֲלוֹנוֹת"
שְׁקוֹפִים אֲטוּמִים"⁸ בְּכָל
הָעוֹלָם כְּמֵאמֶר חֲכָמֵינוּ ז"ל שֶׁעוֹד
שֶׁבְּדֶרֶךְ כָּל חֲלוֹן נֹעֵד כְּדִי שֶׁדְּרֹכּוֹ
יִכְנס אוֹר מִבְּחוּץ לְתוֹךְ הַבַּיִת, חֲלוֹנוֹת
בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיוּ בְּנוּיִם כֵּךְ שֶׁבִין
בְּצוּרָתָם וּבִין בְּתוֹכָן עֲנִינִים יָאִיר הָאוֹר
שֶׁבְּתוֹךְ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מִכְּפָנִים חֲחוּצָה
(כְּמֵאמֶר חֲכָמֵינוּ ז"ל עַל הַמִּקְדָּשׁ,
"מִשֶּׁם אוֹרָה יוֹצֵאת לְכָל הָעוֹלָם כּוּלִּי").
וְכָל זֶה נֶעֱשָׂה עַל-יָדַי עֲבוֹדַת
יִשְׂרָאֵל וְכְמוֹ שֶׁדִּיקָנוּ רַ"ז ל"9
בְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנֹתַי
בְּתוֹכְכֶם": "בְּתוֹכְכֶם" לֹא נֶאֱמַר,
אֱלֹא "בְּתוֹכְכֶם" בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד
וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁעַל-יָדַי
עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל (אֲשֶׁר "וְעָמָךְ
כּוֹלֵם צְדִיקִים"¹⁰ וּבְכוֹחַם לִפְעוֹל
הַשְׁרָאת הַשְּׂכִינָה כְּפִי שֶׁפָּעְלוּ שֶׁבַעַת
הַצְּדִיקִים שֶׁהִמְשִׁיכוּ אֶת הַשְּׂכִינָה
מִהֶרְקִיעַ הַשְּׁבִיעִי עַד לְמִטָּה בָּאֶרֶץ)
נֶעֱשָׂה "וְשִׁכְנֹתַי" בְּמִשְׁכָּן,
וְעַל-יָדֵינוּ עַל יְדֵי הַשְׁרָאת
הַשְּׂכִינָה בְּמִשְׁכָּן, נִעֲשֶׂתָה הַשְׁרָאת
הַשְּׂכִינָה בְּכָל הָעוֹלָם. וְזֶהוּ
הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בַּפְּסוּק צְדִיקִים
יִירָשׁוּ אֶרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ לְעַד
עָלֶיהָ¹¹, דְּצְדִיקִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

נֹאמַר ב'שִׁיר הַשִּׁירִים, הַקְדוּשָׁה בִּירוּךְ-הוּא (ה'דוד', הַחֲתָן) אוֹמֵר לְכֹנֶסֶת יִשְׂרָאֵל
(הַכֹּלָה):
בְּאֵתִי¹ לִגְנִי אֲחוֹתִי כָלָה² וּמִבִּיא כְּבוֹד-קְדוּשַׁת מוֹרִי-וְחָמִי
אֲדַמּוּר³ רִי הַרְבִּי הַרְבִּי⁴, פָּעַל הַהִילּוּלָא [בְּמִאֲמָר³ הַפּוֹתַח בַּפְּסוּק זֶה
שֶׁנֶּמֶן עַל-יָדוֹ לְפָרְסוֹם לְיוֹם
הַסְּתַלְקוּתוֹ בְּשִׁבְתָּ פְּרִשְׁתָּ בֹא
יֹד שְׁבֹט, תִּשְׁ"י] אֶת מֵאֲמֶר
הַמִּדְרָשׁ⁴ רַבָּה עַל פְּסוּק זֶה לִגְנִי
- לִגְנוּנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עֶקְרִי
בְּתַחֲלָה הַעֲנַג וְהַהֲתַיִּחוּת שֶׁלִּי,
בַּעַת שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, דְּעִיקָר שְׂכִינָה
בְּתַחֲתוֹנִים הָיְתָה, בְּתַחֲלִיל
הַבְּרִיאָה עִיקָר הַשְׁרָאת הַשְּׂכִינָה הֵייתָה
בְּעוֹלָם הַזֶּה תַּחֲתוֹן אֱלֹא שְׁעַל-
יָדֵי עֲנִינִים בְּלִתִּי רְצוּנִים
חֲסִידִים שֶׁנֶּעֱשׂוּ בְּמִשְׁךְ שְׂכָעָה
דּוֹרוֹת, הַחֵל מִחֲסֵא עֵץ הָדַעַת עַל-יָדֵי
אֲדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁגָּרַם אֶת סִילּוֹק הַשְּׂכִינָה
מִהָאָרֶץ לְרַקִּיעַ הָרִאשׁוֹן מִבֵּין שֶׁבַעַת
הַרְקִיעִים סִלְקוּ אֶת הַשְּׂכִינָה
מִלְּמִטָּה לְמַעְלָה עַד שֶׁעִיקָר
הַשְׁרָאת הַשְּׂכִינָה הֵייתָה בְּמִקְוֶמוֹ שֶׁל
רַקִּיעַ הַשְּׁבִיעִי, וְאַחֲרֵי-כֵן
עָמְדוּ שֶׁבַעַת צְדִיקִים וְהִמְשִׁיכוּ
אֶת הַשְּׂכִינָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה,
מִהֶרְקִיעַ הַשְּׁבִיעִי עַד הָאֶרֶץ, וְהַתַּחֲלַת
הַמִּשְׁכָּה שֶׁל הַשְּׂכִינָה לְמִטָּה
הָיְתָה מֵאַבְרָהָם, אֶחָד הָיָה
אַבְרָהָם⁵, שֶׁהוֹרִידָה מֶרְקִיעַ
הַשְּׁבִיעִי לְשִׁשִּׁי וְכו', וְעַד
שֶׁבֶא מִשֶּׁה שֶׁהוּא הַשְּׁבִיעִי
לְאַבְרָהָם (אַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב לִי-
קָהָת עֶזְרָא מִשֶּׁה) וְכָל הַשְּׁבִיעִין
חֲבִיבִין⁶ וְהוֹרִידָה לְמִטָּה
בְּאֶרֶץ כְּפִי שֶׁהָיָה בְּתַחֲלִיל הַבְּרִיאָה,
וְעַל זֶה נֹאמַר 'בְּאֵתִי לִגְנִי אֲחוֹתִי כָלָה',
שֶׁהִשְׁכִּינָה חוּרָה לְהִיטֵל לְמִטָּה בָּאֶרֶץ.
וְזֶהוּ מִה שֶׁעָשִׂיתָ הַמִּשְׁכָּן שֶׁבו
הֵייתָה הַשְׁרָאת הַשְּׂכִינָה לְמִטָּה כְּמוֹ
בְּתַחֲלִיל הַבְּרִיאָה הָיְתָה עַל-יָדֵי

בס"ד. שבת פרשת בא, ח' שבט, ה'תשל"ו*

(הנחה)

(*) עַל רִשְׁיַמַּת הַהֲנָחָה – תִּיקֵן כ"ק אֲדַמּוּר שְׁלִיט"א כְּמֵה תִּיקוּנִים בְּכַתִּי"ק, וְכֵן הוֹסִיף כְּמֵה הָעֲרוֹת (הַמּוֹד"ל). (1) מֵאֲמֶר זֶה מִיּוֹסֵד בְּנִיקְרוֹ עַל פֶּרֶק הַשִּׁשִּׁי מִהֶמֶשֶׁךְ בְּאֵתִי לִגְנִי הַשִּׁי"ת (סֵה"מ הַשִּׁי"ת ע' 119 וְאִילָךְ). (2) שֶׁה"ה, א. (3) סֵה"מ הַשִּׁי"ת ע' 111. (4) שֶׁהִשְׁרָה ע"פ. (5) יַחְזָקָא לֵג, כִּד. (6) וִיק"ר פֶּכֶט, יֵא. (7) תְּרוּמָה כֶּה, ח. (8) מַלְכִּים-א ו, ד. וְרֵא מִנְחוֹת פֹּר, ב. וּבִפְרִשְׁ"י שֶׁם. (9) רֵאשִׁית חֲכָמָה שֶׁעַר הָאֵהָבָה פ"ו קְרוֹב לְתַחֲלִילתוֹ (ד"ה וְשֵׁנִי פְּסוּקִים). שֶׁל"ה סט, א. רֵא, א. שְׁכָה, ב. שְׁכוּ, ב. וְעוֹד. (10) יִשְׁעִי ס, כֹּא. (11) תַּהֲלִים לז, כט.

עַל רִשְׁיַמַּת הַהֲנָחָה – תִּיקֵן כ"ק אֲדַמּוּר שְׁלִיט"א כְּמֵה תִּיקוּנִים בְּכַתִּי"ק, וְכֵן הוֹסִיף כְּמֵה הָעֲרוֹת (הַמּוֹד"ל). (1) מֵאֲמֶר זֶה מִיּוֹסֵד בְּנִיקְרוֹ עַל פֶּרֶק הַשִּׁשִּׁי מִהֶמֶשֶׁךְ בְּאֵתִי לִגְנִי הַשִּׁי"ת (סֵה"מ הַשִּׁי"ת ע' 119 וְאִילָךְ). (2) שֶׁה"ה, א. (3) סֵה"מ הַשִּׁי"ת ע' 111. (4) שֶׁהִשְׁרָה ע"פ. (5) יַחְזָקָא לֵג, כִּד. (6) וִיק"ר פֶּכֶט, יֵא. (7) תְּרוּמָה כֶּה, ח. (8) מַלְכִּים-א ו, ד. וְרֵא מִנְחוֹת פֹּר, ב. וּבִפְרִשְׁ"י שֶׁם. (9) רֵאשִׁית חֲכָמָה שֶׁעַר הָאֵהָבָה פ"ו קְרוֹב לְתַחֲלִילתוֹ (ד"ה וְשֵׁנִי פְּסוּקִים). שֶׁל"ה סט, א. רֵא, א. שְׁכָה, ב. שְׁכוּ, ב. וְעוֹד. (10) יִשְׁעִי ס, כֹּא. (11) תַּהֲלִים לז, כט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בכלל והצדיקים בפרט יירשו ארץ שהוא ארצות החיים
 - 2 (גן-עדן) לפי שהם משפיעים בעולם וממשיכים¹² מלמעלה
 - 3 למטה אור אלוהי שהוא בחינת שוכן¹³ עד¹⁴, בחינת הסוכב,
 - 4 אור בלי גבול שלמעלה מהתלבשות פנימית בעולמות ובנבראים והוא 'סוכב'
 - 5 'ומקיף' עליהם מלמעלה שיהיה
 - 6 בגלוי למטה בעולם הזה על-ידי
 - 7 העבודה דתורה ומצוות. וכמו
 - 8 שכתוב¹⁵ אנכי עשיתי ארץ
 - 9 ואדם עליה בראתי, דזה¹⁶
 - 10 מה ש"אנכי עשיתי ארץ"
 - 11 הוא לכונה ותכלית בשביל
 - 12 האדם, ובריאת האדם היא
 - 13 בשביל "בראתי" בגימטריא
 - 14 תרי"ג¹⁷, והינו שאל-ידי
 - 15 קיום התרי"ג מצוות נשלמה פונת הבריאה דנתאווה
 - 16 פונת המטרה והתכלית של
 - 17 הבריאה דנתאווה הקדוש-
 - 18 ברוך-הוא להיות לו יתברך
 - 19 דירה פתחתונים¹⁸ שדווקא
 - 20 העולם הזה התחתון יהיה מקום ראוי
 - 21 להשראת וגילוי השכינה.
 - 22 וזהו הפעם הפנימי על מה שאחת
 - 23 העבודות שהיו במקדש הוא
 - 24 ענין עבודת הקרבנות¹⁸, אדם
 - 25 דעבודת הקרבנות היא לא רק
 - 26 הקרבת בהמה גשמיית על גבי מזבח
 - 27 גשמי אלא עבודה רוחנית
 - 28 ששפשף האדם, וכמו שמדיק
 - 29 כבוד-קדושת אדמו"ר
 - 30 הזקן¹⁹ במה שכתוב²⁰ בתורה
 - 31 בתחילת פרשת הקרבנות אדם כי
 - 32 יקריב מקם גו' ומוזה שהכתוב לא
 - 33 אומר "אדם מכס כי יקריב", כפי שהיה
 - 34 צריך לומר אם הכונה הייתה רק שאם
 - 35 אחד מכס יקריב יהיה דינו כך וכך.
 - 36 אלא כתוב "אדם כי יקריב מכס"
- א[ד]ה באתי לגני רפ"ב. וראה תוד"ה עד אחת (מנחות יח, א).
- (12) ראה מתנות כהונה ומהרז"ו לבמדב"ר פ"ג, ב. מהרז"ו לב"ר פ"ט, ז. (13) ראה ד"ה באתי לגני תשי"א פ"ד (לעיל ע' רסו). (14) נוסח התפילה. (15) ישע"י מה, יב. (16) ראה סה"מ תרצ"ו ע' 139. ספר השיחות תרצ"ח-חורף ה'ש"ת ע' 255. וש"נ. (17) ראה מקדש מלך לוח"א רה, ב. (18) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ. (19) סה"מ קונטרסים ח"ב תנ, א ואילך (הועתק ב"היום יום" יב אדר שני). סה"מ תרח"ץ ע' רלב. ועוד. וראה לקו"ת ויקרא ד"ה אדם כי יקריב. (20) ויקרא א, ב. (21) ראה קונטרס התפילה פ"ח. ספר השיחות תורת שלום ע' 10. סה"מ עת"ר ע' רלט. (22) שו"ע אדמו"ר הזקן או"ח רסצ"ד.

פירשו שהקרבן צריך להיות "מכס" ממנו מתוך האדם עצמו, מנפשו הבהמית עניין הבהמה' שבאדם, ואומר על זה הכתוב "מן הבקר ומן הצאן", הן פרטי המדרגות שישנם בנפש הבהמית (וכמבאר בכמה מקומות²¹ בתורת החסידות בענין "שור פשב וצו" ואין כל אחד מהם מסמל עניין וסוג מסויים בנפש הבהמית).

ועבודה זו עבודת הקרבנות היתה במקדש, כי כל העליות של הדברים התחתונים לעלות מלמטה למעלה ולהתקרב לאלוקות הן על-ידי המקדש. דכמו שפ"ל ההמשכות של אור אלוהי מלמעלה למטה הן על-ידי המקדש, וכנזכר לעיל שהמשכת השכינה בעולם היתה על-ידי ה"חלונות שקופים אטומים" דמקדש והאור השורה במקדש נמשך בכל העולם, כן גם העליות של העולם והנבראים להתקרב לאלקות מלמטה למעלה הן על-ידי המקדש, שלכן כש"מתפלל זכון את פניו כנגד בית המקדש"²².

ועל-פיה על פי האמור אודות עניינו של המשכן לפעול השראת השכינה בעולם מבאר שם הרבי הרי"צ במאמר 'באתי לגני' של שנת תשי" מה שהמשכן היה מעצי שטים, כמפורש בתורה, כי עקר עבודת האדם הוא הענין

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 דְּאִתְּפִּיָא כפיית והכנעת הסטרא-אחרא, הצד המנגד לקדושה,
- 2 וְאִתְּהִפְכָא חֲשׂוּכָא לְנִהוּרָא, והפיכת החושך (של העולם, של היפך
- 3 הקדושה) לאור וְלִכְן הָיָה הַמְשָׁכָן מַעְצֵי שְׂטִים, לְשׁוֹן שְׂטוּת,
- 4 הַפִּיכָת הַשְׂטוּת ד'לְעוֹמֶת-זָה' של הסטרא-אחרא שהיא היפך
- 5 הקדושה, ככתוב 'כי את זה לעומת זה
- 6 עשה האלוקים' שְׁלִמְטָה מְטַעַם
- 7 וְדַעַת, כמאמר חכמינו זכרונם-
- 8 לברכה שְׂאִין אָדָם עוֹבֵר עֲבָרָה
- 9 אֶל־אִם-כֵּן נִכְנָס בּוֹ רוּחַ
- 10 שְׂטוּת²³ שגורמת לו להתנהג באופן
- 11 של למטה מטעם ודעת, ואת השטות
- 12 הזו, הבלתי רצויה, הוא הופך
- 13 לְשְׂטוּת דְּקִדּוּשָׁה שְׁלִמְעָלָה
- 14 מְטַעַם וְדַעַת עֲבוּרָת ה' מעל
- 15 ומעבר למה שנדרש ומתחייב על פי
- 16 השכל וההיגיון (כמבואר באריכות
- 17 במאמר 'באתי לגני' תש"י הנזכר
- 18 לעיל).
- 19 (ב) וּמִמְשִׁיךְ כְּבוֹד-קִדּוּשָׁת
- 20 מוֹרִי-וְחָמִי אֲדָמוֹר בְּמֶאֱמָר
- 21 בְּפֶרֶק ו'²⁴, הפרק השייך לשנה
- 22 שבה נאמר מאמר זה, תשל"ו, כי
- 23 'המשך' מאמרי 'באתי לגני' מכליל
- 24 עשרים פרקים, ובשנת תשל"ו נשלם
- 25 מחזור ראשון ובתשל"א החל המחזור
- 26 השני שְׂבִיזָה יוֹכֵן גַּם מֵה שְׁעָצִי
- 27 שְׂטִים שְׂבִיזָה מֵהָם אֵת הַמְשָׁכָן
- 28 נִקְרָאִים בְּשֵׁם בתורה
- 29 "קִרְשִׁים", וּכְמוֹ שְׂכָתוֹב²⁵
- 30 וְעִשִׂיתָ אֵת הַקִּרְשִׁים לְמִשְׁכָּן
- 31 עֲצֵי שְׂטִים עוֹמְדִים. דְּהַשֵּׁם
- 32 "קִרְשִׁים" [שָׂזָה שְׂמוֹ אֲשֶׁר
- 33 יִקְרָאוּ לוֹ בְּלִשׁוֹן הַקִּדְשׁ²⁶
- 34 שהשמות שבה הם בעלי משמעות ולא
- 35 שמות 'הסכמיים' בלבד] מוֹרָה עַל
- 36 תוֹכֵן עֲנִינָם. וְהוּא מֵה
- 37 שְׁמִי'קִשְׁר' ו'שְׁקִר' דְּעוֹלָם,
- 38 שמשמלים היפך הקדושה, מִתְּבַרֵר
- 39 הטוב נפרד מהרע ועולה לקדושה
- 40 וְנִהְפֵךְ לְקִרְשׁ הַמְשָׁכָן, קִשְׁר
- 41 דְּקִדּוּשָׁה (וּכְמִבְּאֵר לְקִמָּן
- 42 בְּמֶאֱמָר הַהִילּוּלָא פֶּרֶק י').
- 43 וְהוּא הַמְהַפֵּךְ מ'קִרְש' ו'שְׁקִר' של
- 44 היפך הקדושה ל'קִרְש' של המשכן,

23) סוטה ג, א. 24) סה"מ ה'ש"ת ע' 119. 25) תרומה כו, כט. 26) ראה תניא שעהיה"א ספ"א. 27) ב, ב. 32) מְחַלִּף אוֹתִיּוֹת אֵלּוֹ זֶה בְּזוֹ, הָרִי זֶה מְחַרִּיב עוֹלָמוֹת חֶסֶד-וְשְׁלוֹם. וּמִבְּיָא עַל

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְשָׁלוֹם. וּמֵכִיָּא עַל זֶה שְׁתֵּי דְיוֹגְמָאוֹת. דְּיוֹגְמָא אַחַת מֵהַד' 1
2 ד' אָחֵד, "שִׁבְסֹק" שִׁמְעַי יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד, הֵקֵן ד' וְעֵשָׂה 2
3 טוֹב, תּוֹסֶפֶת בְּקֻדְשָׁהּ עֲצֻמָּה, שְׁאֵם מִחֲלִיפָה חֲסִי-וְשָׁלוֹם בָּאוֹת 3
4 ר' וְעוֹשָׂה מ' אֶחָד - אַחֲרֵי - הָרִי זֶה מִחֲרִיב עוֹלָמוֹת²⁸, וְדְיוֹגְמָא 4
5 שְׁנִיָּה מֵהַד' ד' לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה 5
6 לֹא-ל אַחֲרֵי²⁹, הֵקֵן ד' סוֹר 6
7 מֵרַע" הַתְּרַחֲקוֹת מֵרַע וְהִיפֵךְ 7
8 הַקְדוּשָׁה, שְׁאֵם מִחֲלִיפָה חֲסִי- 8
9 וְשָׁלוֹם אֶת הָר' בְּד' וְהוֹפֵךְ אֶת 9
10 ה' אַחֲרֵי ל' אֶחָד - הָרִי זֶה מִחֲרִיב 10
11 עוֹלָמוֹת²⁸. 11
12 וְהִנֵּה הִתְפָּרַשׁ שְׁבִין אוֹת ד' 12
13 לְאוֹת ר' בְּתַמּוּנָתָן בְּכוֹרָה שֶׁל 13
14 שְׁתֵּי הָאוֹתוֹת, מִבְּאֵר בְּמֵאֲמָר 14
15 שָׁם, שְׁאוֹת ד' יֵשׁ לָהּ יוֹד" 15
16 מֵאֲחֻרְיָהּ, דְּאוֹת יוֹד" 16
17 [לְהִיטָהּ אוֹת הַכִּי קִטְנָה מִפֶּל 17
18 הָאוֹתוֹת, וְעַד שֶׁהָיָה נִקְדָּה 18
19 בְּלִבָּד] מוֹרָה עַל הַבְּטוּל שֶׁל 19
20 הַמִּצִּיאוֹת הַעֲצֻמִּית, עֲנִין הַעֲנוּוָה 20
21 וְהַשְׁפֻּלוֹת. וְזֶהוּ נִקְדָּה הַבְּאֵר 21
22 בְּחִילּוֹק בַּהֲבִיל שְׁבִין אוֹת ד' 22
23 לָר' (אֶף שֶׁשְׁתֵּיהֶן מוֹרוֹת עַל 23
24 הָעֲנִיּוֹת וּלְכַאוּרָה יֵשׁ לִשְׁתֵּי הָאוֹתוֹת 24
25 הַלֵּלוּ תוֹכֵן אֶחָד מִשְׁתוֹף), שְׁאוֹת 25
26 ר', מִפְּנֵין שְׁאִין בֶּה יוֹד" 26
27 הַמוֹרָה עַל בְּטוּל, הוּא עֲנִין 27
28 הַיִּשּׁוֹת, וְלִכְּנֵן הִיא מֵאֲתוֹן 28
29 דְּאֵתְחִזִּיאוֹ עַל סִטְרָא בִּישָׁא 29
30 וְיֵשׁ לָהּ שִׁיכּוֹת לִסְטָרָא אַחֲרָא (וְעֲנִין 30
31 הָעֲנִיּוֹת דְּסִטְרָא-אַחֲרָא הוּא 31
32 מֵה שְׁאִין לָהֶם שִׁיכּוֹת 32
33 לְאֵלְקוֹת), מֵה-שְׁאִין-פֶּן אוֹת 33
34 ד', מִפְּנֵין שֵׁשׁ בֶּה יוֹד" 34
35 הַמוֹרָה עַל בְּטוּל, עֲנִין 35
36 הָעֲנִיּוֹת שְׁלָה הוּא עֲנִין 36
37 הַבְּטוּל עֲנִיּוֹת וְדִלּוֹת לִמְעֻלוֹת. 37
38 (ג) וְהִנֵּה עֲנִין הַבְּטוּל (הַמִּבְּאֵר 38
39 בְּמֵאֲמָר פֶּרֶק ו') בָּא בְּהַמְשָׁךְ 39
40 לְהַעֲנִין ד' בָּאֵתִי לְגִנְיָה 40
41 הֵינּוּ הַשְּׂרָאָה הַשְּׂכִינָה בְּעוֹלָם 41
42 (הַתּוֹכֵן דְּכָלְלוֹת הַמֵּאֲמָר). 42
- וְהֵינּוּ, שֶׁהִמְשַׁכְתָּ הַשְּׂכִינָה לְמִטָּה, שִׁיְהִיָּה דִּירָה לוֹ יִתְבָּרַךְ 43
בְּתַתְּוֹנִים, שְׁתִּיהִי הַתְּגִלוֹת וְהַשְּׂרָאָה הַשְּׂכִינָה בְּעוֹלָם הוּא הַתְּחַתּוֹן הוּא 44
עַל-יְדֵי הָעֲבוּדָה שֶׁל הַבְּטוּל דְּוָקָא הַרְּךְ לְהַמְשִׁיךְ אֱלֹהִים בְּעוֹלָם 45
הִיא עַל יְדֵי בִיטוּל הַיִּשּׁוֹת וְהַמִּצִּיאוֹת הָאִשִּׁית, עֲנוּוָה וְשְׁפִלוּת. וּמִפְּנֵין 46
שֶׁעֲשִׂיתָ הַדִּירָה הִיא עַל-יְדֵי 47
הַתּוֹרָה, דְּזֶהוּ מֵה שְׁכָל הַבְּרִיָּאָה הוּא בְּשִׁבִּיל הַתּוֹרָה, וּכְמֵאֲמָר ר' ל' 48
הַבְּרִיָּאָה הוּא בְּשִׁבִּיל הַתּוֹרָה, 49
וּכְמֵאֲמָר ר' ל' 30 עַל הַכְּתוּב 50
"בְּרִאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים", ב' רִאשִׁית, 51
שְׁתַּכְלִית הַבְּרִיָּאָה הִיא בְּשִׁבִּיל 52
הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָאת רִאשִׁית, הָרִי 53
מִיּוֹךְ, שֶׁהִתְקַדְּמָה וְהַכְּנָה 54
הַרְּאוּיָהּ לְמִתְּן-תּוֹרָה הוּא עֲנִין 55
הַבְּטוּל. וּכְמוֹ שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד- 56
קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר הֵזְקֵן³¹ עַל 57
הַפֶּסֶק³² הַמְּדוּרָה עַל הַכְּנָת לִמְתָן 58
תּוֹרָה בְּחֻדְשׁ הַשְּׁלִישִׁי גו' לְצַאת 59
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, חֹדֶשׁ סִיווֹן, 60
בְּיוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְּבַר סִינִי, 61
וְדָרְשׁוּ ר' ל' 33 שֶׁ"בְּיוֹם הַזֶּה" 62
קָאִי מִכּוּון עַל רִאשִׁי-חֹדֶשׁ, 63
שְׁאִינוּ מוֹכְנִין, מֵהִי הַשְּׂכִינָה 64
שֶׁל בִּיאָתָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּיצִיַּת 65
מִצְרַיִם לְמִדְּבַר סִינִי (הַהִתְקַדְּמָה 66
לְמִתְּן-תּוֹרָה) לְרִאשִׁי-חֹדֶשׁ, 67
וְגַם לְמֵה נִקְרָא רִאשִׁי-חֹדֶשׁ 68
בְּכַתּוּב זֶה בְּלִשׁוֹן "בְּיוֹם הַזֶּה" 69
הַזֶּה", וּמִבְּאֵר כְּבוֹד-קְדוּשַׁת 70
אֲדָמוֹר הֵזְקֵן עַל-פִּי מֵאֲמָר 71
ר' ל' 34 יִשְׂרָאֵל מוֹנִין לְלִבָּנָהּ, 72
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מוֹנִים אֶת הַתְּאֵרִיכִים 73
וּקוֹבְעִים אֶת הַמוֹעֲדִים לְפִי מַהֲלָךְ 74
הִירָח, וְעַל הַלְּבָנָה נִאֲמַר בּוֹהֶר 75

(28) ראה ויק"ר פי"ט, ב. (29) תשא לד, יד. (30) רש"י ר"פ בראשית. (31) תו"א ר"פ יתרו (סו, ג ואילך). (32) יתרו יט, א.

(33) מכילתא יתרו עה"פ. שבת פו, ב. (34) סוכה כט, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁהִלְכָנָה לִית לָהּ מַגְרָמָה אֵין לָהּ מִשַׁל עֲצָמָה כָּלוּם³⁵ וְהִיא מִקְבֵּלַת
2 אֵת הָאוֹר שֶׁלָּהּ מֵאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, עֲנִין הַבְּטוּל בְּאוֹפֶן עֲמוּק בִּיטוֹר, עַד כִּדִּי
3 כִּךְ שְׁאֵין לָהּ כָּלוּם מִשַׁל עֲצָמָה.
4 וְזוּהִי הַשְּׂכִינֹת דְּרָאשׁ-חֲדָשׁ לְמִתְּנ-תּוֹרָה, דְּכִמּוּ שְׁהִלְכָנָה
5 בְּשַׁעַת הַמּוֹלָד (עֲנִין רֵאשׁ-
6 חֲדָשׁ הַיּוֹם שֶׁבוּ הִירָח 'נולד' וּמִתְחִיל
7 לְגַדּוֹל מִחֲדָשׁ) הִיא נְקוּדָה קִטְנָה
8 בְּלִבָּר (שְׁנִקּוּדָה הוּא עֲנִין
9 הַבְּטוּל בְּנוֹיָד לְדַבֵּר הַמִּתְפַּשֵּׁט
10 לְאוֹרָךְ וּלְרוּחָךְ וּבִכֵּךְ הוּא נוֹתֵן בִּיטוֹי
11 לְמִצִּיאֹתוֹ), וְיִתְרָה מִזּוּ, אֲשֶׁר
12 רָגַע לִפְנֵי הַמּוֹלָד שֶׁל הַלִּבָּנָה
13 מִחֲדָשׁ בְּרָאשׁ חוֹדֶשׁ הִיא בְּהַעֲלָם
14 וְהִסְתָּר לְגַמְרֵי שְׂאִינָה בְּבַחֲנִית
15 מְצִיאֹת כָּלָל (גַּם) אִפִּילוּ לֹא
16 מְצִיאֹת דִּנְקוּדָה) מִה שְׁמַדְגִּישׁ
17 עוֹד יוֹתֵר אֵת עֲנִין הַבִּיטוּל, עַל-
18 בְּרִיךְ-יָהּ גַּם הַהִקְדָּמָה וְהַחֲכֵנָה
19 הָרְאִיָּה לְמִתְּנ-תּוֹרָה הוּא עֲנִין
20 הַבְּטוּל.
21 וְזוּהִי גַם-כֵּן הַטַּעַם הַפְּנִימִי עַל מַה
22 שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה נִמְסְרָה לְבִנֵּי
23 יִשְׂרָאֵל עַל-יְדֵי מֹשֶׁה דְּוָקָא,
24 לְפִי שְׁמֹשֶׁה הָיָה בְּתַכְלִית
25 הַבְּטוּל, וְכִמּוּ שְׁכָתוּב³⁶
26 וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנּוּ מְאֹד מִכָּל
27 הָאֲדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה,
28 עָנּוּ הוּא עֲנִין עָנִי³⁷ שְׁהִי
29 הַעֲנוּוָה בָּאָה מִתְּחוּשָׁה שֶׁל שְׁפִלוּת,
30 וְהוּא עֲנִין הַבְּטוּל דְּאוֹת
31 דְּלִ"ת מְלִשׁוֹן דְּלוֹת וְעִנְיּוֹת,
32 שְׁהִיא עֲנִיּוֹת לְמַעֲלִיּוֹת, כְּנוֹכַח לְעִיל,
33 וּמִצָּד הַבְּטוּל שְׁלוּ נִתְּנָה
34 הַתּוֹרָה עַל-יְדּוּ. וְזוּהִי גַם-כֵּן
35 מִה שְׁכָל הַנִּבְיָאִים נִתְּנָבְאוּ
36 בְּ"כַה", וּמֹשֶׁה נִתְּנָבְאוּ
37 בְּ"זָה"³⁸, עַל הַכְּתוּב "וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה
38 אֶל רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת... זֶה הִדְבִּיר אֲשֶׁר
39 צִוְּיָהּ ה'" דְּרִשּׁוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל שֶׁמֶשֶׁה
40 רִבְנָה נִתְּנָבְאוּ בְּ"זָה", הוּא לִשׁוֹן שֶׁבוּ
41 מִתִּיחִסִּים לְדַבֵּר שֶׁנִּרְאָה בְּבִירוֹ, וְשֶׁאוֹר
42 הַנִּבְיָאִים הַנִּתְּנָבְאוּ בְּלִשׁוֹן "כֹּה אָמַר ה'"
43 וְ"כֹה" הוּא לִשׁוֹן שֶׁבוּ מִתִּיחִסִּים לְדַבֵּר שֶׁנִּרְאָה מִרְחוֹק, "זָה" הוּא בְּחִינַת
- הַחֲכֵנָה לִית לָהּ מַגְרָמָה כָּלוּם³⁵, עֲנִין הַבְּטוּל.
וְזוּהִי הַשְּׂכִינֹת דְּרָאשׁ-חֲדָשׁ לְמִתְּנ-תּוֹרָה, דְּכִמּוּ
שְׁהִלְכָנָה בְּשַׁעַת הַמּוֹלָד (עֲנִין רֵאשׁ-חֲדָשׁ) הִיא
נְקוּדָה בְּלִבָּר (שְׁנִקּוּדָה הוּא עֲנִין הַבְּטוּל), וְיִתְרָה
מִזּוּ, אֲשֶׁר רָגַע לִפְנֵי הַמּוֹלָד הִיא בְּהַעֲלָם וְהִסְתָּר
לְגַמְרֵי שְׂאִינָה בְּבַחֲנִית מְצִיאֹת כָּלָל (גַּם) לֹא
מְצִיאֹת דִּנְקוּדָה), עַל-בְּרִיךְ-יָהּ גַּם הַהִקְדָּמָה
לְמִתְּנ-תּוֹרָה הוּא עֲנִין הַבְּטוּל. וְזוּהִי גַם-כֵּן מִה
שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה עַל-יְדֵי מֹשֶׁה דְּוָקָא, לְפִי שְׁמֹשֶׁה
הָיָה בְּתַכְלִית הַבְּטוּל, וְכִמּוּ שְׁכָתוּב³⁶ וְהָאִישׁ
מֹשֶׁה עָנּוּ מְאֹד מִכָּל הָאֲדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה,
עָנּוּ הוּא עֲנִין עָנִי³⁷, וְהוּא עֲנִין הַבְּטוּל דְּאוֹת
דְּלִ"ת מְלִשׁוֹן דְּלוֹת וְעִנְיּוֹת, וּמִצָּד הַבְּטוּל שְׁלוּ
נִתְּנָה הַתּוֹרָה עַל-יְדּוּ. וְזוּהִי גַם-כֵּן מִה שְׁכָל
הַנִּבְיָאִים נִתְּנָבְאוּ בְּ"כַה", וּמֹשֶׁה נִתְּנָבְאוּ
בְּ"זָה"³⁸, הוּא בְּחִינַת חֲכָמָה, וְהַמְשָׁכָה
הַחֲכָמָה הִיא עַל-יְדֵי הַבְּטוּל, וְלָכֵן נִתְּנָבְאוּ מֹשֶׁה
וְזוּהִי גַם-כֵּן הַטַּעַם הַפְּנִימִי עַל מַה שֶׁהַתּוֹרָה
נִתְּנָה נִמְסְרָה לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל עַל-יְדֵי מֹשֶׁה דְּוָקָא,
לְפִי שְׁמֹשֶׁה הָיָה בְּתַכְלִית הַבְּטוּל, וְכִמּוּ שְׁכָתוּב³⁶
וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנּוּ מְאֹד מִכָּל הָאֲדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי
הָאֲדָמָה, עָנּוּ הוּא עֲנִין עָנִי³⁷ שְׁהִי הַעֲנוּוָה
בָּאָה מִתְּחוּשָׁה שֶׁל שְׁפִלוּת, וְהוּא עֲנִין הַבְּטוּל
דְּאוֹת דְּלִ"ת מְלִשׁוֹן דְּלוֹת וְעִנְיּוֹת, שְׁהִיא עֲנִיּוֹת
לְמַעֲלִיּוֹת, כְּנוֹכַח לְעִיל, וּמִצָּד הַבְּטוּל שְׁלוּ
נִתְּנָה הַתּוֹרָה עַל-יְדּוּ. וְזוּהִי גַם-כֵּן מִה שְׁכָל
הַנִּבְיָאִים נִתְּנָבְאוּ בְּ"כַה", וּמֹשֶׁה נִתְּנָבְאוּ בְּ"זָה"³⁸,
עַל הַכְּתוּב "וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת... זֶה
הִדְבִּיר אֲשֶׁר צִוְּיָהּ ה'" דְּרִשּׁוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל שֶׁמֶשֶׁה
רִבְנָה נִתְּנָבְאוּ בְּ"זָה", הוּא לִשׁוֹן שֶׁבוּ מִתִּיחִסִּים
לְדַבֵּר שֶׁנִּרְאָה בְּבִירוֹ, וְשֶׁאוֹר הַנִּבְיָאִים הַנִּתְּנָבְאוּ
בְּלִשׁוֹן "כֹּה אָמַר ה'" וְ"כֹה" הוּא לִשׁוֹן שֶׁבוּ מִתִּיחִסִּים
לְדַבֵּר שֶׁנִּרְאָה מִרְחוֹק, "זָה" הוּא בְּחִינַת שְׁמִשְׁמַעוֹת
הַבִּקְשָׁה הִיא לֹא רַק עַל לִימוֹד הַתּוֹרָה עֲצָמוֹ אֲלָא גַם
אוֹפֶן הַלִּימוֹד

(35) זהר ח"א לג, ב. רמט, ב. ח"ב רטו, א. ועוד. (36) בהעלותך יב, ג. (37) ראשית חכמה שער הענוה רפ"א. הובא באוה"ת בראשית ו, ב. (38) ספרי ופירש"י ר"פ מטות. (39) ראה תו"א שם סז, ג. (40) ישע"י נז, טו. (41) תהלים קיט, קעב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שהלומד לא יחוש גאווה וישות אלא יהיה בביטול, מתוך הכרה והרגשה שהוא
2 אומר את דבר ה' ואינו אומר שום דבר משל עצמו אלא רק כעוֹנֵה אֲחֵר
3 הַקּוֹרֵא⁴², וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה כשם שצריך להיות ביטול בקו התורה, כך
4 הוא גם בקו הַצִּדְקָה, דַּעֲנִין הַצִּדְקָה הוא⁴³ לַהֲחִיּוֹת רוּחַ
5 שְׁפִלִים אלו הנמצאים בביטול.
6 וְכִמוּ שֶׁהוּא בְּנוֹגֵעַ לַצִּדְקָה 1 אֲחֵר הַקּוֹרֵא⁴², וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה הוא גם בקו
7 בִּפְרֹט, עַל-דֶּרֶךְ-זֶה הוא גם 2 הַצִּדְקָה, דַּעֲנִין הַצִּדְקָה הוא⁴³ לַהֲחִיּוֹת רוּחַ
8 בְּכָלִיּוֹת הַמַּצּוֹת שֶׁנִּקְרְאוֹת 3 שְׁפִלִים. וְכִמוּ שֶׁהוּא בְּנוֹגֵעַ לַצִּדְקָה בִּפְרֹט,
9 בְּשֵׁם צִדְקָה⁴⁴, שְׁקִיּוֹם 4 עַל-דֶּרֶךְ-זֶה הוא גם בְּכָלִיּוֹת הַמַּצּוֹת שֶׁנִּקְרְאוֹת
10 הַמַּצּוֹת צָרִיף לַהֲיִיּוֹת בְּכִטּוֹל 5 בְּשֵׁם צִדְקָה⁴⁴, שְׁקִיּוֹם הַמַּצּוֹת צָרִיף לַהֲיִיּוֹת
11 דְּוָקָא, וכאשר אדם מקיים מצוות 6 בְּכִטּוֹל דְּוָקָא, שֶׁהוּא מְקַים מַצּוֹת הַיָּיִב
12 הוא צריך להיות חרוז בהכרה והרגשה 7 [וּבִדְוִגְמַת הַבִּטּוֹל בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה, שֶׁהוּא מְרַגֵּשׁ
13 שֶׁהוּא מְקַים מַצּוֹת הַיָּיִב 8 שֶׁהַתּוֹרָה הִיא "אִמְרַתְךָ".] וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה הוא גם
14 [וּבִדְוִגְמַת הַבִּטּוֹל בְּלִימּוּד 9 בְּקו הָעֲבוּדָה, שֶׁעֲנִינָהּ הוא⁴³ בְּחִינַת בִּטּוֹל
15 הַתּוֹרָה, שֶׁהוּא מְרַגֵּשׁ 10 (מְלֻמָּשָׁה לְמַעַלָּה), דִּזְהוּ מַה שֶׁעֲבוּדַת הַתַּפְּלָה
16 שֶׁהַתּוֹרָה הִיא "אִמְרַתְךָ" 11 צָרִיף לַהֲיִיּוֹת בְּכִטּוֹל דְּוָקָא, וְכִמוּ שֶׁכְּתוּב⁴⁵ תַּפְּלָה
17 אִמְרָתוֹ שֶׁל הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא]. 12 לְדוֹד הָטָה גו' וְעֲנִי, כִּי עֲנִי וְאַבְיּוֹן אֲנִי,
18 וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה הוא גם בקו 13 וְכִמְאָמֵר רַ"ל⁴⁶ אֵין עוֹמְדִים לְהַתַּפְּלֵל אֶלָּא
19 הָעֲבוּדָה, עֲבוּדַת הַתַּפְּלָה, 14 מִתּוֹךְ כּוֹכֵד רֹאשׁ, וּפִרְשׁ רַש"י הַכְּנָעָה
20 שֶׁעֲנִינָהּ הוא⁴³ בְּחִינַת בִּטּוֹל 15 וְשִׁפְלוּת⁴⁷. וְזֶהוּ גַם-פֶּן מַה שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד-
21 (מְלֻמָּשָׁה לְמַעַלָּה הַתַּבְטָלוֹת 16 קְדוּשַׁת מוֹרֵי-וְחָמִי אֲדוֹמוֹר בִּמְאָמֵר (פֶּרֶק ו')
22 דִּזְהוּ מַה שֶׁעֲבוּדַת הַתַּפְּלָה 17 עֲנִין הַבִּטּוֹל בְּכָל ג' הַקּוֹיִן, דַּבְּעֵנִין לִימּוּד הַתּוֹרָה
23 צָרִיף לַהֲיִיּוֹת בְּכִטּוֹל דְּוָקָא, 18 מִבִּיא מַה שֶׁאֲמָרוּ רַ"ל⁴⁸ לֹא תִמָּצֵא בְּגִסִּי
24 הָטָה גו' וְעֲנִי, והעם שבגללו 19 הָרוּחַ כו', כִּי לִימּוּד הַתּוֹרָה צָרִיף לַהֲיִיּוֹת
25 וְכִמוּ שֶׁכְּתוּב⁴⁵ תַּפְּלָה לְדוֹד 20 בְּתַכְלִית הַבִּטּוֹל, וְכִמוּ הַתַּלְמִיד הַמְקַבֵּל מִרְבוּ,
26 הָטָה גו' וְעֲנִי, והעם שבגללו 21 שֶׁבַעַת הַהִשְׁפָּעָה צָרִיף לַהֲיִיּוֹת בְּטֹל בְּתַכְלִית
27 וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה הוא גם בקו 22 (שִׁפְתוֹתָיו נוֹטְפוֹת מֵרָחֵק), וְכֵן בְּנוֹגֵעַ לְתַפְּלָה -
23 מִבִּיא בִּמְאָמֵר מַה שֶׁכְּתוּב תַּפְּלָה לְדוֹד, הָטָה ה' 24 אֲזַנֶּךָ וְעֲנִי כִּי עֲנִי וְאַבְיּוֹן אֲנִי, שֶׁהַבְּקָשָׁה "הָטָה
25 גו' וְעֲנִי" הִיא לְפִי דַּעֲנִי וְאַבְיּוֹן אֲנִי", וְגַם 26 הַבִּטּוֹל שֶׁצָּרִיף לַהֲיִיּוֹת בְּקו דִּגְמִילוֹת חֲסִדִּים - כְּלָלוֹת הַמַּצּוֹת, מְרַמֵּז שֵׁם
27 בְּמִשְׁל דְּכַח הַתְּנוּעָה, שֶׁבְּכִדִּי לְהַגְבִּיָּה מִשָּׂא כְּבֵד צָרִיף לְצַמְצֵם אֶת עֲצָמוֹ,

[ב] וכדיאתא באוה"ת בראשית (ה, סע"ב ואילך).

(42) ע"ד סוכה לח, ב. (43) תו"א שם. (44) תו"א יתרו שם. וראה גם תו"א וישב כז, ב. מקץ מב, ג. בשלח סג, ג. לקו"ת פ' ראה כג, ג. שה"ש לח, א. (45) תהלים פו, א. (46) ברכות ל, ב. (47) כ"ה בכ"מ בדא"ח בשם רש"י "הכנעה ושפלות" (סה"מ תרס"ה ס"ע קצר. תרע"ח ריש ע' צד. תש"ז ע' 203. ועוד), אבל בפרש"י לפנינו אין תיבת "ושפלות", ובאה לתוספת ביאור ענין ההכנעה [ראה הערה בסה"מ תרע"ח ותש"ז שם. לקו"ש חל"ד ע' 69 הערה 18. וש"נ]. (48) עירובין נה, א. (49) ראה שבת ל, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 את עצמו ביותר בהכנה הנה יוכל להגביה משא כבדה ביותר", שְׁבֹזָה
2 מֶרְמֹז עֲנִין הַבְּטוּל שְׁבָקִיּוֹם הַמְצוֹת. כִּי הַמְצוֹת מְלוּבְּשׁוֹת
3 בְּדָבָרִים גְּשָׁמִיִּים, וְעֲנִין הַהֶתְלַבְּשׁוֹת בְּגִשְׁמִיּוֹת (אֶצֶל יְהוּדִי)
4 הוּא דָּבָר קָשֶׁה כִּיוֵּן שֶׁמִּדּוּ עֵצָם מֵהוֹתוֹ הוּא קָשׁוּר בִּירוּחָנִיּוֹת. וְזֶהוּ מָה
5 שְׁמֶרְמֹז בְּמִשְׁלֵל דְּלֹחַ הַתְּנוּעָה,
6 דְּכִמּוֹ שְׁבָכְדִּי לְהַגְבִּיהַ מִשָּׂא
7 כְּבֵד צְרִיף לְצַמָּצֵם אֶת עֲצָמוֹ
8 לְהַתְבַּטֵּל וּלְהִתְרַכֵּז, עַל-דֶּרֶךְ-זֶה
9 הוּא גַם בְּקִיּוֹם הַמְצוֹת
10 (שֶׁהוּא דוֹגְמַת מִשָּׂא כְּבֵד)
11 שְׁצָרִיף לְהִיּוֹת בְּכֻטּוֹל.
12 ד) וְהִנֵּה בְּעֲנִין הַבְּטוּל דְּאוֹת
13 יו"ד (שְׁבָאֲחֹרִי הַדִּל־ת)
14 מְבָאֵר בְּמֶאֱמָר, וְזֶה-לְשׁוֹנוֹ:
15 דְּאוֹת יו"ד מוֹרָה עַל הַבְּטוּל
16 וְאֲזַעֲרִית גְּרַמָּה⁵⁰ וּמִקְטִינָה אֵת
17 עֲצָמָה, וְהִנֵּנוּ מְלֻכּוֹת דְּאֲצִילּוֹת,
18 סְפִירַת הַמְּלֻכּוֹת, הָאֲחֵרוֹנָה מֵעֶשֶׂר
19 הַסְּפִירוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת, כִּפִּי שְׁהִיא בְּעוֹלָם
20 הָאֲצִילּוֹת דְּלִית לָהּ מְגֻרָמָה שְׁאִין
21 לָהּ מַעֲצָמָה כְּלוּם וּמִקְבֵּלָת אֵת כָּל
22 הַהִשְׁפָּעָה מֵהַסְּפִירוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנָּה.
23 וְיֵשׁ לִזְמֵר הַכְּפֻנָּה בְּזֶה
24 שְׁמוּסִיף כִּדִּי לְבָאֵר אֵת עֲנִין
25 הַבְּטוּל שֶׁבְּסְפִירַת הַמְּלֻכּוֹת הָעֲנִין
26 דְּלִית לָהּ מְגֻרָמָה כְּלוּם וְאִינוּ
27 מִסְתַּפֵּק בְּמָה שֶׁכֵּבֵד בִּיאֵר שֶׁמִּקְטִינָה
28 אֵת עֲצָמָה, כִּי הָעֲנִין דְּאֲזַעֲרִית
29 גְּרַמָּה, אָף שֶׁהוּא בְּחִינַת
30 בְּטוּל, מְקַל-מְקוֹם נִשְׁאָר עֲדִין
31 אִיזוֹ מְצִיאוֹת (וְרַק שֶׁהַמְצִיאוֹת הֵיא בְּאוֹפֶן
32 שֶׁהַמְצִיאוֹת הֵיא בְּאוֹפֶן
33 דְּאֲזַעֲרִית' בִּקְטָנוֹת), וְלָכֵן
34 מוּסִיף הָעֲנִין דְּלִית לָהּ
35 מְגֻרָמָה כְּלוּם, שְׁהִיא (כְּלִשׁוֹן
36 הַמֶּאֱמָר שֶׁם) בְּתַכְלִית הַבְּטוּל
37 וְהַשְׁפָּלוּת 'בִּטּוּל בְּמִצִּיאוֹת' לְגַמְרֵי.
38 וְיִוָּכֵן זֶה עַל-פִּי מָה שֶׁכֵּתֵב
39 כִּ"ק אֲדָמוֹר הָאֱמָצְעִי
40 בִּבְיָאוֹרִי הַזֶּה⁵¹ בְּעֲנִין דְּבִרִּי
41 אֲבָרְהָם אֲבִינוּ עַל שְׂרָה אִשְׁתּוֹ "וְגַם
42 אֲמָנָה בְּאֵמַת אֲחֹתִי בֵּת אָבִי
43 הִיא, אָף לֹא בֵּת אָמִי"⁵²,
- שְׁבֹחִינָת הַבְּטוּל דְּכָלִי רִיקָן' שֶׁמִּחֻזָּק עֲצָמוֹ כְּאִילוֹ אִין לוֹ שׁוּם
מַעֲלָה, בָּאָה מְבַחֲשִׁינָת הַחֲכָמָה ('אָבִי' הַחֲכָמָה וְהַבִּינָה, שֶׁמֶהֶם הִיא
'הוֹלֵדֶת' וְהַתְּהוּוֹת הַמִּידוּת, נִמְשָׁלוּ לֹאֵב וְאֵם, הַחֲכָמָה נִקְרָא 'אָבִי' וְהַבִּינָה
נִקְרָאת 'אָמָא' דְּוָקָא. כִּי מֵהַתְּבֻנָּנוֹת דְּבִינָה' ('אָמִי') נַעֲשֶׂה
הַהֶתְפַּעְלוּת הַרְגִּישִׁית בְּבַחֲשִׁינָת
הַתְּלַבְּבוֹת וְרַעֲשׁ, וְעֲנִין
הַבְּטוּל דְּכָלִי רִיקָן' שֶׁל הַכְּנַעַנָּה
לֹא כָל תַּחֲרוּשָׁה שֶׁל מִצִּיאוֹת, כָּא
מְבַחֲשִׁינָת הַחֲכָמָה ('אָבִי')
דְּוָקָא, שֶׁהַהֶתְפַּעְלוּת דְּחֲכָמָה
הוּא לֹא בִּטּוּי שֶׁל הַמִּצִּיאוֹת אֲלֵא
עֲנִין הַשְׁפָּלוּת לְהַנִּיחַ אֶת
עֲצָמוֹ וּלְבַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ מִכָּל
וְכָל.
וְהִנֵּה מוֹכֵן, שְׁגָם הַהֶתְפַּעְלוּת
בְּבַחֲשִׁינָת הַתְּלַבְּבוֹת וְרַעֲשׁ
בְּהַתְּרַגְּשׁוֹת שְׁבָאָה מֵהַתְּבֻנָּנוֹת
דְּבִינָה', מִכִּיּוֹן שְׁגָם "בֵּת
אָמִי" הִיא בְּחִינָה דְּקִדּוּשָׁה,
הִיא בְּבַחֲשִׁינָת בְּטוּל, שְׁהִיא
"כָּל עֲנִין הַקִּדּוּשָׁה שְׁיִהְיֶה
בְּבַחֲשִׁינָת בְּטוּל בְּתַכְלִית"⁵³,
וְהַפְּרָשׁ שְׁבִין "בֵּת אָמִי"
הַבְּטוּל הַנוּבֵעַ מִבִּינָה לְ"בֵּת אָבִי"
הַבְּטוּל הַנוּבֵעַ מִחֲכָמָה הוּא רַק מָה
שֶׁהַהֶתְפַּעְלוּת הַנּוֹלָדָה
מֵהַבִּינָה אֵינָה בְּבַחֲשִׁינָת בְּטוּל
בְּתַכְלִית שֶׁל כָּל מִצִּיאוֹתוֹ שֶׁל הָאָדָם
הַמִּתְבַּחֵן וְהוּא עֲדִין נִשְׁאָר מִצִּיאוֹת
מִסּוּמָת. כִּי מִכִּיּוֹן שְׁבִינָה' הִיא
הַכְּנָה וְהַשְׁגָּה שֶׁל הָעֲנִין הַשְׁכֵּלִי
לְאוּרָכּוֹ וּלְרוּחָכּוֹ וְלַעֲמֻקּוֹ, בְּחִינָת
מִצִּיאוֹת, לָכֵן גַּם הַהֶתְפַּעְלוּת
הַנּוֹלָדָת מִמֶּנָּה הִיא בְּבַחֲשִׁינָת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 רַעַשׁ שלמעשה מבטא את המציאות ולא את הביטול. מֵה־שְׁאִין־כֶּן
- 2 מִבְּחִינַת הַחֻקָּה מהארה שכלית כפי שהיא בבחינת נקודה בלבד הוא
- 3 בָּא לִידֵי בְטוּל בְּתַכְלִית הנובע מהארת אור החכמה, וְהִינוּ
- 4 שֶׁהַבְטוּל הַבָּא עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוֹת ד'בִּינָה' (שהוא בְּחִינַת
- 5 רַעַשׁ וְהִתְפַּעְלוּת) הוּא בִּטּוּל
- 6 בְּבָחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת בְּלִבְדּוּ וְלֹא
- 7 בִּטּוּל עֲמוּק וּפְנִימִי (וייתכן שבעומק
- 8 הַדְּבָרִים אֵינוּ בָטֵל לַחֲלוּטִין), מֵה־
- 9 שְׁאִין־כֶּן הַבְטוּל ד'חֻקָּה' (שהוא בְּחֻשָּׁאֵי בִשְׁקֵט, לֵלֵא
- 10 רַעַשׁ) הוּא בְּחִינַת 'בְטוּל
- 11 עֲצָמִי' שֶׁהוּא בְטֵל בְּעֵצָם
- 12 מֵהוּתוֹ וְהַבִּטּוּל הוּא בִּטּוּל מוֹחֲלֵט,
- 13 'בִּטּוּל בְּמִצִּיאוֹת'.
- 14 וְזֶהוּ מֵה שְׁמִדָּק בְּמִאֲמָר לַגִּבִּי
- 15 הַבִּטּוּל שֶׁל סְפִירַת הַמַּלְכוּת הָעֲנִיָּן
- 16 דְּלִית לָהּ מִגְרָמָה כְּלוּם,
- 17 בְּחִינַת תַּכְלִית הַבְטוּל, וְכַאֲמֹר,
- 18 אֵינוּ מִסְתַּפֵּק בְּכַךְ שֶׁסְפִירַת הַמַּלְכוּת
- 20 הִיא עֲנִין הַבִּטּוּל מִשּׁוּם שֶׁמְקִינָה אֶת
- 21 עֲצָמָה כִּי מִכִּיּוֹן שֶׁבְּבִטּוּל יִשְׁנֶן
- 22 כְּמֹה דְּרָגוֹת פְּנ"ל, לִכֵּן מְדִיק
- 23 שֶׁהַבְטוּל (דְּאוֹת ד') הַמְבָאָר כָּאֵן הוּא בְטוּל
- 24 בְּתַכְלִית (שהוא בְטוּל נַעֲלָה יוֹתֵר גַּם מֵהַבְטוּל
- 25 ד'חֻקָּה', כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאָר לְקַמְּן). שְׁעַל־יְדֵי בְטוּל
- 26 בְּזֶה דִּוְקָא הוּא נַעֲשֶׂה כְּלִי לְקַבֵּל גַּם שְׁפַע
- 27 שְׁבָאִין־עֲרוּךְ אֵלָיו כָּלֵל, וְכֵמוֹ שֶׁמְבָאָר בְּמִשְׁלַל
- 28 דְּרָב וְתַלְמִיד, שְׁעַל־יְדֵי שֶׁתַּלְמִיד הוּא בְּבָחִינַת
- 29 בְטוּל בְּמִצִּיאוֹת לְגַמְרִי, בְּתַכְלִית הַבְטוּל
- 30 וְהַשְׁפָּלוּת, אֲזִי דִּוְקָא הוּא כְּלִי לְקַבֵּל אֲמִתִּית
- 31 הַשְׁפָּעַת הָרַב.
- 32 (ה) וְהָעֲנִיָּן הוּא, כְּמוֹ שֶׁמְבָאָר כְּבוֹד־קְדוּשַׁת
- 33 אֲדָמוֹר ה'צִמְחָה צֶדֶק' ב'אֹר
- 34 הַתּוֹרָה⁵⁴, שֶׁבְטוּל הַתַּלְמִיד לְקַבֵּל שְׁפַע הָרַב,
- 35 הוּא בְּדוּגְמַת בְטוּל הָרַב בְּכַדִּי לְהַשְׁפִּיעַ לַתַּלְמִיד,
- 36 דְּכֹאֲשֶׁר הָרַב מְשַׁפֵּיעַ שָׁכֵל לַתַּלְמִיד שֶׁבְּעֲרָכּוֹ,
- 37 הֵנָּה הָגֵם שָׁגֵם אֲזִי צָרִיךְ לְצַמְצֵם קֶצֶת אֶת שְׁכָלוֹ,
- 38 מִכָּל־מָקוֹם אֵינוּ צָרִיךְ לְהִנִּיחַ אֶת עֲצָמוֹ. מֵה־
- 39 שְׁאִין־כֶּן פְּשׁוּרָה לְהַשְׁפִּיעַ שָׁכֵל לַתַּלְמִיד שְׁאִינוֹ
- 40 בְּעֲרֹךְ כָּלֵל, אֲזִי הוּא צָרִיךְ לְהִנִּיחַ עֲצָמוֹ עַל הַצֵּד וּלְצַמְצֵם כָּל עֲצָמוֹתָיו כו'.
- 41 וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ לְבְטוּל הַתַּלְמִיד, שֶׁבְכַדִּי לְקַבֵּל הַשְׁפָּעָה שֶׁבְּעֲרָכּוֹ (אִף
- 42 שָׁגֵם אֲזִי צָרִיךְ לְהִיּוֹת בְּבְטוּל, מִכָּל־מָקוֹם) אֵינוּ צָרִיךְ לְהִיּוֹת בְּתַכְלִית הַבְטוּל,
- 43 מֵה־שְׁאִין־כֶּן בְּכַדִּי לְקַבֵּל הַשְׁפָּעָה שְׁאִינוֹ בְּעֲרָכּוֹ כָּלֵל, הֵנָּה כְּמוֹ שֶׁהָרַב
- 44 הַמְשַׁפֵּיעַ צָרִיךְ לְהִנִּיחַ אֶת עֲצָמוֹתָיו בְּנוֹכַר לְעִיל, עַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַּם בְּתַלְמִיד
- 45 הַמְקַבֵּל (פְּמִיָּם הַפְּנִימִי לְפָנִים⁵⁵) שֶׁצָרִיךְ לְהִיּוֹת בְּבָחִינַת בְטוּל בְּתַכְלִית.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְעַל־פִּי־זֶה מְבָאָר (שם) מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבִּי 56 על האמורא רבי
2 זִירָא שְׁלִקְרַאת עֲלֵיתוֹ מִבְּבֶל לֶאֱרֶץ יִשְׂרָאֵל צָם מָאָה תַעֲנִיתָא מֵאָה
3 תַעֲנִית דְּלִשְׁתַּפַּח מִנָּה עַל מִנַּת שִׁישְׁתַּח מִמֶּנּוּ תַלְמוּד בְּבִלִי, כְּדִי
4 שְׂיֻכַּל לְקַבֵּל תַּלְמוּד יְרוּשְׁלָמִי, "שֶׁהִמְכֵּן, שֶׁשְּׂאֵלָה הָיָה
5 כְּלִי רִיקָן לְחֵלְטִין וְהָיָה בְּיָדוֹ
6 מִהִשְׁגוֹת הָרָאשׁוֹנִים מַה שֶּׁהִשִּׁיג
7 בְּתַלְמוּד בְּבִלִי, לֹא הָיָה יָכוֹל
8 לְקַבֵּל הַשֹּׁפֵעַ הָעֲלִיּוֹן דְּאֶרֶץ
9 יִשְׂרָאֵל".
10 וַיֵּשׁ לִזְמַר הַפְּנֹנָה בְּזָה, כִּי
11 בְּפִשְׁטוֹת אֵינוֹ מוֹכֵן מַה
12 שֶׁהוֹצִיף רַבִּי זִירָא לְצוּם
13 מָאָה תַעֲנִיתָא כו', כְּדִי לְהִיּוֹת
14 'כְּלִי לְקֻלוֹט אֶת הַתַּלְמוּד הִירוּשְׁלָמִי,
15 דְּלִכְאוּרָה, הָרִי גַם קוֹדֵם
16 לָזֶה, כֹּאשֶׁר הָיָה בְּבֶל וְעַסְק בְּלִימוּד
17 תַלְמוּד בְּבִלִי, הָיָה אֶצְלוֹ הַבְּטוּל
18 בְּדִבְכֵי כְּפִי שְׁצִיר לְהִיּוֹת [דְּמִנְהָ
19 גּוֹפֵא עֲצֻמוֹ שְׁלֹמֹד וְהִשִּׁיג
20 תַלְמוּד בְּבִלִי, בַּהֲשָׁגָה נְעִלִית עַד
21 כְּדִי כֵן שְׂכָדִי לִשְׂכּוֹחַ אוֹתָהּ הָיָה צִירָן
22 לְצוּם מֵאָה צוּמוֹת, הָרִי מוֹכַח
23 שֶׁהָיָה בְּבִטּוּל, שֶׁהָרִי הִשְׁגָּה
24 הַתּוֹרָה הָיָה עַל־יְדֵי הַבְּטוּל
25 דְּוָקָא, וְעַד אֲשֶׁר כָּל תַּלְמִיד
26 שָׁאִין שְׁתּוּתָיו נוֹטְפוֹת מִרְ
27 כו', כִּמְאֹד חֲכָמִינוּ ז"ל שֶׁהוֹבֵא
28 לְעִיל], וְאִם כֵּן לָמָּה הוֹצִיף
29 לְצוּם מָאָה תַעֲנִיתָא כו', וְעַל
30 זֶה מְבָאָר כְּבוֹד־קְדוּשַׁת
31 אֲדָמוֹר ה' ה'צִמַּח צֶדֶק,
32 שֶׁהִמְכֵּן בְּזָה הוּא שֶׁהָיָה
33 צִירָן לְהִיּוֹת 'כְּלִי רִיקָן' גַּם
34 מִהִשְׁגוֹת הָרָאשׁוֹנוֹת וְלִהְיוֹת
35 לְבִיטוּל הִרְבָּה יוֹתֵר נִעְלָה. דְּמִבְּיָן
36 שֶׁבְּכִדִי לְקַבֵּל אוֹר נִעְלָה
37 יוֹתֵר, צִירָן לְהִיּוֹת בְּבִטּוּל
38 גְּדוֹל יוֹתֵר, וְעַל דֶּרֶךְ הַמְּבֹאֵר לְעִיל
39 בְּמִשַׁל מִרְב וְתַלְמִיד שְׂכָאשֶׁר הִפְעִר
40 בֵּינֵיהֶם הוּא בְּאֵין־עֶרְוָן, אוֹי הַבִּיטוּל
41 הַנִּדְרָשׁ הוּא בִיטוּל מוֹחֲלֵט, 'בִּיטוּל
42 בְּמִצִּיאוֹת' לָכֵן בְּכִדִי שְׂיֻכַּל רַבִּי
43 זִירָא לְקַבֵּל הַשֹּׁפֵעַ עֲלִיּוֹן דְּאֶרֶץ
- יִשְׂרָאֵל [שֶׁהוּא נִעְלָה בְּאֵין־עֶרְוָן לְגַבִּי הַשֹּׁפֵעַ שִׁישׁ בְּבֶבֶל], לֹא
הָיָה מְסַפֵּיק הַבְּטוּל שֶׁהָיָה אֶצְלוֹ מְקוֹדֵם כִּשְׁחֵיה בְּבֶבֶל וְעַסְק
בְּלִימוּד תַּלְמוּד בְּבִלִי, וְהוֹצִיף לְצוּם מָאָה תַעֲנִיתָא, שֶׁצּוּמוֹת הוּא
בְּטוּל דְּמִצִּיאוֹת הָאֲדָם, וְבְטוּל זֶה שֶׁלְעֲצֻמָּן אֵינוֹ
מְסַפֵּיק עֲדִין, וְהוֹצִיף לְהִיּוֹת
גַּם דְּלִשְׁתַּפַּח מִנָּה תַלְמוּד
בְּבִלִי (הֵינּוּ, שֶׁצִּירָן לְהִיּוֹת
לֹא רַק בְּטוּל מִצִּיאוֹתוֹ בְּכָלֵל, כִּי־אִם
גַּם בְּטוּל הִשְׁגָּתוֹ
הַקְדָּמָה), שֶׁזֶהוּ אֲמָתִית הָעֲנִין דְּ'כְלִי רִיקָן', אֲשֶׁר הוּא
הָעֲנִין דְּ'כְלִי רִיקָן', אֲשֶׁר הוּא
גַּם מִהִשְׁגוֹת הָרָאשׁוֹנוֹת
הַקְדָּמָה, וְאִין בְּתוֹכָהּ שׁוֹם דְּבִר
שֶׁקְשׁוֹר לְמִצִּיאוֹת הַקְדָּמָה שְׁלֹ, לְפָנֵי
הַבִּיטוּל. וְזֶהוּ גַם־כֵּן עֲנִין
"אֲחֵתִי בֵּת אָבִי הִיא", הַבִּיטוּל
שֶׁקְשׁוֹר לְחֲכָמָה הַנִּקְרָאת 'אֵב' כִּי
בְּחִינַת 'כְּלִי רִיקָן' הַנּוֹצֵר
לְעִיל שְׁהִיא בִיטוּל גְּדוֹל מֵאֹד,
נִמְשָׁף מִצַּד הַחֲכָמָה דְּוָקָא
שְׁהִיא נְקוּדָה בְּלִבָּהּ וְלֹא מְבַחֶנֶת
בִּינָה שְׁהִיא הַסְתַּעְפוֹת הַנְּקוּדָה
לְפָרְטִים וַיֵּש אוֹרֵךְ וְרוּחָהּ, כְּמִבְּאָר
בְּ'אֹר הַתּוֹרָה' שֵׁם.
וְהִנֵּה עַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּדוּגְמַת פְּעוּלָה
הַבִּיטוּל כְּדִי לְקַבֵּל הַשֹּׁפֵעַ מִרְב
וְתַלְמִיד, וְכִדִּי לְהִיּוֹת כְּלִי לְהִשְׁגוֹת
נִעְלוֹת כְּפִי שְׁהִיא אֶצְל רַבִּי זִירָא הוּא
גַּם בְּהִשְׁפָּעָה לְמַעְלָה, הַהִשְׁפָּעָה
הָאֲלִקִּית הָעֲלִיּוֹנָה אֶל הַנִּבְרָאִים
וְהָעוֹלָמוֹת, שֶׁבְּכִדִי לְקַבֵּל
הַהִשְׁפָּעָה דְּבַחִינָה שְׁלֹמְעֵלָה
מִהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת תּוֹסַפַּת הַשֹּׁפֵעַ
יוֹתֵר מִהִרְגִּיל לְפִי סֹדֵר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת
שֶׁל הַשֹּׁפֵעַ הָאוֹר הָאֲלֹקִי מִמְדְּרִיגָה
לְמִדְּרִיגָה הוּא עַל־יְדֵי הַבְּטוּל
שֶׁל הַנִּבְרָאִים הַתַּחֲתוֹנִים דְּוָקָא.
כְּמִבְּאָר
בְּ'אֹר הַתּוֹרָה' שֵׁם.
וְהִנֵּה עַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַם בְּהִשְׁפָּעָה לְמַעְלָה, שֶׁבְּכִדִי לְקַבֵּל הַהִשְׁפָּעָה
דְּבַחִינָה שְׁלֹמְעֵלָה מִהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת הוּא עַל־יְדֵי הַבְּטוּל דְּוָקָא. וְכִמְוֵא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

הארז"ל לענין זה ספירת החסד של עולם האצילות 'חסד' סתם. 43
 ו'חסד' זה (חסד דאצילות) נקרא גם בשם 'חסד' וזטא' 44
 חסד קטן, מועט. והטעם לזה ש'חסד' זה נקרא בשם 'חסד' 45
 וזטא', אין זה שהחסד גופא עצמו הוא וזטא, שהרי גם 46
 השפעה דחסד זה החסד 47
 דאצילות הוא בריבוי מופלג, 48
 וכדאיתא בספר 'ארחות 49
 צדיקים' 61 בנוגע לאברהם 50
 אבינו (שהיה מרובה לחסד 51
 דאצילות) 62 בטל למידה זו בביטול 52
 מוחלט כמו מרכבה שבטלה לחלוטין 53
 לרוכב ואין לה שום רצון משלה) 54
 שהיה נדיב בממונו בגופו 55
 ובנפשו, היינו נדיבות בכל דרך 56
 אפשרית, כשם שהשפע ממידת החסד 57
 הוא שפע רב ומה שנקרא בשם 58
 'חסד' וזטא' הוא לא מפני 59
 שהחסד עצמו ההשפעה הוא 60
 קטן, אלא לפי שהחסד בא 61
 בסיבת הקטנות, כלומר, הקטנות 62
 היא הגורם את השפעת החסד, והינו 63
 שהשפעת החסד דאצילות 64
 הוא מחמת הבטול. וכמו 65
 אברהם (שהיה מרובה 66
 לחסד דאצילות, פנזר 67
 לעיל). דלהיות שהיה שפל 68
 בעיני עצמו, וכמו שכתוב 69
 שאברהם אבינו אמר על עצמו ואנכי 70
 עפר ואפר, ולכן היה משפיע 71
 כל הטוב והחסד לזולתו כי 72
 מפני שהיה קטן ושפל בעיני עצמו, לא 73
 חשב שאת מה שיש לו עליו לשמור 74
 לעצמו אלא השפיע לזולת. ועל- 75
 דרך-זה הוא גם ענין קטנותי 76
 מכל החסדים 64 שאמר יעקב 77
 לאחר שחזר בשלום מבית לבן עם 78
 משפחתו ורושו, כמו שכתוב 79
 ב'אגרת הקדש' 65 בספר התניא 80
 כיצד השפעת החסדים מלמעלה לא 81
 גרמה ליעקב תחושות של ישות עצמית 82
 אלא להיפך תחושה של ביטול 83
 ושפלות. 84

1 וכמו שמבאר כבוד-קדושת אדמו"ר מהר"ש 57 על
 הפסוק 58 מי א-ל כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארית
 3 נחלתו, ואמרו רז"ל 59 בדיוק לשון הכתוב "למי
 4 שמשלים עצמו כשירים", היינו שהסליחה והכפרה על החטא היא
 5 על-ידי שהאדם מבטל את מציאותו
 6 ומחשיב עצמו כ"שירים" שאין להם
 7 חשיבות, דלכאורה אינו מוכן,
 8 והלא הסליחה נמשכה
 9 ממקום גבוה מאד שהוא
 10 למעלה ממקום הדקדוק,
 11 למעלה ממדרגות אלו שכדי לקבל
 12 מהן השפעה מדרקים עם האדם
 13 ובוחנים היטב האם ראוי להשפיע לו
 14 או לא, ומאחר שהסליחה נמשכת
 15 ממדרגה גבוהה יותר (שם החטא לא
 16 פוגם מלכתחילה) ולמה אם כן
 17 הקדוש-ברוך-הוא סולח דוקא למי
 18 שמשלים עצמו כשירים?
 19 ומבאר בזה הרבי מהר"ש
 20 בהקדים 60 מה שהמקובלים
 21 הראשונים שלפני הארז"ל
 22 קראו למדת החסד האלקית
 23 העליונה בשם 'גדולה',
 24 והארז"ל קרא למדת החסד
 25 בשם 'חסד'. והטעם לזה
 26 הוא, כי מקובלים הראשונים
 27 דברו בענין המדות דתהו',
 28 מבואר בקבלה וחסידות שהעולמות
 29 במתכונתם הנוכחית עם 'סדר'
 30 השתלשלות' הדרגתי ומסודר ועשר
 31 ספירות שהאורות שלהם מלווים
 32 בתוך כלים ראויים לקליטתם, נקראים
 33 'עולם התיקון'. לתיקון קדם 'עולם
 34 התהוה' בו היו אורות מרובים וכלים
 35 מועטים, מצב שגרם ל'שבירת הכלים'
 36 ו'חסד דתהוה' שבא בריבוי (עד כדי
 37 כך שה'כלים' לא יכולים להכיל אותו)
 38 הוא בבחינת גדולה, מה-
 39 שאין-כן הארז"ל מדבר
 40 בבחינת חסד דאצילות, שהוא
 41 בעולם ה'תיקון' ובו האורות הם לפי
 42 ערכם של הכלים, ולכן קורא

(57) סה"מ תרכ"ז ע' קצח ואילך. תמז ואילך. תר"ל ע' קצט ואילך. (58) מיכה ז, יח. (59) ר"ה יז, רע"ב. (60) ראה גם לקו"ת עקב יז, ד. (61) שער יז. וראה סה"מ תרפ"ט ע' 90 ואילך. תרח"ץ ע' קכט ואילך. (62) ראה ספר הבהיר סקצ"א. הובא בפרדס שער כב (שער הכינויים) פ"ד. (63) וירא יח, כז. (64) וישלח לב, יא. (65) ס"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְהִנֵּה הֵגַם שְׁחָסֵד דְּאֶצִּילוֹת' נִקְרָא 'חָסֵד' סֵתָם אוֹ 'חָסֵד
2 זּוּטָא', בְּגַלל שִׁיכּוֹת לַעֲנִיין הַבִּטּוּל וְהַקְטָנוֹת, כַּמְבֹאֵר לַעֲלִי, וְהַתּוֹאֵר
3 'גְּדוּלָּה' קָאִי מְכוּוֹן עַל הַחָסֵד שְׁלֻמְעֵלָה מְהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת,
4 לַמַּעֲלָה מְעוֹלָם הָאֶצִּילוֹת, אַף-עַל-פִּיכֵן מְבֹאֵר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת
5 בְּבַקְלָה וְחִסְדוֹת, בְּפִירוּשׁ
6 הַכְּתוּב ⁶⁶ לָךְ הֵינִי הַגְּדוּלָּה
7 וְהַגְּבוּרָה וְגו' "וְהַתּוֹפָאֵר וְהַנֶּחֱצָה
8 (וְהַדָּה כִּי כָל בְּשָׂמִים וּבִאֲרִין)" שְׁקָאִי
9 הַכְּתוּב מְכוּוֹן עַל הַמִּדּוֹת
10 דְּאֶצִּילוֹת מִמִּידַת הַחֶסֶד עַד מִידַת
11 הַמַּלְכוּת, וְאִם כֵּן נִמְצָא שְׂגָם מִידַת
12 הַחֶסֶד דְּאֶצִּילוֹת (וְלֹא רַק מִידַת הַחֶסֶד
13 כִּפִּי שְׁהִיא לַמַּעֲלָה מְהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת)
14 נִקְרָאֵת 'גְּדוּלָּה'. וּמְבֹאֵר בְּזֶה,
15 דְּלֵהִיּוֹת שְׁחָסֵד זּוּטָא הַחֶסֶד
16 דְּאֶצִּילוֹת בָּא מִחֻמַּת בְּחִינַת
17 הַקְּטָנוֹת, בִּטּוּל עַד כִּדִּי כֵּן
18 שְׁמַקְטִין וּמַשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ
19 עַד שְׂאִינוֹ נִחְשָׁב לְכָלוּם, לְכֵן
20 מְטַעֵם זֶה גּוֹפֵא עַצְמוֹ, בְּגַלל
21 הַבִּטּוּל וְהַקְטָנוֹת, הוּא הַמַּחְבֵּטֵל
22 נַעֲשֶׂה כָּלִי לְקַבֵּל הַשְּׁפָעַת
23 בְּחִינַת הַחָסֵד שְׁלֻמְעֵלָה
24 מְהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת הַנִּקְרָא גְּדוּלָּה,
25 וְאֶדְרְבָּה, הַגְּלוֹי דְּבְּחִינַת
26 הַגְּדוּלָּה הוּא דְּוָקָא בְּבְּחִינַת
27 'חָסֵד זּוּטָא' כְּתוּבָה מַעֲנִין
28 הַקְּטָנוֹת וְהַבִּטּוּל.
29 וְזֶהוּ "מִי אֶל-כְּמוֹךָ גּוֹ"
30 לְשִׁאֲרֵי נִחְלָתוֹ לְמִי
31 שְׁמַשִּׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירִים,
32 שְׁהַמְשָׁכָה דִּי"ג מִדּוֹת
33 הַרְחָמִים שְׁלֻמְעֵלָה
34 מְהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת שְׂמַחָה נִמְשַׁכַּת
35 הַמַּחֲלִיָּה וְהַסְלִיחָה עַל הָעוֹן הִיא
36 דְּוָקָא לְמִי שְׁמַשִּׁים עַצְמוֹ
37 כְּשִׁירִים, בְּחִינַת בְּטוּל
38 בְּתַכְלִית וְכַמּוֹר שְׁהַבִּטּוּל הוּא
39 הַכְּלִי לַהֲמַשְׁכַּת הַחֶסֶד שְׁלֻמְעֵלָה
40 מְהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, וְלֹא רַק 'חָסֵד זּוּטָא',
41 הַחֶסֶד שֶׁל עוֹלָם הָאֶצִּילוֹת.
42 (ו) וְהִנֵּה הֵגַם שְׁתַּבְּאָר לַעֲלִי
43 סְעִיף ד' (מְבֹאֵר הַזֶּה)
44 שְׁעָנִין הַבְּטוּל (הֵינִי בְּטוּל
- עַצְמִי' בִּטּוּל מוּחַלֵּט שֶׁל עַצֵּם הַמַּהוּת, 'בִּטּוּל בְּמִצִּיאוֹת') הוּא מְבֹחֶינַת
הַחֲכָמָה דְּוָקָא, כִּי הִיא בְּחִינַת נְקוּדָה בְּלִבָּד (וְאֵת זֶה מְסַמֵּל הַיּוֹד
שְׁבֹאוֹת ד') מְכַל-מְקוֹם עַל-יְדֵי גְלוֹי הָאֶרֶץ ה'חֲכָמָה' ב'בִּינָה'
שְׁהִי זֶהוּ סֹדֵר הַהִמְשָׁכָה וְהַהֲשָׁפָעָה שֶׁהַחֲכָמָה מֵאִירָה בְּבִינָה, נִמְשָׁךְ
הַבְּטוּל ד'חֲכָמָה' גַּם ב'בִּינָה'
שְׂמַד עַצְמָה הִיא חֲבִנָה וְהַשְׁגָּה וְלֹא
רַק 'נְקוּדָה'. אֲלֵא שְׁבֹחֵינַת
הַחֲכָמָה הַמַּתְגַּלֵּת ב'בִּינָה'
הִיא רַק בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת
ה'חֲכָמָה' הַשִּׁיכָת אֶל
ה'בִּינָה', כִּפִּי סֹדֵר הַהִמְשָׁכָה
מִמִּדְרִיגָה לִמִּדְרִיגָה ב'סֹדֵר הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת'
שֶׁרַק הַחֶלֶק הַתַּחְתּוֹן וְהַחִיצוֹנִי שֶׁל
הַדְּרָגָה הָעֲלִינָה יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ לַדְּרָגָה
שְׁלֻמְעֵלָה מִמֶּנָּה ('חִיצוֹנִי שְׁבַעֲלִין,
נַעֲשֶׂה פְּנִימִי בַתַּחְתּוֹן') מֵה-שְׂאִיין-
כֵּן בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת ה'חֲכָמָה'
הִיא לַמַּעֲלָה מְבֹחֶינַת מְקוֹר
ל'בִּינָה' וְאִינֶנָּה יוֹרֵד וְנִמְשַׁכַּת
לַהֲתַגְלוֹת ב'בִּינָה'. וְכִמּוֹ שְׁמַבְּאָר
כְּבוֹד-קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר
(מְהוֹרֶשׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ-עֲדָן
בְּהִמְשָׁךְ תִּרְס"ו⁶⁷, שְׁבֹאוֹת
י"ד (הַמּוֹרָה עַל חֲכָמָה
כַּמְבֹאֵר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בַּתּוֹרָה
הַחֲסִידוֹת שֶׁאַרְבַּע אוֹתוֹת שֶׁם הוּי'
מּוֹרוֹת עַל עֶשֶׂר הַסְפִּירוֹת: י' – חֲכָמָה,
ה' – בִּינָה, ו' – מִידּוֹת, ח' – מַלְכוּת)
יֵשׁ שְׁנֵי עֲנָנִים. הָאֶחָד, אוֹת
הַיּוֹד עִם הַמְּלוּי שְׁלָה
הַאוֹתוֹת הַמְּרַכִּיבוֹת אֶת הַמִּלָּה "י"ד"
הֵינִי עִם הַאוֹתוֹת ו"ד הוּא בְּחִינַת
חִיצוֹנִיּוֹת הַחֲכָמָה הַשִּׁיכָת
ל'בִּינָה'. וְהַשְּׁנִי, הַעֲנִיין הַשְּׁנִי
בֹאוֹת י"ד הוּא אוֹת יו"ד עַצְמָה
בְּלֹא הַמְּלוּי, וְכַעֲנִיין זֶה מוֹדַגֵּשׁ
יֹתֵר שֶׁהַחֲכָמָה הִיא 'נְקוּדָה' וְהוּא
בְּחִינַת עַצְמוֹת הַחֲכָמָה
שְׂאִינָה בְּבְּחִינַת מְקוֹר
ל'בִּינָה'.
וְיֵשׁ לוֹמַר הַבְּאֹר בְּזֶה, עַל-פִּי
מֵה שְׁכָתוֹב ב'סֹדֵר' ⁶⁸ סֹפֵר
סִידוֹר עִם דֹּא"ח' דְּבִרְיֵי אֱלֹקִים-חַיִּים
– מֵאִמְרֵי חֲסִידוֹת) וְכִדְרוּשׁ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 המלוויים⁶⁹, מאמר של אדמו"ר הזקן העוסק בנושא זה של 'מילוי' שמות
2 האותיות ש'עננן המלוי הוא נועד בשביל הזולת. ד'קשצ'ריף
3 לומר אות יו"ד בדבור לזולתו, אָזי אי אפשר לבטא רק אות י'
4 עצמה אלא נתוספים בהכרח אותיות ו"ד שהן אותיות המילוי של
5 "יוד", מה-שאיין-פן כמו שהוא
6 האות י' במחשבה - אינה אלא
7 אות אחת (היו"ד עצמה) ואין
8 צורך במילוי. ועל-פי-זה מובן,
9 מה שאות יו"ד עם המלוי
10 שלה בתוספת האותיות ו"ד, הוא
11 אמנם חלק מבחינת החכמה אבל זו
12 בחינת חיצוניות החכמה
13 השייכת ל'בינה' וכאמור
14 שהחיצוניות של כל בחינה היא היורדת
15 לבחינה שלמטה ממנה (שה'בינה'
16 היא כמו זולת לגבי ה'חכמה'
17 כי ה'בינה' אמנם קשורה ב'חכמה'
18 ונמשכת ממנה ומקבלת ממנה, אבל
19 אינה ה'חכמה' עצמה), מה-שאיין-
20 פן אות יו"ד עצמה בלא
21 המלוי, היא בחינת עצמות
22 העצם והפנימיות של החכמה.
23 וישתי בחינות אלו
24 ש'חכמה', העצם והפנימיות של
25 ה'חכמה', והחיצוניות וההתייחסות
26 לזולת של ה'חכמה' הן חלוקות זו
27 מזו גם בבחינת הבטול
28 שבהם, עד כמה הביטול עמוק
29 ומוחלט, וכמובן ממה שמבאר
30 בהמשך תרס"ו שם, שבחינת
31 חיצוניות החכמה היא דוגמת
32 בחינת האור (בחינת מים
33 המסמלים השפעה) המתפשט
34 ומתלבש בכלים והוא מצומצם
35 ומותאם לפי ערך הכלים, ובחינת
36 פנימיות החכמה היא דוגמת
37 בחינת האור שלמעלה מענן
38 התלבשות בכלים והביטול שלו
39 עמוק ונעלה יותר.
40 והנה גם הבטול דבחינת
41 פנימיות החכמה, אף שהוא
42 בודאי ביטול פנימי ועמוק ביותר,
43 אינו בבחינת העדר המציאות
- לגמרי, אלא מציאות שמתבטלת, כי גם ה'חכמה' היא בבחינת
גון ויש לה 'צבע' מסוים (כי עם היותה בבחינת 'נקודה', בכל זאת יש לה
תכונות וגדרים מיוחדים לה), ורק שהגון שלה הוא גון עצמי ולא
משהו חיצוני או יחסית לאחרים. וכמבאר ב'המשך' של שנת תרס"ו
שם, שהבטול ד'חכמה' הוא
הבטול ד'אין זולתך",
שפרוש "אין זולתך" הוא
מה שאין שום מציאות מלבד
העצמות, כלומר, אין שום מציאות
מלבד הקדוש-ברוך-הוא בעצמו אכל
עם העצמות כאשר קרובים
ומחברים לעצמות יש מציאות,
ובטול זה הוא הבטול ד'אור'
(כמו שהוא בבחינת גלוי
והתפשטות מחוץ למקורו) מה
שאינו מציאות לעצמו מלבד
המאור מקור האור, כלומר הביטול
של האור למקורו, המאור, הוא באופן
כזה שאין לאור מציאות עצמית משלו
מלבד מציאות המאור אכל עם
המאור הוא בבחינת מציאות
כי חלק בלתי נפרד מהמאור הוא
העובדה שמתגלה ומתפשט ומאיר
ממנו אור, דבטול זה של ביטול
כמציאות בפני עצמה אבל כמציאות
בתור התגלות של המאור הוא
בבחינת אור המתפשט ומתגלה
מהמאור דוקא. מה-שאיין-פן
הבטול ד'אור הכלול במאור'
ואינו מתגלה ומתפשט מחוץ למאור,
הוא הבטול ד'אפס'
(שלמעלה מהבטול ד'אין'),
והוא - שגם עמיה יתברך,
לא יש מציאות כלל, אפילו
בתור חלק מעצמותו של הקדוש-ברוך-
הוא גם אין לו שום הגדרה של מציאות
שבטול זה בו לאור אין שום
מציאות כלל הוא בבחינת האור
בהיותו כלול במאור, ועל-
אחת-במה-וכמה במדרגה נעלית
עוד יותר בבחינת ישות חשך
סתרו⁷⁰, שם אין לאור שום ביטוי
ושום גילוי שהוא בבחינת חשך

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

40 וְהָעֵלָם שְׁלֹמֶעֱלָה מִבְּחִינַת אֹרֹךְ הַחַיִּים לְחֹשֶׁךְ בְּמִדַּת
41 שְׁפָתַי הוּא מְלֻשׁוֹן פֶּתֶר לִי זְעִיר, שְׁהוּא עֲנִין הַשְׁתִּיקָהּ.
42 (ז) וַיֵּשׁ לְקֶשֶׁר זֶה עִם מֵאֲמֵר הַתְּקוּנִים⁷³ כֹּל יָרֵב מִבְּכָל,
43 כֹּל יָרֵב מֵאֲרֵץ יִשְׂרָאֵל, וּמִבְּאֵר בְּשַׁעַר מֵאֲמֵר רִשְׁבִּי⁷⁴.

44 פירוש על ה'תקונים' שְׁבָצָאָתוֹ

45 יִתְבָּרֵךְ לְחֻזֵּן כֹּאשֶׁר הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ

46 הוּא יוֹצֵא וּמַתְּגֵלָה הַחֻצָּה, אֵל

47 חוּצָה לְאֶרֶץ (בְּכָל), אֵינוֹ

48 יוֹצֵא מִבְּחִינַת הַתְּהִיּוֹת אֵלָּא גַם

49 אַחֲרֵי הַיִּצְיָאָה וְהַתְּגִלּוֹת, הָאֹרֹךְ

50 הַאֲלֹקִי מֵאִיר בְּאֻמְצוּת שֵׁם הוּי

51 אֵלָּא שְׁבָא בְּבִחִינַת שְׁלֹשָׁה

52 הַמְּלֻוּיִים שֶׁל ע"ב ס"ג מ"ה

53 כִּי שֵׁם הוּי יָכוֹל לִהְיוֹת בְּכֹמָה אֹפְנִים

54 שֶׁל מְלֻוִי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם יוֹצֵר

55 גִּימְטְרִיאָה שֶׁל הַשְּׁמוֹת הַקְדוּשִׁים הַלֵּל –

56 ע"ב, ס"ג, מ"ה. שֵׁם ע"ב – הַגִּימְטְרִיאָה

57 שֶׁל שֵׁם הוּי בְּמִלּוֹי הָאוֹת י' (יוד הי

58 וְיו הֵי); שֵׁם ס"ג – הַגִּימְטְרִיאָה שֶׁל שֵׁם

59 הוּי בְּמִלּוֹי שׁוֹנֶה (יוד הי וָאוּ הֵי); שֵׁם

60 מ"ה – גִּימְטְרִיאָה שֶׁל אוֹתוֹת שֵׁם הוּי

61 בְּמִלּוֹי הָאוֹת אֶלֶף (יוד ה"א וְיו ה"א

62 ה"א).

63 וְזֶהוּ שְׁפָתוֹב⁷⁵ הֵנָּה ה' רוֹכֵב

64 עַל ע"ב ק"ל מִלְּלוֹת: עֲנִן קָל,

65 פִּירוּשׁ עַל פִּי הַקְּבִלָה, כִּי אֵינוֹ

66 יוֹצֵא לְחֻזֵּן לְאֶרֶץ אֵלָּא נִשְׁאָר

67 בְּבִחִינַת ע"ב ק"ל [שְׁהוּא

68 מְלֻי הַתְּהִיּוֹת שֶׁל מ"ה

69 דְּאֶלְפִּי"ן בְּנוֹדָע כֹּאמֹר, שֵׁם הוּי

70 בְּמִלּוֹי אֶלְפִּי"ן (יוד ה"א וְיו ה"א)

71 הוּא בְּגִימְטְרִיאָה מ"ה], ע"ב הוּא שֵׁם

72 הוּי בְּרִיבּוּעַ (י, יה, ייהו, ייהירה)

73 וְק"ל הוּא שֵׁם הוּי עִם הַמְּלֻוִי – בְּמִלּוֹי

74 אֶלְפִּי"ן – בְּרִיבּוּעַ (יוד, יוד ה"א,

75 יוד ה"א וְיו ה"א, יוד ה"א וְיו ה"א),

76 וְכִנְרָאָה הַכּוֹנֵנָה שְׁבַחוּן לְאֶרֶץ מֵאִיר רַק הַמְּלֻוִי (שְׁהוּא כְּתַפְשׁוֹת חַיִּים) –

77 וְזֶהוּ ע"ב ק"ל – אֲבָל לֹא גֹפֶת עֶשֶׂר הָאוֹתוֹת עֲצָמִים (הֵינּוּ י' ו' ה' א' ו')

78 וְהֵנָּה ע"ב ק"ל בְּגִימְטְרִיאָה ר"ב, וְלָכֵן כֹּל יָרֵב

1 וְהָעֵלָם שְׁלֹמֶעֱלָה מִבְּחִינַת אֹרֹךְ הַחַיִּים לְחֹשֶׁךְ בְּמִדַּת
2 שֶׁל הָעֵלָם וְהַסֵּתֶר וְהַעֲדָר הָאֹרֹךְ אֵלָּא חֹשֶׁךְ בְּמִדַּת שֶׁל נַעֲלָם כִּי הוּא לְמַעַלָּה
3 מִגִּלּוֹי וְאֵינוֹ מוֹגֵדֵר כִּי אֹרֹךְ שֶׁכָּל עֲנִינּוֹ הוּא הָאֹרֹךְ וְהַתְּגִלּוֹת (נַעֲלָה גַם
4 מִבְּחִינַת אֹרֹךְ הַחַיִּים).

5 וְזֶהוּ הַהֶפְרָשׁ שֶׁבֵּין הַבְּטוּל

6 דְּבִחִינַת חֲכָמָה לְבְטוּל

7 דְּבִחִינַת פֶּתֶר, שְׁהַבְטוּל

8 דְּחֲכָמָה הוּא הַבְטוּל

9 דְּבִחִינַת אֵין שֶׁעִם הִיּוֹת בִּטּוּל

10 עֲמוּק וּפְנִימִי בִּיּוֹר, עֲדִין אֵינוֹ תַּחֲלִית

11 הַבְטוּל (וְהוּא הַבְטוּל שֶׁל אֹרֹךְ הַחַיִּים)

12 וּמַתְּגֵלָה מִהֵמָּאֹרֶךְ, מִזֶּה שְׁאֵין־כֵּן

13 הַבְטוּל דְּחֲכָמָה שְׁלֹמֶעֱלָה

14 מִהַחֲכָמָה הוּא הַבְטוּל דְּבִחִינַת

15 אֶפְסָס בִּטּוּל מוֹחֶלֶט (כְּמוֹ אֹרֹךְ

16 הַכּוֹל בְּמֵאֹרֶךְ, וְלִמְעַלָּה מִזֶּה, בְּחִינַת

17 יֵשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרִי), דְּזֶהוּ מִזֶּה

18 שְׁפָתַי הוּא מְלֻשׁוֹן פֶּתֶר לִי

19 זְעִיר⁷¹ הַמֵּתֵן לִי מַעַט שְׁהוּא

20 עֲנִין הַשְׁתִּיקָה הַמֵּתֵנָה לֵלָא דְּבִרִּים,

21 שְׁהַבְטוּל דְּשְׁתִּיקָה שְׁהִי בִשְׁעָה

22 שְׂאֵדָם שׁוֹתֵק הוּא לֹא מִבְּטָא אֵת

23 מִצִּיאָתוֹ הוּא לְמַעַלָּה גַם

24 מִהַבְטוּל דְּפְנִימִיּוֹת הַחֲכָמָה

25 שֵׁם יֵשׁ אִיּוֹ שְׁהִיא הָאֹרֹךְ וְהַתְּגִלּוֹת.

26 וְזֶהוּ מִזֶּה שְׁאֵין־כֵּן⁷² חֲכָמִינוּ ד"ל

27 בְּפִרְקֵי אֲבוֹת סִיג לְחֲכָמָה

28 שְׁתִּיקָה, שְׁשֵׁלֶשׁ תְּבוּת אֵלָּו

29 מוֹרוֹת עַל שֵׁלֶשׁ בְּחִינּוֹת

30 הַנֶּפֶל וְהֵן מִסְמָלוֹת שְׁלוֹשׁ דְּרָגוֹת שֶׁל

31 בִּטּוּל, כְּפִי שְׁהוּלָךְ וּמִפְּרֵט. סִיג,

32 לִשׁוֹן גְּבוּל וְגֵדֶר מוֹרָה עַל הַבְטוּל

33 דְּחִיצוֹנִיּוֹת הַפֶּתֶר, דְּזֶהוּ מִזֶּה

34 שְׁסִיג בְּגִימְטְרִיאָה חֲכָמָה,

35 הֵנָּה שְׁלֹמֶעֱלָה מִהַבְטוּל

36 דְּבִחִינַת חֲכָמָה מִמֶּשֶׁ, וְרַק

37 גִּימְטְרִיאָה (וְהָעֵלָם דְּחֲכָמָה) לְבָד, דְּרָגָה שְׁבָה אֵין לְחֲכָמָה עֲצָמָה

38 בִּיטּוּ וְהִיא נַעֲלָמָה בְּתוֹךְ הַגִּימְטְרִיאָה.

39 חֲכָמָה מִצֵּד עֲצָמָה, הַבְטוּל שֶׁל אֵין שְׁעִינוּ נִתְבָּאָר לְעִיל בְּאִירְכּוֹת.

[ג] ע"ד י' (דשם הוי') בגימטריא עשר - כל עשר אותיות השם (במילוי) - ויש חשבון ע"ד מש"כ בשעיהו"א ספ"ז - וע"ד: כלל ופרט וכלל.

(71) איוב לו, ד. (72) אבות פ"ג מ"ג. (73) הקדמת ס' התיקונים כת". וראה סה"מ תש"ח ע' 121 ובהערה שם. (74) בתחילתו, בביאור מאמר התיקונים. (75) ישע"י יט, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הוא מבבל. אָבֵל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲזַ נִקְרָא 'רַבִּי', לְפִי שֵׁשׁ
2 בארץ ישראל שיש בה קדושה ומעלה מיוחדת מתחברים עם העשרה
3 אותיות של ההוי' עם המלוי שלהם שהוא ע"ב ק"ל, ויהיה הפל
4 ויהיה הפל ביחד היינו ר"ב ועוד עשר בגימטריא רב"י (ע"ב).
5 ומוסיף הבעל-שם-טוב⁷⁶
6 בפרוש המאמר כל 'רב' 1 בגימטריא ר"ב, ולכן כל 'ר'ב' הוא מבבל. אָבֵל
7 מבבל, וְכָל 'רַבִּי' מֵאֶרֶץ 2 בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲזַ נִקְרָא 'רַבִּי', לְפִי שֵׁשׁ
8 יִשְׂרָאֵל, שֶׁר"ב קָאֵי עַל 3 מִתְחַבְּרִים עִם הָעֶשְׂרֵה אוֹתִיּוֹת שֶׁל הַהוּי' עִם
9 בְּחִינַת חֻכְמָה וּבִינָה, ר' הוּא 4 הַמְּלֹאֵי שֶׁלָּהֶם שֶׁהוּא ע"ב ק"ל, וְיִהְיֶה הַפֶּל
10 רִאשִׁית חֻכְמָה (כִּלְשׁוֹן הַכְּתוּב 5 בְּגִימְטְרִיָּא רַבִּי"י (ע"כ). וּמוֹסִיף הַבֶּעַל-שֵׁם-
11 "ראשית חכמה יראת ה'", ב' הוּא 6 טוֹב⁷⁶ בְּפִרּוֹשׁ הַמֶּאֱמָר כָּל 'רַב' מִבָּבֶל, וְכָל 'רַבִּי'
12 בְּחִינַת בִּינָה, וְאוֹת י' 7 מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁר"ב קָאֵי עַל בְּחִינַת חֻכְמָה
13 הַמְּתוֹסֵף בְּרַבִּי עַל שְׁתֵּי הָאוֹתוֹת 8 וּבִינָה, ר' הוּא רִאשִׁית חֻכְמָה, ב' הוּא בְּחִינַת
14 ר' וּב' הוּא הַנְּבִיעָה מֵאֵין- 9 בִּינָה, וְאוֹת י' הַמְּתוֹסֵף בְּרַבִּי הוּא הַנְּבִיעָה
15 סוֹף'. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁבְּחִינַת 10 מֵאֵין-סוֹף'. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁבְּחִינַת הַיּוֹד הַמְּתוֹסֵף
16 הַיּוֹד הַמְּתוֹסֵף בְּרַבִּי לְפִי 11 בְּרַבִּי לְפִי בָּאוֹר הַבֶּעַל-שֵׁם-טוֹב, הוּא לְמַעַל
17 בָּאוֹר הַבֶּעַל-שֵׁם-טוֹב, הוּא 12 מִבְּחִינַת יוֹד הַנִּל לְפִי הַבָּאוֹר שֶׁבְּשֵׁעַר מֵאֱמָרִי
18 לְמַעַל דְּרָגָה גְּבוּהָה יוֹתֵר 13 רִשְׁבִּי"י. כִּי לְפִי הַבָּאוֹר שֶׁבְּשֵׁעַר מֵאֱמָרִי רִשְׁבִּי"י
19 מִבְּחִינַת יוֹד הַנִּל לְפִי 14 הַיּוֹד הִיא הָעֶשֶׂר אוֹתִיּוֹת [שֶׁהוּא יוֹד עִם
20 הַבָּאוֹר שֶׁבְּשֵׁעַר מֵאֱמָרִי 15 הַמְּלֹאֵי, וְרַק שֶׁהוּא נִעְלָה יוֹתֵר מִבְּחִינַת הַמְּלֹאֵי
21 רִשְׁבִּי"י. כִּי לְפִי הַבָּאוֹר שֶׁבְּשֵׁעַר מֵאֱמָרִי רִשְׁבִּי"י 16 שֶׁבְּגִימְטְרִיָּא ע"ב ק"ל], מֵה-שְּׂאִין-כֵּן לְפִי בָּאוֹר
22 שֶׁבְּשֵׁעַר מֵאֱמָרִי רִשְׁבִּי"י 17 הַבֶּעַל-שֵׁם-טוֹב, הוּא הַיּוֹד עֲצָמוֹ שֶׁלְּמַעַל
23 הַיּוֹד הִיא הָעֶשֶׂר אוֹתִיּוֹת 18 עֶשֶׂר וְרַק שֶׁהוּא נִעְלָה יוֹתֵר
24 [שֶׁהוּא יוֹד עִם הַמְּלֹאֵי, שְׁהוּי 19 וּבָּאוֹר הַשְּׂכִיכּוֹת דְּבְחִינַת יוֹד לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
25 הַגִּימְטְרִיָּא שֶׁל הָאוֹתוֹת ר' וד' הִיא 20 (מֵה שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דּוֹקָא הוּא 'רַבִּי'
26 עֶשֶׂר וְרַק שֶׁהוּא נִעְלָה יוֹתֵר 21 בְּיוֹד), יוֹכֵן בְּהֻקְדָּם תּוֹרַת הָרֵב הַמְּגִיד⁷⁷ עַל הַפְּסוּק⁷⁸ אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ
27 מִבְּחִינַת הַמְּלֹאֵי שֶׁבְּגִימְטְרִיָּא 22 גו' תְּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹקֶיךָ גו', דְּבִסְפָּר הַזֶּה⁷⁹ הַקֶּשֶׁה, כְּתִיב⁸⁰ עֵין ה' אֵל יִרְאִיו,
28 ע"ב ק"ל, אֲבָל גַּם זֶה הוּא הַמְּלֹאֵי 23 לְשׁוֹן יְחִיד. וְכְּתִיב⁸¹ עֵינֵי ה' אֵל צְדִיקִים, לְשׁוֹן רַבִּים. וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ יֵשׁ לוֹמַר,
29 וְלֹא הָאֵת עֲצָמָה, וְכִידּוּעַ הַמְּלֹאֵי הוּא 24 כִּי הִנֵּה חֻכְמִים נִקְרְאוּ⁸² עֵינֵי הָעֵדָה, וְכְּתִיב⁸³ חֻכְמוֹת בַּחוּץ תְּרוּנָה, שְׁתֵּי
30 לְמַטָּה בְּמִדְרֵגָה מֵאִשֶּׁר הָאֵת עֲצָמָה]. 25 חֻכְמוֹת, חֻכְמָה עֵילָא וְחֻכְמָה תַּתָּא⁸⁴. וְהִנֵּה יֵשׁ יִרְאָה פְּנִימִית וְיִרְאָה
26 חֻכְמוֹת, חֻכְמָה עֵילָא וְחֻכְמָה תַּתָּא⁸⁴. וְהִנֵּה יֵשׁ יִרְאָה פְּנִימִית וְיִרְאָה 27 פְּנִימִיתוֹ, וְרַק שְׂרׁוּאָה אֶת גְּדֻלּוֹ, וּמִחֻמַּת זֶה הוּא גֵּרָא [נֶעְלַד-דֶּרֶךְ הַמִּבְּאֵר
28 פְּנִימִיתוֹ, וְרַק שְׂרׁוּאָה אֶת גְּדֻלּוֹ, וּמִחֻמַּת זֶה הוּא גֵּרָא [נֶעְלַד-דֶּרֶךְ הַמִּבְּאֵר 29 שְׁשָׁרִים רַבִּים וְנִכְבְּדִים מִשְׁתַּחֲוִים לְאִישׁ אַחֵד, תַּפּוּל עֲלֵיו אֵימָה וּפְחַד וְגַם זֶה יִרְאָה
30 פְּנִימִית הִיא שְׁמִכִּיר אֶת פְּנִימִיתוֹ וְחִשְׁבֻּתוֹ, וּמִחֻמַּת זֶה הוּא גֵּרָא וּמִתְבַּשֵּׁשׁ 31 מִפְּנֵי יִרְאָה פְּנִימִית הִיא שְׁמִכִּיר אֶת פְּנִימִיתוֹ וְחִשְׁבֻּתוֹ, וּמִחֻמַּת זֶה הוּא גֵּרָא וּמִתְבַּשֵּׁשׁ
32 הַבֶּעַל-שֵׁם-טוֹב, הוּא הַיּוֹד 32 עֲצָמוֹ הָאֵת עֲצָמָה שֶׁלְּמַעַל
33 עֲצָמוֹ הָאֵת עֲצָמָה שֶׁלְּמַעַל 33 מִבְּחִינַת מְלֹאֵי.
34 מִבְּחִינַת מְלֹאֵי.
35 וּבָאוֹר הַשְּׂכִיכּוֹת דְּבְחִינַת יוֹד 34 וּבָאוֹר הַשְּׂכִיכּוֹת דְּבְחִינַת יוֹד
36 לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (מֵה שֶׁבְּאֶרֶץ 35 לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (מֵה שֶׁבְּאֶרֶץ
37 יִשְׂרָאֵל דּוֹקָא הוּא 'רַבִּי' 36 יִשְׂרָאֵל דּוֹקָא הוּא 'רַבִּי'
38 בְּיוֹד), יוֹכֵן בְּהֻקְדָּם תּוֹרַת 37 בְּיוֹד), יוֹכֵן בְּהֻקְדָּם תּוֹרַת
39 הָרֵב הַמְּגִיד⁷⁷ מִמְּעוֹרִיט עַל 38 הָרֵב הַמְּגִיד⁷⁷ מִמְּעוֹרִיט עַל
40 הַפְּסוּק⁷⁸ הַנֶּאֱמָר בְּתוֹרַת אוֹדוֹת אֶרֶץ 39 הַפְּסוּק⁷⁸ הַנֶּאֱמָר בְּתוֹרַת אוֹדוֹת אֶרֶץ
41 יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ 40 יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ

(76) כתר שם טוב סי' קמ. ס' תולדות יעקב יוסף פ' חוקת. (77) אור תורה פ' עקב נג, ב ואילך. (78) עקב יא, יב. (79) ראה זח"ג קל, א. (80) תהלים לג, יח. (81) שם לד, טז. (82) שלח טו, כד. (83) משלי א, כ. (84) ראה זח"א קמא, ב. תו"ח בראשית ג, ב ואילך. (85) תניא רפמ"ג. הערה לתיקון חצות (סידור עם דא"ח קנא, סע"ג ואילך). (86) פמ"ב בהגהה (סא, א).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

התעלות המטה אל המעלה יש בה גם התגלות יראָה עליונה.
ובדוגמת מה שבאורי הסמוך לארץ, למרות שהוא נמצא במקום
נמוך ולכאורה יותר רחוק מהמשמש שנמצאת למעלה והיא מקור החום, יש
יותר חמימות מבאורי האמצעי הגבוה, כי השמש שמכה
על הארץ חוזרת ועולה ממנו
מהארץ הארה למעלה עד
שליש החלל ואור השמש החוזר
מלמטה למעלה הוא הגורם חום דקא
סמוך לארץ.
וזהו "ארץ אשר עיני ה'
אלקיד בה", "ארץ" הוא
ארץ ישראל, ויש בה שתי
עיניו, שתי המשכות של אלוהות
מלמעלה למטה חכמה עלילה
וחכמה תתאה. "מרשית
השנה ועד אחרית שנה",
"ראשית" הוא חכמה עלילה
נ"רשית" חסר כתיב, כי
חכמה עלילה המתגלת
בחכמה תתאה (ארץ) אין בה
אל"ף המורה עליה כיון שזו
התגלות של "חכמה תחתונה", המילה
שמורה על חכמה זו היא לא "ראשית"
עם אל"ף אלא "רשית" בלי אל"ף.
(עד-כאן תוכן התורה של
'הרב המגיד' ממעוררשט).
ועל-פי-זה יובן מה שאמרנו:
כל 'רב' מבבל, וכל 'רבי'
מארץ ישראל [שבארץ]
ישראל הוא 'רב' בתוספת
יו"ד המורה על 'חכמה' הן
בצורתה, כנודה, והן במעלתה, ענין
הביטול, וזה גם שארץ ישראל
היא בחינת מלכות, חכמה
תתאה ויראה תתאה, מפל-
מקום מבין שביראה
התחתונה עצמה יש גם
התגלות יראָה עליונה, לכן
בארץ ישראל הוא 'רבי'
ביו"ד כי גם בספירת המלכות יש
הארה מהחכמה. וזהו גם-כן מה
שהיו"ד המתוסף ב'רבי'
(מארץ ישראל) הוא בחינת
פנימיות החכמה פנ"ל ולא רק
החיצונית שלה (כפי שחכמה מאירה
ב'בינה', כמבואר לעיל), כי בחינת

ירא ומתפיש מפניו. ויראה זו היראה הפנימית נקראת יראָה
בושת⁸⁵. ושתי בחינות אלו שביראה, יראה חיצונית ויראה פנימית
הן נגד חכמה עלילה עליונה וחכמה תתאה תחתונה. דבחכמה
תתאה, שהיא בחינת מלכות, הספירה האחרונה מעשר הספירות,
שם היראה היא מחמת
גדלות שהרי במדרגה נמוכה זו אין
הבנה והשגה, ובחכמה עלילה
(הינו בחינת חכמה שהיא
הספירה הראשונה מעשר הספירות)
היראה היא מחמת פנימיות.
והנה כדי להיות 'ירא בשת'
ולחוש בושה מפני הקדוש-ברוך-הוא,
צריך להפיר ולהשיג את
אלקותו יתברך, וזה אי
אפשר לא יתכן להגיע להבנה
והשגה באלקות אלא על-ידי
צמצום שצמצום הקדוש-ברוך-
הוא את עצמו כביכול
שיכולים להשיגו, וזה
הצמצום מה שגורם למעלה צמצום
ורידה באופן כזה שיוכלו להשיג את
האור האלוהי בא על-ידי
שיקטין האדם את עצמו כי
בפנים הפנים לפנים" וכפי
שהאדם מתנהג כלפי מעלה (שמקטין
ומבטל את עצמו) כך נוהגים למעלה
כלפיו, והנהגתו גורמת שיבוא אור
מצומצם שהאדם יכול להשיג.
וזהו מה שכתוב גבי אודות
ארץ ישראל: עיני ה' אלקיד
בה, עיני לשון רבים, שבארץ
ישראל יש שתי עיניו, שני
אופנים של 'מבט' אלוהי יראָה
החיצונית מפני הגדלות, ללא הבנה
והשגה, ויראה הפנימית שנובעת
מקירוב לאלקות על-ידי הבנה והשגה.
דעם היות שארץ היא בחינת
מלכות (מכמה טעמים, ומהם: א.
כשם שהארץ מצמיחה פירות, כך
ספירת המלכות היא המהווה את כל
הנבראים. ב. כשם שהארץ היא בביטול
ש"הכל דשין עליה", כך עניינה של
ספירת המלכות הוא ביטול, "דלית לה
מגרמה כלום"), חכמה תתאה,
מפל-מקום מצד המעלה
ד'אור חוזר' אור הנובע מתוך

ביאור בדרך אפשר

(87) ד"ה באתי לגני שם פי"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מדור דור (מה שאצור המלך בעצמו, וגם מה שאצרו אבותיו
 - 2 המלכים בדורות הקודמים) ומוסרים אותם על-ידי פקדי החיל
 - 3 המפקדים של הצבא, בשביל אנשי החיל החילים, שהם דוקא
 - 4 (אנשי החיל) מביאים את הנצחון בפועל, כפי שבני ישראל
 - 5 נקראים בתורה (בעת יציאת מצרים,
 - 6 כדלהלן) צבאות הוי', בכל
 - 7 שלשת הפרושים שבזה במושג
 - 8 "צבא", במבאר במאמר⁸⁸.
 - 9 והנה התואר 'צבאות הוי''
 - 10 לישראל התחיל מזמן יציאת
 - 11 מצרים, וכמו שכתוב⁸⁹
 - 12 בעצם היום הזה יצאו כל
 - 13 צבאות הוי' מארץ מצרים,
 - 14 ומזה מוכן גם בנוגע לגאולה
 - 15 העתידה, שתהיה בדוגמת
 - 16 הגאולה דיציאת מצרים,
 - 17 וכמו שכתוב⁹⁰ כימי צאתך
 - 18 מארץ מצרים אראנו
 - 19 נפלאות, הרי שהכתוב מדמה את
 - 20 הגאולה העתידה ליציאת מצרים,¹³
- שעל-ידי-זה עבודתם של בני ישראל "צבאות ה'" בתורה, עבודה וגמילות חסדים, המהפכת את ה'שקר' ל'קרש' ואת השטות ד'לעומת זה' לשטות דקדושה, יהיה הגלוי דגאולה העתידה, שאז יהיו נפלאות אפילו לגבי הענינים שהיו ביציאת מצרים⁹¹, כפי המשמעות הפנימית של הפסוק הנזכר שאין הכוונה רק לומר שגם לעתיד לבוא יהיו 'נפלאות' אלא שבאותו הזמן, בבוא הגאולה, יהיו כאלה ניסים גדולים שייחשבו 'נפלאות' אפילו ביחס לניסים ולנפלאות שהיו ביציאת מצרים ולאחרי-זה יהיה "הקיצו ורגנו שוכני עפר"⁹² והוא הרבי הרי"צ בעל ההילולא של יו"ד שבט בתוכם.
- לגאולה העתידה, שתהיה בדוגמת הגאולה דיציאת מצרים, וכמו שכתוב⁹⁰ כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, שעל-ידי-זה יהיה הגלוי דגאולה העתידה, שאז יהיו נפלאות אפילו לגבי הענינים שהיו ביציאת מצרים⁹¹, ולאחרי-זה יהיה "הקיצו ורגנו שוכני עפר"⁹² והוא בתוכם.

[ד] להעיר מהנ"ל [אות ג'] בפי' היום הזה.

(88) שם פי"ב. (89) בא יב, מא. (90) מיכה ז, טו. (91) זהר ח"א רסא, ב. פע"ח שער חג המצות פ"ו. אוה"ת נ"ך עה"פ (ח"א ע' תפז). (92) ישע' כו, יט.

אגרות קודש

ב"ה, כ"א שבט, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ג הווי"ח אי"א בנש"ק כו' וכו'
מוה"ר שלום יחזקאל שרגא שליט"א

שלום וברכה!

בעתו נעם לי לקבל מכתבו עם המוסגר בו שו"ת בדיני נזקקין לתובע אשר כבקשתו מוחזר בזה. וכבר הראה כת"ר בתשובתו בש"ס ופוסקים המדברים בכגון דא, ולדעתי נקודה העיקרית בזה היא שעל הדיינים לברר עד כמה שידם מגעת אם החשש שישתמט התובע וכו' אמת הוא או מרומה, כי מחובתו של הדיין לדין דין אמת לאמיתו, וכמרו"ל שבועות ל' ע"ב הובא ג"כ בתוספת ד"ה דין ב"ב ח' ע"ב לפסק הלכה אשר ברובא דרובא עפ"י יש להדיין להחליט אם למלאות תביעת הנתבע כשטוען שהתובע ישתמט אח"כ.

מוסג"פ מה שהו"ל בקשר עם יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע יו"ד שבט העבר, ובטח יעניין את כת"ר שי'.

בכבוד ובברכה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וַיְהִי בַשְּׁלַח פָּרְעָה אֶת הָעָם וְגו'¹, הִנֵּה בַעֲנֵן זֶה שֶׁל שִׁלּוּחַ
 2 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם עַל־יְדֵי פָרְעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם מְצִינֵנו שְׁפָרְעָה שִׁילַח
 3 אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל פָּרְחָם וְאִילוּ הֵם מִצִּידָם לֹא רָצוּ לִצְאָת מִמִּצְרַיִם
 4 (כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב² לַעֲלֹל בְּסוּף פִּרְשַׁת שְׁמוֹת שֶׁהַקְדוּשׁ בִּרְוֶן־הוּא אִמְרוּ וּבְיָד
 5 חֲזָקָה יִגְרָשׁם פָּרְעָה מֵאֶרְצוֹ,
 6 וּפִירֵשׁ רִשׁ"י עַל פָּרְחָם שֶׁל
 7 יִשְׂרָאֵל³).
 8 וְצִרִּיף לְהִבִּין, אֵיךְ הָיָה פָּרְעָה
 9 יָכוֹל לְשַׁלּוֹט עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 10 לְשַׁלְּחָם עַל פָּרְחָם בְּנִיגוּד
 11 לְרֻצּוֹנָם. וּבִשְׁלָמָא, מִיֵּלָא בְּנוֹגֵעַ
 12 לְשִׁלְיֻטָּתוֹ שֶׁל פָּרְעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם
 13 עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעַכְבָּם
 14 בְּמִצְרַיִם, וְלֹא לֵאפְשָׁר לָהֶם לִצְאָת,
 15 הָרִי זֶה בְּגִלָּל שֶׁהִיָּתָה גְזָרָה
 16 מִלְּמַעְלָה מִהַקְדוּשׁ בִּרְוֶן־הוּא שְׁבִנִי
 17 יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ מְשׁוּבְּכִידִם כְּמִצְרַיִם (כְּפִי
 18 שְׁנֵאמַר לֵאבֹרְהֶם אֲבִינוּ בִּבְרִית בֵּין
 19 הַבְּתָרִים⁴), אָבָל אֵינֻ מוֹבֵן אֵיךְ
 20 הִיָּתָה לוֹ שְׁלִיטָה עַל בְּנֵי
 21 יִשְׂרָאֵל לְגִרָשָׁם מִמִּצְרַיִם,
 22 לִילָף עַל פָּרְחָם לְקַבֵּל אֶת
 23 הַתּוֹרָה וּמֵאִין הִיא לוֹ הַכּוֹחַ לֵאלֹף
 24 אוֹתָם לִלְכַּת בְּנִיגוּד לְרֻצּוֹנָם?
 25 וּבִפְרָט שֶׁהֶעֱנֵן ד' בַּשְּׁלַח
 26 פָּרְעָה אֶת הָעָם", יִצְאָת מִצְרַיִם
 27 בְּפֹעֵל, הָיָה לְאַחֲרֵי שֶׁכָּבַר הָיָה
 28 עֲשֹׂר הַמִּכּוֹת שֶׁפָּעֲלוּ שְׁבִירָה
 29 בְּקִלְיַת מִצְרַיִם⁴, כּוֹחוֹת
 30 הַסְטֵר־אֲחֵרָא, הִיפָךְ הַקְדוּשָׁה, נִקְרָאִים
 31 'קְלִיפָה' כִּי הֵם מְהוּיָם הַעֲלֵם וְהַסְתֵּר
 32 עַל הָאֱלֹקוֹת כְּמוֹ קְלִיפָה הַמְכַסֶּה אֶת
 33 הַפְּרִי וּמִסְתִּירָה אוֹתוֹ, וְעֵשֶׂר הַמִּכּוֹת
 34 שֶׁהִבִּיא הַקְדוּשׁ בִּרְוֶן־הוּא עַל הַמִּצְרַיִם
 35 שֶׁפָּעֲלוּ 'שְׁבִירָה' (הַכְנָעָה) שֶׁל קְלִיפָה
 36 מִצְרַיִם וּכְבָּר נִסְתִּים זְמַן הַגְּלוּת
 37 שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, וּבְמִיֵּלָא
 38 נִסְתִּימָה שְׁלִיטַת פָּרְעָה עַל
 39 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּבַר לֹא הָיָה
 40 תַּחַת מְשָׁלָתוֹ כֹּל כִּי הַכּוֹחַ
 41 שְׁנִיתָ לוֹ מִלְּמַעְלָה לְשַׁלּוֹט עַל בְּנֵי
 42 יִשְׂרָאֵל כְּבֵר נִסְתִּים, וְאִם־כֵּן אֵיךְ

בס"ד. שבת פרשת בשלח, י"ג שבט, ה'תשכ"ה (הנחה בלתי מוגה)

1 וַיְהִי בַשְּׁלַח פָּרְעָה אֶת הָעָם וְגו'¹, הִנֵּה בַעֲנֵן
 2 זֶה מְצִינֵנו שְׁפָרְעָה שִׁילַח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 3 עַל פָּרְחָם (כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב² וּבְיָד חֲזָקָה יִגְרָשׁם
 4 מֵאֶרְצוֹ, עַל פָּרְחָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל³). וְצִרִּיף לְהִבִּין,
 5 אֵיךְ הָיָה פָּרְעָה יָכוֹל לְשַׁלּוֹט עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 6 לְשַׁלְּחָם עַל פָּרְחָם. וּבִשְׁלָמָא בְּנוֹגֵעַ לְשִׁלְיֻטָּתוֹ
 7 עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעַכְבָּם בְּמִצְרַיִם, הָרִי זֶה בְּגִלָּל
 8 שֶׁהִיָּתָה גְזָרָה מִלְּמַעְלָה, אָבָל אֵינֻ מוֹבֵן אֵיךְ
 9 הִיָּתָה לוֹ שְׁלִיטָה עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְגִרָשָׁם
 10 מִמִּצְרַיִם, לִילָף עַל פָּרְחָם לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה.
 11 וּבִפְרָט שֶׁהֶעֱנֵן ד' בַּשְּׁלַח פָּרְעָה אֶת הָעָם" הָיָה
 12 לְאַחֲרֵי שֶׁכָּבַר הָיָה עֲשֹׂר הַמִּכּוֹת שֶׁפָּעֲלוּ שְׁבִירָה
 13 בְּקִלְיַת מִצְרַיִם⁴, וּכְבָּר נִסְתִּים זְמַן הַגְּלוּת,
 14 וּבְמִיֵּלָא נִסְתִּימָה שְׁלִיטַת פָּרְעָה עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
 15 שֶׁכָּבַר לֹא הָיָה תַּחַת מְשָׁלָתוֹ כֹּל, וְאִם־כֵּן אֵיךְ
 16 הִיָּתָה לוֹ שְׁלִיטָה עֲלֵיהֶם לְשַׁלְּחָם מִמִּצְרַיִם.
 17 וּבִיּוֹתֵר יוֹקֵשָׁה עַל־פִּי הַיָּדוּעַ שֶׁאֲצֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 18 יִשְׁנֻ הָעֲנֵן דְּבַחֲרִיה חֲפָשִׁית, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁵ הֵן
 19 הָאָדָם הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ גו', שְׁזָהוּ מִצַּד שְׂרָשָׁם
 20 בְּבַחֲרֵינָת הָעֲצָמוֹת, שֶׁשָּׁם הוּא אֲמַתִּית עֲנֵן
 21 הַבַּחֲרִיה, וְאִם־כֵּן אֵיךְ שִׁיף שֶׁתַּהֲרִיחַ בְּעֻלּוֹת
 22 לְפָרְעָה עַל הַבַּחֲרִיה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּמָה
 23 שֶׁמְצִינֵנו שֶׁיִּשְׁנֻ הָעֲנֵן דְּכּוֹפִין אוֹתוֹ כו'⁶, הָרִי
 24 זֶה רַק כְּאֶשֶׁר הַכְּפִיָּה הִיא עַל־יְדֵי יִשְׂרָאֵל (וְכֵן
 25 אִם הַכּוֹפִי עֲכוּ"ם וְאִם־לוֹ: עֲשֵׂה מָה שִׁיִּשְׂרָאֵל
 26 אוֹמְרִים לְךָ⁷), וְהִנֵּנוּ לְפִי שֶׁיִּשְׁנֻ הַצִּיּוּי "וְאֶהְבֶּה לְרַעַף כְּמוֹךָ"⁸, וְ"הוֹכַח תּוֹכִית
 27 אֶת עַמִּיתְךָ"⁹, וְצִיּוּי זֶה הוּא נְתִינָת כַּח מִלְּמַעְלָה שֶׁמְסִיעַ לִיהוּדֵי לְכַפּוֹת אֶת

43 הִיָּתָה לוֹ שְׁלִיטָה עֲלֵיהֶם לְשַׁלְּחָם מִמִּצְרַיִם אִם הֵם מִצִּידָם לֹא
 44 רָצוּ כֵּךְ?
 45 וּבִיּוֹתֵר יוֹקֵשָׁה עַל־פִּי הַיָּדוּעַ שֶׁאֲצֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִשְׁנֻ הָעֲנֵן
 46 דְּבַחֲרִיה חֲפָשִׁית, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁵ בְּפִרְשַׁת בְּרָאשִׁית, לְאַחֵר חֲטָא עִץ
 47 הָרֵעִת, הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאֶחָד
 48 מִמֶּנּוּ גו', שְׁזָהוּ מִצַּד שְׂרָשָׁם
 49 שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּבַחֲרֵינָת הָעֲצָמוֹת
 50 הָעֲצָם וְהַמְהוּת שֶׁל הַקְדוּשׁ בִּרְוֶן־הוּא
 51 בְּעֲצָמוֹ, שֶׁשָּׁם בְּבַחֲרֵינָת ה'עֲצָמוֹת'
 52 הוּא אֲמַתִּית עֲנֵן הַבַּחֲרִיה
 53 שֶׁהִי הַקְדוּשׁ בִּרְוֶן־הוּא בְּעֲצָמוֹ בְּוֹדֵא
 54 יָכוֹל לְבַחֵר מִה שִׁירֵצָה וְאֵיךְ שִׁירֵצָה
 55 וּמִי יֹאמַר לוֹ מָה יַעֲשֶׂה, וְאִם־כֵּן
 56 אֵיךְ שִׁיף אֵיךְ יִיתָכֵן שֶׁתַּהֲרִיחַ
 57 בְּעֻלּוֹת וְאִיזוֹ שֶׁהִיא שְׁלִיטָה
 58 לְפָרְעָה עַל הַבַּחֲרִיה שֶׁל בְּנֵי
 59 יִשְׂרָאֵל וְהִרִי עֲצָם הַדְּבָר שִׁישׁ מִי
 60 שִׁיכּוֹל לְהַכְרִית אוֹתָם לַעֲשׂוֹת כֵּךְ אוֹ
 61 אַחֲרָת הוּא סְתִירָה לְעִיקּוֹן הַבַּחֲרִיה
 62 הַחֲפָשִׁית?
 63 וּמָה שֶׁמְצִינֵנו שֶׁיִּשְׁנֻ הָעֲנֵן
 64 דְּכּוֹפִין אוֹתוֹ כו'⁶, שֶׁלְּפָעִימִים
 65 אִם אָדָם לֹא רֹצֵה לַעֲשׂוֹת אֶת הַמּוֹטֵל
 66 עֲלֵיו עַל פִּי הַתּוֹרָה מְכִרְחִים אוֹתוֹ
 67 לַעֲשׂוֹת זֹאת בְּנִיגוּד לְרֻצּוֹנָם הָרִי זֶה
 68 רַק כְּאֶשֶׁר הַכְּפִיָּה הִיא עַל־
 69 יְדֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהַסְמְכוֹת הֵזוּ נִתְּנָה
 70 לָהֶם עַל פִּי הַתּוֹרָה (וְכֵן אִם הַכּוֹפִי
 71 עֲכוּ"ם וְאִם־לוֹ: עֲשֵׂה מָה
 72 שִׁיִּשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לְךָ⁷ שְׁגָם זֶה
 73 כְּפִיָּה אֲפִשְׁרִית כִּי הִיא מְבֹסֶסֶת עַל
 74 הוֹרָאָה שֶׁל יְהוּדִים עַל פִּי הַתּוֹרָה),
 75 וְהִנֵּנוּ לְפִי שֶׁיִּשְׁנֻ הַצִּיּוּי
 76 "וְאֶהְבֶּה לְרַעַף כְּמוֹךָ"⁸,
 77 וְ"הוֹכַח תּוֹכִית אֶת עַמִּיתְךָ"⁹,
 78 וְצִיּוּי זֶה שֶׁל אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל וְהַחֲבֻבָה
 79 לְרֹאשׁוֹ לְמַצְבּוֹ הַרוּחָנִי שֶׁל הַזּוּלָת הוּא
 80 נְתִינָת כַּח מִלְּמַעְלָה שֶׁמְסִיעַ

(1) ריש פרשתנו. (2) ס"פ שמות. (3) פירש"י עה"פ. (4) ראה תו"א וארא נז, א. (5) בראשית ג, כב. וראה רמב"ם הל' תשובה רפ"ה. הובא בלקו"ת אמור לח, ב. (6) תו"כ ופירש"י ויקרא א, ג. משנה ערכין כא, א. (7) רמב"ם הל' גירושין ספ"ב. (8) קדושים יט, יח. (9) שם, יז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לַיהוּדִי לַכָּפוֹת אֶת חֲבֵרוֹ, מֵה־שְּׁאִינ־כֵּן כְּאֲשֶׁר עֲפֹ"ם עֹבְדֵי
- 2 כּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת, לֹא יְהוּדִים אֲנִסְהוּ מַעֲצָמָן וְלֹא עַל פִּי הוֹרָאָה שֶׁל
- 3 יְהוּדִים עַל פִּי הַתּוֹרָה (אֲפִילוֹ אִם הָדִין נוֹתֵן כֵּן, וְעַל־אֲחַת־כְּמָה־
- 4 וְכָמָּה אִם אֲנִסְהוּ שְׁלֹא כַּדִּין)⁷ שְׂכַפִּיָּה מִסּוּג זֶה אֵין לֵה מְקוֹם וְהִיא
- 5 סְתִירָה לְבַחֲרִיהָ חֹפְשִׁית. וְכִינֹן
- 6 שְׁפָרְעָה שִׁלַּח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
- 7 מַעֲצָמוּ (לֹא מִצַּד צִיּוּי
- 8 הַקֶּבֶ"ה לְיִשְׂרָאֵל), אִם־כֵּן
- 9 אֵיךְ הָיָה כְּכֹחוֹ שֶׁל פְּרָעָה
- 10 לְשִׁלוֹט עַל הַבְּחִירָה שֶׁל בְּנֵי
- 11 יִשְׂרָאֵל וְאִם הֵם בָּחֲרוּ שְׁלֹא לַצֵּאת,
- 12 מִנֵּין הִיָּה לוֹ הַכּוֹחַ לַכָּפוֹת עֲלֵיהֶם אֵת
- 13 הִיצִיאָה?
- 14 (ב) וַיּוֹכֵן בְּהַקְדִּים הַמְּבֹאֵר
- 15 בְּתוֹרָה אֹרֹךְ לִרְכֵּנֵי הַזֶּקֶן
- 16 בְּפָרָשַׁת הַשְּׁבוּעַ¹⁰ פְּרָשַׁת בְּשַׁלַּח
- 17 (דִּי חֲסִידֵי־שֵׁעַ פְּרָשָׁה הַפְּרָשָׁה
- 18 הַחֲסִידִית – כֵּן נִקְרָאִים מֵאִמְרֵי
- 19 הַחֲסִידוֹת עַל פְּרָשִׁיּוֹת הַתּוֹרָה,
- 20 שֶׁבְּסִפְרֵים 'תּוֹרָה אֹרֹךְ' (עַל הַחֲנוּמִּשִּׁים
- 21 בְּרֹאשִׁית וּשְׁמוֹת) וְלִקְוִי תּוֹרָה עַל
- 22 הַחֲנוּמִּשִּׁים וּקְרָא־בְּמִדְבַר־דְּבָרִים, וְיֵשׁ
- 23 לְהַעֲרִי שֶׁבִּשְׁנֵה זֶה, תִּשְׁכַּח עוֹרֵר הַרְבֵּי
- 24 עַל לִימּוּד מֵאִמְרֵים אֶל מִיָּד שְׁבוּעַ
- 25 (בְּשִׁבוּעַ) בְּפִירוּשׁ 'וַיְהִי בְּשַׁלַּח
- 26 פְּרָעָה אֶת הָעָם", בְּהַקְדִּים
- 27 הַדְּיוּעַ¹¹ בַּקְּבֵלָה וְחֲסִידוֹת
- 28 'שְׁקִלִיפָה קְדָמָה לְפָרִי' שׁוֹרֵשׁ
- 29 הַקְּלִיפּוֹת, הִיפֵךְ הַקְּדוּשָׁה, קְדוּם
- 30 לְשׁוֹרֵשׁ הַקְּדוּשָׁה עֲצָמָה, וְהִינּוּ
- 31 שְׁהָאֹר וְהַחֲתִיּוֹת הָאֱלֹקִיִּים
- 32 הַמְּלֻבָּשׁ בַּקְּלִיפּוֹת הִיפֵךְ
- 33 הַקְּדוּשָׁה הוּא מִמְּדֻרְגּוֹת גְּבוּהוֹת
- 34 וְנִצְלוֹת מֵאֵד, מִבְּחִינַת
- 35 ה'תָּהוּ' שְׁקָדָם ל'תִּקְוֹן' מְבֹאֵר
- 36 בַּקְּבֵלָה וְחֲסִידוֹת שֶׁהַעֲלֹמוֹת
- 37 בְּמַתְכוּנָתָם הַנוֹכַחִית עִם 'סֵדֶר
- 38 הַשְּׁתַּלְשׁוֹת' הַדְּרָגָתִי וּמְסוּדָר וְעֵשֶׂר
- 39 סְפִירוֹת שֶׁהָאוֹרוֹת שֶׁלָּהֶם מְלֻבָּשִׁים
- 40 בְּתוֹךְ כֻּלָּם רֹאשִׁים לְקִלְיָתָם, נִקְרָאִים
- 41 'עוֹלָם הַתִּיקוֹן'. ל'תִּיקוֹן' קִדְּם 'עוֹלָם
- 42 הַתּוֹהוֹ' בּוֹ הָיוּ אוֹרוֹת מְרֻבָּבִים וְכֻלָּם

- 43 מוֹעֲטִים, מִצַּב שְׁגָרָה לְשִׁבְרֵית הַכֻּלָּם, שֶׁהוּא 'עוֹלָם הַתִּיקוֹן' הַשְּׁרֵשׁ
- 44 דְּכִנֵּי יִשְׂרָאֵל, וְכְאֲשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ בְּשִׁעְבוֹד מִצְרַיִם,
- 45 בְּרָרוּ אֵת הַטּוֹב מִתּוֹךְ הָרַע וְהִעֲלִי אֶת נִיצוּצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁנִּפְלְוּ
- 46 שָׁם בְּמִצְרַיִם עַל־יְדֵי שְׂבִירַת הַכֻּלָּם דְּתָהוּ, וְעַל־יְדֵי־זָה
- 47 נִתְּנָסַף אֲצֵלָם אֲצֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
- 48 עִלּוּי גְּדוֹל יוֹתֵר כּו', לִגְבֵי מִצְבֵּם
- 49 קוֹדֵם הִירִידָה לְמִצְרַיִם.
- 50 וְזֶהוּ 'וַיְהִי בְּשַׁלַּח פְּרָעָה אֶת
- 51 הָעָם", שֶׁהִיָּה מְשַׁלַּח עִם בְּנֵי
- 52 יִשְׂרָאֵל בִּיחָד אִיתָם (דְּפִירוּשׁ
- 53 "אֶת הָעָם" הוּא כְּמוֹ "עִם
- 54 הָעָם") פְּאֻרוֹת וְעֲנָפִים כּו' שֶׁל
- 55 עֲצִים, וְהַמְשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל
- 56 הַדְּבָרִים הִיא שְׁשַׁלַּח עִמָּהֶם אֶת
- 57 נִיצוּצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁנִּתְּבָרְרוּ
- 58 וְנִתְעַלּוּ עַל־יָדָם בְּהִיוֹתָם
- 59 בְּמִצְרַיִם שֶׁלֹּא יִישָׁרוּ בְּמִצְרַיִם אֵלָּא
- 60 יִתְעַלּוּ לְקְדוּשָׁה.
- 61 וְעַל־פִּי־זָה יֵשׁ לְכָאֵר גַּם
- 62 הָעֲנִין דְּ"וַיְהִי בְּשַׁלַּח פְּרָעָה
- 63 אֶת הָעָם" כְּפִשׁוּטוֹ (לֹא רַק
- 64 שֶׁהִיָּה מְשַׁלַּח עִם הָעָם אֶת
- 65 נִיצוּצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁנִּתְּבָרְרוּ
- 66 בְּמִצְרַיִם, אֲלָא שְׁשַׁלַּח גִּירֵשׁ
- 67 וְשִׁלַּח מִמִּצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
- 68 עֲצָמָם), שְׁדוּקָא לְאַחֲרֵי עֶשֶׂר
- 69 הַמְּכּוֹת וְסִיּוּם הַשְּׁעָבּוֹד,
- 70 שֶׁהוּא עֲנִין הַבְּרִיר דְּמִצְרַיִם כִּי
- 71 עֶשֶׂר הַמְּכּוֹת וְהַפְּסָקָה הַשְּׁעָבּוֹד הִבִּיאוּ
- 72 לְבִירוּר וְיִזְכּוּךְ שֶׁל מִצְרַיִם, הִיָּתָה
- 73 הָאֲפָשְׁרוֹת וְהַהֲכָרָה לְהָעֲנִין
- 74 דְּ"בְשַׁלַּח פְּרָעָה אֶת הָעָם",
- 75 דְּכִינֹן שְׁכָבֶר נִתְּבָרְרוּ וְנִתְגַּלּוּ
- 76 נִיצוּצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁהָיוּ אֲצֵלָם
- 77 וְנִתְּנָם תַּחַת מְשַׁלְתּוֹ, הִנֵּה מִצַּד
- 78 גּוֹדֵל מַעֲלַת הַנִּיצוּצוֹת דְּתָהוּ
- 79 שְׁכַת נִתְּגַלּוּ, הִיָּה לוֹ לְפָרְעָה הַכֹּחַ
- 80 לְשַׁלַּח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
- 81 מִמִּצְרַיִם.

- 30 פְּרָעָה אֶת הָעָם", דְּכִינֹן שְׁכָבֶר נִתְּבָרְרוּ וְנִתְגַּלּוּ נִיצוּצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁהָיוּ אֲצֵלָם,
- 31 הִנֵּה מִצַּד גּוֹדֵל מַעֲלַת הַנִּיצוּצוֹת דְּתָהוּ, הִיָּה לוֹ הַכֹּחַ לְשַׁלַּח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְהַעֲנִין בְּזֶה, דְּהֵנָּה, לְאַחֲרֵי שֶׁכָּבַר נִסְתִּים הַשְּׁעָבוֹד דְּמִצְרַיִם
2 וְהִגִּיעַ זְמַן הַיְצִיָּא מִמִּצְרַיִם, הָיָה כְּאֵלּוּ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁסָּבְרוּ
3 שְׁמוּטָב לְהִשָּׁאֵר בְּאַרְצָן מִצְרַיִם, בְּמִיטָב הָאָרֶץ, בְּאַרְצָן
4 גּוֹשְׁן¹², וְלַעֲבֹד אֶת ה' מִתּוֹךְ מִנְחָה כּו', שֶׁהָיָה מַעֲתָה כִּכֹּר אִינִם
5 נִתְּנִים לַשְּׁעָבוֹד שֶׁל פְּרַעָה וְהַמִּצְרַיִם,
6 וְלִכְּן לֹא רָצוּ לְצִאת לַמִּדְבָּר
7 שֵׁשׁ בּוֹ נֶחֱשׁ שָׂרָף וְעֶקְרֵב¹³,
8 אָרֶץ לֹא זְרוּעָה¹⁴ (גַּם)
9 בְּרוֹחַנִיּוֹת¹⁵ כִּמְבוֹאֵר בַּחֲסִידוֹת
10 בְּהִרְחֵבָה כִּי־עַד כָּל אֱלֹהֵי 'נַחֲשׁ', שָׂרָף,
11 'עֶקְרֵב' וְרֹאֵץ לֹא זְרוּעָה' מִבְּטָאִים
12 עֲנִינִים שְׁלִילִים בְּמוֹכֵן הַרוּחָנִי).
13 אָמְנָם לֹאמִיתוֹ שֶׁל דָּבָר, הָיוּ צָרִיכִים
14 לְצֵאת מִמִּצְרַיִם, כִּי כָּל זֶה הַשִּׁקּוּלִים
15 הָאֵמּוּרִים בַּעַד הַיִּשְׁאָרוֹת בְּמִצְרַיִם הָיָה
16 מִצַּד בְּחִינַת ה'תִּקּוּן', שֶׁהָיָה
17 בְּמִדְּיָה וְהַגְבְּלָה, אִוּרוֹת
18 הַמְּלוּבָשִׁים בְּכָלִים לְפִי מִדַּת
19 הָאוּרוֹת, וְלִכְּן יְכוּלִים לְהִשָּׁאֵר
20 בְּמִצְרַיִם, בְּתוֹךְ מִצְרַיִם
21 וְהַגְבּוּלִים דְּקְדוּשָׁה. אֵף דְּוָקָא
22 פְּרַעָה, שֶׁשָּׂרָשׁוּ מִבְּחִינַת
23 ה'תִּהְיֶה שְׁלֹמֶעֱלָה מִהַתְּיָשׁוּבוֹת
24 בְּכָלִים (וַעַד כִּדִּי כִּךְ שֶׁהָאוּרוֹת דִּתְּהוּ
25 גִּרְמוֹ 'שְׁבִירַת הַכָּלִים'), נֶאֱמַר
26 עָלֵיו¹⁶ וּפְרַעָה הִקְרִיב,
27 שֶׁהִקְרִיב אֶת לִבּוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל
28 לְאַבְיָהֶם שְׁבַשְׁמִים¹⁷, וְדוּקָא
29 פְּרַעָה גִּרְמוֹ לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּצְאוּ
30 מִמִּצְרַיִם דְּקְדוּשָׁה, עַל-יְדֵי
31 הַהֲתַעֲוּרוֹת דְּחֶסֶד נְעוּרֵיהֶם גּו',
32 לְתַתָּה אַחֲרֵי בְּמִדְבָּר בְּאַרְצָן לֹא
33 זְרוּעָה¹⁴ כִּי עַל יְדֵי הַתְּבוֹנָנוֹת בְּגוּרָל
34 עֲנִין יְצִיאַת מִצְרַיִם וְהַחֲלִיכָה בְּמִדְבָּר,
35 מִגִּיעִים לַהֲתַעֲוּרוֹת שֶׁבְּכוּחַ הַלְּהוּצִיא
36 אֶת הָאָדָם מִהַמִּצְרַיִם וְהַהֲגַבְלוֹת
37 וְלַעֲבֹד אֶת ה' לַמַּעֲלָה מִמִּדְּיָה
38 וְהַגְבּוּלָה.
39 ג) וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף, שְׁעַל-דֶּרֶךְ-
- זֶה מִצִּינוֹ גַּם בְּמָה שֶׁכָּתוּב בְּהַמְשָׁךְ הַפָּרָשָׁה¹⁸ וַיִּזְרְהוּ ה' לְמֹשֶׁה רַבִּינוֹ עֵץ וַיִּשְׁלַף אֶל הַמַּיִם הַמֵּרִים
וַיִּמְתְּקוּ הַמַּיִם, וַאֲיָתָא מוֹכָא בְּמִדְרָשׁ¹⁹ שֶׁעֵץ זֶה הִרְדּוּפְנִי
הָיָה, שֶׁהָיָה עֵץ מֵר, שֶׁפִּירוּתוֹ הֵם סֵם הַמִּנְחָה²⁰, וְאַף-עַל-פִּי-כֵן הֵנָּה
פִּי-כֵן הֵנָּה דְּוָקָא עַל-יְדֵי
נִמְתְּקוּ הַמַּיִם הַמֵּרִים וְהָיָה עַל-
דֶּרֶךְ הָאֵמּוּר לַעֲלִי שְׁדוּקָא עַל יְדֵי
פְּרַעָה שֶׁשְׁעָבַד אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם
הָיִיתָ לְבִסּוּף יְצִיאַת מִצְרַיִם.
וְהַעֲנִין בְּזֶה²¹, כְּמוֹ שֶׁנִּתְּבָאֵר
פַּעַם²² בְּמֵאמְרֵי חֲסִידוֹת שֶׁל הָרַבִּי
בְּשָׁנִים קוֹדְמוֹת שֶׁאֵין זֶה הִתְקַת
הַמַּיִם דּוּקָא עַל יְדֵי עֵץ שֶׁפִּירוֹ מֵר
מִצַּד גִּילּוֹי אִוּר הַקְדוּשָׁה,
אֵלָּא הַעֲנִין דְּאֵתְהַפְּכָא
סְטָרָא-אַחֲרָא, הַפִּיכַת הַצֵּד הָאֲחֵר
(שֶׁאֵינוֹ צֵד הַקְדוּשָׁה) שֶׁהִסְטָרָא-
אַחֲרָא עֲצָמָה מִתְּהַפְּכָתָהּ
לְקְדוּשָׁה, מִצַּד שְׂרָשָׁה הַגְּבוּהָ
וְהַנְּעִלָה בְּעוֹלָם הַתְּהוֹ שֶׁלֹּאמַעֲלָה
מַעֲלוֹם ה'תִּקּוּן. וְהִינוּ, שְׁדוּקָא
עַל-יְדֵי הִרְדּוּפְנִי, תְּכָלִית
הַמִּרְיוֹת, שֶׁמְעוּרְרָתָהּ אֶת
הַתְּגַלּוֹת הַשְּׂרָשׁ הַנְּעִלָה בְּבְחִינַת
הַתְּהוֹ, נְעִשִׁית מְתִיקוֹת הַמַּיִם
הַמֵּרִים, שֶׁהָיָה עֲנִין
דְּאֵתְהַפְּכָא חֲשׂוֹכָא לְנִהוּרָא
חוּשׁ לְאוֹר וּמִרְיוֹ לְמִיתְקָא²³
וְמֵר לְמַתּוֹק, שֶׁהַחֲשׂוֹף וְהַמִּרְיוֹת
עֲצָמָם נְעִשִׁים אִוּר וּמְתִיקוֹת.
וְעֲנִין זֶה מִגִּיעַ יוֹשֵׁעַ 'נִנְעִי' וְהוּא
פּוֹעֵל לְמַעֲלָה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר
הַבְּרוּר שֶׁנִּנְעִשָׁה עַל-יְדֵי גִילּוֹי

(12) ויגש מז, ו. שם, יא. (13) עקב ח, טו. וראה לקו"ש ח"ב ע' 374. (14) ירמ' ב, ב. (15) ראה לקו"ת נשא כ, א. מסעי פח, ג. (16) פרשתנו יד, יו"ד. (17) שמו"ר פכ"א, ה. (18) טו, כה. (19) מכילתא עה"פ. שמו"ר פכ"ג, ג. פ"נ, ג. תיב"ע עה"פ. (20) ספר הערוך ערך הרדופני - הובא במתנות כהונה לשמו"ר פ"נ שם. (21) ראה המשך תער"ב ח"ג ע' א'שטו ואילך. ע' א'שכח. (22) ד"ה ויאמר לו יהונתן מחר חודש תשי"א (סה"מ תשי"א ע' ט). וראה ד"ה באתי לגני תשט"ו (תורת מנחם - ספר המאמרים באתי לגני ס"ע קסב ואילך). ד"ה חסידים ואנשי מעשה תשכ"ט (סה"מ תשכ"ט ע' לח). (23) זח"א ד, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

20 הימני, לריח הקטורת (ובמיוחד הקטורת של יום הכיפורים), שהוא בבחינת
21 הנקב השמאלי.
22 וְעֵנָן זֶה הוּא עַל-דֶּרֶךְ הָאֹמֶר לְעִיל שְׁדוּקָא עַל-יְדֵי פְרָעָה
23 שהיה מנגד לקדושה נִיתְּנָסָף עִילָי גְדוֹל יוֹתֵר כּו' בבני ישראל.
24 וְזֶהוּ גַם כָּלִלוֹת עֵנָן הַגְּלוֹת,
25 כַּמְבָּאֵר בְּתוֹרָה אוֹר¹⁰
26 שְׁנִמְשָׁל הַגְּלוֹת לְזִרְיַת הַגְּרָעִין
27 בְּאֶרֶץ, שְׁנִרְקָב וְנִפְסָד (שְׁלֹכָן
28 הָרִי זֶה בְּאֶפֶן דִּ"הוֹרְעִים
29 בְּדַמְעָה²⁵ וּבַעַת הַזִּירְעָה עֲדִין אֵין
30 האדם שמח), וְעַל-יְדֵי-זֶה הַגִּירָעִין
31 וְהַחִסְרוֹן דְּוָקָא נַעֲשִׂית
32 הַצְּמִיחָה ("בְּרָנָה יִקְצְרוּ"²⁵
33 מִתּוֹךְ שִׁמְחָה) בְּתוֹסַפַּת וְרִיבּוּי,
34 כַּמְאָמֵר רַבּוּתֵינוּ וְז'ל²⁶ זוֹרֵעַ
35 פּוֹר אֶחָד (מִדֵּית נֶפֶח) מוֹצִיא כַּמָּה
36 כּוֹרֵין כְּמוֹת גְּדוּלָּה.

1 אֹר (אֵף שְׁגָם הַבְּרוּר שְׁנַעֲשָׂה עַל-יְדֵי גִילּוּי אֹר, מְגִיעַ
2 לְמַעַלָּה יוֹתֵר מְאֹשֶׁר גִּילּוּי הָאֹר מְצַד עֲצָמוֹ שֶׁכֵּן בְּרוּר שֶׁגַם
3 גִּילּוּי אֹר יֵשׁ לוֹ פְּעוּלָה וְהַשְׁפָּעָה אֵלָּא שֶׁהַבְּרוּר וְהוֹיכּוֹךְ שֶׁנִּפְעַל עַל יְדֵי
4 הַפְּרִדָּה הַטּוֹב מֵהֵרַע וְהַעֲלָאתָ הַטּוֹב יֵשׁ לוֹ פְּעוּלָה וְהַשְׁפָּעָה גְּדוּלָּה יוֹתֵר),
5 וְעַל-דֶּרֶךְ שְׁדוּקָא נִקָּב
6 הַשְּׁמָאֵלִי שְׁבַחוּטָם, אֵף שֶׁבִּדְרוֹךְ
7 כָּלִל יֵשׁ חֲשִׁיבוֹת לִימִין לְעוֹמֶת
8 הַשְּׁמָאֵל, מְגִיעַ בְּבַחֲבִינַת חֲזִין
9 דְּחִיין, לְמַעַלָּה מֵהַנִּקָּב הַיְמָנִי
10 שְׁמִגִּיעַ רַק בְּבַחֲבִינַת חֲזִין²⁴
11 (מובא בזהר שֶׁהֵרִיחַ שֶׁהָאֵדָם מֵרִיחַ
12 בְּאִמְצָעוֹת הָאֵף הוּא עֵצִם הַחַיִּית, וִישׁ
13 כֵּךְ שְׁתֵּי דְרָגוֹת שֶׁהֵם שְׁנֵי הַנִּקָּבִים –
14 "פִּרְדֵּשְׁקָא" בְּלִשׁוֹן הַזֹּהֵר – שְׁבַאֲף,
15 הַנִּקָּב הַיְמָנִי וְהַנִּקָּב הַשְּׁמָאֵלִי, וְדוּקָא
16 הַנִּקָּב הַשְּׁמָאֵלִי הוּא עֵצִם הַחַיִּית מִמֶּשׁ,
17 וּמִבּוֹאֵר עַל כֵּךְ בַּחֲסִידוֹת שֶׁהַבְּדִל בֵּין
18 שְׁנֵי הַפִּרְדֵּשְׁקָא הוּא בְּדוּמָה לְהַבְּרִל
19 בֵּין רִיחַ הַקְּרִבּוֹת, שֶׁהֵם בְּבַחֲבִינַת הַנִּקָּב
12 בְּתוֹסַפַּת וְרִיבּוּי, כַּמְאָמֵר רַבּוּתֵינוּ וְז'ל²⁶ זוֹרֵעַ פּוֹר מוֹצִיא כַּמָּה כּוֹרֵין.

24) ראה אד"ר בזח"ג קל, ב. המשך תער"ב ח"ב ע' תמח ואילך. ד"ה והניף ידו תשי"א (סה"מ תשי"א ס"ע נח ואילך).
ד"ה והי' ביום ההוא תשכ"ב (סה"מ תשכ"ב ע' רכט). וראה ד"ה ויקח מן הבא בידו דש"פ וישלח ספ"ב הערה 26 (תורת
מנחם - התועדויות חמ"א ע' 326). 25) תהלים קכו, ה. 26) פסחים פז, ב. כ"ה בתו"א ריש פרשתנו (ועוד). בפסחים שם:
סאה.

אגרות קודש

ב"ה, י"א שבט, ה'תשל"ב
ברוקלין, נ.י.

לכבוד הפרופ. שלמה שי' שוהם

שלום וברכה!

בתודה הנני לאשר קבלתי ימים אלו Israel Studies in Criminology שעורר בזכרוני תוכן
שיחתנו כשהי' כאן. ותקותי שגם מר שמר הדברים, ובפרט בהנוגע להנקודה שזכות הרבים תלוי בו,
שהרי יש לו השפעה בכמה חוגים, ובמיוחד בחוג כזה הצריך להדרכה והשפעה ביותר וביותר (כדי
להעמידו על דרך הישר) וגם חשיבות ההשפעה היא ביותר וביותר – כיון שחלק חשוב מהם בני נוער
ובגיל צעיר, זאת אומרת אלה שעדיין מתחילים חייהם העצמאיים, או שמתכוננים להיכנס לחיים
עצמאיים, שאז ההשפעה יש בכוחה לעצב כל החיים של המדובר, כולל גם המשפחה והסביבה.

והובטחנו הבא לטוהר (ובדיוק אדמו"ר הזקן, בעל התניא והשו"ע – לטוהר עצמו ולטוהר אחרים)
מסייעין אותו, שכן הוא בכל פועל טוב, ובפרט, כאמור, בהנוגע לזכות הרבים.

בכבוד ובברכה.

נ.ב. בטח גם להבא ישלח פרסומיו ותודה רבה מראש.

בס"ד. שיחת ש"פ בשלח, י"ג שבט, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

- 1 א. בהתחלת הפרשה מפרש רש"י: "ולא נחם - ולא נהגם, כמו לך¹ נחה את העם, בהתהלךך² תנחה
- 2 אותך".
- 3 וצריך להבין:
- 4 (א) מדוע צריך רש"י להביא ראיה משני פסוקים ("לך נחה את העם", ו"בהתהלךך תנחה אותך"),
- 5 ואינו מסתפק באחד מהם. ובלשון הגמרא בכמה מקומות: "מאי ואומר?"
- 6 (ב) קושיא גדולה יותר: לכאורה היה רש"י יכול להביא ראיה ש"נחם" פירושו "נהגם" ממה שכתוב
- 7 בפרשת בשלח גופא (ומיד בפרשה הראשונה, לפני 'שני') - "לנחתם הדרך"³, וכפי שרש"י עצמו מפרש:
- 8 "כמו להנחותם", שזהו ענין של הנהגה; ובמקום להביא ממה שכתוב בסמוך - מביא רש"י ראיה מפסוק
- 9 שנאמר כמה פרשיות לאחרי זה, וראיה נוספת מפסוק בספר 'משלי':
- 10 ב. ויש לומר הביאור בזה:
- 11 ובהקדמה - שתיבות התורה שהם בלשון הקודש (שאנו לשון הסכמי) הם בדיק, ולכן, אף שהפירוש
- 12 ד"נחם" הוא "נהגם", מכל־מקום עדיין יש חילוק בין לשון הנחה ("נחם") ללשון הנהגה ("נהגם"), וכיון
- 13 שבכתוב לא נאמר "נהגם", אלא "נחם", על־כן־צריך לומר, שלמרות שפירושו הוא "נהגם", נשאת עדיין
- 14 גם המשמעות של הנחה כפי שאינה מלשון הנהגה.
- 15 וראיה לדבר: בנוגע למה שכתוב בביכורים⁴ "והנחתו לפני ה' אלקיך", איתא בגמרא⁵: "ר' יהודה אומר
- 16 והנחתו זו תנופה", ומפרש רש"י: "והנחתו לשון ולא נחם אלקים וגו', שהוא מנחה (כלומר: מנהיג,
- 17 מניף) אותו לארבע רוחות ומעלה ומוריד". ובהמשך דברי הגמרא: "אתה אומר זו תנופה, או אינו אלא
- 18 הנחה ממש, כשהוא אומר⁶ והניחו, הרי הנחה אמור, הא מה אני מקיים והנחתו, זו תנופה". ונמצא, שגם
- 19 לדעת ר' יהודה שמפרש "והנחתו" מלשון "ולא נחם אלקים" שפירושו הנהגה, עדיין נשאר מקום לפירוש
- 20 ד"הנחה ממש".
- 21 ובנוגע לעניננו: אף שהפירוש ד"נחם" הוא "נהגם", מכל־מקום כיון שלשון הכתוב הוא "נחם", ולא
- 22 "נהגם", נשאת גם המשמעות של הנחה - שהנהגה היא באופן של נחת ומנוחה, והיינו, שאף־על־פי
- 23 שהליכה בדרך היא היפך המנוחה, וכמאמר רז"ל⁷ שהדרך ממעטת כו', מכל־מקום, בצאת בני ישראל
- 24 ממצרים הנהיג הקדוש־ברוך־הוא את בני־ישראל באופן שהליכתם היתה בנחת ומנוחה.
- 25 ג. ועל־פי־זה יש לבאר הטעם שרש"י מביא ראיה לפירושו ש"לא נחם" פירושו "לא נהגם", ממה
- 26 שכתוב "לך נחה את העם" ו"בהתהלךך תנחה אותך" - שמזה מוכח ש"נחם" הוא מלשון של הנהגה,
- 27 והנהגה היא באופן של מנוחה:
- 28 מהפסוק "לך נחה את העם" יודעים (רק) שזהו לשון הנהגה - שהרי אי אפשר לפרש מלשון הנחה
- 29 ממש, שהקדוש־ברוך־הוא אמר למשה שיניח את בני־ישראל במדבר, במקום להוליכם לארץ ישראל,
- 30 ועל־כן־צריך לומר ש"נחה" הוא מלשון הנהגה; אבל עדיין לא יודעים אם זוהי הנהגה באופן של מנוחה
- 31 ונחת או לא, שהרי "לך נחה גו'" נאמר בארבעים יום האמצעיים שהיו בכעס (לא כמו הארבעים יום
- 32 הראשונים והאחרונים שהיו ברצון)⁸, ואם־כן, יש מקום לומר שענין הכעס התבטא גם בנוגע לענין ד"לך
- 33 נחה גו'", שהנהגה לא היה באופן של מנוחה ונחת.

(5) מכות יח, ב.

(6) שם, ד.

(7) ב"ר פל"ט, יא. - הובא בפרש"י עה"ת לך לך יב, ב.

(8) פרש"י תשא לג, יא. עקב ט, יח. יו"ד, יו"ד.

(1) תשא לב, לד.

(2) משלי ו, כב.

(3) פרשתנו יג, כא.

(4) תבוא כו, יו"ד.

ולכן מביא רש"י גם את הפסוק "בהתהלך תנחה אותך", שמזה מוכח שזוהי הנהגה באופן של נחת ומנוחה - שהרי כוונת הפסוק לבאר את מעלת התורה שהיא מנהיגה את האדם באופן של מנוחה כו'.
 אבל בפסוק "בהתהלך תנחה אותך" יש מקום לפרש שהוא רק מלשון מנוחה, ולא מלשון הנהגה - כי אף-על-פי שתיבת "תנחה" באה בהמשך לתיבת "בהתהלך", יש לפרש שאין הכוונה להליכה עצמה, אלא לזמן ההליכה, דהיינו, משך הזמן דעולם הזה⁹, וכמו בהמשך הפסוק²: "בשכבך תשמור עליך", שפירושו, שהתורה שומרת את האדם לאחר ק"כ שנה⁹, כך גם "בהתהלך תנחה אותך", שהתורה מביאה מנוחה לאדם במשך ימי חייו עלי אדמות.
 ולכן, לאחר שיש ראייה מהפסוק "לך נחה את העם" שזהו מלשון הנהגה, אזי יכולים לפרש בפסוק "בהתהלך תנחה אותך" שזהו גם מלשון הנהגה (ולא רק מלשון מנוחה), היינו, שהנהגה בדרך היא באופן של מנוחה. ובהתאם לכך, הנה גם הפירוש ד"נחם" הוא הנהגה באופן של מנוחה.
 וזהו גם הטעם שרש"י אינו מביא ראייה ממה שכתוב "לנחותם הדרך" שפירושו מלשון הנהגה, כי גם כאן אפשר לפרש ש"לנחותם" הוא רק מלשון מנוחה, ופירוש "לנחותם בדרך" הוא, שבהיותם בדרך, יביאם הענן למקום מנוחה, אבל לא שההליכה בדרך עצמה תהיה באופן של מנוחה; ורק לאחר שמצינו במקומות נוספים - וגם בפרשתנו: "ולא נחם" - שזהו מלשון הנהגה, אזי מפרש רש"י שגם "לנחותם" הוא "כמו להנחותם".
 וכמו כן לא מביא רש"י ראייה מהפסוק "והנחתו" שנאמר בביכורים, שנתפרש בגמרא ש"זו תנופה" ("והנחתו לשון ולא נחם אלקים וגו'") - כיון שזהו דרש בנוגע להלכה, ובלשון רש"י¹⁰: "והדרשה תדרש", ואין זה שייך לפשוטו של מקרא.
 ד. ועדיין צריך להבין:
 בהתחלת פירושו מעתיק רש"י את התיבות "ויהי בשלח פרעה וגו'".
 ואין לומר שכוונת רש"י לציין שכאן מתחילה פרשה חדשה, דאם כן, היה לו להתחיל פירושו בכל פרשה בהעתקת התחלת הפרשה¹¹.
 ולכאורה, כיון שרש"י מפרש רק את התיבות "ולא נחם", "ולא נהגם כו'" - למה העתיק תחילה את התיבות "ויהי בשלח פרעה וגו'"?
 ויש לומר, שכוונת רש"י לתרץ שאלה בכללות הפסוק:
 הטעם ש"לא נחם גו'" הוא - כמפורש בהמשך הפסוק: "פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבּו מצרימה".
 ולכאורה אינו מובן: כיצד יתכן שבני ישראל ירצו לחזור למצרים - הרי בהיותם במצרים סבלו צרות רבות, כיון שפרעה שיעבד אותם בעבודת פרך, ולא רק את האנשים, אלא גם את הנשים, כמאמר רז"ל¹² "שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים", וגם הילדים הקטנים, השקיעו אותם בבנין¹³, ועד שפרעה היה רוחץ בדמם¹⁴, ואם כן, איך יש מקום לחשש שירצו לשוב מצרימה? !
 ומה שכתוב ה'אבן-עזרא' "וידענו כי השם יודע העתידות בלי ספק וידע שינחמו כו'" - הנה אף-על-פי שה'אבן-עזרא' הוא מפשטני המקרא, אין זה מחוור כל-כך בפשוטו של מקרא.
 ושאלה זו מבביר רש"י בהעתקת התיבות "ויהי בשלח פרעה את העם" - שמזה מובן, שהיו כאלו מבני ישראל שלא רצו לצאת ממצרים, עד שפרעה הוצרך לשלחם, וכמו שנתבאר לעיל¹⁵ בפירוש הפסוק¹⁶

(9) ראה אבות פ"ו מ"ט. קצה).
 (10) וראה ו, ט. (14) פרש"י שם, כג.
 (11) ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 78 הערה 2. ועוד. (15) שיחת ש"פ שמות ס"ג ואילך (תורת מנחם - התוועדויות
 (12) סוטה יא, ריש ע"ב. חמ"ב ע' 116 ואילך).
 (13) סנהדרין קיא, א. וראה בהנסמן בתו"ש שמות ב, כד (אות 16) ס"פ שמות (ו, א).

- 1 "כי ביד חזקה ישלחם וכיד חזקה יגרשם מארצו", ובנוגע אליהם ישנו החשש "פן ינחם העם גו' ושבּו
2 מצרימה", ולכן "לא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים גו'".
- 3 ועל-פי-זה מתורץ גם מדוע נאמר כאן "ויהי בשלח פרעה את העם" - הרי ענין זה (שפרעה שלח את
4 בני ישראל) נאמר כבר בפרשה שלפני זה, ואם כן, היה הכתוב צריך לומר ויהי בצאת ישראל ממצרים
5 וכיוצא בזה, ומדוע צריכה התורה לחזור ולכפול שפרעה שלח את העם? - אלא שזהו הקדמה לבאר
6 הטעם ש"לא נחם גו' פן ינחם העם ושבּו מצרימה", כיון שיש כאלו שמלכתחילה לא רצו לצאת ממצרים,
7 כנזכר לעיל.
- 8 ה. ובענין זה רואים דבר נפלא באופן הנהגתו של הקדוש-ברוך-הוא עם בני ישראל - שאפילו כאשר
9 מדובר אודות אלו מבני ישראל שיצאו ממצרים רק בגלל שפרעה שלח אותם משם, הנה לולי החשש
10 "פן ינחם גו'", היה הקדוש-ברוך-הוא מנהיג גם אותם באופן של נחת ומנוחה.
11 וזוהי גם הוראה לכל אחד מישראל:
- 12 גם יהודי שמצבו הרוחני הוא באופן שחסר אצלו הרצון לצאת ממצרים, "ערות הארץ"¹⁷ - עדיין
13 מתנהגים עמו מלמעלה בתכלית הטוב, באופן של נחת ומנוחה;
- 14 ואם רואה מצב של העדר המנוחה וקשיים בעבודתו, צריך לידע, שזהו רק בגלל החשש ש"בראותו
15 מלחמה" (אפילו אם לא יבוא לידי מלחמה בפועל, אלא ראיית המלחמה בלבד), יתיירא וישוב מצרימה,
16 ולא ירצה להתמודד עם הקשיים שישנם בדרך לקבלת התורה.
- 17 וכיון שמלמעלה רוצים לעורר אצלו את העבודה שמצד פנימיות הנפש, לכן לא מנהיגים אותו במנוחה
18 ובדרך קרובה, אלא מעמידים בפניו נסיונות שונים, שעל-ידי-זה מתעוררים אצלו כחות מפנימיות הנפש
19 לעבוד עבודתו מבלי הבט על כל הקשיים - שזוהי תכלית הנסיונות, כמו שכתוב¹⁸ "כי מנסה ה' אלקיכם
20 אתכם לדעת הישכם אוהבים את ה' אלקיכם בכל לבבכם גו'", היינו¹⁹, לא בגלל שחסרה חסוּש־לום אצל
21 הקדוש-ברוך-הוא הידיעה אם יוכל לעמוד בנסיון, אלא בכדי שעל-ידי הנסיון יתעורר אצל האדם ההרגש
22 ד"הישכם אוהבים גו'".
- 23 והעצה לזה - שיפעל על עצמו להחליט בתוקף לעבוד עבודתו מבלי להתפעל מקשיים כו', ולהיות מוכן
24 אפילו למלחמה בעת הצורך, ודי בהחלטה זו כשלעצמה, שלא יהיה צורך להביא אותו לידי נסיון ומסירות
25 נפש בפועל. והיינו, שעצם העובדה שהוא אוֹחוּז בעבודה דאתכפאי, מחליפה כבר את ענין המסירות נפש,
26 כי "מה לי קטלא פלגא, מה לי קטלא כולא"²⁰, ואז ההנהגה עמו מלמעלה היא בנחת ומנוחה.
- 27 ובאופן כזה יוצאים מהגלות אל הגאולה האמיתית והשלימה לזכות לגילוי פנימיות התורה (כמו
28 שעל-ידי גלות מצרים זכו לקבלת התורה הנגלית²¹, כמו שכתוב²² "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו
29 נפלאות"), וכמו שכתוב²³ "בשובה ונחת תושעון".

* * *

- 30 ו. מאמר (כעין שיחה) דבור-המתחיל ויהי בשלח פרעה את העם.

* * *

- 31 ז. המשך ה"הדרן" על מסכת מכות - יצא לאור בפני עצמו²⁴. (נדפס בעמוד הבא).

* * *

- 32 ח. הביאור בפירוש רש"י בסיום הפרשה, "ויאמר - משה, כי יד על כס ייָה - ידו של
33 הקדוש-ברוך-הוא הורמה ליִשְׁבַּע בכסאו להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק עולמית .. נשבע הקדוש-ברוך-

(21) תו"א ר"פ שמות. ובכ"מ.

(22) מיכה ז, טו.

(23) ישעי' ל, טו.

(24) נדפס בתורת מנחם - התועדויות חמ"ב ע' 186 ואילך.

(17) לשון הכתוב - מקץ מב, ט. שם, יב.

(18) פ' ראה יג, ד.

(19) ראה לקו"ת ראה יט, רע"ג. ובכ"מ.

(20) ב"ק סה, א. ועוד. וראה תו"א פרשתנו סא, ב. ובכ"מ.

הוא שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק כולו, וכשימחה שמו יהיה השם שלם והכסא שלם וכו' 25 - שבאמירה "כי יד על כס גו" קיים משה את הציווי 26 "ושים באזני יהושע" (שהיה צריך לקיימו מיד, ללא עיכוב) 27, לעוררו לצוות את ישראל לשלם לו את גמולו, גם לאחר ש"ויחלוש יהושע את עמלק" 28, "עד שימחה שמו של עמלק כולו", בגלל שבועתו של הקדוש-ברוך-הוא להיות לו מלחמה ואיבה עולמית, שפועלת שיהיה רגש השנאה בתוקף גם בזמנו של יהושע, אף שהמלחמה תהיה לאחר זמן רב; והרמז בראשי תיבות "ואיבה" 29, "ואתחנן אל ה' בעת ההיא" 30, "ואתחנן" בגימטריא תקט"ו, חיבור מוחין (ט"ו 31) ומדות (ת"ק), היפך ענינו של עמלק (שהיה משרש נחש, עליו נאמר 32 "ואיבה אשית גו") שגורם הפסק בין מוחין למדות (הפסק בין י"ה לו"ה, שלא יהיה שמו שלם) - הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ו עמוד 95 ואילך.

ה' דיבר בו... והרי כמה וכמה קדושים שמסרו נפשם על קדושת ה', גם כי לא דיבר בם ה', אלא מעלת אברהם אבינו היא ש"עשה זאת בזריות נפלאה כו'" - דלכאורה עדיין אינו מובן: הרי גם כל אחד מישראל שה' שומע ציווי מהקב"ה בעצמו, ה' עושה זאת בזריות נפלאה - שהחידוש בעבודת אברהם אבינו הוא, שהניח את "עסקיו", שהיו בתכלית העילוי, והלך בזריות נפלאה למלא ציווי ה'.

(28) שם, יג.

(29) מג"ע אופן רח. הובא באוה"ת בראשית מז, ד.

(30) ר"פ ואתחנן.

(31) להעיר מהשייכות דמספר ט"ו לשנה זו - ט"ו שנה להסתלקות כ"ק מו"ח אדמו"ר.

(32) בראשית ג, טו.

(25) וכן הביאור בפסוק שלפניו: "ויקרא שמו - של מזבח... המזכיר שמו של מזבח וזכר את הנס כו'", "ויקרא" קאי (לא על משה, אלא) על "שמו" של מזבח, שמזכיר את הנס ופועל ההכרזה "ה' נס".

(26) פרשתנו יז, יד.

(27) כפי שמפרש רש"י ב'פ' יתרו (יד) אודות הנהגת משה במסירת שליחות מהקב"ה, "שלא ה' משה פונה לעסקיו כו'" - אפילו כאשר מדובר אודות עסקיו של משה, שכיון שגם בהיותו בעולם למטה ה' בדרגת חכמה דאצילות (ראה לקו"ת נצבים מט, ב), הרי בודאי היו "עסקיו" בתכלית העילוי, ואעפ"כ, הניח את הכל, והתעסק מיד בקיום שליחותו של הקב"ה.

ויש לומר שזוהי גם כוונת רבינו הזקן במ"ש באגה"ק (סכ"א) בביאור מעלת אברהם אבינו בענין העקדה, ש"העקדה עצמה אינה נחשבת כ"כ לנסיון גדול לערך מעלת א"א ע"ה, בשגם כי

בס"ד. "הדרן" על מסכת מכות.

- משיחות יו"ד שבט, וש"פ בשלח י"ג שבט, ה'תשכ"ה* -

בלתי מוגה

10

א. בסיום מסכת מכות שנינו:

"וכבר היה רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך ושמעו קול המונה של רומי מפלטה ברחוק מאה ועשרים מיל, התחילו בוכין ורבי עקיבא משחק, אמרו לו מפני מה אתה משחק, אמר להם ואתם מפני מה אתם בוכים, אמרו לו הללו כושיים² שמשתחווים לעצבים ומקטרים לעבודת-כוכבים יושבין בטח והשקט, ואנו בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש ולא נבכה, אמר להן לכך אני משחק, ומה לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על-אחת-כמה-וכמה.

שוב פעם אחת היו עולין לירושלים, כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם, כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין ורבי עקיבא משחק, אמרו לו מפני מה אתה משחק, אמר להם מפני מה אתם בוכים, אמרו לו מקום שכתוב בו³ והזר הקרב יומת, ועכשיו שועלים הלכו בו, ולא נבכה, אמר להן לכך אני משחק, דכתיב⁴ ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו, וכי מה ענין אוריה אצל זכריה, אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני, אלא תלה

וספרי (שבהערה 7). ובע"י "של ארם", ובכמה דפוסים "של בבל". וכנראה סיבת השינויים - מפני בקורת המלכות.

(2) ראה בע"י: עו"כ הללו. ובדק"ס: שגוים הללו.

(3) במדבר א, נא. ג, יו"ד. קרח יח, ז.

(4) ישע"י ח, ב.

(*) בתחילת ה"הדרן" אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שעריכת ההדרן היא בקשר ובשייכות לשנת האבילות (על הסתלקות אמו הרבנית הצדקנית מרת חנה נ"ע ז"ל), ולכן בחר במסכת זו ממסימת בענין הנחמה.

(1) כ"ה ברוב דפוסי הש"ס (הובאו בדק"ס), ועד"ז באיכ"ר

1 הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה כתיב⁵ לכן בגללכם ציון שדה תחרש [וגו'], בזכריה
2 כתיב⁶ עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים, עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה, הייתי מתיירא
3 שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה, בידוע שנבואתו של זכריה
4 מתקיימת. בלשון הזה אמרו לו, עקיבא נחמתנו עקיבא נחמתנו⁷.

5 והנה, במפרשי הש"ס והע"י ישנם כמה דיוקים בסוגיא זו, ויש להוסיף עליהם עוד כמה וכמה דיוקים⁸
6 - שיתורצו כולם לאחר הקדמת ביאור תוכן הסוגיא על דבר כללות ענין החורבן והגלות, והתיקון לזה
7 בנחמת הגאולה, כדלקמן.

8 ב. בסוגיא זו ישנם שני סיפורים שבהם נחלק רבי עקיבא עם שאר התנאים שהיו מהלכין עמו (רבן
9 גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע) - ש"התחילו בוכין", בראותם את גודל הירידה והחורבן
10 והגלות, ו"רבי עקיבא משחק", בראותו את התוכן הטוב שבדבר שיתגלה בעתיד (בהתאם לשיטתו "לעולם
11 יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד"⁹). ויש להתעכב לכל-לראש על הדיוקים שבשני
12 הסיפורים ביחס זה לזה, ואחר-כך גם על הדיוקים שבכל סיפור בפני עצמו:

13 (א) בשני הסיפורים מודגש החידוש שבנהגת רבי עקיבא (שהיה משחק) לגבי שאר התנאים שהנהגתם
14 ("התחילו בוכין") היתה כפי שמתנהגים כל בני ישראל במצב כזה. ואינו מובן: לשם מה נתפרשו כאן¹⁰
15 שמויתיהם של שאר התנאים - שמצד עצמם לא הגיעו לעומק דעתו של רבי עקיבא (והוכרחו להודות לו
16 באמרם "עקיבא נחמתנו") - ולא נאמר (כפי שמצינו בכמה מקומות¹¹) "כבר היו רבי עקיבא וזקנים
17 מהלכין כו'", וכיוצא בזה?

18 (ב) תוכן שני הסיפורים שזה, לכאורה, ומהו החידוש וההוספה שבסיפור הב' לגבי סיפור הא'?

19 (ג) סדר הסיפורים: כיון שמקומם של רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא היה
20 בארץ ישראל¹², מובן, שהליכתם (כולם יחד) בדרך לחור-לארץ¹³, לרומי¹⁴, הוא מאורע בלתי-רגיל, ובודאי
21 שאינו רגיל כמו המאורע ש"היו עולין לירושלים". ועל פי הכלל "תדיר קודם"¹⁵, יש להקדים, לכאורה,
22 סיפור המאורע ש"היו עולין לירושלים" לפני סיפור המאורע שהיו "מהלכין בדרך ושמעו קול המונה
23 של רומי"?

24 (ד) בשני הסיפורים קיבלו רבן גמליאל, רבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע את תשובתו של רבי עקיבא
25 "לכך אני משחק כו'" (והראיה, שלא השיבו דבר לשלול ולהפריך את דבריו), ואם כן, למה אמירתם
26 "עקיבא נחמתנו עקיבא נחמתנו" היתה רק בסיפור השני, ולא בסיפור הראשון¹⁶?

- (5) מיכה ג, יב.
(6) זכריה ח, ד.
(7) ב' סיפורים הנ"ל הובאו גם בספרי ויל"ש עקב יא, טו.
איכ"ר פ"ה, יח - בכמה שינויים.
(8) בכמה ענינים דלהלן - ראה גם הדרן על מסכת מכות
בלקו"ש ח"ט ע' 67 ואילך.
(9) ברכות ס, סע"ב.
(10) משא"כ ברה"ה כה, א* - (במשנה): "שלח לו ר"ג (לר'
יהושע) גזרני עליך שתבוא אצלי במקלך ובמעוטיך ביה"כ שחל
להיות בחשבונך, הלך ומצאו ר"ע (לר"י) מיצר (על שהנשיא גזר
עליו לחלל יוה"כ) אמר לו וכו'", ובגמרא שם: "אמר לו [רבי]
מפני מה אתה מיצר, אמר לו (רבי) עקיבא, ראוי לו שיפול למטה
י"ב חדש ואל יגזור עליו גזירה זו, א"ל רבי תרשיני לומר לפניך
דבר אחד שלמדתי וכו', אמר לו עקיבא נחמתני נחמתני" (כהסיום
במכות) - יש צורך להדגיש שמאורע זה ה' עם רבן גמליאל ורבי
יהושע דוקא, כי: למרות שבעניני קידוש החדש יש להתחשב
בדעתו של ר' יהושע להיתר גדול בחכמת התכונה, כדאיתא
בהוריות (יו"ד, א) שאמר "כוכב אחד עולה לשבעים שנה וכו'",
מ"מ, צריך גם הוא לשמוע ולקבל דברי ר"ג שהוא הנשיא.
- (11) ראה ב"ר פ"כ, ד ("כיון שעלו הזקנים לרומי"). ולהעיר
ממע"ש פ"ה מ"ט ("רבן גמליאל והזקנים שהיו באין בספינה
כו"). קידושין מ, ב ("וכבר ה' ר"ט וזקנים מסובין כו").
סנהדרין קא, א ("כשחלה ר"א נכנסו תלמידיו לבקר כו' התחילו
הן בוכין ור"ע משחק כו").
(12) ובפרטיות: ר"ג - שה' נשיא, וכן ראב"ע שנתמנה לנשיא
במקומו (ראה ברכות כז, ב ואילך), וכן ר"י שה' אב ב"ד (ראה
ב"ק עד, סע"ב) - מקומם כבי"ד הגדול שבביהמ"ק (ראה רמב"ם
הל' סנהדרין פ"א ה"ג); ור"ע - היתה לו ישיבה בבני ברק (ראה
סנהדרין לב, ב), ו"לא הניח כמותו באי"י" (ברכות סג, סע"א).
(13) ובפרט ראב"ע - שלהיותו כהן (ראה סדה"ד בערכו),
הוצרך ביותר להזהר מיציאה לחו"ל, שגזרו עלי' טומאה (שבת
יד, ב ואילך. ושי"ט. וראה תוד"ה ארץ - נזיר נד, ב. ועוד).
(14) כהמשך הסיפור: "שמעו קול המונה של רומי" (אף שהיו
עדיין "ברחוק מאה ועשרים מיל"). ובספרי ואיכ"ר שם: "ונכנסים
לרומי" (וכ"ה פשטות הפירוש בגמרא).
(15) ברכות נא, ב.
(16) בחדא"ג מהרש"א: "כפלו הדברים ע"ש שני המעשים

ג. ויש לדייק גם בפרטי הסיפור הראשון:

(ה) מהו דיוק הלשון "וכבר היה רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך כו"¹⁷, ולא (כהלשון הרגיל בכמה מקומות¹⁸) "פעם אחת כו"?

(ו) כאשר תלמידי חכמים (אפילו שנים, ועל-אחת-כמה-וכמה ארבעה) מהלכין בדרך, בודאי שבלכתם בדרך עוסקים בתורה מבלי להפסיק בענינים אחרים, וכמפורש במשנה¹⁹ "המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו וכו'". ואיך יתכן שבעסקם בתורה בלכתם בדרך "שמעו קול המונה של רומי" - הרי העסק בתורה היה צריך להיות באופן כזה שיהיו שקועים בלימודם עד שלא ישמעו קול המונה של רומי?

(ז) זה ש"הללו .. יושבין בטח והשקט" - במה נחשב הוא ואיזה תפיסת-מקום יש לזה (בכלל, ובפרט אצל רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע) לעומת חורבן בית המקדש ("אנו בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש"), שדוקא ראיית דבר זה (ש"הללו .. יושבין בטח והשקט") תוסיף בצער עד כדי בכיה?

(ח) מהו הדיוק "הללו כושיים שמשתחווים לעצבים (ולא מסתפק בזה, אלא מוסיף) ומקטרים לעבודת כוכבים" - קטורת דוקא?

(ט) הניגוד לזה שאומות העולם "יושבין בטח והשקט", הוא, שבני ישראל הם בגלות (בלשון חז"ל²⁰ "ישראל בזמן הזה דוויים דחופים סחופים ומטורפין כו"), ולמה מסיים ("ואנו כו") בנוגע לבית המקדש - "בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש"?

(י) מהו הדיוק לקרוא לבית-המקדש בשם "בית הדום רגלי אלקינו" ("ואנו בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש") - שם בלתי-רגיל כלל?

(יא) מהי ה"נחמה" שבדברי רבי עקיבא "אם לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על-אחת-כמה-וכמה" - וממה-נפשך:

בשביל להביא ראייה והוכחה על הטובה העתידה לבוא לישראל ("בנים אתם לה' אלקיכם"²¹), "עושי רצונו" - אין צורך בקל-וחומר משובתם של "עוברי רצונו" ("המונה של רומי" ש"יושבים בטח והשקט"), שהרי מקרא מלא הוא²² "אם בחקותי תלכו וגו' ונתנה הארץ יכולה ועץ השדה יתן פרי וגו'"²³, וכמבואר בדרשות חז"ל אופן קיום יעודים אלה לעתיד לבוא²⁴, ובפרט בנוגע לירושלים שנאמר בה "וראמה וישבה

אינו מחזור לגמרי, כי נוסף לכך שכאן לא נאמר שזכרי' ביטל נבואת אורי', אלא אדרבה, שקיום נבואת זכרי' תלוי בקיום נבואת אורי', כיון שבמאמר ריב"ח מדובר אודות ביטול גזירותיו של משה, הרי, כשר"ע מוסיף "דומה לענין זה" בנוגע לביטול נבואת אורי', שאירע ריבוי זמן לאח"כ, מתאים יותר הלשון "וכן כו'", ולא "וכבר כו'".

(18) וגם כאן - בסיפור השני: "שוב פעם אחת היו כו'".

(19) אבות פ"ג מ"ז.

(20) יבמות מז, א.

(21) פ' ראה יד, א.

(22) ובלשון חז"ל (ירושלמי ברכות פ"ב ה"ד. איכ"ר פ"א, נא) בנוגע לדברי הערבי שברגע שלאחרי החורבן נולד מושיען של ישראל: "מה לנו ללמוד מן הערבי הזה, ולא מקרא מלא הוא (בתמי'), דכתיב (ישעי' י"ד, לד) והלבנון באדיר יפול, וכתיב בתרי' (יא, א) ויצא חטר מגזע ישי ונצר משרשיו יפרה".

(23) ר"פ בחוקות.

(24) ולדוגמא: "הארץ עתידה להיות נזרעת ועושה פירות בן יומה .. העץ עתיד להיות נאכל .. אף אילני סרק עתידים להיות עושים פירות" (תו"כ עה"פ).

שזכר". ועד"ז בפי' עץ יוסף לע"י (מבעל העקידה): "הראשון כנגד מה שנחמם על הצלחת ארם, והשני כנגד מה שנחמם ביציאת השועל מבית קרשי הקדשים". אבל, כיון שהסיום "בלשון הזה אמרו לו כו'" הוא (בפשטות) המשך וסיום סיפור המאורע (ולא דברי הגמרא על שני המעשים שנזכרו), דוחק לומר שלאחרי המאורע השני - שהי' בהפסק זמן ומקום מהמאורע הראשון (וכמודגש בלשון הגמרא "שוב פעם אחת כו"), כשנפגשו עוה"פ כולם יחדיו ושוב נחלקו בענין דוגמתו - חזרו והודו לר"ע על שניחמם גם במאורע הקודם, במקום להודות לו בשעת מעשה [דבר המתחייב מצד "ועשית הישר והטוב" (ואתחנן ו, יח)] - תיכף לאחר המאורע הראשון, שהרי אין שום סיבה לדחיות ההודאה שמא יזדמן עוד מאורע דוגמתו ואז יודו על שני המאורעות בבת אחת! - ומסתבר יותר ש"בלשון הזה אמרו לו עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו" אירע ושייך לסיפור השני בלבד*.

(17) בחדא"ג מהרש"א מבואר ש"וכבר כו'" בא בהמשך למ"ש לפנ"ז: "ר"ל כמ"ש ריב"ח בענין ד' הגזירות שבאו הנביאים ובטלום, כבר ה' ר"ג וכו' ואמר ר"ע דומה לענין זה שבא נביא זכרי' וביטל נבואת וגזירת אורי' כו'". אבל לכאורה

(*) ולהעיר מפי' הרי"ף: "נחמתנו נחמתנו ב"ב, ב' נחמות, הא' על השועל, והא' על קיום הבטחת בנין בית ג' ותתקיים נבואת זכרי' עוד ישוב זקנים וזקנות לע"ז", ריינו, שב' הנחמות הם על המאורע השני.

1 תחתיה²⁵, ודרשו חז"ל²⁶ "עתיד הקדוש-ברוך-הוא להגביה את ירושלים ג' פרסאות למעלה", ו"עתיד
2 הקדוש-ברוך-הוא להוסיף על ירושלים (דהוא תלתא פרסי) אלף טפף גינאות אלף קפל מגדלים וכו'
3 וכל אחת ואחת היא כצפורי בשלוותה" (ש"היו בה מאה ושמונים אלף שווקים של מוכרי ציקי קדירה"),
4 וכתב²⁷ "ורחבה ונסבה למעלה", ודרשו חכמינו זכרונם-לברכה²⁸ ש"הקדוש-ברוך-הוא מרחיב את
5 ירושלים .. עד שעולה לשמים", "עד כסא הכבוד" - שלא בערך כלל ל"המונה של רומי".

6 וכיון שרבן גמליאל רבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע "היו בוכין" למרות שידעו ההבטחות שבתנ"ך
7 על דבר הטובה העתידה לבוא לישראל - מה נתחדש אצלם בענין הנחמה על-ידי הקל וחומר "אם לעוברי
8 רצונו כך כו"?

9 ד. וכן יש לדייק גם בפרטי הסיפור השני:

10 (יב) למה רק כ"שהגיעו להר הבית (ו)ראו שועל יוצא מבית קדשי הקדשים - התחילו הן בוכין (ורבי
11 עקיבא משחק)", ואילו לפני זה, כ"שהגיעו להר הצופים" - שאף ש"קרעו בגדיהם" ("דינו ליעבד הכי"²⁹,
12 כפי ששנינו³⁰ "כיון שהגיע לצופים קורע") משום צער החורבן שנוגע עד נקודת הנפש, מכל-מקום לא
13 היו בוכין?

14 ויתירה מזה: בסיפור הראשון, כש"שמעו קול המונה של רומי .. התחילו בוכין" - והרי הדברים
15 קל-וחומר: אם שמיעת קול המונה של רומי בלבד, מביאה לידי בכיה, כשזכרים אודות המעמד ומצב
16 ד"בית הדרום רגלי אלקינו כו" - כשמגיעים להר הבית, ועוד לפני זה, כשמגיעים להר הצופים, "מקום
17 שיכול לראות בית המקדש"³¹, ומשם רואים ש"בית הדרום רגלי אלקינו שרוף באש" (שלכן "קרעו
18 בגדיהם") - על-אחת-כמה-וכמה שצריך הדבר להביא לידי בכיה; ומפשטות הלשון משמע שגם כשהגיעו
19 להר הבית עדיין לא היו בוכין, ורק כש"ראו שועל יוצא מבית קדשי הקדשים - התחילו הן בוכין"!

20 (יג) מהי שאלתו של רבי עקיבא (במענה לשאלתם "מפני מה אתה משחק") "מפני מה אתם בוכים"
21 - והגע עצמך: זה עתה - כ"שהגיעו להר הצופים" - קרע (גם) רבי עקיבא את בגדיו³², לאבילות על חורבנה
22 של ירושלים, ועכשיו, כש"הגיעו להר הבית (ו)ראו שועל יוצא מבית קדשי הקדשים", בראותם גודל החורבן
23 דבית המקדש (שחמור יותר מחורבנה של ירושלים³³) - עומד רבי עקיבא, כבגדים קרועים (שזהו סימן
24 על היפך השמחה - ענין הבכיה) ותמה על חבריו "מפני מה אתם בוכים"? ...!

25 ובתשובתו של רבי עקיבא "לכך אני משחק, דכתיב ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת
26 זכריה .. עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת" - צריך להבין:

27 (יד) מה ראה רבי עקיבא להביא ראיה מנבואה זו דוקא (שבה מתייחס ישעיה לנבואת הגאולה של
28 זכריה, ומקשרה עם נבואת החורבן של אוריה) - בה בשעה שהגאולה העתידה לבוא על ידי המלך המשיח
29 היא מעיקרי האמונה, כפסק-דין הרמב"ם³⁴ "כל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו, לא בשאר
30 נביאים בלבד הוא כופר, אלא בתורה ובמשה רבינו, שהרי התורה העידה עליו, שנאמר וכו'", ומוסיף³⁵,
31 ש"בדברי הנביאים אין הדבר צריך ראיה³⁶, שכל הספרים³⁷ מלאים בדבר זה"? !

(חורבן ירושלים) קרע ונצטער, ועתה (כשראה חורבן ביהמ"ק) שחק".

(34) הל' מלכים רפי"א.

(35) שם ה"ב.

(36) כולל גם שאין צורך בתוספת חיזוק ד"עדים נאמנים" לדבריו של הנביא.

(37) של כל הנביאים, החל מריבוי הנבואות של ישעיה עצמו, ואפילו הנביאים שעיקר נבואתם היתה בעניני פורענות, כמו ירמיה, כמודגש בשמו, מלשון מרירות (ראה לקו"ש ח"י"ח ס"ע 343 ואילך. ויש"נ) - שהתנבא גם על הגאולה (וראה גם התוועדיות תנש"א ח"ג ע' 189 הערה 118).

(25) זכריה יד, יו"ד. ובפרש"י שם: "שתגיע ירושלים עד סוף כל העולם".

(26) ב"ב עה, ב.

(27) יחזקאל צו, ז.

(28) תנחומא צו יב. שהש"ר פ"ז, ה. וראה גם ספרי דברים א, א.

(29) פי' רבינו גרשום כאן.

(30) מו"ר כו, סע"א.

(31) פרש"י ד"ה אם עבר - ברכות מט, ב. פסחים מט, א.

(32) כדמשמע מסתימת הלשון שכל ארבעתם (גם ר"ע) קרעו בגדיהם.

(33) ראה עץ יוסף לע"י, שלכן "תמהו עליו שעל צער קטן

טו) כיצד שייך הגדת עדות ("ואעידה לי עדים נאמנים") על-ידי שני עדים, שלא זו בלבד שהיו בזמנים שונים (כהשאלה בהמשך דברי רבי עקיבא: "וכי מה ענין אוריה אצל זכריה, אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני"), אלא עוד זאת - והוא העיקר - שמעידים על שני ענינים שהם בסתירה זה לזה, שהרי אוריה מעיד על החורבן, וזכריה מעיד על הגאולה?³⁸!

טז) "תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה... עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה" - היכן מצינו שנבואה אחת של נביא אמת תלויה בחברתה, ובפרט נבואה לטובה שתהיה תלויה בנבואה של פורענות, ועד שיש מקום להתיירא שלא תתקיים הנבואה לטובה, היפך הכלל ש"כל דבר טובה שיגזור האל-אפילו על תנאי אינו חוזר"³⁹?

יז) מהו הטעם שמכל הנבואות של פורעניות ונחמות, בחר רבי עקיבא בפסוקים "לכן בגללכם ציון שדה תחרש וגו'" (באוריה), "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים" (בזכריה) - אף שיש פסוקים אחרים שלכאורה מתאימים לתוכן הענין כאן יותר מפסוקים אלה:

בנוגע לפורענות - "מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו" - הרי זה ממש לשון הפסוק⁴⁰ ("על הר ציון ששמים) שועלים הלכו בו", ובודאי שמתאים יותר מהפסוק "ציון שדה תחרש וגו'"?

ובנוגע לנחמה - ישנם כמה וכמה פסוקי נחמות שמדברים (ישירות) אודות בנייה של ירושלים ובנין בית המקדש⁴¹, ולמה הובא דוקא הפסוק "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים" שתוכנו הוא אודות ישיבת הזקנים וזקנות ברחובות ("ר"ל לא ישיגם החולשה לשבת בית כ"א ברחובות ישבו כדרך הבחורים"⁴²), אלא שנזכר (כבדרך אגב) גם בנייה של ירושלים⁴³ בכך שמדובר אודות "רחובות (של) ירושלים"?

[ולמעשה: בתוספות⁴⁴ מוכיח ש"אותה נבואה דכתיב עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות היא לעולם הבא" (דלכאורה "דלמא היא בעולם הזה קודם גאולה") - מהא "דקאמר⁴⁵ עתידים צדיקים שיחיו מתים, דכתיב עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים וילכו על משענותם, ועל אלישע שהחיה המת כתיב משענתו, וגמרינן משענת דהאי קרא ממשענת דאלישע, מה להלן החיה המת אף כאן תחיית המתים, ואם כן, ע"כ האי נבואה לעתיד לבוא, שהרי עבר בית ראשון ובית שני שלא היתה תחיית המתים", והיינו, שנבואה זו קאי אודות זמן הגאולה שבו יהיה לא רק בנין בית המקדש וקיומן נדחי ישראל (כפסוק הרמב"ם⁴⁶), אלא יתוסף גם הענין דתחיית המתים.

אבל, הענין דתחיית המתים גופא הוא גם עיקר בתורה (כפי שמונה הרמב"ם בין י"ג העיקרים) שלא תהיה מוחלפת⁴⁷, ואין צורך בהוכחה על זה מקיום נבואתו של אוריה. ועל-כן-צריך-לומר, שמדובר אודות דבר חידוש בתחיית המתים גופא, שקיומו תלוי בקיום נבואתו של אוריה].

יח) "בלשון הזה אמרו לו, עקיבא נחמתנו עקיבא נחמתנו" - מהו הדיוק⁴⁸ "בלשון הזה אמרו לו" (סגנון בלתי-רגיל בש"ס), ומהו הדיוק בכפל (כל) הלשון "עקיבא נחמתנו עקיבא נחמתנו" (ב' פעמים עקיבא, וב' פעמים נחמתנו⁴⁹)? - בשלמא בנוגע להכפל ד"נחמתנו" מבאר המהרש"א בחדא"ג⁵⁰

(43) אבל, רק בנייה של ירושלים, ולא של ביהמ"ק.

(44) ד"ה באורי'.

(45) פסחים סח, א.

(46) הל' מלכים ספ"א.

(47) ראה פיהמ"ש להרמב"ם סנהדרין פ' חלק יסוד הט' והי"ג.

(48) ולהעיר, שאף שהדיוק בכל תיבה כו' הוא בעיקר בתושב"כ, הרי גם בתושב"ע יש מקום לדייק בתיבה ואפילו באות מיותרת, וללמוד מזה בנוגע להלכה למעשה.

(49) אבל בספרי: "עקיבא עקיבא נחמתנו". ובילקוט (שקרב ללשון הספרי): "עקיבא נחמתנו נחמתנו". ובאיכ"ר: "עקיבא נחמתנו תתנחם ברגלי מבשר".

(50) ומ"ש ש"כפלו הדברים ע"ש שני המעשים שזכר - ראה לעיל הערה 16.

(38) וראה פירוש עץ יוסף לע"י, שזוהי הקושיא שנתקשה ר"ע - "קושיא אחת כפולה... מה ענין אורי' אצל זכריה, שאין הענינים מצד עצמם מתייחסים ול"ז, שענין אורי' היא פורענות וענין זכריה בשורה טובה... והרחיב הקושיא, שמלבד שהיא מוכחשת מעצמה כנזכר, הנה היא מוכחשת שאין השני עדים בזמן אחד... נמצא העדות מתחלפות בענינים ובזמנים".

(39) רמב"ם הל' יסוה"ת פ"י ה"ד - מברכות ז, סע"א.

(40) איכה ה, יח.

(41) ולהעיר, שבנבואת זכריה גופא, הפסוק שלפנ"ו (פסוק ג') מדבר אודות ישיבת הקב"ה לירושלים ולהר הקודש - "כה אמר ה' שבתי אל ציון ושכנתי בתוך ירושלים ונקראה ירושלים עיר הקודש והר ה' צבאות הר הקודש" - שלכאורה מתאים יותר לכאן.

(42) מצו"ד עה"פ.

1 ש"מצינו כל הנחמות בלשון כפול, נחמו⁵¹ נחמו עמי, אבל מהו הכפל ד"עקיבא . . עקיבא, ובפרט
2 שבמקום אחר בש"ס⁵² מצינו "בלשון הזה אמר לו (ר"י) עקיבא (פ"א) נחמתני נחמתני?"
3 ה. (ט) גם יש להתעכב - כנהוג ב"הדרן" - על הקשר שבין סיום המסכת עם תחילתה:
4 התחלת מסכת מכות היא - "כיצד העדים נעשים זוממין כו". ונוסף לזה, על-פי המבואר בראשונים⁵³
5 שמסכת מכות מחוברת (ומהוה המשך וסיום) למסכת סנהדרין, נמצא, שהתחלת המסכת היא בפרטי
6 החילוקים דבת-דינים, "בשלשה כו", "בעשרים ושלשה" ("סנהדרין קטנה"), ועד ל"בית דין של שבעים
7 ואחד" ("סנהדרין גדולה").
8 ולכאורה - לא זו בלבד שלא מצינו קשר ושייכות בין הסיום להתחלה, אלא אדרבה - תוכנם הפכי,
9 כי:

10 התוקף והשלימות של הסנהדרין (סנהדרין קטנה וסנהדרין גדולה) - תלוי בבנין בית המקדש, כיון
11 שמקומם של הסנהדרין הוא בלשכת הגזית שבבית המקדש, כדרשת חז"ל⁵⁴ "למה נסמכה פרשת דינין לפרשת
12 מזבח, לומר לך שתשים סנהדרין אצל מזבח", "וקמת ועלית אל המקום"⁵⁵, מלמד שהמקום גורם (גבי
13 סנהדרין לא מקרי מקום אלא לשכת הגזית סמוך למחנה שכינה)⁵⁶, ולכן, כש"גלתה לה סנהדרין", אפילו
14 "מ' שנה עד שלא חרב הבית", "לא דנו דיני נפשות"⁵⁷; ובמילא בטל גם דין עדים זוממין בדיני נפשות.
15 ונמצא, שסיומה של מסכת מכות בענין חורבן בית המקדש - "בית הדרום רגלי אלקינו שרוף באש",
16 "מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו" - הוא היפך תוכן התחלת המסכת בענין
17 סנהדרין ודין עדים זוממין בכל התוקף והשלימות.

18 (כ) גם צריך להבין: כיון שסוגיא זו עוסקת בסיפורים אודות ארבעה מגדולי התנאים, אשר "אם
19 ראשונים בני מלאכים אנו וכו"⁵⁸, ובפרט בדור יתום זה, דרא דעקבתא דמשיחא - מהו הביאור בסוגיא
20 זו (חלק בתורה⁵⁹) ועל-דרך המוסר, והלימוד וההוראה בעבודת ה' (תורה מלשון הוראה⁶⁰) ב"המעשה
21 הוא העיקר"⁶¹, בחיי היום-יום, לכל אחד ואחד מישראל גם בימינו אלה (שהרי התורה היא נצחית⁶²).

22 ו. ויש לומר תוכן ונקודת הביאור בכל הנ"ל:
23 תוכנה של מסכת מכות - ועל-דרך המוסר וההוראה בעבודת ה' - קשור עם כללות ענין החורבן והגלות,
24 כמרומוז בשם "מכות", ובפרט בפרק "אלו הן הגולין", ועל-דרך זה "אלו הן הלוקין"⁶³, וכמפורש בסיום
25 וחותם⁶⁴ המסכת אודות נצחונה של רומי ("קול המונה של רומי", "יושבין בטח והשקט") בניגוד ל"סוכת
26 דוד הנופלת"⁶⁵ - חורבן ירושלים ובית המקדש ("בית הדרום רגלי אלקינו שרוף באש", ועד ש"שועלים
27 הלכו בו").

(14).

59 שלימודה נכלל בהחייב על כאו"א מישראל ללמוד כל
התורה כולה (כולל גם מכילתא, ספרא וספרי וכו', ועאכו"כ ל"ו
המסכתות) לכל הפחות פעם אחת לגירסא (ראה הל' ת"ת לאדה"ז
פ"א ה"ד), כולל גם שלימוד ענין זה צ"ל באופן "שמביא לידי
מעשה" (קידושין מ, ב. ושי"נ).
60 ראה רד"ק לתהלים יט, ח. זח"ג נג, ב. ועוד.
61 אבות פ"א מ"ז.
62 תניא רפי"ז. ובכ"מ.
63 לאחר הקדמת כל פרטי הענינים דחקירה ודרישה בהדין
ומשפט, "דיני ממונות" ו"דיני נפשות" וכו', שבמסכת סנהדרין.
64 ו"הכל הולך אחר החיתום" (ברכות יב, א).
65 לשון הכתוב - עמוס ט, יא.

(51) ישע"י מ, א.

(52) ר"ה שבהערה 10 (בענין אחר).

(53) ראה הקדמת הרמב"ם לפיהמ"ש: "מסכת מכות היא
נקשרת בנוסחאות (מהדורות של כתבי-יד שונים) עם מסכת
סנהדרין ובכללה היא מנוי". ויש שכתבו שב' פרקים הראשונים
שייכים למסכת סנהדרין, ומפרק שלישי, "אלו הן הלוקין", קראו
מסכת מכות (ראה ספר המצוות להרמב"ם (בהוצאת "רמב"ם
לעם") ע' מו בהערה).

(54) פרש"י ר"פ משפטים - מירושלמי מכות פ"ב ה"ו.
מכילתא ס"פ יתרו. משפטים כא, יד.

(55) פ' שופטים יז, ח.

(56) סנהדרין יד, ב ובתוד"ה מלמד.

(57) שבת טו, א.

(58) שם קיב, ב (וראה הנסמן בלקו"ש חט"ו ע' 281 הערה

(*) ובוה מתיישבת הסתירה במנין המסכתות (ראה גם התוועדיות תנש"א ח"ב ע' 22 הערה 122. ושי"נ), "ששים המה מלכות, אלו ששים מסכתיות"
(שהש"ר פ"י, ט (ב)), אף שלפינו ט"ג מסכתות, כי, ג' הצבות נימנים מסכת אחת, וכן סנהדרין ומכות נימנים מסכת אחת.

אמנם, התכלית והמטרה ד"מכות" 66 אינה אלא כדי לבטל הענינים הבלתי־רצויים שגרמו הגלות ("מפני חסאינו גלינו מארצנו" 67), ועד שלא ישאר מהם רושם - כמודגש בסיום (גמר ושלמות, שזהו גם תכלית ומטרה) המסכת במשנה 68: "כל חייבי כריתות שלקו נפטרו ידי כריתתם, שנאמר 69 ונקלה אחיך לעיניך, כיון שלקה הרי הוא כאחיד" 70.

ומבואר ומפורש עוד יותר בסיום המסכת בגמרא (שמבארת ומפרשת דברי המשנה) בשני סיפורים הנ"ל - ש"ר"ע משחק" על החורבן והגלות כיון שרואה בזה את העילוי והשלימות שבהגאולה;

ועד להסיום וחותם ממש - "ניחמתנו" (וב' פעמים), ש"נחמה" - כמו "וינחם ה'", "נחמתני" 71 (ועל־דרך־זה "לא ישקר ולא ינחם" 72), שפירושו "לשון מחשבה אחרת", ויתירה מזה, "נהפכה מחשבתו" 73 - לאמיתתה ובשלמותה, היא, לא רק ביטול הצער על־ידי ביטול הענינים הבלתי־רצויים, אלא גם הפיכתם לטוב 74, שמהפכים הבכ"י לשחוק 75, על־דרך מה־שכתוב בנבואת הגאולה 76 "ואמרת ביום ההוא אודך ה' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני";

ואז יהי' גם ענין הסנהדרין (התחלת המסכת) בתכלית השלימות - כמו־שכתוב 77 "ואשיבה שופטין כבראשונה גוי", ש"נעתקין למקדש" 78, ביהמ"ק השלישי 79.

וסדר העבודה בזה מבואר בארוכה ובפרטיות בשני הסיפורים שבסיום המסכת אודות רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא, שבהם מרומז סדר העבודה דכללות בני ישראל [שמתחלקים לד' סוגים כלליים שמיוצגים על־ידי ר"ג ראב"ע ר"י ור"ע 80 - כהנים (ראב"ע, שהי' כהן מיוחס 81), לויים (ר"י, מן המשוררים 82) ישראלים (ר"ג, נשיא, משבט יהודה) וגרים 83 (ר"ע, שהי' בן גרים 84) - ובכך סללו את הדרך לעבודתם של כל בני ישראל] לבטל סיבת החורבן והגלות (סור מרע) ולפעול בנין בית המקדש (עשה טוב) 85, אשר הגישה לזה היא בשני הקוין דבכיה ושחוק - "הן בוכין ורבי עקיבא משחק", ואחר־כך שואלים זה את זה "מפני מה אתה משחק", "מפני מה אתם בוכים", ועד שבאים לשלימות הענין ד"עקיבא ניחמתנו", כדלקמן.

ולאחרי הקדמה זו נתחיל לבאר כל פרטי הענינים שבשני הסיפורים הנ"ל, באופן שיתורצו כל השאלות והדיוקים האמורים לעיל.

ז. "וכבר הי' רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך":

נוסף על כללות הענין דהליכה בדרכי ה' (כמו־שכתוב "ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" 86,

ד"ואתם מפני מה אתם בוכים" - כי, כוונתו היא לא רק לבאר להם הטעם לכך ש"אני (ר"ע) משחק", אלא גם לפעול אצלם ("אתם") השינוי מבכ"י לשחוק ("ניחמתנו").

(76) ישע"י יב, א.

(77) שם א, כו.

(78) רמב"ם הל' סנהדרין פ"ד הי"ב.

(79) וי"ל שכיון שמעלתו גדולה יותר מבית ראשון ושני, להיותו "מקדש אדני כוננו ידיך", "בנינא דקוב"ה" (ראה לקמן סוס"כ), תהי' גם מעלת הסנהדרין הסמוכה אליו באופן נעלה יותר ממעלת הסנהדרין שבבית שני וראשון. ועפ"ז יש לפרש מ"ש "ואשיבה שופטין כבראשונה" - בכ"ף הדמיון למעלותיו.

(80) ולכן נזכרו גם שמותיהם של ר"ג ראב"ע ר"י.

(81) ראה לעיל הערה 13. - והוא דור עשירי לעזרא (ברכות כז, ב).

(82) ערכין יא, ב. - וראה גם מפרשי המשניות מע"ש פ"ה מ"ט.

(83) שגם הם "בני אברהם", ויתירה מזה, בנים של מי שאמר והי' העולם (תשובת הרמב"ם הידועה - נסמנה בלקו"ש חכ"ו ע' 161 הערה 14).

(84) סדה"ד בערכו. וש"נ.

(85) וב' ענינים אלה הם תוכן ב' הסיפורים, כדלקמן.

(86) וירא יח, יט.

(66) כידוע שהעונשים שכתורה - שהיא "תורת חסד" (לא רק עניני החסדים שבה, דמאי קמ"ל, אלא אפילו הענינים שנראים כמו היפך החסד) - אינם לשם עונש בלבד ח"ו, אלא בשביל תיקון הענין (ראה לקו"ש חכ"ב ס"ע 71 ואילך. וש"נ).

(67) נוסח תפלת מוסף דיו"ט.

(68) כג, סע"א.

(69) תצא כה, ג.

(70) ויתירה מזה - כפס"ד הרמב"ם (הל' סנהדרין פ"ז ה"ז): "הרי הוא אחיד", "אחיד" (כלשון הכתוב) ממש (לא רק "כאחיד", בכ"ף הדמיון). וכ"ה בפרש"י עה"פ: "משלקה קראו אחיד".

(71) בראשית ו, ו-ז.

(72) שמואל-א טו, כט.

(73) פרש"י בראשית שם, ו.

(74) ומרומז גם בנוסח "המקום ינחם" .. בתוך שאר אבלי ציון וירושלים" - כי, נחמה לאמיתתה ובשלמותה שייכת רק בנחמת ציון וירושלים, היינו, בגאולה העתידה לבוא, שאז יהי' גם "הקיצו ורגנו שוכני עפר" (ישע"י כו, ט), ובמילא, יתבטל האבל לגמרי ויהפך מן הקצה אל הקצה (ראה גם תורת מנחם - מנחם ציון ח"ב ס"ע 382 ואילך. ע' 537. ע' 544. ע' 548).

(75) ומרומז בכך שהמענה של ר"ע על שאלתם "מפני מה אתה משחק" ("לכך אני משחק כר") בא אחרי ההקדמה

1 "הדרך ילכו בה"⁸⁷, הנה בפרטיות יותר, בזמן הגלות (שאו אירע סיפור זה) - קאי "מהלכין בדרך" על
 2 "מעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות"⁸⁸, שעל-ידי-זה מבטלים סיבת הגלות, ובדרך ממילא בטל גם
 3 המסובב, הגלות, ואז תהיה ההליכה בדרכי ה' בקיום התורה ומצוות בתכלית השלימות - "חוזרין כל
 4 המשפטים .. מקריבין קרבנות ועושין שמטין ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה"³⁴, "כמצות רצונך"⁶⁷.

5 וביאור הענין ד"מהלכין בדרך" - כללות העבודה דזמן הגלות:

6 אמרו חז"ל⁸⁹ "לא הגלה הקדוש-ברוך-הוא את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים",
 7 ומבואר בדרושי חסידות⁹⁰ שאין הכוונה רק לגרים כפשוטם (שמשפרם מועט), אלא גם ובעיקר לבירור
 8 והעלאת ניצוצות הקדושה, ועל זה אמרו "צדקה עשה הקב"ה בישראל שפיוזון לבין האומות"⁸⁹, "אחד
 9 מכם גולה לברבריא ואחד מכם גולה לסמטריא"⁹¹ - כדי שיבררו את ניצוצות הקדושה שבכל העולם
 10 כולו⁹². וכאשר בני ישראל מסיימים את בירור והעלאת כל ניצוצות הקדושה, ללקטם ולקבצם מכל העולם
 11 כולו, אזי מסתיימת הגלות, ונעשה קיבוץ גלויות דכל בני ישראל ("קבץ נדחי ישראל"³⁴), "האובדים"⁹³
 12 בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים"⁹⁴.

13 וזהו תוכן הענין ש"רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך" לכיוון
 14 רומי, לפני ש"היו עולין לירושלים" - שלכל-לראש צריכה להיות הליכתם של כללות בני ישראל
 15 (המיוצגים על-ידי רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא, כנזכר לעיל סעיף ו) לברר
 16 ניצוצות הקדושה שבכל העולם, עד להמקום היותר תחתון, רומי (הלעומת-זה דירושלים), ואראפשר
 17 שכללות ישראל יהיו "עולין לירושלים" (סיפור הב') - לראות ולבחון המעמד ומצב דירושלים ובית
 18 המקדש, אם יכולים כבר לבנותו כו' - ללא ההקדמה ד"מהלכין בדרך", בירור ניצוצות הקדושה שבכל
 19 העולם, שבשביל זה גלו ישראל לבין האומות.

20 ועל-פי-זה יש לבאר גם דיוק הלשון "וכבר היה רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי
 21 עקיבא מהלכין בדרך" (שמשמעותו שמהלכין בדרך משך זמן מקודם לכן) - כיון שההליכה בדרך דכללות
 22 בני ישראל לברר הניצוצות שבכל העולם, מתחילה מהרגע שלאחרי החורבן (שברגע שלאחרי-זה נולד
 23 מושיען של ישראל⁹⁵, ומיד מתחילה העבודה ד"בקולו תשמעו" לבטל סיבת הגלות, שאז תבוא
 24 הגאולה⁹⁶), ויתירה מזה - בכללות יותר - החל מירידת הנשמה למטה (מתחילת ברייתם⁹⁷), שלא ירדה

הגאולה האחרונה באופן שאפילו יהודי אחד לא ישאר בגלות (דלא כבגאולות שלפנ"ז שגם לאחר הגאולה נשארו כו"כ מישראל בגלות), דכיון שכבר נתבררו כל ניצוצות הקדושה שבכל העולם, לא נותר ליהודי מה לעשות שם בעבודת הכיוריים (ראה גם תורת מנחם - התועדויות חל"ט ע' 108. וש"נ).

וזהו הטעם שדוקא בגאולה האחרונה יקויים היעוד (זכר"י יג, ב) "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ" - כי, קיומה וחיותה של "רוח הטומאה" אינו אלא מצד ה'ניצוץ קדושה' שבה, וכשנתברר ה'ניצוץ קדושה' ויתעלה למקורו, תבטל בדרך ממילא המציאות ד"רוח הטומאה".

95 כמסופר במדרשי חז"ל (ירושלמי ואיכ"ר שבהערה 22) שכאשר געתה פרתו, אמר לו הערבי שחבר ביהמ"ק, ותיכף געתה פרתו פעם שני', ואמר לו שנולד מושיען של ישראל (אלא שזהו ע"ד המבואר במאמר (פ"ד (תורת מנחם - התועדויות חמ"ב ע' 150)) בנוגע לעולם האצילות, ובנוגע לנבואה, שענינים אלו נמצאים בעולם למטה, אלא שהחסרון הוא בה"מקבל". ועד"ז בנדר"ד, שברגע שלאחרי החורבן נולד מושיען של ישראל, אלא שעדיין צ"ל הענין ד"היום אם בקולו תשמעו" (ההלים צה, ז) אצל אלו שנמצאים מסביב ל"מושיען של ישראל".

96 כדברי משיח - במענה על השאלה "לאימת אתי מר" - "היום, אם בקולו תשמעו" (סנהדרין צה, סע"א).

97 כמרומו בהלשון "הי" - כמארו"ל (שמו"ר פ"ב, ד) "כל מי שכתוב בו ד' מתוקן לכך .. מתחלת ברייתם נתקנו לכך".

87 יתרו יח, כ.

88 ראה תניא רפ"ו.

89 פסחים פז, ב.

90 תו"א בראשית ו, א. תו"ח ר"פ חיי שרה (קכא, סע"ב

ואילך). ובכ"מ.

91 שהש"ר פ"ב, ח (ב).

92 ואף ש"מפני חטאינו גלינו מארצנו" - ולכאורה אינו

מובן "מה ה' נעשה (בנוגע לבירור הניצוצות) אם לא חטאו ולא היו גולים" - "ע"כ צ"ל שאז היו נכללים הניצוצות ממילא כנו בפני האבוקה, כמו נעמה העמונית, וכן כל העמים באו לשמוע חכמת שלמה (עליו נאמר (דברי הימים-א כט, כג) "וישב שלמה על כסא הוי'", ובימיו "קיימא סיהרא באשלמותא" (ראה שמו"ר פט"ו, כו), ש"שמש הוי"י היתה מאירה בכל התוקף), וכמ"ש במלכת שבא כו', והיינו לפי שאז ה' אבוקה גדולה עד"מ, ע"כ ממילא מתכללים בה הנצוצות, ואם ה' נמשך בהמ"ק כן יותר היו כולם מתבררים עד"ז .. משא"כ אחר שחטא (שאו נחסר בתוקף האבוקה ד"נר הוי' נשמת אדם" (משלי כ, כז)) .. צריך לירד אל מקום הקליפות ושם יבררם" (תו"א שם).

93 ישע"י כז, יג.

94 וזוהי מעלתה של הגאולה האחרונה עלי' נאמר (מיכה ז,

טו) "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" - שכשם שביצי"מ לא נשאר אפילו יהודי אחד במצרים, כיון שביררו כל ניצוצות הקדושה שהיו במצרים, ולא נשאר מה לעשות שם, כך תהי' גם

כדי לתקן את עצמה, אלא כדי לתקן את הגוף ונפש הבהמית וחלקו בעולם⁹⁸, שבשביל זה "פיוזן לבין האומות".

ח. וכיון ש"מהלכין בדרך" כדי לברר ניצוצות הקדושה שבעולם (כנ"ל) - "שמעו קול המונה של רומי": אף שגם בעת ההליכה בדרך עוסקים בתורה, ולא עוד אלא ש"תלמוד תורה כנגד כולם"⁹⁹, מכל-מקום, בזמן הגלות (כש"מהלכין בדרך") גם העסק בתורה גופא¹⁰⁰ הוא (לא באופן של ניתוק מהעולם, בבחינת "אני את נפשי הצלתי", מתוך מנוחה ושלווה¹⁰¹, אלא) באופן שיוצעים שהולכים בדרך בשליחותו של הקדוש-ברוך-הוא לברר ניצוצות הקדושה שבעולם¹⁰², ובמילא, צריכים להקשיב ולשמעו מה נעשה בעולם - ולא רק בבתי-כנסיות ובתי-מדרשות שבעולם, אלא גם ב"המונה של רומי" - לידע היכן נמצא (יהודי או) ניצוץ קדושה אובד או נדח, כדי לברר ולהעלות ניצוץ זה לקדושה (גם אם בשביל זה צריכים מסירות נפש¹⁰³ כדי להפסיק מלימוד התורה¹⁰⁴).

וכאן ישנן שתי גישות - "התחילו בוכין ורבי עקיבא משחק": ההנחה הראשונה, מצד מושכל ראשון ("התחילו") - שמצב כזה מעורר ומביא לידי בניה ("בוכין"), בגלל גודל הצער שבהליכה בדרך¹⁰⁵, החל מכללות ירידת הנשמה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא¹⁰⁶, לעולם הזה הגשמי¹⁰⁷ והחומרי (עולם הקליפות וסטרא אחרא, שהרשעים גוברים בו¹⁰⁸), ובמכל-שכן וקל-וחומר מצד גודל הירידה שבזמן ומעמד ומצב הגלות. אמנם, רק רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע (כהן לוי וישראל) "התחילו בוכין", מה-שאינ-כן רבי עקיבא (בן גרים) היה משחק, כי:

רבי עקיבא, שהיה בן גרים, ונעשה מגדולי התנאים¹⁰⁹, וכאשר "היה העולם שמם" העמיד את התורה (על-ידי תלמידיו) עבור כל הדורות הבאים¹¹⁰, ועד ש"כולהו אליבא דרבי עקיבא"¹¹¹ - ידע והרגיש גודל החשיבות שבבירור ניצוצות הקדושה, הנקראים "גרים"¹¹², שהרי לולי הגירות מי יודע היכן היה הוא בעצמו!

(לקו"ד ח"א מה, א).

(104) כי, זה ש"תלמוד תורה כנגד כולם", שקול כנגד כל המצוות, הוא, משום ש"התלמוד מביא לידי מעשה" (כנ"ל הערה 100).

(105) כפי שמצינו שהליכה בדרך - בגשמיות - "גורמת לשלשה דברים ממעטת פרי" ורבי" וממעטת את הממון וממעטת את השם" (פרש"י לך לך יב, ב), ועאכ"כ ברוחניות (ראה אג"ק ח"א ע' קצה).

(106) ע"פ לשון חז"ל - חגיגה ה, ב.

(107) וגם אם תשאר בדרגה הכי נעלית, נעשית בה הירידה מצד השייכות והצורך באכילה ושתי* - מהדברים שבהם "דומים לבהמה" (ראה חגיגה טז, א).

(108) ראה תניא פו, פכ"ד.

(109) ובא לזה רק בהיותו ארבעים שנה, ועי"ז ש"דן ק"ו בעצמו" [כבסוגיין: "ומה כו' עאכו"כ"] מהא ד"אבנים שחקו מים" (אדרי"נ פ"ו ה"ב), היינו, שאפילו אם לבו כלב האבן, הנה אם רק לא יתפעל, ויתמיד בעבודתו יום אחר יום, אזי יחקקו המים גם את האבן החזקה ביותר.

(110) ראה יבמות סב, ב.

(111) סנהדרין פו, רע"א.

(112) ולהעיר מהמבואר בלקו"ת (בחוקותי מט, א) בפירוש הכתוב (תבוא כח, מג) "הגר אשר בקרבך יעלה עליך מעלה מעלה" - שקאי על "ניצוץ אלקות המחי את נפשו .. שיהי בבחי' עילוי רב ועצום כו'".

(98) ראה תניא פל"ז (מח, ב).

(99) פאה פ"א מ"א.

(100) נוסף לכך שצריך להיות באופן שמביא לידי מעשה, ובוה דוקא מתבטאת הגדלות של הלימוד - "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה", וכמ"ש הרמב"ם (הל' ת"ת פ"ג ה"ג. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ב. וש"נ) "אין לך מצוה בכל המצוות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה, אלא תלמוד תורה כנגד כל המצוות כולן, (ומוסיף לבאר טעם הדבר - לפי) שהתלמוד מביא לידי מעשה", וכמ"ש בנוסח התפלה: "ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים".

(101) ולהעיר מדברי ירמ' לברוך בן נרי' כשהי' מצטער על זה שלא שרתה עליו נבואה - "כה אמר ה' הנה אשר בניתי אני הורס וגו' ואתה תבקש לך גדולות" (בתמי), כלומר, "איך אתה מבקש עתה דברי גדלות, היא הנבואה, כשישראל גולים וכו' (ירמ' מה, ד"ה ובמצו"ד).

(102) להעיר מהידוע בפי' הפסוק (תהלים לו, כג) "מה' מצעדי גבר כוננו", שבכל מקום שיהודי הולך, יש לו שליחות לברר ולתקן איוה בירור ותיקון במקום זה, ומאות בשנים, או גם משעת בריאת העולם, מחכים (הדבר שצריך להתברר, והנשמה שצריכה לברור) לזמן זה (ראה לקו"ד ח"ד תקצו, סע"א ואילך. "היום יום" י תמוז. ג אלול. יד חשון. ובכ"מ).

(103) להעיר מפתגם הצ"צ שכל עניני המס"נ של אדה"ז הם כ"לא" לגבי המס"נ לנתק את עצמו מהדביקות ד"עמך לא חפצתי" ולהתמסר לטובתו של יהודי, שיתעורר בתשובה כו'.

(*) ועד שאפילו משה רבינו - שבירידתו למטה נשאר בדרגת נשמה דאצילות (ראה לקו"ת נצבים מט, ב. ובכ"מ) - בעלותו ההרה לקבל התורה, שהי' ניוון ואוכל "מזיו השכינה" - "נתענה .. (ו)נצטער" מזה ש"זחם לא אכל ומים לא שתה" (שמו"ר פמ"ז, ז).

- 1 ולכן מרגיש הוא גם גודל הצורך בהליכה בדרך (עד לרומי) כדי לברר ניצוצות הקדושה שבכל העולם
- 2 (שהרי לולי זאת, מי יודע אם ה'ניצוץ קדושה' יתברר ויתעלה לקדושה¹¹³), כך, שכל הקשיים הכרוכים
- 3 בזה אינם נחשבים לגבי גודל העילוי דברור הניצוצות.
- 4 ט. ובזה שקלא וטריא רבן גמליאל רבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע עם רבי עקיבא - "אמרו לו מפני
- 5 מה אתה משחק, אמר להם ואתם מפני מה אתם בוכים":
- 6 רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע אומרים לרבי עקיבא: הן אמת שכאשר נמצאים בגלות
- 7 מוכרחים לילך בדרך לעסוק בבירור והעלאת ניצוצות הקדושה, אבל מהי השמחה שבדבר - הרי בודאי
- 8 מוטב היה אילו בני ישראל לא היו גולים, אלא היו יושבים על אדמתם ועוסקים בתורה ומצוות מתוך
- 9 מנוחה ושלום (ובירור ניצוצות הקדושה היה נעשה באופן שהניצוצות היו מתקבצים מאליהם ונכללים
- 10 באור האבוקה) !?
- 11 ועל זה משיב רבי עקיבא לרבן גמליאל רבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע - כדרכם של יהודים
- 12 שמשיבים על שאלה בשאלה: מה נתחדש אצלכם זה-עתה (בשמיעת "קול המונה של רומי") שבגלל זה
- 13 התחלתם לבכות - בכיה דייקא, שבאה בסיבת מאורע לא טוב שמתרחש לפתע באופן בלתי-צפוי - הרי כל
- 14 משך ההליכה בדרך יודעים כולנו שבני ישראל נמצאים בגלות ואומות העולם יושבין בטח והשקט
- 15 וכו'¹¹⁴ !?
- 16 י. ונקודת הביאור בתוכן המענה של רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע (על שאלתו של
- 17 רבי עקיבא "מפני מה אתם בוכים") - "אמרו לו וכו'":
- 18 כיון שההליכה בדרך היא כדי לברר ניצוצות הקדושה, צריכה להיות אפשרות להבחין ולהכיר
- 19 ("דערהערן") ה'ניצוץ קדושה', שרק אז יכולים לברר ולהעלותו לקדושה.
- 20 וכיון ש"שמעו קול המונה של רומי" בלבד, מבלי "לשמוע" (להבחין ולהכיר) "קול" ניצוצי הקדושה
- 21 שנמצאים שם - הבינו עד כמה גדלה ירידת הגלות ביותר.
- 22 ומזה נתעוררה אצלם תמיהה הכי גדולה וצער הכי גדול: מהי התועלת בהליכה בדרך כדי לברר ניצוצות
- 23 הקדושה - במצב ירוד כזה שלא "שומעים" את ניצוצות הקדושה, כך, שלא נראית האפשרות לבררם !?
- 24 וגודל הצער והתמיהה על דבר שאינו מובן בשכל כלל (גם לא בשכלם של תנאים) היא סיבת הבכיה¹¹⁵.
- 25 יא. ובפרטיות יותר - "אמרו לו) הללו כושיים שמשתחווים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים יושבין בטח
- 26 והשקט":
- 27 בניצוצות הקדושה שבעולם - יש מהם שנמצאים בדברים הגשמיים שהם עניני הרשות, ויש מהם
- 28 שנפלו למטה יותר - בדברים האסורים, ועד לתכלית הירידה - "משתחווים לעצבים" - ע"ז (ניגוד למהותו
- 29 ועצמותו יתברך), שרש וכללות¹¹⁶ שבע מצוות בני נח¹¹⁷.

נח .. רבי יהודה אומר אדה"ר לא נצטווה אלא על ע"ז בלבד, שנאמר (בראשית ב, טז) ויצו ה' אלקים על האדם (את אלקותו) צוה עליו על האדם שלא ימירנהו באחר, רבי יהודה בן בתירה אומר אף על ברכת השם (דנפקא ל' נמי מאלקים, אלקותו צוה עליו שלא יקללוהו), ויש אומרים אף על הדינים (מאלקים נמי נפקא, יהא אלקותי עליך להיות מוראי עליך .. ולא מורא בשר ודם להטות משפט, כי המשפט לאלקים הוא). וראה ב"ר פט"ז, ו: "ויצו, על ע"ז .. כי הואיל הלך אחרי צו (הושע ה, יא). ה', על ברכת ה' כד"א (אמור כד, טז) ונוקב שם ה' מות יומת. אלקים, אלו הדינים שנאמר (משפטים כב, כז) אלקים לא תקלל. על האדם, זו שפיתך דמים שנאמר (נח ט, ו) שופך דם האדם. לאמר, זה גילוי עריות שנאמר (ירמיה ג, א) לאמר הן ישלח איש את אשתו וגו'. מכל עץ הגן אכול תאכל (בראשית ב, טז), צוהו על הגזל."

113) ובפרט בזמן הגלות, שנחלש ונתמעט אור האבוקה באופן שהניצוצות אינם נמשכים מעצמם ליכלל באבוקה, אלא צריכים לירד למטה, להמקום שבו נפלו הנצוצות, כדי לבררם (כמבואר בתו"א שבהערה 92).

114) ומה גם שמסתבר לומר שהליכתם לרומי היתה כדי לבטל גזירות על בני, היינו, שבהליכה זו עצמה מודגש תוקף הגלות.

115) כידוע שה"כיוון כיוון דוחה המותרות בליחות הדמעות" (תו"א וישלח כו, א).

116) כשם ש"אנכי ולא יהי' לך" הם שרש וכללות כל התורה כולה, ש"אנכי" כולל כל רמ"ח מ"ע, ו"לא יהי' לך" כולל כל שס"ה מל"ת (תניא רפ"כ).

117) ראה סנהדרין נו, ב (ובפרש"י): "שבע מצות נצטוו בני

ובעבודה זרה גופא ישנה ירידה הכי גדולה - "מקטרים לעבודת כוכבים" - כי: הקטורת היא "חביבה מן כל הקרבנות"¹¹⁸, ועד שהעבודה היחידה שהיתה נעשית בקדש הקדשים (אחת בשנה, על-ידי הכהן גדול)¹¹⁹ היא עבודת הקטורת דוקא, וכידוע¹²⁰ שבה מתבטאת ההתקשרות של בני ישראל עם הקדוש-ברוך-הוא באופן ש"בחד קטירא אתקטירנא"¹²¹. ונמצא, ש"מקטרים לעבודה-זרה" הוא הניגוד וההיפך לגמרי - קישור וחיבור לעבודה-זרה.

[ויש להוסיף, שמהענינים המיוחדים שבעבודת הקטורת הוא בידור והפיכת הלעומת-זרה, שלכן, בין י"א¹²² סממני הקטורת הוא "מור", שלכמה דעות הוא דם חיה שאינה טהורה¹²³, אף-על-פי שבכל שאר הענינים "לא הוכשרו למלאכת שמים אלא טהורים ומותרים בפין"¹²⁴. ובזה מודגש גודל הירידה שב"מקטרים לעבודה-זרה" - שתמורת הפיכת הלעומת-זרה לקדושה על-ידי הקטורת בבית המקדש, מנצלים את ענין הקטורת לעבודה-זרה].

ועל-פי הידוע¹²⁵ שכל הגבוה ביותר יורד למטה יותר, כמשל האבן שבראש החומה שנופלת למטה בריחוק יותר, מובן, שנפילת ניצוצי הקדושה למטה ביותר - "משתחווים לעצבים", ויתירה מזה: "מקטרים לעבודה-זרה" - מורה ששרשם של 'ניצוצי קדושה' אלה גבוה ביותר.

וכיון שכן, היה צריך להשמע ה"קול" דניצוצות הקדושה שצריכים ורוצים וחפצים להתברר ולעלות לקדושה¹²⁶, ולא עוד אלא שמצד גודל מעלת ניצוצי קדושה אלה ששרשם גבוה ביותר, ונפלו למטה ביותר, היה צריך להשמע קולם (רצונם וחפצם להתברר ולעלות לקדושה) מתוך רעש ("שטורעם") גדול כו'; ואף-על-פי-כן, לא זו בלבד שלא נשמע קולם של ניצוצות הקדושה מתוך רעש כו', אלא אדרבה - "יושבין בטח והשקט", ומה ששומעים אינו אלא "קול המונה של רומי"!

יב. ויתירה מזה - "אנו בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש":
ובהקדם הטעם שבית המקדש נקרא "(בית) הדום רגלי (אלקינו)" - כמו שכתוב¹²⁷ (בחורבן בית המקדש) "ולא זכר הדום רגליו ביום אפוי", "אין הדום זה אלא בית המקדש"¹²⁸, וכמו שכתוב¹²⁹ "השמים כסאי והארץ הדום רגלי¹³⁰ אי זה בית¹³¹ אשר תבנו לי".

ויש לבאר זה על-פי המבואר ב'תורה אור' בתחלתו, ש"השמים כסאי" קאי על תורה, שהיא רצונו וחכמתו של הקדוש-ברוך-הוא שנשפלו וירדו למטה לדבר ולדון בענינים גשמיים - כמשל היושב על הכסא שעל-ידי-זה נשפל קומתו למטה, ו"הארץ הדום רגלי" קאי על מצוות, שבהם ההשפלה למטה גדולה יותר מההשפלה דתורה (שרק מדברת בענינים גשמיים), כיון שנתלבשו בדברים גשמיים ממש (ציצית בצמר גשמי ותפילין בקלף גשמי וכיוצא בזה), ועל-ידי-זה יתעלו למעלה - בדוגמת "הדום" שהוא כמו שרפרף, כסא קטן שמעמידן תחת הרגלים להגביהם מעל הארץ. ועל-פי-זה יש לבאר הטעם שבית המקדש נקרא "בית הדום רגלי אלקינו" - לפי שהגילוי דהשפלת אלקותו יתברך בעולם הזה הגשמי ("הדום רגלי"¹³²) הוא (בעיקר) בבית המקדש¹³³.

(126) ע"ד "מים תחתונים בוכין כו'" (תקו"ז ת"ה). - וראה

לקו"ד שבהערה 102.

(127) איכה ב, א.

(128) איכ"ר פ"ב, ג.

(129) ישע"י סו, א.

(130) ראה פי' מהר"ו לאיכ"ר שם: "ומ"ש השמים כסאי והארץ הדום רגלי פי' ג"כ על ביהמ"ק שבארץ שמכוון כנגד כסאו בשמים".

(131) ראה תו"א בתחלתו (א, ג): "אי זה בית כו' כי הכסא והשרפרף אין דרכן להעמידן בחוץ אלא בתוך הבית". ומה שמשמע שמפרש "אי זה בית אשר תבנו" - בניחותא (ע"ד הפירוש בפסוק (מלכים"א ח, כז) "הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך אף כי הבית הזה" - בניחותא).

(132) משא"כ "השמים כסאי" - שקאי על ביהמ"ק של מעלה (כנ"ל הערה 130).

(133) ראה פי' יפה ענף לאיכ"ר שם: "דהתם (הארץ) בבחינת

(118) במדב"ר פ"ה, ח.

(119) ההיפך בתכלית מהמצב ד"שועל שיצא מבית קדשי הקדשים" שבסיפור השני. - ועפ"ז י"ל ששני הפרטים שבסיפור הראשון, "משתחווים לעצבים" ו"מקטרים לע"ז", מכוונים לשני הפרטים שבסיפור השני, "הגיעו להר הצופים כו'" (ראיית חורבן ביהמ"ק בכללותו) ו"הגיעו להר הבית ראו שועל שיצא כו'" (החורבן דבית קדשי הקדשים).

(120) ראה תורת מנחם - סה"מ אייר ע' רפד ואילך. וש"נ.

(121) זח"ג רפח, א.

(122) י"א דייקא - שמורה על בידור והפיכת י"א כתרין דמסאבותא (ראה תורת מנחם - סה"מ חשון ס"ע שמ ואילך. וש"נ).

(123) ראה רמב"ם הל' כלי המקדש פ"א ה"ג.

(124) ראה שבת כח, א"ב. תניא פל"ז (מו, סע"ב). וראה השגות הראב"ד לרמב"ם שם. רמב"ן תשא ל, כג. ועוד. וע"ד החסידות - תורת מנחם - סה"מ תשרי ע' קסה. וש"נ.

(125) ראה לקו"ת ראה יט, ג. ובכ"מ.

- 1 וזהו שבזמן הגלות (רק) "בית הדום רגלי אלקינו (ולא "השמים כסאי") שרוף באש" - כידוע
2 שהחורבן והגלות נגע רק במצוות ("הדום רגלי")¹³⁴, שמכל רמ"ח מצוות-עשה נשאר רק פ"ז מצוות¹³⁵,
3 מה-שאינן-כן בתורה ("השמים כסאי"), שגם לאחר החורבן¹³⁶ "כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב
4 עולה"¹³⁷, ולכן לא שייך בזה הענין ד"שרוף באש"¹³⁸ חס-ושלום.
- 5 ועל-פי-זה יש לבאר המשך דברי רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע לרבי עקיבא "הללו
6 כושיים שמשחוחים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים יושבין בטח והשקט ואנו בית הדום רגלי אלקינו
7 שרוף באש":
- 8 רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע אינם מזכירים כאן את הצער דקושי שעבוד הגלות
9 בניגוד לשלוותה של רומי, כי מה שנוגע להם (עד כדי בכיה) הוא (לא הצער הגשמי שלהם ושל כללות
10 בני-ישראל, אלא) הצער דגלות השכינה¹³⁹, שמתבטא גם בנפילת ניצוצות הקדושה למטה מטה ביותר -
11 "משחוחים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים", עד שלא נשמע קולם ("יושבין בטח והשקט").
- 12 ויתירה מזה - טוענים רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע לרבי עקיבא: ניצוצות אלה (לא
13 רק שנתרחקו ביותר עד שנחשך אורם לגמרי¹⁴⁰, אלא עוד זאת) - במקום להכלל באבוקה דאש הקדושה
14 - נכללו ונשרפו באש דלעומת-זה (אש ד'רומי'), כמו "בית הדום רגלי אלקינו" [שבזה נכלל גם ירדת
15 ניצוצות הקדושה בדברים הגשמיים כדי להעלותם לקדושה על-ידי קיום המצוות] ש"שרוף באש", כך,
16 שלא נראית אפשרות לבררם ולהעלותם לקדושה על-ידי ההליכה בדרך.
- 17 יג. ויש להוסיף בזה:
- 18 שריפת "בית הדום רגלי אלקינו" - אינה בגלל חזקם ותקפם של נבוכדנאצר, אספסיינוס או טיטוס,
19 ריבוי חילותיהם עם כל מכוונות המלחמה כו'; וזהו "כפירה" לומר כן; גם אם היו מתקבצים כל מלכי
20 מזרח ומערב לא היו יכולים, מצד עצמם, להחריב את בית המקדש ולהגלות את ישראל מעל אדמתם,
21 כיון שאין לאומות העולם שליטה על בני-ישראל,
- 22 ובפרט שגם מצד עצמם "אינם יכולים (אומוות העולם) לעבור כלל על רצונו יתברך .. שהוא חיותם
23 וקיומם", "אינם משנים תפקידם ופקודתו יתברך שמרה רוחם", וגם אם עובדים עבודה-זרה, "קרוי¹⁴¹ ליה
24 אלקא דאלקייא"¹⁴², ובמילא, גם אם היו יכולים להעמיד צלם בהיכל [כפי שמצינו בהנהגת כמה ממלכי
25 רומי שחפצו שבית המקדש ישאר לעמוד על תלו אלא שיעמידו בו צלם¹⁴³], שענינו שיתוף שם שמים
26 ודבר אחר¹⁴⁴ - לא היו יכולים לשרוף ההיכל, כיון שזהו בסתירה למציאותו יתברך;

האברין בשוה בכללותן, משא"כ המצוות שהם אברין דמלכא
עד"מ יש בהן התחלקות עת וזמן .. לפי שהם .. למטה מבחינת
התורה".

(138) ואדרבה: דברי תורה נמשלו לאש, כמ"ש (ירמי' כג, כט)
"הלא כה דברי כאש", אש דקדושה, שעלי' נאמר (יומא כא, ב)
"אש אוכלת אש", ששורפת ומכלה האש דלעו"ז.

(139) ועד"ד ששלמות התפלה היא שמבקש (לא על מילוי
החסרון שלו, כיון שנמצא בדוגא כזו שאין זה נוגע לו*, אלא)
על מילוי חסרון השכינה, "כבוד ראש" דלמעלה (ראה לקו"ש
חכ"ג ע' 217. וש"נ).

(140) ראה סה"מ עת"ד ע' קב.

(141) מנחות בסופה.

(142) תניא פכ"ד. וראה בארוכה בדרוש תער השכירה (אור"ת
נ"ך ח"ב ע' תשסו ואילך).

(143) ראה (לדוגמא) תענית כו, ריש ע"ב: "והעמיד צלם
בהיכל".

(144) ובפרט להדעות שב"נ לא נצטוו על השיתוף (ראה
רמ"א או"ח סקני"ו. הנסמן בלקו"ש חכ"א ע' 41 הערה 36).

שהיא כבושה תחת רגליו .. וכאן (בביהמ"ק) הוא בבחינת הגלות
שם נבדדו כמלך שרגליו מיוחדים בהדומו".

(134) ובמצוות גופא - רק כפי שירדו למטה, ע"י הצמצום
דשם אלקים, ולא כפי שהם למעלה, שנקראות "מצוות הוי"
(שלח, טו, לו. וראה לקו"ש שלח מו, א. ובכ"מ). - ועפ"ז יומתק
דיוק הלשון "בית הדום רגלי אלקינו", אף שבפסוק "השמים כסאי
והארץ הדום רגלי" נזכר שם הוי' ("כה אמר הוי'").

(135) ראה ד"ה להבין ענין לקיחת אנשי חיל לאדהאמ"צ
(מאמרי אדהאמ"צ קונטרסים ע' 101): "ראשו כתם פז", היינו פ"ז
מצות שנשארו מרמ"ח, כי קס"א נתבטלו, ופ"ז מצות אלו נק'
בחי' ראשו, כי המה עיקר קיום העולם, עיי"ש בארוכה (וראה
גם תורת מנחם - התועודיות חל"ט ריש ע' 209). וש"נ.

(136) וראה ברכות ח, א: "מיום שחרב ביהמ"ק אין לו
להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה".

(137) מנחות בסופה. - וראה לקו"ת במדבר יג, סע"א ואילך:
"מעלת התורה זו עדיפא מהמצוות עצמן (אף שהתורה היא
פירושי המצוות) שאינם נוהגות אלא בזמן שביהמ"ק הי' קיים
דוקא במקום מוכח .. שהתורה היא בחי' הדם הממשיך חיות לכל

(*) ועד"ד הסיפור שהרב המגיד שלח א' מתלמידיו אל הרה"צ ר' זושא מאנפ"אלי כדי ללמוד ממנו קבלת יסורים בשמחה, ואמר לו ר' זושא שאינו
מבין למה שלחו הה"מ אליו, שררי אין לו יסורים - אף שהי' עני מרוד וכי' (ראה גם תורת מנחם - התועודיות חל"ט ס"ע 203 ואילך. וש"נ).

- אלא הסיבה לכך היא בגלל הנהגתם של בני-ישראל¹⁴⁵ ("מהרסיך¹⁴⁶ ומחריביך ממך יצאו"¹⁴⁷) -
 כדאיתא בגמרא¹⁴⁸ "מקדש ראשון מפני מה חרב מפני ג' דברים שהיו בו¹⁴⁹ עבודה-זרה וגילוי עריות¹⁵⁰
 ושפיכות דמים .. מקדש שני .. מפני מה חרב מפני שהיתה בו שנאת חנם" (וזהו הטעם ש"ראשונים
 שנתגלה עונם נתגלה קצם, אחרונים שלא נתגלה עונם לא נתגלה קצם") - שכיון שניתנה להם בחירה
 חפשית שאין בה הגבלות¹⁵¹, לכן, ביכלתם לגרום שאומות העולם יציתו אש בהיכל¹⁵² עד שיהיה "בית
 הדום רגלי אלקינו שרוף באש".
 ועל-דרך-זה בנוגע לניצוצות הקדושה שנכללו ונשרפו באש דלעומת-זה ("משתחווים לעצבים ומקטרים
 לעבודת כוכבים") - שלולי התערבותם של בני-ישראל אין זה בכח הקליפה וסטרא-אחרא מצד עצמה.
 ועל-פי-זה יש לבאר דיוק הלשון "ואנו בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש"¹⁵³ - שבזה מרומז
 שהאפשרות ל"בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש" היא ההתערבות מצדם של בני-ישראל - "אנו".
 וזוהי טענתם של רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע - כשהיו "מהלכין בדרך ושמעו קול
 המונה של רומי", ש"משתחווים כו' ומקטרים כו' ואנו כו' שרוף באש" - מהי התועלת בטירחא והיגיעה
 והצער שבהליכה בדרך במעמד ומצב ירוד ביותר?! - טענה שנאמרת מתוך רגש של צער גדול ביותר
 עד כדי בכיה - "ולא נבכה" (בתמיה).
 יד. ועל זה משיב להם רבי עקיבא ("אמר להן") "לכך אני משחק, ומה לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על אחת
 כמה-וכמה" - שהחידוש בזה הוא, שמכאן רואים שהנהגתו של הקדוש-ברוך-הוא אינה על-פי מדידה והגבלה:
 מצד מדידה והגבלה - כהסדר הרגיל ב"מדתו של הקדוש-ברוך-הוא" שהיא "מדה כנגד מדה"¹⁵⁴ -
 לא יתכן שאומות העולם "עוברי רצונו" (שמתנהגים היפך טבעם ש"אינם יכולים לעבור כלל על רצונו
 יתברך"), ש"משתחווים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים" [לא רק שלא יתבטלו ממציאותם כיון שפגעו
 ב"חיותם וקיומם", אלא עוד זאת] יהיו "יושבין בטח והשקט", ויתירה מזה, בתוקף גדול ביותר עד כדי
 כך ש"שמעו קול המונה של רומי .. ברחוק מאה ועשרים¹⁵⁵ מיל"!
 - חורבן בית המקדש הוצרך אמנם להיות באופן ש"הלבנון באדיר (דוקא) יפול"¹⁵⁶, אבל הדבר יכול
 להתקיים על-ידי מלכות שאינה עוברת על רצונו יתברך בענין הכי חמור של עבודה זרה, ועל-כל-פנים
 לא באופן ש"מקטרים לעבודת כוכבים".
 וכיון שרואים ש"לעוברי רצונו כך", הנהגה שאינה על-פי מדידה והגבלה - "לעושי רצונו
 על-אחת-כמה-וכמה" שתהיה ההנהגה למעלה ממדידה והגבלה.

ש"בחירה זו נלקחה מבחי' גבוה מאד .. ע"ד כשעלה ברצונו
 הפשוט כו' ואין מעכב על ידו, ועד"ז הוא בחי' הבחירה שניתן
 לאדם עד שאין מי שמעכב על ידו .. אך לפי שבחינה ומעלה
 הרמה זו ירדה ונתלבשה למטה .. ע"כ יכולה להיות ממשלה זו
 גם לבחור הרע ח"ו" (לקו"ת אמור לח, ב).

ולהעיר, שאוה"ע (לא זו בלבד שאין אצלם בחירה חפשית,
 אלא) אין להם השגה במהותה של הבחירה חפשית דבני", שלכן,
 כשיעיד הערבי (בשמעו געיית הפרה בפעם הב') שנולד מושיע
 של ישראל, אמר להיהודי שיכול תיכף ומיד לחזור ולקשור שורו
 וצמדו (ירושלמי ואיכ"ר שבעה עשר 22), כי לא עלתה על דעתו
 שקיימת אפשרות שבני לא יעשו תשובה ויגאלו מיד, משום
 שאין לו השגה בהענין דבחירה חפשית.

(152) ראה תענית כט, א.
 (153) דלכאורה: תיבת "אנו" מיותרת, ויכולים לומר "ובית
 כו' שרוף באש".

(154) סנהדרין ז, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.
 (155) ראה תורת לוי' צ' חידושים וביאורים לש"ס (ע' ריא)
 ש"עשו ("מלכות רומי יצא ממנו") יותר על רומי" במספר ק"כ,
 הוא מה .. (ש)שמעו קול המונה של רומי ברחוק ק"כ מיל ..
 שמתפשטת עוד ק"כ, ואז הוא מספר עש"ר.
 (156) ישעי' יו"ד, לד. וראה גיטין נו, ריש ע"ב.

(145) ובלשון הכתוב - שהובא בהמשך הסוגיא (בסיפור הב')
 - "לכן בגללכם ציון שדה תחרש גר".

(146) ישעי' מט, יז. וראה אג"ק חכ"ג ע' נג.
 (147) וראה גם סוטה בסופה: "ת"ר כשצרו מלכי בית
 חשמונאי זה על זה ("שני אחים שהיו מתקוטטין על המלוכה",
 וא' מהם "הביא עמו חייל רומיים" - פרש"י) .. ה' שם זקן אחד
 .. אמר להן כל זמן שעוסקים בעבודה אין נמסרין בידכם, למחר
 שלשלו להם דינרים בקופה והעלו להם חזיר, כיון שהגיע לחצי
 חומה נעץ צפרניו וכו'".

וכן ה' גם בזמן חזקי' המלך - שביקש הקב"ה לעשותו משיח
 (סנהדרין צד, א) - שה' אז שבא, שנתן אחיזה לסנחריב כו',
 שה' העלו"ז של משיח (ראה אוה"ת נח (כרך ו) תתרה, ריש
 ע"ב. ועוד).

(148) יומא ט, ב.

(149) ובהמשך הסוגיא (יומא שם): "לפיכך הביא עליהן ג'
 גזירות כנגד ג' עבירות שבידם, שנאמר לכן בגללכם ציון שדה
 תחרש וירושלים עיין תה' והר הבית לבמות יער".

(150) ראה גם גיטין נח, סע"א: "ואמרי לה על שתי פתילות
 בנר אחד" (אשת איש - פרש"י).

(151) שעז"נ (בראשית ג, כב) "הן האדם ה' כאחד ממנו",
 "כלומר הן מין זה של אדם ה' יחיד בעולם .. עושה כל מה
 שהוא חפץ ואין מי שיעכב בידו כו'" (רמב"ם ה' תשובה רפ"ה),

- 1 ולכן, למרות גודל הירידה שבמצב ההוה עד שגרמו לכך ש"בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש",
 2 הרי, כשיעשו ישראל תשובה ויגאלו, תהיה הטובה שלהם באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, שלא בערך
 3 ל"עוברי רצונו".
- 4 ולא רק בענינים שדוגמתם ניתן לעוברי רצונו, כמו שמיעת קול המונה של רומי בריחוק ק"כ מיל,
 5 ויתירה מזה בירושלים: "וראמה וישבה תחתיו", "ורחבה ונסכה למעלה", שהיא עצמה תתפשט ותתרחב¹⁵⁷
 6 "ג' פרסאות למעלה", "אלף טפף גינואות אלף קפל מגדלים וכו'", "עד שעולה לשמים", "עד כסא הכבוד"
 7 - שהרי, ענינים אלה אין להם תפיסת־מקום ביחס לטובתם האמיתית דבני־ישראל, שלהיותם "בנים אתם
 8 לה' אלקיכם", ו"ברא כרעא דאבוה"¹⁵⁸, אינם מסתפקים בדברים מוגבלים, אלא רצונם וחפצם בבלי־גבול,
 9 ועד לבלי־גבול האמיתי דמהותו ועצמותו יתברך!
- 10 אלא מאי, השאלה היא (מצד בית־דין של מעלה) אם מצד עבודתם¹⁵⁹ ראויים הם לכך¹⁶⁰ באופן של
 11 "מדה כנגד מדה"¹⁶¹ - הנה על זה בא הקל־וחומר "אם לעוברי רצונו כך (שההנהגה עמהם אינה על־פי
 12 מדידה והגבלה), לעושי רצונו על־אחת־כמה־וכמה" שתהיה ההנהגה עמהם באופן שלמעלה ממדידה
 13 והגבלה, עד להבלי־גבול האמיתי דמהותו ועצמותו יתברך.
- 14 ועל זה אומר רבי עקיבא "לכך אני משחק":
- 15 שחוק (שמחה) - בא בגלל חידוש מפתיע בלתי־צפוי (כמו הפכו, הבכיה, כנזכר לעיל סעיף ט). ולכן,
 16 כל ההבטחות ויעודי הגאולה שנתפרשו בדברי הנביאים אינם מביאים אותו לידי שחוק, כיון שהדברים
 17 ידועים לכל, שהרי "כל הספרים מלאים בדבר זה".
- 18 אבל, כשראה חידוש מפתיע בהנהגה שאינה על־פי מדידה והגבלה, עד לשמיעת "קול המונה של
 19 רומי .. ברחוק ק"כ מיל" אצל "הללו שמשתחוים לעצבים וכו' ואנו בית הדום רגלי אלקינו שרוף
 20 באש"¹⁶² - היה משחק, באמרו: הן אמת שנמצאים עתה במצב הכי ירוד, אבל אף־על־פי־כן, "לכך (דוקא)
 21 אני משחק", כיון שמענין בלתי־רצוי זה גופא למדים¹⁶³ חידוש בנוגע להגאולה העתידה, שלא נתפרש
 22 ביעודי הגאולה - שההנהגה עם בני־ישראל תהיה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה לגמרי.
- 23 טו. ולאחרי סיום הסיפור הראשון כשהיו "מהלכין בדרך", בא הסיפור השני - "שוב פעם אחת היו
 24 עולין לירושלים":
- 25 הלשון "שוב פעם אחת" מורה על עבודה מיוחדת בפני עצמה - לא העבודה ד"מהלכין בדרך", בירור
 26 והעלאת ניצוצות הקדושה שבעולם, שעל־ידי־זה מבטלים סיבת הגלות ("לא הגלה כו' אלא כדי שיתוספו
 27 עליהם גרים", ניצוצות הקדושה), "סור מרע" - שכבר סיימו עבודה זו (כדלקמן), ולאחריה התחילו עבודה
 28 מיוחדת בפני עצמה - "עולין לירושלים", עבודה הקשורה עם בנין ירושלים ובית המקדש, "עשה טוב".
- 29 ויש לומר, ש"שוב" הוא גם מלשון שיבה וחזרה, בניגוד ל"מהלכין בדרך" (כמו "הלוך ושוב"), היינו,
 30 שלאחרי סיום העבודה (עבודת פרך) ד"מהלכין בדרך", מיד שבו ("שוב") מהליכתם בדרך ו"היו עולין
 31 לירושלים".

הגלות שאינה ב"מדה כנגד מדה" נדלא כבזמן הבית שראו בגלוי
 השכר על קיום מצוה, והפכו בעבירה, שע"י עון כרת רח"ל לא
 ה' אפשר לחיות יותר מנ' או ס' שנה (לפי שנכרת ונפסק חבל
 ההמשכה כו'), שהרי "נמצאו .. כמה וכמה חייבי כריתות
 ומיתות והאריכו ימיהם ושנותיהם בנעמיים", כיון ש"יכול גם
 החוטא ופושעי ישראל לקבל חיות .. ואדרבה ביתר שאת .. נוטל
 חלק בראש כו'" (גם באיכות - שלוח), "וזהו שאמרו רז"ל (אבות
 פ"ד מט"ו) אין בדינו לא משלות הרשעים וכו', בדינו דוקא,
 כלומר, בזמן הגלות אחר החורבן", כמבואר בתניא אגה"ת
 (פ"ד) - כיון שכאן ניתוסף בזה באופן שלא בערך, העלם אחר
 העלם, למטה מטה עד אין תכלית.
 163 אף שלא מדובר כאן אודות הפיכתו לטוב, שלכן, לא
 אמרו על זה "עקיבא נחתנו עקיבא נחתנו" (כ"אם בסיפור
 הב', כדלקמן בארוכה).

157 ולא רק שישימנו קול המונה בריחוק מקום.
 158 ראה עירובין ע, ריש ע"ב. פרש"י כתובות צב, א - ד"ה
 כבעל. תוד"ה מקמי - יבמות ג, א. יונת אלם רפ"ד. רפ"ב. ע"ח
 שכ"ג פ"א. עמה"מ שער עולם הבריאה פי"ז. של"ה קנ"ד, א.
 "התמים" ח"ג ע' כז. ועוד.
 159 ש"אפי' הוא צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה
 בתענוגים .. הוא דבר בפני עצמו כו'" (תניא פל"ה).
 160 שהרי "שמים לא זכו בעיניו" (איוב טו, טו), ו"במלאכי
 ישם תהלה" (שם ד, יח).
 161 ובלשון אדמו"ר הזקן בתניא אגה"ק (ס"ח): "לכאורה
 זו אינה מן המדה כ"א להשפיע לו חיי העוה"ב לבד כנגד מה
 שהוא משפיע חיי עוה"ז, אבל לא להשפיע לו חיי הארת אור ה'
 [א"ס ב"ה] ממש".
 162 שזהו חידוש גם לגבי כללות ההנהגה עם בני' בזמן

- והענין בזה - שרבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא, גדולי הדור, סיימו עבודתם¹
בביטול סיבת הגלות (בירור ניצוצות הקדושה), ומצדם היו מוכנים כבר להגאולה, שלכן "היו עולין²
לירושלים"; אלא, כנראה שרוב הדור (שנידון אחר רובו¹⁶⁴) לא היה ראוי לכך¹⁶⁵, או שנתערכו ענינים³
אחרים מן הצד כו' (על-ידי אלה שניצלו הכח דבחירה חפשית באופן בלתי-רצוי).⁴
- [ועל-דרך-זה יש לומר בנוגע לכל הקיצין¹⁶⁶ שנאמרו על-ידי גדולי ישראל בעלי רוח הקודש וכו',⁵
כמו: הרס"ג¹⁶⁷, רש"י¹⁶⁸, הרמב"ם¹⁶⁹ וכו', ועד להקיצין שנאמרו על-ידי גדולי ישראל בדורות⁶
שלאחרי-זה על השנים האחרונות¹⁷⁰ - דלכאורה איך יתכן שעברו קיצין אלה¹⁷¹ ומושיעין של ישראל⁷
עדיין לא בא¹⁷²?! - שהבטחתם של גדולי ישראל היתה אמיתית, משום שמצדם ואופן הנהגתם¹⁷³ יכול⁸
וצריך היה להיות אותו קץ בעת ההיא ("בעתה"¹⁷⁴), אלא שמצד סיבות כו' נתארך הזמן].⁹
- טז. וכש"היו עולין לירושלים" - "כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם, כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל¹⁰
שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין":¹¹
- הטעם שלא היו בוכין (אף ש"קרעו בגדיהם") כשהגיעו להר הצופים, וגם לא כשהגיעו להר הבית¹²
(לולי ראיית השועל שיצא כו', אף שראו "הר ציון ששמש" ¹⁷⁵) - יש לומר, משום שבכיה באה בסיבת¹³
מאורע לא טוב שמתרחש באופן בלתי-צפוי (כנזכר לעיל סעיף ט), ואילו בנדון דידן, אף שראו החורבן¹⁴
כו' [ולכן "קרעו בגדיהם", "דדינו ליעבד הכי"], לא היה הדבר חידוש אצלם.¹⁵
- ומה גם שהיו חדורים באמונה שלימה שתיכף ומיד תבוא הגאולה - "אחכה לו בכל יום שיבוא"¹⁷⁶,¹⁶
ו"זכו אחישנה"¹⁷⁷, וכפי שהבטיחה תורה שישראל עושין תשובה - בשעתא חדא וברגע חדא¹⁷⁸, על-ידי¹⁷
הרהור תשובה שנעשה צדיק (גמור)¹⁷⁹ - "ומיד הן נגאלין"¹⁸⁰, ולא עוד אלא שאפילו יחיד מישראל,¹⁸
כש"עשה מצוה אחת, הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה¹⁹
והצלה"¹⁸¹.²⁰
- ובפרט בידעם שהחורבן אינו אלא בכית המקדש הגשמי, מה-שאין-כן בית המקדש הרוחני שבכל אחד²¹
ואחד מישראל¹⁸² בלבו פנימה, ועל-אחת-כמה-יוכמה קדש-הקדשים (נקודת היהדות) הוא בשלימות¹⁸³,²²
וכיון שאצל בני ישראל, הרוחניות עיקר והגשמיות טפל (נשמתם עיקר וגופם טפל¹⁸⁴), בודאי ששלימות²³
המקדש הרוחני תביא גם בנין ושלימות המקדש הגשמי.²⁴

(174) ישע"י ס, כב. וראה סנהדרין צח, א.
(175) כלשון הכתוב שסיימו "שועלים הלכו בו", ואעפ"כ לא נזכר בגמרא, כי "על הר ציון ששמש" לא היו בוכין, עד שראו "שועלים הלכו בו".
(176) עיקר הי"ב מ"ג העיקרים.
(177) סנהדרין שם.
(178) זח"א קכט, סע"א.
(179) ראה קידושין מט, ב: המקדש את האשה "על מנת שאני צדיק (גמור), אפילו רשע גמור מקודשת (מספק - רמב"ם הל' אישות פ"ח ה"ה. טושו"ע אה"ע סל"ח ס"א), שמא הרהר תשובה", אבל כאשר ודאי שהרהר תשובה, ה"ה ודאי מקודשת.
(180) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.
(181) שם פ"ג ה"ד.
(182) כמ"ש (תרומה כה, ח) "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד" (ראה אלשיך עה"פ. של"ה סט, א. ועוד).
(183) כשם שגם לאחר חורבן ביהמ"ק נשאר בו הקדושה - "לפי שקדושת המקדש .. מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, והרי הוא אומר (בחקותי כו, לא) והשמותי את מקדשיכם, ואמרו חכמים (מגילה כח, סע"א) אע"פ ששמומין בקדושתן הם עומדים" (רמב"ם הל' ביהמ"ח ספ"ו).
(184) ראה תניא רפ"ב.

(164) ראה קידושין מ, ב.
(165) ע"ד שמצינו בגלות הראשון של יעקב בהיותו בחוץ לארץ ("ארמי אוכד אבי") - שיעקב מצידו הי' מוכן כבר להיעוד "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו" שנאמר אודות ימי המשיח (עובדי" בסופו), אלא ש"הילדים רכים והצאן והבקר עלות עלי ודפקום וגו'" (וישלח לג, יג. וראה תו"א ר"פ וישלח. ובכ"מ).
(166) כמה מהם הובאו ונסמנו בהערות הרב מרגליות לשו"ת מן השמים (ירושלים תשי"ז) סי' עא.
(167) האמונות והדעות מאמר ח' פ"ג.
(168) דניאל ח, יד. סנהדרין צז, ב.
(169) אגרת תימן פ"ג (קרוב לסופו).
(170) ראה גם תורת מנחם - התועדויות ח"ב ס"ע 181 ואילך. וש"נ.
(171) ועד שבזמן הש"ס נאמר כבר ש"כלו כל הקיצין" (סנהדרין שם).
(172) ויתירה מזה: התינוק, מושיעין של ישראל, שנולד ברגע שלאחרי החורבן - שנתפרש (בירושלמי ואיכ"ר שבהערה 22) שמו (מנחם), שם אביו (חזקיה), ומקום לידתו (בירת מלכא דבית לחם יהודה) - כבר ריבוי שנים שאינו בעלמא דין!
(173) וע"ד לשון הרמב"ם (הל' דעות פ"ד ה"כ) - בענין אחר - "כל המנהיג עצמו בדרכים אלו שהורינו אני ערב לו כו'".

1 אבל כש"ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים התחילו הן בוכין" - כי, בראיית המאורע ד"שועל
2 שיצא מבית קדשי הקדשים", שזהו דבר נוסף שאינו מוכרח מצד כללות הענין דחורבן בית המקדש [שהרי
3 גם כש"בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש" אין הכרח כלל ששועלים יהלכו בו, ועל-אחת-כמה-וכמה
4 בקדש-הקדשים שבו¹⁸⁵], נתחדש אצלם עד כמה גדולה וחמורה הירידה דחורבן והגלות (בגלל גודל וחומר
5 הירידה במעמדם ומצבם של בני-ישראל¹⁸⁶), ועל זה "התחילו הן בוכין".

6 יז. וההסברה בזה:

7 "קדשי הקדשים" - שנוסף על הקדושה ד"הר הבית" כולו¹⁸⁷, הרי בבית המקדש גופא הוא המקום
8 המקודש ביותר (תכלית השלימות ד"עשר קדושות"¹⁸⁸) - הוא מקום הארון¹⁸⁹, ש"אין¹⁹⁰ בארון רק שני
9 לוחות האבנים"¹⁹¹, שלימות התורה, חכמתו של הקדוש-ברוך-הוא, ובה גופא - פנימיות החכמה, שעליה
10 נאמר¹⁹² "ופני לא יראו", להיותה "שמחת לב ושעשוע המלך הקדוש-ברוך-הוא שמשעשע בה .. ואהיה
11 אצלו שעשועים"¹⁹³, אצלו דוקא¹⁹⁴; והאפשרות שבני-ישראל יוכלו לקחת דבר קדוש כזה היא - מצד
12 קדש הקדשים שבנפשם, בחינת היחידה, שמתאחדת עם הקדוש-ברוך-הוא על-ידי התאחדותה עם התורה
13 (לאחרי הקדמת התפילה¹⁹⁵, שזהו ענין ד"ברכו¹⁹⁶ בתורה תחילה"¹⁹⁷) באופן של אותיות החקיקה¹⁹⁸.

ואלף - עשר פעמים עשר פעמים עשר, וכיו"ב). וע"ד שמצינו
בהלכה שלגבי כמה ענינים אין חילוק בין עשרה מישראל לריבוא
וכו"כ*, ולדוגמא: לענין נוסח ברכת הזימון (טושו"ע (ואדה"ז)
או"ח סקצ"ב ס"א (ס"ג), לענין פרהסיא (סנהדרין עד, ב. וראה
לקו"ש ח"ד ע' 1332. וראה גם תורת מנחם - התועדויות ח"מ
ע' 199. וש"נ).

189 וגם בבית שני שחסרו בו חמשה דברים וביניהם הארון
(יומא כא, ב) - נשאר מקום הארון (על האבן שתי' שבקד"ק),
ולא עוד אלא שגם הארון עצמו נגנו במקום זה - "למטה
במטמוניות עמוקות ועקלקלות" (רמב"ם הל' ביהב"ח רפ"ד.
נבאר בלקו"ש חכ"א ע' 156 ואילך).

190 מלכים"א ח, ט. וראה דברי הימים"ב ה, יו"ד.
191 וכן הספר תורה - בתוך הארון או מצד הארון (ראה ב"ב
יד, א"ב).

192 תשא לג, כג.

193 משלי ח, ל.

194 תניא ק"א קסא, א.

195 שגם היא שייכת לביהמ"ק וקדה"ק, כמ"ש (ישעי' נו,
ז) "כי ביתי בית תפלה יקרא (אפילו) לכל העמים", וכדברי
שלמה: "והתפללו אל המקום הזה" (מלכים"א ח, לה), ועד שגם
לאחרי החורבן, בזמן הגלות ובחור"ל, צריך המתפלל ש"יחזיר פניו
.. ויכוין גם .. כנגד המקדש וכנגד בית ק"ק" (שו"ע אדה"ז או"ח
ר"ס צד) - המקום שעליו נאמר (מלכים"א ט, ג) "והיו עיני ולבי
שם כל הימים", שלכן מתאחדים שם התורה והתפילה עם אחדות
הפשוטה ד"ה אחד".

196 נדרים פא, א. וראה לקו"ש חט"ו ע' 3. וש"נ.

197 נוסף על התפילה - כפשוטה - "ותן בלבנו בינה להבין
ולהשכיל לשמוע וללמוד וללמד כו".

198 ראה לקו"ש ר"פ בחוקותי ור"פ חוקת. ובכ"מ.

185 ועפ"ז יש לבאר דיוק הלשון "ונענשו שועלים הלכו בו"
- דלכאורה תיבת "וענשו" מיותרת, והיו יכולים לומר "מקום
שכתוב בו והזר הקרב יומת שועלים הלכו בו" (כשם שבסיפור
הראשון לא אמרו "ונענשו בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש") -
ש"נענשו" (בזמן הגלות) כשלעצמו (גם לולי ההוספה ד"שועלים
הלכו בו") הוא מצב של ירידה בהענין ד"הזר הקרב יומת",
כדעת הפוסקים (ראה השגות הראב"ד לרמב"ם שם) שבזמן
הגלות יש רק איסור להכנס למקום המקדש, אבל אין העונש
ד"הזר הקרב יומת"; ונוסף לזה ישנה גם הירידה ד"שועלים
הלכו בו".

186 וכיון שזוהי הוספה שאינה מוכרחת מצד כללות
החורבן, מודגשת שייכותה למעמדם ומצבם של בני" (שבאה
בגללם) יותר מהשייכות לכללות החורבן - שנעשה בפועל ע"י
אוה"ע, אלא שזהו כתוצאה מהנהגתם הבלתי-רצויה של בני"
(כנ"ל סי"ג).

187 שלכן צ"ל זהירות מיוחדת בכבוד המקום - ש"לא יכנס
להר הבית במקלו כו' ובאבק שעל רגליו כו'" (ברכות רפ"ט).

188 ראה כלים פ"א מ"ר:ט: "עשר קדושות הן, ארץ ישראל
מקודשת מכל הארצות .. הר הבית מקודש ממנו .. החיל מקודש
הימנו .. עזרת נשים .. עזרת ישראל .. עזרת הכהנים .. בין
האולם ולמזבח .. ההיכל .. קדש הקדשים מקודש מהם שאין
נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכפורים בשעת העבודה".

ולהעיר, שבקדושת כה"ג ביהכ"פ בכניסתו לקד"ק גופא
ניתוסף בעילוי אחד עילוי*, כדמוכח מזה שנוסף על טבילת
כה"ג קודם הכניסה לקד"ק, הרי בין כניסה לכניסה ביהכ"פ
גופא צ"ל טבילה נוספת (רמב"ם הל' עבודת יוהכ"פ פ"ב ה"ב),
שמורה על הוספה ועילוי בקדושה (שלכן גם הטהור לקודש צריך
טבילה לחטאת (חגיגה יח, ב)); אלא שכל דרגות אלה נכללות
בקדושה העשירית - "עשר קדושות" - שלימות המספר, שכולל
כל המספרים שלאח"ז (ולדוגמא: מספר מאה - עשר פעמים עשר,

(*) כשם שכל אחד מישראל צריך לילך ("בחוקותי תלכו") מדרגא לדרגא במשך כל ימי חייו עלי אדמות, והיינו, שגם כשמגיע לתכלית הקדושה
לפי ערך מעמדו ומצבו היום, אין לו להשאר על עמדתו, אלא בכל יום, עד מאה ועשרים שנה, עליו להמשיך לילך בעילוי אחד עילוי, כהפס"ד
בגמרא (סוף ברכות) "תלמידי חכמים (ויש גירסא: "צדיקים", והרי "עמך כולם צדיקים") אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב, שנאמר ילכו
מחיל אל חיל".

(**) אף שלגבי ברכת "חכם הרוים" צ"ל ששים ריבוא מישראל דוקא (טושו"ע אר"ח טרכ"ה ס"ה). וכן הוא בנוגע ללימוד והבנה וההשגה בתורה
- שהרי אמרו רז"ל (מכות יו"ד, א. וש"נ) "מותלמידי יותר מכולם", ומהו מובן, שכלל שיגדל מספר התלמידים, תגדל יותר מעלת ההבנה וההשגה
אצל הרב.

- 1 ו"את זה לעומת זה עשה האלקים" 199 - "שועל", שהוא "פיקח שבחיות" 200, שלימות החכמה, אבל לא
2 חכמה ד"אדם", "אתם 201 קרויין אדם" 202, על שם "אדמה לעליון" 203, אלא חכמה ד"חיות", היינו, שבין
3 ה"חיות" גופא הרי הוא "פיקח", שאינו מונח כל-כך בתאוות, אכילה ושתייה ודומיהן, אלא בעניני
4 השכלה.
- 5 והנה, בזמן הגלות, שהסדר הרגיל הוא "ואספת דגנך גו" 204, "מלאכתך נעשית על-ידי עצמן" 205,
6 "וברכך 206 ה' אלקיך בכל אשר תעשה" 207 - יש אמנם צורך והכרח להשתמש גם בשכל ("פיקח") בשביל
7 המלאכה 208, אבל כל זה אינו אלא באותו זמן שעל-פי תורה עוסק הוא בעניני העולם - "פיקח שבחיות"
8 (ולא בזמן שבו עוסק בתורה - בהיותו ב"קדש הקדשים").
- 9 אבל כאן ראו "שועל שיצא מבית קדשי הקדשים" - שב"קדשי הקדשים" (לא רק בחוץ לארץ, בארץ
10 ישראל, בהר הבית, ואפילו בהיכל, אלא ב"קדשי הקדשים" דוקא) הסתנן וחדר ("האָט זיך
11 אַריינגעכאַפּט") "שועל" (לא בעל-חי אחר, אלא "שועל" דוקא 209), ולא עוד אלא "שיצא מבית קדשי
12 הקדשים", דבר המורה על מצב של ניצול "קדשי הקדשים" גופא (שזוהי ירידה גדולה יותר מאשר החורבן
13 דקדש-הקדשים) לענינים השייכים ל"פיקח שבחיות".
- 14 יח. ויש להוסיף ביאור בתוכן הענין ד"שועל שיצא מבית קדשי הקדשים" - על-פי המסופר במסכת
15 ברכות 200 אודות ה"שועל" ביחס להנהגתם של בני ישראל בלימוד התורה בזמן הגלות:
16 "פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה, בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא
17 שהיה מקהיל קהלות ברבים ועוסק בתורה. אמר לו, אי אתה מתיירא מפני מלכות. אמר לו, אמשול לך
18 משל למה הדבר דומה, לשועל שהיה מהלך על גב הנהר וראה דגים שהיו מתקבצים ממקום למקום (רצים
19 לכאן ולכאן 210), אמר להם מפני מה אתם בורחים, אמרו לו מפני רשתות שמביאין עלינו בני אדם, אמר
20 להם רצונכם שתעלו ליבשה ונדור אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם, אמרו לו, אתה הוא
21 שאומרים עליך פקח שבחיות, לא פקח אתה אלא טפש אתה, ומה במקום חיותנו אנו מתייראין, במקום
22 מיתתנו על-אחת-כמה-וכמה. אף אנחנו, עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה שכתוב בה 211 כי הוא חייך
23 ואורך ימך, כך, אם אנו הולכים ומבטלים ממנה, על-אחת-כמה-וכמה".
- 24 כלומר: השועל יודע ומבין שמקומם של הדגים הוא במים, אבל טענתו היא, שכאשר רואים שבהיותם
25 במים הם במצב של העדר המנוחה ("רצים לכאן ולכאן", ו"בורחים" .. מפני רשתות כו'), יש לתלות
26 את סיבת הדבר (לא בדגים, אלא) במים, ולכן מציע להם לצאת מן המים ולעלות ליבשה, ושם ידורו
27 במנוחה כמותו. ודוגמתו בהנמשל: בודאי צריכים בני ישראל (שנמשלו לדגים 212) לעסוק בתורה
28 (שנמשלה למים 213), אבל כשנמצאים בזמן הגלות, בשעבוד מלכיות, כמעמד ומצב של ריבוי דאגות
29 וטרדות הפרנסה כו' 214 ("רצים לכאן ולכאן") - טוען השועל שהסיבה לכך היא [לא משום שזהו חלק
30 בלתי נפרד מכללות המעמד ומצב ד"מפני חטאינו גלינו מארצנו", אלא] משום שבחרו להיות באהלה של
31 תורה (מים), ששם אין כסף לשלם למורים, והילדים גדלים ומתחנכים באופן שאין בידם אומנות המפרנסת
-
- לעשות "כלי" בדרך הטבע שבו תומשך ברכתו של הקב"ה בענין
הפרנסה.
- 199 קהלת ז, יד.
200 ברכות סא, ב.
201 יבמות סא, רע"א. וש"נ.
202 ע"י לימוד התורה (חכמתו של הקב"ה) - "זאת התורה
אדם" (חוקת יט, יד), שלכן, כלל זה הוא לאחר מ"ת דוקא (ראה
תור"ה ואין - נדה ע, ב).
203 ראה עש"מ מאמר אכ"ח ח"ב פל"ג. של"ה ג, רע"א.
ועוד.
- 204 עקב יא, יד.
205 ברכות לה, ב.
206 פ' ראה טו, יח.
207 כי "אין סומכין על הנס" (ראה פסחים סד, ב. ועוד),
וכיון שזקוק לפרנסה - שהרי מחוייב לזון את אשתו ובני ביתו,
ומחוייב ליתן צדקה, ולהחזיק מוסדות תורה וחינוך וכו' - עליו
- 208 אף שגם אז מונח השכל בעיקר בתורה ותפלה, וכמ"ש
(תהלים קכח, ב) "אגיע כפיך כי תאכל אשריך גו'", שהגיעה צ"ל
ב"כפיך" (כלי המעשה) בלבד, ואילו "ראשך" מונח בתורה
ותפלה (ראה תורת מנחם - סה"מ חשון ע' רמו. וש"נ).
209 דאף שכך אירע בפועל, הרי, כיון שתושבע"פ מדגישה
ומספרת (גם) פרט זה, מובן, שיש בזה לימוד והוראה.
- 210 כ"ה בע"י שם.
211 ס"פ נצבים.
212 ע"ז ג, סע"ב.
213 תענית ז, סע"א.
214 ראה תור"ה ר"פ נח. ובכ"מ.

1 את בעליה בכבוד וכו', ואם רק יצאו מאהלה של תורה - מסיים את השועל דבריו (שבהשקפה ראשונה
2 אינם דברי שטות, אלא דברי פיקחות) - אזי יוכלו לחיות (כמותו) חיי מנוחה ושלחה, שזהו דבר טוב
3 וחיובי על-פי תורה שציוותה "ונשמרתם גו' לנפשותיכם"²¹⁵.

4 [ועל זה משיבים הדגים להשועל: "אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות! לא פקח אתה אלא טפש
5 אתה" - שגם ביחס ל"חיות" טפש הוא - כי ה"מים" (העסק בתורה) הם "מקום חיותנו" ("חייך ואורך
6 ימך"),

7 ולא רק בנוגע לענינים של רוחניות וקדושה, אלא גם החיים הגשמיים כפשוטם נמשכים על-ידי העסק
8 בתורה, ולולי העסק בתורה לא יתכן אצל יהודי מעמד ומצב ד"שלום יהיה ל"י"²¹⁶ (גם אם הוא במעמד
9 ומצב ש"התברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך")²¹⁷, כיון שהשפעת החיות ליהודי
10 מסטרא דקליפה (כמו שאר בעלי-חיים), אינה אלא לפי שעה, ובהכרח שתופסק ההשפעה²¹⁸, וכיון
11 שהתורה היא "חיותנו", צריכים אנו להתאים את עצמנו אל התורה - ללמדה ולהתנהג על-פי הוראותיה,
12 שעל-ידי-זה נהיה כלים לקבל "חיותנו" (ולא להיפך, להתאים את החיות אלינו), ובודאי תמצא הדרך
13 להנצל מהגזירות וכו'.

14 ונמצא, שענינו של השועל הוא שמנצל את התורה (קדשי הקדשים) גופא לענין שהוא היפך התורה,
15 באמרו שהשהות באהלה של תורה (במים) היא הסיבה לקושי הגלות, ולכן צריכים לצאת מאהלה של
16 תורה (לצאת מן המים) - "שועל ש(רוצה לפעול ש)יצא מבית קדשי הקדשים"²¹⁹ - לצאת חס-ושלום מבית
17 קדשי הקדשים, ולהתנהג כ"שועל", "פיקח שבחיות" (אף שלאמיתתו של דבר אינו אלא טפש).

18 יט. ולכן, כש"ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין":
19 כל זמן שהאמינו וידעו ש"קדש הקדשים" שבבית המקדש הפנימי שבכל אחד ואחד מישראל הוא
20 בשלימות, היתה תקוותם חזקה ששלימות המקדש הרוחני תביא בקרוב גם בנין ושלימות המקדש הגשמי;
21 אבל כשראו שה"שועל" נגע ב"בית קדשי הקדשים" (פנימיות הנפש, נקודת היהדות, הקשורה עם נקודת
22 התפילה והתורה ואחדות הפשוטה של הקדוש-ברוך-הוא), ולא עוד אלא שמנצל זה באופן הפכי -
23 "התחילו הן בוכין".

24 "אמר להם (רבי עקיבא) מפני מה אתם בוכים"²²⁰ - מהי התועלת בבכיה? ! במקום לבכות, צאו לרחוב
25 ותפעלו על יהודי הנמצא בחוץ עד שתשיבוהו ותכניסוהו לבית קדשי הקדשים!

26 "אמרו לו מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו, ולא נבכה" (בתמיה): מהי התועלת בפעולתנו
27 להשיב יהודי ל"קדשי הקדשים" - בה בשעה שנעשה שינוי, רחמנא-ליצלל, במקום קדשי הקדשים,
28 שתמורת היותו "מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת" (שאסור לזר להכנס בו, ולא עוד אלא שענשו הכי
29 חמור), הנה "עכשיו שועלים הלכו בו", ולא רק דבר חד-פעמי שאירע באקראי ("שועל שיצא מבית קדשי
30 הקדשים"), אלא ש"שועלים" הלכו בו, שנעשה - לדאבונו ולמגנת לבנו - דבר הרגיל, ואיך לא נבכה.

31 "אמר להם (רבי עקיבא) לכך אני משחק" - כי, היא הנותנת:

32 כל זמן שלא נוגעים בנקודת היהדות, יכולה להכנס אצל יהודי "רוח שטות"²²¹ ("טפש אתה") לעבור

(215) ואתחנן ד, טו. וראה שבת לב, סע"ב ובחדא"ג מהרש"א.

(216) נצבים כט, יח.

(217) כלומר: לא יתכן שיהודי ישן במנוחה ("שלאפן רואיק"), בה בשעה שאינו מתנהג ע"פ תורה; הוא יכול ליטול "גלולה" ("א' פיל"), או לשחות משקה המשכר ("ישתה וישכח ראשו"), כדי לבלבל ולהרדים את עצמו שלא ירגיש את הכאב, אבל סוכ"ס יתעורר מהתרדמה, ויווכח במעמדו ומצבו, ואז יצטרך בלבבו כו'. - אצל כאו"א מישראל ללא יוצא מן הכלל, ישנו "חלק אלקה ממעל ממש" (כדברי רבינו הזקן - תניא רפ"ב), ובודאי שה"חלק אלקה ממעל ממש" לא יסכים לכך שיהודי יצא מ"קודש

הקדשים" וילך למקום שראוי לחי' ולא לבן-אדם!

(218) ראה בארוכה קונטרס ומעין סוף מאמר ו' (פ"ג) ואילך.

(219) ועפ"ז יומתק דיוק הלשון "שועל שיצא מבית קדשי הקדשים", ולא "נכנס" או "מהלך" (כלשון הכתוב "שועלים הלכו בו").

(220) להעיר שכאן (בסיפור השני) לא נאמר (כבסיפור הראשון) "ואתם מפני מה אתם בוכים" - כיון שאין זה מענה על דבריהם "מפני מה אתה משחק" (שעל זה נופל הלשון לאירך גיסא - "ואתם מפני מה אתם בוכים"), אלא שאלה אפשר בכייתם כשלעצמה (גם אם הוא לא הי' משחק), כדלקמן בפנים. (221) סוטה ג, א.

עבירה, ולדמות לעצמו "שבעבירה זו עודנו ביהדותו ואין נשמתו מובדלת מאלקי ישראל"²²², וכך, יכול
לילך ולהתמשך חס-שלום מעמד ומצב הגלות "מפני חטאינו";
אבל כשנוגעים בנקודת היהדות - כשאנו יכול לרמות את עצמו ש"עודנו ביהדותו" - הרי אפילו
אצל קל שבקלים "ניעורה (נקודת היהדות) משנתה ופועלת פעולתה .. להתגבר על הקליפות .. ולבחור
לו ה' לחלקו ולגורלו למסור לו נפשו על קדושת שמו"²²³. כלומר, דוקא תכלית הירידה למטה ביותר,
עד לנגיעה בנקודת היהדות - היא זו שמעוררת ומביאה את העליה, התיקון והשלימות.
ועל-דרך-זה - אומר רבי עקיבא - בנדון דידן: עד עכשיו היו יכולים כמה מבני ישראל לדמות לעצמם
שסיבת הגלות היא מפני ש"אתם המעט מכל העמים"²²⁴, "מי יקום יעקב כי קטן הוא"²²⁵, ולכן נוצחו
על-ידי מלכות רומי מצד כחם ועוצם ידם; אבל עכשיו, שרואים "שועל שיצא מבית קדשי הקדשים",
"מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת" .. שועלים הלכו בו" - דבר שאינו שייך כלל לפעולת מלכות רומי
- בודאי יכירו וידו כולם ש"יד ה' עשתה זאת", וכתוצאה מזה יתעוררו מנקודת פנימיות נפשם לשוב
בתשובה, ואז תבוא הגאולה. ו"לכך אני משחק" - כיון שדוקא תכלית הירידה למטה ביותר בענין החורבן
היא זו שתביא את הגאולה ובנין בית המקדש.
וענין זה שייך לרבי עקיבא דוקא - להיותו בן גרים:
במסכת סנהדרין²²⁶ (שהמשכה וסיומה מסכת מכות, כנוצר לעיל סעיף ה) איתא: "חזון עובדי' כה
אמר ה' אלקים לאדם וגו'²²⁷, מאי שנא עובדיה לאדם .. עובדיה גר אדומי היה, והיינו דאמרי אינשי
מיניה וביה אבא נידיל ביה נרגא" (מעצמו של יער (אבא) יכנס בתוך הגרון להיות בית יד ויקצצו בו את
היער, וכן עובדיה לאדם).
ועל-דרך-זה אומר רבי עקיבא - בן גרים - אודות הירידה הכי גדולה בחורבן ("שועל שיצא מבית
קדשי הקדשים") - שממנה גופא ("מיניה וביה") תבוא הגאולה ובנין בית המקדש.
וממשיך רבי עקיבא, "דכתיב ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו, וכי
מה ענין אוריה אצל זכריה, אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני, אלא תלה הכתוב נבואתו של
זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה כתיב לכן בגללכם ציון שדה תחרש וגו', בזכריה כתיב עוד ישבו
זקנים וזקנות ברחובות ירושלים .. משנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת"
- שהחידוש בנבואה זו דוקא ("ואעידה לי עדים נאמנים וגו'", "תלה הכתוב כו'") לגבי שאר נבואות
הגאולה, הוא, שקיום נבואת הגאולה תלויה בקיום נבואת החורבן, ובתכלית הירידה דוקא ("ציון שדה
תחרש"), שמזה דוקא תצמח הגאולה, כדלקמן.
כ. וביאור הענין:
הנבואה "בגללכם ציון שדה תחרש וגו'" - אף שנאמרה על-ידי אוריה שהיה במקדש ראשון, לא
נתקיימה בחורבן מקדש ראשון, אלא בחורבן מקדש שני דוקא (דביה עסקינן) - כדאיתא בירושלמי²²⁸
"אבותינו (בחטאם) העבירו את התקרה (שלא החריב נבוכדנצר אלא התקרה של בית המקדש, והשאר
היסודות, שנאמר²²⁹) ויגל את מסך²³⁰ יהודה, אבל אנו (גרם עוונותינו ש)פעפענו את הכתלים (שבחורבן
בית שני החריבו גם היסודות, כדכתיב²³¹) האומרים ערו ערו עד היסוד בה"²³².
[ולהעיר, שבבית ראשון נשארו לא רק היסודות, אלא גם הכתלים (שהרי רק בבית שני "פעפענו את
הכתלים"), ולא עוד אלא שגם אפר הפרה שהיה בתוך הכתלים ("קילולות של אבן היו קבועין בכותל ..

נו, ב. שמו"ר פל"ה, ה.

(229) ישע"י כב, ח.

(230) "מלשון סכך ותקרה" (פ"מ שם).

(231) תהלים קלז, ז.

(232) אם החריבו גם היסודות או רק עד היסודות - ראה

הדעות בשמו"ר שם. איכ"ר רפ"ה. זח"ג פט, א.

(222) תניא פ"ד.

(223) שם פ"ט.

(224) ואתחנן ז, ז.

(225) עמוס ז, ב. ה.

(226) לט, ב (ובפרש"י).

(227) עובדי' בתחלתו.

(228) יומא פ"א ה"א (ד, ב), ובקה"ע ופ"מ. וראה גם גיטין

- 1 ובתוכן אפר מכל פרה ופרה" (233) נשאר בשלימות ובטהרתו, ועל ידו נטהרו "כשעלו מן הגולה" (233) (כי),
 2 "כשהחריב נבוכדנצר לא החריב אלא התקרה אבל הכתלים הניח" (234).
 3 ואף שבחורבן בית שני היתה ירידה גדולה יותר (שהחריבו גם היסודות) - הרי, כיון שהירידה היא
 4 לצורך עליה, מובן, שגודל הירידה ביותר, מביאה ופועלת עליה גדולה יותר.
 5 ויש לבאר זה על-פי דברי המדרש²³⁵ בפירוש הפסוק²³⁶ "מזמור לאסף אלקים באו גוים בנחלתך",
 6 "לא הוה קרא צריך למימר אלא בכי לאסף, נהי לאסף, קינה לאסף, ומה אומר מזמור לאסף . . כך אמרו
 7 לאסף, הקדוש-ברוך-הוא החריב היכל ומקדש, ואתה יושב ומזמר? ! אמר להם, מזמר אני ששפך
 8 הקדוש-ברוך-הוא חמתו ("כלה ה' את חמתו"²³⁷) על העצים ועל האבנים ולא שפך חמתו על ישראל",
 9 היינו, שחורבן בית המקדש היה הצלה לבני ישראל שעל-ידי-זה נשאר בקיומם²³⁸ (ואז יכולים הם לפעול
 10 גם בנין בית המקדש מחדש²³⁹).
 11 ויש לומר, שבחורבן בית ראשון שחרבה רק התקרה, לא שפך כל חמתו על העצים ועל האבנים, וכיון
 12 שנשארה עדיין חימה, יש אפשרות שתשפך על ישראל חס-ושלום (ולכן חסר גם בשלימות הגאולה ובית
 13 המקדש²⁴⁰); מה-שאינ-כן בחורבן בית שני ששפך כל חמתו על העצים ועל האבנים עד שחרבו גם הכתלים
 14 והיסודות - כלתה חמתו ("כלה ה' את חמתו"), ובמילא נשללה האפשרות דשפיכת חימה על בני ישראל,
 15 ואז יכולה לבוא שלימות הגאולה²⁴¹.
 16 ועל-פי-זה יש לבאר מה שכתוב בתוספתא ברכות²⁴²: "לפי שהוא אומר²⁴³ על אפי ועל חמתי היתה
 17 לי העיר הזאת למן היום אשר בנו אותה עד היום הזה להסירה מעל פני, יכול אף עכשיו הרי היא בחימה,
 18 תלמוד-לומר ההר חמד אלקים לשבתו²⁴⁴, הרי היא בחמדה ובתאוה, מלמד שכיפר לה חורבתה, שאין
 19 שכינה חוזרת עד שתעשה הר . . מאימתי משנעקרו יסודותיה . . ערו ערו עד היסוד בה"²⁴⁵ - שדוקא
 20 "משנעקרו יסודותיה" (בחורבן בית שני) "כיפר לה חורבתה", ומאז "הרי היא בחמדה ובתאוה".
 21 וענין זה מודגש ביותר בנבואתו של אוריה - "ציון שדה תחרש":
 22 "שדה תחרש" - מורה על החורבן בתכלית, שלא נשאר מאומה מבנין בית המקדש ("ציון"²⁴⁶),
 23 על-דרך "ערו ערו עד היסוד בה", ויתירה מזה, שפגע (לא רק בהעצים והאבנים שנעשו לעיים, אלא) גם
 24 במקום ("שדה") שבו עמד בית המקדש וקדש-הקדשים - שנעשית בו חרישה²⁴⁷ ("תחרש") "דמרפי
 25 ארעא"²⁴⁸, שמורה על ביטול המציאות הקודמת דהשדה - "שועל שיצא מבית קדשי הקדשים".

איפוכי (הנחה וקורת רוח) שלימה על עוונותיהם ביום שחרב בית המקדש, הה"ד (איכה ד, כב) תם עונך בת ציון" (נחבאר באוה"ת נ"ך איכה עה"פ (כך ב' ע' א"פב ואילך) - ושם: "ויש להעיר ממ"ש כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת כר", שנאה כבושה היתה כר' (ויק"ר רפ"ז) . . בחורבן ביהמ"ק עם שבחיצינויות ה' גילוי הגבורה והדין והרוגז, מ"מ, בפנימיותו מחמת זה נחבטלה השנאה הכבושה הנ"ל ונתעוררה האהבה והרחמים". ובהמשך הענין, שמזה דוקא באים להגאולה העתידה, שלכן, בו ביום נולד מנחם כר').

(242) ספ"א.

(243) ירמי' לב, לא.

(244) תהלים סח, יז.

(245) וראה צפע"ג להרגצ'ובי (הובא במפענח צפונות ע' קמא) שדוקא עי"ז שהחורבן ה' באופן ד"ערו ערו עד היסוד בה" - "נשאר המקום בקדושתו".*

(246) להעיר שקד"ק נקרא "ציון" (זח"ג רצו, ב).

(247) וע"ד שמצינו בעונש המבול שנימוחו גם ג' טפחים דעובי המחרישה (ב"ר פל"א, ז. פרש"י נח ו, יג).

(248) פרש"י שבת עג, ב (ד"ה משום חורש).

(233) תוספתא פרה פ"ג מ"ג - הובא בפי' הר"ש פרה שם.

(234) פי' הר"ש פרה שם.

(235) איכ"ר פ"ד, יד.

(236) תהלים עט, א.

(237) איכה ד, יא.

(238) ופשוט, שענין זה אינו גורע מאומה מגודל העונש על אוה"ע שפעולתם בחורבן ביהמ"ק היתה מצד גודל רשעותם (כשם שנענש פרעה על שיעבוד בני"י, אע"פ שהיתה הגזירה "ועבדום וענו אותם" (לך לך טו, יג), כיון שהוסיף בזה מצד רשעותו - ראה השגות הראב"ד הל' תשובה ספ"ו. רמב"ן לך לך טו, יד).

(239) ולהעיר מסיפור הגמרא (גיטין נו, ב) ע"ד בקשת ריב"ז מאספסיינוס "תן לי יבנה וחכמי" (שלא תחריבנה ולא תהרוג חכמי) - שעי' קיומה של יבנה וחכמי' (יעסקו בתורה), יפעלו התוקף ד"אדיר" דקדושה שיבטל את ה"אדיר" דלעו"ז (עליו נאמר "והלכנון באדיר יפול").

(240) שחסרו בו חמשה דברים (כנ"ל הערה 189). וכן הגאולה היא ע"ד גאולת פורים ש"אכתי עבדי אחשוורוש אנן", שלכן אין אומרים עלי' הלל (מגילה יד, א).

(241) ולהעיר גם ממאד"ל (איכ"ר ספ"ד) "נטלו ישראל

(*) אף שבנוגע לה"חילול" - "באו בה פריצים וחללוה" (יחזקאל ז, כב. וראה לקו"ש חכ"א ע' 253 ובהערות ושורה"ג), כש"באו" בלבד, עוד לפני שהחריבו ביהמ"ק.

ולאידך גיסא - "שדה (דייקא) תחרש" (ולא "עיין תהיה"²⁴⁹, "כמו עיים . . גלי אבנים"²⁵⁰), שחרישה
בשדה, היא הכנה לזריעה²⁵¹ (שאינה אלא בשדה, ולא על גבי אבן או סלע צחיח), שעל ידה תבוא הצמיחה²⁵²
כמה פעמים ככה ("כלום אדם זורע סאה אלא להכניס כמה כורין"⁸⁹), ועל-דרך-זה בנדון דידן, שחורבן
בית המקדש באופן ד"שדה תחרש" מהוה הכנה והתחלה (זריעה²⁵³) דבנין בית המקדש השלישי (על
דרך "סותר על מנת לבנות"²⁵⁴) שיהיה נעלה יותר באי-ערך ("גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן
הראשון"²⁵⁵), "מקדש אדני-י כוננו ידיך"²⁵⁶, "בנינא דקודשא-בריך-הוא"²⁵⁷, בית נצחי (שאינ אחריו
חורבן).

ונמצא, שבנבואה זו כשלעצמה מודגש שהענין הבלתי-רצוי דהחורבן מתהפך לטוב - שהחורבן עצמו
הוא הכנה והתחלת בנין בית המקדש השלישי.

כא. וענין זה מודגש גם בנבואת זכריה - "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים". ובהקדמה:
לעתיד לבוא, כשיקויים היעוד²⁵⁸ "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ"²⁵⁹, יתבטל ענין המיתה
בעולם²⁶⁰, כמו שכתוב²⁶¹ "בלע המות לנצח", ויהיו חיים נצחיים. ומזה מובן שלא יהיה גם ענין של
חלישות מצד הזקנה²⁶², כי ההכרח דטבע החלישות הוא מצד הכליון דמיתה, שלא בא בבת אחת אלא
לאט לאט (ועל-דרך מאמר הבחי²⁶³ "התינוק מיום הולדו מתחיל להתייבש"), וכיון שיבטל הכליון
דמיתה, תבטל גם החלישות דזקנה.

אמנם, בנוגע לתחיית המתים אומר זכריה בנבואתו²⁶⁴ ש"ישבו זקנים וזקנות" . . ואיש משענתו בידו
מרוב ימים" (שלכן "יהיו צריכים למשענת בידם"²⁶⁵) - שלא יקומו מיד כ"בחורים" (כמו בתחילת
הבריאה, "כבני עשרים שנה נבראו"²⁶⁶), כי-אם "זקנים וזקנות" ש"יהיו צריכים למשענת בידם",
ואף-על-פי-כן "ישבו ברחובות ירושלים", ש"לא ישיגם החולשה לשבת בית-כי-אם ברחובות ישבו כדרך
הבחורים"²⁶⁷.

(* ומה שכתוב "ונשיהם לבד" (זכריה יב, יב. וראה סוכה נב, ריש עמוד א - היינו קודם תחיית המתים (וכמו
שנאמר (זכריה שם) "וספדה") מה-שאינ-כן קרא ד"ישבו זקנים וזקנות" - לאחר תחיית המתים.
(מרשימת כ"ק אדמו"ר שליט"א)

ש"כל כבודה בת מלך פנימה" (תהלים מה, יד), והשיבה
ברחובות היא היפך הצניעות - משום שלעתיד לבוא לא תהי
שליטה ליצה"ר**.

(260) כמו לפני חטא עה"ד - שרק בגלל זה נקנסה מיתה.
(261) ישעי' כה, ח. וראה משנה סוף מו"ק.
(262) כשם שבתחילת הבריאה (גם לאחר חטא עה"ד) לא הי'
זקנה (חלישות) בעולם (ראה ב"מ פז, א. ב"ר פס"ה, ט).
(263) "אולי הכוונה למ"ש בפי' עה"ת בראשית א, כח"
(הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בסה"מ תשי"א ע' 142).
(264) כפי' התוס' (לעיל הערה 44) שקאי בתחיית המתים.
(265) כפירוש רש"י עה"פ. - וגם לפי' התוס' "גמרינן משענת
... ממשענת דאלישע . . אף כאן תחיית המתים", הרי, "אין מקרא
יוצא מידי פשוטו" (שבת סג, א. ושי"נ), שיקומו לתחי' זקנים
וזקנות ויצטרכו למשענת.
(266) ב"ר פי"ד, ז.
(267) מצו"ד עה"פ.

(249) כהמשך הכתוב ("וירושלים עיין תהי") - שלא הובא
בגמרא כאן*.
(250) מצו"ד עה"פ.
(251) ראה חזק"ג מהרש"א שבת קלט, א: "ציון שדה תחרש
ויהי ראוי לזריעה".
(252) לאחר הקדמת רקבון הגרעין, ובלשון הכתוב (תהלים
קכו, ה) "הזורעים בדמעה ("בוכין") - ברנה ("משחק") יקצורו".
(253) להעיר, שכללות ענין הגלות נמשל לזריעה, כמ"ש
(הושע ב, כה) "יזרעתי לי בארץ", שהיא בשביל הצמיחה כמ"פ
ככה (תו"א ריש פרשתנו (בשלח). ובכ"מ).
(254) ראה לקו"ש חכ"ש ע' 12 ואילך. ושי"נ.
(255) חגי ב, ט. - וכפי' הזהר (ח"א כח, א) שקאי על ביהמ"ק
השלישי.
(256) בשלח טו, יז.
(257) זח"ג רכא, א.
(258) זכרי' יג, ב.
(259) ולכן "ישבו זקנים (וגם) זקנות ברחובות ירושלים" - אף

(* אבל הובא בע"י, ספרי וילקוט.

(** ומסתעף זה "ישמענו גו' (לעתיד לבוא) בערי יהודה ובחוצות ירושלים גו' קול חתן (וגם) קול כלה" (ירמי' לג, יו"ד-יא) וואו יהי' "משמח חתן
עם הכלה", "שעל ידי הכלה הוא משמח את החתן", שתתעלה למעלה מהחתן. "נקבה תסובב גבר", "אשת חיל עטרת בעלה" (ראה תו"א ס"פ
ריגש). דלא כבומן הזה שאסור לשמוע "קול כלה" ("קול באשה ערוה" - ברכות כד, א). ועד שכאשר "אנשים ונשים בחדר א' אין אומרים
שהשמחה במעוננו דאין שמחה כשיצו"ר שולט" (ב"ח ובי"ש אה"ע ס"ב סק"א).

- 1 [ועל-דרך המבואר במסכת סנהדרין²⁶⁸ ש"עומדין במומן ומתרפאין . . אני אמית ואחיה מחצתי ואני
2 ארפא²⁶⁹, אמר הקב"ה מה שאני ממית אני מחיה, והדר מה שמחצתי ואני ארפא" (שלאחר כן מתרפא).
3 ועל-דרך-זה במדרש²⁷⁰: "כשם שאדם הולך הוא בא. הולך עור ובא עור, חרש ובא חרש, אלם ובא אלם.
4 כשם שהוא הולך לבוש בא לבוש כו'", ומוסיף לבאר טעם הדבר - "ולמה כשם שהאדם הולך כך הוא
5 בא" - "שלא יאמרו, כשהם חיים לא ריפאן, משמתו ריפאן הקב"ה ואחר-כך הביאן (בתמיה), דומה
6 שאינן אותן לא אלו אחרים הם, אמר הקב"ה אם כן יעמדו כמו שהלכו ואחר-כך אני מרפא אותן"].
- 7 ויש להוסיף בביאור המעלה והחידוש²⁷¹ בכך ש"עוד ישבו זקנים וזקנות (דוקא) ברחובות ירושלים"²⁷²
8 - דלכאורה: מצד השלימות דלעתיד לבוא (שאו יהיו כל הענינים בתכלית השלימות) מתאים יותר שענין
9 התחיה (שעיקרו בשביל נצחיות השכר) יהיה באופן שיקומו לכתחילה במצב של שלימות כבחוריים²⁷³ -
10 כי, בזה שיקומו "זקנים וזקנות" ואף-על-פי-כן "ישבו (באופן של קביעות, "אין ישיבה אלא לשון
11 עכבה"²⁷⁴) ברחובות ירושלים", "כדרך הבחורים" - מודגש בתמידות (לא רק באופן חד-פעמי) העילוי
12 דאתהפכא. ומזה מוכן גם בנוגע לשאר יעודי הגאולה שיהיו באופן של אתהפכא, שהענין הבלתי-רצוי
13 דהחורבן והגלות (לא רק יתבטל, אלא גם) יתהפך לטוב.
- 14 וכיון שכל עניני העולם תלויים בעבודתם של ישראל (על-דרך ש"אסתכל באורייתא וברא עלמא"²⁷⁵,
15 שכל עניני העולם ישנם תחילה בתורה) - הנה כאשר עבודתם של ישראל היא באופן של אתהפכא,
16 שתמורת זה ש"בגללכם ציון שדה תחרש", נעשה הענין ד"הזורעים בדמעה (ועל-ידי-זה) ברנה
17 יקצורו"²⁵², אזי נעשים גם יעודי הגאולה, ועד להענין דתחיית המתים (ושלימות השכר באלף השביעי²⁷⁶)
18 באופן של אתהפכא.
- 19 כב. על-פי-זה יש לבאר תוכן דברי רבי עקיבא - "דכתיב ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה . . ואת
20 זכריה . . תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה":
21 החידוש בנבואה זו לגבי כל ריבוי הנבואות של ישעיה אודות הגאולה, הוא, שאוריה וזכריה - שהיו
22 בזמנים שונים והתנבאו נבואות שונות והפכיות זה מזה, נבואת אוריה על תכלית הירידה²⁷⁷ דהחורבן, ונבואת
23 זכריה על תכלית העליה²⁷⁷ דהגאולה - הם כמו שני עדים (גופים נפרדים) שעדותם מצטרפת ונעשית
24 מציאות אחת של הגדת עדות²⁷⁸, שתוכנה, שתכלית העליה דהגאולה תלויה בהקדמת תכלית הירידה
25 דהחורבן, כי החורבן אינו ענין בפני עצמו (שצריך להתבטל לגמרי, ולאחריו בא הפכו, הגאולה), אלא
26 הוא ענין אחד עם הגאולה, להיותו הכשר והכנה, ועד להתחלת הגאולה.
- 27 וכיון שהא בהא תליא, שתכלית העליה תלויה בהקדמת תכלית הירידה, לכן, "עד שלא נתקיימה נבואתו
28 של אוריה (בנוגע לתכלית הירידה דהחורבן) הייתי מתיירא שלא תתקיים²⁷⁹ נבואתו של זכריה" (בנוגע
29 לתכלית העליה דהגאולה).
- 30 ואף ש"כל דבר טוב שיגזור הא-ל אפילו על תנאי אינו חוזר" - הרי, נוסף לכך שיש אופנים שאפשר
31 שלא יתקיים הדבר הטוב, וכדאיתא בשבת²⁸⁰ "מעולם לא יצתה מדה טובה מפי הקב"ה וחזר בה לרעה,

277 דבר נוסף שאינו מוכרח בהחורבן והגאולה כשלעצמם, שהרי, גם אם החורבן הוכרח להיות באופן ד"ערו ערו עד היסוד בה", אין הכרח שתהי' הירידה גדולה יותר עד לאופן ד"ציון שדה תחרש". ועד"ז בנוגע לתח"מ" - שאין הכרח בהחידוש ש"ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים" (באופן דאתהפכא), אלא יכול להיות באופן שיקומו לכתחילה כבחורים, כנ"ל.
278 ע"ד הענין ד"עדים וזממין" שבהתחלת המסכת, ש"אינן נהרגין עד שיהיו שניהם זוממין" (מכות ה, ב - במשנה).
279 ועאכו"כ שאין לצפות לקיומה מיד (ע"ד פי' ענף יוסף לע"י: "כל זמן שלא נתקיימה נבואתו של אורי' אין תוחלת שתתקיים נבואתו של זכרי' שעדיין לא הגיע זמנה").
280 נה, א. - והאריכו המפרשים בהשקו"ט שבדבר (ראה

268 צא, ב.

269 האוינו לב, לט.

270 ב"ר פצ"ה, א. זח"ג צא, א. וראה זח"ב קצט, ב.

271 נוסף על הצורך שבדבר מפני "שלא יאמרו כו".

272 כמודגש גם בלשון הכתוב "עוד ישבו גו'" (שגם תיבה

זו - "עוד" - הובאה בגמרא כאן), שמורה על הוספה וחידוש.

273 ומה גם שאין בכך "טירחא" (כביכול) גדולה יותר ביחס לכללות ענין התחיה.

274 מגילה כא, סע"א. הובא בפרש"י עה"ת תוריע יב, ד.

עקב ט, ט. ועוד.

275 זח"ב קסא, ריש ע"ב.

276 תנאי פל"ו בהגהה.

חוץ מדבר זה .. (משום) שהיה בידם למחות ולא מיחו" [ועל-דרך-זה מצינו²⁸¹ ש"לא חרבה ירושלים
אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה, שנאמר²⁸² היו שריה כאילים לא מצאו מרעה, מה איל זה ראשו
של זה בצד זנבו של זה, אף ישראל שבאותו הדור כבשו פניהם בקרקע ולא הוכיחו זה את זה"], יש
לומר, שבנדרן דידן אין זה "תנאי", שמצד עצמו הוא ענין צדדי, ונצטרף לגזירה על דבר טוב שמצד
עצמו יכול להתקיים גם ללא התנאי, כִּי־אם ענין אחד שנחלק לב' פרטים התלוים זה בזה, כיון שגודל
הירידה דהחורבן ("ציון שדה תחרש") הוא (בדוגמת חרישה שמהוה הכנה לזריעה בשביל הצמיחה)
התחלת גודל העליה דהגאולה באופן של הפיכת הענינים הבלתי־רצויים²⁸³ (כמודגש בענין האתהפכא
שבתחיית המתים - "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים"), ואי אפשר להפריד ביניהם²⁸⁴.

ורק "עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת" - דכיון ששתי נבואות
אלה הן עדות אחת, נמצא, שקיום נבואת אוריה מהוה גם התחלת קיום נבואת זכריה, וכיון שהותחל קיומה,
בידוע שמתקיימת בשלימותה, על-דרך שמצינו²⁸⁵ בכמה נבואות שבהם נצטוו הנביא לעשות פעולה
גשמית להבטיח את קיומה של הנבואה בפועל ממש (לא רק ברוחניות), שפעולה זו היא כמו התחלת
קיום הנבואה, ואז בידוע שתתקיים בשלימותה.

כג. ולאחרי דברי רבי עקיבא הנ"ל - "בלשון הזה אמרו לו, עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו":
נחמה" ("ניחמתנו") - לאמיתתה ובשלימותה - היא כאשר הענין הבלתי־רצוי נהפך לטוב, עד
שאומרים "אורך ה' כי אנפת בי" (כנ"ל ס"ו). ולכן, כשרבי עקיבא אמר להם "לכך אני משחק, דכתיב
ואעידה לי עדים נאמנים .. עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת",
שתוכן הדברים הוא שהחורבן עצמו נהפך לטוב (כנ"ל בארוכה) - אזי "אמרו לו עקיבא ניחמתנו", נחמה
שענינה הפיכת הצער לשחוק; מה־שאינ־כן בסיפור הראשון שלא מצינו בדברי רבי עקיבא ("אם לעוברי
רצונו כך, לעושי רצונו על־אחת־כמה־וכמה") הענין דהפיכה לטוב (שהרי לא נזכר מאומה אודות הפיכת
המונה של רומי", כִּי־אם שמזה למדים אודות הטובה לישראל), לא היה שם ענין של נחמה (ולכן לא
אמרו לו ניחמתנו).

ומדייק הש"ס "בלשון הזה אמרו לו" - כי, מהחילוקים שבין תורה שבכתב לתורה שבעל־פה,
שההדגשה על דיוק הלשון ביותר עיקרה בתורה שבכתב, ולא כל־כך בתורה שבעל־פה, שבה העיקר הוא
תוכן הענין²⁸⁶, ולכן, כשנוגע ביותר הדגשת לשון מסויים דוקא, אומרת הגמרא: "בלשון הזה אמרו לו" -
שלשון זה הוא לעיכובא.

והלשון הוא "עקיבא ניחמתנו, עקיבא ניחמתנו" - ובכפף לשון, שהכפל כשלעצמו מדגיש שענין זה
הוא לעיכובא, על־דרך "שנה הכתוב עליו לעכב"²⁸⁷, והוא גם "לשון חבה"²⁸⁸, ויש לומר שהא בהא
תליא, שמצד החיבובות הרי זה לעיכובא.

ובפרטיות יותר - הכפל הוא בשתים, הן בנוגע להשם ("עקיבא"), והן בנוגע לענין הנחמה
("ניחמתנו"):

"ניחמתנו .. ניחמתנו" - נחמה בכפליים, על־דרך מה שכתוב²⁸⁹ "נחמו נחמו עמי", וכדאיתא במדרש²⁸⁹
"חטאו בכפליים .. לקו בכפליים .. ומתנחמים בכפליים", שהפירוש ב"מתנחמים בכפליים" הוא לא רק

חזא"ג מהרש"א לברכות ד, א. לח"מ לרמב"ם הל' יסוה"ת פ"י
ה"ד. ועוד). ואכ"מ.

281 שבת ק"ט, ב.

282 איכה א, ו.

283 בדוגמת הפיכת החורבן עצמו שנעשה התחלת הבנין
דהגאולה.

284 וכמו בהנבואה "ציון שדה תחרש" גופא - שאי אפשר
שיתקיים הדבר הטוב שבזה (מעלת הצמיחה) ללא הקדמת הדבר
הבלתי־רצוי שבזה (הביטול דהחרישה), וכל זמן שלא נתקיים הדבר
הבלתי־רצוי, לא יתקיים הדבר הטוב שבזה, ועאכו"כ כשנתבטלה
נבואה זו ע"י התשובה (שלכן הוצרך אורי' לחזור ולנבא אותה
נבואה שנבא מיכה - ראה פ' ענף יוסף לע"י), שבטל גם הדבר

הטוב שבזה, אף ש"כל דבר טוב .. אינו חוזר".

285 ראה רמב"ן לך לך יב, ו. לבוש לרקנטי לך לך שם.

דרשות הר"ן דרוש ב'.

286 ולכן השכלה אחת, בדיבור התוספות היא באותיות
ותיבות אלו, ובהרא"ש והר"ן השכלה זו עצמה היא באותיות
ותיבות אחרים (לקו"ת פ' ראה כד, ד. וראה סה"מ תש"י ע' 36
ובהערות כ"ק אדמו"ר שליט"א שם).

287 יומא נא, ב. וש"נ.

288 ראה תו"כ ר"פ ויקרא: "כל הקריאות היו משה משה ..
משה משה, אברהם אברהם .. לשון חבה". ובנדר"ד, ישנו גם
הכפל בקריאת שם - "עקיבא .. עקיבא".

289 איכ"ר ספ"א.

- 1 ב' פעמים ככה, כנגד זה ש"לקו בכפליים", "מדה כנגד מדה" - ד'מאי קא-משמע-לך - אלא "כפליים"
2 מלשון ריבוי מופלג עד בלי גבול²⁹⁰, באופן שבאין-ערוך לגמרי, שאז דוקא הנחמה היא בשלימותה.
- 3 וההקדמה לזה - "עקיבא (ניחמתנו) עקיבא (ניחמתנו)" - כאמור לעיל (סי"ט) שהפיכת הענין
4 הבלתי-רצוי לטוב (ענין הנחמה), "מיניה וביה אבא ניזיל ביה נרגא", שייכת לרבי עקיבא דוקא, להיותו
5 בן גרים, ולכן, כשמדובר אודות הפיכת דבר בלתי-רצוי בתכלית הירידה ביותר ("שועל שיצא מבית קדשי
6 הקדשים"), שלזה צריך תוספת-כח ביותר, אזי חוזרים וכופלים "עקיבא .. עקיבא".
- 7 כד. ויש להוסיף ולהמתיק דיוק הלשון "עקיבא .. עקיבא" (ב' פעמים) - שמצינו בזה ג' אופנים:
8 (א) במסכת ראש השנה²⁹¹ במשנה, כשחלק רבי יהושע על רבן גמליאל בנוגע לקידוש החודש, "שלח
9 לו רבן גמליאל גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעוטיך ביום הכפורים שחל להיות בחשבוןך, הלך
10 ומצאו רבי עקיבא (לרבי יהושע) מיצר (על שהנשיא גזר עליו לחלל יום הכפורים), אמר לו, יש לי ללמוד
11 שכל מה שעשה רבן גמליאל עשוי, שנאמר²⁹² אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם (בקריאת
12 בית-דין תלאו הכתוב), בין בזמן בין שלא בזמן" - שכאן לא נזכר שרבי יהושע אמר לו "עקיבא
13 ניחמתני" (אף שקיבל את דבריו).
- 14 (ב) בגמרא שם: "תניא הלך רבי עקיבא ומצאו לרבי יהושע כשהוא מיצר, אמר לו [רבי] מפני מה
15 אתה מיצר, אמר לו (רבי) עקיבא ראוי לו שיפול למטה י"ב חדש ואל יגזור עליו גזירה זו, אמר לו רבי
16 תרשיני לומר לפניך דבר אחד שלמדתי, אמר לו אמור, אמר לו הרי הוא אומר אתם אתם ג' פעמים
17 (שלשה זמנים כתיב אשר תקראו אותם .. וקרי ביה תקראו אתם), אתם אפילו שוגגין אתם אפילו מזדיין
18 אתם אפילו מוטעין, בלשון הזה אמר לו עקיבא נחמתני נחמתני" (עקיבא פעם אחת).
- 19 (ג) בסוגיא: "בלשון הזה אמרו לו: עקיבא נחמתנו, עקיבא נחמתנו" (עקיבא ב' פעמים).
- 20 וההסברה בזה - על-פי האמור לעיל:
- 21 החילוק בדברי רבי עקיבא בענין קידוש החודש בין המשנה לגמרא - שבמשנה נתפרש עיקר הדין
22 שקידוש החודש תלוי (לא בחשבון, אלא) בקריאת בית-דין, "בין בזמן בין שלא בזמן", ובגמרא ניתוסף
23 גם האפשרות לענין בלתי-רצוי אצל בית-דין (שקידשו שלא בזמן) - "אתם אפילו שוגגין אתם אפילו
24 מזדיין כו'", שגם "השוגגין צריכים כפרה"²⁹³, לפי ש"השגגות הן מהתגברות נפש הבהמית שמנוגה"²⁹⁴
25 (בגלל שהיה מושקע בגשמיות וחומריות), ואילו היה מתנהג כדבעי, לא היה בא לידי שוגג, שהרי "לא
26 יאונה לצדיק כל און"²⁹⁵, ועל-אחת-כמה-וכמה "מזדיין" - ענין בלתי-רצוי שלא שייך אצל יהודי מצד נפשו
27 האלקית²⁹⁶ כ-אם מצד העלם והסתור שעל-ידי ההתלבשות בגוף ונפש הבהמית, "הגוי אשר בקרבך"²⁹⁷,
28 שלהיותה מקליפת נוגה שיש בה תערובות טוב ורע, יכול להיות גם התגברות הרע (כמו שכתוב²⁹⁸ "ולאום
29 מלאום יאמץ"), ולכן לא נזכר במשנה שהיא "דבר ברור"²⁹⁹ (על-דרך שעולם הבא נקרא "עולם
30 ברור"³⁰⁰), כ-אם בגמרא, עליה נאמר³⁰¹ "במחשכים הושיבני", שעל-ידה נעשה מ"מחשכים" - "תורה
31 אור"³⁰².
- 290 ע"ד הפירוש "כפלים לתושי" שנאמר בנחמה על שבירת
הלוחות - "אל תצטער בלוחות הראשונות שלא היו אלא עשרת
הדברות לבד (או "חמשה חומשי תורה וספר יהושע" - נדרים
כב, ב), ובלוחות השניים אני נותן לך שיהא בהם הלכות מדרש
ואגדות, הה"ד (איוב יא, ו) ויגד לך תעלומות חכמה כי כפלים
לתושי" (שמו"ר רפמ"ו) - שבלוחות שניות ניתוסף הריבוי
דחושבע"פ שהוא בלי גבול ("עלמות אין מספר כו' אלו ההלכות
דלית לון חושבנא" - תניא אגה"ק סכ"ט קנא, א). וראה לקו"ש
חכ"ט ע' 111. וש"נ).
- 291 שבהערה 10.
292 אמור כג, ד.
293 פרש"י ד"ה תולה - ריש שבועות.
294 תניא אגה"ק סו"ס כה.
295 משלי יב, כא.
296 שיראה ומפחדת בטבעה מדבר שהוא היפך רצון הבורא,
- כשם שטבע הגוף (גם דבהמה) שירא מדבר המזיק, כמו אש ומים
כו' (ראה תורת מנחם - התועדויות חמ"ב ע' 114. וש"נ).
297 ע"פ לשון הכתוב - תבוא כח, מג. וראה לקו"ת תבוא
מב, ב. דרושי שמע"צ צ, ד. ובכ"מ.
298 תולדות כה, כג.
299 ראה הקדמת הרמב"ם לפיהמ"ש (ד"ה אח"כ ראה
להסתפק).
300 פסחים ג, א. וש"נ.
301 איכה ג, ו. וראה סנהדרין כד, א.
302 וכמשנ"ת בהתועדויות שלפנ"ז ממאמר של רבינו הזקן
(מאמרי אדה"ז על פרשיות התורה ח"א ע' רכה) בענין "פלפולא
דאורייתא" ש"נהג בה משה טובת עין ונתנה לישראל" (נדרים לח,
א), שעי"ז באים לעומק ההלכה, ונעשה הבירור לא רק בין קודש
לחול, אלא באופן שמבררים גם את החושך כו'.

וענין זה "אפילו שוגגין כו' אפילו מזדיין כו'" אומר רבי עקיבא לרבי יהושע - כי, להיותו "בן גרים" יכול הוא לראות ולהבחין אצל הזולת ענין בלתי-רצוי שבא מה"גוי אשר בקרבך" (בגלל שגם אצל³⁰³ היה מעמד ומצב שלפני הגירות³⁰⁴), מה-שאינ-כן רבי יהושע שהיה צדיק מעיקרו, ועליו נאמר³⁰⁵ "אשרי יולדתו" (היפך לגמרי מגר), ולא עוד אלא שהיה משבט לוי³⁰⁶, על-שם "לוח אישי אלי" - אינו רואה גם אצל הזולת ענין בלתי-רצוי³⁰⁷.

ועל זה אומר רבי עקיבא "הרי הוא אומר אתם אתם אתם ג' פעמים, אתם אפילו שוגגין אתם אפילו מזדיין אתם אפילו מוטעין" - שגם מעמד ומצב בלתי-רצוי ד"שוגגין . . מזדיין כו'" יכולים להפוך ולעשות מזה פסוקדין בתורה אשר על פיו תהיה קביעות המועדים³⁰⁸ לכל בני ישראל (וגם בנוגע להקב"ה וביתדין של מעלה)³⁰⁹.

וכיון שמדובר כאן אודות הפיכת ענין בלתי-רצוי - לכן "בלשון הזה אמר לו עקיבא נחמתני נחמתני" (מה-שאינ-כן במשנה, שגם רבי עקיבא, בן גרים, אינו מזכיר אודות ענין בלתי-רצוי).

אמנם, בענין זה מדובר אודות הפיכת שוגג ואפילו מזיד של בני-ישראל, אשר "גם בשעת החטא היתה כאמנה אתו יתברך"³¹⁰, וכפסק דין הרמב"ם³¹¹ שבשעת מעשה "הוא רוצה להיות מישראל . . להתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו", ונמצא, שמעשה העבירה אינו "מלאכת מחשבת", ובמילא אין זו עבירה אמיתית³¹², ולא עוד אלא שאפילו בשעה שנהנה מהחטא, לבו נוקפו³¹³, בידעו שעושה עוולה כו'³¹⁴. ולכן, כדי להפוך ("נחמתני") שוגג או אפילו מזיד של יהודי - מספיק "עקיבא" (בן גרים) פעם אחת.

מה-שאינ-כן כשצריכים להפוך ענין בלתי-רצוי שבעולם, ב"המונה של רומי", ועד לתכלית הירידה למטה ביותר ("שועל שיצא מבית קדשי הקדשים") - לא מספיק הכח של "עקיבא" פעם אחת (שבכחו להפוך ענין בלתי-רצוי של בני ישראל), אלא יש צורך בתוספת-כח יתירה - "בלשון הזה (דוקא) אמרו לו עקיבא נחמתנו עקיבא נחמתנו" (ב' פעמים)³¹⁵.

(308) ועד ל"יום הקדוש" (יוה"כ).

(309) ראה שמו"ר פט"ו, ב. דבר פ"ב, יד.

(310) תניא ספכ"ד.

(311) הל' גירושין ספ"ב.

(312) אף שגם בזה צריך למרק ולהעביר הלכלוך והפגם, ע"י העונש כו'.

(313) ראה ברכות ז, ב. נדה ג, ב. וש"נ.

(314) ורק אצל גוי - עמלק, נמרוד וכיו"ב - יכול להיות מעמד ומצב שיועד את רכונו ומכוין למרוד בו (תו"כ ופרש"י בחוקותי כו, יד. וראה לקו"ש חכ"א ע' 193 הערה 38. וש"נ).

(315) ויש לומר, שהדיוק (בר"ה) "בלשון הזה אמר לו עקיבא נחמתני נחמתני" כולל גם שלילת הכפל ד"עקיבא עקיבא", כי בענין דקידוש החודש אין לערב ענינים השייכים לבירור העולם (וע"ד שמצינו בפרשה הקודמת, שאמירת פרשת קידוש החודש למשה ("החודש הזה לכם", "כזה ראה וקדש") בארץ מצרים לא היתה יכולה להיות בתוך הכרך, לפי שהיתה מלאה גילולים, אלא חוץ לכרך (מכילתא ופרש"י בא יב, א) - דאף שלאורא מה איכפת להקב"ה ומשה (שמדברים ביניהם) מה נעשה בארץ מצרים, ומה תופס מקום אצלם אם ארץ מצרים מלאה גילולים או לא, בה בשעה ש"אין עוד מלבדו", מ"מ, אומרת התורה, שבשעה שמדובר אודות קידוש החודש, הרי זה צריך להיות מחוץ לכרך דוקא).

(303) כתורת הבעש"ט (ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט בהוספות סקע"ה ואילך. וש"נ) שראיית דבר בלתי-רצוי אצל הזולת היא כמשל האדם המביט בתוך מראה, שכאשר רואה לכלוך ה"ז משום שפניו מלוכלכין, היינו, שגם אצלו יש ענין זה, בדקות או בדקות דקות עכ"פ, ואילו אצלו לא ה" אפילו אפס קצהו, אזי לא ה" רואה זאת אצל הזולת, כיון שענין זה אינו קיים במציאות בעולמו.

ולעזיר מהסיפור אודות אדמו"ר האמצעי (וסיפור דומה אודות הצ"צ - ראה אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח ס"ע שעט ואילך. וש"נ), שנכנס אליו א' לבקש תיקון על ענין בזוי ומאוס, היפך התורה והיפך האנושיות לגמרי כו', שלא ה" יכול למצוא בעצמו מעין זה גם בדקות ודקות, וס"ס מצא איזה ענין בקשר לצורת מטבע*, שזה ה" בדקות דקות מענין הנ"ל (ראה תורת מנחם - רשימת הוימן ס"ע שפה ואילך).

(304) להעיר מברכות כז, סע"ב: "ר' עקיבא . . לית לי זכות אבות".

(305) אבות פ"ב מ"ט.

(306) יוצא כט, לד. וראה תו"א ר"פ ויחי. לקו"ת ר"פ שמיני. ובכ"מ.

(307) ואף שר"י עצמו אמר דין זה (שהרי ר"ע אומר לו "תרשיני לומר לפניך דבר אחד שלמדתי") - ה"ז כפי שהוא בתורה.

(*) ויש לומר, שהמדובר הוא (לא אודות מטבע שצורתה בלתי-רצוי, אלא) בנוגע לכללות הענין של "צורתא דחזא", אפילו "מטבע של ירושלים, דוד ושלמה מצד אחד וירושלים עיר הקודש מצד אחר" (ב"ק צז, ב) - שלפני-ערך גודל מעלתו של אדמו"ר האמצעי, "בגן של קדושים" שמימי "לא הסתכל בצורתא דחזא" (ראה פסחים קד, א). נחשב גם זה לענין בלתי-רצוי, עד כדי כך, שווה בדקות דקות מענין שהוא היפך התורה והיפך האנושיות כו'.

1 כה. וכל זה מהוה הוראה בנוגע למעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות לכל אחד ואחד מישראל³¹⁶:
 2 נוסף לכך שכללות ישראל נחלקים לד' הסוגים דכהן לוי ישראל וגר (שמיצגים על-ידי רבן גמליאל
 3 רבי אלעזר בן עזריה רבי יהושע ורבי עקיבא, כנזכר לעיל סעיף ו), הרי, מצד ענין ההתכללות שבישראל
 4 יש אצל כל אחד (לא רק ה"ישראל" שבו, אלא) גם ה"כהן" שבו - שהרי כל ישראל נקראים "ממלכת
 5 כהנים"³¹⁷; ה"לוי" שבו - כפסק דין הרמב"ם³¹⁸ "לא שבט לוי בלבד אלא כל איש כו"; וגם ה"גר" שבו
 6 - עניני אכילה ושתיה ודומיהן, מהדברים שבהם "דומים לכהמה"³¹⁹, "נדמה בחומריותו לגופי אומות
 7 העולם"³²⁰, וצריך "לגייסם", לפעול שגם הם יהיו חדורים ביהדות, ועד שיהיו ראויים ל"ממלכת כהנים"
 8 (ולדוגמא: שאכילתו נעשית על-דרך ובדוגמת אכילת הכהנים בקדשים³²¹).

9 וכיון שעיקר העבודה בזמן הגלות היא בבירור העולם, צריך כל אחד מישראל לקבץ כל כחות נפשו
 10 ("בכל לבבך ובכל נפשך גו"³²²), הכהן הלוי הישראל והגר שבו, שכולם יחדיו יהיו "מהלכין בדרך",
 11 למלא שליחותו של הקדוש-ברוך-הוא³²³ בחלקו בעולם (כולל גם "רומי" שבחלקו בעולם), עד שיהיו
 12 "עולין לירושלים", החל מהגאולה הפרטית דכל אחד ואחד מישראל [בעת התפלה³²⁴ - שבה מברכים בשם
 13 ומלכות "גואל ישראל"³²⁵, כיון ש"אין כאן שום ספק כלל"³²⁶, ובפרט כשתפלתו היא "עד מיצוי
 14 הנפשי"³²⁷], ובצירוף עוד כמה וכמה מישראל נעשית גם הגאולה הכללית דכל בני ישראל.

15 ונקודת ההוראה משני הסיפורים - שאין להתפעל ובודאי שלא להתייאש חסו־שולם מזה ששומעים
 16 "קול המונה של רומי", ואפילו כשרואים את גודל הירידה אצל כמה וכמה מבני ישראל עד למעמד ומצב
 17 ד"שועל שיצא מבית קדשי הקדשים", שכן, אף שישנו וצריך להיות רגש הצער עד כדי בכיה ("התחילו
 18 בוכין"), הרי זה באופן ש"בכיה תקיעא בלבאי מסטרא דא וחדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא"³²⁸ ("רבי
 19 עקיבא משחק"), שכן, דוקא גודל הירידה ביותר מעוררת ופועלת, ועד שנעשית כבר התחלה לעליה
 20 גדולה ביותר, בדוגמת הביטול שבחרישה וזריעה שמביא לידי צמיחה ("ציון שדה תחרש"), ובאופן שלא
 21 זו בלבד שמבטלים הענינים הבלתי-רצויים, אלא אדרבה, שמהפכים אותם לטוב ("ניחמתנו") - על-ידי
 22 התשובה³²⁹ (שפועלת את הגאולה), שגדולים בעלי תשובה יותר מצדיקים³³⁰, כיון שעבודתם היא באופן

בכלי סגור, והנה אף שהמתנה היא בשלימות בהכלי, אך הכלי
 היא סגור ומסוגר ואינו מתגלה לו מהעלם לגילוי, אבל המתנה
 היא יש בהכלי בשלימות כו".

(327) ספרי ואתחנן שם.

(328) זח"ג עה, א. תניא ספ"ד. אגה"ת רפי"א.

(329) שגם היא באופן של בכי מסטרא דא וחדוה מסטרא דא
 - כמבואר בארוכה בכ"מ (ראה תורת מנחם - התוועדות חמ"א
 ע' 47. וש"נ), שאפילו מצות התשובה, שהיא באופן ד"ה בוכין",
 "הזורעים בדמעה", צריכה להיות מתוך שמחה גדולה ביותר, כי
 למרות שהי' מרוחק כו', ובלשון רבינו הזקן בתניא (פכ"ט): "רע
 ורשע ומשוקץ ומתועב ומנוול וכו' ככל השמות שקראו לו חכמינו
 ז"ל", ניתן לו הכח לשוב בתשובה שלימה לאביו שבשמים, ולהיות
 מרוצה וחביב לפני ית' כקודם החטא, ועוד יותר כו'.

(330) כדעת ר' אבהו - ברכות לר, ב (אף שבמחלוקת שנוי
 שם, ור' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן "פליגא דר' אבהו" - ראה
 בארוכה סה"מ תש"ט ע' 183 בהערה. לקו"ש ח"ד ע' 361
 ואילך).

ונפק"מ לדינא: המקדש את האשה ע"מ שאני צדיק גמור
 מקודשת שמה הרהר תשובה (כנ"ל הערה 179) - הרי, מצד זה
 שבעל-תשובה גדול מצדיק, חשיב כמו הטענה לשבח שאינה
 מקודשת (קידושין מח, ב מט, א), אלא, שבענין זה הולכים אחר
 לשון בני אדם (כמו בנדרים) שאינם מקפידים בחילוק שבין צדיק
 לבע"ת, והעיקר אצלם הוא השלילה דהיפך הצדיק שישנו גם
 בבע"ת [וע"ד "על מנת שאני ת"ח אין אומרים כשמעון בן עזאי
 כו' אלא כל ששואלים אותו כו' (שם מט, ב)], אבל, לולי הטעם
 שאין מקפידים, הי' הדין כמו בהטעה לשבח שאינה מקודשת
 (ראה גם לקו"ש ח"ז ע' 186. וש"נ).

(316) ההוראה בנוגע לעבודת נשי ישראל ממש"נ "עוד ישבו
 .. זקנות גו" - נדפסה בשיחת יו"ד שבט ס"ט ואילך (תורת
 מנחם - התוועדות חמ"ב ע' 171 ואילך).

(317) יתרו יט, ו.

(318) הלי שמיטה ויובל בסופן.

(319) ראה לעיל הערה 107.

(320) תניא פמ"ט (ע, רע"א).

(321) להעיר מחגיגה כז, רע"א: "שולחנו של אדם מכפר
 עליו", בדוגמת המזבח.

(322) ואתחנן ו, ה.

(323) שצ"ל באופן ד"שולחו של אדם כמותו" (ברכות לד, ב.
 וש"נ), ולכן, כשם שהקב"ה נמצא (יחד עם בני") בגלות בכל
 מציאותו, כך צ"ל עבודתו של יהודי בגלות בכל מציאותו ובכל
 כחות נפשו.

(324) ראה תניא אגה"ק ס"ד: "כל ניצוץ פרטי מהשכינה
 שבנפש כל אחד מישראל יוצאת מהגלות והשבי" לפי שעה בחיי
 שעה זו תפלה ועבודה שכלב מעומקא דלבא מבחינת נקודה
 הפנימית כו'".

(325) "אע"ג דהאי גאולה לאו גאולה דגלות היא אלא שיגאלנו
 מן הצרות הבאות עלינו תמיד .. כיון דשם גאולה עלה" (פרש"י
 ד"ה אתחלתא - מגילה יז, ב).

(326) תניא אגה"ת פ"א - ולהעיר מאוה"ת ענינים ע' קכב:
 "ואף שבגשמיות .. אינו נתקיים ואין תקנו אנשי כנסת הגדולה
 שהי' ח"ו ברכה לבטלה, אך הענין הוא שמכל תפילות ישראל
 מעוררים וממשיכים למעלה בודאי הכל, אך .. יוכל להיות נשאר
 ההמשכה למעלה בעולם .. ונק' מתן בסתר פ' שהמתנה
 נשארה בסתר והוא כמו למשל שנותנים צדקה אך שנותנים אותה

של אתהפכא חשוכא לנהורא, "זדונות נעשו לו כזכיות"³³¹, "אותן³³² מצעות שהציעה לו באיסור³³³ הציעה לו בהיתר"³³⁴, "גם אויביו ישרים אתו"³³⁵, "זה³³⁶ הנחש"³³⁷ (לא רק כמו דוד שאמר³³⁸ "ולבי חלל בקרבי", שאין לו יצר הרע, לפי שהרגו בתענית³³⁹, אלא כמו אברהם, ש"עשה יצר-הרע טוב, דכתיב³⁴⁰ ומצאת את לבבו נאמן לפניך"³⁴¹, כמו שכתוב³⁴² "בכל לבבך", "בשני יצריך"³⁴²). וענין זה נעשה בכחו של "בן גרים" (רבי עקיבא) - שבידעו שאצלו גופא היו בעבר עניני חול ("גוי'שע ענינים") ש"נתגירו" ונתעלו לקדושה, בכחו וביכלתו ("מיניה וביה כו'") לפעול על אלה שבהו יש אצלם ענינים שאינם של קדושה ("גוי'שע ענינים") - שיתהפכו לקדושה.

אמנם, סדר העבודה (גם אצל רבי עקיבא) הוא שלכל-לראש צריך להיות חדור בעצמו בעניני קדושה, וכאשר נעשים חדורים בתורה עד שהשקפת עולמם היא השקפת התורה, אזי יכולים וצריכים לצאת לעולם כדי להפוך הענינים הבלתי-רצויים שבעולם - כמרומז בכך שלכל-לראש באה הסוגיא בראש השנה אודות דברי רבי עקיבא בענין קידוש החודש, שמורה על העבודה בעניני קדושה³⁴³, "עשה טוב" [ובזה נכלל גם השלב הנוסף דשלילת והפיכת הענינים הבלתי-רצויים ("סור מרע")] אצל בני ישראל, "שוגגין כו' מזדיין כו'", "עקיבא (פעם אחת) נחמתני נחמתני", ולאחרי זה באה הסוגיא דמכות אודות עבודתו של רבי עקיבא להפוך את הענינים הבלתי-רצויים שבעולם, "המונה של רומי", "שועל שיצא כו'" - "עקיבא נחמתנו עקיבא נחמתנו" (ב' פעמים עקיבא).

ועל ידי זה נעשה הענין דאתהפכא גם אצלו - שהענינים שהיו אצלו באופן של חלישות ("זקנים וזקנות"), נעשים בכל התוקף - "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים".

השלמות ל"הדרן"

בסכ"ה, שדוקא גודל הירידה ביותר מעוררת כו':

וכפי שרואים בימינו במדינה זו:

יש יהודים שבמשך כמה שנים וכמה דורות העלימו עיניהם ממעמדם ומצבם בעניני יהדות, בחשבם שיכולים להמשיך לחיות ק"כ שנה בתור יהודי, גם אם יוותרו על הידור מצוה, דקדוק קל של דברי סופרים, ענין שמדרכנן, או אפילו על ענין חמור יותר, כמו כשרות וכיו"ב, שהרי יכולים לעשות תשובה... בהיותם באמריקא, מדינה חפשית, רוצים הם "לחיות" בהרחבה כו', ולא להסתגר ב"גטו"; הם מעדיפים לישון במנוחה, במקום לנהל מלחמות עם גוים, עם "מזלות", ולעמוד נגד כל העולם כולו כו'. ולאחרי שהתרגלו לכך במשך כמה וכמה שנים - ממששים באפילה, כיון שחסר אצלם ה"נר מצוה ותורה אור"¹ שיאיר את דרכם בעולם.

אך בסופו של דבר התחילו לראות מה קורה עם הילדים שלהם [כפי שהטביע הקב"ה בטבע בני-אדם, שעד כמה שיגדל יוקר האדם בעיני עצמו, הרי הוא מייקר ודואג לילדיו עוד יותר] - שמביאים הביתה "שייגעץ"... ובאים לידי נישואי תערובות רחמנא-ליצלן, ש"יש בו הפסד שאין בכל העריות כמותו... הכן מן הכותית אינו בנו (אלא גוי), שנאמר² כי יסיר את בנך מאחרי, מסיר אותו מלהיות אחרי ה"³.

(331) יומא פו, ב.

(332) מנחות מז, א.

(333) להעיר מיומא שם: "היכי דמי בעל תשובה.. כגון שבאת לידו דבר עבירה.. וניצל הימנה.. באותה אשה באותו פרק באותו מקום". ויתירה מזה בנדוד - שאותן מצעות הציעה לו בהיתר.

(334) אף שהסדר הרגיל הוא ש"אין קטיגור נעשה סניגור" (ברכות נט, רע"א. וש"נ).

(335) משלי טז, ז.

(336) ב"ר רפנ"ד.

(337) לא "נחש הנחושת" שריפא את בני (חוקת כא, ח"ט),

אלא "נחש הקדמוני", שהוא "אויביו", ואעפ"כ, "ישרים אתו".

(338) תהלים קט, כב.

(339) תניא פ"א (ה, ב).

(340) נחמי ט, ח.

(341) ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה. סוטה פ"ה ה"ה.

(342) ספרי ופרש"י עה"פ (ואתחנן ו, ה).

(343) ענינו העיקרי של רבי עקיבא התנא - ש"כולהו אליבא דרע"ק" (כנ"ל ס"ח).

(1) משלי ו, כג.

(2) ואתחנן ז, ד.

(3) רמב"ם הל' איסור"ב פ"ב ה"ז.

- 1 כל זמן שמדובר בנוגע אליו או בנוגע להוריו - יש לו כל מיני "תירוצים" ומדמיין לעצמו "חלומות"
 2 כו'; אבל כשמדובר אודות בנו או בתו שעומדים על סף נישואי תערובות רחמנא-ליצלן - אזי "כלו כל
 3 הקיצין"... שוב אין מקום לתירוצים ושוב אינו יכול לרמות את עצמו, שהרי יודע שעלול להיוולד גוי
 4 רחמנא-ליצלן, וכך יצטרכו לרשום אותו ב"סיטי האל" בשייכות אליו, שזהו "דור ההמשך" שלו.
- 5 וכאשר התחילו לדבר על זה בגלוי, ללא בושה, ולהדפיס זאת בעיתונים - הרי זה פעל גם על אלו
 6 ש"היו בוכין":
- 7 ישנם כאלו שכבר התייאשו, וסבורים שאי אפשר לפעול מאומה, כיון שזהו כבר לאחר גמר הענין...
 8 וכאשר אומרים להם: עשו משהו!... - משיבים: אנו בוכים!
- 9 ובכן: מהי התועלת בבכיה?! - צא ממקומך ומשוך ("שלעפ־אריין") יהודים ל"קודש הקדשים"...!
 10 רצונך לבכות - לאחר שתמשוך את כל היהודים לקודש הקדשים, ולא תישאר לך עבודה, אזי תשב
 11 לבכות; אבל עכשיו - אין זמן לבכות ולקונן; ישנו ילד שנמצא מחוץ לקודש הקדשים - עליך למשוך
 12 אותו פנימה; יש ילדה שאינה יודעת אודות הדלקת נרות, אודות חלה וכו' וכו' - משוך אותה לקודש
 13 הקדשים; אין זמן לבכות!
- 14 ובשביל זה יש צורך ב"גר אדומי" דוקא, תחתון שאין למטה ממנו - אלו שגדלו במדינה זו, ויודעים
 15 תהלוכות המדינה, ויודעים שכאשר רוצים דבר-מה באמת אזי אין להתפעל משום דבר, והראיה, שהוא
 16 בעצמו לא התפעל - הנה זהו ה"עקיבא" שפועל הענין ד"ניחמתנו", באופן של חרטה מן הקצה אל
 17 הקצה: לא רק שישאר אצלו קצת "תוהו", מקצת מהיום יתנהג כגוי, ומקצת מהיום יתנהג כיהודי, אלא
 18 כשם שאתמול - קודם שהתגייר - התנהג כל היום כמו גוי, כך צריך להתנהג עתה כל היום כמו יהודי.
- 19 וענין זה נוגע לכל אחד מאתנו:
- 20 כאשר יהודי חושב לעצמו: כיצד יכולים לדרוש ממנו לבנות עדה בישראל, שיהיו שומרי תורה ומצוות,
 21 ויהיו מוכנים לצאת לקבל פני משיח מחר בבוקר, בה בשעה שהוא בעצמו אינו כדבעי למהוי?! - אזי
 22 אומרים לו: גם אם אתמול לא היתה הנהגתך בשלימות הראוי ליהודי, הנה היום הנך "בן גרים", ובמילא,
 23 עליך לפעול על אלו שגם היום אינם מתנהגים כראוי ליהודי, שמחר תשתנה הנהגתם מן הקצה אל הקצה.
- 24 ועל-ידי-זה פועלים הענין ד"ניחמתנו" אצל כהנים, הן אצל לויים והן אצל ישראלים, ועד שזוכים
 25 לקיום היעוד "והיתה לה' המלוכה"⁴.
- 26 שם, בנוגע לסדר העבודה, שצריך להיות חדור בעניני קדושה, ורק אז להפוך את הענינים
 27 הבלתי-רצויים שבעולם, כמרומו בהקדמת הסוגיא ד'ראש השנה' אודות דברי רבי עקיבא בענין קידוש
 28 החודש לסוגיא דמכות אודות עבודת רבי עקיבא בהפיכת הענינים הבלתי-רצויים שבעולם:
- 29 וזוהי גם ההוראה בנוגע אלינו:
- 30 ישנם כאלו שכאשר אומרים להם שצריכים לעשות את אמריקא למקום תורה, שיהיה שם הענין
 31 ד"ושכנתי בתוכם"⁵, ויהיה ניכר ברחוב מציאותו של הקדוש-ברוך-הוא - מתחילים לטעון: מהו הצורך
 32 לעיין בשולחן-ערוך?! כאשר צריך "לעבוד" עם אמריקא, אין מה להסתכל בספרים של בני ישראל
 33 ("אידישע ספרים"), אלא צריך להסתכל בספרים שלהם, להבדיל, כדי לידע באיזו דרך צריכים לעבוד,
 34 וכיצד ליישם זאת וכו' וכו'.
- 35 והמענה על זה - שאי אפשר להגיע ל"עקיבא" השני, שענינו להפוך את הענינים הבלתי-רצויים
 36 שבעולם, לפני שישנו ה"עקיבא" הראשון, שענינו סידור וקביעת חדשים ושנים, שזוהי הפעולה בעניני
 37 יהדות; וגם כאשר צריך לפעול בעולם של גוים ("אֶ גוֹיִשֶׁע וועלט"), אין לו עסק עם דרכי הגוים, כִּי-אם
 38 באופן שהוא קשור ("ער האלט זיך") ויודע מה שכתוב בשולחן-ערוך, כך, שכל פעולותיו הם על-פי

הוראת השולחן-ערוך: השולחן-ערוך אומר לו, שלאחרי התפלה ולאחרי לימוד התורה, "מבית הכנסת
לבית המדרש"⁶, אזי "הנהג בהן מנהג דרך ארץ"⁷; ואז בא "עקיבא" השני ופועל הענין ד"ניחמתנו"
בעניני "דרך ארץ".

וענין זה נוגע לכל אחד מישראל (כמובן מזה שדברי הנחמה של רבי עקיבא פעלו גם על רבן גמליאל
רבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע) - כמדובר לעיל⁸ שכל אחד מישראל צריך לעסוק עם עצמו, וצריך
לעסוק גם עם אלו שנמצאים באניה שלו, שהם בני ביתו ובני קהילתו, וצריך להיות אצלו גם הענין
ד"עושי מלאכה במים רבים"⁹, להתעסק עם יהודים שיכול להשפיע עליהם, וכאמור, שלא יתכן שיהודי
לא יוכל להשפיע באיזה מקום שנמצא - שהסדר בזה הוא, שתחילה ישנה פעולת רבי עקיבא בתור תנא
במשנה, ששם לא קיים כלל הענין של "מחשכים" כמו בגמרא, והיינו, שכדי לידע כיצד לפעול ברחוב,
צריך להיות חדור בעצמו בענין התורה, וכאשר נעשית אצלו השקפת העולם באופן של עולם תורני ("א
תורה וועלט"), אזי יכול לירד למעמד ומצב ד"במחשכים הושיבני"¹⁰, ולפעול שם כו'.

כו. ועד כדי כך, שכאשר צריך להושיב יהודי בבית-דין, יש צורך להזהיר שלא להושיב 'בעל-בית',
כמו שכתב הסמ"ע בשולחן-ערוך חושן-משפט¹¹ ש"פסקי הבעל-ביתים ופסקי הלומדים הם שני הפכים":
לכאורה אינו מובן טעם הדבר: אם הוא "עם הארץ" - הרי גם אם הוא (לא 'בעל-בית', אלא) "רב",
אסור להושיבו בבית-דין, ואם כן, החסרון אינו בכך שהוא 'בעל-בית', אלא שאינו יודע דין?!

ועל-כן-צריך-לומר, שהוא יודע את דיני התורה שנאמרו בשולחן-ערוך חושן-משפט, (דאם לא כן לא
צריך להזהיר שלא יושיבוהו בבית-דין), ואף-על-פי-כן, להיותו 'בעל-בית', שמתעסק בעניני העולם, יש
לו השקפת העולם של 'בעל-בית' ("זיין קוק אויף וועלט איז אַ 'בעל-בית' טישער קוק"), והיינו, שרגיל
להסתכל על כל דבר כפי שהוא בעולם הזה הגשמי, בעולם המסחר, וכשיבוא לידי הכרעה, יהיה
מ"משוחד" מהשקפת העולם שלו, שתסיר אותו מהשקפת העולם כפי שצריכה להיות על-פי התורה.

כלומר: לא זו בלבד שלא ידע כיצד לפסוק את הדין, אלא - כדברי הסמ"ע - שדעת 'בעל-בית' היא
היפך דעת תורה!

לכאורה אינו מובן: מדובר אודות 'בעל-בית' חרדי, 'בעל-בית' שלמד שולחן-ערוך חושן-משפט ושאר
חלקי השולחן-ערוך (דאם לא כן, אין מקום לקא-סלקא-דעתך שיושיבוהו בבית-דין), ואם כן, איך יתכן
שדעתו תהיה היפך דעת תורה?!

ומזה מוכח, שכיון שבאותם שעות שבהם נמצא חוץ לבית-דין עסוק הוא בעסקי "דרך ארץ", אזי
המתאבק עם מנוול מתנוול גם כן"¹²; כיון שמתעסק עם עניני העולם, בהכרח שיתדבק בו משהו
מהשקפת העולם, וישפיע עליו גם בנוגע לתורה, ולכן, כשיבוא לפסוק דין, הנה לא זו בלבד שאין זה
דעת תורה, אלא עוד זאת, שיהיה היפך דעת תורה!

כו. לכאורה יכולים להתווכח ולשאול מהו טעם הדבר, אבל כך הוא הדין, ובעוונותינו הרבים רואים
זאת בפועל ממש:

ישנו 'בעל-בית' חרדי, שמקפיד על דקדוק קל של דברי סופרים, אבל כאשר, מתערב ענין של העולם,
וצריך לצאת ידי חובתו כלפי עורך-דין, או כלפי 'בעל-בית' שעומד עמו בקשרי מסחר ואחר כך צריך
להתעסק עם ה"מפלגה" באותו מחוז ("דיסטריקט") שבו רוצה להיות חבר הקונגרס, או חבר בית
המחוקקים ("סענאַטאָר") - הנה למרות שראשי-ישיבות אומרים שזהו דבר האסור, הרי לא זו בלבד שאינו
מקבל דעת תורה, אלא עוד זאת, שנעשה אצלו היפך דעת תורה, באמרו, שגם הוא דתי, ובעבר קיבל
סמיכה לרבנות, ובמילא יכול לישב בבית-דין, והוא פוסק היפך דעת תורה.

(9) תהלים קז, כג.

(10) איכה ג, ו. וראה סנהדרין כד, א.

(11) ס"ג סק"ג.

(12) תניא ספכ"ח.

(6) ברכות בסופה.

(7) שם לה, ב.

(8) שיחת יו"ד שבת ס"ח ואילך (תורת מנחם - התוועדות

חמ"ב ע' 160 ואילך).

- 1 וכאשר טוענים אליו: הרי זה ענין שנוגע לרבבות ילדים מישראל שיוכלו להתחנך בחינוך הכשר -
 2 עונה, שיש לו סמיכה לרבנות... אלא מאי, ישנו רב שהורה דעת תורה באופן אחר - אזי מחפש על זה
 3 תירוץ...
- 4 וכאמור, מדובר אודות 'בעל-בית' דתי, שיודע שכיבוד אב ואם הוא ענין שנאמר בעשרת הדברות,
 5 ואף-על-פי-כן מעיז פניו נגד אביו - שעל זה בודאי אין שום תירוץ!
- 6 ובכן: זה מה שקורה כאשר 'בעל-בית' רוצה לפסוק דין, למרות שיודע שהוא שייך למסחר! - במסחר,
 7 אתה הוא 'בעל-הבית' ואתה הוא הפוסק; אבל כשמדובר אודות חושן משפט, יורה דעה, אבן העזר
 8 ואורח חיים - אסור להושיב בעל-בתים בבית-דין!
- 9 ואף שיודע גם אודות דין זה - טוען הוא: דין זה - כתב רב!...
- 10 וזהו ענין שנעשה ברבים, ואף-על-פי-כן, לא נגע ולא פגע!...
- 11 ובודאי שלא יצליח הדבר, כיון שהקדוש-ברוך-הוא לא יניח זאת, וכמו שכתוב¹³ "אל תגעו במשיחיי",
 12 ודרשו רז"ל¹⁴: "אלו תינוקות של בית רבן", כך, שבודאי יפעלו שיתקבלו הכספים עבור הילדים, ויחנכו
 13 אותם על יסודי התורה והמצוה.
- 14 ובסופו של דבר - עוד תהיה לבעל-בתים ה"ברייטקייט" לדרוש שיתנו להם לחלק את הכספים, כיון
 15 שהרב הוא "בטלן", ואינו יודע לחלק כספים!...
- 16 וכל זה - בה בשעה שהוא צעק שאסור לקחת את הכסף, בגלל שזה נגד "חוקת-המדינה"
 17 ("קאָנסטיטוציע"), ויש להקפיד על שמירת "חוקת-המדינה" גם על חשבון חינוכם של רבבות ילדים.
 18 וכאשר באים גוים ואומרים שאין זה בניגוד לחוקת-המדינה - שולל את דבריהם, באמרו: אני יהודי של
 19 "חושן משפט", ו"חושן משפט" פוסק¹⁵ ש"דינא דמלכותא דינא"...
- 20 אלא מאי, רבנים כבר פסקו את הדין - רבנים הם "בטלנים"; ישנו ענין של כיבוד אב - האבא הוא
 21 מהדור הישן ("אָן אַלד־פעשענד איד"); צריכים לרשום ילדים, וצריכים עוד כזה ועוד מלמד או שני
 22 מלמדים - איזה תפיסת-מקום יש לזה בשעה שהוא צריך לשאת את "חוקת-המדינה" על כתפיו, ולהתעסק
 23 עם עורך-דין, ועם 'בעל-בית' שני ושלישי, שלמחרת צריך לנהל עמהם מסחר? ...!
- 24 הוא אמנם לא עושה זאת במזיד, כי אם בשוגג, כיון שנדמה לו שהוא מכוין אל האמת; אבל ענין
 25 זה גופא מבהיר השולחן-ערוך: מלכתחילה לא צריך 'בעל-בית' להתערב בענין שאינו שלו!... כשם שלא
 26 מתערבים במסחר שלך, כך אל תתערב בעניני "חושן משפט"!...
- 27 ואז יהיה טוב יותר ('געזינטער') ל'בעל-בית', וטוב יותר לרב - שהרי גם בשביל הרב הרי זה נסיון
 28 גדול שישב בבית דינו 'בעל-בית' כזה שדואג למשכורתו של רב חרדי, כך, שבודאי "יודע" הדין
 29 בשולחן-ערוך חושן-משפט שאסור ל'בעל-בית' לישב בבית-דין [שהרי ה'בעל-בית' שאינו יודע דין זה,
 30 אינו משלם משכורת לרב חרדי...], ואף-על-פי-כן "מורד בו"... ודוחק את עצמו ("ער שפאַרט זיך")
 31 לישב בבית-דין!
- 32 כאשר הבעל-הבית יעסוק בחלק שלו, ולא יתערב בהקביעות של ראש השנה ויום הכפורים, שזהו
 33 ענין ששייך לרבנים, "מאן מלכי רבנן"¹⁶ - אזי יהיה טוב לו וטוב לו, והעיקר - שיהיה טוב לתינוקות
 34 של בית רבן.
- 35 וכל התירושים האמורים, שבחוקת-המדינה נאמר כך וכך וכו' - הנה לכל לראש נוגע ה"חוקה" שניתנה
 36 בהר סיני: "ושננתם לבניך"¹⁷, "אלו התלמידים"¹⁸, וכל זמן שישנו ילד אחד שאינו במצב של "ושננתם",
 37 הרי החיוב בזה מוטל על כל אחד ואחד מישראל.

(16) ראה גיטין סב, סע"א. זח"ג רנג, ב (ברע"מ).

(17) ואתחנן ו, ז.

(18) ספרי ופרש"י עה"פ.

(13) תהלים קה, טו.

(14) שבת ק"ט, ב.

(15) סש"ט.

אלא שיש לו שתי ברירות: או שיתן מכספו, ואם אינו רוצה ליתן מכספו - יניח למישהו אחר ליתן...
לא מוצא חן בעיניך - אל תתערב; אף אחד לא דורש ממך לעשות היפך ממה שנראה לך, אבל אל
תקלקל למישהו אחר; לא יהיה לך חלק במצוה זו, ובמקום זה תעסוק במצוות אחרות, ובכלל, מי אומר
שצריך גם "כתר כהונה", גם "כתר מלכות", וגם "כתר מסחר" וכו' וכו' - מספיק שיהיה לו כתר אחד! ...
ובכל אופן - סוף כל סוף יהיה זה באופן ש"מלאכתן נעשית על-ידי אחרים"⁷, כמו שכתוב¹⁹ "ועמדו
זרים ורעו צאנכם", כך, שהתינוקות של בית רבן יקבלו את התמיכה הכספית על-ידי גוים.
וכאמור לעיל, שכאשר יצטרכו לקבל את הכספים, אזי יהיו הם ה"קופצים בראש", שידרשו שיתנו
להם את הכספים, והם יהיו ה"מחלקים", והם אלו שיקבעו איזה מלמד לבחור, ובאיזה ספר לימוד ללמוד!
ואין לתמוה על זה - שהרי נמצאים אנו "בעקבות משיחא", ככל הסימנים שנאמרו על זה בסיום
מסכת סוטה...
והיירצון שיקויים מה שכתוב שם בברייתא דרבי פינחס בן יאיר - שניתוספה ונדפסה בש"ס -
שמסיימת בביאת אליהו הנביא זכור לטוב, ולאחרי זה מפטירים ב"אמן" גדול,
וכפי שהיו ה"מגידים" רגילים לסיים: "ובא לציון גואל, ונאמר אמן".

(19) ישע' סא, ה.

המשך ביאור למסכת גיטין ליום שלישי עמ' א

בקרע, דְּקָנִי לִיה מְדַרְבֵּי יִצְחָק - שלמלוה יש קנין במשכון של
מטלטלין על פי דינו של רבי יצחק, ולכן החוב נחשב כגבוי. דָּאמֵר
רבי יִצְחָק, מִנֵּזֶן לְבָעַל חוֹב שְׁקוּנָה מִשְׁכּוֹן מִהַתוֹרָה, שְׁנֵאמַר בענין
מלוה שמחזיר ללוה את כסות הלילה שהוא לקח כמשכון (דברים
כד יג) 'וְלֵךְ תִּתֶּנָּה צִדְקָה', שמעשה זה נחשב כצדקה, ואם נאמר
שמלוה אינו קונה את המשכון, צִדְקָה מִנֵּזֶן - מדוע זה נחשב לו

לצדקה הלא המשכון שייך ללוה, ואין זה אלא גמילות חסד, אלא
מִכָּאן לְבָעַל חוֹב שְׁקוּנָה מִשְׁכּוֹן, וכיון שהמשכון שלו, נחשבת לו
החזרת המשכון לצדקה.
הגמרא דנה באדם שמחזיר חוב שנשמת: תִּנֵּן הָתָם - במסכת
שביעית (פ"י מ"ח),

המשך ביאור למסכת גיטין ליום שלישי עמ' ב

חורין כך מצוה לפדות את העבדים. וא' לֵאחֶר יֹאשׁ קֶאֱמָרִיתוּ -
ואם דיברתם באופן שרבו הראשון התייאש, ולכן אם פדאוהו
לשם בן חורין לא משתעבד כלל, תשובתי בְּהִתְקַיֵּת, שיש חשש
שהעבד יפיל עצמו לגייסות כדי שיפדוהו.
מקשה הגמרא, וְלִדְבָרָא דָּאמֵר שהמשנה מדברת לֵאחֶר יֹאשׁ של
רבו הראשון, ואם פדאו לשם עבדות ישתעבד לְרֵבּוּ הַשֵּׁנִי, רֵבּוּ
הַשֵּׁנִי מִמֵּאן קָנִי לִיה - ממי קנה רבו השני את העבד, על כרחך
מִשְׁבָּאֵי - מהגוי ששבה את העבד, שְׁבָאֵי נּוֹפִיָּה מִי קָנִי לִיה - וכי
השבאי עצמו יש לו קנין בעבד, כדי שיוכל למוכרו לישראל.
מתרצת הגמרא, אֵין - כן, יש לשבאי קנין בעבד על ידי שמחזיק
בו לאחר שרבו התייאש ממנו, וקָנִי לִיה לְמַעְשֵׂה יָדָיו - וזוכה

במעשה ידי של העבד בלבד. ורבו השני קונה מהשבאי בכסף את
מעשה ידי העבד, וכאשר יטביל את העבד לשם עבדות, יהיה גם
גוף העבד קנוי לו.
ודבר זה שהשבאי קונה עבד כנעני למעשה ידי, נלמד מְדַאמֵר
רִישׁ לְקִישׁ, מִנֵּזֶן לְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים שְׁקוּנָה אֶת הָעוֹבֵד בּוֹכְבִּים לְמַעְשֵׂה
יָדָיו, שְׁנֵאמַר (ויקרא כה מד), 'וְעַבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ מֵאֶת הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר סְבִיבְתֶיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאִמָּה', ואחר כך נאמר (שם כה מה),
'וְאֵם מִבְּנֵי הַתּוֹשְׁבִים הַנִּרְיִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ'. המילים 'מהם תקנו'
מיותרות, לפי שכבר נאמרו בפסוק הקודם, ועל כן דרשו חכמים,
אֶתָּם קוֹנִים מֵהֶם עֲבָדִים

המשך ביאור למסכת גיטין ליום רביעי עמ' א

הכנעני, עוֹבֵד מַעֲשֵׂה, שנאמר בפרשת עבדים כנענים (ויקרא כה מז),
'לְעֹלָם בְּהֶם תַּעֲבֹדוּ, הִנֵּה בְּיָפְנָא לִיה לְמַרָּה - הייתי כופה את
אדוניה ונתיב לָהּ נִיפָא דְּחִירוֹתָא - שיכתוב לה גט שחרור והיה
ישראל נושא אותה לאשה ושומר עליה שלא תזנה.
בְּיָנָא אִמֵּר, כִּי הָא - באופן זה שאחרים נכשלים בה, מוֹדָה רַב
יְהוּדָה שמותר לשחררה, מִשּׁוּם מִילְתָּא דְּאִסּוּרָא - למנועה מזנות.

מקשה הגמרא, וְאִפְּרִי שלא רצה לכפות אדונה לשחררה, מִשּׁוּם
אִסּוּרָא - וכי כדי למנוע איסור זנות לֹא עָדִיף שיעבור אדוניה על
איסור עשה, וְהָאִמֵּר רַבִּי חֲנִינָא בַּר רַבִּי קָמִינָא אִמֵּר רַבִּי יִצְחָק, מַעֲשֵׂה
בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁהִיָּתָה חֲצִיָּה שֶׁפָּתָה וְחֲצִיָּה בַּת חוֹרִין, שהייתה של שני
שותפים ואחד מהם שחרר חלקו,

לקוטי שיחות פרשת בשלח כרך טז

שונאי ישראל במשך הדורות (החל בויכוחים של רבי
יחיאל מפריז, מגדולי בעלי התוספות, ועד דורותינו
האחרונים).

ב.

דברי רש"י בענין זה, והקושי עליהם
גם רש"י מתעכב בפירושו לתורה על פסוק זה. הוא
מצטט את המילים "וכל רכב מצרים"⁵, ומסביר⁶
(במכילתא): "ומהיכן היו הבהמות הללו? אם תאמר
משל מצרים, הרי נאמר⁷ וימת כל מקנה מצרים, ואם
תאמר משל ישראל והלא נאמר⁸ וגם מקננו ילך עמנו,
משל מי היו, מהירא את דבר ה'". מכאן היה רבי
שמעון אומר, כשר¹⁰ שבמצרים¹¹ הרוג, טוב שבנחשים
רצון את מוחו".

א.

מאמר חז"ל על "הטוב שבגויים" והשאלה על
כך

על הפסוק¹ "ויקח שש מאות רכב בחור..." אומרים
חז"ל במכילתא², שה"בהמות" בהן השתמש פרעה
לצורך "שש מאות רכב" היו מן ה"מקנה שהניס הירא
את דבר ה'", ו"מכאן היה רבי שמעון אומר, טוב
שבגויים הרוג, טוב שבנחשים רצון את מוחו".
ידועה השאלה הנשאלת על מאמר זה: הייתכן
לומר, שהתורה מצווה להרוג אפילו את ה"טוב
שבגויים" – האין זה ההיפך מן הצדק והיחוס?³
על קושיה זו נאמרו תירוצים רבים⁴ (שחלקם יוזכרו
בהמשך), במיוחד בויכוחים שנהלו גדולי ישראל נגד

מסתבר לומר אפילו בקס"ד שה' ריבוי בהמות כ"כ של פרעה (ולהעיר
מייגש מז, יז. מ"א ה. ו. שם י, כו).

(6) לאחר שמפרש "וכל רכב מצרים" – ועמהם כל שאר הרכב. וי"ל
דכוונתו בזה לשלול הפי' (כבפס"ז) לקח (טוב) ומדרש שכל טוב כאן)
דה"רכב בחור" לא ה' ממצרים אלא ממקומות אחרים, וכדמשמע
ממש"נ "וכל רכב מצרים" – לכן פרש"י דמש"נ "וכל רכב מצרים"
פירושו "ועמהם כל שאר הרכב", אבל גם ה"שש מאות רכב בחור"
שלפנ"ז היו ממצרים***.

ועפ"ז מוכן מה שרש"י מביא הקושיא "ומהיכן היו הבהמות הללו"
רק לאחר שמפרש הנ"ל: בלי פרש"י הנ"ל אין מקום לשאול "מהיכן היו
כו' " על ה"שש מאות רכב", שהרי אפשר לומר שקנו מאומות העולם,
וכנ"ל בהערה הקודמת (וראה בשכל טוב שם, שמקשה (רק) על "וכל
רכב מצרים" – "ומהיכן היו הרכב במצרים"); אבל ע"פ הנ"ל דגם ה"שש
מאות רכב" היו ממצרים – הרי שוב קשה גם עליהם "ומהיכן היו
הבהמות הללו". וראה דבק טוב שבהערה הקודמת.

(7) וראה ט, ו.

(8) בא י, כו.

(9) ל' הכתוב וראה שם, כ. וראה רש"י שם, י. ר"א"ם וס' הזכרון
בפרש"י כאן.

(10) במכילתא שלפנינו (וכן בכמה מקומות. וכן בדפוס שני דרש"י):
טוב. אבל בירושלמי**** קדושין (פ"ד הי"א), מכילתא דרשב"י כאן,
תנחומא באבער שם, ס' והזהיר ("ע"ה הירא את דבר ה'), פס"ז וראה ט,
כ (משא"כ כאן), ומדרש הגדול כאן (וכן הוא גירסת התוס' (ע"ז כו, ב
ד"ה ולא) במס' סופרים (פספס"ו): כשר. וראה לקמן הערה 34.

(11) במכילתא שלפנינו (וכן בכמה מקומות. וכן בדפוס שני וכמה

(1) פרשתנו יד, ז.

(2) כאן. ועד"ז בתנחומא כאן (ח). תנחומא באבער וראה כ. יל"ש שם
רמז קפו (אבל שם ובכמה דפוסי ירושלמי – דלקמן – נשמט "טוב
שבגויים הרוג" – ואולי זהו מפני הצענוצ'ר). ועוד. ובתוס' ע"ז (כו, ב
ד"ה ולא) גרס כן בירושלמי קידושין (פ"ד הי"א). וראה שינויי נוסחאות
שם.

(3) וגם ע"ד ההלכה – ראה רע"ב, לבוש האורה* וצידה לדרך
בפירש"י כאן. ור"נ.

(4) כמה מהם הובאו בתורה שלמה מילואים לפ' וראה (ס"ט). באוצר
ההויכוחים (איינשטיין). ועוד.

(5) במכילתא (וכן בתנחומא, תנחומא באבער ויל"ש שם. וראה רש"י
וראה ט, י) הקושיא "משל מי היו הבהמות כו' " היא על התיבות "ויקח
שש מאות רכב בחור גו' ". ומה שרש"י (משנה) מקשה רק על "וכל
רכב מצרים" – אף שלכאור' גם ב"שש מאות רכב גו' " קשה "משל מי
היו הבהמות כו' " – יש לומר:

ב"שש מאות רכב גו' " אפשר לומר שקנו מתגרי האומות (כמוכן
בפשטות דסחרו עמהם. וראה גם בראשית לז, כה. מקץ מא, נז. ועוד);
משא"כ "וכל רכב מצרים" דמדגיש מצרים, ועוד שעכצ"ל שה' ריבוי
מופלג – דאל"כ, למה יראה בני" כשרא "מצרים נוסע אחריהם" (פרשתנו
שם, י), והרי היו "שש מאות אלף גו' לבד מטף וגם ערב רב גו' " (בא
יב, לזילח)? ובפרט את"ל שכל המצריים היו רוכבים, ולא רגלי (ראה
לקמן יד, כג. שם, כה ובפרש"י. שם, כח (וברש"י). טו, א. אבל ראה
ראב"ע כאן פסוק ט). וראה גם הערה הבאה, וראה דבק טוב באור"א קצת.
ובזה מתורץ בפשטות למה השמיט רש"י בבא הג' שבמכילתא –
"וא"ת משל פרעה היו והלא כבר נאמר כו'*** – כי ע"ד הפשט, אין

(*) בהדפס באוצר פירושים (ווארשא תרכ"ב וכמ"פ לאח"ז) השמיטו ההתחלה והסיום של פירושו כאן.

(**) לכאור' ה' אפשר לומר. דזה נכלל (ע"ד הפשט) במ"ש "את משל מצרים" – אבל אינו, כי גם ע"ד הפשט יש מקום לומר שבהמות פרעה לא לקו (וראה לעיל בא
י, כה). וכמו שפירע לא לקה במכת בכורות, אף שגם פרעה בכור ה' (פרש"י בא יב, כט). וראה לקמן הערה 52 ולהעיר מפרש"י וראה ו, יג: צום עליו כו'.

(***) ומה שנפרש פ"ע – מפני שריו "דרכ בחור" ולכן מדייק רש"י "ועמהם כו' ". כלומר שריו סתלים להם, וכמ"ש במפרשי רש"י (גו"א דבק טוב. נח"י (הובא במשכיל
לדוד). ועוד) כאן.

ברא"כ י' דכוונת רש"י "בועמהם כל כו' " שהם "הלכו מעצמם כו' לא שהם מהלקוחים" – אבל (ונסוף לזה, דבפשטות קאי תיבת "ויקח" גם על "וכל רכב מצרים".
וראה נח"י שם – הרי) לפי זה הניקק חסר בפרש"י, והול"ל "ועמהם הלכו" וכיו"ב.

ומ"ש במשכיל לדוד, דמש"א ר"ש "כשר שבמצרים הרוג" ה' ראי' להרא"ם דהלכו מרצונם הטוב – אי"ז סתירה שגם הם "מהלקוחים" – ראה לקמן הערה 42 ובשורה"ש שם.
**** בכמה דפוסי ירושלמי נשמטה בבא זו, כ"ל.

תתעב מצרי... – קיים איסור על "תיעוב" מצרי, 29
ובודאי אסור להורגו! 30
ועוד: אם "כשר שבמצרים הרוג", כיצד אפשר 31
לקיים את המשך הפסוק? 19 "דור שלישי יבוא להם 32
בקהל ה'?" אמנם, רצונו להתגייר הוא סימן לכך שהוא 33
"כשר שבמצרים", אך רבי שמעון אומר שאפילו "כשר 34
שבמצרים הרוג"! 35
לפיכך היה רש"י צריך להסביר זאת, לפחות 36
בפרשת כי-תצא. 37

ג.

אחד התירוצים: בשעת מלחמה, ושלילתו

אחד התירוצים הנמצא בספרים רבים 20 לקושי זה 38
הוא: במסכת סופרים 21 גירסת המאמר היא "הטוב 39
שבעכו"ם בשעת מלחמה הרוג" – ענין הריגת ה"טוב 40
שבעכו"ם" אמור לגבי שעת מלחמה, אך לא במצב 41
שאינו מלחמה. 42
בדומה לכך ניתן היה, לכאורה, להבין את פירוש 43
רש"י 22: דבריו מכוונים למצב שבו נלחמים המצרים 44
בישראל. ה"רא את דבר ה'" נענש כאשר רדפו 45
המצרים אחר ישראל כדי להלחם ביס-סוף. 46
אבל בדרך הפשט אי אפשר להבין כך את פירוש 47
רש"י, כי הכוונה בדבריו "מכאן היה רבי שמעון אומר 48
כשר שבמצרים הרוג" היא א) שמכאן למדים למצבים 49
אחרים. ב) מכאן – מן הפסוק "ויקח... רכב מצרים" – 50
מן המאורע של לקחת הבהמות, ה"רא את דבר ה'" 51
מבין המצרים היה חייב בעונש שהביא עליו ה' בעת 52
קריעת ים סוף ("הרוג" 23), בגלל מעשה זה של נתינת 53
הבהמות. כלומר, עונש המיתה לא הגיע לו בגלל 54

לכאורה, לא מובן כלל: אמנם, פירוש רש"י מיועד 1
גם לגדול בישראל, ולכן נקבע בהלכה בענין "שנים 2
מקרא ואחד תרגום" ש"רא שמים יקרא תרגום וגם 3
פירוש רש"י 12, אך יחד עם זאת, כמוסבר פעמים 4
רבות, הרי פירוש רש"י לחומש מיועד ומותאם, גם 5
ל"בן חמש למקרא", באופן אשר כדי להבין את פשוטו 6
של מקרא 13 לאמיתו, אין צורך להזדקק למפרשים 7
נוספים – רש"י מסביר את הכל בפשטות בפירושו. אין 8
דבר חסר (או מיותר), במקום זה או בפירושי רש"י 9
שנלמדו לפני-כן. 10

לפי זה קשה, מדוע, מצטט רש"י את מאמרו של 11
רבי שמעון "כשר שבמצרים הרוג", ללא הוספת שום 12
הסבר או תירוץ, בעוד אשר הקושיה הנזכרת לעיל על 13
מאמר זה עשויה להתעורר גם אצל "בן חמש". 14
יתר-על-כן: "בן החמש" כבר למד לפני-כן 14,
שכאשר היה אברהם אבינו במצרים, הטיב עמו פרעה 16
ושלחו משם בכוונה למנוע רעה ממנו ומשרה. 17
ואף יותר מכך למד "בן החמש", שכאשר באו 18
יעקב ובניו כדי להתיישב במצרים, הושיב אותם פרעה 19
בעצמו, מרצונו שלו, ב"מיטב הארץ" 15, כך 20
שהתיישבותם שם היתה באופן ש"ויאחזו 16 בה ויפרו 21
וירבו מאד" 17.

ואם כך, כיצד ייתכן לומר ש"כשר שבמצרים 23
הרוג", בעוד אשר מוצאים, שהיו מצרים שהתנהגו אל 24
יהודים כראוי, חיו עמם בשלום ושלוח ואף הטיבו 25
עמם? 26

סתירה זו תחריף אצל "בן החמש" כאשר ילמד את 27
פרשת כי-תצא 18, שבה מופיעה מצוה מפורשת: "לא 28

(19) פסוק ט.

(20) ראה בספרים שבהערה 4. לקמן הערה 22. תוס' ע"ז שבהערה
2. כס"מ הל' רוצח פ"ד הי"א. ב"י וב"ח י"ד סקנ"ח. ש"ך שם. סמ"ע
ח"מ סתכ"ה סק"ח.

(21) ספ"ט. ובתוס' ע"ז שם לא גרים כן במס' סופרים, כ"א
בירושלמי קדושין (שם). אבל בירושלמי שלפנינו ליתא תיבות "בשעת
מלחמה", וכמ"ש בצידה לדרך כאן.

(22) כדפי' בגו"א כאן. וראה בחיי וצידה לדרך כאן. ובלבוש האורה:
עכשיו נהפך לבם לשונאים ולהרוג ולאבד רדפו.

(23) בלבוש שם פי' המשך דברי רש"י: "מכיון שכל הבהמות הללו
הי' משל הירא דבר ה' בלי ספק כל מי שהי' לו בהמה משלו הי' הוא
בעצמו ראשון מן הרודפים כו' " (וראה לקמן הערה 43), ולכן נהרגו
להיותם מן הרודפים (וכנ"ל בהערה הקודמת) – אבל מפשטות המשך
דברי רש"י – "משל הירא את דבר ה' מכאן הי' רש"א כו' – " משמע,
שרק משו"ז שנתנו בהמתם צ"ל – "הרוג".

כת"י דרש"י: שבגוים. אבל בתנחומא כאן. תנחומא באבער, ופס"ז
וארא שם (וכן גרס הבחיי במס' סופרים (שם). וכ"ה בבעה"ט* וארא
שם): שבמצרים. ולכאורה כ"ה הגירסא הנכונה (עכ"פ ברש"י) – שהרי
נלמד "מכאן", שהמדובר במצרים. אבל גם בכמה מפרשי רש"י הובא
"שבגוים" (וכי"ז). ואין מסתבר שהבחור הזעזער שינה מ"שבמצרים"
ל"שבגוים" – כי מה "תיקן" בזה? (משא"כ בשינוי מ"שבגוים"
ל"שבמצרים", כמוכרן).

(12) שו"ע (ואדה"ז) חא"ח סרפ"ה ס"ב.

(13) פרש"י בראשית ג, ח. ובכ"מ.

(14) לך יב, טז, שם, כ ובפרש"י (יט"כ).

(15) ויגש מה, יח ובפרש"י. שם מו, ו.

(16) ס"פ ויגש.

(17) ואף להפירוש ב"ויקם מלך חדש" (שמות א, ח וברש"י)
"שנתחדש גזירותיו" – הרי ממש"ג "ויקם מלך חדש" (ו"נתחדש
גזירותיו") מובן שהי' ענין של חידוש.

(18) כג, ח.

1 מלחמתו נגד ישראל, אלא בגלל עצם העובדה שהוא
2 נתן את הבהמות לפרעה בכוונה רעה, עוד לפני "שעת
3 המלחמה".

ד.

תירוצים רבים אינם מתקבלים, מפני שאינם מובנים בפשטות

4 גם אם נאמר שגם מאורע זה של "ויקח" לצורך
5 המלחמה המאוחרת נכלל בכוונה של "בשעת
6 מלחמה", עדיין אי אפשר לומר, שרש"י התכוון לומר
7 ש"בשעת מלחמה הרוג", בגלל הטעם החשוב הבא:
8 כאמור, כתב רש"י את פירושו גם למען "בן החמש",
9 ולכן נכלל בפירושו כל מה שנחוץ להבנת פשוטו של
10 מקרא בדרך פשוטה ובהירה, ולפיכך אם התכוון רש"י
11 ל"בשעת מלחמה הרוג", הוא היה אומר מילים אלו
12 בפירוש, ולא היה מסתמך על "בן החמש", שיחפש את
13 כוונת רש"י... במסכת סופרים, ובמיוחד כאשר לפי
14 פירוש זה "שעת מלחמה" היא תנאי עיקרי בענין.

15 מסיבה זו, קשה להבין את דברי רש"י גם לפי
16 תירוצים אחרים המוצעים בספרים שונים –

17 [לדוגמא א) משמעות הכלל של רבי שמעון איננה
18 שה"כשר שבמצרים" ראוי לעונש "הרוג", אלא: אפילו
19 ה"כשר שבמצרים" אומר "הרוג": כאשר דנים בענישת
20 חוטא המואשם ברצח, אז גם ה"כשר שבמצרים" מוכן
21 לשפוט למוות ("הרוג") על סמך השערות בלבד, ללא
22 חקירה מדוקדקת וללא חיפוש זכויותיו של הנאשם²⁴.
23 ואילו אצל יהודים נאמר "ושפטו העדה... והצילו
24 העדה"²⁵, דרושים עדים והתראה וכו', וחובה לחפש
25 את זכויותיו של הנדון.

26 ב) שהמאמר נאמר בדרך גוזמא, כהסבר על המשך
27 מאמרו של רבי שמעון (כפי שהוא מובא במסכת
28 סופרים²⁶) "הכשירה שבנשים בעלת כשפים"; חס-
29 ושלום לומר על בת שרה רבקה רחל ולאה, ובמיוחד
30 על "הכשירה שבהן", שהיא "בעלת כשפים"! אלא
31 שהמאמר נאמר בגוזמא כדי להדגיש את הזהירות שיש
32 לנקוט אפילו לגבי ה"כשירה שבנשים"²⁷, בדומה לכך
33 אין הכוונה ב"כשר שבמצרים הרוג" לפשט, אלא זוהי
34 הדגשה מוגזמת, עד כמה אין לסמוך עליהם.

35 ג) בתקופת רבי שמעון סבלו היהודים צרות רבות
36 משונאי ישראל, ואליהם התכוון רבי שמעון במאמרו
37 "כשר שבמצרים הרוג", כיוון שהראו שנאה גלויה
38 כלפי ישראל, כ"נחש" המוזכר מיד לאחר-מכן, המלא
39 בארס. אך אין הוא מתכוון לכל הגויים, ואפילו לא
40 למצריים. הוכחה לכך: ישנם כמה מאמרי חז"ל
41 המדגישים את רחמנותו של הקב"ה על המצריים, ואף
42 יותר מכך בולט הדבר בציווי "לא תתעב מצרי כי גר
43 היית בארצו"²⁸ –

44 פירושים אלה ודומים להם אינם מובנים באופן
45 פשוט ממשמעות המילים שאומר רש"י "כשר
46 שבמצרים הרוג", ואם כך היה צריך רש"י להוסיף
47 מילים כדי להסביר את כוונתו ב"כשר שבמצרים
48 הרוג".

49 וכיוון שרש"י אינו עושה זאת, אלא מצטט מילים
50 ספורות אלו בלבד מדברי רבי שמעון במכילתא, הכרחי
51 לומר, שכוונת המאמר מובנת באופן פשוט ממילים
52 אלו עצמן, ורש"י אינו צריך להוסיף דבר כדי לתרץ
53 קושי זה, אפילו לא ל"בן חמש".

ה.

חיזוק הקושיות

54 מכל האמור לעיל נובעת תמיהה עזה ביותר בענין
55 זה: נניח, שנתרץ את רש"י ונסבירו לכל צדדיו, ונסביר
56 כיצד מובן המאמר "כשר שבמצרים הרוג" באופן
57 פשוט ל"בן החמש", אז יהיה קשה מצד שני: כיצד
58 ייתכן שגדולי ישראל במשך הדורות התייגעו בחיפוש
59 אחר תירוץ לקושיה, ולא הסתפקו בהסבר של רש"י
60 ל"בן החמש"?

61 שהרי ברור, שהכוונה כאן איננה לענות לשאלת בן
62 החמש בהסבר המתאים להבנתו, אך איננו ההסבר
63 האמיתי, אשר אותו הוא ימצא בספרים הנ"ל רק כאשר
64 יגדל. אין לומר, שרש"י מלמד את "בן החמש" לא לפי
65 האמת, אלא ברור שרש"י מתכוון כאן להסבר
66 האמיתי, אשר פשוט כל כך, שרש"י אינו צריך להוסיף
67 דבר על לשון המכילתא, אפילו לצורך "בן חמש". מצד
68 שני, לא השתמשו בהסבר זה בשום ויכוח מן הויכוחים
69 הנ"ל.

(26) שם. וכן בירושלמי קדושין שם. ועוד.

(27) ראה פני משה לירושלמי קדושין שם.

(28) וראה גם גו"א כ"א.

(24) בוויכוח דון שמואל אברבנאל ודון שלמה הלוי – נדפס בספר

שבט יהודה (נעתק בס' שבעה ע"ד. והובא בסמ"ע חו"מ שם).

(25) מסעי לה, כד"ה. ראה ר"ה כו, א. ועוד.

לכאורה, "רצון את ראשו"³⁵, בהתאם ללשון
הפסוקים: "הוא ישובך ראש" "רצצת ראשי ליתן"³⁶?
(ד) מהי משמעות הדיוק "מכאן היה רבי שמעון
אומר..." השולל את האפשרות, שניתן ללמוד זאת גם
ממקום אחר?

ה.

הגירסא במסכת סופרים מתאימה יותר,
לכאורה, לפשט

כדי להסביר ענין זה, צריך להקדים שאלה כללית
שניתן לשאול על פירוש רש"י זה:

לכאורה, מתאימה לפשוטו של מקרא הגירסא
המובאת במסכת סופרים – "הטוב שבעכו"ם בשעת
מלחמה הרוג": כיון שהמצרים באו כדי להילחם נגד
ישראל, וגם עונשם עלידי הקב"ה היה באופן של
"מלחמה", כנאמר בפסוק³⁷: ה' ילחם לכם...", "ה'
נלחם להם...", מבין גם "בן חמש" שכאשר נלחמים
נגד אויב אי אפשר להבחין ב"כשרים" שבצד האויב.
אם כך, גירסא זו "חלקה" יותר מן הגירסא שמצטט
רש"י ממכילתא, שבה כתוב באופן סתמי "כשר
שבמצרים הרוג", אשר בה: (א) הכוונה היא לכל
תקופה ולכל מצב, דבר שהוא ההיפך מן הצדק
(והיורש. ב) מודגש של"ירא את דבר ה'", הגיע עונש
מוות רק מפני שנתן את בהמותיו לפרעה (כאמור לעיל
בסעיף ג')?

אך לאמיתו של דבר אין זאת שאלה כלל: לפי
הפשט מובן, שנס קריעת ים-סוף ואיבוד המצרים
הרודפים, לא בא רק מפני שהמצרים רדפו אחר ישראל
כדי להלחם בהם, שהרי כתוב לפני-כן בפסוקים³⁸,
שהקב"ה אמר למשה: "וחזקתי את לב פרעה ורדף...",
וכך בפסוק לאחר-מכן³⁹ "ויחזק ה' את לב פרעה..."

ו.

קשיים נוספים בלשון רש"י

1 כן יש להבין:

2 (א) פירוש רש"י איננו ספר הלכה, אלא פירוש
3 לפשט הפסוקים. ומה צורך להבנת פשט הפסוק בדברי
4 רש"י "מכאן היה רבי שמעון אומר..."? – כדי לענות
5 על השאלה "מהיכן היו הבהמות הללו" מספקת
6 התשובה "מהירא את דבר ה'", ואין צורך ביותר מכך.
7 (ב) אף אם רש"י צריך להדגיש שגם ה"ירא את דבר
8 ה'" לא התנהג כראוי, כדי לענות על השאלה, כיצד
9 ייתכן ש"ירא את דבר ה'" יתן את בהמותיו לניהול
10 מלחמה נגד ישראל, עדיין לא מובן: לשם מה יש לומר
11 שהוא ראוי לעונש של "הרוג"?

12 (ג) להמשך "טוב שבנחשים רצון את מוחו,
13 לכאורה, אין שום קשר להסבר הפסוק²⁹?

14 (ד) לשם מה יש צורך בדרך הלימוד של "מכאן",
15 ש"טוב שבנחשים רצון את מוחו"³⁰, בעוד שמקרא
16 מלא דיבר הכתוב³¹: "ואיבה אשית בינך... הוא ישובך
17 ראש"³²?

ז.

דיוקים בלשון רש"י

18 וכן ישנם דיוקים נוספים בדברי רש"י:

19 (א) לשם מה מציין רש"י גם את שם בעל המאמר
20 – רבי שמעון³³? כאמור מספר פעמים, מציין רש"י את
21 שם האומר, רק כאשר הדבר מוסיף הסבר לפירושו.

22 (ב) מדוע על "כשר שבמצרים" הוא משתמש
23 בביטוי "הרוג", ועל "טוב שבנחשים" – "רצון את
24 מוחו"³⁴?

25 (ג) בשימוש במילה "רצון" צריך היה רש"י לומר,

כמדובר כמ"פ, רש"י אינו מעתיק בפירושו לשונות של רז"ל שאינם
שייכים לפשט"מ ופירוש הכתובים על אתר (ולפעמים גם משנה בלשון
רז"ל או אפילו בלשון הכתוב שיתאים לפשט"מ, כמדובר כמ"פ), ובמילא
מובן שהלשון "רצון את מוחו" שייך לפירוש הכתובים כאן.

ומה שרש"י בוחר בהגירסא "כשר שבמצרים" (ראה לעיל הערה 10)
– אף שבנחש כ' "טוב" – י"ל, דבא לרמז דאף שהמצרי "כשר" וראוי
להיות (או שיהי' ממנו) גר, בכ"ז – "הרוג". ראה גו"א כאן. וראה לקמן
הערה 55.

(35) כבמדרש שכל טוב וראו שם.

(36) תהלים עד, יד. וראה שינויי נוסחאות בירושלמי שם.

(37) פרשתנו יד, יד. שם, כה.

(38) שם, ד.

(39) שם, ח.

(29) וראה רא"ם כאן: לאו מהכא דייק לה אלא אגב כו'.

(30) ראה רא"ם שבהערה הקודמת ד"לאו מהכא דייק לה" (וראה

ריב"א כאן ע"ד הדרש) – אבל ראה גו"א ולבוש כאן.

(31) בראשית ג, טו.

(32) ואין לומר דהחידוש הוא "טוב שבנחשים כו' ", דאין לסמוך גם
על נחש שהוא בן תרבות (ראה גו"א ולבוש כאן. פני משה ירושלמי
קדושין שם) – שהרי גם בפסוק "ואיבה אשית גו' הוא ישובך ראש"
נאמר באופן סתמי – על כל הנחשים, והרי כולם בכלל "זרעך".

(33) בל' רש"י שברבי"א (וכן בדפוס שני דרש"י): ר' ישמעאל. אבל
בשאר דפוסי רש"י, וכן במקומות שבהערה 2 (לבד מתנחומא. ושם:
מכאן אמרו כו'). פס"ז ושכל טוב וראו ט, כ. פס"ז כאן. ועוד (וכן
בירושלמי ומס' סופרים שם) הוא – ר' שמעון (סתם – בן יוחאי).

(34) ואף שכ"ה במכילתא (ושאר המקומות שבהערה הקודמת) – הרי

ורש"י לא היה צריך להסביר זאת⁴⁷, אך כיוון שלא
רדיפתם היתה הסיבה לטביעתם, קשה להבין מדוע
נענש גם מי שהיה "ירא את דבר ה'".

ובמיוחד, כאשר "בן החמש" כבר למד בענין סדום
ועמורה⁴⁸, שלו נמצאו שם רק עשרה (תשעה) צדיקים,
היו הם בעצמם ניצולים, וזכותם היתה מגינה על כל
יושבי עירם, וכאן אירע בדיוק ההיפך: לא די שה"ירא
את דבר ה'" לא הגן והציל את המצרים האחרים
מכליה, אלא אף הוא עצמו לא ניצל.

לפיכך מצטט רש"י את מאמר רבי שמעון "מכאן...
כשר שבמצרים הרוג, טוב שבנחשים..."⁴⁹, כדי להסביר
שה"ירא" לא נענש רק על כך שנתן את בהמותיו
לפרעה, אלא שהעונש הכבד של ה"ירא" מוכיח
שנתינת הבהמות היא תוצאה של שנאה לישראל,
המשותפת לכל המצרים⁴⁹, שנאה ארסית כזו, כנחש,
שהניעה את כל המצרים להציק לישראל כל-כך הרבה,
ובמשך זמן כה רב, ואשר בגלל זאת נגזר על כולם, גם
על ה"ירא", עונש של "הרוג" – "לא נשאר בהם עד
אחד".

י.

ההדגשה על "מכאן"

כך מובנת גם ההדגשה "מכאן... כשר שבמצרים
הרוג", כיון שעד לעונש שבקריעת ים-סוף אין הוכחה
ברורה שגם אצל ה"ירא את דבר ה'" היו שנאה

וירדף...⁵⁰, וכיוון שהרדיפה נבעה מכך שהקב"ה חזק
את לב פרעה, לא מגיע על כך עונש! אלא, היה זה
המשך לכל המכות הקודמות שהביא ה' על המצרים,
על הציקם ושעבדם את ישראל במשך שנים כה
רבות⁴¹, ולסיום⁴² כל המכות האלה, הביא ה' את
העונש הגדול ביותר – נס קריעת ים-סוף, שבעקבותיו
7 "לא נשאר בהם עד אחד".

לפיכך אין רש"י יכול לצטט את הגירסא שבמסכת
סופרים, ש(רק) "בשעת מלחמה" צריך להרוג אפילו
את ה"טוב שבעכו"ם", כיוון שכוונת הפסוק איננה
שרדיפת מצרים ומלחמתם בישראל היתה הסיבה
לטביעתם בים סוף.

ט.

לפי זה מובנים דברי רש"י "מכאן היה..."

לפי זה מובן מדוע צריך רש"י לומר "מכאן היה
רבי שמעון אומר...", למרות שאין זה ספר הלכות:
מדברי רש"י שה"ירא את דבר ה'" נתן את בהמותיו
לפרעה, מובן, שגם הם היו בעת קריעת ים-סוף⁴³, ואף
הם נענשו עם שאר המצרים, ונדרש, אפוא, הסבר⁴⁴:
כיצד ייתכן שה"ירא את דבר ה'" טבע בקריעת ים-סוף
כמו⁴⁵ מי שלא היה "ירא...", כנאמר בפסוקים⁴⁶: "לא
נשאר בהם עד אחד", רק מפני שנתן את בהמותיו?

(אם נאמר שטביעתם היתה בגלל רדיפתם לשם
מלחמה בישראל, היה מובן מדוע מגיע להם עונש,

גם לאחר קרי"ס נשארה אומה במצרים, וכדמוכח ממש"נ (שלח יד, ד)
"נתנה ראש ונשובה מצרימה" (וראה תשא לב, יב. פרש"י לקמן יד, כה.
ועוד), וכמובן גם בפשטות הדברים שלא כל האומה יוצאה לצבא).

(44) וע"ד מ"ש בלבוש כאן.

(45) בענין המיתה – וראה פרש"י לקמן טו, ה (ד"ה כמו אבן).

(46) יד, כה.

(47) וראה צידה לדרך כאן. – בלבוש שם כ' דאפ"ל "שלא הלכו
להרוג את ישראל רק הלכו לכבוד פרעה כו'", ולכן מביא רש"י "כשר
שבמצרים הרוג", כלומר "ודאי הש"י הבוחן כל לבות כו' יודע כו' עכשיו
נהפך לבם לשונאים ולהרוג ולאבד רדפו כו' – אבל (נוסף על המבואר
לעיל ס"ג ובהערה 23, דכונת רש"י היא שנהרגו (לא משום שרדפו אחרי
בני"א) משום שנתנו בהמתם לפרעה – הרי) מפרש"י לעיל (פסוק ו)
מוכח שהלכו מרצונם הטוב, וכנ"ל הערה 43.

(48) וירא יח, כג ואילך.

(49) ולא רק כמ"ש בלבוש ד"עכשיו נהפך לבם לשונאים כו'."

(40) להעיר מפרש"י וראו ז, ג. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ס"ע 66

ואילך.

(41) ראה פרש"י לקמן (יד, כה): ששם שאלו כו' כך לוקים אותם
שנשארו במצרים. אבל להעיר מפרש"י לך (טו, יד): "דן אנכי – בעשר
מכות".

(42) וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג (ע' 131 ואילך. וש"נ) דקרי"ס הי'
הגמר דיצי"מ, עיי"ש.

(43) כמ"ש בלבוש כאן (נעתק לעיל הערה 23). ויובן יותר ע"פ פרש"י
לעיל (פסוק ו) ד"לקח עמר" – "משכם בדברים כו' אני אשוע עמכם
בחלק כו'", ומזה מובן שגם לקחת הבהמות היתה באופן כזה ע"י
ש"משכם בדברים" * [אף שהפירוש ב"ויקח" כאן הוא כפשוטו – פעולת
הלקיחה – שהרי קאי על "רכב" – ובמילא פשוט שנלא רק שנתנו
בהמתם, אלא] גם הם רדפו "בשביל ממונם שהשאלו"ם" (פרש"י לעיל
פסוק ה').

(אבל לולי זה אפ"ל ש"הירא את דבר ה'" נשארו במצרים, שהרי

(*) ובזה מתורצת בפשטות קושיית המשכיל לדוד כאן (וכן קושיית הלבוש שבהערה 47) "דילמא לעולם כשרים היו אלא דבאונס המלך לקח כל הבהמות שלהם"
ובפרשט ענ"כ צריך לפרש כן הס"ד "וא"ת משל ישראל היו" – שהרי פשוט שבני"א לא נתנו בהמתם לפרעה מעצמם) – כי כבר פרש"י לעיל דאופן הלקיחה ר' ע"י
ש"משכם בדברים".

לעיל, ואילו על המצרים של דורות אחרים, כשרים
ורשעים, אין רש"י מדבר.

אך "בן החמש" מעורר שאלה: מן ההתבטאות
"מכאן היה רבי שמעון אומר..." משתמע, שענין זה
אמור לגבי כל תקופה אחרת בדורות מאוחרים יותר.
מהי ההשלכה על שאר הדורות מזה ש"כשר שבמצרים
(בדור ההוא) הרוג"?

לפיכך מביא רש"י את המשך מאמרו של רבי
שמעון "טוב שבנחשים רצון את מוחו", ובכך הוא
רומז שהמסקנה לדורות איננה בענין של "כשר
שבמצרים הרוג", אלא שנלמד כאן הכלל של "טוב
שבנחשים רצון את מוחו".

בנוסף לכך: "מכאן" מובן, שאם ימצא מישהו
שיחסו לרעה לישראל היא כזו שניתן לכנותו "נחש",
והוא ידוע בכך – כפי שמוצאים לטובה, ששמשון
נקרא נחש⁵⁶ – חל עליו הכלל: "טוב שבנחשים..."⁵⁷.

ולהעיר, שבתקופת רש"י ותלמידיו היו רבים שנהגו
כלפי ישראל כ"נחש", כפי שמתבטא גם בקינות
שכתבו רש"י ותלמידיו.

יב.

"רצון את מוחו" של הנחש, בגלל שנאתו התמידית לאדם

לפי זה מובן גם החידוש שמוסיף המאמר "טוב
שבנחשים רצון את מוחו", על הפסוק המפורש "הוא
ישופך ראש": מן הפסוק "הוא ישופך ראש ואתה
תשופנו עקב" יודעים ש"ישופך ראש" תלוי ב"אתה
תשופנו עקב" – ריצון "ראשו" של הנחש כאשר הוא
במצב של "ואתה תשופנו עקב"⁵⁸.

1 ורשעות כלפי ישראל במידה גדולה כזאת, שיגיע להם
2 על כך העונש "הרוג", כלשאר המצרים, כדלהלן:

3 אי הבחנה בין ה"ירא" לבין האחרים במכות (חוץ
4 מדבר⁵⁰ וברד⁵¹), אינו מהווה הוכחה שהוא לא היה
5 שונה מהאחרים בשנאתו לישראל, כיוון שלא היה זה
6 העונש החמור ביותר של מוות⁵², ולא היה צורך במדה
7 גדולה ביותר של רשעות, מכות אלה יכולות לבוא
8 כעונש על רשעות קטנה יותר שהיתה ל"ירא את דבר
9 ה'", ואשר בגללה היה ראוי למכות⁵³.

10 אפילו לגבי מכת בכורות, שהיא עונש מוות
11 ("הרוג"), כבר הסביר רש"י לפני-כן⁵⁴: "למה לקו בני
12 השפחות שאף הם היו משעבדים בהם ושמחים
13 בצרתם". כלומר, גם עונש מיתה החל רק על חלק קטן
14 מן המשפחה, על הבכורות, איננו ניתן בגלל הרשעות
15 המלאה של המצרים, ולכן נכללו גם "בני השפחות"
16 במכה זו.

17 רק "מכאן" – מזה שכליית המצרים בקריעת
18 ים-סוף היתה באופן של "לא נשאר בהם עד אחד"⁵⁵,
19 יש הוכחה של"ירא את דבר ה'" ("כשר שבמצרים")
20 שבאותו דור היו רשעות ושנאה כלפי ישראל באופן
21 מלא כשאר המצרים, ולכן חל עליו העונש של "הרוג".

יא.

דברי רש"י רומזים לכל הדורות לגבי "טוב שבנחשים"

22 לפי זה מובן שדברי רש"י "כשר שבמצרים הרוג"
23 המצוטטים כאן כדי לענות על הקושי בפסוק זה,
24 אמורים, בפשטות, לגבי המצרים שבדור ההוא,
25 שעליהם מדובר בפסוק, שלהם, ואפילו ל"כשר"
26 שבהם, מגיע עונש של "הרוג" מן הסיבה שהוזכרה

(55) וי"ל (ע"ד הרמז): במכת בכורות ד"ה הכה כל בכור גר',
אפ"ל דגלוי לפניו שבין המוכים לא היו כאלה שעתידיים להיות מהם
גרים, ולכן אפ"ל ללמוד מכאן (הוראה לבני) "כשר שבמצרים הרוג" –
שהרי אולי יהיו ממנו גרים (ראה לעיל הערה 34); משא"כ קרי"ס ד"ה
ילחם להם" ("בשבילכם" – פרש"י) – שלחם עם מצרים במקום מלחמת
בני' ובדוגמת מלחמת בוד' כביכול [וראה לקו"ש] [המתורגם] ח"ה ע'
256, שמתעם זה מדגיש הכתוב (יד, כג) "סוס פרעה" – ל' יחיד – להגיד
(שאפ"כ) "אין כולם חשובין לפני המקום אלא כסוס אחד" (פרש"י
שם) [[שהם אין יכולים להבחין בו, ובכ"ז לחם באופן ד"ל נשאר בהם
עד אחד" – למדים "מכאן" דגם "כשר (וראוי להיות ממנו גרים)
שבמצרים הרוג".

(56) ויחי מט, זו ובפרש"י.
(57) ולהעיר ממצות מחיית עמלק (ס"פ תצא). ובפרש"י פרשתנו
(בסופה): מלחמה ואיבה בעמלק עולמית כו'. וראה לקו"ש [המתורגם]
ח"ו ע' 109 ואילך. וראה קה"י (ערך המן): "המן משרוש נחש יצא צפע.
עמלק.. ע"כ המן ר"ת הוא משרוש נחש", עיי"ש.
(58) כמ"ש בלבוש כאן: מיד שתראה שהיא מתרגזת כו'.

(50) פרש"י וראה ט, י.

(51) וראה שם, כ.

(52) וגם מכת ערוב – לא נאמרה בה מיתה. ועיין בפרש"י (וראה ח,
יז): "והיו משחיתים בהם" – שהוא ע"ד "תשחת הארץ" (שם, כ).

(53) ומה שלא לקו במכת דבר וברד – מפני שהי' צ"ל בזה מיתה,
וכמש"נ (ט, טז): כי עתה גר' ותכחד מן הארץ (אלא שבעבור זאת כו' –
פרש"י שם).

וי"ל (ע"ד ההלכה) דגם בפועל הרי ה' בהן מיתת בהמתם – ראה
מרו"ל (מכילתא, שמו"ר ויל"ש – עה"פ פרשתנו יז, ג. והובא ברמב"ן
שם) דבהמתו של אדם היא חייו כו'. וראה להלכה שו"ע אדה"ז חו"ח
סרמ"ח סי"ג (ממג"א שם). ולהעיר מרשב"א ב"ק (ק"ב, א): דדיני השור
כדיני נפשות, דכמיתת הבעלים כך מיתת השור. וראה לקו"ש ח"ו ס"ע
330 ואילך.

(54) בא יא, ה. וראה גם פרש"י שם יב, כט (לענין "בכור השבי"):
שהיו שמחין כו' (אבל ראה פרש"י שם יא, ה – ד"ה עד בכור השבי).
ולהעיר מזה דגם "בכורות אחרים והם במצרים" נהרגו (פרש"י שם יב,
יב, שם, כט).

יד.

הסיבה לציון שמו של בעל המאמר

אך עדיין מתעוררת שאלה כללית על ההסבר: מנין
שהריגת ה"כשר שבמצרים" היתה בגלל שנאתם
ורשעותם האישית כלפי ישראל, ייתכן, לכאורה,
שהיתה זו גזירה⁶³ מאת ה', ללא סיבה גלויה?
לפיכך מציין רש"י את שמו של בעל המאמר – רבי
שמעון, שהוא תמיד "דריש טעמא דקרא"⁶⁴ (=דורש)
את טעם הפסוק) ואף כאן הוא נוהג כשיטתו.

טו.

ההסבר הנ"ל מתאים רק לרש"י, ולא לנוסח
שבמס' סופרים

לפי זה מובן מדוע בכל הויכוחים שמתעוררים על
מאמר רבי שמעון, כמוזכר לעיל, לא השתמשו בהסבר
זה: הסבר זה הוא פשוט בהחלט, אך הוא מתאים
לפירוש רש"י בלבד, מפני הסיבות הבאות: (א) רש"י
מסביר רק את "פשוטו של מקרא", רק את הפסוק
שעליו מוסבים דבריו, ולפיכך לפי פירוש רש"י מוסב
המאמר בענין "כשר שבמצרים" על אלה שמוסבר
עליהם בפסוק זה. (ב) בפירוש רש"י מצוטט "טוב
שבנחשים רצון את מוחו" כהמשך ל"כשר שבמצרים
הרוג" (ואשר לכן נלמד גם "טוב שבנחשים..." -
"מכאן"), וגם זה מהווה הוכחה לכך שב"כשר
שבמצרים הרוג" הכוונה היא למצרים שבדור ההוא
בלבד, כדלעיל.

אך כאשר מדובר בנוסח הסתמי שבו מובא מאמרו
של רבי שמעון במסכת סופרים⁶⁵ וכדומה: "תני רשב"י
הטוב שבעכו"ם... הרוג טוב שבנחשים רצון את מוחו
הכשירה שבנשים בעלת כשפים", אי אפשר להסביר
כך, מפני שהדברים אינם אמורים לגבי דור מסויים או
סוג מסויים⁶⁶ של "גוים", או מצרים⁶⁷.

בנוסף לכך: מפני שבנוסח זה מובא גם חלק

1 על כך מוסיף רבי שמעון: כשם שיש להרוג אף את
2 הכשרים שבמצרים בגלל שנאתם הארסית לישראל,
3 ולא בגלל יציאתם למלחמה נגד ישראל, כך גם לגבי
4 נחש, שהקב"ה כבר גזר את הגזירה "ואיבה אשית בינך
5 וביני..." אין להמתין עד שהנחש יתנפל על אדם, ורק
6 אז "ישופך ראש", אלא מיד כאשר מבחינים בנחש,
7 נאמר "רצון את מוחו", מפני שה"טוב שבנחשים" הוא
8 ככשר שבמצרים שבפרשה, והוא שונאך המסוכן –
9 "ואיבה אשית..."⁵⁹.

10 בענין זה בא ללמד ונמצא למד⁶⁰: מזה שרש"י
11 מצטט את סוף מאמרו של רבי שמעון "טוב שבנחשים
12 רצון את מוחו" ברור יותר גם שחלקו הראשון של
13 המאמר "כשר שבמצרים הרוג" אמור רק לגבי הדור
14 ההוא של המצרים, שנאתם לישראל היתה כשנאת
15 הנחש לאדם ("ואיבה אשית...").

יג.

דיוקן של רש"י: "מוחו", ולא "ראשו"

16 מהי באמת הסיבה לכך שדוקא אז היה דור יצא-
17 דופן כל כך? כדי לענות לכך מדייק רש"י ומצטט את
18 לשון המכילתא "טוב שבנחשים רצון את מוחו"
19 (כאמור לעיל, שבה ללמד ונמצא למד):

20 כשם שהגזירה על הנחש "ואיבה אשית...", היתה
21 בגלל "והנחש היה ערום..."⁶¹ - "מוח", שכתוצאה מכך
22 ארע חטא עץ הדעת וכו', כך גם היתה הסיבה לשנאת
23 המצרים לישראל בכך שפרעה אמר "הבה נתחכמה
24 לו..."⁶² - שכל המצרים יתחכמו, ויהיו ערומים, דבר
25 שגרם לשעבוד ולעינויים הקשים של בני ישראל.

26 לכך רומז רש"י במילה "מוחו" (ולא "ראשו"): את
27 הנחש צריך לרצון בגלל "מוחו" - בגלל "והנחש היה
28 ערום", דבר שגרם ל"ואיבה אשית..." וכך נבע הענין
29 של "כשר שבמצרים הרוג" מהתחכמותם, ("הבה
30 נתחכמה לו"), שגרמה לשעבוד הקשה;

(59) ראה גם ג"א כאן.

(60) ולהעיר מהגירסא (תנחומא באבער ופס"ז לוארא ט, כ. ס' והזהיר שם. ועד"ז הובאה גם במכילתא – מהדורת הארואיטץ-ריבין) שמקדים "טוב שבנחשים כו' " ל"כשר שבמצרים כו' ".
(61) בראשית ג, א.

(62) שמות א, י. ולהעיר מ"פ להרמב"ם (פ"ח): "פרעה וסיעתו מרו בבחירתם כו' ויאמר אל עמו גו' הבה נתחכמה לו וזאת הפעולה כו' ". ועד"ז בהל' תשובה (פ"ו ה"ג): "לפי שחטא מעצמו תחלה כו' שנאמר הבה נתחכמה לו". וראה לקו"ש ח"ו ע' 63 הערה 37.

(63) להעיר מפרש"י שמות (ב, יד): ישראל כו' ראויים לכך – שעפ"ז,

לכאורה, אין טעם להעניש המצריים.

(64) גיטין מט, ב. ורש"י. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 184 (הערה 43) דלשיטת רש"י פליגי ר"ש ורבנן גם בדליכא נפקותא לדינא (אבל ע"פ המבואר לקמן בפנים סט"ז, יש גם נפקותא לדינא – גבי נחש).

(65) וכן בירושלמי קדושין שם.

(66) ואף שבמס' סופרים מוסיף "בשעת מלחמה" – הרי בירושלמי קידושין שם (וכן במדרש הגדול כאן) – שגם שם כל הג' בבות – ליתא תיבות אלו.

(67) ובפרט שלרוב הגי' (ראה לעיל הערה 11) לא נאמר "שבמצרים",

כ"א "שבגוים" (סתם).

(ב) יש להרוג נחש אפילו "כשלא המיתו", מפני 31
שאפילו "טוב שבנחשים – רצוץ את מוחו", כשם 32
ש"כשר שבמצרים הרוג" לא היה בגלל מלחמתם נגד 33
ישראל, אלא בגלל עצם שנאתם לישראל. 34
(ג) כל זה אמור רק בקשר לנחש⁷³, שעליו חלה 35
הגזירה "ואיבה אשית בינך ובין..." ואילו לגבי בעלי 36
חיים אחרים, אפשר לומר ש"יש להם תרבות"⁷⁴. 37

יז.

ההוראה מכך לעבודת כל יהודי

ההוראה הנובעת מכך לכל יהודי בעבודתו הרוחנית 38
האישית היא: 39
חז"ל⁷⁵ אומרים על הנחש ש"דא יצר הרע" 40
(=זה יצר הרע), ולפעמים יש יצר-רע "דתי" - 41
"טוב שבנחשים": הוא טוען, שברצונו "להשלים" 42
עם היצר הטוב, ולהתפשר עמו: הוא יאפשר 43
ליהודי ללמוד תורה בזמן מסויים וכו', והיצר הטוב 44
יאפשר לו לספק "מעט" מתאוותיו בזמן האכילה 45
וכדומה. 46
על כך אומר רבי שמעון "טוב שבנחשים רצוץ את 47
מוחו": אסור ל"השלים" עם היצר הרע, מפני שהוא 48
"נחש" ושונא אותך, למרות כל תחפושותיו⁷⁶, 49
ומוכנותו לוותר לך בחלק מן הדברים היא אחת 50
מתחבולותיו, ש"היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר 51
לו... עבוד עבודה זרה..."⁷⁷. העצה להימנע מכך היא: 52
"רצוץ את מוחו" – יש לרצוץ את מוחו, את 53
ערמומיותו ותחבולותיו של היצר הרע. 54
פרט נוסף בכך: ידוע⁷⁸ הדיוק בלשון הפסוק⁷⁹ 55
"יגיע כפיך כי תאכל" – יגיעת היהודי בעסקי הפרנסה 56
צריכה להיעשות רק ב"כפיך", בכח המעשה שלו, אך 57
ראשו ("ראשך" – שכל שבמוח) צריך להיות תמיד 58
מלא בתורה. 59
זוהי הכוונה ב"רצוץ את מוחו": יש לרצוץ את המוח 60

שלישי "הכשירה שבנשים בעלת כשפים", שאין לו 1
שום קשר ל"הטוב שבעכו"ם"⁶⁸, הכרחי לומר, שכל 2
חלק הוא ענין בפני עצמו: "הכשירה שבנשים..." – 3
היא הוראה בקשר לאופי הנשים; "הטוב 4
שבנחשים..." – לגבי תכונת הנחשים, וכשם ששני 5
אלה אינם קשורים לדור מסויים, כך מהווה "הטוב 6
שבעכו"ם..." הוראה לכל הדורות, בקשר לתכונותיו 7
של הגוי. 8

טז.

המחלוקת לגבי הריגת נחש ללא בית-דין

כאמור פעמים רבות, ניתן ללמוד מפירושו רש"י על 9
התורה במקומות רבים גם ענינים השייכים לחלק 10
ההלכה שבתורה, ואף כאן כך: 11
לגבי "זאב... והנחש" אומר רבי אליעזר במסכת 12
סנהדרין⁶⁹: "כל הקודם להורגן זכה", ואין צורך בבית 13
דין של כ"ג. בענין זה קיימת מחלוקת⁷⁰ בין רבי יוחנן 14
לבין ריש לקיש: ריש לקיש סובר שהדבר אמור רק 15
במקרה שנחש המית אדם, ואז מגיע לו מוות ואין צורך 16
בבית-דין, אך אם לא המית הנחש אדם, אסור להרגו. 17
לעומת זאת, סובר רבי יוחנן ש"אף-על-פי שלא 18
המיתו" אומרים ש"כל הקודם להורגן זכה", מפני 19
שאין להם תרבות". 20
לפי דברי רש"י בפשוטו של מקרא, ש"טוב 21
שבנחשים..." נלמד מ"כשר שבמצרים הרוג" (אשר יש 22
לפרשם בראש ובראשונה כפשוטם), נובעת הנקודות 23
הבאות להלכה: 24
(א) אין צורך במשפט בבית-דין כדי להרוג נחש, 25
בדיוק כמו שלא שפטו כל מצרי בפני עצמו (שאם כך 26
יש צורך לקיים את "ושפטו העדה..." והצילו העדה"⁷¹ 27
יש לחפש עליהם זכות, וכאן נהרגו גם ה"ירא את דבר 28
ה'" – "עד אחד"⁷²), אלא הגזירה כללה את כל 29
המצרים בשווה. 30

שמביא רש"י שם (ד"ה איכא) מב"ק (שם) ד"נחש מועד לעולם", משמע קצת דמפרש דאחי כר"י דאין להם תרבות ואין להם בעלים – אבל ראה תוס' ב"ק (טז, ב – ד"ה ר"א), וסנה' שם (ד"ה ור"י). ואכ"מ.

(75) זח"א לה, ב.

(76) ראה ב"ר רפנ"ד. מדרש תהלים מזמור לד.

(77) שבת קה, ב.

(78) לקו"ת שלח מב, ד. ועוד. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 53.

ועוד.

(79) תהלים קכח, ב.

(68) אבל להעיר ממדרש הגדול כאן: מכאן ה' רשב"י אומר הכשר שבגוים כו' היפה שבנחשים כו' כשרה שבנשים כו'.

(69) בתחלתה (במשנה).

(70) שם טו, ב.

(71) נסמן לעיל הערה 25.

(72) דהיתכן דבחיפוש לא ה' נמצא זכות אפילו על אחד מהם?!

(73) וראה ב"ק (טו, ב): והנחש מועד לעולם. וראה פרש"י ותוס' שבהערה הבאה.

(74) וראה דעת רע"ק בסנה' שם, (ד) נחש ס"ל כר"א. ומזה

- 1 של היצר הרע, כדי שהמוח יתמסר כולו לתורה וקדושה.
 2 ועל-ידי שיהודים מקיימים את הוראת חז"ל "טוב
 3 שבנחשים רצוץ את מוחו" במשך זמן הגלות, זוכים
 4 לקיום הייעוד של "גם אויביו ישרים אתו"⁸⁰, כפירוש
 5 חז"ל⁸¹, "זה הנחש" - שגם ה"נחש" יתהפך, עד
 6 ש"ישרים אתו".

(משיחות ש"פ בשלח, פורים, וש"פ תשא תשכ"ט)

סע"ב ואילך.

(80) משלי טז, ז.

(81) ירושלמי תרומות פ"א ה"ג. ב"ר שם. וראה אוה"ת בראשית מז,

אגרות קודש

ב"ה, י"ט שבט, תשט"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מאז, וזה עתה הפ"נ מיום ההילולא שיקרא בעת רצון על הציון הקי של בעל ההילולא כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

נהניתי ממ"ש אודות ההצלחה בקרב לב אחדים מבני ישראל לעניני תורה ומצותי, ואם בהנוגע לנפש אחת שנו חכמים שהוא כאילו קיים עולם מלא עאכו"כ כמה נפשות, וכבר ידוע אשר פעולה מצוה אחת ואפילו חד פעמית, הרי יחוד זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד (תניא ספכ"ה) ובפרט כשבכמה פעולות טובות ומצות זכה להיות הממוצע בזה. ויה"ר שיקוים גם בזה הפסק דמצוה גוררת מצוה, היינו שאצלו יתגדל החשק והמרץ לפעול בכל הנ"ל ובמילא יזמינו לו האפשריות למלא משאלות לבבו לטובה, בעניינים הפרטים בבני ביתו וגם באחרים.

לאחרי בקשת סליחתו ובהקדים הידוע בענין גודל השלום שבשביל זה ניתנה כל התורה וכפסק הרמב"ם סוף הלכות חנוכה ולא עוד אלא שזהו דבר משנה כלי מחזיק ברכתו של הקב"ה, ארשה לי לעורר אותו ולזרזו על החיזוק לרבות השלום בביתם, היינו כפשוטו בהנוגע לו ואל זוגתו תחי', שכנראה מבין השיטים וגם מבין שיטת השיחה שהיתה לי כאן ומצב רוחה (שטימונג), כדאית ההשתדלות יתירה מצדו להיות וותרן במדותיו ולהתייגע ככל יכולתו בזה, וכבר ידועה ההוכחה וגם בנגלה דתורה מגודל ענין זה, מה שאמרו רז"ל, שאמר הקב"ה ומצוה למחוק שמו הגדול הנכתב בקדושה ודוקא שם המפורש ודוקא על ידי כהן, ובלבד להטיל שלום בין איש לאשתו ואפילו כשהאשה מתנהגת באופן דקנוי ח"ו, ועאכו"כ באשה צנועה שגדלה את ב"ב לחסידות, שכל ההשתדלות בזה מצוה רמה ונשאה, ותקותי שישמחני בבשורה טובה שעושה בזה ככל יכולתו ומתאים להוראת רז"ל שנשים דעתן קלה ישמח לב זוגתו תחי' באופן המתאים לה, היינו לא דורך אנגעצויגענקייט כי אם דוקא ע"י הסברת פנים וכו'. ובודאי שורותי אלה המעטות בכמות ג"כ תספיקנה ואחכה לבשרי"ט.

בברכת הצלחה בכל האמור.

והיינו ביעקב, ארמי יעקב מיא דחכמה לגו חמרא דבינה, שהמתק במים דחכמה את הגבורות דבינה. והיינו לו בו' שהוא המשכה.⁷ ועיין לקמן [בזוהר] בפרשת⁸ בלק דף קפ"ט ע"א מזה ע"ש. משא"כ בנדב ואביהוא הוא בהיפך לא בא' שלא ארמו מיא לגו חמרא דבינה, אלא שתויי יין בלבד, דבינה בלי מים דחכמה, נכנסו.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות–דברים עמוד רעז

רמז דכתוב ב' פעמים "לוי" "לא" בטעמי המקרא מרכא כפולא (אחד באות ו', ואחד באות אלה)

במיתת נדב ואביהוא, יש דעה ששתויי יין נכנסו,⁹ יין הוא תוקף הגבורות.

ומובן שהי' יין חי, שלכן נצטווה אח"כ יין¹⁰ ושכר אל תשת. יין דרך שכרותו דוקא. ואם נתן בו מעט מים¹¹ אינו חייב מיתה.

והוא לא כמו יין שהביא יעקב ליצחק, ששם ארמי מיא לגו חמרא¹². כמ"ש [בזוהר] בפרשת בלק¹³ דף קפ"ט ע"א. ובנדב ואביהוא – שתו יין חי.

וזהו שכתוב – ביעקב – לו' בו' במרכא כפולה, ושם – בנדב ואביהוא – כתוב¹⁴ לא צוה בא', ג"כ במרכא כפולה. ונלמד נדב ואביהו, מיעקב, שכמו ביעקב יין כמו"כ – בנדב ואביהוא – יין.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות–דברים עמוד רסח
דראה תורת מנחם – תפארת לוי יצחק ויקרא סימן קמ"ג

ועל תיבת "לא" יש טעם המקרא מרכא כפולא, ומבאר הרמז דכאן כתוב "לו" באות ו', ושם בנדב ואביהוא "לא" באלף.
(7) הוא המשכת נדב דאבא בנו"ה דבינה (לקולו"צ שם).
(8) לעיל סימן רלג הערה 4. 5.
(9) ויקרא רבה פרשה יב, א.

(10) ויקרא י, ט.
(11) ראה רמב"ם הל' ביאת המקדש פרק א הלכה א ואילך.
(12) וראה בתורה אור (פרשת וישלח) עמוד כה, ב כתב בזה וז"ל: וז"ש ביעקב ויבא לו יין, ופי' בזוהר דארמי מיא לגו חמרא. כי יין הוא בחי' רצון גבורות ורשפי אש ממטה למעלה, ויעקב ארמי מיא בחי' שוב, ולכן ויבא לו יין כו' הוא בתרי טעמי שהוא התכללות הרו"ש מים ויין כו' ולכן איתא דיעקב הוא שלימו דאבהן כי לא כאברהם שיצא ממנו ישמעאל, מפני שהיה אברהם מדת החסד הפשוט בלא מזיגה לכך נתפשט יתור מדאי עד שאמר לו ישמעאל כו' ויצחק היה בבחי' גבורה כו' אבל יעקב הוא שלימו דאבהן התכללות ההפכים רצון ושוב כנ"ל, ע"ש.

(13) וז"ל: חנוך שהוא ממטרו"ן (שהוא ראש הישיבה במתיבתא דרקייע) אמר (מה שכתוב) ויבא לו יין (פירוש) דארמי מיא בההוא יין (יעקב הטיל ושפך מים באותו היין), ואי לאו דארמי ביה מיא (ואם לא הי' שופך בו מים) לא יכיל למסבל (לא הי' אפשר לסבול תוקף הדינים, דין הוא גבורה ודין, ומים חסד), ושפיר אמר חנוך ממטרו"ן (ויפה אמר חנוך מט"ט), ובגין כך אמשיך לו בתרי טעמי (ולכך המשיך הכתוב את מלת "לו" בשני טעמים דהיינו במרכא כפולה, לרמז) דהא בתרין סטריין אחיד (כי הוא אחוז בשני צדדים).
(14) ויקרא א, א.

בראשית כז, כה – ויאמר הגשה לי ואכלה מציד בני למען תברכך נפשי ויגש לו ויאכל ויבא לו יין וישת

ברכת יצחק הי' בפסח, וזהו "שני גדיי עזים" הם כנגד קרבנות פסח וחגיגה, "לחם" הוא המצה, "ויבא ויין" די כוסות – וטעם שלא הביא מרור

המצוות שבפסח הם לאכול פסח מצה ומרור, וכן לשתיית ד' כוסות.

ויש לומר זהו כשבירך יצחק את יעקב, אכל מקודם שני גדיי עזים טובים ולחם, ושתה יין, כמ"ש ותתן את הלחם ואת המטעמים אשר עשתה כו', וכתוב ויבא לו יין וישת. השני גדיי עזים, הם כמו פסח וחגיגה.²

והלחם, הוא הלחם דמצה.

והיין, הוא היין דד' כוסות.

ומה שלא הביא יעקב גם מרור, יש לומר מרור, מרירות בחי' גבורות, הוא בחי' יצחק עצמו, ואם הי' מביא מרור הי' תוקף הדין ביותר. משא"כ יין אם שהוא בחי' גבורות, השליך לתוכו מים³ כמ"ש בזוהר⁴ דארמי מיא לגו חמרא⁵. לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומארו"ל עמוד קד

"ויבא לו יין", טעם דכתוב "לוי" בתרי טעמי – מרכא כפולא, דיעקב עירב מים ביין (כמ"ש בזוהר ח"ג קפ"ט), משא"כ נדב ואביהו שתו יין חי, ולכן כתוב שם "לא" (ויקרא י, א), שלא הי' כמו ביעקב וכו'

הנה בפרשת תולדות על ויבא לו יין וישת, נקוד על לו' תרי טעמי, אך ביעקב הוא לו בו', היפך מן לא בא' שבמלת⁶ לא צוה אותם.

(1) בראשית כז, יז.

(2) זוהר חלק א' דף קמב ריש ע"ב. ראה לעיל סימן רכט.

(3) מים הוא בחי' חסד, כדלקמן.

(4) פרשת בלק דף קט ע"א. וז"ל: חנוך שהוא ממטרו"ן (שהוא ראש הישיבה במתיבתא דרקייע) אמר (מה שכתוב) ויבא לו יין (פירוש) דארמי מיא בההוא יין (יעקב הטיל ושפך מים באותו היין), ואי לאו דארמי ביה מיא (ואם לא הי' שופך בו מים) לא יכיל למסבל (לא הי' אפשר לסבול תוקף הדינים), ושפיר אמר חנוך ממטרו"ן (ויפה אמר חנוך מט"ט) ובגין כך אמשיך לו בתרי טעמי (ולכך המשיך הכתוב את מלת "לו" בשני טעמים דהיינו במרכא כפולה, לרמז) דהא בתרין סטריין אחיד (כי הוא אחוז בשני צדדים).

(5) וראה בתורה אור (פרשת וישלח) עמוד כה, ב וז"ל: וז"ש ביעקב ויבא לו יין, ופי' בזוהר דארמי מיא לגו חמרא. כי יין הוא בחי' רצון גבורות ורשפי אש ממטה למעלה, ויעקב ארמי מיא בחי' שוב, ולכן ויבא לו יין כו' הוא בתרי טעמי שהוא התכללות הרו"ש מים ויין כו' ולכן איתא דיעקב הוא שלימו דאבהן כי לא כאברהם שיצא ממנו ישמעאל, מפני שהיה אברהם מדת החסד הפשוט בלא מזיגה לכך נתפשט יתור מדאי עד שאמר לו ישמעאל כו' ויצחק היה בבחי' גבורה כו' אבל יעקב הוא שלימו דאבהן התכללות ההפכים רצון ושוב כנ"ל, ע"ש.

(6) ויקרא א, א. "ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתנו ויתנו בהן אש וישימו עלי' קטרת ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא צוה אותם."

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בשלח

לקראתו וינער ה' את מצרים בתוך הים

ג. וישב הים לפנות בקר לאיתנו וכו'. והנה רז"ל בשמות רבה פכ"א אמרו אמר משה לפני הקב"ה אתה אומר לי שאקרה הים וכו' אל הקב"ה וכו' כך התנתי עמו מתחלה שאני קורע שנאמר וישב הים לפנות בקר לאיתנו לתנאו שהתנתי עמו מתחלה וכו'.

ונהירנא שראיתי במכתב להרב המקובל הגדול מהר"ר מאיר פאפירש כ"ץ זלה"ה בספר טל אורות כ"י שדקדק דאם לאיתנו פירשו לתנאו כמו שאמרו רז"ל הא הו"ל לכתוב לאומרו בבקיעת הים לא בחזירתם, ופירש בשם רבו מהר"ר ישראל אשכנזי במשז"ל שקריעת ים סוף תהי' לעתיד לבא כמש"ה (ישעי' יא) והחרים ה' את לשון ים מצרים, לכן אי כתב רחמנא גבי הבקיעה הוה אמינא דתנאי אחד התנה הקב"ה בו בפרק ולא עוד, לזה כתב לאיתנו לתנאו בחזרת המים להורות דגם אחר שנקרע הים וחזר כמנהגו הנה זה עומד עדיין בתנאו ליקרע לישראל לעתיד, אלו דבריו דברי פי חכם חן.

ועל פי דבריו יתבאר אצלי לשון בראשית רבה פרשה ה' וז"ל א"ר יוחנן תנאין התנה הקב"ה עם הים שיהא נקרע לפני ישראל הה"ד וישב הים לאיתנו לתנאין שהתנה עמו עכ"ל. ולכאורה יפלא מה הלשון אומרת תנאין התנה וכו' לתנאין שהתנה וכו' ומאן ניהו תנאין לשון רבים, אין כאן אלא תנאי זה וכך כתוב לאיתנו לתנאו יחיד, וכבר הרב מהר"ש יפה נתקשה בזה.

ועל פי דברי הרב הנזכר מה טוב ומה נעים דשפיר דייק רבי יוחנן לומר תנאין התנה הקב"ה עם הים וכו' תנאין תרי ודאי חד תמן וחד לעתיד לבא כדכתיב והחרים ה' את לשון ים מצרים, וז"ש הה"ד וישב הים לאיתנו כלומר דמדכתיב לאיתנו בחזרת המים ולא כתיב כשנבקע הים שמעינן דאכתי פש תנאי אחד לעתיד לבא, וז"ש לתנאין שהתנה עמו.

החיד"א – ראש דוד

טו, א – אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים

ד. השירה הזאת. ר' ברכי' בשם ר' שמואל בר נחמן, נמשלו ישראל כנקבה, מה נקבה זו נוטלת עישור נכסים מאב"י ויוצאה, כך ישראל שבעה עממין שהוא עישור לשבעים אומות, ועל ידי שירשו ישראל כנקבה אמרו שירה בלשון נקבה, שנאמר אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת, אבל לעתיד לבא עתידין לירש כזכר היורש כל נכסי אביו, הה"ד (יחזקאל מח, ג) מפאת קדימה ועד פאת ימה כו' והם אומרים שירה בלשון זכר, שנאמר (תהלים קמט, א) שירו לה' שיר חדש, חדשה אין כתוב כאן אלא חדש. שיר השירים רבה פ"א-ח

יג, יז – ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלקים פן ינחם העם בראותם מלחמה וישבו מצרימה

א. [במד"ר] נשא פי"ד בנשיא השביעי, שלשה אומות אסר הקב"ה לכשנכנסו לארץ לירש את ארצם שנאמר (דברים ב, ט) אל תצר את מואב וכן באדום כו' ארץ פלשתים מניין דכתיב ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא קרובה היתה השבועה שנשבע אברהם לאבימלך כו' ולעתיד לבא עתיד הקב"ה להחזיר שלשתן לישראל, שנאמר ועפו בכתף פלשתים ימה בישעי' ס' י"א פסוק י"ד ומתרגמינן ויתחברון כתף חד לממחי ית פלשתאי די במערבא כו', אדום ומואב משלוח ידם כו'.

ועיין ברבות לך לך ס"פ מ"ד ששלשה אומות לא נתן לו עד לעתיד לבא קני קניזי וקדמוני רק שבעה אומות נתן לו עכשיו ונתבאר במקום אחר שהשבעה אומות הם לברר ז' תחתונים, אבל בירור ג' ראשים עדיין לא ניתן לו בשלימות, אם כן לכאורה פלשתים זהו מביור הג' ראשים כו' ועל זה נאמר ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים, ולכן ועדיין לא נחם לא קיבל תנחומין בשלימות כמ"ש ברבות ר"פ בשלח, אבל לעתיד לבא כתיב נחמו נחמו עמי על ידי שיתן להם גם בירור ג' ראשים כו'.

ואפשר לומר דלכן לעתיד לבא פרזות תשב ירושלים על ידי בירור פלשתים מבוי המפולש שלעתיד לבא ישמח ישראל בעושו, משא"כ בעולם הזה אין שמחה בשלימות כו' עיין ברבות פרשת אחרי פ"כ. ובספר כד הקמח ערך שמחה, ועמ"ש ע"פ צדקת פרזונו בישראל.

אור התורה שמות ח"ב עמוד שני"ב

יג, ה – ויוגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך ללב פרעה ועבדיו אל העם ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו

ב. כי ברח העם. לכאורה הוא תמוה למה היתה כזאת, וכי אילו אמרו לפרעה לשלחם חפשי לעולם לא הי' מוכרח לשלחם.

אלא מפני שהרע שבנפשות ישראל עדיין הי' בתקפו בחלל השמאלי כי לא פסקה זוהמתם עד מתן תורה רק מגמתם וחפצם היתה לצאת נפשם האלקית מגלות הסטרא אחרא היא טומאת מצרים ולדבקה בו יתברך וכדכתיב ה' עוזי ומנוסי ביום צרה וגו' משגבי ומנוסי וגו' והוא מנוס לי וגו'.

ולכן לעתיד כשיעביר ה' רוח הטומאה מן הארץ כתיב ובמנוסה לא תלכון כי הולך לפניכם ה' וגו'.

תניא פרק ל"א

יד, כז – ויט משה את ידו על הים וישב הים לפנות בוקר לאיתנו ומצרים נסים

♦ יום ראשון ז' שבט ♦

י וַיְהִי כִּד שִׁלַּח פְּרַעְזָה יֵת עֲמָא וְלֹא דְבָרְנִין
יֵי אֲרַח אֲרַעָא פִּלְשִׁתָּאִי אֲרִי קְרִיבָא הוּא אֲרִי
אָמַר יֵי דִילְמָא יִזְעֻנִין עֲמָא בְּמַחֲזִיחִין קְרִיבָא
וַיְתוּבִין לְמַצְרִים :

יג (י) וַיְהִי בִשְׁלַח פְּרַעְזָה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחַם אֱלֹהִים
דְּרַךְ אֲרִיץ פִּלְשִׁתִּים כִּי קָרֹב הוּא כִּי אָמַר אֱלֹהִים
פְּנִינָתָם הָעָם בְּרֹאֲתָם מִלַּחְמָה וְשָׁבוּ מִצְרִימָה:

כ"י וַיְהִי בִשְׁלַח פְּרַעְזָה וְגו' וְלֹא נָחַם • וְלֹא נָחַם, כְּמוֹ: (שמות לב) "לֹךְ נָחָה אֶת הָעָם", (משלי ו) "בְּהִתְהַלֵּךְךָ
תִּנָּחֶה אוֹתָךְ". כִּי קָרֹב הוּא • וְנוֹחַ לְשׁוֹב בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ לְמַצְרִים, וּמִדֶּרֶשִׁי אֲגָדָה יֵשׁ הַרְבֵּה. בְּרֹאֲתָם
מִלַּחְמָה • כְּגֹן מִלַּחְמָה (במדבר יד) "וַיֵּרֶד הָעָמְלָקִי וְהַפְּנִעִי וְגו'", (מכילתא) אִם הָלָכוּ דֶּרֶךְ יֵשֶׁר הָיוּ חוֹזְרִים. וְמָה,
אִם כְּשֶׁהִקְפִּים דֶּרֶךְ מַעֲקָם, אָמְרוּ: "נִתְּנָה רֹאשׁ וְנִשְׁוֹבָה מִצְרִימָה", אִם הוֹלִיכִם בְּפִשׁוּטָה עַל־אֲחַת־כַּמָּה־
זְכָמָה. (לפי סדר הַכְּתוּב נִרְאֶה הַרְשִׁימוֹת מִהֶפְקִים, וְעַיִן בְּרַבִּי אֶלְיָהוּ מִזְרְחִי, וּבִגְוֹר אֶלְיָה וּבְרַבִּי מִרְדְּכַי יִפָּה
יְשׁוּב נִכּוֹן עַל זֶה). פֶּן יִנָּחֶם • יִחְשְׁבוּ מִחֻשְׁבָּה עַל שִׁינְאָו וַיִּתְּנוּ לֵב לְשׁוֹב.

יח וַיִּסַּב אֱלֹהִים דְּרַךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף
דְּסוּף וּמִזְרִין סְלִיקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֲרַעָא
דְּמַצְרִים :

(יח) וַיִּסַּב אֱלֹהִים אֶת־הָעָם דְּרַךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף
וּחֻמְשִׁים עָלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֲרִיץ מִצְרַיִם:

כ"י וַיִּסַּב • הִסִּיבִם מִן הַדֶּרֶךְ הַפִּשׁוּטָה לְדֶרֶךְ הַעֲקוּמָה. יַם־סוּף • כְּמוֹ לִים־סוּף. וְסוּף הוּא לְשׁוֹן אֲגָם
שֶׁגְדִלִים בּוֹ קִנִּים, כְּמוֹ: "וַתִּשָּׂם בַּסּוּף", "קִנְיָה וְסוּף קִמְלוּ". וּחֻמְשִׁים • אֵין חֲמוּשִׁים אֵלָּא מִזְרִינִים (לפי
שֶׁהִסְבִּתָּן בְּמִדְבָּר, גֵּרָם לָהֶם שִׁעְלוּ חֲמוּשִׁים, שְׁאֵלוּ הִיָּה דֶּרֶךְ יְשׁוּב לֹא הָיוּ מִחֻמְשִׁים לָהֶם כֹּל מַה שִּׁצְרִיכִים,
אֵלָּא כְּאֵדָם שְׁעוּבָר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּבִדְעוּתוֹ לְקִנּוּת שֵׁם מַה שִׁיִּצְטָרֵךְ, אֲבָל כְּשֶׁהוּא פּוֹרֵשׁ לְמִדְבָּר, צָרִיךְ לִזְמֵן
כֹּל הַצָּרָה. וְכְתוּב זֶה לֹא נִכְתַּב כִּי־אִם לְסַבֵּר אֶת הָאֵזֶן, שֶׁלֹּא תִתְּמָה: בְּמִלַּחְמָה עֲמָלָק וּבְמִלַּחְמָה סִיחֹן וְעוֹג
וּמִדִּין, מִהֵיכָן הָיוּ לָהֶם כָּלִי זֵין, שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּחֶרֶץ? בְּרַשִׁי יִשְׁוֹן) וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (יהושע א) "וַאֲתָם תַּעֲבִירוּ
חֲמוּשִׁים", וְכֵן תִּרְגֵּם אוֹנֶקְלוֹס: מִזְרִין, כְּמוֹ: (בראשית יד) "וַיִּרְקֶה אֶת חֲנִיכָיו", וְזִרְיָה. דְּבָר אַחֵר: חֲמוּשִׁים, אֲחֵד
מִחֻמְשָׁה יִצְאוּ, וְאַרְבַּעָה חֲלָקִים מִתּוֹ בִּשְׁלֹשֶׁת יָמֵי אֶפְלָה.

יט וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁבַּע
הַשָּׁבִיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד וּפְקֹד אֱלֹהִים
אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־עֲצָמוֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם:

(יט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁבַּע
הַשָּׁבִיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד וּפְקֹד אֱלֹהִים
אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־עֲצָמוֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

תלמוד תורה, אָבָל אֲנִי אוֹלִיכִם
אַרְבָּעִים שָׁנָה דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר וַיֵּאכְלוּ הָמָן
וַיִּשְׁתּוּ מִי בָּאֵר וַתִּתְּיֵשֶׁב בְּגוּפִין:
וְעוֹד, כְּשֶׁשָּׁמְעוּ הַכְּנַעֲנִים שִׁישְׁרָאֵל
יִצְאוּ מִמִּצְרַיִם, אָמְרוּ עֲכָשׁוּ בָּאִין
עֲלֵינוּ וְנוֹטְלִין מִיְּדֵינוּ אֶת הָאָרֶץ, עָמְדוּ
הֵן וְהִשְׁחִיתוּ אֶת הָאָרֶץ, אָמַר הַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ־הוּא אֲנִי הַבְּטַחְתִּי לְאַבְרָהָם
לְהַכְנִים בְּנֵי אֶל אֲרִיץ מִלְּאָה כֹּל טוֹב,
הִרְבִּינִי מַעֲבָד בְּמִדְבָּר כְּדֵי שִׁתְּקֶנּוּ מַה
שֶׁקִּלְקֵלוּ, זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכְּתוּב (ראה יהושע ז
טו) אֲנִי יִסְרַתִּי אֶתְכֶם בְּמִדְבָּר לְחֹזֶק אֶת
וְרַעוּתֵיהֶם וְגו' (תנחומא א): תורה יח

(בראשית כו ו) וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בְּגֵרָר. וְהָרַב
מֹשֶׁה אָמַר שְׂרָצוּעָה הִיְתָה יוֹצֵאָה
מֵאֲרִיץ פִּלְשִׁתִּים וּנְכַנְסֶת לְתוֹךְ אֲרִיץ
יִשְׂרָאֵל, וְלֹא שֶׁהִיְתָה אֲרִיץ יִשְׂרָאֵל
בְּעֲצָמָה, כִּי הַכְּתוּב קָרָאָה אֲרִיץ
פִּלְשִׁתִּים:
דְּבָר אַחֵר, כִּי קָרֹב הוּא שִׁינְשׁוּ
הַכְּנַעֲנִים אֶת הָאָרֶץ, דְּכָתִיב (בראשית טו
טו) וְדוֹר רַבִּיעִי יָשׁוּבוּ בָּהָה, וְעַדִּין לֹא
הִיָּה לָהֶם דוֹר רַבִּיעִי, לְפִיכָךְ הִקְיֹן
הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בְּמִדְבָּר אֲרָבָעִים
שָׁנָה. וְעוֹד אָמַר הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא,
אִם אֲנִי מוֹלִיכִם דֶּרֶךְ הַיֵּשֶׁר עֲכָשׁוּ
מִחֻזְקִין אִישׁ בְּשִׁדְּדוֹ וּבִכְרָמוֹ וּמִבְּטָלִין

(יז) כִּי קָרֹב, כְּלוֹמֵר, הָעָם קָרֹב שֶׁל
הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קמח
יד) לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עִם קָרְבוֹ, וְלִכְךָ לֹא
הִנְדִּיגִם בְּמִנְהִיגוֹ שֶׁל עוֹלָם. דְּבָר אַחֵר,
כִּי עִם פִּלְשִׁתִּים קָרֹבִים הֵם לְמַצְרַיִם,
שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יג"ד) וּמִצְרַיִם יֵלֵד וְגו'
אֲשֶׁר יִצְאוּ מִשָּׁם פִּלְשִׁתִּים: פֶּן יִנָּחֶם
הָעָם. שִׁלְחָמוּ עִמָּהֶם עַל דְּבָר אֲשֶׁר
בְּרָחוּ מִתַּחַת יַד מִצְרַיִם קְרוֹבֵיהֶם:
וְשָׁבוּ מִצְרִימָה. וַיִּשְׁבּוּם לְמַצְרַיִם:
אָמַר הָרַב דּוֹד זְקֵנֵי שֶׁל הָרַב מֹשֶׁה,
שֶׁאֲרִיץ פִּלְשִׁתִּים מֵאֲרִיץ יִשְׂרָאֵל הִיְתָה,
שֶׁהָרִי לֹא מִצִּינוּ שִׁינְאָ יִצְחָק לְחֻצָּה
לְאֲרִיץ, וְגַר בְּאֲרִיץ פִּלְשִׁתִּים שֶׁנֶּאֱמַר

ז"י • **הַשְּׂבִיעַ הַשְּׂבִיעַ** • הַשְּׂבִיעַ שִׁשְׁבִיעֵי לְבָנֶיהֶם (מכילתא). וְלָמָּה לֹא הַשְּׂבִיעַ לְבָנָיו שִׁשְׁבִיעֵי וְלֹא רָצוּ בְּנֵי מִידָה, כְּמוֹ שֶׁהַשְּׂבִיעַ יַעֲקֹב? אָמַר יוֹסֵף: אֲנִי שָׁלִיט הָיִיתִי בְּמִצְרַיִם וְהָיָה סִפְק בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת, אָכֵל בְּנִי, לֹא יִנְיָחוּ מִצְרַיִם לַעֲשׂוֹת. לָכֵן הַשְּׂבִיעַ לְכַשְׁיִנְאָלוֹ וְיִצְאוּ מִשָּׁם, שִׁשְׁבִיעֵי (סוטה יג). וְהַעֲלִיתֶם אֶת עֲצָמֹתַי מִזֶּה אֲתָכֶם • לְאַחֲיוֹ הַשְּׂבִיעַ בֶּן. לְמַדְנֵנוּ שֶׁאֵף עֲצָמוֹת כָּל הַשְּׂבִיעִים הָעֹלָו עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲתָכֶם".

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי 'לקוטי שיחות' כרך כ עמ' 237 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

מדוע נשא משה ארזו של יוסף?

על הפסוק בפרשת ויחי "וישא אֹתוֹ בְּנֵי אֶרֶצָה כְּעֵנִי וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ" (ג, יג), פירש רש"י "לוי לא ישא שהוא עתיד לשאת את הארון".

והקשו המפרשים: להלן בפרשת בשלח (יג, יט) כתוב "ויקח מֹשֶׁה אֶת עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ", ולכאורה מֹשֶׁה הרי היה משבט לוי ומבני קהת נושאי הארון, ואם-כן "היאך נשא מֹשֶׁה שֶׁהָיָה לֵוִי אֶרְזוֹ שֶׁל יוֹסֵף" (לשון הריב"א כאן, וראה גם חזקוני ומושב זקנים)?

ויש לבאר הדברים בהקדים מה שמצינו ש"מלאכת שעבוד מצרים לא היתה על שבטו של לוי" (רש"י שמות ה, ד. וראה 'שמות רבה' פרשה ה, טז), ומבאר בזה ד"ש שבטו של לוי כי עתידין לשאת את הארון, ומתוך כך היו בני חורין" (תוספות הדר זקנים שמות א, יג. וראה גם חזקוני שם ה, ד. ועוד). ונמצא, שמפנין שהיו "עתידין לשאת את הארון", לכן לא היו שכינים כלל לשעבוד מצרים.

והנה מצינו שרק אחרי מיתתו של יעקב אבינו התחילה צרת השעבוד, וכדברי רש"י (ריש פרשתנו) "כיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם".

וזהו ש"לוי לא ישא שהוא עתיד לשאת את הארון", דמפנין שנשיאת ארזו של יעקב אפשרה את שעבוד מצרים, לכן "לוי לא ישא" כי הוא "עתיד לשאת את הארון", ואינו שייך לשעבוד מצרים.

ולפי-זה יתפרש 'כמין חומר' "היאך נשא מֹשֶׁה שֶׁהָיָה לֵוִי אֶרְזוֹ שֶׁל יוֹסֵף", כי נשיאת ארזו של יוסף לא רק שאין בזה הוראה על שעבוד מצרים, אלא אדרבה, יש בה הוראה על הגאולה ממצרים, וכדברי יוסף עצמו, דכאשר "פקוד פקוד אלקים אתכם, והעליתם את עצמותי מזה אתכם" (בשלח שם). ועל כן לא היה ראוי לנשיאת ארזו של יוסף יותר ממשה, ראש שבטו של לוי, וגואלם של ישראל.

(כ) וַיִּסְעוּ מִסֹּפֶת וַיַּחֲנוּ בְּאֶתֶם בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר: כ ונטלו מספות ושרו באתם בסטר מדברא:

ז"י • וַיִּסְעוּ מִסֹּפֶת • ביום השני, שהרי בראשון באו מרעמסס לספות.

(כא) וַיַּחֲזֶה הַלֵּל לַפְּנִיָּהִם יוֹמָם בַּעֲמֹד עֵנָן לְנַחֲתָם הַיָּרֵךְ וְלִילָה בַּעֲמֹד אֵשׁ לְהַאֲרִי לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם וְלִילָה: כא וי' מדבר גדמיהון ביממא בעמודא דעננא לדבריהון באורחא וליליא בעמודא דאשתא לאנהרא להון למיזל ביממא וביליליא:

ז"י • לנחתם הדרך • נקוד פתח, שהוא כמו להנחותם, כמו "לראותכם בדרך אשר תלכו בה" שהוא כמו להראותכם. אף כאן להנחותם על-ידי שליח, ומי הוא השליח? עמוד הענן, והקדוש-ברוך-הוא בכבודו מוליכו לפניהם. ומכל-מקום, את עמוד הענן הכין להנחותם על ידו, שהרי על-ידי עמוד הענן הם הולכים. עמוד הענן אינו לאורה, אלא להורות הדרך.

(כב) לֹא-יָמִישׁ עַמּוּד הָעֵנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לִילָה לִפְנֵי הָעָם: כב לא עדי עמודא דעננא ביממא ואף לא עמודא דאשתא ביליליא קדם עמא:

ז"י • לא ימיש • הקדוש-ברוך-הוא את עמוד הענן יומם, ועמוד האש לילה. מגיד שעמוד הענן משלים לעמוד האש, ועמוד האש משלים לעמוד הענן, (שבת כג) שעד שלא ישקע זה, עולה זה.

א ומליל יי עם משה למימר:

יד (א) וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

ב מליל עם בני ישראל ויתוכנו וישרון קדם פום חירותא בין מגדול ובין נמא קדם בעיל צפון לקבלה תשרון על ימא:

(ב) דִּבֶּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירָת בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בָעַל צִפֹּן נִכְחוּ תַּחְנוּ עַל־הַיָּם:

כ"י וַיֵּשְׁבוּ • לֵאחֻרֵיהֶם, לְצַד מִצְרַיִם הָיוּ מִקְרְבִין כָּל יוֹם הַשְּׁלִישִׁי, כְּדִי לְהִטְעוֹת אֶת פְּרָעָה, שִׁיאִמַּר: תּוֹעִים הֵם בְּדֶרֶךְ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָמַר פְּרָעָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּגו'". וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירָת • (מכילתא) הוּא פִיתָם, וְעָכְשׁוּ נִקְרָא פִי הַחִירָת, עַל שֵׁם שֶׁנַּעֲשׂוּ בְנֵי חוֹרִין. וְהֵם שְׁנֵי סְלָעִים גְּבוּהִים זְקוּפִים, וְהִגִּיא שְׂבִינֵיהֶם קְרוֹי פִי הַסְּלָעִים. לִפְנֵי בָעַל צִפֹּן • (מכילתא) הוּא נִשְׁאָר מִכָּל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם, כְּדִי לְהִטְעוֹתָן שִׁיאִמְרוּ קִשָּׁה יִרְאֲתָן, וְעָלִיו פֶּרֶשׁ אִיּוֹב: (איוב יב) "מִשְׁגִּיא לְגוֹיִים וַיִּאֲבָדֵם".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ממכתב כ"ז ניסן תש"ח, אג"ק ח"ב אגרת שס – מתוך "לקראת שבת")

איך היו בני ישראל נבכים לפני פי החירות

וַיֵּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירָת (י, ב)

מה היו חירות הללו, לא היו משפעות אלא גְדוּדִיּוֹת, וְלֹא הָיוּ תְרוּסוֹת אֶלָּא מְקַפּוֹת, וְלֹא הָיוּ עֲגוּלוֹת אֶלָּא מְרַבְּעוֹת, וְלֹא הָיוּ מַעֲשֵׂה אָדָם אֶלָּא מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם, וְעֵינַיִם לָהֶם פְּתוּחוֹת (מכילתא) לְפִיּוֹם יִרְהוּטָא דְּבָרֵי הַמְּדַרְשׁ תְּמוּוֹהִים מֵאֲדָ, דְּלִמְאִי נִפְק' מ' כָּל הַפְּרָטִים שֶׁבְּאֲבָנִים אֵלּוּ? וַיֵּשׁ לִישָׁב, שֶׁעַל פִּי זֶה מְבֹאֵר הֵיטֵב מַה שֶׁאִמַּר פְּרָעָה, דְּמַחֲמַת זֶה שֶׁנִּמְצָאִים לִפְנֵי "פִי הַחִירָת" לִפְיָךְ "נְבִיכִים הֵם בְּאֶרֶץ" (שם, א) וְאֵינֶם יְכוּלִים לְבָרַח. וְשִׁעוֹר הַדְּבָרִים כֹּף הוּא:

לא היו משפעות – בָּאֵם הָיוּ הָאֲבָנִים מְשַׁפְּעוֹת הָרִי הָיוּ יְכוּלִים לְטַפֵּס עֲלֵיהֶם וּלְבָרַח, אֶלָּא גְדוּדִיּוֹת – שֶׁהָיוּ יְשׁוּרוֹת, וְאִי אֶפְשָׁר הָיָה לְטַפֵּס עֲלֵיהֶן.

לא היו תרוסות – לא היו הָאֲבָנִים פְּתוּחוֹת אֶפִּילוֹ מַעֲט (ראה ערוך ערך טרוטות), דָּאָז הָיוּ יְכוּלִין לְבָרַח מִמְּקוֹם הַפְּתוּחַ, אֶלָּא מְקַפּוֹת – שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם שׁוֹם פֶּתַח.

לא היו עגולות – דְּבִשְׁנֵי עֲמוּדִים עֲגוּלִים סְמוּיִכִין זֶה אֶצֶל זֶה, הִנֵּה הָרוּצָה לַעֲבוֹר בִּינֵיהֶם עָלָיו לִנְתֹן רַק חֶלֶק הַקָּצֵר בְּיוֹתֵר שֶׁבַּעֲגוּל, אֶלָּא מְרַבְּעוֹת – שֶׁנֶּגְעוּ זֶה בְּזֶה בְּכָל עֲבָיִם, וְכֵדִי לְבָרַח צָרִיף לִנְתֹן כָּל עֲבָיִם.

לא היו מעשה אָדָם – דָּאֵם בֶּן אָדָם עֲשָׂאֵם, פְּשִׁיטָא שֶׁאֲדָם אַחֵר יְכוּל לְהִרְסָם, אֶלָּא מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם.

אף אם היו מעשה שָׁמַיִם – קִשָּׁה, הָרִי אֲמָרוּ חַז"ל (ירושלמי, סוף מעשרות. נדרים פ"ג ה"ב. ועוד) "אֵין מְרַבֵּעַ מַעֲשֵׂת יָמִי בְּרֵאשִׁית", וְאֵם בֶּן אִיף הָיוּ "מְרַבְּעוֹת"?

ועל זה מתרץ – עֵינַיִם לָהֶם פְּתוּחוֹת – דְּשִׁטַּח הַסְּלָע לֹא הָיָה חֶלֶק לְגִמְרִי, אֶלָּא הָיוּ בּוֹ חוֹרִים כְּמִין עֵינַיִם, וּבְמִילָא לֹא הָיָה רְבוּעָם שְׁלֵם. וּק"ל.

ג וַיִּמַּר פְּרָעָה עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִעֲרִפְלִין אֲנִי בְּאֶרֶצָא אֶחָד עֲלִיהוֹן מְדַבְּרָא:

(ג) וַאֲמַר פְּרָעָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְבִיכִים הֵם בְּאֶרֶץ סַגְר עֲלֵיהֶם הַמְּדַבֵּר:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

שֶׁהִקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא יוֹשֵׁב וְדָן אֶת כָּל הָעוֹלָם אֶפִּילוֹ בְּשִׁבְתּוֹ, וְאֶפִּילוֹ בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכַּפּוּרִים, אִף עַל פִּי שְׁלִישִׁי־יִשְׂרָאֵל אֲסוּר (ראה רש"י ר"ה ל. ר"ה לא צריכא). וְעוֹד נִרְאֶה לִי דְּעֵדִינן לֹא נִתְּנָה הַתּוֹרָה אֵין לְחוּשׁ, אִף עַל פִּי שֶׁכָּבֵר הִיא כְּתוּבָה וּמוֹנַחַת לִפְנֵי הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: תורה ג

הַקְרִיב יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה (שמו"ר כא ח): נִכְחוּ תַּחְנוּ. תִּימָה לְהִרְבּ רַבִּי יְהוּדָה הֵיאָף אָמַר לוֹ שִׁיחֲנוּ עַל הַיָּם לִפְנֵי בָעַל צִפֹּן, וְהָא אֲמָרִינן (סנהדרין ג) אֲסוּר לְאָדָם לוֹמַר לְחִבְרִי הַמֶּתֵן לִי בְּצֵד עֲבוּדָה־זָרָה פְּלוּנִית, צָרִיף עֵינִין. וְלִי נִרְאֶה דְּדוּקָא לְאָדָם [אֲסוּר] אֲבָל לַהֲקָדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לֹא, שֶׁהָרִי מְצִינּוּ

(ב) לִפְנֵי בָעַל צִפֹּן. פִּירֵשׁ רַש"י, הוּא נִשְׁאָר מִכָּל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם כְּדִי לְהִטְעוֹתָם. חֶשֶׁב פְּרָעָה בָּלְבוּ, הוּא מַטְעָה אוֹתָן כְּדִי לְהַסְכִּים עַל גְּזִירָתִי לְאֲבָדָם בְּמִיָּם, אֵלּוּ וְאֲעַבְדֶּנּוּ, לְכָךְ נֶאֱמַר (פסוק י) וּפְרָעָה הַקְרִיב, קֶרֶב לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא הַקְרִיב, מִלְּמַד שֶׁהַקְרִיב קָרָב לִפְנֵי (מכילתא מס' דיהי"ב). דְּבָר אַחֵר,

כ"י • ואמר פרעה • כשישמע שהם שבים לאחוריהם. לבני ישראל • על בני ישראל. וכן: "ה' ילחם לכם", עליכם, (בראשית כ) "אמרי לי אחי הוא", אמרי עלי. נבכים הם • פלואים ומשקעים, ובלע"ז: שירי"ר, כמו: (תהלים פד) "בעמק הבקא", (איוב כא) "מבכי נהרות", (שם לח) "נבכי ים". נבכים הם, פלואים הם במדבר שאינן יודעין לצאת ממנו ולהיכן ילכו.

(ד) וחזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם ואפבדה בפרעה ובכל חילו וידעו מצרים כי אני יהוה ויעשו כן:

כ"י • ואפבדה בפרעה • כשהקדוש ברוך הוא מתנקם בךשעים, שמו מתגדל ומתכבד, וכן הוא אומר: (יחזקאל לח) "ונשפטתי אתו וגו'", ואחר כך: "והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי וגו'". ואומר: (תהלים עז) "שמה שבר רשפי קשת", ואחר כך: "נודע ביהודה אלהים". ואומר: (שם ט) "נודע ה' משפט עשה". בפרעה ובכל חילו • הוא התחיל בעבדה, וממנו התחילה הפרענות (מכילתא). ויעשו כן • להגיד שכן ששמעו לקול משה, ולא אמרו: היאך נתקרב אל רודפינו, אנו צריכים לברח, אלא אמרו אין לנו אלא דברי בן עמרם (מכילתא).

(ה) ויגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך לבב פרעה ועבדיו אל העם ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו:

כ"י • ויגד למלך מצרים • איקטורין שלח עמהם, וכיון שהגיעו לשלשת ימים שקבעו לילך ולשוב, וראו שאינן חוזרין למצרים, באו והגידו לפרעה ביום הרביעי. (מכילתא) ובחמשי ובששי רדפו אחריהם, וליל שביעי ירדו לים. (פ"ק דטוטה) בשחרית אמרו שירה, והוא יום שביעי של פסח. לך אנו קורין השירה ביום השביעי. ויהפך • נהפך ממה שהיה, שהרי אמר להם: (לעיל יב) "קומו צאו מתוך עמי". ונהפך לבב עבדיו, שהרי לשעבר היו אומרים: "עד מתי יהיה זה לנו למוקש"? ועכשו, נהפכו לרדף אחריהם בשביל ממונם שהשאלום. מעבדנו • מעבד אותנו.

(ו) ויאסר את רכבו ואת עמו לקח עמו:

כ"י • ויאסר את רכבו • הוא בעצמו (מכילתא). ואת עמו לקח עמו • משכם בדברים: לקינו, ונטלו ממוננו ושלחנו, בואו עמי, ואני לא אתנהג עמכם כשאר מלכים: דרך שאר מלכים, עבדיו קודמין לו במלחמה, ואני אקדים לפניכם, שנאמר: "ופרעה הקריב", הקריב עצמו ומהר לפני חילותיו. דרך שאר מלכים לטל בזה בראש כמו שיבחר, אני אשוה עמכם בחלק, שנאמר: "אחלק שלל".

(ז) ויפקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים וישלשם על בלו:

כ"י • בחור • נבחרים. בחור, לשון יחיד, כל רכב ורכב שבמנין זה היה בחור. וכל רכב מצרים • ועמהם כל שאר הרכב (מכילתא). ומהיכן היו הבהמות הללו? אם תאמר משל מצרים, הרי נאמר: (לעיל ט) "וימת כל מקנה מצרים", ואם תאמר משל ישראל, והלא נאמר: (שם י) "וגם מקננו ילך עמנו". משל מי היו? מ"הירא את דבר ה'". מפאן היה רבי שמעון אומר: כשר שבמצרים, הרג! טוב שבנחשים, רצץ את מחו! • ושלשם על בלו • שרי צבאות, פתגומו.

טוב שבנחשים רצץ את מחו (רש"י יד, ז)

חז"ל אומרים על הנחש "דא יצר הרע". והנה ידוע הדיק בלשון הפסוק "יגיע כפיך כי תאכל", שהגיעה בפרנסה צריכה להעשות רק בכח המעשה, אף הראש צריך להיות תמיד קלא בתורה. זהו רצץ את מחו – יש לרצץ את המח של יצר הרע, כדי שהמח יתמסר כלו לתורה ולקדשה.

(ח) ויחזק יהוה את־לב פרעה מלך מצרים וירדף אחרי בני ישראל ובני ישראל יצאים ביד רמה:
ח ויחזק יהוה את לב פרעה מלך מצרים וירדף אחרי בני ישראל ובני ישראל יצאים ביד רמה:
ח ויחזק יהוה את לב פרעה מלך מצרים וירדף אחרי בני ישראל ובני ישראל יצאים ביד רמה:
ח ויחזק יהוה את לב פרעה מלך מצרים וירדף אחרי בני ישראל ובני ישראל יצאים ביד רמה:

כ"י ויחזק ה' את לב פרעה • שהיה תולה אם לרדף אם לאו, ויחזק את לבו לרדף. ביד רמה • (מכילתא) בגבורה גבוהה ומפרסמת.

♦ יום שני ח' שבט ♦

(ט) וירדפו מצרים אחריהם וישגו אותם חנים על־הים פל־סוס רכב פרעה ופרשיו וחילו על־פי החירות לפני בעל צפן:
ט וירדפו מצרים אחריהם וישגו אותם חנים על־הים פל־סוס רכב פרעה ופרשיו וחילו על־פי החירות לפני בעל צפן:

(י) ופרעה הקריב וישאו בני־ישראל את־עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני־ישראל אל־יהוה:
י ופרעה הקריב וישאו בני־ישראל את־עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני־ישראל אל־יהוה:

כ"י ופרעה הקריב • היה לו לכתב "ופרעה קרב", מהו "הקריב"? הקריב עצמו ונתאמן לקדם לפניו כמו שהתנה עמם. נסע אחריהם • בלב אחד פאיש אחד. דבר אחר: "והנה מצרים נסע אחריהם", ראו שר של מצרים נוסע מן השמים לעזר למצרים. (תחומא) • ויצעקו (מכילתא) תפשו אמונות אבותם: באברהם הוא אומר: "אל המקום אשר עמד שם", ביצחק: (שם כד) "לשוח בשדה", ביעקב: (שם כח) "ויפגע במקום".

"אמונות" התפלה

ויצעקו בני־ישראל אל־יהוה:

תפסו אמונות אבותם (יד, י ובפרש"י)

לכאורה יש לתמוה: איך מתאים לכנות התפלה בשם 'אמונות' שמשמעותה היא, עסוקו התמידי של האדם, ואלו תפלה שהיא בקשת צרכיו היא רק בשעה שמצטרף? ויש לבאר בזה:

משמעות לשון "תפלה" בפשוט היא, תחנה להקב"ה שימלא צרכי האדם. ועל פי זה, עקרה של תפלה הוא לתועלת האדם, שעל־ידיה מקבל הוא את כל הנצרך לו בגשם וברוח. אף האמת היא שאין התפלה רק לתועלת עצמו, אלא כמו שקבת הרמב"ם (ב"כותרת" להל' תפלה) שהמצות עשה דתפלה היא "לעבד את ה' בכל יום בתפלה", שעקרה אינה בקשת צרכיו אלא "לעבד את ה'", שעל־ידי התפלה מתקרב האדם ומתאחד עם הקב"ה.

ולכן כנו את הצעקה להקב"ה בשם "אמונות", ללמדנו שאין התפלה והצעקה רק לתועלת המתפלל, שיושעו הקב"ה מצרותיו, אלא בני ישראל מתפללים בכל עת, כי התפלה מעקרי עבודת השי"ת היא, ועל־ידיה מתאחדים עם הבורא יתברך, ולכן מתאים הלשון אמונות גבי תפלה, כי התפלה היא עסוקם התמידי של בני ישראל (ולא רק בעת צרה).

(יא) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה הַמִּבְלִי אֵין־קָבְרִים בְּמִצְרַיִם
לְקַחְתָּנוּ לָמוֹת בַּמִּדְבָּר מִה־זֹּאת עֲשֵׂיתָ לָנוּ
לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם:

כ"י • הַמִּבְלִי אֵין־קָבְרִים • וְכִי מִחַמַּת חֲסִרוֹן קָבְרִים, שְׁאִין קָבְרִים בְּמִצְרַיִם לְקַבֵּר שָׁם, לְקַחְתָּנוּ מִשָּׁם?
שיפ"ר פלינצס"א דינו"ן פושי"ש בלע"ז.

(יב) הֲלֹא־זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם
לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת־מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ
עֲבֹד אֶת־מִצְרַיִם מִמָּוְתוֹ בַּמִּדְבָּר:

כ"י • אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם • (מכילתא) וְהִיכֵן דִּבְרוּ? "יֵרָא ה' עֲלֵיכֶם וְיִשְׁפֹּט". מִמָּוְתוֹ • מֵאֲשֶׁר נִמּוּת,
וְאִם הָיָה נִקּוּד מְלֹאפּוּם (רְצָה לומר: חוֹלָם, פְּנוּדַע לְבַעֲלִי דְקָדוּק שְׁקָרָאוּ חוֹלָם – מְלֹאפּוּם, וְעֵין לְקַמֵּן
פְּרִשְׁת יִתְרוֹ בְּרִשְׁ"י פֶּסוּק "פֶּן יִפְרֹץ") הָיָה נִבְאָר מִמִּיתָתוֹ, עֲכָשׁוּ שְׁנִקּוּד בְּשׁוּרִיק נִבְאָר: מֵאֲשֶׁר נִמּוּת, וְכֵן:
"מִי יִתֵּן מוֹתָנוּ", שְׁנִמּוּת, וְכֵן: (שמואל ב יט) "מִי יִתֵּן מוֹתִי" דְּאֲבָשָׁלוֹם, שְׁאִמּוּת, כְּמוֹ: (צפניה ג) "לִיּוֹם קוֹמִי לְעֵד",
(דברי הימים ב יח) "עֵד שׁוֹבִי בְּשָׁלוֹם", שְׁאִקּוּם, שְׁאִשׁוּב.

(יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אֶל־תִּירְאוּ הַתִּיַּצְבוּ וְרֹאוּ
אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר
רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסְפוּ לְרֹאאֶתֶם עוֹד
עַד־עוֹלָם:

כ"י • כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם וגו' • מֵה שְׁרֹאִיתֶם אוֹתָם, אֵינוֹ אֶלָּא הַיּוֹם, הַיּוֹם הוּא שְׁרֹאִיתֶם אוֹתָם,
וְלֹא תוֹסִיפוּ עוֹד.

(יד) יְהוָה יִלְחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תִּחְרְשׁוּן:

כ"י • ה' יִלְחֶם לָכֶם • בְּשִׁבְלֵכֶם, וְכֵן: "כִּי ה' נִלְחֵם לָכֶם", וְכֵן: (איוב יג) "אִם לֹא תִרְבִּיכֶן", וְכֵן (בראשית כד)
"וְאֲשֶׁר דִּבַּר לִי", וְכֵן (שופטים ו) "הָאֵתָם תִּרְבִּיכֶן לְבַעַל"?

• יום שלישי ט' שבט •

(טו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מִה־תִּצַּעַק אֵלַי דְּבַר
אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְיִסְעוּ:

כ"י • מִה תִּצַּעַק אֵלַי • לְמַדְנוּ שֶׁהָיָה מֹשֶׁה עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: לֹא עַתָּה לְהִצְרִיף
בְּתַפְלָה, שִׁישְׁרָאֵל נְתוּנִין בְּצָרָה. דְּבַר אַחֵר: "מִה תִּצַּעַק אֵלַי", עָלֵי הַדָּבָר תְּלוּי וְלֹא עָלֶיךָ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר
לְחַלֵּן (ישעיה מו): "עַל־בְּנֵי וְעַל־פֶּעַל יְדֵי תִצְוֶנִי". דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְעוּ • (מכילתא) אֵין לָהֶם אֶלָּא לִיסַע,
שְׁאִין הֵיכָּם עוֹמֵד בְּפִגְיָהֶם, כְּדֹא יָכוֹת אֲבוֹתֵיהֶם וְהֵם וְהָאִמּוֹנָה שְׁהָאִמְיָנוּ בִּי וְיִצְאוּ, לְקַרַע לָהֶם הַיָּם.

להפסיק מתפלתו כדי להציל את השני

על הפסוק בפרשתנו "ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי, דבר אל בני ישראל ויסעו" (יד, טו) כתב רש"י "למדנו שהיה משה עומד ומתפלל, אמר לו הקב"ה לא עת עתה להאריך בתפלה, שישראל נתונין בצרה". ולכאורה תמוה, לשם מה אמר הקב"ה למשה מה לא לעשות - "מה תצעק אלי"; לכאורה, היה לו להורות מיד מה לעשות - "דבר אל בני ישראל ויסעו, ואתה הרים את מטהך וגו'", ומהו הצורך בהקדמה "מה תצעק אלי"?

וגיש לבאר זה:

למרות גדל המעלה בתפלתו של משה רבנו עליו השלום, מכל-מקום כאשר היה צורך להציל את ישראל, היה עליו להפסיק מתפלתו. כי בשביל הצלת ישראל יש להתמסר לגמרי, ואם היה ממשיך לעסוק בתפלה ובאותה שעה עוסק גם ב"דבר אל בני ישראל" ו"הרים את מטהך", אזי הפעולה ד"הרים את מטהך" ו"דבר אל בני ישראל" לא היתה נעשית בהתמסרות הראויה.

ולכן, כאשר מגיע זמן שצריכים להציל יהודי - אזי גוברת חשיבות הצלתו של יהודי, עד כדי כך, שבשביל הצלתו, לא זו בלבד שמתוך להפסיק בתפילה, אלא עוד זאת, שישנו צווי: "מה תצעק אלי!"

וימזה יש למד הוראה בעבודת האדם לקונו:

אם למשה רבנו נאמרה הוראה זו, על-אחת-פמה-וכמה בנוגע לכל אחד מישראל, שהצלת יהודי בגשמיית וקרובו ברוחניות, חשובה כל כך, שבשביל זה יש להפסיק מכל העניינים האחרים שעוסק בהם, גם אם הם עניינים חשובים ונחוצים, ולקדח למקומו של השני, כדי להצילו ולקרובו.

טז ואת טול ית חטריך וארים ית ידך על ימא
ובזעוהי ויעלון בני ישראל בגו ימא
בכששתא:

(טז) ואתה הרים את-מטהך ונתת את-ידך עליהם
ובקעהו ויבאו בני-ישראל בתוך הים ביבשה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (מוצאי שבת קודש פרשת בשלח, יד"ש שבט, ה'תשל"ד)

מטה לשון הטיה, ורצונו לומר: הרים, הגביה למעלה לעולם העליון ההטיה שהטה מים לצד אחד ויבשה לצד אחד, חלוקים זה מזה, אבל למעלה הכל אחד, ואחר-כך תמשיך משם לעולם הזה יבשה במקום ים, וזהו ונטה את ידך, ויד"ך כו' (כנ"ל שבחינת הי"ד הוא שרש כל המשכות גילוי אור אינסוף הנמשך מלמעלה למטה).

יז ואני הנני מחזק את-לב מצרים ויבאו אחריהם
ואכבה בפרעה ובכל-חילו ברכבו ובפרשיו:

יז ואנא הא אנא מתקף ית לבא דמצראי
ויעלון בתריהון ואתיקר בפרעה ובכל
משריתה ברתכוהי ובפרשוהי:

יח וידעו מצרים כי-אני יהוה בהכבדי בפרעה
ברכבו ובפרשיו:

יח וידעון מצראי ארי אנא יי באתיקרוהי
בפרעה ברתכוהי ובפרשוהי:

יט ויסע מלאך ה' להלך לפני מחנה
ישראל וילך מאחריהם ויסע עמוד הענן מפניהם
ויעמוד מאחריהם:

יט וינטל מלאכא דיי דמדבר קדם משריתא
דישראל ואתא מבתריהון וינטל עמודא
דעננא מן קדמיהון ושרא מבתריהון:

כ"ג וילך מאחריהם • להבדיל בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל, ולקבל חצים ובליסטראות של מצרים. בכל מקום הוא אומר: "מלאך ה'", וכאן: "מלאך האלהים", אין 'אלהים' בכל מקום אלא דין, מלמד שהיו ישראל נתונין בדין באותה שעה, אם להנצל, אם להאבד עם מצרים. ויסע עמוד הענן • פשחשכה והשלים עמוד הענן את המחנה לעמוד האש, לא נסתלק הענן כמו שהיה רגיל להסתלק ערבית לגמרי, אלא נסע והלך לו מאחריהם להחשיך למצרים.

(כ) וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הָעֵנָן וַהֲחֹשֶׁךְ וַיָּאֵר אֶת־הַלֵּילָה וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה בִּלְהֵלֵלָהּ:

כ וַעַל בֵּין מַשְׁרִיתָא דְּמִצְרַאי וּבֵין מַשְׁרִיתָא דְּיִשְׂרָאֵל וַהֲוָה עֲנָנָא וְקִבְלָא לְמִצְרַאי וְלִישְׂרָאֵל נִהַר כָּל לַיְלָא וְלֹא אֲתַקְרִיבוּ דִּין לְזֶת דִּין כָּל לַיְלָא:

כ"י • וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם • מָשַׁל לְמַהֲלָךְ בְּדֶרֶךְ, וּבְנֹו מַהֲלָךְ לְפָנָיו. בָּאוּ לְסֻטִּים לְשִׁבוּתוֹ, נָטְלוּ מִלְּפָנָיו וַיִּנָּתְנוּ לְאַחֲרָיו. בָּאוּ זָאֲבִים מֵאַחֲרָיו, נָתְנוּ לְפָנָיו. בָּאוּ לְסֻטִּים לְפָנָיו וְזָאֲבִים מֵאַחֲרָיו, נָתְנוּ עַל זִרְעוֹ וְנִלְחַם בָּהֶם. כָּךְ: (הושע יא) "וְאֶנְכִי תִרְגַּלְתִּי לְאַפְרַיִם קָחֶם עַל־זִרְעֹתָיו". וַיְהִי הָעֵנָן וַהֲחֹשֶׁךְ • לְמִצְרַיִם. וַיָּאֵר • עֲמוּד הָאֵשׁ אֶת הַלֵּילָה לְיִשְׂרָאֵל וְהוֹלֵךְ לְפָנֵיהֶם, בְּדֶרֶכּוֹ לְלֶכֶת כָּל הַלַּיְלָה. וַהֲחֹשֶׁךְ שֶׁל עֲרַפֵּל לְצַד מִצְרַיִם. וְלֹא קָרַב זֶה אֶל־זֶה • (מכילתא) מַחֲנֵה אֶל מַחֲנֵה.

(כא) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיּוֹלֶךְ יְהוָה אֶת־הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עֹזָה בִּלְהֵלֵלָהּ וַיִּשָּׁם אֶת־הַיָּם לַחֲרֹבָה וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם:

כא וַאֲרִיִּם מֹשֶׁה יָדָה עַל יָמָא וַדְּבַר יְיָ יָתָּה יָמָא בְּרוּחַ קְדוּמָא תִּקְרַף כָּל לַיְלָא וְשׁוּי יָתָּה יָמָא לִיבְשָׁתָא וְאֲתַבְּזֵנוּ מִיָּא:

כ"י • בְּרוּחַ קָדִים עֹזָה • (מכילתא) בְּרוּחַ קָדִים שֶׁהִיא עֹזָה שֶׁבְּרוּחוֹת, הִיא הַרוּחַ שֶׁהִקְדוּשׁ־בְּרוּחָהּ הוּא נִפְרָע בֵּה מִן הָרָשָׁעִים, שְׁנֶאֱמַר: (ירמיה יח) "בְּרוּחַ קָדִים אֲפִיצֶם", (הושע יג) "יָבֹא קָדִים רוּחַ ה'", (יחזקאל כז) "רוּחַ הַקָּדִים שֶׁבְּרוּחַ בִּלְבַב יָמִים", (ישעיה כז) "הִגָּה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים". וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם • כָּל מַיִם שֶׁבְּעוֹלָם • (מכילתא).

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש כרך יט עמ' קעה)

וַיֵּט מֹשֶ�ה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם (יד, כא)
בְּתַרְגוּמֵי יוֹנָתָן נֶאֱמַר, שֶׁעַל הַמַּטָּה הָיוּ חֲקוּקִים שְׁמוֹתֵם שֶׁל שְׁלֹשֶׁת הָאֲבוֹת, וַיִּבֶן הַשִּׁבְטִים. וְלִכְאוּרָה, הָרִי בְּדֶרֶךְ כָּל מִצְרַיִם רַק ד' אֲמֵהוֹת, וְאִין קוֹרִין אֲמֵהוֹת אֵלָּא לְאַרְבַּע (בְּרֻכּוֹת טז ב), וּמִדּוּעַ נִחְקְקוּ בַּמַּטָּה גַם בִּלְהֵא וְזִלְפָּה. וַיֵּשׁ לוֹמַר בְּפִשְׁטוֹת: מִכֵּיִן שֶׁבַּמַּטָּה נִחְקְקוּ לֹא רַק שְׁלֹשֶׁת הָאֲבוֹת אֵלָּא גַם כָּל הַשִּׁבְטִים, הוֹסִיפוּ גַם אֶת שֵׁם הָאֵם שֶׁל כָּל שִׁבְט וְשִׁבְט.

(כב) וַיָּבֹאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בִּיבֶשֶׁה וַהֲמַיִם לָהֶם חוֹמָה מִיָּמִינָם וּמִשְׁמָאלָם:

כב וַעַלּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוּ יָמָא בִּיבְשָׁתָא וּמִיָּא לְהוֹן שׁוֹרִין מִיָּמִינֵיהוֹן וּמִשְׁמָאֲלֵיהוֹן:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ב. עמ' 525)

מִיָּמִינָם וּמִשְׁמָאלָם (יד, כב)
יֵשׁ שְׁנֵי סוּגֵי נְסִינּוֹת - נְסִינּוֹן הָעֶשֶׂר וְנְסִינּוֹן הָעֵנִי. נְסִינּוֹן הָעֶשֶׂר הוּא, שֶׁלְמִרְוֹת עֶשְׂרוֹ שֶׁל הָאָדָם, לֹא יִגְבֶּה לְבוֹ אֵלָּא יִזְכֹּר תְּמִיד שֶׁהַכֹּל בָּא לוֹ מֵאֵת ה'. נְסִינּוֹן הָעֵנִי הוּא, שֶׁחֶרֶף עֵנִי וְדַחְקוֹ - יִשְׁאָר נֶאֱמָן לֵה' וּלְתוֹרָתוֹ. זֶהוּ שְׂרָמְזוֹ הַתּוֹב: "וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה" - הַמַּיִם הִגְנוּ עַל יִשְׂרָאֵל, "מִיָּמִינָם" - גַם מִנְסִינּוֹן הָעֶשְׂרִית, וְגַם "מִשְׁמָאלָם" - מִנְסִינּוֹן הָעֵנִי.

דעת זקנים מבדלי התוספות – עוז והדר

(כב) וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. לֵיל שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח הָיָה (סדר עולם פ"ה). וְקִשְׁיָא, דְּבִסּוּף פְּרִשְׁתָּ שְׁלַח לָךְ (במדבר טו מא) פִּירֵשׁ רַש"י, שְׁמוּנָה חוּטִין שְׁבִיצִית כִּנְגֵד שְׁמוּנָה יָמִים שֶׁהוּא יִשְׂרָאֵל מִשְׁצִיָּאוֹ מִמִּצְרַיִם עַד שֶׁאֲמָרוּ שִׁירָה עַל הַיָּם. מִכָּלֵל דְּבִשְׁמִינִי אֲמָרוּ שִׁירָה. וַיֵּשׁ לוֹמַר דְּלִקְמֵן מוֹנָה מִשְׁהִכִּינוּ עֲצָמָן לְצִאתָ, מַעֲרֵב פֶּסַח שֶׁשְׁחָטוּ אֶת הַפֶּסַח הָיוּ יוֹדְעִים שֶׁצִּיָּאוֹ לְמַחֵר וְהָיוּ מְכִינִים לָהֶם צִידָה לְדֶרֶךְ, וּמִכָּל־מְקוֹם לֹא הִכִּינוּ כָּל הַצּוֹרֵף שְׁנֶאֱמַר (לעיל יב טז) וְגַם צִדָּה לֹא עָשׂוּ לָהֶם: תורה כג

ימין - רומז לעבודה בקו החסד (נתינת צדקה, הכנסת אורחים וכו').
שמאל - רומז לעבודה בקו הגבורה (כפית עצמו לדבר מצוה וכו').

על האדם לעבד את ה' בשני הקוים באחד: קו החסד וקו הגבורה. אין הוא יכול להסתפק בעבודה בקו אחד בלבד, כי יתכן שעבודתו זו נובעת מחמת נטייתו הטבעית לצד זה או לצד הנגדי. אף כשעבודתו בשני הקוים יחדיו, מוכח שעבודתו היא מצד ציווי הבורא ולא מחמת טבעו.

(כג) וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כָּל סוּם פְּרָעָה
רָכְבוּ וּפָרְשָׁיו אֶל־תּוֹךְ הַיָּם:

נ"י • כל סוס פרעה • וכי סוס אחד היה? אלא מגיד שאין כלם חשובין לפני המקום אלא כסוס אחד.

(כד) וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וַיִּשְׁקֹף יְהוָה אֶל־מַחֲנֶה
מִצְרַיִם בְּעָמֹד אֵשׁ וַעֲנַן וַיִּהְיֶה אֵת מַחֲנֶה מִצְרַיִם:

כד ויהוה במשטרת צפרא ואסתכי יי
למשריתא דמצראי בעמודא דאשמתא
ועננא ושגיש ית משריתא דמצראי:

נ"י • באשמורת הבקר • שלשת חלקי הלילה קרויין אשמרת, ואותה שלפני הבקר קורא אשמרת הבקר. ואומר אני, לפי שהלילה חלוק למשמרות שיר של מלאכי השרת, פת אחר פת, לשלשה חלקים, לכך קרוי אשמרת, זהו שתרגום אונקלוס "משרת". וישקוף • ויבט, כלומר, פנה אליהם להשחיתם. ותרגומו ואסתכי, אף הוא לשון הבטה, כמו (במדבר כג) "שדה צופים", לחקל סכותא. בעמוד אש וענן • עמוד ענן יורד ועושה אותו כטיט, ועמוד אש מרתיחו וטלפי סוסייהם משתמטות (מכילתא). ויהם • לשון מהומה אשטורדישו"ן בלע"ז. ערבכם, נטל סגנויות שלהם. ושנינו בפרקי רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי: 'כל מקום שנאמר בו: "מהומה", הרעשת קול הוא, וזה אב לכלן' (שמואל א ז) 'וירעם ה' בקול גדול וגו' על פלשתים ויהם".

(כה) וַיִּסַּר אֶת אַפְּן מִרְכַּבְתּוֹ וַיִּנְהָגוּ בַּכִּבְדָּה וַיֹּאמֶר
מִצְרַיִם אֲנוֹסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי יְהוָה נִלְחַם לָהֶם
בַּמִּצְרַיִם:

כה ואעדי ית גלגלי רתכוהי ומדברין להון
בתקוף ואמר מצראי געירוק מן קדם
ישראל ארי דא היא גברתא דני דעבד
להון קרבין במצרים:

נ"י • ויסר את אפן מרכבתיו • מלח האש נשקפו הגלגלים, והמרכבות נגרות, והיושבים בהם נעים ואבריהן מתפרקין. וינהגו בכבד • בהנהגה שהיא כבדה וקשה להם, במדה שמדרו: "ויכבד לבו הוא ועבדיו", אף כאן: "וינהגו בכבדות". נלחם להם במצרים • במצריים. דבר אחר: "במצרים", בארץ מצרים, שפשם שאלו לוקים על הים, כך לוקים אותם שנשארו במצרים.

♦ יום רביעי י' שבט ♦

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם
וַיִּשָּׁבוּ הַיָּמִים עַל־מִצְרַיִם עַל־רָכְבוֹ וְעַל־פָּרְשָׁיו:

כו ואמר יי למשה ארים ית ידך על ימא
ויתובן מיא על מצראי על רתכיהון ועל
פרשיהון:

נ"י • וישבו הימים • שזקופים ועומדים בחומה, ישובו למקומם ויכסו על מצרים.

(כז) וַיִּטּ מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיֵּשֶׁב הַיָּם לַפְּנוֹת
בָּקָר לְאִיתָנוּ וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ וַיִּנְעַר יְהוָה
אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם:

כז וארים משה ית ידה על ימא ותב ימא
לעדן צפרא לתקפה ומצראי ערקין
לקדמותה ושניק יי ית מצראי בגו ימא:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך ו עמ' 91 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

וַיָּשָׁב הָיִם לַפָּנוֹת בִּקְרֵי לְאִיתָנוּ (י"ד, כז)

(כח) **לֹא נִשְׂאָר בָּהֶם עַד אֶחָד.** אָבָל
אֶחָד נִשְׂאָר וְהוּא פְּרָעָה. וְהָא דְּכְתִיב
בְּסֵפֶר תְּהִלִּים (שׁ י"א) אֶחָד מֵהֶם לֹא
נֹתַר, הָיִינוּ מִכָּל עַמּוֹל תּוֹרָה כֵּט
(כט) **וְהַיּוֹם לָהֶם חֲמֵה. חֲמֵה** חֶסֶד
בְּתִיב, לְפִי שֶׁבְּחִילָה נִתְמַלֵּא הַיּוֹם
חֲמֵה עֲלֵיהֶם, עַד שֶׁבֶא גְבִרְיָאל
וְשָׁמַם בְּחֻמָּה בְּתוֹךְ הַיּוֹם, וְהָיָה מִכְרִיו
עַל הַיּוֹם וְאוֹמֵר לְפָנֶיךָ שְׂבִימִינִם,
הִזְקִירוּ בְּיִשְׂרָאֵל שְׁעִתִּידִין לִקְבֹּל
הַתּוֹרָה שְׁנִיתָנָה בְּיַמֵּינוּ שֶׁל הַקִּדּוּשׁ

(ו) וַיֹּשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־שַׁפַּת הַיָּם:

כ"י – וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת • שֶׁפִּלְטָן הָיָה עַל שַׁפְתּוֹ, כְּדִי שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: כָּשֶׁם שֶׁאֲנִי עוֹלִים מִצַּד זֶה, כֵּן הֵם עוֹלִין מִצַּד אַחֵר רְחוֹק מִמֶּנּוּ, וַיִּרְדְּפוּ אַחֲרֵינוּ.

(ז) וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיֵּרָאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה וַיֹּאמְרוּ בְּיַמֵּינוּ בִּיהוָה וּבְמֹשֶׁה עֲבָדוֹ:

כ"י – אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה • אֶת הַגְּבוּרָה הַגְּדֹלָה שֶׁעָשְׂתָה יְדוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא. וְהִרְבֵּה לְשׁוֹנוֹת נּוֹפְלִין עַל לְשׁוֹן יָד, וְכָלֵן לְשׁוֹן יָד מִמֶּשֶׁ הֵן. וְהַמְפָּרְשׁוּ, יִתְּנֵן הַלְשׁוֹן אַחֵר עֲנֵנָה הַדְּבוּר.

טו (א) אֲנִי יֹשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אֲשִׁירָה לַיהוָה כִּי־גָאָה גָּאָה סוֹס וּרְכָבוֹ רָמָה בָּיָם:

כ"י – אֲנִי יֹשִׁיר מֹשֶׁה • אֲנִי, כְּשֶׁרָאָה הַנֶּס, עָלָה בְּלִבּוֹ שִׁשְׁשִׁיר שִׁירָה, וְכֵן: "אֲנִי יִדְבֵּר יְהוֹשֻׁעַ", וְכֵן: (מלכים א' ז') "וּבֵית יַעֲשֶׂה לְבֵית פָּרְעָה", חֲשַׁב בְּלִבּוֹ שִׁיעֲשֶׂה לָּהּ. אָף כָּאֵן "לְשִׁיר", אָמַר לוֹ לְבֹ שִׁשְׁשִׁיר וְכֵן עָשָׂה, "וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אֲשִׁירָה לָּהּ". וְכֵן בִּיהוֹשֻׁעַ, כְּשֶׁרָאָה הַנֶּס, אָמַר לוֹ לְבֹ שִׁשְׁשִׁיר וְכֵן עָשָׂה, "וַיֹּאמְרוּ לְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל". וְכֵן שִׁירַת הַבָּאָר שֶׁפָּתַח בָּהּ: "אֲנִי יֹשִׁיר יִשְׂרָאֵל", פָּרַשׁ אַחֲרָיו: "עָלִי בָּאָר עֲנִי לָהּ". (מלכים א' יא') "אֲנִי יִבְנֶה שְׁלֹמֹה בְּמָה", פָּרְשׁוּ בּוֹ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל: שֶׁבִקֵּשׁ לְבָנוֹת וְלֹא בָנָה, לְמַדְנִי, שֶׁהִיוּ יָד עַל שֵׁם הַמַּחֲשָׁבָה נֶאֱמָרָה, זֶהוּ לִישָׁב פֶּשׁוּטוֹ. אָבֵל מִדְּרָשׁוֹ: אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְזָכוּנוֹם לְכַרְכָּה: מִכָּאֵן רָמַז לְתַחֲתֵית הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה, וְכֵן כְּכָלֵן, חוּץ מִשָּׁל שְׁלֹמֹה שֶׁפָּרְשׁוּהוּ: 'בִּקֵּשׁ לְבָנוֹת וְלֹא בָנָה'. וְאֵין לוֹמַר וְלִישָׁב לְשׁוֹן הַזֶּה כְּשֶׁאָר דְּבָרִים הַנִּכְתָּבִים בְּלִשׁוֹן עֲתִיד וְהֵן מִיָּד, כְּגוֹן: (איוב א') "כִּכָּה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב", (במדבר ט') "עַל פִּי ה' יִחַנּוּ", "וְיֹשֶׁר יִהְיֶה הָעֵנָן", לְפִי שֶׁהֵן דְּבַר הַהוּנָה תְּמִיד, וְנוֹפֵל בּוֹ בֵּין לְשׁוֹן עֲתִיד וּבֵין לְשׁוֹן עָבֵר, אָבֵל זֶה שֶׁלֹּא הָיָה אֵלָּא לְשַׁעֲה, אֵינוֹ יָכוֹל לִישָׁב בְּלִשׁוֹן הַזֶּה. כִּי גָאָה גָאָה • כְּתִירוֹנוֹ. (דְּבַר אַחֵר: בָּא הַכָּפֵל לוֹמַר שֶׁעָשָׂה דְּבַר שְׁאִי־אֶפְשָׁר לְכַשֵּׁר־וֹדֵם לַעֲשׂוֹת, כְּשֶׁהוּא נִלְחָם בְּחִבְרוֹ וּמִתְגַּבֵּר עָלָיו, מִפִּילּוֹ מִן הַסּוֹס, וְכָאֵן: "סוֹס וּרְכָבוֹ רָמָה בָּיָם", וְכֵן שְׁאִי־אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת עַל־יָדֵי זולָתוֹ נּוֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן גָּאוֹת, כְּמוֹ "כִּי גָאוֹת עָשָׂה", וְכֵן כָּל הַשִּׁירָה תִּמְצָא כְּפֹלָה: "עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה, וְיִהְיֶה לִי לִישׁוּעָה", "ה' אִישׁ מִלְחָמָה, ה' שְׁמוֹ", וְכֵן כָּלֵם. בְּרִש"י יִשָּׁן). דְּבַר אַחֵר: "כִּי־גָאָה גָאָה" – עַל כָּל הַשִּׁירוֹת וְכָל מַה שֶׁאֶקְלֵס בּוֹ – עוֹד יֵשׁ בּוֹ תּוֹסֶפֶת, וְלֹא כְּמִדַּת מֶלֶךְ בְּשִׁיר־וֹדֵם שֶׁמְקַלְסִין אוֹתוֹ וְאֵין בּוֹ. סוֹס וּרְכָבוֹ • שְׁנֵיהֶם קְשׁוּרִים זֶה בְּזֶה, וְהַמִּים מַעֲלִין אוֹתָם לְרוֹם וּמוֹרִידִין אוֹתָם לַעֲמֶק וְאֵינֶן נִפְרָדִים. רָמָה • הַשְּׁלִיף, וְכֵן (דניאל א') "וַיִּרְמִי לְגוֹ אֶתוֹן נֹרָא", וּמִדְּרַשׁ אַגָּדָה: כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר "רָמָה" וְכְתוּב אֶחָד אוֹמֵר "יָרָה" – מִלְּמַד שֶׁהִיו עוֹלִין לְרוֹם וַיּוֹרְדִין לְתַהוֹם, כְּמוֹ (איוב לח') "מִי יָרָה אֶבֶן פְּנֵתָה" מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה.

(א) אֲנִי יֹשִׁיר מֹשֶׁה. אָמַר מֹשֶׁה לְפָנָי וּבָאָז אֲנִי מְקַלֵּס לְפָנָי (שמו"ר כג א). דְּבַר אַחֵר, אֲנִי בְּגִימְטְרִיא שְׁמוֹנֶה, לוֹמַר בְּזִכְיוֹת הַמִּילָה שְׁנִיתָנָה לְשִׁמוֹנָה קֶרַע לָנוּ הָיָה, דְּכָתִיב (תהלים קלז א') לְגוֹר יָם טוֹף לְגִזְרִים, וַיִּמָּל (בראשית יז כג) מִתְּרַגְּמִינָן וְגוֹר (תנחומא ישן יב: תורה ב

(ב) עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה זֶה אֱלֹהֵי וְאֵנִי
אֱלֹהֵי אָבִי וְאֶרְמִמְנָהוּ:

ב'תקפי ותשבחת דחילא יי ואמר במימרה
והנה לי לפרק דין אלהי ואבני לה מקדשא
אלהא דאבהתי ואפלח קדמוהי:

כ"י • עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה • אוֹנְקְלוֹס תַּרְגָּם: 'תִּקְפִּי וְתִשְׁבַּחְתִּי'. עֲזִי, כְּמוֹ עֲזִי בְּשׁוּרוֹק, וְזִמְרַת כְּמוֹ וְזִמְרַתִּי, וְאֵנִי תַּמָּה עַל לְשׁוֹן הַמִּקְרָא, שָׁאִין לָךְ כְּמוֹהוּ בְּנִקְוֶדְתּוֹ בְּמִקְרָא, אֲלֵא בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת שֶׁהוּא סְמוּךְ אֶצְל "וְזִמְרַת", וְכָל שָׁאֵר מְקוֹמוֹת נְקוּד שׁוּרוֹ"ק: (יְרֵמִיָּה טו) "ה' עֲזִי וּמַעֲזִי", (תְּהִלִּים נט) "עֲזֹו אֱלֹהֶיךָ אֲשַׁמְרָה", וְכֵן כָּל תִּיבָה בַּת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת הַנִּקְוֶדָה מְלֹאפּוֹ"ם, כְּשֶׁהִיא מְאָרְכָת בָּאוֹת שְׁלִישִׁית וְאֵין הַשְּׁנִיָּה (בְּשׁוּרָא) בְּחֻטָּף, הִרְאֵשׁוּנָה נְקוּדָה בְּשׁוּרוֹ"ק, כְּגוֹן: עֲזֹ – עֲזִי, רֶק – רִקִּי, חֶק – חֲקִי, עַל – עֲלִי, "יִסְסוֹר עֲלוֹ", כָּל – כָּלוֹ, "וְשִׁלְשִׁים עַל כָּלוֹ". וְאֵלוֹ הַשְּׁלִשָּׁה: עֲזִי וְזִמְרַת שֶׁל כָּאֵן, וְשֶׁל יִשְׁעִיָּה וְשֶׁל תְּהִלִּים נְקוּדָה בְּחֻטָּף קִמְ"ץ. וְעוֹד, אֵין בְּאַחַד מֵהֶם כְּתוּב 'וְזִמְרַתִּי', אֲלֵא 'וְזִמְרַת', וְכָלֶם סְמוּךְ לָהֶם "וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה". לְכַף אֲנִי אוֹמֵר לִישֵׁב לְשׁוֹן הַמִּקְרָא: שָׁאִין עֲזִי כְּמוֹ עֲזִי וְלֹא וְזִמְרַת כְּמוֹ וְזִמְרַתִּי, אֲלֵא עֲזִי שֶׁם דְּבַר הוּא, כְּמוֹ (שֵׁם קִבָּה) "הַיּוֹשֵׁבִי בְּשָׂמִים", (עֻבּוּדִיָּה א) "שׁוֹכְנִי בְּחֻגִּי סִלְעַ", (דְּבָרִים לג) "שׁוֹכְנִי סִנְה", וְזֶהוּ הַשְּׁבִיחַ: "עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה", הוּא הִיָּה לִי לִישׁוּעָה. וְזִמְרַת דְּבוּק הוּא לְתִיבַת ה', כְּמוֹ: (שׁוֹפְטִים ה) "לְעֶזְרַת ה'", (יִשְׁעִיָּה ט) "בְּעֶבְרַת ה'", (קִהְלַת ג) "עַל דְּבַרְת בְּנֵי הָאָדָם". וְלִשׁוֹן 'וְזִמְרַת', לְשׁוֹן (וִיקְרָא כח) "לֹא תִזְמַר", (יִשְׁעִיָּה כח) "וְזִמְרִי עֲרִיצִים" לְשׁוֹן כְּסוּחַ וְכִרְיָתָה. עֲזֹו וְנִקְמָתוֹ שֶׁל אֱלֹהֵינוּ הִיָּה לָנוּ לִישׁוּעָה. וְאֵל תַּתְּמָה עַל לְשׁוֹן 'וַיְהִי' שֶׁלֹא נֶאֱמַר הִיָּה, שֶׁיֵּשׁ לָנוּ מִקְרָאוֹת מְדַבְּרִים בְּלִשׁוֹן זֶה, וְזֶה דְּגֻמָּתוֹ: (מַלְכִּים א) "אֵת קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב לְהִיכָל וּלְדָבִיר וַיַּעַשׂ צִלְעוֹת סָבִיב", הִיָּה לוֹ לִזְמֹר: "עֲשֵׂה צִלְעוֹת סָבִיב". וְכֵן (דְּבָרִי הַיּוֹמִים ב ו) "וּבִנְיָ יִשְׂרָאֵל הַיּוֹשֵׁבִים בְּעָרֵי יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ עֲלֵיהֶם רַחֲבָעִם", הִיָּה לוֹ לִזְמֹר: "מִלֶּךְ עֲלֵיהֶם רַחֲבָעִם". (בְּמִדְבָר יד) "מִבְּלָתִי יְכוֹלֶת ה' וְגוֹ" וַיִּשְׁחָטֶם", הִיָּה לוֹ לִזְמֹר: "שְׁחָטֶם". (שֵׁם לו) "וְהֶאֱנִשִּׁים אֲשֶׁר שָׁלַח מֹשֶׁה וְגוֹ" וַיִּמָּתוּ", "מָתוּ" הִיָּה לוֹ לִזְמֹר. (לְעִיל ח) "וְאֲשֶׁר לֹא שָׁם לְבוֹ אֶל דְּבַר ה' וַיַּעֲזֹב", הִיָּה לוֹ לִזְמֹר "עֲזֹב". זֶה אֱלִי • בְּכַבּוּדוֹ נִגְלָה עֲלֵיהֶם, וְהָיוּ מִרְאִין אוֹתוֹ בְּאַצְבָּע: רִאֲתָה שְׁפָחָה עַל הַיָּם, מָה שֶׁלֹא רָאוּ נְבִיאִים. וְאֵנִי הוּא • אוֹנְקְלוֹס תַּרְגָּם לְשׁוֹן נִוָּה, (יִשְׁעִיָּה לג) "נִוָּה שְׁאֲנִן", (שֵׁם סח) "לְנִוָּה-צֹאן". דְּבַר אַחֵר: וְאֵנִי הוּא, אֶסְפֵּר נִוִּי וְשִׁבְחוֹ לְבָאֵי עוֹלָם, כְּגוֹן: "מָה דִּוְדָךְ מְדוּד? דוּדִי צַח וְאָדָם". וְכָל הַעֲנִין. אֱלֹהֵי אָבִי • הוּא זֶה, וְאֶרְמִמְנָהוּ. אֱלֹהֵי אָבִי • לֹא אֲנִי תַּחֲלַת הַקִּדְשָׁה, אֲלֵא מְחֻזָּקָת וְעוֹמְדָת לִי הַקִּדְשָׁה וְאֱלֹהוּתוֹ עָלֵי מִימֵי אֲבוֹתַי.

ג יי מרי נצחון קרבנא יי שמה:

(ג) יהוה איש מלחמה יהוה שמו:

כ"י • ה' איש מלחמה • בַּעַל מִלְחָמָה, כְּמוֹ (רוֹת א) "אִישׁ נַעֲמִי", וְכָל "אִישׁ" וְ"אִישָׁךְ" מְתַרְגְּמִין בַּעַל, וְכֵן (מַלְכִּים א ב) "וְחֻזְקָת וְהִיָּת לְאִישׁ", לְגַבּוּר. ה' שְׁמוֹ • מִלְחָמוֹתָיו לֹא בְּכָלִי זֵין, אֲלֵא בְּשְׁמוֹ הוּא נִלְחָם, כְּמוֹ שְׁאֵמֵר דָּוִד: (שְׁמוּאֵל א יז) "וְאֵנִי בָּא אֵלֶיךָ בְּשֵׁם ה' צָבָאוֹת". דְּבַר אַחֵר: ה' שְׁמוֹ, אֵף בְּשָׁעָה שֶׁהוּא נִלְחָם וְנוֹקֵם מְאוֹיָבָיו, אוֹחֵז הוּא בְּמִדָּתוֹ לְרַחֵם עַל בְּרוּאָיו וְלִזְוֹן אֶת כָּל בָּאֵי עוֹלָם, וְלֹא כְּמִדַּת מַלְכֵי אֲדָמָה: כְּשֶׁהוּא עוֹסֵק בְּמִלְחָמָה פּוֹנֶה עֲצָמוֹ מִכָּל עַסְקִים וְאֵין בּוֹ כַּח לַעֲשׂוֹת זֹו וְזוֹ.

(ד) מרבבת פרעה וחילו ירה בים ומבחר שלשיו
טבעו בים-סוף:

ד רתבי פרעה ומשיריתה שדי בימא ושפר
גברוהי אטבעו בימא דסוף:

כ"י • יָרָה בַּיָּם • שְׁדִי בִימָא, 'שְׁדִי' לְשׁוֹן יָרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (לִקְטָן ט) "אוֹ-יָרָה יִירָה", תַּרְגּוּם אוֹנְקְלוֹס: 'אוֹ אֲשַׁתְּדָּא יִשְׁתְּדִי', וְהַתִּי"ו מְשַׁמֵּשׁת בְּאֵלוֹ בְּמָקוֹם יִתְפַּעַל. וּמִבְחָר • שֵׁם דְּבַר, כְּמוֹ: מְרַכֵּב, מִשְׁכָּב, "מִקְרָא קִדְשׁ". טָבַעו • (מְכִילֵתָא) אֵין טָבִיעָה אֲלֵא בְּמָקוֹם טִיט, כְּמוֹ: (תְּהִלִּים טט) "טָבַעְתִּי בֵּין מְצוּלָה", (יְרֵמִיָּה לח) "וַיִּטְבַּע יִרְמְיָהוּ בְּטִיט", מִלְּמַד שֶׁנַּעֲשֶׂה הַיָּם טִיט לְגַמַּל לָהֶם כְּמִדָּתָם, שֶׁשְׁעָבְדוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּחֻמְרָם וּבְכַבְּנֵים.

(ה) תהמת יבסימו ירדו במצולת כמו-אבן:
ה תהומא תפו עליהון נחתו לעומקא
באבנא:

וְיָסִימוּ • כְּמוֹ יָסוּסִים, וְהָיוּ דְהֶאֱמָצְעִית יִתְּרָה בּוֹ. וְדָרַךְ הַמִּקְרָאוֹת בְּכָף, כְּמוֹ: (דברים ח) "וּבִקְרָךְ וְצִאֲנָךְ יִרְבֶּינָה", (תהלים לו) "יִרְוֶינָה מִדָּשֶׁן בֵּיתְךָ", וְהָיוּ דְרָאוֹנָה שְׁמִשְׁמָעָה לְשׁוֹן עֲתִיד, כִּף פְּרָשָׁהוּ: טָבְעוּ בָּיִם סוּף, כְּדֵי שִׁחְזָרוּ הַמַּיִם וַיִּכְסּוּ אוֹתָן. יָסִימוּ אֵין דּוּמָה לוֹ בַּמִּקְרָא בְּנִקְדּוֹתוֹ, וְדָרְכוּ לִהְיוֹת נִנְקָד יָסִימוּ בַּמִּלָּאפּוֹ"ם (גם כָּאֵן מוֹכַח לִהְיוֹת חוֹלָם כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר). כְּמוֹ אָבֶן • וּבִמְקוֹם אַחֵר: "צָלְלוּ כְּעוֹפֶרֶת", וּבִמְקוֹם אַחֵר: "יֹאכְלֻמוּ כֶּשֶׁשׁ". הֶרְשָׁעִים - כֶּשֶׁשׁ הוֹלְכִים וּמִטְרָפִין עוֹלִים וַיִּוֹרְדִין, בִּינוּנִיִּים - כְּאָבֶן, וְהַכְּשָׁרִים - כְּעוֹפֶרֶת שֶׁנָּחוּ מִיָּד.

(ו) יְמִינֶךָ יִהְיֶה נֶאֱדָרִי בְּכַח יְמִינֶךָ יִהְיֶה תִרְעֵץ אוֹיֵב: וְיְמִינֶךָ יִי אֲדִיר בְּחִילָא יְמִינֶךָ יִי תִבְרַת סְנָאָה:

וְיָסִימוּ • יְמִינֶךָ. יְמִינֶךָ שְׁתֵּי פְעָמִים: כְּשִׁישְׁרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם, הַשְׁמָאֵל נַעֲשִׂית יָמִין. יְמִינֶךָ ה' נֶאֱדָרִי בְּכַח • לְהַצִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל, וְיְמִינֶךָ הַשְׁנִית תִּרְעֵץ אוֹיֵב. וְלִי נִרְאָה: אוֹתָהּ יָמִין עֲצָמָה "תִּרְעֵץ אוֹיֵב", מֵה שְׁאִי־אֶפְשָׁר לְאָדָם לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּי מְלָאכּוֹת בְּיָד אַחַת. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: יְמִינֶךָ הַנֶּאֱדָרֶת בְּכַח, מֵה מְלָאכְתָּהּ? יְמִינֶךָ הִיא תִרְעֵץ אוֹיֵב, וְכִמְהָ מִקְרָאוֹת דְּגִמְתּוֹ: (תהלים צב) "כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ ה', כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֹאבְדוּ", (שם צד) "עַד־מָתִי רָשָׁעִים, ה', עַד־מָתִי רָשָׁעִים יַעֲלִיזוּ", (שם צג) "נִשְׂאֻה נְהָרוֹת, ה', נִשְׂאֻה נְהָרוֹת קוֹלָם", "לֹא לָנוּ, ה', לֹא לָנוּ", (הושע ב) "אֶעֱנֶה, נֹאֵם־ה', אֶעֱנֶה אֶת־הַשְּׁמַיִם", (שופטים ה) "אֲנֹכִי לֹה', אֲנֹכִי אֲשִׁירָה", (תהלים קכד) "לֹלִי ה' וְגו' לֹלִי ה' שֶׁהִיָּה לָנוּ בְּקוֹם עֲלִינוּ אָדָם", (שופטים ה) "עוֹרִי עוֹרִי דְּבֹרָה, עוֹרִי עוֹרִי דְּבֹרִי־שִׁיר", (ישעיה כו) "תִּרְמָסֶנָּה רָגְלִי רָגְלִי עָנִי", (תהלים קלו) "וְנָתַן אֶרֶצָם נַחֲלָה, נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ". נֶאֱדָרִי • הָיוּ דְיִתְרָה, כְּמוֹ: "רַב־תִּי עַם", "שְׂרָתִי בְּמִדְיָנוֹת", "גִּנְבְּתִי יוֹם". תִּרְעֵץ אוֹיֵב • תְּמִיד הִיא רוֹעֶצֶת וּמְשַׁבֶּרֶת הָאוֹיֵב. וְדוּמָה לוֹ "וַיִּרְעֲצוּ וַיִּרְצְצוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", ב'שׁוֹפְטִים' (י). דְּבָר אַחֵר: יְמִינֶךָ הַנֶּאֱדָרֶת בְּכַח הִיא מְשַׁבֶּרֶת וּמִלְקָה אוֹיֵב.

(ז) וְכִרְבִּי גִּאּוֹנֶךָ תִּהְיֶה קְמִיךָ תִּשְׁלַח חֲרָבְךָ יֹאכְלֻמוּ בְּכֶשֶׁשׁ: וְיִבְסְגִי תִקְפֹּף תִּבְרַתְּנִין לְדַקְמוּ עַל עַמֶּךָ שְׁלַחַת רִגְזֶךָ שִׁיִּצְנוּ כְּנוֹרָא לְקִשָּׁא:

וְכִרְבִּי גִּאּוֹנֶךָ • אִם הָיָה בְּלִבְךָ רוֹעֶצֶת הָאוֹיֵב, כְּשֶׁהוּא מְרִימָה כִּרְבִּי גִּאּוֹנוֹ, אִזְּזֵה קְמִי. וְאִם כִּרְבִּי גִּאּוֹנוֹ לִבְךָ אוֹיְבִי וְנִהְרָסִים, קַל־וְחֶמֶר כְּשִׁשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַף, יֹאכְלֻמוּ. תִּהְיֶה • תְּמִיד אֵתָה הוֹרֵס קְמִיךָ, הַקְּמִים נִגְדָּךְ, וּמִי הֵם הַקְּמִים כְּנִגְדּוֹ? אֵלּוּ הַקְּמִים עַל יִשְׂרָאֵל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים פג) "כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יִהְיִינּוּ". וּמֵה הִיא הַקְּמִיָּה? "עַל עַמֶּךָ יַעֲרִימוּ סוּד", וְעַל זֶה קוֹרָא אוֹתָם אוֹיְבִי שֶׁל מְקוֹם.

(ח) וּבְרוּחַ אֶפְיֶךָ נַעֲרָמוּ מַיִם נִצְכוּ כְּמוֹ־נֶדַּר גְּזוּלִים קָפְאוּ תִהְיֶה בְּלִבֵּי־ם: חוֹבְמִימֶר פּוֹמֶךָ חִפְיָמוּ מֵיָא קָמוּ כְּשׁוֹר אֲזִלְיָא קָפוּ תִהוּמִין בְּלִבָּא דִּנְמָא:

וּבְרוּחַ אֶפְיֶךָ • הַיּוֹצֵא מִשְׁנֵי נְחִירִים שֶׁל אֶף. דְּבָר הַפְּתוּב, בְּכִיכּוֹל, בְּשִׁכְיָנָה דְּגִמְתָּ מִלֶּךְ בְּשׁוֹרֶדָם, כְּדֵי לְהַשְׁמִיעַ אֶזְן הַבְּרִיּוֹת כִּפִּי הַהֵזֶה, שִׁיכּוֹלֵה לְהִבִּין דְּבָר: כְּשֶׁאָדָם כּוֹעֵס יוֹצֵא רוּחַ מִנְּחִירָיו, וְכֵן: (תהלים יח) "עָלָה עֶשֶׁן בְּאָפּוֹ", וְכֵן "וּבְרוּחַ אֶפּוֹ יִכְלִיזוּ", וְזֶהוּ שְׁאָמַר (ישעיה מו) "לִמְעַן שְׁמִי אֲזַרְיָה אֶפְיִי", כְּשֶׁזֶּעֱפּוּ נִחָה, נְשִׁימָתוֹ אֶרְפָּה, וְכִשֶּׁהוּא כּוֹעֵס, נְשִׁימָתוֹ קֶצֶרָה. (שם) "וַתִּהְיֶה לִּי אֶחָטָם לֶךְ", וְלִמְעַן תִּהְיֶה לִּי אֶשֶׁים חָטָם

דעת וקנים מבועלי התוספות - עוז והדר

(ו) יְמִינֶךָ ה' נֶאֱדָרִי בְּכַח. פִּירַשׁ רַש"י כְּמוֹ רַב־תִּי עַם (אִיכָּה א א). וְלִפִּי שֶׁהִיָּה לוֹ לְכַתּוּב 'נֶאֱדָרֶת', שֶׁהָיָה יָמִין לְשׁוֹן נִקְבָּה הִיא, וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים שֶׁהוּא מוֹסֵב עַל תִּיבַת הַשֵּׁם, וְהוּא כְּמוֹ הַיִּשְׁבִּי (תהלים קכג א): תוֹרָה ז
(ח) נַעֲרָמוּ. נִכְנַס בְּדוֹן עֲרֻמוּמִית וְאֶמְרוּ שִׁירָה, וְכֵן תִּרְגָּם אוֹנִקְלוֹס חִפְיָמוּ מֵיָא: קָפְאוּ תִהְיֶה בְּלִבֵּי יָם. הַשְׁנִי שְׁלִישִׁים שְׁלֻשָּׁה קָפְאוּ, וְהַשְׁלִישׁ שֶׁל מַעֲלָה קָבַע, שְׁאִילוֹ נִבְקַע לְמִטָּה עַד תְּהוֹם לֹא הָיוּ יְכוּלִּין לְצַאת מִמֶּנּוּ, וְהָיוּ דְּכַתִּיב בְּלִב יָם, כְּמוֹ שֶׁהִלֵּךְ נִתּוֹן בְּגוֹף הָאָדָם יֵשׁ שְׁנֵי שְׁלִישִׁים לְמִטָּה מִמֶּנּוּ וּשְׁלִישׁ לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ: תוֹרָה ט

באפי לסתם נחירי בפני האף והרוח שלא יצאו. לך, בשבילך, אחטם, כמו "נאקה בחטם" במסכת שבת, (דף נא) כך נראה בעיני. וכל אף וחרון שבמקרא אני אומר כן: "חרה אף", כמו: (איוב ל) "ועצמי חרה מני-חרב", לשון שרפה ומוקד, שהנחירים מתחממים ונחרים בעת הקצף. וחרון מגזרת חרה, כמו רצון מגזרת רצה, וכן חמה, לשון חמימות, על כן הוא אומר: (אסתר א) "ונחמתו בערה בו", ויבנוח החמה אומר: נתקרה ונעתה. נערמו מים • אונקלוס תרגם לשון ערמימות, ולשון צחות המקרא, כמו (שיר השירים ז) "ערמת חטים", "ונצבו כמו-גד" יוכיח. נערמו מים • ממוקד רוח שניצא מאפך יכשו המים, והם נעשו כמין גלים וקריאות של ערמה שהם גבוהים. כמו גד • כתרגומו: כשור, פחומה. גד • לשון צבור וכוונס, כמו (ישעיה נז) "גד קציר ביום נחלה", (תהלים לג) "כנס כנוד", לא כתיב כונס כנאד, אלא 'כנוד', ואלו היה כנוד כמו כנאד וכוונס לשון הכנסה, היה לו לכתב 'מכניס כנאד מי הים', אלא כונס לשון אוסף וצובר הוא, וכן: (יהושע ג) "קמו גד אחד", "ויעמדו גד אחד", ואין לשון קימה ועמידה בנאדות אלא בחומות וצבורים, ולא מצינו נאד נקוד אלא במלאפוסים (חולס) כמו (תהלים נז) "שימה דמעתי בנאדך", (שופטים ד) "את נאד החלב". קפאו • כמו (איוב י) "וכבבה תקפאני", שהקשו ונעשו פאכנים, והמים זורקים את המצרים על האבן בלח ונלחמים בם בכל מיני קשי. בלבבים • בחזק הים, ודרך המקראות לדבר כן: "עד-לב השמים", (שמואל ב יח) "בלב האלה", לשון עקרו ותקפו של דבר.

(ט) אָמַר אוֹיֵב אֶרְדָּף אֲשִׁי וְאֶחָלֵק שָׁלַל תְּמָלָאֻמוּ
נַפְשִׁי אֶרִיק חֲרָבִי תוֹרִישֵׁמוּ יָדִי:
ט הנה אמר סנאה ארדוף אדבק אפלט
בזאת תשבע מנהון נפשי אשלוף חרבי
תשיצנון ידי:

י"ט • אמר אויב • לעמו כשפתם בדברים: ארדף ואשיגם ואחלק שלל עם שרי ועבדי. תמלאמו • תמלא מהם. נפשי • רוחי ורצוני. ואל תתמה על תיבה המדברת בשתים. תמלאמו – תמלא מהם. יש הרבה כלשון הזה: (שופטים א) "כי ארץ הנגב נתתני", כמו 'נתת לי'. (בראשית לו) "ולא יכלו דברו לשלום", כמו 'דבר עמו'. (ירמיה י) "בני יצאוני", כמו 'יצאו ממני'. (איוב לא) "מספר צעדי אנידנו", כמו 'אניד לו'. אף כאן 'תמלאמו' תמלא נפשי מהם. אריק חרבי • אשלוף, ועל שם שהוא מריק את התער בשליפתו ונשארו ריק, נופל בו לשון הרקה, כמו 'מריקים שקיהם', (ירמיה מח) "וכלי ריקו". ואם תאמר אין לשון ריקות נופל על היוצא, אלא על התיק, ועל השק ועל הפלי שניצא ממנה, אבל לא על החרב ועל הזין, ולדחק ולפרש "אריק חרבי" כלשון (בראשית יד) "וירק את חניכיו", 'אודין בחרבי'. מצינו הלשון מוסב אף על היוצא: (שיר השירים א) "שמן תורק", (ירמיה מח) "ולא-הורק מפלי אל פלי", 'לא הורק הפלי' אין כתיב כאן, אלא לא הורק הזין מפלי אל פלי, מצינו הלשון מוסב על הזין, וכן (יחזקאל כח) "והריקו חרבותם על-יפי חקמתך" דחירם. תורישמו • לשון רישות ודלות, כמו (שמואל א ב) "מוריש ומעשיר".

(י) נִשְׁפַּת בְּרוּחְךָ בְּסֻמוֹ יָם צָלָלוּ כַּעֲוֹפֶרֶת בְּמִים
אֲדִירִים:
י אמרת במימדך חפא עליהון ימא
אשתקעו פאברא במין תקיפין:

י"ט • נשפת • לשון הפחה, וכן (ישעיה מ) "וגם נשף בהם". צללו • אשתקעו ועמקו, לשון מצולה. כעופרת • אבר פלו"ס בלע"ז.

(יא) מִי־כַמְכָּה בָּאֵלֶם יְהוָה מִי כַמְכָּה נֶאֱדָר בְּקֹדֶשׁ
נֹרָא תַהֲלֵת עֲשֵׂה פִּלָּא:
יא לית בר מנף דאת הוא אלהא יי לית אלא
את אדיר בקודשא דחל תשבחון עבד
פרישן:

י"ט • באלים • בחזקים, כמו (יחזקאל יז) "ונאת אלי הארץ לקח", (תהלים כב) "אילותי לעזרתי חושה". נורא תהלת • יראוי מלהגיד תהלותיך פן ימעטו, כמו שכתוב: "לך דמיה תהלה".

(יב) נְטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלַעְמוּ אֶרֶץ: יב אֲרַמְתָּ יְמִינְךָ בְּלַעַתְנוֹן אֶרְעָא:

כ"י • נְטִיתָ יְמִינְךָ • בְּשֶׁהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוא נוֹטָה יָדוֹ, הִרְשָׁעִים כָּלִים וְנוֹפְלִים, לְפִי שֶׁהַכֹּל נִתּוֹן בְּיָדוֹ, וְנוֹפְלִים בְּהִטָּתָהּ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (ישעיה לא) "וְהָ יָטָה יָדוֹ וְכָשַׁל עוֹזֵר וְנָפַל עֲזוּר". מָשַׁל לְכָלִי זְכוּכִית הַנְּתוּנִים בְּיָד אָדָם: מָטָה יָדוֹ מַעַט וְהֵן נוֹפְלִים וּמִשְׁתַּבְּרִין. תִּבְלַעְמוּ אֶרֶץ • מִכָּאן שֶׁזְכוּ לִקְבוּרָה, בְּשֹׁכֵר שֶׁאִמְרוּ: "ה' הַצַּדִּיק".

(יג) נָחִיתָ בְּחֶסֶדְךָ עִם-זוֹ גִּאלָתָּה נִהְלָתָּ בְּעוֹדָה אֶל-נָחָה קָרְשָׁךְ: יג זִכְרָהִי בְּטוֹבוֹתָ עֲמָא דְנָן דְּפָרְקִיתָא סוֹבְרָהִי בְּתַקְפָּךָ לְדִירָא דְקָדְשָׁךְ:

כ"י • נִהְלָתָּ • לְשׁוֹן מְנַהֵל, וְאוֹנֶקְלוֹס תַּרְגָּם לְשׁוֹן נוֹשֵׂא וְסוֹבֵל, וְלֹא דִקְדַּק לְפָרֵשׁ אַחֵר לְשׁוֹן הָעִבְרִית.

(יד) שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חֵיל אַחֲזוֹ יִשְׁבִּי פִלְשֶׁת: יד שָׁמְעוּ עַמִּימָא וְזַעְזְזוּ דִּחְלָא אַחְדָּתְנוֹן דִּהְיוּ יְתִבִּין בְּפִלְשֶׁת:

כ"י • יִרְגָּזוּן • מִתְרַגְּזִין. יִשְׁבִּי פִלְשֶׁת • מִפְּנֵי שֶׁהִרְגוּ אֶת בְּנֵי אֶפְרַיִם שֶׁמָּהְרוּ אֶת הַקֶּץ וַיֵּצְאוּ בְּחִזְקָה, כְּמִפְּרִשׁ בְּדִבְרֵי הַיָּמִים, וְהִרְגוּם אֲנָשֵׁי גֵת.

(טו) אִזּוּ נִבְחַלּוּ אֱלֹפֵי אֲדוֹם אֵילֵי מוֹאָב וְאֶחְזוּמוּ רָעַד נִמְגּוֹ כָּל יִשְׁבִּי כְנַעַן: טו בְּכֵן אֲתַבְּהִילוּ רַבְרָבִי אֲדוֹם תְּקִיפִי מוֹאָב אַחְדָּתְנוֹן רְחִימָא אַתְפְּרוּ כָּל דִּהְיוּ יְתִבִּין בְּכְנַעַן:

כ"י • אֱלֹפֵי אֲדוֹם אֵילֵי מוֹאָב • (מכילתא) וְהֵלֵא לֹא הָיָה לָהֶם לִירָא כְּלוּם, שֶׁהָיָה לֹא עֲלִיָּהֶם הוֹלָכִים? אֵלֹא מִפְּנֵי אֲנִינּוֹת, שֶׁהָיוּ מִתְאַוֵּנִים וּמִצְטַעְרִים עַל כְּבוֹדָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. נִמְגּוֹ • נִמְסּוּ, כְּמוֹ (תהלים עח) "בְּרַב־יָבִים תִּמְלֹגְנָה". אִמְרוּ: 'עֲלִינוּ הֵם בָּאִים לְכַלּוֹתֵנוּ וְלִירֵשׁ אֶת אֶרְצֵנוּ'.

~ נִקְדוּת מִשִּׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (לְקוּטִי שִׁיחוֹת כֹּרֶךְ לֵב עִמ' 92)

עֲלִינוּ הֵם בָּאִים . . לִירֵשׁ אֶת אֶרְצֵנוּ (רש"י טו, טז)

נִרְאָה, שֶׁלִּיּוֹשְׁבֵי כְנַעַן נִזְדַּע שֶׁהִקְבִּ"ה הִבְטִיחַ לְאַבְרָהָם שֶׁיִּרְשׁוּ אֶת הָאֶרֶץ. וְרֹאה רַש"י וַיִּשְׁלַח (לד, ל): "מִסְכַּת הָיְתָה בְּיַד כְּנַעֲנִים שִׁיפְלוּ בְּיַד בְּנֵי יַעֲקֹב, אֵלֹא שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים עַד אֲשֶׁר תִּפְרָה וְנִחְלַת אֶת הָאֶרֶץ". וְהָעִיר מִרְש"י נח (ט, כו): "בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי שָׁם, שֶׁעֲתִיד לְשַׁמֵּר הַבְּטָחָתוֹ לְזִרְעוֹ לְתַת לָהֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן".

(טז) תִּפְּלָ עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וּפָחַד בְּגִדְלָ זְרוּעֶךָ יִדְמוּ כְּאֶבֶן עַד-יַעֲבֹר עִמָּךְ יְהוָה עַד-יַעֲבֹר עִם-זוֹ קִנִּיתָ: טז תִּפְּלָ עֲלֵיהֶן אֵימָתָה וְנִחְלָתָהּ אֵימָתָה וְדִחְלָתָהּ בְּסִגִּי תִקְפָּךְ לְשִׁתְּקוֹן כְּאֶבֶן עַד דִּיעֲבֹר עִמָּךְ יְיָ יְיָ אֶרְנוֹנָא עַד דִּיעֲבֹר עֲמָא דְנָן דִּי פִרְקִיתָא יְיָ יִרְדְּנָא:

כ"י • תִּפְּלָ עֲלֵיהֶם אֵימָתָה • (מכילתא) עַל הִרְחוּקִים. וּפָחַד • עַל הִקְרֹבִים, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ב) "כִּי שָׁמְעֵנוּ אֶת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ וְגו'". עַד יַעֲבֹר עַד יַעֲבֹר • כְּתִרְגוּמוֹ. קִנִּיתָ • חִבְבָּתָ מִשְׁאֵר אֲמוֹת כְּחֶפֶץ הַקְּנוּי בְּדָמִים יְקָרִים שֶׁחִיב עַל הָאָדָם.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז וחדר

חֹם עַל יְדֵי חוֹם, וְרוּחַ הָאֵף שֶׁהוּא חֹם הַיָּמִים הַקְּפוּיִים בְּקִרְחַ מִתְלַחֲלָחִים וְנִעֲשִׂים צְלוּלִים, וְעַל יְדֵי רוּחַ הַפָּה שֶׁהוּא קָר בְּקִרְרִים וְנִעֲשִׂים גְּלִיד, וְכֵאֵן עַל יְדֵי רוּחַ אִפּוֹ שֶׁל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוא נִעְרָמוּ הַיָּמִים וְנִקְרָחוּ וְקָפְאוּ, וְעַל יְדֵי נְשִׁיפַת רוּחַ פִּיּוּ כְּסֻמוֹ גֵּם וְנִצְלָלִים, הָרִי לָךְ שְׁנֵי נְסִים גְּדוֹלִים, וְלָכֵךְ כְּתִיב מִי כַּמִּכָּה שְׁנֵי פְעָמִים. וּבִסְפָּרִים מְדוּיָקִים בְּאֵלֶם חֶסֶר יו"ד, דְּרוֹשׁ בּוֹ בְּאֵלִמִּים, בְּכִכּוּל שֶׁהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוא שׁוֹתֵק בְּאָדָם אֵלֶם, וְשׁוֹתֵק לְמַכְעִיסוֹ וּמִאֲרִירָה לָהֶם אִפּוֹ עַד שֶׁיִּשְׁוֹבֵבוּ (גִּישָׁן נ"א; תורה יב

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי 'לקוטי שיחות' כרך לו, עמוד 68 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

איך מתגברים על הנסיונות "הקרובים"?

בשירת הים נאמר "תפל עליהם אימתה ופחד" (טו, טז) ופירש רש"י "אימתה על הרחוקים, ופחד על הקרובים". ויש לבאר הסדר בפתוב - תחלה רחוקים, ואחר כך קרובים - בעבודת האדם לקונו: מלחמת ישראל עם האמות רומזת גם על מלחמות היצר, שכל אחד ואחד מישראל צריך לכבש את ז' המדות הרעות שבו, שיהיו תחת ממשלת הקדשה. וכמו שבאמות יש שני סוגים "קרובים" ו"רחוקים", כן הוא גם אצל האדם. שישנם נסיונות ומדות רעות ש"רחוקים" הם מהאדם, ומצד טבעו מפרך אצלו להפגנע להם, אלא שלפעמים יצרו מתגבר עליו, ואחרי שנשקע ברבוי תאוות יכול להכשילו רחמנא-ליצול גם בהם. וישנם נסיונות ומדות רעות ש"קרובה" יותר האפשרות שאיש ישראל יכשל בהם. ועיקר המלחמה ביצר היא להתגבר על נסיונות ומדות רעות ה"קרובים". וזהו מה שהפתוב אומר "תפל עליהם אימתה ופחד", שהקב"ה מטיל אימה ופחד על היצר-הרע, שלא יוכל להתגבר ולשלט חס-ושלום על איש ישראל, כמאמר חז"ל (סוכה נב, ב. ועוד) "אלמלא הקב"ה עוזרו, אין יכול לו". ועל-פי-זה מובן מה שבתחלה נופלת אימה על הרחוקים ואחר-כך פחד על הקרובים, כי פעולת העזר מלמעלה היא מן הקל אל הכבד, דתחלה פועל עזר זה שהאדם לא יפגע בתאוות כאלו שהן רחוקות ממנו, ואחר-כך פועל עזר זה עוד יותר, שמטיל הקב"ה פחד על היצר-הרע, באפן שאין לו כח להתגבר על האדם אפילו בתאוות כאלו שקרובות הן לאדם להכשל בהם.

(י) תבאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך
פעלת יהוה מקדש ארצי פוננו ידיך:

י' תעלנו ותשרנו בטורא דאחסנתך אחר
לבית שכתך אתקנתא יי מקדשא יי
אתקנוהי ידיך:

כ"י • תבאמו • נתנבא משה שלא יבנס לארץ, לכך לא נאמר 'תביאנו'. (נראה שצריך לומר שלא יבנסו לארץ וכו' והכי איתא בהדיא פרק 'יש נחלין' דף ק"ט ובמכילתא: 'הבנים יבנסו ולא האבות' אף שלא נגזרה גזרת מרגלים צדין, מפל-מקום, נבא ולא ידע מה נבא. מהרש"ל). מכון לשבתך • מקדש של מטה מבין כנגד כסא של מעלה אשר פעלת. מקדש • הטעם עליו 'זקף גדול', להפרידו מתבת השם שלאחריו, המקדש אשר "פוננו ידיך", ה'. חביב בית המקדש, שהעולם נברא ביד אחת, שנאמר: (ישעיה מט) "אף ידי יסדה ארץ", ומקדש בשתי ידים, ואימתי יבנה בשתי ידים? בזמן ש"ה' ימלוך לעולם ועד", לעתיד-לבא שכל המלוכה שלו.

(יח) יהוה • ימלך לעולם ועד:

יח יי מלכותה קאם לעלם ולעלמי לעלמי:

כ"י • לעולם ועד • לשון עולמית הוא, והיי"ו בו יסוד, לפיכך היא פתוחה, אבל (ירמיה כט) "ואנכי היודע ועד" שהיי"ו בו שמוש, קמוצה היא.

(יט) כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב
יהוה עליהם אתמי הים ובני ישראל הלכו ביבשה
בתוך הים:

יט ארי עלו סוסות פרעה ברתפוהי
ובפרשוהי בימא ואחיב יי עליהון ית מי
ימא ובני ישראל הליכו ביבשתא בגו ימא:

כ"י • כי בא סוס פרעה • באשר בא.

(כ) ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את-התף
בידה ותצאן כל-הנשים אחריה בתפים ובמחלות:

כ ונסיבת מרים הנביאה אחתה דאהרן ית
תפא בידה ונפקו כל נשיא בתרהא בתפין
ובחנגין:

כ"י • ותקח מרים הנביאה • היכן נתנבאה? כשהיתה אחות אהרן, קדם שנולד משה, אמרה: 'עתידה

שיעור יומי ליום רביעי י' שבט ושנים מקרא ואחד תרגום – טו – פרשת בשלח קט

אָמִי שְׁתַּלַּד בֶּן וְכוּ', כַּדְאִיתָא ב'סוּטָה' (דף י"ב). דְּבַר אַחֵר: "אַחֲוֹת אֶהְרֶן", לְפִי שְׁמִסֵּר נִפְשׁוֹ עָלֶיהָ כְּשֶׁנִּצְטָרְעָה, נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ. אֶת הַתּוֹף • כָּלִי שֶׁל מִינֵי זָמֶר. בַּתְּפִים וּבַמַּחֲלֹת • מִבְּטָחוֹת הָיוּ צִדְקָנִיּוֹת שֶׁבִּדְדוֹר שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה לָהֶם נְסִים, וְהוֹצִיאוֹ תַּפִּים מִמִּצְרַיִם.

(כא) וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירוֹ לַיהוָה כִּי־נָאָה גָּאָה
סוֹם וְרִכְבּוֹ רָמָה בָּיִם:
כא וּמַעֲנִיָּא לַהוּן מִרְיָם שִׁבְחוּ וְאוֹדוּ קָדָם יי
אַרִי אֲתִנָּאֵי עַל גִּתְנִיָּא וְגִאֲתָא דִּילָהּ הִיא
סוּסִיָּא וְרִכְבָּהּ רָמָא כִּימָא:

כ"י וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם • מָשָׁה אָמַר שִׁירָה לְאַנְשֵׁים: הוּא אוֹמֵר וְהֵם עוֹנִין אַחֲרָיו, וּמִרְיָם אָמְרָה שִׁירָה לְנָשִׁים
(מכילתא)

(כב) וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף וַיֵּצֵאוּ אֹל־
מִדְּבַר־שׁוּר וַיָּלֻכוּ שְׁלֹשֶׁת־יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ
מַיִם:
כב וְאַשְׁטִיל מָשָׁה יֵת יִשְׂרָאֵל מִיַּמָּא דְסוּף
וְנִפְקוּ לְמִדְבָּרָא דְחִגְרָא וְאַזְלוּ תַלְתָּא יוֹמִין
בַּמִּדְבָּרָא וְלֹא אֶשְׁכַּחוּ מַיָּא:

כ"ג וַיִּסַּע מֹשֶׁה • (מכילתא) הִסִּיעַן בְּעַל־כְּרָחִם, שֶׁעֲטָרוּ מִצְרַיִם אֶת סוּסֵיהֶם בַּתְּכִשִּׁיטִי זָהָב וְכֶסֶף וְאַבְנִים
טוֹבוֹת (מכילתא) וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל מוֹצֵאִין אוֹתָם בָּיִם, וּגְדוּלָּה הִיתָה בָּזֶת הֵם מִבְּזֵת מִצְרַיִם, שְׁנֶאֱמַר: (שיר השירים א)
"תוֹרִי זָהָב נֶעֱשֶׂה לָךְ עִם נִקְדוּת הַכֶּסֶף". לְפִיכָךְ הִצְרֹךְ לְהִסִּיעַן בְּעַל־כְּרָחִם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך כא עמ' 77 – מוה"ד 'לקראת שבת')

השעם שהיה צריך ל'הסיע' את בני ישראל

וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף

וַיִּסַּע מֹשֶׁה – הִסִּיעַן בְּעַל־כְּרָחִם, שֶׁעֲטָרוּ מִצְרַיִם אֶת סוּסֵיהֶם בַּתְּכִשִּׁיטִי זָהָב וְכֶסֶף וְאַבְנִים טוֹבוֹת, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל מוֹצֵאִין
אוֹתָם בָּיִם, וּגְדוּלָּה הִיתָה בָּזֶת הֵם מִבְּזֵת מִצְרַיִם, שְׁנֶאֱמַר תוֹרִי זָהָב נֶעֱשֶׂה לָךְ עִם נִקְדוּת הַכֶּסֶף, לְפִיכָךְ הִצְרֹךְ לְהִסִּיעַן
בְּעַל־כְּרָחִם. (טו, כב. ובפרש"י)

וְצִרְיָו בָּאוּר: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָדְעוּ ש'בְּהוֹצִיאָךְ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה", שֶׁמִּקְרִיעַת יַם־סוּף בָּאִים
לְמַתַּן תּוֹרָה, עַד שֶׁמִּרְבַּ תִּשְׁוֹקֶתָם סָפְרוּ אֶת הַיָּמִים שֶׁעַד מַתַּן תּוֹרָה, וְאִיךְ יָכוֹל לִהְיוֹת שְׂבֻזָּת הֵם תִּפְסָה מְקוֹם אֲצֵלָם
יֹתֵר מִהֶלִּיקָה לְמַתַּן תּוֹרָה?

וַיֵּשׁ לֹמֶר: בְּגִאֲלַת מִצְרַיִם הָיָה צוּי מֹה' "וַנִּצְלַתְם אֶת מִצְרַיִם", שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הָיוּ צָרִיכִים לְרוֹקֵן אֶת מִצְרַיִם מִכִּסְפָּם וְזָהָבָם,
וְלִפִּי זֶה, בְּשֻׁעָה שֶׁהָיוּ רְאוּ בָיִם־סוּף שֶׁיֵּשׁ לְמִצְרַיִם עוֹד כֶּסֶף וְזָהָב, מִמִּילָא הִבִּינוּ שֶׁהֵם מוֹחִיבִים לְהִתְעַסֵּק בְּבִזָּת הֵם
מִצֵּד הַצּוּי שֶׁל "וַנִּצְלַתְם אֶת מִצְרַיִם".

וְאַף־עַל־פִּי שֶׁיָּדְעוּ ש'בְּהוֹצִיאָךְ אֶת הָעָם גו' תַּעֲבֹדוּן עַל הָהָר הַזֶּה" הוּא צוּי ה', בְּכָל־זֹאת חֲשָׁבוּ שֶׁיֵּשׁ לְהִמָּתֵן עַד שִׁסִּימוּ
אֶת מִצְוֹת "וַנִּצְלַתְם", וּבִפְרָט שֶׁמִּצְוֹת "וַנִּצְלַתְם" הִיא מִצְוָה עוֹבְרָת, וּמִצְוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה (מַתַּן תּוֹרָה) נִדְחִית מִפְּנֵיהָ.
וְהֵגַם שֶׁנִּצְטָווּ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה לְהַפְסִיק בְּבִזָּת הֵם, וְאִם כֵּן הָרִי זֶה הוֹכָחָה שֶׁעַל פִּי רְצוֹן ה' יֵשׁ לְהַפְסִיק בְּזֶה, וְלִהְיוֹת לְעֹבֵר
מַתַּן תּוֹרָה, בְּכָל־זֹאת הָיָה זֶה בְּעַל־כְּרָחִן, כִּי לְפִי הַבְּנָתָם (בַּתּוֹרָה) מִצְוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה נִדְחִית מִפְּנֵיהָ וְכֵן־ל'.

(כג) וַיָּבֹאוּ מִרְתָּה וְלֹא יָבֹלוּ לְשִׁתָּת מַיִם מִמֶּרְהָ כִּי
מִרְיָם הֵם עַל־כֵּן קָרְא־שְׁמָהּ מִרְהָ:
כג וְאַתּוּ לְמֶרְה וְלֹא יָבִילוּ לְמִשְׁתִּי מַיָּא
מִמֶּרְה אַרִי מִרִירִין אֲנִין עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ
מִרְהָ:

כ"ד וַיָּבֹאוּ מִרְתָּה • כִּמּוֹ לְמֶרְה, הִיא בְּסוּף תִּיבָה בְּמִקְוֶה לְמִ"ד בַּתְּחִלָּתָהּ, וְהִתִּי"ו הִיא בְּמִקְוֶה הִיא הַנִּשְׁרֶשֶׁת

דעת וקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(כב-כד) וַיָּלֻכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים. כְּשֶׁיֵּצֵאוּ
יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם נָטְלוּ מֵיָם מִתּוֹקִים
בְּכֻלֵּיהֶם, כִּלּוּ הַמֵּיִם נִתְרַעְמוּ לָהֶם מִיָּד,
שְׁנֶאֱמַר וַיִּלְנוּ הָעָם. הָיָה לָהֶם לְהִמָּלֵךְ
מִיָּד וְלֹא עָשׂוּ אֲלָא נִתְרַעְמוּ מִיָּד (ראה
תנחומא ישן יח). דְּבַר אַחֵר, וַיָּלֻכוּ שְׁלֹשֶׁת
יָמִים, דּוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה
יָמִים הָלְכוּ בַּמִּדְבָּר וְלֹא מָצְאוּ תּוֹרָה
שֶׁנִּמְשְׁלָה לְמֵיִם, וְלְפִיכָךְ מִרְדּוּ. וְהִלְכָּךְ
הַתְּקִינוּ הַקְּדָמוֹנִים לִהְיוֹת קוֹרִין בַּתּוֹרָה
שְׁנֵי נְחִמִישִׁי, שְׁלֹא יִהְיֶה שְׁלֹשָׁה יָמִים
בְּלֹא תּוֹרָה (ב"ק פב): תּוֹרָה כִּה

בתיבת מֶרֶה, ובסמיכתה כְּשֶׁהִיא נִדְבַקְתָּ לַה־א־ שֶׁהִיא מוֹסִיף בְּמָקוֹם הַלִּמָּד, תִּהְיֶה הַה־א־ שֶׁל שְׂרֵשׁ לְתִי"ו, וְכֵן כָּל הַה־א־ שֶׁהִיא שְׂרֵשׁ בְּתִיבָה תִּתְּנֶה לְתִי"ו בְּסִמִּיכָתָהּ, כְּמוֹ (ישעיה כז) "חֲמָה אֵין לִי", (אסתר א) "וַחֲמָתוֹ בַּעֲרָה בּוֹ". הֲרִי ה־א־ שֶׁל שְׂרֵשׁ נִהְפָּכֶת לְתִי"ו מִפְּנֵי שְׂנִסְמַכְתָּ אֶל הַנּוֹסֶפֶת. וְכֵן "עֲבַד וְאַמָּה", (בראשית ל) "הִנֵּה אֲמָתִי בַלְהָה". "לִנְפֹשׁ חַיָּה", (איוב לג) "וְזִמְמָתוֹ חֲתִיתוֹ לֶחֶם". "בֵּין הָרְמָה", "וּתְשׁוּבָתוֹ הָרִמָּה".

(כד) וַיִּלְנוּ הָעָם עַל־מֹשֶׁה לֵאמֹר מַה־נִּשְׁתָּה: כד וַתִּרְעַמוּ עָמָּה עַל מֹשֶׁה לְמִימְרֵי מֶה נִשְׁתִּי:

כ"ד וַיִּלְנוּ • לְשׁוֹן נִפְעַל הוּא, וְכֵן הַתִּרְגוּם לְשׁוֹן נִפְעַל הוּא: "וַתִּרְעַמוּ", וְכֵן דִּרְךְ לְשׁוֹן תְּלוּנָה לְהִסָּב הַדְּבוּר אֶל הָאָדָם: מִתְּלוּנָה, מִתְּרוּעָם, וְלֹא אָמַר: לוֹנָה, רוּעָם, וְכֵן יֹאמַר הַלּוּעֹז: דְּקוּמפ"ל יִשְׁנ"ק שִׁי"י מוֹסָב הַדְּבוּר אֵלָיו בְּאִמְרוֹ שִׁי"י.

(כה) וַיַּעֲקֹק אֶל־יְהוָה וַיִּזְרְחוּ יְהוָה עַץ וַיִּשְׁלַף אֶל־ הַמַּיִם וַיִּמָּתְקוּ הַמַּיִם שֵׁם שֵׁם לֹא חָק וּמִשְׁפָּט וְשֵׁם נִסָּהוּ: (כה) וַיַּעֲקֹק אֶל־יְהוָה וַיִּזְרְחוּ יְהוָה עַץ וַיִּשְׁלַף אֶל־ הַמַּיִם וַיִּמָּתְקוּ הַמַּיִם שֵׁם שֵׁם לֹא חָק וּמִשְׁפָּט וְשֵׁם נִסָּהוּ:

כ"ה שֵׁם שֵׁם לֹא • בְּמֶרֶה נִתֵּן לָהֶם מִקְצֵת פְּרִשְׁוֹת שֶׁל תּוֹרָה שִׁתְּעַסְקוּ בָּהֶם: שֶׁבֶת וּפְרָה אֲדָמָה וְדִינִן וְשֵׁם נִסָּהוּ • לָעָם, וְרָאָה קָשִׁי עֲרָפֹן שֶׁלֹּא נִמְלְכוּ בְּמֹשֶׁה בְּלִשׁוֹן יָפָה: בִּקְשׁ עָלֵינוּ רַחֲמִים שִׁיְהִיָּה לָנוּ מֵיָם לִשְׁתוּת, אֲלֹא נִתְלוּנָנוּ.

(כו) וַיֹּאמֶר אֶם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמָע לְקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וַהֲיִשְׁרַב בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהִאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ בְּלִחְקָיו בְּלִהֲמַחֲלָה אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא־ אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רַפְּאֵךְ: (כו) וַיֹּאמֶר אֶם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמָע לְקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וַהֲיִשְׁרַב בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהִאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ בְּלִחְקָיו בְּלִהֲמַחֲלָה אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא־ אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רַפְּאֵךְ:

כ"ו אֶם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמָע • זוֹ קִבְלָה שִׁיקְבְּלוּ עֲלֵיהֶם. תַּעֲשֶׂה • הִיא עֲשִׂיָּה. וְהִאֲזַנְתָּ • תִּשָּׂא אָזְנִים לְדַקֵּק בָּהֶם. בְּלִחְקָיו • דְּבָרִים שֶׁאֵינָן אֲלֵא גִזְרֵת מֶלֶךְ בְּלֹא שׁוּם טַעַם, וַיִּצַּר הָרַע מִקְנָטֵר עֲלֵיהֶם: 'מָה אִסּוּר בְּאֵלָיו, לָמָּה נִאָּסְרוּ? בְּגוֹן: לְבִישֵׁת פְּלָאִים, וְאִכִּילַת חֲזִיר, וּפְרָה אֲדָמָה וְכִיּוּצָא בָּהֶם. לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ • וְאִם אֲשִׁים הֲרִי הוּא בְּלֹא הוֹשָׁמָה "כִּי אֲנִי ה' רֹפֵאֶךָ", וְהוּא מְדַרְשׁוֹ (מִכִּלְתָּא). וְלִפִּי פֶשׁוּטוֹ: "כִּי אֲנִי ה' רֹפֵאֶךָ", וּמִלְמַדְךָ תּוֹרָה וּמִצְוֹת לְמַעַן תִּנְצַל מִמֶּה, כְּרֹפֵא הִנֵּה הָאוֹמֵר לָאָדָם: אֵל תֹּאכַל דְּבָרִים שְׂמִחֲזִירִים אוֹתָךְ לִידֵי חָלִי, וְזֶהוּ אֲזוּן מִצְוֹת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מִשְׁלִי ג) "רַפְּאוֹת תִּהְיֶה לְשֶׁרְךָ".

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(משלי ד כב) וּלְכָל בִּשְׂרוֹ מִרְפָּא. מִהֲרַב יוֹסֵף קָרָא. וְכָל זֶה מִתְּפָרֵשׁ כְּמוֹ וְלָרֵשׁ אֵין כָּל (שְׁמוּאֵל ב' יב ג), וְלֹא יַעֲיֵר כָּל חֲמָתוֹ (תהלים עח לח), שׁוּם דְּבָר מִחֲמָתוֹ. וְכֵן הִקָּא שׁוּם דְּבָר מִהֲמַחֲלָה לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ: תורה כו

אֶם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמָע וְגו' בְּלִחְקָיו וְגו', כִּי אֲנִי ה' הַמְּזַהֵרְךָ קוֹדֵם שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה דְּבָר הַמְּבִיאָךְ לִידֵי מַחֲלָה וְכֹאֵב, שֶׁעֲבִירָה מִבִּיאָה לִידֵי מַחֲלָה, שְׁנֶאֱמַר (ישעיה יז יא) גִּד קָצִיר בְּיוֹם נִחְלָה וְגו', וְהַמְצִיָּה הִיא רְפוּאָה לָאָדָם, שְׁנֶאֱמַר

(כה) חָק וּמִשְׁפָּט. חוֹק שֶׁהוּא מִשְׁפָּט, וְהוּא כִּיבּוּד אֵב וְאִם (ראה תנ"י יט): תורה כו (כו) כִּי אֲנִי ה' רֹפֵאֶךָ. הַמְּשַׁכִּילְךָ בְּדִרְךָ זוֹ תִלְךָ שֶׁלֹּא תְּבוֹא לִידֵי מַחֲלָה, כְּרֹפֵא הַמְּזַהֵר לְאוֹהָבוֹ לֹא תֹאכַל מֵאֶקֶל פְּלוּנִי שֶׁלֹּא תִבֵּא לִידֵי חָלִי, רַק

♦ יום חמישי י"א שבט ♦

(כו) וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וְשֵׁם שְׁתֵּי עָשָׂר עֵינַת מִים
וּשְׁבַעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ שָׁם עַל־הַמַּיִם:

כ"ו • שְׁתֵּי עָשָׂר עֵינַת מִים • כַּנָּגֵד י"ב שְׁבָטִים נִזְדַּמְנוּ לָהֶם. וּשְׁבַעִים תְּמָרִים • כַּנָּגֵד שְׁבַעִים זָקָנִים.

טז (א) וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם וַיָּבֹאוּ כָּל־עֵדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
אֶל־מִדְבַּר־סִין אֲשֶׁר בֵּין־אֵילָם וּבֵין סִינִי בְּחַמְשָׁה
עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

כ"ז • בְּחַמְשָׁה עָשָׂר יוֹם • נִתְפָּרֵשׁ הַיּוֹם שֶׁל חֲנֻכָּה זו, לְפִי שֶׁבּוּ בַּיּוֹם כָּלְתָה הַחֲרָה שֶׁהוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם, וְהוֹצִיאוּ לָמָן. לְמַדְנֵנו, שֶׁאֵכָלוּ מִשִּׁירֵי הַבָּצֵק, (גִּרְסַת ר"א"ם מִשִּׁירֵי הַמִּצָּה) – שֶׁשִּׁים וְאַחַת סְעֻדוֹת, וַיֵּרֶד לָהֶם מִן בֶּט"ז בְּאֶיֶר, וַיּוֹם א' בַּשָּׁבֹת הָיָה, כִּדְאִיתָא בְּמַסְכַּת שַׁבָּת (דף טז).

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֵשׁ ~ (לְקוּסִי שִׁיחוֹת כֹּדֶךְ לֹא עֲמ' 87)

וַיֵּרֶד לָהֶם מִן בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּאֶיֶר, וַיּוֹם אֶחָד בַּשָּׁבֹת הָיָה (רש"י טז, א)

הַקָּשׁוּ הַמְּפֹרָשִׁים, שֶׁלִּפִּי זֶה נִמְצָא שֶׁבִּיאָתָם לְמִדְבַּר סִין, בֶּט"ו בְּאֶיֶר, הָיְתָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיטָה, הֵינּוּ שֶׁנִּסְעוּ אֶזְ בַּשָּׁבֹת. וַיֵּשׁ לֹאמֹר, שֶׁבְּדֶרֶךְ הַפֶּשֶׁט לֹא נִצְטָווּ עַל שְׁמִירַת שַׁבָּת בְּשִׁלְמוֹתָהּ עַד מֵתָן תּוֹרָה. וְכִפִּי שְׁמוּבָן מִפְּרוּשׁ רש"י לְעִיל (טו, כה), שֶׁבְּמִרְה קָבְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פְּרִשְׁיּוֹת שֶׁל תּוֹרָה (שַׁבָּת, פָּרָה אֲדָמָה וְדִינִין) שִׁיתַּעֲסֻקוּ בָּהֶן, וְהֵינּוּ שֶׁיִּלְמְדוּ פְּרֻשַׁת שַׁבָּת, אֲךָ עֲדִין לֹא נִצְטָווּ לְקַיֵּם מִצְוָה זוּ בַּפֶּעַל.

(ב) וַיָּלֻנוּ כָּל־עֵדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן
בַּמִּדְבָּר:

כ"ח • וַיָּלֻנוּ • לְפִי שֶׁכָּלָה הַלֶּחֶם.

(ג) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי־יִתֵּן מוֹתָנוּ בְּיַד־
יְהוָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתָּנוּ עַל־סִיר הַבָּשָׂר
בְּאֶכְלֵנוּ לֶחֶם לָשֹׁבַע בִּיהוֹצֵאתָם אֹתָנוּ אֶל־
הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהַמִּית אֶת־כָּל־הַקָּהָל הַזֶּה בַּרְעֵב:

כ"ט • מִי יִתֵּן מוֹתָנוּ • שְׁנֵי מוֹתוֹת, וְאֵינּוּ שֵׁם דְּבָר כִּמוֹ מוֹתָנוּ (בְּחוּלָם), אֲלֹא כִּמוֹ: עֲשׂוֹתָנוּ, חֲנוּתָנוּ, שׁוּבָנוּ, לַעֲשׂוֹת אֲנַחְנוּ, לַחֲנוּת אֲנַחְנוּ, לְמוֹת אֲנַחְנוּ. וְתִרְגּוּמוֹ: "לֹאִי דְמִיתָנָא", כִּמוֹ לוֹ מֵתָנוּ, הַלּוֹאִי וְהֵינּוּ מֵתִים.

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנְנִי מִמְטִיר לָכֶם לֶחֶם
מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וּלְקָטוּ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן
אֲנֻסְנוּ הִילָךְ בְּתוֹרָתִי אִם־לֹא:

כ"י • דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ • צִרְף אֲכִילַת יוֹם וְלִקְטוּ בְּיוֹמוֹ, וְלֹא וְלִקְטוּ הַיּוֹם לְצִרְף מִקָּר (מִכִּילָתָא). לְמַעַן אֲנֻסְנוּ הִילָךְ בְּתוֹרָתִי • אִם יִשְׁמְרוּ מִצְוֹת הַתּוֹלוֹת בּוֹ – שֶׁלֹּא יוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא יֵצְאוּ בַּשָּׁבֹת לְלִקֵּט.

(ה) וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָכִינוּ אֶת אֲשֶׁר־יִבְיֹאוּ וְהָיָה מִשְׁנֵה עַל אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם:

כ"י • וְהָיָה מִשְׁנֵה • לַיּוֹם וּלְמָחָר. מִשְׁנֵה • עַל שֶׁהָיוּ רִגְלִים לִלְקֹט יוֹם־יוֹם שֶׁל שָׁרָר יְמוֹת הַשְּׁבוּעָה. וְאָמַר אָנִי: "אֲשֶׁר יִבְיֹאוּ וְהָיָה מִשְׁנֵה", לְאַחַר שֶׁיִּבְיֹאוּ יִמְצְאוּ מִשְׁנֵה בְּמִדְיָה עַל אֲשֶׁר לִקְטוּ וְיִמְדּוּ יוֹם־יוֹם, וְזֶהוּ: "לִקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֵה", בְּלִקְיַתּוֹ הָיָה נִמְצָא לֶחֶם מִשְׁנֵה, וְזֶהוּ: "עַל כֵּן הוּא נֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לֶחֶם יוֹמִים", נֹתֵן לָכֶם בְּרִכָּה בְּבֵית לְמַלְאוֹת הָעֵמֶר פְּעָמִים, לִלְחֹם יוֹמִים.

(ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָרֵב וַיִּדְעֻתֶם כִּי יְהוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

כ"י • עָרֵב • כְּמוֹ לְעָרֵב. וַיִּדְעֻתֶם כִּי ה' הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם • לְפִי שֶׁאֲמַרְתֶּם לָנוּ: "כִּי הוֹצִאתֶם אוֹתָנוּ", תִּדְעוּ כִּי לֹא אֲנַחְנוּ הַמוֹצִיאִים, אֲלֹא ה' הוֹצִיא אֶתְכֶם, שִׁיגִיו לָכֶם אֶת הַשָּׁלוֹם.

(ז) וּבִקֵּר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשִׁמְעוֹ אֶת תְּלִנְתֵיכֶם עַל־יְהוָה וְנַחְנוּ מָה כִּי תִלְיִנוּ עָלֵינוּ:

כ"י • וּבִקֵּר וּרְאִיתֶם • לֹא עַל הַכְּבוֹד שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה כְּבוֹד ה' נִרְאָה בְּעֵינֵי" נֶאֱמַר, אֲלֹא כִּי אָמַר לָהֶם: "עָרֵב וַיִּדְעֻתֶם" כִּי הִיכָלֶת בְּיָדוֹ לִתֵּן תְּאוֹתֵכֶם וּבִשְׁוֹר תֵּן, אֲךָ לֹא בְּפָנִים מְאִירוֹת יִתְנַנֵּה לָכֶם כִּי שְׁלֹא בְּהֶגֶן שְׁאֵלְתֶם אוֹתוֹ וּמִפָּרֶס מְלָאָה. וְהִלָּחֵם שֶׁשְׁאֵלְתֶם לְצַרְךָ, בִּירִידָתוֹ לְבַקֵּר תִּרְאוּ אֶת כְּבוֹד אוֹר פָּנָיו, שִׁוְרִידָהוּ לָכֶם דָּרָךְ חֲבָה, בְּבַקֵּר – שֶׁיֵּשׁ שְׁהוֹת לְהַכִּינוֹ, וְטַל מִלְמַעְלָה וְטַל מִלְמַטָּה כְּמִנְחָה בְּקוֹפֶסֶא. אֶת תְּלִנְתֵיכֶם עַל ה' • כְּמוֹ אֲשֶׁר עַל ה'. וְנַחְנוּ מָה • מָה אֲנַחְנוּ חֲשׁוֹבִין? כִּי תִלְיִנוּ עָלֵינוּ • שֶׁתִּרְעִימוּ עָלֵינוּ אֶת הַכֹּל, אֶת בְּנֵיכֶם וּנְשֵׁיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם וְעָרֵב רַב. וְעַל־פָּרָחִי אֲנִי זָקוֹק לְפָרֶשׁ "תִּלְיִנוּ" בְּלִשׁוֹן תַּפְעִילוֹ – מִפְּנֵי דְגִשְׁוֹתוֹ וּקְרִיתוֹ, שְׁאֵלוֹ הֲיָה רָפָה הִיטִי מִפְּרָשׁוֹ בְּלִשׁוֹן תַּפְעִילוֹ, כְּמוֹ (לִקְטָן י"ז) "וַיִּלֶּן הָעָם עַל מֹשֶׁה", אוֹ אִם הִיָּה דְגוּשׁ וְאֵין בּוֹ יוֹד וְנִקְרָא 'תִּלְוָנוּ', הִיטִי מִפְּרָשׁוֹ לְשׁוֹן 'תִּתְלוֹנוּ'. עַכְשָׁו, הוּא מְשַׁמַּע תִּלְיִנוּ אֶת אַחֲרֵים, כְּמוֹ בְּמִרְגָּלִים: (בְּמִדְבָר י"ד) "וַיִּלְיִנוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה".

(ח) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתַת יְהוָה לָכֶם בְּעָרֵב בֶּשֶׂר לֶאֱכֹל וּלְחֹם בְּבִקֵּר לְשַׁבֵּעַ בְּשִׁמְעַת יְהוָה אֶת־תְּלִנְתֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם מְלִינִם עָלָיו וְנַחְנוּ מָה לֹא־עָלֵינוּ תְּלִנְתֵיכֶם כִּי עַל־יְהוָה:

כ"י • בֶּשֶׂר לֶאֱכֹל • וְלֹא לְשַׁבֵּעַ. לְמִדָּה תוֹרָה דָּרָךְ אֶרֶץ: שְׁאֵין אוֹכְלִין בֶּשֶׂר לְשַׁבֵּעַ. וּמָה רָאָה לְהוֹרִיד לָהֶם בְּבִקֵּר וּבִשְׁוֹר בְּעָרֵב? לְפִי שֶׁהִלָּחֵם שְׁאֵלוֹ בְּהֶגֶן, שְׁאִי־אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם בְּלֹא לָחֶם, אֲכָל בֶּשֶׂר שְׁאֵלוֹ שְׁלֹא בְּהֶגֶן, שֶׁהַרְבֵּה בְּהִמּוֹת הָיוּ לָהֶם. וְעוֹד, שֶׁהָיָה אֶפְשָׁר לָהֶם בְּלֹא בֶּשֶׂר. לְפִיכָךְ נִתֵּן לָהֶם בְּשַׁעַת טְרַח שְׁלֹא בְּהֶגֶן. אֲשֶׁר־אַתֶּם מְלִינִים עָלָיו • אֶת הָאֲחֵרִים, הַשּׁוֹמְעִים אֶתְכֶם מִתְלוֹנְנִים.

(ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן אָמַר אֶל־כָּל־עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִרְבוּ לִפְנֵי יְהוָה כִּי שָׁמַע אֶת תְּלִנְתֵיכֶם:

כ"י • קִרְבוּ • לְמָקוֹם שֶׁהָעֵנָן יֵרֵד.

ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּדִיתָן יִי לָכוֹן בְּרִמְשָׁא בִּסְרָא לְמִיכָל וְלִחְמָא בְּצַפְרָא לְמִסְבַּע בְּדִשְׁמִיעֵן קָדָם יִי יֵת תְּרַעְמִיתָכוֹן דִּי אַתּוֹן מִתְרַעְמִין עֲלוּהִי וְנַחְנָא מָה לֹא עֲלָנָא תְּרַעְמִיתָכוֹן אֲלֵהֵן עַל מִימְרָא דִּי:

ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אָמַר לְכָל כְּנִשְׁתָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל קְרִיבוּ קָדָם יִי אֲרִי שְׁמִיעֵן קְדָמוּהִי יֵת תְּרַעְמִיתָכוֹן:

(י) וַיְהִי כִּדְבַר אֱהֲרֹן אֶל־כָּל־עַדְתֹּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּפְּנוּ
אֶל־הַמִּדְבָּר וְהִנֵּה כְבוֹד יְהוָה נֹרָאָה בַּעֲנָן:
יְהוָה בְּד מְלִיל אֶהְרֹן עִם כָּל כְּנֻשָּׁתָא דְּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאֶתְפָּנִיו לְמִדְבָּרָא וְהָא יִקְרָא דִּי
אֶתְגָּלִי בַּעֲנָנָא:

♦ יום שישי י"ב שבט ♦

(יא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

(יב) שָׁמַעְתִּי אֶת־תְּלִונֹתָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבַר אֱלֹהִים
לֵאמֹר בֵּין הָעַרְבִים תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבִבְקָר תִּשְׁבְּעוּ
לֶחֶם וַיִּדְעֻתָם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
יְהוָה בְּרַמְיָא יְת תַּרְעֻמַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מְלִיל עֲמַהוּן לְמִימַר בֵּין שְׁמִשָּׂא תִיכְלוּן
בְּסִרָא וּבְצִפְרָא תִשְׁבְּעוּן לַחֲמָא וְתִדְעוּן אֲרִי
אֲנָא יְי אֱלֹהֵכֹן:

(יג) וַיְהִי בָעֶרֶב וַתַּעַל הַשָּׁלֹ וַתִּכַּס אֶת־הַמַּחֲנֶה
וּבִבְקָר הִיתָה שֹׁכֶבֶת הַטֹּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה:
יְהוָה בְּרַמְיָא וְסִלִּיקַת סִלְיו וְחַפְתָּ יְת
מִשְׁרִיתָא וּבְצִפְרָא הִתָּה נְחֻמַּת טִלָּא סְחֹר
סְחֹר לְמִשְׁרִיתָא:

כ"י • הַשָּׁלֹ • מִין עוֹף, וְשָׁמֶן מֵאֵד (יִזְמָא עַה). הִיתָה שֹׁכֶבֶת הַטֹּל • הַטֹּל שׁוֹכֵב עַל הַמֶּן, וּבְמִקּוֹם אַחֵר הוּא
אוֹמֵר (בְּמִדְבָּר יא): "וּבִבְרִית הַטֹּל וְגו'", הַטֹּל יוֹרֵד עַל הָאֶרֶץ וְהַמֶּן יוֹרֵד עָלָיו, וְחוּזָר וְיוֹרֵד טַל עָלָיו וְהָרִי הוּא כְּמִנְחָה
בְּקֹרְפָסָא (יִזְמָא עַה. מְכִילְתָּא) •

(יד) וַתַּעַל שֹׁכֶבֶת הַטֹּל וְהִנֵּה עַל־פְּנֵי הַמִּדְבָּר דֵּק
מִחֲסָפָם דֵּק כַּפָּר עַל־הָאֶרֶץ:
יְי וְסִלִּיקַת נְחֻמַּת טִלָּא וְהָא עַל אִפִּי מִדְבָּרָא
דַּעֲדָק מְקַלָּף דַּעֲדָק כְּגִיר כְּגִלְדָּא עַל
אֶרְעָא:

כ"י • וַתַּעַל שֹׁכֶבֶת הַטֹּל וְגו' • כְּשֶׁהַחֲמָה זוֹרַחַת, עוֹלָה הַטֹּל שָׁעַל הַמֶּן לְקִרְאָת הַחֲמָה, כְּדִרְךָ טַל, עוֹלָה
לְקִרְאָת הַחֲמָה. אִף אִם תִּמְלָא שְׁפוּפֶרֶת שֶׁל בִּיצָה טַל וְחִסְתָּם אֶת פִּיהָ וְתִנְיָחָה בַּחֲמָה, הִיא עוֹלָה מֵאֲלִיָּה בְּאִוִיר.
וְרַבּוּתֵינוּ דִּרְשׁוּ: שֶׁהַטֹּל עוֹלָה מִן הָאֶרֶץ בְּאִוִיר, וְכַעֲלוֹת שֹׁכֶבֶת הַטֹּל נִתְגַּלָּה הַמֶּן, וְרָאוּ "וְהִנֵּה עַל פְּנֵי הַמִּדְבָּר"
וְגו'. דֵּק • דָּבָר דֵּק. מִחֲסָפָם • מְגִלָּה, וְאֵין דּוּמָה לוֹ בְּמִקְרָא. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ: מִחֲסָפָם, לְשׁוֹן חֲפִיסָה וְדִלּוּסְקָמָא,
שֶׁבִלְשׁוֹן מִשְׁנָה. כְּשֶׁנִּתְגַּלָּה מִשְׁכַּבְתֹּ הַטֹּל רָאוּ שֶׁהִיָּה דָּבָר דֵּק מִחֲסָפָם בְּחוּכּוֹ, בֵּין שְׁתֵּי שֹׁכְבוֹת הַטֹּל. וְאִנְקִלוֹס
תִּרְגָּם: 'מְקַלָּף', לְשׁוֹן "מִחֲשָׁף הַלֵּבָן". כַּפָּר • כָּפַר גִּלְדָּא "בִּלְעִז". דַּעֲדָק כְּגִיר, כָּאֲבָנֵי גִיר, וְהוּא מִין צָבַע
שְׁחֹר, כְּדָאֲמִרֵין גְּבִי כְסוּי הַדָּם: 'הַגִּיר וְהַזִּנְיָד'. דַּעֲדָק כְּגִיר כְּגִלְדָּא עַל אֶרְעָא, דֵּק הִיָּה כְּגִיר, וְשׁוֹכֵב מְגִלְד
כְּקִרְחָ עַל הָאֶרֶץ, וְכֵן פִּרְשׁוּ: דֵּק כַּפָּר, שְׁטוּחַ קְלוּשׁ וּמִחְבָּר כְּגִלְדָּא. דֵּק טִינָב "שֶׁבִּלְעִז", שֶׁהִיָּה מְגִלְדָּא גִלְדָּא
דֵּק מְלֻמְעָלָה. וּכְגִיר שֶׁתִּרְגָּם אִנְקִלוֹס, תּוֹסַפֶּת הוּא עַל לְשׁוֹן הַעֲבָרִית, וְאֵין לוֹ תִּכְּה בְּפִסּוּק.

(טו) וַיִּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו מִן
הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֱלֹהִים
הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם לֹא־כֹלָה:
טו וַיִּרְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ גִבֹּר לֹא־חוּהִי
מִנָּא הוּא אֲרִי לֹא יָדְעוּ מַה הוּא וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה לְהוֹן הוּא לַחֲמָא דִּיהִב יְי לְכוֹן
לְמִיכָל:

כ"י • מִן הוּא • הִכְנַת מְזוֹן הוּא, כְּמוֹ (דְּנִיָּאֵל א): "וַיִּמְן לָהֶם הַמֶּלֶךְ". כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא • שִׁיקְרָאוּהוּ
בְּשִׁמּוֹ.

(טז) זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְקַטֹּו מִמֶּנּוּ אִישׁ
לְפִי אֹכְלוֹ עֹמֵר לְגִלְגֹּלֶת מִסֶּפֶר נַפְשֹׁתֵיכֶם אִישׁ
לְאִשֶּׁר בְּאֵהָלוֹ תִקְחוּ:
טז דִּין פִּתְגָמָא דִּי פִקִּיד יְי לְקוּטוֹ מִנָּה גִבֹּר
לְפִים מִיכְלָה עֹמֵרָא לְגִלְגֹּלֶתָא מִנֶּנּוּ
נַפְשִׁיתִכוֹן גִּבֹּר לְדִי בְּמִשְׁכָּנָה תִּסְבּוֹן:

כ"י • עֹמֵר • שֵׁם מִדָּה. מִסֶּפֶר נַפְשֹׁתֵיכֶם • כְּפִי מִנֵּין נַפְשׁוֹת שֵׁשׁ לְאִישׁ בְּאֵהָלוֹ, תִּקְחוּ עֹמֵר לְכָל גִּלְגֹּלֶת.

(י) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמִּרְבָּה יוֹעֲבָדוֹ בֶּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְקָטוֹ דָּאֲסָגִי וְדָאֲזַעַר:
וְהַמִּמְעִיט:

כ"י • הַמִּרְבָּה וְהַמִּמְעִיט • יֵשׁ שְׁלֶקְטוֹ הַרְבֵּה, וְיֵשׁ שְׁלֶקְטוֹ מְעַט, וְכִשְׁבָּאוֹ לְבִיתָם וּמְדָדוֹ בְּעֶמֶר, אִישׁ אִישׁ מִמֶּה שְׁלֶקְטוֹ, וּמִצָּאוֹ שֶׁהַמִּרְבָּה לְלֶקֶט, לֹא הֶעֱדִיף עַל עֶמֶר לְגַלְגֶּלֶת אֲשֶׁר בָּאֵהָלוֹ, וְהַמִּמְעִיט לְלֶקֶט, לֹא מִצָּא חֶסֶר מֵעֶמֶר לְגַלְגֶּלֶת, וְזֶהוּ נִסְ גְּדוֹל שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ.

(יח) וַיִּמְדּוּ בְּעֶמֶר וְלֹא הֶעֱדִיף הַמִּרְבָּה וְהַמִּמְעִיט
לֹא הִחֲסִיר אִישׁ לְפִי־אֲכָלוֹ לְקָטוֹ:
יח וְכָלוּ בְּעֶמֶר וְלֹא אוֹתֵר דָּאֲסָגִי וְדָאֲזַעַר
לֹא חֲסִיר גָּבֵר לְפָנָם מִיִּכְלָה לְקָטוֹ:

(יט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אֱלֵיוֹתָר מִמֶּנּוּ
עַד־בִּקֵּר:
יט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְהוֹן אָנֹכִי לֹא יִשְׁאֵר מִנִּי
עַד צִפְרָא:

(כ) וְלֹא־שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה וַיּוֹתֵרוּ אַנְשִׁים מִמֶּנּוּ
עַד־בִּקֵּר וַיֵּרָם תּוֹלְעִים וַיִּבְאֵשׁ וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם
מֹשֶׁה:
כ וְלֹא קִבְּלוּ מִן מֹשֶׁה וְאֲשָׁרוּ גְבֻרָא מִנִּי
עַד צִפְרָא וַיִּחַשׁ רִיחָשׁ וּסְרִי וַיִּרְגַּז עֲלֵיהֶן
מֹשֶׁה:

כ"י • וַיּוֹתֵרוּ אַנְשִׁים • (שמות רבה) דָּתֵן וְאַבְרָם. וַיֵּרָם תּוֹלְעִים • לְשׁוֹן רְמָה. וַיִּבְאֵשׁ • הָרִי זֶה מִקְרָא
הַפּוֹךְ: שֶׁבִּתְחִלָּה הִבְאִישׁ וּלְבַסּוֹף הִתְלִיעַ, כַּעֲנָן שֶׁנֶּאֱמָר: "וְלֹא הִבְאִישׁ וְרְמָה לֹא הִיָּתָה בּוֹ", וְכֵן דֶּרֶךְ כָּל
הַמִּתְלִיעִים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות ש"פ בשלח ויר"ד שבט תשכ"ז)

מֵרִים מוֹרָה עַל סְפִירַת הַמַּלְכוּת - וּבִסְפִירַת הַמַּלְכוּת מוֹצֵאִים אֲנִי ב' עֲנִינִים: סְפִירַת הַמַּלְכוּת מוֹשְׁרֶשֶׁת בְּעֶצְמוֹתָיו ית',
לְמַעַל מִכָּל הַסְפִירוֹת; סְפִירַת הַמַּלְכוּת "לִית לָהּ מַגְרָמוֹה כְּלוֹם" (בְּדוּגְמוֹת הַלְבָנָה שֶׁנִּמְשָׁלָה אֵלֶיהָ), כִּי־אִם רַק מִה
שֶׁמִּקְבֵּל מִהַסְפִירוֹת שֶׁלְמַעַל מִמֶּנָּה: וּלְפִי שֶׁהִיא בְּבַחֲנֵית בִּטּוֹל גְּמוּר, וְרַק **מִקְבֵּלָת** מִהַסְפִירוֹת שֶׁלְמַעַל מִמֶּנָּה, לְכֹן
אֶפְשָׁר שִׁיּוֹרְגֶשׁ בָּהּ כַּח הַעֲצָמוֹת שֶׁיִּשְׁנֹו בְּאוֹר הַנִּמְשָׁף אֵלֶיהָ (אֶף שֶׁאִינוֹ מוֹרְגֶשׁ בִּסְפִירוֹת שֶׁלְמַעַל מִמֶּנָּה).
עַל־דֶּרֶךְ זֶה הוּא בְּמֵרִים - וּמוֹרֵמוֹ הַדָּבָר בִּב' הַפִּירוּשִׁים שֶׁבִּרְשִׁי:

פִּירוּשׁ הָרֵאשׁוֹן מִדְּבַר **בְּמַעֲלוֹתֶיהָ** שֶׁל מֵרִים - שֶׁהִיָּתָה נְבִיאָה, וְנִבְיָאָה גְדוֹלָה וּמִנְבָּאָה (וּמִגְלָה וּמִמְשִׁיכָה) לִידַת מֹשֶׁה,
וּבִפִּירוּשׁ הַב' מְבֹאֵר שֶׁ"נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ" שֶׁל אֶהֱרֹן - הֵינּוּ **שֶׁבְטִילָה** וְטִפִּילָה אֵלָיו וְעַל־יְדֵי קִסְרוֹת נֶפֶשׁ דֹּאֲהָרֵן עָלֶיהָ
פֶּעַל אֲשֶׁר יְכוּפֵר דִּיבּוּרָה וְכו'; וְנִתְבָּאֵר לְעִיל שֶׁגַם לְפִירוּשׁ הַב' "מֵרִים הַנְּבִיאָה אֲחוֹת" - מִדְּגִישׁ גּוֹדֵל מַעֲלַת מֵרִים: זֶה
שִׁשְׁנֵן מַעֲלוֹת בְּמֵרִים, סְפִירַת הַמַּלְכוּת (הַתְחִלַּת פֶּרֶשׁ"י) הוּא לְפִי שֶׁבְטִילָה לְאֶהֱרֹן, בַּחֲנִינַת שׁוֹשְׁבֵינָא דְמִטְרוֹנִיתָא, ז"א, א,
שֶׁלְמַעַל מִמֶּנָּה (פִּירוּשׁ הַב').

וּמִזֶּה הוֹרָא מִיּוֹחֲדַת לְנָשִׁי וּבְנוֹת יִשְׂרָאֵל: שֶׁאֶף שֶׁכָּמָה וְכָמָה מַעֲלוֹת בָּהֶן, שֶׁאִין בְּאַנְשִׁים (עַד שֶׁלְעֵתִיד לְבֹא "נִקְבָּה
תְּסוֹבֵב גְּבֵר"), מִכָּל־מִקּוֹם עֲלִיָּהָ לְדַעַת, אֲשֶׁר כְּמֵאֲמַר ר"ל "אִיזוּהִי אִשָּׁה כְּשִׁירָה הַעוֹשָׂה רְצוֹן בַּעֲלָהּ", וְעַל־יְדֵי זֶה דּוֹקָא
תְּבֹאנָה לִידֵי גְלוֹי הַמַּעֲלוֹת הַנִּמְצָאוֹת בָּהֶן.

וְהוֹרָא זֶה הִיא לֹא רַק בְּנוֹגַע לְאוֹתָן הַמַּעֲלוֹת אֲשֶׁר נִרְאָה בְּגִלּוֹי שֶׁהֵן מִקְבֵּלוֹת מִבְּעִלְיָהֶן, אֲלֹא גַם - לְהַמַּעֲלוֹת שֶׁיִּשְׁנֹו
בְּנָשִׁים מִצַּד עֲצָמוֹן, וְכִמְרוֹמוֹם גַּם כֹּן בְּפִירוּשׁ רש"י דִּילָן:

דְּלִקְאוּרָה אִינוֹ מוֹבֵן: לָמָּה בְּאֶמֶת (אֶהֱרֹן מְסַר נַפְשׁוֹ עָלֶיהָ, וְלָכֵן) "נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ" שֶׁל אֶהֱרֹן דּוֹקָא? אֲמָנָם הִטְעָם בְּזֶה,
כִּי צַד הַשְׁנוֹה בָּהֶם: עֲנִינֵנו שֶׁל אֶהֱרֹן הוּא "אוֹהֵב שְׁלוֹם וְרוֹדֵף שְׁלוֹם אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמִקְרָבָן לְתוֹרָה"; וְכֵן עֲנִינָה שֶׁל מֵרִים
הוּא "פּוֹעָה וּמִדְּבָרָת וְהוֹגָה לְוֹלֵד בְּדֶרֶךְ הַנָּשִׁים הַמְפִּסּוֹת תִּינוֹק הַבּוֹקָה" - וְלָכֵן הוּא מְסַר נַפְשׁוֹ עָלֶיהָ, וְנִקְרָאת עַל שְׁמוֹ.
וּבְזֶה הַרְמָז, שֶׁאֶף בְּעֲנִינֵים שֶׁהֵן מִמַּעֲלוֹת הַנָּשִׁים מִצַּד עֲצָמוֹן, וְכִלְשׁוֹן רש"י "**קִדְרָה** הַנָּשִׁים הַמְפִּסּוֹת וְכו'", הֵינּוּ שֶׁמִּטְבַּע
הָאִשָּׁה לְקָרֵב וְכו', גַּם בְּזֶה אוֹמְרִים שֶׁהִיא "נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ" שֶׁל אֶהֱרֹן, שֶׁצִּרְיָקָה לְקַבֵּל גַּם זֶה מִהַבְּעַל וְכו'.

וְלֹא־יָדָה מוֹבֵן, שֶׁלְאַחַר שֶׁמִּקְבֵּלָת מִהַבְּעַל, מִתְגַּלֶּט בָּהּ כָּל מַעֲלוֹתֶיהָ עוֹד בְּאוֹפֵן נַעֲלָה יוֹתֵר מִהַבְּעַל, וְהִיא גַם מִשְׁפַּעַת
מַעֲלוֹתֶיהָ אֵלָיו, עַד שֶׁלְעֵתִיד לְבֹא יְבֹא הַדָּבָר לִידֵי גְלוֹי, כִּי "נִקְבָּה תְּסוֹבֵב גְּבֵר".

(כא) וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר אִישׁ כִּפֵּי אָבְלוֹ וְחֶם הַשֶּׁמֶשׁ וְנִמְשׁ:

כא וַיִּלְקְטוּ יְתֵה בַּצֶּפֶר בַּצֶּפֶר גִּבֹּר לְפֹהם מִכִּלָּה וּמִה דְּמִשְׁתָּאָר מִנָּה עַל אִפִּי חֲקֵלָא כִּד חֲמָא עֲלוּהִי שְׁמִשָּׁא פֶשֶׁר:

כ"א וְחֶם הַשֶּׁמֶשׁ וְנִמְשׁ • הַנֶּשֶׁאָר בַּשָּׂדֶה נִמּוּחַ וְנִעְשָׂה נִחְלִים, וְשׁוֹתִין מִמֶּנּוּ אֵילִים וְצִבְאִים, וְאִמּוֹת הַעֹלָם צָדִין מֵהֶם וְטוֹעֲמִים בָּהֶם טַעַם מִן יוֹדְעִים מִה שֶׁבָּחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל (מכילתא). וְנִמְשׁ • פֶּשֶׁר, לְשׁוֹן פּוֹשְׁרִין, עַל-יְדֵי הַשֶּׁמֶשׁ מִתַּחֲמֶם וּמִפְשִׁיר. וְנִמְשׁ • דִּישְׁטַנ"פּרִיר, וְדִגְמָתוֹ בְּ"סִנְהֶדְרִין" בְּסוּף ד' מִיתוֹת'.

(כב) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁנִי לִקְטוֹ לַחֵם מִשְׁנֵה שְׁנֵי הָעֵמֶר לְאַחַד וַיִּבְאֹו פֶּלִיגְשִׁאִי הָעֵדָה וַיִּגְדּוּ לְמִשָּׁה:

כב וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁנִי לִקְטוֹ לַחֵם מִשְׁנֵה שְׁנֵי חֵד תְּרִין תְּרִין עֲמִרִין לְחֵד וְאִתּוֹ כָּל רִבְרִבִּי כִנְשָׁתָא וְחִוִּיאָא לְמִשָּׁה:

כ"ב לִקְטוֹ לַחֵם מִשְׁנֵה • בְּשִׁמְדָּדוֹ אֵת לְקִיטָתָם בְּאֶהֱלֵיהֶם, מִצָּאוּ כְּפָלִים, שְׁנֵי הָעֵמֶר לְאַחַד. וּמִדְּרַשׁ אַגָּדָה: לַחֵם מִשְׁנֵה, אוֹתוֹ הַיּוֹם נִשְׁתַּנָּה לְשִׁבַּח בְּרִיחוֹ וְטַעֲמוֹ. (מכילתא) (שָׁאם לְהַגִּיד שְׁשָׁנִים הָיוּ, וְהָלָא כְּתִיב שְׁנֵי הָעֵמֶר לְאַחַד? אֵלָּא מִשְׁנֵה בְּטַעַם וְרִיחַ). וַיִּגְדּוּ לְמִשָּׁה • שְׁאֲלוּהוּ: מִה הַיּוֹם מִיּוֹמִים? וּמִכָּאן יֵשׁ לְלַמֵּד שֶׁצָּדִין לֹא הִגִּיד לָהֶם מִשָּׁה פְּרֻשֶׁת שְׁבֹת שְׁנִצְטָנָה לומר לָהֶם: "וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁנִי וְהַכִּינּוּ וְגו'" עַד שֶׁשְּׁאֲלוּ אֶת זֹאת, אָמַר לָהֶם: "הוּא אֲשֶׁר דָּבַר ה'" שְׁנִצְטָנָה לומר לָהֶם, וְלִכְךָ עָנְשׁוּ הַפְּתוּב, שְׁאָמַר לוֹ: "עַד אָנָּה מֵאֲנָתָם" וְלֹא הוֹצִיאָו מִן הַכָּלָל.

(כג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה שְׁבֹתוֹן שְׁבֹת-קֹדֶשׁ לַיהוָה מִחֹר אֵת אֲשֶׁר-תֹּאפּוּ אָפוּ וְאֵת אֲשֶׁר-תִּבְשְׁלוּ בִשְׁלוּ וְאֵת פֶּלִיגְשִׁאִי הַנִּיחוּ לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד-הַבֶּקֶר:

כג וַיֹּאמֶר לְהוֹן הוּא דִּי מִלִּיל יִי שְׁבֹתָא שְׁבֹת קוֹדֶשׁא קָדָם יִי מִחֹר יֵת דִּי אֲתוֹן עֲתִידִין לְמַפָּא אָפוּ וְיֵת דִּי אֲתוֹן עֲתִידִין לְבִשְׁלָא בְשִׁילוּ וְיֵת כָּל מוֹתָרָא אֲצַנְעוּ לְכוֹן לְמִשְׁמֶרֶת עַד צִפְרָא:

כ"ג אֵת אֲשֶׁר תֹּאפּוּ אָפוּ • מִה שְׁאֲתָם רוֹצִים לְאַפּוֹת בְּתַנּוּר, אָפוּ הַיּוֹם, הַכֹּל לְשְׁנֵי יָמִים. וּמִה שְׁאֲתָם צָרִיכִים לְבִשָּׁל מִמֶּנּוּ בָּמִים, בִּשְׁלוּ הַיּוֹם. לְשׁוֹן אִפְיָה נּוֹפֵל בְּלָחֶם, וּלְשׁוֹן בִּשְׁוֹל בְּתִבְשִׁיל. לְמִשְׁמֶרֶת • לְגִנְיָה.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(כב) שְׁנֵי הָעֵמֶר. וְכָל יְמֵי הַשָּׁנָה הָיוּ עוֹשִׂין מִן הָעֵמֶר שְׁנֵי לַחֲמִים, וְאֵם בֵּן בַּיּוֹם הַשְּׁנִי הָיוּ עוֹשִׂין מִשְׁנֵי הָעֵמֶר לְאַחַד אֲרֻבָּעָה לַחֲמִים, וּבַיּוֹם הַשְּׁנִי אוֹכְלִין מִהֶן אֶחָד וְנִשְׁאָר שְׁלֹשָׁה, וְהָיָה לָהֶם לַעֲשׂוֹת מִשְׁנֵה לְעֶרֶב, בְּהַכְּנָסַת שְׁבֹת אוֹכְלִין אֶחָד כִּי דֶרֶךְ שְׁלֹחַם לְאַכּוֹל לָחֶם לְכָל סְעוּדָה, וְנִשְׁאָרוּ לְשִׁבַּת שְׁנֵי לַחֲמִים וְהָיוּ לָהֶם לָחֶם מִשְׁנֵה, וְהָיָה רֹאֵיהֶ שְׁאִין בּוֹצְעִין בְּשְׁנֵי כְּפָרוֹת בְּמִנְחָה בְּשִׁבַּת. אֲמַנָּם רִאִיתִי מִהֶרֶב רִבִּי מִרְיָנוֹן שְׁהִיָּה בּוֹצֵעַ בְּשְׁנֵי כְּפָרוֹת בְּמִנְחָה בְּשִׁבַּת. וְקִבְלָתִי מִהֶרֶב רַבִּי אֲבָרְהָם. וּרְאִיָּה מִדְּאִיתָא הָתָם (תנחומא ישן כד) רָאוּ כִּי ה' נָתַן לָכֶם הַשְּׁבֹת וְגו' (פסוק כט), אָמַר רַבִּי יִצְחָק אִם יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם אוֹמְרוֹת הָעוֹלָם לָמָּה אֲתֶם מְשַׁמְּרִים אֵת הַשְּׁבֹת, הַשִּׁיבּוּ לָהֶם: רָאוּ הַבַּיִת, שֶׁבְּכָל יוֹם הָיָה יוֹרֵד לִישְׁרָאֵל מִן פְּרִידָה אֶחָת וּבְשִׁבַּת שְׁתֵּי פְּרִידוֹת, פִּירוּשׁ כְּפֹלוֹת, כְּלוֹמַר שֶׁכָּל סְעוּדָה שִׁיּוּרָדָת בְּשִׁבִּיל שְׁבֹת יוֹרֵדָת כְּפֹלָה בְּלַחֲמָה. וְכָךְ הָיוּ עוֹשִׂין, בַּיּוֹם הַשְּׁנִי שְׁחָרִית הָיוּ עוֹשִׂין מִחֻצֵּי הָעֵמֶר לָחֶם אֶחָד, וּבְשִׁבָּאִין לְאַפּוֹת הָעֵמֶר, וְהִינּוּ מִשְׁנֵי הָעֵמֶר לְאַחַד, בְּשִׁבִּיל שְׁבֹת, הָיָה

כָּל חֻצֵּי הָעֵמֶר נִכְפָּל לְשְׁנֵי לַחֲמִים, הָרִי לָךְ שֶׁשָּׁה לַחֲמִים מִעוֹמֶר וְחֻצֵּי, וְכָכָל הַשְּׁלֹשָׁה סְעוּדוֹת הָיוּ אוֹכְלִין שְׁנֵי לַחֲמִים כִּי דֶרֶךְ לְאַכּוֹל בְּשִׁבַּת יוֹתֵר מִסְּעוּדוֹת שֶׁל חוּל מִפְּנֵי נִשְׁמָה יִתִּירָה, וּלְפִי זֶה תִּמְצָא שְׁהִיָּה לָהֶם בְּשִׁבַּת בְּמִנְחָה שְׁנֵי כְּפָרוֹת, וְהִלְכָךְ יֵשׁ לְנִהוּג לְבָצוּעַ מִשְׁנֵי כְּפָרוֹת גַּם בְּמִנְחָה, אֲבָל קוֹדֵשׁ לִכְפָּא, דְּאִפְּלוּ שְׁבֹת שְׁחָרִית לֹא מִקְדָּשִׁין אִי לֹא יֵתֵר מֵאֵת יוֹם הַשְּׁבֹת (וְהָלַךְ כ' ח), כִּדְמִסְק בְּמִסְכָּת (בִּיצָה) [פְּסִיחִים] (קד): תורה כג

(כד) וַיִּנְיחוּ אֹתוֹ עַד־הַבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבָּאִישׁ וְרִמָּה לֹא־הִיתָה בוֹ:

כד וַאֲצַנְעוּ יָתָה עַד צַפְרָא כְּמָא דְּפִקִּיד מֹשֶׁה וְלֹא סְרִי וְרִיחָשָׂא לֹא הָוָה בֵּה:

(כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲכַלְהוּ הַיּוֹם כִּי־שַׁבַּת הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֻהוּ בַשָּׂדֶה:

כה וַאֲמַר מֹשֶׁה אֲכַלְוּהִי יוֹמָא דִּין אַרְי שְׁבַתָּא יוֹמָא דִּין קָדָם יְיָ יוֹמָא דִּין לֹא תִשְׁכַּחְגַּה בְּחַקְלָא:

כז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲכַלְוּהוּ הַיּוֹם וְגו' • (מכילתא) שְׁחִירִית, שְׁחִירִית לְגִילִים לְצֹאת וְלִלְקֹט, כָּאוּ לְשָׂאֵל: אִם נִצָּא אִם לֹא? אָמַר לָהֶם: אֵת שְׁפִידְכֶם אֲכַלוּ. לְעָרֵב חֲזָרוּ לְפָנָיו וּשְׁאֲלוּהוּ: מָהוּ לְצֹאת? אָמַר לָהֶם: "שַׁבַּת הַיּוֹם". רָאָה אוֹתָם דּוֹאֲגִים שְׁמָא פֶּסֶק הֵמָּן וְלֹא יֵרֵד עוֹד, אָמַר לָהֶם: הַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ. מָה תִּלְמּוּד לִומר הַיּוֹם? "הַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ", אָבַל מָחָר תִּמְצָאוּהוּ.

(כו) שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקַטְהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לָא יִהְיֶה־בוֹ:

כו שֵׁשֶׁת יוֹמִין תִּלְקַטְנָה וּבַיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה שְׁבַתָּא לֹא יִהְיֶה בֵּה:

כז וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת • שַׁבַּת הוּא, הֵמָּן לֹא יִהְיֶה בוֹ, וְלֹא בָּא הַכְּתוּב אֶלָּא לְרַבּוֹת יוֹם הַכְּפוּרִים וַיָּמִים־טוֹבִים • (מכילתא).

(כו) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יֵצְאוּ מִן־הָעֵם לִלְקֹט וְלֹא מִצָּאוּ:

כו וַיְהִי בַיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה נִפְקוּ מִן עַמָּא לְמִלְקֹט וְלֹא אִשְׁכְּחוּ:

(כח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אֲנִה מֵאֲנַתֶּם לְשֹׁמֵר מִצְוֹתַי וְתוֹרָתִי:

כח וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עַד אֵימָתִי אֲתוֹן מְסַרְבִּין לְמַטֵּר פִּקּוּדֵי וְאוֹרִיתִי:

כט וְעַד אֲנִה מֵאֲנַתֶּם • מִשָּׁל הַדִּיּוּט הוּא: בְּהַדִּי הוּצָא לְקִי כְּרָבָא, עַל־יְדֵי הָרָשָׁעִים, מִתְּגַנֵּין הַכְּשָׁרִין (כ"ב צב).

(כט) רָאוּ כִּי־יִהְיֶה נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת עַל־פֶּן הוּא נָתַן לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לֶחֶם יוֹמִים שְׁבוּ • אִישׁ תַּחְתּוֹיו אֶל־יֵצֵא אִישׁ מִמֶּקְמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:

כט חֲזוּ אַרְי יְיָ יִהְיֶה לְכוֹן שְׁבַתָּא עַל כֵּן הוּא יִהְיֶה לְכוֹן בַּיּוֹמָא שְׁתִּיתָאָה לֶחֶם תְּרִין יוֹמִין תִּיבּוּ אֲנָשׁ תַּחְתּוֹהִי לֹא יִפּוֹק אֲנָשׁ מֵאַתְרָה בַּיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה:

כט וְרָאוּ • בְּעִינֵיכֶם כִּי ה' בִּכְבוֹדוֹ מְזַהֵר אֶתְכֶם עַל הַשַּׁבָּת, שְׁחִירִי גַם נִעְשָׂה בְּכָל עָרֵב שַׁבַּת לְתַת לָכֶם לֶחֶם יוֹמִים. שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתּוֹיו • מִכָּאן סִמְכוֹ חֻכְמִים ד' אֲמוֹת לִיּוֹצֵא חוּץ לְתַחוּם, ג' לְגוּפּוֹ וְא' לְפִשּׁוּט יָדִים וְרַגְלִים. אֶל־יֵצֵא וְגו' • אֵלּוּ אֲלָפִים אֲמָה שֶׁל תַּחוּם שַׁבַּת, וְלֹא בְּמִפְרָשׁ, שְׂאִין תַּחוּמִין אֶלָּא מִדְּבָרֵי סוּפְרִים. וְעַקְרוֹ שֶׁל מִקְרָא, עַל לוֹקֻטֵי הֵמָּן נֶאֱמַר.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטר־שיחות כרך יא עמ' 71 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

ערוכה ברמ"ח איברים - משתמרת

אֶל־יֵצֵא אִישׁ מִמֶּקְמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:

אֵלּוּ אֲלָפִים אֲמָה שֶׁל תַּחוּם שַׁבַּת (טז, כט. ובפרש"י)

יֵשׁ לְבָאֵר תֵּכָן אֲסוּר יֵצִיאָה חוּץ לְתַחוּם בְּעִבּוּדֵת הָאֲדָם לְקוּנּוֹ:

אִף שְׁצוּתָהּ תוֹרָה "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעִשִׂיתָ כָּל מְלֹאכְתָּהּ" (יתרו כ, ט) שְׁמִשּׁוֹן זְמַן מְסִים בִּימוֹת הַחֹל עַל הָאֲדָם לְעַסֵּק בְּ"עוֹבְדִין דְּחַל" וּבְעִנְיָנִים שְׂאִינִם שִׂיכִים לְתוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, הַזְהִירָה תוֹרָה שֶׁרַק "יִגִּיעַ כְּפִיר כִּי תֹאכַל" (תהלים קכח, ד), כְּלוּמָר, שְׁהַעֲסֵק צ"ל רַק בְּ"יִגִּיעַ כְּפִיר", עִם הַיָּדִים וְכַח הַמַּעֲשֶׂה שֶׁלּוֹ, וְרָאשׁוֹ וְרַבּוֹ צְרִיכִים לְהִיּוֹת שְׁקוּעִים גַּם בְּעַת הָעֵסֶק, בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹתֶיהָ.

שיעור יומי ליום שישי י"ב שבט ושנים מקרא ואחד תרגום – טז – פרשת בשלח קיז

אך בָּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים שֶׁהַתִּיבָה תִּזְרָה שֶׁה"כפּים" וְכֵן הַמַּעֲשֶׂה יִהְיוּ עֲסֻקִּים בְּעִנְיַי עוֹה"ז, ה"ז דְּוָקָא ב"ימֵנוּת הַחֹל", וְהֵינּוּ, בְּזִמָּן שְׂאִינוּ מְקַדֵּשׁ לְלִמּוּד הַתּוֹרָה וְלִקְיֻם מִצְוֹתֶיהָ.
אָבֵל בְּ"יוֹם הַשַּׁבָּת", וְהֵינּוּ בַּעֲתֵּים שֶׁהַקִּדְּשׁוֹ לְלִמּוּד הַתּוֹרָה וְלִקְיֻם הַמִּצְוֹת, הֵנָּה גַּם הַרְגָּלִים אֲסוּרִים לְלֶכֶת מִחוּץ לַתְּחוּם הַקִּדְּשָׁה, דִּלָּא רַק רָאשׁוֹ וְכֵן שְׁכָלוֹ צְרִיכִים לִהְיוֹת שְׂקוּעִים בַּעֲסָק וְעִיּוֹן הַתּוֹרָה, אֲלֵא גַּם יִדְּיו וְכֵן הַמַּעֲשֶׂה צְרִיכִים לִהְיוֹת שְׂקוּעִים בָּזֶה לְגַמְרִי.
וְכַמֵּאֲמַר רַז"ל (עִירובין נד, א) ע"ה פ' (שְׁמוּאֵל ב כג, ה) "עֲרוּכָה בְּכָל וְשִׁמּוּרָה" – "אִם עֲרוּכָה בְּרַמ"ח אֲבָרִים שְׁלָף – מִשְׁתַּמְרֶת, וְאִם לֹא – אֵינָה מִשְׁתַּמְרֶת". שְׁבַעַת הַלְמוּד צ"ל בְּבַחֲנִית "כָּל עֲצֻמוֹתֵי תַאמְנָנָה" (תהלים לה, י) שְׁכָל אֲבָרֵי הַגּוֹף שְׂקוּעִים לְגַמְרִי בַּעֲסָק הַתּוֹרָה.

ל וְנָחוּ עִמָּא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה :

(ל) וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:

(לא) וַיִּקְרְאוּ בֵּית־יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁמוֹ מִן וְהוּא בּוֹרַע
גַּד לָבָן וְטַעֲמוֹ בַּצְּפִיחַת בְּדָבָשׁ:

כ"י • וְהוּא בּוֹרַע גַּד לָבָן • עֲשֵׂב שְׁשָׁמוֹ קוֹלִינְדֵר • וְזֶרַע שְׁלוֹ עֵלָל וְאִינוּ לָבָן, וְהֵמָּן הָיָה לָבָן, וְאִינוּ נִמְשָׁל לְזֶרַע גַּד, אֲלֵא לַעֲנֵן הַעֲגוּל, בּוֹרַע גַּד הָיָה וְהוּא לָבָן. בַּצְּפִיחַת • בָּצַק שְׁמִטְגָּנִין אוֹתוֹ בְּדָבָשׁ וְקוֹרִין לוֹ אֲסֻקְרִיטוֹן בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה, וְהוּא תַרְגוּם שֶׁל אוֹנְקֵלוֹס.

(לב) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה מֵלֵא
הָעָמָר מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן יֵרָאוּ
אֶת־הֵלֶחֶם אֲשֶׁר הֵאֱכַלְתִּי אֶתְכֶם בְּמִדְבָּר בְּהוֹצִיאִי
אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

כ"י • לְמִשְׁמֶרֶת • לְגִנְיָה • לְדֹרֹתֵיכֶם • בִּימֵי יִרְמְיָהוּ, כְּשֶׁהָיָה יִרְמְיָהוּ מוֹכִיחֶם: "לֵמָּה אֵין אַתֶּם עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה"? וְהֵם אוֹמְרִים: נִיחַ מֵלֹאכְתָּנוּ וְנַעֲסֵק בַּתּוֹרָה, מֵהֵיכָן נִתְפָּרְס? הוֹצִיא לָהֶם צִנְצֻנַת הַמָּן, אָמַר לָהֶם: "אַתֶּם, רָאוּ דְבַר ה'". "שְׁמַעוּ" לֹא נֶאֱמַר, אֲלֵא 'רָאוּ', בָּזֶה נִתְפָּרְסוּ אֲבוֹתֵיכֶם. הַרְבֵּה שְׁלוּחִין יָשׁ לוֹ לְמִקּוֹם לְהִכִּין מִזֶּזֶן לִירְאִיו.

(לג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח צִנְצֻנַת אַחַת וְתֵן
שָׁמָּה מֵלֵא־הָעָמָר מִן וְהִנֵּחַ אוֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה
לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם:

כ"י • צִנְצֻנַת • צְלוּחִית שֶׁל חֶרֶס, כְּתַרְגוּמוֹ. וְהִנֵּחַ אוֹתוֹ לִפְנֵי ה' • לִפְנֵי הָאָרוֹן, וְלֹא נֶאֱמַר מִקְרָא זֶה עַד שֶׁנִּבְנָה אֹהֶל מוֹעֵד, אֲלֵא שֶׁנִּכְתַּב בָּאֵן בְּפֶרֶשֶׁת הַמָּן.

(לד) כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּנִּיחֵהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי
הָעֵדֻת לְמִשְׁמֶרֶת:

לד כָּמָא דִּי פִקִּיד יִי לְמֹשֶׁה וְאַצְנָעָה אַהֲרֹן
קָדָם סְהִדוּתָא לְמִשְׁרָא:

לה ובני ישראל אכלו ית מנא ארבעין שנין
עד דמיתיהון לארעא יתבתא ית מנא אכלו
עד דאתו לספי ארעא דכנען:

(לה) ובני ישראל אכלו את-המן ארבעים שנה
עד-באם אל-ארץ נושבת את-המן אכלו עד-באם
אל-קצה ארץ כנען:

כ"י • ארבעים שנה • והלא חסר לי יום, שהרי בט"ו באדר ירד להם המן תחלה, ובט"ו בניסן פסק, שנאמר: (יהושע ה) "וישבת המן ממחרת"? אלא מגיד שהעוגות שהוציאו ישראל ממצרים, טעמו בהם טעם מן. אל ארץ נושבת • לאחר שעברו את הירדן. (קידושין לח) (ספרים אחרים: שאותה שבעבר הירדן, מישבת וטובה, שנאמר: (דברים ג) "אעברהנא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן", ותרגום של נושבת, יתבתא, רצה לומר: מישבת. רש"י יטן). אל-קצה ארץ כנען • בתחלת הגבול קדם שעברו את הירדן, והוא ערבות מואב. נמצאו מכחישים זה את זה? אלא בערבות מואב, בשמט משה בז' באדר פסק המן מליד, ונסתפקו ממן שלקטו בו ביום עד שהקריבו העמר בששה עשר בניסן, שנאמר (יהושע ה): "ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח".

ליועמר חד מן עסרא בתלת סאין הוא:

(לו) והעמר עשרית האיפה הוא:

כ"י • עשרית האיפה • האיפה שלש סאין, והסאה ו' קבין, והקב ד' לוגין, והלוג ששה ביצים, נמצא עשרית האיפה, מ"ג ביצים וחמש ביצה, והוא שעור לחלה ולמנחות.

♦ שבת קודש י"ג שבט ♦

א ונטלו כל כנשתא דבני ישראל ממדברא
דסין למטלגיהון על מימרא דיי ושרו
ברפידים ולית מיא למשתי עמא:

יז (א) וַיִּסְעוּ כָּל-עַדַּת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר-סִין
לְמַסְעֵיהֶם עַל-פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בְּרַפִּידִים וַאֲיֵן מַיִם
לְשִׁתָּתָם הָעֵם:

ב ונצא עמא עם משה ואמרו הבו לנו מים
ונשתי ואמר להון משה מה אתון נצן עמי
מה מנסון אתון קדם יי:

(ב) וַיִּרְבַּ הָעָם עִם-מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תְּנוּ-לָנוּ מַיִם
וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מַה-תִּרְבוּן עִמָּדִי
מַה-תִּנְסוּן אֶת-יְהוָה:

כ"י • מה תנסון • לומר היכול לתת מים בארץ ציה?.

ג וצחי תמן עמא למיא ואתרעם עמא על
משה ואמר למא דנן אסקתנא ממצרים
לקטלא יתי וית בני וית בעירי בצחותא:

(ג) וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם וַיִּלֶּן הָעָם עַל-מֹשֶׁה
וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה הַעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת-
בְּנֵי וְאֶת-מִקְנֵי בָצָמָא:

ד וצלי משה קדם יי למימר מה אעבד
לעמא הדין עוד ועיר פון וירגמני:

(ד) וַיַּעַק מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה לֵאמֹר מַה אֲעֲשֶׂה לָעָם
זֶה עוֹד מַעַט וּסְקָלָנִי:

כ"י • עוד מעט • אם אמתין עוד מעט, וסקלני.

(ה) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲבֹד לִפְנֵי הָעָם וְקַח אֶתֶּךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִטֹּטְאֵי אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת־הַיָּאֵר קַח בִּידֶךָ וְהִלַּכְתָּ:

הַיָּאֵר יְיָ לְמֹשֶׁה עֲבֹד קִדְּםָּ עֲמָא וְדַבֵּר עִמָּךְ מִסְבֵּי יִשְׂרָאֵל וְחִטְרָךְ דִּי מַחִיתָא בֵּהּ יְיָ נִהְיָא סָב בִּידֶךָ וְחִייל:

כ"י • עֲבֹד לִפְנֵי הָעָם • וְרָאָה אִם יִסְקָלוּךְ, לְמַעַן הוֹצֵאתָ לְעַזְלָא בְּנִי? • וְקַח אֶתֶּךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל • לְעִדּוּת, שִׁירָאוּ שְׁעַל־יָדֶךָ הַמִּים יוֹצְאִים מִן הַצֹּר, וְלֹא יֵאמְרוּ: 'מַעֲיָנוֹת הָיוּ שָׁם מִימֵי קִדְּםָּ'. וּמִטֹּטְאֵי אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת־הַיָּאֵר • מַה תִּלְמֹד לֹמַר "אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת־הַיָּאֵר"? אֲלֹא שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים עַל הַמַּטָּה שֶׁאִינוֹ מוֹכֵן אֲלֹא לְפָרְעָנוֹת: בּוֹ לָקַח פְּרָעָה וּמִצְרִים פָּמָה מְכֻּפּוֹת בְּמִצְרַיִם וְעַל הַיָּם, לְכָךְ נֶאֱמַר: "אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת־הַיָּאֵר", יֵרָאוּ עֲתָה שְׁאֵף לְטוֹבָה הוּא מוֹכֵן.

(ו) הִנְנִי עֹמֵד לִפְנֶיךָ שָׁם • עַל־הַצֹּר בְּחֹרֵב וְהַכִּיתָ בַּצֹּר וַיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ מִים וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ בֶּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

וְהָא אֲנָא קָאָם קְדָמְךָ תָּמָן עַל טַגְרָא בְּחוּרָב וְתַמְחֵי בְּטַגְרָא וַיִּפְקֹן מִנָּה מֵיָא וַיִּשְׁתִּי עֲמָא וַעֲבַד בֶּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי סְבֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"י • וְהַכִּיתָ בַּצֹּר • "עַל הַצֹּר" לֹא נֶאֱמַר, אֲלֹא "בַּצֹּר". מִכָּאן שֶׁהַמַּטָּה הָיָה שֶׁל מִין דְּבַר חֲזָק וְשִׁמוֹ סִנְפְרִינֹן, וְהַצֹּר נִבְקַע מִפְּנֵיו.

(ז) וַיִּקְרָא שָׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה עַל־רִיב • בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נִסְתָּם אֶת־יְהוָה לֵאמֹר הִישׁ יְהוָה בְּקִרְבָּנוּ אִם־אֵין:

וַיִּקְרָא שְׁמָא דְאַתְרָא נְסִיתָא וּמַצּוּתָא עַל דְּנִצּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל דְּנִסִּיאוּ קִדְּםָּ יְיָ לְמִימַר הָאִית שְׁכֻנְתָּא דִּי בִּינָנָא אִם לָא:

(ח) וַיָּבֵא עֲמֻלֶק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִם:

חַוָּאָתָא עֲמֻלֶק וַאֲנָה קִרְבָּא עִם יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִם:

כ"י • וַיָּבֵא עֲמֻלֶק וַגּוֹ' • סִמָּךְ פִּרְשָׁה זֶה לְמַקְרָא זֶה, לֹמַר: "תְּמִיד אָנִי בִּינְיָכֶם וּמִזְמָן לְכָל צָרָכֵיכֶם, וְאַתֶּם אוֹמְרִים "הִישׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ אִם אֵין"? • חֲזִיכֶם, שֶׁהַפֶּלֶב בָּא וְנוֹשֵׁף אֶתְכֶם וְאַתֶּם צוֹעֲקִים אֵלַי וְתִדְעוּ הֵיכָן אָנִי. מִשָּׁל לְאֹדֶם שֶׁהַרְכִּיב בָּנוּ עַל כַּתְפוֹ וַיֵּצֵא לְדֶרֶךְ. הָיָה אוֹתוֹ הֵבֶן רוֹאָה חֲפֵץ וְאוֹמֵר: אֲבָא, טַל חֲפֵץ זֶה וְתֵן לִי, וְהוּא נּוֹתֵן לוֹ, וְכֵן שְׁנִיָּה וְכֵן שְׁלִישִׁית. פִּגְעוּ בְּאֹדֶם אֶחָד, אָמַר לוֹ אוֹתוֹ הֵבֶן: 'רְאִיתָ אֶת אֲבָא'? אָמַר לוֹ אֲבִיו: 'אֵינְךָ יוֹדֵעַ הֵיכָן אָנִי'? הַשְׁלִיכוּ מַעְלֵיו וּבָא הַפֶּלֶב וַנִּשְׁכּוּ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי 'לקוטי שיחות' כרך כו, עמוד 88 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

לְהַצִּיל גַּם אֱלֹו שׁ"הֶעֱנָן פּוֹלְטֵן

בְּסִיּוּם פִּרְשָׁתְנֵנוּ נֶאֱמַר "וַיָּבֵא עֲמֻלֶק גּוֹ" וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֵל יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים" (ז, ח"ט). וְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ "לְמַעַן אָמַר לַיהוֹשֻׁעַ, מִפְּנֵי שֶׁבָּא מִשְׁבָּטוֹ שֶׁל יוֹסֵף" (פְּסִיקְתָא דְּרַב כְּהָנָא פ"ג).

וַיֵּשׁ לְבָאָר מַה שְּׁמִלְחָמָת עֲמֻלֶק הַצֹּרִיכָה לְהִיּוֹת עַל־יְדֵי יְהוֹשֻׁעַ "מִשְׁבָּטוֹ שֶׁל יוֹסֵף" - בְּדֶרֶךְ הַפְּנִימִיּוּת:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

אֵת יַעֲקֹב וְזָרְעוֹ יְהִיָּה הַחֹב מוֹטֵל עָלַי, לְכָךְ הִמְתִּין עַד שֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם שֶׁבֶר נִפְרַע הַחֹב, וְאִזּוּ בָּא לְהִלָּחֵם עִמָּךְ: תוֹרָה ט

(בראשית טו יג) וַעֲבָדוּם וְעָנּוּ אֹתָם, וּבְשִׁמְתָם אֲבִינּוּ אֲבָרְהָם עַל־יְהוָה שְׁלוֹם הַטִּיל הַחֹב עַל יַצְחָק, וּבְשִׁמְתָם יַצְחָק הוֹטֵל עַל יַעֲקֹב וּבְנָיו וַיַּעֲשׂוּ וּבְנָיו, וַאֲמַר עֲמֻלֶק הִרְשָׁע בְּלִבּוֹ אִם אֲכָרִית

(ח) וַיָּבֵא עֲמֻלֶק. תִּימָה, לְמַעַן אֵיחָר לְהִלָּחֵם עִם יִשְׂרָאֵל עַד עֲכָשִׁיו, וְלֹא בָּא מִיַּד שֶׁיִּרְדּוּ לְמִצְרַיִם שְׁלֹא הָיוּ כִּי־אִם שְׁבָעִים נֶפֶשׁ. יֵשׁ לֹמַר שֶׁאֲמַר לוֹ הַקּוֹדֵשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְאַבְרָהָם

מלחמות עמלק היתה רק עם אלו שהיו "נחשלים אתריו" – "חסרי כח מחמת חטאם, שהיה הענן פולטם" (תצא כה, יח ופירוש רש"י שם). והינו, שהמלחמה היתה רק עם החוטאים שהיו מוחין לענן. ובאלו שהיו בתוך הענן – לא היה ביכולתו של עמלק לנגע כלל.

ואם-כן היו יכולים לחשוב שאין הכרח שילכו "אנשים" – "יראי חטא" (לשון רש"י על הפסוק בחר לנו אנשים) מחוץ לענן, שהוא מקום ספנה בגשמיות ורוחניות, רק בכדי להציל את אלו שהיה הענן פולטם. אך למדנו מיוסף, שאין הדבר כן. כי שמו של יוסף הוא על שם "יוסף ה' לי בן אחר" (ויצא ל, כד) ומבאר ('אור התורה' (להצמח צדק) ויצא רכ, א ואילך, ובכמה מקומות) שהפירוש הפנימי בזה הוא, שענינו של יוסף הוא לעשות מ"אחר" שיהיה "בן". והינו, שגם יהודי כזה שהנהגתו היא 'אחרת' מהנהגת התורה, יש לעשותו ל"בן" – שכלם יפירו בו שהוא מ"בנים אתם לה' אלקיכם".

ולכן צוה משה ליהושע "משבטו של יוסף" שיעבד את עבודת יוסף, ויקח אתו "יראי חטא" מחוץ לענן כדי להציל את ה"אחרים" – אלו שה"ענן פולטם", להצילם ולהכניסם בתורה בתוך הענן, שאז גם הם יפירו בזה ש"יש ה' בקרבנו", כי "תמיד אני ביניכם ומזמן לכל צרכיכם" (לשון רש"י יז, ח), ואזי יפירו גם עליהם ש"בנים" הם.

ט ואמר משה ליהושע בחר לנו גבורים
ופוק אגח קרבא בעמלק מחר אנא קאם על
ריש רמתא וחרטא דאתעבידו בה נסין מן
קדם יי בידי:

(ט) ויאמר משה אליהושע בחר לנו אנשים וצא
הלחם בעמלק מחר אנכי נצב על-ראש הגבעה
ומטה האלהים בידי:

כ"י • בחר לנו • לי ולך, השווה לו, מכאן אמרו חכמים: "יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך". ו"כבוד חבךך כמורא רבך", מנין? שנאמר: (במדבר יב) "ויאמר אהרן אל משה בי אדני" והלא אהרן גדול מאחיו היה ועושה את חבירו כרבו. "ומורא רבך כמורא שמים", מנין? שנאמר: (שם יא) "אדני משה כלום". כלם מן העולם, חבין הם פליה. המורדים בך כאלו מרדו בהקדוש-ברוך-הוא. וצא הלחם • צא מן הענן והלחם בו (מכילתא). מחר • בעת המלחמה אנכי נצב. בחר לנו אנשים • גבורים ויראי חטא שתהא זכותן מסייעתן. דבר אחר: בחר לנו אנשים, שיודעין לבטל כשפים, לפי שבני עמלק מכשפים היו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ 'לקוטי שיחות' כרך א, עמוד 441 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

בש"ש מונע על למוד התורה אין לעשות חשבונות!

בסיום פרשתנו מצינו דבמלחמת עמלק צוה הקב"ה "צא הלחם בעמלק". אך לאידך, מצינו בפרשתנו שנגד מצרים נצטוו ישראל "ה' ילחם לכם ואתם תחרישון" (יד, יד).

וצריך באור, למה במלחמת מצרים נצטוו "ואתם תחרישון" שלא ילחמו, מה-שאין-כן במלחמת עמלק שהצרכו להלחם בעצמם?

ונש' לומר הבאור בזה, דהנה בני ישראל מצד-עצמם אינם שיכים כלל לענייני מלחמה, שהרי "הקול קול יעקב והידיים ידי עשו", שרק עשו הוא השׂיף למלחמה, ולכן במלחמת מצרים נצטוו "ואתם תחרישון" שלא יהיו שיכים למלחמה. מה-שאין-כן במלחמת עמלק, שאז היו בני ישראל בדרך למתן-תורה, ועמלק נלחם לעכב את ישראל מקבלת התורה, אז נצטוו להלחם. כי כאשר יש מונע ומעכב מלמוד התורה – אין לעשות שום חשבונות, וצריך לעשות כל התלוי בו, אפילו דבר שמצד-עצמו אינו שׂיף לעשותו, ואפילו אם זה מלחמה גשמית, כדי להסיר את המונע והמעכב.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כא עמ' 94)

גבורים ויראי חטא (רש"י יז, ט)

מתחיל ומבאר "בחר לנו"; לאחר מכן "וצא הלחם"; לאחר מכן "מחר"; ובסוף חוזר לפרש "בחר לנו אנשים". וטעמו ונמוקו עמו: על "וצא הלחם" פרש "צא מן הענן והלחם בו", ועל "מחר" מפרש "בעת המלחמה". ולאחרי שבמלחמה זו היה צריך הן במלחמת יהושע והן בתפלת משה, מובן שהאנשים שנבחרו למלחמה ("בחר לנו – לי ולך") היו צריכים להיות גם גבורים וגם יראי חטא.

י ועבד יהושע כמא דאמר לה משה לאגחא
קרבא בעמלק ומשה אהרן וחור סליקו
לריש רמתא:

(י) ויעש יהושע כאשר אמר לו משה להלחם
בעמלק ומשה אהרן וחור עליו ראש הגבעה:

כ"י • ומשה אהרן וחור • מפאן לתענית שצריכים שלשה לעבר לפני התבה, שבתענית היו שרונים. חור • בנה של מרים היה, וכלב בעלה.

(יא) והיה באשר ירים משה ידו וגבר ישראל ובאשר יניח ידו וגבר עמלק: יא והיו פד ירים משה ידו והי ומתגברין דבית ישראל וכד מנח ידוהי ומתגברין דבית עמלק:

כ"י • באשר ירים משה ידו • וכי ידיו של משה נוצחות היו המלחמה וכו' ? כדאיתא ב'ראש השנה'.

(יב) וידי משה כבדים ויקחו אבן וישמו תחתיו וישב עליה ואהרן וחור תמכו בידיו מזה אחד ומזה אחד ויהי ידיו אמונה עד-בא השמש: יב וידי משה יקרא ונסיכו אבנא ושיאו תחותיה ויתב עלה ואהרן וחור סעדן בידוהי מקא חד ומקא חד והנה ידוהי פריסן בצלו עד דעל שמשא:

כ"י • ידי משה כבדים • בשביל שנתעצל במצוה ומנה אחר תחתיו, נתיקרו ידיו. ויקחו • אהרן וחור. אבן וישמו תחתיו • ולא ישב לו על כר ונסת. אמר: 'ישראל שרונים בצער, אף אני אהיה עמכם בצער'. ויהי ידיו אמונה • ויהי משה ידיו באמונה, פרושות השמים בתפלה נאמנה ונכונה. עד-בא השמש • שהיו עמלקים מחשבין את השעות באיטרולוגיא"ה באיזו שעה הם נוצחים, והעמיד להם משה חמה וערבב את השעות.

(יג) ויחלש יהושע את-עמלק ואת-עמו לפי-חרב: יג וספר יהושע ית עמלק וית עמה לפתגם דחרב:

כ"י • ויחלש יהושע • חתף ראשי גבוריו ולא השאיר אלא חלשים שבהם ולא הרגם כלם. מפאן אנו למדים שעשו על-פי הדבור של שכינה.

דעת זקנים מבדלי התוספות – עוז וחדר

מפרש כל שמות כלב וכל שמות מרים, ושמם מרים ועזובא ויריעות ואפרת. ונקראת אפרת על שהיא בעלת חן, כמו אפריון נמטייה (בימטי). ואומר אני דהכי פירושו דקרא, וסרס המקרא ודרשהו, ותמת עזובה זו מרים, ויקח לו כלב את אפרת דהיינו נמי מרים עצמה, ותלד לו את חור קודם מותה. והשתא ניקח הפל למכין: עלו ראש ראש בוכות אבות, הגבעה בוכות אמהות (תנחומא כו): תורה יא

(יג) ויחלש. הטיל עליו הגורל. ושלשה שמות יש לו, פור, גורל, חולש. דבר אחר, לכה פתיב ויחלוש ולא כתב ויכה, לפי שעמלק חזוה בכוכים היה ובחר לו אנשים שאינן עתידין למות באותה מלחמה. וכן יהושע עשה בן דכתיב בחר לנו אנשים דמשמע קיימים ובקריאים, לכה לא היה יהושע יכול להרגם אלא חתף ידיהם ורגליהם, וזהו ויחלוש: תורה יז

וגו', ובסוטה (שם) פירש (רש"י) כלב בן חצרון הוא, [בן יפונה הוא], ומשנה בן שפנה מעצת מרגלים, אפתי בן קנו הוא דכתיב (יהושע טו יז) וילכדה עתניאל בן קנו אחי כלב, אמר רבא (חור בנה) [חורגו] דקנו היה, דיקא נמי דכתיב (במדבר לב יב) כלב בן יפנה הקנוי, שמע מינה. ומסיק עזובה זו מרים ולמה נקראת עזובה שהכל עזובה. ונראה לי דהיינו כשהיתה מצורעת. ופריך, הוליד את עזובה והלא אשתו היתה, אמר רבי יוחנן למפרך שכל הנושא אשה לשם שמנים מעלה עליו הכתוב כאילו ילדה. ואת יריעות, פירוש גם היא מרים, ולמה נקרא שמה יריעות, שהיו פניה דומות ליריעות לבנות. וכתיב ואלה בניה, אל תיקרי בניה אלא בוגיה, פירוש כלב בעלה, ונקרא ישר על שם שישר עצמו, ושובב על שם ששב מעצת מרגלים, וארדון על שם שרדה ביצרו. ולפיכך אני אומר ששם

(י) ומשה אהרן וחור. פירש רש"י חור בנה של מרים היה. וגם כפרשת ואלה המושטים (להלן כו ד) פירש בן שחור בנה של מרים ואביו כלב, שנאמר (דברי הימים א' ב יט) ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור. את אפרת, זו מרים כדאיתא במסכת סוטה (יא). ומקשין העולם, אדרבה בסוטה (שם) מסיק ותמת עזובה (דברי הימים שם) זו מרים, ולמה נקרא שמה עזובה שהכל עזובה, ובאותו פסוק כתיב ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור, ואם בן לא זו היא מרים. וגם בן משמע דחור לאו בנה של מרים דהא בן אפרת הוה. ואומר אני דהנה פירש רש"י, וקושניא שלהם אינה קושניא, כי בן הפסוק בדברי הימים (שם פסוק יח) וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה ואת יריעות ואלה בניה ישר ושובב וארדון, ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור, וחור הוליד את אורי

יִדְּוָמֶר יִי לְמִשָּׁה כְּתֹב זֹאת זְכוֹרֹן בְּפֶפֶר
וְשֵׁי קֶדֶם יְהוֹשֻׁעַ אָרִי מִמַּחֲא אֲמַחִי יֵת
דִּיכְרָנָא דְעִמְלָק מִתַּחַת שְׁמִיא:

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מִשָּׁה כְּתֹב זֹאת זְכוֹרֹן בְּפֶפֶר
וְשֵׁים בְּאַזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מַחָה אֲמַחָה אֶת־ (זכר) * זֶכֶר
עִמְלָק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם:

כ"י▶ כְּתֹב זֹאת זְכוֹרֹן • שָׂבָא עִמְלָק לְהַזְדוּג לְיִשְׂרָאֵל קֶדֶם לְכָל הָאֲמוֹת (מכילתא). וְשֵׁים בְּאַזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ •
הַמְכַנִּים אֶת יִשְׂרָאֵל לְאַרְצָא, שְׂיִצְיָה אֶת יִשְׂרָאֵל לְשָׁלֵם לוֹ אֶת גְּמוּלוֹ, כָּאֵן נִרְמַז לוֹ לְמִשָּׁה שְׂיִהוֹשֻׁעַ מְכַנִּים
אֶת יִשְׂרָאֵל לְאַרְצָא. כִּי מַחָה אֲמַחָה • לְכַף אֲנִי מִזְהִירָךְ כֵּן, כִּי חֲפִץ אֲנִי לְמַחֲוֹתוֹ.

(טו) וַיִּבֶן מִשָּׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה נְסִי:
טו וַיִּבְנֶא מִשָּׁה מִדְּבַחָא וּפְלַח עֲלוּהִי קֶדֶם יִי
דְעֵבֵד לָהּ נְסִין:

כ"י▶ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ • שֵׁל מִזְבֵּחַ. ה' נְסִי • הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עָשָׂה לָנוּ כָּאֵן גַּם גְּדוּל. לֹא שֶׁהַמִּזְבֵּחַ קְרוּי
ה', אֲלֹא הַמְזִכִּיר שְׁמוֹ שֵׁל מִזְבֵּחַ, זֹכֵר אֶת הַגָּם שֶׁעָשָׂה הַמְקוֹם. ה' הוּא גַם שְׁלָנוּ.

(טז) וַיֹּאמֶר כִּי־יֵד עַל־כֶּם יְהוָה מַלְחָמָה לִיהוָה בַּעֲמָלָק
מִדָּר דָּר:

טז וַיֹּאמֶר בְּשִׁבּוּעָה אֲמִירָא דָא מִן קֶדֶם
דְּחִילָא דְשִׁכְנָתָה עַל כְּרִסֵּי יְקָרָה דְעֵתִיד
דְּאִתְּנָח קֶרְבָא קֶדֶם יִי בְּדִבִּית עִמְלָק
לְשִׁצִיּוּתָהוֹן מִדְּרִי עֲלָמָא: פ פ פ

כ"י▶ וַיֹּאמֶר • מִשָּׁה. כִּי־יֵד עַל־כֶּם יְהוָה • יְדוֹ שֵׁל הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא הוֹרָמָה לְיִשְׁבַע בְּכֶסֶּאוֹ, לְהִיּוֹת לוֹ
מַלְחָמָה וְאִיבָה בַּעֲמָלָק עוֹלָמִית. וּמַהוּ "כֶּס" וְלֹא נֶאֱמַר "כֶּסֶּא", וְאֵף הַשֵּׁם נִחְלַק לְחִצּוֹ? נִשְׁבַּע הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־
הוּא שְׂאִין שְׁמוֹ שְׁלֵם וְאִין כֶּסֶּאוֹ שְׁלֵם עַד שְׂיִמְחָה שְׁמוֹ שֵׁל עִמְלָק כָּלוּ, וְכִשְׂיִמְחָה שְׁמוֹ, יְהִיָּה הַשֵּׁם שְׁלֵם
וְהַכֶּסֶּא שְׁלֵם, שְׁנַאֲמַר: (תהלים ט) "הָאֵלֵּים תִּמְנוּ חֲרָבוֹת לִנְצַח" – זֶהוּ עִמְלָק שֶׁכְּתוּב בוֹ: (עמוס א) "וְעִבְרָתוֹ שְׁמָרָה
נִצַּח". (תהלים שם) "וְעֵרִים נִתְשָׁת אֲבָד זָכָרָם הָמָּה", מַהוּ אוֹמֵר אַחֲרָיו? "וְהָ לְעוֹלָם יִשָּׁב", הָרִי הַשֵּׁם שְׁלֵם,
"כּוֹנֵן לְמִשְׁפָּט כֶּסֶּאוֹ", הָרִי הַכֶּסֶּא שְׁלֵם:

ק"ו פסוקים, י"ד אמונ"ה סימן. סנא"ה סימן. חסלת פרשת בשלח

(*) מנהיגנו שאומרים פעמיים מילת זכר. הראשון זָכָר (בסגול) ובשני זָכָר (בצירה).

הפטרה לפרשת בשלח לקריאה בציבור ולשמו"ת נדפסה בעמ' רנו

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

שִׁיכְרִית וְרָעוּ שֵׁל עִמְלָק, וּכְתִיב (תהלים
ט ט) וְהָ לְעוֹלָם יִשָּׁב כּוֹנֵן לְמִשְׁפָּט כֶּסֶּאוֹ.
וְלִכְךָ אֵין הַמֵּתִים מְשֻׁמְשִׁים בְּשֵׁם 'יְהוָה'
בְּדְכְתִיב (שם קטו יז) לֹא הַמֵּתִים יִהְיֶה לוֹ יְהוָה,
לְפִי שְׂאִין יְכוּלִין לְהַלָּחֵם בַּעֲמָלָק מִכִּין
שְׁמוֹתוֹ, וְלִכְךָ אֲמַר דָּוִד (שם קיח י"ח) לֹא
אֲמוֹת כִּי אַחֲרֶיהָ וְאֶסְפֵּר מַעֲשֵׂי יְהוָה, יִסֵּר
יִסְרֹנִי יְהוָה וְלִמּוֹת לֹא נִתְּנִי, וּכְתִיב (שם
פסוק ט) אֲבָא בָם אוֹדָה יְהוָה:

מִשּׁוּם דְּקִשְׂיָא לִיָּה דְּהִכָּא כְּתִיב כִּי
מַחָה אֲמַחָה אֶת זֶכֶר עִמְלָק, וּבִפְרָשֶׁת
כִּי תִצָּא כְּתִיב (דברים כה יט) תִּמְחָה אֶת
זָכָר עִמְלָק. וְלֹא קִשְׂיָא, הָא בְּשׁוּשֶׁט
יְדוֹ עַל יִשְׂרָאֵל 'תִּמְחָה', הָא בְּשׁוּשֶׁט
יְדוֹ עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֲמַחָה אֲנִי, דְּכְתִיב
מַלְחָמָה לָהּ בַּעֲצָמוֹ וּבְכַבּוּדוֹ בַּעֲמָלָק.
וּירוּשָׁלַיִם נִקְרָא כֶּסֶּאוֹ שֵׁל הַקְדוּשׁ־
בְּרוּךְ־הוּא, וְאִין כֶּסֶּאוֹ שְׁלֵם עַד

(יד־טז) כִּי מַחָה אֲמַחָה. מַחָה בַּעֲוֹלָם
הָזֶה, אֲמַחָה לְעוֹלָם הַבָּא (תנחומא כח):
אֶת זָכָר עִמְלָק. זָכָר זֶה הָמָן, וְעִמְלָק
כְּמִשְׁמָעוֹ (שם):
וַיֹּאמֶר כִּי יֵד עַל כֶּם יְהוָה. פִּירוּשׁ,
בְּשִׁתְּהִיָּה מְלוּכָה שֵׁל הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־
הוּא מִתְּגַבֵּר עַל כֶּסֶּאוֹ אֲזִי יִלָּחֵם
בַּעֲמָלָק. וְיֵד הוּא לְשׁוֹן מְלוּכָה. וּמִשֵּׁם
הָרִא "ל שְׁמַעְתִּי דְּכִי יֵד קָאִי אַעֲמָלָק.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת בשלח

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראווי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ז' שבט מפרק לט עד סוף פרק מג	יום רביעי - י' שבט מפרק נה עד סוף פרק נט
יום שני - ח' שבט מפרק מד עד סוף פרק מח	יום חמישי - י"א שבט מפרק ס עד סוף פרק סה
יום שלישי - ט' שבט מפרק מט עד סוף פרק נד	יום שישי - י"ב שבט מפרק סו עד סוף פרק סח
שבת קודש - י"ג שבט פרק כ מפרק סט עד סוף פרק עא	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ז' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 46, פרק יח ולתוספת... עד עמ' 46, גם דחילו.

ליקוטי אמרים

פרק יח ולתוספת ביאור באר היטב מלת מאד

שבפסוק כי קרוב אליך הדבר

מאד וגו' צריך לידע נאמנה כי אף מי שדעתו קצרה

בידיעת ה' ואין לו לב להבין בגדולת א"ס ב"ה להוליד

ממנה דחילו ורחימו אפי' במוחו ותבונתו לכד אעפ"כ

קרוב אליו הדבר מאד לשמור ולעשות כל מצות

התורה ות"ת כנגד כולן בפיו ובלבבו ממש מעומקא

דלבא באמת לאמיתו בדחילו ורחימו שהיא אהבה

מסותרת שכלב כללות ישראל שהיא ירושה לנו

מאבותינו רק שצריך להקדי' ולבאר תחלה באר היטב

שרש אהבה זו ועניינה ואיך היא ירושה לנו ואיך נכלל

בה גם דחילו.

מלעבור על איזו מצות לאיתעשה, שכפי שהוסבר לעיל, זקוק

האדם לשם כך, ל"מדה" של יראת ה', ולעשות - לקיים, כָּל

מִצְוַת הַתּוֹרָה, וְתַלְמוּד תּוֹרָה בְּנֶגֶד כָּל, - שכן, לשלימות

קיומן של מצוות העשה ולימוד תורה, נדרשת אהבת ה' - הרי

שבידו לקיים זאת, כִּפְּיוּ וּבְלִבּוֹ מִמֶּשׁ, - כלומר, לא רק לפי

פירושה הגלוי של המלה "בלבבך" - מחשבה, אלא גם לפי

מושג האמיתי של המלה בלבבך - ביראת ה' ובאהבת ה',

בלב ממש, מַעֲמָקָא דְלִבָּא, - מעומק הלב, בְּאֵמֶת לְאִמְתּוֹ,

בְּדַחִילוֹ וּרְחִימוֹ, - ביראה ואהבה. לא באהבה שבבחינת

"תבונה", שכשלעצמה אין היא במדרגת אהבה אמיתית,

ונקראת בשם אהבה רק ביחס ל"לעשות", לקיומן של המצוות.

ואילו האהבה והיראה, עליהן מדובר כאן, הן אהבת ה' ויראת

ה' הנחשבות לכאלו במדרגות של אהבה ויראה. אלא - כיצד

אפשר לו ליהודי כזה, שאינו שייך להתבוננות, שתהינה לו

אהבת ה' ויראת ה' אמיתיות? - אומר על כך רבנו הזקן: שְׁהֵי־א

"אַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת" שְׁכָּלָה כְּלָלוֹת יִשְׂרָאֵל, שְׁהֵי יִרְשָׁה לָנוּ

מֵאַבּוֹתֵינוּ. - כל אחד מישראל יש לו בירושה אהבה זו, ואין

הוא צריך "ליצור" אותה. אלא, כדי שנבין כיצד אפשר לו

לקיים, באהבה זו, תורה ומצוות! במיוחד כשלקיום תורה

ומצוות נדרשת גם יראת ה' - ואילו כאן מדובר על אהבה

מסותרת בלבד - מסביר רבנו הזקן עניינה של אהבה זו, כדי

שנדע איך לעורר אהבה זו ולהביאה לידי ביטוי בשמירת

התורה והמצוות, ואיך כוללת אהבה זו גם יראת ה' - רַךְ

שְׁצִירָה לְהַקְדִּים וּלְבָאֵר תַּחֲלָה בְּאֵר הַיֵּטֵב, שְׁרֵשׁ אַהֲבָה

זו - באיזו בחינה, ובאיזה כוח בנפש, מושרשת אהבה זו,

1 פֶּרֶק יח. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן את הפסוק: "כי קרוב אליך

2 הדבר מאד בפין ובלבבך לעשותו", שקרוב הדבר לכל אחד מישראל,

3 לקיים תורה ומצוות, "בלבבך" - באהבת ה' וביראת ה', עלידי ענין

4 "ההתבוננות", ההתעמקות בגדולת הקב"ה. שכן, ה"מוח" הוא ברשותו

5 של כל אחד מישראל (גם

6 כשלבנו אינו ברשותו, כפי שזה

7 ב"צדיקים" שלבם ברשותם),

8 וביכולתו להתעמק במוחו

9 בכל מה שהוא רוצה.

10 וכשיתעמק במוחו בגדולת

11 הקב"ה - "יוליד" בתוכו

12 אהבה להקב"ה ויראה ממנו.

13 גם אם מחמת סיבות שונות,

14 אין באפשרותו "ליצור" אהבה

15 ויראה גלויות ומורגשות

16 בלב, אך הוא יכול "ליצור"

17 אותן במוחו ובתעלומות לבו.

18 אהבה ויראה אלו די בהן

19 ל"לעשותו" - להביא אותו

20 לקיום תורה ומצוות. הן גם מתלבשות בתורתו ובמצוותיו, להעלותן

21 למעלה - כאילו למד תורה וקיים מצוות מתוך אהבה ויראה גלויות

22 ומורגשות בלב.

23 ברם, מאחר שאלו הן אהבה ויראה שנוצרו עלידי "ההתבוננות" - טעונה

24 המלה "מאד" (שבפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד") הסבר, כי כדי

25 להתבונן בגדולת הקב"ה, צריך שיהיה לאדם במה להתבונן, צריך

26 שתהיה לו ידיעה בגדולת ה' ולהתבונן בידיעה זו. הוא גם צריך להיות

27 בנוי ומתאים לענין ההתבוננות. כיצד, איפוא, אפשר לומר על כך שזה

28 "קרוב מאד"? - יסביר רבנו הזקן, בפרק שאנו עומדים ללמוד, שגם מי

29 שאין לו ידיעה בגדולת הקב"ה, ואינו שייך לענין ההתבוננות - בכל זאת

30 יכול גם הוא לקיים תורה ומצוות "בלבבך", עם הלב, באהבת ה' וביראת

31 ה'. וזאת, עלידי ה"אהבה מסותרת" להקב"ה שכלב כל אחד מישראל,

32 שהיא ירושה לכל אחד מישראל מאבותינו. לשם גילוי אהבה זו

33 (הכוללת בתוכה גם יראת ה') אין האדם זקוק לענין ההתבוננות, אלא - כפי

34 שיסביר להלן - די לו בענין ה"זכרון", שיזכור שקיימת בו אהבה זו. וזכרון

35 זה בלבד יביא אותו לקיום התורה והמצוות. על אהבה זו אפשר כבר

36 לומר "קרוב מאד", כי גם מי שאינו שייך לענין ההתבוננות - אפשר לו,

37 באהבה זו, לקיים תורה ומצוות.

38 וְלַתּוֹסֵפֶת בְּאֵזֶר, בְּאֵר הַיֵּטֵב, מִלֵּת "מֵאֵד" שְׁבִפְסוּק; "כִּי

39 קָרֹב אֵלַי הַדָּבָר מֵאֵד וְגו'" - משמעות המלה "מאד" היא,

40 שמאד קרוב וקל לקיים תורה ומצוות "בלבבך", באהבת ה'

41 וביראת ה'. ברם, לפי מה שהסברנו, שמשמעות "קרוב אליך

42 הדבר" היא, שעלידי התבוננות בגדולת הקב"ה, ביכולת

43 האדם "ליצור" בתוכו אהבה ויראה, לפחות בבחינת "תבונה"

44 - טעונים עדיין הדברים הסבר. שכן, אם דרושה לכך ההתבוננות

יורשים אהבה? ואיך נכלל בה גם החילו. — כיצד נכללת
באהבה זו גם יראה? שכן, כפי שלמדנו, כדי להישמר
מעבירות, נדרשת הרי גם "יראה", ומאחר שבאהבה (מסותרת)
זו אפשר לקיים את כל התורה והמצוות, הרי שהיא כוללת
בתוכה גם יראה — דבר זה עלינו להבין, איך וכיצד כוללת
אהבה זו גם יראה?

1 וְעֵינֵינוּ, — מה משמעותה של אהבה זו: ישנה אהבה
2 המתבטאת ביצירת לחץ להתאחד עם הקב"ה, שהנשמה כפי
3 שהיא מלובשת בגוף שלה תתאחד עם הקב"ה; וישנה אהבה
4 הנושאת בתוכה כמיהה של "כלות הנפש", שהנפש מחפשת
5 להיכלול ולהיכלל בהקב"ה, וכדומה. מהו, איפוא, ה"מבוקש"
6 של האהבה המסותרת? ואיך היא ירשה לנו, — כיצד

יום שני ח' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 46, והענין כי האבות... עד עמ' כד, גלגולים].

49 שְׁבַקְדֻשַׁת הָעֲשִׂיָּה. וְאַחֲרָיו עֲלֵי־פִי־כֵן, — למרות שנפש זו היא
50 מהמדריגה התחתונה, מֵאַחַר שֶׁהִיא — הנפש, מַעֲשֵׂר סְפִירוֹת
51 קְדוּשׁוֹת, — קיים הרי "כלל", שכל דבר בקדושה הוא
52 בהתכללות, שכל מדריגה כלולה מכל המדריגות, ולכן הִיא —

53 גם המדריגה התחתונה
54 ביותר בקדושה של עולם
55 העשיה, כְּלוּלָה מְכֻלָּה, —
56 מכל שאר המדריגות
57 והספירות של "עשיה", גַם
58 מִחֻכְמָה דְּעֲשִׂיָּה, — שהיא
59 הספירה העליונה ביותר
60 בעולם העשיה, שְׁבִתוּכָה
61 — ב"חכמה דעשיה",
62 מְלַבֶּשֶׁת חֻכְמָה דְּמַלְכוּת
63 דְּאֲצִילוּת, — שכן, כפי
64 שיוסבר להלן, בפרק נ"ב,
65 ספירת ה"מלכות" של
66 עולם האצילות, מתלבשת
67 ומאירה בעולם העשיה.

68 ומאחר שב"מלכות" דאצילות כלולות כל עשר הספירות, הרי
69 שעשר הספירות של "מלכות" דאצילות, מתלבשות בעשר
70 הספירות של עולם העשיה: "חכמה" של מלכות דאצילות —
71 ב"חכמה" של עולם העשיה, "בינה" של מלכות דאצילות —
72 ב"בינה" של עולם העשיה, וכך הלאה. הרי — שב"חכמה" של
73 עולם העשיה, מתלבשת "חכמה" של "מלכות" דאצילות:
74 שְׁבִתוּכָה — ב"חכמה" של מלכות דאצילות, ישנה חֻכְמָה
75 דְּאֲצִילוּת, — שכן, עשר הספירות של עולם האצילות, כלולות
76 אחת מהשניה, ממילא כלולה ב"מלכות" גם "חכמה" של עולם
77 האצילות, שְׁבִיָּה — ב"חכמה" של עולם האצילות, מֵאִיר אֹר
78 אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוא מַמְשֵׁ, בְּרִכְתִּיבִי: "ה' בְּחֻכְמָה יִסַּד
79 אֶרֶץ", — "ה' בחכמה" — אור אֵין־סוֹף מאיר ב"חכמה"; "בחכמה
80 יסד ארץ" — "חכמה" מאירה ב"מלכות" הנקראת "ארץ". שכן,
81 "מלכות" כמו "ארץ", כל אחת בענינה, היא המדריגה התחתונה
82 ביותר; וְ"כֻלָּם בְּחֻכְמָה עֲשִׂיָּה". — מכאן, ש"חכמה" מאירה
83 ב"עשיה". וְנִמְצָא, כִּי אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוא מְלַבֵּשׁ בְּבִחִינַת
84 חֻכְמָה שְׁבִנְפֶּשׁ הָאָדָם — יְהִי מִי שִׁיְהִי מִיִּשְׂרָאֵל, — בנשמתו

13 וְהַעֲנִינוּ, — הוא, כִּי הָאֲבוֹת הֵן הֵן הַמְרַבֵּכָה, — האבות היו
14 בטלים לגמרי, בכל עצמותם, להקב"ה, כמו "מרכבה" הבטלה
15 ל"רכוב" בה, והיא מונהגת רק לפי רצונו — כך, לא היה לאבות
16 שום רצון אחר מאשר רצונו של הקב"ה, וְעַל כֵּן — ולכן, זְכוּ

17 לְהַמְשִׁיךְ נַפְשֵׁיהֶם
18 נִשְׁמָה לְבִנְיָהֶם אַחֲרֵיהֶם
19 עַד עוֹלָם מַעֲשֵׂר סְפִירוֹת
20 דְּקִדְשָׁה שְׁבִאֲרַבַּע
21 עוֹלָמוֹת אֲצִילוּת
22 בְּרִיאַת־יִצִּירַת־עֲשִׂיָּה, —
23 בגלל עבודתם, זכו
24 האבות, אברהם יצחק
25 ויעקב, שכל מי שהוא
26 מזרעם תהיה לו נשמה
27 קדושה, המורכבת משלש
28 מדריגות: נפש, רוח
29 ונשמה, הנובעות מעשר
30 הספירות שבארבעת
31 העולמות: אצילות,

32 בריאה, יצירה, עשיה. אך, מאחר שלמעלה, בקדושה עצמה,
33 ישנן כאמור, ארבע מדריגות ועולמות כלליים, ובכל עולם —
34 עשר ספירות, הרי מאיזו מדריגה ומאיזה עולם באות ליהודי
35 הנפש, הרוח והנשמה? הרי זה: לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כָּפִי מְדִרְגָּתוֹ
36 וְכָפִי מַעֲשָׂיו. — "כפי מדריגתו" — כפי רום שורש נשמתו, "כפי
37 מעשיו" — כפי שהוא "עבד" ויזכך את עצמו לאחר מכן, כפי
38 שכתוב ב"זוהר" כשאדם הופך את עצמו ל"טוב" — מעניקים לו
39 מלמעלה מדריגה עליונה יותר של נשמה. וְעַל־כָּל־פְּנִים, אֶפְלוּ
40 לְקַל שְׁבַקְלִים וּפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל נִמְשָׁךְ בְּזוּגָם נִפְשׁ דְּנִפְשׁ
41 דְּמַלְכוּת דְּעֲשִׂיָּה, — "מלכות" של עולם העשיה. עולם העשיה
42 הוא הרי העולם התחתון ביותר. ובעולם העשיה עצמו, "מלכות"
43 היא הספירה האחרונה בעשר הספירות; וב"מלכות" עצמה, ישנן
44 נפש, רוח ונשמה, והנפש היא האחרונה בין השלש; וְלִיִּקֵּל
45 שבקלים" או "פושעי ישראל", נמשכת "נפש" בלבד. כלומר,
46 נפש הבאה מנפש של "מלכות" של עולם העשיה. היינו: אף
47 ה"יחוד" (הזיווג) הנחות ביותר, מקבל, לפחות, נפש מהמדריגה
48 התחתונה ביותר שבקדושה: שֶׁהִיא מְדִרְגָּה תַּתְּחִיתוֹנָה

משחררות את הנשמות הגבוהות שנפלו ברשותן, אלא במקרה
של זיווג "פושעי ישראל", כי אז, הן מקוות, שאותה נשמה
גבוהה, בתור "ילוד" של "פושעי ישראל", תושפע מה"לבושים"
הגסים של ההורים, ותהיה כמותם. ואז יינקו הקליפות חיות
במדה מרובה יותר,
מהנשמה הגבוהה. ברם,
בהיותה נשמה גבוהה —
היא "שוברת" ופורצת את
הלבוש הגס בו הולבשה
על-ידי ההורים, ומתעלה
למדריגה של "צדיק".
כמו שכתוב בספר
גלגולים:

ליקוטי אמרים

ישראל ובחי' החכמה שבה עם אור א"ס ב"ה המלוכש
בה מתפשטת בכל בחי' הנפש כולה להחיותה מבחי'
ראשה עד בחי' רגלה כדכתיב החכמה תחיה בעליה
[ולפעמים ממשיכים פושעי ישראל נשמות גבוהות
מאד שהיו בעמקי הקליפות כמ"ש בספר גלגולים]:

שבמדריגות השונות שבנשמות, קורה שדוקא בהורים "פושעי
ישראל", נמשכת נשמה גבוהה כזו. על-כל-פנים, למדנו, שכל
יהודי יש בו נשמה של קדושה, ושבבחינת ה"חכמה" של
הנשמה "שורה" אור איך-סוף ברוך-הוא. להלן יוסבר טעמו של
דבר, מדוע ההשראה מאור איך-סוף היא דוקא בבחינת
"חכמה" של הנפש — כי "חכמה" היא כוח שלמעלה מ"שכל"
ומ"הבנה".

של כל אחד מישראל, מאיר אור מהאיך-סוף ברוך-הוא. מדוע
הוא מאיר דוקא בבחינת ה"חכמה" שבנשמה — יסביר ה"תניא"
להלן. ובחינת החכמה שבה, — שבנפש, עם אור איך-סוף
ברוך-הוא המלוכש בה, — ב"חכמה", מתפשטת בכל בחינות
הנפש בלה, להחיותה —
בחיות אלקית, מבחינת
ראשה עד בחינת רגלה,
— מהמדריגה העליונה
ביותר שבנפש, הנקראת
"ראש" של הנפש, עד
למדריגה התחתונה ביותר
שבנפש, הנקראת "רגל"
של הנפש. כדכתיב:

"החכמה תחיה בעליה" — הנפש נקראת "בעליה", היא בעלת
כוח החכמה. [ולפעמים ממשיכים פושעי ישראל — לילדיהם,
נשמות גבוהות מאד שהיו בעמקי הקליפות, — ומפני היות
נשמות גבוהות אלו בשבי, ברשות "עמקי הקליפות" — והרי
"כלל" בידינו, ש"אין הקב"ה בא בטרוננו" עם בריותיו] — אין
הקב"ה בא בדרישות מופרות מבריותיו, לא מוציאים מידי
הקליפות, שלא ברצונן, דבר שנפל ברשותן; הקליפות לא היו

יום שלישי ט' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כד, הנה החכמה היא... עד עמ' כד, המושג ומוכן:

למעלה מ"הבנה". ואילו "כוח החכמה", מאחר שכאמור, הוא
למעלה מ"שכל" ו"השגה" — מתלבש בו אור איך-סוף. לשון כ"ק
רבינו: "מזהמשך ומהלשון משמע (ואולי גם מוכח) דמדבר
במדרי' אחת. ומפרש כ"ח מ"ה — ג"כ ענין אחד, — כח שאינו מושג.
ונקודת הביאור — דכח'
היא מקור השכל (ולכן
מתפשט
וכשמתגלה פועל אפי'
במחדו"מ
ובדלקמן) אבל זהו מקור
שאינו נתפס ונמצא למע'
כח ושאינו מושג, (ולכן
אוא"ס מתלבש בו)". ולכן,
כל ישראל, אפילו הנשים
ועמי הארץ, — אלה

ליקוטי אמרים

הנה החכמה היא מקור השכל וההבנה והיא למעלה
מהבינה שהוא הכנת השכל והשגתו והחכמה היא
למעלה מההבנה וההשגה והיא מקור להן וזהו לשון
חכמה כ"ח מ"ה שהוא מה שאינו מושג ומוכן ואינו
נתפס בהשגה עדיין ולכן מתלבש בה אור א"ס ב"ה
דלית מחשבה תפיסא ביה כלל ולכן כל ישראל אפילו
הנשים ועמי הארץ הם מאמינים בה' שהאמונה היא
למעלה מן הדעת וההשג' כי פתי יאמין לכל דבר וערום

הנה, החכמה היא מקור השכל וההבנה, — ה"שכל" וה"הבנה"
נמצאים ב"כוח הבינה", ו"בינה" היא הכוח להבין כל דבר על כל
פרטיו. ואילו ה"חכמה" היא מקור ה"שכל" וה"הבנה". והיא —
ה"חכמה", למעלה מהבינה שהוא — ה"בינה", הקנת השכל
והשגתו, והחכמה היא
למעלה מההבנה
וההשגה, והיא מקור
להן. וזהו לשון —
משמעות המלה חכמה —
"כח מו", — "חכמה" היא
כוח שממנו נובע ה"שכל",
وهיא פועלת בתור "כוח".
ויחד עם כך — היא בבחינת
"מ"ה" — שהיא לשון
שאלה: "מה" היא?, כפי

שאינם שייכים ל"שכל" ול"הבנה" בגדולת הקב"ה, הם מאמינים
בה', שהאמונה היא למעלה מן הדעת וההשגה, — "כוח
האמונה" "קולט" את מה שזו"שכל" וה"הבנה" אינם יכולים
להשיג, כי "פתי יאמין לכל דבר, וערום יבין וגו'", — הפתי
תופס כל דבר על-ידי האמונה בו. הרי, שתפיסתו של דבר שלא
על-ידי הבנתו בשכל, היא על-ידי אמונה. ברם, כשמדובר על דבר
שהשכל מסוגל לתפוסו, אלא שהוא, הפתי, אין לו שכל והוא

ששואלים על דבר שלא משיגים אותו — שהוא מה שאינו משג'
ומוכן, ואינו נתפס בהשגה עדיין, ולכן מתלבש בה —
ב"חכמה", אור איך-סוף ברוך-הוא דלית מחשבה תפיסא ביה
כלל. — שאין מחשבה ושכל שבאפשרותם "לתפוס", להשיג
ולהבין את אור איך-סוף ברוך-הוא. הכוחות המהווים את ה"שכל"
וה"הבנה" אינם בגדר שבהם יתלבש אור איך-סוף ברוך-הוא, כי
"שכל" ו"הבנה" אינם יכולים להשיג את אור איך-סוף שהוא

29 מוכנים תמיד למסור את נפשם, רק באלו הוא דבר שאי אפשר
30 כלל לכפור בה' אחר, בלי שום מעם ומענה ומענה כלל. בלי
31 שום מניע וסיבה הגיוניים, כי כל דבר שנובע מן ה"שכל" הוא
32 שקול ומדוד, ויכולה להיות סברא לכאן וסברא לכאן, ואם

33 הנכונות למסירות נפש

34 היתה נובעת מן ה"שכל"

35 ומן ה"טעם", היה כאן על-

36 כל-פנים מקום ל"טענות

37 ומענות" בשכל: למסור את

38 הנפש או לא. אך האמת

39 היא, שבמסקנה ההחלטית

40 למסור את הנפש - אין

41 שום שקלא-וטריא, אלא

42 ההנחה המוחלטת, שאי-

43 אפשר להיות אחרת! -

44 דבר זה אינו נובע

45 מזה "שכל". והינה, - זהו

46 מחמת, משום שה' אחד

47 מאיר ומחיה כל הנפש, -

48 של יהודי, על-ידי

49 התלבשותו בכחיות

50 חכמה שבה, - שבנפש,

51 שהיא - כוח החכמה, למעלה מן הדעת והשכל המושג ומובן:

52 - לכן גם באלה שאינם שייכים כלל ל"שכל" ול"הבנה", יש בהם

53 הכוח למסור את נפשם על קידוש השם. בכך, הובהר לנו שורשה

54 של האהבה המסותרת: היא מושרשת ב"כוח החכמה" של הנפש,

55 שלמעלה מ"שכל", ובו - ב"כוח החכמה" - מלוכש אור אין-סוף

56 ברוך-הוא. משם נובע בכל יהודי כוח האמונה ומסירות הנפש.

1 תופסו ב"אמונה" - יש בכך משום חסרון. ואילו כשמדובר אודות
2 אלקות שהוא למעלה לגמרי מ"שכל", אין כל דרך אחרת
3 "להשיגה", אלא על-ידי אמונה בלבד. וכך אומר ה"תניא": ולגבי
4 הקדושי-ברוך-הוא, שהוא למעלה מן השכל והדעת, ולית

5 מחשבה תפיסא ביה כלל

6 - אין שום מחשבה ושכל

7 המסוגלים להשיגו כלל,

8 הכל כפתיים אצלו

9 ותפירה, - כולנו כפתיים

10 גמורים לגביו, שהרי

11 ב"שכל" אי אפשר להשיגו,

12 ומן ההכרח להשיגו על-ידי

13 אמונה שלמעלה

14 מזה "שכל", כדכתיב:

15 "ואני בער ולא אדע,

16 בהמות הייתי עמך, ואני

17 תמיד עמך וגו'", כלומר

18 שבה שאני "בער"

19 ו"בהמות" - "אני תמיד

20 עמך". - עם הקב"ה. ולכן,

21 אפילו קל שבקלים

22 ופושעי ישראל מוסרים

23 נפשם על קדשת ה', על הרב, וסובלים עניוים קשים שלא

24 לכפור בה' אחד. ואף אם הם בורים ועמי הארץ ואין יודעים

25 גדולת ה', ונם במעט שידעים - בגדולת ה', אין - הם,

26 מתבוננים כלל, - שיהיה מקום לומר שמסירות נפשם נובעת

27 מהבתנם בגדולת הקב"ה, ואין מוסרים נפשם מחמת דעת

28 והתבוננות בה' כלל, אלא בלי שום דעת והתבוננות, - הם

ליקוטי אמרים

יבין וגו' ולגבי הקב"ה שהוא למעלה מן השכל והדעת ולית מחשבה תפיסא ביה כלל הכל כפתיים אצלו ית' כדכתיב ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך ואני תמיד עמך וגו' כלומר שבה שאני בער ובהמות אני תמיד עמך ולכן אפי' קל שבקלים ופושעי ישראל מוסרים נפשם על קדושת ה' על הרוב וסובלים עניוים קשים שלא לכפור בה' אחד ואף אם הם בורים ועמי הארץ ואין יודעים גדולת ה'. וגם במעט שידועים אין מתבונני' כלל ואין מוסרי' נפשם מחמת דעת והתבוננות בה' כלל. אלא בלי שום דעת והתבוננות רק כאלו הוא דבר שאי אפשר כלל לכפור בה' אחד בלי שום טעם ומענה ומענה כלל והיינו משום שה' אחד מאיר ומחיה כל הנפש ע"י התלבשותו בכח' חכמה שבה שהיא למעלה מן הדעת והשכל המושג ומובן:

יום רביעי י' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כד, פרק יט ולתוספת... עד עמ' 50, בלב כלל:

72 אלה, יובהר בפרק י"ט אותו אנו עומדים ללמוד, לאחר הסבר נרחב
73 אודות האהבה המסותרת.

74 ולתוספת באור, - ענין האהבה המסותרת, בשייכות לשני

75 הפרטים האמורים: "ענינה" ו"אין נכלל בה גם דחילו (יראה)",

76 צריך לבאר היטב מה

77 שכתוב: "נר ה' נשמת

78 אדם". פרוש, שישאל

79 הקריוס "אדם", -

80 כמאמר חכמינו ז"ל:

81 "אתם קרוים אדם", שבני

82 ישראל הם הנקראים

83 "אדם", נשמתם היא,

84 למשל, באור הנר

85 שמתנענע תמיד למעלה במעו, - וכל כך למה? - מפני

86 שאור האש חפץ במעבד לפיר מהפתילה - בה האש

ליקוטי אמרים

פרק יט ולתוספת ביאור צריך לבאר היטב מ"ש נר ה' נשמת אדם פי' שישאל הקריוס אדם נשמתם היא למשל כאור הנר שמתנענע תמיד למעלה במעו מפני שאור האש חפץ במעבד ליפיר מהפתילה ולירבק בשרשו למעלה ביסוד האש

57 פֶּרֶק יט. בפרק הקודם הוסבר שלכל יהודי "קרב מאד" לקיים תורה

58 ומצוות באהבת ה' וביראת ה', וזה נובע מהאהבה המסותרת שכלב כל

59 אחד מהם להקב"ה. אהבה זו באה להם בירושה מהאבות, שעל-ידי

60 עבודתם וביטולם להקב"ה, המשיכו נשמה קדושה לכל יוצאי חלציהם

61 לנצח. בנשמה קדושה זו,

62 בבחינת ה"חכמה" שבה,

63 מלוכש אור אין-סוף ברוך-

64 הוא, ממנו נובעת בכל אחד

65 מ ישראל אהבה להקב"ה, עד

66 לכדי מסירות נפש על קידוש

67 השם. בכך הוסבר "שורש"

68 אהבה זו, וכיצד היא באה לנו

69 בירושה. אך, עדיין טעון

70 הסבר: (א) "ענין" אהבה זו, במה מתבטאת שאיפתה של אהבה זו. (ב) כיצד

71 כוללת בתוכה אהבה זו גם יראה, שצורך בה לקיום תורה ומצוות. ענינים

1 מחזיקה את עצמה, וְלִדְבֹק בְּשִׁרְשׁוֹ לְמַעַל בְּיִסּוּד הָאֵשׁ
2 הַכִּלְי שֶׁתַּחַת גִּלְגַּל הִירָח, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּעֵץ חַיִּים. –
3 האש שֶׁנֶּר שְׂמִינִי נִמְשַׁכֶּת בִּטְבֵּעָה לְמַעַלָּה, כְּדִי לְהִתְאַחֵד עִם
4 שׁוֹרֶשׁה, "יִסּוּד הָאֵשׁ", הַנִּמְצָא לְמַעַלָּה, מִתַּחַת גִּלְגַּל הַלְבָנָה.

5 שֶׁכֵּן, אַרְבַּעַת הַיִּסּוּדוֹת:

6 אֵשׁ, רוּחַ, מַיִם, עֶפֶר,

7 מְסוּדָרִים בְּצוּרָה כֻּזָּה,

8 שֶׁהַיִּסּוּד הַקָּל וְהַעֲדִין

9 יוֹתֵר, מְקִיף אֶת הַיִּסּוּד

10 הַכָּבֵד יוֹתֵר: עֶפֶר שֶׁהוּא

11 הַיִּסּוּד הַכָּבֵד בְּיוֹתֵר – הוּא

12 גַּם הַתַּחֲתוֹן בְּיוֹתֵר; מַיִם

13 מִבְּחִינַת הַטְּבַע שְׁלֵהֶם,

14 צָרִיכִים לִהְיוֹת מַעַל לַעֲפֹר

15 וְלַהֲקִיף אֶת הָעֶפֶר, אֲלֵא

16 מִחֲמַת חֹסֶד ה' בְּלִבָּד, הִרִי

17 "לְרוֹקֵעַ הָאֶרֶץ עַל

18 הַמַּיִם"³, נִמְתַּח חֶלֶק

19 מִהָעֶפֶר מַעַל לַמַּיִם; רוּחַ

20 הִיא לְמַעַלָּה מִן הַמַּיִם

21 וּמְקִיפָה אֶת הַמַּיִם; אֵשׁ

22 מְקִיפָה אֶת הָרוּחַ. כֵּן

23 נִמְצָא יִסּוּד הָאֵשׁ הַכִּלְי,

24 מִתַּחַת גִּלְגַּל הִירָח. וְאַף שֶׁעַל־יְדֵיָּהּ – עַל־יְדֵי הִיתְנַתְקוֹת

25 הָאֵשׁ מִהַפְתִּילָה וְהִתְדַבְּקוּתָה בְּשׁוֹרֶשׁה לְמַעַלָּה, יִכָּבֵּד וְלֹא

26 יֵאָדָר כְּלוֹם לְמַטָּה, וְגַם לְמַעַלָּה בְּשִׁרְשׁוֹ יִתְבַּטֵּל אוֹרֵוּ

27 בְּמִצִּיאוֹת בְּשִׁרְשׁוֹ, – שֶׁכֵּן, "מִצִּיאוֹת" הֵנֶר הִיא הִרִי כְּדִי

28 לְהֵאִיר, וּבְשׁוֹרֶשׁוֹ תִּתְבַטֵּל מִצִּיאוֹת זֶה. כִּי, נֶר רִגִּיל לְעוֹמֶת נֶר

29 גָּדוֹל – מֵאֵבֵד אֶת מִצִּיאוֹתָיו וְאֵינוֹ מִשְׁמֵשׁ לְשׁוֹם דָּבָר (לְמַשֵּׁל:

30 נֶר דְּלוֹק בְּאִמְצַע הַיּוֹם). מִכֹּל־שֶׁכֵּן שֶׁהוּא מֵאֵבֵד אֶת מִצִּיאוֹתָיו

31 לְגַמְרֵי לִגְבֵי שׁוֹרֶשׁוֹ. הִרִי, שֶׁאֵין לֹמֵר שֶׁמִּשְׁכִּיבַת הֵנֶר לְשׁוֹרֶשׁוֹ

32 הִיא כְּדִי שִׁיחִיה שֶׁם מִצִּיאוֹת נַעֲלָה יוֹתֵר. אֲדַרְבָּה, שֶׁם תִּתְבַטֵּל

33 מִצִּיאוֹתָיו לְגַמְרֵי. וְהִרִי קִיִּם כֻּלָּם שֶׁ"כֹּל דָּבָר חִפְץ בְּקִיּוֹמוֹ",

34 וּבִהְתַּאֵם לִ"כֻּלָּל" זֶה, לֹא הִיתָה הָאֵשׁ שֶׁנֶּר צָרִיכָה לְהִמְשִׁךְ

35 לִ"שׁוֹרֶשׁ", אֶת־עַל־פִּי־כֵן בְּכָךְ הוּא – אוֹר הָאֵשׁ, חִפְץ

36 בְּמַטְבְּעוֹ. – כְּלוֹמֵר, כֵּאֵילוֹ אוֹר הֵנֶר "רוֹצֵה" בָּכֶךְ, כְּמוֹ שֶׁאֵבֵד אֵנוּ

37 רוֹאִים בִּ"נֶר" שֶׁהוּא נִמְשָׁךְ תָּמִיד לְשׁוֹרֶשׁוֹ, כִּךְ נִשְׁמַת הָאָדָם,

38 וְכֵן בְּחִינַת רוּחַ וְנִפְשׁוֹ, – לֹא דוֹקָא בְּמִי שֶׁ"פּוֹעֵלֶת" בּוֹ

39 הַמְדִּירָגָה הַעֲלִינָה יוֹתֵר שֶׁל "נִשְׁמָה", אֲלֵא גַם בְּאֵלָה שֶׁנִּשְׁמַתָּם

40 הִיא בְּבַחֲיוֹת הַתַּחֲתוֹנוֹת יוֹתֵר, שֶׁל "רוּחַ" אוֹ שֶׁל "נִפְשׁ", חִפְצָהּ

41 וְחֻשָּׁהּ – שֶׁל הַנִּשְׁמָה, בְּמַטְבְּעָה לְפָרֵד וְלִצְאָתָה מִן הַגּוֹף

42 וְלִדְבֹק בְּשִׁרְשׁוֹהָ וּמְקוֹרָהּ בְּחַיִּי הַחַיִּים בְּרוּךְ־הוּא; – הִרִי

43 הוּא הִ"חַיִּים" שֶׁל הַנִּשְׁמָה, שְׁעִינָה – חַיּוֹת, וְהַנִּשְׁמָה בִּטְבֵּעָה

44 רוֹצֵה לְהִינָתֵק מִגּוֹפָה וּלְהִתְאַחֵד בְּשׁוֹרֶשׁה, בִּ"חַיִּי הַחַיִּים" –

45 הַקֶּבֶד הִ"ה. הֵגַם שֶׁתַּחֲתֶיהָ – שֶׁם, אֵין וְאִפֹּס וְתִתְבַטֵּל שֶׁם –

46 בְּשׁוֹרֶשׁה, בְּמִצִּיאוֹת לְגַמְרֵי, וְלֹא יֵשָׁאֵר מִמֶּנָּה מְאֻמָּה

47 מִמְּהוּתָהּ וְעִצְמוּתָהּ הָרָאוּשׁוֹן, – אִי אִפְשָׁר לֹמֵר שֶׁלֹּא יֵשָׁאֵר

לִיקוּטֵי אִמְרִים

הַכִּלְי שֶׁתַּחַת גִּלְגַּל הִירָח כְּמוֹ שֶׁבַע"ה וְאֵף שַׁע"י זֶה
יִכָּבֵד וְלֹא יֵאִיר כְּלוֹם לְמַטָּה וְגַם לְמַעַלָּה בְּשִׁרְשׁוֹ
וְיִתְבַטֵּל אוֹרֵוּ בְּמִצִּיאוֹת בְּשִׁרְשׁוֹ אַעפ"כ כִּכְךָ הוּא חִפְץ
בְּמַטְבְּעוֹ. כִּךְ נִשְׁמַת הָאָדָם וְכֵן בְּחַי' רוּחַ וְנִפְשׁ חִפְצָה
וְחֻשָּׁהּ בִּטְבֵּעָה לְפָרֵד וְלִצְאָתָה מִן הַגּוֹף וְלִדְבֹק בְּשִׁרְשׁוֹ
וּמְקוֹרָהּ בְּחַי' חַיִּי הַחַיִּים בִּ"ה הֵגַם שֶׁתַּחֲתֶיהָ אֵין וְאִפֹּס
וְתִתְבַטֵּל שֶׁם בְּמִצִּיאוֹת לְגַמְרֵי וְלֹא יֵשָׁאֵר מִמֶּנָּה מְאֻמָּה
מִמְּהוּתָהּ וְעִצְמוּתָהּ הָרָאוּשׁוֹן אַעפ"כ זֶה רְצוּנָה וְחֻפְצָה
בְּמַטְבְּעָה וְטְבַע זֶה הוּא שֶׁם הַמּוֹשָׁאֵל לְכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ
בְּבַחֲיוֹ טַעַם וְדַעַת וְגַם כֵּאֵן הַכוּוֹנָה שֶׁרָצוֹן וְחֻפְץ זֶה
בְּנִפְשׁ אֵינוֹ בְּבַחֲיוֹ טַעַם וְדַעַת וְשֶׁכֵּל מוֹשֵׁג וּמוֹכֵן אֲלֵא
לְמַעַלָּה מִהַדַּעַת וְשֶׁכֵּל הַמּוֹשֵׁג וְהַמּוֹכֵן וְהִיא בְּחַי' חֲכָמָה
שֶׁבְּנִפְשׁ שָׁבָה אוֹר א"ס בִּ"ה. וְזֶהוּ כֻּלָּל בְּכָל סְטֵרָא
דְּקִדּוּשָׁה שֶׁאֵינוֹ אֲלֵא מֵה שֶׁנִּמְשָׁךְ מִחֲכָמָה שֶׁנֶּק' קוֹדֵשׁ
הַעֲלִיּוֹן הַכִּבְטֵל בְּמִצִּיאוֹת בְּאוֹר א"ס בִּ"ה הַמְלוּבֵשׁ בּוֹ

הַנִּשְׁמָה לִצְאָתָה מִגּוֹפָה וּלְהִתְאַחֵד בְּשׁוֹרֶשׁה? – אֶת־עַל־פִּי־כֵן
זֶה רְצוּנָה וְחֻפְצָה בְּמַטְבְּעָה. – בְּרַם, הַמּוֹשֵׁג "טְבַע" נִחְשָׁב
בְּדֶרֶךְ כֻּלָּל לְחִסְרוֹן, אִם הִדְבָּר הוּא לְפִי הַטְּבַע, חֹסֶר כֵּאֵן הִדְבָּר
הִ"שְׁכָּל" – וְכֵאֵן הִרִי מֵה שֶׁהַנִּשְׁמָה נִמְשַׁכֶּת אֶל הַקֶּבֶד בִּטְבַע,
נִחְשָׁב לְ"מַעַלָּה" – לִכֵּן, מַעִיר הִ"תְּנִיָּא", מִיד, שֶׁהַמְלָה "טְבַע"
כֵּאֵן, מִשְׁמַעָה, כֹּל עֲנִין שֶׁאֵינוֹ לְפִי הִ"טַעַם" וְהִ"שְׁכָּל", גַּם
כִּשְׁהִדְבָּר הוּא לְמַעַלָּה מִהִ"שְׁכָּל", מַצִּיגִים אוֹתוֹ בְּמִלָּה "טְבַע".
וְטְבַע זֶה, – הַמְלָה "טְבַע", הוּא שֶׁם הַמּוֹשָׁאֵל לְכָל דָּבָר
שֶׁאֵינוֹ בְּבַחֲיוֹ טַעַם וְדַעַת. – כֹּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נַעֲשֶׂה מִתּוֹךְ
הַגִּיּוֹן וְשֶׁכֵּל, מִתּוֹאֵר בְּשֶׁם "טְבַע", וְגַם כֵּאֵן – בִּיחֹס לְהַמְשִׁכֶּת
הַנִּשְׁמָה לְשׁוֹרֶשׁה, חֲכָמָה, – בְּהַשְׁתַּמְשׁוּת בְּמִלָּה טְבַע: שֶׁרָצוֹן
וְחֻפְץ זֶה בְּנִפְשׁ – לִהְיוֹת דְּבוּק בְּשׁוֹרֶשׁה, אֵינוֹ בְּבַחֲיוֹ טַעַם
וְדַעַת וְשֶׁכֵּל מִשְׁגֵּג וּמוֹכֵן, אֲלֵא לְמַעַלָּה מִהַדַּעַת וְשֶׁכֵּל
הַמּוֹשֵׁג וְהַמּוֹכֵן, וְהִיא בְּחִינַת חֲכָמָה שֶׁבְּנִפְשׁ – שֶׁלְפִי מֵה
שֶׁהוֹסֵב בְּפֶרֶק הַקּוֹדֶם, "חֲכָמָה" הִיא כּוֹחַ שֶׁלְמַעַלָּה מִ"שְׁכָּל"
וְ"הִבְנָה", שֶׁכֵּךְ – בְּחֲכָמָה שֶׁבְּנִפְשׁ, שׁוֹרֵה אוֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ
הוּא. – וּמִשּׁוֹם כֵּךְ, נִמְשַׁכֶּת הַנִּשְׁמָה לְהִתְאַחֵד בְּשׁוֹרֶשׁה,
הַמְשַׁכָּה שֶׁלְמַעַלָּה מִהִ"שְׁכָּל" וְהִ"הִבְנָה". הִרִי שֶׁ"עֲנִין" הָאֵהָבָה
הַמְסוּתֶרֶת הוּא – רְצוּנָה הַפְּנִימִי שֶׁל הַנִּשְׁמָה לְהִתְאַחֵד עִם
שׁוֹרֶשׁה, עִם הַקֶּבֶד הִ"ה. לְהֵלֵךְ יוֹסֵבֵר מִדּוּעַ נִקְרָאת אֵהָבָה זֶה –
"אֵהָבָה מְסוּתֶרֶת". וְזֶהוּ כֻּלָּל בְּכָל סְטֵרָא דְּקִדּוּשָׁה, – בְּצֵד
הַקִּדּוּשָׁה: שֶׁאֵינוֹ אֲלֵא מֵה שֶׁנִּמְשָׁךְ מִחֲכָמָה, שֶׁנֶּקְרָא "קִדּוּשׁ
הַעֲלִיּוֹן", – הַמְלָה קוֹדֵשׁ רּוֹמֶזֶת עַל "חֲכָמָה", וְקִדּוּשָׁה הִיא
הַמְשַׁכָּה מִ"קוֹדֵשׁ" – הַמְשַׁכָּה מִ"חֲכָמָה". מֵה מִשְׁמַעוֹת הַהַמְשַׁכָּה

בגוף - פסוד גלות השכינה, פנוי לליל¹⁰. ולכן נקראת
אהבה זו בנפש האלהית, שרצונה וחפצה לדבק בה' חיי
החיים ברוך-הוא, - נקראת אהבה זו בשם "אהבה
מסתרת", - לכאורה: "אהבה" היא הרי רגש שבא לידי גילוי,
כי צד זה תואם למה
שמתארים אותה כאן
בשם "אהבה מסותרת"?
אלא בהתאם למה
שיוסבר להלן, באה
ה"סתרה" זו מענין אחר
לגמרי. המכסה ומסתיר
על האהבה, והוא לבוש
השק של הקליפה: פי
היא - אהבה זו, מסתרת
ומכסה בלבוש שק
דקלפה בפושעי
ישראל, וממנה -
מהקליפה, נכנס בהם
רוח שטות לחטא,
כמאמר רז"ל: אין
אדם חוטא בו' - אלא
אם כן נכנסה בו רוח
שטות. "רוח שטות" זו
מתבטאת, כמוסבר להלן,
בכך, שנדמה לאדם

החוטא, שלמרות שהוא חוטא, הוא נשאר אותו יהודי, ואין
הוא מרגיש שהוא נפרד בכך, חלילה, מהקב"ה. לו היה חש
שעלידי החטא הוא נפרד וניתק מהקב"ה - לא היה חוטא,
מחמת האהבה הנטועה בלבו להקב"ה, שבגללה הרי היה
מוסר את נפשו כדי שלא להינתק מהקב"ה - אלא "רוח שטות"
זו מטפשת אותו שלא ירגיש בהינתקות מהקב"ה הנגרמת
עלידי החטא. ברם, אם כך הדבר, הרי שגם בשעת "נסיון" של
קידוש ה', כשרוצים לכפות עליו לכפור בהקב"ה, לא היה צריך
לחוש שעלידי-כך הוא ניתק מהקב"ה, וממילא - לא למסור
את נפשו? - מסביר רבנו הזקן, שבאפשרות הקליפה להסתיר
רק על דברים שאינם נוגעים ישירות בבחינת ה"חכמה" של
הנפש האלקית. ואילו - כשמדובר בנסיון של קידוש ה', הפוגע
ישירות ב"כוח החכמה", באמונה הנובעת מה"חכמה", שם אין
הקליפה יכולה לבסות ולהסתיר, ויהודי מרגיש אז וחש שעל-
ידי-כך אכן יינתק מהקב"ה, ולכן הוא מוסר את נפשו: אלא
שגלות הוה לבחינת חכמה - אינו אלא לבחינת
המתפשטות ממנה בנפש פלה לחיותה, - בחיות אלקית.
התפשטות זו בלבד של "חכמה", אפשר שתהיה בגלות, ולא
יתאפשר לה להתפשט בכל הנפש, וממנה בכל הגוף, להחיותם
בחיות של קדושה ולשמור עליהם מלעבור עבירה. אבל שרש
ועקר של בחינת חכמה שבנפש האלהית הוא במוחין,

מ"חכמה"? - יוסבר להלן, ש"חכמה" היא ענין ה"ביטול" לאור
אי-יטוף ברוך-הוא, להקב"ה: "המשכה מחכמה" פירושה -
המשכת ביטול זה לאלקות, שאז זה צד הקדושה. אך, כשחסר
ה"ביטול" זה מה"חכמה" - אין זו קדושה. וכך אומר רבנו הזקן
ביחס ל"קודש העליון"

(חכמה): הפטל - "קודש
העליון" (חכמה) בטל
במציאות מאור איך
סוף ברוך-הוא המלכש
בו, ואינו דבר בפני
עצמו פנוי לליל,
ולכן נקרא "כח מזה". -
ולכן זה נקרא בשם
"חכמה", המורכבת משתי
המלים: "כח מזה", כוח של
מזה, של ביטול. הרי
שקדושה היא דוקא דבר
שיש בו המשכה מ"חכמה"
- דבר שבטל להקב"ה
ואינו "מציאות" לעצמו
כלל, והוא הפך ממש
מבחינת הקליפה
וסתרא אחרת, שמונה
נפשות אמות העולם
דעבדין לגרמיהו, -
העושות רק למען מציאותן האנוכית, ואמרין: "הב הב" -
ואומרות "תן תן" ו"תלעמיני", - כמו שאמר עשו: "הלעיטני",
להיות יש ודבר בפני עצמו, - ולא בטל לאלקות, פנוי
לליל, - שקליפה היא בחינת "יש" (מציאות) המנותקת
מאלקות, הפך בחינת החכמה; - שענינה - ביטול. ולכן -
אלה שמצד הקליפה, נקראים "מיתים", פי "החכמה
תחתיה", - אך, דבר שהוא היפך ה"חכמה", הוא גם היפך
החיים, וכתבי: "ימותו ולא פחכמה", - מיתה קשורה במה
שאין בו ענין ה"חכמה", וזה אמור ביחס לאומות העולם
המקבלות חיותן מהקליפות. וכן הרשעים ופושעי ישראל
קדם שבאו לידי נסיון לקדש השם; - שכן, כשהם באים
לידי נסיון של קידוש ה', מתעוררת בהם בחינת ה"חכמה"
שבנשמתם, ומחיה אז את נפשם. ואילו שלא בשעת נסיון של
קידוש ה', למרות שגם אז קיימת בהם, בחינת ה"חכמה"
שבנפש וה"ביטול" להקב"ה, אך זה אצלם בהעלם ובגלות -
כפי שיסביר להלן: פי בחינת החכמה שבנפש האלהית עם
ניצוץ אלהות מאור אי-יטוף ברוך-הוא המלכש בה, -
בכוח החכמה, הם בבחינת גלות בגופם בנפש הקהמית,
מצד הקליפה שבחלל השמאלי שכלב המולכת ומושללת
בגופם - בשעה שהנפש הבדמית מושלת בגוף, נמצאים אז,
בחינת ה"חכמה" של הנפש האלקית והניצוץ האלקי, בגלות

מדובר כאן ביחס ל"פושע ישראל", שגם הוא מוסר נפשו על
קידוש ה', והקליפות היו בו תמיד על העליונה, **בְּמֵאֵר רַן**¹³
שֶׁהָרָשָׁעִים הֵם בְּרָשׁוֹת לָבָם, – ברשות החלל השמאלי
שבלבם, מקומה של הנפש הבהמית והיצר-הרע שמצד

הקליפה; **מִכָּל-מָקוֹם**

בְּשָׂא לִידֵי נִסְיוֹן בְּדָבָר

אֲמוֹנָה בְּה' אֶחָד,

שִׂיסּוּדָתָהּ בְּתַרְרֵי קִדּוּשׁ,

הִיא בְּחִינַת חֲכָמָה

שֶׁבִּנְפֶשׁ הָאֱלֹהִית, – כפי

שנזכר לעיל, נקראת

"חכמה" בשם "קדוש",

שָׂבָה – ב"חכמה", **מִלְכָּשׁ**

אֹר אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא

– אז, **הָרִי כָּל תְּקַלּוֹת**

בְּטָלִים וּמִכְשָׁלִים וְהָיוּ

כְּלֹא הָיוּ מִמֶּשׁ לִפְנֵי ה',

בְּדַכְתִּיבִי¹⁴: **"כָּל הַנֶּה" –**

כולל קליפות, **כְּאֵין נִגְדוּ**

וְגו', **וּכְתִיבִי¹⁵**: **"כִּי הִנֵּה**

אֵיבִיךָ ה', – כולל גם

קליפות שהן "אויבי ה'",

כִּי הִנֵּה אֵיבִיךָ יֵאָבְדוּ,

יִתְפָּרְדּוּ וְגו', **וּכְתִיבִי¹⁶**:

"בְּהֵמָם דִּוְנָג מִפְּנֵי אֵשׁ

יֵאָבְדוּ וְגו', – הרשעים

והקליפות יימסו מפני

השי"ת, **וּכְתִיבִי¹⁷**: **"הָרִים**

– הקליפות שהן בעיני

עצמן כהרים, **בְּדִוְנָג**

נִמְסוּ". – הרי, שכלפי אור אין-סוף ברוך-הוא המלוכב בבחינת

"חכמה" שבנפש של יהודי – בטלות ונעלמות כל הקליפות,

וזאת – כשיהודי עומד לפני נסיון של קידוש ה' – מתעוררת

ומתגלה בתוכו בחינת חכמה זו. לכן, למרות שלפני כן היתה

לקליפות השליטה המלאה עליו, יש בו עתה הכוח להתגבר

עליהן. זאת אומרת: יהודי יש בו תמיד הכוח (הנובע מ"חכמה"

– אהבה מסותרת) לשלוט על התאוות, צריכים רק לעורר כוח

זה. להלן, יסביר רבנו הזקן, איך כלולה באהבה זו גם יראה.

שכן, כאמור, כדי לקיים תורה ומצוות נדרשת גם יראה; ומאחר

שאנו אומרים, שלשמירת התורה והמצוות מספיקה האהבה

המסותרת בלבד – הרי שהיא כוללת בתוכה גם יראה; וְהִנֵּה,

אֹר ה' אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא הַמְּלִכָּשׁ בְּחֲכָמָה שֶׁבִּנְפֶשׁ – גְּדוֹל

וְעֵצוֹם כְּחוֹ בְּלִיכָד לְגִרְשׁ וְלִדְחוֹת הַסְּמִרָא-אֲחֵרָא וְהַתְּקַלּוֹת

שֶׁלֹא יֻכְּלוּ יַעֲזוּ אֶפְלוּ בְּלִבוּשֵׁי, – ה"לבושים" שהם שייכים

לאור אין-סוף ברוך-הוא, שֶׁהֵם מִחֲשָׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה שֶׁל

אֲמוֹנָה ה' אֶחָד; – שלא יהיה בכוחן של הקליפות "לנגוע" לא

1 וְאִינָה – ה"עיקר" שבחכמה, אינה מְתַלְבֶּשֶׁת בְּלִבוּשׁ שֶׁק

2 דְּקַלְפָּה שֶׁבִּלְב בְּחֵלָל הַשְּׁמָאֵלִי בְּבִחִינַת גְּלוּת מִמֶּשׁ, – שלא

3 יֻכְּל לַהֲיוֹת לֹה שׁוֹם הַשְּׁפָעָה, רַק שְׁהִיא – בחינת חכמה זו,

4 בְּבִחִינַת שְׁנָה בְּרָשָׁעִים, – אדם ישן קיימים בו כל הכוחות,

5 כְּמוֹ לֹאֲדֵם עַר, אֵלֹא

6 שֶׁבִּשְׁעַת הַשִּׁינָה הַכּוּחוֹת

7 רְדוּמִים וּמוֹסְתָרִים, וְאִינָה

8 פּוֹעֵלֶת פְּעֻלָּתָהּ בָּהֶם –

9 שֶׁהָרִי פּוֹעֵלָתָהּ צָרִיכָה

10 לַהֲיוֹת, שֶׁהַנֶּפֶשׁ כּוֹלָה

11 תַּהֲיָה בְּטֹלָה לְהַקְבִּי"ה, כָּל

12 זְמַן שֶׁעֲסוּקִים בְּרַעְיָתָם

13 וּבִינָתָם בְּתַאֲוֹת הָעוֹלָם,

14 – כל זמן שֶׁה"דעת"

15 וְה"בינה", שֶׁהֵן הַכּוּחוֹת

16 הַגְּלוּיִים וּלְמַטָּה

17 מ"חכמה", שְׁקוּעוֹת

18 בַּתַּאוּת – בחינת

19 ה"חכמה" הִיא כְּנִרְדֻּמָּה

20 וְנִתְּוָה בְּשִׁינָה. אֶךְ

21 בְּשֶׁבָאִים – הרשעים,

22 לִידֵי נִסְיוֹן בְּדָבָר אֲמוֹנָה,

23 שְׁהִיא לְמַעַלָּה מִתְּדַעַת,

24 וְנִגְעָה עַד הַנֶּפֶשׁ – עד

25 לְבִחִינַת חֲכָמָה שָׂבָה –

26 שׁוֹרֵשׁ הָאֲמוּנָה הוּא,

27 כְּאֵמֹר, ב"חכמה", אֵין

28 תִּיא – ה"חכמה", נְעוּרָה

29 מִשְׁנָתָה, – כלומר, הִיא

30 מִתְּגַלָּה, וּפּוֹעֵלֶת פְּעֻלָּתָהּ

31 בְּבִחַ ה' הַמְּלִכָּשׁ בָּה, – השפעתה של ה"חכמה" מתבטאת

32 בְּכֵךְ, שְׁאוֹתוֹ אֲדָם מוֹכֵן לְמִסּוֹר אֶת נִפְשׁוֹ עַל קִידוּשׁ ה', וְכֵמוֹ

33 שֶׁבִּתְּוִב¹²: **"וַיִּקְרַן בִּיָּשׁוֹן ה'", – הרומז על בחינת ה"חכמה"**

34 שֶׁבִּנְפֶשׁ וְאֹר אֵין-סוּף הַמְּלוּכָב בְּה, שֶׁהִיָּתָה קוֹדֵם כְּרִדּוּמָה, וְלֹא

35 פּוֹעֵלָה פּוֹעֵלָתָהּ. אֶךְ, כְּשֶׁבֹא הָאָדָם לִידֵי נִסְיוֹן שֶׁל קִידוּשׁ ה' –

36 הִיא מִתְּעוֹרֶרֶת וּפּוֹעֵלֶת פּוֹעֵלָתָה – לְעַמֵּד בְּנִסְיוֹן בְּאֲמוּנָתָה ה'

37 בְּלִי שׁוֹם מַעַם וְדַעַת וְשֶׁכֵּל מִשְׁנָה לּו, – מדוע עליו למסור

38 אֶת נִפְשׁוֹ, לְהִתְגַּבֵּר עַל תְּקַלּוֹת וְתַאֲוֹת עוֹלָם תַּהֲוָה בְּתַרְרֵי

39 וּבְאִסּוּר שְׁהוֹנֵל בָּהֶם, וְלִמָּאם בָּהֶם, – כלומר, בַּעֲמִדוֹ עֵתָה

40 נִכּוֹן לְמִסּוֹר אֶת נִפְשׁוֹ עַל קִידוּשׁ ה', לֹא רַק שֶׁהוּא מִרְסֵן אֶת

41 תַּאוּתָיו הַפְּנִימִיּוֹת וּמוֹשֵׁל עֲלֵיהֶן, אֵלֹא הֵן נַעֲשׂוֹת מֵאוֹסוֹת

42 בַּעֲיָנֵי, וְלִבְחֹר לּו ה' לְחַלְקוֹ וּלְגוֹרְלוֹ, – גם כוחותיו הפנימיים,

43 כ"שכל" ו"מדות", הַנִּקְרָאִים "חֵלֶק", וְגַם הַכּוּחוֹת הָעֲלִיּוֹנִיִּים

44 יוֹתֵר, "רִצּוֹן" ו"תַּעֲנוּג", הַנִּקְרָאִים "גּוֹרֵל" – יְהִיו נְתוּנִים כּוֹלֵם

45 לְהַקְבִּי"ה – לְמִסּוֹר לּו נִפְשׁוֹ עַל קִדְשָׁתָהּ שְׁמוֹ. וְאַף כִּי

46 תְּקַלּוֹת גְּבָרוּ עָלָיו כָּל יָמָיו וְלֹא יֻכְּל לָהֶם, – שֶׁהָרִי,

בעבודה זרה זו. גם מכך יראה נשמתו של יהודי, ויראה זו, היא
הכלולה באהבה המסותרת. הרי, שבאהבה מסותרת – הכוללת
בתוכה גם יראה – יכול יהודי לקיים תורה ומצוות, כפי שיפורט
להלן, על-ידי שעושה חשבון: מאחר שהיה גם מוסר את נפשו,

ובלבד שלא להיות נפרד

מהקב"ה, עליו בודאי

להימנע מלעבור עבירה,

כי על-ידי עבירה נפרדים

חס-ושלום מהקב"ה. עליו

לקיים מצוות, כי על-ידך

מתאחדים עם הקב"ה, וזה

הרי רצונו האמיתי –

להיות דבוק בהקב"ה.

בהקשר למה שלמדנו

בפרק זה ב"תניא", שגם

פושע ישראל מוסר את

נפשו כשרוצים לכפות

עליו לכפור בהקב"ה, מן

הראוי להביא סיפור

שאירע בזמנו של הבעל

שם טוב, המובא בספר "תולדות יעקב יוסף": בגלל סיבות

שונות, גדל וחונך ילד יהודי אצל גוי "פריץ", ולא ידע שום

דבר מיהדות. כשבגר קצת אותו ילד, החליט ה"פריץ" להמיר

את דתו באופן רשמי, והכין לכבוד אותו מאורע סעודה

גדולה. בהיותו בטוח שהילד לא יתנגד לכך, הודיע לו

ה"פריץ" שביום מסויים ימירו את דתו. הילד החל לשאול

למשמעות הדבר. וה"פריץ" ענה לו: כלום, עד עתה קוראים

לך פייוויש – וכשימירו את דתך יקראו לך "איוואן". שאל

הילד: מדוע אני נקרא "פייוויש"? נאלץ ה"פריץ" לספר לו,

שהוא ילד יהודי. מששמע הילד שהוא ילד יהודי לא רצה

להסכים שימירו את דתו, בטענה: אני נקרא "פייוויש" – אשאר

"פייוויש"! ולא הועילו היסורים הרבים שייסר אותו ה"פריץ"

על כך. פייוויש מסר את נפשו על קידוש ה'. התבטאה על

כך אשה יהודיה: ריבונו של עולם, אנחנו, אכן, לא טעינו כך.

אך, גם אתה לא טעית בנו. פייוויש, פושע ישראל, מסר את

נפשו על קידוש ה'.

רק באמונה עצמה, אלא גם לא במחשבה, דיבור ומעשה,
שעליהם להיות מושלטים מהאמונה ומאחדות ה'. דְּהִינּוּ – אור
אין-סוף המלוּבש בנפש היהודי, נותן לו הכוח, לְעֹמֵד בְּנִסְיוֹן
לְמִסֵּר נַפְשׁוֹ, אֶפְלוּ שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת רַק אִיזָה מַעֲשֶׂה לְבַד נֶגֶד
אֱמוּנַת ה' אַחֶר, כְּגוֹן –

כשכופים עליו:

לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַעֲבֹדָה זָרָה,

אֶף שְׁאִינוּ מְאִמִּין בָּהּ

בְּלֵל כְּלָפוֹ, – ואין זה

"נוגע" באמונה עצמה,

שכן – בלבד הוא הרי

מאמין בהקב"ה, יש בכך

רק משום מעשה שבניגוד

לאמונה – ואף על כך הוא

מוסר את נפשו; וְכֵן – זה

נותן לו הכוח למסור את

נפשו, שְׁלֹא לְדַבֵּר תוֹעָה

חֲסִי-וְשִׁלּוּם עַל אַחֲדוּת

ה', אֶף שְׁאִין פִּיּוּ וְלָבוֹ

שְׁוִין, רַק לָבוֹ שְׁלֹם

בְּאֱמוּנַת ה' – אף-על-פי-כן ימסור את נפשו, שלא לעשות אותו

מעשה ושלא לדבר אותו דיבור. ברם, אין זו ההתבטאות של

האהבה המסותרת עצמה. האהבה הטבעית והמשיכה להקב"ה,

אינן נפגעות כאן ישירות, כי גם בשעת המעשה או הדיבור

נשאר האמונה בתומתה, אלא זו היא ההתבטאות של ה"יראה"

הכוללת ב"אהבה" – הוא ירא מלהיות חס-ושלום נפרד מהקב"ה

–, יראה זו מונעת אותו מלעשות אותו מעשה או מלדבר אותו

דיבור. וכל זה – מחמת שנתגלתה בו, בגלל הנסיון של קידוש ה',

ה"חכמה" שבנפש. וְזֶה נִקְרָא "דְּהִינּוּ הַנִּכְלָל בְּרַחֲמֵינוּ", – יראה

הכוללת באהבה, שְׁהִיא אַהֲבָה הַטְּבִיעִית שֶׁנִּפְשׁ הָאֱלֹהִית

שֶׁבְּכָלִּלוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁחֲפָצָהּ וְרִצּוֹנָה בְּטַבְעָהּ לְדַבֵּק בְּשִׁרְשָׁהּ

וּמִקְדָּרָה אֹר אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁמֶפְנֵי אַהֲבָה זֶה וְרִצּוֹן זֶה

– להידבק בהקב"ה, הִיא – הנפש האלקית, יִרְאָה וּמִפְחָדָהּ

בְּטַבְעָהּ מִנֶּעַ בְּקָצָה טְמָאת עֲבֹדָה-זָרָה חֲסִי-וְשִׁלּוּם, שְׁהִיא

נֶגֶד אֱמוּנַת ה' אַחֶר, אֶפְלוּ בְּלִבוּשֵׁי הַחִיצוֹנִים שֶׁהֵם דְּבֹר

אוּ מַעֲשֶׂה, – הקשורים בעבודה זרה, בְּלִי אֱמוּנָה בְּלֵב בְּלָל: –

יום חמישי י"א שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 50, פרק כ והנה מודעת... עד עמ' כו, ואפס ממש.

כשבאים לכפות עליו לכפור בהקב"ה ולעבוד עבודה זרה – הוא

מרגיש שרוצים לנתק ולהפריד אותו מהקב"ה, ואז הוא מוסר את

נפשו. בכוח זה של מסירות נפש, הוא אכן יכול להישמר מכל עבירה

ולקיים כל המצוות. אך, כיצד יש באותו כוח של מסירות נפש, שלא

לעבוד עבודה זרה, להשפיע גם ביחס לעבירות אחרות? וכיצד יש גם

בכוחו להביא לקיום כל המצוות, – יוסברו הדברים בפרקים הבאים

על יסוד הנחה שכל מצוות-העשה קשורות במצות האמונה ואחדות

ה' – "אנכי ה' אלקיך": וכל מצוות-לא-תעשה קשורות ב"לא-תעשה"

של עבודה זרה – "לא יהיה לך אלקים אחרים", בכך יובהר, כיצד

73 פָּרָק כ. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, כיצד "קרב מאד" לכל

74 אחד מישראל, לקיים תורה ומצוות מתוך רגש של אהבת ה' ויראת ה'

75 – באמצעות האהבה המסותרת שבו להקב"ה, אהבה מסותרת זו היא

76 בחינת ה"חכמה" שבנפש האלקית, בה שורה אור אין-סוף ברוך-הוא,

77 ומשם נובע הכוח ביהודי למסור את נפשו ולא להיפרד ולהינתק

78 חס-ושלום מהקב"ה.

79 אם היהודי היה מרגיש, שעל-ידי עבירה, הוא ניתק ונפרד מהקב"ה,

80 לא היה עובר על שום עבירה. אך, אין הוא מרגיש בכך, נדמה לו,

81 שגם בשעה שהוא חוטא, הוא נשאר יהודי כפי שהיה. ואילו –

עם הקב"ה. ממילא כשאדם עובר עבירה – דבר שהוא נגד רצונו
של הקב"ה, ובכך הוא מנתק את עצמו מהקב"ה ומרגיש את
עצמו ל"יש" ו"דבר נפרד" מאלקות – גם זו נקראת עבודה זרה,
וכפי שרבונו הזקן יסביר זאת להלן: **וּלְבָאָר הַיִּמְכָּב עֵינֵינוּ זֶה**, –
התייחסות כל העבירות

ל"עבודה זרה", צריך
להזכיר תחלה בקצרה
ענין ומהות אחדותו של
הקדוש ברוך הוא,
שנקרא "יחיד ומיוחד", –
משמעות הביטוי "יחיד"
ומיוחד לגבי הקב"ה, היא:
כי במושג "אחדות ה'" –
אפשר לומר שהוא אלוה
אחד, בורא יחיד, כן אפשר
לומר שהקב"ה הוא אחד
פשוט ולא מורכב – וכך
הלאה, ואילו בביטוי זה
מודגש ענין נוסף באחדות
ה' כדלהלן: "וכל
מאמינים שהוא לבדו
הוא", – כולם הרי
מאמינים, שהקב"ה הוא
אחד לבדו, גם אחרי
שברא את כל העולמות

וכל הנבראים, כמו שהיה קדם שנברא העולם ממש, שהיה
הוא לבדו, – שום דבר חוץ ממנו, הרי לא היה – כך גם אחרי
שברא את העולם – קיים רק הוא בלבד. וכמו שאומרים:
"**אֵתָהּ הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם, אֵתָהּ הוּא מְשַׁנְבֵּרָא כּו'**", –
בעצם, היה צריך לומר: "אתה עד שלא נברא העולם ואתה
משנברא" – מה אומרת לנו המלה "הוא" שנוכרת כאן פעמיים?
– אלא הן מציינות: הוא – הוא, אותו אחד ויחיד, פרוש –
משמעות (ציון) המלה "הוא", היא: "**הוא**" ממש – הוא שהיה
לפני שנברא העולם, אותו אחד בדיק הוא לאחר שנברא
העולם, בלי שום שנוי, בדרבתיב: "**אֵנִי ה' לֹא שִׁנִּיתִי**". –
מלפני הבריאה ועד אחרי הבריאה – עם בריאת העולמות, לא
נשתנה שום דבר באחדותו האבסולוטית של הקב"ה; ביצירת
העולמות – לא נוסף שום דבר, כפי שרבונו הזקן מסביר: **בִּי עוֹלָם**
הָיָה וְכֵן כָּל הָעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים – אֵינָם פּוֹעֲלִים שׁוֹם שִׁנּוּי
בְּאַחֲדוּתוֹ וַתִּבְרָךְ בְּהִפְרָאָם מֵאֵין לִישׁ, שֶׁכְּמוֹ שֶׁהָיָה "הוּא
לְבַדּוֹ הוּא יְחִיד וּמִיּוֹחַד" קִדְּם הִפְרָאָם, בֵּן "הוּא לְבַדּוֹ הוּא
יְחִיד וּמִיּוֹחַד" אַחֵר שֶׁנִּבְרָאָם, – כיצד אכן הדבר? לכאורה, הרי
נוספו עולמות ונבראים, שלא היו קודם? אלא – **מִשׁוֹם דְּכִלָּא**
קָמִיָּה בְּלֹא חֲשִׁיב, – לגבי הקב"ה אין ערך לשום דבר, וכולם
הם, וּבְאֵין וְאֶפְסָם מִמֶּשׁ.

אפשר לנצל את הכוח של מסירות נפש לשמירת כל מצוות ה"עשה"
וה"לא-תעשה".

וְהִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת – ידוע הדבר, לבל, **בִּי מִצְוֹת** – העשה של
אמונה ואחדות ה', **וְאִתְּרַת עֲבֻדָּה זָרָה, שֶׁהֵם שְׁנֵי דְבָרוֹת**

הָרָאשׁוֹנִים, – מעשרת
הדיברות, "**אֲנֹכִי**" ו"**לֹא**
יְהִי לְךָ", – "אנכי ה'
אלקיך" – מצות-העשה
של אמונה ואחדות ה',
"**לֹא יִהְיֶה לְךָ**" – מצות
הלא-תעשה של עבודה-
זרה, **הֵם כְּלָלוֹת כָּל**
הַתּוֹרָה כְּלָהּ; – הן
כוללות את כל התורה
כולה. **בִּי דְבוֹר "אֲנֹכִי"**
כּוֹלֵל כָּל רִמָּ"ה מִצְוֹת
עֲשֵׂה, וְ"לֹא יְהִי לְךָ"
כּוֹלֵל כָּל שִׁסָּ"ה מִצְוֹת
לֹא-תַעֲשֶׂה, – שתי מצוות
אלו, הן ה"כלל", וכל שאר
המצוות, הן "פרטים"
מאותו "כלל". **וְלָבֵן**
שֶׁמֶעֱנֵי "אֲנֹכִי" וְ"לֹא
יְהִי לְךָ" לְבַד מִפִּי
הַנִּבְרָא בְּמֵאמֶר רִז"ל,
– "אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו", **מִפְּנֵי שֶׁהֵם** – שתי
דיברות אלו, **כְּלָלוֹת הַתּוֹרָה כְּלָהּ**. – הרי, ששמענו "מפי
הגבורה", מפיו של הקב"ה, את כל התורה כולה, מאחר ששתי
דיברות אלו הן ה"כלל" האוצר בתוכו את כל ה"פרטים" – כל
התורה. בכך – שכל מצוות-העשה קשורות במצות-העשה של
אמונה, וכל מצוות הלא-תעשה קשורות בלא-תעשה של
עבודה זרה – יובן ממילא, שאת הכוח של מסירות נפש, לשמור
על האמונה ולהתנגד לעבודה זרה, אפשר לנצל גם לקיום כל
המצוות, ולהימנעות מכל העבירות. יש, כמובן, להסביר: איזו
שייכות מיוחדת יש בין כל העבירות, לעבודה זרה? – הקשר
שבין כל המצוות ל"אמונה" מובן, כפי שמוסבר במכילתא³, משל
למלך שבא לארץ, ואנשיה בקשוהו לגזור עליהם גזירות. ענה
להם המלך: תחלה קבלו עליכם את מלכותי, ולאחר מכן אגזור
עליכם גזירות. כך מובן גם ביחס למצות "אנכי ה' אלקיך" – בה
מצווה כל אחד מישראל לקבל על עצמו עול מלכות שמים –
שהיא משמשת כהקדמה וכיסוד לכל המצוות שהקב"ה מצוה
את בני ישראל. אך, לא ברור עדיין, השייכות המיוחדת בין כל
מצוות "לא-תעשה", ל"לא-תעשה" של עבודה-זרה. ויוסברו
הדברים להלן: משמעות "אחדות ה'", איננה רק שישנו בורא
אחד, אלא גם שאין דבר שמחוץ להקב"ה, כי הכל בטל ומיוחד

יום שישי י"ב שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כו, כי התהוות כל העולמות... עד עמ' כו, ודקות יותר.

ליקוטי אמרים

כי התהוות כל העולמו' עליונים

ותחתונים מאין ליש וחיותם וקיומם המקיימם שלא יחזרו להיות אין ואפס כשהיה אינו אלא דבר ה' רוח פיו ית' המלוכש בהם. ולמשל כמו בנפש האדם כשמדבר דבר אחד שדבור זה לבדו כלא ממש אפי' לגבי כללות נפשו המדברת שהוא בחי' לבוש האמצעי שלה שהוא כח הדבור שלה שיכול לדבר דבורי' לאין קץ ותכלית וכ"ש לגבי בחי' לבוש הפנימי שלה שהוא המחשבה שממנה נמשכו הדבורים והיא חיותם וא"צ לומר לגבי מהות ועצמות הנפש שהן עשר בחינותיה הנ"ל חב"ד כו' שמהן נמשכו אותיות מחשבה זו המלוכשות בדבור זה כשמדבר כי המחשבה היא ג"כ בחי' אותיות כמו הדבור רק שהן רוחניות ודקות יותר

1 – להלן יוסבר, איך לגבי הקב"ה כל הבריאה היא כאילו איננה
2 קיימת כלל; הבריאה כולה נוצרה וקיימת מדיבורו של הקב"ה;
3 והרי גם בבני אדם אנו רואים, שאין שום ערך לדיבור אחד של
4 האדם לגבי עצם כוח הדיבור של הנפש, שיכול לדבר מלים
5 ללא סוף – איזה ערך יש
6 למלה אחת, או לכמה
7 מלים, לגבי הכוח לדבר
8 בלי סוף, כלישכן וודאי
9 הדבר שאין לאותו דיבור
10 שום ערך לגבי כוח
11 המחשבה, שממנו נובע
12 הדיבור; ועל-אחת-כמה
13 וכמה – לגבי עצם הנפש
14 שבאדם; כלישכן ועל-
15 אחת-כמה-יובמה בלי
16 השוואה כלל, כשמדובר
17 לגבי הקב"ה, שאינו
18 מוגבל כלל, איזה ערך יש
19 לגביו, לאותו דיבור
20 שממנו נבראו וקיימים כל
21 העולמות והנבראים. וכך
22 אומר רבנו הזקן: כי התהוות כל העולמות עליונים
23 ותחתונים מאין ליש, וחיותם וקיומם המקיימם שלא יחזרו
24 להיות אין ואפס כשהיה, – שכן, כפי שיוסבר להלן ב"תניא",
25 אינה דומה בריאת העולם לעיבוד ויצירת כלי על-ידי בשר-
26 ודם: כלי יכול להתקיים בצורתו ובתבניתו גם אחרי שיוצרו
27 מושך את ידיו ממנו. ואילו בבריאה שונה הדבר: מאחר
28 שהנברא נוצר מ"אין" ל"יש", מן ההכרח שהכוח האלקי יברא
29 ויחיה אותו תמיד מחדש – לולא כוח אלקי זה, היה הנברא
30 חוזר לאין ואפס. יצירה זו, החיות והקיום של כל העולמות
31 והנבראים, אינו אלא דבר ה' ורוח פיו יתברך המלכש
32 בהם. – בעולמות ובנבראים. ולמשל, כמו בנפש האדם,
33 כשמדבר דבור אחד, שדבור זה לבדו – הוא, כלא ממש
34 אפילו לגבי כללות נפשו המדברת, – הנפש שהיא המקור
35 של כוח הדיבור, שהוא – כוח הדיבור, בחינת לבוש האמצעי
36 שלה, – של הנפש. בשלשה לבושי הנפש, מהווה המחשבה
37 ה"לבוש" העליון ביותר; כוח המעשה – ה"לבוש" התחתון
38 ביותר; וכוח הדיבור – ה"לבוש" האמצעי, שהוא כח הדבור

יום שבת קודש י"ג שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כו, אבל עשר בחי' חב"ד כו'... עד עמ' 52, ענייני העולם:

ליקוטי אמרים

אבל עשר בחי' חב"ד כו' הן שרש ומקור המחשבה ואין בהם בחי' אותיות עדיין קודם שמתלבשות בלבוש המחשבה. למשל כשנופלת איזו אהבה וחמדה בלבו המחשבה. – רק לאחר

77 אפילו עשר בחינות
78 חב"ד-בינה-דעת כו',
79 הן שרש ומקור
80 המחשבה, – כמזכר
81 לעיל, ואין בהם –

39 שלה, – והרי דיבור אחד אין לו שום ערך בהשוואה לכוח
40 הדיבור כולו, שייכול – כוח הדיבור של הנפש, לדבר דבורים
41 לאין קץ ותכלית; – שכן, העובדה שבאמת יש גבול לדיבוריו
42 של האדם, נובעת מכך שחלקי גוף האדם בהם תלוי דיבור
43 האדם, נחלשים מרוב
44 דיבור ומאבדים את
45 כושרם. אך מבחינת כוח
46 הנפש, מסוגל האדם
47 לדבר בלי סוף – וא"כ
48 איזה ערך, יש לדיבור
49 אחד, לנוכח כוח אין-סופי
50 זה של מלים? וכל-שכן
51 – שאין ערך לדיבור אחד,
52 לגבי בחינת לבוש
53 הפנימי שלה – של
54 הנפש, שהוא המחשבה,
55 – הכוח לחשוב, שהוא
56 ה"לבוש" הפנימי של
57 הנפש – הנפש מאוחדת
58 יותר עם המחשבה,
59 שפניה – מהמחשבה,
60 נמשכו הדבורים – שכן, האדם מדבר את מה שהוא חושב,
61 והיא חיותם; – ומאחר שהמחשבה עדינה יותר מאשר
62 הדיבור, וקשורה יותר עם הנפש – ודאי שאין שום ערך לדיבור
63 אחד לגבי המחשבה, ואין צורך לומר לגבי מהות ועצמות
64 הנפש, שהן עשר בחינותיה הנזכרים לעיל: חב"ד-בינה-
65 דעת כו', – בהשוואה ללבושי הנפש, מחשבה, דיבור ומעשה,
66 נקראים עשר בחינות וכוחות אלה של הנפש (חכמה, בינה,
67 דעת, (והמדות): חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות)
68 – עצמות הנפש, שפניהן – מ"שכל" ו"מדות" הנפש, נמשכו
69 אותיות מחשבה זו המלכשות בדבור זה כשמדבר, – שכן,
70 האדם חושב או על ענין שכלי, או על ענין הקשור לרגשי
71 המדות – ומה שהוא חושב, לאחר מכן הוא מדבר, כי
72 המחשבה היא גם כן בחינת אותיות כמו הדבור, רק שהן
73 – אותיות המחשבה, רוחניות ודקות יותר. – אותיות הדיבור
74 מגושמות יותר מאשר אותיות המחשבה, אך בכל זאת יש דמיון
75 בין הדיבור לבין המחשבה – בכך ששניהם מורכבים
76 מ"אותיות",

82 בכוחות ה"שכל"
83 ו"המדות",
84 אותיות עדין קודם
85 שמתלבשות בלבוש
86 המחשבה. – רק לאחר

תאנות מבה אל הפעל להשיג המאכל או למידת החכמה
בפעל - או ללמוד את החכמה, שהוא חומד אותה, בפועל,
הרי בקאן - רק אז, כשהוא חושב איך לממש את תאוותו
עלידי השגת המאכל, או לימוד חכמה זו או אחרת, נולדה

בחינת אותיות במחו, שהן אותיות בלשון עם
ועם - כשפת כל עם, המדברים והמחזיקים
בהם - באותן אותיות, כל עניני העולם: - כל
אחד חושב והוגה באותיות השפה שהוא
רגיל לדבר בה, אך, לפני שהחמדה חוזרת ועולה
מהלב למוח, לחשוב במימושה המעשית -
אלא היא שרויה במצב של עיצוב בתור "מדה",
בתחילה במוח ולאחר מכן בלב - אין לחמדה עדיין

ביטוי באותיות; יש בכך אז משום הרגשה בלבד וממילא אין אז
מקום לכל הבדל בין השפות השונות. בהתאם לאמור, מובן מה
שלמדנו, שאין ערך כלל לדיבור אחד בהשוואה ל"שכל"
ול"מדות", הנחשבים ל"עצמות" הנפש של האדם. ובדאי שאין
שום ערך כלל לדיבור, בו נבראו ומתקיימים העולמות, לגבי
הקב"ה, שאינו מוגבל כלל. הרי, שכל העולמות והנבראים,
שיצירתם, חיותם וקיומם בא מהדיבור - הם כאין וכאפס לגבי
הקב"ה, ואינם "פועלים", משום כך, שום שינוי באחדותו של
הקב"ה.

מכן, כשהאדם חושב בכוח מחשבתו אודות ה"שכל" או אודות
הדברים שהוא מתרגש מהם - מופיעות האותיות. מאחר
ש"שכל" ו"מדות" הם בכלל למעלה מאותיות - בודאי ובדאי
שאינ לגביהם שום ערך לדיבור אחד. להלן מסביר רבנו הזקן,

אין בשכל ובמדות אין עדיין אותיות: למשל, בשנופלת איזו אהבה
והחמדה בלבו של אדם, קדם שעולה מהלב אל המוח
ולתהרהרה - אין בה - בחמדת הלב, בחינת אותיות עדיין,
רק חפץ פשוט וחשיקה בלב אל הדבר שהוא הנחמד אצלו. וכל-שכן
קדם שנפלה התאוה והחמדה בלבו לאותו דבר,
רק היתה בכח חכמתו ושכלו - בינה, וידיעתו, - כוח הדעת,
שהיה נודע אצלו אותו דבר שהוא נחמד ונעים ומובן
ויפה להשיגו ולדבק בו, כגון: ללמד איזו חכמה, או
לאכל איזה מאכל ערב - הרי, כשהחמדה לדבר לא באה
עדיין לידי ביטוי רגשי, רק בשכלו "תפס" והשיג את ה"טוב"
שבאותו דבר - ודאי שבאותה הבנה אין עדיין אותיות. רק
לאחר ששכר נפלה החמדה והתאוה בלבו בכח חכמתו
ושכלו וידיעתו, - אחרי שלפני כן היתה החמדה ב"כוח
השכל" וממנו נוצרה החמדה בלב, ואחר-כך חזרה ועלתה -
החמדה, מהלב למח לחשב ולהרהרה בה איך להוציא

ממון, ונשאר עליו רק איסור, ואין זה ירושה להורישה לבניו, ואין
מי שיתירנו. משיבה הגמרא, דאמימר קשיא - באמת דברי אמימר מוקשים.
אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי יהושע בן לוי, הלכה בקאמא שאול
שגר שמת עבדיו הגדולים יוצאים לחירות, והקטנים כל הקודם
זוכה בהם. אמר ליה רבי ירמיה לרבי יעקב בר אידי,

המשך ביאור למסכת גיטין ליום חמישי עמ' א
שואלת הגמרא, אי קבי - אם כך שרק ירושת היורשים מונעת
מהעבד לצאת לחירות במיתת האדון, הפסקיר עבדו ומת לפני
שנתן לו גט שחרור, נמי יצא העבד לחירות, כי היות והוא הופקר,
אין יורשיו של האדון יורשים אותו, ועליו לצאת לחירות במיתת
האדון אפילו בלי גט שחרור. אלמה - ולמה אמר אמימר, הפסקיר
עבדו ומת, אותו העבד אין לו תקנה, מאחר שכשהפקירו פקע ממנו

אמר רב שמואל בר אחי, אמר רב חסדא, אמר רבי יצחק
בר אשיא, אמר רב הונא, אמר רב חסדא, אמר רבי יצחק
ומסקנת הגמרא, ולא היא - אין זה נכון, אלא אין הלכה ברבי
שמעון, ועבד כנעני יוצא לחירות באמצעות כסף.
אמר רבי ירמיה אמר רבי חנינא אמר רב אשי אמר רבי, מי שהיה
מוחזק אצלנו שהוא עבד כנעני, וראינו שהוא נשא את בת חורין,
בפני רבו - ורבו היה נוכח בשעת מעשה,

המשך ביאור למסכת גיטין ליום חמישי עמ' ב
ברבי שמעון שאין העבד יוצא לחירות בקנין כסף, לכן אמר רב
נחמן שלא עשה ולא כלום, כלומר אינת מותרת בבית ישראל, כיון
שקנין סודר הוא סוג של קנין כסף. אך מהשעבוד השתחררה. ולא
היא - אולם אין זה נכון, כי רב נחמן סובר בחכמים שעבד יוצא
לחירות בכסף, אלא שקנין הסודר נעשה שלא כדין, משום דהיה
ליה פלוי של מנהג - האדון המקנה נתן את הסודר, בעוד
שלהלכה השפחה הקונה היתה צריכה לתת את הסודר לאדון,
ולכן אף מהשעבוד לא השתחררה.

יום ראשון	יום רביעי	ז שבט	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בא, רביעי עם פירש"י. תהלים: לט"זג. תניא: פרק יח. ולתוספות . . . 46 גם דחילו.			

בהיות אדמו"ר הזקן בן תשע שנה – למד חכמת ההנדסה והתכונה. בן עשר – סדר לוח על חמש עשרה שנה. בהיותו בן שנים עשר – נודמן שלמד ברכים הלכות קדוש החדש להרמב"ם, ולא מצאו הגאונים, שהיו באותו מעמד, ידיהם ורגליהם בבית המדרש.

יום שני	יום חמישי	ח שבט	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בא, חמישי עם פירש"י. תהלים: מדר"ח. תניא: והענין . . . כד גלגולים.			

בפרט בזמן הזה אשר בחסדי השם יתברך אנו עומדים על סף הגאולה, עלינו להתאמץ בכל מיני אמוץ, לחזק כל עניני הדת בהדור מצוה, ולשמר את כל המנהגים מבלי לוותר אף כל שהוא, ומצוה וחובה על כל רב בישראל, להודיע לקהל עדתו כי הצרות והיסורים חבלי משיח המה, וה' אלקינו דורש מאתנו תשובה לתורה ומצות, שלא נעכב ביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

יום שלישי	יום ששי	ט שבט	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בא, ששי עם פירש"י. תהלים: מט"גד. תניא: הנה החכמה . . . ומובן.			

כשסים אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] הש"ס בפעם השלישית, אמר מאמר דא"ח, ותכנו – מהו "הדרך". בשנת האבלות אחרי אמו סים אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] ש"ס משנה לסוף י"א חדש, וליום היארצייט [=יום השנה] – כל הש"ס.

יום רביעי	שבת	י שבט	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בא, שביעי עם פירש"י. תהלים: נה"נט. תניא: פרק יט. ולתוספות . . . בלב כלל.			

תו"א ד"ה למען תהי' סוף סעיף המתחיל אמנם, "לא ישבות יומם מלראות" צ"ל "לא ישבות יומם ולילה מלרצות".

אמי זקנתי (הרבנית מרת רבקה נ"ע) בהיותה כבת שמונה עשרה שנה – בשנת תרי"א – חלתה, וציוה הרופא אשר תאכל תיכף בקומה משנתה, אמנם היא לא חפצה לטעום קודם התפלה, והיתה מתפללת בהשכמה, ואחר התפלה היתה אוכלת פת שחרית. כשנודע הדבר לחותנה אדמו"ר הצ"צ, אמר לה: א איד דארף זיין געזונד און א בעל כח. אויף מצות שטייט וחי בהם, איז דער טייטש וחי בהם, מען דארף אריינבריינגען א חיות אין מצות. בכדי אז מען זאל קענען אריינבריינגען א חיות אין מצות, מוז מען זיין א בעל כח און זיין בשמחה. וסיים: דו דארפסט ניט זיין קיין נישטערע. בעסער עסען צוליב דאווענען ווי דאווענען צוליב עסען. וברכה באריכות ימים, – (נולדה בשנת תקצ"ג ונפטרה י' שבט תרע"ד). –

מאמר זה אמר אדמו"ר לאחד על יחידות, והוסיף: און מען דארף עס טאן בשמחה.

"תורה אור" דבור המתחיל "למען תהיה" סוף סעיף המתחיל "אמנם": "לא ישובות יומם מלראות", צריך להיות "לא ישובות יומם ולילה מלרצות".

אמי זקנתי (הרבנית מרת רבקה נשמתה עדן), בהיותה כבת שמונה עשרה שנה - בשנת תרי"א - חלתה, וצנה הרופא אשר תאכל תכף בקומה משנתה, אמנם היא לא חפצה לטעם קדם התפלה, והיתה מתפללת בהשכמה, ואחר התפלה היתה אוכלת פת שחרית. כשנודע הדבר לחותנה, אדמו"ר ה"צמח צדק", אמר לה: יהודי צריך להיות בריא ובעל כח. על מצות נאמר "וחי בהם", הפרוש וחי בהם; יש להחזיר חיות במצות. בכדי שיוכלו להכניס חיות במצות, חייבים להיות בעל כח ולהיות בשמחה. וסיים: אינך צריכה להיות 'על בטן ריקה'. עדיף לאכול כדי להתפלל, מלהתפלל כדי לאכל. וברכה באריכות ימים, - (נולדה בשנת תקצ"ג, ונפטרה י שבט תרע"ד). -

מאמר זה אמר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] לאחד על יחידות, והוסיף: ויש לעשות זאת בשמחה.

יום חמישי

יום ראשון יא שבט ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: ס"ח.
תניא: פרק כ. והנה . . . כו וכאפס ממש.

דער סדר פון טאג הויבט זיך אן מיט מודה אני, און דאס זאגט מען פאר נעגעל וואסער אפילו בידיים טמאות, ווארום כל הטומאות שבעולם זיינען ניט מטמא דעם מודה אני פון א אידען. ער קען זיין א חסר בזה או בזה, אבער דער מודה אני בלייבט גאנץ.

סדר היום מתחיל ב"מודה אני", ואומרים זאת לפני נטילת ידים אפלו בידיים טמאות, שכן כל הטמאות שבעולם אינן מטמאות את ה"מודה אני" של יהודי. הוא יכול להיות חסר בזה או בזה, אף ה"מודה אני" נותר שלם.

יום שישי

יום שני יב שבט ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, שני עם פירש"י.
תהלים: ס"ח.
תניא: כי התהוות . . . כו ודקות יותר.

השכל וההתפעלות שני עולמות הם: עולם קר ומישב, ועולם רוח ומהל. וזאת היא עבודת האדם, לחברם להיות לאחדים. ואז הבהלה נהפכת לשאיפה, והשכל - למורה דרך בחיים של עבודה ופעל.

שבת קודש

יום שלישי יג שבט ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, שלישי עם פירש"י.
תהלים: סט"א.
תניא: אבל עשר . . . עניני העולם.

יארצייט [=יום השנה] - ביום המיתה אפלו בשנה ראשונה, ואפלו בשנים הקבורה רחוק מיום המיתה. מענה ה"צמח צדק" לאדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] בהיותו כבן שבע: תחסד ויתרון המעלה אשר האלקים עשה את האדם ישר להיות הולך בקומה זקופה הוא, דהגם שהולך על הארץ, מפל-מקום הוא רואה את השמים, לא כן בהולך על ארבע, דאינו רואה אלא את הארץ.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קלז

קידוש החודש בארץ ישראל

יום ראשון ז' שבט ה'תשע"ו

שתהיה 'דרישה' בירושלים. ולכן הביאה הגמרא את הלימוד 'כי מציון תצא תורה' המדבר בכל הזמנים.

וה'צל"ח' (ברכות שם) הקשה: משמעות הפסוק 'כי מציון תצא תורה' היא על עניני התורה, ומדוע דוקא קידוש חדשים ועיבור שנים צריך להיות בארץ ישראל?

ותירץ: בכל התורה ההלכה קבועה: האסור - אסור והמותר - מותר, ואין שינוי בין מקום למקום, וממילא אין לומר שרק 'מציון תצא תורה', אבל בקידוש החודש חידשה תורה "אתם - אפילו שוגגים, אתם - אפילו מוטעים" (ר"ה כה, ב) וגם אם בית דין קידשו את החודש בטעות תתקיים הוראתם, ורק על זה נאמר שזו תורה היוצאת מציון (ולא ממקום אחר).

וה'אבני נזר' ("א"ח סי' שיד) מבאר על פי דברי המהר"ל שאחת המעלות של ארץ ישראל לגבי היושבים בה נוצרה בעת כניסתם לארץ, כאשר קיבלו עליהם את התורה בהר גריזים ובהר עיבל ונעשו ערבים זה לזה, וכיון שהארץ מיוחדת לישראל, היא מצרפתם לגוף אחד וקידוש החודש הנעשה בארץ ישראל נחשב כאילו כל ישראל קידשוהו, כי כולם הם כאיש אחד.

הלכות קידוש החודש, פרק א הלכה ח: אין מחשבין וקובעין חדשים ומעבירין שנים אלא בארץ ישראל, שנאמר: כי מציון תצא תורה, ודבר ה' מירושלים.

בגמרא (ברכות סג, ב) מסופר שחנינא היה מעבר שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ וחכמים מחו בידו שנאמר 'כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים'. ורש"י (שם ד"ה מעבר) הביא את המשנה (סנהדרין יא, ב) שאין מעבירים את השנים אלא ביהודה שנאמר "לשכנו תדרשו" - "כל דרישות שאתה דורש" (כלומר, דרישות וחקירות שבית דין עושה בקידוש החודש) לא יהיו אלא בשכנו של מקום [ירושלים].

והקשו התוספות (סנהדרין שם, ד"ה אין מעבירין) מדוע מביאה הגמרא (בברכות) את הלימוד מהפסוק 'כי מציון תצא תורה' האמור בנביא ולא את הלימוד מהפסוק 'לשכנו תדרשו' האמור בתורה?

ותירץ המהרש"א (ברכות שם): מ'לשכנו תדרשו' אפשר ללמוד שאין לעבר שנים ולקבוע חדשים בחוצה לארץ רק בזמן שבית המקדש קיים, אבל בזמן שאין בית המקדש קיים לא הקפידה תורה

שנת תשע"ו יכולה להפוך לשנה פשוטה?

יום שני ח' שבט ה'תשע"ו

השנים בימינו נעשה מראש על ידי הלל הנשיא 'שהוא זכור לטוב ראה שיתבטלו המועדות מפני הפסד הסמיכה' . ועמד ותיקן החשבון וקידש ועיבר בו חדשים ושנים עד שיבנה בית המקדש'. ואף על פי שאמרו חז"ל (ר"ה ז, א) שאין מעבירים את השנה לפני ראש השנה, וכל שכן שנים רבות מראש, הרי דין זה הוא מדרבנן ובמקום הצורך התיירו.

נמצא שלדעת הרמב"ם עיבור השנים מראש על ידי הלל הוא 'בדיעבד' ובלית ברירה, ומסתבר שעם חידוש הסנהדרין כשיוכלו לקדש חדשים ולעבר שנים באופן הראוי לכתחילה, ייפסק מאליו הקידוש דהיום והדבר יימסר לבית דין הגדול, ויתכן שינוי ממעוברת לפשוטה לפי שיקוליהם. אך לפי הרמב"ם מלכתחילה ניתנה גם אפשרות הקידוש והעיבור על פי החשבון ומסתבר שכאשר שנה מסוימת נקבעה כמעוברת על פי החשבון, אין הקביעות מתבטלת.

(ימות המשיח בהלכה א, סי' מד)

הלכות קידוש החודש פרק ה, הלכה ב: ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא: שבזמן שיש סנהדרין - קובעין על פי הראיה, ובזמן שאין שם סנהדרין - קובעין על פי החשבון והה' שאנו מחשבין בו היום, ואין נזקקין לראיה.

עם ביאת המשיח, במהרה בימינו, יחזרו לקדש חדשים ולעבר שנים על פי הסנהדרין. ומתעוררת השאלה: האם יתכן שהסנהדרין ישנו את קביעותה של השנה הנוכחית, ואם נקבעה לפי החשבון כשנה מעוברת תהפוך להיות שנה פשוטה?

והנה, הרמב"ם כתב שמלכתחילה נאמרה הלכה למשה בסיני כי ישנם שני אופנים של קביעת החדשים והשנים: א) קידוש על פי הראיה, ועיבור שנה מפני הזמן או הצורך, בהוראת סנהדרין. ב) קביעות על פי החשבון בזמן שאין סנהדרין. והרמב"ם (בהשגות לספר המצוות מצות עשה קנא) כתב שלא נזכר בשום מקום בתלמוד שניתן לקדש על פי חשבון בלבד אלא נדרש כוח של בית דין, וקידוש החדשים ועיבור

לא אד"ו ראש בימות המשיח

יום שלישי ט' שבט ה'תשע"ו

יהא נוהג הכלל "לא אד"ו ראש ולא בד"ו פסח"? לדברי הרמב"ם כאן, "אין קובעין לעולם ראש חודש תשרי לפי חשבון זה לא באחד בשבת ולא ברביעי בשבת ולא בערב שבת...", הרי שכאשר מקדשים על פי הראיה, אין משגיחים בכללים אלו.

הלכות קידוש החודש פרק ז, הלכה א: אין קובעין לעולם ראש חדש תשרי לפי חשבון זה, לא באחד בשבת ולא ברביעי בשבת ולא בערב שבת. וסימן להם: אד"ו.

כשיבוא משיח ישובו לקדש את החודש על פי הראיה (השגות הרמב"ם לסהמ"צ מ"ע קנא). ונשאלת השאלה: האם גם אז

קלח הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

הל' יז) שבזמן שמקדשין על פי הראיה ונראה הירח בזמנו אין מעברין את החודש לצורך, ולדעת הרמב"ם דברי הגמרא הנ"ל להקפיד שלא יחול יום כיפור בסמיכות לשבת נאמרו לשיטת של רבא (ר"ה כ, א), אבל להלכה כאשר מקדשין על פי הראיה אפשר שיחול יוהכ"פ סמוך לשבת.

וב'רשימות' (מה, בסופה) כתב הרבי: "לא אד"ו ראש שמרו גם בזמן שביהמ"ק (מפרש להל' קדה"ח פ"ז)". וזה לשון ה'מפרש' (ה"ז, הובא גם בלח"מ שם): "נראה מדברי רז"ל שיש בידם קבלה שכל החדשים סומכים בהם על הראיה, אבל בחודש תשרי כד מיקלע בחד מיומי אד"ו, דחו ליה, ואפילו בזמן שהיה המקדש קיים והסנהדרין בירושלים".

וכן כתב הרמב"ם גם בפירוש המשניות (מנחות פ"א מ"ז) על דברי המשנה על שיעור של יום הכיפור שחל בערב שבת, שהבבליים אוכלין אותו לערב כשהוא חי: "וזה דוחה טענת מי שכופר ומאמין שיום הכיפורים לא היה מעולם לא ביום ו' ולא ביום א'".

והקשו על זה (לח"מ הל' תמידין ומוספין; מעשה רקח שם; חקרי לב אר"ח ח"ב סי' קיג ועוד): הרי מבואר בגמרא (סוכה נד, ב) שכאשר היו מקדשים על פי הראיה הקפידו שלא יחול יום הכיפורים סמוך לשבת!

ומבאר הגרי"ז מבריסק (חי' על קה"ח יומא סוכה, ז, א): לדידן יתכן הדבר שיחולו יום הכיפורים ושבת זה אחרי זה, או להיפך, שהרי הרמב"ם פסק (הל' קדה"ח פ"ח הי"א, וראה גם פ"ג

יום רביעי י' שבט ה'תשע"ו

מתי נכתבו הלכות קידוש החדש?

פעמים, אך לאחר התיקונים לא חש הרמב"ם לתקן פרטים אחרים שהיו צריכים להשתנות בהתאם לתיקונים, כפי שרואים בצילומי כתב־יד הרמב"ם (רמב"ם הוצאת שולזינגר בסופה, ועוד), שהעביר קו על כתב ידו ושינה את מספר הפרק מ'שמיני' לאחד עשר, אך בפרק הבא לא שינה את מספר הפרק, אלא השאיר כפי שכתב במהדורה הראשונה.

וכן בעניינינו – עריכתו הסופית של פרק י"א היתה בשנת תתקל"ח, ולכן כתב הרמב"ם את השנה בה עמד כאשר תיקן הלכה זו, ולא השאיר את התאריך (תתק"ל) של המהדורה הראשונה; אבל בפרק ט שבו לא הוצרך לתקן ולהגיה נשארה שנת הכתיבה מלכתחילה, שנת תתק"ל.

ומכאן יש ללמוד בעבודת האדם בנוגע ללימוד התורה – שגם כאשר חוזר על ענין שכבר למד בעבר, צריך להרגיש כלומד דבר חדש, כהוראת חז"ל "בכל יום יהיו בעיניך חדשים כאילו בו ביום נצטוו עליהם".

(לקוטי שיחות כ' עמ' 547; יין מלכות סימן נב)

הלכות קידוש החדש פרק ט, הלכה ה: הרי שרצינו לידע תקופת ניסן של שנת תשע מאות שלשים וארבעת אלפים לצירה.

כן גם כותב הרמב"ם להלן (ה"ז): "תקופת ניסן של שנת שלשים ותשע מאות, שהיא שנה תשיעית ממחזור ר"ס". ואם כן, כתיבת הלכות אלו היתה בשנת ד'תתק"ל. אמנם לקמן (פ"א הט"ז) כתב הרמב"ם: "לפיכך עשינו העיקר שממנו מתחילין לעולם לחשבון זה.. משנה זו שהיא שנת שבע עשרה ממחזור ר"ס, שהיא שנת שמונה ושלשים ותשע מאות וארבעת אלפים לצירה", היינו שמונה שנים לאחר מכן! ואין לומר שכתבת הלכות קידוש החדש נמשכה שמונה שנים – שהרי הרמב"ם העיד (ראה שו"ת הרמב"ם ליפסא סי' מט יב), (א) שכתבת כל חיבורו נמשכה עשר שנים!

ויש לבאר:

הרמב"ם כתב את ספרו מספר מהדורות, כי לאחר שכתב את כל הספר חזר ועשה תיקונים, ולאחר מכן תיקן עוד כמה

יום חמישי י"א שבט ה'תשע"ו

היום והלילה בקוטב הצפוני

במקום כזה חייב לשמור שבת לאחר שש יממות של עשרים וארבע שעות כל אחת, כי מציאות היום והלילה ההלכתיים אינה תלויה באור וחושך אלא בעצם סיכוב השמש. ובספר 'מעשי ה' (לרבי אליעזר אשכנזי, בן דורו של הבית יוסף – חלק מעשי בראשית פ"א) הוכיח זאת מהכתוב 'את המאור הגדול לממשלת היום', כלומר אור השמש הוא השולט ביום. ואם נניח שאור השמש עצמו הוא העושה את היום, הרי בלעדיו אין כלל מציאות של יום ואין נאמר שהוא מושל על היום? אלא בהכרח שמציאות היום קיימת בפני עצמה ואינה תלויה באור.

אך יש שנקטו שכל משך הזמן משקיעה לשקיעה נחשב כיממה אחת לכל דיני התורה, אפילו אם נמשך לאורך כמה חודשים. ולפי זה מי שהגיע לקוטב בשבת, השבת ממשיכה אצלו לאורך כל תקופת האור, עד שתשקע החמה (מנחת אלעזר ד, מב).

הלכות קידוש החדש, פרקים יב-יד.

בפרקים אלו מדובר אודות הקפת השמש את כדור הארץ במהלך 24 שעות, כאשר כל הקפה מהווה יממה שלמה, הכוללת את היום והלילה.

והנה, יש מקומות בהם השמש אינה שוקעת בקיץ תחת האופק אלא חגה מעליו ומקיפה את הארץ אחת ל-24 שעות, כך שבמהלך כל הקיץ שורר אור, ואילו בחורף אינה זורחת כלל מעל האופק אלא חגה תחתיו, כאשר לאורך כל הזמן שוררת חשיכה.

ומתעוררת השאלה: האם עצם הקפת השמש את כדור הארץ, מעל האופק או מתחתיו, היא הקובעת את היממה, או ששקיעת השמש בפועל קובעת את היממה ומשך כל הזמן משקיעה לשקיעה, אף אם הוא נמשך כמה חדשים, נחשב כיממה אחת?

רוב הפוסקים נקטו כאופן הראשון וקבעו כי הנמצא

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קלט

ממזרח למערב, ואילו במקומות אלו אין זמן הראוי לתואר יום או לילה.
ראה הזמנים בהלכה א, פרק ח)

ויש שהעלו אפשרות (קול יהודה על הכוזרי, מאמר שני פרק כ), כי במקומות אלו לא קיימים כלל דיני התורה התלויים ביום והנמצאים שם פטורים ממצוות אלו! שכן גדרי יום ולילה חלים רק על ידי זריחת ושקיעת השמש במהלכה היומי

חכמות חיצוניות, או חלק מהתורה? יום שישי י"ב שבט ה'תשע"ו

כך נאמר ש'יתרון החכמה מן הסכלות' הוא 'כיתרון האור מן החושך'. כלומר, כשם שיתרון האור בא דוקא מתוך החושך, כי על ידי החושך נהפך לאור יש יתרון ומעלה באור עצמו, כך גם בחכמת התורה, על ידי השימוש בחכמות חיצוניות והפיכתן לקדושה, נעשה יתרון בחכמת התורה עצמה (ספר המאמרים באחי לגני ב, ע' רעו).

אמנם, הצורך להזדקק לחכמת אומות העולם הוא רק בזמן הגלות, אך בשנים כתיקונן אין זקוקים לחכמת האומות אלא הכל בא מהתורה עצמה, כדברי הרמב"ם כאן שבימי הנביאים חיברו חכמי ישראל מבני יששכר ספרים בעניינים אלו שלא הגיעו לידינו. ואדרבה: לדברי הכוזרי (מאמר ב, סו), חכמי האומות הקדמונים קיבלו חכמות אלו מחכמי ישראל.

ולכן, לעתיד לבוא כאשר 'יהיו ישראל חכמים גדולים' (סוף הלכות מלכים) יחזרו חכמות אלו לחכמי ישראל ולא יצטרכו עוד לחכמי האומות (לקוטי שיחות ל, עמ' 197).

הלכות קידוש החודש פרק יז, הלכה כד: וְיָמַעַם כָּל אֱלֹהֵי הַחֲשֻבּוֹנוֹת, וּמִפְּנֵי מַה מוֹסִיפִים מִנֵּן זֶה... הִיא חֻכְמַת הַתְּקִיפוֹת וְהַנִּימְרוֹת, שֶׁחֲקָרוּ בָּהּ חֻכְמֵי יוֹן סְפָרִים רַבִּיחַ, וְהֵם הַנִּמְצָאִים עֲקֻשׁוֹ בְּיַד הַחֻכְמִים.

מדברי הרמב"ם עולה שיסוד הלכות אלו הוא מחכמות האומות, אך ברור שלאחר שנכתבו הדברים בספרו של הרמב"ם הרי הם חלק בלתי נפרד מהתורה, והבא ללמוד הלכות אלו חייב לברך לפנייהן ברכת התורה. נמצא שיש בכך 'בידור' של חכמת האומות והעלאתן לקדושה (ספר המאמרים תשמ"ח ע' קי).

יתירה מכך: נאמר בכתוב 'וראיתי אני כי יש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך'. ולכאורה קשה: האם ההכרה שהחכמה עדיפה על הסכלות אינה ברורה מאליה עד שצריך ששלמה המלך החכם מכל אדם יאמר זאת?

אלא שאין הכוונה לסכלות כפשוטה אלא לחכמות חיצוניות שהן בבחינת סכלות ביחס לחכמת התורה, ועל

סעודת עיבור החודש וסעודת ראש חודש שבת קודש י"ג שבט ה'תשע"ו

"חייב כהן גדול לנהוג כבוד בעצמו ולא יקל עצמו עם שאר העם", ולכן "לא יכנס לבית המשתה ולא לסעודות של רבים אפילו הם של מצוה".

ולפי זה מדויקים דברי הגמרא (סנהדרין יח, ב): "אין מושיבין כהן גדול בעיבור שנה משום צינה" (שם לא ירצה הכהן הגדול לעבר את השנה, כי ביום הכפורים טובל חמש טבילות ומקדש ידיו ורגליו עשר פעמים, ואם התעבר השנה, צינת מרחשוון תהיה בתשרי - רש"י) ומדוע לא נזכר האם מושיבים כהן גדול בעיבור ראש חודש?

אלא כיון שלעיבור חדשים עושים סעודת עיבור החודש, והרי כהן גדול אינו נכנס לסעודת רבים אפילו היא של מצוה, מובן שאינו נכנס לעיבור החודש ורק לעיבור שנה שאין עורכים סעודה הוצרכה הגמרא לבאר שגם בו אין מושיבים כהן גדול "משום צינה" (אור שמח הל' כלי המקדש פ"ה ה"ד).

הלכות קידוש החדש פרק יח, הלכה ט: וְגַם לְעִבּוֹר הַחֲדָשִׁים אֵלּוּ, שֶׁמֶעֱבְרִין לְפִי חֲשָׁבוֹן, עוֹשִׂין סְעֻדַת עִיבּוֹר הַחֲדָשׁ. הטור (או"ח סי' תיט) הביא בשם הירושלמי שמצוה להרבות בסעודת ראש חודש. וה'רוקח' כתב שמצוה לאכול בראש חודש כמו במועד (ב"י שם). וצריך לומר שבסעודת עיבור החודש אין יוצאים חובת סעודת ראש חודש, שהרי סעודת עיבור החודש היא בלילה (סנהדרין ע, ב. ורש"י שם ד"ה אחריפון) ואילו סעודת ראש חודש היא ביום (כי אין מקדשים את החודש אלא ביום). אמנם, לדעת הרמב"ם שגם סעודת עיבור החודש היא ביום (לעיל פ"ג ה"ה) יש לומר שסעודת ראש חודש המובאת בירושלמי היא סעודת העיבור ואין מצוה בסעודה נוספת לראש חודש. וכתב ה'בית יוסף' (שם) שכן היא גם דעת הר"ן (ערוך לנו סנהדרין ע, ב). והנה, בהלכות כלי המקדש (פ"ה ה"ד) כתב הרמב"ם:

המשך ביאור למסכת גיטין ליום שבת קודש עמ' ב

7 לדעת רבא, שהכל מודים שבכסף אפשר לשחרר עבד לחציו,
8 מוקים לה – יעמיד את משנתנו ששחררו בִּכְסֵּף וְדָבָרִי הַכֹּל הִיא,
9 אֵלֶּא לְרֵב יוֹסֵף, הַסּוֹבֵר שֶׁלִּדְעַת חֻכְמִים אִי אִפְשָׁר לְשַׁחֵרֵר חֲצִי עֶבֶד
10 כָּלָל, הָאֵם לִיָּא – נִאֲמַר שֶׁמִּשְׁנַתְנו לְפִי רָבִי הִיא בַּלְבָּד, הַסּוֹבֵר
11 שֶׁבְּכֶסֶף אִפְשָׁר לְשַׁחֵרֵר חֲצִי עֶבֶד, וְלֹא לְפִי רַבָּנָן.
12 עוֹנָה הַגִּמְרָא, אִמָּר רַבִּינָא,

1 הוא, שהר"ש של הברייתא לדברי הכל היא, ואילו ה'סיפא' אינה
2 אלא לרבי, ואין כל תימה בכך. יישוב נוסף, רב אשי אמר, כל
3 הברייתא רבי היא, וחכמים חולקים עליו בשטר ומודים לו בכסף,
4 אבל ברייתא זו רבי אמרה.
5 שואלת הגמרא, אֵלֶּא מִתְּנִיתִין דְּקָתְנִי מִי שֶׁחֲצִיו עֶבֶד וְחֲצִיו בֶּן
6 חוֹרִין, וִישׁ לְשֹׂאֵל אִין נִשְׁתַּחֲרַר לְחֲצִיו, בְּשִׁלְמָא – מובן הדבר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ז' י"ג שבט תשע"ו

יום ראשון ז' שבט ה'תשע"ו

הלכות שקלים

פרק רביעי

(1) נתבארו בו מה עושים מתרומת הלשכה, וממותרה, וממותר שיר הלשכה. ונסתיים בדין הקרבת קרבנות מתרומה חדשה מר"ח ניסן ואילך.

1 א. תרומת הלשכה מה יעשה בה? לוקחין ממנה
2 תמידין של כל יום, והמוספין, וכל קרבנות הצבור,
3 ונספיהם, והמלח שמולחין בו כל הקרבנות. וכן
4 העצים, אם לא הביאו עצים² ולא נמצאו אלא
5 בדמים. והקטרת, ושכר עשייתה. ולחם הפנים,
6 ושכר עושי לחם הפנים. והעמר, ושתי הלחם,
7 ופרה אדמה, ושעיר המשתלח, ולשון של זהורית
8 שקושרין בין קרניו. כל אלו באין מתרומת הלשכה.

(2) כי "זמן קבוע היה למשפחות משפחות לצאת ליערים ולהביא עצים למערכה".

9 ב. אכל פר העלם דבר של צבור ושעירי עבודת
10 כוכבים - בתחלה גובין להן³, ואינן באין מתרומת
11 הלשכה. פרוכות של היכל - פחת בגנן עשויות,
12 ואינן באין מתרומת הלשכה, אלא מקדשי בדק
13 הפית⁴; אכל פרוכות של שערים - באין מתרומת
14 הלשכה⁵. המנורה וכלי שרת - מצותן שייבואו
15 ממותר הנסקים. ובהלכות כלי המקדש והעובדים
16 בו יתבאר מה הוא מותר הנסקים. ואם לא היה להן
17 מותר נסקים - יביאו מתרומת הלשכה. בגדי כהן,
18 בין בגדי כהן גדול בין שאר בגדי הכהנים שעובדין
19 בהן במקדש - הכל מתרומת הלשכה.

(3) גזבר ההקדש גובה לשם כך מכל אחד מישראל.
(4) שבבית הראשון הייתה מחיצה בנוייה שרוחבה אמה,
מבדלת בין ההיכל לבין קדש הקדשים, ובבית השני שהיה
ההיכל גבוה מאוד ולא יכולה מחיצה בנוייה להתקיים
בגובה כזה - עשו שתי פרוכות וביניהן שיעור אמה במקום
מחיצת הבניין שבבית ראשון, ולכן, יש לה דין בניין,
שהוצאותיו באות מבדק הבית. (5) שנעשו שם לצניעות
לכסות על הפתחים.

20 ג. כל הבהמות הנמצאות בירושלים או בחוצה לה
21 בקרוב ממנה - באות עולות, כמו שיתבאר בפסולי
22 המקדשין; נספיהן באין מתרומת הלשכה. וכן עובד
23 כוכבים ששלח עולתו⁶ ממדינה אחרת, ולא שלח
24 עמה דמי נסקים - יביאו נספיהם מתרומת הלשכה.

(6) שאין מקבלים מיד עובד כוכבים אלא קרבן עולה בלבד.

ד. גר⁷ שמת והניח זבחים, אם יש לו נסקים⁸ -
קרבין משלו, ואם לאו - באין מתרומת הלשכה.
כהן גדול שמת, ולא מנו אחר תחתיו - מקריבין
את החבתין מתרומת הלשכה. מבקרי מומים
שפירושלים, ותלמידי חכמים המלמדים הלכות
שחיטה לפניהם והלכות קמיצה, ונשים המגדלות
בניהן⁹ לפרה אדמה - כלן נוטלין שכן מתרומת
הלשכה. וכמה הוא שכן? כמו שיפסקו להן בית
דין.

(7) שאילו ישראל שמת, מקריבים יורשיו נסקיו. אבל גר
שמת אין לו יורשים. (8) שהפרישן בחייו. (9) שהיו
שומרים עליהם משעת לידתם שלא יטמאו בשום טומאה
בעולם.

ה. בשנת השמיטה, שהיא הפקר, שוכרין בית דין
שומרין, שישמרו מקצת ספיחים¹⁰ שצמחו, כדי
שייביאו מהן העמר ושתי הלחם, שאין באים אלא
מן החדש. ואילו השומרין נוטלין שכן מתרומת
הלשכה.

(10) הם הזרעים שצמחו מאליהם, ומותרים באכילה מן
התורה אלא שחכמים אסרום גזירה שמא יזרע ויאמר
מאליהם צמחו.

ו. מי שהתנדב לשמור בהנם - אין שומעין לו¹¹;
משום בעלי זרוע, שמא יבואו ויטלו מהן. לפיכך
תקנו להם חכמים שישטלו שכר מן הלשכה, כדי
שיפירשו הכל מאותו מקום שאילו שומרים שם.

(11) שעל ידי שההקדש ישלם שכר שמירה יתפרסם הדבר
שהספיחים הם צורך קרבן, ולא יקחום בעלי זרוע.

ז. מגיהי¹² ספרים שפירושלים ודינין¹³ שדינין את
הגזלנין בירושלים - נוטלין שכן מתרומת הלשכה.
וכמה היו נוטלים? תשעים מנה בכל שנה. ואם לא
הספיקו להן¹⁴ - אף על פי שלא רצו¹⁵, מוסיפין להן
כדי צרכן, הם ונשיהם ובניהם ובנותיהם ובעליהם.

(12) "של כל אדם ואדם, שאסור להשהות ספר שאינו מוגה,
משום: אל תשכן באהליך עוולה. וראו בית דין שהיו
מתעצלים בדבר, והפקירו תרומת הלשכה על כך".

(13) הדיינים נוטלים שכר בטלה שהרי אסור ליטול שכר כדי
לדון. (14) למזונות. (15) הדיינין לקבל. (16) לפי
שבטלו ממלאכתם הוכרחו להספיק להם פרנסתם מכספי
הציבור.

ח. כבש¹⁷ היו בונין מהר הפית לחר המשחה,
שעליו היו מוציאים פרה אדמה¹⁸, וכבש שמוציאין
עליו שעיר המשתלח¹⁹. ושניהם נעשין משירי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ז' שבט - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חדש ניסן, מחללין אותו על שֶׁכָּר האֲמִינִי²⁸,
וְחוֹזְרִין מַעוֹת הַשָּׁכָר לְקִיץ הַמִּזְבֵּחַ, וְנוֹטְלִין הָאֲמִינִי²⁹
מוֹתֵר הַקְטָרֶת בְּשֶׁכֶר, וְחוֹזְרִין וְלוֹקְחִין אֶת הַקְטָרֶת³⁰
מִהֵן מִתְרוּמָה חֲדָשָׁה, כְּדִי לְהַקְרִיבָהּ מִמַּעוֹת תְּרוּמָה³¹
חֲדָשָׁה. וְאִם אֵין לָהּ תְּרוּמָה חֲדָשָׁה - מִקְטִירִין³²
אוֹתָהּ מִתְרוּמָה יִשְׁנָה³³.

27) שהלכה למשה מסיני שהקטורת תהיה במשקל שס"ח מנים, ואין מקריבים מהם אלא שני"ד מנים לשנ"ד ימים של שנות הלבנה, מנה לכל יום, ועוד שלושה מנים יתירים שמקטירין ביום הכפורים בקדשי הקדשים, נשארו אחד עשר מנים יתירים בכל שנה. 28) מפטמי הקטורת ששכרם מתרומת הלשכה. 29) משנה שעברה.

סליקו להו הלכות שקלים

הלכות קדוש החדש

הוא מצות עשה אחת, והיא: לחשב ולידע ולקבץ
באי זה יום תחלת כל חדש מחדשי השנה¹.

ובאור מצוה זו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) נתבאר בו ההבדל בין חדשי הלבנה לחדשי החמה, ושמצוה מן התורה על ב"ד לחשב ולידע ולהודיע על קידוש החודש, ונסתיים הפרק בדין אין קובעין חדשים בחוץ לארץ.

א. חדשי השנה הם חדשי הלבנה², שגאמר: עלת
חדש בחדשו³, וגאמר: החדש הזה לכם ראש
חדשים. כן אמרו חכמים⁴: הראה לו הקדוש ברוך
הוא למשה במראה הנבואה דמות לבנה ואמר לו:
כזה ראה וקדש⁵. והשנים שאנו מחשבים הם שני
החמה⁶, שגאמר: שמור את חדש האביב⁷.

2) שנאמר "החודש הזה לכם ראש חדשים" (שמות יב, ב) "וזו היא מצות קידוש החודש" (ספר המצוות, עשה קנג).
3) שכל אחד מהם הוא "תשעה ועשרים יום, ושתיים-עשרה שעות, ושבע מאות ושלושה ותשעים חלקים (היינו ארבעים וארבע דקות וחלק אחד, לפי חשבון של שמונה-עשר חלקים בכל דקה), וזהו חדשה של לבנה" (להלן פ"ו, ה"ג).
4) כלומר בחידושו, וזה אפשר לומר על הלבנה בלבד, שאורה מתחדש אחרי שנעלם. [וכן לשון הרמב"ם ב'מאמר העיבור': "ומאחר שאמר הצור יתברך זאת עולת חודש בחדשו לחדשי השנה, נתחייבנו למנות חדשינו בלבנה, כי באיזהו חודש יתבאר בו החידוש, ואין זה אלא ללבנה"].
5) [מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי, פרשת בא (מהדורת הרי"ג אפשטיין ע' 8)].
6) כשתראה את הלבנה בשיעור זה, תקדש אותו יום לראש חודש, הרי שהמדובר בחדשי הלבנה. 7) "שנת החמה היא שלש מאות חמשה וששים יום ושש שעות" (להלן פ"ו, ה"ד).

ב. וכמה יתרה שנת החמה על שנת הלבנה? קרוב
מאחד עשר יום⁸. לפיכך, כשיתקבץ מן התוספת

הלשפה. וכן מזבח העולה וההיכל והעזרות -
נעשין משירי הלשפה. אמת המים²⁰ שבירושלים
וחומת ירושלים²¹ וכל מגדלותיה וכל צרכי העיר -
באין משירי הלשפה. ועובר פוככים שהתנדב מעות
לדברים האלו או לעשות עמהם בחנם - אין
מקבלין ממנו, ואפלו גר תושב²²; שגאמר: לא לכם
ולנו לבנות וגומר, וגאמר: ולכם אין חלק וגומר.

17) גשר. 18) שעשו שני גשרים זה על גבי זה מהר הבית להר המשחה, ועל העליזנה הוציאו את הפרה וכל מתעסקיה, כדי שלא יטמאו בטומאת התהום. 19) שעשו גשר מהעזרה שהייתה בקצה העיר, עד חוץ לעיר, שיעבור עליו המשלח את השעיר ביום הכפורים, מפני עמי הארץ שהיו דוחפים אותו למהר הליכתו לצוק, כדי שתושלם הכפרה ויתלבן לשון של זהורית של פתח ההיכל. 20) תיקון הנחל העובר בעזרה. 21) תיקון החומה. 22) גוי שאינו עובד עבודה זרה.

ט. מותר תרומת הלשפה ושירי הלשפה - לוקחין
בו זכרים ויקרבו פלן עולות; שתנאי בית דין הוא
על כל המותרות שיקרבו עולת בהמה. אכל לא
עולת העוף, שאין בקרבנות הצבור עוף. ואלו
העולות הבאין ממותר השקלים, הם הנקראים קיץ
למזבח²³.

23) שכשהמזבח בטל מביאים מהם עולות, כמו שדרך בני אדם להעלות מיני מתיקה על השולחן בגמר סעודתם.

י. שקלים שלא הספיקו להן לכל קרבנות הצבור -
מוציאין את הראוי להם מקדשי בדין הפית; אבל
אין בדין הפית מוציא את הראוי לו מקדשי
המזבח²⁴.

24) ופירושה לדעת רבינו היא, שאם נחסר מעות לקדשי מזבח לוקחים את החסר מקדשי בדין הפית אבל לא להיפך. והראב"ד חולק עליו.

יא. משניגוע ראש חדש ניסן, אין מקריבין קרבנות
צבור אלא מתרומה חדשה. ואם לא באה החדשה
- לוקחין מן הישנה²⁵. לפיכך, אם הגיע ראש חדש
ניסן, ויש עמהן בהמות לתמידים מתרומה ישנה -
פודין אותן ויוציאין לחלין, אף על פי שהן
תמימים²⁶, ויפלו דמיהן לתרומה ישנה שמקצצין בה
את המזבח; שתנאי בית דין הוא על כל הבהמות
שלוקחין לתמידין, שאם לא יהיו צריכין להן -
יצאו לחלין.

25) "קרבנות ציבור הבאין באחד בניסן מצוה להביא מן החדש ואם הביא מן הישן יצא אלא שחיסר מצוה".
26) והלכה היא שאין קדשים יוצאים לחולין על ידי פדיון אלא אם כן נפל בהם מום.

יב. וכך היו עושין במותר הקטרת²⁷: משניגוע ראש

קמב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ז' שבט - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מינימום (לחם-משנה). (17) כשהאיר זך היא נראית יותר מוקדם. (18) בדפוס רומי ר"מ, וכן בדפוס קושטא, חסירה המילה "מעט". (19) שתתקבץ עם השמש, כמבואר בהערה טו. (20) הלבנה לאחר חידושה, נמצאת תמיד במערב. (21) אין צורך לראות את הירח. (22) הזמן בין התקבצות אחת של השמש והירח עד להתקבצות השניה הוא עשרים ותשעה יום, שתיים עשרה שעות, ארבעים וארבע דקות וחלק אחד. מכאן הוודאות שבליל שלושים ואחד כבר התחיל החודש החדש.

ד. הַדֵּשׁ שֶׁהִיָּה תִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים, וְיִרְאָה יָרֵחַ בְּלֵיל שְׁלֹשִׁים - נִקְרָא הַדֵּשׁ חֹסֶר; וְאִם לֹא יִרְאָה הַיָּרֵחַ¹⁹, וְהִיָּה הַחֹדֶשׁ שֶׁעֶבֶר שְׁלֹשִׁים יוֹם - נִקְרָא הַדֵּשׁ מְעַבֵּר²⁴, וְנִקְרָא הַדֵּשׁ מְלֵא. וְיִרְחַ שְׁנִירָא בְּלֵיל שְׁלֹשִׁים - הוּא הַנִּקְרָא יָרֵחַ שְׁנִירָא בְּזִמְנוֹ²⁵; וְאִם נִרְאָה בְּלֵיל אֶחָד וְשְׁלֹשִׁים, וְלֹא נִרְאָה בְּלֵיל שְׁלֹשִׁים - הוּא נִקְרָא יָרֵחַ שְׁנִירָא בְּלֵיל עֲבוּרִי²⁶.

(23) בליל שלושים. אז יתחיל החודש החדש בליל שלושים ואחד. (24) בגלל תוספת היום לחודש שעבר. (25) ראש השנה כה, א. (26) ר"ה שם.

ה. אֵין רִאִית הַיָּרֵחַ מְסוּרָה לְכָל אָדָם²⁷ כְּמוֹ שֶׁבֵּית בְּרֵאשִׁית²⁸, שֶׁכָּל אֶחָד מוֹנֶה שִׁשָּׁה וְשׁוֹבֵת בְּשַׁבְּעֵי²⁹; אֲלֹא לְבֵית דִּין הַדָּבָר מְסוּר, עַד שֶׁיִּקְדְּשׁוּהוּ בֵּית דִּין³⁰ וְיִקְבְּעוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם רִאשׁ הַדֵּשׁ - הוּא שִׁיְהִיָּה רִאשׁ הַדֵּשׁ; שְׁנֵאָמֶר: הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם³¹ - עֲדוּת ז' תִּהְיֶה מְסוּרָה לָכֶם.

(27) כלומר, אין כל אדם רשאי לקבוע ראש-חודש ולעשות המועדים על פי ראייתו הוא. (28) הכוונה לכל השבתות, וההוספה "בראשית" באה כדי למנוע טעות, כי גם המועדים נקראים "שבת". (29) [ראה בפ"ב מהל' שבת הכ"ב]. (30) "מועדי ה' צריכין קידוש ב"ד, שבת בראשית אין צריכה קידוש ב"ד" (נדרים עח:); כלומר מקדשים את החודש לשם קביעת המועדים, אבל אין מקדשים יום ראשון בשבוע, כדי לעשות שבת ביום השביעי. (31) המילה "לכם" מיותרת, וללמד באה ש"עדות זו תהא מסורה לכם", כלומר קבלת עדי ראיה וקידוש החודש מסורים לחשובי הדור בלבד, כגון משה ואהרן, הנזכרים בפסוק הקודם "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן" (ראש השנה כב.).

ו. בֵּית דִּין מְחַשְּׁבִין בְּחִשְׁבוֹנוֹת³² כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּחֲשָׁבִים הָאֵיזְטְגִינִיּוֹם³³, שִׁיּוּדְעִין מְקוֹמוֹת הַכּוֹכָבִים³⁴ וּמַהֲלָכָם³⁵, וְהוֹקְרִים וּמְדַקְדְּקִים³⁶, עַד שֶׁיִּדְעוּ אִם אֶפְשָׁר שִׁירָא הַיָּרֵחַ בְּזִמְנוֹ, שֶׁהוּא לֵיל שְׁלֹשִׁים, אוֹ אִי אֶפְשָׁר. אִם יִדְעוּ שֶׁאֶפְשָׁר שִׁירָא - יוֹשְׁבִין וּמַצְפִּין לְעִידִים כָּל הַיּוֹם כָּלוּ, שֶׁהוּא יוֹם שְׁלֹשִׁים. אִם בָּאוּ עִידִים, וּדְרָשׁוּם וַחֲקִירוּם כִּהְלָכָה³⁷ וְנִגְמָנוּ דְּבִרְיָהֶם³⁸ - מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ; וְאִם לֹא נִרְאָה, וְלֹא בָּאוּ עִידִים - מְשַׁלְּמִין שְׁלֹשִׁים³⁹, וְהִיָּה הַדֵּשׁ מְעַבֵּר. וְאִם יִדְעוּ בְּחִשְׁבוֹן שָׂאִי אֶפְשָׁר שִׁירָא - אֵין יוֹשְׁבִים יוֹם

1 הַזֹּאת כְּמוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם, אוֹ פְּחוֹת מְעַט אוֹ יוֹתֵר מְעַט
2 - מוֹסִיפִין הַדֵּשׁ אֶחָד¹⁰, וְעוֹשִׁין אוֹתָהּ הַשָּׁנָה שְׁלֹשָׁה
3 עֶשְׂרֵי הַדֵּשׁ, וְהִיא הַנִּקְרָאת שָׁנָה מְעַבֵּרָת¹¹. שָׂאִי
4 אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת הַשָּׁנָה¹² שְׁנִים עֶשְׂרֵי הַדֵּשׁ וְכָךְ וְכָךְ
5 יָמִים¹³, שְׁנֵאָמֶר: לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה - חֹדְשִׁים אֶתָּה מוֹנֶה
6 לְשָׁנָה, וְאִי אֶתָּה מוֹנֶה יָמִים¹⁴.

(8) כלומר "שמור אביב של תקופה שיהא בחודש ניסן" (סנהדרין יג:); וכן כתב רבינו להלן פ"ד, ה"א. (9) המספר המדויק (להלן שם): "עשרה ימים, ואחת ועשרים שעות, ומאתים וארבעה חלקים". (10) כדעת רבן שמעון בן גמליאל (ראש השנה יט:). שעיבור השנה הוא חודש (ולא כדעת תנא קמא שם, שאמר "שלושים יום"), כלומר "רצה חודש, רצה שלשים". וכן כתב רבינו להלן פ"ד הי"ז: "שהרשות לבית-דין להוסיפו מלא או חסר", וכדעת רב פפא שם. (11) דוגמת אשה שנוסף לה עובר, שנקראת "מעוברת". (12) כל שנה ושנה. (13) "קרוב לאחד עשר יום", כנ"ל, במקום חודש אחד נוסף אחת לשתיים או לשלוש שנים. (14) מגילה ה, א.

ג. הַלְּבָנָה נִסְתַּתֶּרַת בְּכָל הַדֵּשׁ¹⁵ וְאִינָּה נִרְאִית כְּמוֹ שְׁנֵי יָמִים¹⁶, אוֹ פְּחוֹת¹⁷ אוֹ יוֹתֵר מְעַט¹⁸; כְּמוֹ יוֹם אֶחָד קֹדֶם שֶׁתִּדְבֹּק בְּשִׁמְשׁוֹ¹⁹ בְּסוֹף הַחֹדֶשׁ, וְכְמוֹ יוֹם אֶחָד אַחֵר שֶׁתִּדְבֹּק בְּשִׁמְשׁוֹ וְתִרְאָה בְּמַעֲרֵב²⁰ בְּעָרֵב. וּבְלֵיל שִׁתְּרָא בְּמַעֲרֵב אַחֵר שֶׁנִּסְתַּתֶּרָה - הוּא תַּחֲלַת הַחֹדֶשׁ, וּמוֹנִין מְאוּתוֹ הַיּוֹם תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם; וְאִם יִרְאָה הַיָּרֵחַ לֵיל שְׁלֹשִׁים - יְהִיָּה יוֹם שְׁלֹשִׁים רִאשׁ הַחֹדֶשׁ, וְאִם לֹא יִרְאָה - יְהִיָּה רִאשׁ הַחֹדֶשׁ יוֹם אֶחָד וְשְׁלֹשִׁים, וְהִיָּה יוֹם שְׁלֹשִׁים מְחַדֵּשׁ שֶׁעֶבֶר. וְאֵין נִזְקָקִין לִירֵחַ²¹ בְּלֵיל אֶחָד וְשְׁלֹשִׁים, בֵּין שְׁנִירָא בֵּין שְׁלֹא נִרְאָה; שְׂאִין לָךְ הַדֵּשׁ לְכָנָה יוֹתֵר עַל שְׁלֹשִׁים יוֹם²².

(15) הלבנה יש לה צורת כדור, והיא מקבלת אורה מן השמש. מכאן השינויים בגודל השטח המואר של הלבנה, המתונה במצב הלבנה כלפי השמש. המצב שבו השמש והלבנה נמצאות מעבר האחד של הארץ, מכוננות זו למטה מזו על קו אחד, נקרא התקבצות הלבנה עם השמש. הירח נמצא אז בין הארץ ובין השמש. הצד המואר של הירח מופנה לשמש, והצד הבלתי מואר - לארץ. יום אחד לפני ההתקבצות, אין פס האור הצר של הלבנה הישנה נראה, מפני שהוא קטן מאד, ויום אחד אחר ההתקבצות - אין הפס הצר של אור הלבנה החדשה נראה - מאותה הסיבה. (16) רבי זירא בשם רב נחמן: עשרים וארבע שעות נסתרת הלבנה. לאנשי בבל נסתרת הלבנה הישנה בשש שעות; האחרונות, והחדשה - בשמונה עשרה השעות הראשונות; לאנשי ארץ-ישאל - הישנה בשמונה עשרה השעות האחרונות, והחדשה בשש השעות הראשונות (ראש השנה כ:). בשעות אלה אין הלבנה נראית, מכיון שקו האור שלה קטן מדי. הרמב"ם מדבר על "שני ימים" בדרך כלל (רוב המקרים), והתלמוד מדבר על "עשרים וארבע שעות" -

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ז' שבט - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש קמג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פֶּרֶק שֵׁנִי

(1) ביאר בו רבינו מי הם הכשרים להעיד בקידוש החודש, קלקול הבייתוסים בזה, כיצד מקבלים העדים. ונסתיים הפרק בדין קידוש החודש בשוגג ובטעות.

- 20 א. אין פֶּשֶׁר לַעֲדוֹת הַחֹדֶשׁ אֶלָּא שְׁנֵי אָנָשִׁים פְּשָׁרִים,
- 21 הָרְאוּיִין לְהַעֲדִי בְּכָל דָּבָר וְדָבָר²; אֶבֶל נָשִׁים
- 22 וְעֲבָדִים³ - הֵרִי הֵן פֶּשֶׁאָר פְּסוּלֵי עֲדוּת, וְאֵין מְעִידִין.
- 23 אָב וּבָנוּ שֶׁרָאוּ אֶת הָיָרֵחַ - יִלְכוּ לְבֵית דִּין לְהַעֲדִי;
- 24 לֹא מִפְּנֵי שֶׁעֲדוּת הַחֹדֶשׁ פֶּשֶׁרָה בְּקָרוֹבִים⁴, אֶלָּא
- 25 שְׁאֵם יִמְצָא אֶחָד מֵהֶן פְּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גִזְלָן
- 26 וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מִשְׁאָר הַפְּסָלָנוּת⁵ - יִצְטָרֵף הַשְּׁנִי עִם אַחֵר
- 27 וְיַעֲדוּ. וְכָל הַפְּסוּל לַעֲדוּת מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים⁶, אֵף עַל
- 28 פִּי שֶׁהוּא פֶּשֶׁר מִן הַתּוֹרָה⁷ - פְּסוּל לַעֲדוּת הַחֹדֶשׁ⁸.

(2) להוציא פסולים מדרבנן, כגון משחק בקוביא ומפריחי יונים, שכשרים במקרים מסוימים, כגון להעיד על אשה שמת בעלה, אבל אינם כשרים בכל דבר ודבר. ולפיכך הם פסולים בקידוש החודש (ר"ה כב.). (3) גויים שמכרו עצמם לישראל, ומלו וטבלו לשם עבדות, ודינם בכל דבר כמו אשה. ועי' רמב"ם פ"ט מהל' עדות ה"ב וה"ד. (4) מחלוקת תנא-קמא ורבי יוסי ורבי שמעון (שם), ופסק כת"ק ורבי יוסי, שקרובים פסולים לעדות החודש. (5) גזל פסול מן התורה, וכן כל מי שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות מן התורה (רמב"ם פ"י מהל' עדות ה"ג וה"ד). (6) מדרבנן. (7) כגון המשחק בקוביא ומפריחי יונים (ר"ה כב.). (8) "זה הכלל: כל עדות שאין האשה כשרה לה, אף הן אינן כשרים לה" (שם), ומכיוון שאשה פסולה לעדות החודש, אף פסולי דרבנן פסולים לעדות החודש.

- 29 ב. דִּין תּוֹרָה שְׁאֵין מְדַקְדְּקִין בְּעֲדוּת הַחֹדֶשׁ⁹; שְׁאֵפְלוּ
- 30 קִדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ עַל פִּי עֲדִים, וְנִמְצְאוּ זֹמְמִין
- 31 בְּעֲדוּת זו - הֵרִי זֶה מְקַדְּשׁ¹⁰. לְפִיכָּךְ הָיוּ בְּרֵאשׁוֹנָה¹¹
- 32 מְקַבְּלִין עֲדוּת הַחֹדֶשׁ מִכָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל¹², שֶׁכָּל
- 33 יִשְׂרָאֵל בְּחֻזְקַת פְּשָׁרוּת¹³ עַד שֶׁיָּנֻדַּע לָּהּ שֶׁזֶּה פְּסוּל.
- 34 מִשְׁקָלָקְלוּ הַבִּיתוּסִים¹⁴, וְהָיוּ שׂוֹכְרִין אָנָשִׁים לְהַעֲדִי
- 35 שְׂרָאוּ, וְהֵם לֹא רְאוּ¹⁵, הַתְּקִינּוּ¹⁶ שֶׁלֹּא יִקְבְּלוּ בֵּית דִּין
- 36 עֲדוּת הַחֹדֶשׁ אֶלָּא מֵעֲדִים שְׂמִפְרִין בֵּית דִּין אוֹתָן
- 37 שֶׁהֵם פְּשָׁרִים¹⁷, וְשִׁיְהִיו דוֹרְשִׁין וְחוֹקְרִים בְּעֲדוּת¹⁸.

(9) לשאול אותם באיזו שעה ובאיזה מקום ראו את הלבנה. בדבר זה אין צורך מדין תורה, שהרי כל השאלות האלה אינן באות אלא לעשותם "עדות שאתה יכול להזימה" (הל' עדות פ"ב, ה"ה) וכל עדות שאינה ראויה להזמה אינה עדות (הל' רוצח, פ"ב ה"ט), וכאן אפילו אם יזימו אותם, עדותם קיימת והחודש מקודש, כמו שממשיך הרמב"ם לבאר בהלכה זו (וראה למעלה פ"א ה"ז, שמצות-עשה לדרוש אותם היאך ראו את הלבנה, אם לפני החמה וכו', וראה לחם-משנה כאן). וראה בהערה דלהלן. (10) "ירושלמי" ר"ה פ"ג, ה"א: "קידשוהו ואחר-כך נמצאו העדים זוממין" הרי זה מקודש" (וראה כתובות כא: 'תוספות' ד"ה הנח). וכ"ה בתוספתא ר"ה, פ"ב, ה"א: "קידשו את החודש בזמנו

- 1 שְׁלֹשִׁים וְאֵין מְצַפִּין לַעֲדִים. וְאֵם בָּאוּ עֲדִים - יוֹדְעִין
- 2 בְּיָדָי שֶׁהֵן עֲדֵי שְׁקָר⁴⁰, או שֶׁנִּרְאָתָה לָהֶם דְּמוּת לְבָנָה
- 3 מִן הָעֵבִים⁴¹ וְאֵינָה הַלְבָנָה הַנִּדְּאִית.

(32) עיי"ש כ, ב. (33) החוזים בכוכבים. (34) יש קרובים לשמש ולארץ, ויש רחוקים מהם. (35) מסלול ההקפה של הקרובים לשמש, קטן יותר ממסלול הכוכבים הרחוקים יותר. (36) בחשבון. (37) פרטי החקירה מובאים במשנה ראש השנה כג, ב. ועי' להלן פ"ב, ה"ד. (38) על-ידי התאמה לחשבון הבית-דין. (39) לחודש שיצא. (40) ראש השנה כג, ב. (41) "תנו רבנן, פעם אחת נתקשרו שמים בעבים ונראית דמות לבנה..." (ראש השנה כה.).

- 4 ז. מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה עַל בֵּית דִּין, שִׁיחֲשֹׁבוּ
- 5 וְיַדְעוּ אֵם יֵרָאֶה הָיָרֵחַ או לֹא יֵרָאֶה, וְשִׁדְּרִשׁוּ אֶת
- 6 הָעֲדִים⁴² עַד שֶׁיִּקְדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ⁴³, וְיִשְׁלַחוּ
- 7 וְיִודִיעוּ⁴⁴ שְׁאָר הָעָם בְּאֵי זֶה יוֹם הוּא רֹאשׁ חֹדֶשׁ,
- 8 בְּדִי שִׁדְּעוּ בְּאֵי זֶה יוֹם הֵן הַמוֹעֲדוֹת⁴⁵; שְׁנֵאמַר:
- 9 אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מְקַרְאֵי קֹדֶשׁ, וְנֵאמַר: וְשִׁמְרַתְּ אֶת
- 10 הַחֻקָּה⁴⁶ הַזֹּאת לְמוֹעֲדָה.

(42) "ואומרים לו (=לעד): כיצד ראית את הלבנה, לפני החמה או לאחר החמה..." (ראש השנה כג.). וראה להלן פ"ב ה"ב, והערה ח. (43) כתוב "החודש הזה לכם" - "עדות זו תהא מסורה לכם" (ר"ה כב.), כלומר תפקיד בית-דין הוא לברר את אמיתות דברי העדים בכל הדרכים, גם על-פי החשבון וגם על-ידי חקירת העדים. (44) "על ששה חדשים השלוחין יוצאין..." (ר"ה יח.). (45) "על ניסן מפני הפסח - על אלו מפני ראש השנה, ועל תשרי מפני תקנת המועדות" (שם). (46) כרבי עקיבא שאמר: חוקה זו נאמרה לענין פסח (מנחות לו:). וכן הביאה הרמב"ם ב'ספר המצוות' מצוה קנב בשם המכילתא [ובפ"ד מהל' תפילין ה"י, הביאה לענין תפילין, וצ"ע].

- 11 ח. אֵין מַחֲשִׁבִּין וְקוֹבְעִין חֲדָשִׁים וּמַעֲבִירִין שָׁנִים
- 12 אֶלָּא בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל⁴⁷, שְׁנֵאמַר: כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תּוֹרָה,
- 13 וְיִדְבַּר ה' מִירוּשָׁלַיִם⁴⁸. וְאֵם הִיָּה אָדָם גָּדוֹל בְּחֻכְמָה,
- 14 וְנִסְמָךְ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וְיִצָּא לְחוּץ לְאַרְץ, וְלֹא הִנִּיחַ
- 15 בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל כְּמוֹתוֹ - הֵרִי זֶה מַחֲשֵׁב וְקוֹבֵעַ חֲדָשִׁים
- 16 וּמַעֲבֵר שָׁנִים בְּחוּצָה לְאַרְץ⁴⁹. וְאֵם נִוְדַע לוֹ שֶׁנִּצְעֲשָׂה
- 17 בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל אָדָם גָּדוֹל כְּמוֹתוֹ, וְאֵין צָרִיף לִזְמַר
- 18 גָּדוֹל מִמֶּנּוּ - הֵרִי זֶה אֶסוּר לְקַבֵּעַ וּלְעַבֵּר בְּחוּצָה
- 19 לְאַרְץ⁵⁰; וְאֵם עֲבַר וְקַבֵּעַ וְעַבֵּר - לֹא עֲשֵׂה כָּלוּם⁵¹.

(47) כל זה יצא מן הסיפור על חנינא בן אחי רבי יהושע, שהיה מעבר שנים וקובע חדשים בחוץ לארץ, ומיחו בו חכמים (ברכות סג.). (48) שם סג, ב. (49) כן עשה רבי עקיבא (שם סג.). (50) גם המעשה ברבי חנינא היה כך, שכשירד לגולה לא הניח כמותו בארץ ישראל, ובינתיים "נעשו הגדיים תישים", כלומר גדולים בחכמה כמוהו (שם). (51) שם.

קמד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ז' שבט - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

של הלבנה, לצד צפון או לצד דרום. (26) ראש השנה כג, ב. (27) ר"ה שם. ועיין שם בפירוש הרע"ב ובפירוש המשניות להרמב"ם. (28) גבוהה מן האופק לפי ראות העין. (29) מתאימים. (30) ומקדשים את החודש על-פי עדי הראיה.

ה. אָמְרוּ הָעֲדִים: רְאִינוּהוּ בַּיָּמִים³¹ אוּ בַּעֲבִים³² אוּ בַּעֲשָׁשִׁית³³, אוּ שָׂרְאוּ מִקְצָתוֹ בְּרִקְיעַ וּמִקְצָתוֹ בַּעֲבִים³⁴ אוּ בַּיָּמִים³⁵ אוּ בַּעֲשָׁשִׁית³⁶ - אֵין זֶה רְאִיָּה³⁷, וְאֵין מִקְדָּשִׁין עַל רְאִיָּה זֹאת. אָמַר אֶחָד: רְאִיתִי גְבוּהָ³⁸ בַּעֲיֵינַי³⁹ כְּמֹ⁴⁰ שְׁתֵּי קוֹמוֹת, וְאָמַר הַשֵּׁנִי: כְּמֹ⁴¹ שְׁלֹשׁ קוֹמוֹת הִיא גְבוּהָ - מִצְטָרְפִין⁴¹. אָמַר הָאֶחָד: כְּמֹ⁴² שְׁלֹשׁ קוֹמוֹת, וְהַשֵּׁנִי אָמַר: כְּמֹ⁴³ חֲמֵשׁ - אֵין מִצְטָרְפִין⁴²; וּמִצְטָרֵף אֶחָד מֵהֶם עִם שְׁנֵי שְׁעִידֵי קוֹמוֹת⁴³, אוּ יְהִיהַ בִּינְיָהֶן קוֹמָה אַחַת⁴⁴.

(31) בנהר או במעין בבואה של הירח. (32) מאיר מבעד לעננים. (33) במנורות וזוכית שקופה, ראינו בבואה שלו. (34) מקצת החרמש הדק של הירח נראה ברקיע, ומקצתו מבעד לעננים. (35) מקצת החרמש הדק ברקיע, ומקצתו במים. (36) מקצת החרמש הדק ברקיע, ומקצתו בעששית. (37) שהרי לא ראה את הלבנה ממש אלא את דמותה במים או בעששית, וגם כשראה אותה דרך העננים - אינה ראייה ממש. (38) מן הארץ. (39) לפי ראות עיני. (40) בערך. (41) שבין שתי קומות לשלוש, אפשר לטעות. (42) כי עד כדי כך אין אדם טועה. (43) בראש השנה כד. אמרו: "מצטרפין לעדות אחרת", ובשבועות מח. פירש רבא: הוא ואחר מצטרפין לעדות אחרת של ראש חודש", שאם יבוא עד אחר ויעיד כמו אחד מן השנים המכחישים זה את זה, הרי שני אלה יהיו כת של שני עדים נגד האחד, ונקבל את עדות הכת החדשה. (44) הבדל של קומה אחת ביניהם, שזה אומר: ראיתיו גבוה בעיני כמו שתי קומות, וזה אומר - כמו שלוש קומות.

ו. אָמְרוּ: רְאִינוּהוּ בְּלֹא פְּנֵה, וְכִין שֶׁהַתְּפִנְנוּ בּוֹ וְנִתְּפִנְנוּ לְרֹאוֹתוֹ לְהַעֲדִי שׁוֹב לֹא רְאִינוּהוּ - אֵין זֶה עֲדוּת, וְאֵין מִקְדָּשִׁין עֲלֶיהָ⁴⁵; שְׁמָא עֲבִים נִתְּקָשְׁרוּ⁴⁶ וְנִרְאוּ בְּלִבְנָה, וְכָלוּ וְהָלְכוּ לָהֶם⁴⁷. אָמְרוּ עֲדִים: רְאִינוּהוּ בְּיוֹם תְּשַׁעָה וְעֶשְׂרִים שְׁחִרִית בְּמִזְרַח, קִדְם שְׁתַּעֲלָה הַשֶּׁמֶשׁ⁴⁸, וְרְאִינוּהוּ עֲרִבִית בְּמַעְרֵב בְּלִיל שְׁלֹשִׁים⁴⁹ - הָרִי אֵלּוּ נֶאֱמָנִים⁵⁰, וּמִקְדָּשִׁין עַל רְאִיָּה זֹ, שֶׁהָרִי רְאוּהוּ בְּזִמְנָו; אֲבָל הָרְאִיָּה שְׁאֵמְרוּ שֶׁרְאוּהוּ בְּשְׁחִרִית - אֵין נִזְקָקִין לָהּ, שְׁאֵין אָנוּ אֲחֵרָאִין לְרֹאֵת שְׁחִרִית, וּנְכִידוּעַ שְׁהַעֲבִים הֵם שֶׁנִּתְּקָשְׁרוּ וְנִרְאוּ לָהֶם בְּלִבְנָה⁵¹. וְכֵן אִם רְאוּהוּ בְּזִמְנָו⁵², וּבְלִיל עֶבְרוֹ⁵³ לֹא נִרְאָה - הָרִי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין⁵⁴; שְׁאֵין אָנוּ אֲחֵרָאִין אֲלָא לְרֹאֵת לִיל שְׁלֹשִׁים בְּלִבְד.

(45) ראש השנה כד, א. (46) "תנו רבנן, פעם אחת נתקשרו שמים בעבים, ונראית דמות הלבנה" (ראש השנה כה). כי

ונמצאו עדים זוממין (שבאו עדים אחרים ואמרו להם היאך אתם מעידים כן, והלא באותו זמן עצמנו הייתם במקום אחר) הרי זה מקודש". וראה להלן ה", שאם קידשו ב"ד את החודש והיו מוטעין - הרי זה מקודש. (11) לפני שקלקלו הבייתוסים. (12) אף אם לא הכירו אותו. (13) אף-על-פי שאין מכירים אותו. (14) תלמידי ביתוס, חבריהם של הצדוקים ונבדפוס רומי: "המינים", וכ"ה בכת"י במשנה ר"ה כב. ובפירוש רבינו נתן, אב הישיבה שם, ויתכן כי בדפוסים שלנו נשתנה ע"י הצנזורה. (15) כדי להטעות את החכמים. ופעם אחת, שכרו שני בני אדם בארבע מאות זוז, שיעידו עדות שקר בראיית הלבנה (ר"ה כב:). ופירש רש"י שחל אז ל' אדר בשבת, והירח לא נראה בזמנו. ושכרום הצדוקים, שיעידו שראו את הירח בליל שבת, כדי שהנפת העומר תהיה ביום ראשון בשבוע, לחזק דעתם בפירוש הפסוק "ממחרת השבת יניפנו" (ויקרא כג, יא), שהכוונה ממחרת השבת ממש, בניגוד לדעת חז"ל, שהכוונה למחרת יום-טוב ראשון (ראה מנחות סה. וסו.). (16) חכמינו (ר"ה כב:). (17) שם. (18) באיזו שעה, ובאיזה מקום וכו' כתריס בפני עדי שקר. [והמקור הוא בר"ה כה: "נחקרו העדים", הרי שצריך לחקור אותם, ולפי דברי הירושלמי הנ"ל - על כרחנו שתקנת חכמים היא].

ג. לְפִיכָף¹⁹, אִם לֹא יִהְיוּ בֵּית דִּין יוֹדְעִים אֶת הָעֲדִים שָׂרְאוּ אֶת הָיָרַח, מְשַׁלְחִין אֲנָשֵׁי הָעִיר שֶׁנִּרְאָה בָּהּ עִם הָעֲדִים שָׂרְאוּ עֲדִים אֲחֵרִים²⁰, שֶׁמִּזְכִּין אוֹתָן²¹ לְבֵית דִּין, וּמוֹדִיעִין אוֹתָן שְׁאֵלּוּ בְּשָׂרִים הֵם, וְאַחַר כֵּן מְקַבְּלִין מֵהֶם.

(19) מכיון שתיקנו לקבל עדות ממכירים בלבד. (20) במשנה ר"ה כב. כתוב: "משלחין אחר עמו", דהיינו זוג אחר - שני עדים (שם כב:). וכ"ה בתוספתא (צוקרמנדל ע' 210) "משלחין עדי עמו", בניגוד לדעת הירושלמי (ר"ה פ"ב ה"א) ש"אחר" היינו עד אחד ממש, כיון ש"בדין היה שלא יהו צריכין עדים, והן אמרו שיהו צריכין עדים, והן אמרו אחד נאמן". (21) מעידים עליהם שמכירים אותם ככשרים וכזכאים להעיד.

ד. בֵּית דִּין מְחַשְׁבִּין²² בְּדָרְכִים שֶׁהָאֲצִטְגִּינִין מְחַשְׁבִּין בָּהֶם, וְיוֹדְעִין הַלְבְּנָה בְּשִׁתְּרָאָה בְּחֹדֶשׁ זֶה, אִם תִּהְיֶה בְּצִפּוֹן הַשָּׁמֶשׁ אוּ בְּדְרוֹמָה²³, וְאִם תִּהְיֶה רְחֹבָה אוּ קְצָרָה²⁴, וְלִהְיֶין יְהִיו רְאִשֵׁי קְרָנֶיהָ נוֹטִין²⁵; וּכְשִׁיבּוֹאוּ הָעֲדִים לְהַעֲדִי, בּוֹדְקִין אוֹתָם²⁶: כִּיצַד רְאִיתָם אוֹתָהּ - בְּצִפּוֹן אוּ בְּדְרוֹם? לִהְיֶין הִיוּ קְרָנֶיהָ נוֹטוֹת²⁷? כִּמָּה הִיָּתָה גְבוּהָ בְּרֹאֵת יַעֲיִנֵיכֶם²⁸? וְכִמָּה הִיָּתָה רְחֹבָה? אִם נִמְצָאוּ דְּבָרֵיהֶם מְכֻנְיִין²⁹ לָמָּה שְׁנוּדָע בְּחֻשְׁבוֹן - מְקַבְּלִין אוֹתָם³⁰, וְאִם לֹא נִמְצָאוּ דְּבָרֵיהֶם מְכֻנְיִין - אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָם.

(22) ראה למעלה פ"א ה"ו. (23) הלבנה מתרחקת מן השמש פעם לצד צפון ופעם לצד דרום. (24) רוחב קו האור של חרמש הלבנה, משתנה בהתאם לקרבתה לשמש או לריחוקה ממנה. (25) לאיזה צד יהיו נוטים קרני האור

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ז' שבט - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה' מקראי קודש אשר תקראו אותם" (שם פסוק ד'). "אתם" כתוב חסר ו', ועל כן אפשר לקרוא "אתם", והכוונה לעם כולו, שגם הוא יקרא "מקודש". ומכיון שכתוב "מקראי", בלשון רבים, צריכים שתי קריאות (גמרא שם). 70) "קידוש החודש... בשלשה" (סנהדרין י': ו'תוספתא' סנהדרין פ"ב). והטעם הוא משום שנאמר (שמות יב, א"ב): "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן... החודש הזה לכם", הרי שצריכים שנים (גם משה וגם אהרן), וכלל בידינו שאין בית-דין שקול (מספר זוגי), על כן מוסיפים עוד אחד, והרי כאן שלושה (ראש השנה כה, ב. ו'תוספות' שם). 71) החשבון, אימתי יתחדש הירח, בר-סמך הוא רק כשנעשה על-ידי שלושה (סנהדרין י':). 72) בליל שלושים. זוהי דעת רבי אלעזר ברבי צדוק החולק על החכמים (ר"ה כד.), והלכה כמותו (שם). 73) לפי שנאמר (תהלים פא, ד-ה): "תקעו בחודש שופר בכסא ליום חגנו, כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב". הוקשה תקיעת שופר למשפט: מה משפט ביום, אף קידוש החודש ביום (ר"ה כה:). 74) משנה וגמרא, ראש השנה, שם. 75) ואף-על-פי שראוהו כל ישראל, ונתפרסם הדבר שנראה הירח ביום שלושים, אין החודש מקודש עד שיקדשוהו בית-דין (ר"ה שם). 76) ואף-על-פי שקבלת העדים וחקירתם נתקיימה ביום, לא אמרו שאמירת "מקודש" תהא כמו גמר דין בדיני ממונות, שעושים אותו אפילו בלילה (שם). 77) שיצא. 78) ראה למעלה פ"א ה"ה. ואם רצו בית-דין מחר לקדשו על-פי עדים, יכולים לעשות כן (להלן פ"ג ה"ט').

ז. ראוהו בית דין עצמן בסוף יום תשעה ויפשיטם⁷⁹: אם עדיין לא יצא פוכב ליל שלשים⁸⁰ - בית דין אומרים מקדש, שעדיין יום הוא; ואם ראוהו בליל שלשים אחר שייצאו שני פוכבים⁸¹ - למחר⁸² מושיבין שני דינין אצל אחד מהם, ויעידו השנים בפני השלשה, ויקדשוהו השלשה⁸³.

79) ראיית בית-דין אינה פחותה מקבלת עדות - "לא תהיה שמיעה גדולה מראיה", ועל כן היא באה במקומה, אבל כשם שקבלת עדות אינה אלא ביום, כן ראיית בית-דין אינה מועילה אלא אם היא ביום, על כן אם ראוהו בית-דין בסוף יום תשעה ועשרים, בית-דין מקדשים, אבל אם ראוהו בליל שלושים, אין מקדשים על ראייה זו, אלא על סמך קבלת עדות למחרת (משנה וגמרא, ר"ה כה:). 80) יש מגיחים "אם עדיין לא יצא אלא כוכב אחד ליל שלושים" (רלב"ח, ועי' 'ספר קובץ' על הרמב"ם), שהרי אמרו (שבת לה.): "אמר רב יהודה אמר שמואל: כוכב אחד - יום, שנים - בין השמשות, שלשה - לילה". ונבדפוס רומי ר"מ ובדפוס קושטא, הגירסא: "אם עדיין לא יצא כוכב בליל (במקום "ליל") שלשים", וכן העתיק בעל הפירוש. ונראה שצ"ל: "כוכב ב (=כוכב שני) ליל שלשים". 81) כי שנים - בין השמשות, ספק יום וספק לילה כנ"ל. על כן מחמירים, ודנים אותו כדין לילה. 82) כי בלילה אין מקדשים, ואין מקבלים עדים, וגם ראייתם כקבלת עדים, אינה ראייה. 83) ראש השנה כה, ב.

עננים המוקרנים מקרני השמש - עלולים להראות כלבנה. 47) משום כך לא ראוהו כששוב התכוונו לראותו. 48) וזה הירח לפני המולד, שאז הוא מקדים את החמה. 49) אחרי המולד, הירח תמיד במערב (ראה למעלה פ"א, ה"ג). 50) זוהי מחלוקת רבי יוחנן בן נורי ורבן גמליאל (שם). ופסק רבינו כרבן גמליאל ('פירוש המשניות' שם). 51) בגלל קרני השמש. 52) בליל שלושים. 53) בליל שלושים ואחד. 54) מחלוקת רבי דוסא בן הרכינס ורבן גמליאל (שם). ופסק כרבן גמליאל.

1 ז. פיצר מקבלין עדות החדש? 55 כל מי שראוי להעיד⁵⁶, שראה את הירח, פא לבית דין, ובית דין מכניסים אותן פלן למקום אחד⁵⁷, ועושים להן סעודת גדולות, פדי שיהיו העם רגילין לבוא. וזוג⁵⁸ שבא ראשון בודקין אותן ראשון⁵⁹ בבדיקות שאמרנו⁶⁰. מכניסין את הגדול⁶¹ ושואלין אותו⁶². נמצאו דבריו מכונים לחשבון - מכניסים את חברו. נמצאו דבריהם מכניסין⁶³ - עדותן קנימת. ושאר כל היוגות שואלין אותם ראשי דברים⁶⁴; לא שצריכים להם⁶⁵, אלא פדי שלא יצאו בפחי נפש⁶⁶, פדי שיהיו רגילין לבוא⁶⁷.

55) ראש השנה כג, ב. 56) שם כב, א. ועי' לעיל ה"א. 57) "חצר גדולה היתה בירושלים, ובית יעזק היתה נקראת, ולשם כל העדים מתכנסים" (שם כג:). 58) עדים. 59) שם. 60) למעלה ה"ד. 61) החשוב שבהם. 62) על פרטי ראיית הלבנה. 63) מתאימים אלו לאלו. 64) מבלי להכנס לפרטי הדברים. 65) כי עדות זוג אחד מספיקה לקידוש החודש על-ידי בית-דין. 66) מלשון הכתוב (איוב יא, כ), "מפח נפש". כלומר מאוכזבים על שהטריחו עצמם לחינם. 67) שאם לא ישאלו אותם, יחדלו מלבוא.

ח. ואחר כך, אחר שתתקנים העדות, ראש בית דין אומר: מקדש! 68 וכל העם עונים אחריו: מקדש! 69 ואין מקדשין את החדש אלא בשלשה⁷⁰, ואין מחשבין אלא בשלשה⁷¹. ואין מקדשין אלא חדש שנראה בזמנו⁷². ואין מקדשין אלא ביום⁷³; ואם קדשוהו בלילה - אינו מקדש⁷⁴. ואפלו ראוהו בית דין וכל ישראל, ולא אמרו בית דין 'מקדש' עד שחשבה ליל אחד ושלושים⁷⁵, או שנהקרו העדים, ולא הספיקו בית דין לומר 'מקדש' עד שחשבה ליל אחד ושלושים⁷⁶ - אין מקדשין אותו, ויהיה החדש⁷⁷ מעבר, ולא יהיה ראש חדש אלא יום אחד ושלושים, אף על פי שנהאית בליל שלשים; שאין הראיה קובעת, אלא בית דין שאמרו 'מקדש' הם שקובעין⁷⁸.

68) משנה, ר"ה כד, א. ובגמרא שם לומדים דין זה מן הפסוק (ויקרא כג, מד): "וידבר משה את מועדי ה'", שהרי משה רבינו היה ראש בית-דין. 69) כתוב: "אלה מועדי

קמו שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ח' שבט - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

5) משום שכתוב "אלה תעשו לה' במועדיכם", וזה מוסב על קרבן ראש חודש, הנזכר באותה פרשה.

ג. כַּשֶׁם שֶׁמַּחֲלִילִין הָעֲדִים שָׂרְאוּ אֶת הַחֹדֶשׁ אֶת הַשַּׁבָּת, כִּךְ מַחֲלִילִין עֲמָהּ הָעֲדִים שֶׁמִּזְכִּין אוֹתָן⁶ בְּבֵית דִּין, אִם לֹא הָיוּ בֵּית דִּין מְפִירִין אֶת הָרֹאִין⁷. וְאִפְלוּ הָיָה זֶה שֶׁמוֹדִיעַ אוֹתָן לְבֵית דִּין עַד אַחֵר - הָרִי זֶה הוֹלֵךְ עִמָּהּ וּמַחֲלִיל מִסִּפָּק⁸, שָׁמָּה יִמָּצֵא אַחֵר וְיִצְטָרֵף עִמּוֹ.

6) המעידים עליהם שהם כשרים וזכאים להעיד. (7) ואף על פי שכל העדות הזאת אינה אלא מדרבנן, בכל זאת מותר לחלל על זה את השבת, שהרי בלי עדות זו לא יקבלו בית דין את העדים המעידים על החודש, מכיוון שאינם מכירים אותם. (8) "מעשה ברבי נהוראי שהלך אצל העד להעיד עליו בשבת באושא". וכבר אשי שם, שפירש ש' נהוראי הלך לבדו להצטרף עם עוד אחד באושא, אף-על-פי שהיה ספק שמא לא ימצאנו.

ד. הָיָה הָעֵד, שָׂרְאָה אֶת הַחֹדֶשׁ בְּלִיל הַשַּׁבָּת, חוֹלָה - מְרִיבִין אוֹתוֹ עַל הַחֲמוּר⁹, וְאִפְלוּ בְּמִטָּה¹⁰. וְאִם יֵשׁ לָהֶן אוֹרֵב בְּדֶרֶךְ¹¹ - לוֹקְחִין הָעֲדִים בִּידֵן כְּלִי זֵין¹². וְאִם הָיָה דֶּרֶךְ רְחוּקָה - לוֹקְחִים בִּידֵם מְזוֹנוֹת. וְאִפְלוּ רָאָהוּ גָדוֹל וְנִרְאָה לָכָל - לֹא יֵאָמְרוּ: כַּשֶׁם שֶׁרְאִינוּהוּ אֲנַחְנוּ רְאִינוּהוּ אַחֲרֵים, וְאִין אָנוּ צְרִיכִין לְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת; אֲלָא כָּל מִי שִׁירְאָה הַחֹדֶשׁ, וְיִהְיֶה רְאוּי לְהַעֲד, וְיִהְיֶה בֵּינוּ וּבֵין הַמָּקוֹם שֶׁקְּבוּעַ בּוֹ בֵּית דִּין לִלְלָה יוֹם אוֹ פָחוֹת - מִצָּה עָלָיו לְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת וְלִלְלָהּ וְלִהְיֵד.

9) אף-על-פי שחולה הריהו כמשא ואסור להוציא משא על הבהמה בשבת. (10) אף-על-פי שהמוציא חולה במיטה חייב מיתה. (11) כגון הכותים והבייתוסים שארבו לעדי החודש ועכבום, כדי להטעות את החכמים. (12) אף-על-פי שיש בזה מלאכת הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים.

ה. בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ מְקַבְּלִין עֲדוֹת הַחֹדֶשׁ בְּכָל יוֹם שְׁלֹשִׁים¹³. פַּעַם אַחַת נִשְׁתַּהוּ הָעֲדִים מִלְּבֹא עַד בֵּין הָעֲרִפִּים¹⁴, וְנִתְקַלְקְלוּ בְּמִקְדָּשׁ¹⁵ וְלֹא יָדְעוּ מַה יַּעֲשׂוּ; אִם יַעֲשׂוּ עוֹלָה שָׁל בֵּין הָעֲרִפִּים - שָׁמָּה יָבוֹאוּ הָעֲדִים, וְאִי אִפְשָׁר שֶׁיִּקְרִיבוּ מוֹסֵף הַיּוֹם אַחֵר תָּמִיד שָׁל בֵּין הָעֲרִפִּים¹⁶. עֲמִדוֹ בֵּית דִּין וְהִתְקִינוּ, שֶׁלֹּא יִהְיוּ מְקַבְּלִים עֲדוֹת הַחֹדֶשׁ אֲלָא עַד הַמִּנְחָה¹⁷, כְּדִי שִׁיָּהָא שְׁהוֹת בַּיּוֹם לְהַקְרִיב מוֹסֵפִין וְתָמִיד שָׁל בֵּין הָעֲרִפִּים וְנִסְבִּיהֶם.

13) רוצה לומר שהיו רשאים לקבל עדות החודש כל היום, אבל לא אירע שהעדים יאחרו כל כך. (14) כלומר, העדים באו אחר זמן שחיטת התמיד, שהוא בשמונה שעות ומחצה, כלומר, שלוש שעות וחצי לפני שקיעת החמה. ומכיוון שבתחילת הזמן לא באו העדים - נחבלבלו, כדלהלן.

י. בֵּית דִּין שֶׁקִּדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ - בֵּין שׁוֹגְגִין⁸⁴, בֵּין מְטַעֲיִין⁸⁵, בֵּין אָנוּסִים⁸⁶ - הָרִי זֶה מְקַדָּשׁ⁸⁷, וְחִיבִין הַכָּל לְתַקֵּן הַמוֹעֲדוֹת עַל הַיּוֹם שֶׁקִּדְּשׁוּ בּוֹ. אִף עַל פִּי שְׂוָה יוֹדֵעַ שִׁטְעוּ - חִיב לְסַמֵּךְ עֲלֵיהֶם⁸⁸; שְׂאִין הַדָּבָר מְסוּר אֲלָא לָהֶם, וּמִי שֶׁצָּהָה לְשֹׁמֵר הַמוֹעֲדוֹת הוּא צָהָה לְסַמֵּךְ עֲלֵיהֶם, שְׁנֵאֲמַר: אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם וְגוֹמֵר.

84) שטעו בית-דין מאליהם. (85) שהוטעו על-ידי עדי שקר. (86) כגון בפקודת המלך. (87) שלש פעמים כתוב בתורה "אשר תקראו אתם" חסר ו' (ויקרא כג), על כן קורא רבי עקיבא "אתם" להדגיש, שהכל תלוי בבית-דין, אפילו שוגגין, אפילו מזידין, אפילו מוטעין (ר"ה כה.). אבל בספרא אמור פ"י - "אנוסים" במקום "מזידין". וכן העתיק רבינו ב'ספר המצוות', מצוה קנג. וראה ב'הגהות מיימוניות'. (88) שהרי רבי יהושע ידע, שרבן גמליאל הוטעה, ובכל זאת נאמר לו, שעליו לסמוך על רבן גמליאל (ר"ה שם).

יום שני ח' שבט ה'תשע"ו

פָּרָק שְׁלִישִׁי

1) נתבאר בו שעדות החודש דוחה את השבת ושמקבלים אותם כל היום, ועל ששה חדשים השלוחים יוצאים.

א. עֲדִים שָׂרְאוּ אֶת הַחֹדֶשׁ: אִם הָיָה בִּינְיָהּ וּבֵין מָקוֹם שֵׁישׁ בּוֹ בֵּית דִּין מְהֵלֵךְ לִלְלָה יוֹם אוֹ פָחוֹת - הוֹלְכִין וּמַעֲדִין, וְאִם הָיָה בִּינְיָהּ יֵתֵר עַל כֵּן - לֹא יֵלְכוּ; שְׂאִין עֲדוֹתָן אַחֵר יוֹם שְׁלֹשִׁים מוֹעֵלָת, שֶׁפֶקֶר נִתְעַבֵּר הַחֹדֶשׁ².

2) שהרי "מאיימים עליהם ומטריפים אותם בשאלות ומטריחים עליהם בבדיקות ומדקדקים בעדות ומשתדלים בית דין שלא יקדשו חודש זה הואיל ויצא שמו מעובר", ולפיכך כתב כאן שלא ילכו, שאפילו ילכו לא תהיה תועלת בעדותם.

ב. עֲדִים שָׂרְאוּ אֶת הַחֹדֶשׁ - הָרִי אֵלּוּ הוֹלְכִין לְבֵית דִּין לְהַעֲד וְאִפְלוּ הָיָה שַׁבָּת, שְׁנֵאֲמַר: אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם, וְכָל מָקוֹם שְׁנֵאֲמַר 'מוֹעֵד' דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת³. לְפִיכָּה אֵין מַחֲלִילִין אֲלָא עַל רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִסָּן וְעַל רֹאשׁ חֹדֶשׁ תִּשְׁרִי בִּלְבָד, מִפְּנֵי תַּקְנַת הַמוֹעֲדוֹת⁴. וּבְזִמְנָן שִׁבִּית הַמִּקְדָּשׁ קָם - מַחֲלִילִין עַל כָּלָּן, מִפְּנֵי קִרְבָּן מוֹסֵף שֶׁבְּכָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ, שֶׁהוּא דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת⁵.

3) בקרבן התמיד כתוב: "תשמרו להקריב לי במועדו", והוא קרב אפילו בשבת. מכאן לומדים שכל מקום שכתוב בו "במועדו" דוחה שבת. (4) פסח, יום הכפורים וסוכות. על סיון אין מחללים, אף-על-פי שיש בו חג השבועות, מפני שהוא תלוי בספירת העומר, וכיוון שנתקדש חודש ניסן ונקבע חג הפסח, ידעו ממילא מתי יהיה חג השבועות.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ח' שבט - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש קמז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ראש-חודש. ואם לא נראו המשוואות, ידעו שהחודש שעבר מעובר. (25) במקרה שעברו בית-דין את החודש ולא השיאו משוואות, השיאו הם [=הכותים] משוואות בהריהם. (26) שהעם יחשוב שהחודש חסר. (27) ובטלו את המשוואות. ובירושלמי אמרו, שרבי הוא שביטלן. (28) חילול שבת חמור מחילול יום-הכפורים; זה [=שבת] בסקילה וזה [=יום הכפורים] בכרת. (29) כלומר, לעדי החודש המקדשים את החודש מותר לחלל את השבת, אבל לא לשלוחים שהם רק מקיימים ומודיעים שהחודש כבר קודש.

ט. על ששה חדשים היו שלוחין יוצאין: על ניסן (26) - מפני הפסח, ועל אב - מפני התענית, ועל אלול (27) - מפני ראש השנה, כדי שישבו מצפין ביום שלשים לאלול³⁰; אם נודע להם³¹ שקדשו בית דין יום שלשים - נהגים אותו היום קדש בלבד, ואם לא נודע להם - נהגים יום שלשים קדש ויום אחד ושלשים קדש, עד שיבואו להם שלוחי תשרי³². ועל תשרי - מפני תקנת המועדות, ועל כסלו - מפני חנוכה, ועל אדר - מפני הפורים. ובזמן שבת המקדש קים יוצאין אף על אדר - מפני פסח קטן³³.

(30) ומשום כך צריך לדעת אימתי ראש-חודש אלול. (31) למקומות הקרובים לירושלים. (32) ואז ידעו מתי ראש חודש תשרי, ועל פיו יקבעו יום הכיפורים וסוכות. (33) פסח שני. ועל סיוון לא יצאו שלוחים, מפני שבועות, משום שזמנו קבוע, כי הוא תלוי בספירת העומר, והוא ביום החמישים לשני של פסח.

י. שלוחי ניסן ושלוחי תשרי אין יוצאין אלא ביום ראש חודש³⁴ אחר שתעלה השמש³⁵, עד שישמעו מפי בית דין 'מקדש'³⁶. ואם קדשו בית דין בסוף יום תשעה ועשרים, כמו שאמרנו, ושמעו מפי בית דין 'מקדש' - יוצאין מבפניו. ושלוחי שאר הששה חדשים יש להם לצאת מבפניו אחר שנראה הירח, אף על פי שעדיין לא קדשו בית דין את החודש; הואיל ונראה החודש - יצאו, שהרי למחר בודאי מקדשין אותו בית דין.

(34) בחודש ניסן, אבל בתשרי אינם יכולים לצאת מחמת קדושת יום-טוב. (35) שקידוש החודש אינו אלא ביום. (36) כיוון שקביעת המועדים תלויה בהם, צריך שיתאמת להם הדבר יותר מבשאר החדשים.

יא. כל מקום שהיו השלוחין מגיעין, היו עושין את המועדות יום טוב אחד פקתוב בתורה; ובמקומות הרחוקים, שאין השלוחים מגיעין אליהם, היו עושין שני ימים מפני הספק³⁷, לפי שאינם יודעים יום שקבעו בו בית דין את החודש אי זה יום הוא.

(37) והם נקראים "שני ימים טובים של גלויות".

יב. יש מקומות שהיו מגיעין אליהם שלוחי ניסן,

(15) לפני שבאו העדים. (16) וצריך לומר שהקריבו כבש התמיד על תנאי, שאם לא יבואו העדים, יהא לקרבן תמיד, ואם יבואו העדים - יהא לקרבן מוסף, אלא לפי שלא ידעו טיבו של קרבן, לא ידעו איזה שיר לומר עליו, אם של תמיד - של חול או של מוסף. (17) היא עת הקרבת תמיד שבין הערביים.

ו. ואם הגיע מנחה, ולא באו עדים - עושין תמיד של בין הערבים¹⁸. ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה - נוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש¹⁹, ומקריבין מוסף למחר, לפי שלא היו מקדשין אותו אחר מנחה. משחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זבאי ובית דינו, שהיו מקבלין עדות החדש כל היום כל²⁰; ואפילו באו עדים יום שלשים בסוף היום סמוך לשקיעת החמה²¹ - מקבלין עדותן, ומקדשין יום שלשים בלבד.

(18) שאף אם יבואו עדים אחר המנחה, לא יקבלו אותם. (19) ופירש רש"י שהמדובר בראש השנה, שמכיוון שעד עכשיו נהגו בו בקדושה, שחששו שמא יבואו עדים ויקדשוהו, גומרים יום זה בקדושה, אף-על-פי שכבר נתברר שאין היום יום טוב. (20) כי הסיבה לתקנה הקודמת - הקלקול בקרבן - בוטלה. (21) כשישנה עדיין שהות לקבלת עדים ולדרישה וחקירה, אבל אם ראוהו חברי הבית-דין עצמם, שאין צורך בדרישה וחקירה, אפשר לקדש את החודש אפילו בסוף היום ולא דווקא בסמוך לשקיעת החמה.

ז. כשמעבירין בית דין את החודש מפני שלא באו עדים כל יום שלשים, היו עולין למקום מוכן ועושין בו סעדה ביום אחד ושלשים, שהוא ראש חודש. ואין עולין לשם בלילה, אלא בפגש קדם עלות השמש²². ואין עולין לסעדה זו פחות מעשרה. ואין עולין לה אלא בפת דגן וקטנית, ואוכלין בעת הסעדה. וזו היא סעדת מצוה של עבור החודש האמורה בכל מקום²³.

(22) ומפרש רבנו שהכוונה לפני עלות השמש, וזהו בשעה שלא יום גמור ולא לילה גמור. (23) ומטרת הסעודה - לפרסם עיבור החודש מאחר שלא קדשוהו.

ח. בראשונה, כשהיו בית דין מקדשין את החודש, היו משיאין משוואות²⁴ בראשי ההרים, כדי שידעו הרחוקים. משקלקלו הכותים, שהיו משיאין משוואות²⁵ כדי להטעות את העם²⁶, התקינו שהיו שלוחים יוצאין²⁷ ומודיעין לרבים. ושלוחים אלו אינן מחללין לא את יום טוב ולא את יום הכפורים, ואין צריך לומר שבת²⁸; שאין מחללין את השבת לקימו, אלא לקדשו בלבד²⁹.

(24) מדליקים אבוקות אש ביום שלושים בערב (ליל היום השלושים ואחד), ואז ידעו הרחוקים, שיום השלושים היה

50) וכל האימים לא השפיעו. (51) וכל השאלות לא בלבלו את דעתם. (52) כן היא משמעות המלה "מאיימין", מאיימין עליהם ומבלבלים אותם שלא יעידו, אבל אם לא נתבלבלו מקבלים עדותם.

י. ואם הצרכו בית דין להניח חדש זה מעבר, פשהיה קדם שיבואו העדים אלו - מניחין. וזה הוא שאמרו: מעברין את החדש לצדק⁵³. ויש מן החכמים הגדולים מי שחולק בדבר זה, ואומר: לעולם אין מעברין את החדש לצדק⁵⁴; הואיל ובאו עדים - מקדשין, ואין מאיימין עליהם⁵⁵.

53) וגם בזה פירש רבנו כשהחודש כבר נתעבר, ואחר כך באו עדי ראיה, שאין מקבלים עדותם, ומשאירים את החודש מעובר, אם יש צורך בכך. (54) והשנה סדורה: חודש אחד חסר וחודש אחד מלא, ואין מקום לעבר חודש נוסף לאיזה צורך שהוא. (55) "ואין מאיימין על העדים על החודש שנראה בזמנו לעברו".

יח. יראה לי, שאין מחלקת החכמים בדבר זה אלא בשאר החדשים חוץ מן ניסן ותשרי, או בעדי ניסן ותשרי שבאו אחר שעברו הרגלים, שכבר נעשה מה שנעשה ועבר זמן הקרבת וזמן המועדות; אבל אם באו העדים בניסן ותשרי קדם חצי החדש⁵⁶ - מקבלין עדותם⁵⁷, ואין מאיימין עליהן כלל; שאין מאיימין על עדים, שהעידו על החדש שראוהו בזמנו, כדי לעברו.

56) שעדיין קביעת המועדים תלויה בהם. (57) ומקדשים החודש ביום השליש.

יט. אבל מאיימין על עדים שנתקלקלה עדותם, והרי הדבר נוטה וגבאי שלא תתקיים העדות ויתעבר החדש, מאיימין עליהן כדי שתתקיים העדות ויתקיים החדש בזמנו. וכן אם באו עדים להזם את העדים שראוהו בזמנו קדם שקדשוהו בית דין⁵⁸ - הרי אלו מאיימין על המזמין עד שלא תתקיים ההזמה ויתקדש החדש בזמנו.

58) כי אם נמצאו זוממין אחרי שקדשוהו בית דין, הרי זה מקודש.

פרק רביעי

1) כלל בו דיני עיבור השנה, ועל מה מעברין אותה, ושאינ מעברין אותה מר"ח ניסן, ואין מעברין בשנת רעבון ובשנת השמיטה.

א. שנה מעברת היא שנה שמוסיפין בה חדש. ואין מוסיפין לעולם אלא אדר², ועושין אותה שנה שני אדרין: אדר ראשון ואדר שני. ומפני מה מוסיפין חדש זה? ³ מפני זמן האביב, כדי שיהא הפסח באותו זמן; שנאמר: שמור את החדש האביב⁴ - שיהיה חדש זה⁵ בזמן האביב, ולולא הוספת החדש

1 ולא היו מגיעין להן שלוחי תשרי³⁸, ומן הדין היה שיעשו פסח יום אחד, שהרי הגיעו להן שלוחין וידעו באי זה יום נקבע ראש חדש, ויעשו יום טוב של חג הסוכות שני ימים, שהרי לא הגיעו אליהן השלוחין; וכדי שלא לחלק במועדות התקינו חכמים, שכל מקום שאין שלוחי תשרי מגיעין שם עושין שני ימים³⁹, אפלו יום טוב של עצרת⁴⁰.

38) משום ששלוחי תשרי אינם מהלכים בראש השנה וביום הכפורים. (39) "גזירה ניסן אטו תשרי", שאם יעשו פסח יום אחד, יעשו גם סוכות יום אחד, שלא על פי השלוחים, ופעמים יטעו. (40) חג השבועות. אף-על-פי שאינו תלוי בקידוש ראש חודש סיוון אלא בספירת העומר.

8 יג. וכמה בין שלוחי ניסן לשלוחי תשרי? שני ימים. ששלוחי תשרי אינן מהלכין באחד בתשרי - מפני שהוא יום טוב, ולא בעשרי בו - מפני שהוא יום פפור.

12 יד. אין השלוחין צריכין להיותן שנים, אלא אפלו אחד נאמן. ולא שלח בלבד, אלא אפלו תגר⁴¹ משאר העם, שבא בדרך ואמר: אני שמעתי מפי בית דין שקדשו את החדש ביום פלוני - נאמן⁴², ומתקנין את המועדות על פיו; שדבר זה דבר העשוי להגלות⁴³, ועד אחד בשר⁴⁴ נאמן עליו.

41) וכול. (42) "בא אחד מסוף העולם ואמר קדשו בית דין את החודש - נאמן". (43) ובדבר העשוי להגלות אין אדם משקר. (44) ואף על פי שב"עדות אשה" (להעיד לאשה שמת בעלה), נאמנים אפילו פסולים לעדות, מטעם זה, שהוא עשוי להגלות - שם יש טעם נוסף: "שלא תישאר עגונה".

18 טו. בית דין שישבו כל יום שלשים ולא באו עדים, והשכימו בפשע ועברו את החדש, כמו שבארנו בפ"ק זה, ואחר ארבעה או חמשה ימים באו עדים רחוקים⁴⁵ והעידו שראו את החדש בזמנו, שהוא ליל שלשים, ואפלו באו בסוף החדש - מאיימין עליהן איום גדול, ומטריפים אותם⁴⁶ בשאלות, ומטריחין עליהן בבדיקות⁴⁷, ומדקדקין בעדותם⁴⁸, ומשפדלין בית דין שלא יקדשו חדש זה, הואיל ויצא שמו מעבר⁴⁹.

45) ממקום רחוק. (46) מבלבלים את דעתם. (47) שאלות צדדיות בלתי חשובות. (48) בשאלות הנוגעות לעדות גופא. (49) שנתפרסם כמעובר.

27 טז. ואם עמדו העדים בעדותם⁵⁰, ונמצאת מכונת, והרי העדים אנשים ידועים ונבונים⁵¹ ונחקרה העדות פראי - מקדשין אותו, וחוזרין ומניין לאותו החדש מיום שלשים, הואיל ונראה הירח בלילו⁵².

ד. וְעַל שְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת הָיוּ סוֹמְכִין בְּאַבִּיב¹⁷: עַל אֶרֶץ
יְהוּדָה, וְעַל עֶבֶר הַיַּרְדֵּן, וְעַל הַגִּלְלִיל. וְאִם הִגִּיעַ
הָאֲבִיב בְּשָׁנִי אֲרָצוֹת מֵאֵלּוּ, וּבִאֲחַת לֹא הִגִּיעַ - אֵין
מַעֲבְרִין; וְאִם הִגִּיעַ בְּאַחַת מֵהֶן, וְלֹא הִגִּיעַ בְּשָׁתֵּים
- מַעֲבְרִין, אִם עֲדִין לֹא צָמְחוּ פְּרוֹת הָאֵילָן¹⁸. וְאֵלּוּ
הֵן הַדְּבָרִים שֶׁהֵן הָעֵקֶר שֶׁמַּעֲבְרִין בְּשִׁבְלָן, כְּדִי
שִׁיְהִיו הַשָּׁנִים שָׁנֵי הַחֲמָה¹⁹.

(17) סנהדרין יא, ב. (18) שהרי דרושים שני הסימנים: (א)
לא הגיע האביב בשנים מתוך שלוש הארצות; (ב) לא צמחו
פירות האילן, ראה למעלה ה"א. (19) כל שלושת הדברים
קשורים בחמה, וכל עיקר העיבור בא לשם השוואת שנות
הלבנה עם שנות החמה. ראה למעלה פ"א ה"א וה"ב.

ה. וְיֵשׁ שֵׁם דְּבָרִים אֲחֵרִים, שֶׁהֵיוּ בֵּית דִּין מַעֲבְרִין
בְּשִׁבְלָן²⁰ מִפְּנֵי הַצָּרָה, וְאֵלּוּ הֵן: מִפְּנֵי הַדְּרָכִים שֶׁאֵינָן
מִתְקַנְּנִין, וְאֵין הָעָם יְכוֹלִין לַעֲלוֹת²¹ - מַעֲבְרִין אֶת
הַשָּׁנָה עַד שִׁיִּפְסְקוּ הַגִּשְׁמִים וְיִתְקַנוּ הַדְּרָכִים. וּמִפְּנֵי
הַגִּשְׁמִים שֶׁנֶּהְרָסוּ, וְנִמְצְאוּ הַנְּהָרוֹת מִפְּסִיקִין וּמוֹנְעִין
אֶת הָעָם²², וּמִסְתַּכְּנִים בַּעֲצָמָן וּמֵתִים²³ - מַעֲבְרִין אֶת
הַשָּׁנָה עַד שִׁיִּתְקַנוּ הַגִּשְׁמִים. וּמִפְּנֵי תַּנּוּרֵי פֶסָחִים
שֶׁאֲבָדוּ בַּגִּשְׁמִים, וְאֵין לָהֶם מְקוֹם לַעֲלוֹת אֶת
פֶּסַחֵיהֶם - מַעֲבְרִין אֶת הַשָּׁנָה עַד שִׁיִּכְנוּ הַתַּנּוּרִים
וְיִיבְשׁוּ²⁴. וּמִפְּנֵי גְלִיּוֹת יִשְׂרָאֵל²⁵ שֶׁנֶּעְקְרוּ מִמְּקוֹמָן²⁶
וְעֲדִין לֹא הִגִּיעוּ לִירוּשָׁלַם - מַעֲבְרִין אֶת הַשָּׁנָה, כְּדִי
שִׁיְהִיָּה לָהֶם פְּנָאִי לְהִגִּיעַ.

(20) שם יא, א. ומעברים אפילו על אחד מהם ('תוספות'
שם, ד"ה מפני). (21) לרגל. (22) מלעלות לרגל.
(23) אלה שאינם נמנעים, ועולים לרגל. (24) של חרס היו,
וייבשו אותם בשמש, ועיין תענית יט, א. (25) בני הגולה.
ובגלל תושבי ארץ ישראל לא היה צורך לעבר, משום
שהזמן בין ראש-חודש לפסח, הספיק להם להגיע
לירושלים, אפילו אלאה שגרו במקום הרחוק ביותר
מירושלים (עיי"ש 'תוספות' ד"ה ומפני). (26) על מנת
לעלות לירושלים. 'ומנין שמעברין את השנה על הגלויות
שגלו ועדיין לא הגיעו? תלמוד-לומר: בני ישראל מועדי,
עשה מועדות, שיעשו כל ישראל' ('תורת כהנים', אמור
פ"ט; 'ירושלמי' סנהדרין פ"א, ה"ב).

ו. אַבֵּל אֵין מַעֲבְרִין הַשָּׁנָה לֹא מִפְּנֵי הַשִּׁלָּג וְלֹא מִפְּנֵי
הַצָּנָה²⁷, וְלֹא מִפְּנֵי גְלִיּוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁעֲדִין לֹא נִעְקְרוּ
מִמְּקוֹמָם, וְלֹא מִפְּנֵי הַטְּמֵאָה²⁸; כִּגוֹן שֶׁהֵיוּ רַב
הַקֹּהֶל אוֹ רַב הַכֹּהֲנִים טְמֵאִים²⁹ - אֵין מַעֲבְרִין אֶת
הַשָּׁנָה כְּדִי שִׁיְהִיָּה לָהֶם פְּנָאִי לְטַהֵר וְיַעֲשׂוּ בְּטַהֲרָה,
אֶלָּא יַעֲשׂוּ בְּטַמְאָה³⁰. וְאִם עֲבָרוּ אֶת הַשָּׁנָה מִפְּנֵי
הַטְּמֵאָה³¹ - הֵרִי זֶה מַעֲבֵרֶת³².

(27) כי בגלל דברים אלה אין איש נמנע מלעלות לירושלים
(רש"י בסנהדרין שם). (28) שם יב, א. (29) טומאת מת.
וכלה אפר הפרה ואינם יכולים להטהר עכשיו (כן פירש
רבינו בפירושו לתלמוד, מסכת סנהדרין, בשם רב האי,

1 הַיָּה - הַפֶּסַח בָּא פְּעָמִים בִּימֹת הַחֲמָה וּפְעָמִים
2 בִּימֹת הַגִּשְׁמִים.

(2) ר"ה ז, א. וסנהדרין יב, א. ולמדו זאת במכילתא (בא
פרשה ב) מקידוש החודש: "מה חודש אין תוספת עיבורו
אלא בסוף, אף שנה אין תוספת עיבורה אלא בסוף"
(בחודש האחרון הוא אדר). (3) כלומר, למה צריך לעבר
את השנה? (4) וגומר "ועשית פסח". (5) של פסח.
(6) ראה למעלה פ"א ה"ב.

3 ב. עַל שְׁלֹשָׁה סִימָנִין מַעֲבְרִין אֶת הַשָּׁנָה⁷: עַל
4 הַתְּקוּפָה⁸, וְעַל הָאֲבִיב, וְעַל פְּרוֹת הָאֵילָן. בִּיצֵד?
5 בֵּית דִּין מִחֲשָׁבִין וְיִוְדָעִין, אִם תִּהְיֶה תְּקוּפַת נִסָּן
6 בְּשָׁשָׁה עָשָׂר בְּנִסָּן אוֹ אַחֵר זְמַן זֶה - מַעֲבְרִין אוֹתָהּ
7 הַשָּׁנָה, וְיַעֲשׂוּ אוֹתוֹ נִסָּן אֲדָר שָׁנִי, כְּדִי שִׁיְהִיָּה
8 הַפֶּסַח בְּזְמַן הָאֲבִיב⁹. וְעַל סִימָן זֶה סוֹמְכִין וּמַעֲבְרִין,
9 וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְסִימָן אֲחֵרִי.

(7) סנהדרין יא, ב. (8) בשנת החמה, ישנן ארבע תקופות:
תקופת ניסן - התחלת האביב "היא השעה והחלק שתכנס
בו השמש בראש מזל טלה" (להלן פ"ט, ה"ג); תקופת תמוז
- התחלת הקיץ, "היות השמש בראש מזל סרטן" (שם);
תקופת תשרי - התחלת הסתיו, "היות השמש בראש מזל
מאזנים" (שם); תקופת טבת - התחלת החורף "היות השמש
בראש מזל גדי" (שם). (9) כלומר, לאחר שהגיעה תקופת
ניסן, וזו נקבעת על-ידי מהלך השמש. (10) ראש השנה
כא, א: "שלח ליה רב הונא בר אבין לרבא, כד חזית
(כשתראה) דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן, עברה
להאיא שתא ולא תחוש לה, דכתיב שמור את חודש האביב,
שמור אביב של תקופה שיהא בחודש ניסן". ומכאן שמה
שאמר רבן שמעון בן גמליאל בברייתא בסנהדרין יא, ב:
"על התקופה" - כוונתו שעל התקופה לבדה מעברין,
ובגמרא שם נסתפקו בביאור דברי רשב"ג ('מאירי' עמ' 36,
37). וכן הוא בפרקי דרבי אליעזר פ"ח שמעברין על
התקופה לבדה ואין צורך בסימן נוסף ('אור שמח'). ועיין
השגת רמ"ה 'ותוספות' ר"ה שם ד"ה עברה.

10 ג. וְכֵן אִם רָאוּ בֵּית דִּין שֶׁעֲדִין לֹא הִגִּיעַ הָאֲבִיב¹¹,
11 אֶלָּא עֲדִין אֶפְלָל¹² הוּא, וְלֹא צָמְחוּ פְּרוֹת הָאֵילָן¹³
12 שֶׁדִּרְפָן לַצֵּמַח בְּזְמַן הַפֶּסַח - סוֹמְכִין עַל שְׁנֵי סִימָנִין
13 אֵלּוּ וּמַעֲבְרִין אֶת הַשָּׁנָה¹⁴. וְאִם עַל פִּי שֶׁהַתְּקוּפָה
14 קָדָם לְשָׁשָׁה עָשָׂר בְּנִסָּן - הֵרִי הֵן מַעֲבְרִין, כְּדִי
15 שִׁיְהִיָּה הָאֲבִיב מִצְוִי¹⁵ לְהַקְרִיב מִמֶּנּוּ עֹמֶר הַתְּנוּפָה
16 בְּשָׁשָׁה עָשָׂר בְּנִסָּן¹⁶, וְכִדִּי שִׁיְהִיו הַפְּרוֹת צוּמְחִין
17 כְּדִרְפָן כָּל זְמַן הָאֲבִיב.

(11) כלומר, עדיין לא התבשלה השעורה. השווה "אביב
קלוי באש" (ויקרא ב, יד), ועי' מנחות פד, א. אבל "זמן
האביב", כלומר תקופת ניסן באה בזמנה לפני טז בניסן,
ועי' במפרש. (12) מתאחר לבוא. (13) מאיזו סיבה
שהיא, אף-על-פי שכבר הגיעה תקופת ניסן. (14) סנהדרין
יא, ב. (15) כלומר, בשנים משלוש הארצות הנזכרות
להלן. (16) ויקרא כג, טו.

25 י. שָׁנִים אֲמָרִים: צָרִיכָה עֲבוּר, וּשְׁלֹשָׁה אֲמָרִין: 26
אֵינָה צָרִיכָה - בְּטָלוּ שָׁנִים בְּמַעוֹטָן⁴⁹. שְׁלֹשָׁה 27
אֲמָרִין: צָרִיכָה עֲבוּר, וּשָׁנִים אֲמָרִין: אֵינָה צָרִיכָה 28
עֲבוּר - מוֹסִיפִין שָׁנִים מִן הַמְּזֻמָּנִין לָהּ, וְנוֹשְׂאִין 29
וְנוֹתְנִין, וְגוֹמְרִין בְּשִׁבְעָה⁵⁰. אִם גָּמְרוּ כָּלָם לְעֲבוּר אוֹ 30
שָׁלָא לְעֲבוּר - עוֹשִׂין כְּמוֹ שָׁגְמְרוּ; וְאִם נִחְלְקוּ - 31
הוֹלְכִים אַחֵר הָרִבִּי⁵¹ בֵּין לְעֲבוּר בֵּין שָׁלָא לְעֲבוּר. 32
וְצָרִיךְ שֶׁיֵּהָא רֹאשׁ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, שֶׁהוּא רֹאשׁ 33
יְשִׁיבָה שֶׁל אַחַד וּשְׁבָעִים, מְכַלֵּל הַשְּׁבָעָה. וְאִם גָּמְרוּ 34
בְּשִׁלְשָׁה לְעֲבוּר - הָרִי זֶה מְעַבְּרָתָ⁵²; וְהוּא, שֶׁיֵּהָא 35
הַנָּשִׂיא עִמָּהּ אוֹ שִׁירְצָה⁵³. וּבְעֲבוּר הַשָּׁנָה מִתְחִילִין 36
מִן הַצֵּד⁵⁴, וְלִקְדוֹשׁ הַחֹדֶשׁ מִתְחִילִין מִן הַגָּדוֹל⁵⁵.

(49) ועומדים והולכים להם. (50) "שאין המניין פחות משבעה" (שם י:). (51) "אחרי רבים להטות" (שמות כג, ב). (52) שם ב, א. (53) שם יא, א. (54) מן הקטן שבדיינים. הוא מתחיל ואומר: "הרי השנה מקודשת בעיבורה" ("ירושלמי" ראש השנה, פ"ב ה"ה; סנהדרין פ"א, ה"ב). ואין מתחילים מן הגדול, שמא יסמכו השאר על דעתו ולא יראו עצמם כדאים לחלוק עליו, כמו שאמרו בדיני נפשות (פ"י מהל' סנהדרין ה"ו). (55) "ראש בית דין אומר מקודש" (ראש השנה כד, א. "ירושלמי" שם).

37 יא. אין מושיבין לעבור השנה לא מִלְּךָ ולא כֹהֵן 38
גָּדוֹל⁵⁶. מִלְּךָ - מִכְּפָנֵי חִילוּתוֹ וּמִלַּחְמוֹתָיו, שְׁמָא 39
דַּעְתּוֹ נוֹטָה בְּשִׁבְלֵן לְעֲבוּר אוֹ שָׁלָא לְעֲבוּר⁵⁷; וְכֵהֵן 40
גָּדוֹל - מִכְּפָנֵי הַצֵּהָ⁵⁸, שְׁמָא לֹא תִהְיֶה דַּעְתּוֹ נוֹטָה 41
לְעֲבוּר, כְּדִי שְׁלָא יִבּוֹא תַּשְׁרִי בִּימֵי הַקֶּר, וְהוּא טוֹבֵל 42
בְּיוֹם הַכַּפּוֹרִים חֲמֵשׁ טְבִילוֹת⁵⁹.

(56) סנהדרין יח, ב. (57) מפני חיילותיו, שמחלק להם סכום קצוב לשנה, דעתו נוטה לעבר. ומפני מלחמותיו, שישנם כאלה הפטורים שנה מלצאת לצבא - חתנים בשנה ראשונה לנישואיהם - דעתו נוטה שלא לעבר (ראה ברש"י לסנהדרין שם, ובהגהות הגאון האדר"ת לרמב"ם). (58) סנהדרין, שם. (59) יומא לב, א.

43 יב. הִיָּה רֹאשׁ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, וְהוּא הַנִּקְרָא נָשִׂיא, 44
בְּדֶרֶךְ רְחוּקָה⁶⁰ - אֵין מְעַבְּרִין אוֹתָהּ אֲלָא עַל תְּנָאִי 45
אִם יִרְצָה הַנָּשִׂיא. כָּא וְרָצָה - הָרִי זֶה מְעַבְּרָתָ, לֹא 46
רָצָה - אֵינָה מְעַבְּרָתָ⁶¹. וְאֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה אֲלָא 47
בְּאַרְץ יְהוּדָה⁶², שֶׁהַשְּׂכִינָה בְּתוֹכָהּ⁶³, שְׁנֵאמַר: לִשְׁכֵּנוֹ 48
תִּדְרָשׁוּ; וְאִם עֲבוּרָה בְּגָלִיל - מְעַבְּרָתָ. וְאֵין מְעַבְּרִין 49
אֲלָא בְּיוֹם; וְאִם עֲבוּרָה בְּלִילָה - אֵינָה מְעַבְּרָתָ⁶⁴.

(60) ולא יספיק להגיע עד סוף אדר. (61) סנהדרין יא, א. (62) שם יא, ב. (63) בבית המקדש שבירושלים. (64) סנהדרין, שם. דין עיבור השנה כדן עיבור החודש. השווה למעלה פ"ב, ה"ח.

יג. יֵשׁ לְבֵית דִּין לַחֲשֹׁב וְלִקְבֹּעַ וְלִידַע אֵי זֶה שָׁנָה 50
תִּהְיֶה מְעַבְּרָתָ כָּל עַת שִׁירְצָה, אִפְלוּ לְכֻמָּה שָׁנִים. 51

הביאו המפרש). (30) שרק יחיד טמא נדחה לפסח שני, אבל עיבור טמא אינו נדחה, אלא עושים את הפסח בזמנו בטומאה (פ"ז מהל' קרבן פסח ה"א). (31) מפני הטומאה לחוד. (32) סנהדרין יב, ב. "מפני שהטומאה לא הותרה בעיבור, אלא באיסורה עומדת ודחוייה היא עתה מפני הדחק" (רמב"ם פ"ד מהל' ביאת מקדש הט"ו). ועי' בסוגיית הגמרא בסנהדרין שם.

1 ז. יֵשׁ דְּבָרִים שְׂאִין מְעַבְּרִין בְּשִׁבְלֵן כָּלִל³³, אֲבָל 2
עוֹשִׂין אוֹתָן סַעֲד³⁴ לְשָׁנָה שְׁצָרִיכָה עֲבוּר מִכְּפָנֵי 3
הַתְּקוּפָה אוֹ מִכְּפָנֵי הָאֵבִיב וּפְרוֹת הָאֵילָן. וְאֵלוּ הֵן³⁵: 4
מִכְּפָנֵי הַגָּדִים וְהַטְּלָאִים שְׁעָדִין לֹא נוֹלְדוּ אוֹ שֶׁהֵן 5
מַעֵט, וּמִכְּפָנֵי הַגּוֹזְלוֹת שְׁלָא פָּרְחוּ. אֵין מְעַבְּרִין 6
בְּשִׁבְלֵן אֵלוּ, כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה הַגָּדִים וְהַטְּלָאִים מְצוּיִין 7
לְפָסְחִים, וְהַגּוֹזְלוֹת מְצוּיִין לְרִאֲיָה³⁶ אוֹ לְמִי שְׁנִתְחַיֵּב 8
בְּקִרְבָּן הַעוֹף³⁷; אֲבָל עוֹשִׂין אוֹתָן סַעֲד לְשָׁנָה.

(33) אפילו כשסימנים אלה מזדמנים ביחד. (34) להסביר את הצורך בחודש העיבור, למען לא יהיה הדבר קשה על הציבור (עי' 'מאירי'). (35) שם יא, א. (36) עולת ראייה שמביאים בשלש הרגלים, והיא באה גם מעוף, עי' הל' חגיגה פ"א, ה"א. 'ראיה' על שם הפסוק "...ולא יראה את פני ה' ריקם..." (דברים טז, טז). (37) כגון יולדות (ויקרא יב, ח), והיו משהות את הבאת קרבן עד הרגל.

9 ח. מִיֵּצֵד עוֹשִׂין אוֹתָן סַעֲד לְשָׁנָה? אֲמָרִין: שָׁנָה זֹאת 10
צָרִיכָה עֲבוּר מִכְּפָנֵי הַתְּקוּפָה שְׁמִשְׁכָּה³⁸, אוֹ מִכְּפָנֵי 11
הָאֵבִיב וּפְרוֹת הָאֵילָן שְׁלָא הִגִּיעוּ³⁹, וְעוֹד שֶׁהַגָּדִים 12
קִטְנִים וְהַגּוֹזְלוֹת רַבִּים.

(38) שמעברין עליה לבד (למעלה ה"ב). (39) שמעברין על שני סימנים אלו (למעלה ה"ג).

13 ט. אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה אֲלָא בְּמְזֻמָּנִין לָהּ⁴⁰. 14
מִיֵּצֵד? יֹאמַר רֹאשׁ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל⁴¹ לְפָלוּנִי וּפָלוּנִי 15
מִן הַסְּנֵהֲדִין: הֵיךְ מְזֻמָּנִין לְמָקוֹם פָּלוּנִי, שְׁנִתְשַׁבְּ⁴² 16
וְנִרְאָה וְנִדַּע אִם שָׁנָה זֹאת צָרִיכָה עֲבוּר אוֹ אֵינָה 17
צָרִיכָה; וְאוֹתָן שֶׁהִזְמִנּוּ בְּלִבָּד הֵן שְׁמַעְבְּרִין אוֹתָהּ⁴³. 18
וּבְכֻמָּה מְעַבְּרִין אוֹתָהּ? מִתְחִילִין⁴⁴ בְּשִׁלְשָׁה דִּינִין 19
מְכַלֵּל סְנֵהֲדִין גָּדוֹלָה מִמֵּי שְׁסֻמְכוּ אוֹתָן⁴⁵. אָמְרוּ 20
שָׁנִים: לֹא נִשְׁב וְלֹא נִרְאָה אִם צָרִיכָה עֲבוּר אִם 21
לֹא⁴⁶, וְאֶחָד אָמַר: נִשְׁב וְנִבְדָּק - בְּטָל יָחִיד 22
בְּמַעוֹטוֹ⁴⁷. אָמְרוּ שָׁנִים: נִשְׁב וְנִרְאָה, וְאֶחָד אָמַר: 23
לֹא נִשְׁב - מוֹסִיפִין עוֹד שָׁנִים מִן הַמְּזֻמָּנִים, 24
וְנוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִין בְּדָבָר⁴⁸.

(40) סנהדרין י, ב"א, א. כלומר מזדמנים מבערב למחר - שהעיבור הוא ביום (להלן ה"ב). (41) הוא הנשיא, כדלהלן ה"ב. (42) עי' ה"ב. (43) שם יא, א. (44) כרבן שמעון בן גמליאל (סנהדרין ב.). (45) כלומר, אלה שנסמכו. (46) שדעתם היא שאינה צריכה עיבור. (47) ואין צורך לדון בשאלת העיבור. (48) אם צריכה עיבור או לא.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ח' שבט - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ויזרעו, ויאמרו: ספחים הם (פ"ד מהל' שמיטה ה"ב). ולפי שאסורים באכילה, יד הכל שולטת עליהם להשחיתם ולקלקלם (וראה מה שכתב המפרש). (76) עומר בט"ז בניסן ושתי הלחם בעצרת, והם באים בשביעית מן הספיחין (ראה בפ"ד מהל' שקלים ה"ה, וב'תוספות' מנחות פד, א ד"ה שומרי). (77) כדי להוסיף חודש לעבודת האדמה (סנהדרין יב.).

23 מו. יראה לי, שזה שאמרו חכמים: אין מעבירין
24 בשנת רעבון ובשביעית - שלא יעברו בהם מפני
25 צרך הדרכים והגשרים וכיוצא בהם⁷⁶; אבל אם
26 היתה השנה ראויה להתעבר מפני התקופה או מפני
27 האביב ופרות האילן - מעבירין לעולם בכל זמן⁷⁹.

(78) ראה למעלה ה"ה. ובדפוס רומי ר"מ, קושטא וויניציה, הגירסה: מפני "הצורך", והמלים "והדרכים והגשרים וכיוצא בהם" - אינן. והשווה להלן פ"ה, ה"א. (79) אפילו בשנת בצורת ואפילו בשביעית, כי שלושת הסימנים האלה הם העיקר, שבגללם מעברים את השנה (למעלה ה"ד). וראיה לכך, ממה שעיבר ר"ש בן יהודק בשנה השביעית (סנהדרין כו.), ועל כרחנו שזה היה מפני שלשה דברים אלו, וראה ב'תוספות' שם ד"ה לעבר ('אור שמח'). וראה בהשגת הרמ"ה.

28 יו. כשמעבירין בית דין את השנה, כותבין אגרות
29 לכל המקומות הרחוקים ומודיעים אותן שעברוה,
30 ומפני מה עברו. ועל לשון הנשיא נכתבו⁸⁰, ואומר
31 להן: יודע לכם, שהספמתי אני וחברי והוספנו על
32 שנה זו כך וכך. רצו - תשעה ועשרים יום⁸¹, רצו
33 - שלשים יום; שהחדש העבור הראשון לבית דין
34 להוסיפו מלא או חסר⁸² לאנשים הרחוקים
35 שמודיעין אותם⁸³, אבל הם⁸⁴ - לפי הראיה הם
36 עושים, אם מלא אם חסר.

(80) כלומר, בשמו. (81) ראש השנה יט, ב. וסנהדרין יא,
א. (82) כרב פפא. וראה למעלה פ"א הערה י. (83) אף-
על-פי שעכשיו אין יודעים עדיין, אם חודש העיבור יהיה
מלא או חסר. (84) בארץ ישראל.

פרק חמישי

(1) יבאר בו שקביעות החודש ועיבור השנה אינם אלא בסנהדרין. ונמשך לדין יום טוב שני של גלויות.

37 א. כל מה שאמרנו מקביעות ראש חדש על הראיה²
38 ועבור השנה מפני הזמן³ או מפני הצרך⁴, אין עושין
39 אותו אלא סנהדרין שבארץ ישראל, או בית דין
40 הסמוכים בארץ ישראל⁵ שנתנו להן הסנהדרין
41 רשות⁶; שכן נאמר למשה ואהרן: החדש הזה לכם
42 ראש חדשים, ומפי השמועה⁷ למדו איש מאיש
43 ממשה רבנו, שכן הוא פרוש הדבר: עדות זו תהיה
44 מסורה לכם⁸ וכל העומד אחריכם במקומכם. אבל
45 בזמן שאין שם סנהדרין בארץ ישראל - אין קובעין

1 אבל אין אומרים: שנה פלונית מעברת; אלא אחר
2 ראש השנה הוא שאומר: שנה זו מעברת⁶⁵. ודבר
3 זה - מפני הדחק⁶⁶; אבל שלא בשעת הדחק - אין
4 מודיעין שהיא מעברת, אלא באדר הוא שאומר:
5 שנה זו מעברת, וחדש הפא אינו ניסן אלא אדר
6 שני. אמרו לפני ראש השנה: שנה זו שתכנס
7 מעברת - אינה מעברת באמירה זו⁶⁷.

(65) "אין מעברים את השנה לפני ראש השנה... אבל מפני הדחק מעברין אותה אחר ראש השנה מיד" (שם יב, א). לפני ראש השנה אין מודיעים, משום שעד הפסח עלולים לשכוח, ויבואו לזלזל בחמץ (רש"י שם, ד"ה אין מעברין). (66) כגון שיש חשש, שהשלטון הזר ימנע את העיבור בזמנו (רש"י שם). (67) סנהדרין, שם.

8 יד. הגיע יום שלשים באדר ולא עברו עדן השנה
9 - לא יעברו אותה כלל⁶⁸; שאותו היום ראוי להיות
10 ראש חדש ניסן, ומשפכנס ניסן ולא עברו - אינן
11 יכולים לעברו⁶⁹. ואם עברה ביום שלשים של אדר
12 - הרי זו מעברת⁷⁰. באו עדים אחר שעברו והעידו
13 על הירח - הרי אלו מקדשין את החדש ביום
14 שלשים, ויהיה ראש חדש אדר שני⁷¹; ואלו
15 קדשוהו קדם שיעברו את השנה - שוב לא יהי
16 מעברין, שאין מעברין בניסן.

(68) שם יב, ב. (69) "החודש הזה לכם" (שמות יב, ב) - "זה ניסן, ואין אחר ניסן" (שם). אם קבעו אותו ניסן, אי-אפשר לעשותו אדר ולדחות את ניסן לחודש הבא. (70) כי כל זמן שלא באו עדים ולא קידשו, אין זה ניסן אלא אדר (שם). (71) כדעת רב נחמן, שם. ואף שעל-ידי הקידוש התברר שיום השלושים באמת ראוי להיות ראש-חודש ניסן, בכל זאת נשאר העיבור בתוקפו, ויום השלושים נעשה לראש-חודש אדר שני. ואף-על-פי שמוטב היה לעבר חודש אדר ולעשות יום שלשים ואחד לראש-חודש אדר שני, ואז היה עיבור השנה כשר מלכתחילה, בכל זאת מקדשים את החודש, כיון שבאו עדי ראיה, ועי' להלן פי"ח ה"א, ועי' 'אור שמח'.

17 מו. אין מעבירין את השנה בשנת רעבון⁷²; שהכל
18 רצים לבית הגרנות לאכל ולחיות, ואי אפשר
19 להוסיף להן זמן לאסור החדש⁷³. ואין מעבירין
20 בשביעית⁷⁴; שכן הכל שולטת על הספיחין⁷⁵, ולא
21 ימצאו לקרפן העמר ושתי הלחם⁷⁶. ורגילין יהיו
22 לעבר בערב שביעית⁷⁷.

(72) סנהדרין יב, א. (73) התבואה החדשה אסורה באכילה עד הקרב העומר בט"ז בניסן (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"ב). (74) סנהדרין, שם. וכנראה שרק בשביעית אין מעברין, אבל במוצאי שביעית מעברין, וכדעת רבן גמליאל (סנהדרין יב.). וראה ב'מאירי' עמ' 38. (75) כל הצומח בשדה מאליו בלי חרישה וזריעה, נקרא "ספיח" (ויקרא כה, ה) והוא אסור באכילה מדרבנן, שמה יבואו עוברי עבירה

ישראל קובעין על חשבון זה - היה מן הדין, שיהיו
בכל המקומות עושין יום טוב אחד בלבד, אפלו
המקומות הרחוקות שבחוצה לארץ, כמו בני ארץ
ישראל, שהכל על חשבון אחד סומקין וקובעין;
אבל תקנת חכמים הוא, שיזהרו במנהג אבותיהם
שבידיהם¹⁶.

16) שלחו מתם: "הזהרו במנהג אבותיכם בידיכם" (ביצה
ד: שם) שמה תגזור המלכות גזירות על ישראל, ומתוך כך
ישכחו את החשבון (שם). [וראה בפ"ו מהל' יום-טוב הי"ד,
ובפ"ו מהל' תלמוד תורה הי"ד אות יא, ובלחם-משנה שם].

ו. לפיכך: כל מקום שלא היו שלוחי תשרי מגיעין
אליו, כשהיו השלוחין יוצאין - יעשו שני ימים,
ואפלו בזמן הזה, כמו שהיו עושין בזמן שבני ארץ
ישראל קובעין על הראיה; ובני ארץ ישראל בזמן
הזה עושין יום אחד במנהגן, שמעולם לא עשו שני
ימים. נמצא, יום טוב שני שאנו עושין בגלות בזמן
הזה - מדברי סופרים, שתקנו דבר זה.

ז. יום טוב של ראש השנה, בזמן שהיו קובעין על
הראיה, היו רב בני ארץ ישראל עושין אותו שני
ימים מספק, לפי שלא היו יודעין יום שקבעו בו
בית דין את החדש, שאין השלוחין יוצאין ביום
טוב.

ח. ולא עוד, אלא אפלו בירושלים עצמה, שהוא
מקום בית דין, פעמים רבות היו עושין יום טוב של
ראש השנה שני ימים; שאם לא באו העדים כל יום
שלשים - נוהגין היו באותו היום שמצפין לעדים¹⁷
קדש ולמחר קדש¹⁸. והואיל והיו עושין אותו שני
ימים ואפלו בזמן הראיה, התקינו שיהיו עושין
אפלו בני ארץ ישראל אותו תמיד שני ימים בזמן
הזה שקובעין על החשבון. הנה למדת, שאפלו יום
טוב שני של ראש השנה בזמן הזה - מדברי
סופרים¹⁹.

17) כגון, אם לפי חשבונם אפשר שיראה הירח בזמנו,
כלומר ביום השלושים (למעלה פ"א, ה"ו). 18) שאף-על-
פי שהתקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו מקבלים עדות החודש
כל היום (ראש השנה ל: - אם לא באו, נוהגים אותו היום
קודש ולמחר קודש (ביצה ה, ב לפי גירסת ר"ח, ועי' שם
ב'תוספות'). 19) מאותו טעם של "מנהג אבותינו בידינו".

ט. אין עשיית יום טוב אחד תלויה בקריבת המקום.
פיצד? אם יהיה מקום בינו ובין ירושלים מהלך
חמשה ימים או פחות, שבודאי אפשר שיגיעו להן
שלוחין - אין אומרים, שאנשי מקום זה עושין יום
טוב אחד; שמי יאמר לנו שהיו השלוחים יוצאין
למקום זה, שמה לא היו שלוחים יוצאין למקום

1 חדשים ואין מעברין שנים אלא בחשבון זה שאנו
2 מחשבין בו היום⁹.

(2) למעלה פ"א. (3) למעלה פ"ד, ה"ב. (4) שם ה"ה.
(5) [כן הוא במכילתא (בא פרשה ב): "רבי יאשיה אומר,
מנין שאין מעברין את השנה אלא בבית-דין הגדול
שבירושלים, תלמוד-לומר: ראשון הוא לכם". וכן הוא
ב'ספר המצוות' מ"ע קנ"ג, וב'חינוך' מצוה ד]. (6) שהרי
שנינו (סנהדרין ב.) "עיבור החודש בשלשה, עיבור השנה
בשלושה". ועל כרחנו שזהו ברשות הסנהדרין. (7) מפי
הקבלה, כי אין זה יוצא מתוך פשט הפסוק. (8) ראש
השנה כב, א. (9) עי' להלן פ"ו.

ב. ודבר זה הלכה למשה מסיני¹⁰ הוא: שבזמן שיש
סנהדרין - קובעין על פי הראיה¹¹, ובזמן שאין שם
סנהדרין - קובעין על פי החשבון הזה שאנו
מחשבין בו היום, ואין נזקקין לראיה, אלא פעמים
שיהיה יום שקובעין בו בחשבון זה הוא יום
הראיה, או קדם לו ביום או אחריו ביום. וזה
שיהיה לאחר הראיה ביום - פלא הוא, ובאצרות
שהן למערב ארץ ישראל¹².

(10) "שאינו לו רמז במקרא ואינו נקשר בו, ואי אפשר
להוציאו בדרך מדרכי הסברא" (הקדמת רבינו לפירוש
המשנה). (11) כי ברוב המקרים יום הקביעה, הוא קודם
ליום הראיה, או יום הקביעה הוא יום הראיה. (12) ששם
קודמת הראיה לראיית בני ארץ-ישראל, עי' להלן פ"ח
ה"ג.

ג. ומאמתי התחילו כל ישראל¹³ לחשב בחשבון
זה? מסוף חכמי הגמרא, בעת שחרבה ארץ ישראל,
ולא נשאר שם בית דין קבוע. אבל בימי חכמי
משנה, וכן בימי חכמי הגמרא עד ימי אבני ורבא¹⁴
15 - על קביעת ארץ ישראל היו סומקין.

(13) אפילו בחוץ-לארץ, אף-על-פי שאין קובעים חדשים
בחוץ (ועיין להלן ה"ג). (14) בימי רבא היה עדיין
בית-דין שקידש את החודש (עי' ראש השנה כא.).

ד. כשהיתה סנהדרין קיימת והיו קובעין על הראיה,
היו בני ארץ ישראל וכל המקומות שמגיעין אליהן
שלוחי תשרי עושין ימים טובים יום אחד בלבד;
ושאר המקומות הרחוקות, שאין שלוחי תשרי
מגיעין אליהם, היו עושים שני ימים מספק¹⁵, לפי
שלא היו יודעין יום שקבעו בו בני ארץ ישראל את
החדש.

(15) אף-על-פי שהגיעו אליהם שלוחי ניסן - כיון שלא
הגיעו שלוחי תשרי (שהולכים פחות, מפני ראש השנה ויום
הכיפורים), עושים שני ימים אפילו בפסח (למעלה פ"ג
ה"ב והי"ג).

ה. בזמן הזה, שאין שם סנהדרין, ובית דין של ארץ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט' שבט - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש קנג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1. יב. מקום שפינו ובין ירושלים עשרה ימים או
2. פחות מעשרה, והוא סורי או חוצה לארץ, ואין
3. להם מנהג; או שהיא עיר שנתחדשה במדבר ארץ
4. ישראל, או מקום ששכנו בו ישראל עתה - עושין
5. שני ימים כמנהג רב העולם. וכל יום טוב שני -
6. מדברי סופרים, ואפלו יום טוב שני של ראש
השנה, שהכל עושין אותו בזמן הזה³⁰.

(30) ראה למעלה ה"ח.

7. יג. זה שאנו מחשבין בזמן הזה כל אחד ואחד
8. בעירו, ואומרים שראש חדש יום פלוני ויום טוב
9. ביום פלוני - לא בחשבון שלנו אנו קובעין ולא
10. עליו אנו סומכין, שאין מעברין שנים וקובעין
11. חדשים בחוצה לארץ³¹, ואין אנו סומכין אלא על
12. חשבון בני ארץ ישראל וקביעתם. וזה שאנו
מחשבין - לגלות הדבר בלבד הוא, בין שאנו
יודעין שכל חשבון זה הן סומכין, אנו מחשבין
לידע יום שקבעו בו בני ארץ ישראל אי זה יום
הוא, וקביעת בני ארץ ישראל אותו הוא שהיה
ראש חדש או יום טוב, לא מפני חשבון שאנו
מחשבין.

(31) ברכות סג, א. משום שנאמר (ישעיה ב, ג): "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".

יום שלישי ט' שבט ה'תשע"ו

פרק נשיין

(1) קיבוץ החמה והירח בדקדוק.

א. בזמן שעושין על הראיה, היו מחשבין ויודעין
שעה שיתקבץ בו הירח עם החמה בדקדוק הרבה²,
בדרך שהאצטגנינין עושין, כדי לידע אם יראה
הירח או לא יראה. ותחלת אותו החשבון - הוא
החשבון שמחשבין אותו בקרוב, ויודעין שעת
קבוצת בלא דקדוק, אלא במהלכם האמצעי³ - הוא
הנקרא מולד; ועקרי החשבון - שמחשבין בזמן
שאין שם בית דין שקבעו בו על הראיה, והוא
חשבון שאנו מחשבין היום - הוא הנקרא עבור.

(2) וזהו הקיבוץ האמיתי. (3) וזהו הקיבוץ האמצעי. הסנהדרין חישבה קודם את הקיבוץ האמצעי, וממנו הגיעה לקיבוץ האמיתי.

ב. היום והלילה - ארבע ועשרים שעות בכל זמן:
שתים עשרה ביום, ושתים עשרה בלילה⁴. והשעה
מחלקת לאלף ושמונים חלקים. ולמה חלקו השעה
למנין זה? לפי שמנין זה יש בו חצי ורביע
ושמינית, ושליש ושתות ותשיע, וחמש ועשור.
והרבה חלקים יש לכל אלו השמות⁵.

זה, מפני שלא היו שם ישראל²⁰, ואחר שחזרו
לקבץ על החשבון ישבו שם ישראלים שהן חבין
לעשות שני ימים²¹; או מפני שהיה חרום בדרך,
בדרך שהיה בין יהודה וגליל בימי חכמי המשנה²²;
או מפני שהיו הפותים מונעין את השלוחין לעבר
ביניהן²³.

(20) ומעולם לא נהגו בו יום-טוב אחד כמקום שהגיעו
אליו השלוחין. (21) כמנהג רוב העולם, עיין להלן ה"ב.
(22) ע' בבא-בטרא לח. במשנה ובגמרא שם. (23) ע' ראש השנה כב, א. ובמשנה וברש"י שם.

י. ואלו היה הדבר תלוי בקריבת המקום, היו כל
בני מצרים עושין יום אחד²⁴; שהרי אפשר שגיעו
להן שלוחי תשרי²⁵, שאין בין ירושלים ומצרים על
דרך אשקלון אלא מהלך שמונה ימים או פחות. וכן
רב סורי. הא למדת, שאין הדבר תלוי בהיות
המקום קרוב.

(24) ראה להלן סוף הלכה יא, שיש מקומות במצרים שנהגו
מעולם לעשות יום אחד. (25) ע' 'תוספתא' פאה פ"ד
(הוצאת צוק"מ עמ' 23) וכתובות ריש פ"ג.

יא. נמצא, עקר דבר זה על דרך זו כן הוא: כל
מקום שיש בינו ובין ירושלים מהלך יתר על עשרה
ימים גמורים - עושין שני ימים לעולם, כמנהגם
מקדם; שאין שלוחי כל תשרי ותשרי²⁶ מגיעין אלא
למקום שפינו ובין ירושלים מהלך עשרה ימים או
פחות. וכל מקום שפינו לבין ירושלים מהלך עשרה
ימים בשנה או פחות, שאפשר שהיה שלוחין
מגיעין אליו - רואים: אם אותו המקום מארץ
ישראל, שהיה בה ישראל בשעת הראיה בכבוש שני,
כגון אושא ושפרעם ולוז ויבנה ונב וטבריא וכיוצא
בהן - עושין יום אחד בלבד²⁷; ואם אותו המקום
מסוריא²⁸, כגון צור ודמשק ואשקלון²⁹ וכיוצא בהן,
או מחוצה לארץ, כגון מצרים ועמון ומואב וכיוצא
בהן - עושין כמנהג אבותיהן שבידיהן: אם יום אחד
- יום אחד, ואם שני ימים - שני ימים.

(26) יש אשר שלוחי תשרי אינם יכולים ללכת ארבעה ימים:
שתי שבתות ור"ה ויום הכיפורים, ומהלכם אינו אלא עשרה
ימים בלבד. ויש אשר יכולים ללכת אחד עשר יום, כגון אם
ר"ה חל בשבת. אבל שלוחי כל תשרי ותשרי אינם מגיעים,
אלא למרחק שאינו עולה על מהלך עשרה ימים.
(27) שוודאי הגיעו אליהם השלוחים. (28) שדוד כבשה
וצירפה לא"י ונקראת כיבוש יחיד, ואין דינה כארץ ישראל
לכל דבר (ראה פ"א מהל' תרומות ה"ג). (29) שלא
כבשוה עולי בבל, ואינה בתחום ארץ ישראל (ראה גיטין ב.
ו'תוספות' שם ד"ה ואשקלון, וירושלמי' שביעית פ"ה
ה"א). וצ"ע שכאן משמע שדינה כסוריא, ולהלן בפ"א
מהל' תרומות ה"ט כתב רבינו שדינה כחוץ לארץ.

קנד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט' שבט - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

31 וְתֵדַע בְּאֵי זֶה יוֹם מִיָּמֵי הַשְּׁבוּעָה וּבְאֵי זֶה שָׁעָה וּבְכַמָּה
32 חֲלָקִים יִהְיֶה.

33 ז. פִּיּוּצָד? הֲרֵי שְׁהִיָּה מוֹלַד גִּיסָן בְּאַחַד בְּשַׁבָּת,
34 בְּחֶמֶשׁ שְׁעוֹת בַּיּוֹם, וַיֵּמָּאָה וְשָׁבְעָה חֲלָקִים - סִימָן
35 לָהֶם: אַהֲק"ז - כְּשִׁתּוּסִיף עָלָיו¹¹ שְׁאָרִית חֹדֶשׁ
36 הַלְּבָנָה, וְהוּא אִי"ב תשצ"ג - יֵצֵא מוֹלַד אֵיר בְּלִיל
37 שְׁלִישִׁי, חֶמֶשׁ שְׁעוֹת בְּלִילָה, וְתִשְׁעָה מֵאוֹת חֲלָקִים.
38 סִימָן לָהֶם: ג"ה תת"ק. וְעַל דְּרָף זֶה עַד סוֹף הָעוֹלָם,
39 חֹדֶשׁ אַחֵר חֹדֶשׁ.

(11) וכששתחסיר ממנו שארית זו, יצא לך מולד החודש שלפניו.

40 ח. וְכֵן כְּשִׁיְהִיָּה עִמָּךְ יָדוּעַ מוֹלַד שָׁנָה זֹה, וְתוּסִיף
41 שְׁאָרִיתָהּ עַל יְמֵי הַמוֹלָד - אִם פְּשוּטָה הִיא, שְׁאָרִית
42 הַפְּשוּטָה; וְאִם מְעַבְּרָת הִיא, שְׁאָרִית הַמְעַבְּרָת - יֵצֵא
43 לָךְ מוֹלַד שָׁנָה שְׁלֹאֲחֲרִיָּה. וְכֵן שָׁנָה אַחֵר שָׁנָה, עַד
44 סוֹף הָעוֹלָם. וְהַמוֹלָד הָרִאשׁוֹן שֶׁמִּמֶּנּוּ תִּתְחַלֵּל, הוּא
45 מוֹלַד שְׁהִיָּה בְּשָׁנָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל יְצִירָה, וְהוּא הִיָּה
46 בְּלִיל שְׁנִי, חֶמֶשׁ שְׁעוֹת בְּלִילָה, וּמֵאוֹתִים וָאַרְבָּעָה
47 חֲלָקִים. סִימָן לָהֶם: בַּהֲר"ד. וּמִמֶּנּוּ הוּא תִּתְחַלֵּל
48 הַחֲשֻׁבּוֹן.

49 ט. בְּכָל הַחֲשֻׁבּוֹנוֹת הָאֵלוּ שֶׁתֵּדַע מֶהֵן הַמוֹלָד,
50 כְּשִׁתּוּסִיף שְׁאָרִית עִם שְׁאָרִית, כְּשִׁיְתַקְבֹּץ מִן
51 הַחֲלָקִים אֶלֶף וּשְׁמוֹנִים - תְּשַׁלִּיף שָׁעָה אַחַת וְתוּסִיף
52 אוֹתוֹ לְמִנְיַן הַשְּׁעוֹת, וּכְשִׁיְתַקְבֹּץ מִן הַשְּׁעוֹת אַרְבַּע
53 וְעֶשְׂרִים - תְּשַׁלִּיף יוֹם וְתוּסִיף מִמֶּנּוּ לְמִנְיַן הַיָּמִים,
54 וּכְשִׁיְתַקְבֹּץ מִן הַיָּמִים יוֹתֵר עַל שְׁבָעָה - תְּשַׁלִּיף
55 שְׁבָעָה מִן הַמִּנְיָן וְתַנְיִחַ הַשָּׁאָר; שְׁאִין אָנוּ מְחַשְּׁבִין
56 לִידַע מִנְיַן הַיָּמִים, אֲלֹא לִידַע בְּאֵי זֶה יוֹם מִיָּמֵי
57 הַשְּׁבוּעָה וּבְאֵי זֶה שָׁעָה וּבְאֵי זֶה חֶלֶק יִהְיֶה הַמוֹלָד.

58 י. כָּל תִּשְׁעָה עֶשְׂרֵה שָׁנָה, שְׁהִיָּה מֶהֵן שְׁבַע שָׁנִים
59 מְעַבְּרוֹת וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה פְּשוּטוֹת, נִקְרָא מַחְזֹזֵר.
60 וְלָמָּה סִמְכֵנוּ עַל מִנְיָן זֶה? שֶׁבִּזְמַן שֶׁאֵתָּה מְקַבֵּץ
61 מִנְיָן יְמֵי שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה פְּשוּטוֹת וְשְׁבַע מְעַבְּרוֹת,
62 וּשְׁעוֹתֵיהֶן וְחֲלָקֵיהֶן, וְתִשְׁלִיף כָּל אֶלֶף וּשְׁמוֹנִים
63 חֲלָקִים - שָׁעָה, וְכָל אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים שְׁעוֹת - יוֹם,
64 וְתוּסִיף לְמִנְיַן הַיָּמִים - תִּמְצָא הַכֹּל תִּשְׁעָה עֶשְׂרֵה שָׁנָה
65 מִשְׁנֵי הַחֲמֵה, שֶׁכָּל שָׁנָה מֶהֵן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשָּׁה
66 וְשִׁשִּׁים יוֹם וְשֵׁשׁ שְׁעוֹת בְּשָׁנָה, וְלֹא יִשָּׂאֵר מִמִּנְיָן יְמֵי
67 הַחֲמֵה בְּכָל תִּשְׁעָה עֶשְׂרֵה שָׁנָה חוּץ מִשְׁעָה אַחַת
68 וָאַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים וְחֲמִשָּׁה חֲלָקִים. סִימָן לָהֶם:
69 אַתַּפ"ה.

יא. נִמְצָא בְּמַחְזֹזֵר שֶׁהוּא כְּזֶה, הַחֲדָשִׁים כָּלָם חֲדָשִׁי

(4) לעניין חשבון המולד חושבים תמיד את היום ולשתים-
עשרה שעות וגם הלילה ולשתים-עשרה שעות, ואין
מתחשבים בתקופות השנה, שבהן היום לפעמים יותר
משתים-עשרה שעות ולפעמים פחות משתים-עשרה שעות.
שעה היא החלק העשרים וארבעה מן היום והלילה ביחד,
און בלשון הקדמונים - חלק העשרים וארבעה של הזמן
הדרוש לסיבוב אחד של הגלגל היומי. (5) ולא השתמשו
בחלוקה המקובלת באסטרונומיה, היינו שעה אחת = ששים
דקות. (6) המספר 1080 מתחלק למכפלות 3x9; 6x9, מה
שאין כן המספר 360.

1 ג. מִשְׁיִתְקַבֵּץ הַיָּרֵחַ וְהַחֲמָה לְפִי חֲשֻׁבּוֹן זֶה, עַד
2 שִׁיְתַקְבֹּצוּ פַּעַם שָׁנָה בְּמַהֲלָכָם הָאֲמֻצָּעִי - תִּשְׁעָה
3 וְעֶשְׂרִים יוֹם, וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שְׁעוֹת מִיּוֹם שְׁלֹשִׁים
4 מִתְחַלֵּת לִילּוֹ, וְשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשָׁה וְתִשְׁעִים חֲלָקִים
5 מִשְׁעָת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה. וְזֶה הוּא הַזְּמַן שֶׁבִּין כָּל מוֹלָד
6 וּמוֹלָד⁷, וְזֶה הוּא חֹדֶשׁ שֶׁל לְבָנָה.

(7) בין קיבוץ אחד למשנהו.

7 ד. שָׁנָה שֶׁל לְבָנָה - אִם תִּהְיֶה שָׁנִים עֶשְׂרֵה חֹדֶשׁ
8 מִחֲדָשִׁים אֵלוּ, יִהְיֶה כָּלֵלָה: שְׁלֹשׁ מֵאוֹת יוֹם,
9 וָאַרְבָּעָה וְחֲמִשִּׁים יוֹם, וּשְׁמוֹנֵה שְׁעוֹת, וּשְׁמוֹנֵה
10 מֵאוֹת וּשְׁשָׁה וְשְׁבָעִים חֲלָקִים; וְאִם תִּהְיֶה מְעַבְּרָת,
11 וְתִהְיֶה הַשָּׁנָה שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֵה חֹדֶשׁ, יִהְיֶה כָּלֵלָה: שְׁלֹשׁ
12 מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים וּשְׁלֹשָׁה יוֹם, וְאַחַת וְעֶשְׂרִים שְׁעוֹת,
13 וְחֶמֶשׁ מֵאוֹת וְתִשְׁעָה וּשְׁמוֹנִים חֲלָקִים⁸. וּשְׁנַת הַחֲמָה
14 הִיא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת חֲמִשָּׁה וּשְׁשִׁים יוֹם וְשֵׁשׁ שְׁעוֹת.
15 נִמְצָא, תּוֹסֶפֶת שְׁנַת הַחֲמָה עַל שְׁנַת הַלְּבָנָה: עֶשְׂרֵה
16 יָמִים, וְאַחַת וְעֶשְׂרִים שְׁעוֹת, וּמֵאוֹתִים וָאַרְבָּעָה
17 חֲלָקִים.

(8) בחשבון זה נחשב החודש השלושה עשר כ"ט יום, י"ב
שעות ותשצ"ג חלקים בהתאם לחשבון הנ"ל.

18 ה. כְּשִׁתְּשַׁלִּיף יְמֵי חֹדֶשׁ הַלְּבָנָה שְׁבָעָה שְׁבָעָה, שֶׁהֵן
19 יְמֵי הַשְּׁבוּעָה, יִשָּׂאֵר: יוֹם אֶחָד, וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שְׁעוֹת
20 וְשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשָׁה וְתִשְׁעִים חֲלָקִים. סִימָן לָהֶם:
21 אִי"ב תשצ"ג. וְזֶה הִיא שְׁאָרִית חֹדֶשׁ הַלְּבָנָה⁹. וְכֵן
22 כְּשִׁתְּשַׁלִּיף יְמֵי שְׁנַת הַלְּבָנָה שְׁבָעָה שְׁבָעָה: אִם שָׁנָה
23 פְּשוּטָה הִיא - יִשָּׂאֵר מִמֶּנָּה: אַרְבָּעָה יָמִים, וּשְׁמוֹנֵה
24 שְׁעוֹת, וּשְׁמוֹנֵה מֵאוֹת וּשְׁשָׁה וְשְׁבָעִים חֲלָקִים. סִימָן
25 לָהּ: ד"ח תתע"ו. וְזֶה הִיא שְׁאָרִית שָׁנָה פְּשוּטָה¹⁰.
26 וְאִם שָׁנָה מְעַבְּרָת הִיא - תִּהְיֶה שְׁאָרִיתָהּ: חֲמִשָּׁה
27 יָמִים, וְאַחַת וְעֶשְׂרִים שְׁעוֹת, וְחֶמֶשׁ מֵאוֹת וְתִשְׁעָה
28 וּשְׁמוֹנִים חֲלָקִים. סִימָן לָהֶם: הַכ"א תַּקֵּפ"ט.

(9) ובשיעור זה יתאחר המולד של החודש הבא.
(10) ובשיעור זה יתאחר המולד של השנה הפשוטה הבאה.

29 ו. כְּשִׁיְהִיָּה עִמָּךְ יָדוּעַ מוֹלַד חֹדֶשׁ מִן הַחֲדָשִׁים,
30 וְתוּסִיף עָלָיו אִי"ב תשצ"ג - יֵצֵא מוֹלַד שְׁאָחֲרִיו,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט' שבט - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א. אין קובעין לעולם ראש חדש תשרי לפי חשבון
זה², לא באחד בשבת³ ולא ברביעי בשבת ולא בערב
שבת⁴. וסימן להם: אד"ו. אלא כשיהיה מולד תשרי
באחד משלושה ימים האלו - קובעין ראש חדש ביום
שלאחריו. כיצד? הרי שהיה המולד באחד בשבת -
קובעין ראש חדש תשרי יום שני, ואם היה המולד
ברביעי - קובעין ראש חדש יום חמישי, ואם היה
המולד בששי - קובעין ראש חדש בשביעי⁵.

(2) שמוספים אי"ב תשצ"ג על מולד אלול שלפניו. (3) עי'
סוכה מג, ב. (4) עי' ראש השנה כ, א. (5) את הטעם
לדחיה זו, שאין קובעים ראש-חודש תשרי בימי אד"ו,
תמצא להלן בהלכה ז'.

ב. וכן אם יהיה המולד בחצי היום או למעלה
מחצי היום⁶ - קובעין ראש חדש ביום שלאחריו.
כיצד? הרי שהיה המולד ביום שני בשש שעות
ביום או יותר על שש שעות - קובעין ראש חדש
בשלישי; ואם יהיה המולד קדם חצי היום, אפלו
בחלק אחד - קובעין ראש החדש באותו יום המולד
עצמו⁷. והוא, שלא יהיה אותו היום מימי אד"ו.

(6) וזהו הנקרא "מולד זקן". (7) נולד קודם חצות, בידוע
שנראה סמוך לשקיעת החמה. לא נולד קודם חצות, בידוע
שלא נראה סמוך לשקיעת החמה" (ראש השנה כ:). בתוך
שש השעות הראשונות אחר המולד, אין החרמש של הירח
החדש נראה, מפני שהוא קטן מדי. אחר שש שעות, אפשר
שיראה כבר בארץ ישראל. אם נולד קודם חצות, אפשר
שיראה הירח עוד ביום המולד. משום כך קובעים ראש
החודש באותו יום המולד עצמו. אם נולד אחר חצות, יראה
רק בליל יום הבא, ומשום כך קובעים ראש חודש ביום
שלאחריו.

ג. כשיהיה המולד בחצי היום או אחר חצות,
ונדחה ליום שלאחריו, אם יהיה יום שלאחריו מימי
אד"ו - הרי זה נדחה לשלאחריו⁸, ויהיה ראש
החדש קבוע בשלישי מיום המולד. כיצד? הרי
שהיה המולד בשבת בחצות, סימן: זי"ח⁹ - קובעין
ראש החדש בשנה שמולדה כזה בשני בשבת. וכן
אם היה המולד בשלישי בחצות או אחר חצות -
קובעין ראש החדש בחמישי בשבת.

(8) בדפוס ויניציא, וכן בכת"י תימני, הגירסה היא: נדחה
"לשל אחר אחריו", והשווה לשון הרמב"ם סוף ה"ו.
(9) כלומר יום ז' - שבת, י"ח שעות. את השעות סופרים
מהערב. חצות היום הוא שמונה-עשרה שעות מתחילת
הערב.

ד. מולד תשרי שייצא בחשבון זה¹⁰ בליל שלישי,
בתשע שעות בלילה, וימאיתם וארבעה חלקים
משעה עשירית - סימנה: ג"ט ר"ד - או יותר על
זה, אם היתה שנה פשוטה - דוחין את ראש

הלבנה, והשנים שני החמה. והשבע שנים
המעברות שכל מחזור ומחזור לפי חשבון זה,
הם: שנה שלישית מן המחזור, וששית, ושמינית,
ושנת אחת עשרה, ושנת ארבע עשרה, ושנת שבע
עשרה, ושנת תשע עשרה. סימן להם: גו"ח י"א
י"ד י"ז י"ט.

יב. כשתקבץ שארית כל שנה משתים עשרה שנה
הפשוטות, שהיא ד"ח תתע"ו, ושארית כל שנה
משבע שנים המעברות, שהיא הכ"א תקפ"ט,
ותשליך הכל שבעה שבעה - ישאר: שני ימים,
ושש עשרה שעות, וחמש מאות וחמשה ותשעים
חלקים. סימן להם: בי"ו תקצ"ה. וזה הוא שארית
המחזור.

יג. כשיהיה לך ידוע מולד תחלת מחזור, ותוסיף
עליו בי"ו תקצ"ה - יצא לך תחלת המחזור
שלאחריו. וכן מולד כל מחזור ומחזור, עד סוף
העולם. וכבר אמרנו, שמולד תחלת המחזור
הראשון היה לבהר"ד. ומולד השנה הוא מולד
תשרי של אותה השנה¹².

(12) כשהרמב"ם משתמש במלים "מולד השנה", כוונתו
למולד חודש תשרי של אותה שנה.

יד. ובדרך הזאת תדע מולד כל שנה ושנה שתתקצא,
ומולד כל חדש וחדש שתתקצא, משנים שעברו או
משנים שעתידים לבוא. כיצד? תקח שני יצירה
שעברו וגמרו, ותעשה אותם מחזורין של תשע
עשרה תשע עשרה שנה, עד תשרי של אותה השנה
- ותדע מנן המחזורין שעברו, ומנן השנים שעברו
ממחזור שעדיין לא נשלם. ותקח לכל מחזור
ומחזור בי"ו תקצ"ה, ולכל שנה ושנה פשוטה
משני המחזור שלא נשלם - ד"ח תתע"ו, ולכל
שנה מעברת - הכ"א תקפ"ט, ותקבץ הכל, ותשליך
החלקים - שעות, ותשליך השעות - ימים, והימים
תשליכם שבעה שבעה, והנשאר מן הימים ומן
השעות והחלקים הוא מולד שנה הבאה שתתקצא
לידע מולדה.

טו. מולד השנה שייצא בחשבון זה הוא מולד ראש
חדש תשרי, וכשתוסיף עליו אי"ב תשצ"ג - יצא
מולד מרחשון, וכשתוסיף על מרחשון אי"ב
תשצ"ג - יצא מולד כסלו, וכן לכל חדש וחדש זה
אחר זה, עד סוף העולם.

פרק שביעי

(1) קביעת ראש חודש תשרי.

1 החדש¹¹, ואין קובעים אותו בשלישי בשנה זו, אלא
2 בחמישי בשבת.

22 שנה פשוטה, או שהיה המולד בתקפ"ט חלקים
23 משעה רביעית מיום שני, והיתה השנה פשוטה
24 שאחר המעברת; שאם יארע באחד מארבעה דברים
25 האלו - אין קובעין ביום המולד, אלא ביום
26 שלאחריו או שלאחר אחריו¹⁴, בדרך שבארנו.

10 עי' הלכה א', הערה א'. 11 שארית שנה פשוטה היא
ד"ח תתע"ו (פ"ה, ה"ה). אם נקבע את ראש השנה ביום
המולד, כלומר ביום השלישי, או ראש השנה הבאה יצא
בשבת בחצי היום. 3 ימים, 9 שעות, 204 חלקים + 4 ימים,
8 שעות, 876 חלקים = 7 ימים, 181 שעות. בגלל מולד זקן
ואד"ו נצטרך לדחותו ליום שני. ההפרש בין ר"ה אחד
למשנהו, יהיה איפוא חמשה ימים (חוץ מיום הקביעה של
זו ושל זו). בשנה פשוטה, זה בלתי אפשרי, משום שבין
ראש שנה אחת (פשוטה) לראש שנה שניה יש לא פחות
משני ימים, ולא יותר מארבעה ימים (עי' להלן פ"ח, ה"ז).
משום כך, אם מולד תשרי הוא ג"ט ר"ד, דוחים את הקביעה
ליום החמישי (בגלל אד"ו). ההפרש בין שתי הקביעות הוא
שלושה ימים בלבד, וזה אפשרי.

13 משום שמולד תשרי של השנה הבאה לא יהיה מולד
זקן, שהלא יצא בשבת לפני חצי היום. על כן אם מולד
השנה הפשוטה הוא ג"ט ר"ג או פחות מזה, נקבע את ראש
השנה ביום המולד, ביום השלישי. בין שני ראשי השנים
יהיו שלושה ימים (מיום ג' עד יום שבת), ובשנה פשוטה
זה אפשרי. אם מולד מוצאי העיבור ביום שני פחות חלק,
או מולד השנה המעוברת שלפניה לא היה מולד זקן. הוא
חל ביום השלישי לפני חצות, ויום המולד היה ראש השנה.
על כן נוכל לקבוע את ראש השנה הפשוטה שלאחר
המעוברת ביום השני. בין שני ר"ה יהיו חמשה ימים (בין
יום ג' לבין יום ב'). 14 אם יום שלאחריו הוא אד"ו.

ז. ומפני מה אין קובעין בחשבון זה בימי אד"ו?
לפי שהחשבון הזה הוא לקבוע הירח והשמש
בהלוקה האמצעי, לא במקום האמיתי, כמו
שהודענו¹⁵, לפיכך עשו יום קביעה ויום דחיה, כדי
לפגע ביום קבוע האמיתי. כיצד? בשלישי קובעין,
ברביעי דוחין, בחמישי קובעין בששי דוחין, בשבת
קובעין, אחד בשבת דוחין, בשני קובעין¹⁶.

3 ה. וכן אם יצא מולד תשרי ביום שני, בשלש שעות
4 ביום, ונחש מאות ותשעה ושמונים חלקים משעה
5 רביעית - סימנה בט"ו תקפ"ט - או יתר על כן, אם
6 היתה אותה השנה מוצאי המעברת, שהיתה השנה
7 הסמוכה לה שעברה מעברת - אין קובעין ראש
8 החדש בשני בשנה זו, אלא בשלישי¹².

12 שארית שנה מעוברת היא: ה' כ"א, תקפ"ט (לעיל פ"ו,
ה"ה). אם המולד של תשרי הסמוך לשנה מעוברת שלפניו
הוא ב' ט"ו תקפ"ט, אז מולד תשרי של אותה השנה
המעוברת היה ביום השלישי בחצי היום, ובגלל מולד זקן
ואד"ו נדחה ליום חמישי. אם נקבע ראש-חודש תשרי של
שנה זו שלאחרי השנה המעוברת ביום המולד שלו, היינו
ב', ט"ו, תקפ"ט, אז בין שני ראשי שנה אלה יהיו שלושה
ימים בלבד, זה בלתי-אפשרי, משום שבין ראש שנה
מעוברת ולבין ראש השנה שלאחריה יש לא פחות מארבעה
ימים ולא יותר מששה ימים (עי' להלן פ"ח, ה"ח). על כן
דוחים את קביעת ראש-חודש תשרי, שמולדו ב', ט"ו,
תקפ"ט ליום השלישי, כדי שבין שני ראשי שנים יהיה לכל
הפחות הפרש של ארבעה ימים.

15 עי' למעלה פ"ו, ה"א. 16 הנימוק לדחיית אד"ו
בתלמוד הוא, שלא תבאנה שתי קדושות רצופות זו אחרי זו,
מפני כבוד המתים שלא יסריחו (אם ראש השנה יהיה ביום
ד', אז יחול יום הכיפורים ביום ו'. אם ראש השנה יהיה
ביום ו', אז יחול יום הכיפורים ביום א') או מפני שמחת
יום-טוב או שבת בירקות טריים (אם ראש השנה יחול ביום
ו', אז גם סוכות יחול ביום ו' או אם ר"ה חל ביום א', עי'
ר"ה כ.). אם ראש השנה יחול ביום א', אז יום הערבה יהיה
בשבת, ולא יוכלו לקיים מצוות חיבוט הערבות (סוכה מג.).
הרמב"ם הבין כנראה - וכך הבין גם רבינו חננאל - (עי'
פירוש רבינו חננאל לראש השנה כ.), שנימוק זה איננו
עיקר. הטעם האמיתי, כבוד מתים או שמחת יום-טוב הם
סעד בלבד לדחיה, דוגמת טלאים וגדיים, שהם משמשים
סעד בלבד בעיבור השנה (עי' למעלה פ"ד, ה"ז). בגלל
הסעד של כבוד מתים או ירקות טריים לשבת או ליום-טוב,
קבעו דווקא את ימי אד"ו לדחיה.

ח. ועקר שאר הארבע דחיות¹⁷ אלו הוא זה העקר
שאמרנו, שהחשבון הזה במהלך אמצעי¹⁸. וראיה
לדבר: שהמולד יהיה בליל שלישי וידחה
לחמישי¹⁹, פעמים רבות לא יראה ירח בליל חמישי
ולא בליל ששי, מפלל שלא נתקבצו השמש והירח
קבועין אמתי אלא בחמישי.

9 ו. היה מולד השנה הפשוטה, שאמרנו שתדחה
10 לחמישי, פחות חלק אחד, כגון שיצא סימנה ג"ט
11 ר"ג או פחות מזה - קובעין אותה בשלישי. וכן אם
12 היה מולד מוצאי העיבור ביום שני פחות חלק, כגון
13 שהיה סימנה בט"ו תקפ"ח או פחות מזה - קובעין
14 אותה בשני¹³. נמצא דרך קביעת ראש חודש תשרי
15 לפי חשבון זה כך הוא: תחשב ותדע המולד, באי
16 זה יום יהיה, ובכמה שעות מן היום או מן הלילה,
17 ובכמה חלקים מן השעה. ויום המולד הוא יום
18 הקביעה לעולם, אלא אם כן היה באחד בשבת או
19 ברביעי או בערב שבת, או אם היה המולד בחצות
20 היום או אחר חצות, או אם היה בר"ד חלקים
21 משעה עשירית מליל שלישי או יותר על זה, והיתה

17 כלומר, הדחיות מפני מולד זקן, גטר"ד, בט"ו תקפ"ט
שנשארו מארבע הדחיות. 18 עי' למעלה פ"ו, ה"א.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט' שבט - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש קנז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

29 ראשי חודשים בחשבון זה, חודש אחד יום אחד
30 בלבד וחודש אחד שני ימים.

7 חציו השני של יום השלושים. (8) דין שני הימים, יום השלושים ויום השלושים ואחד, כדין ראש-חודש, אלא שספירת ימי החודש הבא מתחילה מן יום השלושים ואחד כיום ראשון של החודש. יום השלושים שייך לחודש שעבר. (9) מה שאינו כן כשמקדשים את החודש על פי הראיה. חודש שהוא לפי קביעתנו מלא, יכול על פי הראיה להיות חסר, וכן להיפך.

31 ה. סדר החודשים המלאים והחסרים לפי חשבון
32 זה¹⁰ כך הוא: תשרי לעולם מלא¹¹, וטבת לעולם
33 חסר, ומטבת ואילך - אחד מלא ואחד חסר, על
34 הסדר. כיצד? טבת חסר, שבט מלא; אדר חסר,
35 ניסן מלא; אייר חסר, סיון מלא; תמוז חסר, אב
36 מלא; אלול חסר. ובשנה המעוברת - אדר ראשון
37 מלא¹², ואדר שני חסר¹³.

10 עי' הערה קודמת. (11) מכיון שיותר מחצי ("ב שעות ותשצ"ג חלקים) של יום ל' שייך לתשרי, זקפו את כל יום ל' על חשבון תשרי. את החודש הבא עשו כ"ט יום (חסר), כלומר כחצי יום פחות מאורכו האמיתי של חודש הלבנה, כדי לאזן את כחצי היום שהוסיפו על החודש הקודם (על חודש מרחשון, עי' ה"ו). (12) הוא חודש העיבור. עודפי שנות החמה על שנות הלבנה מצטרפים כמעט בכל שנות העיבור ליותר מחודש הלבנה (עי' למעלה פ"ו, ה"א). משום כך, כנראה, עושים את אדר א' - חודש העיבור - שלוש יום (ועי' ראש השנה יט: 'ותוספות' שם ד"ה אדר). (13) "אדר הסמוך לניסן לעולם חסר" (ר"ה יט:).

38 ו. נשארו שני החודשים, שהן מרחשון וכסלו.
39 פעמים יהיו שניהם מלאים, ופעמים יהיו שניהם
40 חסרים, ופעמים יהיה מרחשון חסר וכסלו מלא¹⁴.
41 וישנה שיהיה בה שני חודשים אלו מלאים, היא
42 שנקראו חודשיה שלמים; וישנה שיהיה בה שני
43 חודשים אלו חסרים, נקראו חודשיה חסרין; וישנה
44 שיהיה בה מרחשון חסר וכסלו מלא, נקראו חודשיה
45 פסדרין¹⁵.

14 הסיבה לשינויים אלה, מבוארת למעלה בהלכה ג'. למטרה זו בחרו בתחילת השנה, בחודשים חשון וכסלו. בתשרי לא רצו לנגוע, והשאירו אותו קבוע לתמיד מפני החגים שבו (ועי' ערכין ט'). (15) או "שנה סדורה", עי' להלן פרק יב.

46 ז. דרך ידיעת השנה אם חודשיה מלאים או חסרין
47 או פסדרין לפי חשבון זה, כך הוא: תדע תחלה יום
48 שנקבע בו ראש השנה, שתתראה לידע סדור חודשיה,
49 כמו שבארנו בפרק שביעי, ותדע יום שיקבע בו
50 ראש השנה שלאחריה, ותחשב מנין הימים
51 שביניהן, חוץ מיום הקביעה של זו ושל זו; אם

העיקרון בכל ארבע הדחיות הוא אסטרונומי, עדי שהמולד האמצעי יפגע ביום הקיבוץ האמיתי. (19) נקט דוגמה של מולד תשרי שחל בגט"ד, ובגלל אד"ו נדחה מיום ד' ליום ה'.

פרק שמיני

(1) ימי חדשי הלבנה.

1 א. חודשה של לבנה - תשעה ועשרים יום ומחצה
2 ותשצ"ג חלקים, כמו שבארנו². ואי אפשר לומר
3 שראש החודש יהיה במקצת היום, עד שיהיה מקצת
4 היום מחודש שעבר ומקצתו מהבא³; שנאמר: עד
5 חודש ימים. מפי השמועה למדו, שימים אתה
6 מחשב לחודש, ואי אתה מחשב שעות⁴.

(2) למעלה פ"ו, ה"ג. (3) כלומר, חציו האחד של יום השלושים מחודש שעבר, וחציו השני מן החודש הבא. (4) מגילה ה, א.

7 ב. לפיכך עושין חודשי הלבנה, מהן חודש חסר
8 ומהם חודש מלא. חודש חסר - תשעה ועשרים יום
9 בלבד, ואף על פי שחודשה של לבנה יתר על זה
10 בשעות; וחודש מלא - משלשים יום, ואף על פי
11 שחודשה של לבנה פחות מזה בשעות. כדי שלא
12 לחשב שעות בחודש, אלא ימים שלמים.

13 ג. אלו היה חודשה של לבנה תשעה ועשרים יום
14 ומחצה בלבד, היו כל השנים חודש מלא וחודש
15 חסר, ויהיו ימי שנת הלבנה שלש מאות וארבעה
16 וחמשים, ששה חודשים חסרים וששה חודשים
17 מלאים. אבל מפני החלקים שיש בכל חודש וחודש
18 יותר על חצי היום, ותקבץ מהן שעות וימים, עד
19 שיהיו מקצת השנים חודשים חסרים יותר על
20 המלאים⁵, ובמקצת השנים חודשים מלאים יותר על
21 החסרים⁶.

(5) בשנה פשוטה - שבעה חסרים וחמשה מלאים. בשנה מעוברת - שבעה חסרים וששה מלאים, משום שאדר ראשון תמיד מלא (עי' ה"ה). (6) בשנה פשוטה - שבעה מלאים וחמשה חסרים. בשנה מעוברת - שמונה מלאים וחמשה חסרים (משום שסכום יתרות תשצ"ג חלקים שבכל חודש וחודש, אינו עולה בדיוק לעודף המלאים על החסרים, יש צורך להגדיל אחר-כך את מספר החסרים על המלאים).

22 ד. יום שלשים לעולם עושין אותו ראש חודש
23 בחשבון זה. אם היה החודש שעבר חסר - יהיה יום
24 שלשים ראש חודש הבא, ואם יהיה החודש שעבר
25 מלא - יהיה יום שלשים ראש חודש, הואיל ומקצתו
26 ראש חודש⁷, ויהיה תשלום החודש המלא שעבר,
27 ויהיה יום אחד ושלשים ראש חודש הבא, וממנו
28 הוא המנין, והוא יום הקביעה⁸. ולפיכך עושין

קנה שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט' שבט - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19) 1. שנה פשוטה. אם הקביעה היא ביום השלישי, אז המולד המוקדם ביותר מוכרח להיות ב', ט"ו, תקפ"ט (אם קדמה לה שנה מעוברת, עי' פ"ז ה"ה) והמאוחר ביותר ג', ט', ר"ג (כי במקרה של גט"ד הקביעה נדחית, עי' למעלה פ"ז ה"ד). אם נוסף את שארית שנה פשוטה, כלומר ד"ח, תתע"ו (עי' למעלה פ"ז ה"ה), נקבל מולד של ראש השנה הבאה בשבת לפני חצות. הקביעה תהיה איפוא ביום השבת. בין יום שלישי ולבין יום השבת, לאחר ניכוי ימי הקביעה, ישארו שלושה ימים. חדשי השנה הם כסדרם. 2. שנה מעוברת. אם הקביעה היא ביום ג', אז המולד המוקדם ביותר הוא חצות יום שני (מולד זקן), והמולד המאוחר ביותר הוא יום ג', ה' שעות ביום ותתרע"ט חלקים (כי אם המולד בחצי יום ג', נדחית הקביעה בגלל מולד זקן, עי' למעלה פ"ז ה"ב). אם נוסף למולד ה', כ"א, תקפ"ט - שארית שנה מעוברת - (עי' למעלה פ"ז ה"ה), יהיה מולד השנה הבאה, במקרה של המולד המוקדם, ביום ראשון, ובגלל אד"ו ידחה ליום השני, ובמקרה של המולד המאוחר - ביום השני לפני חצות, ויום המולד יהיה יום הקביעה. בין שני ראשי השנה, בלי ימי הקביעה, יהיו חמשה ימים, כלומר חדשי השנה הם כסדרם (עי' ה"ח). 20) 1. שנה פשוטה. ר"ה היה בשבת. המולד המוקדם ביותר הוא יום חמישי בחצי היום (אז נדחית הקביעה לשבת, בגלל מולד זקן ואד"ו) והמאוחר ביותר בשבת בחצי היום פחות חלק. אם נוסף שארית שנה פשוטה, יחול ר"ה הבא במקרה האחד ביום השלישי, ובמקרה השני - ביום החמישי. בין שני ר"ה יש שני ימים וארבעה ימים. בשני המקרים אין חדשי השנה כסדרם. נניח שר"ה היה ביום שני. המולד המוקדם ביותר הוא שבת חצי היום. המולד המאוחר ביותר הוא יום שני בחצי היום פחות חלק, אם השנה שקדמה לה לא היתה מעוברת; ב' ט"ו תקפ"ח - אם השנה שקדמה לה היתה מעוברת (ב' ט"ו תקפ"ט במוצאי מעוברת דוחים את הקביעה, עי' פ"ז ה"ה). אם נוסף שארית השנה למולד המוקדם, יצא המולד הבא ביום חמישי. בין שני ר"ה יש שני ימים, כלומר חדשי השנה אינם כסדרם. אם נוסף את השארית ליתר שני המולדות, יחול מולד ר"ה הבא ביום השבת. בין שני ר"ה יש ארבעה ימים. חדשי השנה אינם כסדרם. 2. שנה מעוברת. ר"ה היה בשבת. גבולות המולד הם: יום ה' בחצי היום - שבת בחצי היום פחות חלק. אם נוסף שארית שנה מעוברת (ה', כ"א, תקפ"ט) למולד המוקדם, יצא מולד ר"ה הבא ביום הרביעי. בגלל אד"ו נדחית הקביעה ליום החמישי. בין שני ר"ה יש ארבעה ימים. חדשי השנה אינם כסדרם. אם נוסף את השארית הנ"ל למולד המאוחר, יצא המולד של השנה הבאה ביום השישי, ובגלל אד"ו נדחית הקביעה ליום השבת. בין שני ר"ה יש ששה ימים. חדשי השנה אינם כסדרם. נניח שר"ה היה ביום השני. גבולות המולד הם: שבת בחצי היום - יום ב' חצי היום פחות חלק. מולד ר"ה הבא יהיה במקרה האחד יום ששי, והקביעה תידחה ליום השבת, ובמקרה השני ביום א', והקביעה תידחה ליום ב'. פעם יש בין שני ר"ה ארבעה ימים, ופעם - ששה ימים. בשני המקרים חדשי השנה אינם כסדרם. 21) 1. שנה פשוטה. אם ר"ה

1 תמָצָא בַּיּוֹמֵהָן שְׁנֵי יָמִים - יְהִי חֲדָשִׁי הַשָּׁנָה חֲסֵרִין,
2 וְאִם תִּמָּצָא בַּיּוֹמֵהָם שְׁלֹשָׁה יָמִים - יְהִי פְסֻדָּן, וְאִם
3 תִּמָּצָא בַּיּוֹמֵהָם אַרְבָּעָה יָמִים - יְהִי חֲדָשִׁי הַשָּׁנָה
4 שְׁלָמִים.¹⁶

16) 1. שנה שחדשיה חסרים, יש בה 353 ימים. אם מנכים את יום הקביעה שלה, נשארים 352 יום, שהם 50 שבועות ושני ימים. 2. שנה סדורה, לאחר ניכוי יום הקביעה, היא 353 יום, שהם 50 שבועות ושלושה ימים. 3. שנה שחדשיה שלמים, לאחר ניכוי יום הקביעה, היא 354 יום, שהם 50 שבועות וארבעה ימים.

5 ח. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כִּשְׁהִיתָה הַשָּׁנָה שְׁתַּרְצָה
6 לִידַע סְדוֹר חֲדָשִׁי פְּשׁוּטָה; אָבֵל אִם הִיתָ מַעֲבֶרֶת:
7 אִם תִּמָּצָא בֵּין יוֹם קְבִיעָתָהּ וּבֵין יוֹם קְבִיעַת שָׁנָה
8 שְׁלֹאֲחֶרֶץ אַרְבָּעָה יָמִים - יְהִי חֲדָשִׁי אוֹתָהּ שָׁנָה
9 הַמַּעֲבֶרֶת חֲסֵרִים, וְאִם תִּמָּצָא בַּיּוֹמֵהָם חֲמֵשָׁה יָמִים -
10 יְהִי פְסֻדָּן, וְאִם תִּמָּצָא בַּיּוֹמֵהָם שֵׁשָׁה - יְהִי
11 שְׁלָמִים.¹⁷

17) בשנה מעוברת, מוסיפים שני ימים לסימן של שנה פשוטה. במקום שנים, שלושה וארבעה ימים בפשוטה - באים ארבעה, חמשה וששה ימים במעוברת. הסיבה לכך נעוצה בחודש העיבור הנוסף, שהוא תמיד מלא (עי' למעלה ה"ה). שלושים יום הם ארבעה שבועות ועוד שני ימים.

12 ט. פִּיּוּד? הֲרֵי שָׂרְצִינוּ לִידַע סְדוֹר חֲדָשִׁי שָׁנָה זוֹ,
13 וְהִיא רֹאשׁ הַשָּׁנָה בַּחֲמִישִׁי, וְהִיא פְּשׁוּטָה, וְרֹאשׁ
14 הַשָּׁנָה שְׁלֹאֲחֶרֶץ בְּשָׁנֵי בְּשַׁבָּת, נִמָּצָא בַּיּוֹמֵהָן שְׁלֹשָׁה
15 יָמִים - יִדְעֻנוּ שֶׁשָּׁנָה זוֹ חֲדָשִׁי פְסֻדָּן.¹⁸ וְאִלוּ הָיָה
16 רֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁלֹאֲחֶרֶץ בְּשָׁלִישִׁי - הָיָה חֲדָשִׁי הַשָּׁנָה
17 זוֹ שְׁלָמִים. וְאִלוּ הָיָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּשַׁבָּת זוֹ בְּשַׁבָּת,
18 וּבְשָׁנָה שְׁלֹאֲחֶרֶץ בְּשָׁלִישִׁי בְּשַׁבָּת - הָיָה חֲדָשִׁי שָׁנָה
19 זוֹ חֲסֵרִין. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ תִּחְשַׁב לְשָׁנָה הַמַּעֲבֶרֶת, כְּמוֹ
20 שֶׁבִּאֲרָנוּ.

18) בהלכה ז' ובהלכה ח' פתח הרמב"ם בדוגמה של שנה שחדשיה חסרים, וכאן בשנה שחדשיה כסדרם, כפי שהיתה באמת בשנת כתיבת הספר, וכפי שנרמזו בתחילת ההלכה במלים "שנה זו".

21 י. יֵשׁ שֵׁם סִימָנִין שֶׁתִּסְמָךְ עֲלֵיהֶם, כְּדִי שְׁלֹא תִטָּעַה
22 בַּחֲשָׁבוֹן סְדוֹר חֲדָשִׁי הַשָּׁנָה, וְהֵן בְּנוֹיִין עַל עֲקָרֵי זֶה
23 הַחֲשָׁבוֹן וְהַקְבִּיעוֹת וְהַדְחִיּוֹת שֶׁבִּאֲרָנוּ דִּרְכָם. וְאִלוּ
24 הֵן: כָּל שָׁנָה שֶׁהִיא רֹאשׁ הַשָּׁנָה בָּהּ בְּשָׁלִישִׁי -
25 תִּהְיֶה לְעוֹלָם פְסֻדָּן לְפִי חֲשָׁבוֹן זֶה, בֵּין פְּשׁוּטָה בֵּין
26 מַעֲבֶרֶת¹⁹; וְאִם יְהִי רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּשַׁבָּת אוֹ בְּשָׁנִי -
27 לֹא תִהְיֶה פְסֻדָּן לְעוֹלָם, בֵּין פְּשׁוּטָה בֵּין
28 בַּמַּעֲבֶרֶת²⁰; וְאִם יְהִי רֹאשׁ הַשָּׁנָה בַּחֲמִישִׁי: אִם
29 פְּשׁוּטָה הִיא - אִי אֶפְשָׁר שֶׁיְהִי חֲדָשִׁי חֲסֵרִים לְפִי
30 חֲשָׁבוֹן זֶה, וְאִם מַעֲבֶרֶת הִיא - אִי אֶפְשָׁר שֶׁיְהִי
31 חֲדָשִׁי פְסֻדָּן לְפִי חֲשָׁבוֹן זֶה.²¹

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י' שבט - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23 מחזורין שלמים משנת היצירה עד המחזור
24 שתדעה, וקח לכל מחזור מהן שעה אחת ותפ"ה
25 חלקים; קבץ כל החלקים - שעות, וכל השעות -
26 ימים, ותגרע מן הכל שבועה ימים ותשע שעות ושש
27 מאות ושנים וארבעים חלקים, והשאר תוסיף אותו
28 על מולד ניסן של שנה ראשונה מן המחזור; יצא
29 לך באי זו שעה ובכמה בחדש תהיה תקופת ניסן
30 של אותה השנה מן המחזור, וממנה תתחיל למנות
31 אחד ותשעים יום ושבע שעות ומחצה לכל תקופה
32 ותקופה. ואם תרצה לידע תקופת ניסן של שנה זו,
33 שהיא שנת כף וכו' במחזור שאתה עומד בו - קח
34 לכל המחזורין השלמים שעה ותפ"ה לכל מחזור,
35 ולכל השנים הגמורות ששלמו מן המחזור - עשרה
36 ימים ואחת ועשרים שעות ומאתים וארבעה חלקים
37 לכל שנה, וקבץ הכל, ותגרע ממנו שבועה ימים
38 ותשע שעות ושש מאות ושנים וארבעים חלקים,
39 והשאר תשליכם חדשי הלכנה - תשעה ועשרים יום
40 וששים עשרה שעות ושבע מאות ושלוש ותשעים
41 חלקים, והנשאר פחות מחדש הלכנה - תוסיף אותו
42 על מולד ניסן של אותה השנה, ותדע זמן תקופת
43 ניסן של אותה השנה בכמה יום בחדש היא ובכמה
44 שעה. תקופת ניסן לפי חשבון זה אינה לעולם אלא
45 או בתחלת הלילה, או בחצי הלילה, או בתחלת
46 היום, או בחצי היום; ותקופת תמוז לעולם אינה
47 אלא או בשבע שעות ומחצה, או בשעה אחת
48 ומחצה, בין ביום בין בלילה; ותקופת תשרי לעולם
49 אינה אלא בתשע שעות, או בשלוש שעות, בין ביום
50 בין בלילה; ותקופת טבת לעולם אינה אלא או
51 בעשר שעות ומחצה, או בארבע שעות ומחצה, בין
52 ביום בין בלילה. אם תרצה לידע באי זה יום מימי
53 השבוע ובאי זו שעה תהיה התקופה - קח שנים
54 גמורות שעברו משנת היצירה עד שנה שתדעה,
55 והשלף הכל שמונה ועשרים שמונה ועשרים,
56 והנשאר יותר משמונה ועשרים - קח לכל שנה יום
57 אחד שש שעות, וקבץ הכל, והוסף עליו שלשה,
58 והשלף הכל שבועה שבועה, והנשאר מן הימים ומן
59 השעות תתחיל למנות מתחלת ליל אחד בשבת,
60 ולאשר יגיע החשבון בו תהיה תקופת ניסן. ולמה
61 מוסיפין שלשה? לפי שתקופה ראשונה של שנת
62 יצירה היתה בתחלת ליל רביעי.

63 ה. פיצד? הרי שרצינו לידע תקופת ניסן של שנת
64 תשע מאות שלשים וארבעת אלפים ליצירה -
65 כשתשלף הכל שמונה ועשרים שמונה ועשרים,
66 תשאר שנה אחת; תקח לה יום אחד ושש שעות

בחמישי, אז גבולות המולד הם: גר"ד - ה' בחצי היום
פחות חלק. מולד השנה הבאה במקרה האחד יהיה שבת
בחצי היום, ובגלל מולד זקן ואד"ו תידחה הקביעה ליום
השני. בין שני ר"ה יש שלושה ימים, כלומר, חדשי השנה
כסדרם. במקרה השני, יהיה המולד הבא ביום השלישי,
והקביעה תהיה בו ביום. בין שני ר"ה יש ארבעה ימים.
השנה חדשה מלאים. בשני המקרים אין חדשה חסרים. 2.
שנה מעוברת. אם ר"ה בחמישי, אז גבולות המולד הם: יום
ג' בחצי היום - יום ה' בחצי היום פחות חלק. אם נוסף
ה', כ"א תקפ"ט - שארית שנה מעוברת - יהיה, במקרה
האחד, מולד השנה הבאה ב' ט"ו, תקפ"ט והקביעה תהיה
ביום ג' (עי' פ"ז, ה"ה). בין שני ר"ה יש ארבעה ימים.
השנה חדשה אינם כסדרם. במקרה השני, יהיה המולד
ביום הרביעי, והקביעה תידחה ליום החמישי. בין שני ר"ה
יש ששה ימים. השנה חדשה אינם כסדרם.

יום רביעי י' שבט ה'תשע"ו

פרק תשיעי

(1) ימי שנת החמה.

1 א. שנת החמה - יש מחכמי ישראל שאומרים,
2 שהיא שלש מאות חמשה ושישים יום ורביע יום,
3 שהוא שש שעות; ויש מהן שאומרים, שהוא פחות
4 מרביע היום. וכן חכמי יון ופרס יש ביניהן מחלוקת
5 בדבר זה.
6 ב. מי שהוא אומר שהיא שס"ה יום ורביע יום,
7 ישאר מכל מחזור של תשע עשרה שנה שעה אחת
8 וארבע מאות ושממונים וחמשה חלקים, כמו
9 שאמרנו, ויהיה בין תקופה לתקופה² אחד ותשעים
10 יום ושבע שעות וחצי שעה. ומשתדע תקופה אחת
11 באי זה יום באיזו שעה היא, תתחיל למנות ממנה
12 לתקופה השניה שאחריה, ומן השניה לשלישית,
13 עד סוף העולם.

(2) ארבע תקופות בשנה: תקופת ניסן - התחלת האביב;
תקופת תמוז - התחלת הקיץ; תקופת תשרי - התחלת
הסתיו; תקופת טבת - התחלת החורף.

14 ג. תקופת ניסן היא השעה והחלק שתפגס בו
15 השמש בראש מזל טלה, ותקופת תמוז - היות
16 השמש בראש מזל סרטן, ותקופת תשרי - היות
17 השמש בראש מזל מאזנים, ותקופת טבת - היות
18 השמש בראש מזל גדי³. ותקופת ניסן היתה בשנה
19 הראשונה של יצירה לפי חשבון זה קדם מולד
20 ניסן: בשבועה ימים, ותשע שעות, ושש מאות
21 ושנים וארבעים חלקים. סימנה: ז"ט תרמ"ב.

(3) מזל = קבוצת כוכבים. הקדמונים מנו שנים עשר מזלות.

22 ד. דרך חשבון התקופה כף היא: תדע תחלה כמה

43 שתהיה צריך להוסיף ארבעה ימים. ואם מצאת
44 שאחתה צריך להוסיף יום על זה - תדע שטעית
45 בחשבון, ותחזור ותחשב בדקדוק.

פרק עשירי

(1) הימים שבין תקופה לתקופה.

47 א. שנת החמה למי שהוא אומר שהוא פחות מרביע
48 - מחכמי ישראל² יש מי שאומר: שלש מאות
49 חמשה ושלשים יום, וחמש שעות, ותשע מאות
50 שבעה ותשעים חלקים, ושמונה וארבעים רגעים.
51 והרגע - אחד מששה ושבעים בחלק. ולפי חשבון
52 זה תהיה תוספת שנת החמה על שנת הלכנה:
53 עשרה ימים, ואחת ועשרים שעה, ומאה ואחד
54 ועשרים חלק, ושמונה וארבעים רגע. סימן להם:
55 יכ"א קכ"א מ"ח. ולא תמצא תוספת במחזור של
56 תשע עשרה שנה כלל, אלא בכל מחזור מהם
57 ישלמו שני החמה עם שני הלכנה הפשוטות
58 והמעברות⁴.

(2) עי' פ"ט ה"א. (3) הכוונה ל"תקופת רב אדא", ועי'
בהערה הקודמת ובהערה הבאה. (4) י"ט שנות המחזור
הקטן על שבעת חדשי העיבור שבהן (גו"ח אדו"ט) הן
מאתים ושלשים וחמשה חדשי לבנה. 29 יום, 12 שעות,
793 חלקים $X 235 = 365$ יום, 5 שעות, 48/76 997
חלקים $X 19$. המעברים חשבו, שהמחזור הקטן, על השנים
המעוברות שבו גו"ח אדו"ט, בנוי על תקופת רב אדא. ואלה
הנימוקים: 1. לפי תקופת שמואל, קיים הפרש של שעה
אחת ותפ"ה חלקים בין י"ט שנות החמה לי"ט שנות
הלבנה. במשך מאות בשנים נצטבר הפרש של ימים. לפי
זה יצא, שתקופת השמש של ניסן תהיה מרוחקת ממולד
ניסן בראש המחזור מרחק ששיעורו כמספר הימים
שנצטברו. אבל למעשה נוכחו לדעת, שהתקופה קרובה
למולד ניסן בראש המחזור, וי"ט שנות המחזור נגמרות
בשווה עם רל"ה חדשי הלבנה בלי עודף. מכאן ששנת
החמה קטנה יותר מזו שקבע שמואל. 2. תקופת ניסן חלה
תמיד לפני ט"ז בניסן בהתאם לדעת רב אדא, שאם תקופת
טבת נמשכת עד ט"ז בניסן, עלינו לעבר את השנה (ראש
השנה כא. הגירסה בתלמוד שלנו - רב הונא; ה"פירוש"
מביא רב "אדא"), ולפי תקופת שמואל, חלה תקופת ניסן
פעמים רבות אחרי ט"ז בניסן. מכאן הסיקו, שיסוד העיבור
של גו"ח אדו"ט במחזור הקטן מבוסס על תקופת רב אדא,
שלפיה, אם מעברים גו"ח אדו"ט, תחול תקופת ניסן לפני
ט"ז בניסן. השם "תקופת רב אדא" מקורו כנראה בזה,
שהחשבון מתאים לדברי רב אדא הנ"ל (עי' "יסודי העיבור"
לחיים זעליג סלונימסקי).

59 ב. בין כל תקופה ותקופה לפי חשבון זה: אחד
60 ותשעים יום, ושבע שעות, וחמש מאות ותשעה
61 עשר חלקים, ואחד ושלשים רגע. סימן להם: צא"ז
62 תקי"ט ל"א. וכשתדע תקופה מן התקופות אימת

1 ותוסיף עליו שלש, נמצאת תקופת ניסן כליל
2 חמישי שלש שעות כלילה. וכשתוסיף עליה שבע
3 שעות ומחצה - הרי תהיה תקופת תמוז בשעה
4 ומחצה מיום חמישי; וכשתוסיף עליה שבע שעות
5 ומחצה - תהיה תקופת תשרי בתשע שעות מיום
6 חמישי; וכשתוסיף עליה שבע שעות ומחצה -
7 תהיה תקופת טבת בארבע שעות ומחצה כליל
8 ששי; וכשתוסיף עליה שבע שעות ומחצה - תהיה
9 תקופת ניסן הבאה בתחלת יום ששי. ועל דרך זו
10 עד סוף העולם, תקופה אחר תקופה.

(4) באיזה יום בשבוע ובאיזו שעה.

11 ו. אם תרצה לידע בכמה יום בחדש תהיה תקופת
12 ניסן של שנה זו⁵ - תדע תחלה באי זה יום מימי
13 השבוע תהיה, ובאי זה יום יקבעו ניסן של שנה זו,
14 וכמה שנים גמורות עברו מן המחזור, ותקח לכל
15 שנה אחד עשר יום, ותוסיף על סכום הימים שבעה
16 ימים בזמנים אלו, והשלף הפל שלשים שלשים,
17 והנשאר פחות משלשים - תתחיל למנותו מראש
18 חדש ניסן; אם יגיע ליום התקופה - מוטב, ואם
19 לאו - הוסף יום או שני ימים או שלשה ימים על
20 המנין, עד שגגיע ליום התקופה. ואם תהיה השנה
21 מעברת - תתחיל למנות מראש חדש אדר שני,
22 וליום שגגיע החשבון - באותו היום מן החדש
23 תהיה התקופה.

(5) בלי לדעת את השעה המדויקת.

24 ו. כיצד? הרי שרצינו לידע בכמה בחדש תהיה
25 תקופת ניסן של שנת שלשים ותשע מאות, שהיא
26 שנה תשיעית ממחזור ר"ס - מצאנו ראש חדש ניסן
27 נקבע ב'ה בחמישי, ותקופת ניסן בחמישי; ולפי
28 שהיתה שנה זו תשיעית למחזור, יהיו השנים
29 הגמורות שמונה; כשתקח לכל שנה מהן אחד עשר
30 יום, יהיו כל הימים שמונה ושמונים; תוסיף
31 שבעה, הרי הפל חמשה ותשעים; תשלף הפל
32 שלשים שלשים, נשאר חמשה ימים; כשתתחיל
33 למנות חמשה ימים מראש חדש ניסן, שהיה
34 בחמישי, יגיע החשבון ליום שני; וכבר ידענו שאין
35 התקופה בשני בשבת אלא בחמישי, לפיכך תוסיף
36 יום אחר יום עד שתגיע לחמישי, שהוא יום
37 התקופה; נמצאת תקופת ניסן בשנה זו ביום שמיני
38 מחדש ניסן. ועל הדרך הזאת תעשה בכל שנה
39 ושנה.

40 ח. זה שאמרנו: תוסיף יום אחר יום עד שתגיע
41 ליום התקופה - לעולם לא תהיה צריך להוסיף אלא
42 יום אחד או שנים או שלשה. ופלא גדול הוא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י' שבט - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש קסא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תקופת ניסן בשנה מסוימת במחזור, כשתקופת ניסן של השנה הראשונה במחזור אינה ידועה - הלכה ה'.

ו. ונראין לי הדברים, שעל חשבון תקופה 101^ה היו 25 סומכין לענין עבור השנה בעת שבית דין הגדול 26 מצוי, שהיו מעבירין מפני הזמן או מפני הצורך¹¹, 27 לפי שחשבון זה הוא האמת יותר מן הראשון¹², 28 והוא קרוב מן הדברים שנתפארו באיצטגנינות יותר 29 מן החשבון הראשון, שהיתה בו שנת החמה שלש 30 מאות חמשה ושישים יום ורביעי יום. 31

(10 של רב אדא. 11 ע"פ ד', הלכות א"ו. 12 זוהי גם דעת האסטרונומיה כיום.

ז. וחשבון שתי תקופות האלו שבארנו דרכם - הפל 32 בקרוב הוא¹³, ובמהלך השמש האמצעי, לא 33 במקומה האמתי¹⁴; אבל במקום השמש האמתי 34 תהיה תקופת ניסן בזמנים אלו בכמו שני ימים קדם 35 שתי התקופות שיוצאין בחשבון זה - בין בחשבון 36 מי שחשב רביעי יום גמור, בין למי שמחשב לפחות 37 מרביעי יום. 38

(13 חשבון לא מדויק. 14 בחשבון שתי התקופות, של שמואל ושל רב אדא, חילקו את אורך השנה לארבעה חלקים שווים. על-ידי זה נתקבל אורך אחיד לכל תקופות השנה. לפי שמואל: 365, 25/4 = 91 יום, 71/2 שעות. לפי רב אדא: רבע של ששה יום, ה' שעות, תתקצ"ז חלקים, מ"ח רגעים = צ"א יום, ז' שעות, תקי"ט חלקים, ל"א רגעים. אבל לאמיתו של דבר, אין התקופות שוות באורכן. עובדה זו היתה ידועה כבר להיפרכוס (תוכן יווני במאה השנייה לפני הספירה, מייסד האסטרונומיה המדעית), שקבע את אורך תקופת אביב - 94 יום וחצי, תקופת קיץ - 92 יום וחצי, תקופת סתיו - 88, תקופת חורף - 90 יום. (ועי' פ"א, ה"ד וט"ו).

פרק אחד עשר

(1 דרכי החשבון במהלך הלכנה, וסוד העיבור.

א. לפי שאמרנו בהלכות אלו², שבית דין היו 39 מחשבין בדיקדוק ויודעים אם יראה הירח או לא 40 יראה³, ידענו שכל מי שרוחו נכונה ולבו תאב 41 לדברי החכמות ולעמוד על הסודות - יתאנה לידע 42 אותן הדברים שמחשבין בהם, עד שיידע אדם אם 43 יראה הירח בליל זה או לא יראה. 44

(2 ע"י למעלה פ"א ה"ו; פ"ב ה"ד; פ"ו ה"א. 3 בליל שלשים. 4 סוד העיבור, ועי' להלן הלכה ד'.

ב. ודרכי החשבון יש בהן מחלוקות גדולות בין 45 חכמי הגוים הקדמונים, שחקרו על חשבון 46 התקופות⁵ והגימטריאות⁶. ואנשים חכמים גדולים 47 נשתפשו בהן, ונתעלמו מהן דברים, ונולדו להן 48 ספקות. ויש מי שדיקדק הרבה, ולא פגע בדרך 49

היתה - תחשב מאותו רגע מנין זה, ותדע תקופה 1 שאחריה, על הדרך שבארנו בתקופת השנה שהיא 2 רביעי⁵. 3

(5 ע"פ ט"ו.

ג. תקופת ניסן לפי חשבון זה היתה בשנה ראשונה 4 של יצירה קדם מולד ניסן בתשע שעות ושש מאות 5 ושנים וארבעים חלקים⁶. סימן להם: ט' תרמ"ב. 6 וכן היא לעולם, בכל שנה ראשונה של כל מחזור, 7 קדם מולד ניסן בתשע שעות ושש מאות ושנים 8 וארבעים חלקים⁷. 9

(6 תקופת רב אדא מבוססת על דעת רבי יהושע, שלפיה אנו מונים מניסן לא רק את חשבון התקופות, אלא גם את חשבון המולדות (ראש השנה ת, א). מולד ניסן היה ד', ט', תרמ"ב (ע"י למעלה פ"ט ה"ג, הערה ט'). בתחילת ליל יום ד' זה - כשנבראו המאורות - היתה תקופת ניסן, התקופה הראשונה (לפי תקופת שמואל היתה תקופת תשרי ראשונה, אלא שלצורך חשבון התקופות מתחילים מניסן). מכאן שקדמה תקופת ניסן למולד ניסן ט', תרמ"ב. (7 משום שלפי תקופת רב אדא, י"ט שנות הלכנה (על המעוברות שבהן) שוות ל"ט שנות החמה, ללא שארית.

ד. כשתדע תקופת ניסן של שנה ראשונה מן 10 המחזור - תחשב ממנה אחד ותשעים יום, ושבע 11 שעות, וחמש מאות ותשעה עשר חלקים, ואחד 12 ושלושים רגע, לכל תקופה ותקופה, עד סוף 13 המחזור. 14

ה. אם תרצה לידע מתי תהיה תקופת ניסן⁸ לפי 15 חשבון זה - תדע תחלה שנים גמורות שעברו מן 16 המחזור, ותקח לכל שנה מהן תוספת, והיא יכ"א 17 קכ"א מ"ח, וקבץ כל הרגעים - חלקים, וכל 18 החלקים - שעות, וכל השעות - ימים, בדרך 19 שתחשב במולדות, ותגרע מן הפל תשע שעות ושש 20 מאות ושנים וארבעים חלקים⁹, והנשאר תשליך 21 חדשי לבנה, והנשאר - שאין בו חדש לבנה - 22 תוסיף אותו על מולד ניסן של אותה שנה, וברגע 23 שיגיע המנין בו תהיה תקופת ניסן של אותה שנה. 24

(8 בשנה מסוימת במחזור. 9 שקדמה תקופת ניסן הראשונה למולד ניסן הראשון (בניגוד לז', ט', תרמ"ב על-פי שמואל). הלכות אלה ג, ד, ה, מקבילות לחשבון התקופה על-פי שמואל בפ"ט, ה"ד. 1. ידיעת תקופת ניסן של השנה הראשונה במחזור - הלכה ג'. לפי תקופת שמואל, אנו צריכים לדעת את מספר המחזורים השלמים שעברו משנת היצירה עד המחזור הנוכחי בגלל השארית שבכל מחזור. לפי תקופת רב אדא, אין צורך בידיעה זו, מכיון שאין שארית למחזור. 2. ידועה תקופת ניסן של השנה הראשונה מן המחזור, על פיה אנו מחשבים את כל התקופות בכל שנות המחזור - הלכה ד'. 3. לחשב את

22 דָּבָר זֶה, וְלֹא יִדְעֵנוּ שֵׁשׁ בָּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ קְרוֹב - אֵל
23 יַעֲלֶה זֶה עַל דַּעְתּוֹ; אֲלֵא כָּל דָּבָר שֶׁלֹּא דִקְדָּקְנוּ בּוֹ
24 - מִפְּנֵי שֶׁיִּדְעֵנוּ בַּעֲקָר הַגִּימָטְרִיאוֹת בְּרִאיוֹת בְּרוּרוֹת
25 שָׁאִין דָּבָר זֶה מִפְּסִיד בִּידִיעַת הָרֵאָה וְאֵין חוֹשִׁשִׁין
26 לָיו¹⁸, לְפִיכָף לֹא דִקְדָּקְנוּ בּוֹ.

(17 אי-דיוק. הרמב"ם לא הקפיד על האי-דיוק
המתמטי, כשזה לא השפיע על ידיעת הראיה.

27 ו. וְכֵן בְּשִׁירָאָה בַּדֶּרֶךְ מִן הַדְּרָכִים חֲסָרוֹן מַעַט
28 מִחֲשָׁבוֹן הָרֵאָה לְאוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ - בְּכֻנָּה עֲשִׂינוּ זֶה,
29 לְפִי שֵׁשׁ כְּנֻגָּדוֹ יִתְרוֹן בַּדֶּרֶךְ אַחֲרָת, עַד שֶׁיֵּצֵא הַדָּבָר
30 לְאַמְתּוֹ בַּדְּרָכִים קְרוֹבִים בְּלֹא חֲשָׁבוֹן אַרְף, כְּדִי שֶׁלֹּא
31 יִבְהַל הָאָדָם, שֶׁאֵינוֹ רָגִיל בַּדְּבָרִים אֵלּוּ, בְּרֹב
32 הַחֲשָׁבוֹנוֹת שָׁאִין מוֹעִילִין בְּרֵאֵית הַיָּרֵחַ¹⁹.

(19 הרמב"ם ויתר על שבר קטן בחשבון במקום אחד בידעו
שחסרון זה יאזון במקום אחר על-ידי יתרון שבר מתאים.
מגמתו היתה להקל על הקורא, ולעשות את החשבון פשוט
יותר.

33 ז. הַעֲקָרִים שֶׁצָּרִיף אָדָם לִידַע תַּחֲלָה לְכָל חֲשָׁבוֹנוֹת
34 הָאֵינִצְטָגְנִינּוֹת - בֵּין לְדְרָכֵי חֲשָׁבוֹן הָרֵאָה בֵּין לְשֹׁאֵר
35 דְּבָרִים²⁰ - אֵלּוּ הֵן: הַגְּלָגַל²¹ מְחַלֵּק בְּשֵׁשׁ מֵאוֹת
36 וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת²². כָּל מַזְלֵל²³ וּמַזְלֵל שְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת.
37 וּמִתְחִיל מִתְחַלֵּת מִזֵּל טָלָה. וְכָל מַעֲלָה וּמַעֲלָה -
38 שְׁשִׁים חֲלָקִים. וְכָל חֶלֶק וְחֶלֶק - שְׁשִׁים שְׁנִיּוֹת. וְכָל
39 שְׁנִיָּה וּשְׁנִיָּה - שְׁשִׁים שְׁלִישִׁיּוֹת. וְכֵן תִּדְקֹדֵק
40 הַחֲשָׁבוֹן²⁴ וְתִתְחַלֵּק כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה.

(20 כגון מקומם של שבעת כוכבי לכת. (21 גלגל
המזלות, שבו מקיפה השמש את הארץ במשך השנה.
(22 כדרך כל מעגל. נוסף על כך חילקו את הגלגל לשנים
עשר חלקים של שלושים מעלות כל אחד, לפי מספר חדשי
השנה. לכל חלק ניתן שם של קבוצת כוכבים מתאימה.
(23 קבוצת כוכבים. המזלות נקראו על-פי רוב, בשמות של
בעלי חיים על-ידי הבלבים והיוונים (עי' להלן הלכה ט').
(24 המספרים הנ"ל מאפשרים חשבון מדויק עד כדי השבר
הקטן ביותר.

41 ח. לְפִיכָף, אִם יֵצֵא לָךְ בְּחֲשָׁבוֹן, שְׂכּוֹכָב פְּלוֹנִי
42 מְקוֹמוֹ בְּגִלְגָּל בְּשִׁבְעִים מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים
43 וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת - תִּדְעַ, שְׂכּוֹכָב זֶה הוּא מַזְלֵל²⁵
44 תְּאוֹמִים בְּחֲצֵי מַעֲלָה אַחַת עֶשְׂרִה מִמַּזְלֵל זֶה; לְפִי
45 שְׂמַזְלֵל טָלָה שְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת, וּמַזְלֵל שׁוֹר שְׁלֹשִׁים
46 מַעֲלוֹת, וְשֹׁאֵר עֶשְׂרִי מַעֲלוֹת וּמִחְצָה מִמַּזְלֵל תְּאוֹמִים,
47 וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת מִחְצֵי הַמַּעֲלָה הָאַחֲרוֹן.

(25 נכון יותר "במזל" תאומים, וכך הוא בכת"י התימני א,
מוסד הרב קוק, ובכת"י תימני ת-ב של הרב מימון.

48 ט. וְכֵן אִם יֵצֵא מְקוֹמוֹ בְּגִלְגָּל בְּשֵׁשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים
49 מַעֲלוֹת - תִּדְעַ, שְׂכּוֹכָב זֶה בְּמַזְלֵל דְּלִי בְּעֶשְׂרִים

1 הַנְּכוֹנָה בְּחֲשָׁבוֹן רֵאֵית הַיָּרֵחַ⁷, אֲלֵא צֵלָל בְּמִים
2 אֲדִירִים וְהַעֲלָה חֶרֶס בִּידּוֹ⁸.

(5 הזמן הדרוש לשמש להקיף את הארץ. (6 הנדסה,
ובמובן רחב יותר - מתמטיקה בכלל. הסבר מפורט למונח
"חשבון התקופות והגימטריאות" ראה "קובץ תשובות
הרמב"ם ואיגרותיו" חלק שני ע' 25 לפס"א 1859.
(7 הכוונה לירח החדש שנראה אחרי הקיבוץ עם השמש.
(8 זוהי מליצה תלמודית. השווה בבא-קמא צא, א.

3 ג. וְלִפִּי אַרְף הַיָּמִים וְרֹב הַבְּדִיקוֹת וְהַחֲקִירוֹת נוֹדְעוּ
4 לְמַקְצַת הַחֲכָמִים דְּרָכֵי חֲשָׁבוֹן זֶה⁹. וְעוֹד, שֵׁשׁ לָנוּ
5 בַּעֲקָרִים אֵלּוּ קְבָלוֹת מִפִּי הַחֲכָמִים, וְרֵאָיוֹת שֶׁלֹּא
6 נִכְתְּבוּ בַּסְּפָרִים הַיְדוּעִים לְכָל¹⁰. וּמִפְּנֵי כָּל אֵלּוּ
7 הַדְּבָרִים¹¹ כָּשֶׁר בְּעֵינֵי לְבָאֵר דְּרָכֵי חֲשָׁבוֹן זֶה, כְּדִי
8 שִׁיחֶיהָ נִכּוֹן לְמִי שֶׁמָּלְאוּ לְבוֹ לְקַרְבָּה אֶל הַמְּלָאכָה
9 לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ¹².

(9 של ראיית הירח. (10 הרמב"ם מזכיר ב'מורה נבוכים'
את התוכן אבן אפלה האישיבילי באנדלוסיה "אשר
התחברתי עם בנו", וכמו כן את "הפילוסוף המעולה
אבובכ"ר בן אלצ"אי אשר קראתי עם אחד מתלמידיו,
והראה לפני ראיות" (חלק שני, פרק ט'). (11 דרכי
חשבון ראיית הירח, ידועים למקצת החכמים בלבד. (2
לרמב"ם היו קבולות וראיות שעדיין לא נתפרסמו, ולא היו
ידועות אפילו למקצת החכמים. (12 השווה שמות לו, ב.
שם כתוב: "כל אשר נשאו לבו לקרבה אל המלאכה לעשות
אתה". הביטוי "מלאו לבו" לקוח ממגילת אסתר ז, ה.

10 ד. וְאֵל יִהְיוּ דְרָכִים אֵלּוּ קָלִים¹³ בְּעֵינֶיךָ, מִפְּנֵי שָׁאִין
11 אָנוּ צְרִיכִין לָהֶם בְּזְמַן הַזֶּה; שֶׁאֵלּוּ הַדְּרָכִים - דְּרָכִים
12 רְחוֹקִים וְעִמְּקִים הֵן, וְהוּא סוֹד הָעֵבֶר¹⁴, שֶׁהֵיוּ
13 הַחֲכָמִים הַגְּדוֹלִים יוֹדְעִים אוֹתוֹ, וְאֵין מוֹסְרִין אוֹתוֹ
14 לְכָל אָדָם, אֲלֵא לְסִמּוּכִים נְבוֹנִים¹⁵. אֲבָל זֶה הַחֲשָׁבוֹן
15 בְּזְמַן הַזֶּה, שָׁאִין בֵּית דִּין לְקַבֵּעַ עַל פִּי הָרֵאָה, שֶׁאָנוּ
16 מִחֲשָׁבִין בּוֹ הַיּוֹם¹⁶ - אֲפִלּוּ תִינּוּקוֹת שֶׁל בֵּית רִבֵּן
17 מְגִיעִין עַד סוּפוֹ בְּשִׁלְשָׁה וְאַרְבָּעָה יָמִים.

(13 קלי ערך. (14 הדרכים "שבית-דין היו מחשבין
בדקדוק, ויודעים אם יראה הירח או לא יראה" (למעלה
ה"א), "עיבור" - על שם הוספת יום לחודש וחודש לשנה.
(15 לחכמים שהוכתרו בתואר "רבי", אבל אין מוסרים את
סוד העיבור לכל הסמוכים, אלא לנבונים שבהם בלבד. ועי'
למעלה פ"א ה"ר; פ"ה ה"א. (16 עי' למעלה פרק ו'
ופרק ז'. כוונת הרמב"ם היא, שבחשבון שאנו משתמשים
בו היום לשם קביעת החודש - אין חכמה, אבל החכמה
האמיתית היא בחשבון הראיה, שאין אנו משתמשים בו
כיום.

18 ה. שֶׁמָּא יִתְבּוֹגֵן חֶכֶם מִחֲכָמֵי הָאֱמוּנוֹת אוּ מִחֲכָמֵי
19 יִשְׂרָאֵל, שֶׁלְּמִדּוֹ חֲכָמַת יוֹן, בַּדְּרָכִים אֵלּוּ שָׁאִין
20 מִחֲשָׁב פֶּהָן לְרֵאֵית הַיָּרֵחַ, וְיִרְאֶה קְרוֹב¹⁷ מַעַט
21 בְּמַקְצַת הַדְּרָכִים, וְיַעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁנִּתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ

1 ואֶחָד מֵהֶן בְּגִלְגַּל שָׁלוּ מִהֶלֶךְ שָׁוָה, אֵין בּוֹ לֹא קָלוֹת
2 וְלֹא פְּבֻדוֹת³⁰, אֲלֹא כְּמוֹ מִהֶלְכוֹ הַיּוֹם כְּמוֹ מִהֶלְכוֹ
3 אָמַשׁ כְּמוֹ מִהֶלְכוֹ לְמַחֵר כְּמוֹ מִהֶלְכוֹ בְּכָל יוֹם
4 וַיּוֹם³¹. וּגְלִגְלָל שֶׁל כָּל אֶחָד מֵהֶם, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא
5 מְקִיף אֶת הָעוֹלָם³², אֵין הָאָרֶץ בְּאֻמָּצָה³³.

28) המלים "השמש והירח" שבסוף ההלכה הקודמת, שייכות להלכה זו. הפתיחה איפוא היא: השמש והירח וכן... כך פותחת הלכה זו בכתב-יד התימנים (ועי' בנט, בדו"ח של בית המדרש לחכמת ישראל, ברלין 1898, וע' מבוא לרמב"ם רומי ר"מ, הוצאת מוסד הרב קוק, סוף עמוד 12). (29) שאר מן השבעה (כוכבי לכת), כלומר חמשת כוכבי לכת הנותרים (השווה למעלה פ"ו ה"ח: "ועיקר שאר הארבע דחיות"). (30) אינו ממחר ואינו מפגר. (31) היום כמו אמש, היום כמו מחר, היום כמו בכל יום ויום. (32) השווה הלכה י"ז. (33) זוהי דעת פטולומיאוס. הנחת היסוד שלו היא, שהשמש מקיפה את הארץ במעגל במהירות בלתי משתנית. מאידך גיסא נוכח לדעת, שהמהירות משתנית מפעם לפעם. כדי להתאים ההלכה למציאות - הניח, שהארץ איננה במרכז גלגל השמש. אורך הדרך שעוברת השמש בגלגלה בתקופת האביב הוא כמו אורך הדרך שהיא עוברת בתקופת הקיץ, אבל למתבונן שבארץ אין הדרכים נראות שוות, משום שנקודת מרכז הארץ אינה נקודת מרכז גלגל השמש. על כן מנקודת מבט גלגל המזלות, שהארץ במרכזו, נראות הדרכים בלתי שוות - ועי' ציור 1. (ממאה השבע-עשרה - קפ"ר - אנו יודעים, שהדרך שהארץ מקיפה את השמש, או בלשון הרמב"ם, שהשמש מקיפה את הארץ, יש לה צורת אליפסה, שהשמש היא אחת מנקודות המוקד שלה. הרדיוס וקוטר באליפסה אורכו משתנה, ומרחק השמש מן הארץ אינו תמיד שווה. לפעמים השמש קרובה יותר לארץ ולפעמים רחוקה יותר. וכשם שמרחק הארץ מן השמש משתנה, כך גם המהירות משתנית, לפי החוק השני של קפלר).

46 יד. לפיכך, אם תֵּעָרֵף מִהֶלֶךְ כָּל אֶחָד מֵהֶן לְגִלְגַּל
47 הַמְּקִיף אֶת הָעוֹלָם שֶׁהָאָרֶץ בְּאֻמָּצָה, שֶׁהוּא גִלְגַּל
48 הַמְּזֻלָּה - יִשְׁתַּנָּה הַלּוֹכוֹ, וְנִמְצָא מִהֶלְכוֹ כְּיוֹם זֶה
49 בְּגִלְגַּל הַמְּזֻלָּה פָּחוֹת אוֹ יוֹתֵר עַל מִהֶלְכוֹ אָמַשׁ אוֹ
50 עַל מִהֶלְכוֹ לְמַחֵר.

51 זו. הַמִּהֶלֶךְ הַשָּׁוָה שֶׁמִּהֶלֶךְ הַכּוֹכָב אוֹ הַשֶּׁמֶשׁ אוֹ
52 הַיָּרֵחַ בְּגִלְגָּלוֹ - הוּא הַנִּקְרָא אֻמָּצָה הַמִּהֶלֶךְ;
53 וְהַמִּהֶלֶךְ שֶׁיֵּהִי בְּגִלְגַּל הַמְּזֻלָּה, שֶׁהוּא פְּעָמִים יוֹתֵר
54 וּפְעָמִים חָסֵר - הוּא הַמִּהֶלֶךְ הָאֻמָּתִי³⁴, וְכֵן יֵהִי
55 מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ אוֹ מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֻמָּתִי.

(34) משום שנקודת מרכזו היא הארץ.

56 זו. כְּכֹר אֻמְרָנוֹ³⁵, שְׁאֵלֵי הַדְּרָכִים שֶׁאֵנוּ מְבַאֲרִים
57 בְּהִלְכוֹת אֵלֵינוּ אֵין אֲלֹא לְחֻשְׁבוֹן רְאִית הַיָּרֵחַ בְּלִבְדֵּי³⁶,
58 לְפִיכֵךְ עֲשִׂינוּ הַעֲקָר, שֶׁמִּמֶּנּוּ מִתְחִילִין³⁷ לְעוֹלָם
59 לְחֻשְׁבוֹן זֶה, מִתְחַלֵּת לֵיל חֲמִישִׁי, שְׁשִׁימוֹ יוֹם שְׁלִישִׁי

1 מְעֻלּוֹת בּוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה כָּל הַמִּנְיָנוֹת. וְסֵדֶר הַמְּזֻלּוֹת
2 כֵּן הוּא: טָלָה, שׁוֹר, תְּאוּמִים, סֶרְטָן, אַרְיָה, בְּתוּלָה,
3 מֵאֲזִנִּים, עֶקְרָב, קֶשֶׁת, גְּדִי, דָּלִי, דָּגִים.

4 י. הַחֲשֻׁבוֹנוֹת כָּלֵם²⁶, כְּשֶׁתְּקַבֵּץ שְׁאֵרִית לְשְׁאֵרִית אוֹ
5 כְּשֶׁתּוֹסִיף מִנֵּן עַל מִנֵּן, תְּקַבֵּץ כָּל מִין עִם מִינוֹ:
6 הַשְּׁנִיּוֹת עִם הַשְּׁנִיּוֹת, וְהַחֲלָקִים עִם הַחֲלָקִים,
7 וְהַמְּעֻלּוֹת עִם הַמְּעֻלּוֹת. וְכָל זְמַן שֶׁיִּתְקַבֵּץ מִן
8 הַשְּׁנִיּוֹת שְׁשִׁים - תְּשִׁים חֶלֶק אֶחָד וְתוֹסִיף עַל
9 הַחֲלָקִים; וְכָל שֶׁיִּתְקַבֵּץ מִן הַחֲלָקִים שְׁשִׁים - תְּשִׁים
10 אוֹתוֹ²⁷ מְעֻלָּה וְתוֹסִיף אוֹתָהּ עַל הַמְּעֻלּוֹת. וְכִשְׁתְּקַבֵּץ
11 הַמְּעֻלּוֹת - תְּשְׁלִיף אוֹתָן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשְׁשִׁים,
12 וְהַנֶּשֶׁאֶר מְשֻׁלָּשׁ מֵאוֹת וְשְׁשִׁים וְלִמְטָה - הוּא
13 שְׁתּוֹפְסִין אוֹתוֹ לְחֻשְׁבוֹן.

(26) זהו עיקרון מתמטי כללי, ואינו מיוחד לאסטרונומיה בלבד, וכן החשבון בהלכה י"א. (27) מוסב על "וכל" (אחרת היה צריך להיות כתוב "אותם").

14 יא. כָּל הַחֲשֻׁבוֹנוֹת כָּלֵן, כְּשֶׁתְּרַצָּה לְגַרֵעַ מִנֵּן
15 מִמִּנֵּן, אִם יֵהִי זֶה שְׁגוּרָעִין אוֹתוֹ יֵתֵר עַל זֶה
16 שְׁגוּרָעִין מִמֶּנּוּ, אֲפֹלֵי בְּחֶלֶק אֶחָד - תּוֹסִיף עַל זֶה
17 שְׁגוּרָעִין מִמֶּנּוּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשְׁשִׁים מְעֻלּוֹת, כְּדִי
18 שִׁיָּהֵא אֲפָשֶׁר לְגַרֵעַ זֶה הַמִּנֵּן מִמֶּנּוּ.

19 יב. כִּיצַד? הֲרֵי שֶׁהַצִּיּוֹן הַחֲשֻׁבוֹן לְגַרֵעַ מֵאוֹתִים
20 מְעֻלּוֹת וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת - סִימָן:
21 רנ"ם - מִמָּאָה מְעֻלּוֹת וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים וְשְׁלֹשִׁים
22 שְׁנִיּוֹת - סִימָן: קכ"ל - תּוֹסִיף עַל הַמָּאָה שְׁלֹשׁ
23 מֵאוֹת וְשְׁשִׁים, יֵהִי הַמְּעֻלּוֹת אֲרָבַע מֵאוֹת וְשְׁשִׁים.
24 וְתִתְחִיל לְגַרֵעַ הַשְּׁנִיּוֹת מִן הַשְּׁנִיּוֹת. תְּבֹא לְגַרֵעַ
25 אֲרָבַעִים מְשֻׁלָּשִׁים - אִי אֲפָשֶׁר. תְּרִים חֶלֶק אֶחָד מִן
26 הָעֶשְׂרִים חֲלָקִים, וְתַעֲשֶׂה אוֹתוֹ שְׁשִׁים שְׁנִיּוֹת,
27 וְתוֹסִיף עַל הַשְּׁלֹשִׁים, וְנִמְצָאוּ הַשְּׁנִיּוֹת תְּשַׁעִים.
28 תִּגְרַע מֵהֶם הָאַרְבָּעִים, וְשָׂאֵר חֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת. וְתִחְזֹר
29 לְגַרֵעַ חֲמִשִּׁים חֲלָקִים מִתְּשַׁעָּה עֶשֶׂר חֲלָקִים, שֶׁכְּכֹר
30 הָרִימוֹת מֵהֶם חֶלֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִית שְׁנִיּוֹת, וְאִי אֲפָשֶׁר
31 לְגַרֵעַ חֲמִשִּׁים מִתְּשַׁעָּה עֶשֶׂר, לְפִיכֵךְ תְּרִים מְעֻלָּה
32 אַחַת מִן הַמְּעֻלּוֹת, וְתַעֲשֶׂה אוֹתָהּ שְׁשִׁים חֲלָקִים,
33 וְתוֹסִיף עַל הַתְּשַׁעָּה עֶשֶׂר, וְנִמְצָאוּ הַחֲלָקִים תְּשַׁעָּה
34 וְשִׁבְעִים. תִּגְרַע מֵהֶן הַחֲמִשִּׁים, וְשָׂאֵר תְּשַׁעָּה
35 וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְתִחְזֹר לְגַרֵעַ הַמֵּאוֹת מְעֻלּוֹת מִן
36 אֲרָבַע מֵאוֹת וְתַעֲשֶׂה וְחֲמִשִּׁים מְעֻלּוֹת, שֶׁכְּכֹר הָרִימוֹת
37 מְעֻלָּה אַחַת וְעֶשְׂרִית חֲלָקִים, וְשָׂאֵר מֵאוֹתִים וְתַעֲשֶׂה
38 וְחֲמִשִּׁים מְעֻלּוֹת. וְנִמְצָא הַשָּׂאֵר סִימָנוֹ: רנ"ט כ"ט
39 נ'. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה כָּל גִּרְעוֹן וְגִרְעוֹן הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ.

40 יג. וְכֵן שָׂאֵר הַשְּׁבַע²⁹ כּוֹכָבִים - מִהֶלֶךְ כָּל אֶחָד

יום חמישי י"א שבט ה'תשע"ו

פרק שנים עשר

(1) מהלך השמש.

א. מהלך השמש האמצעי ביום אחד, שהוא ארבע
ועשרים שעות - תשעה וחמשים חלקים, ושמונה
שניות. סימנם: כ"ד נט"ח. נמצא מהלכה בעשרה
ימים: תשע מעלות, ואחד וחמשים חלקים, ושלש
ועשרים שניות. סימנם: טנ"א כ"ג. ונמצא מהלכה
במאה יום: שמונה ותשעים מעלות, ושלשה
ושלשים חלקים, ושלש וחמשים שניות. סימנם:
צ"ח ל"ג נ"ג. ונמצא שארית מהלכה בארץ יום,
אחר שתשליף כל שלש מאות וששים מעלות, כמו
שבארנו: מאתים וחמש וששים מעלות, ושמונה
ושלשים חלקים, וחמשים שניות. סימנם: רס"ה
לח"ן. ונמצא שארית מהלכה בעשרת אלפים יום:
מאה שש ושלשים מעלות, ושמונה ועשרים
חלקים, ועשרים שניות. סימנם: קל"ו כ"ח כ'. ועל
הדרך הזה תקפל ותוציא מהלכה לכל מנן שתראה.
וכן אם תראה לעשות סימנין ידועים אצלך
למהלכה לשני ימים ולשלשה ולארבעה עד עשרה
- תעשה. וכן אם תראה להיות לך סימנין ידועים
מוכנין למהלכה לעשרים יום ולשלשים ולארבעים
עד מאה - תעשה. ודבר גלוי הוא וידוע, מאחר
שידעת מהלך יום אחד. וראוי הוא להיות מוכן
וידוע אצלך מהלך אמצע השמש לתשעה ועשרים
יום ולשלש מאות ארבעה וחמשים יום, שהן ימי
שנת הלבנה בזמן שחדשיה כסדרן, והיא הנקראת
שנה סדורה. שבזמן שיהיו לך אמצעיות אלו
מוכנין, יהיה החשבון הזה קל עליך לראית החדש.
לפי שתשעה ועשרים יום גמורים מליל הראיה עד
ליל הראיה של חדש הבא, וכן בכל חדש וחדש אין
פחות מתשעה ועשרים יום לא יותר. שאין חפצנו
בכל אלו החשבונות אלא לדעת הראיה בלבד.
מליל הראיה של חדש זה עד ליל הראיה לאותו
החדש לשנה הבאה - שנה סדורה⁵ או שנה ויום
אחד⁶, וכן בכל שנה ושנה. ומהלך השמש האמצעי
לתשעה ועשרים יום - שמונה ועשרים מעלות,
וחמשה ושלשים חלקים, ושנה אחת. סימנם: כ"ח
ל"ה א'. ומהלכה לשנה סדורה - שלש מאות
ושמונה וארבעים מעלות, וחמשה וחמשים חלקים,
וחמש עשרה שניות. סימנם: שמ"ח נ"ה ט"ו.

(2) המהלך הממוצע של השמש בחודש לבנה ובשנת לבנה.

(3) ידיעת המהלך הממוצע תקל עליך את ראיית הירח בליל

שלושים. (4) בליל שלושים, משום שבליל כ"ט בוודאי

עדיין לא נראה, מכיוון שאין החודש פחות מכ"ט יום,

1 לחדש ניסן, משנה זו, שהיא שנת שבע עשרה
2 ממחזור ר"ס³⁸, שהיא שנת שמונה ושלשים ותשע
3 מאות וארבעת אלפים לציורה, שהיא שנת תשע
4 ושמונים וארבע מאות וארץ לשטרות³⁹, שהיא שנת
5 תשע ומאה וארץ לחרבן בית שני⁴⁰. וזו היא שאנו
6 קוראים אותה שנת העקר בחשבון זה.

(35) למעלה ה"א וה"ב. (36) בליל השלושים. גם ההלכות,
הדנות במהלך השמש, מטרתן היא אך ורק לברר את ראיית
הירח אחרי הקיבוץ עם השמש. (37) הידיעה על המהלך
האמצעי של הירח (או של כוכב אחר) אינה מספיקה כדי
לקבוע בכל פעם את מקומו של הירח ביום מסוים. נוסף על
כך, עלינו לדעת את מקום הירח בתאריך קבוע, שישמש
נקודת מוצא לחישובים לכל תאריך שהוא. הרמב"ם בחר
בשנה, שבה עסק כנראה בחיבור זה. בחר בניסן - בגלל
התקופה; בחר בליל שלישי לחודש, מכיון שבלילה זה
נראה הירח החדש. (38) 4938 לחלק 19 = 259 171
חלקים מתוך 19. (39) הספירה שהיתה מקובלת בשטרות.
את התחלת המנין קבע הרמב"ם לשנת י"ב אחרי מות
אלכסנדר הגדול. (40) הטעם למנין זה, מבוסס על
הפסוקים "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני..." תהלים
קלז, ה"ו.

7 יו. ולפי שהראיה לא תהיה אלא בארץ ישראל, כמו
8 שבארנו⁴¹, עשינו כל דרכי חשבון הזה בנויים על
9 עיר ירושלים⁴², ולשאר המקומות הסובבין אותה
10 בכמו ששה או שבעה ימים, שבהן רואין את הירח
11 תמיד⁴³ ובאים ומעידים בבית דין⁴⁴. ומקום זה הוא
12 נוטה מתחת הקו השנה, המסבב באמצע העולם⁴⁵,
13 כנגד רוח צפונית בכמו⁴⁶ ששים ושלשים מעלות עד
14 חמש ושלשים ועד תשע ועשרים⁴⁷, וכן הוא נוטה
15 מאמצע הישוב כנגד רוח מערב בכמו ארבע
16 ועשרים מעלות⁴⁸ עד שבע ועשרים ועד אחת
17 ועשרים⁴⁹.

(41) למעלה פ"א ה"ח. (42) מקום מושב הסנהדרין
הגדולה, שקיבלה את עדי החודש. (43) סמוך לחידושו.
(44) אף-על-פי שלא יספיקו להגיע בזמן הנכון ממקומות
מרוחקים אלה, יש בכל זאת ערך לעדותם (עי' למעלה פ"ג,
הלכות טרטט). (45) הארץ. (46) הרוח הצפונית של
ירושלים קרוב לשתיים ושלושים מעלות (ביתר דיוק 47'
31*). (47) מקומות לצפון ירושלים במרחק שלוש מעלות,
ומקומות לדרום ירושלים במרחק שלוש מעלות. (48) את
חצי הכדור הצפוני בלבד חשבו למושב. כמו כן, לא ידעו
עדיין על קיום חצי הכדור המערבי. אמצע היישוב הוא
תשעים מעלות. ירושלים רחוקה מקצה המערב ששים ושש
מעלות אורך. מכאן שהיא רחוקה מאמצע היישוב כעשרים
וארבע מעלות אורך מערבי. (49) כולל מקומות בתוך
שלוש מעלות אורך למערב ירושלים, ובתוך שלוש מעלות
אורך למזרח ירושלים.

אחר שקיעת החמה בשעה¹¹. ודבר זה לא תחוש לו
בשמש בחשבון הראיה¹², שהרי אנו משלימים
קרוב זה כשנחשב לאמצע הירח. ועל הדרך הזאת
תעשה תמיד לכל עת שתראה, ואפלו אחר אלף
שנים: שתקבץ כל השארית ותוסיף על העקר - יצא
לך המקום האמצעי. וכן תעשה באמצע הירח¹³
ובאמצע כל כוכב וכוכב: מאחר שתדע מהלכו
ביום אחד כמה הוא, ותדע העקר שממנו תתחיל,
ותקבץ מהלכו לכל השנים והימים שתראה, ותוסיף
על העקר - יצא לך מקומו במהלך אמצעי. וכן
תעשה בגבה השמש: תוסיף מהלכו באותם הימים
או השנים על העקר - יצא לך מקום גבה השמש
לאותו היום שתראה. וכן אם תראה לעשות עקר
אחר שתתחיל ממנו, חוץ מעקר זה שהתחלנו ממנו
בשנה זו, כדי שיהיה אותו עקר בתחלת שנת מחזור
ידוע או בתחלת מאה מן המאות - הרשות בידך.
ואם תראה להיות העקר שתתחיל ממנו משנים
שעברו קדם עקר זה או לאחר כמה שנים מעקר
זה - הדרך ידועה. כיצד היא הדרך? כבר ידעת
מהלך השמש לשנה סדורה, ומהלכה לתשעה
ועשרים יום, ומהלכה ליום אחד. ודבר ידוע,
שהשנה שחדשיה שלמים היא יתרה על הסדורה
יום אחד, והשנה שחדשיה חסרין היא חסרה מן
הסדורה יום אחד. והשנה המעברת: אם יהיו
חדשיה כסדרן - תהיה יתרה על השנה הסדורה
שלשים יום, ואם יהיו חדשיה שלמים - היא יתרה
על הסדורה אחד ושלשים יום, ואם יהיו חדשיה
חסרין - היא יתרה על הסדורה תשעה ועשרים יום.
ומאחר שקל הדברים האלו ידועים, תוציא מהלך
אמצע השמש לכל השנים והימים שתראה, ותוסיף
על העקר שעשינו - יצא לך אמצעה ליום שתראה
משנים הבאות¹⁴, ותעשה אותו היום עקר; או תגרע
האמצע שהוצאת מן העקר שעשינו, ויצא לך
העקר¹⁵ ליום שתראה משנים שעברו¹⁶, ותעשה
אותו אמצע העקר. וכזה תעשה באמצע הירח
ושאר הכוכבים, אם יהיו ידועים לך. וכבר נתבאר
לך מכלל דברינו, שפשם שתדע אמצע השמש לכל
יום שתראה מימים הבאים, כך תדע אמצעה לכל
יום שתראה מימים שעברו.

ובליל ל"א בוודאי כבר נראה, מאחר שהאורך הממוצע של
חודש לבנה הוא כ"ט יום, י"ב שעות, תשצ"ג חלקים. משום
כך מועיל חשבון המהלך האמצעי של השמש ל"כ"ט יום.
(5) משום כך מועילה ידיעת המהלך האמצעי של השמש
לשנ"ד יום. (6) כשחדשיה מלאים.

ב. נקדה אחת יש בגלגל השמש, וכן בשאר גלגלי
השבעה פוככים. בעת שיהיה הפוכב בה, יהיה
גובה מעל הארץ כל מאורו. ואותה הנקדה של
גלגל השמש ושאר הפוככים, חוץ מן הירח, סוכבת
בשורה. ומהלכה בכל שבועים שנה בקרוב מעלה
אחת. ונקדה זו היא הנקראת גבה השמש. מהלכו
בכל עשרה ימים - שנה אחת וחצי שנה, שהיא
שלשים שלישיות. נמצא מהלכו במאה יום - חמש
עשרה שניות, ומהלכו באלף יום - שני חלקים
ושלשים שניות, ומהלכו בעשרת אלפים יום -
חמשה ועשרים חלקים. ונמצא מהלכו לתשעה
ועשרים יום - ארבע שניות ועוד, ומהלכו בשנה
סדורה - שלש וחמשים שניות. כבר אמרנו,
שהעקר שממנו התחלת חשבון זה הוא מתחלת
ליל חמישי, שיומו שלישי לחדש ניסן, משנת
שמונה ושלשים ותשע מאות וארבעת אלפים
לצירה. ומקום השמש במהלכה האמצעי היה
בעקר הזה בשבע מעלות ושלשה חלקים ושפים
ושלשים שניות ממזל טלה. סימנן: ז"ג ל"ב.
ומקום גבה השמש היה בעקר זה בשש ועשרים
מעלות וחמשה וארבעים חלקים ושמונה שניות
ממזל תאומים. סימנן: כ"ו מ"ה ח'. כשתראה
לידע מקום השמש במהלכה האמצעי בכל זמן
שתראה - תחק מנן הימים שמתחלת יום העקר עד
היום שתראה, ותוציא מהלכה האמצעי באותן
הימים מן הסימנן שהודענו, ותוסיף הפל על
העקר, ותקבץ כל מין עם מינו, והיוצא הוא מקום
השמש במהלכה האמצעי לאותו היום. כיצד? הרי
שרצינו לידע מקום השמש האמצעי בתחלת ליל
השבת, שיומו ארבעה עשר לחדש תמוז, משנה זו
שהיא שנת העקר - מצאנו מנן הימים, מיום העקר
עד תחלת היום זה שאנו רוצים לידע מקום השמש
בו, מאה יום; לקחנו אמצע מהלכה למאה יום,
שהוא צ"ח ל"ג נ"ג, והוספנו על העקר, שהוא ז"ג
ל"ב, יצא מן החשבון: מאה וחמש מעלות, ושבעה
ושלשים חלקים, וחמש ועשרים שניות. סימנן:
ק"ה ל"ז כ"ה. ונמצא מקומה במהלך אמצעי
בתחלת ליל זה - במזל סרטן, בחמש עשרה מעלות
בו, ושבעה ושלשים חלקים ממעלה שש עשרה.
והאמצעי¹⁷ שיצא בחשבון זה - פעמים יהיה בתחלת
הלילה בשורה¹⁸, או קדם שקיעת החמה בשעה, או

(7) כי מהירות הכוכבים במסלולם קצובה ואינה משתנית.
(8) כדי לחשב את מקום השמש בגלגלה (במהלכה האמצעי)
באיזה זמן שהוא, יש צורך לדעת את מקומה בנקודת זמן
מסוימת, המשמש נקודת מוצא לכל החישובים.
(9) המקום במהלך האמצעי. (10) בדיוק בתחילת הלילה,
כשם "שהעיקר שממנו התחלת החשבון" הוא מתחילת
הלילה (ליל ג' בניסן). (11) לפי שכל החשבונות הם לפי

ההפרש ביניהם נקרא "מנה" (9) כאשר השמש הולכת מן השפל אל הגובה. (10) משום שבחלק זה, קטן האורך האמצעי מן האורך האמיתי. (11) ע"י ציור 1.

ג. ודע, שאם יהיה המסלול מאה ושמונים בשנה¹² או שלש מאות וששים בשנה¹³ - אין לו מנה¹⁴, אלא יהיה המקום האמצעי הוא המקום האמיתי.¹⁵

(12) כאשר השמש בשפל. (13) כאשר השמש שוב בגובה. (14) ע"י למעלה הלכה א', הערה ה'.

ד. וכמה היא מנת המסלול? אם יהיה המסלול עשר מעלות, תהיה מנתו עשרים חלקים. ואם יהיה עשרים מעלות, תהיה מנתו ארבעים חלקים. ואם יהיה שלשים מעלות, תהיה מנתו שמונה וחמשים חלקים. ואם יהיה ארבעים מעלות, תהיה מנתו מעלה אחת וחמשה עשר חלקים. ואם יהיה חמשים מעלות, תהיה מנתו מעלה אחת ותשעה ועשרים חלקים. ואם יהיה ששים מעלות, תהיה מנתו מעלה אחת ואחד וארבעים חלקים. ואם יהיה שבעים מעלות, תהיה מנתו מעלה אחת ושמונים מעלות, תהיה מנתו מעלה אחת ושבעה וחמשים חלקים. ואם יהיה תשעים מעלות, תהיה מנתו מעלה אחת ותשעה וחמשים חלקים. ואם יהיה מאה מעלות, תהיה מנתו מעלה אחת ושמונה וחמשים חלקים. ואם יהיה מאה ועשר, תהיה מנתו מעלה אחת ושלושה וחמשים חלקים. ואם יהיה מאה ועשרים, תהיה מנתו מעלה אחת וחמשה וארבעים חלקים. ואם יהיה מאה ושלושים, תהיה מנתו מעלה אחת ושלושה וחמשים חלקים. ואם יהיה מאה וארבעים, תהיה מנתו מעלה אחת ותשעה עשר חלקים. ואם יהיה מאה וחמשים, תהיה מנתו מעלה אחת וחלק אחד. ואם יהיה מאה וששים, תהיה מנתו שנים וארבעים חלקים. ואם יהיה מאה ושבעים, תהיה מנתו אחד ועשרים חלקים. ואם יהיה מאה ושמונים בשנה - אין לו מנה, כמו שבארנו, אלא מקום השמש האמצעי הוא מקומה האמיתי¹⁵.

(15) המספרים מבוססים על יסודות ההנדסה, בה במידה שהשמש מתרחקת מן הגובה או מן השפל הולכת המנה וגדלה. בה במדה שהיא מתקרבת לנקודות אלה, הולכת המנה ומצטמצמת. למקסימום מגיעה המנה באמצע, בין גובה לשפל, כלומר במקום שהמסלול עולה תשעים מעלות בגלגל המזלות, מכאן העליה המתמדת של המנה עד 59' 1* במסלול של 90*, והירידה המתמדת עד אפס במסלול מן 90* עד 180*.

ה. יהיה המסלול יותר על מאה ושמונים מעלות, תגרע אותו משלש מאות וששים מעלות ותדע

חשבון "בקירוב" של מהלך השמש האמצעי, ולא של מהלכה האמיתי בגלגל המזלות. במהלכה האמיתי אין תנועת השמש סדירה וקצובה. פעם היא מהירה ופעם איטית. (12) של הירח החדש. (13) מקום הירח במהלכו האמצעי. (14) אחר שנת העיקר של הרמב"ם. (15) כוונתו לאמצע. (16) לפני שנת העיקר של הרמב"ם.

פרק שלשה עשר

(1) מקום השמש ויום התקופה.

א. אם תרצה לידע מקום השמש האמיתי בכל יום שתראה - תוציא תחלה מקומה האמצעי³ לאותו היום על הדרך שבארנו⁴, ותוציא מקום גבה השמש⁵, ותגרע מקום גבה השמש ממקום השמש האמצעי, והנשאר הוא הנקרא מסלול השמש⁶.

(2) מקום השמש בגלגל המזלות כשמתכלים בשמש מנקודת ראות הארץ. מקום זה נקבע על-ידי הקו הישר היוצא ממרכז הארץ עד השמש, והמגיע על גלגל המזלות (ע"י ציור 1). מדת אורכו נמדדת על ידי הזווית שיוצרים שני הקווים היוצאים ממרכז הארץ: האחד לצד מקומה האמצעי של השמש, והשני לצד מזל טלה, לנקודת האביב (*0). (3) המקום שאליו מגיעה השמש בגלגלה במהלכה השווה (ע"י למעלה פ"א, ה"ט). מדת אורכו נמדדת על-ידי הזווית שיוצרים שני הקווים היוצאים ממרכז גלגל השמש (גלגל היוצא), האחד למקום האמצע והאחד לנקודת האביב. (4) למעלה פ"ב, ה"ב. (5) שם, שם. (6) דרך השמש ומרחקה ממקום גובה השמש. כדי לדעת את ההפרש בין האורך האמיתי של הדרך שעברה השמש לבין האורך האמצעי, עלינו לדעת את מרחק השמש מגובה השמש (הנקודה הרחוקה ביותר של השמש מן הארץ - אפוגיאום) או מרחקה מן השפל (הנקודה הקרובה ביותר אל הארץ - פריגיאום). כאשר השמש נמצאת באחת משתי נקודות אלה (אפוגיאום או פריגיאום) אין הפרש בין האורך האמיתי ובין האורך האמצעי, והמקום האמצעי הוא המקום האמיתי, משום ששני הקווים היוצאים למרכז השמש, האחד ממרכז הארץ והאחד ממרכז הגלגל היוצא (גלגל השמש) חופפים זה את זה. בכל יתר הנקודות נחתכים שני הקווים הנ"ל במרכז השמש ויוצרים זווית, ובהארכתם לצד גלגל המזלות פוגעים בו בשתי נקודות שונות. הזווית הזאת היא קנה מדה לגודל הקשת שבין שתי נקודות אלה בגלגל המזלות (מנת המסלול). ע"י ציור 1.

ב. ותראה כמה מעלות הוא מסלול השמש: אם יהיה המסלול פחות ממאה ושמונים מעלות⁷ - תגרע מנת המסלול ממקום השמש האמצעי⁸, ואם יהיה המסלול יותר על מאה ושמונים מעלות⁹ עד שלש מאות וששים - תוסיף מנת המסלול על מקום השמש האמצעי¹⁰; ומה שיהיה אחר שתוסיף עליו או תגרע ממנו - הוא המקום האמיתי¹¹.

(7) כאשר השמש הולכת מן הגובה אל השפל. (8) משום שבחלק זה גדול האורך האמצעי מן האורך האמיתי. שיעור

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"א שבט - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש קסז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סימנם: ק"ד נ"ט כ"ה. ונמצא מקום השמש האמתי
בתחלת ליל זה במזל סרטן²⁰ בחמש עשרה מעלות
בו פחות חמש ושלשים שניות. ואל תפנה אל
השניות²¹ כלל, לא במקום השמש ולא במקום הירח
ולא בשאר חשבונות הראיה, אלא חקר על החלקים
בלבד. ואם יהיו השניות קרוב לשלשים - עשה
אותם חלק אחד, והוסיפו על החלקים.

(19) משום שבעשר מעלות ובעשרים מעלות, מנת כל מעלה
היא שני חלקים. (20) את המעלות אנו מתחילים לספור
ממזל טלה = 0°. (21) בהלכה זו לא הקפיד הרמב"ם על
השניות, אלא על החלקים בלבד. בהלכה הקודמת, לא
הקפיד על החלקים, אלא על המעלות בלבד, משום שידעת
המסלול דרושה לשם חישוב מנת המסלול, בה קובעות
בעיקר המעלות. אבל בידעת מקום השמש, יש ערך גם
לחלקים.

יא. ומאחר שתדע מקום השמש בכל עת שתראה,
תדע יום התקופה האמתי כל תקופה שתראה²² - בין
תקופות הבאות אחר עקר זה שמוננו התחלנו²³, בין
תקופות שעברו משנים קדמוניות.

(22) תקופת ניסן בהיות השמש בתחילת מזל טלה במהלכה
האמיתי; תקופת תמוז - בתחילת מזל סרטן; תקופת תשרי
- בתחילת מזל מאזנים; תקופת סבת - בתחילת מזל גדי.
(23) ע"י למעלה פי"ב, ה"ב.

פרק ארבעה עשר

(1) שני מהלכים אמצעיים של הירח.

א. הירח - שני מהלכים אמצעיים יש לו²⁴. הירח
עצמו מסבב בגלגל קטן, שאינו מקיף את העולם
כלו, ומהלכו האמצעי באותו הגלגל הקטן נקרא
אמצע המסלול²⁵. והגלגל הקטן עצמו מסבב בגלגל
גדול, המקיף את העולם, ובמהלך אמצעי זה של
גלגל הקטן באותו הגלגל הגדול המקיף את העולם
- הוא הנקרא אמצע הירח²⁶. מהלך אמצע הירח
ביום אחד: שלש עשרה מעלות, ועשרה חלקים,
וחמש ושלשים שניות. סימנם: י"ג יל"ה²⁷.

(2) במהלך הירח חלות הפרעות, המשפיעות על מהירותו,
פעם היא גדלה ופעם היא פוחתת. "שהירח עקלקלות
גדולות יש במעגלותיו" - פי"ז הכ"ג (במהירות ובפיגור
גם כן ישנם שינויים: פעם ממחר יותר, ופעם - פחות; פעם
מפגר יותר, ופעם - פחות). מכאן הקושי הרב בקביעת מקום
הירח בתאריך מסוים. האסטרונומיה העתיקה (פטולומיאוס)
נזקקה להנחה של ארבעה גלגלים, כדי להסביר את
השינויים במהלך הירח. הרמב"ם הסתפק בשני גלגלים.
אחד הוא הגלגל היוצא, כלומר מעגל שמרכזו איננו מרכז
הארץ, והמקיף את העולם. תנועתו בכל יום היא 18°, 37'
12" ממזרח למערב בכיוון הפוך לסדר המזלות שהוא
ממערב למזרח. גלגל שני הוא הגלגל הקטן (אפיציקל),
שאינו מקיף את העולם, והירח נע במסלולו במהירות של

1. מנתו. פיצד? הרי שהיה המסלול מאתים מעלות -
2. תגרע אותו משלש מאות וששים, תשאר מאה
3. וששים מעלות. וכבר הודענו, שמונת מאה וששים
4. מעלות - שנים וארבעים חלקים; וכן מנת המאתים
5. - שנים וארבעים חלקים¹⁶.

(16) כאשר המסלול הוא 180° (כלומר בפריגיאות), המנה
היא 0°. ק"ס מעלות הן 20° לפני הפריגאות. 200° * 20°
אחרי הפריגאות. לזוויות שוות, מנות שוות.

ו. וכן אם היה המסלול שלש מאות מעלות - תגרע
7. אותו משלש מאות וששים, וישאר ששים. וכבר
8. ידעת, שמונת ששים מעלות - מעלה אחת ואחד
9. וארבעים חלקים; וכן היא מנת השלש מאות
10. מעלות. ועל דרך זו בכל מנין ומנין.

ז. הרי שהיה המסלול חמש וששים מעלות, וכבר
12. ידענו שמונת הששים היא מעלה אחת ואחד
13. וארבעים חלקים, ומונת השבעים היא מעלה אחת
14. ואחד וחמשים חלקים, נמצא בין שתי המנות
15. עשרה חלקים. ולפי חשבון המעלות יהיה לכל
16. מעלה חלק אחד, ויהיה מנת המסלול שהוא חמש
17. וששים מעלה אחת וששה וארבעים חלקים.

ח. וכן אלו היה המסלול שבע וששים, היתה מנתו
19. מעלה אחת ושמונה וארבעים חלקים. ועל דרך זו
20. תעשה בכל מסלול שיהיה במנינו אחרים עם
21. העשרות, בין בחשבון השמש בין בחשבון הירח.

ט. פיצד? הרי שראינו לידע מקום השמש האמתי
23. בתחלת ליל השבת, ארבעה עשר יום לחדש תמוז
24. משנה זו - תוציא אמצע השמש תחלה לעת הזאת,
25. וסימנו: ק"ה ל"ז כ"ח, כמו שבארנו¹⁷; ותוציא
26. מקום גבה השמש לעת הזאת¹⁸ - יצא לך סימנו:
27. פ"ו מ"ה כ"ג; ותגרע מקום הגבה מן האמצעי -
28. יצא לך המסלול: שמונה עשרה מעלות, ושנים
29. וחמשים חלקים, ושתי שניות. סימנם: י"ח נ"ב ב'.
30. ואל תקפיד בכל מסלול על החלקים, אלא: אם יהיו
31. פחות משלשים - אל תפנה אליהם; ואם היו
32. שלשים או יותר - תחשב אותם מעלה אחת, ותוסיף
33. אותה על מנין מעלות המסלול. לפיכך יהיה מסלול
34. זה תשע עשרה מעלות, ותהיה מנתו על הדרך
35. שבארנו שמונה וששים חלקים¹⁹.

(17) למעלה פי"ב, ה"ב. (18) ע"י שם.

י. ולפי שהמסלול הזה היה פחות ממאה ושמונים
37. - תגרע המנה, שהיא שמונה וששים חלקים,
38. מאמצע השמש, וישאר: מאה וארבע מעלות,
39. ותשעה וחמשים חלקים, וחמש ועשרים שניות.

וּחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת. סִמְנָם: ק"ד נח"ן. וְנִמְצָא שְׁאֲרִית
מִהֲלָכוֹ בַּעֲשֻׂרַת אֲלָפִים יוֹם: שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְתִשְׁעַ
וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת, וּשְׁמוֹנֶה וָאַרְבָּעִים חֲלָקִים, וְעֶשְׂרִים
שְׁנִיּוֹת. סִמְנָם: שכ"ט מח"כ. וְנִמְצָא שְׁאֲרִית
מִהֲלָכוֹ בְּתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם: שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת,
וּשְׁלֹשָׁה וּחֲמִשִּׁים חֲלָקִים, וָאַרְבַּע שְׁנִיּוֹת. סִמְנָם:
י"ח נג"ד.

(11) כלומר, מהלך הירח האמצעי בגלגל הקטן הוא 3' 54" 13*
13*. ביתר דיוק: 3' 53", 13* 13*. במהלך אמצע
המסלול ביום אחד, נקט הרמב"ם מספר עגול 54", כלומר
07, 0" יותר. במאה ימים עולה ההפרש לשבע שניות, על
כן הוא מנכה אותן ויוצא 53".

ד. וְנִמְצָא שְׁאֲרִית מִהֲלָכוֹ בְּשָׁנָה סְדוּרָה: שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
וּחֲמִשׁ מַעֲלוֹת, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שְׁנִיּוֹת, בְּלֹא חֲלָקִים.
סִמְנָם: ש"ה י"ג¹³. מְקוֹם אֲמִצְעַ הַיָּרֵחַ הִיָּה בְּתַחֲלַת
לֵיל חֲמִישִׁי, שֶׁהוּא הָעֶקֶר לְחֻשְׁבוֹנוֹת אֱלוֹ, בְּמִזְל
שׁוֹר, מַעֲלָה אַחַת, וָאַרְבָּעָה עֶשְׂרֵה חֲלָקִים, אָרְבָּעִים
וּשְׁלֹשׁ שְׁנִיּוֹת. סִמְנָם: א' י"ד מ"ג. וְאֲמִצְעַ הַמַּסְלּוֹל
הִיָּה בַּעֲקֶר זֶה: אָרְבַּע וּשְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת, וּשְׁמוֹנֶה
וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים, וּשְׁתֵּים וָאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת. סִמְנָם:
פ"ד כ"ח מ"ב. מֵאַחֵר שֶׁתִּדְעַ מִהֲלָךְ אֲמִצְעַ הַיָּרֵחַ
וְהָאֲמִצְעַ שֶׁהוּא הָעֶקֶר שֶׁעֲלָיו תּוֹסִיף, תִּדְעַ מְקוֹם
אֲמִצְעַ הַיָּרֵחַ בְּכָל יוֹם שֶׁתִּרְצֶה, עַל דֶּרֶךְ שֶׁעֲשִׂיתָ
בְּאֲמִצְעַ הַשָּׁמַשׁ¹⁴. וְאַחֵר שֶׁתּוֹצִיא אֲמִצְעַ הַיָּרֵחַ
לְתַחֲלַת הַלֵּילָה שֶׁתִּרְצֶה, תִּתְּבוֹנֶנּוּ בְּשָׁמַשׁ וְדַע בְּאֵי זֶה
מִזֵּל הוּא¹⁵.

(13) משפט זה: "ונמצא שארית... ש"ה י"ג" שייך לסוף
ה"ג, באופן מקביל לסוף ה"ב. עי' כת"י ת.א. 14) עי'
למעלה פי"א, ה"טז. (15) עי' למעלה פי"ב, ה"ב, ה"ג.
על-ידי הנוסחה (מהלך אמצע הירח ביום אחד = 35', 03
10' 13*) (מקום אמצע הירח ביום העיקר) 43' 14' 31*,
שבה n + מסמן מספר הימים מיום העיקר.

ה. אִם הִיתָה הַשָּׁמֶשׁ מִחְצִי מִזְל דָּגִים עַד חֲצִי מִזְל
טָלָה - תִּנָּחַץ אֲמִצְעַ הַיָּרֵחַ כְּמוֹת שֶׁהוּא¹⁶. וְאִם תִּהְיֶה
הַשָּׁמֶשׁ מִחְצִי מִזְל טָלָה עַד תַּחֲלַת מִזְל תְּאֻמִּים -
תּוֹסִיף עַל אֲמִצְעַ הַיָּרֵחַ חֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵה חֲלָקִים¹⁷. וְאִם
תִּהְיֶה הַשָּׁמֶשׁ מִתַּחֲלַת מִזְל תְּאֻמִּים עַד תַּחֲלַת מִזְל
אַרְיֵה - תּוֹסִיף עַל אֲמִצְעַ הַיָּרֵחַ חֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵה
חֲלָקִים¹⁸. וְאִם תִּהְיֶה הַשָּׁמֶשׁ מִתַּחֲלַת מִזְל אַרְיֵה עַד
חֲצִי מִזְל בְּתוּלָה - תּוֹסִיף עַל אֲמִצְעַ הַיָּרֵחַ חֲמִשָּׁה
עֶשְׂרֵה חֲלָקִים¹⁹. וְאִם תִּהְיֶה הַשָּׁמֶשׁ מִחְצִי מִזְל בְּתוּלָה
עַד חֲצִי מִזְל מֵאֲזֻנִּים - הֵנָּח אֲמִצְעַ הַיָּרֵחַ כְּמוֹת
שֶׁהוּא. וְאִם תִּהְיֶה הַשָּׁמֶשׁ מִחְצִי מִזְל מֵאֲזֻנִּים עַד
תַּחֲלַת מִזְל קֶשֶׁת - תִּתְּבוֹנֶנּוּ מֵאֲמִצְעַ הַיָּרֵחַ חֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵה
חֲלָקִים²⁰. וְאִם תִּהְיֶה הַשָּׁמֶשׁ מִתַּחֲלַת מִזְל קֶשֶׁת עַד
תַּחֲלַת מִזְל דָּלִי - תִּתְּבוֹנֶנּוּ מֵאֲמִצְעַ הַיָּרֵחַ שְׁלֹשִׁים

53'', 93' 3'' 13* ליום. מרכז גלגל זה הוא בהיקפו של
הגלגל הגדול. מהלך הגלגל הקטן מסביב לגלגל הגדול בכל
יום הוא 53'', 4' 22* 24* ממערב למזרח לפי סדר המזלות.
(3) בדפוס קושטא - אמצע המסלול, דוגמת אמצע הירח
בהלכה זו, והשווה להלן פט"ו, ה"א. (4) כי מקום הירח
נקבע לא על-ידי תנועתו מסביב לגלגל הקטן, אלא על-ידי
תנועת הגלגל הקטן, שבו הירח, מסביב לגלגל הגדול.
(5) אם ננכה את מהלך הגלגל הגדול בכיוון ההפוך לסדר
המזלות בשיעור הנ"ל 18'', 37' 12* 11* ממהלך הגלגל
הקטן, מתקדם בכל יום על סדר המזלות בשיעור 3'', 35*
10' 13*. המשפט "מהלך אמצע הירח ביום אחד..." שבסוף
הלכה א', שייך לפי הענין, לתחילת הלכה ב', וכך הוא
בדפוס קושטא. וכן בכת"י תימן ת-א (ספריית מוסד הרב
קוק).

ב. נִמְצָא מִהֲלָכוֹ בַּעֲשֻׂרָה יָמִים: מֵאָה וָאַחַת וּשְׁלֹשִׁים
מַעֲלוֹת, וּחֲמִשָּׁה וָאַרְבָּעִים חֲלָקִים, וּחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת.
סִמְנָם: קל"א מה"נ. וְנִמְצָא שְׁאֲרִית מִהֲלָכוֹ בְּמֵאָה
יוֹם: מֵאָתִים וְשִׁבְעֵה וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת, וּשְׁמוֹנֶה
וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים, וּשְׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת⁷. סִמְנָם:
רל"ז ל"ח כ"ג. וְנִמְצָא שְׁאֲרִית מִהֲלָכוֹ בְּאֶלֶף יוֹם:
מֵאָתִים וְשִׁשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, וּשְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים
חֲלָקִים, וּחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת. סִמְנָם: רל"ז כג"ן. וְנִמְצָא
שְׁאֲרִית מִהֲלָכוֹ בַּעֲשֻׂרַת אֲלָפִים יוֹם: שְׁלֹשׁ מַעֲלוֹת,
וּשְׁמוֹנֶה וָחֲמִשִּׁים חֲלָקִים, וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת. סִמְנָם:
ג' נ"ח כ'. וְנִמְצָא שְׁאֲרִית מִהֲלָכוֹ בְּתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים
יוֹם⁸: שְׁתֵּים וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת, וְשִׁשָּׁה חֲלָקִים, וְשִׁשׁ
וּחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת. סִמְנָם: כ"ב ונ"ו. וְנִמְצָא שְׁאֲרִית
מִהֲלָכוֹ בְּשָׁנָה סְדוּרָה⁹: שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וָאַרְבַּע וָאַרְבָּעִים
מַעֲלוֹת, וְשִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים, וּשְׁלֹשׁ וָאַרְבָּעִים
שְׁנִיּוֹת. סִמְנָם לָהֶם: שד"ם¹⁰ כ"ו מ"ג. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה
תִּכְפַּל לְכָל מִנְּיָן יָמִים אוֹ שָׁנִים שֶׁתִּרְצֶה.

(6) אחר ניכוי מספר מהלכים שלמים, 360* כל אחד.
(7) בחשבון מהלך אמצע הירח ביום אחד, השמיט הרמב"ם
03, 0" אולם בחשבון מאה ימים צירף אותו, מכיון שזה
עולה לסך 3". (8) כי חשבון כ"ט יום חשוב לראיית
החודש, עי' למעלה פי"ב, ה"א. (9) שנה שחדשה כסדרן,
שיש לה שנ"ד יום, עי' למעלה פי"ב, ה"א. (10) בדפוס
קושטא - שמ"ד. בגלל מובן המילה "שמד", שינו אח"כ את
הסימן לשד"ם.

ג. וּמִהֲלָךְ אֲמִצְעַ הַמַּסְלּוֹל בְּיוֹם אֶחָד: שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
מַעֲלוֹת, וּשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים, וָאַרְבַּע וּחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת¹¹.
סִמְנָם: י"ג גנ"ד. נִמְצָא מִהֲלָכוֹ בַּעֲשֻׂרָה יָמִים:
מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת, תִּשְׁעָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים, בְּלֹא
שְׁנִיּוֹת. סִמְנָם: קל"ל ל"ט. וְנִמְצָא שְׁאֲרִית מִהֲלָכוֹ
בְּמֵאָה יוֹם: מֵאָתִים וְשִׁשׁ וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת, וְתִשְׁעָה
וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים, וּשְׁלֹשׁ וּחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת¹². סִמְנָם:
רכ"ו כ"ט נ"ג. וְנִמְצָא שְׁאֲרִית מִהֲלָכוֹ בְּאֶלֶף יוֹם:
מֵאָה וָאַרְבַּע מַעֲלוֹת, וּשְׁמוֹנֶה וָחֲמִשִּׁים חֲלָקִים,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י"ב שבט - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש קסט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מאמצע הירח⁴, והנשאר תכפל אותו. וזהו הנקרא
מרחק הפול.

(2) בגלגל המזלות. (3) מהלכו האמצעי של הירח בגלגל הקטן. (4) כי שניהם נעים בכיוון אחד, ממערב למזרח. לאחר שתגרע תקבל מרחק השמש מן הירח.

ב. וכבר הודענו, שלא באנו בכל אלו החשבונות, שעשינו בפרקים אלו, אלא לדעת ראית הירח. ולעולם אי אפשר שיהיה מרחק זה הפול בליל הראיה שראתה הירח אלא מחמש מעלות עד שתים וששים מעלות, ואי אפשר שיוסיף על זה ולא יגרע ממנו⁵.

(5) מחמש מעלות.

ג. והואיל והדבר כן, התבונן במרחק זה הפול: אם יהיה המרחק הפול חמש מעלות או קרוב לחמש - אין חוששין לתוספת, ולא תוסיף כלום. ואם יהיה המרחק הפול חמש מעלות עד אחת עשרה מעלות - תוסיף על אמצע המסלול מעלה אחת. ואם יהיה מרחק הפול משתים עשרה מעלות עד שמונה עשרה מעלות - תוסיף על אמצע המרחק הפול. ואם יהיה המרחק הפול מתשע עשרה מעלות עד ארבע ועשרים מעלות - תוסיף על אמצע המסלול שלש מעלות. ואם יהיה המרחק הפול מחמש ועשרים מעלות עד אחת ושלשים מעלות - תוסיף על אמצע המסלול ארבע מעלות. ואם יהיה המרחק הפול משתים ושלשים מעלות עד שמונה ושלשים מעלות - תוסיף על אמצע המסלול חמש מעלות. ואם יהיה המרחק הפול מתשע ושלשים מעלות עד חמש וארבעים מעלות - תוסיף על אמצע המסלול שש מעלות. ואם יהיה המרחק הפול חמש וארבעים מעלות עד אחת וחמשים מעלות - תוסיף על אמצע המסלול שבע מעלות. ואם יהיה המרחק הפול משתים וחמשים מעלות עד תשע וחמשים מעלות - תוסיף על אמצע המסלול שמונה מעלות. ואם יהיה המרחק הפול מששים מעלות עד שלש וששים מעלות - תוסיף על אמצע המסלול תשע מעלות⁶. ומה שיהיה אמצע המסלול אחר שתוסיף עליו מעלות אלו - הוא הנקרא מסלול הנכון.

(6) במרחק כפול גדול יותר אין הרמב"ם עוסק, כי הוא מעוניין בליל הראיה בלבד.

ד. ואחר כך תראה כמה מעלות הוא המסלול הנכון: אם היה פחות ממאה ושמונים מעלות - תגרע מנת המסלול הזה הנכון מאמצע הירח לשעת הראיה; ואם היה המסלול הנכון יותר על

חלקים²¹. ואם תהיה השמש מתחלת מזל דלי עד חצי מזל דגים - תגרע מאמצע הירח חמשה עשר חלקים.

(16) מטרת כל החשבונות האלה היא ידיעת ראית הירח (עי' פי"א, ה"ז) בא"י (שם הי"ז). מקום השמש האמצעי היוצא לפי החשבון, יהיה לפעמים בתחילת הלילה בדיוק, כגון במזל טלה, ולפעמים שעה אחת לפני השקיעה או אחריה (פי"ב ה"ג), כי אורך היום משתנה ותלוי במקום השמש במזלות. (17) העיקר שממנו מתחיל החשבון לראית הירח הוא ג' בניסן, שאז השמש עומדת בראש טלה, ויום ולילה שווים. שקיעת השמש היא אז בשעה שש, מקום אמצע הירח, לפי החשבון, פירושו תחילת הלילה באופק המשווה (שעה שש), ואנו - לחשבון ראיה - מעוניינים בידיעת מקום הירח באופק ירושלים. בחצי מזל דגים - חצי אדר - שקיעת השמש באופק ירושלים היא כרבע שעה לפני השקיעה באופק המשווה (כלומר, רבע שעה לפני שעה שש), בחצי מזל טלה - כרבע שעה אחרי השקיעה באופק המשווה. מהלך הירח בשעה הוא בערך 33' (עי' ה"א). כשנגרע ממנו תנועת השמש לשעה, מכיון שגם היא נעה ממערב למזרח, ישארו 30' בערך. לרבע שעה - פחות משמונה חלקים. להפרשים קטנים, למטה משמונה חלקים, אין הרמב"ם שם לב. משום כך, כאשר השמש מחצי מזל דגים עד חצי מזל טלה, אין הרמב"ם מוסיף מאומה לאמצע הירח. בהפרשים שלמעלה משמונה חלקים, הוא נוקט 15' (כדין חצי שעה) או 30' (כדין שעה). (18) מחצי ניסן עד תחילת סיון, מוסיף הרמב"ם 15', מכיון שהיום הולך וגדל והשקיעה מתאחרת, אולם אין ההפרש מגיע לשעה, משום כך דינו כהפרש של חצי שעה. (19) בכת"י אוקספורד - שלשים, כך גם בפירוש רבי עובדיה בן דוד - סוף פי"ב, וכן בכת"י ת"א ות"ב ('מיומן'). (20) כי היום פוחת והולך. (21) כאן גורעים ט"ו חלקים, כי השקיעה מקדימה לבוא לפני שעה שש באותו שיעור שהיא מאחרת מחצי מזל טלה עד תחילת מזל תאומים.

ו. ומה שיהיה האמצע אחר שתוסיף עליו או תגרע ממנו או תניח אותו כמות שהוא - הוא אמצע הירח לאחר שקיעת החמה בכמו²² שליש שעה באתו הזמן שתוציא האמצע לו, וזה הוא הנקרא אמצע הירח לשעת הראיה²³.

(22) לפעמים שליש, ולפעמים פחות. (23) בליל שלשים.

יום שישי י"ב שבט ה'תשע"ו

פרק חמשה עשר

(1) מקום הירח.

א. אם תרצה לידע מקום הירח האמתי בכל יום שתראה - תוציא תחלה אמצע הירח לשעת הראיה לאותו הלילה שתראה, וכן תוציא אמצע המסלול ואמצע השמש לאותו העת, ותגרע אמצע השמש

מִנְתּוֹ, כְּדֶרֶךְ שְׁעִשִּׁית בְּמִסְלֹל הַשָּׁמֶשׁ. וְכֵן אִם יִהְיֶה
בְּמִנְיַן הַמִּסְלֹל אַחָדִים עִם הַעֲשָׂרוֹת, תִּקַּח מִן הַיּוֹתֵר
שְׁבִין שְׁתֵּי הַמִּנּוֹת הָאֶחָדִים; כְּדֶרֶךְ שְׁבָאֲרֵנוּ בְּמִסְלֹל
הַשָּׁמֶשׁ בְּמִנּוֹת שְׁלֹשׁ, כִּךְ תַּעֲשֶׂה בְּמִסְלֹל הַנֶּכּוֹן
בְּמִנּוֹת שְׁלֹשׁ.

ח. בִּיצֵד? הֲרִי שְׂרָצִינוּ לִידַע מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי
בְּתַחֲלַת לַיִל עָרֵב שַׁבָּת, שְׂיֻמוֹ שְׁנֵי לַחֲדָשׁ אֵיזֵר
מִשְׁנָה זו, שֶׁהִיא שְׁנַת הָעֶקֶר, וּמִנְיַן הַיָּמִים הַגְּמוּרִים
מִתַּחֲלַת לַיִל הָעֶקֶר עַד תַּחֲלַת לַיִל זֶה, שְׂאֵנוּ רוֹצִים
לִידַע מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי בּוֹ, תַּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם -
תּוֹצִיא אֲמָצֵעַ הַשָּׁמֶשׁ תַּחֲלַת לַיִל זֶה, יֵצֵא לָךְ
אֲמָצֵעוֹ: חֲמֵשׁ וְשָׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת, וְשִׁמּוֹנָה וְשָׁלֹשִׁים
חֲלָקִים, וְשָׁלֹשׁ וְשָׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: ל"ה ל"ח
ל"ג. וְתּוֹצִיא אֲמָצֵעַ הַיָּרֵחַ לִשְׁעַת הָרְאִיָּה לַעֲת זו,
יֵצֵא לָךְ אֲמָצֵעוֹ: שָׁלֹשׁ וְחֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת, וְשִׁשָּׁה
וְשָׁלֹשִׁים חֲלָקִים, וְתִשַּׁע וְשָׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם:
נ"ג ל"ו ל"ט. וְתּוֹצִיא אֲמָצֵעַ הַמִּסְלֹל לַעֲת זו, יֵצֵא
לָךְ אֲמָצֵעוֹ: מֵאָה וְשָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת, וְאַחַד וְעֶשְׂרִים
חֲלָקִים, וְשֵׁשׁ וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: ק"ג כ"א
מ"ו. תִּגְרַע אֲמָצֵעַ הַשָּׁמֶשׁ מֵאֲמָצֵעַ הַיָּרֵחַ, יִשְׁאָר:
שִׁבְעַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, וְשִׁמּוֹנָה וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים, וְשֵׁשׁ
שְׁנִיּוֹת. וְזֶה הוּא הַמְּרָחֵק. תִּכְפַּל אוֹתוֹ, יֵצֵא לָךְ
הַמְּרָחֵק הַכָּפוּל: חֲמֵשׁ וְשָׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת, וְשִׁשָּׁה
וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים, וְשִׁתִּים עֶשְׂרֵה שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: ל"ה
נ"ו י"ב. לְפִיכָךְ תּוֹסִיף עַל אֲמָצֵעַ הַמִּסְלֹל חֲמֵשׁ
מַעֲלוֹת, כְּמוֹ שְׁהוֹדַעְנוּ, וְיֵצֵא לָךְ הַמִּסְלֹל הַנֶּכּוֹן:
מֵאָה וְשִׁמּוֹנִים¹⁰ מַעֲלוֹת, וְאַחַד וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים.
וְאִין מְקַפִּידִין עַל הַחֲלָקִים בְּמִסְלֹל, כְּדֶרֶךְ שְׁבָאֲרֵנוּ
בְּשָׁמֶשׁ.

(10) בְּמִקּוֹם ק"פ מַעֲלוֹת אוֹ מֵאָה וְשִׁמּוֹנִים צָרִיךְ לִהְיוֹת: מֵאָה
וְשִׁמּוֹנָה, כִּי הוֹסַפְנוּ חֲמֵשׁ מַעֲלוֹת עַל אֲמָצֵעַ הַמִּסְלֹל, שֶׁהִיא
ק"ג מַעֲלוֹת.

ז. וּבִאֲנֵי לַחֲקֹר עַל מִנְתּוֹ זֶה הַמִּסְלֹל הַנֶּכּוֹן, שֶׁהוּא
מֵאָה וְשִׁמּוֹנָה, נִמְצְאָת מִנָּה שְׁלֹשׁ חֲמֵשׁ מַעֲלוֹת וְחֶלֶק
אַחַד. וְלִפִּי שֶׁהַמִּסְלֹל הַנֶּכּוֹן הִיָּה פְּחוּת מִמֵּאָה
וְשִׁמּוֹנִים, תִּגְרַע הַמִּנָּה, שֶׁהוּא חֲמֵשׁ מַעֲלוֹת וְחֶלֶק
אַחַד, מִן אֲמָצֵעַ הַיָּרֵחַ, יִשְׁאָר: שְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים
מַעֲלוֹת, וְשָׁלֹשָׁה וְשָׁלֹשִׁים חֲלָקִים¹¹, וְתִשַּׁע וְשָׁלֹשִׁים
שְׁנִיּוֹת. תַּעֲשֶׂה הַשְּׁנִיּוֹת חֶלֶק, וְתוֹסִיף עַל הַחֲלָקִים.
וְנִמְצָא מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי בְּשַׁעֲרָה זו כְּמוֹל שׁוֹר,
בְּשִׁמּוֹנָה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, וְשִׁשָּׁה וְשָׁלֹשִׁים חֲלָקִים
מִמַּעֲלַת תִּשַּׁע עֶשְׂרֵה. סִימָנָם: י"ח ל"ו. וְעַל הַדֶּרֶךְ
הַזֶּה תִּדַּע מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי בְּכָל עֵת רְאִיָּה שְׁתִּרְצֶה,
מִתַּחֲלַת שְׁנָה זו, שֶׁהִיא הָעֶקֶר, עַד סוֹף הָעוֹלָם.

(11) בַּעֲצָם - ל"ה חֲלָקִים.

1 מֵאָה וְשִׁמּוֹנִים מַעֲלוֹת, עַד שָׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשָׁשִׁים -
2 תּוֹסִיף⁸ מִנְתּוֹ זֶה הַמִּסְלֹל הַנֶּכּוֹן עַל אֲמָצֵעַ הַיָּרֵחַ
3 לִשְׁעַת הָרְאִיָּה. וְזֶה שֶׁהִיָּה הָאֲמָצֵעַ אַחֵר שֶׁתּוֹסִיף
4 עָלָיו אוֹ תִּגְרַע מִמֶּנּוּ - הוּא מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי
5 לִשְׁעַת הָרְאִיָּה.

(7) כִּי כֵּן מֵהִירֹת הַיָּרֵחַ אֲטִית יוֹתֵר וְאֲמָצֵעַ הַיָּרֵחַ גְּדוֹל
מִמִּסְלֹל הַנֶּכּוֹן. שְׁעוֹר הַהִפְרָשׁ נִקְרָא מִנְתּוֹ הַמִּסְלֹל. (8) כִּי
כֵּן מֵהִירֹת הַיָּרֵחַ גְּדוֹלָה יוֹתֵר וְאֲמָצֵעַ הַיָּרֵחַ קֹטֵן מִמִּסְלֹל
הַנֶּכּוֹן.

6 ה. וְדַע, שֶׁאִם יִהְיֶה הַמִּסְלֹל הַנֶּכּוֹן מֵאָה וְשִׁמּוֹנִים
7 בְּשַׁעֲרָה אוֹ שָׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשָׁשִׁים בְּשַׁעֲרָה - אִין לֹא מִנָּה,
8 אֲלֹא יִהְיֶה מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמָצֵעִי לִשְׁעַת הָרְאִיָּה הוּא
9 מְקוֹם הָאֲמִתִּי.

(9) כִּי נִקְדַּת מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי וְנִקְדַּת מְקוֹם הַיָּרֵחַ
הָאֲמָצֵעִי הֵן בְּקוֹ אַחֵר.

10 ו. וְכֵּן הוּא מִנְתּוֹ הַמִּסְלֹל? אִם יִהְיֶה הַמִּסְלֹל
11 הַנֶּכּוֹן עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ חֲמִשִּׁים חֲלָקִים.
12 וְאִם יִהְיֶה הַמִּסְלֹל הַנֶּכּוֹן עֶשְׂרִים מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה
13 מִנְתּוֹ מַעֲלָה אַחַת וְשִׁמּוֹנָה וְשָׁלֹשִׁים חֲלָקִים. וְאִם
14 יִהְיֶה שָׁלֹשִׁים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ שְׁתֵּי מַעֲלוֹת וְאַרְבָּעָה
15 וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה אַרְבָּעִים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ
16 שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וְשִׁשָּׁה חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה חֲמִשִּׁים,
17 תִּהְיֶה מִנְתּוֹ שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וְאַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים.
18 וְאִם יִהְיֶה שִׁשִּׁים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְשִׁשָּׁה
19 עֶשְׂרֵה חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה שִׁבְעִים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ אַרְבַּע
20 מַעֲלוֹת וְאַחַד וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה שְׁמוֹנִים,
21 תִּהְיֶה מִנְתּוֹ חֲמֵשׁ מַעֲלוֹת. וְאִם יִהְיֶה תִּשְׁעִים, תִּהְיֶה
22 מִנְתּוֹ חֲמֵשׁ מַעֲלוֹת וְחֲמִשָּׁה חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה,
23 תִּהְיֶה מִנְתּוֹ חֲמֵשׁ מַעֲלוֹת וְשִׁמּוֹנָה חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה
24 מֵאָה וְעֶשְׂרִי, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְתִשְׁעָה
25 וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְעֶשְׂרִים, תִּהְיֶה
26 מִנְתּוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה
27 וְשָׁלֹשִׁים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְאַחַד עֶשְׂרֵה
28 חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְאַרְבָּעִים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ שָׁלֹשׁ
29 מַעֲלוֹת וְשִׁשָּׁה וְשָׁלֹשִׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה
30 וְחֲמִשִּׁים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וְשִׁמּוֹנָה
31 וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשָׁשִׁים, תִּהְיֶה
32 מִנְתּוֹ מַעֲלָה אַחַת וְשִׁשָּׁה וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה
33 מֵאָה וְשִׁבְעִים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ מַעֲלָה אַחַת וְתִשְׁעָה
34 וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשִׁמּוֹנִים בְּשַׁעֲרָה -
35 אִין לֹא מִנָּה כְּמוֹ שְׁאֲמַרְנוּ, אֲלֹא מְקוֹם הַיָּרֵחַ
36 הָאֲמָצֵעִי הוּא מְקוֹם הָאֲמִתִּי.

37 ו. וְאִם יִהְיֶה הַמִּסְלֹל הַנֶּכּוֹן יוֹתֵר עַל מֵאָה וְשִׁמּוֹנִים
38 מַעֲלוֹת, תִּגְרַע אוֹתוֹ מִשָּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשָׁשִׁים וְתִדַּע

פֶּרֶק שְׁשֵׁה עָשָׂר

(1) העגולה של הירח ושל השמש.

א. העגולה שסובבת בה הירח תמיד², היא נוטה מעל העגולה שסובבת בה השמש תמיד. חציה נוטה לצפון, וחציה נוטה לדרום³. ושתי נקודות יש בה זו כנגד זו⁴, שבהן פוגעות שתי העגולות זו בזו. לפיכך, כשהיה הירח באחת משתיהן, נמצא סובב בעגולה של שמש כנגד השמש בשורה. ואם יצא הירח מאחת משתי הנקודות, נמצא מהלך לצפון השמש או לדרומה. הנקודה שממנה יתחיל הירח לנטות לצפון השמש - היא הנקראת ראש, והנקודה שממנה יתחיל הירח לנטות לדרום השמש - היא הנקראת זנב⁵. ומהלך שנה יש לזה הראש, שאין בו לא תוספת ולא גרעון. והוא הולך במעלות אחרונות⁶: מטלה לדיגים, ומדיגים לזלי, וכן הוא סובב תמיד.

(2) הכוונה לעגולת הגלגל הגדול, עי' למעלה פי"ד, ה"א. (3) עי' ציור 2. (4) במרחק של 180* (5) האסטרונומיה העתיקה קראה לקו המחבר את שתי נקודות הפגיעה, דרקון. מכאן המונחים: ראש (הדרקון) וזנב (הדרקון), ועי' 'פירוש המשניות' עבודה זרה, פ"ג מ"ג. (6) כלומר ממזרח למערב. האסטרונומים חשבו ומצאו, שהזמן הדרוש לירח לשוב לנקודת הראש שממנה יצא, הוא בלמעלה משעתים וחצי פחות מן הזמן הדרוש לאמצע הירח להגיע בדיק לנקודה שממנה יצא (לעשות סיבוב של 360*). מכאן הסיקו, שהראש נסוג אחרונה. משום כך מספיק פחות זמן, כדי לשוב אליו.

ב. מהלך הראש האמצעי פיוס אחד: שלשה חלקים, ואחת עשרה שניות⁸. נמצא מהלכו בעשרה ימים: אחד ושלשים חלקים, ושבע וארבעים שניות. ונמצא מהלכו במאה יום: חמש מעלות, שבעה עשר חלקים, ושלש וארבעים שניות. סימנם: ה"ז מ"ג. ונמצא מהלכו באלף יום: שתיים וחמשים מעלות, ושבעה וחמשים חלקים, ועשר שניות. סימנם: נ"ב נז"י. ונמצא שארית מהלכו בעשרת אלפים יום: מאה ותשעה ושלשים מעלות, ואחד ושלשים חלקים, וארבעים שניות. סימנם: קס"ט לא"מ. ונמצא מהלכו לתשעה ועשרים יום: מעלה אחת, ושנים ושלשים חלקים, ותשע שניות. וסימנם: א' לב"ט. ונמצא מהלכו לשנה סדורה: שמונה עשרה מעלות, וארבעה וארבעים חלקים, ושתיים וארבעים שניות. סימנם: י"ח מ"ד מ"ב. ואמצע הראש בתחלת ליל חמישי, שהוא העקר, היה: מאה ושמונים מעלות, ושבעה וחמשים חלקים, ושמונה ועשרים שניות. סימנם: ק"פ נ"ז כ"ח.

(7) "אמצעי" בניגוד ל"אמיתי", כדי להבחין בין המהלכים שבהם סופרים את המעלות מטלה קדימה לפי סדר המזלות, ובין מהלך הראש שהוא אחרונה שלא כסדר המזלות. ועי' ציור 3. (8) ביתר דיוק - 10', 36, כפי שיוצא בחשבון עשרת אלפים יום בהלכה זו.

ג. אם תרצה לידע מקום הראש בכל עת שתראה - תוציא אמצעם לאותו העת, כדרך שתוציא אמצע השמש⁹ ואמצע הירח¹⁰, ותגרע האמצע משלש מאות ושלשים מעלות, והנשאר הוא מקום הראש באותו העת¹¹. וכנגדו לעולם יהיה מקום הזנב¹².

(9) עי' פי"ב, ה"ב. (10) עי' פי"ד, ה"ד. (11) גורעים את האמצע מש"ס מעלות, כדי להתאים את חישוב מקום הראש לחישוב מקום השמש ומקום הירח, שנקבע במעלות מטלה קדימה לפי סדר המזלות, בזמן שמהלך הראש הוא מטלה אחרונה. מה שנשאר אחר הגירעון מסמן את מספר המעלות שהראש התרחק מטלה לפי סדר המזלות, וזהו מקום הראש האמיתי. (12) במרחק 180* ממקום הראש.

ד. פיצוד? הרי שרצינו לידע מקום הראש לתחלת ליל ערב שבת, שיומו שני לחדש איר משנה זו, שהיא שנת העקר, ומנזן הימים הגמורים מתחלת ליל העקר עד תחלת ליל זו, שאנו רוצים לידע מקום הראש בו, תשעה ועשרים יום.

ה. תוציא אמצע הראש לעת הזאת על הדרך שידעת. והוא: שתוסיף מהלכו לתשעה ועשרים על העקר, יצא לך אמצע הראש: מאה ושתיים ושמונים מעלות, ותשעה ועשרים חלקים, ושבע ושלשים שניות. סימנם: קפ"ב כ"ט ל"ז. תגרע אמצע זה משלש מאות ושלשים, ישאר לך: מאה ושבע ושבעים מעלות, ושלשים חלקים, ושלש ועשרים שניות. סימנם: קע"ז לכ"ג. וזה הוא מקום הראש. ואל תפנה אל השניות. נמצא מקום הראש - במזל בתולה, שבע ועשרים מעלות ושלשים חלקים; ומקום הזנב כנגדו - במזל דיגים, בשבע ועשרים מעלות ושלשים חלקים.

ו. לעולם יהיה בין הראש ובין הזנב חצי הגלגל בשנה¹³. לפיכך, כל מזל שתמצא בו מקום הראש - יהיה הזנב במזל שביעי ממנו, בכמו מנזן המעלות והחלקים בשנה. אם יהיה הראש בעשר מעלות במזל פלוני, יהיה הזנב בעשר מעלות ממזל שביעי ממנו.

(13) כלומר, ששה מזלות = 180*.

ז. ומאחר שתדע מקום הראש ומקום הזנב ומקום הירח האמיתי, התבונן בשלשתן: אם מצאת הירח

34 הִרְחֵב עֶשְׂרֵי מַעֲלֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ שְׁנַיִם וְחֲמִשִּׁים
35 חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלֹל הַזֶּה עֶשְׂרִים מַעֲלֹת,
36 תִּהְיֶה מְנָתוֹ מַעֲלָה אֶחָת וְשִׁלְשָׁה אַרְבָּעִים חֲלָקִים.
37 וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלֹל שְׁלֹשִׁים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ שְׁתֵּי מַעֲלֹת
38 וְשִׁלְשִׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלֹל אַרְבָּעִים, תִּהְיֶה
39 מְנָתוֹ שְׁלֹשׁ מַעֲלֹת וְשִׁלְשָׁה עֶשְׂרֵי חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה
40 הַמַּסְלֹל חֲמִשִּׁים מַעֲלֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ שְׁלֹשׁ מַעֲלֹת
41 וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלֹל שִׁשִּׁים, תִּהְיֶה
42 מְנָתוֹ אַרְבַּע מַעֲלֹת וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה
43 הַמַּסְלֹל שִׁבְעִים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ אַרְבַּע מַעֲלֹת וְשְׁנַיִם
44 אַרְבָּעִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלֹל שְׁמוֹנִים, תִּהְיֶה
45 מְנָתוֹ אַרְבַּע מַעֲלֹת וְחֲמִשָּׁה וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים. וְאִם
46 יִהְיֶה הַמַּסְלֹל תִּשְׁעִים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ חֲמֵשׁ מַעֲלֹת²⁵.

(25) כל החישובים האלה מבוססים על תצפיות, ומתאימים לחישובים של היום.

47 יב. וְאִם יִהְיוּ אַחָדִים עִם הַעֲשָׂרוֹת - תִּקַּח הֶרְאִי
48 לָהֶם לְפִי הַיָּתֵר שְׁבִין שְׁתֵּי הַמְּנוֹת, כְּמוֹ שֶׁעָשִׂיתָ
49 בַּמַּסְלֹל הַשֶּׁמֶשׁ²⁶ וּבַמַּסְלֹל הַיָּרֵחַ²⁷. כִּי־עַד? הֲרִי
50 שֶׁהִיא מַסְלֹל הִרְחֵב שְׁלֹשׁ וְחֲמִשִּׁים מַעֲלֹת, וּכְכֹר
51 דַּעְתָּ, שֶׁאִלוּ הִיא הַמַּסְלֹל חֲמִשִּׁים - הִיְתָה מְנָתוֹ
52 שְׁלֹשׁ מַעֲלֹת וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים, וְאִלוּ הִיא הַמַּסְלֹל
53 שִׁשִּׁים - הִיְתָה מְנָתוֹ אַרְבַּע מַעֲלֹת וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים,
54 נִמְצָא הַיָּתֵר בֵּין שְׁתֵּי הַמְּנוֹת - שְׁלֹשִׁים חֲלָקִים,
55 שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים לְכָל מַעֲלָה, וְנִמְצָא לְפִי חֶשְׁבוֹן
56 מַסְלֹל זֶה, שֶׁהוּא שְׁלֹשׁ וְחֲמִשִּׁים²⁸: שְׁלֹשׁ מַעֲלֹת,
57 וְתִשְׁעָה וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה תַּעֲשֶׂה בְּכָל
58 מְנִין וּמְנִין.

(26) ע"י פ"ג, ה"ז. (27) ע"י פט"ו, ה"ז. (28) צריך להוסיף כאן מלת "מנתו", וכן הוא בכת"י תימן א, וכת"י ת-ב.

59 יג. מֵאַחֵר שֶׁתַּדַּע מְנָתוֹ שֶׁל מַסְלֹל הִרְחֵב עַד
60 תִּשְׁעִים, כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְנוּךָ, תַּדַּע מְנוֹת שֶׁל כָּל מְנִינוֹת
61 הַמַּסְלֹל; שֶׁאִם יִהְיֶה הַמַּסְלֹל יָתֵר עַל תִּשְׁעִים עַד
62 מֵאָה וּשְׁמוֹנִים - תִּגְרַע הַמַּסְלֹל מֵמֵאָה וּשְׁמוֹנִים,
63 וְהַנִּשְׁאָר תַּדַּע בּוֹ הַמְּנָה²⁹.

(29) אם מסלול הרוחב למשל *100, כלומר שהירח מרוחק מן הראש *100 או מן הזנב *30 = *100 - *180. רוחב הירח במרחק *80 מן הזנב הוא כרוחב הירח במרחק *80 מן הראש.

64 יד. וְזֶה הוּא רִחְבּ הַיָּרֵחַ בְּתַחֲלַת לֵיל זֶה. וְהוּא
65 דְּרוֹמִי, שֶׁהִרֵי הַמַּסְלֹל יָתֵר עַל מֵאָה וּשְׁמוֹנִים. וְכֵן
66 אִם הִיא הַמַּסְלֹל יָתֵר מֵמֵאָה וּשְׁמוֹנִים³⁰ עַד מֵאֵתִים
67 וּשְׁבָעִים - תִּגְרַע מִמֶּנּוּ מֵאָה וּשְׁמוֹנִים³¹, וְהַנִּשְׁאָר
68 תַּדַּע בּוֹ הַמְּנָה.

1 עִם הָרֹאשׁ אוֹ עִם הַזֵּנֵב בַּמַּעֲלָה אֶחָת בְּחֶלֶק אֶחָד¹⁴
2 - תַּדַּע שֶׁאִין הִירֵחַ נוֹטָה לֹא לְצִפּוֹן הַשָּׁמֶשׁ וְלֹא
3 לְדְרוֹמָה; וְאִם רָאִיתָ מְקוֹם הִירֵחַ לְפָנֵי מְקוֹם הָרֹאשׁ,
4 וְהוּא הוֹלֵךְ כְּנֶגֶד הַזֵּנֵב - תַּדַּע שֶׁהִירֵחַ נוֹטָה לְצִפּוֹן
5 הַשָּׁמֶשׁ; וְאִם הִיא הִירֵחַ לְפָנֵי מְקוֹם הַזֵּנֵב, וְהִרֵי הוּא
6 הוֹלֵךְ כְּנֶגֶד הָרֹאשׁ - תַּדַּע שֶׁהִירֵחַ נוֹטָה לְדְרוֹם
7 הַשָּׁמֶשׁ¹⁵.

(14) כלומר, במקום שעגולת הירח ועגולת השמש פוגעות זו בזו. (15) השווה ה"א, וראה ציור 2.

8 ח. הַנּוֹטָה שְׁנוּטָה הִירֵחַ לְצִפּוֹן הַשָּׁמֶשׁ אוֹ לְדְרוֹמָה -
9 הִיא הַנִּקְרָאת רִחְבּ הִירֵחַ¹⁶. אִם הִיא נוֹטָה לְצִפּוֹן -
10 נִקְרָא רִחְבּ צְפוֹנִי, וְאִם הִיא נוֹטָה לְדְרוֹם - נִקְרָא רִחְבּ
11 דְּרוֹמִי, וְאִם הִיא הִירֵחַ בְּאַחַת מִשְׁתֵּי הַנִּקְדוֹת - לֹא
12 יִהְיֶה לוֹ רִחְבּ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(16) משום שהוא שיעור קטן בניגוד למהלך מזרח-מערב שנקרא אורך, שמגיע לסיבוב של *360.

13 ט. לְעוֹלָם לֹא יִהְיֶה רִחְבּ הִירֵחַ יָתֵר עַל חֲמֵשׁ מַעֲלֹת,
14 בֵּין בְּצִפּוֹן בֵּין בְּדְרוֹם¹⁷. אֲלָא כִּף הוּא דְרָכּוֹ: יִתְחִיל
15 מִן הָרֹאשׁ וְיִתְרַחַק מֵעֵט מֵעֵט, וְהַמְּרַחֵק הוֹלֵךְ וְנוֹסֵף,
16 עַד שִׁגִּיעַ לְחֲמֵשׁ מַעֲלֹת¹⁸, וְיִחְזֹר וְיִתְקַרֵּב מֵעֵט
17 מֵעֵט, עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ רִחְבּ כִּשְׁגִיעַ לְזֵנְבוֹ, וְיִחְזֹר
18 וְיִתְרַחַק מֵעֵט מֵעֵט, וְהַמְּרַחֵק נוֹסֵף, עַד שִׁגִּיעַ לְחֲמֵשׁ
19 מַעֲלֹת¹⁹, וְיִחְזֹר וְיִתְקַרֵּב, עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ רִחְבּ²⁰.

(17) השיעור נקבע ע"י תצפיות. כיום נחשב השיעור - 9' *5. (18) כאשר הירח במרחק *90 מן הראש. (19) כאשר הירח במרחק *90 מן הזנב. (20) כאשר ישוב לראש.

20 י. אִם תִּרְצֶה לִידַע רִחְבּ הַיָּרֵחַ כְּמָה הוּא בְּכָל עֵת
21 שֶׁתִּרְצֶה, וְאִם צְפוֹנִי הוּא אוֹ דְּרוֹמִי - תּוֹצִיא מְקוֹם
22 הָרֹאשׁ וּמְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי לְאוֹתָהּ הַעֵת, וְתִגְרַע
23 מְקוֹם הָרֹאשׁ מִמְּקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי, וְהַנִּשְׁאָר הוּא
24 הַנִּקְרָא מַסְלֹל הִרְחֵב²¹. וְאִם יִהְיֶה מַסְלֹל הִרְחֵב
25 מִמַּעֲלָה אֶחָת עַד מֵאָה וּשְׁמוֹנִים - תַּדַּע שֶׁרִחְבּ הַיָּרֵחַ
26 צְפוֹנִי²²; וְאִם הִיא הִיא הַמַּסְלֹל יָתֵר עַל מֵאָה וּשְׁמוֹנִים
27 - תַּדַּע שֶׁרִחְבּ הַיָּרֵחַ דְּרוֹמִי²³; וְאִם הִיא מֵאָה
28 וּשְׁמוֹנִים בְּשׁוּה אוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וּשְׁשִׁים בְּשׁוּה - אִין
29 לִירֵחַ רִחְבּ כָּלֵל²⁴. וְתִחְזֹר וְתִרְאֶה מְנַת מַסְלֹל הִרְחֵב
30 כְּמָה הִיא, וְהוּא שְׁעוֹר נִטְיָתוֹ לְצִפּוֹן אוֹ לְדְרוֹם,
31 וְהוּא הַנִּקְרָא רִחְבּ הַיָּרֵחַ הַדְּרוֹמִי אוֹ הַצְּפוֹנִי, כְּמוֹ
32 שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(21) הנשאר הוא מרחק הירח ממקום הראש. מרחק זה נקרא "מסלול הרוחב", כי בו תלוי שיעור הרוחב. (22) בין הראש לזנב. (23) בין הזנב לראש, וע"י ה"א. (24) כי זוהי נקודת הזנב או נקודת הראש.

33 יא. וְכְמָה הִיא מְנַת מַסְלֹל הִרְחֵב? אִם יִהְיֶה מַסְלֹל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י"ב שבט - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

34 ומוכנים לידעת הראיה. וכשתרצה לדעת זאת -
35 תתחיל ותחשב ותוציא מקום השמש האמתי
36 ומקום הירח האמתי ומקום הראש לשעת הראיה,
37 ותגרע מקום השמש האמתי ממקום הירח האמתי,
38 והנשאר הוא הנקרא ארץ ראשון.

(2 ע' פ"ג. (3 ע' פט"ו. (4 ע' פט"ז, ה"ג. (5 כדי לדעת את מרחק הירח מן השמש (מזמן הקיבוץ).

39 ב. ומאחר שתדע מקום הראש ומקום הירח - תדע
40 מקום הירח כמה הוא, ואם הוא רחב צפוני או
41 דרומי. והוא הנקרא רחב ראשון. והנהר בארץ הזה
42 ראשון וברחב הראשון, ויהיו שניהם מוכנים לה.

(6 צ"ל רוחב הירח, וכן הוא בכת"י תימן א' ובכת"י תב. (7 צפוני - אם מסלול הרוחב הוא פחות מן 180* ; דרומי - יותר מן 180*, וע' פט"ז, ה"י.

43 ג. והתבונן בארץ הזה הראשון וברחב הזה
44 הראשון⁸: אם יצא לה תשע מעלות בשנה או פחות
45 - תדע בודאי, שאי אפשר לעולם שיראה הירח
46 באותו הלילה בכל ארץ ישראל⁹, ואין אתה צריך
47 חשבון אחר; ואם יהיה הארץ הראשון יתר על
48 חמש עשרה מעלות - תדע בודאי, שהירח יראה
49 בכל ארץ ישראל, ואין אתה צריך לחשבון אחר¹⁰;
50 ואם יהיה הארץ הראשון תשע וארבעים¹¹ מעלות
51 ועד חמש עשרה - תצטרף לדרש ולחקר בחשבונות
52 הראיה, עד שתדע אם יראה או לא יראה.

(8 את המילים "וברחב הזה הראשון", יש למחוק (עברו לכאן כנראה בטעות מסוף ההלכה הקודמת), וכן אינן בכת"י תימן א' ובכת"י תב. (9 מפני קרבת הירח אל השמש. אורו הקלוש של חרמש הירח הקטן אינו נראה בגלל אורן החזק של קרני השמש. (10 משום שהוא מיותר. גבולות המינימום והמקסימום מבוססים על הנסיון. (11 צ"ל - מט', וכן גם בדפוס ויניציאה 1524, ובכת"י תימן, כתוב מפורש: "מתשע".

53 ד. כמה דברים אמורים? פשהיה מקום הירח
54 האמתי מתחלת מזל גדי עד סוף מזל תאומים¹²;
55 אבל אם היה מקום הירח מתחלת מזל סרטן עד
56 סוף מזל קשת¹³, ויהיה ארץ הראשון עשר מעלות
57 או פחות - תדע, שאין הירח נראה כלל באותו
58 הלילה בכל ארץ ישראל; ואם היה¹⁴ הראשון יתר
59 על ארבע ועשרים מעלות - ודאי יראה בכל גבול
60 ישראל; ואם יהיה הארץ הראשון מעשר מעלות
61 ועד עשרים וארבע - תצטרף לדרש ולחקר
62 בחשבונות הראיה אם יראה או לא יראה.

(12 כלומר, במזלות העולים, מ-270* עד 90*, בעונת החורף והאביב. אז יראה הירח באורך קטן יותר. וע' ציור 3. (13 כלומר, במזלות היורדים, מ-90* עד 270*, בעונת

(30 כל המשפט הזה מקומו בסוף הפרק, ולא כאן. וכן אין בכת"י תימן. (31 כי בק"פ אין לו רוחב.

1 מזו. ואם היה המסלול יותר על מאתים ושבעים עד
2 שלש מאות וששים - תגרע אותו משלש מאות
3 וששים³², והנשאר תדע בו המנה.

(32 גורעים אותו מש"ס, ואין גורעים ממנו ק"פ, כמו בהלכה הקודמת, כי אז ישאר יותר מתשעים מעלות, וכל החשבון מבוסס על מספר מעלות עד תשעים.

4 מזו. פיצד? הרי שהיה המסלול מאה וחמשים -
5 תגרע אותו ממאה ושמונים, נשאר שלשים; וכבר
6 ידעת שמנת שלשים - שתי מעלות ושלשים חלקים,
7 וכך תהיה מנת מאה וחמשים: שתי מעלות ושלשים
8 חלקים.

9 יז. הרי שהיה המסלול מאתים - תגרע ממנו מאה
10 ושמונים, ישאר עשרים; וכבר ידעת שמנת עשרים
11 היא מעלה אחת ושלשה וארבעים חלקים, וכן אם
12 תהיה מנת מאתים, תהיה מעלה אחת ושלשה
13 וארבעים חלקים.

14 יח. הרי שהיה המסלול שלש מאות - תגרע אותו
15 משלש מאות וששים, נשאר ששים; וכבר ידעת
16 שמנת ששים - ארבע מעלות ועשרים חלקים, וכך
17 היא מנת שלש מאות: ארבע מעלות ועשרים
18 חלקים. ועל דרך זו בכל המנגינות.

19 יט. הרי שרצינו לידע רחב הירח כמה הוא ובאיזו
20 רוח הוא, אם צפוני ואם דרומי, בתחלת ליל ערב
21 שבת, שני לחדש איר משנה זו, וכבר ידעת, שמקום
22 הירח האמתי היה כליל זה בשמונה עשרה מעלות
23 וששה ושלשים חלקים ממזל שור - סימנו: י"ח
24 ל"ו, ומקום הראש היה באותה העת בשבע ועשרים
25 מעלות ושלשים חלקים ממזל בתולה - סימנו:
26 כז"ל, תגרע מקום הראש ממקום הירח, יצא לה
27 מסלול הרחב: מאתים אחת ושלשים מעלות ששה
28 חלקים - סימנו: רל"א ו', לפי שאין משגיחין על
29 החלקים בכל המסלול³³, ונמצאת המנה של מסלול
30 זה בדרכים שבארנו בפרק זה: שלש מעלות ושלשה
31 וחמשים חלקים. וזהו רחב הירח בתחלת ליל זה.
32 והוא דרומי, שהרי המסלול יתר על מאה ושמונים.

(33 ע' פט"ו, ה"ח.

פרק שבעה עשר

(1 ידיעת ראיית הירח, מעגל הירח. פעמים בא הארוכה ופעמים בקצרה.

33 א. כל הדברים שהקדמנו - כדי שיהיו עתידים

18) כי אז הירח במערב, והוא נראה קרוב יותר לאופק ולמקום שקיעת השמש מאשר הוא באמת. המרחק המדומה בין הירח לשמש (האורך השני) קטן איפוא יותר מן המרחק האמיתי (האורך הראשון). משום כך גורעים את שינוי המראה מן האורך הראשון.

ז. אכל שנוי מראה הרחב: אם היה רחב הירח
צפוני - גורעין חלקים של שנוי מראה הרחב מן
הרחב הראשון, ואם היה רחב הירח הדרומי -
מוסיפין¹⁹ החלקים של שנוי מראה הרחב על הרחב
הראשון. ומה שיהיה הרחב הראשון אחר
שמוסיפין עליו או גורעין ממנו אותם החלקים -
הוא הנקרא רחב שני²⁰.

19) הירח נראה נוטה יותר לדרום מאשר הוא באמת. משום
כך כאשר הרוחב צפוני גורעים את החלקים של שינוי מראה
הרוחב, כדי לדעת את רוחב הירח, כפי שהוא נראה לעין.
מאותה סיבה, כאשר הרוחב דרומי, מוסיפים את החלקים
של שינוי מראה הרוחב. (20) הוא הרוחב המדומה.

ח. וכמה הם החלקים שמוסיפין או גורעין אותן?
אם יהיה הירח במזל טלה - תשעה חלקים. ואם
יהיה במזל שור - עשרה חלקים. ואם יהיה במזל
תאומים - ששה עשר חלקים. ואם יהיה במזל סרטן
- שבעה ועשרים חלקים. ואם יהיה במזל אריה -
שמונה ושלשים חלקים. ואם יהיה במזל בתולה -
ארבעה וארבעים חלקים. ואם יהיה במזל מאזניים
- ששה וארבעים חלקים. ואם יהיה במזל עקרב -
חמשה וארבעים חלקים. ואם יהיה במזל קשת -
ארבעה וארבעים חלקים. ואם יהיה במזל גדי -
ששה ושלשים חלקים. ואם יהיה במזל דלי -
עשרים וארבעה חלקים. ואם יהיה במזל דגים -
שנים עשר חלקים.

ט. מאחר שתדע חלקים אלו, תגרע אותן מן הרחב
הראשון או תוסיף אותן עליו כמו שהודענו²¹,
ויצא לך הרחב השני, וכבר ידעת אם הוא צפוני או
דרומי²², ותדע כמה מעלות וכמה חלקים נעשה זה
הרחב השני, ותכין אותו לפניך ויהיה עתיד.

(21) למעלה ה"ז. (22) ע"פ ט"ז, ה"י. ובפרק הזה ה"ב.

י. ואחר כך תחזור ותקח מן הרחב השני הזה
מקצתו, מפני שהירח נלזז מעט במעגלו²³. וכמה
הוא המקצת שתקח ממנו? אם יהיה מקום הירח
מתחלת מזל טלה עד עשרים מעלות ממנו, או
מתחלת מזל מאזניים עד עשרים מעלות ממנו -
תקח מן הרחב השני שני חמישי. ואם יהיה הירח
מעשרים ממזל טלה עד עשר מעלות ממזל שור,
או מעשרים ממזל מאזניים עד עשר מעלות ממזל
עקרב - תקח מן הרחב השני שלישיתו. ואם יהיה

הקין והסתיו. אז דרוש אורך גדול יותר, כדי שיוכלו לראות
את הירח החדש. ההבדל בגבולות הראייה בעונות השונות,
תלוי בגובה האקליפטיקה מן האופק. ברבע הרביעי
והראשון, כלומר בחורף ובאביב, גובה האקליפטיקה מן
האופק גדול מגובה קו המשווה מן האופק; ברבע השני
והשלישי, דהיינו בקיץ ובסתיו, גובה האקליפטיקה קטן
מגובה קו המשווה. במדה שגובה האקליפטיקה גדול יותר,
מספיק אורך קטן יותר כדי לראות את הירח החדש, שגם
הוא גבוה יותר בשמים, ואין ערפילי האופק מפריעים
מלראותו. (14) צ"ל האורך הראשון, וכן הוא בכת"י תימן
ת"א ות"ב.

ה. ואילו הן חשבונות הראייה¹⁵ התבונן וראה
הירח באיזה מזל הוא¹⁶: אם יהיה במזל טלה, תגרע
מן הארך הראשון תשעה וחמשים חלקים. ואם
יהיה במזל שור, תגרע מן הארך מעלה אחת. ואם
יהיה במזל תאומים, תגרע מן הארך שמונה
וחמשים חלקים. ואם יהיה במזל סרטן, תגרע מן
הארך שלשה וארבעים חלקים. ואם יהיה במזל
אריה, תגרע מן הארך שלשה וארבעים חלקים. ואם
יהיה במזל בתולה, תגרע מן הארך שבעה ושלשים
חלקים. ואם יהיה במזל מאזניים, תגרע מן הארך
ארבעה ושלשים חלקים. ואם יהיה במזל עקרב,
תגרע מן הארך ארבעה ושלשים חלקים. ואם יהיה
במזל קשת, תגרע מן הארך ששה ושלשים חלקים.
ואם יהיה במזל גדי, תגרע מן הארך ארבעה
וארבעים חלקים. ואם יהיה במזל דלי, תגרע מן
הארך שלשה וחמשים חלקים. ואם יהיה במזל
דגים, תגרע מן הארך שמונה וחמשים חלקים.
והנשאר מן הארך אחר שתגרע ממנו אלו החלקים
- הוא הנקרא ארך שני¹⁷.

(15) יסודם בטריגונומטריה. (16) אם יודעים באיזה מקום
הוא - מספר המעלות - יודעים באיזה מזל הוא, ע"י למעלה
פ"א, ה"ח-ט. (17) בדרך כלל רואה העין את הירח
בשמים במקום אחר, קרוב יותר לאופק, מאשר הוא באמת.
את המקום האמיתי במזלות, קובע קו ישר מדומה, היוצא
ממרכז הארץ והעובר את מרכז הירח ומגיע עד לגלגל
המזלות. הקו, המראה לנו את מקום הירח במזלות, הוא הקו
היוצא מעין המסתכל במקומו הוא, והעובר דרך מרכז הירח
אל גלגל המזלות. ההפרש בין המקום האמיתי לבין המקום
הנראה לעין, נקרא שינוי המראה (ע"י להלן ה"ו). האורך
השני הוא המרחק בין מקום השמש לבין מקום הירח, שבו
הוא נראה לעין (האורך המדומה). ע"י ציור 5.

ו. ולמה גורעין חלקים אלו? לפי שמקום הירח
האמיתי אינו המקום שיראה בו, אלא שנוי יש
ביניהם בארך וברחב, והוא הנקרא שנוי המראה.
ושנוי מראה הארך בשעת הראייה¹⁸, לעולם גורעין
אותו מן הארך, כמו שאמרנו.

מזל גדי עד סוף מזל תאומים²⁶; אבל אם היה הירח
מתחלת מזל סרטן עד סוף מזל קשת - יהיה הדבר
הפך²⁷: שאם יהיה רחב הירח צפוני - תוסיף
המעגל על הארץ השני, ואם היה רחב הירח דרומי
- תגרע המעגל מן הארץ השני. ומה שיהיה הארץ
השני אחר שתוסיף עליו או תגרע ממנו - הוא
הנקרא ארץ השלישי. ודע, שאם לא יהיה שם
נליזת מעגל, ולא נתן החשבון לקחת מן הרחב
השני פלוס - יהיה הארץ השני עצמו הוא הארץ
השלישי²⁸ בלא פחות ובלא יותר.

25) כי הרוחב הדרומי הוא שלילי, ביחס לצפוני שהוא
חיובי. מכאן שכל המספרים שברוחב הצפוני, הם עם סימן
-, ברוחב הדרומי הם עם סימן +. כלומר, ברבע
הרביעי וברבע הראשון (עי' ציור 3). הפונקציה
הטריגונומטרית חיובית, כי $\cos 270^* - 360^*$ וכן $90^* - 0^*$
 $\cos$ חיוביים. 27) ברבע השני והשלישי יהיה להיפך, כי
בגבולות $270^* - 90^*$ ה- $\cos$ שלילי. זה הכלל, שברוחב
הצפוני אנו תמיד גורעים את מעגל הירח. ברבע השני
והשלישי, מתחילת מזל סרטן עד סוף מזל קשת, מעגל
הירח הוא עם סימן - (הפונקציה הטריגונומטרית שלילית),
וכשמחסרים אותו מן האורך הראשון, אנו למעשה מוסיפים
אותו (לפי הכלל של חיסורי מספרים שליליים). על כן אם
יהיה רוחב הירח צפוני, אנו מוסיפים את המעגל. ברוחב
דרומי הוספנו קודם את המעגל, אבל ברבע השני והשלישי
אנו מוסיפים מעגל שמינו - כלומר שלמעשה אנו מחסרים
אותו. 28) גם כשאין נליזת המעגל, נשאר השם "אורך
שלישי", כי אחריו בא חשבון אורך אחר, שיקרא "אורך
רביעי". אם במקרה יידון ישאירו את השם "אורך שני", אז
יצטרכו לאורך הבא לקרוא "אורך שלישי", וזה עלול
להטעות, כי בשם זה קראנו לאורך המתוקן בהתחשב
בנליזת המעגל. המטרה בכל החשבונות הללו, היא ידיעת
הקשת בקו המשווה בין שקיעת השמש ובין שקיעת הירח
באופק ירושלים, שבה תלויה ראיית הירח החדש.

יב. ואחר כך תחזור ותראה הארץ השלישי הזה,
והוא המעלות שבין הירח והשמש, באיזה מזל
הוא: אם יהיה במזל דגים או במזל טלה - תוסיף
על הארץ השלישי שתותו. ואם יהיה הארץ במזל
דלי או במזל שור - תוסיף על הארץ השלישי
חמישיתו. ואם יהיה הארץ במזל גדי או במזל
תאומים - תוסיף על הארץ השלישי שתותו. ואם
יהיה הארץ במזל קשת או במזל סרטן - תניח הארץ
השלישי כמות שהוא, ולא תוסיף עליו ולא תגרע
ממנו. ואם היה הארץ במזל עקרב או במזל אריה
- תגרע מן הארץ השלישי חמישיתו. ואם יהיה
הארץ במזל מאזניים או במזל בתולה - תגרע מן
הארץ השלישי שלישייתו. ומה שיהיה הארץ
השלישי אחר שתוסיף עליו או תגרע ממנו או תניח
אותו כמות שהוא - הוא הנקרא ארץ רביעי. ואחר

1 הירח מעשר מעלות ממזל שור עד עשרים ממנו,
2 או מעשר מעלות ממזל עקרב עד עשרים ממנו -
3 תקח מן הרחב השני רביעיתו. ואם יהיה הירח
4 מעשרים מעלות ממזל שור עד סופו, או מעשרים
5 ממזל עקרב עד סופו - תקח מן הרחב השני
6 חמישיתו. ואם יהיה הירח מתחלת מזל תאומים עד
7 עשר מעלות ממנו, או מתחלת מזל קשת עד עשר
8 מעלות ממנו - תקח מן הרחב השני שתותו. ואם
9 יהיה מעשר מעלות ממזל תאומים ועד עשרים
10 ממנו, או מעשר ממזל קשת עד עשרים ממנו -
11 תקח מן הרחב השני חצי שתותו. ואם יהיה מקום
12 הירח מעשרים ממזל תאומים עד חמש ועשרים
13 ממנו, או מעשרים ממזל קשת עד חמש ועשרים
14 ממנו - תקח מן הרחב השני רביע שתותו. ואם
15 יהיה מקום הירח מחמש ועשרים ממזל תאומים עד
16 חמש מעלות ממזל סרטן, או מחמש ועשרים ממזל
17 קשת עד חמש מעלות ממזל גדי - לא תקח פלוס,
18 לפי שאין כאן נליזת מעגל. ואם יהיה הירח מחמש
19 ממזל סרטן עד עשר ממנו, או מחמש ממזל גדי
20 עד עשר ממנו - תקח מן הרחב השני רביע שתותו.
21 ואם יהיה מקום הירח מעשר ממזל סרטן עד
22 עשרים ממנו, או מעשר ממזל גדי עד עשרים ממנו
23 - תקח מן הרחב השני חצי שתותו. ואם יהיה מקום
24 הירח מעשרים ממזל סרטן עד סופו, או מעשרים
25 ממזל גדי עד סופו - תקח מן הרחב השני שתותו.
26 ואם יהיה הירח מתחלת מזל אריה עד עשר מעלות
27 ממנו, או מתחלת מזל דלי עד עשר מעלות ממנו -
28 תקח ממנו הרחב השני חמישיתו. ואם יהיה הירח
29 מעשר מעלות ממזל אריה עד עשרים ממנו, או
30 מעשר ממזל דלי עד עשרים ממנו - תקח מן הרחב
31 השני רביעיתו. ואם יהיה הירח מעשרים ממזל
32 אריה עד עשר ממזל בתולה, או מעשרים ממזל דלי
33 עד עשר ממזל דגים - תקח מן הרחב השני
34 שלישייתו. ואם יהיה הירח מעשר מעלות ממזל
35 בתולה עד סופו, או מעשר מעלות ממזל דגים עד
36 סופו - תקח מן הרחב השני שני חמישיו. וזאת
37 המקצת שתקח מן הרחב השני - היא הנקראת
38 מעגל הירח²⁴.

23) מלשון "ונלוזים במעגלותם" (משלי ב, טו).
24) תיקון הרוחב השני בא בגלל ההפרעות במהלך הירח,
"שהירח עקלקלות גדולות יש במעגלותיו", להלן הכ"ג.

39 יא. ואחר כך תחזור ותתבונן ברחב הירח, ותראה
40 אם הוא צפוני או דרומי: אם הוא צפוני - תגרע
41 מעגל הירח הזה מן הארץ השני, ואם היה רחב
42 הירח דרומי - תוסיף²⁵ המעגל הזה על הארץ השני.
43 במה דברים אמורים? כשהיה מקום הירח מתחלת

שלישיו, ויצא מנת גבה המדינה, והוא: שתי
מעלות, וחמשה ושלשים חלקים. ולפי שהיה הרחב
דרומי, ראוי לגרע ממנו מנת גבה המדינה מן הארץ
הרביעי, ישאר לה: אחת עשרה מעלות ואחד עשר
חלקים. סימנו: י"א י"א. וזו היא קשת הראיה
בלילה הזה. ועל הדרך הזה תעשה ותדע קשת
הראיה, כמה מעלות וכמה חלקים יש בה, בכל ליל
ראיה שתראה לעולם.

מו. ואחר שתצא קשת זו, תבין בה. ודע, שאם
תהיה קשת הראיה תשע מעלות או פחות - אז
אפשר שיראה בכל ארץ ישראל; ואם תהיה קשת
הראיה יתר על ארבע עשרה מעלות - אי אפשר
שלא יראה ויהיה גלוי לכל ארץ ישראל.³²

במקום "אז" צ"ל "אי", וכך הוא בדפוס קושטא, וכן
בכת"י תימן. (32) גבולות אלו מבוססים על הנסיון. בקשת
ראיה קטנה (תשע מעלות או פחות) ממחר הירח לשקוע.
על כן אי אפשר שיראה בכל א"י. בקשת ראיה גדולה (יתר
על י"ד מעלות) עובר זמן ניכר עד שהירח שוקע. על כן
אי אפשר שלא יראה בכל א"י. (חשבונות הראיה בא"י
בנויים על ירושלים, שהרוחב שלה הוא בקירוב לב' מעלות,
ועל המקומות סביבה במרחק ג' מעלות צפונה ודרומה. עי'
למעלה פי"א, הי"ז).

מו. ואם תהיה קשת הראיה מתחלת מעלה עשירית
עד סוף מעלה ארבע עשרה - תערוך קשת הראיה
אל הארץ הראשון, ותדע אם יראה או לא יראה מן
הקצין שיש לו; והן הנקראין קצי הראיה.³³

33 שני גורמים קובעים אפשרות הראיה בתנאים אקלימיים
נוחים (עי' לקמן פי"ח: 1) קשת הראיה, שממנה תלוי
שיעור הזמן שהירח גלוי לעין עד שקיעתו, (2) האורך
הראשון, כלומר המרחק בין הירח לבין השמש, שממנו תלוי
גודל החלק המואר של הירח. בה במידה שהירח התרחק
יותר מן השמש, בה במידה החלק המואר שבו גדול יותר.
בה במידה שקשת הראיה קטנה יותר, בה במידה מוכרח
האורך הראשון להיות גדול יותר, כדי שיראה הירח. ובה
במידה שהאורך הראשון קטן יותר, מוכרחה קשת הראיה
להיות גדולה יותר. אם החלק המואר של הירח גדול, אפשר
לראותו אפילו הוא ממחר לשקוע. אם הוא נשאר זמן רב
גלוי עד השקיעה, אפשר לראותו אפילו כשהחלק המואר
קטן, כלומר האורך הראשון קטן. על זה בנויים קיצי
(גבולות) הראיה.

יז. ואלו הן קצי הראיה? אם תהיה קשת הראיה
מיתר³⁴ על תשע מעלות עד סוף עשר מעלות או
יתר על עשר, ויהיה הארץ הראשון שלש עשרה
מעלות או יותר - ודאי יראה³⁵; ואם תהיה הקשת
פחות מזה, או יהיה הארץ פחות מזה - לא יראה.

34 בדפוס קושטא - "מותר", וכן גם בהלכות י"ח, י"ט, כ',

1 כף תחזור אצל רחב הירח הראשון, ותקח שני
2 שלישי לעולם; וזה הוא הנקרא מנת גבה המדינה.
3 ותתבונן ותראה: אם יהיה רחב הירח צפוני - תוסיף
4 מנת גבה המדינה על הארץ הרביעי, ואם יהיה רחב
5 הירח דרומי - תגרע מנת גבה המדינה מן הארץ
6 הרביעי. ומה שיהיה הארץ הרביעי אחר שגורעין
7 ממנו או שמוסיפין עליו - הוא הנקרא קשת
8 הראיה²⁹.

(29) ובמדה זו, מאחר הירח לשקוע אחר השמש.

9 יג. פיצד? הרי שבאנו לחקור אם יראה הירח בליל
10 ערב שבת, שני להודש איר משנה זו, או לא יראה
11 - תוציא מקום השמש האמתי ומקום הירח האמתי
12 ורחב הירח לשנה³⁰ זו, כמו שהודענו. וצא לה
13 מקום השמש האמתי - בשבע מעלות ותשעה
14 חלקים ממזל שור. סימנו: ז"ט. וצא לה מקום
15 הירח האמתי - בשמונה עשרה מעלות וששה
16 ושלשים חלקים ממזל שור. סימנו: י"ח ל"ו. וצא
17 לה רחב הירח - ברוח דרום, שלש מעלות ושלשה
18 וחמשים חלקים. סימנו: ג' נ"ג. וזה הוא הרחב
19 הראשון. ותגרע מקום השמש ממקום הירח, ישאר:
20 אחת עשרה מעלות, ושבעה ועשרים חלקים.
21 סימנו: י"א כ"ז. וזה הוא הארץ הראשון. ולפי
22 שהיה הירח במזל שור, יהיה שני מראה הארץ
23 מעלה אחת, וראוי לגרע אותה מן הארץ הראשון,
24 וצא לה הארץ השני: עשר מעלות, ושבעה ועשרים
25 חלקים. סימנו: יכ"ז. וכן יהיה שני מראה הרחב
26 - עשרה חלקים. ולפי שרחב הירח היה דרומי,
27 ראוי להוסיף עליו שני המראה, שהוא עשרה
28 חלקים, וצא לה הרחב השני: ארבע מעלות,
29 ושלשה חלקים. סימנו: ד"ג. ולפי שהיה הירח
30 בשמונה עשרה מעלות ממזל שור, ראוי לקח מן
31 הרחב השני רביעיתו, והוא הנקרא מעגל הירח,
32 וצא לה מעגל הירח לעת זו: מעלה אחת וחלק
33 אחד, לפי שאין מדקדקין בשניות.

(30) צ"ל לשעה זו, וכן בכת"י א' ובכת"י ת"ב.

34 יד. ולפי שרחב הירח דרומי ומקום הירח האמתי
35 בין ראש גדי וראש סרטן, ראוי להוסיף המעגל על
36 הארץ השני, וצא לה הארץ השלישי: אחת עשרה
37 מעלות, ושמונה ועשרים חלקים. סימנו: י"א כ"ח.
38 ולפי שהארץ הזה במזל שור, ראוי להוסיף על
39 הארץ השלישי חמישיתו, שהוא שתי מעלות
40 ושמונה עשר חלקים, וצא לה הארץ הרביעי: שלש
41 עשרה מעלות, וששה וארבעים חלקים. סימנו: י"ג
42 מ"ו. ותזרנו אצל הרחב הראשון, ולקחנו שני

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י"ג שבט - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש קעז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

39) ע"י למעלה הי"ד. (40) ע"י למעלה הי"ג. (41) צ"ל אחת עשרה, וכך הוא בדפוס קושטא ובכתיב תימן.

כ"א. (35) כשקשת הראיה עולה במעט על המינימום, יכול האורך הראשון להיות פחות מעט מן המקסימום.

כג. וכבר ראית מן המעשים האלו כמה השבונות יש בו, וכמה תוספות וכמה גרועין, אחר שג'ענו הרבה, עד שהמציאו דרכים קרובים שאין בחשבונם עמק גדול. שהירח עקלקלות גדולות יש במעגלותיו, ולפיכך אמרו חכמים⁴²: שמש ידע מבואו, ירח לא ידע מבואו. ואמרו חכמים⁴³: פ'עמים בא בארבה, פ'עמים בא בקצרה; כמו שתראה מחשבונות אלו, שפ'עמים תוסיף ופ'עמים תגרע, עד שתהא קשת הראיה, ופ'עמים תהיה קשת הראיה ארבה ופ'עמים קצרה, כמו שבארנו.

(42) רבי יוחנן ראש השנה כה, א. (43) רבן גמליאל, שם.

כד. וטעם כל אלו החשבונות, ומפני מה מוסיפים מנין זה ומפני מה גרועין, והיאך נודע כל דבר ודבר מאלו הדברים, והראיה על כל דבר ודבר - היא חכמת התקופות⁴⁴ והגימטריות⁴⁵, שחברו בה חכמי יון ספרים הרבה, והם הנמצאים עכשו בידי החכמים; אבל הספרים שחברו חכמי ישראל, שהיו בימי הנביאים מבני יששכר⁴⁶, לא הגיעו אלינו. ומאחר שכל אלו הדברים בראיות ברורות הם, שאין בהם דפי, ואי אפשר לאדם להרהר אחריהם - אין חוששין למחבר, בין שחברו אותם נביאים בין שחברו אותם האמות⁴⁷; שכל דבר שנתגלה טעמו, ונודעה אמתתו בראיות שאין בהם דפי, אנו סומכין על זה האיש שאמרו או שלמדו על הראיה שנתגלה והטעם שנודע.

(44) אסטרונומיה. (45) הנדסה. (46) הכוונה לכתוב "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים" (דה"א, יב, לב). את המילה "לעתים", דרשו חז"ל לחשבון העיבור. ע"י בראשית רבה פרשה עב. ועי' רד"ק לפסוק שם. (47) "ושמע האמת ממי שאמרה" (מתוך ההקדמה ל'שמונה פרקים').

יום ש"ק י"ג שבט ה'תשע"ו

פרק שמונה עשר

(1) אפשרות התגלות הירח ואפשרות העלמותה ונמשך לעיבור החודש. ונסתים הפרק בדיון אין סומכין על קידוש בית דין שבארץ ישראל.

א. דבר ידוע וברור, שאם יוציא לך החשבון שהירח יראה בלילה, אפשר שיראה ואפשר שלא יראה, מפני העבים שמכסין אותו, או מפני המקום שהוא גיא, או שהיה הר גבוה פגגד רוח מערב לאנשי אותו המקום², שמצאו פאלו הן יושבין בגיא. שהירח לא יראה למי שהוא במקום נמוך,

יח. ואם תהיה קשת הראיה מיתר על עשר מעלות עד סוף אחת עשרה מעלות או יתר על אחת עשרה, ויהיה הארך הראשון שמים עשרה מעלות או יותר - ודאי יראה; ואם תהיה הקשת פחות מזה, או יהיה הארך פחות מזה - לא יראה.

יט. ואם תהיה קשת הראיה מיתר על אחת עשרה עד סוף שמים עשרה מעלות או יתר על שמים עשרה, ויהיה הארך הראשון אחת עשרה מעלות או יותר - ודאי יראה; ואם תהיה הקשת פחות מזה, או יהיה הארך פחות מזה - לא יראה.

כ. ואם תהיה קשת הראיה מיתר על שמים עשרה מעלות עד סוף שלש עשרה מעלות או יתר על שלש עשרה, ויהיה הארך הראשון עשר מעלות או יותר - ודאי יראה; ואם תהיה הקשת פחות מזה, או יהיה הארך פחות מזה - לא יראה.

כא. ואם תהיה³⁶ קשת הראיה מיתר על שלש עשרה מעלות עד סוף ארבע עשרה או יתר על ארבע עשרה, ויהיה הארך הראשון תשע מעלות³⁷ או יותר - ודאי יראה; ואם תהיה הקשת פחות מזה או יהיה הארך פחות מזה - לא יראה. ועד כאן סוף הקצין.

(36) כאן חסרה המילה "קשת", וצ"ל קשת הראיה, וכן בכתיב תימן. (37) כאן כתב רבינו, שבאורך ראשון של תשע מעלות - ודאי יראה, ולמעלה ה"ג כתב "ובוודאי שאי אפשר שיראה". שם מדובר על תשע מעלות בשווה, וכאן כתוב "תשע מעלות", וזה כולל גם תשע מעלות עם מספר חלקים, שאין רבינו מדקדק בהם. ועוד, שם מדובר על ראה "בכל ארץ ישראל", על זה נאמר "אי אפשר", אבל כאן כתוב "ודאי יראה", אולם אין כוונתו שיראה "בכל ארץ ישראל".

כב. פיצד? פאנו להתבונן בקשת הראיה של לילי³⁸ ערב שבת, שני לחדש איר משנה זו, יצא לנו בחשבון קשת הראיה: אחת עשרה מעלות ואחד עשר חלקים, כמו שידעת³⁹. ולפי שהיתה קשת הראיה בין עשר עד ארבע עשרה, ערכנו אותה אל הארך הראשון. וכבר ידעת⁴⁰, שהאריך הזה בליל זה - אחת עשרה מעלות, ושבעה ופ'עמים חלקים. ולפי שהיתה קשת הראיה יתר על אחת עשרה מעלות, ויהיה הארך הראשון יתר על [אחת] עשרה - יודע שודאי יראה בליל זה לפי הקצין הקצובות. וכן תשער בכל קשת וקשת עם הארך הראשון שלה⁴¹.

(38) צ"ל "ליל", השווה פט"ו ה"ח; פט"ז ה"ד ועוד.

40 וקובעין ראש החדש השלישי יום אחד ושלישים -
41 כן אפשר שלא יראה הירח בליל שלשים גם מחדש
42 זה, ונמצאו מעברין והולכין, ועושין חדשים אחר
43 שלשים כל השנה כלה, ונמצא בחדש אחרון אפשר
44 שיראה הירח בליל חמשה ועשרים בו או בליל
45 ששה ועשרים, ואין לה דבר שחוק והפסד יותר
46 מזה.

(5) כי הזמן שבין מולד למולד הוא כ"ט יום, י"ב שעות
ותשצ"ג חלקים.

47 ז. ואל תאמר שהדבר הזה דבר שאינו מצוי הוא,
48 שלא יראה הירח בכל השנה, אלא דבר קרוב הוא
49 הרבה, ופעמים רבות יאירע זה וכיוצא בו במדינות
50 שזמן הגשמים שם ארוך והעבים רבים; שאין אנו
51 אומרים שלא יראה הירח בכל השנה, אלא שלא
52 יראה בתחלת החדשים ויראה אחר כך. ופעמים לא
53 יראה מפני שאי אפשר לו שיראה בהם, וחדשים
54 שאפשר שיראה בהם לא יראה מפני העבים או
55 מפני שהיה קטן ביותר ולא נתבנן אדם לראותו.

56 ח. אלא הקבלה שהיה ביד חכמים איש מפי איש
57 מפי משה רבנו כן היא: שזמן שלא יראה הירח
58 בתחלת החדשים חדש אחר חדש - בית דין קובעין
59 חדש מעבר משלשים יום, וחדש חסר מתשעה
60 ועשרים יום; וכן מחשבינן וקובעין חדש מעבר
61 וחדש חסר, בקביעה לא בקדושה, שאין מקדשין
62 אלא על הראיה. ופעמים עושין מלא אחר מלא או
63 חסר אחר חסר, כמו שיראה להם מן החשבון.

(6) לפי חשבונות הראיה ולא לפי החשבון האמצעי.
(7) אין אומרים "מקודש".

64 ז. ומתפונין לעולם בחשבונם, שאם יראה הירח
65 בחדש הבא - יראה בזמנו או בליל עבורו, לא שיראה
66 קדם זמנו, שהוא ליל שמונה ועשרים. ובחשבונות
67 הראיה האלו שבארנו, יתבאר לה ותדע מתי אפשר
68 שיראה ומתי אפשר שלא יראה, ועל זה סומכין
69 ומעברין חדש אחר חדש, או עושין חדש חסר אחר
70 חדש חסר. ולעולם אין פוחתין מארבעה חדשים
71 המעברין בשנה, ולא מוסיפין על שמונה חדשים
72 המעברין⁸. וגם לעבור חדשים אלו, שמעברין לפי
73 חשבון, עושין סעדת עבור החדש, כמו שאמרנו
74 בפרק שלישי.

(8) דין זה הוא בזמן שקדשו על פי הראיה, או קבעו על פי
חשבונות הראיה, אבל כיום שקובעים את החודש על פי
החשבון האמצעי, אין פוחתים מחמשה חדשים מעוברים
(בשנה שחדשה חסרים), ואין מוסיפים על שבעה חדשים

1 אפלו היה גדול, ויראה למי שהוא עומד בראש הר
2 גבוה ותלול, אף על פי שהירח קטן ביותר; וכן
3 יראה למי ששוכן על שפת הים או למי שמהלך
4 בספינה בים הגדול, אף על פי שהוא קטן ביותר.
(2) שאינו גיא.

5 ב. וכן בימות הגשמים, אם יהיה יום צח, יראה
6 הירח יותר ממה שיראה בימות החמה. לפי שבימות
7 הגשמים, אם יהיה יום צח - יהיה האויר זך הרבה,
8 ויראה הרקיע בטהר יותר, מפני שאין שם אבק
9 שיתערב באויר; אבל בימות החמה יהיה האויר
10 כאלו הוא מעשן, מפני האבק, ויראה הירח קטן.

11 ג. וכל זמן שתמצא קשת הראיה והארץ הראשון
12 שתערוף לה עם שני הקצין שלהם בצמצום - יהיה
13 הירח קטן ביותר, ולא יראה אלא במקום גבוה
14 ביותר; ואם תמצא קשת הראיה והארץ הראשון
15 ארפין הרבה, והוסיפו עד סוף הקצים שלהן
16 ממעלות - יראה הירח גדול; לפי ארך הקשת
17 והארץ הראשון יהיה גדול וגליתו לכל.

18 ד. לפיכך ראוי לבית דין לשום שני דברים אלו
19 בלבם, שהן: זמן הראיה³ ומקומה, ושואלין את
20 העדים באי זה מקום ראייתם. שאם היתה קשת
21 הראיה קצרה, ויתן החשבון שיראה בצמצום, כגון
22 שהיתה קשת הראיה תשע מעלות וחמשה חלקים,
23 והיה הארץ הראשון שלש עשרה מעלות בשנה,
24 ויבאו עדים שראוהו: אם היה בימות החמה, או
25 שהיו במקום נמוך - חוששין להן, ובודקין אותן
26 הרבה; ואם היה בימות הגשמים, או במקום גבוה
27 ביותר - ודאי יראה, אם לא יהיו שם עבים
28 המכדילין.

(3) כלומר, עונת השנה, ימות החמה או ימות הגשמים.

29 ה. עדים שראו החדש בזמנו, ובאו והעידו, וקבלום
30 בית דין, וקדשו את החדש הזה הראשון, ומנו
31 תשעה ועשרים יום מן היום המקדש, וליל שלשים
32 לא נראה הירח, מפני שאי אפשר לו להראות⁴ או
33 מפני שפסוהו עבים, והרי בית דין מצפין לו כל יום
34 שלשים, כמו שבארנו, ולא באו עדים, ועברו את
35 החדש, ונמצא יום ראש חדש השני יום אחד
36 ושלישים, כמו שבארנו;

(4) לפי חשבון הראיה.

37 ו. והתחילו למנות תשעה ועשרים יום מן יום ראש
38 החדש השני, וליל שלשים לא נראה הירח, אם
39 תאמר שכן מעברין את זה ועושין אותו שלשים,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י"ג שבט - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש קעט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

33 - אֶפְשָׁר שִׁירָאָה בְּמִדִּינוֹת מְזֻרְחִיּוֹת וְאֶפְשָׁר שְׁלֹא
34 יִרְאָה. לְפִיכָךְ: אִם יִרְאָה בְּמִדִּינָה שֶׁהִיא לְמִזְרַח אֶרֶץ
35 יִשְׂרָאֵל וּמִכְנוֹת כְּנָגְדָה - בִּידוּעַ שְׁנֵרָאָה בְּאֶרֶץ
36 יִשְׂרָאֵל; וְאִם לֹא נִרְאָה בְּמִדִּינָה הַמְּזֻרְחִיּוֹת - אֵין בָּזָה
37 רְאִיָּה, אֲלֵא אֶפְשָׁר שִׁירָאָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

(15) כי שם מקדימה השמש לשקוע.

38 מִזֵּו. וְכָל אֱלוֹ הַדְּבָרִים - כְּשֶׁהִיוּ הַמִּדִּינוֹת שְׁבִמְעָרָב
39 וְשְׁבִמְזֻרַח מְכֻנּוֹת¹⁶, כְּגֹון שֶׁהִיוּ נוֹטוֹת לְצִפּוֹן הָעוֹלָם
40 מִשְׁלֹשִׁים מַעְלֹת עַד חֲמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים מַעְלֹת; אֲבָל
41 אִם הִיוּ נוֹטוֹת לְצִפּוֹן יוֹתֵר מִזֵּה אוֹ פָּחוֹת - מִשְׁפָּטִים
42 אֲחֵרִים יֵשׁ לָהֶן¹⁷, שֶׁהִיוּ אֵינֶן מְכֻנּוֹת כְּנָגַד אֶרֶץ
43 יִשְׂרָאֵל. וְדָבָרִים אֲלוֹ שְׁבִאֲרָנוּ בְּעָרֵי מִזְרַח וּמַעְרָב,
44 אֵינֶן אֲלֵא לְהַגִּיד כָּל מִשְׁפָּטֵי הָרְאִיָּה, לְהַגְדִּיל תוֹרָה
45 וּלְהַאֲדִירָה, לֹא שֶׁהִיוּ בְּנֵי מִזְרַח אוֹ בְּנֵי מַעְרָב
46 סוֹמְכִין עַל רְאִיַּת הַיָּרֵחַ אוֹ תוֹעִיל לָהֶם כְּלוּם, אֲלֵא
47 לְעוֹלָם אֵין סוֹמְכִין אֲלֵא עַל קִדּוּשׁ בֵּית דִּין שְׁבִאֲרָץ
48 יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ בְּמָה פְּעָמִים.

(16) ברוחב הגיאוגרפי. (17) בזריחה ובשקיעה.

פֶּרֶק תְּשַׁעָה עָשָׂר

(1) נטיותיו של הירח וחקירות העדים.

49 א. לְפִי שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים, שְׁבִכְלָל דְּבָרִים שֶׁהִיוּ בּוֹדֵקִין
50 בָּהֶן אֵת הָעֵדִים אוֹמְרִין לָהֶן: לְהִיכֵן הִיָּה הַיָּרֵחַ
51 נוֹטָה²? - כְּשֶׁר בְּעִינֵי לְהוֹדִיעַ דֶּרֶךְ חֲשֻׁבּוֹן דְּבָר זֶה.
52 וְאֵין אֵנִי מְדַקְדֵּק בּוֹ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מוֹעִיל בְּרְאִיָּה כָּלָל.
53 וּתְחִלַּת חֲשֻׁבּוֹן זֶה - לְדַעַת נְטִיַּת הַמְּזֻלּוֹת תְּחִלָּה.

(2) לצפון או לדרום, ע"י ראש השנה כג, ב.

54 ב. הָעֲגוּלָה שֶׁהִיא עוֹבֶרֶת בְּמַחְצִית הַמְּזֻלּוֹת, שְׁפָה
55 מִהֶלֶךְ הַשָּׁמֶשׁ, אֵינָה עוֹבֶרֶת בְּאֶמְצַע הָעוֹלָם מִחְצֵי
56 הַמְּזֻרַח לְחִצֵּי הַמַּעְרָב, אֲלֵא נוֹטָה הִיא מֵעַל הַקוֹ
57 הַשָּׁוֶה, הַמְּסַבֵּב בְּאֶמְצַע הָעוֹלָם, כְּנָגַד צִפּוֹן וְדָרוֹם,
58 חֲצִיָּה נוֹטָה לְצִפּוֹן וְחֲצִיָּה נוֹטָה לְדָרוֹם³.

(3) ע"י בציוור 4.

59 ג. וְשְׁתֵּי נִקְדּוֹת יֵשׁ בָּהּ, שְׁפּוֹנְעַת בָּהֶן בְּעִגּוּלַת הַקוֹ
60 הַשָּׁוֶה, הַמְּסַבֵּב בְּאֶמְצַע הָעוֹלָם: הַנִּקְדָּה הָאֶחָת -
61 רֹאשׁ מִזֵּל טָלָה, וְהַנִּקְדָּה הַשֵּׁנִיָּה שְׁכַנְגָּדָה - רֹאשׁ
62 מִזֵּל מֵאֲזִינִים. וְנִמְצְאוּ שֶׁשָּׁה מְזֻלּוֹת נוֹטוֹת לְצִפּוֹן -
63 מִתְחִלַּת טָלָה עַד סוֹף תּוֹלָה, וְשֶׁשָּׁה נוֹטוֹת לְדָרוֹם
64 - מִתְחִלַּת מִזֵּל מֵאֲזִינִים עַד סוֹף מִזֵּל דָּגִים.

65 ד. וּמֵרֹאשׁ מִזֵּל טָלָה יִתְחִילוּ הַמְּזֻלּוֹת לְנוֹטוֹת מַעַט
66 מַעַט וְלִהְתַּרְחֵק מֵעַל הַקוֹ הַשָּׁוֶה כְּנָגַד הַצִּפּוֹן, עַד
67 רֹאשׁ סֶרְטֵן, וְיִהְיֶה רֹאשׁ סֶרְטֵן רְחוֹק מֵעַל הַקוֹ הַשָּׁוֶה
68 לְרֹחַ הַצִּפּוֹן שְׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מַעְלֹת וְחֲצִי מַעְלָה

מַעֲבֻרִים (בשנה שחדישה שלמים). (9) ולא רק במקרה
שציפו בית דין כל יום השלושים לעדי הראייה שלא באו.

1 י. וְכָל שְׁתַּמְצָא בְּגִמְרָא מְדַבְּרִים שְׁמֵרָאִין שְׁבִית דִּין
2 סוֹמְכִין עַל הַחֲשֻׁבּוֹן, וּמִפִּי מִשָּׁה מְסִינֵי שֶׁהִדְבֵּר
3 מְסוּר לָהֶם וְהִרְשׁוֹת בְּיָדָם לְחַסֵּר אוֹ לַעֲבֹר, וְכֵן זֶה
4 שֶׁחִסֵּר תְּשַׁעָה חֳדָשִׁים בְּשָׁנָה, וְכָל פִּיוּצָא בָּזָה - הַכֹּל
5 עַל עֶקֶר זֶה הוּא בְּנוֹי, בְּזִמְן שֶׁלֹא נִרְאָה הַחֹדֶשׁ
6 בְּזִמְנֵנו¹⁰.

(10) ליל שלושים.

7 יא. וְכֵן זֶה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים, שְׁמַעְבְּרִין אֵת הַחֹדֶשׁ
8 לְצִרְף¹¹ - הוּא בְּחֹדֶשִׁים אֲלוֹ, שְׁמַעְבְּרִין אוֹתָן לְפִי
9 חֲשֻׁבּוֹן וְעוֹשִׂין אֶחָד מִלֵּא וְאֶחָד חִסֵּר, וְיֵשׁ לָהֶם
10 לַעֲבֹר חֹדֶשׁ אֲחֵר חֹדֶשׁ אוֹ לְחַסֵּר - בָּזָה הוּא
11 שְׁמַעְבְּרִין לְצִרְף, מִפְּנֵי שֶׁלֹא נִרְאָה הַיָּרֵחַ בְּזִמְנֵנו;
12 אֲלֵא¹² בַּעַת שִׁירָאָה הַיָּרֵחַ בְּזִמְנֵנו, שֶׁהוּא תְּחִלַּת הַיּוֹתוֹ
13 נִרְאָה אֲחֵר שְׁנִתְקַבֵּץ עִם הַשָּׁמֶשׁ - מְקַדְשִׁין לְעוֹלָם.

(11) כדי למנוע ששבת ויום הכפורים יבואו רצופים. (12) -
אבל.

14 יב. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּי - בְּזִמְן שֶׁיֵּשׁ שָׁם בֵּית דִּין,
15 וְסוֹמְכִין עַל הָרְאִיָּה; אֲבָל בְּזִמְנִים אֲלוֹ - אֵין סוֹמְכִין
16 אֲלֵא עַל הַקְּבִיעָה, בָּזָה הַחֲשֻׁבּוֹן הָאֶמְצָעִי הַפְּשׁוּט
17 כָּכָל יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ בְּהִלְכּוֹת אֲלוֹ.

18 יג. וְתִבָּאָר בְּסִפְרֵי חֲשֻׁבּוֹן הַתְּקוּפּוֹת וְהַגִּימְטְרִיָּאוֹת,
19 שֶׁאִם יִרְאָה הַיָּרֵחַ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - יִרְאָה בְּכָל מִדִּינוֹת
20 הָעוֹלָם שֶׁהֵן לְמַעְרָב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּמִכְנוֹת כְּנָגְדָה¹³;
21 וְאִם יִתֵּן הַחֲשֻׁבּוֹן, שֶׁלֹא יִרְאָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - אֶפְשָׁר
22 שִׁירָאָה בְּמִדִּינוֹת אֲחֵרוֹת שֶׁהֵן לְמַעְרָב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
23 וּמִכְנוֹת כְּנָגְדָה. לְפִיכָךְ: אִם יִרְאָה הַיָּרֵחַ בְּמִדִּינָה
24 שֶׁהִיא לְמַעְרָב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - אֵין בָּזָה רְאִיָּה שֶׁלֹא
25 יִרְאָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲלֵא אֶפְשָׁר שְׁנִרְאָה הַיָּרֵחַ
26 בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

(13) באותו רוחב גיאוגרפי. במדינות שהן למערב ארץ-
ישראל שוקעת השמש יותר מאוחר, ובינתיים גדל האורך
הראשון (המרחק שבין הירח לשמש). מכאן שאם יראה
הירח בארץ ישראל, יראה בכל המדינות שהן למערב ארץ
ישראל.

27 יד. אֲבָל אִם לֹא יִרְאָה הַיָּרֵחַ בְּרֹאשׁ הַהָרִים¹⁴ בְּמִדִּינָה
28 הַמַּעְרָבִית הַמְּכֻנָּת כְּנָגַד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - בִּידוּעַ שֶׁלֹא
29 נִרְאָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

(14) ולא היו עננים.

30 מו. וְכֵן אִם לֹא יִרְאָה הַיָּרֵחַ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - בִּידוּעַ
31 שֶׁלֹא נִרְאָה בְּכָל מִדִּינוֹת הָעוֹלָם שֶׁהֵן לְמִזְרַח אֶרֶץ
32 יִשְׂרָאֵל וּמִכְנוֹת כְּנָגְדָה¹⁵; וְאִם יִרְאָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל

39 וְשִׁבְעִים עַד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשָׁשִׁים - תִּגְרַע אוֹתוֹ
40 מִשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשָׁשִׁים, וְהִנָּשֵׂא תִדַּע נְטִיתוֹ, וְהוּא
41 נְטִית אוֹתוֹ הַמִּנָּן שֶׁבִּידָד בְּלֹא גִרְעוֹן וְלֹא תוֹסֶפֶת.

(9) למעלה פט"ז, הי"ג. (10) כי בק"פ מעלות (מזל מאזנים) אין כל נטיה מקו המשווה.

42 י. אִם תִּרְצֶה לִידַע בְּמָה מַעְלוֹת הוּא הֵיכָל הַיָּרֵחַ נוֹטָה
43 מֵעַל הַקוֹ הַשָּׁמַיְם כְּנֶגֶד צִפּוֹן הָעוֹלָם אוֹ כְּנֶגֶד דְּרוֹם
44 הָעוֹלָם - תִּדַּע תַּחֲלָה בְּמָה נְטִית הַמַּעְלָה שֶׁהִיא
45 מְקוֹם הֵיכָל הָאֱמֶתִי, וְלֹא זֶה רֵיחַ הָיָא נוֹטָה, לְצִפּוֹן
46 אוֹ לְדְרוֹם¹¹. וְתִזְכֹּר וְתִחַשֵּׁב וְתוֹצִיא רֹחַב הַיָּרֵחַ
47 הָרִאשׁוֹן, וְתִרְאֶה אִם הוּא צִפּוֹנִי אוֹ דְרוֹמִי. אִם
48 נִמְצָא רֹחַב הַיָּרֵחַ וְנִטְיַת מַעְלָתוֹ¹² בְּרוֹחַ אַחַת, כְּגוֹן
49 שֶׁהָיָה שְׁנֵיהֶם צִפּוֹנִים אוֹ דְרוֹמִים - תִּקְבֹּץ
50 שְׁנֵיהֶם¹³; וְאִם נִמְצָאוּ בְּשְׁתֵּי רִיחֹת, כְּגוֹן שֶׁהָיָה
51 הָאֶחָד דְרוֹמִי וְהָאֶחָד צִפּוֹנִי - תִּגְרַע הַמַּעַט מִשְׁנֵיהֶם
52 מִן הָרֵב, וְהִנָּשֵׂא הוּא מִרְחַק הַיָּרֵחַ מֵעַל קו הַשָּׁמַיְם
53 בְּאוֹתָהּ הָרֵיחַ שֶׁהָיָה בָּהּ הָרֵב בְּשְׁנֵיהֶם¹⁴.

(11) ע"י ה"ג. (12) של מקום הירח האמיתי. (13) תחבר את המספרים, כי נטיית המעלה ממעלות המזלות, מראה על נטיית השמש מן קו המשווה, ורוחב הירח מראה על נטיית הירח מן השמש. (14) צ"ל "משניהם", דוגמת המעט "משנים", וכן הוא בדפוס קושטא. גורעים, מכיון שהמספרים השווים בכיוונים מנוגדים מבטלים זה את זה.

54 יא. פִּיּוּד? בְּאֵנוּ לִידַע בְּמָה הֵיכָל הַיָּרֵחַ נוֹטָה מֵעַל הַקוֹ
55 הַשָּׁמַיְם בְּלִיל הָרִאשִׁי, שֶׁהוּא שְׁנֵי לַחֲדָשׁ אֵיךְ מִשְׁנָה זֹה,
56 וְכִּי יִדְעֵת¹⁵ שֶׁמַּעְלַת הַיָּרֵחַ הִיָּתָה תִּשַׁע עָשָׂרָה מִמְּזָל
57 שׁוֹר, נְטִיתָהּ בְּצִפּוֹן כְּמוֹ¹⁶ שְׁמוֹנָה עָשָׂרָה מַעְלוֹת, וְרֹחַב
58 הַיָּרֵחַ הָיָה בְּדְרוֹם כְּמוֹ¹⁷ אַרְבַּע מַעְלוֹת, תִּגְרַע הַמַּעַט מִן
59 הָרֵב - וְיִשָּׂא אַרְבַּע עָשָׂרָה מַעְלוֹת, נִמְצָא הֵיכָל הַיָּרֵחַ רִחוּק
60 מֵעַל הַקוֹ הַשָּׁמַיְם אַרְבַּע עָשָׂרָה מַעְלוֹת לְרוֹחַ צִפּוֹן;
61 שֶׁהָיָה הַמִּנָּן הָרֵב, שֶׁהוּא שְׁמוֹנָה עָשָׂרָה מַעְלוֹת, הִיָּתָה
62 צִפּוֹנִי. וְכָל חֲשׁוֹבֹן זֶה - בְּקִרְבּוֹ בְּלֹא דְקִדּוּק, לְפִי
63 שְׂאִינוּ מוֹעִיל בְּרִאשָׁה¹⁸.

(15) ע"י למעלה פט"ז, הי"ג. (16) ולא בדיוק, כי י"ח מעלות עולה הנטייה בכ' מעלות ממזל שור, ע"י למעלה הי"ז. (17) בעצם שלוש מעלות ונ"ג חלקים. אין הרמב"ם מדקדק, כפי שהוא מבאר זאת בסוף הלכה זו. (18) אלא מועיל כתחילת חשבון למתן תשובה לשאלה: להיכן היה הירח נוטה, וע"י ה"א.

64 יב. אִם תִּרְצֶה לִידַע לֹא זֶה רֵיחַ מְרוּחוֹת הָעוֹלָם
65 יִרְאֶה הַיָּרֵחַ נוֹטָה - תִּחַשֵּׁב וְתִדַּע מִרְחָקוֹ מֵעַל הַקוֹ
66 הַשָּׁמַיְם: אִם יִהְיֶה עַל הַקוֹ הַשָּׁמַיְם, אוֹ קְרֹב מִמֶּנּוּ
67 בְּשְׁתֵּים אוֹ שְׁלֹשׁ מַעְלוֹת בְּצִפּוֹן אוֹ בְּדְרוֹם¹⁹ - יִרְאֶה
68 מִכּוֹן כְּנֶגֶד אֲמָצַע מַעְרִב²⁰, וְתִרְאֶה פְּגִימָתוֹ מְכוֹנָת
69 כְּנֶגֶד מִזְרַח הָעוֹלָם בְּשָׁמַיְם.

1 בְּקִרְבּוֹ. וְיִזְכְּרוּ הַמַּעְלוֹת לְהִתְקַרֵּב לְקו הַשָּׁמַיְם מַעַט
2 מַעַט, עַד רֹאשׁ מֵאוֹנִים, שֶׁהוּא עַל הַקו הַשָּׁמַיְם.
3 וּמֵרֹאשׁ מֵאוֹנִים יִתְחִילוּ לְנִטּוֹת וְלִהְיוֹת כְּנֶגֶד רֵיחַ
4 דְרוֹם, עַד רֹאשׁ גָּדִי, וְיִהְיֶה רֹאשׁ גָּדִי רִחוּק מֵעַל הַקו
5 הַשָּׁמַיְם לְרוֹחַ דְרוֹם שְׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מַעְלוֹת וְחֲצִי
6 מַעְלָה. וְיִזְכְּרוּ הַמַּעְלוֹת לְהִתְקַרֵּב מַעַט מַעַט כְּנֶגֶד הַקו
7 הַשָּׁמַיְם, עַד רֹאשׁ טָלָה.

8 ה. נִמְצָא רֹאשׁ טָלָה וְרֹאשׁ מֵאוֹנִים מִסְבָּב⁴ עַל הַקו
9 הַשָּׁמַיְם. וְלִפְיָכֶךָ, כִּשְׁתַּחֲוִיָּה הַשָּׁמַיְם בְּשְׁנֵי רִאשִׁים אֵלָיו,
10 לֹא תִהְיֶה נוֹטָה לֹא לְצִפּוֹן וְלֹא לְדְרוֹם, וְתִזְכֹּר וְתִחַשֵּׁב
11 מִזְרַח וְתִשְׁקַע בְּחֲצִי מַעְרֵב, וְיִהְיֶה הַיּוֹם וְלֵילָה
12 שׁוֹיִן בְּכָל הַיּוֹם⁵.

(4) יחד עם השמש בסיבוב היומי. (5) בראש טלה (אביב) ובראש מאזנים (סתיו), השמש בדיוק בקו המשווה, ואז אורך היום שווה לאורך הלילה.

13 ו. הָיָה נִתְבָּרֵר לָךְ, שֶׁכָּל מַעְלָה וּמַעְלָה מִמַּעְלוֹת
14 הַמַּעְלוֹת נוֹטָה לְצִפּוֹן אוֹ לְדְרוֹם, וְיִשַׁע לְנְטִיתָהּ שְׁעוֹר,
15 וְרֵב⁶ הַנְּטִיָּה לֹא תִהְיֶה יוֹתֵר עַל שְׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים
16 מַעְלוֹת וְחֲצִי בְּקִרְבּוֹ.

(6) הגדולה ביותר.

17 ז. וְאֵלּוּ הֵם הַשְּׁעוֹרִים שֶׁל נְטִיָּתוֹ, לְפִי מִנָּן הַמַּעְלוֹת
18 שֶׁל מַעְלוֹת. וְהַתַּחֲלָה מִתַּחֲלַת מִזְל טָלָה. עֲשׂוֹר מַעְלוֹת
19 - נְטִיתָם אַרְבַּע מַעְלוֹת. עֲשָׂרִים מַעְלוֹת - נְטִיתָם
20 שְׁמוֹנָה מַעְלוֹת. שְׁלֹשִׁים מַעְלוֹת - נְטִיתָם אַחַת עָשָׂרָה
21 מַעְלוֹת וּמִחְצָה. וְאַרְבַּעִים מַעְלוֹת - נְטִיתָם חֲמֵשׁ
22 עָשָׂרָה מַעְלוֹת. חֲמֵשִׁים מַעְלוֹת - נְטִיתָם שְׁמוֹנָה עָשָׂרָה
23 מַעְלוֹת. שָׁשִׁים מַעְלוֹת - נְטִיתָם עֶשְׂרִים מַעְלוֹת.
24 שִׁבְעִים מַעְלוֹת - נְטִיתָם שְׁתֵּים וְעֶשְׂרִים מַעְלוֹת.
25 שְׁמוֹנִים מַעְלוֹת - נְטִיתָם שְׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מַעְלוֹת.
26 תִּשְׁעִים מַעְלוֹת - נְטִיתָם שְׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מַעְלוֹת וְחֲצִי
27 מַעְלָה.

28 ח. וְאִם יִהְיוּ אֲחָדִים בְּמִנָּן - תִּקַּח לָהֶם מִנָּתָם מִבֵּין
29 שְׁתֵּי הַנְּטִיָּתוֹת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּשִׁמְשׁוֹ וּבִכְרָח⁸. פִּיּוּד?
30 חֲמֵשׁ מַעְלוֹת - נְטִיתָם שְׁתֵּי מַעְלוֹת. וְאִם הִיָּתָה מִנָּן
31 הַמַּעְלוֹת שְׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים - נְטִיתָם תִּשַׁע מַעְלוֹת. וְעַל
32 דְּרָךְ זֶה בְּכָל הָאֲחָדִים שֶׁהֵן עִם הַעֲשָׂרוֹת.

(7) למעלה פט"ג, הי"ז. (8) למעלה פט"ו, הי"ז.

33 ט. וּמֵאֲחֵר שֶׁתִּדַּע הַנְּטִיָּה שֶׁל מַעְלוֹת מֵאֲחָד עַד
34 תִּשְׁעִים - תִּדַּע נְטִיתָם כָּלָן, בְּדְרָךְ שֶׁהוּדְעָנוּם בְּרֹחַב
35 הַיָּרֵחַ⁹: שֶׁאִם הִיָּתָה הַמִּנָּן יוֹתֵר עַל תִּשְׁעִים עַד מֵאָה
36 וּשְׁמוֹנִים - תִּגְרַע אוֹתוֹ מִמֵּאָה וּשְׁמוֹנִים, וְאִם הִיָּתָה
37 יוֹתֵר עַל מֵאָה וּשְׁמוֹנִים עַד מֵאֵתִים וּשְׁבַעִים - תִּגְרַע
38 מִמֶּנּוּ מֵאָה וּשְׁמוֹנִים¹⁰, וְאִם הִיָּתָה יוֹתֵר עַל מֵאֵתִים

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום ש"ק י"ג שבט - ספר זמנים - הלכות תעניות קפא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23 שְׂיָצֵר לָכֶם, בְּגוֹן בְּצִרְתָּ וּדְבַר וְאַרְבָּה וְכִיּוּצָא בְּהוּ, 24 זַעְקוּ עָלֵיהֶן וְהִרְיעוּ.⁵

2) להתפלל בקול רם. (3) החצוצרות היו עשויות מעשת של כסף (פ"ג מהל' כלי המקדש ה"ה). (4) ב'ספרי' לבמדבר י, ט: "רבי עקיבא אומר... שדפון, וירקון, ואשה מקשה לילד, וספינה המטורפת בים מנין? תלמוד-לומר על הצר הצורך אתכם, על כל צרה וצרה שלא תבוא על הציבור - והרעותם בחצוצרות". (5) וכתב ה'מגן אברהם' (או"ח תחילת סי' תקעו): "ואני תמה, למה אין אנו נוהגין לתקוע בעת צרה, ואף-על-פי שאין תענית ציבור בבבל, מכל-מקום הלא מצוה מדאורייתא לתקוע בלא תענית?" ונכבר עמדו על זה הרמב"ם בדרשתו לראש-השנה (הצופה מארץ הגר שנה א' וב'), וכתב שמה שאין תוקעין בצרפת בתענית הוא מפני שהם סבורים שמה שאמרו "אין תענית ציבור בבבל" - היינו אפילו לתפילה ולתקיעות].

25 ב. וְדָבַר זֶה מִדְּרָכֵי הַתְּשׁוּבָה הוּא. שְׂבִימָן שֶׁתְּבוֹא 26 צָרָה וְיִזְעָקוּ עָלֶיהָ וְיִרְיעוּ, יִדְעוּ הַכֹּל שֶׁבְּגָלָל 27 מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים הוֹרַע לָהֶן. בְּפֶתוּב: עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִטּוּ 28 וְגו'.

29 ג. אָבֵל אִם לֹא יִזְעָקוּ וְלֹא יִרְיעוּ, אֵלָּא יֵאמְרוּ: דָּבַר 30 זֶה מִמִּנְהַג הָעוֹלָם אֲרַע לָנוּ, וְצָרָה זֹאת נִקְרָה נִקְרִית - 31 הִרִי זֹאת דֶּרֶךְ אֲכֻזִּירוֹת, וְגוֹרָמָת לָהֶם לְהִדְבֵּק 32 בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים. וְתוֹסִיף הַצָּרָה צְרוֹת אַחֲרוֹת. הוּא 33 שֶׁפֶתוּב בַּתּוֹרָה: וְהִלַּכְתֶּם עִמִּי בְּקָרִי, וְהִלַּכְתִּי גַם אֲנִי 34 עִמָּכֶם בְּחֻמַּת קָרִי. פְּלוֹמֵר: בְּשֹׂאבֵי עֲלֵיכֶם צָרָה כְּדִי 35 שֶׁתְּשׁוּבוּ, אִם תֵּאמְרוּ שֶׁהִיא קָרִי, אוֹסִיף לָכֶם חֻמַּת 36 אוֹתוֹ קָרִי.

37 ד. וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁶, לְהַתְּעַנּוֹת⁷ עַל כָּל צָרָה⁸ שֶׁתְּבוֹא 38 עַל הַצִּיּוֹר עַד שֶׁיִּרְחֲמוּ מִן הַשָּׁמַיִם. וּבִימֵי הַתְּעַנּוּת 39 הָאֵלּוּ זֹעָקִין בְּתַפִּלוֹת⁹ וּמִתְחַנְּנִים וּמְרִיעִין 40 בְּחֻצּוֹצְרוֹת בְּלִבָּד. וְאִם הָיוּ בְּמִקְדָּשׁ, מְרִיעִין 41 בְּחֻצּוֹצְרוֹת וּבְשׁוֹפָר¹⁰. הַשּׁוֹפָר מְקַצֵּר וְהַחֻצּוֹצְרוֹת 42 מְאָרִיכוֹת, שֶׁמִּצְוָת הַיּוֹם¹¹ בְּחֻצּוֹצְרוֹת. וְאִין תּוֹקְעִין 43 בְּחֻצּוֹצְרוֹת וְשׁוֹפָר כְּאֶחָד אֵלָּא בְּמִקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: 44 בְּחֻצּוֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הִרְיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ ה' ¹².

(6) חכמים. שהרי לא נזכר עיניו בתורה (מגיד-משנה). (7) לגזור צום על הציבור (משנה, תענית יט.). (8) המבוארות להלן בפרק שני. (9) המבוארות להלן בפרק רביעי. (10) משנה, ראש השנה כו, ב. (11) של תענית. (12) בית המקדש ששם גילוי שכינה, הוא "לפני המלך ה'".

45 ה. תְּעַנּוּת אֵלּוּ, שְׁגוֹזְרִין עַל הַצִּיּוֹר מִפְּנֵי הַצָּרוֹת, 46 אֵינָן יוֹם אַחֵר יוֹם, שֶׁאֵין רֵב הַצִּיּוֹר יְכוּלִים לַעֲמֹד 47 בְּדָבָר זֶה¹³. וְאִין גּוֹזְרִין בְּתַחֲלָה¹⁴ תְּעַנּוּת אֵלָּא בְּשָׁנִי 48 בְּשִׁפְתָּ וּבְחִמְיָשִׁי שְׁלֹאֲחֲרִיו¹⁵ וּבְשָׁנִי שְׁלֹאֲחֲרִיו. וְכֵן 49 עַל הַסֵּדֶר הַזֶּה: שָׁנִי וְחִמְיָשִׁי וְשָׁנִי¹⁶. עַד שֶׁיִּרְחֲמוּ.

(19) לשטים או שלוש מעלות אין ערך רב בחשבון בלתי-מדויק זה. (20) אם בשעת השקיעה הירח על קו המשווה, הרי רואים אותו שוקע בדיוק במערב. אם הירח נע במרחק מסויים מן קו המשווה, לצפון או לדרום, הרי גם שקיעתו תהיה במרחק מן קו המשווה.

1 יג. וְאִם יִהְיֶה רְחוֹק מֵעַל הַקוֹ הַשָּׁוֶה לְצִפּוֹן הָעוֹלָם 2 - יִרְאֶה בֵּין מַעֲרֵב הָעוֹלָם וּבֵין צִפּוֹנוֹ, וְתִרְאֶה 3 פְּגִימָתוֹ נוֹטָה מִזְרַח הָעוֹלָם כְּנֶגֶד דְּרוֹם 4 הָעוֹלָם.

5 יד. וְאִם הִיָּה רְחוֹק מֵעַל הַקוֹ הַשָּׁוֶה לְדְרוֹם הָעוֹלָם - 6 יִרְאֶה בֵּין מַעֲרֵב הָעוֹלָם וּבֵין דְּרוֹמוֹ, וְתִרְאֶה פְּגִימָתוֹ 7 נוֹטָה מִכְּנֶגֶד מִזְרַח הָעוֹלָם כְּנֶגֶד צִפּוֹן הָעוֹלָם. וְלִפִּי רֵב 8 הַמֶּרְחָק, וְלִפִּי רֵב הַנּוֹטָה²¹.

(21) בה במידה שהמרחק מן קו המשווה גדול יותר, לצד צפון או לצד דרום, בה במידה גדולה יותר נטיית החלק הפגום מן המזרח לצד דרום או לצד צפון.

9 טו. וּמִחֻקֵּי הַעֲדִים - שְׂאוּמִרִין לָהֶם: כְּמָה הִיָּה 10 גְבוּהָ²²? וְדָבַר זֶה יוֹדֵעַ מִקִּשְׁתָּ הָרִאשִׁי²³: שְׂבִימָן 11 שֶׁתִּהְיֶה קִשְׁתָּ הָרִאשִׁי קְצָרָה - יִרְאֶה הִירָח פְּאֵלוֹ הוּא 12 קְרוֹב מִן הָאָרֶץ, וּבִזְמַן שֶׁתִּהְיֶה אֲרָבָה - יִרְאֶה גְבוּהָ 13 מֵעַל הָאָרֶץ. וְלִפִּי אֲרָךְ קִשְׁתָּ הָרִאשִׁי, לִפִּי גְבוּהָ מֵעַל 14 הָאָרֶץ בְּרִאשִׁית הַעֲיִנִּים.

(22) ע' ראש השנה כג, ב. (23) ע' למעלה פי"ז, ה"ד.

15 טז. הִרִי בְּאֲרָנוּ חֲשֹׁבוֹנוֹת כָּל הַדְּרָכִים שֶׁצָּרִיכִין לָהֶם 16 בִּיְדִיעַת הָרִאשִׁי וּבִחֻקֵּי הַעֲדִים, כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל 17 יוֹדֵעַ לְמִכְנֵסִים, וְלֹא יִחַסְרוּ דֶּרֶךְ מִדְּרָכֵי הַתּוֹרָה, וְלֹא 18 יִשְׁטוּטוּ לְבַקֵּשׁ אַחֲרֶיהָ בְּסִפְרִים אַחֲרִים. דִּרְשׁוּ מֵעַל 19 סֵפֶר ה' וּקְרָאוּ, אַחַת מֵהֶנּוּ לֹא נַעֲדְדָה²⁴.

(24) בדפוס קושטא ובדפוס רומי ר"מ מסתיים הענין במילים: בריך רחמנא דסייען.

הלכות תעניות

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת. וְהִיא: לַעֲזֹק לִפְנֵי הַשֵּׁם בְּכָל עַת 4 צָרָה גְדוֹלָה שְׁלֹא תְּבוֹא עַל הַצִּיּוֹר. 5 וּבְאֹר מִצְוָה זֹאת בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פָּרֶק רִאשׁוֹן

(1) נתבאר בו ענין התענית מהו, וכיצד אדם מקבלו, ואי זה דבר אסור בכל תענית, ומה עושים צבור בכל תענית. וסוף דבר נתבאר בו מה שהוא ביאור כללי לנמשך אחר מצות התורה, והוא לעזוק בעת צרה כמבואר שם.

20 א. מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְזַעֵק² וְלִהְרִיעַ בְּחֻצּוֹצְרוֹת³ 21 עַל כָּל צָרָה שֶׁתְּבוֹא עַל הַצִּיּוֹר. שֶׁנֶּאֱמַר: עַל הַצָּר 22 הַצָּר אֲתֹכֶם - וְהִרְעַתֶּם בְּחֻצּוֹצְרוֹת. פְּלוֹמֵר: כָּל דָּבַר

12 לְהַתְעַנּוֹת עַל הַצָּרָה אֶפְלוּ יוֹם אֶחָד, וּפָגַע בָּהֶן יוֹם
13 מֵאֵלּוּ - מִתְעַנִּין וּמִשְׁלִימִין הַיּוֹם בְּתַעֲנִית.

25 משנה, תענית טו, ב. 26 במשנה שם לא נזכר חולו של מועד.

ח. תַּעֲנִיּוֹת אֵלּוּ²⁷, שֶׁמִּתְעַנִּין עַל הַצָּרוֹת²⁸, אֵין
מִתְעַנִּין בָּהֶן לֹא עֲבֹרוֹת וְלֹא מְנִיקוֹת וְלֹא קְטָנִים²⁹.
וּמִתְרִין לְאָכַל בְּלֵילָה³⁰ אִף עַל פִּי שֶׁמִּתְעַנִּין לְמַחֵר,
חוּץ מִתַּעֲנִיּוֹת הַמָּטוֹר³¹, כִּמּוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר³². וְכָל תַּעֲנִית
שְׁאוּכָלִין בָּהּ בְּלֵילָה, בֵּין צָבוּר בֵּין יָחִיד, הֵרִי זֶה
אוֹכֵל וְשׁוֹתֵה עַד שֶׁיַּעֲלֶה עֲמוּד הַשָּׁחַר³³. וְהוּא שְׁלֹא
יֵשֶׁן, אֲבָל אִם יֵשֶׁן - אֵינוֹ חוֹזֵר וְאוֹכֵל³⁴.

27 תענית יד, א. ו'תוספתא' פ"ב דתענית. 28 אבל בשבע תעניות אחרונות שגוזרים על עצירת הגשמים - גם אלה מתענים (להלן פ"ג ה"ה). 29 קטנים לא נזכרו לא בגמרא שם, ולא בתוספתא שם. ואמנם צריך עיון, שהרי קטנים אינם מתענים לעולם? ואפשר שהמדובר באלה שהם בני י"ג שנה, כל זמן שלא הגיעו לגבורת אנשים. וכן המנהג שאין גוזרין תענית על פחותים מ"ח לזכר וט"ו לנקבה ('מגן אברהם' או"ח סי' תקעו). ויש אומרים שהכוונה שאין צריך אפילו לחנכם, ואין התעניות האלו דומות ליום הכיפורים שמחנכים הקטנים בתענית שעות, כמו שכתב רבינו בפ"ב מהל' שביית עשור ה"י (האדר"ת בהגהותיו). 30 תענית יב, א. 31 שלש תעניות שניות. 32 להלן פ"ג ה"ג. 33 כרבי, בתענית שם. 34 שהרי הפסיק והסתלק מן האכילה. ויש אומרים שדווקא אם לא התנה לאכול, אבל אם התנה - מותר (מגיד-משנה בשם 'ירושלמי' תענית פ"א ה"ד).

ט. כִּשְׁם שֶׁהַצָּבוּר מִתְעַנֵּם עַל צָרָתוֹ, כִּךָ הַיָּחִיד
מִתְעַנֶּה עַל צָרָתוֹ³⁵. פִּיעֵד? הֵרִי שֶׁהָיָה לוֹ חוֹלָה, או
תוֹעֵה בַּמִּדְבָּר, או אֲסוּר בְּבֵית הָאֲסוּרִין - יֵשׁ לוֹ
לְהַתְעַנּוֹת עָלָיו וּלְבַקֵּשׁ רַחֲמִים בְּתַפְלָתוֹ. וְאוֹמֵר
”עֲנֵנִי” וכו'³⁶ כָּל תַּפְלָה שֶׁמִּתְפַּלֵּל. וְלֹא תַעֲנֶה
בְּשִׁבְתוֹת וְלֹא בְּמוֹעֲדוֹת וְלֹא בְּרֵאשֵׁי חֳדָשִׁים וְלֹא
בַּחֲנֻכָּה וּפְּוִרִים³⁷.

35 כתנא-קמא של רבי יוסי (תענית כב:) שאמר "על כולן (על כל הצרות שנזכרו שם) יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית". וכן מפורש בשמואל-ב יב, טו-טז: "ויגוף ה' את הילד כו' ויאנש. ויבקש דוד את האלקים בעד הנער ויצום דוד צום" (האדר"ת בהגהותיו). 36 תענית יג, ב: "יחיד שקיבל עליו תענית, מתפלל של תענית (=ענונו) - בשומע תפלה". 37 שם, י, א.

י. כָּל תַּעֲנִית שְׁלֹא קִבְּלָה עָלָיו הַיָּחִיד מִבְּעוֹד יוֹם,
אֵינוֹ תַעֲנִית³⁸. פִּיעֵד מִקְבָּלָה? כִּשְׁתַּפְּלָל תַּפְלַת
מִנְחָה, אוֹמֵר אַחֵר הַתַּפְלָה: מָחָר אֶהָא בְּתַעֲנִית.
וְגוֹמֵר בְּלָבוֹד³⁹ לְהַתְעַנּוֹת לְמַחֵר. וְאִף עַל פִּי שֶׁהוּא
אוֹכֵל בְּלֵילָה, לֹא הִפְסִיד כָּלּוֹם⁴⁰. וְכֵן אִם גָּמַר בְּלָבוֹד

13 ולעולם אין גוזרים גזירה על הציבור אלא-אם-כן רוב הציבור יכולים לעמוד בה (פ"ב מהל' ממרים ה"ה). 14 התחלת סדרת התעניות (משנה, תענית טו:). 15 "ואין גוזרין תענית על הציבור בתחילה בחמישי שלא להפקיע השערים", כשרואין בעלי חנויות שקונים למוצאי חמישי שתי סעודות גדולות, אחת לליל תענית ואחת לשבת, יהיו סבורין שבא רעב לעולם ומייקרין ומפקיעין השער (רש"י). והרמב"ם בפירושו למשניות, כתב: שלא יאמרו אם לא שראו בית-דין שהרעב בא, לא היו דוחקים לגזור התענית עתה סמוך לשבת, ומפני כן ייקרו ויפקיעו השער. 16 בכתב-יד קדמון כתוב, שמצא נוסחא אחרת מכתב-ידו של הרמב"ם: "וכן על הסדר חמישי ושני וחמישי" (וכ"ה להלן פ"ג ה"ה וה"ט). ולפי גירסא זו יוצא, שאת המשך התעניות אפשר לקבוע ולהתחיל בחמישי, כדעת התנא-קמא שם במשנה, ולא כרבי יוסי שאמר "כשם שאין הראשונות בחמישי, כך לא שניות ולא אחרונות". וכן פסק בפירוש המשנה שם ('מעשה רוקח'). ומלשון "בתחילה" שכתב, גם כן נראה כנוסחא זו.

1. אֵין גּוֹזְרִין תַּעֲנִיּוֹת עַל הַצָּבוּר לֹא בְּשִׁבְתוֹת וְלֹא
2. בְּיָמִים טוֹבִים¹⁷. וְכֵן אֵין תּוֹקְעִין בָּהֶן לֹא בְּשׁוּפָר וְלֹא
3. בַּחֲצוֹצְרוֹת, וְלֹא זֹעָקִים וּמִתְחַנְּנִים בָּהֶם בְּתַפְלָה¹⁸.
4. אֲלֹא אִם כֵּן הֵיחָד עִיר שֶׁהָקִיפּוּהָ עֲפוּ"ם, או נְהַר¹⁹,
5. או סְפִינָה הַמְטָרֶפֶת בֵּימָם²⁰. אֶפְלוּ יָחִיד²¹ הַנִּדְרָף מִפְּנֵי
6. עֲפוּ"ם, מִפְּנֵי לְסָטִים וּמִפְּנֵי רוּחַ רָעָה - (מִתְעַנִּין²²
7. עָלֵיהֶם בְּשִׁבְתָּ וּזֹעָקִין וּמִתְחַנְּנִים עָלֵיהֶם בְּתַפְלָה.
8. אֲבָל אֵין תּוֹקְעִין²³, אֲלֹא אִם כֵּן תִּקְעוּ לְקִבֵּץ אֶת הָעָם
9. לְעֹזֵר²⁴ אוֹתָם וְלְהַצִּילָן.

17 משנה, תענית טו, ב: "אין גוזרין תענית על הציבור בראשי חודשים כו'" וכל-שכן בשבתות וימים-טובים. וכן מפורש ב'ירושלמי' נדרים פ"ח ה"א. 18 משנה, שם יט, א. וראה להלן פ"ב ה"ב, שזועקים על המזונות אפילו בשבת. 19 סכנת שטפון. 20 שפגעה בה סערה בים, והיא קרובה להשבר. 21 תענית כב, ב. 22 רבינו מפרש מה שאמרו מתריעין ב'ענונו' (תענית יד), היינו תפלת ענונו בתענית (מגיד-משנה). וכן כתב בפירוש המשנה (תענית יט). שמתענין. אבל למעלה בפ"ב דהל' שבת הכ"ד, ובפרק ל' שם ה"ב, לא הביא שמתענים (כסף-משנה). ואמנם ב'טור' (או"ח סי' תקעו) לא העתיק "מתענין עליהם בשבת". 23 בתענית יד, א: "שופרות בשבת, מי שרי?" (= וכי מותר לתקוע בשופר בשבת?). 24 כרבי יוסי, שאמר (תענית יט). "לעזרה ולא לצעקה", ופירשה רבינו (ב'פירוש המשניות') בין בתפילה ובין בתקיעה, אלא שאין הלכה כדבריו לענין מניעת הצעקה בשבת, אבל לענין תקיעה לעזרה - הלכה כדבריו. [וכן יש לפרש כדברי רבינו למעלה פ"ל מהל' שבת ה"ב "שמתריעין עליהן בשבת לעזרן" - דהיינו בתקיעה].

10. וְכֵן אֵין גּוֹזְרִין תַּעֲנִית בְּתַחֲלָה בְּרֵאשֵׁי חֳדָשִׁים, או
11. בַּחֲנֻכָּה וּפְּוִרִים²⁵, או בַּחֲלוּ שָׁל מוֹעֵד²⁶. וְאִם הִתְחִילוּ

18 וּמִתְעַסֵּק בְּצַרְכָּיו, וְלֹא אָכַל עַד חֲצוֹת אוֹ עַד תְּשַׁע
19 שָׁעוֹת⁵³, וְנִמְלָךְ לְהִתְעַנּוֹת בְּשָׁעוֹת שֶׁנִּשְׁאָרוּ מִן הַיּוֹם
20 - הֲרִי זֶה מִתְעַנֶּה אוֹמֵן שָׁעוֹת⁵⁴, וּמִתְפַּלֵּל בֵּהֶן
21 "עֲנֵנוּ". שֶׁהֲרִי קִבֵּל עָלָיו הַתְּעִנִּית קֹדֶם שָׁעוֹת
22 הַתְּעִנִּית. וְכֵן אִם אָכַל וְשָׁתָה, וְאַחֵר כֶּן הִתְחִיל
23 לְהִתְעַנּוֹת שָׁאֵר הַיּוֹם - הֲרִי זֶה תְּעִנִּית שָׁעוֹת⁵⁵.

(51 שם, יא, ב. 52 שם, יב, א. 53 כלומר, לא קיבל עליו תענית, אלא מפני טרדתו לא טעם. 54 שנסארו מן היום. 55 'ירושלמי' נדרים פ"ח ה"א: "מילתיה דרבי יונה אמר מתענין שעות, רבי יונה הוה בצור, ושמע דמך (נפטר) בריה דרבי יוסי, אף-על-גב דאכיל גובנה (גבינה) ושתה מיא (ושתה מים באותו יום) - צם כל ההוא יומא" (ונחשב לו לתענית). אבל הראב"ד וכל הראשונים חולקים עליו וסוברים, שכיון שהבבלי אומר בפירוש (תענית יב). "והוא שלא טעם כלום עד הערב", הוא חולק על ה'ירושלמי'. וכתב המגיד-משנה שדעת הרמב"ם לפרש "והוא שלא טעם כלום עד הערב", היינו משעה שחושב להתענות. והיינו מה שאמרו: "כל תענית שלא שקעה עליו החמה - אינו תענית" וכגירסת רבינו חננאל (תענית, שם) "אמר רב חסדא: הא דאמרת מתענין לשעות כו' והוא שלא טעם כלום עד הערב כו' רב חסדא לטעמיה דאמר כל תענית שלא שקעה עליו חמה - לאו שמה תענית". ולא כהראב"ד שכתב, שהן שתי מימרות נפרדות, והראשונה באה למעט מי שאכל לפני חצות היום ואחר-כך קיבל עליו התענית עד הערב]. והרשב"א בתשובה מביא, ששמע שהרמב"ם חזר בו מדין זה, ותיקן כך: "עיניו שעות אינו עינוי אלא אם לא טעם באותו יום כלום".

24 יד. כֹּל הַשָּׂרָיו בַּתְּעִנִּית - בֵּין שֶׁהִיָּה מִתְעַנֶּה עַל צָרְתּוֹ
25 אוֹ עַל חֲלוּמוֹ, בֵּין שֶׁהִיָּה מִתְעַנֶּה עִם הַצָּפוּר עַל
26 צָרָתָם - הֲרִי זֶה לֹא יִנְהַג עֲדוּנִין בְּעֶצְמוֹ, וְלֹא יִקַּל
27 רֹאשׁוֹ, וְלֹא יִהְיֶה שֹׁמֵחַ וטוֹב לֵב; אֲלֵא דוֹאֵג וְאוֹנֵן,
28 כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: מַה יִּתְאוּנֵן אָדָם חִי, גָּבֵר עַל
29 חֲטָאֵיו⁵⁶. וּמִתָּר לֹא לְטַעַם אֶת הַתְּבַשִּׁיל, וְאַפְלוּ בְּכָדִי
30 רִבִּיעִית⁵⁷; וְהוּא שְׁלֹא יִבְלַע, אֲלֵא טוֹעֵם וּפּוֹלֵט.
31 שְׂכַח⁵⁸ וְאַכְלָם⁵⁹, מִשְׁלִים תְּעִנִּיתוֹ⁶⁰.

(56 תענית יא, א. 57) ולא יותר (ברכות יד.). 58 'ירושלמי' נדרים, שם. 59 כזית. 60 בכת"י הגירסא: "משלים תפילתו ותעניתו", היינו שיתפיל 'עננו' (מעשה רוקח). ודוקא אם קיבל עליו לצום ביום הזה, אבל אם קיבל עליו תענית באיזה יום שהוא ושכח ואכל, אבד תעניתו וחייב לצום יום אחר (רבינו בפ"ד מהל' נדרים הלכה טז, וכ"כ הראב"ד כאן).

32 טו. יָחִיד שֶׁהִיָּה מִתְעַנֶּה עַל הַחֹלָה, וְנִתְרַפָּא; עַל
33 צָרָה, וְעֵבְרָה - הֲרִי זֶה מִשְׁלִים תְּעִנִּיתוֹ⁶¹. הַהוּלָף⁶²
34 מִמְּקוֹם שֶׁמִּתְעַנֵּין לְמָקוֹם שֶׁאֵין מִתְעַנֵּין, הֲרִי זֶה
35 מִתְעַנֶּה וּמִשְׁלִים תְּעִנִּיתוֹ⁶³. הִלָּךְ מִמְּקוֹם שֶׁאֵין
36 מִתְעַנֵּין לְמָקוֹם שֶׁמִּתְעַנֵּין, הֲרִי זֶה מִתְעַנֶּה עִמָּהֶן.

1 וְקִבֵּל עָלָיו לְהִתְעַנּוֹת שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה יָמִים זֶה
2 אַחֵר זֶה, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא אוֹכַל כָּל לַיְלָה וְלַיְלָה,
3 לֹא הִפְסִיד תְּעִנִּיתוֹ. וְאֵינוֹ צָרִיךְ בּוֹנֶה לְכָל יוֹם וְיוֹם
4 מִבְּעוֹדוֹ⁴¹.

(38 שם, יד, א: "ואי יתיב (אם יושב בתענית בלי קבלה מבערב), מאי? אמר רבה בר שילא: דמיא למפוחא דמליא זיקא (הוא דומה למפוח שנופחין בו הנפחין את האור המתמלא ברוח, אף זה נתמלא רוח, שלא אכל בחינם - רש"י), כלומר אין זה תענית כלל וכלל, אבל הוא כתענית שעות (להלן הלכה יג). 39 בנוסחת המגיד-משנה, היה כתוב: "כשיתפיל תפילת מנחה או אחר התפילה, אומר עננו וגומר בלבבו". ופירשה: כשיתפיל - היינו בשומע תפילה (וכפירוש ר"ח), או אחר התפילה - אחר שסיים תפילתו (וכפירוש רש"י) קודם שיעקור רגליו. ומה שכתב "אומר עננו", כן הוא גם בשאלות ויקהל סי' סו. והיינו שאומר "עננו ה' עננו ביום צום תענית", כי למחר אשב בתענית" (הגהות אשר"י פ"א דתענית סי' יג), ועי' רא"ש שם, ותשובות רבינו בסוף הספר. 40 תענית יא, ב. 41 מבעוד יום שלו.

5 יא. קִבֵּל עָלָיו⁴² מִבְּעוֹד יוֹם לְהִתְעַנּוֹת לְמַחֵר - כְּלָבִד
6 וְהִתְעַנֶּה, וּבְלַיְלָה נִמְלָךְ⁴³ לְהִתְעַנּוֹת בְּיוֹם שְׁנִי⁴⁴, אָף
7 עַל שֶׁלֵּן בַּתְּעִנִּיתוֹ - אֵינָה תְּעִנִּית, מִפְּנֵי שְׁלֹא קִבֵּלָה
8 עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם; וְאֵין צָרִיךְ לֹאמַר שֶׁהִיָּה אוֹכַל
9 וְשׁוֹתָה בַּלַּיְלָה וְהַשָּׁפִים בִּבְקָר וְנִמְלָךְ לְהִתְעַנּוֹת,
10 שְׁאֵין זֶה תְּעִנִּית כְּלָל⁴⁵.

(42 תענית, שם. 43) התחרט. 44 כלומר, גם ביום שני. 45 מכיון שצם בלא קבלת תענית. ויש לו דין תענית שעות, המבואר להלן בהלכה יג.

11 יב. הֲרֹאֵה⁴⁶ חֲלוּם רַע, צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת לְמַחֵר⁴⁷, כְּדִי
12 שִׁישׁוּב וְיַעֲזוֹר⁴⁸ בְּמַעֲשָׁיו וּיַחַפֵּשׂ בֵּהֶן וּיַחְזֹר בְּתוֹכָהּ.
13 וּמִתְעַנֶּה וְאַפְלוּ בְּשִׁבְתּוֹ. וּמִתְפַּלֵּל "עֲנֵנוּ"⁴⁹ בְּכָל
14 תְּפִלָּה, אָף עַל פִּי שְׁלֹא קִבֵּלָה מִבְּעוֹד יוֹם. וְהִתְעַנֶּה
15 בְּשִׁבְתּוֹ, מִתְעַנֶּה יוֹם אַחֵר, מִפְּנֵי שֶׁבִטָּל עֲנָג שִׁבְתּוֹ⁵⁰.

(46 תענית יב, ב. 47) "יש אומרים, שבזמן הזה אין להתענות תענית חלום בשבת, שאין אנו בקיין בפתרון חלומות לידע איזה טוב ואיזה רע, והעולם אומרים שנמצא בספרים קדמונים, שעל שלשה חלומות מתענים בשבת: הרואה ספר-תורה שנשרף, או יום הכיפורים בשעת נעילה, או קורות ביתו או שינוי שנפלו, ונראה לי שהחלומות שאמרו במסכת ברכות פרק הרואה שהם רעים, גם עליהם מתענין בשבת" ('שולחן ערוך' אור"ח סי' רפח). 48) ויתעזור. 49) כן כתבו 'הלכות גדולות' (מגיד-משנה). 50) תענית, שם: "מאי תקנתיה (מה תקנתו של זה שמתענה תענית חלום בשבת)? ליתבי תעניתא לתעניתא" (ישב בתענית אחר, ויכפר על זה שהתענה בשבת).

16 יג. מִתְעַנֶּה אָדָם שָׁעוֹת⁵¹, וְהוּא שְׁלֹא יֹאכַל כְּלוּם
17 שָׁאֵר הַיּוֹם⁵². כִּיצַד? הֲרִי שֶׁהִיָּה טְרוּד בַּחֲפָצָיו

בצרת גשמים, אבל בשאר צרות - דין ציבור כדין יחיד, המבואר בהלכה הקודמת, שכיון שקיבלו עליהם התענית - צריכים להשלים אותו אף אם עברה הצרה.

1 שָׁכַח וְאָכַל וְשָׁתָה, אֵל יִתְרָאָה בְּפָנֶיהֶם וְאֵל יִנְהֹג
2 עֲדוֹנִין בְּעֶצְמוֹ.⁶⁴

11 יו. בְּכָל יוֹם תַּעֲנִית שְׁגוּזִין עַל הַצָּבוּר מִפְּנֵי הַצָּרוֹת,
12 בֵּית דִּין וְהַזְקָנִים יוֹשְׁבֵי בֵּית הַפְּנִסָּה וּבֹדְקִים עַל
13 מַעֲשֵׂי אָנָּשִׁי הָעִיר מֵאַחַר תְּפִלַּת שְׁחֲרִית עַד חֲצוֹת
14 הַיּוֹם. וּמַסִּירֵין הַמְּכַשּׁוֹלוֹת שֶׁל עֲבָרוֹת; וּמַזְהִירֵין
15 וְדוֹרְשִׁין וְחוֹקְרִין עַל בְּעָלֵי חֲמָס וְעֲבָרוֹת, וּמַפְרִישִׁין
16 אוֹתָן; וְעַל בְּעָלֵי זְרוּעַ, וּמַשְׁפִּילִין אוֹתָן; וְכִיּוֹצֵא
17 בְּדָבָרִים אֲלוֹיִם.⁶⁵ וּמַחֲצִי הַיּוֹם וְלַעֲרֹב: רַבִּיעַ הַיּוֹם
18 קוֹרְאִין בְּכָרְכוֹת וּקְלָלוֹת שֶׁבַתוֹרָה⁷⁰, שְׁנָאָמֵר: מוֹסֵר
19 ה' בְּנֵי אֵל תִּמְאָס, וְאֵל תִּקָּן בְּתוֹכָחָתוֹ. וּמַפְטִירִין
20 בְּנִכְיָא בְּתוֹכָחוֹת מַעֲנֵן הַצָּרָה. וּרְבִיעַ הַיּוֹם הָאֲחֵרוֹן
21 מִתְּפִלָּים מִנְּחָה וּמִתְחַנְּנִים וְזוֹעֲקִים וּמִתְוִידִים כְּפִי
22 כָּתוּב.

(69) תענית יב, ב. מימרא של אביי. וְאֵף-עַל-פִּי שְׁמוּגִית
הַגְּמָרָא שֶׁ עוֹסֶקת בְּשִׁלוֹשׁ תַּעֲנִיּוֹת שְׁנִיּוֹת (הַמְּבֹאָרוֹת הַלֵּל
פ"ג ה"ג-ה"ד) - מְכִינן שֶׁבִּיאָה הַפְּסוֹק (נַחֲמִיָּה ט, ג)
וְיִקְרְאוּ בִּסְפֵר תּוֹרַת ה' אֱלֻקִּים רַבִּיעִית הַיּוֹם, וּרְבִיעִית
מִתּוֹוִדִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לַה' אֱלֻקִּיהֶם, נִרְאָה שֶׁבִּכֵּל תַּעֲנִית
נוֹהֲגִים כֵּן. וְרָאָה הַלֵּל בִּפְ"ג ה"ב, וּבְלַחֲמֵי-מִשְׁנָה כְּאֵן.
(70) מִשְׁנָה, מְגִלָּה ל, ב. וּמִימְרָא שֶׁל אֲבֵי, תַּעֲנִית שֶׁם. וְזֶהוּ
דוֹקָא בְּתַעֲנִיּוֹת שְׁגוּזִין אוֹתָן הַצִּיּוֹר מִפְּנֵי הַצָּרוֹת, כְּגוֹן:
בְּצוֹרוֹת וּדְבַר וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן, קוֹרְאִים בְּרֻכּוֹת וּקְלָלוֹת, כְּדִי
שִׁישׁוּבוּ הָעַם וְיִכְנַע לִבָּם כְּשִׁישְׁמְעוּ אוֹתָם, אֲבָל בְּשֹׂאֵר
הַתַּעֲנִיּוֹת, שֶׁאֵינוֹ מִתְעַנִּים עַל מָה שֶׁאִירַע לֵאבֹתֵינוּ, קוֹרִין
בְּשַׁחֲרִית וּבִמְנַחָה "וַיַּחַל", רָאָה בְּרַמְבַּם הַלְכוֹת תְּפִלָּה פֶּרֶק
יג ה"ח ('צִפְנַת פִּעְנֵח').

(61) תענית י, ב. ואפילו אם נתרפא (או עברה הצרה) קודם
חצות היום, שהרי קיבל עליו התענית. ואם אינו משלים -
נראה כמתנה עם קונו, אם תעבור לא אתענה ואם לא תעבור
אתענה (רש"י). ובציבור לא הטריחו עליהם להשלים
(כשעברה הצרה קודם חצות היום), מפני טורח הציבור
(מגיד-משנה להלן הלכה טז). (62) תענית, שם.
(63) וברש"י שם: כל התעניות שקיבלו בני עירו, שנותנים
עליו חומרי מקום שיצא משם. (64) תענית, שם. וכן אלה
שפטורים להתענות, כגון מעוברים ומניקות, לא ינהגו
עידונים בעצמם ("ירושלמי" תענית פ"א ה"ה).

3 טז. צָבוּר שֶׁהָיוּ מִתְעַנִּין עַל הַגְּשָׁמִים, וְיִרְדּוּ לָהֶן
4 גְּשָׁמִים: אִם קָדָם חֲצוֹת יִרְדּוּ - לֹא יִשְׁלִימוּ⁶⁵; אֲלֹא
5 אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין, וּמִתְפַּנְסִין וְקוֹרְאִין הֵלֵל הַגְּדוֹל⁶⁶;
6 שֶׁאֵין אוֹמְרִין הֵלֵל הַגְּדוֹל אֲלֹא בְּנֶפֶשׁ שְׁבָעָה וְכֶרֶס
7 מְלֵאָה⁶⁷. וְאִם אַחֵר חֲצוֹת - הוֹאִיל וְעֵבֶר רַב הַיּוֹם
8 בְּקִדְשָׁהּ, יִשְׁלִימוּ תַּעֲנִיתָן. וְכֵן אִם הָיוּ מִתְעַנִּין עַל
9 צָרָה וְעֲבָרָה, אוֹ עַל גְּזֵרָה וּבִטְלָה: אִם קָדָם חֲצוֹת -
10 לֹא יִשְׁלִימוּ⁶⁸, וְאִם אַחֵר חֲצוֹת - יִשְׁלִימוּ.

(65) מִשְׁנָה, תַּעֲנִית יט, א. כְּרַבִּי אֲלִיעֶזֶר וּרְבִי טְרָפוֹן.
(66) מְזִמּוֹר קָלוּ בְּתַהֲלִים, שֶׁכָּתוּב בּו "נוֹתֵן לֶחֶם לְכָל בִּשְׂר",
נִקְרָא הֵלֵל הַגְּדוֹל "מִפְּנֵי שֶׁהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹשֵׁב בְּרוּמוֹ
שֶׁל עוֹלָם וּמַחֲלֵק מְזוֹן לְכָל בְּרִיָּה" (פִּסְחִים קח).
(67) תַּעֲנִית כה, ב ודף כו, א. ש"מתוך שכתוב בו: "נוֹתֵן
לֶחֶם לְכָל בִּשְׂר", נִרְאָה לְהֵאמֹר עַל הַשּׁוֹבַע" (רש"י).
(68) נִלְמַד מִדִּין גְּשָׁמִים שֶׁלֹּמַעֲלָה. שֶׁלֹּא הִטְרִיחוּ עַל הַצִּיּוֹר
לְהַשְׁלִים הַתַּעֲנִית. אֲבָל הָרַב"ד סוֹבֵר שְׁדִּין זֶה נִאֲמַר רַק

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ז' י"ג שבט תשע"ו

24 שֶׁלַּחוּ בֵּית דִּין הַגְּדוֹל וּבְדָקוּ בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל, וּמַצֵּאוּ
25 שֶׁהָכֵל זְהִירִים בְּתִירוּמָה גְּדוֹלָה וּמַפְרִישִׁין אוֹתָהּ, אֲכָל
26 מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי וּמַעֲשֵׂר עֲנִי הָיוּ עֲמֵי הָאָרֶץ
27 מִיִּשְׂרָאֵל מְקַלְטִין עַל עֲצָמָן וְלֹא הָיוּ מַפְרִישִׁין אוֹתָן.
28 לְפִיכָף גָּזְרוּ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשָׂרוֹת אֲלֹא
29 אָנָּשִׁים נְאֻמָּנִים; אֲכָל עֲמֵי הָאָרֶץ - פְּרוֹתֵיהֶן סָפְקוּ, וְאֵין
30 נְאֻמָּנִין לִדְמֵי מַעֲשָׂרֵין הֵן. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא דְּמָאִי.

31 ב. וְהִתְקִינוּ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה אָדָם מַפְרִישׁ מִן הַדְּמָאִי אֲלֹא
32 תְּרִימַת מַעֲשֵׂר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹן מִיתָה, וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי,
33 שֶׁאֵין בָּזָה הַפֶּסֶד, שֶׁהָיוּ בְּעָלֵיו אוֹכְלִין אוֹתוֹ; אֲכָל
34 מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן וּמַעֲשֵׂר עֲנִי - אֵין מַפְרִישׁ מִן הַדְּמָאִי,
35 מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפְקוּ, וְהַמּוֹצֵא מִחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרָאָהּ.

יום ראשון ז' שבט ה'תשע"ו

הלכות מעשר

פרק תשיעי

(1) יבאר שפירות ע"ה הם ספק ואין לומר מעושרין הם. כמה
מעשרות מפרישין מן הדמאי, ואם מברכין עליו. וכיצד
מעשרין אותו. הלוקח ככר מן הנחתום. והזמזמין את חבירו
שיאכל אצלו. אם אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו על
הודאי. הנחתומין אם חייבים להפריש מעשר שני משל
דמאי. שנים שבצרו כרמיהן בתוך גת אחת והאחד אינו
נאמן.

23 א. בימי יוחנן פהן גדול, שהיה אחר שמעון הצדיק,

- 1 לפיכך אומר ללוי או לעני: הבא ראיה שאינו
- 2 מעשר וטל מעשרות.
- 3 ג. אף על פי שאין מפרשין מעשר עני מן הדמאי
- 4 - צריך לקרות לו שם, ואינו מפרש. ואומר: עשור
- 5 מה שיש כאן מעשר עני. כדי לקבוע מעשר שני;
- 6 שמעשר עני בשלישית וששית - במקום מעשר שני
- 7 שש שאל שאל שני השבוע.
- 8 ד. כשמפרשין מן הדמאי תרומת מעשר ומעשר
- 9 שני - אין מברכין עליהן, לפי שהוא ספק. לפיכך
- 10 מתר להפריש כשהוא צרם.
- 11 ה. כיצד מעשרין את הדמאי? מפרש כדי תרומת
- 12 מעשר, שהוא אחד ממאה מן הכל, ומניחה בצד
- 13 הפרות, ואומר: זה מעשר, ושאר מעשר סמוך לו.
- 14 ואחר כך אומר: זה שאמרתי עליו שהוא מעשר הרי
- 15 הוא תרומת מעשר על שאר המעשר הסמוך לו.
- 16 ונוטל אותה ונותנה לכהן. שאינו רשאי להפריש
- 17 תרומת מעשר קדם המעשר לכתחלה. ואחר כך
- 18 מפרש מעשר שני.
- 19 ו. ומתן להפריש מעשר שני קדם הראשון בדמאי.
- 20 ואם רצה, אומר: מעשר שני של פרות אלו בצפונם
- 21 או בדרומם, והרי הוא מחלל על המעות. וכן
- 22 הלוקח כפר מן הנחתום - מפרש ממנה כדי תרומת
- 23 מעשר וחלה, ואומר: אחד ממאה ממה שיש כאן
- 24 הרי הוא מעשר, ושאר מעשר סמוך לו; וזה
- 25 שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר על השאר
- 26 הסמוך לו; והיתר על אחד ממאה שיש בזה
- 27 שהפרישתי הרי הוא חלה; ומעשר שני בצפונה או
- 28 בדרומה, והרי הוא מחלל על המעות. ואוכל.
- 29 ז. וכן המזמין את חברו שיאכל אצלו, והוא אינו
- 30 מאמינו על המעשרות - אומר מערב שבת: מה
- 31 שאני עתיד להפריש למחר הרי הוא מעשר, ושאר
- 32 מעשר סמוך לו; וזה שעשיתי מעשר עשוי תרומת
- 33 מעשר על שאר הסמוך לו; ומעשר שני בצפונה או
- 34 בדרומו, והרי הוא מחלל על המעות. מפני שמותר
- 35 לאדם להתנות תנאים אלו על הדמאי אף על פי
- 36 שאינו ברשותו. אבל בודאי - אינו מתנה אלא על
- 37 דבר שברשותו.
- 38 ח. כיצד? היו לו מאה תאנים של טבל בביתו והוא
- 39 בבית המדרש או בשדה, ומתירא שמא תחשך ואינו
- 40 יכול לעשר בשבת - אומר: שני תאנים שאני עתיד
- 41 להפריש הרי הן תרומה; ועשר שאני מפרש

יום שני ח' שבט ה'תשע"ו

פרק עשירי

יבאר מה צריך לקבל עליו כדי שיהיה נאמן על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עבדו של חבר שהיו למודין¹⁷ אצל עם הארץ - 16
צריכין לקבל. בנו או עבדו של עם הארץ שהיו 17
למודים אצל חבר: כל זמן שהן אצלו¹⁸ - הרי הן 18
בחבר; יצאו - הרי הן כעם הארץ¹⁹. 19

(13) שנתאלמנה או שנתגרשה. (14) הכנעני, שאין עבד עברי נמכר לאחר. (15) והכוונה שצריכים לקבל נאמנות לפני הנישואין והמכירה, שהרי אמרו בתוספתא דמאי פרק ג' "היה הוא נאמן ואשתו אין נאמנת, לוקחין ממנו ואין מתארחין אצלו, וכו'", שוודאי יבוא לידי מכשול. (16) אפילו כשהם אצל עם הארץ, שמנהגם הראשון בידם. (17) רגילין לבקר. (18) [=אצל החבר]. (19) שפסקה השפעתו, ומכאן שגדולה השפעת עם הארץ על הלימודים אצלו, מהשפעת החבר על הלימודים אצלו.

ד. מי שאינו נאמן, והיה אחד מפניו או מעבדיו 20
נאמן²⁰, או אחד ממשפחתו - לוקחין ממנו ואוכלין 21
על פיהן²¹, ואינן חוששין לדבר. 22

(20) כלומר, שקבל על עצמו להיות נאמן תחת אדונו. (21) והיינו שמעידים על הפירות שמתקנים הם.

ה. היה הוא נאמן ואשתו אינה נאמנת - לוקחים 23
ממנו²², ואין מתארחין אצלו²³. [היתה אשתו נאמנת 24
והוא אינו נאמן - מתארחין אצלו, ואין לוקחין 25
ממנו²⁴.] ותבוא מארה למי שאשתו נאמנת והוא אינו 26
נאמן²⁵. 27

(22) שוודאי מתקן מה שהוא מוכר. (23) כי אשתו חשודה להאכיל דבר שאינו מתוקן. (24) [אם אשתו אינה מעידה על זה].

ו. לא ישמש חבר²⁵ לא במשתה עם הארץ ולא 28
בסעדו, אלא אם בן היה הכל מעשר ומתקן מתחת 29
ידו²⁶. לפיכך, הרואה חבר משמש במשתה עם 30
הארץ או בסעדו - הרי הכל בחזקת מתקן ומעשר. 31
ראוהו מסב עם עמי הארץ - אין הסעדה בחזקת 32
מעשרת, שמה החבר על התנאים שבלבו²⁷ הוא 33
סומך²⁸. 34

(25) הנאמן על המעשרות. (26) כשהזמינו אצלו. (27) [ראה למעלה פרק ט הלכה י שבדמאי אינו צריך לרחוש בשפתיו]. (28) ולא תיקן אלא מה שהוא אוכל.

ז. פשם שאדם סועד אצל עם הארץ וסומך על 35
תנאו, כך הוא צריך להיות מתנה על בנו²⁹, ואפלו 36
היה בנו במקום אחר. אבל אינו צריך להיות מתנה 37
על אחר חוץ מבנו, ואפלו היה עמו במשתה³⁰. 38
לפיכך, בן חבר שהיה מסב במשתה עם הארץ - אין 39
הסעדה בחזקת מעשרת, שמה אביו התנה עליו. 40

(29) אפילו בגדול, כיוון שהוא סמוך על שולחנו. (30) שאינו אחראי לו.

המעשרות. ודין תלמיד חכם שמת והניח פירות. או בת חבר או אשתו שנישאת לעם הארץ. אם ישמש חבר במשתה עם הארץ ובסעודתו. בן חבר שמיסב עם ע"ה. ודין ע"ה שנתן מנה לחבר לקנות לו אגודת ירק. אם מותר להאכיל את העניים דמאי. וגבאי צדקה אם גובין מהם. רופא חבר שמאכיל לחולה ע"ה אם נותן לתוך פיו.

א. המקבל עליו להיות נאמן על המעשרות² ולא 1
יהיו פירותיו דמאי³ - צריך להיות מעשר את שהוא 2
אוכל⁴, ואת שהוא מוכר⁵, ואת שהוא לוקח⁶, ואינו 3
מתארח אצל עם הארץ⁷. וצריך שיקבל עליו דברים 4
אלו ברבים. וכשיבואו עדים⁸ נאמניו⁹ שקבל דברים 5
אלו ברבים ושהוא רגיל בהם תמיד¹⁰ - הרי זה נאמן 6
על פירותיו לומר מעשרין הן. 7

(2) לומר שפירותיו מעושרים. (3) כלומר, שעל ידי קבלה זו לא יהיו פירותיו דמאי. (4) בין פירות שלו בין אלה שלקח ממי שחשוד על המעשרות, שאם אינו נאמן על מה שיאכל בעצמו, היאך יהיה נאמן על מה שאנו אוכלין ונסמוך על דבריו כשיאמר זה מעושר. (5) מפירות שגדלו אצלו. (6) על מנת למכור. (7) משנה שם, כתנא קמא ולא כר' יהודה. ואף על פי שיכול לסמוך על תנאי - לא התירו כן אלא כשהזמינו אצלו. (8) לדעת הריטב"א (עבודה זרה לט "כל שהוא בחזקת חשוד, צריך שני עדים להכשירו, או עד אחד שיעיד על החתיכה (= על הפירות שמעושרים הם)). שלא אמרו עד אחד נאמן באיסורין אלא במעיד על החתיכה". וכן נראה מדברי רבינו. [וטעמו של דבר: עד אחד אינו נאמן בדבר שיש לו חזקת איסור, אלא אם בידו לתקנו ולפיכך נאמן הוא על הפירות, שהרי בידו לתקנם, להפריש עליהם תרומות ומעשרות משלו. אבל להעיד על זה, שהיה בחזקת עם הארץ ואינו נאמן על המעשרות, שקיבל עליו נאמנות למעשרות - אינו יכול, שהרי אין זה בידו לתקן]. (9) כלומר, נאמנים על המעשרות. [שאם לא כן, הם פסולים לעדות, שכן אמרו "עמי הארץ אין מוסרים להם עדות", ולפי דעת חכמים בברכות מז: כל שאינו מעשר פירותיו כראוי הרי הוא עם הארץ]. (10) ואז הוא מקבל חזקת נאמנות.

ב. כל תלמיד חכם לעולם נאמן¹¹, ואינו צריך 8
בדיקה אחריו. ובניו ובני ביתו ועבדיו [ואשתו] - 9
הרי הם כמוהו. תלמיד חכם שמת והניח פרות, 10
אפלו פנסם באותו היום - הרי הן בחזקת מתקניו¹². 11

(11) כאבא שאול בבכורות ל: שאמר (גבי טהרות) "תלמיד חכם אינו צריך לקבל בפני שלושה" ואף שבטהרות החמירו הכהנים על עצמם, במעשרות לא מצינו שום חומרא. (12) ש"חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן".

ג. בת עם הארץ או אשתו¹³ שנסת לחבר, ועבדו¹⁴ 12
שנמכר לחבר - צריכין לקבל עליהם בתחלה¹⁵. ובת 13
חבר או אשתו שנסת לעם הארץ, ועבדו שנמכר 14
לעם הארץ - הרי הן בחזקתן¹⁶ עד שיחשדו. בנו או 15

מתקנה וודאי, שוודאי לא עישור לפני ראיית פני הבית, כמו כן אם לא נגמרה מלאכתם, בוודאי לא עישורם, ולפיכך אם אמר לו: לקט תאנים, היינו כמה שילקט ילקט, הרי זה נגמרה מלאכתו, כמפורש למעלה פרק ג הלכה י: "אם אינו ממלא [את הכלין] עד שילקט כל צרכו", ואפשר שבעל הפירות עישר מיד, בכדי שיעשה, היינו בכדי שיעור זמן שילקט כמה תאנים בודדות, ולכן אינו מעשרן אלא דמאי, והמדובר כשמוליכם לשוק, שאם לא כן אינו מעשרם עד שיראה פני הבית, אבל אם אמר לו: מלא כלכלה זו, שאין זה גמר מלאכה עד שימלאנה, אינו מעשר עד שיידע שמילא את הכלכלה, ולפיכך מעשרין וודאין. (46) כלומר, לעם הארץ. (47) אם נתן לו עם הארץ רשות. (48) כלומר, תרומת מעשר, אבל בתרומה גדולה הלכה היא לכל ש"אין תורמין תרומה גדולה אלא מן המוקף" ולא לתלמידי חכמים בלבד.

יא. מתר להאכיל את העניים⁴⁹ ואת האורחים⁵⁰ דמאי⁵¹. וצריך להודיען. והעני עצמו והאורח, אם ציו לתמן - מתקנין.⁵²

(49) אפילו עמי הארץ, שאם אתה אומר שמאכילין רק לחבירים, אתה נועל דלת בפני עניים עמי-הארץ. (50) ואף שבביתם עשירים הם, כאן הם עניים. (51) שרוב עמי הארץ מעשרים הם, והקלו בזה כדי להקל עלינו מצוות הצדקה והכנסת האורחים.

יב. גבאי צדקה גובין סתם⁵² מפל אדם⁵³ ומחלקים סתם⁵⁴, והרוצה לתמן - יתמן.⁵⁵

(52) מאכלים עבור העניים. (53) אף מעמי-הארץ, ואינם מבדילים בין מאכלים שקבלו מחבר לבין מה שקבלו מעם-הארץ, ש"אם מדקדק אתה אחריו [אחרי הנותן צדקה אם הוא עמי-הארץ, להבדיל את מה שנתן, משאר מאכלים] אתה ממעט מן הצדקה [שהעם הארץ ייעלב ולא ייתן יותר]". (54) אף לעם-הארץ.

יג. רופא חבר שהיה מאכיל לחולה עם הארץ⁵⁵ מפרות עם הארץ⁵⁶ - נותן לתוף ידו, אבל לא לתוף פירו⁵⁷. ואם היה הדמאי של רופא - אפלו לתוף ידו לא יתן. וכן אם ידע שהוא טבל ודאי - אפלו לתוף ידו אסור.⁵⁸

(55) שאין בו סכנה. שאם לא כן - הרי הכל מותר. (56) שאינם של הרופא. (57) אף שאיסור דרבנן אסור באכילה לחולה שאין בו סכנה, בדמאי הקלו ולא גזרו אלא בנותן לתוף פיו.

יום שלישי ט' שבט ה'תשע"ו

פרק אחד עשרי

(1) יבאר שאסור למכור דמאי לע"ה ולשלוח לו דמאי. המשפיעין במדה גסה אם מותרין למכור דמאי. חבר ועם הארץ שירשו את אביהם עם הארץ. מי שהיה נושא ירק וככר עליו ורוצה להשליך ממנו לארץ. המוצא פירות בדרך.

ח. עם הארץ שנתן מעה לחבר ואמר לו: קח לי אגדת ירק אחת או גלוסקא³¹ אחת - לוקח³² לו³³ סתם³³ ופטור מלעשר³⁴. ואם החליף את המעה³⁵ - חיב לעשר³⁶ ואחר כך יביא לו. ואם פרש החבר ולא לקחן סתם, אלא אמר לחנוני: אגדה זו שאני לוקח ממך - לחברי אני קונה אותה, וזו - לעצמי אני קונה אותה, זו שלקח לעצמו - חיב לעשרה, וזו שלקח לחברו - אינו צריך לעשרה. ואם נתעברו³⁷, אפלו נתעברה אחת שלו במאה של חברו - מתקן הכל דמאי, ואחר כך יתן לחברו ששלחו לקח לו³⁸.

(31) לחם בתבלין מתוקן היטב. (32) מעם הארץ. (33) היינו שלוקח שניים: אחד עבור משלחו ואחד עבורו, שלוקח בסתם ואינו מפרש זה בשבילו וזה בשבילי כמו בסיפא. (34) שאומרים הוברר הדבר, שזאת היא הגלוסקא שלקח עבורו בשליחותו, שהרי בדרבנן אומרים יש ברירה, והרי זה כאילו עם הארץ בעצמו קנה הגלוסקא. (35) שנתן לו עם הארץ. (36) שכיוון שקונה במעה שלו הרי הוא כקונה לעצמו, ואחר כך כשנותן לעם הארץ, הרי הוא נותן לו דמאי ואסור. (37) ראה למעלה פרק ט הלכה יג. שבנתעברו אין אומרים "ברירה". (38) ואינו בטל במאה, מאחר שאפשר לתקן.

ט. חמשה שאמרו לאחד: צא והבא לנו חמש אגדות של ירק, והביא³⁹ לכל אחד ואחד בפני עצמו - חברים שבהן אין צריכין לעשר אלא על חלקן בלבד⁴⁰. הביא להן בערבוב⁴¹ - חברים שבהם צריכין לעשר הכל⁴².

(39) מעם הארץ. (40) שאין הם אחראים על חלקן של עם הארץ. (41) כלומר, לקח לכל אחד בפני עצמו ולאחר מכן נתעברו אצלו, שאין אומרים ברירה באופן זה. (42) שלא יהיו כנותנים דמאי לעם הארץ.

י. עם הארץ שאמר לחבר: צא ולקט לי תאנים מתאנתי - אוכל מהן החבר עראי⁴³, ומעשרין⁴⁴ [דמאי⁴⁵]. ואם אמר החבר לעם הארץ ללקט לו⁴⁶, ושמע חבר אחר - זה האחר אוכל⁴⁷ ואינו צריך לעשר; שאין החבר מוציא דבר שאינו מתקן מפתח ידו, וחזקתו שהפריש עליה במקום אחר. אף על פי שלא נתעברו חברים לתתם שלא מן המקף⁴⁸, פדי לסלק המקשול מלפני עם הארץ תורמין.⁴⁹

(43) שהרי אין המתנה קובעת למעשר כמכר. (44) אם הוא רוצה לאכול קבע. (45) כגירסת הר"ח בעירובין שם: "האומר לחבירו צא ולקט לך תאנים (מתאנתי) אוכל מהן עראי ומעשרין דמאי. מלא לך כלכלה זו אוכל מהן עראי ומעשרין וודאי". אלא שצריך עיון, למה השמיט רבינו הבבא של "מלא כלכלה". [נטעמם של דברים נראה, שכשם שאמרו שהמוצא כלכלה במקום שהרוב מכניסים לבתים,

והנותן לפונדקית לבשל ולאפות לו. המפקיד פירותיו אצל עם הארץ או אצל הגוי.

- 1 א. אָסור לְמַכּוֹר אֶת הַדְּמָאִי לְעַם הָאָרֶץ² או לְשַׁלַּח
- 2 לוֹ דְּמָאִי³, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְסִיעַ לָזֶה לֶאֱכֹל דָּבָר
- 3 הָאָסוּר. אָבֵל מוֹכְרִין⁴ וּמְשַׁלְּחִין אוֹתוֹ לְתַלְמִידֵי
- 4 חֻכְמִים⁵; שְׁאִין תַּלְמִיד חָכֵם אוֹכֵל עַד שִׁיעֹשֶׁר או
- 5 עַד שִׁיעוּדֵיעוֹ אָדָם נֶאֱמָן שֶׁזֶה מַעֲשֶׂר.

(2) דמאי פ"ג משנה ג. ואפילו המשפיעין במדה גסה, אסורים, ראה להלן. (3) משנה שם. (4) היינו המשפיעין במדה גסה, ראה בהלכה הסמוכה. (5) ודוקא בדמאי, שאינו אסור אלא מדבריהם, אבל בטבל ודאי, שאסור מן התורה, לא התירו לשלח לחבר, אלא לצורך (למעלה פ"ו הלכה ו').

- 6 ב. פֶּלֶם הַמְשַׁפִּיעִין⁷ בַּמֶּדָּה גְּסָה⁸, כְּגוֹן הַסִּיטוֹנוֹת⁹
- 7 וּמוֹכְרֵי תְבוּאָה - מִתְּרִין לְמַכּוֹר אֶת הַדְּמָאִי
- 8 וּלְשַׁלַּח¹⁰; מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוֹסִיפִין עַל הַמֶּדָּה¹¹, הַתְּקִינוּ
- 9 חֻכְמִים שִׁיחִיהֶּ הַלּוֹקֶה אוֹ זֶה שֶׁנִּשְׁתַּלְּחוּ לוֹ הוּא
- 10 הַמְּפָרֵשׁ מַעֲשֶׂר דְּמָאִי¹². אָבֵל הַמּוֹדִדִין בַּמֶּדָּה
- 11 דְּקָה¹³, הוֹאִיל וְהַמּוֹכֵר מִשְׁתַּכֵּר - הוּא מְפָרֵשׁ, וְלֹא
- 12 יִמְכּוֹר וְלֹא יִשְׁלַח¹⁴ אֲלָא מִתְּקֵן.

(6) שם פ"ב משניות ד-ה. (7) המוסיפים על המדה וימכרו במדה גסה (פירוש המשנה שם). (8) ראה בהלכה הסמוכה. (9) המוכרים מאכלים רבים במדה גסה (פירוש המשנה שם). (10) לתלמיד חכם. ראה הלכה הקודמת ולהלן בסמוך. (11) וימלאו המדה ביותר ויוסיפו בה ויקח הקונה יותר מן הראוי לו (שם). (12) ודוקא לתלמיד חכם. אבל לעם הארץ, אסור למכור, שם לא יעשר, ראה למעלה. ועיין תוספות אנשי-שם ומשנה ראשונה וחזון-איש. (13) חנונים. (14) אף שבמתנה אינו משתכר - לא חלקו חכמים בזה.

- 13 ג. וְכַמֶּה¹⁵ הִיא מֶדָּה גְּסָה? בִּבְשׁ - חֲצִי סָאָה, וּבִלְח
- 14 - מֶדָּה שֶׁמִּחֲזָקֶת שְׁוֶה דִּינָר מֵאוֹתוֹ דָּבָר הַלֵּחַ.

(15) שם משנה ה.

- 15 ד. סִלִּי¹⁶ זִיתִים¹⁷ וְעֹנְבִים וְקָפוֹת שֶׁל יֶרֶק, אֵף עַל פִּי
- 16 שֶׁהוּא מוֹכְרֵן אֶכְסָרָה¹⁸ - אָסוּר לְמַכְרֵן דְּמָאִי¹⁹.

(16) שם, ולא כרבי יוסי, וכן כתב בפירוש המשנה שם. (17) כנוסחת ספרים אחרים במשנה שם (מלאכת שלמה). (18) כלומר, בלי שיעור ומדה, אלא כפי שידומן לו (פירוש המשנה). וראה בפ"ג מהלכות מכירה הלכה ב ובהגהות מיימוניות שם. (19) עד שיתקנם, כיון שאינו מוכר כשיעור מדה גסה האמורה למעלה (משנה ראשונה שם).

- 17 ה. אָמַר²⁰ אֶחָד מֵהֵן²¹: בּוֹא וְנִתְּקַן הַפְּרוֹת הָאֵלוּ, בֵּין
- 18 שֶׁהִיָּה מוֹכֵר בְּדָקָה²² אוּ בְּגֶסֶה²³ - הַמּוֹכֵר מְפָרֵשׁ
- 19 תְּרוּמַת מַעֲשֶׂר, וְהַלּוֹקֶה מְפָרֵשׁ מַעֲשֶׂר שְׁנִי. וְדָבָר זֶה
- 20 תִּנָּאִי בֵּית דִּין הוּא²⁴.

(20) מימרא של רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יהוצדק, בירושלמי שם. (21) המוכר או הלוקח, ראה להלן. (22) שעל המוכר לתקן, והלוקח הסכים להשתתף בתיקון, ואמר לו: בא ונתקן הפירות. (23) שעל הלוקח לתקן והמוכר הסכים להשתתף ואמר לו: בוא ונתקן הפירות. (24) כלומר, אף-על-פי שבאה הסכמת שניהם על ההפרשה, אין אומרים: יתן זה חצי וזה חצי, אלא תרומת מעשר למוכר ומעשר שני ללוקח [וראה למעלה פ"ט הלכה יא].

- 21 ו. חֲבֵר²⁵ וְעַם הָאָרֶץ שִׁיעֲרוּ אֶת אֲבִיהֶן עִם הָאָרֶץ²⁶
- 22 - יָכוֹל הוּא²⁷ לומר²⁸: טַל אֶתָּה חֲטִים שְׂבֻמָּקוֹם
- 23 פְּלוּנִי וְאֲנִי חֲטִים שְׂבֻמָּקוֹם פְּלוּנִי²⁹, אֶתָּה יֵין
- 24 שְׂבֻמָּקוֹם פְּלוּנִי וְאֲנִי יֵין שְׂבֻמָּקוֹם פְּלוּנִי; אָבֵל לֹא
- 25 יֹאמַר: טַל אֶתָּה חֲטִים וְאֲנִי שְׂעוּרִים³⁰, טַל אֶתָּה
- 26 הַלֵּחַ וְאֲנִי הִיבֵשׁ³¹, מִפְּנֵי שֶׁזֶה מוֹכֵר דְּמָאִי³².

(25) שם פ"ו משנה ט, ותוספתא פ"ו. (26) ופירות שהורישם - דמאי. (27) החבר. (28) לאחיו עם-הארץ. (29) מפני שבדמאי שהוא מדרבנן, אנו אומרים "ברירה" (וראה למעלה פ"ו הלכה יד, ופ"ט הלכה יג). כלומר, הוברר הדבר למפרע שזה חלקו וזה חלקו של אחיו, ואין כאן מכירת דמאי לעם-הארץ. (30) שבשני מינים לא אמרו "ברירה", וראה למעלה פ"ו שם. (31) שלח ויבש ממש הם כשני מינים וצריך שומא בחלוקתם, שהיבש משתמר ביותר (מאירי לחגיגה הוצאת "מוריה" עמוד נג, ועיין בירושלמי פאה פ"ג הלכה ב). (32) כיון שיש לכל אחד מהם החצי בכל מין ומין, וכשאומר החבר לעם-הארץ טול אתה חטים ואני שעורים או טול אתה הלח ואני היבש, נמצא מוכר לו חצי חטים או חצי לח תמורת זה שמקבל ממנו.

- 27 ז. מִי³³ שֶׁהִיָּה נוֹשֵׂא יֶרֶק³⁴ וְכַבֵּד עָלָיו מִשְׁאוֹ, וְרָצָה
- 28 לְהַשְׁלִיךְ מִמֶּנּוּ עַל הַדֶּרֶךְ כְּדִי לְהַקֵּל מִמִּשְׁאוֹ - לֹא
- 29 יִשְׁלִיךְ עַד שִׁיעֹשֶׁר³⁵, כְּדִי שֶׁלֹּא תִהְיֶה תִקְלָה לְעַמִּי
- 30 הָאָרֶץ שְׂאוּכְלִין אוֹתוֹ בְּדָמָאִי.

(33) שם פ"ג משנה ב. וכן בתוספתא שם פ"ד, וכחכמים ולא כרבי יוסי. (34) של דמאי שנגמרה מלאכתו למעשר (רע"ב שם), וראה להלן. (35) שהפקר אינו פוטר ממעשר, אלא קודם גמר מלאכה, אבל אחר גמר מלאכה אינו פוטר (למעלה פ"ג הלכה כ). וראה בשער המלך פ"ח מהלכות לולב ה"ב, ד"ה של דמאי.

- 31 ח. הַלּוֹקֶה³⁶ יֶרֶק מִן הַשּׁוּק³⁷ וּמִשְׁדָּךְ³⁸, אֵף עַל פִּי
- 32 שֶׁלֹּא שָׁקֵל וְלֹא מֶדָּה וְלֹא נִתֵּן דָּמִים³⁹, וְנִמְלָךְ
- 33 לְהַחֲזִיר לְבַעַל הַחֲנוּת⁴⁰ - לֹא יִחְזִיר עַד שִׁיעֹשֶׁר⁴¹.

(36) משנה ותוספתא שם. (37) כלומר, מעם-הארץ. (38) כן הוא בסוף המשנה שם, שאם לא משך מותר להחזיר, וראה למעלה פ"ה הלכה א. (39) שכיון שמשך - קנה. (40) מדעת בעל החנות, אבל בלי דעתו אינו יכול להחזיר, שהרי חל המקח, כנ"ל (תוס' אנשי-שם). (41) בירושלמי שם אליבא דר' יוחנן: "כיצד הוא עושה? נותן דמי אחת מהן ומתקן". וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. וראה למעלה שם.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ט' שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר קפט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אשפה שבשוק. עיין חולין יב.]. (67) שמעתה אין עליה שם אוכל.
 יב. הנותן את מה שהוא נותן לה⁷⁰, כדי שלא יהיה תקלה לאחרים⁷¹, ומעשר את שהוא נוטל ממנה, מפני שהיא חשודה להחליף של זה [בזה]⁷². אבל⁷³ הנותן לחמתו, בין שישא בזה בין שארסה⁷⁴, או לשכנתו פת לאפות ותבשיל לבשל - אינו חושש לא משום מעשר⁷⁵ ולא משום שביעית⁷⁶, מפני שאינה חשודה להחליף⁷⁷. במה דברים אמורים?⁷⁸ בזמן שנתן לה שאור לעסה ותבלין לקדרה⁷⁹; אבל אם לא נתן - חושש משום מעשרות⁸⁰ וחושש משום שביעית⁸¹. ולפיכך, אם היתה שנת שמטה - אסור, שמה שאור מספיחי שביעית הוא⁸².

(68) דמאי פ"ג משנה ה. (69) בעלת הפונדק. ומנהג הסוחרים לתת לה הקמח והבשר והתבשיל כל אחד מאכלו ולחמו (פירוש המשנה שם). (70) שהיא מחליפה של זה בזה, כדלהלן. (71) ואין אומרים "אין אנו אחראים לרמאין", ודלא כר' יוסי שם. ואף בפ"ט מהלכות מע"ש הלכה ז נראה מדברי רבינו, שאין אנו אחראין לגזלנין - כאן שנותן לה בידים החמירו (פאת השלחן סימן טז ס"ק כא ע"פ הירושלמי). (72) משנה שם, שכיון שהיא טורחת בשבילו, היא מורה היתר לעצמה לקחת בשבילה את היפה ולתת לאורח את הגרוע (חולין ו: ותוספות שם ד"ה התם). (73) כן הוא בירושלמי שם הלכה ו אליבא דחכמים החולקים על ר' יהודה, ודלא כמשנתנו שם שהיא אליבא דר' יהודה. (74) בעיא שנפשטה, בירושלמי שם. (75) שמה החליפה בדברים שאינם מעושרים. (76) שמה החליפה בספיחי שביעית האסורים באכילה, כדלהלן בפ"ד מהלכות שמיטה הלכה ב. [ועמי הארץ נחשדו על השביעית (שם פ"ח הלכה י) וראה להלן פ"ב הלכה ט]. (77) שחמתו לא תמצא היתר לעצמה, שכן דרכן לטרוח עבור חתן ובתן וכן דרך השכנים לטרוח אלו בשביל אלו, ראה בתוספות שם. (78) תוספתא שם וחולין שם. (79) לתבשיל. (80) שמה נתנה בעיסה ובקדירה שאור ותבלין של דמאי, ויש תבלין שחיביבן במעשר. וראה בפאת השולחן סימן יב ס"ק י, שהאריך להוכיח זאת. ועיין תוספות חולין שם ד"ה אינו חושש. (81) בדפוס רומי ליתא תיבות אלו, והן בכלל מה שכתב: ולפיכך וכו'. (82) וראה להלן (פ"ג הלכה יח), שבשאר ותבלין גזרו גם על תערובת דמאי.

יג. המוליך⁸³ חטיו⁸⁴ לטוחן עם הארץ⁸⁵ - הרי הן בחזקתם⁸⁶, שאינן חשוד להחליף. הוליקן לטוחן עובד פוכבים - הרי הם דמאי, שמה החליפין בחטים של עם הארץ⁸⁷. וכן המפקיד אצל עם הארץ - הרי הן בחזקתן, שאינן חשוד להחליף הפקדון.

(83) שם פ"ג משנה ד, ותוספתא שם פ"ד. (84) שהופרשו מהם תרומות ומעשרות. (85) במשנה שם: "או לטוחן

ט. המוצא⁴² פרות⁴³ בדרך⁴⁴: אם רב מכניסין לבתיהן⁴⁵ - פטור מלעשר⁴⁶, שעדיין לא נקבעו למעשר; ואם רב מכניסין למכר בשוק⁴⁷ - הרי אלו דמאי⁴⁸; ומחצה למחצה⁴⁹ - דמאי⁵⁰.

(42) מכשירין פ"ב משנה י. וראה למעלה פ"ג הלכה כב. (43) שנגמרה מלאכתם, וראה להלן. (44) שהם הפקר, וזכה בהם. (45) שהם מותרים באכילת עראי עד שיכנסו לבית (שם הלכה ב). (46) אם אוכלם עראי (משנה למלך). (47) שהם נקבעים מיד עם גמר מלאכתם (למעלה שם). (48) במשנה שם: "חייב", ופירשה רבינו: "דמאי", כדין פירות של עם-הארץ. ומה שהפקר פטור ממעשרות, אינו אלא אם הפקיר קודם גמר מלאכה, אבל לאחר גמר מלאכה אינו פטור, ראה למעלה שם הלכה כ. וראה בתוספתא כפשוטה עמ' 658. (49) כלומר, חצים מכניסים לשוק, וחצים לבית. (50) אף-על-פי שספק ספיקא הוא, ספק מכניסים לבית ופטור, ואף אם מכניסים לשוק, שמה עשרום - מכל-מקום בדמאי החמירו גם בספק ספיקא, כדלהלן בהלכה יג, עיין שם בכסף-משנה.

י. נטלן⁵¹ לאכלן⁵² ונמלך להצניע⁵³ - לא ישהא אותן עד שיעשו⁵⁴, כדי שלא יהיה תקלה לאחרים⁵⁵. ואם נטלם מתחלה שלא יאבדו⁵⁶ - הרי זה מתיר לשהותן אצלו⁵⁷ עד שירצה לאכלן או לשלחן או למכרן⁵⁸, ויעשר אותן דמאי⁵⁹.

(51) דמאי פ"ג משנה ג. (52) כלומר, המוצא פירות בדרך, כבהלכה הקודמת, ונטלן לאכלן, ואם כן, זכה בהם. (53) להשהותם אצלו. (54) מדברי רבינו להלן בסוף ההלכה נראה, שהמדובר כשמצאם במקום שרוב מכניסים לשוק. אולם אם מצאם במקום שרוב מכניסים לבת, שוודאי לא נתעשרו (למעלה פ"ג הלכה כב, ופ"ה הלכה ו), מעשרם ודאי, אף-על-פי שלא הכניסום לבית - שמה יאכלום קבע. (55) כלומר, לבני הבית. (56) ולא נתכוין לזכות בהם כלל. (57) ואינו חייב לעשר, לפי שאינו נוטל אותם לעצמו, ולמדו כן בירושלמי שם ממה שנאמר (דברים יד, כב): "עשר תעשר (את כל תבואת זרעך)" - "משלך אתה מעשר, ואי אתה מעשר משל אחרים". (58) לעם הארץ אפילו במדה גסה, ולחבר במדה דקה, למעלה הלכות א"ב. (59) אם רוב מכניסים למכור בשוק, ראה למעלה.

יא. קניבת⁶⁰ ירק⁶¹ הנמצאת בגנה⁶² - הרי זו פטורה מן הדמאי⁶³. ושל בעל הבית הנמצאת בבית - חזקתה⁶⁴. שעל גבי האשפה⁶⁵ - בכל מקום⁶⁶ מתרת⁶⁷.

(60) תוספתא שם פ"ד. וראה בירושלמי תרומות פ"א הלכה ד, לפי גירסת הר"ש סיריסליאו שם. (61) עלי ירק מקולקלים שנתלשו. (62) שתלשום הגננים. (63) שהגננים אינם מקנבים אלא את המעופשים ביותר, המותרים לזרים, ראה למעלה בפ"א מהלכות תרומות הלכה י. (64) שבעלי בתים מקנבים אפילו המעופשים קצת. (65) כלומר, אפילו על גבה, שאפשר ליטלה בנקל. (66) כלומר, אפילו של בעלי בתים. ואפילו אשפה [וכל-שכן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואפשר שיחליפן בפירות ישראל אחר" (פירוש המשניות שם), ועיין ירושלמי שם. (99 שם).

יום רביעי י' שבט ה'תשע"ו

פרק שנים עשר

1 יבאר הלוקח פירות ממי שאינו נאמן לעשרן ונכנס שבת
שאינו יכול לעשר. המשיב עברו שיאכל עמו בשבת, והוא
אינו נאמן עליו. מי שאינו נאמן שראינוהו שהפריש תרומת
מעשר מפירותיו. האומר למי שאינו נאמן קח לי ממי שהוא
מעשר. הנכנס לעיר ושאל מי כאן מעשר ואמר אחד אני.
המוכר פירות בסוריא ואמר משל ארץ ישראל הם. עניים
שאמרו פירות אלו לקט שכחה ופאה הם, אם הם נאמנים.
החשוד שהעיד על אחרים, והמוכר פירות ואחר כך אמר
פירות שמכרתי לך טבל הם.

16 א. הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות
17 ושכח לעשרן, ונכנסה שבת או יום טוב שאינו יכול
18 לעשר - הרי זה שואלו, ואם אומר לו: מעשרין הן
19 - אוכל על פיו בשבת. וכן אם אומר לו אחד שאינו
20 נאמן: מעשרין הן - אוכל על פיו באותה שבת,
21 ואפלו היו לו פירות אחרות מתקנין מאותו המין.
22 מפני שאימת שבת על עמי הארץ, ואינו עובר בה
23 עברה.

24 ב. אף על פי שהוא אוכל על פיו בשבת - הרי זה
25 לא יאכל מאותן הפירות למוצאי שבת עד שיעשר
26 דמאי על הכל, על שאכל בשבת ועל הנשאר; שלא
27 הקלו והאמינוהו אלא לצרף אותה שבת. היתה שבת
28 ויום טוב סמוך לה, ושאלו באחד מהן - אוכל אף
29 בשני, מפני שלא נראה לעשר בינתיים. וכן בשני
30 ימים טובים של גלילות.

31 ג. הנשבע על חברו שיאכל עמו בשבת, והוא אינו
32 מאמינו על המעשרות - שואל ואוכל על פיו בשבת
33 הראשונה בלבד; אבל בשבת שניה, אף על פי שנדר
34 ממנו הנאה אם לא יאכל אצלו - לא יאכל עד
35 שיעשר דמאי.

36 ד. מי שאינו נאמן, שראינוהו שהפריש תרומת
37 מעשר מפרותיו שהן דמאי, וראינוהו שחזרה ונפלה
38 בפניו, בין למקום אחר בין למקומה, וחזר ואמר:
39 הפרשתי - נאמן אפלו בחל, ואוכל על פיו. בשם
40 שאימת שבת על עמי הארץ, כך אימת דמוע עליהם,
41 ואינן חשודין להאכיל את המדמע.

42 ה. מי שאינו נאמן, שראינוהו שהפריש מעשר
43 ראשון מפירות אלו, ואמר שהפריש מהן מעשר שני
44 - נאמן. הפריש מעשר שני בפניו, ואמר שהפריש

כותי". והשמיטו רבינו, לפי שבזמן הזה עשאו כגויים לכל
דבריהם, וראה בפירוש המשנה שם. (86 שם: "למעשרות
ולשביעית". (87 שכשם שהוא הולך חטיו לטחון אצלו,
כן הולכו גם עמי הארץ, שפירותיהם דמאי. ואף-על-פי
שספק ספיקא הוא, שמא לא החליפן, ואף אם החליפן בשל
עם-הארץ, שמא עם-הארץ זה מן המעשרים הוא? - כיון
שלא סמכו על "רוב עמי הארץ מעשרין הן", לא סמכו גם
על ספק ספיקא (כסף-משנה), וגם בדיקת חמץ שנתקנה על
הספק, לא סמכו בה על ספק ספיקא (רדב"ז). וראה בפ"ב
מהלכות חמץ ומצה הלכה י' והערה סד (ובפירוש המשנה
לדמאי פ"א משנה א, כתב רבינו סוסומכים בקלים שבדמאי
על ספק ספיקא. ועיין שם בתוספות הגרע"א שכתב שבקלים
שבדמאי יש ספק אחד שהוא הפקר, ואינו כלל בחיוב
תרומות ומעשרות, ולכן סמכו בזה על ספק ספיקא. ועיין
אור-שמח).

1 יד. עם הארץ⁸⁸ שהיה משתמש⁸⁹ בחנותו של חברו,
2 אף על פי שהחבר יוצא ונכנס⁹¹ - הרי זה מתר,
3 ואינו חושש שמא החליף⁹².

(88 תוספות שם פ"ג. (89 כלומר, משמש. וראה בברכות
נב: (90 שהיו אוכלים ושותים בה והוא משמשם. וראה
בפסחים ק': (91 כלומר, מתעסק באומנתו ואין עיניו על
החנות. (92 אבל אם אינו נכנס כלל - חושש. ואף-על-פי
שעם-הארץ אינו חשוד להחליף (בהלכה הקודמת) - זה אינו
אלא בפקדון שהמחליף הרי הוא כשולח יד בפקדון, אבל
בחנות שהכל ניתן למכירה, חוששים שמא יתן ללקוחות את
שלו ויקח מן החנות את חלקו. וראה בפאת השולחן סימן
טז ס"ק לט. ותוספתא כפשוטה שם וחזון-איש.

4 טו. המפקיד⁹³ פרותיו אצל העובד פוכבים - הרי
5 הן כפרותיו של עובד פוכבים; שחזקתו להחליף
6 הפקדון. והיאך דינן? אם היו פרות שעדיין לא
7 נגמרה מלאכתן⁹⁴, ונגמרו ביד ישראל אחר שלקח
8 הפקדון - מפריש מעשרותיו, כמו שבארנו⁹⁵; ואם
9 היו פרות שהפקיד טבלים ונגמרה מלאכתן - חייב
10 להפריש, שמא לא החליף העובד פוכבים⁹⁶. ולפיכך
11 נראה לי, שהמעשרות שפריש - ספק⁹⁷. אבל אם
12 הפקיד חלין מתקנין - אינו צריך להפריש כלום;
13 שאפלו החליף העובד פוכבים - פטורין⁹⁸, כמו
14 שבארנו בהלכות תרומות⁹⁹: דגגף - ולא דגן עובד
15 פוכבים.

(93 משנה שם, כחכמים ולא כר' שמעון. (94 ולא הפריש
מהם תרומות ומעשרות. (95 למעלה בפ"א מהלכות
תרומות הלכה יא, שאם לקח הישראל מן הגוי פירות שלא
נגמרה מלאכתם וגמרם ברשותו, חייב בתרומות ומעשרות
מן התורה, אבל אינו נותן מעשר ראשון ללוי. (96 שאם
החליף - פטור, שדיגון הגוי פטור (שם). (97 ואינו נותנם
לכהן וללוי - שמא החליף. (98 ואין לחשוש שמא החליף
בשל עם-הארץ שפירותיו דמאי (ראה למעלה), שרק בטוחן
חששו לכך, "לפי שהטוחן יתקבצו אליו קופות של חיטה

והשכחה והפאה מצויים. והוא שיהיה קרוב מן
הגזן כדי שיעצא ויבוא בו ביום. ואם אמרו: של
מעשר עני הם - הרי אלו נאמנים כל השנה בלה.
ואינו נאמנים אלא על דבר שדרך בני אדם לתנו.
יג. כיצד? חטים אלו לקט שכחה ופאה הם - הרי
אלו נאמנים. קמח זה של לקט שכחה ופאה הוא -
אינם נאמנים. ואין צריך לומר, שאין נאמנים על
הפת לומר ממתנות עניים הוא. אלא מתעשרין
דמאי.

יד. נאמנים על השעורה של ארז, ואין נאמנים עליו,
בין חי בין מבשל. נאמנים על הפול, ואין נאמנים
על הגריסין, בין חיים בין מבשלין. נאמנים על
השמן לומר של מעשר עני הוא, ואין נאמנים לומר
של זיתי נקוף הם. נאמנים על הירק חי ולא מבשל,
אלא אם פן היה דבר מועט. שכן דרך בעלי בתים
לתן מעט ירק מבשל מקדדתו לעני; ומתוך שיש
לומר: הבעל הבית נתנו לי, יכול לומר: אני
בשלתיו ממתנותי.

טז. וכן בן לוי שאמר: פרות אלו ממעשר ראשון
שנטלה תרומתו הם - הרי זה נאמן לעולם על
תרומת מעשר, כשם שישיראל נאמן על תרומה
גדולה; אבל אינו נאמן עליו לפטרו ממעשר שני.

טז. אין כל הדברים האלו אמורים אלא בעם הארץ
שאינו לא חשוד ולא נאמן; אבל מי שהוא חשוד
למכר תרומה לשם חלין - אסור לקח ממנו כלל
דבר שיש בו זקת תרומה ומעשר, אפילו קרבי דגים,
מפני שנותנין בהם שמן. ואין אסור אלא כל
שקפניו, אבל אצרו - מתר לקח ממנו; מפני שהוא
מתירא לערב תרומה באוצרו, שמא יודע הדבר
ויפסיד הכל. וכן החשוד למעשר שני למכרן לשם
חלין - אין לוקחים ממנו דבר שיש עליו זקת
מעשר. וכל זה קנס מדבריהם.

יז. חשוד שהעיד על של אחרים - נאמן; חזקה אין
אדם חוטא ולא לו. ואין צריך לומר עם הארץ.
לפיכך, עם הארץ שאמר: זה טבל וזה תרומה, זה
ודאי וזה דמאי, אפלו בשלו - נאמן. אמר: אלו
פרות מתקנים, בשל אחרים - נאמן. והוא שלא יראו
פעושה קנוניא, כמו שבארנו.

יח. המוכר פרות לחברו, ואחר שיעצאו מתחת ידו
אמר ללוקח: פרות שמכרתי לך טבליים הן, הבשר
בשר בכור היה, היין לין נסך - שורת הדין שאינו

מעשר ראשון - אינו נאמן; שהשני שלו. והנאמן
על השני - אינו נאמן על הראשון, והנאמן על
הראשון - נאמן על השני. לפיכך, מי שאינו נאמן
שהוציא פרות מביתו ואמר: אלו ממעשר ראשון -
נאמן, ואין מפרישין מהן תרומות ומעשרות; ואם
אמר: אלו ממעשר שני - אינו נאמן, והרי הן דמאי,
ומפרישין מהן תרומת מעשר. ויראה לי, שהוא
פודה את כלם.

יט. האומר למי שאינו נאמן על המעשרות: קח לי
ממי שהוא מעשר, והלך ולקח והביא לו - אינו
נאמן. ואם אמר לו: קח לי מאיש פלוני - הרי זה
נאמן לומר: ממנו לקחתי, שהרי מתירא שמא
ישאלנו. הלך לקח לו מאותו פלוני, ואמר: לא
מצאתיו ולקחתי לך מאחר שהוא נאמן - אינו נאמן.

כ. הנכנס לעיר ואינו מכיר אדם שם, ואמר: מי כאן
נאמן? מי כאן מעשר? ואמר לו אחד: אני - אינו
נאמן. אמר לו: איש פלוני - הרי זה נאמן; ולוקח
מאותו פלוני אף על פי שאינו מכיר, והלך ואוכל
על פיו. הלך ולקח ממנו, ושאל לו: מי כאן מוכר
יין ושן? אמר לו: זה ששלתך אצלי, אף על פי
שהן כגומלין זה את זה - הרי אלו נאמנים.

כא. במה דברים אמורים? בזמן שאינו מכיר אדם
שם; אבל אם מכיר אדם שם - לא יקח אלא מן
הממחה. ואם שהה שם שלשים יום, אף על פי
שאינו מכיר אדם שם - לא יקח אלא מן הממחה.

כב. ולא התירו דברים אלו אלא בתרומות ומעשרות;
אבל לענין פרות שביעית או לענין טהרות - לא יקח
אלא מן הממחה.

כג. החמירין שנכנסו לעיר, ואמר אחד מהן: פרות
אלו אינם מתקנים, ופרות חברי מתקנים - אינו
נאמן, שמא קנוניא עשו ביניהן.

כד. המוכר פרות בסוריא ואמר: משל ארץ ישראל
הם - חייב הלוקח לעשר. מעשרין הן - נאמן;
שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. משלי הן - חייב
לעשר. מעשרין הן - נאמן; שהפה שאסר הוא הפה
שהתיר. ואם ידוע שיש לו קרקע בסוריא והיה רב
ממכרו משדהו - חייב הלוקח ממנו לעשר; שחזקתו
שמשהו הביאם.

כה. עניים שאמרו: פרות אלו של לקט שכחה ופאה
- הרי אלו נאמנים כל זמן הגרנות, שהלקט

- 1 נֶאֱמַן, אֶפְלוּ הָיָה הַמוֹכֵר חֵבֶר, וְהִזְרִיז מִחֻמְרֵי עַל
- 2 עֲצָמוֹ. וְאִם הָאֱמִינוּ - הָרִי זֶה מִשְׁבַּח, אֶפְלוּ הָיָה
- 3 הַמוֹכֵר עִם הָאָרֶץ.
- 4 יוֹם חֲמִישִׁי י"א שֶׁבֶט ה'תשע"ו
- 5 פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר
- 6 1) יבאר שפירות שחזקתן מן ההפקר פטורין מן הדמאי. כשגזרו על הדמאי לא גזרו אלא על פירות הארץ שהחזקו בה עולי בבל. ודין החמרים שהביאו פירות לצור. והלוקח מתגר נכרי, ואיזהו תגר. אם גזרו על פירות חוצה לארץ שנכנסו בה. דברים שלא גזרו עליהם כשגזרו על הדמאי. כל העיר מוכרין ודאי ואחד מוכר דמאי כיצד יתקן.
- 7 א. פִּרְוֹת שֶׁחֲזַקְתָּן מִן הַהֶפְקֵר², כְּגוֹן הַשִּׁיתִין³
- 8 וְהַרִימִין⁴ וְהַעֲזָרְדִּין וּבְנֹת שׁוֹת⁵ וּבְנֹת שְׁקָמָה⁶
- 9 וְהַגִּפְנִין⁷ וְנוֹכְלוֹת תְּמָרָה⁸, וְהֵן שְׁעֵדִין לֹא הִטִּילוּ
- 10 שְׂאוֹרִי, הַנֶּצֶפֶה¹⁰ וְהַכֶּסֶפֶר¹¹ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - פֶּטוּרִין
- 11 מִן הַדְּמָאִי¹², וְהַלּוֹקְחֵן מֵעַם הָאָרֶץ - אֵינוֹ צָרִיךְ
- 12 לַהֲפָרִישׁ מֵהֶן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְלֹא מַעֲשֵׂר שְׁנִי¹³, מִפְּנֵי
- 13 שֶׁחֲזַקְתָּן מִן הַהֶפְקֵר. אֶפְלוּ אָמַר לוֹ עִם הָאָרֶץ: אֵינֶם
- 14 מַעֲשִׂרִין - הָרִי אֵלּוּ פֶּטוּרִין מִן הַמַּעֲשָׁרוֹת, עַד שִׁיִּדְעַה לּוֹ שֶׁהֵן מִן הַשְּׂמוֹרָה¹⁴.
- 2) במשנה שם: "הקלים שבדמאי". ופסק רבינו כר' יוחנן בירושלמי שם, שהקילו בהם מפני שרובם מן ההפקר. ואם כן אף וודאי שלהם פטור. (3) "מין ממני התאנים המדבריות". (4) סנה המגדל פרי גרוע. (5) "מין ממני התאנים הלבנות הנותנת פרייה מג' שנים לג' שנים". (6) תאנים מדבריות. (7) מין מהירקות ודומה לשבת. ובברכות שם: "שלהי גופני", כלומר, ענבים סתוניות. (8) "הם התמרים הנופלים מן הדקל כשהרוח מנשבת והוא גם כן רובו הפקר" (9) כלומר, עדיין לא נגמר בישולם, כי זהו מנהג התמרים בעת הבישול להיות רפים ונפוחים כלחם החמץ. (10) הוא הצלף. וגם ה"פרכה" שהוא עיקר פרוי (שם) בכלל הקלים שבדמאי. (11) הוא זרע גד. ונראה מדבריו שהוא פטור בכל מקום, ולא רק בארץ יהודה. ואף שלמעלה פרק ד הלכה יח, משמע שכסבר חייב במעשר, זהו רק בכסבר המשומר בחצר. (12) "דמאי" לאו דווקא, שהרי פטורים גם מן הוודאי. (13) ראה למעלה פרק ט הלכה ב, שהלוקח מעם הארץ צריך להפרישם. (14) היינו ממקום שרוב ישראל משמרים שם, שאז חייב לעשר אפילו בדמאי.
- 15 ב. הַפְּטוּרוֹת¹⁵ וְהַסְּפִיפוֹת¹⁶: שֶׁבִּבְקָעָה - פֶּטוּרִין מִן
- 16 הַדְּמָאִי¹⁷, וְשִׁבְגָנָה - חֵיבִין¹⁸, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִשְׁמְרִין.
- 17 וְאֵלּוּ הֵן הַפְּטוּרוֹת: כָּל הַפְּרוֹת שֶׁבִּפְקָרוֹ עַד שֶׁלֹּא
- 18 הוֹשִׁיבוּ שׂוֹמֵר עַל הַבְּקָעָה לְשֹׁמֵר פְּרוּתֶיהָ¹⁹.
- 19 וְהַסְּפִיפוֹת הֵן הַפְּרוֹת שֶׁשִּׁשְׂאָרוֹ אַחֵר שֶׁיִּקְפְּלוּ
- 20 הַמִּקְצוּעוֹת²⁰ שֶׁבִּשְׂדוֹת וַיִּנְחִיחֻם בְּלֹא שׂוֹמֵר²¹. וְכֵן
- 21 הַחֲמֵץ הָעָשׂוּי מִן הַתְּמָרִים²² - פֶּטוּר מִן הַדְּמָאִי²³.
- 15) הפטורות¹⁵ והספיפות¹⁶: שבבקעה - פטורין מן
- 16) הדמאי¹⁷, ושבגנה - חיבין¹⁸, מפני שהן נשמרין.
- 17) ואלו הן הפטורות: כל הפרות שבפקרו עד שלא הושיבו שומר על הבקעה לשומר פרותיה¹⁹.
- 19) והספיפות הן הפרות שששארן אחר שיקפלו
- 20) המקצועות²⁰ שבשדות ויניחום בלא שומר²¹. וכן
- 21) החמץ העשוי מן התמרים²² - פטור מן הדמאי²³.

15) הפירות שנתבשלו תחילה. 16) שמתבשלות בסוף. 17) הוא הדין מן הוודאי. 18) לעשר, אפילו דמאי. 19) כלומר, שהתאנים שנתבכרו הן כל-כך מועטות, שעדיין אינן שוות שכר שמירה. 20) "המחצלאות שמייבשין עליהן תאנים וענבים". 21) ונראה שנתייבשו הבעלים מהן. 22) "שם זה נופל על הזגים והחרצנים הנשארים מן הענבים אחר סחיתתן ועל השמרים היורדים לשולי הכלי". ולכן נקט כאן "תמדים" בלשון רבים. 23) ואף מן הוודאי.

ג. פֶּשְׁגָזָרוֹ עַל הַדְּמָאִי - לֹא גָזְרוּ אֶלָּא עַל פְּרוֹת הָאָרֶץ שֶׁחֲזַקְתָּן בָּהּ עוֹלֵי בָּבֶל בְּלִבְדָּה²⁴, שֶׁהוּא מְכֻזֵּב וְלִפְנֵימֶם. וְכֻזֵּב עֲצָמָה - כְּלָחוּץ. וְכָל הַפְּרוֹת הַנִּמְצְאוֹת מְכֻזֵּב וְלָחוּץ - פֶּטוּרִין מִן הַדְּמָאִי²⁵, שֶׁחֲזַקְתָּן מִפְּרוֹת מְקוֹם שֶׁנִּמְצְאוּ בּוֹ²⁶.

24) כלומר, רק על אלה גזרו, אבל על פירות הארץ שלא החזיקו בה אלא עולי מצרים - לא גזרו. 25) שם אמרו, שפטורים גם מן הוודאי מפני שרובם של גויים. והם פטורים מן המעשרות. 26) "ולא נאמר שמא פירות ארץ ישראל הם והוציאם חוצה לארץ".

ד. פְּרוֹת שִׁידוּעָה²⁷ שֶׁהֵן מִפְּרוֹת הָאָרֶץ שֶׁחֲזַקְתָּן בָּהּ עוֹלֵי בָּבֶל, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן נִמְצְאוֹת בְּסוּרָא, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּאֶרֶץ שֶׁחֲזַקְתָּן בָּהּ עוֹלֵי מִצְרַיִם²⁸ בְּלִבְדָּה²⁹ - הָרִי אֵלּוּ חֵיבִין בְּדְמָאִי³⁰, וּמִפְּרִישִׁין מֵהֶן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי. לְפִיכָף³¹, הַדְּבִלָה הַשְּׂמֵנָה שֶׁאֵין כְּמוֹתָהּ אֶלָּא בְּאֶרֶץ שֶׁחֲזַקְתָּן עוֹלֵי בָּבֶל, וְכֵן הַתְּמָרִים הַגְּדוֹלִים, וְהַחֲרוּבִין הַשְּׂוִים³², וְהָאֲרִז הַלֵּבֶן בִּיתָר, וְהַפְּמוֹן הַגְּדוֹל³³ - מִתְּעַשְׂרִין דְּמָאִי בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל³⁴ וּבְסוּרָא³⁵. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּפְרוֹת אֵלּוּ³⁶.

27) אבל אם ספק הדבר, אנו אומרים: במקום שהם נמצאים מאותו מקום מקורם. 28) נקט בלשון "אין צריך לומר", משום שארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים חמורה יותר מסוריא. 29) כלומר, ולא החזיקו בה עולי בבל. 30) שכיוון שבאו ממקום שגזרו הדמאי, שוב לא פקע חיובם. 31) משנה שם פרק ב: "ואלו דברים מתעשרים דמאי בכל מקום, הדבילה והתמרים והחרובים האורז והכמון". 32) כלומר: מיושרים. 33) שם: "והא כמון בקיפרוס? עקום הוא". כלומר, וכמון של ארץ ישראל, ישר הוא. ואם כן יש להגיה כאן "הישר". 34) כלומר, אף במקום שהחזיקו בו עולי מצרים בלבד. 35) אבל לא בחוץ לארץ, שפירות של ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ, פטורים מן המעשרות. [ומה שכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "אחד שיהיו בארץ ישראל או בחו"ל היינו אם נגמרה מלאכתם בארץ, ואחר כך יצאו לחוצה לארץ, שאז חייבים במעשרות]. 36) שאין כמותם בחוצה לארץ.

ה. הַחֲמָרִים שֶׁהִבִּיאוּ פְּרוֹת לְצוּר³⁷ - חֵיבִין בְּדְמָאִי; שֶׁחֲזַקְתָּן מֵהָאָרֶץ שֶׁחֲזַקְתָּן עוֹלֵי בָּבֶל, שֶׁהִיא הַקְּרוֹבָה לָהּ³⁸. וְהָאֲרִיז³⁹ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ⁴⁰, אֶלָּא כָּל

הסוברים שמירוח הגוי אינו פוטר].

מ. אי זהו תגר? זה שהביא שתיים ושלש פעמים⁵¹.
אבל אם הביא פעם אחת, אפילו הביא שלש משואות בבת אחת, או שהביא הוא ובנו ופועל⁵² - עדין לא החזק תגר⁵³.

[51] אם בפעמיים מתחזק לתגר - בשלוש לא כל שכן? אבל נראה שגם בפעמיים מתחזק לתגר, אם בפעם אחת מאותן שתי הפעמים הביא שתי משאיות, שביחד הן שלוש משאיות, ורק בפעם אחת אינו מתחזק, אף אם הביא שלוש משאיות]. (52) בעיא שלא נפשטה שם. (53) גם בהביא הוא ובנו ופועל, שכיוון שלא נפשט בירושלמי, אי אפשר להחזיקו כתגר מספק ולפטרו מתרומה גדולה כמפריש דמאי, אלא מפריש כדין וודאי.

י. כשגזרו על הדמאי - לא גזרו על פירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ⁵⁴.

[54] מכיוון שכל דיני דמאי מדוברים כשלוקח הפירות לאחר שנגמרה מלאכתם, גם כאן וודאי מדובר באופן שנכנסו לארץ לאחר שנגמרה מלאכתם בחוצה לארץ, שאז אינם חייבים במעשרות בארץ אלא מדבריהם. ואם כן ייתכן שאם נגמרה מלאכתם בארץ, שאז חייבים הם במעשרות מן התורה - גזרו עליהם דמאי.

יא. פירות הארץ שרבו על של חוצה לארץ - הרי אלו⁵⁵ חביבין בדמאי⁵⁶. ושל חוצה לארץ שרבו על פירות הארץ, וכן דברים שחזקתן תדיר מחוצה לארץ, כגון אגוזים ודרמסקעות⁵⁷ - הרי אלו פטורין מן הדמאי.

[55] כל הפירות שבארץ. (56) שהולכין אחר הרוב. (57) מין שזיף שמקורו מסביבות דמשק. ואף על פי שדמשק אינה חוץ לארץ, אלא סוריא - הרי לא גזרו בה על הדמאי, וכמו כן לא גזרו על פירותיה שנכנסו לארץ.

יב. לא הלכו חכמים בפרות חוצה לארץ⁵⁸ לא אחר המראה⁵⁹ ולא אחר השעם והריח, אלא אחר הריב: כל שרבו לו⁶⁰ - מתר, ושללא רבו לו - אסור. כיצד? רבו בעיר אבל לא במדינה⁶¹, או שרבו במדינה ולא רבו בעיר; בהר ולא רבו בפקעה, בפקעה ולא בהר; רבו לחנוני ולא לבעל הבית, לבעל הבית ולא לחנוני; זה שרבו בו - מתר, ומקום שלא רבו בו - חביב בדמאי.

[58] כלומר, בפירות שהם בספק אם הם מן הארץ או מחוץ לארץ. (59) כלומר, המראה הניכר בטביעת עין. אבל אחר הצבע, הולכים. (60) פירות חוצה לארץ על פירות הארץ. (61) בכל המקומות מחוץ לעיר.

יג. רבו פירות חוצה לארץ בשוק⁶² ונתמעטו - חזר השוק לישנו, והלוקח ממנו - חביב בדמאי.

(62) והתירו את השוק.

הארץ הנמצא חוצה לארץ שהיא קרובה לארץ⁴¹ שהחזיקו עולי בבל - פטור מן הדמאי, אלא אם כן היה נפרד⁴², כמו שפארנו.

[37] שהיא חוץ לארץ. (38) שכיוון שבאו בשיירה, לא מסתבר שמשדה העיר הביאו, אלא ממקום אחר. והיינו כשהביאו לאחר שנגמרה מלאכתם בארץ ישראל, שאם לא כן פטורים הם ממעשרות, ככל פירות ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ. (39) של חוצה לארץ. (40) "שמא נתערב באורו של ארץ ישראל". (41) כלומר, אף על פי שהיא קרובה לארץ שהחזיקו בה עולי בבל. (42) שהיה לבן ביותר.

ו. הלוקח מבעלי אוצרות בצור - פטור מן הדמאי⁴³, ואין אומרים ששם מפרות הארץ אצרו⁴⁴. וכן חמור יחידי שנכנס לצור והוא טעון פירות - פטור מן הדמאי, שחזקתן משדה העיר⁴⁵.

[43] שאנו אומרים מאותה העיר באו. (44) אף שארץ ישראל קרובה לה. (45) ואף שבשיירה תולים שממקום אחר באו - בחמור יחידי אין לתלות כן, אלא מכאן הוא.

ז. הלוקח מבעלי אוצר בצידון - חביב בדמאי, מפני שקרובה היא⁴⁶ יותר מצור⁴⁷, שחזקתה שאוצרין מפרות הארץ שהחזיקו עולי בבל. אבל הלוקח מן החמרים בצידון - פטור מן הדמאי, מפני שחזקתן שמיביאין מחוצה לארץ⁴⁸.

[46] ודרך האוצרים פירות להביא ממקום קרוב. (47) דברי רבינו תמוהים: הרי ידוע שצידון רחוקה יותר מצור? וכבר העיר על זה מהרי"ט, ולפיכך הגיה בדברי רבינו: [לא] מפני שקרובה היא יותר מצור [אלא] מפני שחזקתה וכו'. [אולם גם בפסוקים ישנה הוכחה כי צידון הייתה קרובה יותר מצור, שהרי נאמר: "אשר לא הוריש את יושבי עכו ואת יושבי צידון ואת אחלב וגו'", ואם צידון רחוקה יותר מצור, למה לא נזכרה כאן גם צור, שאף היא לא נכבשה, שהרי היה בה מלך גוי, הרי שהייתה קרובה יותר מצור. ועל כרחנו אנו צריכים לדברי רד"ק שכתב, שהיו שתי ערים בשם "צידון" האחת "צידון רבה", והייתה צידון אחרת קטנה ממנה]. (48) שדרך החמרים להביא ממקום רחוק.

ח. הלוקח מן העובד פוכבים בארץ שהחזיקו עולי בבל⁴⁹, אם היה תגר עובד פוכבים שלוקח מישראל⁵⁰ - הרי פרותיו דמאי. לפיכך, בראשונה, בזמן שהיה רב ארץ ישראל ביד ישראל, הלוקח מפל תגר עובד פוכבים - מעשר דמאי, פלוקח מעם הארץ.

[49] שגזרו בה על הדמאי. (50) אבל אם לוקח מגויים, פטור מן המעשרות, לדעת רבינו, שהרי המדובר בקונה פירות שנגמרה מלאכתו, שאם לא נגמרה מלאכתם - מעשר וודאי כקונה מישראל, ובתוספתא שם: "אבל מביאין לו מן הגוי ומן הכותי חזקתו וודאי". וזהו כר' מאיר ור' יהודה

1 יד. ואלו דברים שלא גזרו עליהן בפשה שגזרו על
2 הדמאי: הלוקח פרות⁶³ לזריעה⁶⁴ או להאכיל
3 לבהמה⁶⁵, קמח לעורות⁶⁶ או למלוגמא⁶⁷ או
4 לרטיה⁶⁸, שמן להדלקת הנר או לסוף בו את הפלים,
5 זין לקילור⁶⁹, וחלת עם הארץ⁷⁰, והמדמע⁷¹, והלקוח
6 בכסף מעשר שני⁷², ושני המנחות⁷³, ותוספת
7 הפסורים⁷⁴. כל אלו פטורים מן הדמאי, וזין
8 שאמר לו עם הארץ: מתקנין הם - אינו צריך
9 לעשר⁷⁵.

18 מפני שהוא נבלע בגופו, וסיכה היא פשתיה בכל
19 מקום.
20 יז. עובד כוכבים ששאל מישאל⁸⁴ לתן לו⁸⁵ שמן⁸⁶
21 על מפתו - אסור בודאי⁸⁷, ומתיר בדמאי⁸⁸. נתן
22 העובד כוכבים שמן⁸⁹ על גבי טבלא להתעגל⁹⁰
23 עליה - משעמדי⁹¹ מתיר לישראל לישב אתריו⁹².

24 (84) חביר. (85) כלומר, שהישראל עצמו יתן השמן על גבי
המכה. (86) של ישראל. (87) כלומר, בשמן של טבל
וודאי, לפי שהוא כנהנה מן הטבל הנאה של כילוי ואסור.
25 (88) שכיוון שהוא חולה הקלו חכמים, כמו שהתירו להאכיל
דמאי לעניים ולאורחים. (89) בין של דמאי ובין של
וודאי. (90) להתגלגל. (91) הגוי, ונשתיר מעט מן השמן
על הטבלא. (92) שאין איסור טבל אלא מחמת תרומה
המעורבת בו. וכיוון שהתעגל, כבר נתחללה התרומה, שגם
תרומה מתחללת על גבי גופו של הכהן.

24 יח. מי שנפל שמן דמאי על בשרו⁹³ - משפשפו
25 ואינו חושש⁹⁴. הלוקח זין למוריס⁹⁵ או לאלונתית⁹⁶,
26 או קטניות לעשות טחינין⁹⁷ - חיב בדמאי⁹⁸. אבל
27 הלוקח⁹⁹ מוריס שיש בו זין, או אלונתית, או שלקח
28 טחינין - הרי אלו פטורין מן הדמאי; שלא גזרו על
29 תערובת דמאי. ואם היה הדבר שחיב בדמאי
30 שנתערב בגזן תבלין ושאר, הואיל וטעמו נפר -
31 אינן בטלים, ונמצאת כל התערובת חיבת בדמאי¹⁰⁰.

24 (93) כלומר, ישראל שנפל שמן על בשרו. (94) ואף על פי
שאינן סכין בשמן של דמאי - כיוון שנפל על בשרו, נתחללה
קדושת התרומה שבו. (95) הוא ציר של דגים, שהיו
מטילים לתוכו זין. (96) הוא זין שנותנים בו שמן.
25 (97) קטניות טחונות ששמים בהם דבש. (98) אף על פי
שעכשיו הוא "תערובת דמאי" - כיוון שבא לידו הדמאי
בעין. (99) מעם הארץ. (100) לפי שטעמם ניכר בכולה.

32 יט. כל אלו הפטורין מן הדמאי שלא גזרו עליהם,
33 אם התקנין דמאי¹⁰¹ והפריש מהם תרומת מעשר
34 ומעשר שני¹⁰² - מה שעשה עשוי. אבל אם תקן את
35 הדמאי בודאי¹⁰³ והפריש ממנו תרומה גדולה
36 ומעשרות¹⁰⁴, או שתקן את הודאי בדמאי¹⁰⁵ - לא
37 עשה כלום¹⁰⁶.

101 (101) כלומר, תקנם כדרך שמתקנים דמאי. (102) ירושלמי
שם. ובתוספתא לא נזכר אלא מעשר שני. (103) צריך
להיות: "כוודאי" (כסף משנה), כלומר, כדין וודאי.
104 (104) כלומר, מעשר ראשון, תרומת מעשר, מעשר שני או

(63) כלומר, חטים או שעורים, מעם הארץ. (64) שאילו
היה זה טבל וודאי, היה חייב לעשר לפני שזורע. (65) אף
כאן, אילו היה טבל וודאי היה חייב במעשר. (66) "לעבד
בהם העורות". (67) והקמח נמאס בתוך המלוגמא.
(68) היא מלוגמא היא רטיה, אלא שהראשונה יוונית
והשנייה לשון הקודש. (69) שנותן היין לתוך משחת
העניים והיין בטל לגמרי, והרי הוא כאילו קונה שמן לסוף
בו את הכלים, ולכן סמך רבינו זין לשמן. (70) בין
שהפרישה עם הארץ, שאימת חלה על עם הארץ ואינו
משקר, ובין לקח עיסה מעם הארץ והפרישה הוא ממנה חלה,
שלא גזרו על אכילת מצוה. (71) "הוא דבר המעורב
מחולין ותרומה וכו'" כי התרומה שמה דמע והוא מה שאמר
הכתוב: מלאתך ודמעך". ובין שלקח פירות שנדמעו אצל
עם הארץ, כגון שנפלה תרומה גדולה לפחות ממאה ונתנה
לכהן. שאימת דימוע על עם הארץ ואינו משקר, ובין אם
לקח פירות מעם הארץ ונדמעו אצלו שכיוון שאוכלם
בתורת תרומה - אכילת מצוה היא ולא גזרו עליה.
(72) "הם הפירות שלקחו בירושלים בכסף מעשר שני". ובין
אם הכסף של מעשר שני דמאי, ובין אם הוא וודאי.
(73) "הוא הנותר מן המנחה אחר שיקריב ממנה מלא קמצו,
והנותר ההוא אוכלים אותו הכהנים כמו שחייב עליהם
הכתוב". (74) ובתוספתא שם פרק ב וירושלמי שם פרק ג
הלכה ה אמרו שפטורה אף מן הוודאי. (75) שלא הקלו
חכמים אלא כשיש במה תלות, כמו שאמרו בירושלמי
לעניין שבת ששאלו ואוכל על פיו: אם מפני כבוד השבת
למה לי שואלו? - על ידי עילה.

10 טו. הלוקח פרות לאכילה ונמלץ עליהם לבהמה⁷⁶
11 - הרי זה לא ימכרם לעובד כוכבים⁷⁷, ולא יאכילם
12 לבהמה⁷⁸, אפלו לבהמת אחרים⁷⁹, עד שיתקנם
13 בדמאי.

(76) בירושלמי אמרו כן גם על לקחם לאכילה וחשב עליהם
לזרע. (77) שכשקנה לעצמו נתחייב בדמאי, ואסור למכור
טבל. (78) שלו, שאסור להאכילה עד שיעשר. שהרי נהנה
ממנו הנאה של כילוי. (79) בשכר, שהרי הוא מוכר טבל.

14 טז. שמן ערב⁸⁰ - פטור מן הדמאי, שאין חזקתו
15 לאכילה⁸¹. שמן⁸² שלקח הסורק לתתו בצמר - פטור
16 מן הדמאי, מפני שהוא נבלע בצמר⁸³. אבל שמן
17 שלוקח האורג לסוף בין אצבעותיו - חיב בדמאי,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי י"ב שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר קצה

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- מעשר עני. (105) צריך להיות: "כדמאי", כלומר, כדין דמאי, ולא הפריש ממנו אלא תרומת מעשר ומעשר שני. (106) כלומר: אם תיקן את הדמאי כדין וודאי, שהפריש תרומה גדולה, וכמו כן הפריש מעשר ראשון ומעשר עני על מנת ליתנם ללוי ולעני - לא עשה כלום, שתרומה גדולה אינה תרומה, שהרי הפרישה כבר עם הארץ, ומעשר ראשון ומעשר עני אינו חייב לתת ללוי ולעני, אלא מעכבם לעצמו, כדין דמאי. ואם תיקן את הוודאי כדין דמאי ולא הפריש ממנו תרומה גדולה, הרי זו הפרשה בטעות, שאילו ידע שזהו וודאי, לא היה מקדים מעשר לתרומה גדולה, ואינה הפרשה.
- ב. פל העיר מוכרין ודאי¹⁰⁷ ואחד מוכר דמאי, ולקח ואין ידוע ממי לקח¹⁰⁸ - פיצד מתקן? מפריש תרומה¹⁰⁹ ותרומת מעשר ונותן לפניה¹¹⁰, ומפריש מעשר שני בלבד¹¹¹, והרי הוא כמעשר שני של דמאי¹¹².
- (107) טבל. (108) וכיוון שלקח ממקום קביעותם, אין הולכים אחר הרוב, לפי ש"כל קבוע כמחצה על מחצה דמי". (109) שאף על פי שהדמאי פטור מתרומה גדולה - כאן מפרישה, מפני שהוא ספק טבל. (110) שאף על פי שספק הוא החמירו חכמים ליתן אותם לכהן, כיוון שהן במיתה. וכן הוא בדמאי. (111) אבל מעשר ראשון ומעשר עני אינו צריך להפריש, אלא לקרוא להם שם בלבד, כמו בדמאי. (112) אם הכוונה שמקילים במעשר שני זה, כמו שמקילים במעשר שני של דמאי, שאין לו חומש ואין לו ביעור ונאכל לאונן וכו' - קשה להבין איך למד דיני מעשר שני זה, שהוא ספק טבל, מדמאי, שרוב עמי הארץ מעשרים הם.
- כא. וכן אם היו לפניו שתי קפות, אחת טבל ואחת מתקן, ואבדה אחת מהם¹¹³ - הרי זה מפריש מן השניה תרומה גדולה ותרומת מעשר ונותן לכל כהן שירצה, ומפריש מעשר שני בלבד בדמאי¹¹⁴.
- (113) ואינו יודע איזו מהם. (114) צריך להיות: כדמאי.
- יום שישי י"ב שבט ה'תשע"ו
- פרק ארבעה עשר
- (1) יבאר הלוקח מן הסיטון וחזר ולקח ממנו פעם שנייה. הלוקח מן הפלטר או מן המנפול. תשעה מנפולין שלקחו מעשרה נחתומין. ודין הלוקח מן העני. ופועלים שהיו אוכלין והותירו פרוסת.
- א. הלוקח² מן הסיטון³ וחזר ולקח ממנו פעם שנייה - לא יעשר מזה על זה⁴, אף על פי שהוא מין אחד⁵, אפלו מקפה אחת⁶, אף על פי שמכיר את החבית⁷ שהיא היא. מפני שהסיטון לוקח מאנשים הרבה ומוכר⁸, ושמא לקח זה שמכר תחלה מעם הארץ שפרותיו דמאי, וזה שלקח בסוף מחבר שפרותיו מתקנין, וכבר בארנו⁹ שאין מעשרין מן
- החייב על הפטור ולא מן הפטור על החייב. ואם אמר הסיטון: משל אחד הן - נאמן¹⁰.
- (2) דמאי פ"ה משנה ו, ותוספתא פ"ה. (3) "הוא המוכר פירות וכל דבר לח כגון דבש ושמן" (פירוש המשנה). וכיון שהוא מוכר במדה גסה, מותר לו למכור דמאי והלוקח יתקנם, כנ"ל פ"א הלכה ב. וממה שאמרו שהסיטון נאמן לומר משל אחד הם (ראה להלן), נראה שהמדובר בסיטון ע"הארץ (חידושי מהר"ח במשנה שם). (4) אבל מהם עליהם יכול לעשר, אף שהסיטון לוקח מהרבה אנשים, יש להניח שמוכר פירות של כל אחד ואחד לחוד. וראה בהלכה הסמוכה וסוף הלכה ד. (5) כלומר, שניהם חיטה שחורה או לבנה, וכל-שכן אם אחת שחורה ואחת לבנה. (6) שכיון שהם מין אחד ובקופה אחת, היה מקום לומר שהם משל אדם אחד. (7) כלומר, הקופה הנ"ל. (8) תוספתא שם: הלוקח מן החנוני וחזר ולקח ממנו שניה, אף-על-פי שמכיר את החבית שהיא היא, לא יעשר מזה על זה. ובירושלמי שם הלכה ה: "אם מכיר הוא את החבית שהיא היא, מעשר ממנו עליו כו' הדא דתימר באילין אינוקרמא (כן צריך להיות, והן כדי יין - תוספתא כפשוטה), ברם באילין שפייתא (כן צריך להיות, והם כלי מדה, ועשויים גם לשאיבת היין מן הגת - שם), אורחא מפנתין אילין לגוא אילין (= דרכם לפנות ולהריק מכלי אחד אל השני)". (9) למעלה פ"א הלכה ו, ופ"ה מהלכות תרומות הלכה יב. (10) ומעשר מזה על זה (משנה שם).
- ב. היתה¹¹ מוכר¹² פשות¹³ או ירק, והן¹⁴ מביאין וצוברין לפניו - הלוקח ממנו מעשר מכל פשות ופשות, ומכל אגדה ואגדה¹⁵, ומכל תמרה ותמרה¹⁶.
- (11) תוספתא שם, בשינוי לשון. (12) הסיטון הנ"ל. (13) בכתב-יד: "קישות", וכן הוא בתוספתא שם, והם קישואים. וראה בעוקצין פ"ב משנה א (תוספתא כפשוטה). (14) כלומר, אלה שהסיטון קונה מהם על-מנת למכור. (15) של ירק. (16) שכיון שהרבה מביאים לפניו, יש לחשוש שנתערבו הפירות. וראה להלן הלכה ד, גבי בעל הבית המוכר.
- ג. הלוקח¹⁷ מבצל הבית¹⁸ וחזר ולקח ממנו שניה - מעשר מזה על זה, אפלו משתי קפות, אפלו משתי עירות¹⁹; שחזקתו שאינו מוכר אלא משלו.
- (17) שם פ"ה משנה ז. (18) כלומר, מביתו. וראה בהלכה הסמוכה. (19) כלומר, בכל פעם קנה ממנו בעיירה אחרת, והיה מקום לחשוש שמא במקום אחר לקח מפירות אחרים למכרם.
- ד. בעל הבית²⁰ שהיה מוכר ירק בשוק: בזמן שמביאין לו מגנותיו - מעשר מאחד על הכל; ובזמן שמביאין לו מגנות אחרות, אם לקח ממנו וחזר ולקח ממנו פעם שנייה - לא יעשר מזה על זה²¹.
- (20) משנה שם. (21) אבל על הפעם הראשונה מעשר ממנו

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(41) שם משנה ה, ותוספתא שם פ"ה. (42) שהוא חבר. ולקח ממנו פרוסות פת או פלחי דבילה, כדלהלן. (43) חבר. (44) פשוט הוא, שהמדובר בצדקה ולא במתנות עניים, שהללו פטורים ממעשר. (45) כלומר, העני שיועד מה שקבל מכל אחד ואחד, מעשר ממתנת כל נותן ונותן, שאנו חוששים שמא אחד עישר והשני לא עישר. אבל הלוקח מן העני, צריך לעשר מכל פרוסה ופלה (תוספתא כפשוטה). (46) כלומר, עני שנותן לו. וראה להלן. וכן הוא במשנה שם, בכתב-יד קמבריד' ומינכן. (47) כלומר, מערב הכל. (48) מן התערובת על כולה. (49) דברי רבי יהודה במשנה שם, שבא לפרש דברי התנא הראשון (רדב"ז). (50) "לפי שנאמר: מאחר שנתן זה הנותן מתנה גדולה, איש נדיב הוא ולא יקשה בעיניו המעשר, ונאמר שעל-כל-פנים הוציא המעשרות, ויתעשר הכל דמאי" (פירוש המשנה), ולכן בולל המתנות הגדולות ומעשרן. ואף-על-פי שפסק למעלה (פ"ג מהלכות תרומות הלכה ד), שאין בילה אלא בשמן ויין (וראה שם פ"ב הלכה יג) - זה אינו אלא בטבל ודאי, אבל בדמאי הקילו (ראה משנה למלך ופאת-השולחן). (51) ביין ש"נחשב עליו שהוא עכ"פ כלי ולא עישר, ולפיכך לא יתערב הכל שמא יפריש מדמאי על הודאי" (פירוש המשנה). ולא כתב רבינו "מכל אחת ואחת", כמו שכתב בתחילת ההלכה, שכאן מדובר בעני שנתנו לו (וכן נראה בתוספתא שם), ולא בלוקח מן העני, וראה למעלה.

17 **ז. שחקק את הפת⁵³ ועשאה פורין, ואת**
18 **הגורגרות⁵⁴ ועשאן דבלה⁵⁵ - מעשר מאחד על**
19 **הפל⁵⁶.**

(52) העני, תוספתא שם. (53) כלומר, קיבל ככרות שלימות, שהן מתנה מרובה. (54) בכמות מרובה. (55) שעל-ידי השחיקה היו מתדבקות הגורגרות בדבש היוצא מהן (תוספתא כפשוטה). (56) כלומר, מפלח אחד או מככר מפורר אחד על הכל, שהקלו בדמאי במתנה מרובה, כמבואר למעלה. ולא בא רבינו להשמיענו בהלכה זו, אלא שכבר שלם הוא מתנה מרובה (פאת השולחן שם, וראה ברדב"ז).

20 **י. פועלים⁵⁷ או אורחים⁵⁸ שיהיו מסבין ואוכלין⁵⁹,**
21 **והותירו פרוסות⁶⁰ - מעשר מכל אחת ואחת⁶¹.**

(57) תוספתא שם. ומדובר אף בפועלים של בעל-בית אחד, ואף-על-פי-כן אינו מעשר מאחד על הכל - שמא פועל זה או אורח זה, עישר, והשני לא עישר (תוספתא כפשוטה). והמדובר באופן שחייב לעשר, כגון שאכל אכילת קבע, שחייב במעשרות. שאילו אכילת עראי של פועל פטורה מן המעשרות, כמבואר למעלה (פ"ה הלכה ט) או שנגמר מלאכתם למעשר, שאינו אוכל מן התורה וחייב במעשרות (שם), אבל אם לא נגמרה מלאכתו למעשר ואוכל אכילת עראי שפטור מן המעשרות, בוודאי לא עישר, והרי זה כקונה דמאי מבעל-בית אחד שמעשר מאחד על הכל. (58) אף-על-פי שמאכילים את האורחים דמאי ואינם צריכים לעשר (למעלה פ"ה הלכה יא) - יתכן כי עישרו מצד חומרא, כי הרי אמרו שם "והרוצה לתקן יתקן" (דמאי פ"ג משנה

עליו, שאף-על-פי שסיטון מפריש מכל קישות וקישות (למעלה הלכה ב) - סתמו של בעל הבית שאינו מערב ירק של גינה זו עם ירק של גינה אחרת (רדב"ז).

1 **ה. הלוקח²² פת מן הנחתום²³ - לא יעשר מן**
2 **החמה²⁴ על הצוננת²⁵; שאני אומר: חטים של אמש**
3 **היו משל אחד, ושל היום משל אחר²⁶.**

(22) שם משנה ג, כר' יהודה ולא כר' מאיר. (23) "מי שילוש הקמח ועושה אותו ככרות ואופהו, נקרא נחתום" (פירוש המשנה שם). (24) הלחם החם שאופהו היום. (25) הלחם הקר שאופהו אתמול, אף ששניהם מדפוס אחד, כלומר, בצורה אחת (שם, וראה בהלכה הסמוכה). (26) ושמא אחד מהם מעשר והשני אינו מעשר, ונמצא מפריש מן הפטור על החיוב או מן החיוב על הפטור, אבל מן החמה על החמה או מן הצוננת על הצוננת מעשר, אפילו הם שני דפוסים, ראה בהלכה הסמוכה, גבי פלטר.

4 **ו. הלוקח²⁷ מן הפלטר²⁸, אף על פי שהן²⁹ דפוסין**
5 **הרבה - מעשר מאחד³⁰ על הכל; שהנחתום שמוכר**
6 **למנפול³¹ עושה עסתו דפוסין הרבה³². אבל³³**
7 **הלוקח מן המנפול³⁴ - מעשר מכל דפוס ודפוס³⁵;**
8 **שהמנפול לוקח משני נחתומין.**

(27) שם משנה ד, כר' יהודה ולא כר' מאיר. (28) "הלוקח מן הנחתום למכור לבני אדם, נקרא פלטר" (פירוש המשנה שם). (29) הככרות. (30) מדפוס אחד. (31) נוסח אחר: "לפלטר" (הגהה בגליון הרמב"ם), וכן נכון, שהרי למנפול דין אחר, ראה להלן, ועיין מעשה רוקח. (32) והפלטר אינו לוקח אלא מנחתום אחד. והמדובר כשכל הככרות נאפו ביום אחד, שאם נאפו בשני ימים, הרי אין מפרישים מזה על זה (בהלכה הקודמת). (33) משנה שם. (34) אף הוא מוכר לחם, כפלטר, אלא שהוא קונה מהרבה נחתומין (פירוש המשנה). (35) ולא מכל ככר וככר מאותו דפוס, שבדפוס אחד אין חוששין שמא לקח המנפול משנים.

9 **ז. תשעה³⁶ מנפולין³⁷ שלקחו מעשרה נחתומין,**
10 **הואיל ואחד מהן³⁸ לקח משנים, כל הלוקח מאחד³⁹**
11 **מן התשעה - מעשר מכל דפוס ודפוס⁴⁰.**

(36) ירושלמי שם. (37) היה יכול לשנות הלכה זו גם בפלטרין, שהרי מוכח שאחד מהם לקח משנים, אלא שאין זה מצוי שפלטר יקח משנים. (38) כלומר, לכל הפחות אחד מהם, וכל-שכן אם כמה מהם קנו משנים, שבוודאי מעשר מכל דפוס. (39) כלומר, אפילו מאחד, וכל-שכן אם קנה מכמה מהם, שהחשש גדול יותר. (40) כלומר, אף-על-פי שרובם קנו מנחתום אחד, אין אנו הולכים אחר הרוב, שכיון שקנה מהם, הרי זה "קבוע" ו"כל קבוע כמחצה על מחצה" (למעלה פ"ג הלכה כ).

12 **ח. הלוקח⁴¹ מן העני⁴², וכן העני⁴³ שנתנו לו**
13 **פרוסות פת או פלחי דבלה⁴⁴ - מעשר מכל אחת**
14 **ואחת⁴⁵. ובתמרים ובגורגרות - בולל⁴⁶ הפל⁴⁷**
15 **ומעשר⁴⁸. אימתי⁴⁹? בזמן שהמתנה מרבה⁵⁰; אבל**
16 **במועט⁵¹ - מעשר מכל מתנה ומתנה⁵¹.**

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק י"ג שבט - ספר זרעים - הלכות מע"ש ונטע רבעי קצו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מפרישין מהן מעשר עני. וכן פרות האילן שבאו
לעונת המעשרות קדם חמשה עשר בשבט של
שלישית, אף על פי שנגמרו ונאספו אחר כן בסוף
שנה שלישית - מתעשרין לשעבר, ומפרישין מהן
מעשר שני. וכן אם באו לעונת המעשרות קדם
חמשה עשר בשבט של רביעית, אף על פי שנגמרו
ונאספו ברביעית - מפרישין מהן מעשר עני. ואם
באו לעונת המעשרות אחר חמשה עשר בשבט -
מתעשרין להבא.

ג. והחרובין, אף על פי שחנטו פרותיהן קדם
חמשה עשר בשבט - מתעשרין להבא, הואיל
ומתעשרות מדברי סופרים. יראה לי, שאין הדברים
אמורין אלא בחרובי צלמונה וכיוצא בהן, שאין
ראויין למאכל רב האדם, והן הן שמתעשרות
מדברי סופרים; אבל שאר החרובין - יראה לי,
שהן כשאר פרות האילן.

ד. הירק - בשעת לקיטתו עשורו. ביצד? אם נלקט
ביום ראש השנה של שלישית, אף על פי שבא
לעונת המעשרות ונגמר בשנה - מפרישין ממנו
מעשר עני. ואם נלקט ברביעית - מעשר שני.

ה. וכן האתרוג בלבד משאר פרות האילן - הרי הוא
פירק והולכין אחר לקיטתו, בין למעשר בין
לשביעית. ביצד? אם נלקט בשלישית אחר חמשה
עשר בשבט - מפרישין ממנו מעשר עני, אף על פי
שנגמר בשנה. וכן אם נלקט ברביעית קדם חמשה
עשר בשבט - מפרישין ממנו מעשר עני. נלקט
ברביעית אחר חמשה עשר בשבט - מפרישין ממנו
מעשר שני.

ו. ואף על פי שהולכין אחר לקיטתו, אתרוג בת
ששית שנגנסה לשביעית, אפלו היתה בזית ונעשת
ככר - חיבת במעשרות.

ז. האבינונות של צלף - נותנין עליהן חמרי אילן
וחמרי זרעים: שאם היו משנה שניה שנגנסה
לשלישית, ונלקטו קדם חמשה עשר בשבט -
מפרישין מעשר ראשון, ואחר כך מפריש מעשר
אחר ופודהו, ואחר שפודהו נותנו לעניים ואוכל
פדיונו בתורת מעשר שני, ונמצא כמי שהפריש
מעשר שני ומעשר עני.

ח. הארז והדחן והפרגין והשמשמין, אף על פי
שהשרישו קדם ראש השנה - אין הולכין בהן אלא
אחר גמר הפרי, ומתעשרין להבא. וכן פול המצרי,

א ולמעלה שם. (59) בתוספתא שם: "פועלין שהיו
יושבין ואוכלין וכו' וכן אורחים שהיו מסובין וכו'". ורבינו
כתב בשניהם "מסובין" להראות כי הפועלים מותרים להסב
ולאכול, ואין חשש לביטול ממלאכתו של פועל, וכן נראה
בברכות טז. "בעל הבית מיסב עמהם", הרי שגם הם
מסובין. (60) שדינן כדין מתנה מועטת, כנ"ל (רדב"ז).
(61) כלומר, כל פרוסה ופרוסה.

סלקו להו הלכות מעשר בסיעתא דשמיא

יום ש"ק י"ג שבט ה'תשע"ו

הלכות מעשר שני ונטע רבעי

יש בכללן תשע מצות. שלש מצות עשה, ושש
מצות לא תעשה, וזהו פרטן: (א) להפריש מעשר
שני. (ב) שלא להוציא דמיו בשאר צרכי בגי אדם
חוץ מאכילה ושתיה וסיכה. (ג) שלא לאכלו
בטמאה. (ד) שלא לאכלו באנינות. (ה) שלא לאכל
מעשר שני של דגן חוץ לירושלים. (ו) שלא לאכל
מעשר תירוש חוץ לירושלים. (ז) שלא לאכל
מעשר יצהר חוץ לירושלים. (ח) להיות נטע רבעי
פלו קדש, ודינו להאכל בירושלים לבעליו כמעשר
שני לכל דבר. (ט) להתודות ודוי המעשר.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1 יבאר שבכל שנה מעשר שני ובשלישית וששית מעשר
עני. מתי הוא ר"ה לתבואה וקטניות, ור"ה למעשר אילנות.
החרובין שחנטו פירותיהן והדבר שבשעת לקיטתו עשורו.
האבינונות של צלף והאורז והדוחן שהשרישו קודם ר"ה.
הבצלים הסריסים שמנע מהם מים שלשים יום. ופול המצרי
שהביא שליש לפני ר"ה. ודין זרעו לזרע וחישוב עליו לירק
או איפכא. ודין פירות שנה שנייה שנתערבו בפירות שנה
שלישית. הדברים ששום בהם מעשר ראשון ומעשר שני.
ופירות שהוציא מהן מעשר קודם שיקבעו.

1 א. אחר שמפרישין מעשר ראשון בכל שנה
2 מפרישין מעשר שני, שנאמר: עשר תעשר את כל
3 תבואת זרעך. ובשנה שלישית וששית מפרישין
4 מעשר עני חלף מעשר שני, כמו שבארנו.

5 ב. באחד בתשרי הוא ראש השנה למעשר תבואות
6 וקטניות וירקות. וכל מקום שנאמר ראש השנה,
7 הוא אחד בתשרי. ובחמשה עשר בשבט הוא ראש
8 השנה למעשר האילנות. ביצד? תבואה וקטניות
9 שהגיעו לעונת המעשרות לפני ראש השנה של
10 שלישית, אף על פי שנגמרו ונאספו בשלישית -
11 מפרישין מהן מעשר שני. ואם לא באו לעונת
12 המעשרות אלא לאחר ראש השנה של שלישית -

י"א. פרות שנה שנייה שנתערכו בפרות שלישית, או
של שלישית ברכיעית - הולכין אחר הרב. מחצה
למחצה - מפריש מעשר שני מן הכל, אבל לא
מעשר עני; שמעשר שני חמור, שהרי הוא קדש,
ומעשר עני חל. וכן פרות שהן ספק אם פרות שנייה
הם או פרות שלישית - מפריש מהן מעשר שני.

יב. כל הפטור ממעשר ראשון - פטור מן השני ומן
העני; וכל שחיב בראשון - חיב בשניהם. וכל
התורם - מוציא מעשר; וכל שאינו תורם - אינו
מוציא מעשר זה. כל מי שאם תרם - תרומתו
תרומה, כף אם עשר מעשר זה - הרי הוא מעשר;
וכל מי שאין תרומתו תרומה, כף אם הוציא מעשר
זה - אינו מעשר.

יג. פרות שהוציא מהן מעשר ראשון קדם שיקבעו
למעשר - הרי זה אוכל מהן עראי קדם שיוציא
מעשר שני; שאין הראשון קובע לשני. אבל
משנקבעו למעשר, אף על פי שהוציא את הראשון
- אסור לאכל מהן עראי עד שיוציא את השני או
את מעשר עני.

יד. מעשר שני, הואיל וטעון הבאת מקום - אין
מביאין אותו מחוצה לארץ, בכבוד בהמה. לפיכך
לא חיבו להפריש מעשר שני בסוריא. ויראה לי,
שמעשר שני שמפרישים בארץ שנער ובמצרים -
פודין אותו ומביאין דמיו לירושלים. וכן יראה לי,
שלא חיבו מקומות אלו במעשר שני אלא כדי
לקבץ מעשר עני, כדי שיהיו עניי ישראל סומכים
עליהם.

אף על פי שמקצתו השריש לפני ראש השנה
ומקצתו לאחריו - צובר גרנו לתוכו ותורם ומעשר
מן הכל כאחד, שהכל הולך אחר גמר הפרי.

ט. הבצלים הסריסים שמנע מהם מים שלשים יום
לפני ראש השנה, ושל בעל שמנע מהם שלש עונות
לפני ראש השנה - מתעשרין לשעבר. מנע מהם
פחות מכאן, אף על פי שהתחילו ליבש קדם ראש
השנה - מתעשרין להבא.

י. פול המצרי שהביא שליש לפני ראש השנה: אם
זרעו לזרע - מתעשר לשעבר, זרעו לירק - מתעשר
להבא. זרעו לזרע ולירק, או שזרעו לזרע וחשב
עליו לירק - מעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו.
לא הביא שליש לפני ראש השנה: אם זרעו לזרע -
זרעו מתעשר לשעבר, וירקו בשעת לקיטתו עשורו.
והוא שלקט ממנו לפני ראש השנה; אבל אם לקט
ממנו אחר ראש השנה - בין ירקו בין זרעו מתעשר
להבא. זרעו לזרע וחשב עליו לירק - הולכין אחר
מחשבתו. זרעו לירק וחשב עליו לזרע - אין
מחשבת זרע חלה עליו, אלא אם כן מנע ממנו שלש
אריות. והוא שהביא שליש לפני ראש השנה; אבל
אם לא הביא שליש אלא לאחריו - אף על פי שלא
נמנע מלארות ממנו שלש אריות. זרעו לזרע ועשה
כלו קצצין גמורים לפני ראש השנה - זרעו מתעשר
לשעבר, וירקו בשעת לקיטתו. מקצתו עשה קצצין
גמורין ומקצתו לא עשה - זה שאמר: צובר גרנו
לתוכו, ונמצא מעשר מזרעו על ירקו ומירקו על
זרעו.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ז"י"ג שבט תשע"ו

יום ראשון ז' שבט ה'תשע"ו

מצות עשה קע"א. כנג.

המצוה הקנ"ג — הצווי שצננו יתעלה לקדש
חדשים ולחשב חדשים ושנים, וזו היא מצות קדוש
החדש (קביעת יום ראש-חדש נקרא "קידוש"), והוא אמרו
יתעלה: "החדש הזה לכם ראש חדשים" (שמות יב, ב),
ובפריש נאמר (ראש השנה כב): "עדות זו תהא מסורה
לכם", כלומר: מצוה זו אינה מסורה לכל-אחד ואחד
כשבת בראשית (השבת. על-שם שבה שבת הקדוש ברוך
הוא ממעשה בראשית) — שכל-אחד מונה ששה ימים
ושבת בשביעי — כף שגם כל-אדם הוראה את-הלכנה
יצננו ראש חדש, או יחשב בחשבון התורני (חישובי

המצוה הקע"א — הצווי שצננו יתעלה לתן מחצית
השקל כל-שנה, והוא אמרו יתעלה: "ונתנו איש כפר
נפשו לה" (שמות ל, יב), ואמר "זה יתנו" (שם, יג). ובדור,
שאין החדשים חייבות במצוה זו, לפי שהפסוק אומר:
"כל-העובר על-הפקדים" (שם) (כל מי שנפקד לצבא — יצאו
נשים שאינן נפקדות). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכתא
המיוחדת לה, כלומר: מסכת שקלים. ושם (פרק ח משנה ח)
נתבאר, שמצוה זו אינה נהגת אלא בפני הבית.

מציין תצא תורה ודברה' מירושלם" (ישעיה ב, ג). ואם
 יתבונן מי שיש לו דעה שלמה בדברי התלמוד שבענין
 זה, יתבאר לו פל-מה שאמרנו ברור שאין בו שום ספק.
 והנה יש קצוים בלשון התורה, המורות על יסודות הסדר
 שאנו סומכים עליו בידיעת ראשי הדשים ועבור שנים,
 מאלה אמרו: "ושמרת את-החקה הזאת למועדה מימים
 ימימה" (שמות יג, י). אמרו (מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי):
 "מלמד שאין מעברין את-השנה אלא בפרק הסמוך
 למועד" (בחדש אדר – הסמוך למועד פסח) ואמרו (שם):
 "מנין שאין מעברין את-החדש אלא ביום ואין מקדשין
 את-החדש אלא ביום? תלמוד לומר: מימים ימימה".
 ואמר יתעלה: "לחדשי השנה" (שם יב, ב), אמרו (מגילה
 ה.): "חדשים אתה מחשב לשנה, ואי אתה מחשב ימים"
 — משמע שההוספה בה לא תהא אלא חדש שלם.
 ואמר: "חדש ימים" (במדבר יא, כא) — אמרו: "ימים
 אתה מחשב לחדש ואין אתה מחשב שעות". ואמרו:
 "שמור את-חדש האביב" (דברים טז, א) — משמע
 שבשנים שלנו חובה שנשמור בהן תקופות השנה,
 ולפיכך יהיו שנות חמה (למרות שחישוב החדשים מבוסס
 על מהלך הירח). וכבר נתבאר כל-דיני מצוה זו בשלמות
 בפרק א' מסנהדרין (יא). ובמסכת ראש השנה (ב). וגם
 בבבבכות (סג).

יום שני ח' שבט ה'תשע"ו

המצוה הקנ"ג נדפסה ביום הקודם.

יום שלישי ט' שבט ה'תשע"ו

המצוה הקנ"ג נדפסה ביום ראשון.

יום רביעי י' שבט ה'תשע"ו

המצוה הקנ"ג נדפסה ביום ראשון.

יום חמישי י"א שבט ה'תשע"ו

המצוה הקנ"ג נדפסה ביום ראשון.

יום שישי י"ב שבט ה'תשע"ו

מצות עשה קנג.

המצוה הקנ"ג נדפסה ביום ראשון.

יום שבת קודש י"ג שבט ה'תשע"ו

מצות עשה קנג. נט.

המצוה הקנ"ג נדפסה ביום ראשון.

המצוה הנ"ט — הצווי שנצטוונו לתקע בחצוצרות
 במקדש בעת הקרבת פל-קרפן מקרבנות המועדות, והוא

הלוח כפי שקבעו חכמי התורה) ויעשה ראש חדש, או יראה
 שהאביב אחר (אחת הסיבות לעיבור השנה) וזולתו (או
 סיבה אחרת) ממה שראוי להתחשב בו ויוסיף חדש —
 אלא מצוה זו לא יעשה לעולם אלא בית דין הגדול
 דקא ובארץ ישראל דקא. לפיכך בטלה אצלנו היום
 הראיה מחמת העדר בית דין הגדול, כמו שבטלה
 הקרבת הקרבנות מחמת העדר המקדש. ובזה טעו
 המינים הנקראים כאן במזרח 'קראים', וזהו היסוד שגם
 לא כל-הרבנים עמדו עליו, והחלו מגששים עמהם
 בחשכת האפלה. דע, שהחשבון הזה שאנו מחשבים
 היום ויודעים בו ראשי החדשים והמועדים, אין מתר
 לעשותו אלא בארץ ישראל בלבד; אבל בשעת הדחק
 ובהעדר חכמים מארץ ישראל, אז מתר לבית דין הסמוך
 (הסמוך לכך) בארץ ישראל לעבר שנים ולקבוע חדשים
 בחוצה לארץ, כדרך שעשה רבי עקיבא, כמו שנתבאר
 בתלמוד (ברכות סג) — ובזה יש קשי גדול, והידוע
 (ש)במעט תמיד בית דין הגדול אמנם היה בארץ ישראל,
 והם שיקבעו חדשים ויעברו שנים בדרך המקבלות
 אצלם ובהתקבצם יחד.

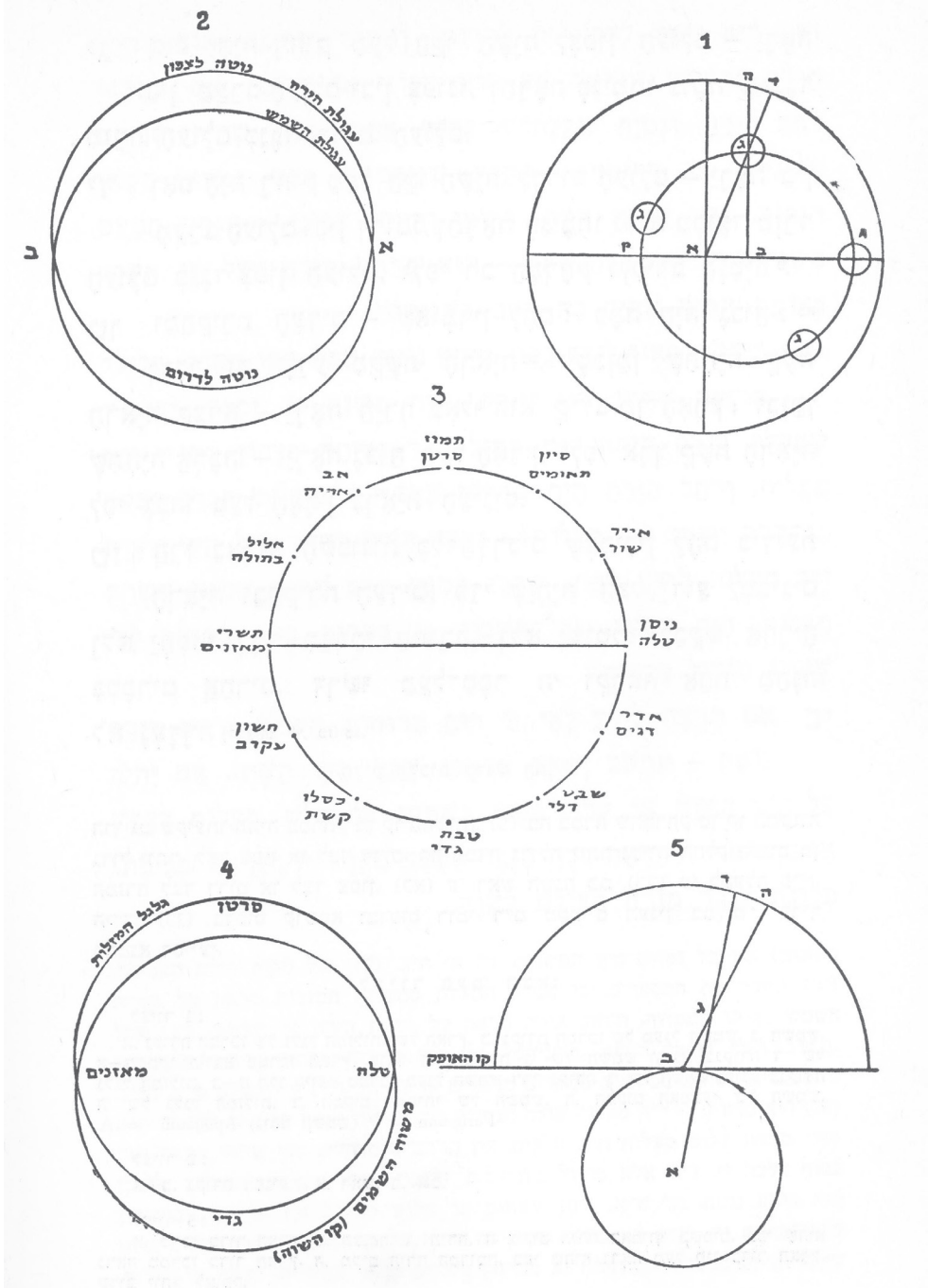
ויש כאן יסוד גדול מאד מיסודות האמונה, שלא ידעוהו
 ולא ירגישו בו אלא המעמיקים חקר. הינו: זה שאנו
 מחשבים היום בחוצה לארץ בסדר העבור שבדינינו
 ואומרים שיום זה ראש חדש ויום זה חג — לא בגלל
 חשבוננו אנו עושים אותו חג בשום אופן, אלא מפני
 שבית דין הגדול שבארץ ישראל כבר קבעו יום זה חג
 או ראש חדש, ומפני שהם אמרו שהיום ראש חדש או
 היום חג, הוא נעשה חג או ראש חדש, בין שהיתה
 פעלתם זו על פי חשבון או על פי ראייה, כמו שנמסר
 לנו בקבלה (ראש השנה כה): "אשר-תקראו אתם (ויקרא
 כג, ב) — אין לי מועדות אלא אלו", כלומר: אשר
 יאמרו הם שהם מועדות, אפלו שוגגין אפלו אנוסין
 אפלו מטעין, כמו שבא לנו בקבלה. ואין אנו עושים
 היום חשבון אלא כדי שנדע את-היום שקבעו בו בני
 ארץ-ישראל, כיון שבסדר זה עצמו מחשבים וקובעים
 היום — לא בראיה; ועל קביעתם אנו סומכים — לא
 על חשבוננו. ואין חשבוננו אלא לגלוי מלתא (לגלות
 דבר שכבר נקבע בזמנו), והבן זה היטב.

והנני מוסיף לך באור: אלו הנחני, למשל, שבני ארץ
 ישראל יעדרו מארץ ישראל — חלילה לאל מלעשות
 זאת, לפי שכבר הבטיח שלא ימחה ולא ישרש את-
 שארית האמה לגמרי — ולא יהיה שם בית דין בנמצא,
 ולא יהיה בחוצה לארץ בית דין שנסמך בארץ ישראל —
 הרי אז לא היה חשבוננו זה מועיל לנו כלל בשום אופן,
 לפי שאין לנו לחשב בחוצה לארץ ולעבר שנים ולקבוע
 חדשים אלא באותם התנאים הנזכרים, כמו שבארנו "כי

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – יום שבת קודש י"ג שבט

מתוך מהדורת חזק

- 1 אָמְרוּ יְהִיעֶלֶה: "וּבַיּוֹם שֶׁמִּחַתְכֶּם וּבִמְוֶעַדֵיכֶם וּבִקְרֹאשֵׁי
2 חֻדְשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת" (במדבר י, י). וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ
3 (ראש השנה כו), שֶׁמִּצְוַת הַיּוֹם בַּחֲצֹצְרוֹת. וּבִכְרֵךְ נִתְבָּאֲרוּ
4 דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסִפְרֵי (פרשת בהעלותך) וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה (כו):
5 וְתַעֲנִיּוֹת (טו). וְכֵן אָנוּ מַצְוִים לְתַקֵּעַ בַּחֲצֹצְרוֹת בְּזִמְנָן
- 6 הַצֵּרוֹת וְהַרְעוֹת כְּשֶׁנֶּצֶעַק אֵלָיו יְהִיעֶלֶה כְּמוֹ שֶׁאָמַר:
7 "וְכִי־תִבְאוּ מִלִּחְמָה בְּאַרְצְכֶם וְגו'" (שם, ט).

ישעיה פרק יט

ד וספרתי את־מצרים ביד אֲדֹנִים קֶשֶׁה וּמִלֶּךְ עַל יְמֹשְׁלֵיָם נָאִם הָאֲדֹן יְהוָה צְבָאוֹת: ה וְנִשְׁתוּמִים מֵהֵם וְנָהָר יִחָרֵב וַיִּבֶשׁ: ו וְהָאֲזֻנִּיחוֹ נִהְרֹת דָּלְלוּ וְחִרְבוּ יֹאֲרִי מִצּוֹר קִנָּה וְסוֹף קָמְלוֹ: ז עֲרוֹת עַל־יָאוֹר עַל־פִּי יָאוֹר וְכָל מִזְרַע יָאוֹר יִבֶּשׁ נָדָף וַאֲיֻנְנוּ: ח וְאֲנִי הַדִּיגִים וְאֶבְלוּ פֶלֶם־שְׁלִיכִי בַיָּאוֹר חֲכָה וּפְרִשְׁי מִכְמֹרֶת עַל־פְּנֵי־מִים אֲמַלְלוּ: ט וּבִשּׁוּ עֲבָדֵי פִשְׁתִּים שְׂרִיקוֹת וְאֲרָגִים חוֹרִי:

רש"י

הקנים מלגדל עוד והם מתייבשים ונופלים. ת"י קמלו לא יסקון ובמקום אחר תירגם החפיר לבנון קמל נתר ואומר אני שהוא לשון קציצה שנקצצי' מאליהן מחמת יובשן ונופלין: (ז) ערות על יאור על פי יאור, וכל מזרע יאור וגו'. ערות לשון דבר המעורה ונשרש יפה יפה ודומה לו (תהלים לו) רשע עריך ומתערה כאורח רענן וכן חברו מנחם במחברתו זרעים הנשרשים על נילוס ואפי' ע"פ שפתו וכל הנזרעים עליו הכל יבש ונדף: (ח) ואנו. לשון אוני ואבל: הדייגים. הם מצרים שצדין דגים מנילוס שהוא מתפשט ועולה ביאורים רבים העשויין על שפתו על פני ארץ מצרים כולה, מה שאין כן בכל הנהרות: חכה. אמ"ו בלע"ז: (ט) עובדי פשתים. זורעי פשתים על הנהר: שריקות. פשתים שסורקין אותן ואורגין מהם מצודות דגים שהן עשויות חורין חורין: חורי. כמו בהמות שדי (שם ח) וקרע לו חלוני (ירמיה כב):

(ד) וסכרתי. כמו וסגרתי, ויש עוד לפרש לשון ויסכרו מעיינות תהום (בראשית ח) אסתמנו ואחבשנו: ביד אדונים קשה. כל לשון אדנות קרוי בלשון רבים ואפי' יחיד כמו (שם לט) אדוני יוסף, עד בא אדוניו (שם): ומלך עז. מלך אשור: (ה) ונשתו מים מהים. ונחרבו מים מן הים: ונשתו. ל' השאת והשבר (איכה ג) לפי שכל שבח ארץ מצרים ע"י נילוס הוא שאין גשמים יורדים שם אלא נילוס עולה ומשקה אותה דרך יאורי' העשויים בידי אדם לפיכך הוא מדמה פורענות שלה ליובש יאורים: ונשתו מים מהים. ולא יחזיר הים את נילוס לאחוריו וירד נילוס לתוכו ולא יעלה וישקה את מצרים: ונהר. זה נילוס: (ו) והאזניחו. כשהמים מתמעטין הטיט ניכר בהם ונעשין רפש ונונחין: דללו. במחברת אם דל הוא (ויקרא יד): יאורי מצור. יאורים עמוקים בחריצי מצורי עיירות: קנה וסוף. שהיו גדלים שם מרוב מימיהם: קמלו. כשיבשו היאורים עמדו

מצודת ציון

(ד) וסכרתי. כמו וסגרתי כי גימ'ק מתחלף והוא ענין מסירה כמו היסגרנוי בעלי קעילה (ש"א כג): אדונים. זהו ענין לשון תפארת ליחיד לומר עליו בלשון רבים, וכן אדוני יוסף (בראשית ל"ט): עז. חזק: (ה) ונשתו. ענין העתקה והסרה וכן גיד הנשה (שם ל"ב): יחריב. ענין יבשות: (ו) והאזניחו. האל"ף נוספת כי הוא ענין עזיבה כמו כי לא ונח (איכה ג): דללו. ענין הרמה כמו דלו מאנוש נעו (איוב כ"ח): מצור. מל' צור וחזק כי חריצי המים הסביב לעיר הם לה לחזק וכן ואחריב בכף פעמי כל יאורי מצור (לקמן ל"ז): קנה וסוף. מיני דשאים הגדלים על שפת הנהר כמו כאשר ינוד הקנה במים (מ"א יד) וכמו ותשם בסוף (שמות ב): קמלו. ענין כריתה כמו החפיר לבנון קמל (לקמן ל"ג): (ז) ערות. ענינו דבר המעורה ונשרש יפה כמו ומתערה כאורח רענן (תהלים ל"ז): נדף. ענין כתישה כמו אל ידפנו (איוב ג'): ואיננו. ואין לו: (ח) ואנו. מלשון אנינות: הדייגים. הצדים את הדגים: ואבלו. מלשון אבלות: חכה. שם כלי הצדיה עשוי כמחט כפוף וכן תמשוך לותין בחכה (שם מ): מכמורת. רשת כמו ויאספיהו במכמרתו (חבקוק א): אמללו. נכרתו כמו ימולל ויבש (תהלים צ'): (ט) עובדי פשתים. עושי פשתים וכן יכיר מעבדיהם (איוב ל"ד): שריקות. מלשון מסרק והוא שם כלי עשוי לסרוק הפשתן להפרידו ולהשליך הקסמים

מצודת דוד

(ד) וסכרתי. אמסרם ביד אדון קשה והוא מלך אשור: ומלך עז. כפל הענין במ"ש: (ה) ונשתו. מי הים יסור ויעתק ממקומו ולא יוכלו להביא לה בר ומזון דרך אניה בלב ים: ונהר. הנילוס יחריב מימיו ולא ישקה שדותם והאדמה לא תצמח ויכלו ברעב ולפי שכל שבח מצרים הוא מה שהנילוס עולה ומשקה שדותם המשיל חורבנה אל יבשות המים: (ו) והאזניחו נהרות. נהרות מצרים יעזבו מימיהם: דללו וכו'. המים אשר בהיאורים העמוקים הנקווים בחריצי מצורי העיירות הורמו ממקומם ונסתלקו ונשאר מקומם יבש: קנה וסוף. הגדלים על שפתי היאורים יכרתו מחסרון המים: (ז) ערות. העשבים הנשרשים ונאחזים על היאור וחזור ומפרש על פי יאור ר"ל על שפת היאור: וכל מזרע יאור. הזרעים הנזרעים בידי אדם על שפת היאור: יבש. כ"א יתייבש ויכחש ולא יהיה בעולם: (ח) ואנו הדייגים. הרגילים לצוד את הדגים יתאוננו כי כשיחריב המים לא ימצאו דגים: כל משליכי. כל הרגילים להשליך ביאור כלי צדיה לצוד הדגים יתאבלו והפורשים רשתות ע"פ המים נכרתו וכפל הענין במ"ש: (ט) ובשו וכו'. העושים מלאכתם בפשתים לסרוק במסרק ואורגים רשתות העשויים חורים חורים יחפרו ויבשו כי לא יהיה עוד צורך במלאכתם:

ממנו: חורי. נקבים וכן סלי חורי (בראשית מ):

משלי פרק כו י-כא

י רב מחולל־כל ושכר כסיל ושכר עבדים: יא ככלב שב על־קאן כסיל שונה באולתו: יב ראית איש חכם בעיניו תקנה לכסיל ממנו: יג אמר עצל שחל בדרך ארי בין הרחבות: יד הדלת תסוב על־צירה ועצל על־מפתח: טו טמן עצל ידו בצלחת נלאה להשיבה אל־פיו: טז חכם עצל בעיניו משבעה משיבי טעם: יז מחזיק באוני־כלב עבר מתעבר על־ריב לא־לו: יח כמתלהלה הירה זקים חצים ומות: יט כן־איש רמה את־רעהו ואמר הלא־משחק אני: כ באפס עצים תכבה־אש ובאין נרגן ישתק מדון: כא פחם לגחלים ועצים לאש ואיש (מדונים) מדינים לחרחר־ריב:

רש"י

(טז) משיבי טעם. חכמים: (יז) מחזיק באוני כלב. העובר להתעבר על ריב לא לו הרי הוא כאוחז באוני כלב הגורם שישכנו על חנם: (יח) כמתלהלה. כמתניע לירות זיקים של אש כמו ובזיקות בערתם (ישע"י ג) מל' זקקים דינור, ד"א זיקים פרונזולא"ש מלשון אבני קלע (זכריה ט) וכן בגמרא זיקתא פסיק לן יורה חצים ומות: (יט) כן איש רמה. מפתה ומסית את חבריו מדרכי חיים לדרכי מות וכשחבירו מרגיש שהוא מתעה אותו אומר מצחק אני: (כ) באפס עצים. כלומר שני דברים אלו שוין כשם שבאפס עצים תכבה אש כך באין נרגן של לה"ר המסכסך בעלי ריב ישתק מדון: (כא) פחם לגחלים ועצים לאש. פחם של אש עשוי להבעיר גחלים עמומות ועצים עשויין להסיק אש ואיש מדון לחרחב ריב:

(י) רב מחולל כל. הקב"ה ברא את הכל ודן את הכל ככסיל כחכם אין אנו צריכין לשום חכמה: ושוכר כסיל. לא כבשר ודם שלא ישכור אלא פועלים בקיאים ולא ישכור אלא העוסקים במלאכתו, אבל הקב"ה מחולל כל ושוכר הכסילים ושוכר עובר דרכים הבטלנים מכל מלאכה, ומדרש אגדה ושוכר כסיל מל', וסכרו מעינות תהום (בראשית ח) ולשון עושי שכר (ישעיה יט) הקב"ה סוכר מזל כסיל המשמש בימות החמה מתשרי ואילך ומאז הוא סוכר וסוגר כל עוברי הים מלילך בו עד הפסח, ובדברי רבי משה ראיתי רב מחולל כל עשיר יש לו פעולות הרב' ואם שוכר כסיל במלאכתו הנה הוא כשוכר כל עוברי דרך שרואין בקלקול המלאכה להורות איך יתכן ואיך יש לו לפעול ודבר ריק הוא ואינו ענין כאן: (טו) בצלחת. ביורה חמה נותן ידו מפני הקור:

מצודת דוד

(י) רב. מל' מריבה: מחולל. מל' חלל והרג: עוברים. ר"ל בעלי עבירה עוברים על דת: (יא) קאן. מל' הקאה: שונה. מל' שנים: (יג) שחל. שם משמות האריה: (יד) צירה. רגל הדלת הנתון בחור המפתח וכן נאמר בדרך שאלה נהפכו עליה צירה (ש"א ד): (טו) בצלחת. שם כלי בשול כמו ובדודים ובצלחות (ד"ה ב' לה): נלאה. ענין עייפות כמו ונלאו מצרים (שמות ד): (יח) כמתלהלה. ענין יגיעה ועייפות כמו ותלה ארץ מצרים (בראשית מז): היורה. ענין השלכה כמו ירה בים (שמות טו): זקים. ניצוצות כמו מאורי זיקות (ישעיה ג): (כ) באפס. הוא כענין לא, כמו ואפס כמוני (שם מז): נרגן. מתלונן: (כא) פחם. הם גחלים כבויים כמו נופח באש פחם (שם לד): לחרחר. להבעיר אש המריבה והחרון והוא מל' והעצמות יחרו (יחזקאל כז):

(י) רב. איש ריב ירבה חללים כל הקרב ואין מי יגש אליו אבל ישכיר את הכסיל ואת העוברים על דת למען יהיו הם בחברתו להכאבי עמהם את הבריות: (יא) ככלב. כמו הכלב אשר דרכו לחזור ולאכול את המאכל אשר קאה מגופו ולא יבין כי בעבור רוע המאכל קאה אותו ומה לו לאכול שוב כן הכסיל שונה לעשות שוב אולתו אשר נכשל על ידו ולא יבין: (יב) ראית. כאשר תראה איש חושב עצמו בעיניו לחכם ולא כן הוא הנה יש תקוה להמחזיק עצמו לכסיל יותר ממנו כי הוא ילמד ויתחכם אבל המחזיק עצמו לחכם לא יחפוץ ללמוד מזולת: (יג) אמר עצל. לרוב העצלות יגזים לומר איך אלך הלא שחל בדרך וגו' ואהיה נטרף: (יד) הדלת. כמו הדלת תסבב עצמה על הציר הנה והנה ולא תצא ממנה כן העצל יתהפך על מטתו ולא יקום: (טו) טמן. הנה העצל יתעצל במלאכה וכל היום עוסק באכילה וידיו טמונים בצלחת לקנח

התבשיל המתדבק בו והנה בסופו יהיה נלאה ועף להשיב ידו אל פיו להשים בה המאכל והוא ענין מליצה לומר שיחסר לחמו וכאילו נלאה להשים המאכל אל פיו: (טז) חכם עצל. העצל הוא חכם בעיני עצמו יותר משבעה רואי פני המלך היודעים להשיב טעם על כל אשר ישאלום כי בעבור העצלות יתחכם למצוא טעם על בטול המלאכה: (יז) מחזיק. כמו האוחז באוני כלב הנה הוא גורם לעצמו נשיכת הכלב כן המתמלא עברה וזעם להתעבר ולכעוס על ריב שאין נוגע אליו כי כאשר יזוק בדבר הזה הוא גרם לעצמו: (יח) כמתלהלה. כמו המתנייע לזרוק ניצוצים של אש הנכבים טרם יבואו אל מי שזרקם ולא יזיקו אותו הנה עכ"ז לא יגע לריק כי כוונתו לאמן ידו לזרוק בו חצים ודברים הממיתים: (יט) כן איש. כן המרמה את רעהו וכאשר ירגיש בדבר ישיב לומר הלא לשחוק עשיתי וכוונתי היתה לגלות לך הנה ידוע תדע שלא כן הוא והשמרו ממנו כי דעתו לרמות כאשר ימצא ידו: (כ) באפס וגו'. שני אלו שווין המה כמו כשאין עצים תכבה האש מעצמו כך כשאין נרגן המחרחר ריב תשתוק המריבה מעצמה: (כא) פחם. כמו הפחמים מוכנים המה להבעיר האש כן איש מדון מוכן הוא לחרחר ריב:

יא פרות שניה שרבו על של שלישית, ושל שלישית על של רביעית, ושל רביעית על של חמישית, ושל חמישית על של ששית, ושל ששית על של שביעית, ושל שביעית על של מוצאי שביעית – הולכין אחר הרב. מחצה למחצה – להחמיר.

פ ר ק ש ל י ש י

א שק שהוא מלא פרות ונתנו על גב הנהר, או על פי הבור, או על מעלות המערה, ושאבו, כל ששאבו – בכי יתן; רבי יהודה אומר: כל שהוא כנגד המים – בכי יתן, וכל שאינו כנגד המים – אינו בכי יתן. **ב** חבית שהיא מלאה פרות ונתונה לתוך המושקין, או מלאה מושקין ונתונה לתוך הפרות, ושאבו, כל ששאבו

פירוש ברטנורא

יא פירות שניה שרבו על של שלישית. שנה ראשונה ושניה של שמיטה נהג בהן מעשר ראשון ומעשר שני, וכן רביעית וחמישית. אבל שנה שלישית וששית, מעשר ראשון ומעשר עני; ושל שביעית. יש בו קדושת שביעית ופטור מן המעשר. ולענין כל הנך דיני קטני הדולכים אחר הרוב: מחצה למחצה להחמיר. ולענין ספקא דמעשר שני ומעשר עני, יפריש מעשר אחר, ויחלל הפרות על המעות, ויחלל הפרות לעניים והמעות יאכל בירושלים. ולענין ספקא דשביעית, חייבין במעשר וחייבין בקדושת שביעית שלא לעשות בהן סחורה ומלוגמא, וחייבין בביעור: **ג** **א** שק שהוא מלא. מעלות המערה. המלאה מים: כל ששאבו. הפרות מלחוחות המים, הרי זה בכי יתן. הניחא ליה שישאבו הפרות מן המים, שמתוך כך הן נראין גסים ונפוחים: רבי יהודה אומר כל שהוא כנגד המים כו'. ואין הלכה כרבי יהודה: **ב** חבית. של חרס, או של כלי אבן הרכים שהן כחרס. אבל שאר כלים לא בלעו כל כך עד שיהיו הפרות שבתוכן שואבים: שאבו. נתלחלו הפרות

משניות מבוארות – קהתי

שחייב לעשרם, ונהג בהם קדושת שביעית, וחייבים בביעור.

ב א ו ר מ ש נ ה י א

כבר בארנו בענין סדר המעשרות, כי בשנה הראשונה ובשנייה למחזור השמיטה, וכן ברביעית ובחמישית, מפרשים מן התבואה והפירות מעשר ראשון ומעשר שני, ואילו בשנה השלישית והששית לשמיטה מפרשים מעשר ראשון ומעשר עני, כלומר שבמקום מעשר שני מפרשים מעשר עני (ענין פתיחה למסכת דמאי: פתיחה למסכת מעשר שני). משנתנו דנה בפירות של שנת מעשר שני שנתעברו בפירות של שנת מעשר עני או בפירות של שמיטה.

פְּרוֹת שְׁנִיָּה – של שנה שנייה לשמיטה, שהיא שנת מעשר שני, **שְׂרָבָה עַל שְׁלִישִׁית** – על הפירות של שנה שלישית לשמיטה, שהיא שנת מעשר עני, כלומר שנתעברו פירות של שנייה בפירות של שלישית, ורבו אלו על אלו, **וְשֶׁל שְׁלִישִׁית עַל שֶׁל רְבִיעִית** – או שנתעברו פירות של שנה שלישית בפירות של רביעית, ורבו של שלישית על של רביעית, **וְשֶׁל רְבִיעִית עַל שֶׁל חֲמִישִׁית** – יש כותבים, שאין גורסים פסקה זו, שהרי גם ברביעית וגם בחמישית נהג מעשר שני; או שמשנתנו נקטה פסקה זו משום שאין מעשרים מפירות שנה אחת על פירות שנה אחרת ("אליהו ור"א"; ועיין "תוספות יום טוב"), **וְשֶׁל חֲמִישִׁית עַל שֶׁל שְׁשִׁית** – או שנתעברו פירות של שנה חמישית, שחייבים במעשר שני, בפירות של שנה שישית, שחייבים במעשר עני, ורוב התערובת משל חמישית, **וְשֶׁל שְׁשִׁית עַל שֶׁל שְׁבִיעִית** – שנתעברו פירות שנה שישית בפירות שנה השמיטה, **וְשֶׁל שְׁבִיעִית עַל שֶׁל מוֹצְאֵי שְׁבִיעִית** – או שנתעברו פירות שנה שביעית בפירות של השנה שלאחר השביעית; והרי פירות שביעית יש בהם קדושה ואסור לעשות בהם סחורה, וחייבים לבערם בזמן הביעור, ופטורים מן המעשר (ענין פתיחתנו למסכת שביעית): **הוֹלְכִין אַחֵר הָרֵב** – שאם רוב הפירות בתערובת הוא משל שנת מעשר שני, יפריש מעשר שני על הכל, כי המיעוט בטל ברוב; ואם רוב התערובת משל שנת מעשר עני, יפריש מעשר עני על הכל; וכן אם רוב התערובת משל שישית ומיעוטה משל שביעית, אינו נהג בפירות קדושת שביעית, ומעשר את כולם; ואם רוב התערובת משל שביעית, נהג קדושת שביעית בכל הפירות, וגם אוכלם בלא מעשר (הרא"ש; אבל בעל "משנה אחרונה" כותב, שטבל אין לו ביטול, והמיעוט של פירות שישית אוסר את הכל, ואין לאכלו בלא מעשר; ועיין "מלאתב שלמה"): **מִחְצָה לְמִחְצָה, לְהַחְמִיר** – שאם נתעברו פירות של שנת מעשר שני בפירות של שנת מעשר עני, והיתה התערובת מחצה למחצה, הולכים לחומרה, שמפריש מעשר מן התערובת, ומחללו על מעות, ונותן הפירות לעניים, והמעוטה יעלה לירושלים; ואם נתעברו פירות של שישית בפירות של שביעית, או של שביעית בשל מוצאי שביעית, והיתה התערובת מחצה על מחצה, הולכים בהם לחומרה,

בארנו משנתנו לפי הר"ש והרא"ש, וכן מפרש הרב מברטנורא. אבל הרמב"ם כותב: "פירות שנה שניה שנתעברו בפירות שלישית, או של שלישית ברביעית – הולכין אחר הרוב; מחצה למחצה – מפרש מעשר שני מן הכל, אבל לא מעשר עני, שמעשר שני חמור, שהרי הוא קדוש, ומעשר עני חולי" (הל' מעשר שני א, יא; עיין השגת הראב"ד שם; ועיין בנושאי כליו של הרמב"ם שם). ויש מפרשים, שאין מדובר במשנתנו בפירות שנתעברו אלו באלו, שכנגון זה לא שייך ביטול ברוב (דבדבי הראב"ד). אלא שמדובר כאן בכגון שהיו לפניו שני אוצרות של פירות: האחד פירות שנה שניה והשני פירות שנה שלישית, ונמצאו פירות ליד שני האוצרות, ואין ידוע מאיזה מהם נפלו, ובאה המשנה ללמד, שאם רבו הפירות שבאוצר אחד על הפירות שבשני, הולכים אחר הרוב, שכל שפירש, מן הרוב פירש ("כל דפריש מרובא פריש"); אבל במחצה למחצה הולכים לחומרה (ורמב"ם לעם בשם "חזון איש"; ועיין בהשלמות שו"ת ר"ח אלבק מה שמביא בשם סורי אבן דראש השנה).

ב א ו ר מ ש נ ה א

שֶׁק שֶׁהוּא מְלֵא פְּרוֹת – כלומר זרעים שדרכם לשאוב מים, (ורמב"ם), **וְנָתְנוּ עַל גִּב הַנֶּהָר** – על שפת הנהר, **אוּ עַל פִּי הַבּוֹר** – המלא מים, **אוּ עַל מַעְלֹת הַמַּעְרָה** – על מדרגות המקוה שבמערה, **וְשָׂאָבוּ** – מלחלוחית המים; והיתה השאיבה לרצונו, שלשם כך נתנם שם: **כָּל שֶׁשָּׂאָבוּ** – ויש עליהם משקה טופח, אפילו אלו שאינם מונחים כנגד המים, **בְּכִי יִתֵּן** – הוכשרו לקבל טומאה; **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַמַּיִם** – אותם הפירות שהם מונחים כנגד המים, **בְּכִי יִתֵּן** – הוכשרו לקבל טומאה, **וְכָל שֶׁאֵינוֹ כְּנֶגֶד הַמַּיִם** – והפירות שאינם מונחים כנגד המים, **אֵינוֹ בְּכִי יִתֵּן** – אינם מוכשרים. יש מבארים טעמו, לפי שהפירות שאינם כנגד המים לחלוחיתם אינה חשובה משקה, שאין זו אלא זיעה הבאה מן הפירות שכנגד המים, ולא מן המים עצמם (הרא"ש; עיין "משנה אחרונה"). ויש מבארים טעמו, שהואיל ולא הניח גם את אלו כנגד המים, הרי שלחלוחיתם אינה לרצונו (הגר"א; "תפארת ישראל"; עיין חידושי הרש"ש, **שמקשה על זה**). ואין הלכה כרבי יהודה.

ב א ו ר מ ש נ ה ב

חֲבִית – של חרס, שדפנותיה בולעים משקה, **שֶׁהִיא מְלֵאָה פְּרוֹת וְנָתְנוּהָ לְתוֹךְ הַמִּשְׁקִין** – אבל מקצתה מתוך למשקים, **אוּ מְלֵאָה מִשְׁקִין** – שהחבית מלאה משקים, **וְנָתְנוּהָ לְתוֹךְ הַפְּרוֹת** – הנוגעים בדפנותיה מבחוץ, **וְשָׂאָבוּ** – הפירות מלחלוחית המשקים המתמצה דרך דפנות החבית: **כָּל שֶׁשָּׂאָבוּ** – ומשקה טופח עליהם, אפילו הפירות המונחים שלא כנגד המשקים, **בְּכִי יִתֵּן** – יש בהם דין כי

— בכי יתן. פאלו משקים אִמְרוּ? בָּמִים, וּבִינָן, וּבַחֲמִין; וְשֹׁאֵר כָּל הַמְּשָׁקִין — מְהוּרִין. רַבִּי יְהוּדָה מְטַהֵר בְּקַטְנִית, שְׁאִין הַקַּטְנִית שׁוֹאֶבֶת.

ג הַרְוֵדָה פֶּת חֲמָה וְנִתְּנָה עַל פִּי חֲבִית שֶׁל יֵין — רַבִּי מֵאִיר מְטַמֵּא. רַבִּי יְהוּדָה מְטַהֵר. רַבִּי יוֹסִי מְטַהֵר בְּשֶׁל חֲטִיִּם, וּמְטַמֵּא בְּשֶׁל שְׁעוּרִים, מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׁעוּרִים שׁוֹאֲבוֹת.

ד הַמְרַבֵּץ אֶת בֵּיתוֹ וְנָתַן בּוֹ חֲטִיִּם, וְטָנְנוּ, אִם מִחֲמַת הַמַּיִם — בְּכִי יֵתֵן; וְאִם מִחֲמַת הַפֶּלַע — אֵינֶן בְּכִי יֵתֵן. הַמְכַבֵּס אֶת כְּסוּתוֹ בְּעֶרְבָה, נָתַן בָּהּ חֲטִיִּם, וְטָנְנוּ, אִם מִחֲמַת הַמַּיִם — בְּכִי יֵתֵן; אִם מִחֲמַת עֶצֶן — אֵינֶן בְּכִי יֵתֵן. הַמְטַנֵּן בַּחֹל — הָרִי זֶה בְּכִי יֵתֵן. מַעֲשֶׂה בְּאֻנְשֵׁי הַמְּחֹזֵי שֶׁהָיוּ מְטַנְּנִין בַּחֹל, אִמְרוּ לָהֶם חֲכָמִים: אִם כָּךְ הָיִיתָם עוֹשִׂים, לֹא עָשִׂיתָם מִיָּמֶיכֶם.

ה הַמְטַנֵּן בְּטִיט הַנֶּגֶב — רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אִם יֵשׁ בּוֹ מִשְׁקָה טוֹפֵחַ — בְּכִי יֵתֵן; וְאִם לֹא — אֵינֶן בְּכִי יֵתֵן. פִּירוּשׁ בִּרְטוּרָא

ומשקה טופח עליהן: הכי גרסין, ושאר כל המשקים טהורים. שאר שבעה משקים המכשירים לקבל טומאה, מהוהים הפירות שבתוך החבית אם נתלחלו מהן. דדוקא מים ויין וחומץ שהן דקים וצלולים, הן נבלעין בחבית מפני דקותן, והפירות שואבים מהן. אבל שמן דבש חלב דם טל, הן עבין, ומפני עבין אינן יכולין להבלע בתוך הכלי כל כך עד שיהיו הפירות שבתוך החבית שואבים מהן, הלכך אינן בכי יתן: שאין הקטנית שואבת. כגון פוליס ואפונים וכיוצא בהן. ואין הלכה כר' נחמיה:

ג הרודה פת חמה: שנילושה במי פירות ולא הוכשרה לקבל טומאה: רבי מאיר מטמא: כלומר הוכשר להלם לקבל טומאה מחמת היין שנבלעו בו. אי נמי, אם היה היין טמא, מטמא ר' מאיר מחמת היין טמא הנבלע בה: ר' יוסי מטמא בשל חטים. והלכה כר' יוסי:

ד המרבץ את ביתו. מולף בו מים כדי שלא יעלה האבק: וטננו. נתלחלו. לשון אם היתה שדה מטוננת, שפירושו שדה לחה, בפרק קמא דמועד קמן (דף ט'): אם מחמת הפלע. צור שמששת ימי בראשית, והוא רצפת הבית, ומתוך כך נתלחלו החטים: המטנן בחול. מטנן הפירות בחול כדי שיטננו, כלומר שיתלחלו, שיקבלו מלחלוות החול: הרי זה בכי יתן. דאין חול בלא מים:

ה נגוב. יבש: אינו חושש שמא נתן בה חטים וטננו. הכי קאמר, אם נתן בה חטים אינו חושש שמא טננו: כשהטל עליהם. כגון שהיה משכיר למלאכתו

משניות מבוארות — קהתי

כלומר שמדובר כאן בחבית של יין טמא, וסובר רבי מאיר, שהפת נטמאה מחמת שאיבת היין, ורבי יהודה אומר, שלא נטמאה, ורבי יוסי מטהר בפת של חטים ומטמא בשל שעורים (דמ"ב בפרק למשנתנו, ומובא גם בברטנורא. ומוסיף הרמב"ם, שהוא הדין לענין הכשר). והלכה כרבי יוסי (דמ"ב הל' טומאת אוכלין יז, ז).

באור משנה ד

הַמְרַבֵּץ אֶת בֵּיתוֹ — המולף מים על הרצפה להשכיב את האבק, וְנָתַן בּוֹ חֲטִיִּם, וְטָנְנוּ — ונתלחלו: אִם מִחֲמַת הַמַּיִם — טננו, בְּכִי יֵתֵן — הוכשרו החיטים לקבל טומאה, שהרי המים היו לרצונו; וְאִם מִחֲמַת הַפֶּלַע — אם מחמת הרצפה נתלחלו החיטים, שאף כשאני מרבץ את הבית, הרצפה קרה ולחה (הראש). אֵינֶן בְּכִי יֵתֵן — לא הוכשרו החיטים לקבל טומאה. הַמְכַבֵּס אֶת כְּסוּתוֹ בְּעֶרְבָה, ולאחר שכיבס בה ושפך ממנה את המים, נָתַן בָּהּ חֲטִיִּם — והרי העריבה נשארה עדיין לחה, וְטָנְנוּ — ונתלחלו החיטים: אִם מִחֲמַת הַמַּיִם — שהיו בה בתחילה נתלחלו החיטים, בְּכִי יֵתֵן — הוכשרו לקבל טומאה; אִם מִחֲמַת עֶצֶן — ויש גורסים: מחמת עצמה. כלומר מחמת הלחלוות של העריבה עצמה, אֵינֶן בְּכִי יֵתֵן — לא הוכשרו. הַמְטַנֵּן בַּחֹל — הנותן פירות בחול לח כדי שיתלחלו, הָרִי זֶה בְּכִי יֵתֵן — יש בטינון זה דין "כי יותן", והוכשרו הפירות לקבל טומאה, לפי שמחמת המים שבחול נתלחלו החיטים, שאין חול בלא מים. מַעֲשֶׂה בְּאֻנְשֵׁי הַמְּחֹזֵי — באנשי החבל שנקרא "מחוז" ואדמותיו חול (עין ערוך ג, א). שֶׁהָיוּ מְטַנְּנִין בַּחֹל — את פירותיהם, אִמְרוּ לָהֶם חֲכָמִים — לאנשי המחוז: אִם כָּךְ הָיִיתָם עוֹשִׂים — תמיד, לֹא עָשִׂיתָם מִיָּמֶיכֶם — לא היו לכם מעולם פירות טהורים, שעל ידי הטינון בחול הוכשרו לקבל טומאה, ובדאי נטמאו.

באור משנה ה

הַמְטַנֵּן בְּטִיט הַנֶּגֶב — הנותן פירות בטיט היבש, שאף בטיט יבש יש לחלוות, רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אִם יֵשׁ בּוֹ מִשְׁקָה טוֹפֵחַ — משקה שיש בו כדי ללחלח את היד הנוגעת בו, בְּכִי יֵתֵן — הוכשרו

יותן, והוכשרו לקבל טומאה. פֶּאֱלוֹ מְשָׁקִים אִמְרוּ — דין זה? בָּמִים, וּבִינָן, וּבַחֲמִין — של יין, שאלו צלולים ונבלעים בדפנות החבית, והפירות שואבים מהם את הלחלוות; וְשֹׁאֵר כָּל הַמְּשָׁקִין — משבעת המשקים המכשירים לקבל טומאה, היינו שמן, דבש, חלב, דם, טל, מְהוּרִין — כלומר אין הפירות שהמשקים הללו בצידי מוכשרים לקבל טומאה, לפי שהמשקים עבים ואינם נבלעים בדפנות החבית כל כך עד שיהיו הפירות שואבים מהם, הלכך אין הלחלוות שעליהם חשובה הכשר (עין "חזון נחום"). ויש מבארים הטעם, לפי שתולים שלא באה הלחלוות מן המשקים הללו, אלא מדבר אחר (תפארת ישראל; עין "תוספות יום טוב" ו"משנה אחרונה" שמתלבטים בסעם הדבר). רַבִּי יְהוּדָה מְטַהֵר בְּקַטְנִית — שאם החבית היתה מלאה קטנית, כגון פוליס ואפונים, ונתונים לתוך המשקים, או חבית מלאה משקים ונתונה לתוך קטנית, אין הקטנית בכי יתן, ואינה מוכשרת לקבל טומאה, שְׁאִין הַקַּטְנִית שׁוֹאֶבֶת — מן המשקים. ואין הלכה כרבי נחמיה.

באור משנה ג

הַרְוֵדָה — המוציא מן התנור, פֶּת חֲמָה — שנילושה במי פירות שאינם מכשירים, ולא הוכשרה לקבל טומאה, וְנִתְּנָה עַל פִּי חֲבִית שֶׁל יֵין — ונמצאת הפת שואבת לחלוות היין, רַבִּי מֵאִיר מְטַמֵּא — כלומר שלדעת רבי מאיר הוכשרה הפת לקבל טומאה מחמת לחלוות היין ששאבה. רַבִּי יְהוּדָה מְטַהֵר — שלדעת רבי יהודה אין הפת שואבת מן היין כדי הכשר, ולכן לא הוכשרה לקבל טומאה. יש מפרשים שמדובר כאן בכגון שלא ראו את הפת אלא לאחר זמן, ואין יודעים אם היה עליה משקה טופח, הלכך חולק רבי יהודה על רבי מאיר וסובר, שלא הוכשרה הפת. אבל אם ראו שיש עליה משקה טופח, לדברי הכל הוכשרה הפת (הראש; כ"טף משנה' הל' טומאת אוכלין יז, ז). רַבִּי יוֹסִי מְטַהֵר בְּשֶׁל חֲטִיִּם — אם היתה הפת של חטים, לא הוכשרה לקבל טומאה, שפת חטים אינה שואבת מן היין, וּמְטַמֵּא בְּשֶׁל שְׁעוּרִים — שאם היתה של שעורים, הוכשרה לקבל טומאה, מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׁעוּרִים שׁוֹאֲבוֹת — מן היין (עין תרומות ג, א). יש מבארים משנתנו לא לענין הכשר לטומאה אלא לענין טומאה,

המרבץ את גרנו – אינו חושש שמא נתן בה חטים ונטנו. המלקט עשבים פשהטל עליהם, להטמן בהם חטים – אינן בכי יתן; אם נתפסן לכך – הרי זה בכי יתן. המוליד חטין לטחון וירדו עליהן גשמים, אם שמוח – בכי יתן; רבי יהודה אומר: אי אפשר שלא לשמוח, אלא – אם עמד.

ו הוי זיתיו נתונים בגג וירדו עליהן גשמים, אם שמוח – בכי יתן; רבי יהודה אומר: אי אפשר שלא לשמוח, אלא – אם פקק את הצנור, או אם חלחל לתוכו.

ז החמרין שהיו עובדים בנהר ונפלו שקיהם למים, אם שמוח – בכי יתן; רבי יהודה אומר: אי אפשר שלא לשמוח, אלא – אם הפכו. היו רגליו מלאות טיט, וכן רגלי בהמתו, עבר בנהר, אם שמוח – בכי יתן; רבי יהודה אומר: אי אפשר שלא לשמוח, אלא – אם עמד והדיח. באדם ובבהמה טמאה – לעולם טמא.

ח המוריד את הגלגלים ואת פלי הפקר בשעת הקדים למים, בשביל שיחוצו – הרי זה בכי יתן. המוריד בהמה

פירוש ברטנורא

ולקט עשבים עם הטל שעליהם, אבל הוא לא נתכוין בשביל הטל: להטמן בהם חטים. להטמן בהם חטים כדי שיטנו: אם נתכוין לכך. לטל שעליהן: אי אפשר שלא לשמוח. שהרי היה צריך ללותן: אלא אם עמד. נתעכב שם כדי שירדו עליהם גשמים:

א פקק הצנור. סתם הצנור כדי שלא יצאו המים: או אם חלחל לתוכו. שנענע ונער הותים במים שבתוך הצנור. דסבירא ליה לר' יהודה שאין המחשבה מועלת להכשיר עד שיעשה מעשה לגלות המחשבה שבלבו. ואין הלכה כר' יהודה:

ז אם הפך השקים. לצד אחר, כדי שישורו במים משני צדדין, או הוכשרו: אם עמד והדיח. אם עמד במים להדיח רגלי בהמתו, או מכשירים מים העולים ברגליהם אם נפלו על הפירות: באדם ובבהמה טמאה. מכשירין המים העולים ברגליהן בין הדיח בין לא הדיח. ואין הלכה כרבי יהודה:

ח המוריד את הגלגלים. אופן מרכבותיו, מתרגמנין גלגלי רתיכיהו: בשעת הקדים. בשעת החום רוח הקדים נושבת. ודרך כלי עץ שהם מתבקעים מפני החום, ומורידין אותם למים ובקעים מתבקעים. והיו שיחוצו, כמו שיחוצו, כלומר כדי שיהדקו וידחקו הבקעים זה בזה: הרי זה בכי יתן. המים התלים

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ז

החמרין – המולכים על חמוריהם שקים עם תבואה, שהיו עובדים בנהר ונפלו שקיהם למים: אם שמוח – שפלו השקים למים, בכי יתן – הוכשרה התבואה לקבל טומאה; רבי יהודה אומר: אי אפשר שלא לשמוח – כלומר אף אם ודאי לנו ששמוח, לא הוכשרה התבואה, אלא אם הפכו – השקים, כדי שירטבו משני הצדדים, שאין המחשבה מועילה להכשר אלא אם כן עשה מעשה המוכיח על מחשבתו, שהשקים נרטבו לרצונו. היו רגליו – של עובר דרכים – מלאות טיט, וכן רגלי בהמתו – היו מלאות טיט, והוא עבר בנהר: אם שמוח – שהמים שטפו את הטיט מעל רגליו ומעל רגלי בהמתו, בכי יתן – אם אחר כך נפלו מים מרגליו או מרגלי בהמתו על פירות, הוכשרו הפירות לקבל טומאה, לפי שהמים נתלשו תחילה לרצונו; רבי יהודה אומר: אי אפשר שלא לשמוח – כלומר שלא דיה השמחה בלבד, ואין המים בכי יתן, אלא אם כן עמד – בנהר, והדיח – את רגלי בהמתו, שדווקא בכגון זה שעשה מעשה המוכיח על כך, שהמים הם לרצונו, הרי הם בכי יתן, ואם נפלו מרגלי בהמתו על האוכלים, הוכשרו האוכלים לקבל טומאה. ברם, באדם ובבהמה טמאה, לעולם טמא – בין הדיח בין לא הדיח, לעולם המים בכי יתן, לפי שבדודאי הם לרצונו, וכותב בעל "תוספות יום טוב", שלא נתפרש טעמו של רבי יהודה, במה שונים אדם ובהמה טמאה מבהמה טהורה. "ובדברי מהר"ם: שבבהמה טהורה העומדת לאכילה אינו חושש כל כך אם יהיו רגליו מלוכלכות, אבל באדם ובבהמה טמאה העומדת לרכיבה או להטעניה משאוי או לשחק ולטייל עמה, ודאי מקפיד על כללכום, ובדאי ניהא לו מאד שהמים ידיחו את הלכלוך". וכן כותב הרא"ש, "כי האדם רוצה שיהיו רגליו נקיות ובחמה טמאה עושה מלאכה, וטוב לה רחיצת הרגלים. ואף על פי שבמה טהורה עושה מלאכה, שכן השור עומד לחרישה ולדישה, מכל מקום הולכים אחר הרוב שמשמשים בבהמות טמאות למלאכה". (עיין "נשנה אחרונה" שכותב שכל ההסברים הללו דחוקים. ויש לו טעם אחר בזה.) ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ח

המוריד את הגלגלים – אופני העגלה, ואת פלי הפקר – העול

הפירות לקבל טומאה; ואם לאו – שאין בו משקה טופח, אינו בכי יתן – לא הוכשרו הפירות. המרבץ את גרנו – המזלף מים על קרקע גרנו, אינו חושש שמא נתן בה חטים ונטנו – כלומר אם נתן בה חטים אינו חושש שמא טנו (נתלחצו). לפי שמרוב יובש הגורן המים נבלעים בקרקע (ר"ש; רא"ש; ברטנורא; עיין רמב"ם שפירש בדרך אחרת; ועיין "תוספות יום טוב"). המלקט עשבים פשהטל עליהם – היינו בבוקר. להטמן בהם חטים – לטנן חטים בלחלוחית העשבים, היינו לחפות בעשבים את החיטים, כדי שיספגו החיטים מלחלוחית העשבים, אינן בכי יתן – לא הוכשרו החיטים לקבל טומאה, שלא נתכוון לטל אלא ללחלוחית שבעשבים, שאינה מכשירה; אם נתפסן לכך – לטל שעליהם, שילחלח את החיטים, הרי זה בכי יתן – הוכשרו החיטים, שהטל מכשיר לקבל טומאה. המוליד חטין לטחון וירדו עליהן גשמים – בדרך: אם שמוח – שירדו עליהם גשמים, בכי יתן – הוכשרו החיטים, שהרי באו עליהם המים לרצונו; רבי יהודה אומר: אי אפשר שלא לשמוח – אילו היה די בשמחה בלבד, אי אפשר לו שלא לשמוח, שהרי צריך הוא ללות את החיטים (להרטיב אותן במים לפני חצייתם). אלא שבשמחה בלבד לא די, ואף על פי ששמוח לא הוכשרו, אלא אם עמד – שנתעכב בחורף כדי שירדו עליהם גשמים, הרי הם בכי יתן. רבי יהודה סובר, שצריך שיעשה מעשה המוכיח על רצונו (עיין פרה ב. ד.) ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ו

היו זיתיו נתונים בגג וירדו עליהן גשמים: אם שמוח – שירדו גשמים, בכי יתן – הוכשרו הזיתים לקבל טומאה; רבי יהודה אומר: אי אפשר שלא לשמוח – כלומר אף אם ידוע לנו שבכוונה השאיר את הזיתים על הגג בשעת ירידת הגשמים וראינו ששמוח ("משנה אחרונה"), מכל מקום בשמחה בלבד לא די, ולא הוכשרו הזיתים, אלא אם פקק את הצנור – סתם את הצנור, שלא ירדו המים מן הגג, או אם חלחל לתוכו – שהפך את הזיתים כדי שייכנסו המים לכלום, שדווקא בכגון זה, שעשה מעשה המוכיח על מחשבתו שהמים הם לרצונו, הרי הם מכשירים את הזיתים לקבל טומאה. ואין הלכה כרבי יהודה.

לְשִׁתּוֹת, הַמִּים הָעוֹלִים בָּפִיהָ – כִּי יִתֵּן; וּבִרְגְלֶיהָ – אֵינָן כִּי יִתֵּן. אִם חָשַׁב שְׂיִדּוּחוֹ רְגְלֶיהָ, אֵף הָעוֹלִין בִּרְגְלֶיהָ – כִּי יִתֵּן. בְּשַׁעַת הַיַּחַף וְהַדִּישׁ – לְעוֹלָם טָמֵא. הוֹרִיד חֲרָשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן, אֵף עַל פִּי שְׁחוּשָׁב שְׂיִדּוּחוֹ רְגְלֶיהָ – אֵינוֹ כִּי יִתֵּן, שֶׁיֵּשׁ לָהֶן מַעֲשֶׂה, וְאֵין לָהֶן מַחֲשָׁבָה.

פ ר ק ר ב י ע י

א הַשּׁוֹחָה לְשִׁתּוֹת, הַמִּים הָעוֹלִים בָּפִיו וּבְשִׁפְמוֹ – כִּי יִתֵּן; בְּחִטְמוֹ, וּבִרְאָשׁוֹ, וּבִקְנּוֹ – אֵינָן כִּי יִתֵּן. הַמְּמַלֵּא בְּחִבִּית, הַמִּים הָעוֹלִים אַחֲרֶיהָ, וּבִחְבָּל שֶׁהוּא מִכֵּן עַל צִנּוּרָהּ, וּבִחְבָּל שֶׁהוּא לְצִרְפָּה – הֲרִי זֶה כִּי יִתֵּן. כִּמָּה הוּא צִרְפָּה? רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזֶר אָמַר: טַפַּח. נִתְּנָה תַּחַת הַצִּנּוֹר – אֵינָן כִּי יִתֵּן.

ב מִי שִׁירְדוּ עָלָיו גְּשָׁמִים, אִפְלוּ אֵב הַטָּמֵאָה – אֵינָן כִּי יִתֵּן; וְאִם נָעַר – כִּי יִתֵּן. עָמַד תַּחַת הַצִּנּוֹר לְהִקָּר אוֹ

פירוש ברטנורא

בהם מכשירין הזרעים לקבל טומאה, משום דניחא ליה שיהיו אותם המים נתלים בכלי להקד בקעים: בשעת יחיה. שהבהמה יגעה ועיפה ממורח הדרך, וכן בשעה שהיא דשה בתבואה, המים שהיא מעלה ברגליה לעולם מכשירים הזרעים לקבל טומאה, לפי שהם לרצון, שהמים יפיום לה לצננה ולקררה. פירוש אחר, בשעת היחף והדיש, בשעת הקציר רוצה הוא שהבהמה תרחץ רגליה בשביל שיהיו נקיות לדוש התבואה: **ד** א השוחה לשותות. בפיו ובשפמו הרי הן כבי ויתן. היינו טעמא, לפי שאין המים נכנסים לפיו אלא א"כ נוגעים בשפמו תחילה, הלכך אחשיבניהו: הממלא בחבית, המים העולים אחריה, הרי הן כבי ויתן, דאי אפשר שיכנס עד שיגיעו לאחוריה. אבל הניחה תחת הצנור, אין שלאחריה כבי ויתן, דאפשר לקלוט שירד לתוכה ולא יגע לאחוריה: מכוון על צוואתה. מסובב כמין טבעת מקוף לצוואר החבית. מכוון לשון הוא עשך ויוכנך (דברים י"ב): נתנה לחבית תחת הצנור לקבל המים: אינן כבי ויתן. המים שלאחריה ושכחבל. דלא ניחא ליה אלא שיפלו המים לתוכה בלבד: **ב** אפילו אב הטומאה. אפילו היה האדם הזה אב הטומאה ונטמא המשקין שירדו עליו, ואנן אמרינן לעיל דמשקין טמאים מטמאים לרצון ושלא לרצון, אפילו הכי אינן מכשירין, כיון שירידת הגשמים עליו היתה שלא לרצון: ואם ניער. כמו המנער מלתיו [שבת קמ"ז]. שניער גופו להסיר הגשמים מעליו: כבי

משניות מבוארות – קהתי

אם כן נוגעים בשפמו תחילה, והרי המים שעליהם לרצונו, הלכך הם מכשירים אוכלים לקבל טומאה: **בְּחִטְמוֹ, וּבִרְאָשׁוֹ, וּבִקְנּוֹ** – אבל המים העולים בחטמו ובראשו ובקננו, **אֵינָן כִּי יִתֵּן** – שאפשר לשותות באופן שלא יעלו שם מים, ונמצא שאינם לרצונו. יש מבארים הטעם, שאף על פי שעכשיו כשהוא שוחה לשותות אי אפשר שלא יגעו המים בהם, אבל אילו שתה בכלי לא היו נוגעים, נמצא שנוגעים לא דרך שתיה. ברם בפיו ובשפתיו אפילו היה שותה בכלי אי אפשר לשותות מבלי שיגעו במים, וזו דרך שתיה (משנה אחרונה). **הַמְּמַלֵּא בְּחִבִּית** – המוריד חבית בחבל לבור, כדי למלאותה מים, **הַמִּים הָעוֹלִים אַחֲרֶיהָ** – הנמצאים באחורי החבית, **וּבִחְבָּל שֶׁהוּא מִכֵּן עַל צִנּוּרָהּ** – שהוא כרוך סביב לצוואר החבית, **וּבִחְבָּל שֶׁהוּא לְצִרְפָּה** – לצורך החבית, כדי שיאחזו בה כשיעלה אותה מן הבור, **הֲרִי זֶה כִּי יִתֵּן** – המים הללו מכשירים, לפי שהם לרצונו, והוא ואי אפשר שייכנסו המים לחבית אלא אם כן נוגעים באחוריה ובחבל. **כִּמָּה הוּא צִרְפָּה** – מהו שיעור החבל שהוא לצרכה של החבית? **רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזֶר אָמַר: טַפַּח** – יש מפרשים, שתנא קמא חולק על רבי שמעון בן אלעזר וסובר, שהכל לפי גודל החבית (דמב"ס בפירושו למשנתנו). אבל יש מפרשים, שרבי שמעון בן אלעזר אינו בא אלא לפרש, ואין מחלוקת בזה (עיין יחזון נחו"ס). **נִתְּנָה תַּחַת הַצִּנּוֹר** – נתן את החבית תחת הצנור, המנטף מים מן הגג, **אֵינָן כִּי יִתֵּן** – המים שבאחורי החבית ושעל החבל אינם מכשירים, לפי שאין רצונו שיפלו המים אלא לתוך החבית בלבד, והרי אפשר שיפלו לתוכה מבלי שיגעו באחוריה ובחבל.

ב א ו ר מ ש נ ה ב

מִי שִׁירְדוּ עָלָיו גְּשָׁמִים, אִפְלוּ אֵב הַטָּמֵאָה – אפילו היה האדם הזה אב הטומאה, **אֵינָן כִּי יִתֵּן** – אינם טמאים ואינם מכשירים, לפי שהמים ירדו עליו שלא לרצונו (והא"ש); ויש מפרשים, שאף על פי שנטמא המשקים שירדו עליו, והרי שינוי (א, א), שמשקים טמאים מטמאים לרצון ושלא לרצון, מכל מקום אינם מכשירים (ברטנורא; אבל בעל "משנה אחרונה" כותב, שדברי הרב מברטנורא הם שלא בדקדוק; ועיין "תפארת ישראל"); **וְאִם נָעַר** – גופו, כדי להסיר את המים מעליו, **כִּי יִתֵּן** – המים הנופלים ממנו מכשירים, שהרי נתלשו

והמחרשה, **בְּשַׁעַת הַקָּדִים לַמִּים** – שנשבה רוח קדים, והיה שרב, ודרך כלי עץ שמתבקעים מפני החום, והוריד את הגלגלים ואת כלי הבקר למים, **בְּשִׁבְלִי שְׂיַחְצוּ** – שיתהדקו ויתחזקו במים, **הֲרִי זֶה כִּי יִתֵּן** – המים המנטפים מהם יש בהם דין "כי יותן", שאם נפלו על אוכלים, הרי הם מכשירים אותן לקבל טומאה, שהם לרצונו. **הַמּוֹרִיד בְּחִמָּה לְשִׁתּוֹת** – מן הנהר: **הַמִּים הָעוֹלִים בָּפִיהָ, כִּי יִתֵּן** – מכשירים אוכלים לקבל טומאה, כשנפלו עליהם אחר כך; **וּבִרְגְלֶיהָ** – אבל המים שברגליה, **אֵינָן כִּי יִתֵּן** – אינם מכשירים, שאינם לרצונו, לפי שהעפר נדבק בהם. **אִם חָשַׁב שְׂיִדּוּחוֹ רְגְלֶיהָ** – במים, **אֵף הָעוֹלִין בִּרְגְלֶיהָ** – אף המים שברגליה, **כִּי יִתֵּן** – מכשירים, שהרי לרצונו הם. **בְּשַׁעַת הַיַּחַף** – בשעה שיש לבהמה מחלה הקרויה "יחף", והיא באה מרוב הליכה, שהבהמה יגעה ועיפה, **וְהַדִּישׁ** – ובשעה שהבהמה דשה בתבואה, שמלאכה זו מייגעת אותה מאד, **לְעוֹלָם טָמֵא** – לעולם המים שברגליה מכשירים אוכלים לקבל טומאה, לפי שהם לרצונו, שהמים יפיום לה לצננה ולקררה ולהסיר ממנה יגיעתה; או שבשעת הדיש רוצה הוא שהבהמה תרחץ רגליה שיהיו נקיות לדוש התבואה (ברטנורא). **הוֹרִיד חֲרָשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן** – את הבהמה למים, **אֵף עַל פִּי שְׁחוּשָׁב שְׂיִדּוּחוֹ רְגְלֶיהָ** – של הבהמה במים, **אֵינוֹ כִּי יִתֵּן** – אין למים שעל רגליה דין "כי יותן", ואינם מכשירים, **שֶׁיֵּשׁ לָהֶן מַעֲשֶׂה, וְאֵין לָהֶן מַחֲשָׁבָה** – שאננם אם חרש שוטה וקטן עושים מעשה המעיד על מחשבתם, הרי זה מועיל, אבל מחשבתם בלא מעשה אינה כלום, והרי אין מעשה המוכיח על רצונם שידוחו רגליה (עיין טהרות ח. ו).

בעל "משנה אחרונה" כותב: אבל בענין ששינוי ברישא – "המוריד בהמה לשותות. המים העולים בפיה כבי ויתן" – משמע שאפילו בחרש שוטה וקטן, המים העולים בפיה כבי ויתן, שהורדת הבהמה למים הרי זה מעשה המוכיח על מחשבתו, שאין דרך להוריד בהמה אלא לשתייה. אבל שידוחו רגליה אינה אלא מחשבה בלבד, הלכך המים שברגליה אינם כבי ויתן.

ב א ו ר מ ש נ ה א

הַשּׁוֹחָה – המתכוּפֶּה, **לְשִׁתּוֹת** – מן הנהר, או מן המעיין, **הַמִּים הָעוֹלִים בָּפִיו וּבְשִׁפְמוֹ**, הרי הם **כִּי יִתֵּן** – שדבר ידוע הוא שהמים עולים בפיו ובשפתיו של השותה, ואינם נכנסים לפיו אלא

לדוֹת, בַּטָּמָא – טָמֵאין, וּבִטְהוֹר – בְּכִי יִתֵּן.

ג. הַכּוֹפֶה קָעָרָה עַל הַכֶּתֶל בְּשִׁבְלִי שְׁתֵּדוּחַ – הָרִי זֶה בְּכִי יִתֵּן; אִם בְּשִׁבְלִי שְׁלֹא יִלְקַח הַכֶּתֶל – אֵינָן בְּכִי יִתֵּן.
ד. חֲבִית שִׁירֵד הִדְלָף לְתוֹכָהּ – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: יִשְׁפֹּר; בֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים: יַעֲרָה. וּמוֹדִים שֶׁהוּא מוֹשִׁיט אֶת יָדוֹ וְנוֹטֵל פְּרוֹת מִתּוֹכָהּ – וְהֵם טְהוֹרִים.

ה. עֲרֵכָה שִׁירֵד הִדְלָף לְתוֹכָהּ, הַתְּזוּזִין וְהַצֶּפִּין – אֵינָן בְּכִי יִתֵּן. נִטְלָה לְשִׁפְכָה – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: בְּכִי יִתֵּן; בֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים: אֵינָן בְּכִי יִתֵּן. הַנִּיחָה שִׁירֵד הִדְלָף לְתוֹכָהּ, הַתְּזוּזִין וְהַצֶּפִּין – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: בְּכִי יִתֵּן; בֵּית

פירוש ברטנורא

יותן. המים הנופלים ממנו מכשירין הן: לחקר. לקרר עצמו: או לידוֹת. לרחוץ גופו, כגון שהיה מלוכלך בטיט או בצואה: בַּטָּמָא. אם היה האדם טמא. טמאים המים. ואם נפלו על הפירות, הכשירים וטמאים כאחת: וּבִטְהוֹר בְּכִי יוֹתֵן. ומכשירין:

ד. חֲבִית שִׁירֵד הִדְלָף לְתוֹכָהּ. שלא לרצון, ובתוכה פירות ואינו רוצה שיוכשרו לקבל טומאה: יִשְׁפֹּר. שאם מערה, הרי מעביר המים מזה לזה לרצון ונמצאו הפירות מוכשרים: וּמוֹדִים. בית שמאי לבית הלל: שְׁהוּא מוֹשִׁיט אֶת יָדוֹ וְכִי יוֹתֵן וְהֵן טְהוֹרִין. כלומר לא הוכשרו בכך:

ה. הַתְּזוּזִין. ממנה לחוץ: וְהַצֶּפִּין. למעלה ויצאו לחוץ. כולו אינו בְּכִי יוֹתֵן, לפי שהן שלא לרצון, וכן המים שבתוכה: נִטְלָה לְשִׁפְכָה. שלא שפכן במקומו אלא נטל העריבה לשפוך המים במקום אחר, הרי הן בְּכִי יוֹתֵן, ולרצון הן הואיל ולא שפכן מיד שם במקומו: וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים. כיון שלא הניחן שם אלא נטלה לשפכן, אינן בְּכִי יוֹתֵן: הַנִּיחָה. אם הניח את העריבה מתחילה כדי שירד הדלף עליה: אֵלּוֹ וְאֵלּוֹ. בית שמאי ובית הלל מודים שאף על פי

משניות מבוארות – קהתי

התלוש. מכל מקום אם אחר כך היתה הניחיה על הפירות לרצון. הוכשרו. וזהו ששינוי: "כל משקה שתחילתו לרצון. אף על פי שאין סופו לרצון. או שסופו לרצון. אף על פי שאין תחילתו לרצון. הרי זה בְּכִי יוֹתֵן". שתחילתו היא התלישה מן המחובר, וסופו – הניחיה על הפירות. ולפיכך "הכופה קערה על הכותל בשביל שתודח. הרי זה בְּכִי יוֹתֵן" – שהואיל והחשיב את המים לשם הדחת הקערה, שהיא דבר תלוש, אף על פי שלא החשיב לצורך הפירות שנפלו בהם אחר כך. הוכשרו הפירות, ואין צורך שיתן בהם את הפירות לרצון. ואם חשב בשביל שיודח הכותל של מערה שהוא עשוי מאלו ומחובר מעיקרו הוא, אין זה בְּכִי יוֹתֵן. במה דברים אמורים? כשהפירות נגעו אחר כך במים שלא ברצונו. אבל אם ניחא לו בנפילת הפירות לתוכם, הרי סופו לרצון, והוכשרו הפירות. ברם, אם חשב בשביל שיודח כותל של בית, הואיל והוא תלוש ולבסוף חיברו, שדינו כתלוש לענין הכשר, לפיכך אף אם נפלו הפירות לתוך המים שלא ברצון, הוכשרו (ענין ר"ט ו"חולין טז, א. וענין אנציקל' תלמודית ערך "הכשר"). ואף הר"ש והראב"ד נקטו שיטה זו (ענין ר"ש א. א. וענין הראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם הל' סומאות אולכין יב, ב-ג).

באור משנה ד

חֲבִית – מלאה פירות, שִׁירֵד הִדְלָף – מי הגשמים הנוטפים מן הגג, לְתוֹכָהּ – שלא לרצון, ואינו רוצה שיוכשרו הפירות לקבל טומאה, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: יִשְׁפֹּר – את החבית, ולא יערה את המים לחוץ, שאם יערס, הרי יעביר את המים מצד לצד לרצונו, ונמצאו הפירות מוכשרים (בדטנורא); בֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים: יַעֲרָה – ישפוך את המים, כלומר שיטה את החבית על צידה, ויצאו המים ממנה (יאלהו רבא; ימשנה אחדונה). שאף בכגון זה אינם מכשירים את הפירות. וּמוֹדִים – בית שמאי לבית הלל, שְׁהוּא מוֹשִׁיט אֶת יָדוֹ וְנוֹטֵל פְּרוֹת מִתּוֹכָהּ, וְהֵם טְהוֹרִים – כלומר שלא הוכשרו הפירות בכך, ואף על פי שרדיין היו המים בחבית.

הרמב"ם מפרש טעם המחלוקת שבמשנתנו, שלדעת בית שמאי ישבר, כדי לסלק את המים מן החבית במהירות, אבל אם יערה, כבר היתה נגיעת המים בפירות ברצון, שהרי הוא רוצה שיהיו המים בתוכה עד שיערה. אבל בית הלל סוברים, שאף אם מערה אינם מכשירים. וּמוֹדִים בית שמאי, שאם היה מושיט ידו ונוטל פירות מתוכה, אינם מוכשרים, ואין אומרים, שהואיל ולא שיבר את החבית במהירות, רצונו במים עד שיטול הפירות, שדווקא כשעוסק במים לערס והוא שווה בשפיכתם חשוב לרצון, מה שאין כן במלקט הפירות (חזון איש' לדעת הרמב"ם).

באור משנה ה

עֲרֵכָה שִׁירֵד הִדְלָף לְתוֹכָהּ – שלא לרצון: הַתְּזוּזִין – המים הניתנים מן העריבה לחוץ, וְהַצֶּפִּין – והמים הצפים למעלה ונשפכים לחוץ, כשנתמלאה העריבה, אֵינָן בְּכִי יִתֵּן – אינם מכשירים. והוא הדין למים שבתוך העריבה שאינם מכשירים, ולא נקטה המשנה

לרצונו על ידי הניער, בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שניער בכל כוחו בבת אחת, כלומר שהמים יצאו ממנו בבת אחת, ובאה המשנה להשמיענו, שאף על פי שלא נטמאו מכל מקום מכשירים, אבל אם היו המים שותתים ויורדים, הרי הם מיטמאים בשעת פרישתם, וכבר שינוי שמשקים טמאים מכשירים ומטמאים כאחד. עֲמֵד תַּחַת הַצֶּנּוֹר – המנטף מים, לְהִקֵּךְ – לקרר עצמו, או לְדוֹת – לרחוץ גופו מהלכלוך שעליו, בַּטָּמָא – אם היה האדם טמא, טָמֵאין – המים, והרי הם מכשירים ומטמאים את האוכלים כאחד, וּבִטְהוֹר – ובאדם טהור, בְּכִי יִתֵּן – המים מכשירים.

באור משנה ג

הַכּוֹפֶה קָעָרָה עַל הַכֶּתֶל בְּשִׁבְלִי שְׁתֵּדוּחַ – כדי שירדו מי גשמים לחוץ הקערה וידיחנה, הָרִי זֶה בְּכִי יִתֵּן – המים שבקערה מכשירים; אִם בְּשִׁבְלִי שְׁלֹא יִלְקַח הַכֶּתֶל – ואם כפה הקערה על הכותל, בשביל שלא ילקח הכותל על ידי הגשמים, אֵינָן בְּכִי יִתֵּן – שאין המים שבקערה לרצונו, שהרי אינו רוצה במי הגשמים.

בגמרא מבארים משנתנו על דרך הדיוק: הכופה קערה על הכותל בשביל שתודח – הרי זה בְּכִי יוֹתֵן. אבל בשביל שיודח הכותל, אין זה בְּכִי יוֹתֵן. במה דברים אמורים? בכותל מערה, שאינו בנין, אלא עשוי הוא מאלו, אבל בכותל בנין, בשביל שלא ילקח הכותל, אינן בְּכִי יוֹתֵן, אבל בשביל שיודח הכותל, הרי זה בְּכִי יוֹתֵן.

ושתי שיטות הן בביאור משנתנו: שיטת הרמב"ם ושיטת רש"י ואחרים. הרמב"ם מפרש: הכופה קערה על הכותל בשביל שתודח. הרי זה בְּכִי יוֹתֵן – המים שבקערה מכשירים, שאם הניח בהם פירות, הוכשרו לקבל טומאה, מפני שהם תלושים בכלי לדעת (שנתלשו לרצון). אם בשביל שלא ילקח הכותל, אינן בְּכִי יוֹתֵן – שהמים שבקערה אינם כתלושים (מאחר שלא היה רצונו שישגעו המים לקערה אלא שלא יפלו על הכותל). לפיכך אם נתן בה אוכלים לא הוכשרו. נתכוון שיודח הכותל: אם היה כותל בית (והרי חוזרנו שחמנו נכנה הכותל היה תלוש ששייבר לקרקע). הרי אלו מכשירין, שהתלוש שחיברו הרי הוא כתלוש לענין הכשר ונמצאו מים שעל כותל זה כמים שבכלים (שנתלשו ברצון). שהרי רצה שיפלו מי הגשמים על הכותל. ואם היה כותל מערה, שאינו בנין אלא עצמה של קרקע, המים שעליה אינם כתלושים מן הקרקע; ושני הדברים צריכים שיהיו ברצון: תלישת המים מן הקרקע ונתינתם על האוכלים, וכל שאחד מהם היה שלא ברצון, התלישה או הנתינה. לא הוכשרו. וכבר הבאנו (לעיל א, א), שהשיטת הרמב"ם מה ששינוי בתחילת מסכתנו: "כל משקה שתחילתו לרצון. אף על פי שאין סופו לרצון. או שסופו לרצון. אף על פי שאין תחילתו לרצון. הרי זה בְּכִי יוֹתֵן". אין הדברים אמורים על התלישה אלא על הנתינה על האוכלים בלבד, שאם נפל על הפירות לרצון אף שאין סופו לרצון, או להיפך, הוכשרו.

לא כן היא שיטת רש"י, שכן רש"י סובר, שכל שיש שם תלישה לרצון לשם דבר התלוש. אף על פי שאחר כך לא היתה הנתינה על הפירות לרצון. מכך מקום הוכשרו: וכן להיפך אף על פי שלא היתה התלישה לרצון. או לשם דבר

הַלֵּל אוֹמְרִים: אֵינָן כָּבִי יִתֵּן. נְטִלָה לְשִׁפְכָּה – אֵלּוּ וְאֵלּוּ מוֹדִים שֶׁהֵן כָּבִי יִתֵּן. הַמְטָבִיל אֶת הַפְּלִים וְהַמְכַבֵּס אֶת כְּסוּתוֹ בַּמַּעֲרָה, הַמֵּים הָעוֹלִים בְּיָדָיו – כָּבִי יִתֵּן; בְּרַגְלָיו – אֵינָן כָּבִי יִתֵּן. רַבִּי אֱלֵעָזָר אוֹמֵר: אִם אֵי אֶפְשָׁר לוֹ שְׂיָרֵד אֶלָּא אִם כֵּן נִטְנָפוּ רַגְלָיו, אָף הָעוֹלִין בְּרַגְלָיו – כָּבִי יִתֵּן.

פירוש ברטנורא

שנטלה אח"כ ושפכה, הרי הן כבי ויתן, הואיל וכבר חישב עליהן: מים העולים בידיה. שמכבס בהן, נוחא ליה: ברגליו. לא נוחא ליה: אא"כ נטנפו רגליו. הוּוּ כבי ויתן, מידי דהוה אממלא בחבית דלעיל, דמים העולים אחריה כבי ויתן, כדפרישנא לעיל, לפי שאי אפשר למים ליכנס לתוכה עד שיגענו לאחוריה:

משניות מבוארות – קהתי

בכוונה שייכנסו בה המים הנוטפים. נְטִלָה לְשִׁפְכָּה – נטל אחר כך את העריבה כדי לשפוך ממנה את המים, אֵלּוּ וְאֵלּוּ מוֹדִים שֶׁהֵן כָּבִי יִתֵּן – כלומר שאפילו נטלה לשפכה, מודים בית הלל שלא בטלה מחשבתו הראשונה, שהניחה לרצונו, והרי הם מכשירים. הַמְטָבִיל אֶת הַפְּלִים וְהַמְכַבֵּס אֶת כְּסוּתוֹ בַּמַּעֲרָה – במקוה שבמערה, הַמֵּים הָעוֹלִים בְּיָדָיו – שמתביל ומכבס בהם, כָּבִי יִתֵּן – מכשירים, שהמים נתלשו לרצונו, הואיל ואי אפשר להטביל ולכבס מבלי שיעלו המים בידי; בְּרַגְלָיו – אבל המים העולים ברגליו, אֵינָן כָּבִי יִתֵּן – אינם מכשירים, שאינם תלושים לרצונו. רַבִּי אֱלֵעָזָר אוֹמֵר: אִם אֵי אֶפְשָׁר לוֹ שְׂיָרֵד – למערה, אֶלָּא אִם כֵּן נִטְנָפוּ רַגְלָיו – כלומר נכנסו רגליו למים ("מלאכת שלמה"); ויש מפרשים: אלא אם כן נטנפו רגליו – ברפש ובטיט שבמערה ורוצה שידחו במקוה, אָף הָעוֹלִין בְּרַגְלָיו, כָּבִי יִתֵּן – אף המים העולים ברגליו מכשירים, שנחשבים הם כתלושים לרצונו, כמו בממלא בחבית, שהמים שבאחוריה מכשירים, הואיל ואי אפשר למים להיכנס לתוכה עד שיגעו באחוריה (רש"י; ברטנורא). ואין הלכה כרבי אלעזר (ענין "תוספות יום טוב"; וענין "חזון נחום", שמחלק בין זה למים שאחורי החבית; וענין "תפארת ישראל").

"ניתזים וצפים", אלא משום הסיפא, שנחלקו בה בית שמאי ובית הלל בניתזים וצפים. נְטִלָה לְשִׁפְכָּה – נטל את העריבה כדי לשפוך ממנה את המים במקום אחר, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: כָּבִי יִתֵּן – שכיון שלא שפך את המים במקומם, אלא נטל את העריבה לשפכה במקום אחר, הרי רצה שישארו בה המים עד שישפכם שם, ונמצא שהם לרצונו, הלכך מכשירים; בֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים: אֵינָן כָּבִי יִתֵּן – שלדעת בית הלל כיון שנטל את העריבה לשפוך ממנה את המים ולא הניחם שם, גילה דעתו שאינם לרצונו כלל, הלכך אינם מכשירים (רמב"ם; ברטנורא). ויש מפרשים שטעמם של בית שמאי הוא, שכיון שהגביה את העריבה כדי לשפוך את המים, הרי החשיבם ונעשו לרצון (הרא"ש), ואפילו שפכם במקומם (ענין "משנה אחרונה"). הַיָּיִחָה שְׂיָרֵד הַדֶּלֶף לְתוֹכָהּ – אם הניח את העריבה מתחילה כדי שירד הדלף לתוכה, הַנִּתְזִין וְהַצָּפִין – כמו שבארנו לעיל, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: כָּבִי יִתֵּן – מכשירים, שכיון שירדו לעריבה לרצונו, אף המים שניתזו או נשפכו ממנה מכשירים; בֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים: אֵינָן כָּבִי יִתֵּן – שלא נתכוון אלא למים שיישארו בתוך העריבה, ואילו הניתזים והצפים אינם לרצונו, הלכך אינם מכשירים. ברם, המים שבתוך העריבה לדברי הכל מכשירים, הואיל והניח את העריבה

אגרות קודש

ב"ה, י"ב שבט, תשכ"א

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מערב יום ההילולא עם הפ"נ המצורף אליו שנקרא בעת רצון ביום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע על הציון הק' שלו.

ת"ח על הבשו"ט מהצלחת המסיבה דיום כ"ד טבת יום הילולא של רבנו הזקן, ויהי רצון שככתבו יעורר זה את כל אחד מאנ"ש במחנם הטי' להוסיפה בפעולות לביסוס המוסד הק' והתפתחותו ואין לך דבר העומד בפני הרצון, ובפרט אשר מתאים לדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר בהמשך מאמרי דא"ח שלו ליום הילולא שלו, פרק י"א אשר מלמעלה פותחים סגולות האוצרות דהון יקר וכו' ומבזבזים אותם ע"י פקידי החיל בשביל החיל (עיי"ש).

ולכתבו האם כדאי שבנו ש"י יקרא בצבור כל מה שחזר כבר. - כמדומה כבר כתבתי במכתבי הקודם טעם תמיחתי על הנוהג בזה, שמזה מובן שמה שכבר נעשה הרי אין להשיב, ולפחות ינצלו והטורח והזמן ויקרא בצבור לנחת רוח אלו השואפים נחת רוח בכגון זה.

תקותי שהתועדו ביום ההילולא ויהי רצון שיתאים הבפועל למכתבו של כ"ק מו"ח אדמו"ר בהנוגע ליום ההילולא של כ"ק אביו (מוהרש"ב) נ"ע, ב' ניסן (קוני' ג, לו).

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

דף פה עמוד א. שמיצילין את המת. לחצר המעורבת דליבא איסור אלא טלטול: אבל הכא. כי לא שרית ליה לפקוחי מאי אית ליה למיעבד דתיהוי איסורא דאורייתא דנשרי הא מקמי הך: עד היכן הוא בודק. אם דומה למת שאינו מזוי איבריו עד היכן הוא מפקח לדעת האמת: עד חוטמו. ואם אין חיות בחוטמו שאינו מוציא רוח ודאי מת ויניחיהו: הכי גרסינן אמר רב פפא מחלוקת מלמטה למעלה. מחלוקת דהנך תנאי דמר אמר עד לבו ומר אמר עד חוטמו מלמטה למעלה שמוצאו דרך מרגלותיו תחלה ובודק והולך כלפי ראשו דמר אמר בלבו יש להבחין אם יש בו חיות שנשמתו דופקת שם ומר אמר עד חוטמו דזימנין דאין חיות ניכר בלבו וניכר בחוטמו: גוי נורף. וגור הוא שער הראש: אפילו תימא אבא שאול. נמי סבירא ליה עד חוטמו: ולוי הסדר לא פורש לי מהו: ושפיכות דמים. שהותר לבעל בית לשפוך דמו של זה להצלת ספק נפשו, עבירה חמורה היא שמתמאת את הארץ כדכתיב (במדבר לה) ולא תטמא את הארץ גבי פרשת רוצחין: וגורם לשכינה שתסתלק. כדכתיב (שם) אשר אני שוכן בתוכה הא אם תטמאו איני שוכן וגבי רוצח כתיב:

דף פה עמוד א. שנינו במשנה: מצאוהו חי, מפקחין. מקשה הגמרא: אם מצאוהו חי הרי פשיטא שממשיכים לפקח. מתרצת הגמרא: לא צריכא אלא דאפילו לצורך חיי שעה - שאינו יכול לחיות יותר מכמה שעות, אף על פי כן מפקחים.

בהמשך המשנה שנינו: ואם מת, יניחיהו. מקשה הגמרא: הא נמי פשיטא. מתרצת הגמרא: לא צריכא אלא לרבי יהודה בן לקיש. דתניא, אין מצילין את המת לטלטלו מפני הדליקה, לפי שהוא מוקצה. אמר רבי יהודה בן לקיש, שמעתי שמיצילין את המת מפני הדליקה. והשמיענו התנא, שאפילו רבי יהודה בן לקיש לא קאמר שמוותר לטלטל את המת, אלא רק מתוך שאדם נהול על מתו, ואי לא שרית ליה לעבור על איסור טלטול דרבנן, אתי לבבויי את הדליקה ויעבור על איסור תורה. אבל הכא - כשמוטל תחת הגל, מודה רבי יהודה שאין לפקח, כיון שאי לא שרית ליה לפקח מאי אית ליה למעבד - מה יש לו לעשות להצילו, כדי שנתירהו לפקח ובלבד שלא יעבור על איסורי תורה.

ברייתא בענין פיקוח הגל: תנו רבנן, עד היכן הוא מפקח את הגל ובדק אם מי שנפל תחתיו חי או מת, עד שמגיע לחוטמו. ואם אינו נושם, בודאי מת ויניחיהו. ויש אומרים, בודק עד שמגיע ללב. לראות אם הוא פועם. אם נפל הגל על כמה אנשים, ובדק ומצא שהעליונים מתים, לא יאמר שבדאי כבר מתו גם התחתונים, אלא ימשיך לפקח שמא התחתונים חיים. שמעשה חיה, ומצאו עליונים מתים ותחתונים חיים.

שואלת הגמרא: נימא - האם נאמר שהני תנאי שנחלקו אם עיקר חיותו של אדם בחוטמו או בליבו, כי הני תנאי - נחלקו במחלוקתם של התנאים שבברייתא להלן. דתניא, מהיכן הולך נוצר - גופו מתחיל להתרקם, מראשו. שנאמר (תהלים עא ו) 'ממעי אמי אתה גזוז', ואומר (ירמיהו ז כט) 'גזי נורף ויהשליכי' - תלשי שער ראשך והשליכי אותו. למדנו שלשון 'גזוז' נאמר על הראש, אם כן אף כשנאמר 'ממעי אמי אתה גזוז' פירושו שראשי יצרת תחילה. אבא שאול אומר, מפיבורו נוצר הולד, ומשם משלח שרשיו אילך ואילך. נמצא שלאבא שאול עיקר חיותו של אדם הוא באמצע גופו, היינו לבו. ולתנא קמא, עיקר חיותו בראשו, היינו בחוטמו.

משיבה הגמרא: אפילו תימא שאף אבא שאול סובר בודק עד חוטמו, ועד כאן לא קא אמר אבא שאול חתם שעיקר הולד מטבורו אלא לענין יצירה, דכל מידי מציצתיה מיתצר - כל דבר נוצר מאמצעיתו. אבל לענין פקוח נפש, אפילו אבא שאול מודי דעיקר חיותא באפייה הוא - שעיקר חיות אדם בחוטמו, דכתיב (בראשית ז כב) 'כל אשר נשמת רוח חיים באפיו'.

ביאור המחלוקת האם בודק עד לבו או עד חוטמו: אמר רב פפא, המחלוקת אינה אלא רק כאשר בדקו מלמטה למעלה - מרגליו כלפי ראשו, וכגון שמצא רגליו תחילה. שיש שסובר שכבר בליבו נבחנת חיותו, ויש שסובר שלפעמים אין החיות ניכרת בלבו וניכרת בחוטמו. אבל אם בדקו מלמעלה למטה - מראשו כלפי רגליו, הכל מודים שפיון דברך ליה עד חוטמו ואין בו חיות שוב אינו צריך לבדקו, דכתיב 'כל אשר נשמת רוח חיים באפיו'. וכבר היה מעשה ברבי ישמעאל ורבי עקיבא ורבי אלעזר בן עזריה שהיו מחלכין בדרה, ולוי הסדר ורבי ישמעאל בנו של רבי אלעזר בן עזריה מחלכין אחריהו. נשאלה שאלה זו בפניהם, מניין לספק פקוח נפש שדוחה את השבת. נענה רבי ישמעאל ואמר, נאמר בגב (שמות כב א) 'אם במחתרת ימצא הגנב וגו' אין לו דמים, ודרשו (סנהדרין עב): שמוותר לבעל הבית להרגו. אם כן, הדברים קל וחומר, ומה זה - הבא במחתרת, ששפק אם על מומן בלבד הוא בא, ספק אם אף על נפשות [לרצוח] הוא בא, ועוון שפיכות דמים חמור הוא ביותר שהרי מטמא את הארץ וגורם לשכינה שתסתלק מישראל, אף על פי כן ניתן להצילו - את בעל הבית בנפשו של הגנב. קל וחומר לפקוח נפש שדוחה את השבת שחמורה פחות מרצחה.

מִשּׁוּם הָיָא – כדי שאנשים ימצאו חן בעיני נשים, שתסכמנה
לינשא להם, אָקילו רִבְנָן גָּבָה – הקלו עליה חכמים שתגבה
כתובתה מהיתומים בלא שבועה, קָא מְשַׁמְעֵן לָן שלא הקלו עליה
ואף היא צריכה להשבע:

שנינו במשנה שנמנעו מלִּהֲשַׁבְעָה ולכן לא גבתה כתובתה: הגמרא
מבררת טעמם, מַאי מְשַׁמְעָא שנמנעו מלהשביעה. אֵילִימָא – אם
נאמר שסיבת הדבר מִשּׁוּם דְּרַב בְּהֵנָּא – המעשה שסיפר רב כהנא,
דְּאָמַר רַב בְּהֵנָּא, וְאָמַר לֵה – ויש אומרים שלא רב כהנא סיפר
זאת, אלא אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מַעֲשֵׂה בָאֵמָּה אֶחָד פְּשָׁנִי בְּצוּרָת
שֶׁהַפְּקִיד דִּינָר וְהָב אֶצְלֵי אֲלֻמְנָה, וְהִנֵּיחָתוּ לְשִׁמְרָה בְּכַד שֶׁל קֶמֶח.
לאחר זמן שכחה מכר וְאֶפְאֵתוּ בֶּפֶת – אפתה פת מהקמח ונמצא
המטבע נתון בתוך הפת, וְהִתְנָתוּ – את הפת לַעֲנִי. לְיָמִים בָּא פְּעַל
הַדִּינָר – המפקיד וְאָמַר לֵה הָב לִי דִינָר. לא ידעה האשה היכן
הוא, וכדי שלא יחשוד בה שגולתו אָמְרָה לֵיהּ, יְהֵאָה פֶּסֶם הַמֶּת
בְּאֶחָד מִבְּנֵיהּ שֶׁל אוֹתָהּ אֶשָּׁה – ימות אחד מִבְּנֵי בֶסֶם המות אִם
נִהְיִיתִי מוֹדִינָךְ כְּלוּם – משהו. אָמַר, לֹא הָיוּ אלא יָמִים מוֹעֲזִין עַד
שִׁמְתָּ אֶחָד מִבְּנֵיהּ. וְכִשְׁמַעְנוּ חֲכָמִים בְּדָבָר, אָמְרוּ קַל וְחוֹמֵר, מַה מִּי
שֶׁנִּשְׁבַּע בְּאֶמְתָּה, כאותה אשה שבאמת לא נהנתה מהדינר, נענש
כָּל כֶּף, הַנִּשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר עַל אַחַת כֶּמֶה וּכְמֶה שְׁעוֹנָשׁ חֲמוּר.
שואלת הגמרא, מאחר ונשבעה אמת מַאי מְשַׁמְעָא אֵיצְנָשָׁה – מדוע
נענשה. משיבה הגמרא שלא היתה זו שבועת אמת ממש, מאחר
דְּאִשְׁתְּרָאִי לֵה מָקוֹם דִּינָר – שהריזק מעט עיסה ע"י הדינר שהיה
שם, שהרי אִם לֹא היה מונח שם היתה מוסיפה מעט עיסה
במקומו, ונמצא שנהנית ממנו. שואלת הגמרא, אִם כֵּן וּמַאי מִי
שֶׁנִּשְׁבַּע בְּאֶמְתָּה – מהו שאמרו מִי שנשבע באמת, והרי שקר היה.
משיבה הגמרא שכוונת הבריייתא 'כִּמִּי שֶׁנִּשְׁבַּע בְּאֶמְתָּה' ששבועת
אותה אשה דומה לנשבע באמת, שהרי בשוגג שיקרה. ושמה יש
לומר שלפיכך שנינו במשנתנו שנמנעו מלהשביע את האלמנה,

מכיון שראו את גודל עונש שבועת שקר.

דוחה הגמרא, אִי מִשּׁוּם הָא – אם משום כך, מַאי אִירֵא אֲלֻמְנָה –
מדוע דווקא אלמנה נמנעו מלהשביע, הרי מחמת חומרת שבועת
שקר צריך להימנע מלהשביע אֶפְילוּ גְרוּשָׁה נְפִי שבאה לגבות
כתובה מנכסי בעלה, אֲלֻמָּה – למה אָמַר רַבִּי יוֹדָא אָמַר שְׁמוּאֵל לֹא
שָׁנוּ שנמנעו מלהשביע אֵילָא אֲלֻמְנָה אֶבֶל גְרוּשָׁה מְשַׁבְּעִין אוֹתָהּ.
מתרצת הגמרא, אֲלֻמְנָה שְׁאֵנִי – אלמנה שונה מגרושה, דְּהֵיחָא
הֵנָּה דְּקָא מְרַחַח קְמִי דִּיתָמִי – בגלל שהיא מהנה את היתומים,
שהיא טורחת עבורם לקחת מנכסיהם דבר מועט בלא לנכותו מן
הכתובה, ועלולה להשבע לשקר שלא קיבלה כלום לכתובתה,
ולכן נמנעו מלהשביעה.

הגמרא דנה באפשרות להשביע את האלמנה חוץ לב"ד:

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה בַּר אֲבָא, רַב וְשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תְרוּיְהוּ
– שאמרו שניהם, לֹא שָׁנוּ במשנה שנמנעו מהלשביע את האלמנה
אֵילָא בְּבֵית דִּין, ששם השבועה חמורה, שהיא נעשית בנקיטת חפץ,
שהנשבע תופס חפץ של קדושה בידו, ונשבע בשם השם, אֶבֶל חוץ
לְבֵית דִּין שאין עונשה חמור כל כך, שהיא נעשית בלא נקיטת
חפץ, אלא בקבלת קללת ארור, מְשַׁבְּעִין אוֹתָהּ. מקשה הגמרא,
אֵינִי – והלא אין הדבר כך, וְהָא רַב לֹא מְנִי כְּתוּבָה לְאִרְמְלָתָא –
והרי רב לא הניח לאלמנה לגבות כתובה מיתומים כיון שלא רצה
להשביעה, ולמה לא השביעה חוץ לב"ד. קָשְׁיָא.

הגמרא מביאה שיש שתי גירסאות לדברי רב האמורים: בְּסוּרָא
מִתְּנֵי הָבִי – בסורא אמרו בשם רב, והקשו על דבריו, כמו
שנתבאר, אבל בְּתַרְדֵּמָא מִתְּנֵי הָבִי, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל,
לֹא שָׁנוּ שנמנעו מהלשביע את האלמנה, אֵילָא בְּבֵית דִּין, אֶבֶל חוץ
לְבֵית דִּין מְשַׁבְּעִין אוֹתָהּ. וְרַב אָמַר אֶפְילוּ חוץ לְבֵית דִּין נְפִי אֵין

מְשַׁבְּעִין אוֹתָהּ. וְרַב לְמַעֲמִיָּה – לשיטתו, דְּרַב לֹא מְנִי כְּתוּבָה
לְאִרְמְלָתָא – שרב לא הניח לאלמנה לגבות כתובה מהיתומים
בגלל שלא רצה להשביעה אֶפְילוּ חוץ לב"ד. ולפי גירסא זו, לא
קשה על רב כלום.

הגמרא דנה בדברי רב שלא השביע אלמנה, ושואלת, וְלֵיאָדָּה
וְלֵינִיבִיָּה – הרי היה יכול להדירה כפי ששנינו במשנה. משיבה
הגמרא, בְּשָׁנֵי דְרַב קִילִי נִדְרִי – בשנותיו של רב היה הנדר קל בעיני
אנשים, ולא היה אפטר לסמוך על כך.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: הָיָא אלמנה דְּאֵתָאִי לְקָמִיָּה דְרַב
הוּנָא – שבאה לפני רב הונא כדי לגבות כתובה מהיתומים. אָמַר
לֵה רַב הוּנָא, מַה אֲעֵבִיד לִיךְ – מה אעשה לך, אֵין בִּידִי לעשות
כלום, מכיון דְּרַב לֹא מְנִי כְּתוּבָה לְאִרְמְלָתָא – לא גבה כתובה
עבור אלמנה. אָמְרָה לֵיהּ, מִדִּי הוּא מְשַׁמְעָא אֵילָא דְלִמָּא נְקִיטָנָא מִדִּי
מִכְתוּבָתִּי, וְכִי לְחִינִם לֹא גָבָה רַב, וְהָרִי טַעְמֵנוּ עֲמוּ שְׁחָשׁ שְׁמָא
קיבלתי דבר מה עבור תשלום הכתובה, ואם כן הריני נשבעת חֵי
ה' צָכָאוּת אִם נִהְיִיתִי מִכְתוּבָתִּי כְּלוּם – שלא גבית כלום. אָמַר רַב
הוּנָא, מוֹדָה רַב בְּקוֹפְצָתָא – שאם קפצה ונשבעה מעצמה, מאמינים
לה ויכולה לגבות כתובתה.

מעשה נוסף בענין זה: הָיָא אלמנה דְּאֵתָאִי לְקָמִיָּה דְרַבָּה בַּר רַב
הוּנָא כדי לגבות כתובה מהיתומים. אָמַר לֵה, מַאי אֲעֵבִיד לִיךְ, דְרַב
לֹא מְנִי כְּתוּבָה לְאִרְמְלָתָא – הרי רב לא גבה כתובה עבור אלמנה
מהיתומים, וְאָבָא מִי – וגם אבי מורי ורב הונא לֹא מְנִי כְּתוּבָה
לְאִרְמְלָתָא כְּרַב. אָמְרָה לֵיהּ, הָב לִי מוֹזְנִי – אם איני גובה כתובה,
יתחייבו היתומים לתת לי מזונות. אָמַר לֵה, מוֹזְנִי נְפִי לִית לִיךְ – גם
זה אינך מקבלת, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הַתּוֹכֵחַת כְּתוּבָתָהּ
בְּבֵית דִּין אֵין לֵה מוֹזְנִית. ומעת שבאת לב"ד לתבוע הכתובה, אף
שלא קיבלת אותה, הפסדת את המזונות. אָמְרָה לֵיהּ, אֶפְסִיכָה
לְבוֹרְסָיָה – הפכו את כסאו והוא לשון קללה, שיארע לו דבר מה,
מאחר שגָבִי תִרִי עֲבָדִי לִי – הנך מחמיר עמי כשני האמוראים,
כרב שלא גבה כתובה לאלמנה, וכשמואל שהתובעת מחמת

מפסידה מזונות. וכדי שלא יינזק מחמת הקללה, הַפְּסִיכָה לְבוֹרְסָיָה
וְתִרְצִנָה – הפכו את כסאו של רבה וחורו וקפודו. וְאֶפְילוּ הָבִי לֹא
אֶפְרָק מְחוּלָשָׁא – לא ניצל מחולי, שבא עליו מחמת הקללה.
אָמַר לֵיהּ רַב יְהוּדָה לְרַב יְרֵמְיָה בִּירְמָא, כשנתב אלמנה לפניך
לגבות כתובתה, אֲדָרָה בְּבֵית דִּין – תדיר אותה בב"ד כתקנת רבן
גמליאל, וְאֶשְׁבַּע חוץ לְבֵית דִּין – או שתשביע אותה חוץ לב"ד,
כדברי שמואל. וְלִיתִי קָלָא וְלִיפּוֹל בְּאֻדְנִי – ושיצא קול בעיר ויגיע
לאזני שנתנו כתובה לאלמנה, דְּבָעִינָא כִּי הֵיכִי דְאֲעֵבִיד כֶּה מַעֲשֵׂה
– שרצוני לעשות מעשה כשמואל רבי ולהראות שהלכתי כמותו.
הגמרא מבארת שיטת שמואל בגרושה: גוּפָא, אָמַר רַבִּי יוֹדָא אָמַר
שְׁמוּאֵל, לֹא שָׁנוּ במשנתנו שנמנעו מלהשביעה אֵילָא אֲלֻמְנָה, אֶבֶל
גְרוּשָׁה שמת בעלה מְשַׁבְּעִין אוֹתָהּ, כיון שאינה טורחת עבור
היתומים, ואינה מורה היתר לעצמה לקחת מהם ולהישבע שלא
לקחה. מקשה הגמרא, וְגְרוּשָׁה דְאֲדָרָה לֹא – וכי גרושה חייבת
להישבע ואין יכולה לגבות ע"י נדר כאלמנה, וְהָא שְׁלָחוּ מִתָּם –
והרי שלחו מארץ ישראל עדות בענין איש ואשה שעלו לשם
מבבל ונתגרשו שם, וכתבו הדיינים לאשה פסק דין שתוכל לגבות
כתובתה מנכסי בעלה שבבבל. וכך כתבו: אִיךְ פְּלוּנִיתָא בַּת פְּלוּנִי
קְבִילֵת גִּטָּא – קיבלה גט מן יוֹדָא דְאֶחָא בַּר הִירְיָא – מאחא בן
היריאה דְּמִתְקַרֵּי אִיזָה (ו-שמכונה) מִי וְהָאשָׁה נִדְרָת וְאֶסְרָת פִּירוּת
שְׁבָעוּלָא עָלָה – נדרה ואסרה על עצמה כל פירות שבעולם דְּלֹא
קְבִילֵת מִכְתוּבָתָהּ – אם קיבלה דבר לתשלום כתובתה אֵילָא –
מלבד גְּלוּפְקָרָא אֶחָד – טלית אחת וְסָפֵר תְּהִלִּים אֶחָד וְסָפֵר אוֹיֵב
וּמְשָׁלוֹת – ספר משלי בְּלוּאִים – שבלו

גיטין. השולח – פרק רביעי דף לה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רש"י תוספות

נמרא משום חינוא — שיהא חן האנשים בעיני הנשים, לנשוא להם. יתנה — יועיל להמיתו. דאשתריש לה מקום דירי — נשתכרה בו עיסה כעובי הדינה. שאם לא היה הדינה — והיתת נותנת עוד עיסה כבכר. וזמאי מי שנשבע בנאמת — האי לא אמת הואא כמי שנשבע בנאמת — דהא שולגת דבר. ומפני שעוש שבעה מרובה ממנוע מלאה שבעה. אמת! לאורי! היתרא — דבר.

משום חניא אפילו רבנן גבה, קא משמע לן. "נמנעו" מלחשביעה". מאי טעמא? אילימא משום דרב כהנא דאמר רב כהנא, ואמרי לה אמר רב יהודה אמר רב: מעשה באדם אחד בשני בצורת שהפקיד דינר זהב אצל אלמנה, והניחתו בכד של קמח, ואפאתו כפת ונתנתו לעני, למים בא בעל הדינר ואמר לה: הכי לי דינר, אמרה ליה: יהנה סם הפות באחד מבניה של אותה אשה אם נהנית מדינרך כלום! אמרו: לא היו ימים מועטים עד שמת אחד מבניה. וכלשמועו חכמים בדבר, אמרו: מה מי שנשבע באמת - כדי הנשבע על שקר - על אחת כמה וכמה; מאי טעמא אינש? דאישתריש לה מקום דינר. - ומאי "מי שנשבע באמת"? - כמי שנשבע באמת. אי משום הא, מאי אריא אלמנה? אפילו גרושה נמי! אלמה אמר רבי זורא אמר שמואל: לא שנו אלא אלמנה, אבל גרושה משביעין אותה! - אלמנה שאני, דבהחיא הנאה דקא טרחה קמי דיתמי אתאי לאורויי היתרא. אמר רב יהודה אמר רבי ירמיה בר אבא: רב ושמואל דאמרי תרוויחו: לא שנו אלא בבית דין, אבל חוץ לבית דין משביעין אותה. איני? והא רב לא מגבי פתובה לארמלתא! קשיא. בסורא מתנו הכי. בנהרעא מתנו הכי: אמר רב יהודה אמר שמואל: לא שנו אלא בבית דין, אבל חוץ לבית דין - משביעין אותה; ורב אמר: אפילו חוץ לבית דין גמי אין משביעין אותה. רב לטעמיה, דרב לא מגבי פתובה לארמלתא. וליאדרה ולגבייה! - בשני דרב קילי גרדי. התיא דאתאי לקמיה דרב הונא, אמר לה: מה אעביד לך, דרב לא מגבי פתובה לארמלתא. אמרה ליה: מידי הוא טעמא אלא דלמא נקיטנא מידי מפתובתי, חי ה' צבאות אם נהנית מפתובתי כלום! אמר רב הונא: מודה רב בקופצת. התיא דאתאי לקמיה דרבה בר

32 רב הונא, אמר לה: מאי אעביד ליה, דרב לא מוגבי פתובה לארמלתא, ואבא מרי לא מוגבי
33 פתובה לארמלתא. אמרה ליה: הב לי מזוני, אמר לה: מזוני נמי לית ליה, דאמר רב יהודה
34 אמר שמואל: התובעת פתובתה בבית דין - אין לה מזונות. אמרה ליה: אפקיה לכורסיה,
35 כבי תרי עבדא לי! הפכוה לכורסיה ותרצוה, ואפילו הכי לא איפרק מחולשא. אמר ליה רב
36 יהודה לרב ירמיה ביראה: אידרה בבית דין ואשבעה חוץ לבית דין, ולית קלא וליפול באודני,
37 דבעינא כי היכי דאעביד בה מעשה. וגפא, אמר רבי ירמיה אמר שמואל: לא שגו אלא אלמנה,
38 אכל גרושה - משבעין אותה. וגרושה דאדירה לא? והא שלחו מתם: "איך פלוניתא בת פלוני
39 קבילת גיטא מן ידא דאהא פר הדיא דמתקרי איה מרי, וגדרת ואפרת פירות שבעולם עליה,
40 דלא קבילת מתובתה אלא גלפסקא אחד וספר תהלים אחד וספר איוב וימלאוה כלואים,

ושמואל

הבר', וחל גדול מאד שראה קורא 'כעלי מצרים'. ואינו אומר כן אלא 'לחזיק דבריו'. ודוקא שבוטות הבאי' אסור מדרבנן, ודחמירו משום דכתיב: לא אצמ' 'כל הפירות', אלא אסר עליה חד פירא – שרי בגדר, ואין חילוק בין כל פירות ובין חד פירא. מכל מקום הבא אל גרסין 'כל פירות'. דאף בקלה מכובדתה, כיון דמשא ואילך לא מיתסרא. כדאמר: מבין אתרו ושן לאלתר – אינה חששת, והואיל ואינה עומדת באיסור כל ימיה, כדאמרש (פסב). דאמר: ההוא גברא דאמר 'תיתסר הנאות דעלמא עילי אן נסיבא איתתא עד דלא תנינא הלכתא' כו', ואתא בר אבא ושבישה ואנסבא איהו העולם – מה מתעיל מה שדקיה? דכי' אנסביה מיה עבר, כיון שאין יכול בסוף לקיים ויש דלם: דדוקא בשעת שנודא, אם אי אפשר לו לקיים – עובר – יכול לקיים, דאפשר לו שלא ישא. אף על דכי' אנסבא איהו יכול לקיים – אינו עובר לאלתר עד שיזנא.

גמ' יבמין הוה – פירש בקונטרס: שנתן לה גט לפוסלה על האחק, וכתובתה על נכסי בעלה הראשון. וקשה: דלא היה להם להחזיר גט, דלא ניתנה כתובה לגבות עד שתחלוץ, והיה להם לכתוב שחלצה! ואמר רבינו יצחק: גט יבמין הוה, דלאחר שנתביימה – גרשה וכתובתה על נכסי בעלה הראשון, ומריא היתירא משום דקא טרחה קמי אחיו.

אבל – נשאת אין מודירין אותה – ואם תאמר:

וידירה שלא תאכל כבר זה אם הנתי משל בעלה, ותאכל לאלתר בפנינו וכן קשה בסמוך, דפריך: ולחוש דלמא אזלה לגבי חכם ושיר לה! ולרבי אליעזר דאמר בפרק "נערה המאורסה" (גדרים עה,א, עט,א), שיכול להפר כל גדרים שעתידה לידור – אתר שפיר, דאיכא למיחש שמא כבר הפר לה כל מה שעתידה לידור, אבל לשאר תנאי קשהו ויש לומר: שאינה חוששת אלא בגדר שעל ידי היא עומדת באיסור כל ימיה. ואם תאמר: ונדירה בפני בעלה, ויאמר לה "קיים ליכי", דאז אין יכול להפר, כדאמר בפרק "נערה המאורסה" (שם עט,א), ויש לומר: דחיישין שמא יפר לה בלחש, קודם שאמר "קיים ליכי", ואם תאמר: וידירה על דעת רבים, דאין לו הנדירה כדאמר אממר למקן! ויש לומר: דלענין גדר אשתו – אין לחלק בין ברבים בין על דעת רבים, וכיון דלרב הונא ברבים יש לה הפרה – הוא הדין על דעת רבים, דכיון שאינה תלויה בדעתה, דיכול להפר אפילו בלא חשד – כך יכול להפר בלא דעת רבים. וכי פריך: ודלמא אזלה לגבי חכם ושיר לה – הוה מצי לשנויי דמדרינן לה על דעת רבים, אלא דבלאו הכי משני שפיר. ועוד יש לומר: דרב הונא לית ליה דאמימר. והא דאמר אממר: אפילו למאן דאמר יש לו הפרה – לא קאי ארב הונא, אלא אדרבנן דרבי יהודה דמתניתין, דתנן (גיטין מהב) רבי יהודה אומר: כל נדר שידע בו רבים – לא יחזיר, משום פריצותא, שנדרה נדר שאין לו הפרה. ושלא ידעו בו רבים – יחזיר, דלא חייש לקלקולא. ורבנן פליגי, ואמרי: לא יחזיר, משום קלקולא. ולא מפלגי בין ידעו רבים ללא ידעו בו רבים, אלמא: יש לו הפרה. וכן משמע דהם דקאמר לרבנן: אטו דהם מי חייל עליהו שבועה כלל? משמע דלרבנן יש לו הפרה. ואם תאמר: דאם כן על כרחך לא בכל ענין אמר רבנן דלא יחזיר, דבעל דעת רבים ליכא קלקולא. אם כן ברבים נמי מנא ליה דסביר דיש לו הפרה? ויש לומר: דברבים שחזקו רבי יהודה, אם איתא דלרבנן אין לו הפרה – הוה להו לרבנן לפרושי ולחלק, ולומר איפכא מדברי יהודה. אבל בעל דעת רבים – אין לחוש, דלא איירי בה רבנן, דרבי יהודה נמי לא הוכיז על דעת רבים. ועוד: דבעל דעת רבים לא פסיקא להו לרבנן למתני דחזיר, ולפעמים יש היתר בעל דעת רבים, כגון מדעתם של אותם רבים, או לדבר מצוה, ואיכא קלקולא. אבל ברבים, אם איתא דאין לו הפרה – הוה להו למתני דחזיר, ומלמא דפסיקא היא בדבוש ענין אין לו הפרה, למאן דאמר אין לו הפרה – לא שנוא לדבר מצוה. ולא שנוא לדבר הרהרות. תדע, ממשעה גבעונים לדבר מצוה היה.

ליחוש – דלמא אזלה לגבי חכם ושיר לה – משמע דאדרב הונא פריך. אבל אי לא אדרב הונא – לא הוה קשיא ליה אמיתיות. ולמאי דפרישית דרב הונא פליג אאמימר – אתי שפיר, דאמתני ליכא למיפך, דהא איכא למימר דמדרינן לה על דעת רבים. אבל לרב הונא לא מצי לשנויי הכי. אבל למאי דפירש דגבי חכם מודה רב הונא דאין לו הפרה – בלא רב הונא הוה מצי למיפך אמיתיות! ויש לומר: דלא מצי למיפך אמיתיות בלא רב הונא, דאיכא למימר שנדרי אותה על זה הכתר, ותאכל לאלתר בפנינו. אבל לרב הונא, דקאמר: ניסת אין מודירין אותה, ואין מועיל להחזירה על הכתר, שאינה חוששת, כיון דאינה באיסור כל ימיה – כי לא ניסת נמי, ניהוש דלמא אזלה לגבי חכם ושיר לה. ואם תאמר: בין חכם בין בעל אין יכולין להפר שלא בפני היתומים! הא אמרין בגדרים בפרק "רבי אליעזר" (סהא) דהמודר הנאה מחבירו אין מתירין לו אלא בפניו, וליף ממשע וצדקיהו: במדין נדרת – במדין לו דהתיר נדר! ויש לומר: דרבינו, אם הפר – מופר. תדע, מדסמין צדקיהו שדיה חסדי גמור על מה שהתירו לו סנהדרין שלא בפני נבוכדנצר. ועוד: דתדע דאין מתירין לו אלא בפניו מפרש בירושלמי גדרים. דאמר דהם בפרק "השולחן": דמודר הנאה מחבירו בפניו – אין נשאל אלא בפניו, שלא בפניו – נשאל בין בפניו בין שלא בפניו. רבי יוחנן אמר: מפני הבושה, ורבי יהושע כן לוי אמר: מפני החשד. ואתא דהא פלוגתא כהלן פלוגתא, דתנאי: יום הכפורים צריך לפרט את מעשיו, דברי רבי יהודה בן בתירא. רבי עקיבא אומר: אין צריך לפרט את מעשיו. פירוש מפני הבושה – שנתבייש לפניו במה שנדר הנאה ממנו, וכן מפרט מעשיו כדי שיתבייש מחטאיו. ומאן דאמר מפני החשד – פירוש: שלא יחשדוהו שעבר על נדרו. ולכן נמי לא יפרט מעשיו, שלא יחשדוהו בשאר עבירות. והשתא ניהא הכא, דלא שייך לא בושה ולא חשד, דלא ידעי אם קבלה כלום מכתובתה. והא דילין ממשע וצדקיהו – היינו כרבי יהושע בן לוי, דהתם מפני החשד איכא, מפני בושה ליכא.

קסבר צריך לפרט את הנדר – בירושלמי משמע דחבי קיימא לן. דההוא דאתא קמיה דרבי בון, אמר ליה: תהי לך נדרי. אמר ליה: מאי נדרת? אמר ליה: נדרתי דלא מרווחא. אמר ליה: וכי עבדין כדון? אמר ליה: לצחק בקוביא קאמינא, אמר ליה: כרוך בשחר בדברי חכמים, שאמר: צריך לפרט את הנדר, דאי לא דפרטת לנדר – הותרתיו לך. ואם תאמר: בפרק "שום היתומים" (ערכין בגא.) גבי מקדיש נכסיו והיתה עליו כתובה (ובעל חוב) דקאמר רבי אליעזר: כשהוא מגרשה – יודר הנאה, ורבי יהושע אומר: אינו צריך, ומפרש דפליגי בגדר שהודר ברבים, דרבי אליעזר סבר דאין לו הפרה, ורבי יהושע סבר יש לו הפרה, וראינו צריך" דקאמר – היינו דאינו מועיל. ואם כן תקשי, כדפריך דהם לעיל: לימא רב הונא כתנאי אמר לשמעיה! דכיון דרב הונא סבר צריך לפרט – אמאי אינו מועיל? ואם כן הא דרב הונא דצריך לפרט – היא כתנאי! ומיחו לו קיימא דהם מסקנא הכי.

תנן הנושא נשים כו' – הוא הדין דמצי למיפך ממתניתין דהכא. **ותני** עלה נדר ועובר יודר ומגרש – קשה לרבינו יצחק: דאמאי הוצרך לאתויי "ותני עלה"? לפרוך ממתניתין גופיה, דקתני: פסול עד שידור הנאה! ואי אמרת אין צריך לפרט הנדר – ליחוש דלמא כו'! ונראה לי דאמתניתין הוה מצי למימר דפסול מלעובר אפילו גרשה, עד שידור הנאה שלא יקח לעולם נשים פסולות יותר. ולכן לא שייך למיפך ליחוש דלמא כו', כיון דכבר גירש – וזו ליכא למיחש דלמא ישאל על נדרו כדי ליקח נשים פסולות. אבל אלא דתני ועובר ומגרש – פריך שפיר, כיון דעדיין קא גרשה – יש לחוש דלמא אול לגבי חכם, ושיר ליה, ולא יגרש.

וְשִׁמְנוֹם בְּחִמְשָׁה מָנָה, לְכִשְׁתָּבֵא לְיִכְסָּם הַנְּזִיבָה אֶת הַשָּׂאֵר! **אָמַר רַב אֲשִׁי: הָהוּא גַּם יִבְמִין הוּהוּ. "הַתִּקְּן רֶבֶן גַּמְלִיאֵל הֶזְקֵן שְׁתֵּתָהּ נֹדֶרֶת" כו'. אָמַר רַב הוֹנָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּשָׂלָא נִיסָת, אָכֵל נִיסָת - אֵין מוֹדִירִין אוֹתָהּ. נִיסָת מָאי מַעְמָא - דְּמִיפֵר לָהּ בַּעַל, כִּי לֹא נִיסָת נָמִי - לְכִי מִנְסָבֵא מִיפֵר לָהּ בַּעַל! - אֵין תִּבְעַל מִיפֵר בְּקֻדְמִיָּן. - וְנִיחוּשׁ דִּלְמָא אוֹלָה לְגַבִּי חָכָם וְשָׂרִי לָהּ! - קָסְבִּר: צָרִיךְ לְפָרֵט אֶת הַנְּדָר. רַב נַחֲמָן אָמַר: אֲפִילוּ נִיסָת. - נִיסָת, וְדָאי מִיפֵר לָהּ בַּעַל! - דְּמִדְרִינָן לָהּ בְּרַבִּים. מִיִּתְיָבִי: נִיסָת - גֻּבָּה פְתוּבָתָה אִם נִדְרָה; מָאי לֹאֹ נִדְרָה הִשְׁתָּא? - לֹא, דְּנִדְרָה מַעְיָקָא. - וְהַתִּנְיָא: נִיסָת - נֹדֶרֶת וְגֻבָּה פְתוּבָתָה! - תִּנְיָא הִיא, דְּאִיבָא לְמָאן דְּאָמַר: נִדֵּר שְׁהוֹדֵר בְּרַבִּים - יֵשׁ לוֹ הַפָּרָה; וְאִיבָא לְמָאן דְּאָמַר: אֵין לוֹ הַפָּרָה. אִיבְעִינָא לָהּ: צָרִיךְ לְפָרֵט אֶת הַנְּדָר, אוֹ אֵינוּ צָרִיךְ? רַב נַחֲמָן אָמַר: אֵינוּ צָרִיךְ, רַב פָּפָא אָמַר: צָרִיךְ. רַב נַחֲמָן אָמַר אֵינוּ צָרִיךְ, דְּאִי אִמְרַת צָרִיךְ, וְיִמְנִין דְּגִיזוּ לָהּ לְדִיבּוּרָהּ, וְחָכָם מָאי דְּשִׁמְעַ מִיפֵר; רַב פָּפָא אָמַר צָרִיךְ, מִשּׁוּם מִיִּלְתָּא דְּאִיסוּרָא. תִּנְן: הַנּוּשָׂא נָשִׁים בְּעִבְרָה - פְּסוּלָה, עַד שִׁידוּר הַנָּאָה, וְתִנְי עֲלָהּ: נִדֵּר וְעוֹבֵד, יוֹדֵר וּמִגְרֵשׁ; וְאִי אִמְרַת אֵינוּ צָרִיךְ לְפָרֵט אֶת הַנְּדָר, לִיחוּשׁ דִּלְמָא אוֹלָה לְגַבִּי חָכָם וְשָׂרִי לָהּ!**

דמדרינן

ושמנום בחמשה מנה — הביאתם לפנינו, ושמנו דמיון חמשה מנה. נפ יבמין הוה — יבמה היה זה שנתן לה גט, לפוסלה על האחק, והיא באה לגבות כתובה מנכסי בעלה הראשון שנתיאמלה הימנו. לא שנו — דגביא בהדרה, אלא בשלא ניסת — לאחר בשעת גביית כתובה. דמיפר לה בעל — והיא סומכת על כך, ונודרת וגובה על שך. בקודשין — בגדרים שקדמו לנשואין. צריך לפרט את הנדר — הנשאל לחכם על נדרו, צריך לפרט היאך נדר הנדר הוה. וכי מפרטה בפנינו דליתומים נדרה, וכך נדרה אם נהנית מכתובתי כלום — לא שרו לה. ברבים — נודרת בפני עשרה, וקסבר: נדר שהודר ברבים — אין לו הפרה. מאי לאו נדרה השתא — בשעת גבייה לאחר נשואין, וקשיא לרב הונא. מעיקרא — נדרה, קודם נשואין — גובה אף אחר נשואין, דאינו מיפר בקודמים דכתיב "ואם בית אישה נדרה" (דמיוס ל, נודרת וגובה — משמע: נודרת השתא. תנאי היא — לקמן פליגי בה בפרקין (מהא, א) איכא למאן דאמר יש לו הפרה — ואליביה לא גביא, משום דמיפר לה. ואיכא למאן דאמר אין לו הפרה — ואליביה מודירין לו ברבים, וגביא דנאי ליה לדיבוריה. והני מפרש הכל, וחכם — אינו מיפר אלא לדעת מה שישמע, הילכך לא יפרט על מה נדר, אלא יאמר: כך נדרתי ואסרתי עלי פירות מין פלוני. פשוט איסורא — שמא על דבר איסור נדרה, כגון על גבי כתובה, וכגון "יאסור עלי כל פירות שבעולם אם אעבור עבידה פלוני" ובא להתיר את נדרו סתם, ורוצה לעבור העבירה. הנושא נשים בעברה — כון הנושא נשים פסולות לכהונה — פסול לעבודה. עד שידור הנאה — ממנה לגרשה, ומשנה היא בבבורות (מהא, א). נדר — הנאה, ועובר — עבודה, ואף על פי שעדיין לא גרשה. יודר — מן העבודה לאחר שסיים, ומגרשה, על

41 הָשָׂאָה – אחרי שנישאת, וקשה על רב הונא שאמר שאחרי
42 שנישאת אין מדירים אותה. מתרצת הגמרא, לֹא – אין כוונת
43 הברייתא שנדרה עכשיו אחרי הנישואין, אלא דְּנִדְרָה מֵעֵתָּה –
44 קודם הנישואין, וגובה את כתובתה אף אחרי הנישואין כיון שאין
45 הבעל מפר נדרים שנדרה קודם הנישואין.
46 הגמרא מקשה מברייתא אחרת: וְהִתְנַחֵּה, אם האלמנה נִסְתָּה,
47 נִדְרֶתָ ליתומים וְגִזְכָּה בְּתוֹכָהּ, ומבואר שנדרת עכשיו, לאחר
48 שנישאת, וקשה על רב הונא. מתרצת הגמרא, תִּנְחֵהּ הֵיא – ענין זה
49 תלוי במחלוקת תנאים, שנחלקו אם נדר שהודר ברבים יש לו
50 הפרה או לא, דְּאִיכָא לָמָן דְּאָמַר – יש מי שאומר שְׁנִדְרָה שְׁחֹדֵר
51 בְּרַבִּים יֵשׁ לוֹ הַפְּרָה, וזו דעת חכמים, ולשיטתם אין להדיר אלמנה
52 שנישאת שהרי הבעל יפר לה, וכך סובר רב הונא. וְאִיכָא לָמָן
53 דְּאָמַר – ויש מי שאומר, והוא רבי יהודה, שנדר שהודר ברבים אֵין
54 לוֹ הַפְּרָה, ולשיטתו אפשר להדיר אלמנה שנישאת כדי שתגבה
55 כתובתה, וכך סוברת הברייתא, וזו גם דעתו של רב נחמן.
56 הגמרא דנה האם צריך לפרט את הנדר: אִיכָא לָהּ – נסתפקו בני
57 הישיבה, אדם שבא לחכם להתיר לו את נדרו האם צריך לְפָרְט
58 אֶת הַנִּדְרָה ולומר את לשון הנדר ואת הסיבה שבגללה נדר, או אֵין
59 צריך לפרט, ורק יאמר לחכם שנדר ואסר על עצמו דבר פלוני.
60 רַב נְחֻמִּין אָמַר אֵין צריך לפרט וְרַב פִּסְאָה אָמַר צריך.
61 מבאר הגמרא את טעמם: רַב נְחֻמִּין אָמַר אֵין צריך לפרט את
62 הנדר, דְּאִי אָמַרְתָּ צריך – שאם תאמר שצריך לפרט את הנדר,
63 ובלא זה אין ההיתר מועיל, יש לחשוש דִּינְחֵין לִיה לְדִיבּוּרָה
64 – פעמים שלא יאמר לחכם את כל פרטי הנדר, וְחָכְם מֵאֵי דְּשָׁמַע
65 מִיָּפֶר – והחכם יתיר לו רק את מה שאמר לו ולא את הנדר כולו,
66 והוא יסבור שהנדר הותר ויעבור על נדרו, לכן עדיף שלא יצטרך
67 לפרט. רַב פִּסְאָה אָמַר צריך לפרט מִשּׁוּם מִלְּתָא דְּאִיפּוּרָא – פעמים
68 שאדם נודר כדי להמנע מעבירה ועתה רוצה להתיר את נדרו כדי
69 לעבור העבירה, ואם יפרט את הנדר החכם לא יתיר לו אותו.
70 הגמרא מקשה ממשנה על רב נחמן: תִּנְן – שנינו במשנה (בכורות מה)
71 כהן הַנּוֹשֵׂא נָשִׁים כְּעֹבֵרָה – האסורות עליו כגון גרושה או חלוצה,
72 פְּסוּל לַעֲבוּדָה בבית המקדש עַד שִׁיְדוּר הַנָּאָה – שיאסור על עצמו
73 את הנאתה כדי שיגרשנה שהרי אסור לו לבא עליה. וְחֵנִי עָלֶיהָ –
74 ושנינו בברייתא בענין זה, הכהן נִדְרָה מִמֶּנָּה הֵנָּה וְעוֹבֵד – ומיד
75 מותר בעבודה בבית המקדש אפילו קודם שיגרשה, אחר כך יִדְרָה
76 מהעבודה על המזבח וְיִגְרֹשׁ את האשה. וְאִי אָמַרְתָּ – ואם תאמר
77 כדעת רב נחמן שֵׁאֵין צריך לפרט אֶת הַנִּדְרָה, לִיחּוּשׁ – יש לחשוש
78 דִּילְמָא אֵזִיל לְגַבִּי חָכְם וְשָׂרִי לִיה – שמא ילך לחכם ויבקש ממנו
79 להתיר את נדרו שנדר ואסר את הנאת אשתו עליו, ולא יספיק
80 לחכם שהיא אסורה עליו.

1 וְשָׂמְנוּ – והערכנו את שווים של חפצים אלו בְּחֻמְשָׁה מִנָּה שאותם
2 צריך לנכות מסכום הכתובה, לְבִשְׁתָּא לִידָכָם – לבבל לגבות את
3 הכתובה תְּנִיבָה אֶת הַשָּׂאָר. הרי מוכח שגם גרושה מדירים ולא רק
4 אלמנה.
5 מתרצת הגמרא אָמַר רַב אֲשֵׁי המעשה הֵהוּא שהקשית ממנו לא
6 עסק בגרושה אלא באלמנה, וְגַם יָכֻמְיוּ תָּהּ – הגט שקיבלה היה
7 גט של יבם. שבעלה של זו מת בלי בנים, וצריכה להתייבם לאחד
8 מאחיו. ובא אחד מן האחים ונתן לה גט ועל ידי זה פסל אותה
9 מלהתייבם. ובאה האלמנה לגבות כתובתה מנכסי בעלה, ולכן
10 נדרה ליורשי בעלה שכל פירות שבעולם ייאסרו עליה אם קיבלה
11 דבר מה עבור כתובתה מלבד החפצים האלו, וכתקנת רבן
12 גמליאל. אבל גרושה יכולה להישבע ואין מדירים אותה.
13 שנינו במשנה שֶׁהִתְקִין רַבִּין גְּמִלְיָאל תוֹקֵן שֶׁתֵּהָא האלמנה נִדְרֶתָ כּו'
14 ליתומים כל מה שירצו וגובה כתובתה:
15 הגמרא דנה מה הדין אם כבר נישאת לאחר: אָמַר רַב הוּנָא לֹא שָׁנוּ
16 – לא שנינו במשנה שאלמנה נודרת כדי לגבות את כתובתה אֵלָּא
17 בְּשֵׁלֹא נִסְתָּה עדיין לאחר, אֶבֶל נִסְתָּה לאחר, גובה כתובתה
18 מהיתומים וְאֵין מְדִירִין אוֹתָהּ. מקשה הגמרא, והרי בְּנִסְתָּה מֵאֵי
19 מִסְּקָא דְּמִיפֶר לָהּ כְּעַל – והרי הטעם שאם נישאת אין מדירים
20 אותה, הוא מפני שהבעל יפר לה את הנדר והיא סומכת על כך,
21 ואין תועלת בהדרתה, אם כן כִּי לֹא נִסְתָּה נָמִי – גם אם עדיין לא
22 נישאת לא תחסס לידור, שהרי לְכִי מִסְּקָא מִיפֶר לָהּ כְּעַל –
23 כשתינשא יפר לה הבעל. מתרצת הגמרא, אֵין הַכְּעַל מִיפֶר
24 בְּקוֹדֶשִׁין – הבעל אינו יכול להפר נדרים שהאשה נדרה קודם
25 הנישואין, ולכן לא יוכל להפר מה שנודרת ליתומים עכשיו.
26 מקשה הגמרא, גם כשעדיין לא נישאת, וְנִיחּוּשׁ – נחשוש דִּלְמָא
27 אֵזִילָה לְגַבִּי חָכְם – שמא אחרי שתדור תלך לחכם, וְשָׂרִי לָהּ – ויתיר
28 לה את הנדר. מתרצת הגמרא קֶסֶבֶר – רב הונא סובר שהבא
29 לחכם שיתיר לו את נדרו צריך לְפָרְט לפני החכם אֶת הַנִּדְרָה – את
30 לשון הנדר ואת הסיבות שהביאוהו לנדר. וכשהחכם ישמע
31 שנדרה כדי לגבות את כתובתה מהיתומים, לא יתיר לה את הנדר.
32 רב נחמן חולק על רב הונא: רַב נְחֻמִּין אָמַר אֵפִילוּ אם כבר נִסְתָּה
33 האלמנה ובאה לגבות כתובתה, מדירים אותה. שואלת הגמרא,
34 והרי אם נִסְתָּה, וְדֵאֵי מִיפֶר לָהּ כְּעַל ומה יועיל הנדר. משיבה
35 הגמרא, דְּמְדִירִין לָהּ בְּרַבִּים – כוונת רב נחמן היתה שמדירים
36 אותה בפני עשרה בני אדם, והוא סובר שנדר שהודר ברבים אין
37 לו הפרה.
38 הגמרא מקשה על רב הונא: מִיִּתְיָבִי מברייתא ששנינו, אם
39 האלמנה נִסְתָּה, גִּזְכָּה בְּתוֹכָהּ אֵם נִדְרָה ליתומים, כתקנת רבן
40 גמליאל. מֵאֵי לָאוּ – בפשטות משמע שכוונת הברייתא שְׁנִדְרָה

אגרות קודש

ב"ה, י"ז שבט, תשט"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת הפ"נ שלו, ולפלא שאינו מזכיר דבר מעסקנותו בכרס חב"ד, אף שבדאי ידועים לו ומפורסמים רצונו הפנימי והעז של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע אשר כל אחד מאנ"ש והתמימים יפעלו בהפצת המעיינות חוצה, היינו לא רק תורת החסידות אלא גם הדרכות"י ומנהגי" לא רק בחוצה הקרוב אלא גם בחוצה שלע"ע רחוק הוא, והאריכות בדבר הפשוט אך למותר, ובפרט במדינתם ההכרח הוא שכל אחד מאנ"ש ישתתף בחיזוק אהלי יוסף יצחק אשר במעלבורן (ונוגע

המשך בעמוד הבא

עצמם שאמרו שזו חתימת ידם, אחרי שנטען שהיא מזויפת, אז גם
 שטר זה שלפנינו בשר. ואם לאו – שלא מצאו חתימה דומה,
 השטר פסול, שהרי הנתבע טוען שהוא מזויף. ואמר רבן גמליאל
 תקנה גדולה התקינו שיהיו מפרשין שמויתקין בגיטין – בכל
 השטרות, ויודעים בית דין מי העד החותם ויקיימו את חתימתו.
 ותקנה זו היא מפני תיקון העולם, כדי להקל על בני האדם לקיים
 את שטרותיהם.
 הגמרא מבארת האם יש דרכים נוספות לחתום בשטר: שואלת
 הגמרא שמדברי הברייתא נשמע שהתקנה היתה לפרש את שמות
 העדים, ובסימנא לא – אבל סימן אחר שמייוחד לאותו עד אין זה
 מועיל, והא רב לא היה חותם את שמו אלא צייר פירא – היה
 מצייר דג, ורבי חנינא צייר חרותא – ענף של דקל. רב חסדא כתב
 את האות 'סמך', ורב הושעיא כתב את האות 'עין', רבה בר רב
 הונא צייר כוכבתא – וילון של ספינה, ומוכח שאין צורך לפרש את
 שמות העדים בגט. מתרצת הגמרא, שאני רבנן – שונה דינם של
 חכמים דרבנן סימניהו – שאנשים בקיאים בסימניהם ויודעים
 על כל סימן מי החכם שעשאו. שואלת הגמרא מעיקרא במאי
 אפקניהו – כיצד התפרסם הדבר מתחילה שזו חתימתם, הלא היו
 צריכים לפרש את שמותם בשטרות. עונה הגמרא דרבנן – היו
 עושים סימנים אלו בכתבי שאלות ותשובות וכן בכתבי שאילת
 שלום, וכשהדבר התפרסם השתמשו בסימנים אלו גם בשטרות:
 שנינו במשנה, הלל התקין פרוסבול וכו' מפני תיקון העולם: תנן
 היום במסכת שביעית (פ"א מ"א), חוב שהמלוה כתב עליו פרוסבול,
 אינו משמט בשביעית, אלא יכול הוא לתובעו אף לאחר שעבר על
 החוב שנת השמיטה. זה אחד מן הדברים שהתקין הלל תנן שראיה
 את העם שנמנעו מלהלוות זה את זה, מחשש שהחוב ישמט בשנה
 השביעית, ועברו על מה שכתוב בתורה (דברים טו ט), 'השמר לך פן
 יהיה דבר עם לךבך כלעל וגו' לאמר קרבה שנת השבע שנת
 השמיטה ורעה עינך באחיק האביון ולא תתן לו וקרר עליך אל ה'
 והיה בך חטא', עמד והתקין פרוסבול, כלומר שהמלוה ימסור את
 שטרות החוב שלו לבית דין שיתבעו את חובו, ויכתוב על כך
 שטר, וזהו הנקרא פרוסבול. וזה הוא גופו – הנוסח של שטר
 פרוסבול, 'מוסרני לכם פלוני [ופלוני] דינין שבקסום פלוני, שכל
 חוב שיש לי אצל פלוני הלוה שאנכנו כל זמן שארצה, והדינין
 חותמים בשטר למטה, כדי לאשר שאכן נמסרו להם השטרות, או
 שהעדים חותמים, וזו עדות שהוא מסר את השטרות לבית דין.
 מקשה הגמרא, ומי איתא מידי – האם יתכן כזה דבר, דמאורייתא
 משמטא שביעית, והחוב כבר לא קיים, והתקין הלל דלא משמטא
 – ותיקן הלל שהחוב לא ישמט, ונמצא שהלל עוקר בתקנתו דבר
 מהתורה. מתרצת הגמרא, אמר אביי, הלל תיקן פרוסבול בשביעית
 בזמן הזה, ורבי היא – והוא סובר כרבי ששמיטת כספים בזמן הזה
 נוהגת רק מדרבנן, ולכן יכול היה הלל לתקן פרוסבול.
 דתניא, רבי אמר, נאמר בתורה (דברים טו ב), 'וזה דבר השמטה
 שמו', בפסוק מוכר פעמיים ענין 'השמטה', ולמדו מזה, שבשתי
 שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע, לאסור עבודת הקרקע
 בשביעית, ואחת שמיטת כספים, שהשביעית משמטת את
 החובות. ונכתבו שתי השמיטות זה לזה, זה להקישם וללמד, בזמן
 שאחת משמט קרקע, ונאסר בעבודת הקרקע מהתורה, בזמן זה
 אחת גם משמט כספים מהתורה. אבל בזמן שאי אחת משמט קרקע
 מהתורה, כגון אחרי החורבן כשכבר שבטלה קדושת הארץ, אי
 אחת משמט כספים, ומן התורה החובות אינם נשמטים,

מתרצת הגמרא דמדינא ליה – מדירים את הכהן כרבים – בפני
 עשרה בני אדם. מקשה הגמרא, הניחא למאן דאמר, נדר שהנדר
 כרבים אין לו הפרה, ואין חשש שילך לחכם שיתיר לו הנדר, אלא
 למאן דאמר הסובר שנדר שהנדר כרבים יש לו הפרה, מאי איתא
 למימר – כיצד תתיישב המשנה, הלא הכהן ילך לחכם ויתיר לו
 את הנדר. מתרצת הגמרא, דמדינא ליה – שמדירים אותו על דעת
 רבים – בית דין אומרים לו אנו מדירים אותך הנאה מאשה זו על
 דעתינו, ונדר על דעת רבים אי אפשר להחיר בלי רשות מהרבים.
 ודין זה מוסכם לכולי עלמא, וכמו דאמר אמימר, תלכתא – הלכה
 היא שאפילו למאן דאמר נדר שהנדר כרבים יש לו הפרה, אבל נדר
 על דעת רבים אין לו הפרה. והני מילי – וזה דווקא כשרוצה להחיר
 את הנדר לצורך דבר הרישית אבל לצורך דבר מצוה גם נדר על
 דעת רבים יש לו הפרה. כי ההוא – כמו המעשה באותו מקרה
 דרבנן – מלמד תינוקות דאורייתא – הדירו רב אחא על דעת רבים
 שלא ילמד עוד תינוקות, מפני דתהו פשע בנין – שהיה מכה את
 התינוקות יותר מדאי. ואהורייתא – והחזירו פניא לאחר שהחיר
 את נדרו, דלא אשתכח – כיון שלא מצאו מלמד אחר דרין
 פנותיה – שדייק כמותו בלימוד התינוקות:
 שנינו במשנה, והעדים חותמין על הגט מפני תיקון העולם –
 לתועלת בני אדם ותקנתם:
 מקשה הגמרא, איך המשנה אומרת שרבן גמליאל תיקן שהעדים
 יחתמו על הגט מפני תיקון העולם, הלא דאורייתא הוא – דין זה
 הוא מהתורה, דתניב בפסוק (ירמיה לב מד) שעוסק בכתובת שטר
 קניית קרקע, 'כתוב בפסוק וחתום', ירמיה מנבא בשם ד' שאף
 שנגזרה על עם ישראל גלות בבל, הם עתידים לשוב לארץ
 ישראל ולקנות בה שדות, לכתוב שטר על כך ולהחתיים בו עדים.
 ומשם נלמד שכל שטר אפילו גט, מקבל את חוקו בחתימת
 העדים. מתרצת הגמרא, אמר רבה לא צריכא – לא תיקן רבן
 גמליאל תקנה זו אלא לרבי אלעזר דאמר עדי מסירה פתני –
 העדים שרואים את מסירת הגט מיד העד ליד האשה הם
 הנותנים תוקף לגט שיחול, ואכרות את הקשר בין הבעל לאשה.
 ותקינו רבנן עדי התיבה – שהעדים יחתמו על הגט מפני תיקון
 העולם. והתועלת לבני אדם בחתימת עדים משום, דומנין –
 שפעמים קורה שכאשר האשה באה עם הגט לבית דין להנשא,
 דמיתית פתני – שעדי המסירה כבר מתו אי נמי זימנין דאולי – וכן
 פעמים שעדי המסירה הלכו למדינת הים, ואין מי שיעיד שהגט
 נמסר לידיה מהבעל. לכן תקנו שעדים יחתמו בגט וזו עדות שהגט
 נמסר לידי האשה.
 הגמרא מביאה תירוץ נוסף שתקנת רבן גמליאל גם לרבי מאיר. רב
 יוסף אמר אפילו תימא – אפשר לומר שתקנת רבן גמליאל נתקנה
 אפילו לרבי מאיר הסובר שעדי החתימה כרתי, וחתימת העדים
 בגט היא מהתורה. אלא שקודם התקנה היו העדים חותמים בגט
 בלא לכתוב את שמם, אלא 'אני פלוני חתמתי עד'. והתקינו שיהיו
 עדים מפרשין שמויתקין בגיטין, והעד חותם 'אני ראובן חתמתי עד',
 מפני תיקון העולם – לתועלת ותקנת בני אדם. והתועלת שבדבר
 מבוארת בברייתא, פרתניא, בראשונה – קודם תקנת רבן גמליאל
 היה העד פותב אני פלוני חתמתי עד. ואם הנתבע היה טוען
 שהשטר מזויף ורצו לקיים את חתימת העדים, לא היתה אפשרות
 להזמין את העד לבית דין כדי לוודא שזה כתב ידו, שהרי לא
 יודעים מי הוא. ולכן אם בית דין מצאו כתב יד יוצא מקום אחר
 – שטר אחר עם חתימה דומה שהתקיימה בבית דין על ידי העדים

המשך מעמוד הקודם

הענין לכל המדינה) בממונו וגם בטרחת גופא. ויה"ר שהתאמצותו בכל האמור נוסף על הקבי"ע שלו
 בתורת החסידות קביעות בזמן וקביעות בנפש, תוסף בהעניינים אודותם כותב שלו ושל ב"ב שיחיו.

ברכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

ג'טיץ. השולח - פרק רביעי דף לו עמוד א - מותוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רטו רש"י תוספות

על דעת רבים - כך יאמרו לה הרי אנו מדייקין אותך על דעתינו. והני מילי - דאין לו הפרה. לדבר הרשות - שאין צריכים להפטרנו לצורך דבר מצוה. דאדריה - שלא ילמד עוד תינוקות. הוזה פשע בנינוך - חובטן יותר מדאי. לרבי אלעזר דאמר - בפרק בתרא (גיטין פ"א.) עדי מסייה ברתה. דקתני, רבי אלעזר אומר: אפילו אין עליו עדים אלא שנתנו לה בפני עדים - כשר, והאי קרא עצה

סובה קא משמע לן. מפני תיקון העולם - 1
דלמא מייתי עדי מסייה. ומערער בעל לומי: 2
לא גירשתי. פפרשי שותית - ראובן או 3
שמעון. מעיקרא לא היו חותמים אלא: אני פלוני 4
חתמתי עד, ולא היה נוקב שמו. כדתניא ב"י אם 5
היה כתב ידו יוצא מפקום אחר כשר - דמתוך 6
שלא היה מפרש שמו - לא היו יודעין לבקש 12
עדים מכיזים ויודעים שיעירו על כתב ידו, והיו 13
צריכין לחור אחר שטרות אחרים שחתמם 14
דומה לזו, ונתקיימו בבית דין על ידי העדאת 15
החתומים עצמן, כדקיימא לן בכתובות (כ"א.) 16
אין מקיימין את השטר אלא משטר שקרא עליו 17
ערער ודוחקו בבית דין. מפני תיקון העולם - 18
שמאחר שיתפרשו שמותם - יחזרו אחר 19
יודיעיהם ומכריהם להחיד על כתב ידם. צייר 20
כורא - ולא היה חותם שמו. חרותא = ענף של 21
דקל. מכותא = וילון ספינה. מעיקרא כמאי 22
אפקעינהו - במה הורינו לבריות שאלה 23
חותמיהן? בשטרות ליכא למימר מעיקרא - 24
דהא אמרת "התקינן". בדיסקן - שטרי שאלות 25
ותשובות, ושלומו. אינו משפט - מאחר 26
שכתב פרוסבול אינו משמט חובו בשביעית. 27
מוסרי לם - את שטרותי, שאתם תהיו 28
נוגשים ואני לא אגוש. ולקמן מוקי דיש כח בידם 29
להפקיע ממנו של זה וליתן לזה, במקום שיש 30
סיג ותקנה. והתקין חלל - דלא תשמט, ועקר 31
דמן בר התורה. בשביעית בזמן הזה - החלל 32
רבי סכירא ליה, דאמר: שביעית להשמטם 33
מלזה בזמן הזה דרבנן הוא. ואף על גב דהכל 34
בבית שני הזה - סבירא ליה לאבבי דבבית שני, 35
הואיל ולא היה יובל נהוג - לא נהגו שמטיין 36
מדאורייתא. ודאמרין בערכין (לכ"א.) מנו 37
יובלות לקדש שמיטין - מדרבנן קאמר. 38
ומצאתי בתלמידי רבינו יצחק הלוי שכתב 39
במסכת גיטין בירושלמי: מנין שאין השמיטה 40
נוהגת אלא בזמן שיובל נהוג - שנאמר "וזה 41
דבר השמיטה שמוט" - אחת שמיטת יובל 42
ואחת שמיטת שביעית. אבל בתורת כהנים 43
ראיתי דשביעית נהוג בזמן שאין יובל נהוג, 44
ואומר אני שהוא מחלוקת. בזמן שאי אחת 45
משפט ערקת - כגון עכשיו, שבעלה קדושת 46
הארץ. אי אחת משפטם כספים - ואף על פי 47
שהשמטת כספים חובת הגוף היא, ואינה תלויה 48
בארץ - ילפינן בדיקשא דלא נהגא. 49
ואמור

דמדידין ליה ברבים. - הניחא למאן דאמר נדר 1
שהודר ברבים - אין לו הפרה, אלא למאן דאמר יש 2
לו הפרה מאי איכא למימר? - דמדידין ליה על דעת 3
רבים. דאמר אמימר, הלכתא: אפילו למאן דאמר 4
נדר שהודר ברבים - יש לו הפרה, על דעת רבים 5
- אין לו הפרה. והני מילי לדבר הרשות, אבל לדבר 6
מצוה - יש לו הפרה, כי ההוא מקרי דרדקי דאדריה 7
רב אחא על דעת רבים, דהוה פשע בנינוך, ואהדריה 8
רבינא, דלא אישתבח דרייק בנותיה. "והעדים חותמין 9
על הגט, מפני תיקון העולם". מפני תיקון העולם? 10
דאורייתא הוא, דכתיב: "כתוב בפסגר וחתום!" אמר 11
רבה: לא צריכא לרבי אלעזר, דאמר: עדי מסייה 12
ברתי, תקינו רבנן עדי חתימה מפני תיקון העולם, 13
דקנין דמייתי סהדי, אי נמי וימנין דאזלי למדינת 14
הים. רב יוסף אמר: אפילו תימא לרבי מאיר, התקינו 15
שהא עדים מפרשין שמותיהן בגיטין, מפני תיקון 16
העולם; כדתניא: בראשונה היה פותב "אני פלוני 17
חתמתי עד", אם כתב ידו יוצא מפקום אחר - 18
כשר, ואם לאו - פסול. אמר רבן גמליאל: תקנה 19
גדולה התקינו, שיהיו מפרשין שמותיהן בגיטין, מפני 20
תיקון העולם. ובסימנא לא? והא רב צייר כורא, ורבי 21
חנינא צייר חרותא, רב חסדא - סמך, ורב הושעיא 22
- עין, רבה בר רב הונא צייר מכותא! - שאני 23
רבנן, דבקיאי סימניהו. - מעיקרא כמאי אפקעינהו? 24
- בדיסקין. "חלל התקין פרוסבול" וכו'. תנן התם: 25
פרוסבול אינו משמט. זה אחד מן הדברים שהתקין 26
הלל הזקן, שראה את העם שנמנעו מלהלוות זה 27
את זה ועברו על מה שכתוב בתורה "השמר לך 28
פן יהיה דבר עם לבדך בלעל" וגו', עמד והתקין 29
פרוסבול; וזה הוא גופו של פרוסבול: מוסרי לם 30
פלוני דינין שבמקום פלוני, שכל חוב שיש לי אצל 31
פלוני שאגבנו כל זמן שארצה, ויהדייגם חותמים 32
למטה או העדים. ומי איכא מידי, דמדאורייתא 33
משמטא שביעית, והתקין הלל דלא משמטא? אמר 34
אבין: בשביעית בזמן הזה, ורבי היא; דתניא, רבי 35
אומר: "זה דבר השמיטה שמוט" - בשתי שמיטות 36

להביא הדין דירושלמי. ואפילו נאמר דסמך אחיהא, ודך דהבא מייתי משום כספים - אכתי קשה מועד קטן (ב"ב, דפריך: חרישה חריעה בשביעית מי שרי? ומייתי

דך דהבא. והתם לא שייך כלל לאתויי אלא הדין דירושלמי ונראה לרבינו תם: דהשמטת קרקע דהבא ודחתם לא איירי בחרישה חריעה, אלא בשדות החורות לבעלים ביובל,

והשמטת קרקע קרי ליובל, ולשביעית - השמטת כספים. דשמיטה משמטת כספים ולא יובל, כדאמרין בהדיא בפרשת "ראה אנכי" ודריש לה מ"דבר השמיטה שמוט", והבי

קאמר: בזמן שאתה משמט יובל - אתה משמט שביעית, כי הדין דירושלמי. ואמר רבינו תם: דבבית שני נהג יובל, דאמרין בפרק "ארבעה מחוסרי כפרה" (בריות י"א.)

"ואשמע אל צאן על אמתם" - מלמד שכולן שפחות חרופות בעלו. ושפחה חרופה היינו חצי שפחה וחצי בת חרין המאורסת לעבד עברי, ועבד עברי אינו נהג אלא בזמן

שהיבאו נהג, כדאמר בסוף פרק "המקדש שדהו" (ערכין כ"ט, א.) ולא מסתבר לומר שהביאו על שבעלו שפחות חרופות בבית ראשון, כדאשכחן בסוף פרק קמא דהוריות (ו"א.)

שהביאו על עבודה וזה שעבדו בימי צדקיהו - דבעבודה וזה אשכחן דנחשדו, אבל על שפחה חרופה לא אשכחן דנחשדו. ועוד: דהא נהג בתי ערי חומה בבית שני, כדתנן

במסכת ערכין (לא"ב.) ומייתי לה לקמן ב"מי שאחזו" (עד"ב.) בראשונה היה נטמן, התקינו כו'. ואמרנן נמי בסוף "המקדש שדהו" (ערכין כ"ט, א.) דבתי ערי חומה אין נהגין אלא

בזמן שיובל נהוג. ולא תיקון הלל פרוסבול לדורו, שהרי היה בזמן הבית. והדלל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאותן בפני הבית מאה שנה (שבת ט"א.) אלא לאתר חורבן,

אמר אממר הלכתא אפילו למאן דאמר כו - במכות (ט"א.) גריסין ברוב ספרים: אמר 1
אממר: הלכתא. נדר שהודר ברבים - יש לו הפרה, על דעת רבים - אין לו 2
הפרה. ולפי ג'רסא זו משמע דכן הלכה, דנדר שהודר ברבים - יש לו הפרה. ולמאי דגרס 3
נמי: אפילו למאן דאמר כו, שלא בא לפסוק בהודר ברבים - מכל מקום, מרסס בעל 4
דעת רבים דאין לו הפרה - מכלל שסובר דברבים 5

יש לו הפרה. דאי אין לו - כל שכן על דעת 6
רבים, ומה דרדקי דפסוק הלכתא בעל דעת רבים, 7
כיון דאפילו ברבים אין לו הפרה: ושלא בלשון 8
פסק היה לו לומר: אפילו למאן דאמר ברבים יש 9
לו הפרה כו'. אף על גב דקאמר לעיל דמדידין 10
ליה ברבים אליבא דרב נחמן, דקיימא לן בותיה 11
בדינא, ולענין דינא איתשל לענין פרעון בתובה 12
- הא פריך בתר הכי: הניחא למאן דאמר. ואיכא 13
למימר דאורב נחמן נמי קאי. ומדאדריה רב אטא 14
נמי להחזא מקרי דרדקי על דעת רבים - משמע 15
דקסבר דברבים יש לו הפרה. ורב יוסף דאמר 16
ב"ערכין פסחים" (פסחים ק"א.) אדור ברבים ולא 17
אייתי שיכרא - משמע דקסבר דברבים אין לו 18
הפרה - לא קיימא לן הכי. 19

אבל לדבר מצוה יש לו הפרה - אומר רבינו תם: 20
משום דמסתמא ניהא לזו לרבים, משום 21
מצוה. ועוד אומר רבינו תם: ד"על דעת" - היינו 22
כשאומר "על דעת פלוני ופלוני", אפילו שלא 23
בפניהם, אבל "על דעת רבים" סתם - לאו כלום 24
הוא. ועל דעת יחיד, אף על פי שפרט על דעתו 25
- יכול חכם להחיד. ושייך לעיל להב במשנהו 26
והעדים חותמין על הגט כו' - רבינו תם מחק 27
מספר ויו מזהעדים". ושמו משום דהוה משמע 28
דרבן גמליאל תיקן, ובגמרא אמר רבן גמליאל: 29
תקנה גדולה התקינו - משמע דמקודם נתקנה. 30
מי איכא מידי דמדאורייתא משמט שביעית 31
ותיקן הלל דלא משמט - השתא לא בעי רבא 32
לשנוי אוך קושיא דהפקר בית דין ההא הפקר, 33
כדמשני בתר הכי. משום דקשיא ליה, דלא היה 34
לו להלל לעקור שביעית שהיא דאורייתא. ואף 35
על גב דדרשין בספרי "ואשר יהיה לך את 36
אחך תשמט ידך" (דברים טו) - ולא של אויך 37
בידך, מכאן אמרה המלזה חבירו על המשכון, 38
והמוסר שטרותיו לבית דין - אין משמטין, מכל 39
מקום לא היה לו לעשות תקנה ללמד לעשות 40
כן, שביטל בכך השמטת כספים שצותה תורה. 41
ובקונטרס פירש דרבא קאי נמי לשניי פרכא 42
דהבא. ודרשנא דספרי עיקרה אמלזה על המשכון, 43
דמוסר שטרותיו הוי מטעם דהפקר בית דין היה 44
הפקר, אלא דאקרא קסמך לה. בזמן שאתה 45
משמט כו' - פירש בקונטרס: דהשמטת קרקע 46
לא נהוג בבית שני, כדאמרין בירושלמי בפרקין: 47
מנין שאין שמיטה נהוגת אלא בזמן שהיובל 48
נהוג - שנאמר "וזה דבר השמיטה שמוט" - 49
אחת שמיטת יובל ואחת שמיטת שביעית כו'. 50
ובבית שני, הואיל ולא נהג יובל, שלא היו כל 51
ישיביה עליה - לא נהגא שמיטה מדאורייתא. 52
והא דאמרין בערכין (לכ"א.) מנו יובלות לקדש 53
שמיטין - היינו מדרבנן. וקשה לרבינו תם: דהיה 54
לחביא הדין דירושלמי. ואפילו נאמר דסמך אחיהא, ודך דהבא מייתי משום כספים - אכתי קשה מועד קטן (ב"ב, דפריך: חרישה חריעה בשביעית מי שרי? ומייתי 55
דך דהבא. והתם לא שייך כלל לאתויי אלא הדין דירושלמי ונראה לרבינו תם: דהשמטת קרקע דהבא ודחתם לא איירי בחרישה חריעה, אלא בשדות החורות לבעלים ביובל, 56
והשמטת קרקע קרי ליובל, ולשביעית - השמטת כספים. דשמיטה משמטת כספים ולא יובל, כדאמרין בהדיא בפרשת "ראה אנכי" ודריש לה מ"דבר השמיטה שמוט", והבי 57
קאמר: בזמן שאתה משמט יובל - אתה משמט שביעית, כי הדין דירושלמי. ואמר רבינו תם: דבבית שני נהג יובל, דאמרין בפרק "ארבעה מחוסרי כפרה" (בריות י"א.) 58
"ואשמע אל צאן על אמתם" - מלמד שכולן שפחות חרופות בעלו. ושפחה חרופה היינו חצי שפחה וחצי בת חרין המאורסת לעבד עברי, ועבד עברי אינו נהג אלא בזמן 59
שהיבאו נהג, כדאמר בסוף פרק "המקדש שדהו" (ערכין כ"ט, א.) ולא מסתבר לומר שהביאו על שבעלו שפחות חרופות בבית ראשון, כדאשכחן בסוף פרק קמא דהוריות (ו"א.) 60
שהביאו על עבודה וזה שעבדו בימי צדקיהו - דבעבודה וזה אשכחן דנחשדו, אבל על שפחה חרופה לא אשכחן דנחשדו. ועוד: דהא נהג בתי ערי חומה בבית שני, כדתנן 61
במסכת ערכין (לא"ב.) ומייתי לה לקמן ב"מי שאחזו" (עד"ב.) בראשונה היה נטמן, התקינו כו'. ואמרנן נמי בסוף "המקדש שדהו" (ערכין כ"ט, א.) דבתי ערי חומה אין נהגין אלא 62
בזמן שיובל נהוג. ולא תיקון הלל פרוסבול לדורו, שהרי היה בזמן הבית. והדלל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאותן בפני הבית מאה שנה (שבת ט"א.) אלא לאתר חורבן, 63
דדור

דוהו ידיע דחייב ביתא, כדאמרין בגיזר בפרק "בית שמאי" (לכב), הוא דבעי בסמוך לחדריה תקן – לאו לדריה ממש, אלא לדור הסמוך אחר חורבן. אי נמי ההיא בעיא – אליבא דרבא, דמשני הפקר בית דין היה הפקר. הוא דאמר בסוף ערכין (לכב), מנו ויבולת לקדש שמיטין – דמשמע דיוכל לא נגז – היינו למאי דסלקא דעתך הותם מעיקרא דלא חזרו עשרת

ותקינו רבנו דתששט, זכר לשביעות. ראה הלל שמונעו העם מלהלוות זה את זה, עמד והתקין פרוסבול. וזו איפא מידי דמדאורייתא לא משמטא שביעית, ותקינו רבנו דתששט? אמר אביו: שב ואל תעשה הוא. רבא אמר: הפקר בית דין היה הפקר, דאמר רבי יצחק: מנן שהפקר בית דין היה הפקר? שנאמר: "וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים בעצת השירים והזקנים יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה". רבי אלעזר אמר, מוכא: "אלה התולדות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות וגו', וכי מה ענין ראשים אצל אבות? לומר לך, מה אבות מנחילין את בניהם כל מה שירצו, אף ראשים מנחילין העם כל מה שירצו. איבעיא להו: כי התקין הלל פרוסבול, לדריה הוא דתקין, או דלמא לדרי עלמא נמי תקין? - למאי נפקא מינה? - לבטוליה; אי אמרת לדריה הוא דתקין - מבטלינן ליה, אלא אי אמרת לדרי עלמא נמי תקין - הא אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חברו אלא אם בן גדול הימנו בחכמה ובמנון, מאי? תא שמע, דאמר שמואל: לא כתבינן פרוסבול אלא אי בבי דינא דסורא אי בבי דינא דנהרדעא; ואי סלקא דעתך לדרי עלמא נמי תקין, בשאר בי דינא נמי לכתבו! - דלמא כי תקין הלל לדרי עלמא - בנן בי דינא דידיה, וברב אמי ורב אסי, דאלימי לאפקועי ממונא, אכל לבולי עלמא לא. תא שמע, דאמר שמואל: הא פרוסבולא - עולבנא דדיני הוא, אי איישר חיל אבטוליניה. - אבטוליניה? והא אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חברו אלא אם בן גדול הימנו בחכמה ובמנון! - הכי קאמר: אם איישר חיל יותר מהלל - אבטוליניה. ורב נחמן אמר: אקיימנה. - אקיימנה? הא מיסין וקאי! הכי קאמר: אימא ביה מילתא, דאף על גב דלא כתוב בכתוב דמי איבעיא להו: האי עולבנא, לישנא דחוצפא הוא או לישנא דניחותא הוא? תא שמע, דאמר עולא: עלובה פלה שזינתה בקרב חופתה. אמר רב מרי ברה דבת שמואל: מאי קרא - "עד שהמלך במסבו גרדי נתן ריחו". אמר רבא: עדיון חביבותא הוא גבן, דכתיב "נתן" ולא כתיב הסרית. תנו רבנן: הנעלבין ואינן עולבים, שומעין חרפתן ואין משיבין, עושין מאהבה ואוהבין בצאת השמש בנבורתו". מאי פרוסבול?

גורמים גזירה על הצבור – לא מימית ההווא טעמא
אלא משום דלא תימא: הוואיל הדראשונים נמנו
עליו לאסורו, למה נמנה הוא עליו להתיירז אירובה, היה לו להזמנות לאסור, דאשכחן בכמה
ובפרק קמא דחולין (ו,א), להכי קאמר דלא רצה להזמנות לאסור – משום דחזא דרין רבין צו
דוקא, כההיא דבפרק 'כל הבשר' (חולין ק"א), דרב איקלע לטלטלופוש, דאמר: בקעה מצא וגו'
להם לפי שאינו בני תורה – גדול יכול להתיירז, ולא קטן. **דאלימי** לאפקעי ממונא – רבינו
שהיו מקליל רבנן דבי רבי אשי דמסרי מילייהו אהרדי. תנן במסכת שביעית (פרק עשירי משנה
שמונה) אחר כתובת פרוסובל, אלא למה שזהו קודם זמן הכתוב בפרוסובל, ולכן מאוחר פס
ולא כתובת הסיח – אא עג דאית ליה לעלמה

ואמרו רבנן דתשמיש — בזמן הזה. זכר לשביעית — שלא תשתנה תורת שביעית. וזכר
אבא מר זוטרא דאורייתא לא משמטא שביעית — בזמן הזה, כרבי. ואמרו רבנן דתשמיש
— ונמצא הלכה גולה על פיהם. שב ואל תעשה — וחלילה הוה שב ובטל, ואינו עושה
המצוה לפרוע את חובו, ולא עקר ליה בידים, וכי האי גונא — מותר לעקור דבר מן
התורה, כגון שופר וזולב ודומיהן ביבמות
ב"השעה רבה" (א.א.א.) דלא עקריה בידים אדא.
רבא אמר — לעולם, בין לרבנן דפליגי אדריבי
ואמרי שביעית להשמטת מלוה בזמן הזה
דאורייתא, ותקין הלל דלא תשמיט, בין לרבי
דאמר לאו דאורייתא, ואמרו רבנן דתשמיט —
לא תיקשי דבר. בדברך שבמזון אין כאן עקירת
דבר מן התורה במקום סייג וגור, דהפך דבר
דן במזון היה הפך. יורם כל רבושו — באנשי
כנסת הגדולה כתיב. מה ענין ראשים אצל אבות
— הוה ליה למכתב. וראשי המטות. כל מה
שריצו — מחלק נכסיו על פיו. לבטוליה —
להושיב בית דין — אי אבשור דרי, שלא ידו
מונעין מלהלוות — לבטל את תקנת הלל,
שאפילו כהב פרוחלו שישט. לא כתיבין
פרוסבול — דלא אלים אלקעווי ממונא. אלא בי
דינא דסורא. רב. בי דינא דנהרדסא —
שמואל. דכי אמרה שמואל לר' מילתא, וכי
איתשל ר' שאלתא — בבי מדרשא הוה, בי
דינא דרב אמר ורב אסי. והיוו דמשנ' דלמא בי
דינא הלל נמי דלרי עלמא — לא תקן אלא כגון
בי דינא דרב אמר ורב אסי. עולבנא דייני הוא
— לקמן מפרשי לשון חרופא. שנטליש ממונן
שלא כדון בחוקה. אם איישר חיל — אם אחזיק
כה. באכסני' — אלמא: לאו דלרי עלמא תקין
דאם כן הדי' מצ' שמואל למימר אבטליניה
אימא ביה מילתא — אושיב בית דין, ואתקין
דתם מלוק דהו' כמסורין שטרותיהן לבית דין,
ואף על גב דלא תב — ניהוי כמו שבח. לישנא
דתיחומא — לא עשאוהו דלא לנחת הדיינים,
שלא יטריחו להגבות מלוותיהם לפני שביעית,
שלא תבא שביעית ותשמיטתה. הלבך, אי אישר
חיל — אבטליניה. עולבה — חרופה. שויתת
בקרר חופתה — בעוד שכניה וישראל בסני
עשו את העגל, שדרי לא נסע מסני עד לאחד
הקמת המזבחות בשנה שניה. כרדבתי "יחיד בשנה
השנית בחדש השני וגו' ויסעו בני ישראל
למסעיהם ממדבר סיני" (במדבר י). מאי קרא —
דיש לדרוש עליהם כלה מזנה בחופתה. כמסבי
— בחופתו. נדרי נתן ירחו — ביטוי עזב וירחו
הטוב. כמו "ולא נתן סיוחא את ישראל" גו' (שם)
כא. עיי' תיביותא הוא נגן — אף על פי
שוחרר לקולותיהם בשנה אלא הוכיז אלא במראית
חיבה, דלא כתב הסריח. הנעלבים — גרסינן,
אותן שנעלבים מיד אחרים. ואין עולבים — את
אחרים. עושי — מצות מאהבת המקום, ולא
ליטול שכר ולא מדידת פורענות. פרו — חקנה.
בול

וְשִׁמְחִין בְּסִפּוּרֵיהֶן, עֲלֵיהֶן הַכְּתוּב אֹמֵר:
אֲמֹר רַב כְּסָדָא: פְּרוּס בּוּלִי וּבּוּמִי;
וְנִבְרָתָא. מַאי פְּרוּסבּוּל?

בתי דראשונים גורו ולא קיבלו מנייהו, ובתראי גוזר וקבלו מנייהו, בפרק קמא דשבת (יד, ב) 'ולין לעמוד בו. מיהו, בדבר שלא תקנו שיתפשט האיסור בכל ישראל אלא במקום אחד גדר, ואסר לחלו להו, וכן כל דתך דפרק 'חולין' (שבת קט"א), ישלחו ליה בני בשכר ואסר כתב פרוסבור, כי היה אמור דלא בעינן אלא ביד קיד חשוב שכדור, ואשכחן נמי (גיטין ל"א), פרוסבור המוקדם כשר והמאחר פסול. ומפרש בירושלמי: משום דפרוסבור אינו מועיל מה שדמיון, אלא כדן כל מה שהלחו אחר כתבית פרוסבור עד זמן הכתובים עוב'. **דבתי** נתן גמא מעריא, מכל מוסוס הוה מניין למאכר כפרסבור.

גם יוכלו לכתוב פרוכבול, שהיה תקנת הלל עדיין קיימת. דוחה הגמרא. אין ראייה מדברי שמואל, שהלל תיקן פרוכבול רק לדורו. דלמא כי תפין הלל לדר עולם – אף לדורות הבאים, אולם בתנאי שהיה זה בית דין חשוב, כגון, כי דינא דידיה, – שלו ושל שמואל, וכך אמר רבא אפי' – וכן בתי דינים חשובים אחרים של רבא אמר רבא אפי' דלמי לאפקיעי ממונא – שיש להם כח להוציא ממונא אכל לכולי עולם לא – אבל בתי דינים אחרים לא יוכלו לכתוב פרוכבול. מנסה הגמרא להביא ראייה ממימרא אחרת של שמואל: תא שמע, דאמר שמואל, הא פרוכבולא – התקנה הזאת של פרוכבול, עולבנא דדייני הוא – חוצפה של הדיינים היא, אי איישר חיל – אם יהיה בי כח, אבטלניא – אבטל את התקנה, לפי שזאת הוצאת ממונא שלא כדין מהמלוכה. תמחה הגמרא, האם שמואל אמר אבטלניא – הייתי מבטל את התקנה, והא אין בית דין יכול לבטל דבר בית דין חברו אלא אם כן גדול הימנו בחכמה ובמנין, ואיך יכול שמואל לבטל תקנת בית דינו של הלל. ועל כרחק, שהלל תיקן פרוכבול רק לדורו, ולכן היה בכוחו של שמואל לבטלה. דוחה הגמרא, אין ראייה מכך, ואפשר לומר שתקנת הלל היתה לדורות, אלא שהביא קאמר שמואל, אם איישר חיל – לו היה בי כח יותר מהלל, אבטלניא – לתקנתו, אף שתקנה לדורות. ורב נחמן חולק על שמואל, ואמר אפיקימנא – לו היה בי כח הייתי מקיים את התקנה. שואלת הגמרא, מה הכוונה אפיקימנא, הא מיקים וקני – הלא התקנה קיימת ועומדת. עונה הגמרא, הכי קאמר רב נחמן, אימא ביה מילתא – הייתי מושיב בית דין ומתקן, שסתם הלוואה, דינה כאילו כתבו עליה פרוכבול, דאף על גב דלא כתוב – שאף אם המלוה לא כתב פרוכבול, יהא הדין ככתוב דמי – כאילו הוא כתוב. שמואל אמר לעיל שהפרוכבול עולבנא דדייני הוא. אייניא להו, האם האי עולבנא, לישנא דחוצפה הוא – לשון חוצפה הוא, וכוונת שמואל לומר שהדיינים נותנים בחוצפה, או לישנא דניחוטא הוא – או שהוא התכוון לומר 'עולבנא' בלשון נוחה, שפירושו שתיקנו פרוכבול שלא יהיו הדיינים עלובים, משום שאם לא היה פרוכבול, היו בתי הדין טורחים מאד בגביית החובות מהלווים קודם שתבא השנה השביעית ותשטט את החובות, ועל כן הפרוכבול נח לדיינים. תא שמע, דאמר עולא, עלובה בלה שוינתה בקרב חופתה – עם ישראל שחטא בעגל בעורו במדבר סיני תחת השכיבה, ודומה היה לכלה חוצפה שזינתה בעורה תחת חופתה, ואם כן מוכח שעולבנא הוא לשון חוצפה. אמר רב מרי ברה דכת שמואל, מאי קרא – מנין למד עולא שיש לחשוות את עם ישראל לכלה שמונה תחת חופתה. שנאמר (שיר השירים א יב), 'עד שהמלך במסכסכו נדרי נתן ריחו', המלך עודנו בחופתו, ובושמי עזב את ריחו הטוב. אמר רבא, גדיין חביבותא הוא גנן – מפסוק זה נלמד, שאף שהפסוק מדבר על חטאם של ישראל, חביבותם של ישראל אצל הקב"ה עדיין קיימת, דכתיב נתן – שהרי הפסוק אמר 'נתן ריחו', ולא כתיב הסריה, שהוא לשון שמאס בנו. מביאה הגמרא ברייתא בה מוכר לשון עולבנא: תנו רבנן, הנעלמין ע"י זולתם ואין עולבים באחרים, שומעין דרפתן, שמבזים אותם ואין משיבין ומחפרים אחרים, עושין מצוות מאהבה ולא לשם קבלת שכר, ונוהרים מעבירות מאהבה ולא מיראת העונש, וישמחין בפיסורין ולא בועשים בהם, עליהן חתובא אומר (שופטים ה לא), 'ואהביו בצאת השמש בגברתו', אהבו ד' ילכו ויתחזקו עד שיהיו בגובה המעלה, ותהא להם מלכות וממשלה בכל העולם, כמו השמש שאורה מתחזק והולך עד גבורתה בחצי היום וממשלתה בכל העולם. שואלת הגמרא, מאי – מהו לשון פרוכבול. עונה הגמרא, אמר רב חסדא פרום – תקנה לכולי – לעשירים, כדי שלא יפסידו את כספם, ובזוטי – ולעניים, כדי שלא ינעלו בפניהם הדלת שלא להלוותם.

ותקינו רבנן שאף בזמן הזה כשבתלה קדושת הארץ, ואו שאין היובל נוחה, דתשטט השביעית את החוב, וכן לשביעית – כדי שלא תשתכח תורת שביעית. וראיה הלל שנמנעו העם מלהלוות זה את זה, מחשש שהחוב ישטט בשביעית, עמר והתקין פרוכבול, ונמצא לפי זה שהלל לא עקר בתקנתו דבר מהתורה, לפי ששביעית בזמן הזה אינה אלא מדרבנן. הגמרא מקשה על תירוצו של אביי: ומי אימא מידי – האם יתכן דבר כזה, דמאורייתא לא משטטא שביעית – שמדין תורה השביעית לא משטטת את החוב והלוה צריך להחזיר את ההלוואה, ותקינו רבנן דתשטט – ורבנן תקנו שהשביעית תשטט והלוה לא יצטרך להחזיר את ההלוואה, ונמצא הלוה גולן, ואיך חכמים יכולים לעקור איסור גול דאורייתא. מתרצת הגמרא, אמר אביי שב ואל תעשה הוא, – כלומר יש כח ביד חכמים לעקור דבר מהתורה ללא מעשה. וגם כאן, כדי שלא תשתכח תורת שמיטה, ראו חכמים צורך לעקור מצות החזרת ההלוואה של הלוה מהתורה, ולהורות לו שלא לפרוע את החוב ואין כאן מעשה גול בידים. תירוץ נוסף, רבא אמר, בין לרבנן הסוברים שהשטטת שביעית בזמן הזה דאורייתא. ובין לרבי הסובר שאינו מדאורייתא, אין בתקנת פרוכבול עקירת דבר מן התורה, משום שהפיקר בית דין היה הפקר – שיש כח ביד בית דין להפקיר רכושו של אדם וליתנו לחבירו לצורך סייג ותקנה. דאמר רבי יצחק, מנין שהפיקר בית דין היה הפקר, שנאמר, שבעת דרישת עורא לקבץ את כל העם יחד ולהחזיר בתשובה, העבירו אנשי כנסת הגדולה קול בירושלים, 'יכל אשר לא יבוא לשלש השנים בעצת השנים והתקנים יתחם כל רבושו והוא יבדל מקהל הגולה'. (עורא יח) ומוכח מכאן, שיש כח ביד בית דין להפקיר את רכושו של אדם. רבי אליעזר אמר, שלמדים זאת מהבא, נאמר, בענין חלוקת הארץ לשבטים אחרי הכיבוש, 'אלה הנחלת אשר נחלו אליעזר הכהן והיהושע בן נון ראשי האבות וגו' ויכלו מחלק את הארץ' (דקדק יט בא). ויש לשאול, וכי מה ענין ראשי אצל אבות, מדרש עטק הפסוק בלשון 'ראשי האבות' ולא 'ראשי ממונות', אלא לומר להן, מה אבות מנהילין את בניהם, כלומר, מחלקים את הירושה לבניהם. כל מה שירצו, אפילו נגד סדר הירושה של התורה, אף ראשים מנהילין העם כל מה שירצו, בלי להתחשב בבעלות שיש על החפץ מהתורה. הגמרא מביאה שאלה בענין פרוכבול: אייניא להו – שאלו בבית מדרש, כי – האם כאשר התקין הלל פרוכבול, לדריה הוא דתקין – תיקן זאת רק לדורו, או דלמא לדר עולם – או גם לדורות הבאים נמי תתן. מבארת הגמרא. למאי נפקא מינה, לבטולה – האם בדור שאין חשש שימנעו מלהלוות, יוכלו בית דין לבטל את התקנה ולומר שאף אם כתב פרוכבול ישטט. אי אמרת לדריה הוא דתקין – אם תאמר שהתקנה היתה רק לדורו, מבטלינן ליה – אם כן יש כח לבית דין לבטלה. אלא אי אמרת לדר עולם נמי תתן – שהיתה זאת תקנה לדורות, אין אפשרות לבטלה, אפילו בדור שאין חשש שימנעו מלהלוות, הא – שהרי אין בית דין יכול לבטל דבר בית דין חברו, אלא אם כן גדול הימנו בחכמה ובמנין, ומאחר ולא ימצא במשך הדורות בית דין שגדול בחכמה ובמנין מבית דינו של הלל שתיקן את התקנה, לכן לא יוכלו לעולם לבטל תקנה זו. מבררת הגמרא מאי – מה דינה של תקנה זו. תא שמע, דאמר שמואל לא כתיבין פרוכבול, כדי להוציא ממונא מהלוה, אלא אי – אם נכתב גבי דינא פסורא, ששם ישב רב, אי – או נכתב גבי דינא דנהירעא, ששם ישב שמואל. אבל בתי דינים אחרים כגון בבית דינא של רבא אמר רבא אסי, לא כותבים פרוכבול. ומדבריו מוכח שהלל תיקן פרוכבול רק לדורו, ולכן אמר שלא לכתוב פרוכבול רק בבית דין חשוב שיש להם כח להפקיע ממונא, גם ללא תקנת הלל מדין הפקר בית דין הפקר. ואי סלקא דעתך לדר עולם נמי תתן – ואם נאמר שהלל תיקן לכתוב פרוכבול לדורות, כשאמר גבי דינא נמי לכתבו – אם כן כשאמר בתי דינים, כגון של רבא אמר רבא אסי,

1 ב'נול', אלו העשירים דתביב בענין הקללות (ויקרא כו יט), ו'שכרתי את
2 גאון עולם, ו'תני רב יוסף בברייתא, אלו בולאות - העשירים
3 ש'פיהודת, שהקב"ה יביא שבר על רכושם שמתגאים בו. 'בנול',
4 אלו העניים דתביב בפרשת צדקה (דברים טו ח) 'העבט תעביטנו', את
5 העני. אמר ליה רבא ללעזא - לאדם שהיה מדבר בשפה זרה, מאי
6 - מה פירוש המילה פרוסבול, אמר ליה אותו אדם לרבא,
7 שבלשוננו המילה 'פרור' פירושה פרוסא פרוסא דמילתא - תקנה.
8 הגמרא מבארת דין פרוסבול ביתומים: אמר רב יהודה אמר שמואל,
9 יתומין קטנים שאביהם הוריש להם חובות שאחרים חייבים לה, אין
10 צריכין פרוסבול כדי שהשביעית לא תשטמ. וכן תני רבי בר קפא,
11 יתומין אין צריכין פרוסבול. וטעם הדבר, דרבן גמליאל ובית דינו,
12 וכן כל אחד מנשיאי ישראל שבכל דור דור, אביהן של יתומין הם,
13 וממונים להשגיח עליהם ועל ממונם, ושטרי החוב שבידם נחשבים
14 כמסורים לבית דין, ואין נשטמים בשביעית.
15 הגמרא מוסיפה לדון בדיני פרוסבול: תנן ה'תם - במסכת שביעית
16 (פי' מ"ח), אין בותבין פרוסבול למלוה, אלא על הקרקע - רק אם יש
17 ללוה קרקע. ואם אין לו קרקע, מוכחו המלוה ללוה בתוך שנה
18 קרקע כל שנה, ואחר כך כותב עליה פרוסבול. שואלת הגמרא,
19 וכן - מהו השיעור של כל שנה. עונה הגמרא אמר רבי חייא בר
20 אשי אמר רב, אפילו אם מקום הקרקע מספיק לזריעת קלח אחד
21 של ברוב, די בזה. אמר רב יהודה, אין צורך שהמלוה יזכה ללוה
22 קרקע, אלא אפילו אם השאלו ללוה מקום בחצירו לתנור ולכידים
23 - כדי להניח שם תנור וכירים, בותבין עליו פרוסבול.
24 הגמרא מקשה על דברי רב יהודה, איני, והתני הלל - והלא הלל
25 (האמורא) שנה ברייתא, אין בותבין פרוסבול אלא על עציץ נקוב
26 בלבד, שנמצא בבעלות הלוה. שכיון שהוא נקוב הרי הוא כמחובר
27 לקרקע, ומדייקת הגמרא, שמשמע שדוקא עציץ נקוב שמחובר
28 לקרקע אין - כן כותבים, אבל עציץ שאינו נקוב לא כותבים עליו
29 פרוסבול, אמאי - ולמה לא כותבים והא אפא מקומו - הלא
30 העציץ מונח במקום כל שהוא, ואף אם אין המקום של הלוה, מן
31 הסתם השאלוה לו להניח עליו את העציץ, ורבי יהודה אמר שדי
32 בכך בשביל לכתוב פרוסבול. מתרצת הגמרא, לא צריכא - לא
33 דיברה הברייתא אלא במקרה דמנח אפסי - שהעציץ מונח על
34 יתדות, ולכן אין כותבים פרוסבול אלא אם העציץ נקוב.
35 מספרת הגמרא, רב אשי כשהיה כותב פרוסבול ללוה שאין לו
36 קרקע, מקני ליה גידמא דדיקלא - היה מקנה ללוה גזע מחובר
37 בקרקע מעץ דקל שנקצץ, וכתב עליו פרוסבול. רבנן דבי רב אשי
38 - תלמידיו רב אשי, כשהיו רוצים לעשות פרוסבול, לא היו כותבים
39 אותו בשטר, אלא כסרי מיליהו לתדיר - היה אחד אומר לשלש
40 חביריו, הרי אתם בית דין וחובי מסור לכם לגבותו בכל זמן
41 שארצה. רבי יונתן לא כתב פרוסבול, אלא כסר טילי - אמר את
42 נוסח הפרוסבול לרבי חייא בר אבא, אמר ליה רבי יונתן לרבי חייא
43 בר אבא, צריכנא מיד אחרניא - האם צריך אני לעשות דבר מה
44 נוסף כדי שלא ישטמ החוב. אמר ליה, לא צריכת - אינך צריך.
45 תנו רבנן, אם אין לו - ללוה קרקע ולעבר - על הלוהה זו יש לו
46 קרקע, די בכך ובותבין עליו פרוסבול. ואם לו - ללוה וגם לעבר אין
47 לתן קרקע, ולתביב לו - ולאדם שחייב כסף ללוה יש לו קרקע,
48 בותבין עליו פרוסבול. ולומדים זאת מדרבי נתן - מדינו של רבי
49 נתן. דתניא, רבי נתן אומר, מנין לנושה בפרו מנה - ראובן הלוה
50 כסף לשמעון, וחיברו בחברו - ושמעון הלוה כסף ללוי, מנין
51 שמוציאין מנה מנה - מלוי וגו'תני ליה - לראובן, תלמוד לומר
52 (במדבר ח' ט) ונתן לאשר אשם לו, הפסוק מדבר במי שגול את חבירו
53 וכפר ונשבע ולבסוף הודה, שעל הגול לשלם לנגול קרן וחומש.
54 ומלשון הכתוב 'לאשר אשם לו', ודרשו חז"ל, שהכוונה לתת את
55 הקרן והחומש למי שהקרינו שלו, דהיינו למלוה של הנגול ונכסי
56 הנגול משועבדים לו. שכיון שהגולן משועבד לנגול והנגול
57 משועבד למלוה, עובר השעבוד של המלוה לגולן. וכן במקרה
58 שלנו, זה שחייב כסף ללוה, משועבד לו, וכתוצאה מכך הוא
59 משועבד למלוה של הלוה, ואם יש לו קרקע, יכול המלוה לכתוב
60 עליה פרוסבול.

1 תנן ה'תם - במסכת שביעית (פי' מ"א), השביעית משטמת את המלוה,
2 בין אם היתה הלואה בשטר בין אם היתה שלא בשטר. רב ושמואל
3 דאמרי תרניהו - שניהם ביארו את המשנה, שמלוה בשטר שנוכר
4 במשנה, הכוונה לשטר שיש בו אחריות נכסים - שכתוב בשטר
5 שנכסי הלוה משועבדים למלוה. ומלוה שלא בשטר, הכוונה
6 לשטר שאין בו אחריות נכסים, ועל שתי הלוואות אלו נאמר
7 במשנה, שהשביעית משטמת, וכל שכן ששביעית משטמת בבית
8 על פה - שלא נכתב שטר כלל. רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש
9 דאמרי תרניהו - שניהם ביארו את המשנה, שמלוה בשטר שנוכר
10 במשנה, הכוונה להלוואה בשטר שאין בו אחריות נכסים, ומלוה
11 שלא בשטר, הכוונה למלוה על פה בלא שטר, ואת שתי הלוואות
12 אלו שביעית משטמת. אבל מלוה בשטר שיש בו אחריות נכסים -
13 שכתוב בשטר שנכסי הלוה משועבדים למלוה, אינו משטמ
14 בשביעית. שמאחר והקרקעות משועבדות למלוה, נחשב החוב
15 כגבוי, וכאילו הן בחזקת המלוה, ואין כאן חוב. תניא בברייתא
16 ב'תיה דרבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש, שטר חוב שאין בו אחריות
17 נכסים משטמ בשביעית, ואם יש בו אחריות נכסים אינו משטמ
18 בשביעית. תניא אידך - נאמר בברייתא אחרת, אדם לוח כסף
19 בשטר וסכים לו שנה אחת בהלוואתו - ויחד הלוה שדה אחת
20 שממנה יגבה המלוה את חובו, והראה למלוה את גבולותיה, אינו
21 משטמ בשביעית, משום שהחוב נחשב כגבוי. ולא עוד - ולא רק
22 באופן זה, אלא אפילו כתב הלוה למלוה כל נכסי ארצו וצרכיו
23 לך - זה הנכסים שלי משועבדים וערבים לחוב, ולא קבע איתו
24 שדה מסוימת, גם בזה נחשב החוב כגבוי ואינו משטמ. ומבריות
25 אלו יש ראייה לרבי יוחנן וריש לקיש, ששטר שיש בו אחריות
26 נכסים אינו משטמ.
27 מספרת הגמרא, קריבין דרבי אסי הוה ליה תהוא שטמא - היה לו
28 שטר חוב על הלוואה שהלוה, דהוה כתב ביה - שהיה כתוב בו
29 אחריות נכסים, אהא לקמייה דרבי אסי - בא המלוה לפני רבי אסי
30 קרובו, ואמר ליה - שאלו האם החוב משטמ או אינו משטמ. אמר
31 ליה רבי אסי אינו משטמ, שכתב - עוב את רבי אסי ואתא לקמייה
32 דרבי יוחנן - ובא לפני רבי יוחנן, ושאל אותו שאלה זו. אמר ליה
33 רבי יוחנן, משטמ. אהא רבי אסי לקמייה דרבי יוחנן - בא רבי אסי
34 לפני רבי יוחנן, ואמר ליה - שאלו אם שטר שיש בו אחריות נכסים
35 משטמ או אינו משטמ. אמר ליה רבי יוחנן משטמ. חזר ושאלו, והא
36 מר הוא דאמר אינו משטמ - והרי אמרת שאינו משטמ. אמר ליה
37 רבי יוחנן, אמנח כן נראה לי, אבל ובי מנין שאנו מדמין - וכי מפני
38 שנראה לנו כך מסבא ולא שמענו זאת מרבתינו, נעשה מעשה
39 ונוציא ממון מהלוה. אמר ליה רבי אסי, והתניא ב'תיה דרבי - והרי
40 שנינו בברייתא כשיטתך, ששטר שיש בו אחריות נכסים אינו
41 משטמ. אמר ליה רבי יוחנן, אין להביא ראייה מהברייתא, דלמא
42 תהיא בית שמאי היא - שמא התנא בברייתא סובר בבית שמאי,
43 דאמרי שטר העומד לגבות נכסיו דמי - ששטר שיש בו אחריות
44 נכסים, ואפשר לגבות באמצעותו ממשועבדים, נחשב כגבוי.
45 הגמרא דנה בסוג הלוואה שאינה משטמת: תנן ה'תם - במסכת
46 שביעית (פי' מ"ב), המלוה את חבירו מעות על הפשעין - אדם הלוה
47 לחבירו כסף ולקח מהלוה משכון על ההלוואה, וכן מלוה המופר
48 שטרותיו לבית דין כדי שיגבו אותם, אין משטמין. שואלת הגמרא,
49 בשלמא מופר שטרותיו לבית דין, מובן ששביעית לא משטמת, כיון
50 דתפסי להו בי דינא - שביט דין תופסים את השטרות, ובידים
51 לגבות את החוב שהרי הפקדן הפקר, ונמצא שהמלוה לא נוגש
52 את הלוה כי אם בית דין, אלא מלוה על הפשעון מאי טעמא
53 השביעית לא משטמת, עונה הגמרא, אמר רבא, הטעם הוא משום
54 דתפסי ליה המלוה למשכון, והוא אינו נוגש ואינו תועב את הלוה
55 כי יש לו משכון ביד. אמר ליה אפי' לרבא, אלא מעתה - לדברך
56 שמלוה על המשכון אין השביעית משטמת, נלמד מכך שאם
57 הלווה כסף, והמלוה דר שם בתצור, דתפסי ליה - והרי המלוה
58 תופס את החצר, קבי נמי דלא משטמ - וכי גם בזה החוב לא
59 ישטמ, והרי פשוט שבמקרה כזה השביעית משטמת. אמר ליה
60 רבא, שאני משכון - שונה דין משכון של מטלטלין מתפיסה

ג'טיץ. השולח - פרק רביעי דף לז עמוד א - מותוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" ריט רש"י תוספות

בולי ובזי - עשירים ועניים; עשירים - שלא יפסידו; ועניים - שלא יעלו דלת בפניהם. בולאות - עשירים. העבט - ומי הן הלוחים - עניים. ללעזא - שאינו מדבר בלשון עברי הוא לעזא. ואותו ששאל רבא דימנו זאת היה מדבר בלשון פרוחבול, ופירש לו שבלשון פרוח - פורסא. תקנה. אין צריכין פרוסבול - שאין שביעית משמטת חוב של אביהן המת. רבן גמליאל ובית דינו -

כלומר, נשיא ישראל שבכל דור דודו. אביהן של יתומין הן - וממנים עליהן ועל כל ממונם. והיו שטרוותיהן במסורים לבית דין. הא דנקט רבן גמליאל - שהיה בית דינו קיים ונוהג כשנשנית משנה זו, והא דרמי בר חמא - ברייתא היא. אלא על הקרקע - אם יש קרקע ללוה. דלא תקנו אלא בזמן שהחוב כשאר רוב שטרות, שהן נגבין מן הקרקע, דהוי מלחא דשכיחא. כדאמרין בכמה דוכתי דבמילחא דלא שכיחא לא עבדו רבנן תקנתא. ואף על פי שאינו שוה כל החוב, כדקתני לקמיה; קרקע כל שהוא - האמרן: אפילו מלא מחט גובה מלא קרדוס, כמעשה דקטינא דאביי (כתובות צא, א). ואם אין לו - קרקע ללוה. טובו - המלוה קרקע כל שהוא בתוך שדהו. לתנור - להניח בו תנור או כיריים המסתלק. לא תני הלל - אמורא הוה. אלא על עציץ נקוב - שהוא מחובר, וכל שכן על קרקע עצמו, אם שלו היא. האיכא מקומי - דהא מקומי - או שלו הוא או השאילוה לו, הואיל ועציץ שלו הוא. דמנה אסיבי - על גבי יתדות, ואין הקרקע שלו. הלכך, נקוב הוי כמחבר, ושאינו נקוב - אבק כאן קרקע. גידמא - גזע דקל קצר, והגזע מחובר בארץ. מסרי טילייהו - בלא כתיבת פרוחבול, אלא כך אמר לחברים: הרי אתם בית דין, וחובי מסור לכם לגבותו כל זמן שארצה. ולחייב לי יש לו - לאדם אחר שחייב ללוה זה מנה. מדרבי נתן - הוי קרקע לוי החייב לשמעון משועבד לפרחבול שר רבון, המלוה את שמעון. שיש בו אחריות נכסים - ששיעבד לו קרקעותיו. אינו משפט - בדגבוי דמי, וכמו שהקרקעות בחוקת המלוה הן, ובגיות ממש, ואין כאל חוב. סיים לו - הלוה למלוה. שדה אחת בלואיתו - יחדו לו לגבות דימנה. סיים - הדיא סיימניה ובמציאיה, דכבבי ממש דמי. אפילו כתב כל נכסי אחריו - דלא דמי לגבו כל כך כסיום, אפילו הכי אינו משמט. קריביה דרבי אסי - הוא היה המלוה. מרפין - נראה בעינינו, ובמדרשין אנו כן, ולא שמענו מרבנותיו. נעשה מעשה - להוציא ממונו בידים. דבית שמיא - במסכת סוטה (כה, א), מהו בעליהן עד שלא שחו. בית שמיא אומרים: נטלות בתרבות ולא שוות כו'. העומד לבנות - מאחר ששטר כשר הוא, והקרקע משועבד בו. דתפסי לחו כי דינא - והפקרן הפקר, וגבי מלוה לא קרינן ביה "לא יגוש". דתפסי ליה - ואינו נוגש ותובע כלום. שאני משכון - דמטלטלי. דקני ליה - למלוה, והא אבד - חיוב באחריותו. הלכך כגבוי נמי דמי לענן שביעית. המחזיר

אלא על הקרקע - משום דמלתא דשכיחא היא שמלוה למי שיש לו קרקע, לפי שאין יכול לכולהו, תומדת בפניו. ואף על גב דעציץ נקוב יכול לכולהו - לא פלוג רבנן במקרקעי. והא דכתבין אקרקע כל שהוא - פירש בקונטרס משום דראוי לגבות בו כל החוב, כמעשה דקטינא דאביי. ורבינו שמואל פירש: משום דקרקע כל שהוא שוה כל החוב, דאין אונאה לקרקעות. וקשה: דהא אמרין (כתובות קב), דביטול מקח יש לזם עד פלגא. מדרבי נתן - הלכה כרבי נתן - דרבא בפרק "כל שעה" (פסחים לא, א) לא מתוקמא מלכתא אלא כרבי נתן, גבי פלוגתא דלמפרע הוא גובה דאביי ורבא, וקיימא לן כרבא בר מיעיל ק"מ. ורבינו תם בתחלה רצה לומר דאין הלכה כרבי נתן, ושבו חזר בו. ואין להאריך כאן. שטר שיש בו אחריות נכסים אינו משמט - הא דאמרין לעיל בספר שני (ת"א), דאונס קנס ופיתוי שזקפן במלוה משמטין, ומפרש דהיינו משעת הענדה בדין, אף על גב דמשעמד בדין גבי ממשעבדי, כדמוכח בכמה דוכתי. וכן כתובה משתפגם ותוקף משמטת, אף על גב דגבי ממשעבדי. מכל מקום אלים טפי כשנפורש שיעבד בשטר. דתפסי ליה - פירוש: תורת משכון, ודרשין בספרי: ולא של אחיך בידך. אלא מעתה הלוהו ודר בחצרו - אין לפרש דפריך מהלוחו שלא על חצרו, מרלא נקט הלוה ויש לו משכון בידו. אלא פריך: הלוהו על חצרו ודר בחצרו, אפילו הכי משמט, כדמוכח בפרק "אידוה נשך" (בבא מציעא סז, ב) דאמרין: האי משכנתא, באתרא דמסלקי - שביעית משמטת. שאני משכון דקני ליה מדרבי יצחק - ואם האמר: והא דרבי יצחק שלא בשעת הלוואה, כדאמרין ב"האומנים" (בבא מציעא פב, א) ובשלהי פרק "הדינין" (שבועות מד, א), והכא "המלוה על המשכון" קני - דמשמע בשעת הלוואה, כדאמר: תתם: הוא אידי ואידי "הלוהו על המשכון" קתני. ואין סברא לחלק בין "המלוה" ל"הלוהו" ועוד בפרק "החוב" (בבא מציעא מה, ב) ובפרק "הדינין" (שבועות מד, ב) משמע נמי דאפילו בשעת הלוואה אינו משמט, גבי מלוה על המשכון ואינו שוה אלא פלגא, דקמרי רבן שמועון כן בגמלא דאין משמט, פירוש: מה שכנגד המשכון, ורבי יהודה הנשיא סבר דמשמט משום דלא תפסי ליה אלא לזכרון דברים בעלמא. והיינו על כרחך במשכון בשעת הלוואה. דשלא בשעת הלוואה - מאי דמשכן שקיל לגוביינא, ואפילו הכי אם היה שוה המשכון כנגד הלוואה - אינו משמטו ויש לומר: דמסתבר ליה להתלמוד, דאין דקני ליה מדרבי יצחק שלא בשעת הלוואה - אלים נמי שיעבדיה בשעת הלוואה דלא משמט. דקרינן ביה "ולא של אחיך בידך". וכן צריך לפרש בפרק "כל שעה" (פסחים לא, ב) דמייית דרבי יצחק גבי ישראל שהולח לגוי על חצרו, דאל"כ שיעבדיה אפילו בשעת הלוואה דמיקרי "שלך" לעבור ב"ב לדיא", הואיל שלא בשעת הלוואה קני לגמרי. דאפילו מקבל פקדון מגרים

י'תנן, אָמֹר לִיה: מְשַׁמֵּט. אֲתָא רַבִּי אֲסִי לְקַמְיָה דְרַבִּי יוֹחָנָן, אָמֹר לִיה: מְשַׁמֵּט אוֹ אֲיִנו מְשַׁמֵּט? אָמֹר לִיה: מְשַׁמֵּט. - וְהָא מָר הוּא דְאָמַר אֲיִנו מְשַׁמֵּט! אָמֹר לִיה: וְכִי מַפְנִי שְׁאֲנוּ מִדְּמִין נַעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה? אָמֹר לִיה: וְהִתְנִיָּא פְּתוּתִיה דְּמָר! אָמֹר לִיה: דְּלִמָּא הִהִיא - בֵּית שְׁמַאי הִיא, דְּאָמְרִי: שְׁטַר הַעוֹמֵד לְגִבּוֹת פְּגָבֵי דְּמִי. תַּנּוּ הֵתָם: הַמְלוּחַ אֶת חֲבִירוֹ מַעוֹת עַל הַמְשָׁבוֹן, וְהַמּוֹסֵר שְׁטָרוֹתָיו לְבֵית דִּין - אֵין מְשַׁמֵּטִין. בִּשְׁלָמָא מוֹסֵר שְׁטָרוֹתָיו לְבֵית דִּין - דְּתַפְסִי לְהוּ בִּי דִּינָא, אֲלֵא מְלוּחַ עַל הַמְשָׁבוֹן מֵאִי טַעְמָא? אָמֹר רַבָּא: מִשּׁוּם דְּתַפֵּס לִיה. אָמֹר לִיה אֲבִי: אֲלֵא מַעֲתָה, הִלּוּהוּ וְדָר בְּחִצְרוֹ, דְּתַפֵּס לִיה, הִכִּי נָמִי דְלֹא מְשַׁמֵּט? אָמֹר לִיה: שְׁאֲנִי מְשָׁבוֹן, דְּקֵנִי לִיה, מִדְּרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק: מִנּוֹן לְכַעַל חוֹב שְׁקוּתָה מְשָׁבוֹן? שְׁאָאֵמֹר: "וְלֵךְ תְּהִיָּה עֲדָקָה", אִם אֲיִנו קוּנָה - עֲדָקָה מִנּוֹן? מַכָּאן לְכַעַל חוֹב שְׁקוּתָה מְשָׁבוֹן. תַּנּוּ הֵתָם: הַמְחִיז

מגעים אם מקבל עליה אחריות - מחייב עליה ב"ב לראיה. וגוי שהולח לישראל על חמצו, אי הוה קני גוי מישראל - לא מחייב ישראל אפילו משכנו בשעת הלואה, משום דאלימ שיעבודיה, דלא חשיב מצוי ביד ישראל, דדרשנין לא ימצא - מי שמצוי בידו, למעוטי ייחוד לו ביה, אפילו קיבל עליו אחריות, כדאמרין בפרק קמא דפסחים (ו.א.). ומיהו, בפרק קמא דקידושין (תב.) גבי קדשה במשכבן אחרים

דמקדושה, ומיימי מדרבי יצחק - צריך לומר דדוקא במשכנו שלא בשעת הלואהו מקדושה, דבפרק "האומנין" (בבא מציעא פבא.) משמע דלא מהני דרבי יצחק להתחייב באונסין, ולא חשיב אלא כשומר שכן - אלמא לא חשיב בשלו לגמרי, אם כן מאיזה טעם נחשב כשומר שכן - אם לא משום דנהגה, דקני ליה לקנות בו את האשה וקרקעות, או בחליפין, ואם כן בשעת הלואהו אינו יכול לקדש בו את האשה. לא שביק היתירא ואביל איסורא - אומר רבינו תם: דמתיא טעמא נאמן אפילו בלא שבועה.

לעולם לפני יאוש כר - לרבו שני לא - דהא לשום בן חורין פרקיה. הוא הדין דמצוי למימר: לרבו שני לא - דהא לפני יאוש לשום **דלמא** מימנעי ולא פרקי ליה - ואם תאמר: מהאי טעמא, כשפדאו לשום עבד ישתעבד לרבו שני ויש לומר: דמטעם זה אין ראוי לגזול לא את עבדו וליתנו לחבירו. ולא שייך האי טעמא אלא כשפדוהו לשם מצוה, לשם בן חורין. **בין** כן ובין כר לא - דהא שיתעבד כדחוקה - פירש בקונטרס: לרבו ראשון, וכן מגיה רבינו תם. דאי כשפדאו לשם עבד ישתעבד לשני - יפיל עצמו לגיסות כדי שיריח לענין מצויה ומתנה, דלא קני ליה שני אלא למעשה ידיו. ופעמים נמי שהוא שונא לרבו ראשון מתמול שלשום, ומפקיע עצמו ממנו. ומיהו, נוכל לומר דלא פליג רבן שמעון בן גמליאל אטאנא קמא אלא בפדאו לשום בן חורין, דמשום דבר מועט לא יפיל עצמו לגיסות. **א** לפני יאוש קאמריהו - אף על פי שמתקן רבן שמעון בן גמליאל דבריו רבנן - מכל מקום לא מוסתר ליה לרבא כלל לומר דפליג לפני יאוש.

צריך. משנה עבד שנשבעה ופדאוהו, אם לשום עבד - ושתעבד אם לשום בן חורין - לא ישתעבד; רבן שמעון בן גמליאל אומר: בין כך ובין כך ישתעבד. גמרא במאי עסקינן? אילימא לפני יאוש, לשום בן חורין אמאי לא ישתעבד? אלא לאחר יאוש, לשום עבד אמאי ישתעבד? אמר אביי: לעולם לפני יאוש, ולשום עבד - ישתעבד לרבו ראשון, לשום בן חורין - לא ישתעבד לא לרבו ראשון ולא לרבו שני; לרבו שני לא, דהא לשום בן חורין פרוקיה, לרבו ראשון נמי לא, דילמא ממנעי ולא פרוקי. רבן שמעון בן גמליאל אומר: בין כך ובין כך ישתעבד, קסבר: בשם שמצוה לפדות את בני חורין, כך מצוה לפדות את העבדים. רבא אמר: לעולם לאחר יאוש, ולשום עבד - ישתעבד לרבו שני, לשום בן חורין - לא ישתעבד לא לרבו ראשון ולא לרבו שני; לרבו שני לא - דהא לשום בן חורין פרוקיה, לרבו ראשון נמי לא - דהא לאחר יאוש הוה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: בין כך ובין כך ישתעבד, כדחוקה, דאמר חזקיה: מפני מה אמרו בין כך ובין כך ישתעבד? שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומפיל עצמו לגיסות, ומפקיע עצמו מיד רבו. מיתבי, אמר להן רבן שמעון בן גמליאל: בשם שמצוה לפדות את בני חורין, כך מצוה לפדות את העבדים; בשלמא לאביי, דאמר: לפני יאוש - היינו דקאמר "בשם", אלא לרבא, דאמר: לאחר יאוש, האי "בשם"? משום דחוקה הוה! - אמר לך רבא: רבן שמעון בן גמליאל לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן, והכי קאמר להו: אי לפני יאוש קאמריהו - היינו "בשם", אי לאחר יאוש קאמריהו - כדחוקה. ולרבא, דאמר: לאחר יאוש, ולרבו שני, רבו שני ממאן קני ליה - משבאי, שבאי גופיה מי קני ליה? - אין, קני ליה למעשה ידיו, דאמר ריש לקיש: מנזן לגוי שקנה את הגוי למעשה ידיו? שנאמר: "וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגֵּרִים עִמָּכֶם מִהֶם תִּקְנֶה", אֲתָם קוֹנִים מִהֶם, ולא

המחיר חוב לחבירו בשביעית - בזמן שהשביעית נהגה, ועברה עליו שביעית, ואחר כך החזירו. ולא שהחזירו בשביעית עצמה, דאם כן לא הוה צריך למימר "משמט אני", דקיימא לן: אין שביעית משמטת אלא בסופה. צריך - המלוה שיאמר לו "משמט אני", ואם אמר לו אף על פי כן - אני רוצה להחזירו לך. שנאמר וזה דבר השפטה - צריך לומר דיבור של שמיטה, ותלי ליה - אם היה רוצה לחזור בו - יתלנו על עץ אב גרה ידו, עד דאמר ליה "אף על פי כן". תע דאמר חבי - במתנה אני נותן לך. ואין כאן משום "לא יגוש", דלא בבי דינא קתבע ליה, ולא משום חוב. הוה פסיק ביה רבה וזו - היה נושה בו מעות. רבה היה המלוה, אול לגביה - אביי אטא לגבי אבא בר מרתא. אמר - רבה: לא היה ביה דעתא בדיא מדרבנן מעיקרא, דהוה ליה למימר "אף על פי כן". כיון דתקן רבנן פרוזבול - ומצי למיגבי בהיתרא, לא שביק היתירא - דמלוה בלא פרוזבול, למימר: הוה לי ואבד, ואביל איסורא. הרי אלו לא יפרעו - בכתובות בפרק "הכותב". אלמא: לא מהזמן לומר "היה לי ואבד", דעל כרחין ברטעין "היה לי ואבד" עסקינן, דאי לא הכי - צריכא למימר דשביעית משמטת? אינו צריך - דנאמן לומר "אבד". **משנה עבד** - כנעני, שנשבע ופדאוהו - ישראלים אחרים, ישתעבד - בגמרא מפרש. **גמרא** אי לפני יאוש - של בעלים הראשונים פדאוהו מן הגוי. לשום עבד אמאי ישתעבד? וקא סלקא דעתך לרבו ראשון, ואמאי? דהיינו נתיאשו ולשום עבד - על מנת להחזירו לרבו ראשון, או אפילו על מנת להשתעבד בו. ישתעבד לרבו ראשון - דשני לא קנה, דמידע ידע דלא פקע שם מריה מניה לפני יאוש, והרי הוא כגזול ממנו. כך מצוה לפדות את העבדים - ולכבא למיחש למימנעי ולא פרוקי. לרבו שני - ולקמן פריך: ממאן קנייה? בין כך ובין כך ישתעבד - לרבו ראשון, כדחוקה. בשלמא לאביי - דמוקי בלפני יאוש, וטעמא דתנא קמא משום מימנעי ולא פרוקי. היינו דקאמר בשם - דאיתו לא חיש למימנעי ולא פרוקי, משום דמצוה לפדותו. אלא לרבא - דמוקי בלארץ יאוש, וטעמא דתנא קמא משום אפקעותא דיאוש הוה, מאי "בשם" דקאמר? הא טעמא דרבן שמעון בן גמליאל משום דחוקה, שלא יפיל עצמו לגיסות הוה למעשה ידיו - וישראל קני ליה מידו למעשה ידיו בבספא, ולגופיה בטבילה לשם עבדות, כדאמרין ביבמות ב"החולץ" (מזא.) ואפילו מל וטבל גבי רבו ראשון - קנייה שבאי יאוש למעשה ידיו, דהא אפילו ישראל נמי מיקני ליה לגוי למעשה ידיו. ונהי דישאל נפיק מניה בויבול - אבל עבד משתעבד לעולם. פהם תקנו - וברויא הוה, דהא כתיב לעיל מניה "מדם תקנו עבד ואמור" וכתוב בתרי "וגם מבני התושבים הגרים עמכם, ולשתוק.

ולא

הפודה התכוין לפדותו לשום עקב – כדי להשתעבד בו, ושתעבד
ולא יצא לחירות. ואם הפודה התכוין לפדותו לשום בן חורין – כדי
שיצא לחירות, לא ושתעבד בו, אלא יצא לחירות. רבן שמעון בן
גמליאל אומר, בין כך ובין כך – בין אם נפדה לשם עבדות ובין אם
נפדה לשם חירות, ושתעבד לרבו הראשון.

נמרא

שואלת הגמרא במאי עסקין – באיזה אופן מדברת המשנה,
אלימא לפני יאוש – אם נאמר שבזמן הפדיון רבו הראשון של
העבד עדיין לא התייash ממנו. אם פדו את העבד לשום בן חורין,
אמאי לא ושתעבד, הלא הוא שייך לרבו הראשון. אמאי צריך לומר
שמדובר לאחר יאוש – שרבו הראשון כבר התייash ממנו. ואם כן
קשה, אם פדוהו לשום עקב, אמאי ושתעבד – למה ישתעבד לרבו
הראשון, עליו לצאת לחירות, כיון שזכה בעצמו. אמר רבא, לעולם
לפני יאוש – באמת מדובר שרבו הראשון לא התייash, ולשום עקב
– ואם פדו אותו לשם עבדות, ושתעבד לרבו ראשון, כיון שלא
התייash ממנו, ואף אם השני פדאו כדי להשתעבד בו, הרי יודע
שרבו הראשון עדיין לא התייash וזה גזל. אבל אם פדו אותו לשום
בן חורין לא ושתעבד, לא לרבו הראשון שממנו הוא נשבה, ולא
לרבו השני שפדה אותו. והטעם שלרבו השני לא ישתעבד, דהא
לשום בן חורין פרכיה – שהרי פדה אותו כדי להוציאו לחירות.
ולרבו הראשון נמי לא ישתעבד, אף שעדיין לא התייash ממנו,
משום שחכמים חששו דילגא ממונא ולא פרכי – שאנשים ימנעו
מלפדות עבד כנעני, כיון שגם אם יפדוהו כדי שיצא לחירות הוא
חוזר להשתעבד לרבו. ורבן שמעון בן גמליאל חולק על תנא קמא
ואומר, שבין כך ובין כך ושתעבד לרבו ראשון. קסבר רבן שמעון
בן גמליאל, שכשם שמצוה לפדות את בני חורין – העבדים שיצאו
לחירות, כך מצוה לפדות את העקבים – אף שנשארים עבדים, ואין
חשש שאנשים ימנעו מלפדותם.

רבא אמר, יש לבאר את המשנה באופן אחר, לעולם לאחר יאוש –
באמת מדובר שרבו הראשון התייash, ואם פדו אותו לשום עקב,
ושתעבד לרבו שני שפדאו. ואם פדו אותו לשום בן חורין, לא
ושתעבד לרבו הראשון שממנו הוא נשבה, ולא לרבו השני
שפדאו. לרבו השני לא ישתעבד, דהא לשום בן חורין פרכיה –
שהרי פדאו כדי להוציאו לחירות, ולרבו הראשון נמי לא ישתעבד,
דהא לאחר יאוש הוה – שהרי כבר התייash ממנו. ורבן שמעון בן
גמליאל חולק על תנא קמא ואומר, שבין כך ובין כך ושתעבד לרבו
הראשון, ובפרכיה – וכפי שביאר חזקיה. דאמר חזקיה, מפני מה
אמרי בין כך ובין כך ושתעבד לרבו ראשון, כדי שלא יהא כל אחד
ואחד מהעבדים הכנענים, ויפלו ויפלו עצמו לגויסוד – עושה
תחבולות כדי ליפול בשבי, ויפדו אותו ישראלים כדי להוציאו
לחירות, ומפקיע עצמו מיד רבו.

מיתיבי – הקשו על רבא מברייטא. אמר להן רבן שמעון בן גמליאל
לחכמים, כשם שמצוה לפדות את בני חורין כך מצוה לפדות את
העקבים. בשלמא – זה מובן לדעת רבא דאמר שמחלוקת היא
לפני יאוש, וחכמים סוברים שאם פדאוהו לשם בן חורין יצא
לחירות, כיון שיש חשש שאנשים ימנעו מלפדות עבדים, הרי
דקאמר בשם – מובנת תשובתו של רבן שמעון בן גמליאל, שאין
לחשוש לכך כיון שגם זו מצוה. אמאי לרבא דאמר שמחלוקת
התנאים לאחר יאוש של רבו הראשון, ורבן שמעון בן גמליאל
סובר שגם אם פדאוהו לחירות, יחזור לרבו ראשון כדי שלא יפלו
עצמו לגויסוד, האי בשם – מהי תשובתו של רבן שמעון בן
גמליאל, שיש מצוה לפדות עבדים, הלא הטעם של רבן שמעון בן
גמליאל משום דחזקיה הוה. מתרצת הגמרא, אמר להן רבא – רבא
יענה להן, רבן שמעון בן גמליאל לא הוה ידע מאי קאמרי דרבן – לא
ידע באיזה אופן דיברו חכמים. והכי קאמר להו לחכמים, אי לפני
יאוש קאמרינו – אם דיברתם באופן שרבו הראשון עדיין לא
התייash, ואתם חוששים שמא אנשים ימנעו מלפדות את
העבדים, היינו בשם – זו תשובתי, שכשם שמצוה לפדות את בני

לזה המהיר חוב להבירו בשביעית – בסוף השנה לאחר שהחוב
נשטט, צריך המלוה שיאמר לו ללוה משטט אני את החוב ואינך
חייב לי. ואם אמר לו הלוה, אף על פי כן אני רוצה להחזיר,
המלוה יקבל הימנו את הכסף, שנאמר (דברים טו ב) 'וזה דבר השטט',
ודורשים שצריך המלוה לדבר ולומר 'משטט אני', ודי בכך.
אמר רבה, ותלי ליה עד דאמר הכי – אם הלוה אינו רוצה לפרוע,
רשאי המלוה לתלותו על עץ, כלומר לכופו עד שיאמר לו אף על
פי כן אפרע. איתביה אביי לרבה, נאמר בברייטא, לזה שחזר ואמר
אף על פי כן, כשהוא נותן לו – למלוה את הכסף, אל יאמר לו
בפרעון חובי אני נותן לך כסף זה, אמאי יאמר לו הלוה מעות אלו
שלי הן וכמתנה אני נותן לך. וקשה, איך יאמר הלוה מתוך כפייה
שהוא נותן מתנה. הרי אי אפשר לכוף אדם לתת מתנה. אמר רבה,
רבה, תלי ליה נמי עד דאמר הכי – גם על זה יכול המלוה לכפותו
עד שיאמר כך.

אמר רב מרתא דהוא אמר בר מנימי, הוה מסיק ביה רבה וזו –
רבה היה נושה בו מעות. איתביהו ניהליה – הביא אבא בר מרתא
את הכסף לרבה בשביעית – אחרי השנה השביעית. אמר רבה,
משטט אני. שקלינהו – לקח אבא בר מרתא את הכסף ואול –
והלך. אמר אביי – בא אביי לרבה ואשכחיה דהוה עציב – ומצאו
כשהוא עצוב. אמר ליה אביי, אמאי עציב מר – מדוע רבי עצוב.
אמר ליה רבה, הכי הוה מעשה – כך היה המעשה עם אבא בר
מרתא. אול – הלך אביי לנביה – לאבא בר מרתא, אמר ליה אביי,
אמטת ליה וזו הוה – האם הבאת את הכסף לרבה. אמר ליה אבא
בר מרתא אין – כן. אמר ליה אביי, ומאי אמר לך, אמר ליה אבא
בר מרתא, רבה אמר לי משטט אני. אמר ליה אביי, ואמרת ליה –
האם אמרת לו אף על פי כן אני רוצה להחזיר את החוב. אמר ליה
לא. אמר ליה אביי, ואי אמרת ליה – דע לך שאם היית אומר לו
אף על פי כן, הוה שקלינהו מינך – היה רבה לוקח ממך את הכסף,
השתא מיהת – לפחות עכשיו לך אליו ואמטניהו ניהליה – ותביא
לרבה את הכסף, ואימא ליה – ותאמר לו אף על פי כן. אול – הלך
אבא בר מרתא אמטניהו ניהליה – הביא לרבה את הכסף, ואמר
ליה אף על פי כן, שקלינהו מינך – לקח ממנו רבה את הכסף. אמר
רבה, לא הוה ביה דעתא כהאי צורכא מרנן מעיקרא – לא היה בו
דעת בתלמיד חכם זה מקודם, שהיה עליו לומר כך מיד.

הגמרא מבארת דין פרוחבול שאבד: אמר רב יהודה אמר רב נחמן,
נאמן אדם לומר פרוחבול היה בידי ואבד ממני, ועל הלוה לפרוע
את החוב אף לאחר השביעית. שואלת הגמרא מאי מעמא,
מבארת הגמרא, כיצד דתקינ רבנן פרוחבול, והמלוה יכול בקלות
לכתוב פרוחבול ולגבות את ההלוואה בהיתר, לא שביק היתרא –
לא מניח אדם מאכל של היתר שנמצא לפניו, ואכיל איסורא –
ואוכל מאכל איסור. ואין לחושדו שלא כתב פרוחבול, ומשקר
שהיה לו ואבד. מספרת הגמרא, כי אתו – כשהיו לזה ומלוה באים
לקמיה דרב – לפני רב, והלוה תבע לראות את הפרוחבול. אמר ליה
– היה רב אומר למלוה, מיד פרוחבול היה לך ואבד – האם היה
לך פרוחבול ואבד. ומותר לדין לעשות כך ולסייע לבעל הדין
בטענותיהם, מפני שכגון זה 'פתח פיה לאלים' (משלי לא ח) הוא –
כשרואה הדיין שאחד מבעלי הדין אינו יודע דין פלוני שהוא
לטובתו, מותר להודיעו על כך.

מקשה הגמרא על רב נחמן, תנן במסכת כתובות (פס), וכן פלל חוב
– מלוה שמוציא שטר חוב ואין עמו פרוחבול, וטוען פרוחבול היה
לו ואבד, הרי אלו לא יפרעו – אין הלוה פורע עד שיוכיח המלוה
שהיה לו פרוחבול, ואיך אמר רב נחמן שהמלוה נאמן. מתרצת
הגמרא, תנאי היא – נחלקו תנאים בכך ורב נחמן פסק לקולא
בחכמים. דתנאי בברייטא, מלוה המוציא שטר חוב לגבות לו
מהלוה, צריך שיהא עמו פרוחבול, וחכמים אומרים אינו צריך,
ונאמן לומר שהיה לו ואבד.

משנה

עקב כנעני של ישראל שנשפה, ופדאוהו ישראלים אחרים, אם

הגמרא מביאה הנהגות אמוראים בעבדיהם שנשבו ונפדו: **אמיתיה** 59
דמר שמואל אשתבאי – שפחתו של שמואל נשבתה על ידי גוים, 60
פרקיה לשום אמיתא – ופדוה יהודים לשם עבדות, **ושדרוה ליה** – 61
 ושלחוה לשמואל. ומאחר שהפודים ידעו שנחלקו רבן שמעון בן 62
 גמליאל וחכמים במשנה בדין זה, על כן **שלוה ליה** כדברים האלה, 63
אין פרין שמעון בן גמליאל בבירא לו, שבכל אופן העבד חוזר לרבו 64
 ראשון, ולכן שלחנה לך, **את** – אתה שמואל, **אי נמי פרין בבירא** 65
לך – גם אם דעתך כחכמים, תדע **שאין** לשום **אמיתא פרקין** לה 66
ניהלה – אנו פדינו את השפחה לשם עבדות, ולפיכך גם לחכמים 67
 אתה זכאי להחזיק בה. 68
ואיניהו – הפודים שפדוה לשם עבדות, **כבוד לפני יאוש הוה** – 69
 חשבו ששמואל עדיין לא התייחס מהשפחה, ולכן כיון שתיפדה 70
 לשם עבדות תחזור, לדעת הכל. אולם טעות היתה להם **ולא היא** 71
 – לא כך היה, אלא **אחר יאוש הוה**, ו**שמואל, לא מיעבד** 72
דאשתעבודי לא משתעבד בה – לא זו בלבד שלא חזר להשתעבד 73
 בה, **אלא ניפא דחירותא נמי לא אצרכה** – אפילו גט שחרור כדי 74
 להניא ישראל, פסק שמואל שהיא לא צריכה. 75
 ופסק בן **שמואל למעשה** – כשיטתו, **דמר שמואל, המפקיר עבדו** 76
יצא לחירות, ואינו צריך גט שחרור כדי להחירו בישראל. **שנאמר** 77
לגבי קרבן פסח (שמות יב מד) **יכל עבד איש מוקנת בקפו וגו'** אז יאכל 78
 בו, כלומר, רק עבד שהוא קנין כספו של האיש, יאכל קרבן פסח 79
 עם רבו. ויש לדייק מדוע כתוב **עבד איש**, וכי רק **עבד של איש** 80
 אוכל קרבן פסח ולא **עבד של אשה**, הלא אשה חייבת בפסח באיש. 81
אלא בא הפסוק ללמדנו **שעבד איש**, היינו **שיש לו רשות לרבו עליו** 82
 ולא הפקירו, הוא **קרוי עבד**, אבל עבד **שאין לו רשות לרבו עליו**, 83
 כגון שהפקירו, **אין קרוי עבד**, ומותר בבת ישראל גם בלי גט 84
 שחרור. ולכן סבר שמואל שהיא בת חורין ואינה צריכה גט 85
 שחרור. 86
 מעשה נוסף: **אמיתיה דרבי אבא בר זוטרא אישתבאי** – שפחתו של 87
 רבי אבא בר זוטרא נשבתה על ידי גוים, **פרקה תהוא תרמונדהא** – 88
 פדה אותה גוי אחר מעיר ששמה תרמוד, **לשום איתתא** – כדי 89
 שתהיה אשתו. **שלוה ליה לדניה** – שלחו החכמים לרבי אבא 90
 עיצה כיצד ינהג. **אי יאות עבדת** – אם אתה רוצה לנהוג כראוי, 91
שדר לה ניפא דחירותא – שלח לה גט שחרור. 92
 שואלת הגמרא, **הכי דמי, אי דמצו פרין לה** – אם רוצה השבאי 93
 לתתה תמורת דמים, **למה לי ניפא דחירותא**, הלא אפשר לפדותה 94
 לשם עבדות ותחזור לרבי אבא. ואי **דלא מצו פרין לה** – ואם לא 95
 יכלו לפדותה, **כי שדר לה ניפא דחירותא מאי הוי** – מה מועיל 96
 לשלוח לה גט שחרור, הרי כבושה היא תחת השבאי. משיבה 97
 הגמרא, **לעולם דמצו פרין לה** – הגוי הסכים שיפדו אותה, אלא 98
 שלפודים אותה לא היה מספיק מעות לשחררה, **וכיון דמשדר לה** 99
 – שישלח לה רבי אבא **ניפא דחירותא**, ישמעו מזה וידעו שהיא 100
 ישראלית גמורה, ומשום כך **הכפרי מחרב אהדי** – יתאגדו יחד 101
 בני העיר ויתנו כסף ו**פרין לה** – ויפדו אותה. ואי **בעית אימא** – 102
 הסבר נוסף מדוע יועיל גט שחרור, **לעולם דלא מצו פרין לה** – 103
 מדובר שהגוי לא היה מוכן לתת תמורת דמים, **וכיון דמשדר לה** 104
 – שישלח לה רבי אבא **ניפא דחירותא**, ידע הגוי שהיא היתה 105
 שפחה של ישראל, ו**מיתולא באפיה** – תתבוז בעיניו, ולא ירצה 106
 שתהיה אשתו, ו**מפרין לה** – יסכים שיפדוה. מקשה הגמרא, 107
 בעיניו, ו**תאמר מר** – דררי אמרו (ע"ז כב) **שהבינה להן** השכיבה עם 108
בהמתן של ישראל ויתר מנשותיהן של ישראל, ואם בהמתם אינה 109
 בזויה בעיניו, ששפחתם לא תהא בזויה בעיניו. מתרצת הגמרא, 110
הני מילי בצנינא, כשאין לרבו פרוסום, אז אפילו בהמה טובה 111
 בעיני הגוי, **אכל בפרהסיא, וילא בהו מילתא** – השפחה מתבזה 112
 בעיניו, ולכן יסכים שיפדוה. מספרת הגמרא, **ההיא אמתא דהות** 113
בפומבדיתא – שפחה כנענית שהיתה בפומבדיתא, **דהו קא מעבד** 114
בה אינשי איפוקא – היו אנשים עוברים על ידה איסורי נזות, **אמר** 115
אביי, אי לאי דאמר רב יהודה אמר שמואל שכל המשתחרר עבדו 116

ולא הם – הגוים קונים מכסם – את גופו של הישראל, **ולא הם קונים** 1
זה מזה – ואין גוי אחד קונה את חבריו הגוי. **יכול** – שמא נאמר 2
לא יקנו זה את זה, ומיד תמזה הגמרא **יכול לא יקנו זה את זה**, 3
 ומשמע שיש סברא לומר כן אבל באמת קונים, **האמרת לא הם** 4
קונים זה מזה. עונה הגמרא, **הכי קאמר, ולא הם קונים זה מזה** 5
לגופו – אין גוי קונה את גוף חבריו לענין שייחשב ממנו, אולם 6
יכול לא יקנו גוים זה את זה אפילו **למעשה ידיו** – שיהיה מעשה 7
 ידיו לקונה אותו. 8
 אומר ריש לקיש, **אמרת קל וחומר, עובד בוכבים את הישראל קונה** 9
הוא למעשה ידיו, אם כן **עובד בוכבים את העובד בוכבים לא כל** 10
שכן שקונוה למעשה ידיו. ולכן גם השבאי קונה את העבד הכנעני 11
 למעשה ידיו. 12
 שואלת הגמרא, **ואימא הני מילי בכספא** – שמא נאמר שרק 13
 שוהגוי קונה את חבריו בכסף הוא קונוה למעשה ידיו, **אכל בקנין** 14
חוקה לא יקנה הגוי את חבריו, כיון שלא מצאנו שגוי קונה קרקע 15
 בחוקה. 16
 משיבה הגמרא, **אמר רב פפא** מצאנו שגוי קונה קרקע בקנין חוקה, 17
 שהרי **עמון ומואב** שאסרה תורה על ישראל להילחם בהם 18
 ולכבושם, ואף על פי כן **מהרי כסיוחן** – לאחר כסיוחן כבש אותם 19
 והתרו ישראל לכבוש ארצות אלו מידי כסיוחן. וכיון שמצאנו בגוי 20
 קנין חוקה בקרקע, יכול הגוי לקנות אם עבד בחוקה. 21
 שואלת הגמרא, **אשכחן** – מצאנו בפרשת עמון ומואב **שעובד** 22
בוכבים כמו כסיוחן קונה קרקע בקנין חוקה, ולכן קונה גם **עובד** 23
בוכבים אחר בקנין חוקה, אבל **עובד בוכבים ישראל מנול** – מנן 24
 שעבד כנעני הדומה לישראל, נקנה לגוי בחוקה. 25
 משיבה הגמרא, מצאנו כשמלך ערד נלחם בישראל **דכתיב** (במדבר 26
 כא א) **וישג ממנו שבי**, ומשמע שכאשר גוי שובה לישראל, הוא 27
 נקרא **שבי** שלו, ומוכח שגוי קונה עבד כנעני על ידי לקיחתו 28
 בשבי שזה קנין חוקה. 29
אמר רב שמן בר אבא אמר רבי יוחנן, עבד כנעני של ישראל 30
שנשבע כמו ידי גוים שפירח מבית האסורים, יצא לחירות, ואין 31
 השישראל חוזר להשתעבד בו, כיון שהתייאש ממנו. **ולא עוד אלא** 32
שבפין את רבו הישראל **וכותב לו גט שחרור** כדי להחירו בבת 33
 ישראל. 34
 מקשה הגמרא, **תנן במשנתינו, רבן שמעון בן גמליאל אומר, בין כך** 35
ובין כך – בין אם פדו אותו לשם עבד ובין אם פדו אותו לשם בן 36
 חורין, **ישתעבד לרבו ראשון**, מטעמו של חזקה, שמא כח עבד 37
 יפיל עצמו לגייסות כדי להפקיע עצמו מיד רבו. ואמר **רבה בר בר** 38
הה אמר רבי יוחנן, כל מקום שישנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתינו 39
– בכל המשניות, וחלק על חכמים, הלכה כמותו, חוץ משלש: ערב 40
(כ"ב קעג), יצדן (להלן עד), וראיה אחרונה (סנהדרין לא). שבהם הלכה 41
 כחכמים. ואם כן במשנתינו הלכה כרבן שמעון בן גמליאל 42
 שלעולם משתעבד לרבו ראשון, ואיך פסק רבי יוחנן שעבד שברח 43
 יצא לחירות. 44
 וממשיכה הגמרא **בשלא לאביי לא קשה על רבי יוחנן**, כיון 45
 שהוא מוכיח לה **להאי** – מעמיד את הדיון של רבן שמעון בן גמליאל 46
לפני יאוש, ולכן תמיד חוזר העבד לרבו ראשון, **והאי** – ורבי יוחנן 47
 דיבר על עבד שברח מבית הסוהר **לאחר יאוש**, ולכן הוא יוצא 48
 לחירות. **אלא לרבא**, **דאמר שדברי רבן שמעון בן גמליאל אמורים** 49
לאחר יאוש, קשיא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן. 50
 מתרצת הגמרא, **אמר לך רבא, טעמא מאי** – מה הטעם שלפי רבן 51
 שמעון בן גמליאל תמיד חוזר העבד להשתעבד לרבו ראשון, 52
משום דחוקה, שלא יהא כל אחד ואחד מפיל עצמו לגייסות 53
 ומפקיע עצמו מידי רבו, וכיון שכן, יש לתרץ שדין הבורח **שאני**, 54
 משום **שהשתא לקמלא מטר נפשיה** – עכשיו מסכן את חייו 55
 בבריחתו, שאם יתפסוהו ויהרגוהו, **אפולי אפיל נפשיה לגייסות** – 56
 שהוא יפיל עצמו לגייסות על דעת לברוח ולהסתכן, ובדואי אין 57
 לחשוש שמא יפיל אדם עצמו על דעת לברוח. 58

גופיה לא קדיש - פירש בקונטרס: שאינו ראוי למזבח ולא לבדק הבית. לדמי לא קאמר, דהיה לו לומר "דמי עבדי עלי". ולא דמי למקדש בהמה טמאה, דהתם כיון דליכא למימר למידיו עם קדוש קאמר - על כרחך לדמי קאמר, אף על גב דלא אמר "דמיה עלי" - דהרי היא קדושה לימכר קאמר. אבל הכא, דשייכא בגופיה לשון קדושה - לא אמרינן דלדמי קאמר. ואם תאמר: ואמאי לא קאמר נמי: קדוש

לימכר לא קאמר, כיון דמילתא אחריתא היא! ויש לומר, כדפירש בקונטרס בסתם: דאפילו אמר בן בהדיא שהא קדוש לימכר - יצא לחירות, מיד דההא אמתפס תמימים לבדק הבית, דאין יוצאין מיד מזבח לעולם. ולחכי לא מוקי דהיא ד"אין הגוברין כגון דאמר שיהו קדושין לדמיה. ומיהו קשה: דאי מדימין למתפס תמימים - נימא דאף על פי שהעבד יצא לחירות - צריך לפדיו, ויפלו דמיו לבדק הבית, כמו במתפס תמימים, שותמיים לצורכי מזבח, כדאמרינן ב"מנחות והנסיכים" (מנחות קא.א), כשהן נפדין אין נפדין אלא למזבח, והדמים הם לבדק הבית, כדאמר בפרק קמא דתמורה (ו.א), דאף על פי שהוא בלא תעשה - מה שעשה עשוי. ולכאורה משמע דלדמיה עם קדוש קאמר, ואינו נותן שום דמים להקדש! ועוד: מאי קפריך מ"אך כל חרס? דהתם דאמר בלשון חרס - לא שייך לומר דלמדיהו עם קדוש קאמר! ועוד: כי משני דאמר לדמי, והיינו לפירוש הקונטרס דאמר "דמי עבדי ושפחתי עלי", דאם הקדשים לדמים יצאו לחירות - ואם כן מאי איירא עבדיו ושפחותיו? אפילו דחברו נמי! ועוד: מאי שנא כנענים? אפילו עבדיו ושפחותיו העברים נמי! ונראה לפרש: גופיה לא קדיש, פירוש: ליאסר בהנאה, כמו בהמה טמאה שנועלין בה, וכן בקרקע - אם עקב ממנו חליא, ואפילו במזוהר - אסורא מיהא איכא. לדמי לא קאמר - שיהא גופיה קדוש לימכר. והשתא פריך שפיר מ"כל חרס", דמיתפסא בהון קדושה ליאסר בהנאה כמו מזכרים שאר נכסים! ומשני: דאמר לדמי, שיהיו לימכר, ולא מיירי במקדש בלשון חרס. והשתא ניתא דיוקא עבדיו ושפחותיו הכנענים. ופריך: איך נמי דאמר לדמי! ומשני: אי הכי - גוברין מאי עבדותיהו, דאותו שהקדשו לדמי - הוא יפדנו, ויהיה של.

אין הגוברין רשאי להוציא אותן לחירות - וכן אמר בפרק "הנוקד" (גיטין נב.א) גבי יתומין, דאין האפטרופסין רשאי להוציא אותן לחירות, אבל מוכרין אותן לאחרים כו'. ונראה דהיינו טעמא דאסור דרך שחרור - דסברי דקא מלול בנכסי יתומים והקדש, אבל דרך מכירה - ידעי כולי עולמא שמוכרין אותן בשוין.

הא

רשות יש להן בעבד? הלא אין להן על הבעלים אלא מעוט. ואי קשיא: לוקמה כגון דאמר "הרי הוא קדוש לדמי" דעבדיו הוא קדוש לימכר, ורשותו עליו למכור, ובמקדש קרקע ובהמה טמאה! תריך, דכיון דשייך בגופו לשון קדושה ד"עם קדוש", כי אמר "הרי הוא קדוש לדמי" - חיילא אגופו למידיו בן חורין. כדקיימא לן במתפס תמימים לבדק הבית, דאין יוצאין מיד מזבח, בכריתות ובתמורה (לג.א), הלכך על כרחך מתניתין פליגא, למימר דכי אמר "הרי הוא קדוש" - לא לשון עם קדוש הוי, אלא לשון הקדש, לימכר בדמיו. עושה - העבד. ואובל - ואין מעשה ידיו הקדש. שלא הקדיש אלא דמיו - ולא אמר אלא: הרי הוא הקדש לדמי, והוי כקרקע ובהמה טמאה.

וכפו את רבה ועשאה בת חורין, ואמר רב נחמן בר יצחק: מנהג הפקר נהגו בה! - הכי השתא? התם לא לעבד חויה ולא לכן חורין חויה הכא אפשר דמנחה לה לעבדיה ומנחה לה. גופא, אמר רב יהודה אמר שמואל: כל המשתחרר עבדו עובר בעשה, שנאמר: "לעולם בהם תעבדו". מיתבי: מעשה ברבי אליעזר שזכנן בבית הפנסת ולא מצא עשרה, ושחרר עבדו והשלימו לעשרה! - מצוה שאני. תנו רבנן: "לעולם בהם תעבדו" - רשות, דברי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר: חובה. ורילמא רבי אליעזר סבר לה כמאן דאמר רשות! - לא סלקא דעתך, דתניא בהדיא: רבי אליעזר אומר: חובה. אמר רבה, בהני תלת מילי נחתי בעלי בתים מנכסיהון: דמפיק עבדיהו לחירותא, ודסיירי נכסיהו בשבתא, ודקבעי סעודתיהו בשבתא בעידן פי מדרשא, דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: שתי משפחות היו בירושלים, אחת קבעה סעודתא בשבתא ואחת קבעה סעודתא בערב שבת, ושתיהן נעקרו. אמר רבה אמר רב: המקדיש עבדו יצא לחירות, מאי טעמא? גופיה לא קדיש, לדמי לא קאמר, דהיינו לפירוש הקונטרס דאמר "דמי עבדי ושפחתי עלי", דאם הקדשים לדמים יצאו לחירות - ואם כן מאי איירא עבדיו ושפחותיו? אפילו דחברו נמי! ועוד: מאי שנא כנענים? אפילו עבדיו ושפחותיו העברים נמי! ונראה לפרש: גופיה לא קדיש, פירוש: ליאסר בהנאה, כמו בהמה טמאה שנועלין בה, וכן בקרקע - אם עקב ממנו חליא, ואפילו במזוהר - אסורא מיהא איכא. לדמי לא קאמר - שיהא גופיה קדוש לימכר. והשתא פריך שפיר מ"כל חרס", דמיתפסא בהון קדושה ליאסר בהנאה כמו מזכרים שאר נכסים! ומשני: דאמר לדמי, שיהיו לימכר, ולא מיירי במקדש בלשון חרס. והשתא ניתא דיוקא עבדיו ושפחותיו הכנענים. ופריך: איך נמי דאמר לדמי! ומשני: אי הכי - גוברין מאי עבדותיהו, דאותו שהקדשו לדמי - הוא יפדנו, ויהיה של.

אין הגוברין רשאי להוציא אותן לחירות - וכן אמר בפרק "הנוקד" (גיטין נב.א) גבי יתומין, דאין האפטרופסין רשאי להוציא אותן לחירות, אבל מוכרין אותן לאחרים כו'. ונראה דהיינו טעמא דאסור דרך שחרור - דסברי דקא מלול בנכסי יתומים והקדש, אבל דרך מכירה - ידעי כולי עולמא שמוכרין אותן בשוין.

איבעיא להו, האם מקדיש עבדו או מפקיר עבדו צריך גט שחרורו
כדי להחירו בבת ישראל, או לא צריך. תא שמע, דאמר רבי חייא
בר אבין אמר רב, אחר זה ואחר זה – בין המקדיש עבדו ובין
המפקירו, יצא לחירות וצריך גט שחרורו.
אמר רבה, ומוחבבין אשמעתי – ויש להקשות על השמועה
שאמרתי בשם רב שהמקדיש עבדו יצא לחירות, שהרי שנינו
בברייתא, שהמקדיש נכסיו – מי שאמר שנכסיו יהיו קדושים, והיו
בהם בנכסים, עבדים כנענים, אין הנזכרין רשאין להוציאן לחירות לא
על ידי גט שחרור ולא על ידי כסף שקיבל מאחרים על מנת
שילכו לא יהיה רשות בכסף הזה. והטעם, שכיון שאין גופו של
העבד קנוי להקדש אלא רק לדמיו, אין ההקדש יכול לשחררו
אבל הגזברים מוכרין אותן לאחרים, והכסף להקדש, ואחרים הללו
שקנו את העבדים, יש להם בעלות על גוף העבד, ולכשיצאו
מוציאין אותן לחירות.
רבי אומר, אומר אני, כשם שאחרים רשאים לקנות את העבד
מהקדש ולהוציאו לחירות, אף הוא – העבד נותן לגזבר דמי
עצמו, בכסף שקיבל מאדם אחר, שהקנה לו אותו בתנאי שילכו
לא יהיה רשות בו, ואומר לגזבר שברצונו לקנות את עצמו בכסף
הזה ויוצא לחירות, מפני שהוא כמוכרו לו – כאילו הגזבר מכר
לעבד את עצמו. אבל לא יאמר העבד לגזבר שברצונו לפדות את
עצמו בכסף הזה, שזה דרך שחרור, ואין הקדש יכול לשחררו לפי
שכיון שהגוף שלו. דרי מפורש בברייתא שהמקדיש עבדו, קדוש הוא
לדמו ונא יצא לחירות. מתרצת הגמרא, מתינתא קא רמית עליה
דרב – אתה מקשה מברייתא על דברי רב, רב תנא הוא ופליג –
רב נחשב לתנא ויכול הוא לחלוק על הברייתא.
תא שמע, שנינו בברייתא, נאמר בפסוק (ויקרא כו ב) אף כל חרם וגו'
אשר יחרים איש וגו' מכל אשר לו מאדם ובהמה וגו' לא ימכר
ולא יגאל. אדם שאומר על חפץ 'הרי זה חרם', חלה קדושה על
החפץ ואסור לו למוכרו או לפדות את קדושתו בדמים. אלא נותנו
לחן ויוצא לחולין כשמוע ליד כהן. ודרשו חכמים את מה
שנאמר 'מאדם', אלו עבדים ושפחותיהם הנכנעים, שאם הקדישם
לבדק הבית חלה עליהם קדושת בדק הבית. ומפורש בברייתא
שעבד שהוקדש אינו יוצא לחירות, וקשה על רבה בשיטת רב.
מתרצת הגמרא, הקא כמאי עסקין דאמר לרבי – הברייתא עוסקת
במי שפירש ואמר על עבדו הכנעני 'דמי עלי להקדש', ובאופן זה
בודאי שעליו לתת להקדש רק את דמי העבד אבל אם אמר על
העבד עצמו שיהא להקדש, אפשר לומר שנתכוין שיצא לחירות.
מקשה הגמרא, אי הכי, אידך נמי – גם את הברייתא של גזברים
נעמיד באופן דאמר בפירוש לרבי ומדוע הוצרכו לתרץ שרב תנא
ופליג. מתרצת הגמרא, אי הכי, שבעליו של העבד אמר דמי עלי,
מדוע אמרה הברייתא שאין הנזכרים רשאין להוציאן לחירות,
נזכרים מאי עבדיהו – מה ענין הגזברים לעבד, הלא הוא לא
הקדיש את העבד אלא רק אמר דמי עלי. ותו – ועוד, מדוע
נאמר בברייתא 'אבל מוכרין אותן לאחרים מוציאין אותן
לחירות', אחרים מאי עבדיהו – מה ענין האחרים אצל העבד,
הלא העבד לא הוקדש, רק בעליו אמר דמי עלי. ותו – ועוד
נאמר בברייתא רבי אומר אומר אני אף הוא נותן דמי עצמו ויוצא
מפני שהוא כמוכרו לו, ואי לרבי – ואם מדובר שאמר דמי עלי,
מאי מפני שהוא כמוכרו לו – איזה ענין של מכירה יש כאן הלא
העבד לא הוקדש. ועל כרחך שבברייתא זו מדובר שהאידן
הקדיש את העבד, ונאמר בברייתא שאינו יוצא לחירות, ולכן
הוצרכנו לומר שרב תנא הוא ופליג.
הגמרא מקשה על רב מברייתא נוספת: תא שמע המקדיש את עבדו
הכנעני, עושה העבד לפרנסתו ואוכל את מעשה ידיו ואין הם
נאסרים בהנאה, כיון שלא הקדיש אלא דמי – שרבו התוכין רק
להקדישו לדמיו, ולא חלה קדושה על גופו. וקשה על רב שאמר
שיצא לחירות.

וכפו את רבה ונתן לה גט שחרור וצאמה בת חורין. ואמר רב נחמן
בר יצחק, הטעם שכפודו לשחררה מפני שמנהג הפקר של זנות
נהגו בה. ומדוע אביי לא כפה את אדון השפחה שישחררה, כדי
שלא יכשלו בה.
מתרצת הגמרא, הכי השתא – וכי יש דמיון ביניהם, הם –
במעשה של רב יצחק, לא היה שייך להשיאה כדי שישמרנה
בעלה, שהרי לא לעבד חייא – ראוי, שהרי חציה בת חורין, ולא
לכן חורין חייא לעבד חציה שפחה. אבל הקא השפחה
בפומבדיתא, אפשי דמיתר לה לעבדיה ומנשר לה – האדון יכול
ליחרדה לעבדו, והוא ישמור עליה שלא תזנה.
גופא, אמר רב יהודה אמר שמואל, כל המשתחרר את עבדו הכנעני
עובר באיסור עשה, שנאמר (ויקרא כה מו) 'לעלם בהם תעבדו'. מיתבי
– הקשו ממה ששנינו בברייתא, מעשה פרבי אליעזר שנכנס בבית
הכנסת ולא מצא עשרה למנוח, ושחרר את עבדו הכנעני והשלימו
לעשרה. ואם יש איסור לשחרר עבד, איך שחררו רבי אליעזר.
מתרצת הגמרא, מצוה שאני – שונה הדין במצוה דרבים להוציאם
ידי חובתם באמירת קדושה בעשרה.
תנו רבנן, מה שנאמר בתורה 'לעלם בהם תעבדו', אין זו חובה אלא
רשות להשתעבד בעבד כנעני. לפי שנאמר בעמי כנען (דברים טו)
לא תחיה כל נשמה, הוצרך הכתוב להחיר להשתעבד בגולד
לגוי גוי מאומה אחרת שבא על אשה משבעת העמים, ואין חובה
להורגו, דברי רבי ישמעאל. אבל רבי עקיבא אומר, חובה
להשתעבד בעבד כנעני.
מקשה הגמרא, וידלמא רבי אליעזר ששחרר עבדו להשלמת מנן
סבר לה כמאן דאמר – כרבי ישמעאל, שלעולם בהם תעבדו' הוא
רשות, ולמה היו צריכים לתרץ שמצוה שאני. מתרצת הגמרא, לא
סלקא דעתך כן, כיון דתניא בהדיא, שרבי אליעזר אומר כרבי
עקיבא שהוא חובה, ולכן הוצרכו לתרץ שמצוה שאני.
אמר רבה, בהני תלת מילי – בסיבת שלשה דברים אלו נחתי בעלי
בתים מנכסיהו – יורדים בעלי בתים מנכסיהם. דמפני עבדיהו
לחירותא – משחררים עבדיהם הכנענים ועוברים על עשה. ודמפני
נכסיהו בשבתא – מסיירים בשדותיהם בשבת ובודקים בצרכיהם,
ודקבעי סעודתיהו בשבתא בעידן כי מדרשא – שהם קובעים את
סעודת השבת בזמן שהחכם דורש, והיה עליהם להקדים את
הסעודה או לאחרת, דאמר רב חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, שתי
משפחות היו בירושלים, אחת קבעה סעודתא בשבתא, בשעה
שהחכם דורש. ואחת קבעה סעודתא בערב שבת, כלומר שקבעו
את עיקר סעודת שבת בלילה, כדי שביים יוכלו לעסוק בתורה.
וגם הם טעו בזה, כיון שכבוד שבת הוא שסעודת היום תהיה
העיקר. ושיתיהו נעקרו ולא נשאר מהם זכר.
אמר רבה אמר רב, המקדיש עבדו – האומר על עבדו הכנעני, עבד
זה יהא קדוש, יצא לחירות. מאי טעמא גופיה לא קדיש – קדושת
הגוף אינה חלה עליו, לפי שאין גופו ראוי להקרבה על המזבח,
וגם אין גוף העבד ראוי לשום תיקון בבנין המקדש ואמנם, אם היה
אומר דמי עבדי עלי להקדש, היה חייב לתת דמי העבד, אבל לרבי
לא קאמר – הוא לא אמר דמי עבדי, לכן אנו מפרשים את
דברי המקדיש דליתיה עם קדוש קאמר – שהתכוין לקדושת
ישראל, והיינו שיצא לחירות וימנה על עם ישראל שהוא עם
קדוש.
ורב יוסף אמר בשם רב, המקדיש את עבדו הכנעני יצא לחירות.
מבאר הגמרא מאן דאמר מקדיש – רבה שאמר בשם רב
שהמקדיש עבדו יצא לחירות אף שלא אמר בפירוש שכוונתו
לשחררו, כל שכן שהוא סובר שהמקדיש עבדו, שאמר בפירוש
שמקדישו, יצא לחירות. אבל מאן דאמר רב יוסף שאמר בשם רב
שהמקדיש עבדו יצא לחירות, יתכן שרק במפקיר סובר רב כן אבל
במקדיש עבדו לא היה אומר רב שיצא לחירות, כיון שיש להסתפק
דלמא לרבי קאמר – אולי האדון שהקדיש את העבד התכוין
שיהיה קדוש לדמיו.

הנתבע להשבע שבעת מודה במקצת אף שהעצים מחוברים
לקרקע. וְהַכְּמִים אֲמִירִים, כָּל הַמְּחוּבָּר לְקִרְקַע הָרִי הוּא כְּקִרְקַע,
ואין נשבעים על העצים המחוברים לקרקע.
וְאִמֵּר רַבִּי יוֹסִי כְּרִבִּי הִנֵּנָה בְּבִיאוֹר מַחְלוּקָתָם, עֲנִיבִים הָעוֹמְדוֹת
לְבִצָּר אֵיכָא בִּינְיָהוּ – מַחְלוּקָתָם הִיא בַּעֲנָבִים שֶׁנִּגְמַר בִּישׁוּלָם וְהֵם
עוֹמְדִים לְהִיבְצֹר. דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר כְּבָצוּרוֹת דְּמִינִן – שְׂדֵינָם כְּאִילוֹ
כֹּבֵר נִבְצָרוּ, ואין דינם כקרקע, אלא כמטלטלין ונשבעים עליהם.
וְרַבִּנָּן סָבְרִי לֹא כְּבָצוּרוֹת דְּמִינִן – כֹּל עוֹד לֹא נִבְצָרוּ הָעֲנָבִים דִּינָם
כקרקע ואין נשבעים עליהם. הרי לנו מחלוקת נוספת אם דבר
העומד להתלש דינו כתלוש.
דוחה הגמרא, אֲפִילוּ תִּימָא – אפילו אם תאמר ששער העומד
ליגזז דינו כמחומר, אין זה סותר לרבי מאיר שענבים העומדים
לבצירה דינם כתלוש, מפני שעד פֶּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר הָתָם –
עד עכשיו לא שמענו שרבי מאיר אומר שדבר העומד להתלש
דינו כתלוש, אֲלֵא רַק בְּעֲנָבִים דְּכִפְתָּה דְּמִינִין מִיבָּחֵשׁ כְּחִישִׁי –
שככל שנשארים על העץ החיבור לקרקע מזיק להם ולכן דינם
כתלוש. אֲבָל הָכָא – כאן בשער העומד ליגזז, כִּמְה דְּקָאִי אֲשְׁבוּחֵי
מִשְׁפָּחָה – ככל שישאר מחובר לעבד ישיביו השער יותר, ולכן דינו
כמחומר.
כִּי סָלִיךְ – כאשר עלה רבי חייה בר יוסף מבבל לארץ ישראל, אָמַר
לְהָאִי שְׁמַעְתָּא דְּרַב קַמְיָה דְּרַבִּי יוֹחָנָן – אמר את המימרא של רב
שהמפיקר עבדו יצא לחירות, לפני רבי יוחנן. אָמַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן,
אָמַר רַב הֲכִי – האמנם כך אמר רב? ושלאלת הגמרא, הוּא לֹא אָמַר
הֲכִי – וכי רבי יוחנן עצמו לא אמר כך, וְהָאִמֵּר עוֹלָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,
הַמְּפִיקֵר עֲבָדוֹ יֵצֵא לְחִירוֹת וְצָרִיךְ גַּם שְׁחֵרוֹ, ומה התכוין רבי יוחנן.
משיבה הגמרא, הֲכִי קָאָמַר לִיה – כך אמר רבי יוחנן, אָמַר רַב
כְּוֹוֹתִי – האמנם רב אמר כמנוי.
וְאֵיכָא דְּאָמַרִי – ויש אומרים שלא פִּימוּנָה קַמְיָה – שרק תחילת
דברי רב שיצא לחירות נאמרו לפני רבי יוחנן, ולא סיום דבריו
שאמר שצריך גם גט שחרור, ועל זה תמה רבי יוחנן ואָמַר לִיה לֵרַב
חֵיית בר יוסף, וְלֹא אָמַר רַב צָרִיךְ גַּם שְׁחֵרוֹ – האם לא הצריך רב
גט שחרור. וְרַבִּי יוֹחָנָן לְמַעֲמִיחָה – לשיטתו, דְּאָמַר עוֹלָא אָמַר רַבִּי
יוֹחָנָן, הַמְּפִיקֵר עֲבָדוֹ יֵצֵא לְחִירוֹת וְצָרִיךְ גַּם שְׁחֵרוֹ, ולכן התפלא
על כך שאמרו לו את דברי רב ללא ההוספה שצריך גם גט
שחרור.
גוּפָא, אָמַר עוֹלָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הַמְּפִיקֵר עֲבָדוֹ יֵצֵא לְחִירוֹת וְצָרִיךְ
גַּם שְׁחֵרוֹ. אִיתִיבִיהּ – הקשה רבי אָבָא לְעוֹלָא על רבי יוחנן
מברייתא, כִּי שָׁמַת ואין לו יורשים וכל נכסיו הפקר, וְכִזְבוּ – ובוזו
וְשָׂרְיָא נִכְסֵי – וכל אחד החזיק במה שמצא, וְהָיוּ כִּהְיוּ עֲבָדִים, בֵּין
עבדים גדולים ובין עבדים קטנים, העבדים קנו עֲצָמָן – זכו בעצמם
מן ההפקר ונחיו בְּנֵי חֹרִין, ואין אפשרות לתפוס בהם ולהחזיקם,
כי הם קודמים לכל אדם. אָבָא שְׂאוּל אָמַר, העבדים הגדולים קנו
עֲצָמָן – זכו בעצמם להיות בְּנֵי חֹרִין, אבל העבדים הקטנים אין
להם יד לזכות בעצמם, ולכן כָּל הַמְּחֻזָּק בְּהֵן וְכָה בְּהֵן, ומקשה רבי
אבא, וְכִי מִי כְּתִיב גַּם שְׁחֵרוֹ לְאֵלוֹ – לעבדים, הלא רבם הגר מת,
ואתה אמרת שהמפיקר עבדו צריך גט שחרור.
מתרצת הגמרא, אָמַר עוֹלָא, דְּמִי הָאִי מְדַרְבֵּנָן – דומה החכם הזה
כְּדִלָא גְמָרִי אִינְשֵׁי שְׁמַעְתָּא – כאנשים שלא למדו גמרא, כלומר
קושייתו אינה כלום. וְשָׁמַת מֵאִיר – מה כוונת עולא. אָמַר רַב נִחְנָן,
כְּסָבֵר עוֹלָא עֲבָדוֹ דְּגֵר כִּי אֲשֵׁתוֹ – עולא סובר שמאחר ועבד כנעני
הוקש לאשה, לכן עבד כנעני שרבו הגר מת, דינו כדינה של אשתו
של הגר שמת, מֵה אֲשֵׁתוֹ מִשְׁתַּלְחָה – ניתרת במיתתו בלא גַם, אָף
עֲבָדֵי הַכְּנַעֲנִים מִשְׁתַּלְחִים בְּמִיתַתוֹ בְּלֹא גַם שַׁחְרוּר.
שואלת הגמרא, אִי הֲכִי, אֲפִילוּ יִשְׂרָאֵל נָמִי – אם כל עבד כנעני
של ישראל שמת רבו, ישתחרר אף שיש יורשים, כמו שאשתו
ניתרת במיתתו. עונה הגמרא, אָמַר קָרָא (ויקרא כה מו) 'וְהִתְנַחֲלָתָם
אֹתָם לְבָנֵיהֶם אֲחֵיהֶם לְרִשְׁתָּ אֲחֵיהֶם', מבואר בפסוק שהעבדים
עוברים בירושה לבנים.

מתרצת הגמרא, הָא מִנִּי רַבִּי מֵאִיר הִיא – הברייתא היא רבי מאיר
דְּאָמַר אֵין אָדָם מוֹצִיא דְּרַבִּיו לְהַקְדֵּשׁ לְבִשְׁתָּלָה, כלומר, אדם רוצה
שיתקיימו דבריו להקדש באופן שיהיה להקדש תועלת ולא ילכו
לבטלה. ובמקדיש עבדו, אדם יודע שעבד אינו ראוי למזבח ולא
לבדק הבית, בהכרח שגמר בדעתו להקדיש את דמיו, וכוונתו
לומר דמיו עלי.
הֲכִי נָמִי מִסְתַּבְרָא – כך גם מסתבר שהברייתא היא בשיטת רבי
מאיר, דְּקִתְנִי סִיפָא, וְכֵן הִיא – האדון שֶׁהִקְדִּישׁ את עַצְמוֹ, עוֹשֶׂה
וְאֹכֵל – מותר לו להנות ממעשה ידי, כִּיּוֹן שְׂלָא הִקְדִּישׁ אֲלָא דְּמִיו
– שכוונתו היתה להקדיש את דמיו ולא את עצמו.
אִי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא שֶׁהִבְרִיתָא רַבִּי מֵאִיר הִיא, שְׁפִיר – מובן שבכל
מקרה של הקדשת אדם כוונת המקדיש לומר 'דמיו עלי' כדי
שיהיה להקדש הנאה. אֲלֵא אִי אֲמַרְתָּ וְרַבִּנָּן הִיא – אבל אם תאמר
שהברייתא כרבתן שסוברים שהמקדיש סתם דבר שאין גופו ראוי
להיות קדוש, כוונתו להקדישו לדמיו על ידי מכירה, בְּשִׁלְמָא בְּדִין
של מקדיש עֲבָדוֹ, מובן שהעבד קדוש לדמיו לימכר, כִּיּוֹן שהעבד
לְדִמִּי קָאִי – עומד למכירה תמורת דמים, והעבד עצמו אינו קדוש,
ולכן הוא עושה ואוכל. אֲלֵא אִיּוֹה – אבל בסיפא שאדם הקדיש
את עצמו, האם שייך לומר שיהא קדוש לימכר, וכי לְדִמִּי קָאִי –
וכי אדם בן חורין עומד למכירה בעבור דמים, ואיך אומרת
הברייתא שהוא קדוש לדמיו.
מבררת הגמרא, לִימָא כְּתִנְיָ – שמא נאמר שנחלקו תנאים בדִּין
זה אם המקדיש עבדו קדוש או לא. ששינוי בברייתא. הַמְּקַדֵּשׁ
עֲבָדוֹ הַכְּנַעֲנִי אֵין מוֹצִילֵין בּוֹ, והנהנה ממנו אינו מביא קרבן מעילה
ואינו משלם קרן וחומש, כך סובר תנא קמא. רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל
אָמַר, מוֹצִילֵין בְּשִׁעְרוֹ – הנהנה משער העבד מועל. מֵאִיר לֹא הָיָה
כְּמִיפְלִגִי – האם לא בכך נחלקו, דְּמִי סָבַר – רבן שמעון בן גמליאל
סובר שהמקדיש את עבדו, העבד קדוש, וְדִי סָבַר – ותנא קמא
סובר שהעבד לא קדוש, אלא הוא יוצא לחירות כדעת רב.
דוחה הגמרא – וְהַתְּקַבְּרָא – האם אתה סובר שבוה נחלקו התנאים,
אם כן, הִיא – מילים אלו 'מוֹצִילֵין בּוֹ' וְאֵין מוֹצִילֵין בּוֹ' אינם מדויקים,
הִיא קְדוּשָׁה וְאֵינוֹ קְדוּשָׁה מִיבְּנֵי לִיה – היתה הברייתא צריכה לכתוב,
שֶׁלִרְבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הֵעֵבַד קְדוּשָׁה, ולתנא קמא אינו קדוש.
אֲלֵא בְּרוּר דְּכֹחֵי עוֹלָמָא – כל התנאים סוברים שהעבד קדוש
למכור לדמיו, וְהָכָא בְּהָא כְּמִיפְלִגִי – ובוה נחלקו, דְּמִי סָבַר –
סוברים סוברים שְׁעֲבָדָא בְּקִרְקַעֵי דְּמִי – שעבד דינו כקרקע, וכשם
שאין מעילה בקרקע, כך אין מעילה בעבדים. וְדִי סָבַר – ורבן
שמעון בן גמליאל סובר שעבד כְּמִיפְלִגִי דְּמִי – דינו כמטלטלין,
ולכן אמר שמועלין בשער.
שואלת הגמרא, אִי הֲכִי – אם כך, אֲדִמְפִּלְגִי בְּשִׁעְרוֹ – עד שהם
נחלקו אם יש מעילה בשער של העבד, לִיפְלִגִי בְּגוּפּוֹ – היה להם
לחלוק אם יש מעילה בגוף העבד עצמו.
הגמרא חוזרת בה: אֲלֵא דְּכֹחֵי עוֹלָמָא עֲבָדָא בְּקִרְקַעֵי דְּמִי – כל
התנאים סוברים שעבד דינו כקרקע ואין בו מעילה, וְהָכָא בְּשִׁעְרוֹ
וְאֵינוֹ מוֹצִילֵין לִיגְזוֹ כְּמִיפְלִגִי – התנאים נחלקו בשער שגדל ועומדים
לגזוזו, אם דינו כגזוז. מִי סָבַר – רבן שמעון בן גמליאל סובר
ששער שעומד ליגזז כְּגוֹזוֹ דְּמִי, ויש בו מעילה כשאר מטלטלין.
וְדִי סָבַר – וחכמים סוברים ששער העומד ליגזז לֹא כְּגוֹזוֹ דְּמִי,
ודינו כדִּין הגוף של העבד שאין בו מעילה.
לִימָא הֵנִי תִנְיָא כְּתִנְיָא – אולי נאמר שיש עוד תנאים שנחלקו
במחלוקת רבן שמעון בן גמליאל וחכמים. דְּתִנְיָן בְּמַשְׁנָה (שמועה)
מב, רַבִּי מֵאִיר אָמַר, יֵשׁ דְּרַבִּים שֶׁהֵם בְּקִרְקַעֵי – מחוברים לקרקע,
וְאֵינוֹ בְּקִרְקַעֵי – אבל אין דינם כקרקע, שאף שאין נשבעים על
קרקעות, עליהם כן נשבעים. וְאֵין כְּכִמִּים מוֹדִים לוֹ, ולדעתם כל
המחובר לקרקע דינו כקרקע ואין נשבעים על המחומר. בִּיצָר,
אמר התובע לנתבע, עוֹשֶׂר עֲצִי גְפָנִים מְעוֹנוֹת עֲנָבִים מְסַרְתִּי לְךָ
לשומר בקרקע, וְהָלָה – והנתבע אָמַר אֵינוֹ אֲלָא חֶמֶשׁ – לא מסרת
לי אלא חמש גפנים, ושאר הגפנים הם שלי. רַבִּי מֵאִיר מְחַזֵּק את

גטיסין. השולח - פרק רביעי דף לט עמוד א - מותר מהדורות "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" רכז רש"י

1 הא מני רבי מאיר היא דאמר אין אדם מוציא דבריו - להקדש לבטלה. דתניא (ערכין
2 ה.א.) המעריך פחות מכן חדש - רבי מאיר אומר: נותן דמיו, דאדם יודע שאין ערך
3 לפחות מכן חדש, וגמר ואמר לשם דמים. הבא נמי - יודע שאין עבר ראוי לא להקרבה
4 ולא לבנין, ובין דבשלכן הקדש אקדשה - גמר בדעתו להקדיש דמיו, ולומר: דמיו עלי.

5 **אי אמרת בשלמא רבי מאיר היא -** וטעמא לאו
6 משום דמקדיש סתם שקדיש לימכר, אלא משום
7 דאין מוציא דבריו לבטלה הוא, וכונו שאמר
8 "דמיו עלי" יש להן עליו מעות - היינו דחייב
9 לתת דמים, דאדם יודע שאין גופו קדוש, ואמר
10 לשם דמים. **אלא אי אמרת רבנן -** וטעמא
11 משום דמקדיש סתם דבר שאין ראוי לגופו -
12 הקדישו לדמיו, לימכר. **בשלמא -** עבד, איכא
13 למימר: סתמיה דלמים סתם, והכי קאמר: הרי
14 הוא קדוש לימכר. אבל בעצמן - מי איכא
15 למימר שיהא קדוש לימכר? וכי יש דמים לבן
16 חורין, ומה מבייה יש בזה אלא רבי מאיר היא,
17 ולא דמשמע מלתא לדמי, אלא מתוך שאינו
18 מוציא דבריו לבטלה - גמר בלבו ואמר: דמי
19 עצמי עלי. והיינו דאמר: הריני הקדש - שמן
20 אותו עבד, ולא שימכר, וגבי עבד נמי אין
21 רשות הגוברין עליו, אלא מעות יש להן על
22 הבעלים. **לימא כתנאי -** מקדיש עבדו קדוש או
23 לא קדוש. מועילין בשערו - דקא נקט, ולקמיה
24 מפרש לה. **אלא דבולי עלמא קדוש -** לימכר
25 לדמי. **אין מעילה בקרקעות -** דגרמירין מעילה
26 "חטא" "חטא" מתרומה, מה תרומה בתלוש -
27 אף מעילה בתלוש, במסכת מעילה (יח.א.)
28 ובתורת כהנים. כנוז דמי - ואינו כמחומר
29 לקרקע, יש דברים שהם בקרקע - מחוברין
30 לקרקע. ואינו בקרקע - דקיימא לן: אין נשבעין
31 על הקרקעות. ועל גפנים הללו נשבעין בהודאת
32 מקצת טענה. מפרטי לך - לשמור בקרקעי.
33 **אפילו תימא -** הא דקתני הבא "אין מועילין
34 בשערו" - כרבי מאיר היא. **אשבוני משבח -**
35 הלכך לאו כנוז דמי, דעדיין צריך לחבורו.
36 **לחא שמעתא דרב -** המפקד עבדו יצא
37 לחירות. **אמר רב הכי -** בתמיהה. ופרך
38 התלמוד: ואידהו, רבי יוחנן, מי לא אמר הכי?
39 ומאי ממתנה אדרב. **אבי סיפומה קמיה -**
40 למילתיה דרב כולה, אלא כרב יוסף אמר
41 קמיה, דלא סיים בה משמיה דרב: וצריך גט
42 שחרורו. ולא פירש לפניו הא דאמרין: לעיל
43 דרב יחיא בר אבין סיים בה משמיה דרב: וצריך
44 גט שחרורו. גר שמת - ואין לו יורשין, וכל נכסיו
45 הפקר. קנו עצמן - הן קורמין לכל אדם להחזיק
46 בעצמן מן הפקר. **אבא שאול אומר -** קטנים
47 אין להן יד לזכות בעצמן. מי כותב גט שחרור
48 לאלו - מעתה, להתירן בישראלית? הרי מתו
49 בעלים: עבדו דגר כאשתי - כלומר, אין הפקר
50 זה דומה להפקר מחיים. דעבד גמר "לה" "לה"
51 מאשה, "וכתב לה ספר" (דברים כד) "או חופשה
52 לא נתן לה" (ויקרא יט). הלכך, מחיים אין לו
53 תקנה בלא גט, כאשה, אבל הפקר שלאחר
54 מיתה, כי היכי דאשתו משולחת בלא גט -
55 עבדו נמי לא בעי גט. **אי הכי -** ישראל שמת
56 נמי לא יוכר בניו בעבדיו, דהא כאשתו הסו
57 המפקד עבדו - דתו ליכא נחלה לבניו. ומת -
58 לא ליבעי גט שחרור להפקיע איסורו. דהא מית
59 ליה, ובניו לא יוכר בהן מועלים. **אין לו תקנה -**
60 כדמפרש לקמן, דכיון דהפקדו - פקע ממוניה
61 מניה, ואיסורא הוא דפש לבעלים עליה. וכי
62 מיית - אין זו ירושה להירש לבניו, הלכך אין
63 לו מי שיתירו בגט.

בפירוש

1 - **הא מני? רבי מאיר היא, דאמר: אין אדם מוציא**
2 **דבריו לבטלה. הכי נמי מסתברא, דקתני סיפא: וכן**
3 **הוא שהקדיש עצמו - עושה ואוכל, שלא הקדיש**
4 **אלא דמיו; אי אמרת בשלמא רבי מאיר היא - שפיר,**
5 **אלא אי אמרת רבנן היא, בשלמא עבדו - לרמי קא,**
6 **אלא איהו לדמי קאי? לימא כתנאי: המקדיש עבדו -**
7 **אין מועילין בו, רבן שמעון בן גמליאל אומר: מועילין**
8 **בשערו; מאי לאו בהא קמיפלגי, דמר סבר: קדוש,**
9 **ומר סבר: לא קדוש? - והספקא? האי "מועילין**
10 **בו" "ואין מועילין בו", האי "קדוש" "ואינו קדוש"**
11 **מיבעי ליה! אלא, דכולי עלמא - קדוש, והכא בהא**
12 **קמיפלגי, דמר סבר: עבדא כמקרקעי דמי, ומר סבר:**
13 **כמטלטלי דמי. אי הכי, אדמיפלגי בשערו, ליפלגו**
14 **בגופו! אלא, דכולי עלמא עבדא כמקרקעי דמי, והכא**
15 **בשערו העומד ליהוה קמיפלגי, מר סבר: כנוז דמי,**
16 **ומר סבר: לאו כנוז דמי. לימא, הני תנאי פתני תנאי;**
17 **דתנן, רבי מאיר אומר: יש דברים שהם כקרקע ואין**
18 **כקרקע, ואין חכמים מודים לו, ביצד? "עשר גפנים**
19 **טעונות מפרטי לך", והלא אומר "אין אלא חמש"**
20 **- רבי מאיר מחייב, וחכמים אומרים: כל המחומר**
21 **לקרקע הרי הוא כקרקע; ואמר רבי יוסי ברבי חנינא:**
22 **ענבים העומדות ליבצר איפא בינייהו, דרבי מאיר**
23 **סבר: כפצצות דמיון, ורבנן סברי: לאו כפצצות**
24 **דמיון? - אפילו תימא רבי מאיר, עד כאן לא קאמר**
25 **רבי מאיר התם אלא פענבים, דכמה דקיימין מיכחש**
26 **בחישי, אבל הכא כמה דקאי אשבוני משבח. פי**
27 **סליק רבי חייה בר יוסף, אמר להאי שמענתא דרב**
28 **קמיה דרבי יוחנן. אמר ליה: אמר רב הכי? - והוא**
29 **לא אמר הכי? והאמר עולא אמר רבי יוחנן: המפקדו**
30 **עבדו יצא לחירות, וצריך גט שחרורו! - הכי קאמר**
31 **ליה: אמר רב כותני? ואיפא דאמר: לא סיפומה**
32 **קמיה. אמר ליה: ולא אמר רב צריך גט שחרורו? ורבי**
33 **יוחנן לטעמיה, דאמר עולא אמר רבי יוחנן: המפקדו**
34 **עבדו יצא לחירות, וצריך גט שחרורו. גופא, אמר**
35 **עולא אמר רבי יוחנן: המפקד עבדו יצא לחירות,**
36 **וצריך גט שחרורו. איתוביה רבי אבא לעולא: גר**
37 **שמת וכוזבו ישראל נכסיו, והיו בהן עבדים, בין**
38 **גדולים ובין קטנים - קנו עצמן בני חורין, אבא שאול**
39 **אומר: גדולים - קנו עצמן בני חורין, קטנים - כל**
40 **המחזיק בהן זכה בהן; וכי מי כתב גט שחרור לאלו?**
41 **אמר: דמי האי כדרבנן בדלא גמרי אינשי שמענתא.**

42 **וטעמא מאי? אמר רב נחמן, קסבר עולא: עבדו דגר כי אשתו, מה אשתו מושלתה בלא**
43 **גט, אף עבדו מושלתה בלא גט. - אי הכי, אפילו ישראל נמי! - אמר קרא: "והתנחלתם**
44 **אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה". - אי הכי, המפקד עבדו ומת נמי! אלא מה אמר**
45 **אמימר: המפקד עבדו ומת, אותו העבד אין לו תקנה? דאמימר קשיא. אמר רבי יעקב בר**
46 **אדי: אמר רבי יהושע בן לוי: הלכה כאבא שאול. אמר ליה רבי יוירא לרבי יעקב בר אדי:**

בפירוש

1 **הא מני רבי מאיר היא -** הבא משמע דרב דלא כרבי מאיר. והא דאמר בפרק קמא דערכין
2 (ה.א.) האומר "ערך כלי עלי" - נותן דמיו, כרבי מאיר. וכן בפרק "האומר משקלי עלי"
3 (שם כ.א.) דתנן: "ערך ידי ורגלי עלי" - לא אמר כלום. ואמר רב עלה: נותן דמיה, ומפרש:
4 לרבי מאיר - אליבא דרבי מאיר קאמר, וליה לא סבירא ליה. ואף על גב דבסוף פרק קמא
5 דסנהדרין (טו.א.) גבי הערכין המטלטלין מפרש רב
6 באומר "ערך כלי עלי" כרבי מאיר - לא סבירא
7 ליה הכי, וכי האי גוונא אשכחן בריש "אלמנה
8 נונית" (כתובות ז.א.) דבעי למימר שמואל
9 ד"הנונית" תנן, וכאנשי יהודה, אף על גב דבסוף
10 "עניה שנתפתחה" (שם נד.א.) אמר שמואל:
11 הלכה כאנשי גליל. **עבדא** כמקרקעי דמי -
12 ולכן אין מועלים בו, דאין מעילה במחומר.
13 דבפרק "הנהגה" (מעילה יח.ב.) ילפינן מעילה
14 "חטא" "חטא" מתרומה. והא דאמרין בפרק
15 "המוכר את הספינה" (בבא בתרא עט.א.) הקדיש
16 בור מלא מים - מועילין בו ובמה שבתוכו - לא
17 כמו שפירש שם רבינו שמואל שהצניע חפציו
18 בבור - דהא אין מעילה במחומר, אלא כשעקר מן
19 הדבר חוליא, ונתנה ממנה.
20 **קטנים** כל המחזיק בהן זכה בהן - דאין להן יד
21 לזכות בעצמן. וכן בפרק "מי שמת"

22 (בבא בתרא קנ"ב.) גבי פלוגתא דוכין לקטן ואין
23 זכין לגדול. ואף על גב דאית ליה זכיה במציאה,
24 כדאמרין ב"הנזק" (גיטין ט"ב.) היינו מדרבנן,
25 מפני דרכי שלום, והכא לא שייך דהוא טעמא.
26 ואם תאמר: בפרק "לולב וערבה" (סוכה מ"ב.)
27 אמר: לא ליקני אינשי לולבא לניוקא ביזם טוב
28 ראשון, דניקא מקני קני, אקנוי לא מקני. וליכא
29 למימר דהתם בפיסקא, נהן צירור וריוקו אנו ונטלו
30 - דהא בפרק קמא דקדושין (כ"ב.) בהדוא עובדא
31 דאמר ליה "שלוק לי מסנאי" - משמע דהוא בו
32 דעת, וקאמר דהתם: איכא דאמרין קטן דהוא שו
33 לומר: דדעת איתר מקנה אותו שאני. **וכי** מי
34 כתב גט שחרור לאלו - אלמא לא בעי גט להחירו
35 בבת חורין, והיינו כשמואל, דאמר: מי שאין לו
36 רשות רבו עליו - אינו קרוי עבד. וטעמא דאבא
37 שאול בקטנים - דחשיב רשות רבן עליהן, כיון
38 שאין להן יד בעצמן.

39 **אלמא** אמר אמימר כי - ואם תאמר: מאי אי
40 הכי כל שכן דלשמואל תקשי דאמימר
41 ויש לומר: דהא לא קשיא ליה, משום דשמואל
42 תנאי היא, בפרק "החולין" (יבמות מח.א.) ובפרק
43 בתרא נדיר (ס"ב.) אבל הא קשיא ליה: אי איתא
44 דאמימר דלא כרבי יוחנן רביה. ולהכי נמי לא מצו
45 למיפרך לאמימר מדרבנן דאבא שאול, דאבא
46 מוקי להו כדהוא תנא דאית ליה שמואל, אבל
47 איהו סבר כדהוא תנא דפליג עלייהו, וסבר
48 דלדידה צריך גט שחרור ואין לו תקנה.
49 **הלכה** כאבא שאול - אומר רבינו חסד: והלכה
50 כרבי יהושע בן לוי לגבי רבי יוחנן,
51 כדמוכח בפרק בתרא דמגילה (כ"א.) דאמר:
52 כוותיה דרב פפי מרבא, דאמר רבי יהושע בן
53 לוי בית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש, ואף
54 על גב דרבי יוחנן פליג עליה התם - דייק מדרבי
55 יהושע בן לוי דהלכה כרב פפי.

מה

56 **אשתו, מה אשתו מושלתה בלא**
57 **גט, אף עבדו מושלתה בלא גט. - אי הכי, אפילו ישראל נמי! - אמר קרא: "והתנחלתם**
58 **אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה". - אי הכי, המפקד עבדו ומת נמי! אלא מה אמר**
59 **אמימר: המפקד עבדו ומת, אותו העבד אין לו תקנה? דאמימר קשיא. אמר רבי יעקב בר**
60 **אדי: אמר רבי יהושע בן לוי: הלכה כאבא שאול. אמר ליה רבי יוירא לרבי יעקב בר אדי:**

1 **מה** אשה איסורא ולא ממונא – ואם תאמר: היאך עבד משתחרר בשטר לאבא שאול, אם
2 לא יפקירונו תחלה? דמה אשה איסורא ולא ממונא אף כו' וכי תימא דלשון הכתוב
3 בשטר כגון "הרי את בן חורין" "הרי את לעצמן" דהי לשון הפקר – אם כן לשמואל למה לי
4 שטרא? יפקירונו ועוד: דאפילו על ידי הפקר, היאך משתחרר קטן לאבא שאול? ואומר רבינו

5 יצחק: דדוקא בקנין דמיתה דלפינן מאשה –

6 אמרינן איסורא ולא ממונא דומיא דאשה, אבל
7 שטר שכתוב בהדיא בקרא "או חופשה לא ניתן
8 לה" (ויקרא ט) – משוחררת בשטר לחודיה,
9 דמקרא מלא דיבר הכתוב. ועוד: דאיתקש שטר
10 לקנין כסף, דכתיב (שם) "והפדה לא נפדתה",
11 ועיקר קנין כסף מפקיע ממונא, כדאמר הכא:
12 "נתיאשתי מפלוני עבדך" – אין לו תקנה אלא
13 בשטר, אבל בכסף – לא, דפקע ליה כספיה מבי
14 אפקריה.

15 **אמר** להן לא עשה ולא כלום – פירש בקונטרס:
16 משום דדברי שכיב מרע ככתובין
17 וכמסורין דמו ליבא, שהרי לא צוה כמסור לבניו
18 להקנותה לעצמה, אלא בקנין זה נתחבול לשחררה
19 – והרי הוא טעות, ולא שייך להוכיח כאן מלת
20 שכיב מרע דהויא ליה במקצת, ולמנוחה לקיים
21 דברי המת איכא לדמוי, אם היה כמסור לבניו.
22 **משום** דהוה ליה כליו של מקנה – אבל אם היה
23 כליו של קונה – היתה זוכה עצמה
24 בחליפין, דתניא בהדיא בפרק קמא דקידושין
25 (כבב) דעבד כנעני נקנה בחליפין, משום דחליפין
26 דמו לבסוף, וכל היכא דבסוף קני – דחליפין נמי קני,
27 לבר מאשה, משום דבפחות משוה פרוטה לא
28 מקניא נפשה, כדאמר בריש קדושין (א.א.) ומכאן
29 יש להוכיח דהלכה כרב דאמר בכליו של קונה
30 בפרק "חובה" (בבא מציעא מז.ב), ועוד אמרינן
31 התם: "במנא דכשר למקנייה ביה" – לאפוקי
32 מללו, ולא דמי ללוא דאמר בפרק "המגרש" (גיטין
33 פה.ב) דאתקין רבא "מיומא דגן ולעלם"
לאפוקי

25 **אומר, אומר אני:** אף הוא נותן דמי עצמו ויוצא, מפני שהוא כמוכרו לו! – הכי קאמר:
26 **או בכסף או בשטר, והאי** – פקע ליה כספיה, ולאפוקי מהאי תנא; דתניא, רבי שמעון
27 **אומר משום רבי עקיבא:** יכול יהא כסף גומר בה, בדרך ששטר גומר בה? תלמוד לומר:
28 **"והפדה לא נפדתה"**, אורעה כל הפחיתא פולח ל"לא חופשה", לומר לך: שטר גומר
29 בה, ואין הפסד גומר בה. **אמר רמי בר חמא** אמר רב נחמן: הלכה כרבי שמעון, ורב
30 יוסף בר חמא אמר רבי יוחנן: אין הלכה כרבי שמעון, אשכחיה רב נחמן בר יצחק
31 לרבא בר שאילתא דהוה קאי אפיתחא דבי תפלה, אמר ליה: הלכה או אין הלכה? אמר
32 ליה: **אני אומר אין הלכה**, ורבנן דאתו ממוחזא אמרי: אמר רבי יודא משמיה דרב נחמן
33 הלכה, וכו' אתאי לסורא אשכחיה לרבי חייא בר אבין, אמרי ליה: אימא לי איזי גופא
34 דעובדא היכי הוה, אמר לי: דהתיא אמתא דהוה מרה שכיב מרע, אתיא בכיא קמיה,
35 אמרה ליה: עד אימת השתעבדי ותיוול ההיא איתתא? שקל כומתיה שדא בה, אמר
36 לה: זיל קני הא וקני נפשיך. אתו לקמיה דרב נחמן, אמר להו: לא עשה ולא כלום.
37 **מאן דחזא, סבר:** משום דהלכה כרבי שמעון, ולא היא, אלא משום דהוה ליה כליו של
38 מקנה. אמר רב שמואל בר אחימאי אמר רב הונא סבא אמר רבי יצחק בר אשיון אמר
39 רב הונא אמר רב הונא: הלכה כרבי שמעון, ולא היא, אין הלכה כרבי שמעון. אמר
40 רבי יודא אמר רבי חנינא אמר רב אשי אמר רבי: עבד שגשא את בת חורין כפני רבו

צא

1 בפירוש שמעי לך – מרבי יהושע בן לוי. **מאי כללא** – מאיזה כלל יש לי ללמוד, דקבעית
2 מינאי "מכללא שמעי לך"? נתייאשתי – לשון הפקר הוא. **אין לו תקנה** – בבית ישראל,
3 ולא בשפחה, שהרי משוחרר הוא קצת, ואינו גמור. **מה אשה** – אם הפקירה בעלה –
4 לא התירה לינשא לאחר בכך, עד שיתן גט. **וקא דייקת מינה** – כיון דרבי מאשה יליף
5 – לא איירי רבי אלא במפקיד עבד גדול, שיש
6 לו יד לקנות עצמו, ומשופקדו – אין לו עליו
7 אלא איסור, אבל לא ממונא. כאשה זו שגט שלה
8 אינו בא להפקיע ממונא שיש לו עליה, אלא
9 איסור. אבל בעבד קטן – לא איירי רבי, דלאו
10 דומיא דאשה הוא, דאיכא דררא דממונא עליה,
11 ובדידה סבירא ליה דיש לו תקנה בשפחה, דלא
12 קנה עצמו בהפקר. **ואי מכללא** – ליפניא, מאי
13 קשיא לך בגוה דאצטריך לך למיבעי פירוש או
14 מכללא? **אמר ליה** – אי מכללא שמעי לך –
15 לאו שפיר דייקת. דוק מינה להאי גיפא **מה אשה**
16 בין גדולה בין קטנה – התרתה בגט – אף
17 מפקיד עבדו, דאיירי ביה רבי – בין גדול בין קטן
18 קאמר, דדומיא דאשה הוא להך גיפא. **אין לו**
19 **תקנה אלא בשטר** – באשה. **השואב משמע**
20 דעבד אינו נותר אפילו בפדיון, או בכסף או
21 בשטר – תקנתו של עבד, דהא איתקוש פדיון
22 כסף לשטר, דכתיב "והפדה לא נפדתה או
23 חופשה" וגו'. **והאי** – דאפקריה. **פקע ליה**
24 **כספיה** – ומעתה אין לו תקנה אלא בשטר.
25 **ולאפוקי מהאי תנא** – לא דאמרינן: עבד נותר
26 בכסף – לאפוקי מהאי תנא. **כיוול יהא כסף**
27 גומר – שחרורה, אף להפקיע מידי איסור.
28 **אורעה כל הפרשה** – כל מקרא הפרשה אורעה
29 וטויימה ל"לא חופשה". **מלא כתיב כסיפא** – לא
30 יומתו כי לא נפדתה או חופשה, אלא "כי לא
31 חופשה" – שמע מינה כי נפדתה נמי לא יומתה,
32 דאי בקידושין משום אשת איש, ודאיל ולא
33 נכתב לה גט שחרור. והכי קאמר קרא: "והפדה
34 לא נפדתה" – פדויה ואינה פדויה, הנחרפת
35 לאיש, כגון שפחה כנענית חציה שפחה וחציה
36 בת חורין המאוסת לעבד עברי, שהוא מותר
37 בשפחה ובבת חורין – הא עליה באשם, דאי
38 לא נפדתה כלל – אין כאן אשם. ולכך הוזכרה
39 פדויה, ולא משום דאין לה נפדתה חציה וזה
40 קידושיה קדושין וחבא עליה במיתה, דמדכתב
41 סיפא "לא יומתו כי לא חופשה" – משמע
42 אורעה דין מיתתה בחופש השטר, ואפילו
43 נפדתה כולה בלא שטר – אין בה מיתה. הוא
44 דכתיב "לא נפדתה" – רבותא משמעין, דאף
45 על גב דלא נפדתה כולה אלא חציה – איכא
46 אשם. גומר בה – מוציאה לגמרי, בין משעבד
47 בין מאיסור. ואין כסף גומר בה – דאינו מוציא
48 אלא מידי שעבוד, אבל לא מידי איסור שפחה,
49 שהיו קדושין תופסין בה. **דבי תפלה** – בית
50 הכנסת. **אמר לו אני הייתי אומר אין הלכה**
51 **ורבנן דאתו בו** – נתקלו עלי, ואמרו דרבי יודא
52 משמיה דרב נחמן אין הלכה. **וכי אמאי** – אימא
53 לסורא, אשכחיה בר, אימא לי איזי גופא
54 דעובדא – דרב נחמן, דשמעין מינה דאמר
55 הלכה, היכי הוה שקל כומתיה – כובעו. **מאן**
56 **דחא** – סבר משום דהלכה כרבי שמעון, שהיו
57 סבורין שאלו חליפין הן בקנין סודר, דקונה
58 רבא, ולא היא – יצאת. **האי דאמר לי דרב נחמן**
59 **הלכה**, אלא אין הלכה קאמר, כדאמינא מדעתאי: אף מידי שעבוד לא יצאת. דהוה ליה כליו של פקנה – וקיימא לן בפרק "חובה" (בבא מציעא מז.א) דהלכתא כרב, דאמר: בכליו
60 של קונה, ומשום דברי שכיב מרע – ליבא, שהרי לא צוה כמסור לבניו להקנותה לעצמה במתנת שכיב מרע, אלא בקנין זה נתחבול לשחררה, והרי הוא טעות.

בפירוש שמייע לך – האם שמעת זאת בפירוש מרבי יהושע בן לוי,
או מכלל שמייע לך – או שכך דייקת מתוך מימרא שאמר. שאלו
רבי יעקב בר אידי מאי כלל – לאיזו מימרא כוונתך. ענה לו רבי
זירא, דאמר רבי יהושע בן לוי, אמרו התלמידים לפני רבי, אמר רבו
של העבד הכנעני נתיאשתי מפני עבד, כלומר הרי הוא הפקר,
מהו – האם יצא לחירות. אמר להם רבי, אמר אני אין לו לעבד
תקנה לשאת בת ישראל כיון שלא קיבל גט שחרור, ולא לשאת
שפחה כיון שהוא הפקר ופקעה קצת בעלותו של האדון בו, אלא
תקנתו בשטר שיקבל מרבו, ואז יהא מותר בבית ישראל.
ואמר רבי יוחנן, מאי טעמא דרבי שעבד שהופקר צריך שטר
להתירו בבית חורין, גמר – למד בגזירה שוה לה מה מאשה, מה אשה
שאם בעלה הפקיר אותה, אינה ניתרת עד שיגרשנה בשטר – בגט,
אף עבד נמי אם רבו הפקירו אינו ניתר אלא בשטר. וקא דייקת
מינה – ויש לדייק מדברי רבי יוחנן שגט שחרור למדים מגט אשה,
שרבי דיבר רק בעבד גדול שהוא צריך שטר כמו אשה, שכן מה
אשה הגט מפקיע רק איסורא – שמתירה להנשא לאחר, ולא
ממנוא, שהרי לבעל אין בעלות ממונית על האשה, אף בעבד נמי
מדובר שהשטר בא להפקיע רק איסורא ולא ממנוא, וזה רק בעבד
גדול שיש לו יד לקנות את עצמו, ולאחר שהופקר אין לאדון קנין
ממוני בו אלא רק איסור משמע שבעבד קטן שאינו דומה לאשה,
ולאדון יש בו קנין ממון, יסבור רבי שמאחר ולא קנה את עצמו
בהפקר, יש לו תקנה בשפחה, וזה כאבא שאלו שעבד קטן אינו
זוכה את עצמו בהפקר. שאל רבי יעקב בר אידי את רבי זירא, ואי
מכלל מאי – מהו הקושי בדבר אם למדתי זאת מדיוק. אמר ליה
רבי זירא, אדרבה – להיפך, דוק מינה לאידך גיסא – תדייק מדברי
רבי שהלכה כחכמים, שכן מה אשה מתגרשת בגט בין אם היא
גדולה ובין אם היא קטנה, אף עבד נמי בין אם הוא גדול ובין אם
הוא קטן. ששניהם אין להם תקנה אלא בשטר, כיון שאף קטן
זוכה בעצמו מן ההפקר, וכשיטת חכמים. אמר ליה רבי יעקב בר
אידי, בפירוש שמייע לך – בפירוש שמעתי שהלכה כאבא שאלו.
ורבי חיאי בר אבא אמר בשם רבי יוחנן, שאין הלכה כאבא שאלו
בגר שמת, אלא כחכמים, ובין גדולים ובין קטנים קנו עצמם בני
חורין. אמר ליה רבי זירא לרבי חיאי בר אבא, בפירוש שמייע לך –
האם שמעת זאת בפירוש, או מכלל שמייע לך – או שכך דייקת
מתוך מימרא שאמר. שאלו רבי חיאי בר אבא, מאי כלל – לאיזו
מימרא כוונתך. ענה לו רבי זירא, דאמר רבי יהושע בן לוי, אמרו
התלמידים לפני רבי, אמר רבו של העבד הכנעני נתיאשתי מפני
עבד, כלומר הרי הוא הפקר, מהו האם יצא לחירות. אמר להם
רבי, אמר אני אין לו תקנה לשאת בת ישראל אלא בשטר, ואז יהא
מותר בה. ואמר רבי יוחנן מאי טעמא דרבי שעבד שהופקר צריך
שטר שחרור, גמר – למד בגזירה שוה לה מה מאשה, מה אשה
שבעלה הפקיר אותה, אינה ניתרת עד שיגרשנה בשטר, כלומר
בגט, אף עבד נמי אם רבו הפקירו, עדיין אינו ניתר אלא בשטר.
וקא דייקת מינה – ויש לדייק מדברי רבי יוחנן, שרבי דיבר אף
בעבד קטן שהוא צריך שטר כמו אשה, שכן מה אשה מתגרשת
בגט בין אם היא גדולה ובין אם היא קטנה, אף עבד נמי מדובר בין
גדול ובין בקטן. ששניהם רין להם תקנה אלא בשטר, כיון שאף
קטן זוכה בעצמו מן ההפקר, וכשיטת חכמים.
שאל רבי חיאי בר אבא את רבי זירא, ואי מכלל מאי – מהו
הקושי בדבר אם למדתי זאת מדיוק. אמר לו רבי זירא, אדרבה דוק
מינה לאידך גיסא – יש לדייק מדברי רבי להיפך, מה אשה הגט
מפקיע רק איסורא ולא ממנוא, אף עבד שהופקר נמי מדובר
שהשטר שחרור מפקיע רק איסורא ולא ממנוא, וזה רק בעבד גדול
שיש לו יד לקנות את עצמו, ולאחר שהופקר אין לאדון קנין ממוני
בו אלא רק איסור משמע שבעבד קטן שאינו דומה לאשה, ולאדון
יש בו קנין ממון, יסבור רבי שמאחר ולא קנה את עצמו בהפקר,
יש לו תקנה בשפחה, וזה כאבא שאלו שעבד קטן אינו זוכה את
עצמו בהפקר.
אמר ליה רבי חיאי בר אבא, בפירוש שמייע לי – בפירוש שמעתי

שאין הלכה כאבא שאלו.
אמר רבי – נאמר לעיל בברייתא, אמר להם רבי, אמר אני עבד
שרבו הפקירו אין לו תקנה לשאת אשה, אלא בשטר שחרור.
הגמרא הבינה שכונת רבי שעבד כנעני יוצא לחירות רק בשטר
ולא בפדיון כסף.
שואלת הגמרא, והתניא – והלא למדנו בברייתא במי שהקדיש
את נכסיו והיו ביניהם עבדים, לפי תנא קמא, אין הגזברים יכולים
לשחררם, אך רבי אמר, אמר אני אף הוא – העבד עצמו נוהג
לגזבר דמי עצמו, כלומר כסף שקיבל מאחרים על מנת שלרבו לא
יהיה רשות בו, ויוצא לחירות, מפני שהוא כמוכר לו – שכשם
שהגזבר יכול למוכרו לאחרים, כך יכול הגזבר למוכרו את העבד
לעבד עצמו. ואם כן רואים שעבד יכול לצאת לחירות גם על ידי
פדיון כסף.
עונה הגמרא, הכי קאמר – כך אמר רבי, בדרך כלל אין לעבד
תקנה אלא או בכסף או בשטר, והאי – והעבד הזה שרבו הפקירו,
פקע ליה בכספיה – פקע מהאדון קנין הממון ואין למי לתת את
הכסף, ומעתה אין לו תקנה אלא בשטר. ולאפוקי מהאי תנא, רבי
שאמר שעבד משתחרר בכסף, בא להורות שאין הלכה כתנא
דלחלו, דתניא בברייתא, רבי שמעון אמר משום רבי עקיבא, יכול
יהא כסף שהשפחה תפדה באמצעותו את עצמה מהאדון גומר בה
את השחרור גם להיתיר להנשא לישראל, בדרה ששטר גומר בה,
תלמוד אמר (והראי ט) בפרשת שפחה חרופה שהשפחה כנענית
שקידש אותה עבד עברי ואחר כך בא עליה איש מישאל, הם לא
חייבים מיתה אלא היא מקבלת מלקות והאיש מביא קרבן. התורה
מציינת גם והפדה – מקצתה פדויה לא נפדהה – ומקצתה לא
פדויה, שהשפחה נתנה לאדון חלק מדמי פדיונה. וארעה –
הסתיימה כל הפרשה בולה ללא חופשה – הפסוק מנמק שהם אינם
מקבלים מיתה כיון שהשפחה לא קיבלה שטר שחרור, ואין
קידושין תופסים בשפחה, והיא אינה איש. ולא נאמר
שהסיבה היא גם מפני שלא נפדתה בולה, לומר לך – ללמדך
ששטר גומר בה את השחרור, והיא מותרת להנישא, ואין תכלה
אפילו ניתן לאדון כל שוויה גומר בה את השחרור לגמרי, אלא
הוא רק מוציאה מהשעבוד לאדון, אבל נשאר עליה עדיין איסור
שפחה, ואין קידושין תופסים בה.
אמר רבי בר קמא אמר רב נחמן, הלכה כרבי שמעון, שאין עבד
כנעני יוצא לחירות באמצעות כסף. ורבי יוסף בר קמא אמר רבי
יוחנן, אין הלכה כרבי שמעון, והעבד משתחרר באמצעות כסף.
כשיטת רבי.
מספרת הגמרא, אשכחיה – פגש רב נחמן בר יצחק לרבא בר
שאילתא דהוה קאי אפיתחא דבי תפלה – שעמד בפתחו של בית
הכנסת, אמר ליה רב נחמן בר יצחק, הלכה כרבי שמעון או אין
הלכה כמותו. אמר ליה רבא, אני הייתי אמר אין הלכה כרבי
שמעון, ורבנן דתני ממוחזא – שבאו מהעיר מחוזא אמרי – אמרו,
כך אמר רבי זירא משמיה דרב נחמן, הלכה כרבי שמעון. ובי תתא
לסורא – וכשאני באתי לסורא, אשכחתייה – פגשתי לרבי חיאי את
אבין, אמרי ליה – אמרתי לו אימא לי איני – אמור לי איפוא, נוסף
דעובדא דבי תתא – מה היה המקרה שממנו למדו שרב נחמן פסק
הלכה כרבי שמעון.
אמר לי רבי חיאי בר אבין, דהתיא אמתא דהוה מרה שכיב מרע –
מעשה בשפחה שהיה האדון שלה נוטה למות, אתיא בביא קמיה
– באה השפחה ובכתה לפניו, אמרה ליה לאדוניה, עד אימת
תשתעביד ותיחיל התיא אמתא – עד מתי ממשך אשה זו
להשעבד, והתכוונה לעצמה. שקל בופתיה – נטל מהאדון את
כובעו, שקא בה – זרק לה אותו ואמר לה, זיל קני הא – קני את
הכובע הזה וקני נפשך – ואגב זה תקני את עצמך, וכונתו היתה
להוציאה לחירות על ידי קנין סודר. אתו לקמיה דרב נחמן, לשאל
מה דינה של השפחה. אמר להו רב נחמן, לא עשה ולא כלום – אין
במעשה האדון ולא בדיבורו כלום והיא נשארת שפחה. מאן דהוה
– מי שראה את פסוקו של רב נחמן, סבר חשב, שמשום דהלכה

מִן הַסֵּתֶם שְׁחָרְרוּ וַיֵּצֵא לַחֲרִית, שְׁהָרִי הוּא אֲסוּר בְּבֵת חוֹרִין. אִמֶּר
 לִיה רַבִּי יוֹחֲנָן לִרְבִּי זִירָא חִידוּשׁ כָּל כֶּךָ גְּדוּל יֵשׁ בְּיָדְךָ בִּשְׁם רַבִּי,
 וְאִילוּ אֲנִי שׁוֹנֶה בְּבֵרִיתָא, הָאֲדוּן הַכּוֹתֵב בְּשֵׁמֶר אִירוּסִין הָרִי אֵת
 מְקוּדֶשֶׁת לִי, וְנָתַן אוֹתוֹ לְשִׁפְחָתוֹ וְקִידְשָׁה לַעֲצֻמוֹ וְאַחֵר כֶּךָ נִשְׁאַה,
 רַבִּי מֵאִיר אִמֶּר מְקוּדֶשֶׁת, שְׂבוּדָאֵי שְׁחָרְרָה קוּדֶם לְכֹן, שְׁהָרִי אֲסוּר
 לְשִׂאת שְׂפָחָה. וְהַכְּמִים וְרַבִּי בִּינְיָהם אִמְרִים אֵינָה מְקוּדֶשֶׁת, וּמוֹדָה
 שְׂקִידָשָׁה לַעֲצֻמוֹ אֵין הֻכַּחַה שֶׁשְׁחָרַר אוֹתָהּ.
 מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא, שְׁאֵין כּוֹנֵנֶת רַבִּי שֶׁרְבוּ שֶׁל הָעֶבֶד הִיָּה נֹכַח בִּשְׁעָה
 שֶׁהָעֶבֶד נִשְׂא בֵּת חוֹרִין, אֵלָא בְּרָאֵמֶר – כִּמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ רַבָּה בְּרִי רַב
 שִׁילָא בַּעֲבַד שֶׁהֵנִיחַ תְּפִלִּין בְּפָנֵי רַבּוֹ, שֶׁהַכּוֹנֵנֶה בְּשִׁרְבּוֹ הֵנִיחַ לוֹ
 תְּפִלִּין, הִקָּא נָמִי – גַּם כֵּאֵן כּוֹנֵנֶת רַבִּי הִיא בְּשִׁרְבּוֹ הֵשִׂיאוּ אִשָּׁה בֵּת
 חוֹרִין, שְׁמוּדָה יֵשׁ הֻכַּחַה שֶׁשְׁחָרְרוּ מְקוּדֶם.
 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא, וְזִי אִיכָא מִידִּי, הָאֵם יִתְנָן לְעַבְדֵיהָ לֹא מַעֲבַד לִיה
 אִיפְסוּרָא – שֶׁלֹּה־כִשְׁלֵל אֵת עַבְדּוֹ בְּאִיסוּר אֵין רַבּוֹ נִחְשָׁד, וּבְרִירוֹ לֵנוּ
 שֶׁשְׁחָרְרוּ, וְאִיהוּ עֲבַד אִיפְסוּרָא – וְאִילוּ כִּשְׁהוּא נֹשֵׂא אֵת שְׂפָחָתוֹ
 אֵתָה חוֹשֵׁד שֶׁעוֹבֵר אִיסוּר וְאֵין מִכָּךְ רָאִיָּה עַל שְׁחָרְרוֹהָ.
 חוֹזֶרֶת בֵּה הַגִּמְרָא, אִמֶּר רַב נִחְמָן בְּרִי רַבִּי יִצְחָק, אִמֵּת שֶׁגַּם הָאֲדוּן אֵינוֹ
 חֹשֵׁד שִׁיעוּבּוֹר עַל אִיסוּר וּבוּדָאֵי שְׁחָרְרָה קוּדֶם לְכֹן, וְהִקָּא בְּמֵאִי
 עֲקָרִין – וְהִתְנַאֵם נִחְלָקוֹ בְּמִקְרָה דְּרָאֵמֶר לֵה בִּשְׁעָה שֶׁנָּתַן לֵה אֵת
 שֹׁטֵר הָאִירוּסִין, נָאִי בּוֹ – בִּשְׁטֵר הַזֶּה לַחֲרִיתוֹ, וְגַם הַתְּקַדְּשִׁי לִי בּוֹ,
 שֶׁבְּרִירוֹ שְׁהוּא לֹא שְׁחָרְרָה קוּדֶם לְכֹן. רַבִּי מֵאִיר כִּבֵּר יֵשׁ בְּלִשׁוֹן הָהָא
 שֶׁכְּתוּב בִּשְׁטֵר אִירוּסִין הָרִי אֵת מְקוּדֶשֶׁת לִי גַּם לִשׁוֹן שְׁחָרְרוֹ,
 וְהַכּוֹנֵנֶה בִּשְׂתִּיהָ רָאִיָּה לְהִתְקַדֵּשׁ לוֹ וְתֹצֵא לַחֲרִיתוֹ, וְגַם תִּתְקַדֵּשׁ
 לוֹ. וְרַבִּינָן כִּבֵּר אֵין בְּלִשׁוֹן הָהָא הָרִי אֵת מְקוּדֶשֶׁת לִי, לִשׁוֹן שְׁחָרְרוֹ,
 וְלִכֵּן אֵינָה מְקוּדֶשֶׁת.
 אִמֶּר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי, עֲבַד שְׁתִּינִי תְּפִלִּין בְּפָנֵי רַבּוֹ וְלֹא מִיחָה בּוֹ
 רַבּוֹ, מִן הַסֵּתֶם כִּבֵּר שְׁחָרְרוּ וַיֵּצֵא לַחֲרִית, מִפְּנֵי שְׁאֵין דִּרְכָם שֶׁל
 עַבְדִּים לְהֵנִיחַ תְּפִלִּין.
 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא מִיִּתְבִּי עַבְדִּי שְׁלֹחַ הִימְנוֹ רַבּוֹ כֶּסֶף, אוֹ שֶׁשִּׁנְאוֹ רַבּוֹ
 אִפְסוּרָא עַל נִכְסָיו, אוֹ שֶׁהֵנִיחַ תְּפִלִּין בְּפָנֵי רַבּוֹ אוֹ שֶׁקָּרָא בְּתוֹרָה
 שְׁלִישָׁה פְּסוּקִים בְּצִיּוּר כְּבִית הַכְּנֶסֶת בְּפָנֵי רַבּוֹ, וְרַבּוֹ לֹא מִיחָה
 בִּידּוֹ, הָרִי זֶה לֹא יֵצֵא לַחֲרִית, וְאֵין בְּכָל אֵלּוֹ רָאִיָּה שֶׁשְׁחָרְרוּ, וְקִשָּׁה
 עַל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי.
 מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא, אִמֶּר רַבָּה בְּרִי רַבִּי שִׁילָא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי דִּיבֵר
 בְּשִׁרְבּוֹ הֵנִיחַ לוֹ תְּפִלִּין, זֶה נִחְשָׁב לְרָאִיָּה שֶׁשְׁחָרְרוּ.
 בִּי אִתָּא – כֹּאשֶׁר בֹּא רַב דִּימִי לִבְלָל אִמֶּר בִּשְׁם רַבִּי יוֹחֲנָן, מִי שֶׁאִמֶּר
 בְּשִׁעַת מִיתָתוֹ, פְּלוֹנִית שִׁפְחָתִי אֵל שִׁתְּעַבְדּוּ בֵּה לְאַחֵר מוֹתִי, פֻּקַּע
 שִׁיעוּבּוֹדָה וּבִפְנֵי אֵת הַיְּהוּדִים וְכוּתְבִין לֵה גַּם שְׁחָרְרוּ.
 אִמֶּר לְפָנָיו – לִפְנֵי רַבִּי יוֹחֲנָן רַבִּי אִמִּי וְרַבִּי אִסִּי, רַבִּי מְדוּעַ כּוֹפִים
 הַיְּהוּדִים לְשְׁחָרְרָה, אִי אִתָּה מוֹדָה שְׁנִינָה שֶׁתִּלְד לְאַחֵר אִמִּירָה זֹו
 הֵם עֲבָדִים, שְׁהָרִי אֵל יִשְׁתַּעֲבְדּוּ בֵּה אֵינוֹ אֵלָא פְטוּר מִעַבְדוּדָה וְלֹא
 לְשׁוֹן הַפֶּקֶר, וְלִמָּה פִּסְיִדּוֹ הַיְּהוּדִים אֵת הוֹלְדוֹת.
 בִּי אִתָּא – כֹּאשֶׁר בֹּא רַב שְׁמוּאֵל בְּרִי יְהוֹדָה לִבְלָל אִמֶּר שֶׁלֹּא כֶךָ
 אִמֶּר רַבִּי יוֹחֲנָן כִּמוֹ שֶׁאִמֶּר רַב דִּימִי בִּשְׁמוֹ, אֵלָא כֶךָ אִמֶּר רַבִּי יוֹחֲנָן,
 מִי שֶׁאִמֶּר בְּשִׁעַת מִיתָתוֹ, פְּלוֹנִית שִׁפְחָתִי קוֹרֶת רוּחַ – נָחַת עֲשֵׂתָה לִי
 בְּחַיִּי, וְכִתְגִּמּוּל יַעֲשֶׂה לֵה קוֹרֶת רוּחַ אַחֲרֵי מוֹתִי, בּוֹפִין אֵת הַיְּהוּדִים
 וְעוֹשִׂין לֵה קוֹרֶת רוּחַ, וְאֵם אֵין לֵה קוֹרֶת רוּחַ רַק עַל יְדֵי שְׁחָרְרוֹ,
 כּוֹפִים אֵת הַיְּהוּדִים לְשְׁחָרְרָה. מֵאִי מַעֲמָא, מַצְנֶה עַל הַבְּנִים לְקַיֵּם
 אֵת דְּבָרֵי אֲבִיהֶם הֵמָּה.
 אִמֶּר אִמִּיר, הֵרֵב הַמַּפְקִיר אֵת עַבְדּוֹ הַכֹּנֵנִי, אוֹתוֹ עֲבַד אֵין לוֹ
 תְּקַנָּה – הַשֹּׁטֵר לֹא יוֹעִיל לְהַתִּירוֹ בְּבֵת חוֹרִין. מֵאִי מַעֲמָא, גּוֹפִיָּה לֹא
 קִנִּי לִיה – קִנִּין הַמִּמּוֹן שֶׁל הָאֲדוּן בַּעֲבַד, פֻּקַּע שְׁהָרִי הַפְּקִירוֹ,
 אִיפְסוּרָא הוּא דְּאִיכָא גְּבִיָּה – נִשְׂאָר לְרַבּוֹ רַק קִנִּין הָאִיסוּר שֶׁבִּגְלָלוֹ
 הָעֶבֶד אֲסוּר בְּבֵת חוֹרִין, וְאִיפְסוּרָא לֹא מַצִּי מְקַנֵּי לִיה – וְאֵת קִנִּין
 הָאִיסוּר לְחוּד אֵי אִפְשָׁר לְהַפְקִיעַ בְּאִמְצָעוֹת שֹׁטֵר.
 אִמֶּר לִיה רַב אִשִּׁי לְאִמִּיר, וְהָאִמֶּר עוֹלָא אִמֶּר רַבִּי יוֹחֲנָן הַמַּפְקִיר
 עַבְדּוֹ יֵצֵא לַחֲרִית וְצִרִיךְ גִּט שְׁחָרְרוֹ, וְכֵן אִמֶּר רַב הִיָּא בְּרִי אִבִּין
 אִמֶּר רַב אִתָּה זֶה וְאִתָּה זֶה – בֵּין מַפְקִיר עַבְדּוֹ וּבֵין מְקַדֵּשׁ עַבְדּוֹ, יֵצֵא
 לַחֲרִית וְצִרִיךְ גִּט שְׁחָרְרוֹ, וְאֵתָה אִמֶּרֶת שְׁאֵין לוֹ תְּקַנָּה.

אִמֶּר לִיה אִמִּיר, הַכּוֹנֵנֶה הִיא שֶׁהָעֶבֶד צִרִיךְ – הוּא אִמֵּנֶם זִקּוֹק
 לְשֹׁטֵר שְׁחָרְרוֹ, וְאֵין לוֹ תְּקַנָּה – אֲבָל הַשֹּׁטֵר לֹא יוֹעִיל.
 אִיכָא דְּאִמְרֵי – יֵשׁ שְׁאִמְרוּ שֶׁאִמֶּר אִמִּיר הֵרֵב הַמַּפְקִיר עַבְדּוֹ וְזִמָּה
 הֵרֵב, אוֹתוֹ הָעֶבֶד אֵין לוֹ תְּקַנָּה – הַשֹּׁטֵר שִׁיתְנּוּ לוֹ הַיְּהוּדִים לֹא
 יוֹעִיל לְהַתִּירוֹ בְּבֵת חוֹרִין. מֵאִי מַעֲמָא, גּוֹפִיָּה לֹא קִנִּי לִיה – קִנִּין
 הַמִּמּוֹן כִּבֵּר פֻּקַּע שְׁהָרִי הַפְּקִירוֹ, אִיפְסוּרָא הוּא דְּאִיכָא גְּבִיָּה – נִשְׂאָר
 אֲסוּר בְּבֵת חוֹרִין, וְאִיפְסוּרָא לְבִרְיָה לֹא מוֹרֶת – וְקִנִּין
 אִיסוּר אֵין אֲדָם מוֹרִישׁ לִבְנוֹ.
 אִמֶּר לִיה רַב אִשִּׁי לְאִמִּיר, וְהָאֵם בִּי אִתָּא רַב דִּימִי אִמֶּר בִּשְׁם רַבִּי
 יוֹחֲנָן, מִי שְׁאִמְרָה בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ, פְּלוֹנִית שִׁפְחָתִי אֵל יִשְׁתַּעֲבְדּוּ בֵּה,
 כּוֹפִים אֵת הַיְּהוּדִים לְכַתּוּב לֵה גִט שְׁחָרְרוֹ, הָרִי שֶׁאִפְשָׁר לְהוֹרִישׁ
 קִנִּין אִיסוּר.
 עֵנָה אִמִּירֵר דְּרַב דִּימִי – דְּבָרֵי רַב דִּימִי בִּשְׁם רַבִּי יוֹחֲנָן מַעֲנִיתָא הִיא,
 וְכִמוֹ שֶׁרַבִּי אִמִּי וְרַבִּי אִסִּי הִקְשּׁוּ לְרַבִּי יוֹחֲנָן.
 חוֹר וְאִמֶּר לִיה רַב אִשִּׁי לְאִמִּיר, מֵאִי מַעֲנִיתָא – מֵה הִיתְנָה קוֹשִׁיִּיתָם
 עַל רַבִּי יוֹחֲנָן דְּלֹא אִמֶּר – שֶׁאֲבִיחָה לֹא אִמֶּר בְּלִשׁוֹן שְׁחָרְרוֹ, מִשְׁמַע
 הָאֵם אִמֶּרָה בְּלִשׁוֹן שְׁחָרְרוֹ כִּגוֹן הָרִי אֵת בֵּת חוֹרִין, הִקָּבִי נָמִי – שְׂכוֹפִים
 אֵת הַיְּהוּדִים לְכַתּוּב לֵה שֹׁטֵר שְׁחָרְרוֹ וְחוֹזֶרֶת הַקּוֹשִׁיָּה עַל אִמִּיר.
 אִמֶּר לִיה אִמִּיר לְרַב אִשִּׁי, אִתָּא בְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרִי יְהוֹדָה כִּבֵּרֵי לִי
 – אִנִּי סוֹבֵר כִּרְב שְׁמוּאֵל בְּרִי יְהוֹדָה שֶׁרַבִּי יוֹחֲנָן לֹא אִמֶּר מִימָרָה זֹו
 כָּל וְאֵין לְדִידִי מְדַבְּרִיו שֶׁאֲדָם מוֹרִישׁ לְבָנָיו קִנִּין אִיסוּר.
 מַעֲשָׂה בִּהְיוּ דִּסְקִירָתָא דְּעֲבָדִי – קֵרִית עַבְדִּים לֵה יִשְׂרָאֵלִים,
 דְּאִידְבִּין לְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים – שִׁמְכְרוּ אֵת הָעַבְדִּים לְעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים,
 וּבִכָּךְ פֻּקַּע שִׁיעוּבּוֹדָם מִבְּעִלְהֶם, וְהִיָּה חֹסֵר לֵהֶם שֹׁטֵר שְׁחָרְרוֹ. כָּל וְ
 מְוִוִּיתָא בְּתֵרָא – מֵתוֹ אֲדוֹנֵיהֶם הָאֲחֵרוֹנִים, כִּלּוּמֵר הַגִּיּוֹם שֶׁקֵּן
 אוֹתָם וְגַם בְּעִלְיָהם הָרָאשׁוֹנִים שִׁמְכְרוּ אוֹתָם לְגוֹיִים, אִתּוֹ לְקַמִּיָּה
 דְּרַבִּינָא – בָּאוּ הָעַבְדִּים לִפְנֵי רַבִּינָא שִׁתִּירָם בְּבֵת יִשְׂרָאֵל, אִמֶּר לֵהוּ
 – רַבִּינָא לְעַבְדִּים, וְזִלּוּ אִתְּדִירוּ אִבְנֵי מְוִוִּיתָא קָמָא – לְכוּ וְחַפְשׁוּ אֵת
 בְּנֵי אֲדוֹנֵיהֶם הָרָאשׁוֹנִים, וְיִתְּכִבּוּ לְכוּ יִצְאָה דְּחִירוּתָא – וּבִקְשׁוּ מֵהֶם
 שִׁיכְתּוּב וְיִתְּנוּ לָכֶם שֹׁטֵר שְׁחָרְרוֹ.
 אִמֶּר לִיה רַבִּינָא, וְהָאִמֶּר אִמִּיר הַמַּפְקִיר עַבְדּוֹ וְזִמָּה אוֹתוֹ
 הָעֶבֶד אֵין לוֹ תְּקַנָּה, כִּיּוֹן שְׁאֵין אֲדָם מוֹרִישׁ לְבָנָיו אֵת קִנִּין הָאִיסוּר,
 וְאֵין יוֹכֵלוּ בְּנֵי אֲדוֹנֵיהֶם לְכַתּוּב שֹׁטֵר שְׁחָרְרוֹ. אִמֶּר לֵהוּ רַבִּינָא, אִתָּא
 בְּרַב דִּימִי כִּבֵּרֵי לִי – אִנִּי סוֹבֵר כִּמוֹ רַב דִּימִי שְׁאִמְרָה בִּשְׁם רַבִּי יוֹחֲנָן
 שֶׁאֲדָם מוֹרִישׁ קִנִּין אִיסוּר לְבָנָיו.
 אִמֶּר לִיה הַחֲכָמִים לְרַבִּינָא, הֵלֵא דְּרַב דִּימִי – דְּבָרֵי רַב דִּימִי בִּשְׁם
 רַבִּי יוֹחֲנָן מַעֲנִיתָא הִיא, וְכִמוֹ שֶׁהִקְשּׁוּ לוֹ רַבִּי אִמִּי וְרַבִּי אִסִּי. אִמֶּר
 לֵהוּ רַבִּינָא, מֵאִי מַעֲנִיתָא – מֵה הִיתְנָה קוֹשִׁיִּיתָם, דְּלֹא אִמֶּרָה בְּלִשׁוֹן
 שְׁחָרְרוֹ, כִּי הוּא רַק אִמֶּר אֵל יִשְׁתַּעֲבְדּוּ בֵּה, וְאֵין זֶה לִשׁוֹן שְׁחָרְרוֹ,
 הָאֵם אִמֶּרָה בְּלִשׁוֹן שְׁחָרְרוֹ כִּגוֹן הָרִי אֵת בֵּת חוֹרִין הִקָּבִי נָמִי שִׁיכּוֹלִים
 הַבְּנִים לְכַתּוּב לוֹ שֹׁטֵר שְׁחָרְרוֹ. וְהִלְכָּתָא – וְנִפְסָקָה הִלְכָּה בְּרַבִּינָא
 שֶׁקִּנִּין אִיסוּר עוֹבֵר בִּירוּשָׁה וְלֹא כִּאִמִּירָה. מַעֲשָׂה בִּהְיוּ עַבְדֵי
 דְּבִי תֵרִי – עַבְדִּי כִנְעֲנִי שֶׁל שְׁנֵי שׁוֹתִפִּים, קָם תֵּד מִיִּנְיָהוּ וְשִׁחְרִיָּה
 לְפִלְגִיָּה – קָם אֶחָד הַשׁוֹתִפִּים וְשְׁחָרַר אֵת חֲלָקוֹ, וְעַתָּה הָעֶבֶד חָצִי
 בֵּת חוֹרִין. בְּמִקְרָה זֶה כּוֹפִים אֵת רַבּוֹ וְכוּתֵב לוֹ שֹׁטֵר שְׁחָרְרוֹ כִּדִּי
 שִׁיכּוֹל לְשִׂאת בֵּת יִשְׂרָאֵל, וְהָעֶבֶד צִרִיךְ לְכַתּוּב לְאֲדוּן שֹׁטֵר חוֹב עַל
 חָצִי דִּמְיוֹ, וְכֹאשֶׁר יִשְׁתַּחֲרַר וְיִהְיֶה לוֹ כֶּסֶף, יִשְׁלֵם לוֹ אֵת הַחוֹב.
 אִמֶּר אִידָךְ – אִמֶּר הַשׁוֹתֵף הַשְּׁנִי, הִשְׁתָּא שְׁמִיעִי בִּי רַבִּינָא – עֲכָשִׁי
 יִשְׁמַעֲנוּ חֲכָמִים וְיִכְרִיחוּ אוֹתִי לְשְׁחָרְרוֹ, וּמַפְסְדוֹ לִיה מִיָּנָא – וְיִפְסִידוּ
 לִי אֵת עַבְדִּי. אוֹל אִתְּגִיָּה לְבָנִי קָמָן – הִלְךְ וְהִקְנֶה אֵת הָעֶבֶד לְבָנוֹ
 הַקָּטָן, מִתּוֹךְ הַנָּחָה שְׁבִית דִּין אֵינֶם יוֹכֵלוֹם לְכוֹף קָטָן לְשְׁחָרְרוֹ עַבְדִּי.
 שְׁלִיחָה – שִׁלַּח שְׁאֵלָה זֹו רַב יוֹסֵף בְּרִיָּה דְּרַבָּה לְקַמִּיָּה דְּרַב פִּסְאָה,
 כִּיִּזְדַּח לְנַחוּג. שְׁלַח לִיה רַב פִּסְאָה תְּשׁוּבָה, בְּאִשְׁרֵי עֲשֶׂה – כִּשְׁם שֶׁהוּא
 עֲשָׂה שֶׁלֹּא כְּדִין וּמִנֵּעַ מִעַבְדּוֹ לִישֹׂא בֵּת חוֹרִין, כֵּן יַעֲשֶׂה לוֹ, וְזִמּוּל
 יִשִּׁיב לוֹ בְּרָאשׁוֹ – כֶּךָ אִנּוּ נָשִׁיב לוֹ כִּגְמוּלוֹ וְנִפְעַל בְּדִרְךָ כּוֹז שֶׁהָעֶבֶד
 יִשְׁתַּחֲרַר. אֲנִי קִים לָן בְּיִנְיוֹקָא – אִנּוּ מְכִירִים אֵת הַקָּטָן דְּמִקְרָבָא
 דְּעִתִּיָּה לְגַבִּי זִוּי – שֶׁהוּא מֵאִד מַחֲבֵב מִטְּבַעוֹת כֶּסֶף, מוֹקְמִין לִיה
 אִפּוֹרְיוֹפּוּס – נִעֲמִיד לוֹ אִפּוֹטְרֹפּוּס כִּדִּי שִׁידְקֶק הֵיטֵב בְּשׁוּמָה
 הָעֶבֶד וְיִקְבַּל עוֹבְרוֹ מִחִיר טוֹב בְּשׁוֹק, לִפִּי שֶׁהָעֶבֶד צִרִיךְ לְכַתּוּב
 שֹׁטֵר חוֹב עַל חָצִי דִּמְיוֹ,

יצא לחירות – דאי לאו דשחרריה – לא הוה שביק ליה למנסב בת חורין. כל כך יש בידך – משמיה דרבי, ואני שונה: וחכמים אומרים אינה מקודשת. שמי אירוסין – "הרי את מקודשת לי", וקדשה בו. ריבה בר רב שילא – לקמן. השיאו אשה – דאי לאו דשחרריה – לא הוה מיעבד איסורא על ידו. ואיהו עביד איסורא – שנושא את שפחתו.

צאי בו והתקדשי בו – כלומר, אי דאמר "התקדשי בו גירא" – ודאי שחררה מעיקרא, אבל השתא דאמר לה: צאי בו והתקדשי בו, וזה יהיה לך שטר שחרור ושטר אירוסין – גלי מילתיה דלא שחררה אלא בהאי רבי מאיר סבר יש בלשון – "הרי את מקודשת לי" לשון שחרור, והכי קאמר: הרי ארואה להתקדש לי בו, והתקדשתי בו. שהניח תפילין בפני רבו – אין דרך עבד להניח תפילין, דמצות עשה שחרור גרמא היא, דלילה לאו זמן תפילין הוא. אפטרופוס – על נכסיו. דאי לאו דשחרריה – לא הוה חשיב ליה. הרי זה לא יצא לחירות – גרסינן. אמרו לפני – לפני רבי יוחנן. אי אתה מודה – ד"אל ישתעבדו" אינו לשון שחרור ולא לשון הפקר, אלא: לא יטיחנה בעבודתה. אבל וולדות היצאין ממנה מעבשיו – עבדים הם, ואמאי כופין לשחררה ויפסידו ולדות מכאן ולהבא, שלא צוה אביהם כן? הכי גרסינן: כי אתא רב שמואל ב' ולא רבי' "אלא", ופליג אדרב דרבי, ואמר: לא כך אמר רבי יוחנן אלא כן אמר. ועושים לה קורת רוח – ואם אין רוח נתקרה בלשון שחרור ישחררה. אין לו תקנה – ואפילו בשטר. לא מורית – שאין ירשה אלא בדבר שיש בו ממון. והא כי אתא רב דמי ב' – וכיון דאמר "אל ישתעבדו בך" – פקע ליה ממנותא מינה, וקאמר: יורשין כותבין לה גט שחרור מעותא היא – כדאמרן לעיל, דהוא לא צוה לשחררה. ופריכין: מאי טעמיה? דרב דימי תלה. ודיסקריתא – קריה. דעבדי – עבדים הם, ישראל היה, ומכורם לגוי, ותנן (לקמן מגא.) המוכר עבדו לגוי – יצא לחירות. כלו מרוותא בתרי – כלו אדונייהם האחרונים גוים. אתו – העבדים. לקמיה דרבינא – להחלין בבנות ישראל. אהדו אנבי מרוותייכו קמאי – חזרו על בני אדוניכם הראשונים, ובקשו מהם לכתוב לכם ט חירות. אין לו תקנה – דאיסורא לבנו לא מורית. והא נמי, כי בניה – פקע כספיה מיניה, ואיסורא הוא דהוה ליה גביה, ואיסורא לאו ירשה היא להורשה לבניו. כרב דימי סבירא לי – דאמר: אל ישתעבדו בה, ופקע ליה ממנותא מינה. וקאמר: כותבין לה גט שחרור. הא אמרה בלשון שחרור – כגון "הרי את בת חורין", הכי נמי – דלא טעותא היא. וכופין, דירשה היא להורשה לבניו. ופספסי ליה מינאי – כדאמרין במתניתין: כופין את רבו ועושה אותו בן חורין. אקנייה לבנו קמן – שאין ראוי לכופו בבית דין. מוקמינן אפטרופוס – לינוקא, לברור לו דמים יפן כמה שהוא נישום בשוק, שהרי צריך העבד לכתוב שטר על חצי דמיו.

ומקריקיש

יצא לחירות. אמר לו רבי יוחנן: כל כך יש בידך, ואני שונה: הפותב שטר אירוסין לשפחתו, רבי מאיר אומר: מקודשת, וחכמים אומרים: אינה מקודשת! – כדאמר רבה בר רב שילא: פשרבו הניח לו תפילין, הכא נמי – פשרבו השיאו אשה – ומי איכא מידי, דלעבדיה לא מעבד ליה איסורא, ואיהו עבד איסורא? אמר רב נחמן בר יצחק: הכא כמאי עסקינן – דאמר לה "צאי בו והתקדשי בו", רבי מאיר סבר: יש בלשון הוה לשון שחרור, ורבנן סברי: אין בלשון הוה לשון שחרור. אמר רבי יהושע בן לוי: עבד שהניח תפילין בפני רבו – יצא לחירות. מיתבי: לוח הימנו רבו, או שעשאו רבו אפטרופוס, או שהניח תפילין בפני רבו, או שקרא שלשה פסוקים בבית הכנסת בפני רבו – הרי זה לא יצא לחירות! – אמר רבה בר רב שילא: פשרבו הניח לו תפילין. כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: מי שאמר בשעת מיתתו "פלוגית שפחתי אל ישתעבדו בה לאחר מותי", כופין את הורשים וכותבין לה גט שחרור, אמרו לפניו רבי אמי ורבי אסי: רבי, אי אתה מודה שפניה עבדים? כי אתא רב שמואל בר יהודה אמר רבי יוחנן: מי שאמר בשעת מיתתו "פלוגית שפחתי קורת רוח עשותה לי, ועשה לה קורת רוח", כופין את הורשין ועושים לה קורת רוח; מאי טעמא? מצוה לקיים דברי המת. אמר אמימר: המפקד עבדו – אותו עבד אין לו תקנה; מאי טעמא? גופיה לא קני ליה, איסורא הוא דאיכא גביה, ואיסורא לא מצי מקני ליה. אמר ליה רב אשי לאמימר: והאמר עולא אמר רבי יוחנן, ורב חייא בר אבין אמר רב: אחר זה ואחר זה – יצא לחירות, וצריך גט שחרור! אמר ליה: צריך ואין לו תקנה. איכא דאמר, אמר אמימר: המפקד עבדו ומת – אותו העבד אין לו תקנה; מאי טעמא? גופיה לא קני ליה, איסורא הוא דאיכא גביה, ואיסורא

לאפוקי מרבי יוסי דאמר: זמנו של שטר מוכיח עליו, אף על גב דרב גופיה פסיק כותיה בהדיא פרקא. דחתה לשופרא דשטרא אתקין, אבל הכא, למאן דאמר בכליו של מקנה – לא מהני בכליו של קונה. ובקונטרס פירש ב"חזק" (בבא מציעא מ"א), דלוי דאמר בכליו של מקנה – כל שכן בכליו של קונה. ואין נראה, כיון דאמר דגואל נתן לבעו – לא מהני אלא בענין זה. כמו לרב נחמן דאמר: פירי לא עבדי תליפין משום דבעינן דומיא דנעלו, ולא אמרינן דהואיל דכלי שוה פורטה קני – כל שכן פירות שוים אלף זה. דאיכא הנאה טפי, דגמר ומקני. ועוד: אמרינן בגדרים ב'השותפין' (מ"ח), דסודרא קני על מנת להקנות הוא.

כשרבו הניח לו תפילין – ולא משום דלא מיעבדי ליה איסורא, דמברך עליהן ואיכא ברכה לבטלה – דהא סוכה לולב ושופר וכמה מצות עשה שהנשים מברכות. אלא משום דאין עבדים גרלים בתפילין, ואי לאו דשחרריה – לא הוה מנח ליה.

אותו העבד אין לו תקנה – פירוש: לא בבת חורין ולא בשפחה, דפירש בקונטרס לעיל. ואין נראה, דמאמר דלעיל (ל"ח), עבד שברח מבית האסורין בו ולא עוד אלא שכוּפין את רבו ועושה אותו בן חורין. ומאי קא משמע לך? פשיטא דכופין אותו, כיון דאסור בשפחה ובבת חורין, כמו חצוי עבד וחצוי בן חורין, וכן דאמר בירושלמי, דהיכא דאמר "שחרר" – כופין את היורשים משום מצוה לקיים דברי המת. תיפוק ליה משום דאסור בשפחה ובבת חורין; ובפרך בתרא דבריות (כ"ד), אמרינן דסבר רבן שמעון בן גמליאל: המפקד עבדו יצא לחירות, וצריך גט שחרור, ומעבב גט שחרור אוכל בתרומה, ומסתברא, כיון דאוכל בתרומה – דשרי נמי בשפחה. ולכן נראה דאין לו תקנה – בבת חורין קאמר, אבל בשפחה – שרי. צריך ואין לו תקנה – תימא: התיקשי ליה מאיך דרבי יוחנן, דאמר לעיל (ל"ח), עבד שברח מבית האסורין בו, ולא עוד אלא כופין את רבו, אלמא: יש לו תקנה!

הא אמרה בלשון שחרור הכי נמי – תימא, דלעיל קאמר אדרבי יוחנן: אי הכי תפסיק עבדו ומת נמי היא משתלח בלא גט, דעבדו כאשתו. והכא משמע דבעי גט ושמואל לעיל אתיא כרב שמואל בר רב יהודה דהכא. אי נמי: הכא בעי גט מדרבנן, שלא יאמר לו "עבדי אתה" כדאמר לקמן לחד תנא ביצא בראשי אברים. וכתב

לבריה לא מורית. אמר ליה רב אשי לאמימר: והא כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן! – דרב דימי טעותא היא. אמר ליה: מאי טעותא – דלא אמרה בלשון שחרור, הא אמרה בלשון שחרור הכי נמי! אמר ליה: אנא דרב שמואל בר יהודה סבירא לי. ההוא דסקריתא דעבדי דאודפן לגוי, פלו מרוותא בתרא, אתו לקמיה דרבינא, אמר להו: יזלו אהדרו אפני מרוותא קמאי, ויכתבו לכו גיטא דחרותא. אמרו ליה רבנן לרבינא, והאמר אמימר: המפקד עבדו ומת, אותו העבד אין לו תקנה! אמר להו: אנא רב דימי סבירא לי. אמרו ליה: דרב דימי טעותא היא! אמר להו: מאי טעותא – דלא אמרה בלשון שחרור, הא אמרה בלשון שחרור הכי נמי. והלכתא כרבינא. ההוא עבדא דבי תרי, קם חד מינייהו ושחרריה לפלגיה, אמר אידיד: השתא שמעי בי רבנן ומפסדו ליה מינאי, אול אקנייה לבנו קמן; שלחהו רב יוסף בריה דרבא לקמיה דרב פפא, שלח ליה: באשר עשה פן עשה לו גמולו ישיב לו בראשו, אגן קים לו בינוקא דמקרבא דעתיה לגבי זווי, מוקמינן ליה אפטרופוס, ומקריקיש

ובתב ליה גיטא דחירותא על שמיה – לא נהירא לרבינו שמואל פירוש הקונטרס, דמפרש: על שמיה דקטן. שאין מעשה קטן כלום להחיות בבת חורין, כמו קטן שקנה יבמנו מן התורה, דאינו נותן גט עד שיגריל. ואף על גב דפעותות כבר שית כבר שבע ממכרין ממכר במטלטלים (גיטין נט, א) – היינו בממון דוקא, דהפקר בית דין היה הפקר. אלא נראה לו לפרש: דבתב ליה גיטא על שמיה – דאפטרופוס.

ואף על גב דבעלמא אין דאפטרופוסין רשאין להוציאן לחירות, הכא כיון דעשה שלא כדוגן, להקנותו לבנו קטן – הפקידוהו בית דין, ונתנהו לאפטרופוס לשחררו. כדאמרין דאפטרופוסין תורמין ומעשרין לאבול ואף על גב דדרשינן (שם נב, א): "אתם ולא אפטרופוסין, אלא הפקר בית דין הפקר, והפקירו בית דין התבואה של תינוק ותננה לאפטרופוס שיוכל לתרומו, ואינו אוכל טבלא, ובלא פקדושין וזו לא רצו בית דין להפקירו ליתן לאפטרופא לשחררו, דאינו נכון לעבור על דעתו של תינוק, ורבינו תם מפרש: דהבא לאו קנסא דהא, מילא קאמר "הוא עשה שלא כדוגן – לפיכך נעשה לו שלא כדוגן", כדאמרן ביבמות בפרק "בית שמאי" (ק"א), אבל "באשר עשם, כן יעשה לו" – הרי דנא, כדאשכחן בסוף פרק "השואל" (בבא מציעא ק"ב), ובדן יכול האפטרופוס לשחררו דרך מכירה, כדאמרין: ומכריז אותו לאחרים. ולרבי נחום דמי עצמו ויצא ואפילו בלא פקדושין וזו, אלא משום דמי חוי כחובא ואיטלולא, שהתינוק עומד וצוח שלא למכור, לפי שאביו מלמדו לצוה, ואיכא לזוט שפתם, אבל כי מרקש ליה וזו – לא יחשו לדברי אביו. וגיטא דחירותא נמי לא חזי צריך, דכסף גומר בלא שטר, דדוקא ביצא בראש אברים איכא דמזריך שטר, משום דתביי "ישלחנו", כדאמרין בפרק קמא דקידושין (כ"ב), אלא לפי שנעשה על כרחו של אב – צריך מדרבנן לגיטא דחירותא, שלא יאמר לו "עבדי אתה".

חיישנין שמא ויזה לו על ידי אחר – האי "חיישנין" הוי ודאי, כמו: חיישנין שמא בני מילין כתבו (גיטין יט, ב). **הוראת** בעל דין כר – בנותן לא אמרין הכי, דפעמי שבר שמקבל מידו חובה הוא וזו לא קבל. והא דבעי מי אוכל פירות – פירוש בעלמא דהא, כדמסיק: ולא פליגי. **הקדש** חמץ ושחרורו כר – פירש בקונטרס: דוקא קדושת הגוף ומפקע מיד

שעבוד, אבל קדושת דמים – לא, כדמשמע בעריכין (כ"ג), ובפרק "אף על פי" (כתובות נ"ב). נמי אמרין: שאני קונמות דקדושת הגוף נינהו, כדברא כר, משמע: דדוקא קדושת הגוף ומפקע מידו שעבוד, וקשה לרבינו תם: דאי חשיב ברשותו של לה כל זמן שלא הגיע הזמן – אפילו קדושת דמים נמי תפקע מיד שעבוד, ואי לא חשיב ברשותו – אפילו קדושת הגוף נמי לא, דכי יקדש את ביתו כתיב, מה ביתו ברשותו – אף כל ברשותו! ואומר רבינו יצחק: דרבא לטעמיה, דאמר בפרק "כל שעה" (פסחים ל"א), דבעל חוב מכאן ולחבא הוא גובה, וחשיב ברשותו. ודוקא קדושת הגוף שאין לו פדיון מפקע מידו שעבוד, כגון שור חם למזבח, או קונמות דפרק "אף על פי" (כתובות נ"ב), ואצטל פדיונהו אמיתא, ביבמות בפרק "אלמנה" (ס"ב), דכיון שחל שעה אחת – תו לא פקע, דלא עדיף שעבוד מנתנית דמים. וכן חמץ, וכן שחרורו. ומפרש בירושלמי טעמא: משום דלא מצינו עבד משתחרר וחזר ומשתעבד, וחינו בדפרישית: דקדושת הגוף כיון דחייאל – תו לא פקע. אבל קדושת דמים – לא אלים כח הקדש מוכח מקדשי, כיון דיש לה פדיון וראויה לפקוע, כדאשכחן בשדה מקנה, כשהקדש לוקח – דחזרות לבעלים ביובל, והא דלא חשיב רבא מזה, כגון שהיא דאצטל, ועבודה וזה כגון שעשה ביתו אפותיקי והשתתחה לו, דמפקעין מידו שעבוד – משום דהו בכלל הקדש. והא דלא חשיב מכר דעשה שורו אפותיקי ומכרו (בבא קמא י"ב), דאין בעל חוב גובה ממנו – ההם תקנתא דרבנן היא, משום פסידי דלקוחות, ולית ליה קלא. דהא בעשה עבדו אפותיקי ומכרו – בעל חוב גובה הימנו (שם) כיון דאית ליה קלא, ונהריס הקלוקלות, ועד יס לומר: דלא חשיב אלא הנך תלתא שהם משניות או ברייתות, ושחרורו שמעינן ממתניתין דהכא, וחמץ בפרק "כל שעה" (פסחים ל"א), וקונמות בפרק "אף על פי" (כתובות נ"ב), אבל מת עבודה וזה ומכר, דלא שמעינן לזו ממשנה או מברייתא – לא חשיב. ובפרק "המנחה" (בבא קמא ל"ג), דאמר: הקדשו מוקדש משום דרבי אבהו, אבל קדושה גמורה – לא, איכא לאוקמי אפילו בריא למזבח, אפילו הכי אין מפקעין מידו שעבוד דניק, דכיון דאינו יכול לסלקו בחוץ, אפילו לרבי ישמעאל, כדמפרש בפרק "המנחה" (שם), מזהיר דאין גובה, ואם האמה: כיון דקונמות מדידו שעבוד כתיב, אם כן כל לה יפקע נכסין מן המזלה, שיאסר עליו בקונמותו ויש לומר: דאלמנה רבנן לשיעבודיה דבעל חוב, כדאמר בפרק "אף על פי" דאלמנה רבנן לשיעבודא דבעל, דעל כרחיך לאו דדוקא דבעל, דהא בריש "המודיר" (כתובות ע"א), פריך: וכיון דמשעבד לה – כל כמינה דמפקע ליה לשיעבודא? אלמא דאלמנה נמי לשיעבודה דאשה, והא דאמרין בפרק "אלמנה" (יבמות ס"ב), דקדיה מיתנא ומפקע ליה לשיעבודה דאשה – יש לחלק, דלא אמרין אלמנה אלא בקונמות, דלא מיתסרי אלא אבעל חוב, דאילו

ומפקדש ליה – עבדא, וזו – דבר מועט, ליתוקא, ולא יעטרוהו בית דין לכופו, שהוא ישחררהו מדעתו בשביל וזו, ובלא פקדושין וזו לא אפשר, דיתוקא לאו בר כפייה הוא, ואפטרופוסין אין רשאין להוציא עבדים לחירות, ולא לחוב ליחומים, כדאמרין ב"הקדוש" (גיטין נ"ב, א), ותינוק זה מקחו מקח וממכרו ממכר במטלטלין, כדתנן (שם נט, א): דפעעות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלים. ואפטרופוס מוקמינן לעיין בתקנתו, לשמוע בדמים מעולים, הכי גריסין: **האומר** עשיתי פלוני עבדי בן חורין עשוי בן חורין הרי הוא בן חורין הרי הוא בן חורין – כלומר, באחד מן הלשונות הללו – הרי הוא בן חורין, **אעשנו** בן חורין רבי אומר קנה – דהכי משמע: אעשנו בן חורין בשחרור זה שאני מוסר לו עכשיו, ואנן מוקמינן לה דבתב ליה חזי לישני בשטרא, ומסר ליה, והכמים אופרים לא קנה – שאין זו אלא הבטחה שיעשנו בן חורין לאחר זמן, ובשטר אחר, ועדיין לא עשה. **אמר רבי יוחנן** וכולן בשטר – האי "האומר" דקתני – כותב הוא, שכתב לו אחד מן הלשונות הללו, ומסר לו, אבל באמריה בעלמא – לא הוי בן חורין, ולא פקע ממוניה מניה, ומצי למיחידו ביה אם לא פקע מידו על ידי חליפין, דהוי כקונה עצמו מידו בכסף, כדאמרין לעיל גבי ההוא דשקיל כותמיה שדא בה, אי נמי שכבי מרע, משום דדבריו ככותבים ומכסרים דמי, "וכולן בשטר" נמי דרשה – הכי מפרשין, דאילו בדיבורא לא מיקניא ארעא, ואני שמעתי: וכולן בשטר – צריך לכתוב גט שחרור, וכן גבי שדה – צריך לכתוב לו שטר מתנה, ו"האומר" דקתני – אמריה בעלמא דהא, ויש להקשות: בשלמא גבי עבד – איכא למימר בלשון חירות פקע כספוה, וקנה העבד עצמו בן חורין, אבל גבי שדה – מי איכא למימר הכי, והכי נימא קנה? נוד דגבי "נתתיו ונתתיה" – נימא רבי שחורו, שכתב נתן על ידי שטר או בקנין מתנה גמורה, וכן "אתננה" דהכי נימא דקנה שמה ויזה לו – גט חירות, על ידי אחר – ואמר לו: וזכי לו לפלוני, וזכות הוא לו, וחזק לו שלא בפניו, **הוראת** בעל דין – עבד, וכן מקבל מתנה, כיון דאמר לו קבלתי – נאמן, ויכול זה לחזור ולחובתו בו אם ירצה, דאמרין: טעה, כסבור שחלוקה לו מידו, משלשין – ביד שליש נאמן, עד שיבא אליהו, **הא נאבא הא כבא** – אם מקבל מתנה עצמו בחיים, ואמר: לא נתן לי – נאמן, ואוכל ונתתן את הפירות, אבל אם מת, ובנו אמר: לא נתן שדה זו לאבא – משלשין, דשמה יבואו עדים שמכר לאביו, וזה לא ידע.

משנה אפותיקי – אם לא אפרע לך חובך שמקדש אחר – הרי זה לפניך לגבותה ושחררו – בגמרא מפרש לה לכולה, **גמרא** שורת הדין אין הקדש חייב כלום לרבו שני – שלא היה גופו קני לו, אלא משועבד, ואתי שחרורו ומפקעין שעבודו, כדברא, **הקדש** – עשה שורו אפותיקי והקדישו קדושת הגוף למזבח, ודוקא קדושת הגוף, דקדושת דמים לא מפקעה שעבוד, כדתנן (ערכין כ"ג), מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים הללו. חמץ – גוי שהלוה את ישראל ושעבד לו חמצו ולא הריניו אצלו – אתי איסור חמץ ומפקע לשיעבודיה דגוי, והוא ליה חמצו של ישראל שעבר עליו הפסח, ואסור בהנאה.

ויאמר

וְיִקְרָא קוֹשׁ לֵיהּ זִוְיָ – והעבד מקשקש ומרעיש לקטן במעט מעות
כדי שיתפתה לשחררו, וְקָתַב לֵיהּ – לעבד, נִימָא דְחִירוּתָא עַל שְׁמִיה
– גט שחרור על שמו של הקטן, שזה נחשב שהוא שחרר את
העבד.

הגמרא מביאה ברייתא שמבארת את הדין בכמה מלשונות
השחרור: תָּנִי רַבִּי בְרִייתָא, הָאֻמְרָא עֲשִׂיתִי פְלוֹנִי עֲבָדִי בִּן חוֹרִין,
או 'עבדי עשוי בן חורין', או 'הרי הוא בן חורין', בכל אחד מלשונות
אלו הרי הוא בן חורין. לקמן הגמרא מעמידה שהכוונה היא שהוא
כותב לשונות אלו בשטר. אבל אם אמר 'אֶעֱשֶׂנוּ בִּן חוֹרִין' שזה
לשון עתיד, רַבִּי אֱלִימִר, קָתַב הָעֶבֶד אֶת עֲצָמוֹ לִהְיוֹת בִּן חוֹרִין, כִּיּוֹן
שמשמעות הלשון היא שהאדון אומר שהוא יעשה את העבד בן
חורין בשטר זה שהוא מוסר לו עתה. וְחֲכָמִים אֱמִירִים, לֹא קָתַב,
שכיון שאמר בלשון עתיד, משמע מדבריו שהוא מתחייב לשחררו
לאחר זמן, ולא בשטר שהוא מביא לו עתה אלא בשטר אחר,
והוא עדיין לא נתן לו אותה, ולכן הוא לא קנה את עצמו.

הגמרא מבארת במה מדובר: אֱמִיר רַבִּי יוֹהָנָן, וְכוּן – כל הלשונות
שהברייתא הביאה, מדובר שכתבן בְּשֵׁטֶר ומסרו לעבד, ולכן אם
כתב 'עשיתי עבדי בן חורין' וכדומה, הרי זה לשון שטר שחרור,
אולם אם כתב 'אעשנו בן חורין' בלשון עתיד, בזה נחלקו רבי
וחכמים, לפי רבי הוא השתחרר כי כוונתו היא שיעשה העבד בן
חורין בשטר זה, ולפי חכמים הוא לא השתחרר כי כוונתו היא
לעשות את העבד בן חורין על ידי שטר אחר ולא בשטר זה, ואין
זה שטר שחרור. אבל אם רק אמר אחד מלשונות אלו אין בכך
כלום ויכול האדון לחזור בו, לפי שאין עבד משתחרר באמירה
בעלמא.

הגמרא מביאה ברייתא בדין דומה לגבי שדה: תָּנִי רַבִּי בְרִייתָא,
הָאֻמְרָא נָתַתִּי שָׂדֶה פְלוֹנִית לְפְלוֹנִי, או 'נתתה לפלוני', או 'הרי היא
שְׁלוֹ', בכל אחד מלשונות אלו הרי היא שְׁלוֹ. אבל אם אמר 'אֶתְּנָה
לְפְלוֹנִי', רַבִּי מֵאִיר אֱמִיר, קָתַב פְלוֹנִי אֶת הַשָּׂדֶה, וְחֲכָמִים אֱמִירִים,
לֹא קָתַב אוֹתָהּ.

הגמרא מבארת במה המדובר: אֱמִיר רַבִּי יוֹהָנָן, וְכוּן – כל הלשונות
האלו שהברייתא הביאה, מדובר שכתבן בְּשֵׁטֶר ומסרו לאותו
אדם, ולכן אם כתב 'נתתי שדה פלונית לפלוני' וכדומה, הרי זה
לשון שטר מתנה, אבל אם כתב 'אתנה לפלוני', לפי רבי מאיר
כוונתו שרוצה לתת לו את השדה בשטר זה, ולפי חכמים כוונתו
שבעתיד הוא יתן לו אותה בשטר אחר ואין זה שטר מתנה. אבל
אם רק אמר לשונות אלו, ולא כתבן, אין בכך כלום, לפי שאין
שדה נמכרת באמירה בעלמא.

הגמרא מביאה ברייתא לגבי שחרור עבד ומכירת שדה: תָּנִי רַבִּי בְרִייתָא,
בְרִייתָא, הָאֻמְרָא עֲשִׂיתִי פְלוֹנִי עֲבָדִי בִּן חוֹרִין, וְהוּא – העבד אֱמִיר,
לֹא עֲשִׂיתִי, חִיטָּיִין – חוששים אנו שֶׁמָּא יִזְכֶּה לוֹ הָאֲדוֹן לַעֲבֹד שֶׁטֶר
שחרור עַל יְדֵי אָדָם אֲחֵר ואמר לו שיוכה בשטר זה בשביל העבד,
וכיון שהשחרור זכות הוא לו, זכין לו שלא בפניו, ויתכן שאין
העבד יודע ששחררו, ולכן אנו מקבלים את דברי האדון והעבד
משוחרר. אבל אם אמר האדון בְּתִבְתִּי שֶׁטֶר שחרור וְנָתַתִּי לוֹ –
לעבד, וְהוּא – העבד אֱמִיר, לֹא בְּתִבְתִּי לִי וְלֹא נָתַן לִי הָאֲדוֹן שוֹם
שֶׁטֶר, הוֹדָתָא בְּעַל דִּין – העבד בְּמֵאָה עֲדִים דָּמִי, והוא נאמן לומר
שלא השתחרר ויכול האדון להחזיק בו שוב אם ירצה, כי אנו
אומרים שכנראה הוא טעה וסבר שהעבד קיבל את השטר,
ובאמת אינו כן.

הָאֻמְרָא נָתַתִּי שָׂדֶה פְלוֹנִית לְפְלוֹנִי, וְהוּא – מקבל המתנה אֱמִיר לֹא
נָתַן לִי, חִיטָּיִין – חוששים אנו שֶׁמָּא יִזְכֶּה לוֹ הָנוּת שֶׁטֶר מתנה עַל
יְדֵי אָדָם אֲחֵר וזה לא נודע לו, ולכן מקיימים את דברי הנותן. אבל
אם אמר בעל השדה בְּתִבְתִּי שֶׁטֶר מתנה וְנָתַתִּי לוֹ – למקבל
המתנה, וְהוּא אֱמִיר לֹא בְּתִבְתִּי וְלֹא נָתַן לִי בעל השדה שוֹם שֶׁטֶר,

הוֹדָתָא בְּעַל דִּין – המקבל בְּמֵאָה עֲדִים דָּמִי, והוא נאמן לומר שלא
קיבל, ויכול בעל השדה לחזור ולהחזיק בשדה אם ירצה, כי אנו
אומרים שכנראה הוא טעה וסבר שנתן לו שטר ובאמת אינו כן.
הגמרא מביאה דיון של אמוראים מי זכאי בפירות: מִי אוֹכֵל פִּירֵיהּ
במקרה שהנותן אומר כתבתי ונתתי לו והמקבל מכחיש שקיבל,
רַב הֲסָדָא אֱמִיר, נֹתֵן אוֹכֵל פִּירֵיהּ, כִּיּוֹן שאנו מאמינים למקבל
שאומר שלא קיבל ואם כן השדה חוזרת לנותן, וְרַבָּה אֱמִיר,
מְשַׁלְשִׁין – מניחים ביד שליש נאמן אֶת הַפִּירֵיהּ, ויהיו מונחים אצלו
עד שיבוא אליהו. מסכמת הגמרא, וְלֹא פְלִיגִי – רב חסדא ורבה
אינם חולקים, כי לא דברו באותו מקרה, אלא הָא – מה שאמר רב
חסדא שהנותן אוכל פירות, מדובר בְּמֵאָה – דהיינו שמקבל
המתנה עדיין בחיים ואומר לא קיבלתי, שאנו מאמינים לו משום
הודאת בעל דין והנותן יכול לאכול את הפירות, ואילו הָא – מה
שאמר רבה שמשלשים את הפירות מדובר בְּכָרָא – דהיינו
שהמקבל כבר מת ובנו אומר שאביו לא קיבל שדה זו, ואנו
חוששים שמא יבואו עדים שמסרה לאביו והוא אינו יודע, ולפיכך
משלשים את הפירות עד שיבוא אליהו.

משנה

המשנה מביאה עוד דינים בענין שחרור עבד כנעני: עֲבָד כְּנַעֲנִי
שֶׁעָשָׂא רְבוֹ אֶפְוִיתִי לְאֶחָרִים – שהאדון לווה כסף ושיעבד את
העבד למלוה, שאמר לו אם לא אפרע לך ממקום אחר תגבה את
העבד, וְשִׁחְרְרוּ לאחר מכן, שוֹרֵת הָדִין היא שאין הָעֲבָד חָיִיב בְּלוֹם,
אֵלָּא מִפְּנֵי תִיקוֹן הָעוֹלָם תקנו חכמים שכופין אֶת רְבוֹ וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ
בִּן חוֹרִין על ידי שכותב לו שטר שחרור, והעבד בֹּתֵב שֶׁטֶר חוֹב עַל
דָּמִיו שמתחייב לשלם. רַבִּי שְׁמֵעוֹן בֶּן גָּמְלִיאֵל אֱמִיר, הָעֶבֶד אֵינִי
בֹּתֵב אֶת הַשֶּׁטֶר אֵלָּא הַמְשַׁחֲרֵד כותבו והוא צריך לשלם אחר כך
את שווי העבד.
הגמרא תפרש את דברי המשנה כולה, מיהו ששחרר, למי אין
העבד חייב כלום, מיהו שכופין אותו לעשות את העבד בן חורין,
למי העבד כותב שטר על דמיו, ומפני מה תקנו את כל זה.

גמרא

שנינו במשנה, שֶׁעֲבָד שֶׁעָשָׂא רְבוֹ אֶפְוִיתִי וְשִׁחְרְרוּ, מצד הדין הוא
לא חייב כלום, אלא שמפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה
אותו בן חורין.
הגמרא באה לבאר את המשנה: שואלת הגמרא, מִי שִׁחְרְרוּ לעבד
זה. מתרצת הגמרא, אֱמִיר רַב, כוונת המשנה היא שרְבוֹ רֵאשׁוֹן
שחררו, והמשנה מתפרשת כך, עבד שעשאו רבו אפותיקי לאחר,
ולאחר מכן שחררו, שוֹרֵת הָדִין היא שאין הָעֲבָד חָיִיב בְּלוֹם לְרְבוֹ
שֶׁנִּי שנעשה לו אפותיקי, ואין הוא יכול לגבות את חובו מן העבד,
והטעם לכך הוא, היות ואין גופו קנוי למלוה אלא רק משועבד לו,
והשחרור מוציא מידי השיעבוד בְּדִרְבָּא, דְּאִמְרַי רַבָּא, הָקֵדֵשׁ, חֲמִין
וְשִׁחְרְרוּ – אדם ששיעבד את שורו למלוה, ולאחר מכן הקדישו
לקרבן, או ששיעבד את חמצו למלוה גוי ולא משכנו אצלו, והגיע
חג הפסח וחל עליו איסור חמץ, או ששיעבד את עבדו למלוה
ולאחר מכן הוציאו לחירות, כל המקרים האלו מְפַקְעִין מִיְדֵי
הַשִּׁיעֲבּוּד של המלוה, ולכן לגבי הקדש השור קדוש והוא לא
משועבד, וכן לגבי חמץ חל על זה האיסור וזה לא משועבד לגוי,
אלא זה נחשב לחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח שהוא אסור
בהנאה, וכן לגבי שיעבוד העבד חל השחרור ואין העבד משועבד,
ורואים שרבה סובר שהשחרור מפקיע מידי השיעבוד. ממשיך רב
ומבאר, אֵלָּא שֶׁמִּפְּנֵי תִיקוֹן הָעוֹלָם שאנו חוששים שֶׁמָּא יִמְצָאנוּ
המלוה את העבד בְּשׁוֹךְ

אפותיקי לאחרים ושחררו, ולעולא הכוונה ששחררו רבו שני,
וקשה האם לשני משחרר קרית ליה – האם קראת לו 'משחרר',
הלוא אין שחרורו כלום, שאינו רבו ואינו יכול לשחררו.
הגמרא מביאה עוד מדיני אפותיקי שפקע השיעבוד שבה: איתמר,
העושה שדהו אפותיקי לאחרים שממנה יגבו את חובם, ושם
ועתה כל השדה מוצפת במים ונתקלקלה הקרקע לעולם, אמי
המכונה שפיר נאה אמר בשם רבי יוחנן, שאף שהפסיד את
שיעבודו בשדה, מכל מקום אינו גובה את חובו משאר הנכסים של
הלוח, שאין לו שיעבוד אלא על שדה זו, וכשנשטפה פקע
שיעבודו לגמרי. ואבות דשמואל אמר, גובה הוא את חובו משאר
נכסים, שאף הם משועבדים לו.
הגמרא מפרשת את הדברים, אמר רב נחמן בר יצחק בתמיה, משום
דאמי שפיר נאה הוא על כן הוא אומר שמעטא דלא שפירן – הלכות
שאינן נאות, שאין הדין כן שיפסיד את חובו שלא יוכל יותר
לגבותו כאשר נשטפה השדה, אלא תתקן, שאף שהפסיד את
ותעמיד את הדין שאמר אמי שמדובר באפותיקי מפורש, דהיינו
דאמר ליה הלוח למלוה לא יהא לך פדיון על חובך אלא משדה זו
שאו לא הלוחו אלא על דעת שדה זו בלבד ורק היא משועבדת
לו, וכשנשטפה אין לו עוד ממנה לגבות, אבל באפותיקי סתם
שאמר הלוח למלוה אם לא אשלם לך תגבה מכאן, אין בכלל זה
שלא יהיו נכסים אחרים משועבדים לו, ואם אי אפשר לגבות
מהשדה גובה מנכסים אחרים. ונמצא שאין מחלוקת בין אמי
לאבדו דשמואל, שכן אמי דיבר באפותיקי מפורש, ואבדו
דשמואל דיבר על אפותיקי סתם. תנאי נמי קבי – שנינו בברייתא
כדברי רב נחמן בר יצחק, העושה שדהו אפותיקי לאחר ושם
נדר, גובה המלוה משאר נכסים כיון שזה אפותיקי סתם. ואם אמר
לו הלוח למלוה, לא יהא לך פדיון אלא משדה זו – דהיינו אפותיקי
מפורש, אינו גובה משאר נכסים.
הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: תנאי אידך – שנינו
ברייתא אחרת, העושה שדהו אפותיקי לבעל חוב שיגבה ממנה את
חובו וכן העושה כן לכתובת אשה שמשדה זו תגבה את כתובתה
לכשתאלמן או ירגשנה, יכול הוא למוכרה והבעל חוב והאשה
גובין את חובם משאר נכסים. רבן שמעון בן גמליאל אומר, בעל חוב
גובה את חובו משאר נכסים אם הלוח מכר את השדה
המשועבדת, אבל אשה אינה גובה את כתובתה משאר נכסים, ואין
הבעל יכול למכור את השדה, ואם עבר ומכרה, המכר בטל, מכיון
שאין דרכה של אשה לחזר על בתי דיני, וכשהיא נישאת היא
מתכוונת שהאחריות על הכתובה תהיה רק על השדה שהבעל
שיעבד לה, ולא על שאר נכסיו, כי אחרת היא תצטרך לחזר אחרי
הקונים ולהתדיין איתם כדי לברר מי קנה ראשון ומי אחרון, ואין
זה דרכה של אשה לחזר אחרי בתי דיני.

משנה

דיני חציו עבד וחציו בן חורין: מי שחציו עבד וחציו בן חורין, כגון
שהיו שנים שותפים בו, ושחרר אחד מהם את חלקו בעבד ונעשה
ישראל גמור באותו חצי המשוחרר, ועדיין חציו עבד לפי שרבו
השני לא שחרר, ומזה דין עבודתו כאשר אין כולו לרבו וחציו
לעצמו, שחורב את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד, וכך עולה
שהוא מחצה אצל רבו ומחצה אצל, דברי בית הלל. בית שמאי
אומרים, אתם, בית הלל, תקנתם את רבו שלא יפסיד דבר בכך
שחצי עבדו משוחרר, ולכן הוריתם שיעבוד את רבו יום אחד ואת
עצמו יום אחד, ואת העבד עצמו לא תקנתם בכל מה שדרוש לו,
שהרי לישה שפחה אי אפשר לו, משום שפךר חציו בן חורין וכן
חורין הוא ישראל גמור האסור בשפחה,

ויאמר לו עבד אהב כיון שהוא משועבד לו, ויוציא לעז על בניו
שהם בני עבד, על כן תקנו חכמים שבפנין את רבו שני – המלוה
ועושה אותו בן חורין וכותב לו העבד שטר חוב על דמיו, ובו הוא
מתחייב לו את שויו. רבן שמעון בן גמליאל אומר, אין העבד כותב
שטר חוב על דמיו, אלא המשחרר – הלוח כותב שטר חוב על שויו
העבד למלוה, כי בזה ששחרר את העבד הפסיד המלוה את
שיעבודו.
הגמרא מפרשת את מחלוקתם לפי ביאורו של רב, במאי קא
מיפלגי – במה נחלקו תנא קמא ורבן שמעון בן גמליאל, בדין מדין
שיעבודו של חבירו קא מיפלגי – נחלקו, דמר – רבן שמעון בן
גמליאל, סבר, מדין שיעבודו של חבירו חייב, ורבו ראשון
ששחררו והפקיע את שיעבודו של שני חייב לשלם לו על כך, ומר
– תנא קמא, סבר, מדין שיעבודו של חבירו פטור, ולכן אין רבו
ראשון חייב דבר, ורק העבד משלם לרבו שני כאמור.
הגמרא מסייעת לפירוש זה, איתמר נמי – שנינו גם כן, המדין
שיעבודו של חבירו מה דינו, באנו בזה למחלוקת רבן שמעון בן
גמליאל ורבן שמעון בן גמליאל, ובאמור שבה נחלקו, שרבן שמעון בן
גמליאל מחייב את המדין ותנא קמא פטור.
הגמרא מביאה דעה שניה בהסבר המשנה: עולא אמר, מה
שהמשנה אמרה ששחררו את העבד, מי שיחררו, רבו שני –
המלוה, הוא זה ששחררו, שורת הדין אין העבד חייב כלום במצות
הנוהגות רק בבני חורין, כיון שאינו משוחרר כלל שהרי עדיין לא
היה קנוי למלוה ואין הוא יכול לשחררו, אלא מפני תיקון העולם
שחרי יצא עליו שם שהוא בן חורין, על כן בופין את רבו ראשון –
הלוח שהוא נחשב לאדונו, ועושה אותו בן חורין על ידי שכותב לו
שטר שחרור, וכותב העבד שטר חוב על דמיו ובו מתחייב לשלם
לו מה שנפסד בשחרורו במה שהיה שוה יותר מן החוב. רבן שמעון
בן גמליאל אומר, העבד אינו כותב שטר חוב כיון שהוא לא גרם
לאדונו הלוח שום הפסד, אלא המשחרר – המלוה, הוא הכותב
שטר חוב ללוח על דמיו, דהיינו שהוא חייב לשלם לרבו ראשון
את שווי העבד היותר על החוב, כיון שהפסיד לו את עבדו במה
שכתב לו שטר שחרור, שעל ידי כך נתחייב רבו ראשון לשחררו.
הגמרא מפרשת את מחלוקתם לפי הביאור של עולא, במאי
קמיפלגי – במה נחלקו תנא קמא ורבן שמעון בן גמליאל, בהדין
שאנו ניכר קמיפלגי – נחלקו, אם נחשב הדין לשלם עליו דמים,
מר – רבן שמעון בן גמליאל, סבר שהדין שאינו ניכר שפחה הדין,
ולכן על המלוה לשלם לרבו ראשון על הדין זה שבגללו הוכרח
לשחרר את עבדו, אף שאין הדין זה הדין הניכר, ומר – תנא קמא,
סבר הדין שאינו ניכר לא שפחה הדין, ולכן אין רבו שני שגרם נזק
לרבו ראשון חייב לשלם לו, אלא על העבד לשלם כשיעור הנאתו
מן השחרור.
הגמרא מפרשת מדוע נחלקו רב ועולא בביאור המשנה: עולא
שפירש את המשנה שרבו השני שחררו, והמחלוקת היא בהדין
שאינו ניכר האם הוא נחשב להדין או שלא, מאי טעמא – מדוע
לא אמר רב שמדובר שרבו ראשון שחררו, והמחלוקת היא אם
מדין שיעבודו של חבירו חייב או פטור, אמר לך – יכול עולא לומר
לך, אין לפרש כן משום שבמשנה נאמר 'כופין את רבו ועושה
אותו בן חורין, ולרבו הכוונה שכופין את רבו שני, וקשה האם לשני
רבו קרית ליה – האם קראת לו במשנה 'רבו', הרי אינו אלא
משועבד לו.
ורב שפירש את המשנה שרבו הראשון שחררו, והמחלוקת היא
במדין שיעבודו של חבירו האם נחשב למדין או שלא, מאי טעמא
– מדוע לא אמר בעולא שמדובר שרבו שני שחררו, והמחלוקת
היא אם הדין שאינו ניכר שמו הדין או לא, אמר לך – יכול רב
לומר לך, אין לפרש כן משום שבמשנה נאמר 'עבד שעשאו רבו

ג'יטין. השולח - פרק רביעי דף מא עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" רלה תוספות רש"י

וַיֹּאמֶר לוֹ עֲבִד אֶת־ה' וְיִצְאֵה לֵעָלָּה בְּנִי. אֵלֶּה הַמַּשְׁחָרֵר כּוֹתֵב - שטר לבעל חובו על דמיו, הואיל הוזק שעבדו - ישלם לו. אֵין העבד חייב כלום במצות - הנהוגות בבני חורין יותר מבעבדים, שלא היה קנוי לו, ולא יכול לשחררו. על דמיו - העודפים על החוב. אֵינו כּוֹתֵב - אין עבד כּוֹתֵב לו שום שטר, דמאי עבד ליה? אֵידוּ לא גרם ליה ולא מידו. אֵלֶּה מַשְׁחָרֵר כּוֹתֵב - לו שטר על

העודק. חֵזק שֹׁאֵינו נִכְר שְׁמִיה חֵזק - ולתנא קמא לא שמייה חֵזק. לְפִיכָךְ אֵין לָנוּ לְחֵיב אֵת הַמַּשְׁחָרֵר, אֵלֶּה הַעֲבֵד לְפִי הַנֶּאֱמָר מִן הַשְּׁחָרִיר. שְׁנֵי רֵבּוֹ קֵרִית לִיה - תנא דמתניתין, בתמיה, דקתני: כּוֹפֵין אֵת רֵבּוֹ, וּמוֹקֵמֵת לֵה בִּרְבּוֹ שְׁנֵי מַשְׁחָרֵר קֵרִית לִיה - מִי הוּא שְׁחָרִיר שְׁחָרִיר? וְשֹׁטֵף נַחַר - וּשׁוֹב כִּל הַשְּׁדֵה וּגּוֹף הַקֶּרֶקֶר מִקּוֹלֵק, שְׁהִמִּים צָפִין עוֹד לְעוֹלָם עֲלֵיה. שְׁפִיר נֶאֱמָר - כִּךְ כִּינִיָּה. לֹא יֵהָא לָךְ פֶּרְעוֹן כּוֹ' - אֵלֶּה אִמֵּר לוֹ "אֵם לֹא פֶרְעֻתִיךְ גִּבָּה מוֹד" - לֹא קִמָּה לִיה בִּרְשׁוּתִיה, וְלֹא אִדְעָתָא דִּידֵה לְחוּדָה אֲחֻפְיָה, וְאֵינוּ חֵיב בְּאֲחֻרִיתוֹה, וְגִבָּה מִשָּׂאָר נִכְסִים. גּוֹבִין מִשָּׂאָר נִכְסִים - כְּלוּמָר, אֵם יִרְצָה - מוֹכֵר אֵת אֵלוֹ, וְהָן גּוֹבִין מִן הַשָּׂאָר. אֵינֵה גִבָּה מִשָּׂאָר נִכְסִים לְפִי, שְׁחָרִיר אֲדָרְבָּה שֶׁל אִשָּׁה לְחוּר עַל בְּתִי דִינִין - כְּלוּמָר, דּוֹקָא הִטִּילָה אֲחֻרִית כְּתוּבָתָה עַל שְׁדֵה זֶה, וְעַל מִנָּת כֵּן נִשְׁתָּא, וְלֹא שִׁדְּוָה כֵּל נִכְסֵי אֲחֻרָאָה לֵה, וְלֹא תִדַּע עַל אִיזָה לְחוּר, מִי קִנָּה רֹאשׁוֹן וּמִי אֲחֻרִין, וְתַצְטָרֵךְ לָדוֹן עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד. מִשְׁנָה מִי שְׁחָצִיו עֲבֵד כּוֹ' - כֵּגוֹן שְׁדִדוֹ שְׁנֵי אֲחֻזִין אוֹ שְׁנֵי שׁוּתְפִין, וְשִׁחָרִיר אֶחָד אֵת חֲלֹק, תִּקְנָתָה אֵת רֵבּוֹ - שֹׁאֵינו חֹסֵר כְּלוֹם. לִישָׁא שְׁפָחָה אֵינוּ יוֹכֵל - מִפְּנֵי צַד חִירוֹת שְׁבוּ.

בת

מִשׁוּם דְּאֵמִי שְׁפִיר נֶאֱמָר הוּא, אֲמִיר שְׁמַעְתָּא דְּלֹא שְׁפִירִין? תְּתַרְגֵּם שְׁמַעְתָּה, דְּאֵמִיר לִיה "לֹא יֵהָא לָךְ פֶּרְעוֹן אֵלֶּה מוֹד". תִּנָּה נְמִי הִכִּי: הָעוֹשֶׂה שְׁדִדוֹ אֲפֻתִיךְ לְאַחַר וְשִׁמְפָּה נַחַר - גּוֹבָה מִשָּׂאָר נִכְסִים, וְאֵם אֵמִיר לוֹ "לֹא יֵהָא לָךְ פֶּרְעוֹן אֵלֶּה מוֹד" - אֵינוּ גּוֹבָה מִשָּׂאָר נִכְסִים. תִּנָּה אֵידִךְ: הָעוֹשֶׂה שְׁדִדוֹ אֲפֻתִיךְ לְבַעַל חוֹב וְלִתְכּוּפָתָא אִשָּׁה - גּוֹבִין מִשָּׂאָר נִכְסִים; רֵבּוֹן שְׁמַעְוֹן בֶּן גְּמִלְיָאֵל אֲמִיר: בַּעַל חוֹב גּוֹבָה מִשָּׂאָר נִכְסִים, אִשָּׁה אֵינֵה גּוֹבָה מִשָּׂאָר נִכְסִים, שְׁאֵין דִּרְבָּה שֶׁל אִשָּׁה לְחוּר עַל בְּתִי דִינִין. מִשְׁנָה מִי שְׁחָצִיו עֲבֵד וְחָצִיו בֶּן חוֹרִין - עוֹבֵד אֵת רֵבּוֹ יוֹם אֶחָד וְאֵת עֲצֻמוֹ יוֹם אֶחָד, דְּבָרֵי בֵּית הַלֵּל, בֵּית שְׁמַאי אֲמִירִים: תִּקְנָתָם אֵת רֵבּוֹ וְאֵת עֲצֻמוֹ לֹא תִקְנָתָם! לִישָׁא שְׁפָחָה אֵי אֲפָשֵׁר - שְׁכָכָר חָצִיו בֶּן חוֹרִין, בת

בטל לגמרי, דאפילו בעל עצמו שמכר - יכול לחזור ולבטל המכירה. דהכי אמרינן ביבמות, בפרק "אלמנה" (טו,ב) גבי מכנסת שום לבעלה, דתניא: מכר שניהם לפרנסה, זה היה מעשה לפני רבן שמעון בן גמליאל, ואמר: הבעל מוציא מיד הלכותות. ופירש שם בקונטרס: מכר שניהם - או זה או זה, דאם מכר הבעל - האשה מוציאה, ואם מכרה האשה - הבעל מוציא. ורבינו תם פירש: דאפילו אם מוכר הבעל - הוא עצמו מוציא, דתקון רבנן שלא יתקיים המקח כלל, ובטל לאלתר, שלא תטרח האשה לטרוף מהם. דרבן שמעון בן גמליאל לטעמיה, דאמר הכא: שאין דרכה של אשה לחזר אחר בתי דינים. ולא דמי לשאר נכסים של בעל שהמקח קיים עד שתבא האשה ותטרוף, דהתם אין כתובתה מיוחדת עליהן וקיים שם, ואי איכא בני חרי - לא גביא ממשעבדי, אבל הכא, אפילו איכא בני חרי - יכולה היא לומר: לא שקילנא אלא הני שנתיהירו לי. על כן הפקיעו חכמים כח המוכר לאלתר, שלא תהא צריכה לחזר אחר בתי דינים, וכן מוכח בירושלמי, דפליג רבי יוחנן ורבי אלעזר בנכסי צאן ברזל, רבי יוחנן אמר: מכר - אינן מכורין, אמר ליה רבי אלעזר: אוכלין בתרומה מכחו, ואת אמרת אינן מכורין? והדר קאמר: במאי פליגין - במכרן לעולם או במכרן לשעה? ומסיק דאתאי דרבי אלעזר כרבנן, דאמרי הכא: גובין משאר נכסים, ורבי יוחנן כרבן שמעון בן גמליאל. הוי כשמכרן לשעה - אינן קיימין, אבל מכרן לעולם - דרבי הכל אינן קיימין. ומתיריש בך פירש הקונטרס "דהאשה שנפלה" (כתובות פא,א). לישא שפחה אינו יכול - ואם תאמר: אפילו יכול לישא שפחה הא אינו מקיים בכך פריה ורביה. כדמוכח בפרק "הבא על יבמתו" (יבמות סב,א) גבי היו לו בנים קודם שנתגייר ונתגייר, דאמר: הכל מודין בעבד שאין לו חיסיו ויש לומר: דאם היה יכול לקיים שבת כל דהו - משום מצות "פרו ורבו" לחדיה לא הוה כפינן לרבו, דלא מיידיב בה, כיון דאנוס הוא. ואם תאמר: וליתי עשה ד'פרו ורבו' ולידחי לאו ד'לא יהיה קרש' (בררים בג) ויש לומר: דהכא אפשר לקיים שניהם על ידי כפייה, ועוד: דכי מעקרא לאו - לא מקיים עשה, אלא בגמר ביאה דחזיא להתעבר. ועוד: דבדידה ליכא עשה, דאפילו מיפקדא - אפשר לה בכניצא בה, ואם תאמר: וימכור עצמו בעבד עברי, דעבד עברי שרי בשפחה. ואפילו אין לו אשה ובנים - הא איכא למאן דאמר דרבו מוסר לו שפחה כנענית? ויש לומר: דאמר ביאיוהו נשך" (בבא מציעא עא,א), גר ומשחרר אין נמכרין בעבד עברי משום דבעינן "ושב אל משפחתו". ואם תאמר: וישא חציה שפחה וחציה בת חורין, כדאמרין בפרק "אותו ואת בנה" (חולין עט,א) דפריה שתבעה אין מרביעין עליה אלא מיניה ויש לומר: דגבי כלאים לא אסר אלא תרי מיני, והנהו חד דרז מינא. אבל הכא - אתי צד עבדות ומשמש בצד חירות. ואם תאמר: וישא ממורה, דצד עבדות שרי בה, כדתנן בפרק "האומר" (קידושין סט,א): "יכולין ממזרים לטירה, כיצד? ממזר נושא שפחה. וצד חירות נמי שרי בה, כדתנן פרק "עשרה יחסין" (שם סט,א): חוריו וממזרי מותרין לבא זה בזה, וכי תימא דאתי צד עבדות ומשתמש באשת איש - ישאנה באיסור בלא קדושין, כמו שממזר נושא שפחה, וכמו לישא שפחה אינו יכול? ואומר רבינו תם: דאין זו תקנה להרבות ממזרים בישראל. ואם תאמר: וישא נתינה, דחוריו ונתיני מותרין לבא זה בזה, בפרק "עשרה יחסין" (שם) ועבר נמי מותר בה, דאמרין בפרק "שם מותרות" (יבמות פה,ב): ממזרות ונתינה לישראל איכא בינייהו. למאן דאמר מפני שהוא מרגילה - זהו היא מרגילתה, פירש: שיוכל בנה לטירה על ידי שישא שפחה! ויש לומר דאף על גב דאסור בנה בשפחה - אינה חוששת רק שיש לו טהרה

דאילו לדרידה שרי, כיון דאין מתכוין אלא להפקיע שיעבודא. אבל היכא דמיתר אבולי עלמא, כגון מינתא והקדש, דקדושת הגוף - לא אלאמה לשיעבדהי. ואם תאמר: ולאבי דאמר בפרק "כל שעה" (פסחים לא,א) דלמפרע הוא גובה, היכי משני למתני? דהכא? דכדרבא לא מצוי לשנוי - דאבי לית ליה דמפקיע מידי שיעבד, כיון דסבר דלמפרע הוא גובה, וכעולא נמי לא מצוי לשנוי - דקאמר שורת הדין אין העבד חייב כלום במצות, ולאבי דאמר למפרע הוא גובה - אמרינן דשפיר מקדוש ושפיר זבין, ואפילו העבד שוה יותר מן החוב - לכל הפחות חלקו משוחרר! ויש לומר: דאבי מפרש כעולא, וכגון דרוצה להוה לסלק בוזי. ואם תאמר: ואצטלא דפרסיה אמיתא אמאי קנייה מיתנא? הא אין יכולין לסלקה בוזי, דהדין עומה, אם כן מודה רבא הוה דלמפרע הוא גובה, דבפרק "כל שעה" (שם לא,א) מפרש טעמא דרבא, כיון דאילו הוה ליה חזוי הוה מסליק ליה בוזי - אשתכח דהשתא הוה דקא קניו ויש לומר: דמכל מקום, כיון דמשמשין באצטלא לעשות בו כל חפצא, ואם מכרה לאן טרפה מלקוחות, ומסלקו ליה בוזי - אמרינן: מכאן ולחבא הוא גובה. במיין שיעבדו של חבירו קמיוולג - וכגון דאמר ליה "אין לך פרעון אלא מזה", דלא גבי משאר נכסים. דאי לאו הכי - אמאי פטורי? הרי עדיין חייב לו חובו. והא דלא מוקי פלוגתניהו דבינא דגרמי - משום דאפילו מאן דפטר בדינא דגרמי אפשר דמדייב במיין שיעבדו חבירו, כדמוכח בפרק "המניח" (בבא קמא לג,ב). בחיזוק שאינו ניכר קמיוולג - לרב דמוקי לה בשחררו רבו ראשון - חשיב שפיר חזוק ניכר. אבל שחרור דרבו שני, דלא הוי אלא מדרבנן - חשיב חזוק שאינו ניכר. וצריך לומר דהאי חזוק שאינו ניכר - חשיב ניכר טפי מדהוא דפרק "הניקין" (דף גנא), דהתם קיימא לן דלא שמייה חזוק, והכא קיימא לן כרבן שמעון בן גמליאל דמשנחנו, דשמייה חזוק.

גובין משאר נכסים - כְּלוּמָר, אֵם רִצָּה - מוֹכֵר אֵת אֵלוֹ, וְהָן גּוֹבִין מִן הַשָּׂאָר. אֵינֵה גִבָּה מִשָּׂאָר נִכְסִים לְפִי שֹׁאֵין דִּרְבָּה לְחוּר אֶחָד בְּתִי דִינִין - פִּירֵשׁ בְּקוֹנְטֵרְס: דּוֹקָא הִטִּילָה אֲחֻרִית עַל שְׁדֵה זֶה, וְעַל מִנָּת כֵּן נִשְׁתָּא, נִסְתָּא, וְלֹא יִשְׁדְּוָה כֵּל נִכְסֵי אֲחֻרָאָה לֵה, וְלֹא תִדַּע עַל אִיזָה לְחוּר מִי קִנָּה רֹאשׁוֹן וּמִי אֲחֻרִין, וְתַצְטָרֵךְ לָדוֹן עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד. וְנִרָא דֹאם מִכֵּר - מִכֵּר

בטל לגמרי, דאפילו בעל עצמו שמכר - יכול לחזור ולבטל המכירה. דהכי אמרינן ביבמות, בפרק "אלמנה" (טו,ב) גבי מכנסת שום לבעלה, דתניא: מכר שניהם לפרנסה, זה היה מעשה לפני רבן שמעון בן גמליאל, ואמר: הבעל מוציא מיד הלכותות. ופירש שם בקונטרס: מכר שניהם - או זה או זה, דאם מכר הבעל - האשה מוציאה, ואם מכרה האשה - הבעל מוציא. ורבינו תם פירש: דאפילו אם מוכר הבעל - הוא עצמו מוציא, דתקון רבנן שלא יתקיים המקח כלל, ובטל לאלתר, שלא תטרח האשה לטרוף מהם. דרבן שמעון בן גמליאל לטעמיה, דאמר הכא: שאין דרכה של אשה לחזר אחר בתי דינים. ולא דמי לשאר נכסים של בעל שהמקח קיים עד שתבא האשה ותטרוף, דהתם אין כתובתה מיוחדת עליהן וקיים שם, ואי איכא בני חרי - לא גביא ממשעבדי, אבל הכא, אפילו איכא בני חרי - יכולה היא לומר: לא שקילנא אלא הני שנתיהירו לי. על כן הפקיעו חכמים כח המוכר לאלתר, שלא תהא צריכה לחזר אחר בתי דינים, וכן מוכח בירושלמי, דפליג רבי יוחנן ורבי אלעזר בנכסי צאן ברזל, רבי יוחנן אמר: מכר - אינן מכורין, אמר ליה רבי אלעזר: אוכלין בתרומה מכחו, ואת אמרת אינן מכורין? והדר קאמר: במאי פליגין - במכרן לעולם או במכרן לשעה? ומסיק דאתאי דרבי אלעזר כרבנן, דאמרי הכא: גובין משאר נכסים, ורבי יוחנן כרבן שמעון בן גמליאל. הוי כשמכרן לשעה - אינן קיימין, אבל מכרן לעולם - דרבי הכל אינן קיימין. ומתיריש בך פירש הקונטרס "דהאשה שנפלה" (כתובות פא,א). לישא שפחה אינו יכול - ואם תאמר: אפילו יכול לישא שפחה הא אינו מקיים בכך פריה ורביה. כדמוכח בפרק "הבא על יבמתו" (יבמות סב,א) גבי היו לו בנים קודם שנתגייר ונתגייר, דאמר: הכל מודין בעבד שאין לו חיסיו ויש לומר: דאם היה יכול לקיים שבת כל דהו - משום מצות "פרו ורבו" לחדיה לא הוה כפינן לרבו, דלא מיידיב בה, כיון דאנוס הוא. ואם תאמר: וליתי עשה ד'פרו ורבו' ולידחי לאו ד'לא יהיה קרש' (בררים בג) ויש לומר: דהכא אפשר לקיים שניהם על ידי כפייה, ועוד: דכי מעקרא לאו - לא מקיים עשה, אלא בגמר ביאה דחזיא להתעבר. ועוד: דבדידה ליכא עשה, דאפילו מיפקדא - אפשר לה בכניצא בה, ואם תאמר: וימכור עצמו בעבד עברי, דעבד עברי שרי בשפחה. ואפילו אין לו אשה ובנים - הא איכא למאן דאמר דרבו מוסר לו שפחה כנענית? ויש לומר: דאמר ביאיוהו נשך" (בבא מציעא עא,א), גר ומשחרר אין נמכרין בעבד עברי משום דבעינן "ושב אל משפחתו". ואם תאמר: וישא חציה שפחה וחציה בת חורין, כדאמרין בפרק "אותו ואת בנה" (חולין עט,א) דפריה שתבעה אין מרביעין עליה אלא מיניה ויש לומר: דגבי כלאים לא אסר אלא תרי מיני, והנהו חד דרז מינא. אבל הכא - אתי צד עבדות ומשמש בצד חירות. ואם תאמר: וישא ממורה, דצד עבדות שרי בה, כדתנן בפרק "האומר" (קידושין סט,א): "יכולין ממזרים לטירה, כיצד? ממזר נושא שפחה. וצד חירות נמי שרי בה, כדתנן פרק "עשרה יחסין" (שם סט,א): חוריו וממזרי מותרין לבא זה בזה, וכי תימא דאתי צד עבדות ומשתמש באשת איש - ישאנה באיסור בלא קדושין, כמו שממזר נושא שפחה, וכמו לישא שפחה אינו יכול? ואומר רבינו תם: דאין זו תקנה להרבות ממזרים בישראל. ואם תאמר: וישא נתינה, דחוריו ונתיני מותרין לבא זה בזה, בפרק "עשרה יחסין" (שם) ועבר נמי מותר בה, דאמרין בפרק "שם מותרות" (יבמות פה,ב): ממזרות ונתינה לישראל איכא בינייהו. למאן דאמר מפני שהוא מרגילה - זהו היא מרגילתה, פירש: שיוכל בנה לטירה על ידי שישא שפחה! ויש לומר דאף על גב דאסור בנה בשפחה - אינה חוששת רק שיש לו טהרה

טוהר, דסבורה שלא יחשב איסור, כמו שהיא אינה חוששת דהא מינסבא לישראל. והא
דאסור נתין בשפחה טפי מממזר, אף על גב דשניהם פסולי קהל, דנתין אית ביה לאו ד"לאו
תחתיה" - אומר רבינו תם: משום דבממזר לא שייך "לא ידה קדש", דכולי מוקדשות קאתי,
מאיסור דלא תפסי קדושיך, ואף על גב דאסור בזכר ובבהמה דנפקי נמי מ"לא ידה קדש"
ובפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין דנב) - לא שרינן
אלא קדשות דאטי מיניה. והא דשרי חוריי
בתני, ואסרי בשפחה, אף על גב דבתרווייהו
איכא לאו - אומר רבינו תם: דתני ילפינן משאר
פסולי קהל, כגון עמומי ומואבי ומצרי ואדומי,
דשרי בקהל גרים, דלא אקרי קהל. אבל עבדות,
דלאו בני קדושתן נינהו - לא ילפינן מיניהו.
לא תוהו בראה לשבת יצרה - הא דלא נקט
קרא ד"פרו ורבו" - משום דאי הוה יכול לקיים
שבת כל דהו, משום מצות "פרו ורבו" לא הוה
כפינן ליה, והכא כפינן ליה כדפירשנו. אי נמי,
נקט האי קרא משום דמוכחא דמצוה רבה היא.
וכן בפרק בתרא דמגילה (כ"א), מיידי לה גבי
מוזר ספר תורה ללמוד תורה ולישא אשה,
דאמרי: שאני תלמוד תורה, דאמר רבי גדול
תלמוד תורה כו', אשה נמי - לא תוהו בראה".
והרב רבי יצחק רבי מרדכי מפרש: דנקט "לשבת
יצרה" - משום דשייך אף בצד עבדות, אבל "פרו
ורבו" - לא שייך אלא בצד חירות. וכן משמע
קצת בירושלמי דפרקין דפרק קמא דמועד קטן,
דאמר: חמין תנן: אין גושאין נשים במועד, שמעון
בר אבא בשם רבי יוחנן אומר: מפני ביטול פריה
ורביה. פירוש: שלא ימתין מלישא עד המועד,
שהוא זמן שמחה ופגיו מכלום. בעון קומי רבי אסי:
העבד מהו שישא במועד? אמר להו: נשמענה מן
הדא: יבטל - והלא לא נברא העולם אלא לפריה
ורביה. ואמר שמעון בר אבא בשם רבי יוחנן: כל
שהוא מצוה על פריה ורביה - אסור לו לישא
במועד. פירוש: כל שהוא מצוה על פריה ורביה
- משום "לשבת יצרה", כגון עבד. אבל א"פרו
ורבו" ודאי לא מיחייב. ולפי זה בשפחה נמי שייך
בה שבת, והא דלא כפינן בחציה שפחה וחציה בת
חורין אלא היכא דנהגו בה מנהג הפקר - היינו
משום כיון דלא מייפקא א"פרו ורבו" - שמה גם
לאחר שתתחרר לא תקים.
בופין את רבו ועושה אותו בן חורין - ואם
תאמר: וכי אומרים לאדם "חטא כדי
שיזכה בחייו"? והכי אמר בפרק קמא דשבת
(ד,א) גבי הדיבך פת בתוהו ויש לומר: דדוקא
התם אמרינן הכי, משום דפשע, שהדיבך סמוך
לחשיכה, אבל הכא דלא פשע - לא. וכן בפרק
בתרא דערוכות (ג,ב) אמר: כהן שעלתה לו יכלת
- חברו חותכה לו בשניו, דקעביד שבות כדי
שיזכה חברו בעבודתו. וכן בריש "חמדי נשחט"
(פסחים נ"א), אמר: מחוסר כפרה בערבי פסחים
שנמביא בפרתו אחר חמדי של בין הערבים. דעשה
דפסח שיש בו כרת דחי עשה והשלמה. אלמא -
אף עבר כהני בעשה דהשלמה, כדי שיזכה זה
בפסח. וחציה שפחה וחציה בת חורין וכפא זה
רבה (ג'טין לח,ב) משום דנהגו בה מנהג הפקר, אף
על גב דהם פושעים - כיון שהיתה מחזרת
אחריהם ומשלתן לזנות חשיבי כאנוסים. ועוד
דמצוה דרבים שאני. **דבול** עילמא גזירה שוה
עדיפא - בריש "איהו מקומן" (ובחים מח,א).
ובפרק "דמ' שחטת" (ברכות כ"ב), פליגי רבי
עקיבא ורבנן בספק מיעות, ומשמע דלכ"ל
עלמא הקיטא עדיפא. הכא שאני, משום דעיקר
שטר מגזירה שוה נפקא לך. **מה** לאשה כו' - אף על גב דגזירה שוה מופנה היא, דילפינן מינה מילי טובאי, מכל מקום כיון דאיכא למיפך - שבקינן לה משום הקישא.

בת חורין אינו יכול - לישא, מפני צד עבדות שבו. לא תוהו בראה - יוצר הארץ, לא
על תוהו - להיות ריקנית, ברא אותה. כי אם לשבת - להיות בה ישוב, יצרה.
גמרא קנה - והיו חציו בן חורין. והפדה לא נפדתה - דגבי שפחה חרופה איכא
דדריש ליה בפדיה ואינה פדויה לקמן, ובמסכת כריתות (יא,א), חציה שפחה
וחציה בת חורין, וסתם פדויה - בבספ ובשעה
כסף. חופשה לא נתן לה - היינו שטר, דגמר
"לה" - "לה" מאשה, מה כסף בין כולו בין חציו
- כדיליף מ"זהוה לא נפדתה". מה אשה
לחציה לא - אין אשה מתגרשת מבעלה
לחצאין. רבנן פרי גזירה שוה עדיף - דלא
שבקינן גזירה שוה ולפינן מדיקש. ורבי סבר
היקש עדיף, דכי איכא למילף מדיקש ומגזירה
שוה - שבקינן גזירה שוה ולפינן בדקש. דבולי
עלמא גזירה שוה עדיפא - דכיון דמופנה
לדרוש - הוי ליה כמאן דכתביה בגופיה דקרא,
דהא קרא יתירא הוא. וכי לא מופנה נמי, ואין
להשיב עליה, כיון דמסיני גמרינן לה. דאין אדם
דן גזירה שוה מעצמו - איהו עדיפא מדיקש.
שכן אינה יוצאה בכסף - לפיכך אינה מתגרשת
לחצאין. תאמר בשפחה שיוצאה בכסף - והלכך
כי נפקא בשטר - תצא אף לחצאין. ובריה תורה
כו' - ולעולם בשפחה גמורה משתעי. לא קנה
- דגמר "לה" - "לה" מאשה. בשטר הוא דפליגי
- הדר פריך: נימא בך מתנינא שטר נקט
דוקא, דאילו בכסף - דברי הכל קנה. **נימא**
תיהו תיובתא דרב יוסף ברתני - חדא, דאמר
בשטר רבי מודה, והכא תנא דפליגי. ועוד,
דאמר רב יוסף דבכסף פליגי - וברייא דיקא
דבכסף מודה רבנן דקנה. לחודיעך כהו דרבי -
דאפילו בשטר, דאיכא למגמר "לה" - "לה"
מאשה, דלא תיפוק לחצאין - פליגי. לחודיעך
כחן דרבנן - דאפילו בכסף, דאיכא למדרש
"והפדה לא נפדתה" - פליגי. **יכול לכל** -
שכולה פדויה, ונתארסה לעבד עברי, קרא
משתעי, וקאמר דלא יזמיתו מחמת ניואן -
תלמוד לומר "לא נפדתה". אי לא נפדתה יכול
לכל - דלא נפדתה כלל, ואפילו הכי מתייב
אשם אביאה דידה הואיל ונתתייהר לעבד
עברי, שמתור בשפחה. אין לי אלא בכסף -
דאמרנן ביה דנפקא לחירות. בשטר מנין -
שיוצאה לחירות. אין לי אלא חציו בכסף - וכל
שכן כולו. או כולו בשטר - אבל חציו בשטר
- עדיין לא למדנו שאם שיוחר חציו - והא
חציו בן חורין. בשלמא לרב יוסף לכתר
דאיתותא - ואוקימנא על כרחין דבתרווייהו
פליגי. **מה פני** - דאמר דבתרווייהו נפקא
לחצאין - רבי היא. **אלא לרבה** - דאמר: בשטר
פליגי, אבל בכסף דברי הכל קנה. **רישא** -
דקתני בכסף לחצאין - דברי הכל. **וסיפא** -
דקתני אף בשטר לחצאין - רבי היא. ולא רבנן?
רב **אשי** אפר רבי **היא** - רבי אמרה לבולה,
דאית ליה בתרווייהו קנה, ורבנן אפילו עליה
בעלמא אשטר ולא אבסוף, והא מתנינא מיתא
איהו אמרה. ולא גרסינן: ונסיב לה אליבא
דתנאי. מוקים לה - דמשכחת חציו עבד וחציו
בן חורין בכסף, ודברי הכל.
של

אמר רבנא:
בעבד

ב"ה, ב' שבט, תשי"ז
ברוקלין.
שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ד טבת הוא יום ההילולא של רבנו הזקן בעל התניא והשולחן ערוך,

(א) איך להתנהג בכדי להשפיע על תלמיד ישיבה להמשיך בלימודו בישיבה.

מובן ע"י הסברה אשר תורתנו היא תורת חיים גם כפשוטה, חיים בעולם הזה, ומובן הדבר שהרי נתנה מבורא העולם בכלל ובורא האדם ביחוד, אשר רק הוא ית' יכול לדעת מהו הטוב באמת בשביל האדם הנמצא בעולם זה, והבורא הודיע אותנו הוראות מפורטות בתורתנו, ואחד הציווים העיקרים בה הוא לימוד התורה, וחשיבות נוספת ללימודה בימים המשמשים יסוד והכנה לדרך האדם כשיצא לחוץ מד' אמות של ביתו של בית הכנסת ושל בית המדרש, וכמה דברי התעוררות והסברה בזה נמצאים בספרים בכלל ובספרי החסידות ביחוד.

(ב) איך לגרש המחשבות זרות המבלבלות בעת התפלה והלימוד.

אחת העצות לזה היא ללמוד מתוך הספר ואפילו בעת שעובר במחשבתו על הסוגיא והעיון יהי' הספר פתוח לפניו באותו הענין בו ואודותו מתבונן, וכשירגיש שהמחשבה מתחילה לשוטט הצדה, יביט בפנים הספר, ואותיות או חזרות מסבירות ומאירות.

(ג) ענין החלומות המבלבלים.

ידוע ומרומז גם במאמרי רז"ל, אין אדם רואה אלא מהרהורי לבו, אשר החלומות הם תולדות המחשבה בטלה וכו' אשר במשך היום, וכשממעטים הסיבה בדרך ממילא מתמעט המשובב, וכיון שעוד סיבות לחלומות (עיין תניא פרק כ"ט וש"נ) יש להיות זהיר בק"ש שעל המטה, שיהי' גופו טהור יהי' זהיר בטבילת עזרא, והמזוזה בפתח חדרו כשרה.

(ד) חיזוק בעניני אמונה ובטחון וכו', ילמוד חסידות בשופי ויתוסף בכל הנ"ל.

(ה) איך להתנהג עם המנגדים לחסידות.

מובן שמבהיל הדבר איך זה מנגדים לחלק מתורת ה' ובטח בא זה מחסרון ידיעה מה זה תורת החסידות, ולכן מהנכון שלא להכנס בוויכוחים כי אם להפיץ אור תורה ומאור שבתורה זוהי פנימיות התורה ככל האפשרי על ידי הוספה בלימוד עצמו ועל ידי השפעה בסביבתו שיתפשט לימוד זה גם שם, וכנ"ל מבלי להכנס בוויכוחים בזה, ובדרך ממילא תתמעט ההתנגדות הלך פחות ותתרבה הדיעה והחכמה בתורת דא"ח.

בודאי יודע אשר בעשירי לחדש זה ש"ק פ' בשלח הבע"ל הוא יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע וכל הרוצים להיות קשורים להוראותיו ולתורתו מתעוררים ומחליטים ביום זה להוסיף בלימוד התורה ובהידור בקיום מצותי'.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

נ. ב. כבקשתו ובתור יוצא מן הכלל הנני בא על החתום, אבל גם כשחותם המזכיר, פשוט אשר מקודם לזה קורא אני כל המכתבים המתקבלים על שמי, ומקריא המענה על כל אלו המכתבים החתומים בשמי וקודם ששולחים אותם נקרא המענה על ידי, ולפלא החשד המוזר שאין כן הסדר והרי לא נחשדו בני ישראל על ענינים כחשד האמור.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 ז אם חל בשבת יום שאין אומרים בו נפילת אפים במנחה אם היה חל בחול⁴² פגז חנכה וראש חודש
2 אין נוהגין לומר צו"צ⁴³ במנחה וכן אם ראש חודש למחר אין נוהגין לומר צו"צ במנחה שהרי בחול גם
3 פן אין נוהגין לומר נפילת אפים בערב ראש חודש במנחה⁴⁴:

סימן רצב, דין תפלת מנחה בשבת סעיף ז

מתוך שולחן ערוך אדמו"ר הזקן עם ביאורי הלכה, הוצאת קה"ת

ביאורי הלכה

יג] צו"צ - ר"ת של שלושת הפסוקים: צדקתך; וצדקתך; צדקתך³⁴.

ציונים והוספות

- 42) וכ"ה בסידור (מנחה לשבת). וראה גם לעיל סי' רפד
סי"ד (לענין תפילת שחרית): נוהגים לומר אב הרחמים,
ובכל יום שאין אומרים בו צו"צ אין אומרים אותו... וכן
כשיש חתונה או מילה.
אף שכשיש חתן אין אומרים צדקתך, מכל-מקום
כשמתפללים בבית האבל אומרים צדקתך (ראה שש"כ
פס"ה סט"ז).
43) בכמה דפוסים נדפס צ"צ - שהוא 'צדקתך צדק' כפי
הנוסח בסידורי אשכנז (על פיו כתב שוע"ר) שהפסוק
- הראשון הוא 'צדקתך צדק'.
44) עד"ז בסי' תכט ס"ח: נוהגין במדינות אלו שבכל חודש
ניסן אין אומרים תחנון ... ולא צו"צ שבמנחה בשבת.
ובסוף סימן קלא הובא (לענין אמירת תחנון לאחר ברית
מילה): בבית הכנסת ... אע"פ שבעל הברית מתפלל שם
בשבת אומרים צדקתך צדק אפילו אין עושין הסעודה אלא
בלילה (אלא שבעל הברית עצמו לא יאמר תחנון).
וראה סי' תקצח ס"א לענין אמירת צדקתך בראש השנה
שחל בשבת. ובסי' תרכב ס"ד לענין יוהכ"פ שחל בשבת.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת - לפי לוח "רב יומי"

- 1 כד (חורים שבכתלים כלפי כרמלית אינם ככרמלית אם
2 הם למעלה מג' טפחים אלא אם כן יש בהם ד' על ד'
3 והם למטה מעשרה כמו שנתבאר בחורי רשות הרבים):
- 4 כה כרמלית הקילו בה מקולי רשות היחיד ומקולי רשות
5 הרבים מקולי רשות היחיד שאין כרמלית בפחות מד'
6 על ד' ומקולי רשות הרבים שאין כרמלית למעלה מעשרה
7 אלא מקום פטור הוא לענין דבר שאינו מסויים כמו
8 שנתבאר ברשות הרבים אבל דבר מסויים כגון ראש עמוד
9 העומד בכרמלית אם יש בו ד' על ד' רשות היחיד הוא ואם
10 אין בו ד' על ד' אף למטה מעשרה אינו כרמלית אלא מקום
11 פטור.
- 12 ויש אומרים שאין מקום פטור בכרמלית אלא ברשות הרבים
13 אבל בכרמלית אנו אומרים מצא מין את מינו וניעור דהיינו
14 המקום פטור מצא את הכרמלית שהיא מינו שהיא ג"כ
15 מקום פטור מן התורה וניעור ונתחזק ע"י מינו להצטרף עמו
16 ולהיות כמוהו ולכן כל דבר שאין בו ד' על ד' שאינו חולק
17 רשות לעצמו בטל הוא אצל הכרמלית ונעשה כמוהו אם הוא
18 למטה מעשרה אבל אם הוא למעלה מעשרה מקום פטור
19 הוא שאין כרמלית תופסת למעלה מעשרה אבל בור העומד
- 20 בכרמלית אפילו עמוק מאה אמה הוא כרמלית אלא אם כן
21 יש בו ד' על ד' שהכרמלית תופסת עד התהום ואין מקום
22 פטור נוהג שם וכן עיקר.
- 23 ולדברי הכל אין מקום פטור ברשות היחיד אלא כל מה
24 שיש ברשות היחיד הוא רשות היחיד:
- 25 כו בימים ונחלים מודדים אלו העשרה טפחים של
26 כרמלית מעל פני המים ולא מן הקרקע לפי שהמים
27 נחשבים כארץ עצמה ולכן כל המים ו' טפחים למעלה על
28 פני המים הם כרמלית למעלה מעשרה הוא מקום פטור:
- 29 כז איזהו מקום פטור כל מקום גבוה שברשות הרבים
30 שאין בו ד' על ד' והוא גבוה משלשה ולמעלה עד
31 לרקיע או חריץ שאין בו ד' טפחים רוחב ועמוק משלשה
32 ועד התהום אפילו הוא ארוך אלף אמה וכן מחיצות
33 הגבוהות משלשה ועד לרקיע ואין ביניהם ד' על ד' הרי
34 ביניהם מקום פטור אם הם ברשות הרבים אבל בכרמלית
35 אין שם מקום פטור כלל אלא למעלה מ' טפחים וכל שכן
36 ברשות היחיד כמו שנתבאר:
- חלק ב סימן שמה דין ארבע רשויות לשבת:

מרשות היחיד לרשות היחיד דרך כרמלית כמ"ש בסי' 49
שמ"ז והוא הדין מכרמלית לכרמלית דרך רשות היחיד 50
כמ"ש שם אבל מכרמלית לכרמלית דרך מקום פטור מותר 51
תוך ד' אמות: 52

ה הלכה למשה מסיני שהמעביר חפץ ד' אמות ברשות 53
הרבים חייב וחכמים אסרו להעביר ד' אמות בכרמלית 54
אבל מקום פטור מותר להעביר בו בכולו אפילו הוא ארוך 55
אלף אמה ומותר לטלטל מכרמלית זו לכרמלית אחרת תוך 56
ד' אמות כגון מים לבקעה וכיוצא בהן משאר הכרמליות: 57
ך אפילו מקום שהוא רשות היחיד גמורה מן התורה אלא 58
שחכמים אסרו לטלטל בו אלא תוך ד' אמות כמו שאסרו 59
בכרמלית גמורה כגון קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף 60
לדירה ע"ד שיתבאר בסי' שנ"ח שמן התורה הוא רשות 61
היחיד גמורה אפילו ארוך ורחב כמה מילין כיון שיש לו 62
מחיצות אלא שמחוסר דיוורין והזורק מתוכו לרשות הרבים 63
חייב אעפ"כ מותר לטלטל ממנו לכרמלית גמורה תוך ד' 64
אמות כגון לבקעה העוברת לפניו ולא גזרו כאן כמו שגזרו 65
על טלטול משאר רשות היחיד לכרמלית לפי שחששו כאן 66
אם יהיה אסור לטלטל ממנו לכרמלית יטעו לומר שהוא אין 67
לו דין כרמלית כלל ויבואו להתיר הטלטול בתוכו יותר מד' 68
אמות: 69

ץ ולמה חששו יותר לאיסור הטלטול בתוכו מלאיסור 70
הטלטול ממנו לכרמלית גמורה לפי שהטלטול בתוכו 71
מצוי יותר מהטלטול ממנו לכרמלית גמורה ולכן בטלו זה 72
מפני זה שהם אמרו והם אמרו: 73

ח ולכן מותר ליקח מפתח מכרמלית שלפני גינה לפתוח 74
ולנעול הגינה או להטמינו בתוכה ולחזור וליטלו ממנה 75
כשהוא עומד בחוץ אע"פ שהגינה היא רשות היחיד גמורה 76
מן התורה אלא שהיא ככרמלית מד"ס אם היא יתירה על 77
בית סאתים. 78

ובלבד שלא תהא מפסקת ביניהן אסקופה שהיא רשות 79
היחיד כגון שהיא גבוהה עשרה ורחבה ד' או אפילו אינה 80
גבוהה כלל אלא שיש לה מחיצות מן הצדדים הרחבות ד' 81
טפחים דהיינו מזוזות הפתח מכאן ומכאן אם יש בהן ד' 82
וגם יש עליה משקוף מלמעלה הרחב ד' שיש תורת תקרה 83
עליו ואומרים בו פי תקרה יורד וסותם וכמו שיתבאר בסי' 84
שס"א ושס"ה והרי זה כאלו היתה מחיצה לפני האסקופה 85
ועל ידי כן נעשית רשות היחיד ואסור לטלטל דרך עליה 86
מפני שמטלטל מכרמלית לכרמלית דרך רשות היחיד: 87

ט ואם אסקופה זו שנעשית רשות היחיד ע"י פי תקרה 88
יורד וסותם הוא לפני רשות היחיד גמורה שמותר 89
לטלטל בתוכה כגון בית וחצר מן הדין היה מותר לטלטל 90
מהאסקופה לפנים או להפך שהרי מטלטל מרשות היחיד 91
לרשות היחיד אלא שיש לאסור משום שאין הכל בקיאים 92
לדקדק אם יש ברוחב המשקוף ד' שכשואין בו ד' אין 93
אומרים בו פי תקרה יורד וסותם והרי יש לאסקופה זו דין 94
כרמלית אם אינה גבוה עשרה ואע"פ שאינה רחבה ד' ואין 95

א מן התורה אינו חייב אלא כשמוציא חפץ ברגליו מרשות 1
היחיד או מכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד או 2
שעומד ברשות היחיד וזורקו או מושיטו לרשות הרבים או 3
להפך וחכמים אסרו ההוצאה וההכנסה והזריקה והושטה 4
מכרמלית לרשות הרבים או לרשות היחיד או מהן לכרמלית 5
אבל מקום פטור מותר להוציא ולהכניס ממנו לרשות היחיד 6
ולרשות הרבים ומהן לתוכו וכן לזורק ולהושיט. 7

אבל המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים או המכניס 8
מרשות הרבים לרה"י דרך מקום פטור כגון המוציא מחנות 9
לרה"י דרך אסטווינת או להפך חייב כיון שלא נח החפץ 10
במקום פטור ואע"פ שהולך ברגליו במקום פטור והרי הניח 11
רגליו שם בכל פסיעה אין זו חשובה הנחה אלא אם כן עמד 12
שם לפוש אבל אם עמד שם לתקן משאו הרי עמידה זו 13
צורך הילוכו ואינה חשובה הנחה ואין צריך לומר 14
שהמושיט או זורק מרשות היחיד לרשות הרבים או להפך 15
דרך מקום פטור שהוא חייב: 16

ב וכן העומד במקום פטור ונוטל חפץ מרשות היחיד או 17
מיד מי שעומד ברשות היחיד ונותנו ברשות הרבים או 18
ביד העומד ברשות הרבים או להפך ולא נחה ידו כלל 19
במקום פטור כשהולכה דרך שם חייב אבל אם נחה ידו 20
שם קצת פטור. 21

אבל אסור לעשות כן מדברי סופרים אפילו ע"י שנים כגון 22
שאחד עומד ברשות היחיד ונוטל משם חפץ ומניחו במקום 23
פטור והעומד ברשות הרבים נוטלו מפני שמזלזל באיסורי 24
שבת לגרום לכתחלה הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים 25
או להפך וגזרה שמה יבואו להוציא מרשות היחיד לרשות 26
הרבים או להפך בלא הנחה במקום פטור בינתיים: 27

ג במה דברים אמורים ברשויות של תורה שהן רשות 28
היחיד ורשות הרבים גמורה אבל ברשויות של דבריהם 29
כגון מקום פטור העומד בין ב' חצרות שלא עירבו מותר 30
לעמוד עליו וליטול מחצר זו ולהניח בחצר זו וכן במקום 31
פטור שבין רשות היחיד לכרמלית ע"ד שיתבאר בסימן 32
(שנ"י) [שנ"ה] [שכיון שאף ברשויות של תורה אין איסור 33
בזה אלא משום גזרה א"כ ברשויות של דבריהם היא גזירה 34
לגזירה]. 35

ויש אוסרים אפילו ברשויות של דבריהם מטעם שיתבאר 36
בסי' (שנ"ג) [שנ"ב] ויש להחמיר כדבריהם: 37

ד (וכל זה כשעומד במקום פטור ונעשית שם הנחה כמו 38
שנתבאר וכן אם עומד ברשות היחיד ומניח חפץ במקום 39
פטור וחוזר ועוקר משם לכרמלית או לחצר שאינה 40
מעורבת אבל אם מושיט או זורק דרך מקום פטור בלי הנחה 41
בינתיים לדברי הכל אסור שהרי כיוצא בזה ברשויות של 42
תורה חייב חטאת לכן ברשויות של דבריהם אסור מדבריהם 43
ואין כאן גזרה לגזרה) ויש מי שמתיר גם בזה ואין לסמוך 44
על דבריו כמ"ש בסי' שנ"ג. 45

ולדברי הכל אסור להוציא מרשות היחיד למקום פטור 46
אפילו דרך רשויות של דבריהם כגון כרמלית או חצר 47
שאינה מעורבת אפילו בלי הנחה בינתיים וכמו שאסור 48

41 דרך למעלה מעשרה.

42 אבל כשיוצא מבית הכנסת וסוגרו אסור להוציא עמו
43 המפתח דרך מעלה מעשרה לתוך חלל שתחת המשקוף
44 ולהטמינו שם בחור שהוא למעלה מ' כיון שנחה קצת בידו
45 לפי שלגבי עצמו אינו מועיל מה שמוציא למעלה מעשרה
46 (כמ"ש שם).

47 וראוי לאותו קהל לעשות איזה חדר קטן לפני פתח בית
48 הכנסת ושוב לא יהיה חשש כלל:

49 **יב** וכל זה בתחת משקוף שיש לו מחיצות מן הצדדים
50 אבל תקרה שאין לה מחיצות מן הצדדים אפילו היא
51 רחבה הרבה אין אומרים בה פי תקרה יורד וסותם כמ"ש
52 בסי' שס"א ולכן החלל שתחתיה דינו לגמרי כרשות
53 המהלכת לפניו (אם כרמלית כרמלית ואם רשות הרבים
54 רשות הרבים) ואין להסתפק בחלל שתחתיה כלל ברשות
55 היחיד.

56 ולכן צריך להזהיר מאד לרבים שנכשלים בגגין שלנו
57 הבולטים לפני הבתים שמטלטלים תחתיהן מהבתים וזהו
58 איסור גמור לא יעשה כן בישראל שהרי בליטה זו אין לה
59 מחיצות כהלכתן שאף שעמודים תחובים כנגד הבית והגג
60 נתון עליהם והרי זה צורת הפתח שהיא כמחיצה כמו
61 שיתבאר בסי' שס"ב מכל מקום מן הצדדים אין שם מחיצה
62 כלל ולכן יעמיד קנה אחד אצל כותל הבית מקצה מזה וקנה
63 אחד מקצה מזה מכוונים כנגד העמודים שבקצוות ויהיה
64 הקנה עם העמוד שכנגדו מצד זה נדון משום צורת הפתח
65 וכן בצד השני ויהיה צורת הפתח מכל הג' צדדים וכותל
66 הבית הוא מחיצה רביעית.

67 ואף שמן הדין אין צריך אל ג' מחיצות וברביעית אומרים
68 פי תקרה יורד וסותם כמו שיתבאר בסי' שס"א מכל מקום
69 טוב להחמיר ולחוש לדברי האומר שגם ברביעית צריך איזה
70 תיקון.

71 ואם בתים רבים עומדים זה אצל זה די להעמיד קנה אחד
72 בקצה הבית העומד מקצה מזה וקנה אחד בקצה הבית
73 העומד מקצה מזה ויערבו יחד כל הבתים.

74 ויש מי שאומר שאין צורת הפתח מועלת להתיר הטלטול
75 בבליטה זו שלפני הבתים הואיל והפרוץ שבה מרובה על
76 העומד אבל העיקר כסברא הראשונה כמו שיתבאר בסי'
77 שס"ב:

78 **יג** אם גיפופים בולטים מן קצה הכותל כמין עמוד עד
79 פחות משלשה סמוך לארץ אין צריך קנה כלל כמו
80 שיתבאר בסי' שס"ג:

חלק ב סימן שמו דיני עירובין מן התורה:

1 כרמלית בפחות מד' הרי כל רשות הרבים שלנו הן כרמלית
2 ואין מקום פטור בכרמלית אלא כל דבר שיש בה אפילו אין
3 בו ד' על ד' הוא בטל אצלה ונעשה כמוה כמו שנתבאר
4 בסי' שמ"ה שכן עיקר ואף אסקופה זו בטלה אצלה ולא
5 אצל רשות היחיד שבפנים הואיל ויש דלת מפסקת ביניהן
6 ואף בזמן שהפתח פתוח אין האסקופה כלפנים אלא כלחוץ
7 הואיל והוא עשוי לחזור ולינעל:

8 **י** ולכן יש לזהר בבית שפתחו פתוח לכרמלית שלא
9 לטלטל מן הבית ולחוץ רק עד מקום שקיפת הדלת ולא
10 יותר אפילו משהו כי שמא לא יהיה במשקוף רוחב ד'
11 ומשקיפת הדלת ואילך הוא כרמלית ואעפ"כ אין לטלטל
12 מהכרמלית עד מקום שקיפת הדלת מבחוץ כי שמא יהיה
13 במשקוף ד' ואז כל רוחב האסקופה הוא רשות היחיד אף
14 משקיפת הדלת ואילך נמצאת למד שהאסקופה משקיפת
15 דלת ואילך כלפי חוץ מטילין עליה מספק חומר רשות
16 היחיד וחומר כרמלית.

17 (וכן בחלל שעליה עד גובה י' טפחים מן הארץ אבל מ' מ'
18 ולמעלה הוא מקום פטור אף בכרמלית) (כמ"ש סי' שמ"ה):

19 **יא** ולכן באותן מקומות שאסור הטלטול שם מחמת שאין
20 שם עירוב ופתח בית הכנסת הוא לצד הרחוב ואין שם
21 חדר לפני הפתח והנכרי מביא המפתח יש להזהיר לשמש
22 שלא יקח המפתח מידו עד שיהיה עמו תחת המשקוף שעל
23 הפתח כי שמא תחת המשקוף הוא רשות היחיד ויטלטל
24 מכרמלית שלפני בית הכנסת לרשות היחיד על כן יקח
25 המפתח ממנו תחת המשקוף אחר כך יפתח המנעול ולא
26 יפתח הפתח עד שיסיר המפתח תחלה ואחר כך יפתח הפתח
27 כי שמא תחת המשקוף הוא כרמלית ונמצא מכניס המפתח
28 מכרמלית לרשות היחיד בפתיחת הפתח לפניו עם המפתח
29 על כן יסירו תחלה ויתננו להנכרי או יטמינהו בין המזוזה
30 להמשקוף או בין המזוזה לאסקופה לפני שקיפת הדלת.

31 אבל במה שמכניס המפתח לחור שבדלת לפותחה בו אין
32 בזה משום מכניס מכרמלית לרשות היחיד כי חור זה אינו
33 כלפנים הואיל ואי אפשר להשתמש בו מבפנים אלא מבחוץ
34 וכיון שאין בו ד' על ד' מקום פטור הוא.

35 (ולהאומרים שיד האדם שהיא גבוהה למעלה מ' טפחים
36 מן הארץ הוא מקום פטור כמו שיתבאר בסי' שמ"ז יכול
37 לעמוד על האסקופה וליקח המפתח מיד הנכרי בעוד שהוא
38 בכרמלית אם יד הנכרי היא גבוהה מעשרה ואח"כ אין צריך
39 להסיר המפתח מחורו שבדלת טרם יפתחנה אם חור זה הוא
40 למעלה מעשרה מהארץ כיון שכל העברת מפתח הכל הוא

לקוטי תורה

1 תוכן הפרק: התוכן הפנימי ד"ריקוד לפני הכלה"
2 והכבוד וההילול שנותנים לחתן וכלה, וכן ענין
3 החופה אך מ"ש כיצד מרקדין, ענין זה מהו.
4 עדיין צריך להבין הקשר בין גילוי בחי' "כלה"
5 (כלות הנפש לאלקות) עם ענין הריקוד (ברגלים)
6 דוקא.

7 דלכאורה, העיקר הוא אמירת השבחים לפני
8 הכלה (וכדמוכח מפלוגתת ב"ש וב"ה גופא, אם
9 משבחים אותה "כמות שהיא", או "כלה נאה
10 וחסודה"), ומדוע צריך להיות ענין הריקוד
11 (ברגלים) דוקא.

12 הענין הוא, שבדי להיות התחברות חתן וכלה,
13 שהם שני הפכיים מנגדים זה לזה.

14 [והולך ומבאר כיצד יחוד חתן וכלה הוא חיבור
15 של שני הפכים ומנגדים:]

16 להיות החתן הוא בחינת המשכה שמלמעלה
17 למטה, כמים שיורדים ממקום גבוה, כי הוא
18 בחינת משפיע שמשפיע מלמעלה למטה.

19 ידוע ד"חתן" הוא לשון "נחות דרגא" - ירידת
20 מדרגה. והיינו לפי שחתן הוא בחינת "משפיע",
21 שמוריד השפעתו "מלמעלה למטה" למקבל
22 השפעתו, והוא כמו טבע המים שיורדים "מלמעלה
23 למטה" - ממקום גבוה למקום נמוך.

24 והכלה בחינת מקבל ממטה למעלה, במבואר
25 לעיל שכלה היא כלתה נפשי וכו', והוא
26 בדוגמת האש שעולה בלהב ג"כ מלמטה
27 למעלה.

28 טבע המקבל הוא שמשותקק להמשפיע כדי
29 לקבל השפעה, וכמו כלה כפשוטה, ד"ואל אישך
30 תשוקתך". וכך בנפש האדם, בחינת "כלה" היא
31 "כלות הנפש", שגדרה הוא - השתוקקות הנפש
32 לצאת מגשמיות וחומרית הגוף ולידבק באלקות
33 ולהכלל בו יתברך, שהוא ענין "עלי" מלמטה
34 למעלה, כמו בחינת "אש", שטבע האש הוא
35 שהלהב עולה מלמטה למעלה.

36 והרי הם ב' הפכיים כמים ואש.

37 ונמצא שחתן וכלה הם שני הפכים, כמו מים
38 ואש - וכיצד אפשר לחברם יחד?

39 ולהיות יחוד חתן וכלה, היינו במאמר רז"ל על
40 פסוק עושה שלום במדומיו בין שר של מים כו',
41 היינו על ידי המשכות בחינה היותר גבוה מערך
42 חב', אשר עי"ז יתבטלו ממצאותם ויהיו יכולים
43 להשתוות יחד.

44 אלא, יחוד חתן וכלה הוא על דרך מאמר רז"ל
45 מיכאל שר של מים וגבריאל שר של אש והקב"ה
46 עושה שלום ביניהם.

פירוש:

47 "מיכאל שר של חסד הנק' בשם מים היורדים
48 ממקום גבוה למקום נמוך כו', ובחינת אש שטבעה
49 לעלות למעלה היא בחינת הגבורה והסתלקות
50 השפעת החיים כו' שלא להשפיע רק בצמצום
51 עצום ורב, והן מדות נגדיות והפכיות זו לזו..

52 אך הקב"ה עושה שלום ביניהם, דהיינו על ידי
53 גילוי, שמתגלה בהן הארה רבה והשפעה עצומה
54 מאד מאור אין סוף ב"ה, אשר כשמו כן הוא שאינו
55 בבחינת מדה ח"ו כו', ואזי המדות נגדיות של
56 מיכאל וגבריאל . . היו לאחדים ממש ובטלים
57 באורו יתברך".

58 משל למה הדבר דומה - לעבדים המנגדים זה
59 את זה בתכלית, כשיבואו לפני המלך ישתוו
60 ויתאחדו בתכלית, כי מאחר שהמלך מופלא וגבוה
61 משניהם יחד הרי הם מתבטלים ממצאותם לפניו,
62 וכאשר כל אחד מתבטל ממעמדו ומצבו, אזי יכול
63 להשתוות גם עם היפוכו ולהתאחד עמו.

64 וזהו ג"כ באן על ידי החופה, כי על כל כבוד
65 חופה הוא בחינת המשכת המקיפים עליונים
66 מבחינת סובב כל עלמין, עי"ז מתחברים החתן
67 והכלה יחד.

68 וכמו כן יחוד חתן וכלה (שזהו ענין הנישואין)
69 אפשרי רק ע"י שמתגלה אור אלקי עליון ביותר,
70 שלמעלה מבחינת חתן וכלה גם יחד.

71 "וזהו שמביאים חתן וכלה תחת החופה
72 שחופפת על שניהם יחד ועומדת בגובה ורום על
73 החתן וכלה, כי חופה זאת היא בחינת "אור מקיף",
74 מבחינת מקיפים עליונים, הנק' בזהר "סובב כל
75 עלמין" [דהיינו אור אין סוף ב"ה בכבודו ובעצמו
76 שלמעלה מגדר העולמות, גם מהעולם היותר
77

הריקוד הוא ברגלים דוקא, שהוא החלק
ה"חיצוני" של נפש האדם. דהשכל שבמוח
והמדות שבלב הם הכוחות הפנימיים שבנפש,
היינו שהם ביטוי מהות מעלת נפש האדם, משא"כ
כח המעשה, ובפרט כח ההילוך שברגלים, נקרא
"חיצוניות" האדם, מאחר שאינו אלא כח גשמי
לנענע אברי הגוף ואינו מבטא כלל מעלת מהות
נפש האדם.

וענין הריקוד ברגלים מורה על גילוי שמחה
עליונה ביותר, מעומק הנפש (כנ"ל). ונמצא,
שאע"פ שהריקוד נעשה בחיצוניות האדם (רגלים
שבו), הרי בחיצוניות זו מתגלה אור עליון ביותר.

והרמז מזה לענין המשכת "מקיף העליון":
המקיף העליון הוא האור האלקי הנקרא "סובב
כל עלמין" (כנ"ל), שהוא אור אין סוף ב"ה בכבודו
ובעצמו, שאינו בגדר העולמות כלל.

וזהו בניגוד להאור והחיות האלקי המצומצם,
הנקרא "ממלא כל עלמין", לפי שהוא מתלבש
בנבראים להחיותם [כמו נפש המתלבשת בגוף
ועושה אותו גוף חי, וכמאמר רז"ל מה הנפש
ממלא את הגוף כך הקב"ה מלא את העולם] -
ולפיכך, "ממלא כל עלמין" נקרא רק בחינת
"רגלים" ו"חיצוניות" לגבי אור אין סוף ב"ה
עצמו.

והנה מאחר שאור הסובב כל עלמין הוא
למעלה מגדר העולמות לגמרי, בלתי אפשרי שאור
זה יתגלה בעולמות. ולפיכך, כשאנו מדברים על
המשכת וגילוי "מקיף העליון" בתוך העולמות, אין
זו אלא בחינת "חיצוניות המקיף" ולא "פנימיות
המקיף", "כי מבחינת "סובב" הכללי אי אפשר
להמשיך רק בחינת חיצוניות".

כלומר: רק בחינה תחתונה ונמוכה שבאור
הסובב, שהוא חלק ה"חיצוני" שבו, נמשכת
ומתגלה בנבראים.

וזהו ענין ה"ריקוד לפני הכלה", דריקוד מורה
על התגלות אור גבוה, שהיא חיצוניות ובחינה
תחתונה מן המקיף (סובב כל עלמין), "ולכן נקרא
זה "ריקוד", כמו ריקוד שהוא ג"כ בחינה תחתונה
וחיצוניות, ברגלים" [כלומר, זו בחינת חיצוניות של
אור גבוה ביותר, מקיף העליון].

עליון, ולגבי' - שוה ומשוה קטן וגדול], ולהיות
כי הוגבהו ונתרוממו החתן והכלה במקום ומדרגה
גבוה מכל עיקר מציאותם, הרי במקום גבוה כזה
יוכלו להתאחד ולהתכלל זה עם זה".

וזהו מ"ש "כי על כל כבוד חופה", פירוש,
"על כל כבוד" - היינו ב' מיני כבוד, כבוד חתן
וכבוד כלה, והחופה מקפת על שניהם גם יחד, כי
הוא גילוי "אור מקיף", מבחינת "סובב כל עלמין"
שלמעלה משניהם, ועי"ז הם מתחברים יחד.

וזהו כיצד מרקדין לפני הכלה, פירוש לפני
הכלה, למעלה מן הכלה, דהיינו המשכות
בחינת סובב כל עלמין, מקיפים עליונים.

ועפ"ז יובן בעומק יותר הפירוש הפנימי
ד"כיצד מרקדין לפני הכלה", דקאי (לא רק על
גילוי והתעוררות "כלות הנפש" להקב"ה, אלא גם)
על המשכת הנתינת כח ל"יחוד" הנפש עם הקב"ה,
שהיא מ"מקיפים העליונים", בחינת "סובב כל
עלמין" - שרק בכוחה ליחד חתן וכלה.

וזהו הפירוש הפנימי ב"כיצד מרקדין לפני
הכלה" (ולא "עם הכלה" - ד"לפני" הוא גם לשון
קדימה (לפני וקודם), ו"לפני הכלה" היינו למעלה
מן הכלה, והכוונה לה"מקיף" (בחינת "חופה")
שעל גבי החתן והכלה.

איך ומה הוא נמשך, לזה אמר כיצד מרקדין,
שנמשך על ידי הריקוד.

בחינת "לפני הכלה" - המקיף העליון (המאיר
בחופה החופפת על החתן והכלה) - נמשך ומתגלה
על ידי "ריקוד" דוקא.

וכפי שרואים גם בענין הריקוד כפשוטו,
שדוקא השמחה והחדוה היותר עצומות, שלא
יכילו המוח והלב, וגם לא יספיק הסיפוק בידים -
כי היא שמחה מפנימיות נקודת עצמיות הנפש
[מבחינת "יחידה" שבנפש, שהיא "מקיף" שעל
גבי הראש] - מביאות את האדם לידי ריקוד
ברגלים דוקא.

[והולך ומבאר הקשר בין המשכת המקיף לריקוד
ברגלים דוקא:]

כי הריקוד [ש]הוא ברגלים, בחינת ממלא כל
עלמין, נמשך מלמעלה מבחינת חיצוניות
המקיף, סובב כל עלמין.

28 ואחדות בין שני הפכים, נאמר "צדיק ה' בכל
29 דרכיו", כי ידוע ד"צדיק" הוא מידת היסוד,
30 שענינה - "התקשרות והתחברות", וזהו ענין "צדיק
31 ה' בכל דרכיו", שקאי על השלום וההתחברות
32 שנפעל על ידי גילוי המקיף העליון, הן למעלה והן
33 למטה, כמאמר רז"ל שכל העוסק בתורה עושה
34 שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה.
35 וכך בעניננו, ד"צדיק מחבר חתן וכלה".

קיצור פרק ד:

37 הקשר דגילוי כלות הנפש לענין הריקוד דוקא,
38 כי חתן וכלה, בחינת משפיע ומקבל, הם שני
39 הפכים, כאש ומים. וחיבורם יחד הוא רק על ידי
40 אור עליון שלמעלה משניהם גם יחד, המבטל את
41 מציאותם שאז הם יכולים להתאחד יחד. וזהו ענין
42 החופה החופפת ומקפת על החתן והכלה, המורה
43 על המשכת "אור מקיף", מבחינת "סובב כל
44 עלמין", דלהיותו אור עליון ביותר, רק חיצוניותו
45 (היינו מדריגה היותר תחתונה שבו) אפשר להיות
46 נמשך בנבראים. וזה נרמז בענין הריקוד ברגלים
47 דוקא, שהם החלק היותר תחתון וחיצוני שבאדם.
48 מטעם זה מכבדים ומהללים את החתן והכלה (בעת
49 הריקוד) כדי לרומם ולהגבי' אותם לבחינת "אור
50 מקיף" שעי"ז יכולים להתאחד.

51 מושגים שנתבארו בפרק: מקיפים עליונים.
52 סובב כל עלמין וממלא כל עלמין. חיצוניות
53 המקיף.

ד"ה תנו רבנן כיצד מוקדין. פרק רביעי

1 "וזהו כיצד מוקדין לפני הכלה, כי בחינת
2 ריקוד הנ"ל, בחינת חיצוניות מן המקיף, הוא לפני
3 הכלה, למעלה מן הכלה, מבחינת סובב כל
4 עלמין".

5 **כי פנימית אי אפשר להכיל.**
6 אי אפשר לדבר גבולי להכיל "פנימיות
7 המקיף" שלמעלה מגדר העולמות לגמרי.

8 ולכך נותנים כבוד לחתן וכלה ומגביהים
9 ומנשאים אותם, היינו בכדי להעלותן לבחינת
10 סובב כל עלמין שהוא בחינת מקיף.

11 הפירוש הנ"ל ב"ריקוד לפני הכלה" - שקאי
12 על גילוי אור המקיף העליון (שבכוחו לפעול יחוד
13 חתן וכלה) - עולה בקנה אחד עם תוכן הריקוד
14 לפני הכלה לפי פשוטו, שרוקדין לפני' לכבודה,
15 כדי לנשאות אותה על ידי זה, "שמגביהים אותה
16 [ומשבחים אותה] במעלות גדולות שעי"ז תנשא
17 ותתרום בערכה, יותר מכפי מדת מעלתה
18 העצמית".

19 שהתוכן הפנימי בזה הוא, שכדי לפעול יחוד
20 חתן וכלה צריכים לרומם ולהגבי' אותם למעלה
21 ממהותם ומדריגתם (וזהו ענין הכבוד שנותנים
22 להם), עד שיאיר בהם בחינת "מקיף העליון"
23 (שלמעלה משניהם גם יחד), שרק עי"ז יוכלו
24 להתאחד יחד כנ"ל.

25 **וז"ש צדיק ה' בכל דרכיו, שהוא בחינת**
26 **התחברות, שלום בפמליא של מעלה כו':**

27 על כח זה שבמקיף העליון, לפעול שלום

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

8 מן הקצה לקצה אך כשסר ממנו רוח האדם העולה
9 לגמרי אז נכנס במקומו רוח שטות ונעשה כבהמה
10 גמורה והיינו לשון נכנס וד"ל וראיה לזה ממ"ש תהי'
11 יראת ה' על פניכם לבלתי תחטאו לעולם והיינו מפני
12 שידעו בבחי' ידיעה והכרה חושיית ברוח האדם כנ"ל
13 וכמו לע"ל דכתיב כולם ידעו אותי כו' שאז א"א לבא
14 לידי חטא בשום אופן (וכמ"ש ימותו ולא בחכמה כו')

1 (יג) **ובכל** זה יובן מארז"ל שאין אדם עובר עבירה
2 אא"כ נכנס בו רוח שטות הכוונה בזה
3 המאמר דא"א לבא לידי חטא גמור כ"א כשסר צלם
4 אדם ממנו לגמרי ונעשה כבהמה ממש והוא הנק' רוח
5 שטות שזהו בחי' רוח הבהמה לבד וזהו שא' נכנס בו
6 רוח שטות לעשות כמעשה בהמה ממש דכל זמן שרוח
7 האדם שולט בו לא יכנס רוח שטות זה דב' הפכים הן

רוח האדם שבו עד שרוח האדם יסתלק לגמרי יוכל
לבוא לידי חטא לעשות כמעשה בהמ' כנ"ל בענין רוח
שטות כו' וד"ל. ומעתה יש להבין פרטי ענין רוח
האדם הנ"ל שיגבר על הלב שהוא בא בג' מדרגות
הנק' חב"ד חג"ת ונה"י שהן נר"נ שמלובש במוחא
ולבא וכבדא כידוע. וביאור הענין הנה תחלה יש
להקדים בכללות בחי' אדם דרך כללות שהוא בחי'
הכולל כמה הפכים יחד ובשיתוף וחיבור כולם יחד
דוקא נק' אדם וכמו אדם חיצוני בציור התחלקות
רמ"ח אברים שכל א' מיוחד במהות וחיות בפ"ע
ואעפ"כ מתכלל עם זולתו עד שכל א' נק' משפיע
לזולתו ומקבל הימנו עד שבין הכל יחד נק' אדם ואם
חסר אבר א' לא נק' אדם שלם. ונמצא שעיקר אדם
היינו אחר בחי' התחלקות לכמה איברי' יבאו לבחי'
התכללות כא' ממש עד שבין כולם יחד דוקא אז נק'
אדם לפי שזה עוזר לזה כמשל י' שמגביהים משא יחד
דבשיתוף כולם דוק' נעשה כאיש א' (כמשי"ת בסמוך)
וכך יובן בבחי' אדם פנימי שהוא המוח והלב כידוע
דבלב יש כללות כל האברים דלב פליג לכל שייפין כו'
והמוח כללי יותר ונק' אדם פנימי ממש ובתחלת
יצירתו שהוא מן המוח כמ"ש במ"א:

הקדמת שער התשובה

(ובימי משה שהיה דור דעה ע"ד הנ"ל וכמ"ש כל
העדה כולם קדושי' ובתוכם ה' ממש ע"כ א' כלב לחזק
העם שלא ישמעו למרגלים לירא כלום מבני הענק
וכה"ג כי סר צילם מעליהם לחמנו הם כו' דזהו הטעם
שירדוף א' אלף שלא כדרך הטבע רק מפני שסר מהם
צל אדם ונעשו כבהמו' ממש כי צורם מכרם וכמו
שאדם א' ירדוף אלף בהמות כי טבע הבהמה לברוח
מן האדם משום שנא' ורדו כו' לפי שהאדם בצלם
אלקים כו' כך כאשר יאיר בישראל אור צל רוח האדם
לשלימותו ממילא סר צל ה' מהם כו' וד"ל) וזהו
שאמרו לעולם יהא אדם רך כקנה כו' דהיינו מה
שהמוח שליט על הלב ולבו ברשותו תמיד להטותו מן
הקצה לקצה כרוח שמניע הקנה הרך לכל צד כך רוח
האדם הנ"ל תקיף וחזק ושליט על הלב הטבעי כמו
הרוכב על הסוס שמטוהו כפי שירצה כך לבו הטבעי
נכנע מיד לכל אשר יטוה השכל והדעת אלקי שבמות
שנק' נשמה ורוח האדם העולה למעלה והנה להיפך
זה היינו כאשר מדותיו הטבעיי' שבלב הטבעי קשים
כארו בלי נטיה כלל וכלל ולא ניוונו מטבעיות שלהם
אפילו כמלא נימ' ולא נכנע הלב מכל רוח חזק ותקיף
דהיינו רוח האדם הנ"ל זהו אשר רוח הבהמה גובר על

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ז

הנה"א, אך כדי שיתפעל גם נה"ב ויהי' ואהבת בכל
לבבך בשני יצריך כו' זהו ע"י שמקדימים שתיים לפני'
לקיום הק"ש ומתחילין תחלה לספר בענין המלאכי'
איך שהם מקדישים ומעריצים כו' והאופנים וחיות
הקודש ברעש גדול כו' ועי"ז נתפעל גם נה"ב כי אין
הדינין נמתקין אלא בשרשן כו', דהנה שרש הנה"ב
הוא מחיות הקדש פני ארי' ופני שור שבמרכבה כו'
ועי"ז נתפעל גם נה"ב ע"י שמתבונן איך שחיות הקדש
מפארים ומעריצים כו' שהוא בחי' שרש של נה"ב עי"ז
נתפעל גם נה"ב כו'.

והנה עי"ז שנתברר הנה"ב ונעשה בכל לבבך בשני
יצריך עי"ז נעשה עלי' גם לנה"א כו' כי מתחלה
מ"ה מברר לב"ן, אך ע"י בירור שם ב"ן עי"ז נעשה
עלי' גם לשם מ"ה יותר, כי שרש שם ב"ן הוא למעלה
משם מ"ה רק שנפל בשבירה כו', אך ע"י בירור שם ב"ן
עי"ז עולה לשרשו שהוא למעלה משם מ"ה וממילא
נעשה עלי' גם לשם מ"ה יותר כי מ"ה מברר ב"ן כו',

אך הנה ארו"ל שאין המלאכי' אומרי' קדוש למעלה
עד שאומרי' נש"י למטה כו', והענין הוא דזה
הכח הוא לנשמות דוקא כי התורה ניתנה למטה דוקא
כי המלאכי' בקשו את התורה ולא ניתנה להם לפי
שכלום יצה"ר יש ביניכם כו', ודוקא למטה והיינו ע"י
בירור הגוף ונה"ב עי"ז דוקא נמשך המשכת סוכ"ע,
וכמו שאנו רואים למטה שהבהמה יש לה כח יותר,
והיינו לפי ששרש הבהמה הוא למעלה ממקום גבוה
יותר דהיינו מבחי' עולם התהו שקדם לתקון רק
שנפלה למטה כו' וע"כ יש לה כח יותר וע"כ
כשמבררי' אותה עי"ז נעשה עלי' גם לנה"א כו', אך
ע"י מה מבררי' אותה זהו ע"י שמקדימין ברכות ק"ש
קודם הק"ש, דהנה שמע הוא לשון הבנה להתבונן איך
שהוי' אחד דהיינו אחד בשמים וארץ והח' והד' שהם
ז' רקיעים וארץ וד' רוחות העולם כולם בטלים לבחי'
הא' הוא יחודו ית' כי הוא לבדו הוא כמו קודם שנה"ע
כי אני הוי' לא שניתי כו', אך מזה א"א להתפעל כ"א

7 פעמיים בנעלים, דהיינו שההילוך הוא בנעלים דוקא, כי
8 נעל הוא מעור, והנה א"א לעשות נעל מעור כ"א
9 שמתחלה מעבדין אותה ועי"ז דוקא ראוי לנעל, וכך
10 צריך לעבד את נה"ב ששרשו מבחי' כתנות עור שהוא
11 משכא דחיוי' כו', אך ע"י שמעבדין אותה וכמ"ש עובד
12 אלקי' בחי' עורות עבודין עי"ז נעשה בחי' הילוך.

כה אמר ה' צבאות אם בדרכי תלך

בע"ה, שבת בהעלותך תרס"ו

1 והיינו כי שרש נה"ב הוא מבחי' לפני מלך מלך וע"כ
2 כשעולה לשרשו עי"ז מעלה גם את נה"א. וכמ"ש
3 והחיות נושאות את הכסא דהיינו אפי' בחי' אדם שעל
4 הכסא הם ג"כ מעלין אותו לפי ששרש החיות הוא
5 למעלה יותר, וכך הנה"ב הוא נושא את הכסא דהיינו
6 את נה"א שנש"י חקוקין בכסה"כ כו'. וזהו מ"ש מה יפו

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

13 מתענים רק בימים ולא כלילות שהי' אוכלים ושותים
14 משחשיכה, ובעשרה תעניות האחרונים הי' מתענים גם
15 כלילות שהיו מפסיקים מבעוד יום, והיינו כי ג' תעניות
16 הראשונים הם כנגד בי"ע, ועשרה האחרונים הם כנגד
17 ע"ס דאצי', שכ"ז הוא מלמטה למעל'. אמנם רשב"י
18 בעסק תורתו המשיך בחי' זו מלמעלה למטה ע"י עסק
19 תורתו בבחי' ואשים דברי בפ"ך וכנ"ל כי התורה
20 נדרשת ביג"מ ג"כ שהם נגד יגמה"ר, וכנודע מענין
21 א"ת שושנים אלא ששונים בהלכות כו'. גם ענין טל
22 תורה הרי הטלא דבדולחא שבמו"ס זהו גבוה מי"ג
23 מדות שהם כנגד י"ג תיקוני דיקנא שנק' שירי טלא
24 דבדולחא.

ונתתי שלום בארץ

בס"ד, ש"פ בחוקתי, ל"ב

1 והנה מכל זה יובן ענין ירידת הגשמים שנמשך ע"י
2 לימוד התורה של רשב"י בפסוק מה טוב ומה
3 נעים כמ"ש בזח"ב אחרי דמ"ט, שהפסוק מדבר
4 מהטוב שע"י יחוד העליון דזו"ג שזהו עצמו שורש
5 ענין ונתתי גשמיכם בעתם, וסיים במאמר תנא בי"ג
6 מכילין דרחמי לאשכחא ברכאן לתתא, כי סיים במה
7 שפתח להיות כי שורש יחוד זה נמשך מי"ג מדה"ר,
8 ולכן היו גוזרים י"ג תעניות על הגשמים בכדי לעורר
9 י"ג מדה"ר דא"א וכמ"ש בזהר פ' אחרי דע"ז ע"ב
10 בענין ואיש כי יקח את אחותו חסד הוא, ושרש חסד
11 זה שרשו מא"א חסד דלגאו ורב חסד, רק שענין הי"ג
12 תעניות הם מלמטה למעלה שלכן ג' הראשונים הי'

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

9 שהאדם בעצמו יצטרך להתעסק עם ענייני העולם,
10 ופסור שני אומר⁶⁵ "ועמדו זרים ורעו צאנכם", ועל זה
11 מתרצת: כאן (שאחרים יעבדו בשבילם) בזמן שישראל
12 עושין רצונו של מקום, כאן (שהאדם עצמו יצטרך
13 לעבוד) בזמן שאין עושין רצונו של מקום.
14 ועל זה מקשים, שהרי הפסוק "ואספת דגנך" נאמר
15 בפרשה שניה של קריאת שמע, שבתחילתה נאמר⁶⁶
16 "והיה אם שמוע תשמעו גו' בכל לבבכם ובכל

1 והנה התגלות הרצון של הבורא שאין בו התחלקות הוא
2 על-ידי המצות שהן רצון העליון, כפי שהתבאר, והעיקר
3 – הדרך העיקרית לגלות את הרצון העליון (היינו - לא
4 רק להמשיך את הרצון אלא גם לגלותו) הוא על-ידי
5 ההקדמה דאחבה דבכל מאדך שזהו ענין עושין רצונו
6 של מקום שממשיכים גילוי הרצון כו',
7 ביאור הענין: הגמרא⁶³ מקשה שיש סתירה לכאורה בין
8 ב' פסוקים: פסוק אחד אומר⁶⁴ "ואספת דגנך", כלומר

(65) ישעיה סה, ה.

(63) ברכות לה, ב.

(64) דברים יא, יד. פרשה שניה של קריאת שמע.

מוכרחת בשביל שיוכל להיות אחר כך התגלות הרצון
על-ידי המצוות.
והתגלות הרצון הוא במצות מעשיות שאינו בבחינת
כלי, - מעשה אינו כלי מצד עצמו לרצון, שהרי הוא
באין ערוך אליו, כמו התורה שהיא בדיעה והשגה שזהו
בחינת כלי בו, מה שאין בן הרצון אינו בהתלבשות
בכלים בו - כפי שהוסבר במשל מכת הרצון שאין לו
אבר וכלי מיוחד באדם אלא שורה ונמצא בכל האברים,
כך ברוחניות הרצון האלקי מתגלה דוקא במצות
מעשיות, שזה דבר השווה בכולם, ולא בענין של שכל
והשגה של תורה, כיון ששכל והשגה זה כלי לכת
פנימי, ואילו הרצון שהוא כח מקיף לא מתלבש בכלים
פרטיים.
(ומכל-מקום הרי זה בא גם בן בבחינת הרגש פנימי בו),
- למרות שהרצון הוא כח מקיף שאינו מתלבש בכלים
פרטיים, הרי על-ידי ההקדמה של האהבה של בכל
מאדך, הרצון בא בהתגלות בהרגשה פנימית. שהרי
מהות האהבה של בכל מאדך היא ענין המסירות נפש,
וכאשר זה בא לידי גילוי הרי זה בהרגשה פנימית
באדם, אלא שההרגשה גופא היא של הכח המקיף שבו
ולא של כח פרטי ומוגבל.
והתגלות היא בכל מקום, - כפי שבמשל, הרצון
מתגלה בכל האברים בשוה.
ובמאמר⁷⁴ נתאווה הקדוש-ברוך-הוא להיות לו דירה
בתחתונים שלמטה יהיה גילוי אור בו, ולכאורה, הרי
העולמות העליונים הם יותר "כלים" לאור האלקי,
ומדוע שהדירה לכורא תהא בתחתונים? אלא שכיון
שלא עוסקים באור הפנימי שבו יש הבדל בין עליון
לתחתון, אלא עוסקים ברצון של הבורא ("נתאווה")
שהוא כח מקיף, הרי הוא נמצא בכל מקום - גם
בתחתונים - בשווה, וזהו דוקא בבחינת הרצון שאינו
בא בהתלבשות בכלים והוא בכל מקום בשוה בו.
כעת חזור הרבי נ"ע לבאר את השאלות על הפסוק:

נפשכם", ואיך הגמרא אומרת שזהו בזמן שאין עושין
רצונו של מקום. ותיירץ על זה הרב המגיד⁶⁷, שבפרשה
השניה של קריאת שמע העבודה היא רק בכל לבבכם
ובכל נפשכם אבל חסרה העבודה דבכל מאדך
(שבפרשה ראשונה של קריאת שמע), לכן זה נקרא
'אין עושין רצונו של מקום'.
והפירוש בזה, שעושין רצונו של מקום, הוא המשכת
רצון חדש, וזה דוקא על-ידי אהבה שבבחינת בלי-גבול
ממש שמגיעה עד למקום שלמעלה מהשתלשלות, שהיא
האהבה של "בכל מאדך"⁶⁸.
ולכאורה, מהו היתרון של האהבה של "בכל מאדך",
הרי הרצון כבר נמשך על-ידי המצוות? אומר הרבי נ"ע:
דעל-ידי המצוות חגם שנמשך הרצון הרי הוא בהעלם,
ובמו שכתוב בספר של בינונים תניא⁶⁹ על פסוק⁷⁰ אני
בער ולא אדע בהמות הייתי עמך בו' שלמרות שעל-ידי
המצוות נפעל יחוד עליון, הרי שאין הרצון מורגש כלל
בו, ולכן "בהמות הייתי עמך".
ומכל-מקום גם זה פועל - למרות שהמשכת הרצון
שעל-ידי המצוות היא בהעלם, יש לה גם כן השפעה
גלויה על האדם, והוא להיות מצוה גוררת מצוה כמו
שנתבאר שם⁷¹,
וגם - השפעה נוספת לקיום המצוות - כמו שכתוב⁷²
טוב טעם ודעת למדני כי במצותיך האמנתי - כלומר,
ישנה בקשה שבזכות קיום המצוות באופן של אמונה
פשוטה יבוא ללימוד תורה באופן של "טוב טעם
ודעת", ולכאורה מה הקשר בין הדברים? אלא שעל-ידי
קיום המצוות בבחינת אמונה פשוטה ממשיך בהעלם את
בחינת הרצון, ולכן על-ידיה טוב טעם ודעת למדני
בו⁷³. שזו ההשפעה של הרצון על הכוחות הפנימיים.
אך בכדי שיהיה התגלות הרצון - לא רק שהרצון יומשך
וישפיע על הכוחות הפנימיים, אלא שהוא עצמו יתגלה,
זהו על-ידי הקדמת האהבה דבכל מאדך בו, אמנם לא
בה ממש מתגלה הרצון האלקי, אבל היא הקדמה

הוא לשון הרגשה בנפש והוא כולל חסד וגבורה. אנפ"כ אני תמיד עומך כי
אין החומר מונע יחוד הנפש באור אין סוף ב"ה הממלא כל עולמין וכמ"ש
גם חושך לא יחשיך ממך.
(70) תהילים עג, כב.
(71) לכאורה יש לעיין, שהרי שם בתניא פרק מ"ו, לא הוזכר
ענין זה של "מצוה גוררת מצוה"? ואולי יש לומר שכונתו למה
שמבאר שם שחייבו חכמים לעמוד בפני העוסק במצוה, וצריך
עיין.

(72) תהילים קי"ט, סו.
(73) ראה סוף מאמר דיבור המתחיל טוב טעם ודעת תרס"ה
(ספר המאמרים תרס"ה עמוד יט).
(74) ראה תנחומא ששא טז. בחוקותי ג. בראשית רבא סוף פרק
ג'. במדבר"ר פרק י"ג, ו. תניא ריש פרק ל"ו.

(66) דברים יא, יג.

(67) ראה אור התורה להרב המגיד פרשת עקב דיבור המתחיל
מפני מה. וראה גם חדושי אגדות מהרש"א לברכות שם. מאמרי
אדמו"ר הזקן תקס"ג חלק ב' עמוד תרעט. תרפב. תקס"ט עמוד
קלה. שערי תשובה חלק ב' נא, א. לקוטי שיחות חלק י"ב עמוד
98 ובהנסמן שם.
(68) ראה מאמר דיבור המתחיל והיה עקב, ש"פ עקב, כ'
מנחם אב התשט"ז.

(69) פרק מ"ו. וזה לשונו שם: וז"ש אסף ברוח הקדש בעד כל
כנסת ישראל שבגולה ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עומך ואני תמיד
עומך. כלומר שאנפ"ש שאני כבהמה בהיותי עומך ולא אדע ולא ארגיש
בנפשי יחוד זה שתפול עליה אימתה ופחד תחלה ואח"כ אהבה רבה
בתענוגים או כרשפי אש מדת הצדיק שנוכחך חומרים ונודע שדעת

- 1 ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה
- 2 כו'. שבהם פתח את המאמר: א. מהו תירוצו הגמ' "לגבי
- 3 משה מלתא זוטרתא היא" הרי "מעמך" כתיב ולא
- 4 ממש. ב. על דברי הגמרא "חייב אדם לברך מאה
- 5 ברכות בכל יום" הנלמד מפסוק זה, מהו השייכות בין
- 6 "מה" ל"מאה" ברכות. ג. מהו הלימוד "אל תקרי מה
- 7 אלא מאה" והלא כתיב "מה".
- 8 ועל פי הנוכח לעיל יובן מה שכתוב ועתה ישראל מה

שבת פרשת עקב

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים – חלק ב

- 1 יראת שמים – מפתחות חיצוניים, תורה – מפתחות פנימיים. ולמעלה מזה: התורה –
- 2 דלת הדירה, והיראה – הדירה עצמה.
- 3 **ובאור הענין** הוא, דהנה אמרו רבותינו ו"ל (שבת לא,
- 4 א) "כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים
- 5 דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיים ומפתחות
- 6 החיצוניים לא מסרו לו, כהי עייל", ופרש רש"י: "יראת
- 7 שמים דומה לפתחים חיצוניים שדורך להם נכנסים
- 8 לפנימיים, כך אם ירא שמים הוא נעשה חדר לשמר
- 9 ולעשות, ואם לאו אינו חס לתורתו. כהי עייל, באיזה
- 10 פתח נכנס לפתח את הפנימיים", הרי יראה – מפתחות
- 11 החיצוניים, ותורה – מפתחות הפנימיים, והנינו דיראת
- 12 שמים הוא רק מפתח ומבוא שנעשה חדר לשמר ולעשות
- 13 וחס לתורתו. "מכריז רבי ינאי, חבל על דלית ליה דרתא
- 14 ותירעא לדרתא עבדי", דרבי ינאי קרי לתורה תרעאי,
- 15 שהיא דלת הדירה, והיראה היא עצם הדירה, ולכאורה

שבת פרשת משפטים, פרשת שקלים, תרצ"ד

ב. חבל על מי שאין לו דירה, ושער לדירה הוא עושה. ג. קורא לתורה, שער.

ספר השיחות – ה'ש"ת"ש"א בלה"ק

- 1 יח. בהתועדות חסידית חסידותית צריכים לדבר
- 2 הרבה על עבודה שבלב, לא רק שצריכים להיות
- 3 עוסק בעבודה שבלב, אלא כיצד נעשים עוסק
- 4 בעבודה שבלב.

19 תחת ממשלת קליפת נוגה, אך באמת זה "ראש
20 הפסגה". "פסגה" אומר רש"י לשון גובה, כלומר
21 הגבהות הגבוהה ביותר של הגבהויות. "ראש הפסגה"
22 בעליית הרצון שכך עלה ברצונו יתברך מתוך תענוג
23 - אם אפשר להתבטא כך - הכמוס בעצמות
24 עצמויות יתברך, שהוא, יתברך, יהווה עולם גשמי
25 שקיום המציאות של ה"יש" הגשמי הוא רק ה"אין"
26 האלקי, ובחיצוניותו של ה"יש" ייראה כמו להבדיל
27 עצמותו יתברך שמציאותו מעצמותו, ועל ידי הברור
28 של ה"יש" הגשמי על-פי התורה ומצוות יהיה התיקון
29 של אורות דתהו, שזהו ה"ונשקפה על פני הישימון".
30 ה"ממדבר מתנה" שזה ההתחלה הטובה לביצוע
31 הרצון המוחלט בעצמותו יתברך, שנשמות ישראל על
32 ידי תורה ומצוות תבצענה בכוח עבודתן את הכוונה
33 הפנימית של "ונשקפה על פני הישימון" - הרי זה
34 על-ידי התוועדות חסידית חסידותית, כשהמתוועדים
35 מנהלים את ההתוועדות במסגרת כפי שחסידי
36 התמצית ניהלו התוועדותיהם החסידיות.

שבת זוה"מ פסח, ה'ת"ש

(81) ראה תהלים לז, ד.

1 ללמד את צעירי החסידים כיצד להתפלל, וצעירי
2 החסידים צריכים ללמוד מהמבוגרים.
3 יט. ההתוועדות החסידית חסידותית היא נחלה
4 בלי מצרים. התוועדות טובה מביאה, במוקדם או
5 במאוחר, לדרגות הנעלות ביותר, הן בהשכלה והשגה
6 והן בעבודה והרגש אלקי.
7 חסידות מסבירה ה"וממדבר מתנה וממתנה
8 נחליאל"⁷⁹ על-פי דרך החסידות, שמגיעים גם
9 למדריגות הנעלות ביותר שהן רק כמו בדרך מתנה,
10 ומהי המתנה? - נחליאל, היינו "לחזות בנועם הוי"⁸⁰,
11 ו"להתענג על הוי"⁸¹. "ומנחליאל במות ומבמות הגיא".
12 ועל-פי חסידות היינו, ומנחליאל וכו' שבעל הדרגה
13 המגיע ל"נחליאל" קיימות בו שני ענינים: במות וגיא.
14 "במות" הם הניצוצות של תהו שנפלו בדברים
15 הגשמיים, ו"גיא" היינו תורה ומצוות של תיקון
16 המלוכשות בדברים הגשמיים. זהו "ומבמות הגיא" -
17 אורות של תורה בכלים של תיקון. "אשר בשדה
18 מואב" - למרות שכל הדברים הגשמיים הם הרי

(79) במדבר כא, יח"כ.

(80) תהלים כז, ד.

אגרות קודש

בי"ה. י"א סיון תרצ"ה
ווארשא

ידידי הרה"ג הנכבד הנודע לשם תהלה
ווי"ח אי"א מוהרי"ר ישראל שי

13 כנסיות חב"ד יצ"ו שבכל עיר ומושב מאנ"ש, ולחקור
14 עליהם בכל מושב ולהודיע לפה למען לבוא בכתובים
15 אליהם לעוררם הן בעניני הנהגתם והן בעניני תמיכתם
16 בעניני הישיבות והפרט, כי המצב מבהיל הוא ונוגע
17 לכאוי"א מאנ"ש שי בגו"ר. וכאשר בעזרתו ית' יסדרו
18 העבודה באחדות גמורה ודאי הדבר כי יצליחו להשלים
19 בעזרה"י ההוצאה הדרושה.
20 יסדר ויקבע סדר מסודר אשר בכל חדש וחדש יודיעוני
21 מהנעשה במשך החדש בעבודת אגו"ח בכל בפרטיות,
22 וישגיח על זה שיתמלא בדיוק. והשי"ת יעזור להם כי
23 יצליחו בעבודתם לטובת החזקת והרצת התורה
24 והחסידות, ובגלל זאת יברכם השי"ת בכל מילי דמיטב
25 מנפש ועד בשר.

והנני ידו הדו"ש ומברכו בגו"ר

26 יוסף יצחק.

1 שלום וברכה,
2 במענה על מכתבו מט"ז אייר, בטח כבר היו אצל
3 הפראפעסאר והשם יתברך יחזק בריאות זוגי תחי' וישלח
4 לה רפואה שלמה בקרוב.
5 בדבר אגודת חב"ד, הנה זה איזה חדשים אשר קבל
6 הנהלת אגודת חב"ד על עצמו, ונתקבל מזכיר אגו"ח
7 מחדש. עד כה לא נודעתי מה נעשה במשך הזמן בהנוגע
8 לסידור העבודה באגודת חב"ד והתוצאות הטובות
9 מהעבודה, ובבקשה להודיעני בהקדם מכל הנעשה במשך
10 הזמן עד כה, ואיזה עבודה ובאיזה דרכים בדעתו לסדר
11 אגו"ח באופן אשר בעזרה"י יהיו תוצאות הראויות.
12 אחד מסניפי העבודה דאגו"ח הי' לסדר רשימת בתי

אג"ק מוהרי"צ כרך יד

פרשת בשלח

יג וַיְהִי בַשְּׁלַח פָּרַעַה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחַם אֱלֹהִים דָּרֶךְ אֲרִיץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרֹב הוּא כִּי | אָמַר אֱלֹהִים פְּנִינָחָם הָעָם בְּרֹאֲתָם מַלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרֵימָה: **יד** וַיִּסֹּב אֱלֹהִים | אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמִשִּׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֲרִיץ מִצְרַיִם: **ט** וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁבַּע הַשֶּׁבִיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד וַיִּפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־עֲצָמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם: **י** וַיִּסְעוּ מִסֹּפֶת וַיַּחֲנוּ בְּאֶתְלָם בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר: **יא** וַיְהִי הַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בַּעֲמֹד עֵנָן לִנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ וּלְיָלָה בַּעֲמֹד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם וּלְיָלָה: **יב** לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הָעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לַיְלָה לִפְנֵי הָעָם: **פ** (ל"ו) **יד** וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: **י** דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירָת בֵּין מִגְדֵּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בַּעַל צָפֹן נִכְחוּ תַחֲנוּ עֲלֵיהֶם: **י** וְאָמַר פָּרַעַה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִבְכִּים הֵם בְּאֲרִיץ סָגֵר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר: **י** וַחֲזַקְתִּי אֶת־לֵב פָּרַעַה וְדַרְךְ אַחֲרֵיהֶם וַאֲכַבְּדָה בַּפָּרַעַה וּבְכָל־חֵילוֹ וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן: (ישראל) **י** וַיַּגֵּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיִּהְיֶה לֵב פָּרַעַה וַעֲבָדֵיו אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת עָשִׂינוּ כִּי־שַׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵעַבְדֵּנוּ: **י** וַיֹּאסֶר אֶת־רַכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ: **י** וַיִּקַּח שְׁשִׁי־מֵאוֹת רֶכֶב בַּחֹר וְכָל רַכְבּ מִצְרַיִם וְשִׁלְשָׁם עַל־פָּלוֹ: **י** וַיַּחֲזֵק יְהוָה אֶת־לֵב פָּרַעַה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָצְאוּ בְיַד רָמָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות טו עמ' 513)

פי תהירות (יד, ב)

חירות הללו . . מרבעות . . מעשה שמים, ועינים להם פתוחות (מכילתא)
יש לשאל, איך יתכן שהחירות נכראו מרבעות, והרי "אין מרבע ממעשה בראשית" (ירושלמי סוף מעשרות). ויש לומר,

ש'לכן מסים "ועינים להם פתוחות", כלומר: שטח הסלע לא היה חלק, אלא היו בו חורים בדרמות עינים, כך שרבעו לא היה משלם.

טז וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁיֻנוּ אוֹתָם חֲנִים עַל־הָיָם כָּל־סוּס רֶכֶב פָּרַעַה וּפָרָשָׁיו וַחֲיָלוֹ עַל־פִּי הַחִירָת לִפְנֵי בַּעַל צָפֹן: **יז** וּפָרַעַה הִקְרִיב וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֵינֵיהֶם וַהֲגָה מִצְרַיִם | נִסַּע אַחֲרֵיהֶם וַיִּירָאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה: **יח** וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה הַמִּבְלִי אֵין־קָבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לָמוֹת בַּמִּדְבָּר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָנוּ לְהוֹצִיאֵנוּ מִמִּצְרַיִם: **יט** הֲלֹא־זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר חֲדָל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת־מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ עַבְדּ אֶת־מִצְרַיִם מִמָּוֶתנוּ בַּמִּדְבָּר: **כ** וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אֶל־תִּירְאוּ הַתִּיצְבוּ וְרֹאוּ אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רִאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסָּפוּ לְרֹאֲתָם עוֹד עַד־עוֹלָם: **כ** יְהוָה יִלְחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִשׁוּ: **כ**

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות ג עמ' 872)

בְּיַד רָמָה (יד, ח)

בריש גלי (אונקלוס)

איתא ב'דגל מנהג אפרים, ש'בריש' היא ראשי-תבות רבי ישראל בעל שם, רבי שמעון בן יוחאי, ורבי יצחק בן שלמה (האר"י ל); רמז לכך שהציצה מן הגלות תהיה בזכות תורתם של הצדיקים הללו. ורמז זה מופיע בתרגום דנקא: התרגום מביא את קדשת התורה אל לשונות החלין של אמות העולם, ואף הגאולה תביא את הקדשה אל העולם והקדש גם את עניני החלין שבו.

שלישי **טז** וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מַה־תַּצַּעַק אֵלַי דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ: **יז** וְאַתָּה הָרֹם אֶת־מִפְסָד וְנִטָּה אֶת־יְדֶךָ עֲלֵיהֶם וּבִקְעָהוּ וַיִּבְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה: **יח** וְאֲנִי הִנְנִי מִחֲזִיק אֶת־לֵב מִצְרַיִם וַיִּבְאוּ אַחֲרֵיהֶם וַאֲכַבְּדָה בַּפָּרַעַה וּבְכָל־חֵילוֹ בְּרַכְבּוֹ וּבַפָּרָשָׁיו: **יט** וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּהַכְּבִידִי בַּפָּרַעַה בְּרַכְבּוֹ

וּבְפָרְשֵׁיוֹ: ^א וַיִּסַּע מִלֶּאךָ הָאֱלֹהִים הַהֹלֵךְ לִפְנֵי
מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עִמּוֹד הָעֲנָן
מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֹד מֵאַחֲרֵיהֶם: ^ב וַיָּבֹא בֵּין | מַחֲנֵה
מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הָעֲנָן וַתִּחְשָׁךְ
וַיֹּאדָר אֶת־הַלֵּילָה וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה כֹּל־
הַלֵּילָה: ^ג וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיֵּלֶךְ
יְהוָה | אֶת־הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עֹזָה כָּל־הַלֵּילָה
וַיִּשָּׁם אֶת־הַיָּם לַחֲרֹבָה וַיִּכְקְעוּ הַמַּיִם: ^ד וַיָּבֹאוּ
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיִבֶּשֶׁה וְהַמַּיִם לָהֶם
חֹמָה מִיְּמִינֵם וּמִשְׁמָאלָם: ^ה וַיִּרְדּוּ מִצְרַיִם
וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כֹּל סוּם פִּרְעֹה רַכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו
אֶל־תּוֹךְ הַיָּם: ^ו וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וַיִּשְׁקַף
יְהוָה אֶל־מַחֲנֵה מִצְרַיִם בַּעֲמוֹד אֵשׁ וְעָנָן וַיִּהְיֶה
אֵת מַחֲנֵה מִצְרַיִם: ^ז וַיִּסַּר אֶת אִפְּן מִרְכַּבְתּוֹ
וַיִּנְהַגְהוּ בַּכִּבְדָּת וַיֹּאמֶר מִצְרַיִם אֲנוֹסָה מִפְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כִּי יְהוָה נִלְחָם לָהֶם בַּמִּצְרַיִם: ^ח פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 969)

מימינם ומשמאלם (יד, כב)

באשר אדם עובד את עבודתו בקו אחד בלבד, בקו הימין
או בקו השמאל - אפילו עושה את העבודה בקו זה בכל
כחותיו, עד למסירות נפש, יתכן שעושה זאת מצד השבע
(שבע נפש בהקמית או אפילו שבע נפש האלקית, שנמשכת
בטבעה לסוג עבודה כזה). מתי באה לידי בטיי התבטלות
והתמסרות אמיתית להקב"ה, באופן שמתעלה מן ה'אני' -
באשר העבודה היא בשני קוים הפכים.

רביעי ^ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִמָּה אֶת־יָדְךָ
עַל־הַיָּם וַיִּשְׁבּוּ הַמַּיִם עַל־מִצְרַיִם עַל־רַכְבּוֹ
וְעַל־פָּרָשָׁיו: ^א וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיָּשָׁב
הַיָּם לִפְנוֹת בִּקְרִי לְאִיתָנוּ וּמִצְרַיִם נָסִים
לִקְרָאתוֹ וַיִּנְעַר יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם:
^ב וַיִּשְׁבּוּ הַמַּיִם וַיַּכּוּ אֶת־הָרַכָּב וְאֶת־הַפָּרָשִׁים
לְכָל חֵיל פִּרְעֹה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם לֹא־
נִשְׁאָר בָּהֶם עַד־אַחַד: ^ג וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ
בַּיִבֶּשֶׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה מִיְּמִינֵם

יְהוָה עִלָּהֶם אֶת־מִי הֵימָּה וּבִנְיָ יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ
 בִּבְשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם: פ - וַתִּקַּח מְרִים הַנִּבְיָאָה
 אֲחֻת אֶהֱרֹן אֶת־הַתֹּף בִּידָהּ וַתַּצְאֵן כָּל־הַנָּשִׁים
 אַחֲרֶיהָ בַּתָּפִים וּבִמְחֹלֶת: כ - וַתַּעַן לָהֶם מְרִים
 שִׁירוּ לַיהוָה כִּי־גָאָה גָאָה סוּם וָרֶכֶב רָמָה
 בָּיִם: ס - וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף
 וַיֵּצְאוּ אֶל־מִדְבַּר־שׁוּר וַיִּלְכוּ שְׁלֹשַׁת־יָמִים
 בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ מָיִם: ז - וַיָּבֹאוּ מִדְּרֹתָ וְלֹא
 יָכְלוּ לִשְׁתֹּת מַיִם מִמֶּדֶה כִּי מְרִים הָם עַל־כֵּן
 קָרָא־שְׁמָהּ מֶדֶה: ח - וַיִּלְנוּ הָעָם עַל־מֹשֶׁה
 לֵאמֹר מַה־נִּשְׁתָּה: ט - וַיַּעַק אֶל־יְהוָה וַיִּזְרְחוּ
 יְהוָה עֵץ וַיִּשְׁלַךְ אֶל־הַמָּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמָּיִם שֵׁם
 שֵׁם לוֹ חֶק וּמִשְׁפָּט וְשֵׁם נִסָּהוּ: י - וַיֹּאמֶר
 אִם־שָׁמוּעַ תִּשְׁמָע לְקוֹל אֲלֹהֶיךָ וַהֲיִשֶׁר
 בְּעֵינַי תַּעֲשֶׂה וְהִזְנַנְתָּ לְמִצְוֹתַי וְשָׁמַרְתָּ כָּל־
 חֻקֵּי כָל־הַמִּחְלָה אֲשֶׁר־שָׁמַעְתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא־
 אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רַפָּאָד: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 2 עמ' 123)

כוננו יָדִיד (טו, יז)

אָמְרוּ בַּיּוֹם (כתובות ה, א) "גדולים מעשה צדיקים", כי
 במעשה ידיהם כתיב "מכון לשבתך פעלת ה', מקדש אד'
 כוננו יָדִיד" (שְׁתֵּי יָדִים), ופרש רש"י: "מקדש, מעשה ידי
 צדיקים הוא". ומה שקטוב "כוננו יָדִיד" - מתרץ ה'שִׁיטָה
 מקבצת: "מעשה צדיקים, קרי מעשיו של הקב"ה". ויש
 לבאר: צדיק אינו מחשיב את עצמו למציאות, ולכן מעשה
 יָדִיו הם הם מעשה יָדִיו של הקב"ה.

חמישי כ - וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וְשֵׁם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינַת
 מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם עַל־הַמָּיִם:
 טז - וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם וַיָּבֹאוּ כָל־עֵדַת בְּנֵי־
 יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר־סִין אֲשֶׁר בֵּין־אֵילָם וּבֵין סִינַי
 בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ
 מִצְרַיִם: ז - כתיב וילינו קרי וילֹנוּ כָל־עֵדַת בְּנֵי־
 יִשְׂרָאֵל עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אֶהֱרֹן בַּמִּדְבָּר: ח - וַיֹּאמְרוּ
 אֱלֹהִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי־יִתֵּן מוֹתָנוּ בְּיַד־יְהוָה

בָּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתָּנוּ עַל־סִיר הַבָּשָׂר בְּאָכְלָנוּ
 לֶחֶם לְשֹׁבַע כִּי־הוֹצֵאתָם אֹתָנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר
 הַזֶּה לְחַמִּית אֶת־כָּל־הַקָּהָל הַזֶּה בָּרַעֲב: ס
 - וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲנִי מִמַּטֵּיר לָכֶם לֶחֶם
 מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וּלְקַטּוּ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ
 לִמְעַן אֲנִסְּנוּ הַיֶּלֶךְ בְּתוֹרָתִי אִם־לֹא: ה - וְהָיָה
 בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי וַהֲכִינוּ אֶת אֲשֶׁר־יָבִיאוּ וְהָיָה
 מִשְׁנֵה עַל אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ יוֹם אֶחָד: ו - וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
 וְאֶהֱרֹן אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲרֹב וַיַּדְעֵתָם כִּי
 יְהוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ז - וּבִקֵּר
 וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תְּלַנְתִּיכֶם
 עַל־יְהוָה וַנַּחֲנוּ מָה כִּי כתיב תלוננו קרי תלינו
 עלינו: ח - וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתַת יְהוָה לָכֶם בְּעֲרֹב
 בָּשָׂר לֶאֱכֹל וּלְחֶם בַּבֶּקֶר לְשַׁבֵּעַ בְּשָׁמְעַי יְהוָה
 אֶת־תְּלַנְתִּיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם מְלִינִם עָלָיו וַנַּחֲנוּ
 מָה לֹא־עָלִינוּ תְּלַנְתִּיכֶם כִּי עַל־יְהוָה: ט - וַיֹּאמֶר
 מֹשֶׁה אֶל־אֶהֱרֹן אָמֹר אֶל־כָּל־עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 קָרְבוּ לִפְנֵי יְהוָה כִּי שָׁמַע אֶת תְּלַנְתִּיכֶם: י - וַיְהִי
 כַּדָּבָר אֲהֱרֹן אֶל־כָּל־עֵדַת בְּנֵי־יִשְ�רָאֵל וַיָּפְנוּ
 אֶל־הַמִּדְבָּר וְהִנֵּה כְבוֹד יְהוָה נֹרָאָה בָּעָנָן: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 179)

לָחֶם מִן הַשָּׁמַיִם (טז, ד)

את הברכה הראשונה של ברפת המזון תקן מֹשֶׁה רַבְּנוּ
 בְּשִׁעָה שִׁירַד הַמֶּן. וְתַמּוּהָ: בִּיצַד מְבָרְכִים עַל לָחֶם מִן הָאֶרֶץ
 בְּנִסַּח שְׁנַתְקֵן עַל לָחֶם מִן הַשָּׁמַיִם? וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה לָחֶם
 מִן הָאֶרֶץ אֵינוֹ אֶלָּא לְבוֹשׁ לִשְׂרֵשׁ וְהַמְקוֹר שֶׁל הַמְּזוֹן - לָחֶם
 מִן הַשָּׁמַיִם; לָחֶם מִן הָאֶרֶץ הוּא בְּפִנְיִמִיתוֹ לָחֶם מִן הַשָּׁמַיִם.
 וּכְמִבְאָר בְּחִסְדוֹת, ש"בְּעֶסְקוּ בְּמִשְׁאֵל וּמִתֵּן יָכוֹן שְׁמֵאֲמִין
 שֶׁהַשֶּׁפַּע. . הוּא כְּשֶׁאֵרִי הַנְּסִים הַגְּלוּיִים, כְּמוֹ שֶׁהוֹרִיד הַמֶּן.
 וַיִּדְּעוּ דְּבָרֵי הַרְבֵּי מִהֶרָ"ש, שֶׁפְּרָנְסָה בְּזִמְנָה הַזֶּה הִיא כְּמוֹ
 הַשֶּׁפַּעַת הַמֶּן.

ששי י - וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: י - שְׁמַעְתִּי
 אֶת־תְּלֹנוֹתָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבַר אֱלֹהִים לֵאמֹר בֵּין
 הָעַרְפִּים תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבִבְקֹר תִּשְׁבְּעוּ־לָחֶם
 וַיַּדְעֵתָם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: י - וַיְהִי בְּעֲרֹב

וַתַּעַל הַשָּׁלוֹ וַתֵּכֶם אֶת־הַמַּחֲנֶה וּבִפְקֹד הַיְּתֵה
 שְׁכֶבֶת הַטָּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה: ^י וַתַּעַל שְׁכֶבֶת הַטָּל
 וַהֲיָה עַל־פְּנֵי הַמִּדְבָּר דֶּק מַחֲסָפִים דֶּק כַּפְּפָר
 עַל־הָאָרֶץ: ^{יא} וַיֵּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ
 אֶל־אָחִיו מִן הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא וַיֹּאמֶר
 מֹשֶׁה אֲלֵהֶם הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם
 לֶאֱכֹלָה: ^{יב} זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לָקֶטְוּ מִמֶּנּוּ
 אִישׁ לְפִי אֲכָלוּ עֹמֶר לְגִלְגָּלֹת מִסֹּפֶר נַפְשֹׁתֵיכֶם
 אִישׁ לְאִשֶּׁר בָּאֵהֶל תִּקְחוּ: ^{יג} וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמִּרְבָּה וְהַמְּמַעִיט: ^{יד} וַיִּמְדּוּ
 בַּעֲמֹר וְלֹא הָעֵדִיף הַמִּרְבָּה וְהַמְּמַעִיט לֹא
 הִחֲסִיר אִישׁ לְפִי־אֲכָלוּ לָקֶטְוּ: ^{טו} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
 אֲלֵהֶם אִישׁ אֱלֹוֹתָיִךְ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר: ^{טז} וְלֹא־
 שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה וַיּוֹתֵרוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר
 וַיֵּרֶם תּוֹלְעִים וַיִּבְאֹשׁ וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה:
^{יז} וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בִּבְקֹר בִּבְקֹר אִישׁ כַּפִּי אֲכָלוּ וְחֵם
 הַשָּׁמַיִם וְנִמָּם: ^{יח} וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁנִי לָקֶטְוּ לֶחֶם
 מִשְׁנֵה שְׁנֵי הָעֹמֶר לְאַחַד וַיִּבְאֹוּ כָּל־נִשְׂיֵאֵי הָעֵדָה
 וַיִּגִּידוּ לְמֹשֶׁה: ^{יט} וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר
 יְהוָה שְׁבַתֹן שְׁבַת־קֹדֶשׁ לַיהוָה מִחֹר אֵת אֲשֶׁר־
 תֹּאפֹו אַפּוֹ וְאֵת אֲשֶׁר־תִּבְשְׁלוּ בַשֶּׁלֹו וְאֵת כָּל־
 הָעֵדָף הַנִּיחִי לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד־הַבֹּקֶר:
^כ וַיִּגִּיחוּ אֹתוֹ עַד־הַבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא
 הִבְאִישׁ וּרְמָה לֹא־הִיָּתְהָ בּוֹ: ^{כא} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
 אֲכָלְהוּ הַיּוֹם כִּי־שְׁבַת הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא
 תִמְצָאֵהוּ בַשָּׂדֶה: ^{כב} שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטֵהוּ וּבַיּוֹם
 הַשְּׁבִיעִי שְׁבַת לֹא יִהְיֶה־בּוֹ: ^{כג} וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
 יֵצְאוּ מִן־הָעָם לִלְקֹט וְלֹא מִצְאוּ: ^{כד} וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אַנָּה מֵאַנְתֶּם לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי
 וְתוֹרֹתַי: ^{כה} רְאוּ כִּי־יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשְּׁבַת עַל־פֶּן
 הוּא נָתַן לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁנִי לֶחֶם יוֹמִים שִׁבּוֹ |
 אִישׁ תַּחְתּוֹי אֶל־יֵצֵא אִישׁ מִמֶּקְמוֹ בַּיּוֹם
 הַשְּׁבִיעִי: ^{כו} וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:

א וַיִּקְרְאוּ בֵּית־יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁמוֹ מִן וְהוּא כּוֹרֶע
 גִּד לָכֵן וּמַעֲמוֹ כְּצַפִּיחַת בְּדָבָשׁ: ^ב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
 זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה מִלֵּא הָעֹמֶר מִמֶּנּוּ
 לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן | יֵרְאוּ אֶת־הַלֶּחֶם
 אֲשֶׁר הֵאֱכִלְתִּי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ^ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח
 צִנְצֻנֹת אֶחָת וְתִן־שָׁמָּה מִלֵּא־הָעֹמֶר מִן וְהִנֵּחַ
 אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם: ^ד כַּאֲשֶׁר
 צִוָּה יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיִּנְיַחְהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדָה
 לְמִשְׁמֶרֶת: ^ה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲכָלוּ אֶת־הַמֶּן
 אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־בָּאֵם אֶל־אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת אֶת־
 הַמֶּן אֲכָלוּ עַד־בָּאֵם אֶל־קֶצֶה אֶרֶץ כְּנָעַן:
 ז וְהָעֹמֶר עֲשֵׂרִית הָאִיפָה הוּא: ^ז פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לב ענף 270)

ראו כי ה' נתן לכם השבת (טז, כט)

ה'שבת' שבתורה - הוא פנימיות התורה, שכלן קרי רבי
 יהודה לרשב"י, מארי דזהר, בשם 'שבת' (דח"ג קמד, ב).
 ולמוד פנימיות התורה הוא בדרך ראיה, וכמבאר בחסידות
 שמשיתח' ללמוד סודות התורה לכל העם בדרך ראיה (ולשון
 הרגיל בזהר הוא תא-חזי, לא תא-שמע). והנה, המאמר
 הראשון ב'לקוטי תורה' הוא "ראו כי ה' נתן לכם השבת".
 רמז לש קאן, שבפנימיות התורה כפי שנתגלתה בחסידות
 מדגש ביותר הלמוד בדרך ראיה, תכלית ההתאמתות.

שביעי יז א וַיִּסְעוּ כָּל־עַדֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַר־
 סִין לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בְּרִפְדִּים וְאִין
 מִיָּם לִשְׁתֹת הָעָם: ^ב וַיִּרֶב הָעָם עִם־מֹשֶׁה
 וַיֹּאמְרוּ תִּנּוּ־לָנוּ מִיָּם וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה
 מַה־תִּרְיִבוֹן עִמָּדִי מַה־תִּנְסֹון אֶת־יְהוָה: ^ג וַיִּצְמָא
 שֵׁם הָעָם לַמִּיָּם וַיִּלֶּן הָעָם עַל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה
 זֶה הָעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת־בְּנֵי
 וְאֶת־מִקְנִי בַצָּמָא: ^ד וַיִּצַּעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה
 לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה לָּעָם הַזֶּה עוֹד מַעַט וּסְקָלְנִי:
^ה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲבֹל לִפְנֵי הָעָם וְקַח
 אֶתֶּךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִטֹּף אֲשֶׁר הִפִּיתָ בּוֹ
 אֶת־הַיָּאֹר קַח בְּיָדְךָ וְהִלַּכְתָּ: ^ו הִנְנִי עֹמֵד לִפְנֶיךָ

חצי קדיש

יתגדל ויתקדש שמוה רבא. אמן בעלמא די ברא
כרעותיה וימליך מלכותיה, ויצמח פורקניה ויקרב
משיחה. אמן בתיכון וביומיוכו ובחיי דכל בית ישראל,
בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך
לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם
ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום,
ויתנשא, ויתגדל, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא
ברוך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא,
תשבחתא ונחמתא, דאמירין בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~ (יהושע יוס' יג אדר שני)

ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים (יז, ח)

שרפו ישראל ידיהם מדברי תורה (מכילתא)

למוד התורה הוא על-מנת לעשות ולקיים. וכאשר יש
רפיון בלמוד התורה – בא עמלק וילחם עם ישראל (ראשי
תבות יש ששים רבוא אותיות לתורה) ומקרה את קדשת
התורה. העצה לכך היא – בחר לנו אנשים, אנשי משה,
ואתפשטותא של משה, ראשי אלפי ישראל, שבכל דור
ודור. וצא הלחם בעמלק – לשון יחיד, כי התורה היא
נצחית בכל זמן ובכל מקום בשוה.

מפטיר ד' ויאמר יהוה אל-משה כתב זאת זכרון
בספר ושם באזני יהושע כיימחה אמהה את-
(זכר)* זכר עמלק מתחת השמים: ^{טו} ויבן משה
מזבח ויקרא שמו יהוה א נסי: ^{טז} ויאמר ביידי
על-כס יה מלחמה ליהוה בעמלק מדר דר: פפפ

ק"ו פסוקים, י"ד אמונ"ה סימן, סנ"א סימן.

שם | על-הצור בחרב והפית בצור ויצאו ממנו
מים ושתה העם ויעש בן משה לעיני זקני
ישראל: ויקרא שם המקום מסה ומריבה
על-ריב | בני ישראל ועל נפתם את-יהוה
לאמר ה'יש יהוה בקרבנו אם-אין: פ ח ויבא
עמלק וילחם עם-ישראל ברפידים: ט ויאמר
משה אליהושע בחר-לנו אנשים וצא הלחם
בעמלק מחר אנכי נצב על-ראש הגבעה ומטה
האלהים בידי: ויעש יהושע כאשר אמר-לו
משה להלחם בעמלק ומשה אהרן וחור עלו
ראש הגבעה: י והיה כאשר ירים משה ידו
וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק:
י וידי משה כבדים ויקח-אבן וישימו תחתיו
וישב עליה ואהרן וחור תמכו בידיו מזה אחד
ומזה אחד והיו ידיו אמונה עד-בא השמש:
י ויחלש יהושע את-עמלק ואת-עמו
לפי-חרב: פ י ויאמר יהוה אל-משה כתב זאת
זכרון בספר ושם באזני יהושע כיימחה כיימחה
אמהה את- (זכר)* זכר עמלק מתחת השמים:
^{טו} ויבן משה מזבח ויקרא שמו יהוה א נסי: |
^{טז} ויאמר ביידי על-כס יה מלחמה ליהוה
בעמלק מדר דר: פפפ

(*) מנהגינו שאומרים פעמים מילת זכר. הראשון זכר (בסגול) ובשני זכר (בצירה).

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

ע"חיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי-נעים, וכל-נתיבותיה שלום. אך ימים בימינה,
בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, וגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. *האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים מוֹכִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאִי הָאֵמֶת וַצֵּדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֲשֶׁת לְפִדְוֹת אִשֶּׁת חַיִּל, וְרוּחַ בְּמַעֲשֵׂיהָ כַּלְפִּיד אִשׁ הִיא שִׁפְטָה אֶת־יִשְׂרָאֵל בָּעֵת הַהִיא עֲבֹד שְׁהִתָּה נְבִיאָה וּרְיוּחָ בְּמַעֲשֵׂיהָ: ה' וְהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחַת־תְּמָר לְכָל תַּתְּחִיר עִם הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלֶיהָ לְמִשְׁפָּט, וְחִמִּיד הָיְתָה דְבוֹרָה בֵּין הָרָמָה וּבֵין בֵּית־אֵל בְּהַר אֶפְרַיִם וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ אֵל הַמִּקְוֹם הַהוּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפָּט: וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרַק בֶּן אֲבִינֵעַם מִקְדָּשׁ נִפְתָּלִי וְהָאֶמֶר אֵלָיו הֲלֹא בָאתָ צִצְהָ | יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל לָךְ וּמִשְׁכַּת לְבוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפָתוּחָם לְבֹא עִמָּךְ לְהִלָּחֵם בְּסִיסְרָא בְּהַר תְּבוֹר כִּי מֵאֵד פָּחַדוּ מַחִילוֹ הָרִב שֶׁל סִיסְרָא וְלִקְחָתָ עִמָּךְ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נִפְתָּלִי וּמִבְּנֵי זְבֻלֹן: וּמִשְׁכַּתִּי אֵלָיִךְ אָמֵן בְּלֹב לְלַכַּת אֶל־נַחַל קִישׁוֹן אֶת־סִיסְרָא שׁוֹר־צֶבֶא יָבִין וְאֶת־רַכְבּוֹ וְאֶת־הַמּוֹנֵה וְנִתְּתִיהוּ בְיָדְךָ: ה' וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ בָּרַק אִם־תִּלְכִּי עִמִּי אֵל הַמִּלְחָמָה וְהִלַּכְתִּי וְאִם־לֹא תִלְכִּי עִמִּי לֹא אֵלָיִךְ: מ וַיֹּאמֶר הָלָךְ אֵלָיִךְ עִמָּךְ אָפֶם כִּי לֹא תִהְיֶה לְךָ תַּפְאֲרֶתְךָ הַפָּאָר הַזֶּה וְלֹא תִהְיֶה לְךָ תַּפְאֲרֶתְךָ אֲשֶׁר אַתָּה הוֹלֵךְ בִּי בִיד־אִשָּׁה יִמְכָּר יְהוָה אֶת־סִיסְרָא קִישׁוֹן הָעַם יִהְיֶה עַל יָדֶיךָ דְבוֹרָה, סוֹף מַפְלָתוֹ עַל יָדֶיךָ, וְתִקַּם דְבוֹרָה וְתִלָּךְ עִם־בָּרַק

שי למורא

(ד) אֲשֶׁת לְפִדְוֹת, שְׁהִתָּה עוֹשָׂה פְּחִילוֹת לְמִקְדָּשׁ. פְּרוּשׁ אַחֵר, שְׁהִתָּה אִשֶּׁת חַיִּל וְרוּחָ בְּמַעֲשֵׂיהָ כַּלְפִּיד אִשׁ. פְּרוּשׁ אַחֵר, שֶׁשֶּׁם בְּעֵלָה הָיָה בָּרַק בֶּן אֲבִינֵעַם, וְנִקְרָא "לְפִדְוֹת" שֶׁהוּא עֵנִין קְרוֹב ל"בָּרַק". שִׁפְטָה, הָיְתָה רִגִּילָה לְשִׁפְטָה. (ה) תְּמָר, אֵילֵן תְּמָר. וּבִשְׂבִיל שֶׁלֹּא תִתְחַדַּר עִם הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלֶיהָ לְמִשְׁפָּט, קָבְעָה וְשִׁבְתָּה שָׁם. (ו) מִקְדָּשׁ נִפְתָּלִי, מִקְדָּשׁ אֲשֶׁר בְּנִחֵל שְׁכֵם נִפְתָּלִי. וּמִשְׁכַּת בְּהַר תְּבוֹר, מִשְׁדֵּךְ לְבוֹת בְּנֵי יִשְ�רָאֵל לְפָתוּחָם לְבֹא עִמָּךְ בְּהַר תְּבוֹר לְהִלָּחֵם בְּסִיסְרָא, כִּי מֵאֵד פָּחַדוּ מַחִילוֹ (הַרִב שֶׁל סִיסְרָא וְלִקְחָתָ עִמָּךְ) וּמִשְׁכַּתִּי אֵלָיִךְ אֵל נַחַל קִישׁוֹן, אָמֵן בְּלֹב לְלַכַּת אֵל נַחַל קִישׁוֹן. (ח) אִם תִּלְכִּי עִמִּי, אֵל הַמִּלְחָמָה. (ט) אָפֶם, רִק.

הפטרה לפרשת בשלח לקריאה בציבור ולשמו"ת

בשופטים פרק ד ה

ד וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֲשֶׁת לְפִדְוֹת הִיא שִׁפְטָה אֶת־יִשְׂרָאֵל בָּעֵת הַהִיא: ה' וְהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחַת־תְּמָר

דְבוֹרָה בֵּין הָרָמָה וּבֵין בֵּית־אֵל בְּהַר אֶפְרַיִם וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפָּט: וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרַק בֶּן־אֲבִינֵעַם מִקְדָּשׁ נִפְתָּלִי וְהָאֶמֶר אֵלָיו הֲלֹא־צִצְהָ | יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל לָךְ וּמִשְׁכַּת לְבוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפָתוּחָם לְבֹא עִמָּךְ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נִפְתָּלִי וּמִבְּנֵי זְבֻלֹן: וּמִשְׁכַּתִּי אֵלָיִךְ אֶל־נַחַל קִישׁוֹן אֶת־סִיסְרָא שׁוֹר־צֶבֶא יָבִין וְאֶת־רַכְבּוֹ וְאֶת־הַמּוֹנֵה וְנִתְּתִיהוּ בְיָדְךָ: ה' וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ בָּרַק אִם־תִּלְכִּי עִמִּי וְהִלַּכְתִּי וְאִם־לֹא תִלְכִּי עִמִּי לֹא אֵלָיִךְ: מ וַיֹּאמֶר הָלָךְ אֵלָיִךְ עִמָּךְ אָפֶם כִּי לֹא תִהְיֶה תַּפְאֲרֶתְךָ עַל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אַתָּה הוֹלֵךְ בִּי בִיד־אִשָּׁה יִמְכָּר

עטרת מרים

שי למורא

(י) וַיִּזְעַק, עָנָן אֶסְפָּה עַל יְדֵי זַעֲקָהּ. וַיַּעַל בְּרָגְלָיו, הֶעֱלָה לָהּ תְּבוּר, עִם הַלּוֹכִים.
 (יא) הַקִּינִי, מִמְשַׁפַּחַת הַקִּינִי, הִם צֹאצְאֵי יִתְרוֹ שֶׁנִּקְרָא "קִינִי". וְגַם נִקְרָא "חֲבִיב".
 נִפְרָד מִקִּינִי, נִפְרָד מִמִּדְבַּר יְהוּדָה שְׁשָׁם יִשְׁבוּ מִשְׁפַּחַת הַקִּינִי, כְּמוֹ שֶׁתּוֹב
 בְּתַחֲלִית סֵפֶר שׁוֹפְטִים. מִכְּנִי חֲבִיב, יֵשׁ מִפְּרָשִׁים, שֶׁרָצָה לִמְדָּה שֶׁקֵּץ הָיָה מִכְּנִי
 חֲבִיב. (יד) קוֹם, אֵל תְּתַעַבֵּב כָּאֵן בְּהַר
 תְּבוּר. (טו) וַיָּנֶם בְּרָגְלָיו, כִּדִּי שְׁלֹא
 יִפְרֹחוּ. (טז) עַד אַחֵר, אֶפְלוֹ אַחֵר.
 (יז) אֵת נֶאֱדָר הַחֲלָב, הַשְׁקַתָּה אוֹתוֹ
 חֲלָב כִּי זֶה מִכֵּי תִרְדְּמָה.
 (כא) הַמִּקְבֵּית, מִן פְּטִישׁ שֶׁבּוּ נִזְעִים
 אֵת יִתְרוֹת הָאֵהָל בִּקְרָעָה. בְּלִיאָה,
 בְּהִסְתָּר וּבְחִשָּׁאִי. בְּרָקְתוֹ, בְּצִדָּה, הוּא
 צִד הַמִּצָּח בְּקִרְבַּת הָאֵהָל. וַיִּזְעַק, וַהֲיָה

קִדְשָׁה: י וַיִּזְעַק בָּרָק אֶת־זְבוּלָן וְאֶת־נִפְתָּלִי קִדְשָׁה וַיַּעַל לָהּ תְּבוּר
 בְּרָגְלָיו כִּי לֹא הָיָה לוֹ סוּם וְרֶכֶב עֲשֶׂרֶת אֲלָפֵי אִישׁ וַתַּעַל עִמּוֹ דְּבוּרָה:
 יא וַחֲבֵר הַקִּינִי נִפְרָד פִּירָשׁ אֵת עֲצָמוֹ מִקִּינִי מִשָּׂאֵר כִּנִּי קֵץ שֶׁיִּשְׁבּוּ בְּמִדְבַּר
 יְהוּדָה מִכְּנִי חֲבִיב חֲתָן מִשָּׁה וַיֵּט אֶהָלוֹ עַד־אֵלּוֹן בְּצַעֲנָנִים אֲשֶׁר
 אֶת־קִדְשָׁה: יב וַיַּגִּדוּ לְסִיסְרָא כִּי
 עָלָה בָרָק בִּן־אֲבִינֵעָם הֶרֶם־תְּבוּר
 וְכִנָּה תְּכִין שְׂרֹצָה לְהִלָּחֵם: יג ה' נָתַן
 בְּלָבוֹ שֵׁל סִיסְרָא לְלָכָת׃ אֵל נָחַל קִישוֹן
 וַיִּזְעַק סִיסְרָא אֶת־כָּל־רֶכְבּוֹ
 תִּשְׁעַ מֵאוֹת רֶכֶב בְּרוֹל וְאֶת־
 כָּל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ הֵנָּם שְׂתִיה
 רָאוּ שֶׁצֵּא לְקִרְיַת הַחֲלָשִׁים הָאֵלָּה
 בְּמַעַס עִם מַחֲרֶשֶׁת הַגּוֹיִם אֶל־נַחַל
 קִישוֹן: יד וַתֹּאמֶר דְּבִרָה אֶל־
 בָּרָק קוֹם אֵל תְּתַעַבֵּב לַעֲמֹד פֹּה
 לַחֲתוּבָה בְּהַר כִּי הַגּוֹרָה גּוֹרָה זֶה
 הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֶת־
 סִיסְרָא בְּיָדְךָ וְלֹא תוֹכֵל עוֹד
 לַחֲתוּבָה בְּהַר, אֵל תִּירָא לְרִדָּת לַעֲמָק,
 כִּי הִלָּא יְהוָה יֵצֵא לְפָנֶיךָ וַיִּרֶד
 בָּרָק מִהַר תְּבוּר וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים
 אִישׁ אַחֲרָיו: טו וַהֲיָה יְהוָה אֶת־
 סִיסְרָא וְאֶת־כָּל־הָרֶכֶב וְאֶת־כָּל־
 הַמִּחְנֶה לְפִי־חֶרֶב לִפְנֵי בָרָק
 וַיִּרֶד סִיסְרָא מֵעַל הַמִּרְכָּבָה וַיָּנֶם
 בְּרָגְלָיו לְכָל יֵדֵי אוֹתוֹ מִי מִכְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 וַתִּפּוֹשׁ אוֹתוֹ: טז וּבָרָק רָדָף אַחֲרֵי
 הָרֶכֶב וְאַחֲרֵי הַמִּחְנֶה עַד
 חֲרֶשֶׁת הַגּוֹיִם וַיִּפֹּל כָּל־מִחְנֶה
 סִיסְרָא לְפִי־חֶרֶב לֹא נִשְׂאָר עַד־
 אַחֵר אֶפְלוֹ אַחֵר: יז וְסִיסְרָא גַם
 בְּרָגְלָיו אֶל־אֶהָל לְצַד הָאֵהָל וַיַּעַל
 אֶשֶׁת חֲבֵר הַקִּינִי כִּי שְׁלוֹם בֵּין
 יֶכֶן מִלֶּךְ־חִצּוֹר וּבֵין בֵּית חֲבֵר
 הַקִּינִי וְזֶה חֶשֶׁב לְהַמְלֵךְ שָׁמָּה:
 יח וַתֵּצֵא יָעֵל לְקִרְיַת סִיסְרָא כִּי
 רָאתָה שְׂתִיהָ כְּמוֹסָפֶק אִם לִלְדָּה
 לְאֶהָלָה אִם לָנוֹם עוֹד לְחַלּוֹ, וַתֹּאמֶר
 אֵלָיו סוּרָה אֲדֹנִי סוּרָה אֵלִי
 אֶל־תִּירָא וַיִּסֶּר אֵלֶיהָ הָאֵהָלָה
 וַתִּכְסְּהוּ בְּשִׁמְכָה: יט וַיֹּאמֶר
 אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא מַעֲטִימִים כִּי צִמְתִּי

אֶת־קִדְשָׁה: יב וַיַּגִּדוּ לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בָרָק בִּן־אֲבִינֵעָם הֶרֶם־
 תְּבוּר: יג וַיִּזְעַק סִיסְרָא אֶת־כָּל־רֶכְבּוֹ תִּשְׁעַ מֵאוֹת רֶכֶב בְּרוֹל
 וְאֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מַחֲרֶשֶׁת הַגּוֹיִם אֶל־נַחַל קִישוֹן:
 יד וַתֹּאמֶר דְּבִרָה אֶל־בָּרָק קוֹם כִּי זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה
 אֶת־סִיסְרָא בְּיָדְךָ הִלָּא יְהוָה יֵצֵא לְפָנֶיךָ וַיִּרֶד בָּרָק מִהַר תְּבוּר
 וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ אַחֲרָיו: טו וַהֲיָה יְהוָה אֶת־סִיסְרָא
 וְאֶת־כָּל־הָרֶכֶב וְאֶת־כָּל־הַמִּחְנֶה לְפִי־חֶרֶב לִפְנֵי בָרָק וַיִּרֶד
 סִיסְרָא מֵעַל הַמִּרְכָּבָה וַיָּנֶם בְּרָגְלָיו: טז וּבָרָק רָדָף אַחֲרֵי הָרֶכֶב
 וְאַחֲרֵי הַמִּחְנֶה עַד חֲרֶשֶׁת הַגּוֹיִם וַיִּפֹּל כָּל־מִחְנֶה סִיסְרָא
 לְפִי־חֶרֶב לֹא נִשְׂאָר עַד־אַחֵר: יז וְסִיסְרָא גַם בְּרָגְלָיו אֶל־אֶהָל
 וַיַּעַל אֶשֶׁת חֲבֵר הַקִּינִי כִּי שְׁלוֹם בֵּין יֶכֶן מִלֶּךְ־חִצּוֹר וּבֵין בֵּית
 חֲבֵר הַקִּינִי: יח וַתֵּצֵא יָעֵל לְקִרְיַת סִיסְרָא וַתֹּאמֶר אֵלָיו סוּרָה
 אֲדֹנִי סוּרָה אֵלִי אֶל־תִּירָא וַיִּסֶּר אֵלֶיהָ הָאֵהָלָה וַתִּכְסְּהוּ
 בְּשִׁמְכָה: יט וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא מַעֲטִימִים כִּי צִמְתִּי
 וַתִּפְתָּח אֶת־נְאוֹד הַחֲלָב וַתִּשְׁקֶהוּ וַתִּכְסְּהוּ: כ וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ
 עֲמֹד פֶּתַח הָאֵהָל וְהִיָּה אִם־אִישׁ יָבֹא וּשְׂאִלְךָ וַאֲמַר הִישִׁיבָה
 אִישׁ וְאָמַרְתָּ אֵין: כא וַתִּקַּח יָעֵל אֶשֶׁת־חֲבֵר אֶת־יְתֵד הָאֵהָל

צִמְתִּי וַתִּפְתָּח אֶת־נְאוֹד הַחֲלָב וַתִּשְׁקֶהוּ וַתִּכְסְּהוּ: כ וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עֲמֹד וַיִּצְמַד לַעֲמֹד פֶּתַח הָאֵהָל וְהִיָּה אִם־אִישׁ
 יָבֹא וּשְׂאִלְךָ וַאֲמַרְתָּ אֵין: כא וַתִּקַּח יָעֵל אֶשֶׁת־חֲבֵר אֶת־יְתֵד הָאֵהָל וַתִּקְוַע בְּאָרֶץ עִם שְׂפוּלֵי הָאֵהָל וַתִּשֶׁם

ענף מניסחתו ברגליו. (כד' וקשה, וחזקה. ב) בפרע פרעות בישראל, בנקם נקמות בגוים על ידי ישראל. בהתנדב עם, ובשביל מה שנתן ה' בלב העם להתנדב ללכת למלחמה. ג) שמעו מלכים, מלכי הגוים, שמעו את אשר אני דובר, ותפחדו מלהלחם עוד בישראל. פרוש אחר, "מלכים", הם ישראל.

פענן שאמרו רז"ל "כל ישראל בני מלכים הם". האזינו, הפו און לשמע. רזנים, שרים, ארונים. אנכי לה' אנכי אשריה, על אשר אנכי לה' ולחלקו להאמין בו, לכן אנכי אשריה על התשועה שעשה לי ה'. ד) בצאתך משעיר, בשציאת לפני בני ישראל משעברו את הר שעיר, שאז התחילו להלחם בסיוחן ועוג. בצעדך משדה אדום, הוא כפל ענין של "בצאתך משעיר" במלים אחרות. ארץ רעשה, כל מלכי האדמה נרעשו ונפחדו. גם שמים נטפו, גם הפלואים שרי האמות של הגוים הרדו, וכלאו זעה נטפה מהם מרב פחד. גם עבים וגו', גם העננים נטפו מים בקול המון הנשם בשביל להחריד ולכלכל את הגוים. ה) הרים גולו, גם ההרים כאלו נטפו זעה מגדל הרעדה. זה סיני, זה הר סיני, שנאמר בו "ויהרד כל הקר" (שמות יט. יח.) ו בימי שמגר, בימי השופט שמגר. בימי יעל, גם יעל היתה שופטת. חדלו ארחות, בימיהם לא היתה תשועה שלמה, ולא חרדו הגוים מפחד ה'. ולכן חדלו חולכי ארץ, כי פחדו מהגוים. ילכו ארחות עקלקלות, היו חולכים בדרךים מעקלות, כדי שלא ירגישו בהם האויבים. ז) חדלו פרזון, מפחד האויבים, הפסיקו לשבת בערי הפדות שאין להן חומה. בישראל חדלו, רק בישראל חדלו. אבל הגוים לא פחדו מישראל לשבת בערי הפדות, כי ידם היתה

ותשם את־המקבת בידה ותבוא אליו בלאט ותתקע את־היתד ברכתו ותצנח בארץ והוא־נרדם ויעף וימת: כד והנה ברק רדף את־סיסרא ותצא יעל לקראתו ותאמר לו לך ואראך את־האיש אשר־אתה מבקש ויבא אליה והנה סיסרא נפל מת והיתד ברכתו: כג ויכנע אלהים ביום את יבין מלד־פנעו לפני בני ישראל: כד ותלך יד בני־ישראל הלוד וקשה על יבין מלד־פנעו עד אשר הכריתו את יבין מלד־פנעו: ה א ותשר דבורה וברק בן־אבינעם ביום ההוא לאמר: ד בפרע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו יהוה: ג שמעו מלכים האזינו רזנים אנכי ליהוה אנכי אשריה אומר ליהוה אלהי ישראל: ד יהוה בצאתך משעיר להלחם בסיוחן ועוג בצעדך משדה אדום ארץ רעשה גם־שמים נטפו גם־עבים נטפו מים: ה הרים גולו מפני יהוה זה סיני מפני יהוה אלהי ישראל: ו בימי שמגר בן־ענת בימי יעל חדלו ארחות והלכי נתיבות ילכו ארחות עקלקלות: ז חדלו פרזון בישראל חדלו עד שקמתי דבורה והלכי נתיבות ושבילים, כי היו יראים לצאת לדרם מפני האויבים ולכן היו חולכים ארחות עקלקלות בהחבא שלא ימצאם האויב: ז חדלו פרזון ערי הפדות כי פחדו לשבת שם, ורק בישראל חדלו ולא בגוים. כן היה עד שקמתי אני דבורה שקמתי אני להיות אם ומנחמה בישראל: ח כי באשר

את־המקבת בידה האמת ואת היתד בידה השנה ותבוא אליו בלאט ותתקע את־היתד ברכתו ותצנח בארץ ותד עברה וקתו ותקעה בארץ והוא־נרדם משתית החלב ויעף כי גם ברגליו וימת: כד והנה ברק רדף את־סיסרא לבקשו באשר הוא שם ותצא יעל לקראתו ותאמר לו לך ואראך את־האיש אשר־אתה מבקש ויבא אליה והנה סיסרא נפל מת והיתד ברכתו: כג ויכנע אלהים ביום ההוא את יבין מלד־פנעו לפני בני ישראל: כד ותלך יד בני־ישראל הלוד וקשה על יבין מלד־פנעו עד אשר הכריתו את יבין מלד־פנעו: א ותשר מלשון שורה דבורה וברק בן־אבינעם ביום ההוא לאמר שבע ישראל יאמריו: ב בפרע פרעות בנקם ה' נקמות בישראל על ידי ישראל בהתנדב עם לצאת למלחמה עם כי ראו חלשם וגבורת סיסרא, בעבור שחי אלה ברכו יהוה: ג שמעו מלכים של האומות האזינו רזנים כדי שיראו מלחמת ישראל, על אשר אנכי ליהוה ולחלקו להאמין בו, לזה אנכי אשריה על התשועה בהא לי מפני אומר ליהוה אלהי ישראל: ד יהוה בצאתך משעיר להלחם בסיוחן ועוג בצעדך משדה אדום ארץ רעשה החריד והרעש כל מלכי האדמה גם־שמים נטפו כאילו השמים והעבים נטפו והיו למים. והנה אמר זה למשל על מלחמת סיוחן ועוג גם־עבים נטפו מים להחריד ולכלכל הגוים בקול המון הנשם: ה הרים גולו מגדל הרעדה, ונטפו זעה מפני יהוה זה הר סיני מפני פחד יהוה אלהי ישראל הנלחם לישראל: ו בימי השופט שמגר בן־ענת ובימי יעל ששפטה בארץ תקופה, לא היתה תשועה שלמה. בישראל ולא חרדו הגוים מפחד ה'. בני ישראל חדלו מנעו ארחות דרכים

והלכי נתיבות ושבילים, כי היו יראים לצאת לדרם מפני האויבים ולכן היו חולכים ארחות עקלקלות בהחבא שלא ימצאם האויב: ז חדלו פרזון ערי הפדות כי פחדו לשבת שם, ורק בישראל חדלו ולא בגוים. כן היה עד שקמתי אני דבורה שקמתי אני להיות אם ומנחמה בישראל: ח כי באשר

עטרת מרים

יבחר ישראל אלהים חדשים אז בא לחם שערים מלחמה בערי לעוש. אבל בשתי ישראל עושין רצון ה' וזה היה בימי יהושע מגן אסירא לא היה צורך לחם מגן ורמח בארבעים אלף בישראל אצל בני גד ובני ראובן אף שהיו אז חלוצי צבא: ט מעמק לבי אדבר לחוקקי גדולים בישראל

המתנדבים בעם להלחם וללמד תורה ברכו יהוה שהגיע אויבים לפניכם: * אתם השרים רכבי אתנות צהרות לבנות, ותחבבים ישיבי על-מדיון על המשפט והלכי על-דרך הסוחרים שיחיו ודברו תהלות ה': יא תמורת מה שהיה נשקע מקול מחצצים מורי חצים בין משאבים בין החולכים לשאוב מים, שם יתנו יצוד צדקות יהוה שהקריח את אויביהם המצרים צדקת ששעה לערי פרוזנו הפרים בישראל בהיות התשועה כי אז ירדו לשערים חורו לעריהם הפרים עם-יהוה: יב עורי בגלל גודל הנם הזה עורי התעוררי דבורה התחזקי לדבר בשיר עורי עורי דברי-שיר בהתחנן השיר התנבנר התשועה קום ברכ כי לא הוצרך להלחם וישבה שכינה עליו רק לשלול שלל האויב בראבנינעם: יג אז באשר יתחנן השיר יתר רדו שריר הנשאר מישראל למשול לאדירים עם באדירי הגוים יהוה ירד יתן לי ממשלה בגבורים של הגוים: יד ...מי היו האדירים? מני מן אפרים יא שרשם השורש היה יהושע בן נון, לרדות בעמלק אחריד יקום משבט בנימין שאול בן קיש בעממיוד שהוא היה עמד ושכמד. לא בן במלחמה תואת לא הלכו גבורים, אלא מני מכיר שורדו עמי היו מחקקים

חכמים בדת ודון, לא אנשי חיל למלחמה ומבולן היו מושכים בשבט ספר סופרים לא אהיו מגן וחרב: מז ושירי ביששכר שהלכו עם-דבורה היו רק חכמים בתורה ויששכר בן נאמן, הלך עם ברכ בעמק שלח ברגליו כי לא היה לו רכב וסוס ולא אנשי חיל למלחמה, ואולם בפלגות ראובן שנהלק לבו מלחמת עם שאר ישראל למלחמה גדולים נתרבו והשאירו חקקי-לב רישות עמקות ושכרון לב: מז ראובן למח ישבת רגע בין המושפלות

סופר, וכן משבט ובולן ירדו למלחמה נגד סיכרא אפילו הסופרים והחכמים, וכל-ישבן שאר העם. מושכים, בוחבים במשיכת העט. בשבט סופר, העט (הקנה) שבו פותח הסופר. מז) ושירי ביששכר, והשרים שבשבט יששכר, הם הסנהדרין שעוסקים בתורה והיו עם דבורה ולמד תורה לכל העם. ויששכר בן

שי למורא

תסיפת. עד שקמתי, כמו עד שקמתי. כי עכשיו היתה תשועה שלמה, וישבו ישראל בערי הפרות, וכלכו בנתיבות ודרכים ישרות, ללא פחד מהגוים. אם בישראל, כאם המנסרת את בניה לאשר דרכם, בן אני לישראל. ח) יבחר אלהים חדשים, בשבחר לו ישראל אלהים חדשים. אז לחם שערים, אז

חוקקי למלחמה בשערי עריהם. מגן אם יראה ורמח בארבעים אלף בישראל, ראו עתה בהתנדבכם, אם יראה בישראל מגן ורמח בשביל להלחם בארבעים אלף ראשי גדודי צבאות שהביא סיכרא עליכם. וכלם הקמם הקב"ה במלחמת המוכבים, ונחל קישון גרפם. ט) לבי, מעמק לבי ודגוני אומרת אני. לחוקקי ישראל, לחכמי ישראל וספריהם שבוהבים את החקם. המתנדבים בעם, שהתנדבו בעם לצאת למלחמה. ברכו ה', ברכוהו ושובו אליו. י) רכבי אתנות צהרות, הסוחרים והשרים שירכבו מעכשיו על אתנות לבנות החשובות, מבלי פחד ודאגה מאויב. יושבי על מדיון, ואותם הדינים שישבים על הדין לעשות משפט, מעכשיו יוכלו לעשות בפרהסיא מבלי פחד מושלים נרים. והולכי על דרך, החולכים נרלי. שיח, דברו וספרו את התשועה הזאת. יא) מקול מחצצים בין משאבים, מקול יורי החצים לא היו יכולים לשאוב מים. יתנו, ולמדו וישגנו. צדקות פרוזנו בישראל, שהשקט את ישראל לשבן בפרות. אז ירדו לשערים, חורו לערי מושבותיהם שברחו מהם. יב) עורי עורי דבורה, התנברי בשירתה. ורבותי אמרו, מפני שהתהללח ואמרה "עד שקמתי דבורה", הסתלקה מפניה רוח הקשר. וישבה שכינה, תפח את

האויבים בשבי. יג) אז ירד שריר, אז ימשלו השוררים שנשארו מישראל לאדירים עם, בחוקים שבאמות העולם. ה' ירד לי בגבורים, ה' יתן לי ממשלה בגבורי הגוים. יד) מני אפרים, משבט אפרים. שרשם בעמלק, נשאים של שבט אפרים לחם ראשון בעמלק, והוא יהושע בן נון. אחריד בנימין בעממיוד, אחר כך יקום משבט בנימין שאול בן קיש וילחם בעמלק ברכ עם. מני מכיר ירדו מחקקים, מבני מכיר בן מנשה, ירדו מחקקים, הם הגדולים והחכמים, להלחם נגד סיכרא. ומבולן מושכים בשבט

סופר, וכן משבט ובולן ירדו למלחמה נגד סיכרא אפילו הסופרים והחכמים, וכל-ישבן שאר העם. מושכים, בוחבים במשיכת העט. בשבט סופר, העט (הקנה) שבו פותח הסופר. מז) ושירי ביששכר, והשרים שבשבט יששכר, הם הסנהדרין שעוסקים בתורה והיו עם דבורה ולמד תורה לכל העם. ויששכר בן

עטרת מרים

שי למורא

חֲלָב נִתְּנָה בְּכִי לְהִבִּי עָלָיו תִּרְדָּמָה בְּסִפֵּל חֶשֶׁב הָרָאִי לְהֶאֱבִיל בּוֹ
אֲדִירִים הַקְרִיבָה חֲמָאָה שָׁמֶן הַחֲלָב: כּוֹ יֵדֶה הַשְּׂמֵאלִית לִיתֵּד
תִּשְׁלַחנָה וַיְמִינָה הוֹשִׁיעָה לְהַלְמוֹת עַמְלִים לָקַחַת הַמַּקְבָּה, וְהַלְמָה וְהָא
הִבְתָּה וְשִׁבְרָה אֶת סִיסְרָא מִחֻקָּה הַסִּירָה אֶת רֹאשׁוֹ וּמִחֻצָּה וּנְפָצָה אוֹתוֹ

לִיתֵּד תִּשְׁלַחנָה, אֶת יָד שְׂמֹאלָה הוֹשִׁיעָה לָקַחַת אֶת הַיָּתֵד. וַיְמִינָה
לְהַלְמוֹת עַמְלִים, וְאֶת יָד וַיְמִינָה הוֹשִׁיעָה לָקַחַת אֶת הַמַּקְבָּה, שְׂבוּ הַעַמְלִים
בְּעָלֵי הַמַּלְאָכָה, הוֹלְמִים (מִכִּים). וְהַלְמָה סִיסְרָא, וְהִבְתָּה אֶת סִיסְרָא. מִחֻקָּה
רֹאשׁוֹ, הַסִּירָה אֶת רֹאשׁוֹ. וּמִחֻצָּה וְהַלְמָה רִקְתּוֹ, וְעַם הַיָּתֵד פָּצְעָה אֶת

אֲדִירִים הַקְרִיבָה חֲמָאָה: כּוֹ יֵדֶה לִיתֵּד
תִּשְׁלַחנָה וַיְמִינָה לְהַלְמוֹת עַמְלִים
וְהַלְמָה סִיסְרָא מִחֻקָּה רֹאשׁוֹ וּמִחֻצָּה
וְהַלְמָה רִקְתּוֹ: כּוֹ בֵּין רִגְלֶיהָ פָּרַע נָפַל
שָׁכַב בֵּין רִגְלֶיהָ פָּרַע נָפַל בְּאֶשֶׁר פָּרַע
שָׁם נָפַל שְׂדוּד: כֹּחַ בָּעַר הַחֲלוּן נִשְׁקָפָה
וְתִיבָב אִם סִיסְרָא בָּעַד הָאֲשֵׁנָב מְדוּעַ
בִּשְׁשׁ רָכְבוֹ לָבֹא מְדוּעַ אַחֲרָיו פָּעַמִּי
מִרְכַּבּוֹתָיו: כֹּחַ חֲכָמוֹת שְׂרוּתֶיהָ תַעֲנִינָה
אֶף־הִיא תָשִׁיב אֲמָרֶיהָ לָהּ: הֲלֹא
יִמְצְאוּ יַחֲלָקוּ שְׁלָל רַחֵם רַחֲמָתִים
לְרֹאשׁ גִּבּוֹר שְׁלָל צָבָעִים לְסִיסְרָא שְׁלָל
צָבָעִים רִקְמָה צָבָע רַקְמָתִים לְצוּאֲרֵי
שְׁלָל: לֹא כֵּן יֵאָבְדוּ כָּל־אֲוִיבֵיד יִהְיֶה
וְאֶהְיֶיבּוּ בְּצֹאת הַשָּׁמֶשׁ בַּגְּבֻרָתוֹ
וּתִשְׁקַט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה:

וְהַלְמָה מַעֲבֵר אֶל עֶבֶר רִקְתּוֹ הוּא
הַמָּקוֹם שֶׁאֵצֶל הָעֵץ: כּוֹ בֵּין רִגְלֶיהָ
פָּרַע עַל פָּרְעָיו וַיִּפֹּד נָפַל לָאָרֶץ
וַיִּשְׁאֵר שָׁכַב בֵּין רִגְלֶיהָ פָּרַע נָפַל
בְּאֶשֶׁר בַּמָּקוֹם שֶׁפָּרַע שָׁם נָפַל
שְׂדוּד רִיגוֹ: כֹּחַ בָּעַר הַחֲלוּן
נִשְׁקָפָה וְתִיבָב נִתְּנָה אִם סִיסְרָא
בָּעַד הָאֲשֵׁנָב חֲלוּן וַקָּו, וְהָיָה שׂוֹאֵלֶת
מְדוּעַ מַה הַסִּירָה בִּי בִשְׁשׁ הַתְּמַהֲמָה
רָכְבוֹ לָבֹא מְדוּעַ אַחֲרָיו פָּעַמִּי
מִרְכַּבּוֹתָיו: כֹּחַ חֲכָמוֹת שְׂרוּתֶיהָ
תַעֲנִינָה כֹּחַ אַחַת תַּעֲנֶה וְתִשְׁבֵּי אֶף־
הִיא אִם סִיסְרָא תָשִׁיב אֲמָרֶיהָ לָהּ
לְעֻצָּמָה: ל וְהָיָה דְּבָרִי נְחֻמָּה, הֲלֹא
הָיָה רַב יִמְצְאוּ בִּישְׂרָאֵל, וְשָׁמָּה יַחֲלָקוּ
שְׁלָל בִּנְיָמִן, רַחֵם רַחֲמָתִים נַעֲרָה
אַחַת אוֹ שְׁתֵּים לְרֹאשׁ גִּבּוֹר לָקַח אִישׁ
שְׁלָל מִגְּבָרִים צָבָעִים צָבָעִים
הַחֲשׂוּבִים יִהְיוּ נְתוּנִים לְסִיסְרָא בִּי הֵם
עֲשׂוּן שְׁלָל צָבָעִים עֲבֹדַת רִקְמָה
צָבָע רַקְמָתִים בִּשְׁנֵי הַצְּדִידִים הַרְקָמָה
שׁוֹנָה, לְצוּאֲרֵי שְׁלָל יִהְיוּ נְתוּנִים
בְּרֹאשׁ הַשְּׁלָל, וּבַעֲבוּר כָּל זֶה חֲמָה
מִתְאַחֲרִים לָבֹא: לֹא דְבוּרָה אֲמָרָה:
תִּנְחֹמֵן שֶׁל הַכֹּל הֵן לָהּ, כִּי כֵּן
יֵאָבְדוּ כָּל־אֲוִיבֵיד יִהְיֶה בְּאֶשֶׁר
אָבַד סִיסְרָא, אֲבָל וְאֶהְיֶיבּוּ וְאֶהְיֶיבּוּ ה'

יִהְיוּ בְּצֹאת הַשָּׁמֶשׁ בַּגְּבֻרָתוֹ וּתִשְׁקַט
הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה אֵין זֶה מִדְּבַרִּי הַשִּׁירָה אֵלָּא מִדְּבַרִּי כּוֹתֵב הַסֵּפֶר:

אֲמָרָה דְּבוּרָה, הִנֵּה תִנְחֹמֵם שֶׁל הַכֹּל הָיוּ, וְהָלָא כֵּן יֵאָבְדוּ כָּל אֲוִיבֵיד, אִתָּה
ה', כִּפִּי שֶׁנֶּאֱבָר סִיסְרָא. וְאֶהְיֶיבּוּ, אֲבָל אֲהִיבּוּ ה' יִהְיוּ. בְּצֹאת הַשָּׁמֶשׁ
בַּגְּבֻרָתוֹ, כִּמּוֹ צֹאת הַשָּׁמֶשׁ בַּבֶּקֶר, שְׁחֹלֶדֶת וּמֵאִיר כָּכָל פַּעַם יוֹתֵר עַד שֶׁהוּא
בְּנִבְרָתוֹ שֶׁהוּא חֲצִי הַיּוֹם, כֵּן יִהְיוּ אֲהִיבּוּ ה' הוֹלְכִים וְחֹנְקִים עַד אֲשֶׁר יִהְיוּ בְּנִבְתֵּי הַמַּעֲלָה וּתִשְׁקַט הָאָרֶץ, אֵין זֶה מִדְּבַרִּי הַשִּׁירָה, אֵלָּא דְּבַרִּי כּוֹתֵב הַסֵּפֶר. אַרְבָּעִים
שָׁנָה, עַד כָּלֹת אַרְבָּעִים שָׁנָה מִזְּמַן הַתְּהִלַּת הַשְּׁעָבֹד.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צָדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְּבָרָיו אֶמֶת וְצֶדֶק:
נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲרָיִךְ לֹא

יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אֶתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּכַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כָּסֶאֱו לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשֵּׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּת לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וְלִמְנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרֶךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

סוף זמן קידוש לבנה:
מוצאי שבת קודש, י"ג שבט

אגרות קודש

ב"ה, י"ד שבט, תשכ"א
ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח בעל מדות ורב פעלים מו"ה אליעזר זוסיא שי

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מבשר טוב מהסתדרות בבית הנקנה, בית הכנסת וגם
בית המדרש.

ויהי רצון שיהי' בשעה טובה ומוצלחת בגשמיות וברוחניות גם יחד, וע"פ המודגש בפתגם
ששמענוהו כ"פ מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נב"מ ז"ע, אשר השי"ת נותן ליהודים גשמיות והם
עושים מגשמיות רוחניות.

והרי זהו גם ענין פרשת שבוע זה, פרשת מתן תורה, שהתורה היא חכמתו ורצונו של הקב"ה וניתנה
דוקא לאלו שירדו למצרים ויצה"ר יש ביניהם וכי' שדוקא טענה זו הביאה לעלית למרום שבית שבי.

ויהי רצון שיתאחדו שני הענינים - דבית המדרש (לימוד תורה, שענינו להביא לידי מעשה -
קיום המצות) ודבית הכנסת (תפלה בקשת צרכיו של אדם ומילואם ע"י הזן ומפרנס לכל בטובו בחן
ובחסד וברחמים, הכולל כמובן וגם פשוט גם צרכים הגשמיים בטוב הנראה והנגלה),

וכמבואר גם במאמר רז"ל, אשר טוב האמיתי הוא, טוב לשמים (רוחניות) וטוב לבריות
(גשמיות) וטוב העושה פירות, הפעולה בהזולת בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בכבוד ובברכה לבשו"ט.

לוח זמנים לשבוע פרשת בשלח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	06:40	06:38	08:38	08:38	09:13	09:13	10:07	10:08	17:02	17:07	17:30	17:35	16:46	17:45
חיפה (ח)	06:42	06:40	08:38	08:38	09:14	09:14	10:07	10:08	17:01	17:07	17:26	17:31	16:36	17:42
ירושלים (ח)	06:39	06:37	08:36	08:37	09:12	09:12	10:06	10:06	17:04	17:10	17:27	17:32	16:29	17:43
תל אביב (ח)	06:42	06:40	08:38	08:38	09:14	09:14	10:08	10:08	17:01	17:07	17:28	17:34	16:46	17:44
נוסטריה, וינה (ח)	07:39	07:34	09:02	09:01	09:50	09:48	10:36	10:36	16:30	16:39	17:07	17:16	16:19	17:29
אוסטרליה, מלבורן (ק)	06:16	06:23	09:06	09:11	09:51	09:55	11:05	11:09	20:45	20:42	21:16	21:12	20:24	21:25
אוקראינה, אודסה (ח)	07:36	07:31	09:04	09:03	09:50	09:48	10:37	10:36	16:38	16:47	17:14	17:22	16:27	17:36
אוקראינה, דונייצק (ח)	07:13	07:08	08:37	08:36	09:24	09:22	10:10	10:10	16:05	16:14	16:42	16:50	15:54	17:04
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	07:26	07:20	08:48	08:47	09:36	09:34	10:22	10:21	16:14	16:23	16:52	17:00	16:04	17:14
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	07:58	07:52	09:15	09:14	10:05	10:03	10:50	10:49	16:33	16:42	17:12	17:21	16:23	17:36
אוקראינה, קייב (ח)	07:51	07:45	09:08	09:06	09:58	09:56	10:42	10:42	16:25	16:34	17:04	17:13	16:15	17:28
איטליה, מילאנו (ח)	07:59	07:54	09:29	09:28	10:14	10:13	11:02	11:02	17:11	17:19	17:43	17:51	16:59	18:04
אקוואדור, קיטו (ח)	06:20	06:22	08:49	08:52	09:20	09:22	10:23	10:24	18:28	18:30	18:52	18:53	18:11	19:02
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	05:58	06:04	08:47	08:52	09:29	09:33	10:42	10:45	20:10	20:07	20:39	20:36	19:50	20:48
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	06:32	06:40	09:22	09:28	10:12	10:16	11:27	11:31	21:17	21:14	21:52	21:47	20:56	22:01
ארה"ב, בולטימור (ח)	07:24	07:21	09:08	09:08	09:48	09:48	10:39	10:39	17:09	17:16	17:40	17:47	16:57	17:59
ארה"ב, ברוקלין (ח)	07:17	07:13	08:59	08:58	09:39	09:39	10:30	10:30	16:55	17:02	17:27	17:33	16:43	17:46
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	07:18	07:14	08:59	08:59	09:40	09:39	10:30	10:30	16:55	17:02	17:27	17:34	16:43	17:46
ארה"ב, דטרויט (ח)	07:58	07:54	09:36	09:36	10:18	10:17	11:08	11:07	17:27	17:34	18:00	18:07	17:15	18:19
ארה"ב, האוסטון (ח)	07:17	07:16	09:17	09:18	09:52	09:53	10:47	10:47	17:47	17:52	18:13	18:18	17:33	18:28
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	06:57	06:54	08:50	08:51	09:27	09:27	10:20	10:21	17:08	17:14	17:37	17:42	16:55	17:53
ארה"ב, מיאמי (ח)	07:09	07:08	09:14	09:15	09:48	09:48	10:44	10:44	17:53	17:58	18:19	18:24	17:39	18:34
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	07:15	07:11	08:55	08:54	09:36	09:35	10:26	10:26	16:49	16:56	17:21	17:28	16:37	17:40
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	07:40	07:37	09:23	09:22	10:03	10:02	10:54	10:54	17:20	17:27	17:52	17:58	17:08	18:10
ארה"ב, שיקגו (ח)	07:15	07:11	08:54	08:54	09:36	09:35	10:25	10:25	16:46	16:54	17:19	17:26	16:34	17:38
בוליביה, לה-פס (ח)	06:13	06:16	08:53	08:56	09:26	09:28	10:33	10:35	19:12	19:12	19:37	19:37	18:54	19:46
בלגיה, אנטוורפן (ח)	08:39	08:33	09:53	09:51	10:44	10:41	11:28	11:27	17:06	17:16	17:46	17:55	16:56	18:10
בלגיה, בריסל (ח)	08:38	08:31	09:52	09:51	10:43	10:41	11:28	11:27	17:08	17:18	17:48	17:57	16:58	18:11
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:34	05:39	08:18	08:22	08:53	08:56	10:02	10:05	19:03	19:02	19:25	19:24	18:45	19:34
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	05:24	05:28	08:07	08:11	08:42	08:45	09:51	09:54	18:45	18:45	19:12	19:10	18:27	19:21
בריטניה, לונדון (ח)	07:58	07:52	09:11	09:09	10:02	10:00	10:46	10:46	16:25	16:35	17:04	17:13	16:18	17:28
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	08:16	08:08	09:21	09:19	10:15	10:13	10:58	10:57	16:23	16:33	17:06	17:16	16:16	17:31
גרמניה, ברלין (ח)	08:09	08:02	09:18	09:16	10:11	10:08	10:54	10:53	16:26	16:37	17:07	17:16	16:17	17:31
גרמניה, פרנקפורט (ח)	08:17	08:12	09:35	09:33	10:24	10:22	11:09	11:09	16:54	17:03	17:33	17:42	16:43	17:56
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:30	05:34	08:15	08:19	08:51	08:55	10:01	10:04	19:12	19:10	19:32	19:30	18:52	19:41
הודו, מומבאי (ח)	07:15	07:15	09:28	09:29	10:00	10:00	10:57	10:58	18:22	18:26	18:47	18:51	18:07	19:00
הודו, פונה (ח)	07:10	07:10	09:23	09:24	09:55	09:56	10:53	10:54	18:19	18:23	18:44	18:47	18:04	18:57
הונגריה, בודפשט (ח)	07:26	07:21	08:51	08:50	09:38	09:36	10:24	10:24	16:22	16:30	16:58	17:06	16:11	17:20
טורקיה, איסטנבול (ח)	07:23	07:19	09:03	09:03	09:44	09:44	10:34	10:35	16:58	17:05	17:30	17:37	16:46	17:49
יוון, אתונה (ח)	07:39	07:37	09:26	09:26	10:05	10:05	10:57	10:57	17:31	17:37	18:01	18:08	17:18	18:19
מולדובה, קישינב (ח)	07:45	07:40	09:12	09:11	09:58	09:56	10:45	10:44	16:44	16:53	17:21	17:28	16:33	17:42

רסג לוח זמנים לשבוע פרשת בשלח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	07:12	07:13	09:26	09:25	09:57	09:58	10:55	18:19	18:23	18:44	18:48	18:04	18:57	
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	05:10	05:02	07:58	07:51	08:48	08:53	10:06	20:16	20:11	20:54	20:49	19:54	21:04	
נפאל, קטמנדו (ח)	06:54	06:56	08:59	08:58	09:33	09:33	10:28	17:32	17:37	17:58	18:03	17:18	18:13	
סינגפור, סינגפור (ח)	07:14	07:13	09:43	09:41	10:12	10:13	11:14	19:16	19:18	19:40	19:41	19:00	19:51	
פולין, ורשא (ח)	07:30	07:37	08:47	08:45	09:40	09:37	10:23	15:55	16:05	16:37	16:46	15:46	17:01	
פרו, לימה (ח)	05:59	05:56	08:36	08:33	09:05	09:07	10:11	18:40	18:41	19:05	19:05	18:23	19:14	
צרפת, לאיון (ח)	08:12	08:17	09:46	09:47	10:32	10:31	11:20	17:25	17:33	18:00	18:07	17:13	18:21	
צרפת, פריז (ח)	08:32	08:38	09:58	09:59	10:47	10:46	11:33	17:25	17:34	18:02	18:10	17:15	18:24	
קולומביה, בוגוטה (ח)	06:11	06:10	08:36	08:37	09:06	09:08	10:08	18:03	18:05	18:26	18:28	17:47	18:38	
קנדה, טורונטו (ח)	07:43	07:47	09:22	09:22	10:05	10:04	10:54	17:11	17:19	17:42	17:49	16:59	18:02	
קנדה, מונטריאול (ח)	07:25	07:30	08:59	09:00	09:45	09:44	10:33	16:40	16:49	17:14	17:22	16:29	17:35	
קפריסין, לרנקה (ח)	06:50	06:52	08:45	08:45	09:22	09:22	10:14	16:59	17:04	17:28	17:33	16:45	17:44	
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	09:02	09:10	10:09	10:07	11:06	11:03	11:47	17:03	17:14	17:48	17:58	16:54	18:15	
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:40	08:48	09:43	09:41	10:42	10:39	11:22	16:35	16:47	17:18	17:29	16:27	17:45	
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	07:58	08:02	09:28	09:27	10:15	10:13	11:02	17:00	17:09	17:36	17:44	16:49	17:58	
שווייץ, ציריך (ח)	08:03	08:08	09:33	09:32	10:20	10:18	11:06	17:09	17:18	17:41	17:49	16:58	18:03	
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:46	06:46	09:04	09:05	09:35	09:36	10:34	18:10	18:14	18:35	18:38	17:55	18:47	

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועודיות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף פלאיב ואירב ולסמים וחיית רעות בדרך ומפל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00509
17/01/2016

P.P.

שולם

1949

תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7